Index of /NI/izvori/GIBI_II

I. ЮСТИНИАНОВ КОДЕКС

Юстиниановият кодекс представлява част от голямото Юстинианово законодателство, известно под името Corpus iuris civilis — I. Digesta (Pandectae); Institutiones. II. Codex Iustinianus. III. Novellae.

Работата по съставянето на кодекса била възложена на комисия от 10 юристи на 13 февруари 528 г. За разлика от комисията, натоварена от имп. Теодосий II за изготвянето на Теодосиевия кодекс, Юстиниановите юристи, между които изпъква особено Трибониан, трябвало да направят подбор не само на законите, включени в трите известни тогава и употребявани юридически сборници — Codex Gregorianus, Cod. Hermogenianus, Cod. Theodosianus, но имали право да вмъкват и тия закони, макар и малко на брой, на императорите от II—III в., които били още в сила. Съставителите имали право също да внасят поправки в някои изречения, да изоставят повтарящи се закони и да извършват и други поправки. В Юстиниановия кодекс били включени, за разлика от Теодосиевия, не само официални укази, но и запитвания с личен характер, публикувани поради конкретно запитване, но добили впоследствие силата на закон. Работата на комисията продължила около 14 месеца и на 7 април 529 г. имп. Юстиниан обявил официално приключването на работата по съставянето на кодекса. Той трябвало да влезе в сила от 6 април с. г. След тази дата всички невключени конституции, както и старите юридически сборници губели своята валидност.

Следващите години от дейността на юристите били насочени към редактиране на съчиненията на по-старите юристи, т. е. в съставянето на т. нар. „Дигести" и „Институции". След тяхното приключване обаче станало ясно, че приготвеният кодекс се нуждае от допълнения и поправки. На известните съвременни юристи Трибониан, Доротей, Мена, Йоан и др. било възложено да внесат необходимите поправки и допълнения в духа на извършената вече работа по редактирането на съчиненията на старите юристи. На 16 ноември 534 г. било публикувано второто издание на Юстиниановия кодекс. То влязло в законна сила от 29 декември 534 г. и то именно е стигнало до наши дни. Първото издание не е запазено.

Кодексът е разделен на 12 книги (libri) със 765 глави вътре в тях и съдържа 4652 указа (constitutiones), разпределени според тяхното съдържание.

Всеки указ се състои от три части: inscriptio, самия текст на закона и subscriptio. В inscriptio са посочени имената на императорите, които издават закона, името на лицето, до което той е адресиран, с прибавка на неговата длъжност, ако е длъжностно лице. Винаги се дават имената на двамата императори, но в същност

законът се издава само от единия император, което се вижда от мястото на издаването. Следва текстът на закона и после subscriptio. Тук са посочени точната дата на издаването и градът, където е публикуван законът. Данните обаче за годината и мястото на издаването не винаги са сигурни. Най-старият указ е от времето на имп. Адриан (117—138), а най-късният от 4 ноември 534 г. Езикът на кодекса е латински с изключение на малко закони, издадени от императорите от края на V и началото на VI в., които са на гръцки език.

Значението на Юстиниановия кодекс като извор за историята на Тракия и изобщо на балканските земи се състои в наличието на много закони, изпратени до административни и военни управители в тия области. В тях се разискват въпроси из икономиката, социалните отношения, съдопроизводството, различни юридически проблеми, свързани с местното население. При Юстиниановия кодекс за разлика от Теодосиевия играе роля и едно друго важно обстоятелство. Тук са включени редица отговори на императори на запитване от страна на частни лица, които впоследствие добили силата на закон. Особен интерес за нас в това отношение представят някои укази, издадени от имп. Диоклециан по време на пътуването му през Тракия. Те са важни документи за историята на тракийските и мизийските градове от началото на IV в.

Данните, които намираме в юридическите документи от IV—VI в. за социалните отношения и икономиката на Тракия и Илирик, са сведения на официални документи, което им придава значителна стойност и достоверност.

Юстиниановият кодекс е запазен в отделните си части в около 20 ръкописа, изброени на стр. IV в изданието на Krueger от 1892 г. Най-старите преписи от VI и VII в. са запазени в Liber Veronensis = V.

ИЗДАНИЯ: Най-старите издания са: от 1475 г. на P. Schoefferus в гр. Майнц и на Ioannis Sensenschmidus в гр. Нюрнберг. Те не съдържат всички книги. Първото издание, което съдържа целия кодекс, е това на Gregorius Haloander от 1530 г. Следват многобройни издания до наши дни.

Меродавното издание е това на *P. Krueger*, Corpus iuris civilis, ed. stereotypa (ed. Mommsen, Krueger, Schoell) V. II. Codex Iustinianus, recognovit Paulus Krueger. Lipsiae 1892. Поместените тук откъси са по това издание.

КНИЖНИНА: *И. С. Перетерский*, Дигесты Юстиниана. Очерки по истории составления и общая характеристика. Москва 1956. — *O. Karlowa*, Römische Rechtsgeschichte, I, 1896, p. 1003—1006. — *Jörs*: PWRE IV, col. 167—170, s. v. Codex Iustinianus. — *L. Wenger*, Die Quellen des römischen Rechts, Wien 1953, p. 562—576; 638—651.

CODEX IUSTINIANUS

1. De episcopis et clericis etc.

[*Αὐτοκράτωρ Ζήνων Α.*]..... *Πᾶσαν πόλιν εἴτε ἀνανεωθεῖσαν κατὰ τοὺς προλαβόντας χρόνους εἴτε οὐκ οὖσαν μὲν πρότερον, διὰ δὲ βασιλικῆς φιλοτιμίας ἀποδειχθεῖσαν πόλιν ἔχειν ἐκ παντὸς τρόπου ἀχώριστον καὶ ἴδιον τὸν ἐπιμελησόμενον τῶν κατ᾽ αὐτὴν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων ἐπίσκοπον θεσπίζομεν· μηδενὶ παντάπασιν οὔσης ἀδείας δι᾽ οἱουδήποτε τρόπου, μηδὲ μὴν διὰ θείας βασιλικῆς κελεύσεως ἀφαιρεῖσθαι πόλιν οἱανδήποτε τοῦ τῆς ἰδιαζούσης ἐπισκοπῆς ἢ καὶ τῆς ἀφορισθείσης αὐτῇ περιοικίδος ἢ ἄλλου τινὸς δικαίου καὶ κατὰ τοῦτο τὸ μέρος ἢ καὶ ἄλλως ὁπωσδήποτε πόλεσιν ἑτέραις ὑποτελῆ ποιεῖν. Τοῦ δὲ παρὰ ταῦτα ποιοῦντος καὶ ποιεῖν πειρωμένου ἢ τῶν ἤδη ἀνανεωθεισῶν πόλεων ἢ καὶ τῶν πολισθέντων τόπων ἢ μετὰ ταῦτα τυχὸν ἀνανεουμένων ἢ πολιζομένων τὸ τῆς ἰδιαζούσης ἐπισκοπῆς ἀφαιρεῖσθαι δίκαιον ἢ ἄλλο τι παραιρεῖσθαι τῶν παρασχεθέντων ἢ καὶ παρασχεθησομένων αὐταῖς προνομίων μὴ μόνον ἡ ἐπιχείρησις ἔστω ματαία, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ὁ τοῖς κοινῶς καὶ ἰδίᾳ λυσιτελοῦσιν ἑκάστῳ μαχόμενος ἀτιμωθεὶς τῶν ὄντων γυμνούσθω· τῶν αὐτῶν κρατούντων ἐπιτιμίων καὶ κατὰ τοῦ καθὼς προείρηται ἐπιχειροῦντος καὶ διὰ βασιλικῆς τοιοῦτόν τι πράττειν ἀντιφωνήσεως. Ταῦτα δὲ γενικῶς διατάξαντες καὶ εἰς νοῦν εἰληφότες τὴν κατάστασιν τῶν ἁγιωτάτων ἐκκλησιῶν τῶν διακειμένων ὑπὸ Τόμιν τῆς τῶν Σκυθῶν ἐπαρχίας καὶ ὅτι οὐκ ἐγχωρεῖ τὰς αὐτὰς ἁγιωτάτας ἐκκλησίας συνεχέσι βαρβάρων ἐπιδρομαῖς καταβλαπτομένας ἢ καὶ ἄλλως πως πενίᾳ συζώσας ἑτέρως διασώζεσθαι εἰ μὴ διὰ τῆς τοῦ θεοφιλοῦς ἐπισκόπου Τόμεως, ἥτις ἐστὶ καὶ τοῦ ἔθνους μητρόπολις, τυγχά-*

ЮСТИНИАНОВ КОДЕКС

1. За епископите, за духовните лица и пр.

Император Зенон.[1]... Ние нареждаме всеки град, който или е възстановен през предишните години, или пък не е бил град по-рано, но е обявен за такъв с императорско благоволение, да има на всяка цена отделен и собствен епископ, който да се грижи за църковните дела в града. Изобщо никому по какъвто и да било начин да не бъде позволявано дори и чрез императорска заповед да лишава който и да е град от правото на собствена епископия, от определената му територия или от някакво друго право и по този начин да го подчинява на други градове. А който действува против тази заповед или се опитва да действува, за да отнема правото на собствена епископия, било на вече възстановените градове, или на селищата, които са издигнати в градове, било на тези, които може би ще бъдат възстановени или които ще бъдат обявени за градове, или пък се опитва да отнеме някоя от дадените им привилегии, или ония, които в бъдеще ще им бъдат дадени, опитът му не само да бъде напразен, но самият той и всеки, който се противопоставя на делата, полезни изобщо и в частност за всекиго, да бъде опозорен и лишен от имуществото си.

Същите наказания да се наложат и на тоя, който, както бе казано по-горе, се опитва и чрез императорска заповед да направи нещо подобно. Като разпореждаме общо това и като вземаме предвид положението на пресветите църкви, които се намират под властта на Томи в провинция Скития, и тия същите пресвети църкви, които страдат от честите варварски нашествия или изобщо поради някаква друга причина са изпаднали в затруднение, могат да се запазят само ако бъдат удостоени с грижи от боголюбивия епископ на Томи[2] — главния град

[1] Закон на император Зенон (474—491).

[2] Томи, дн. Кюстенджа, главен град на провинция Скития, дн. Добруджа.

νοεν προμηθείας, θεσπίζομεν ὑπεξαιρεῖσθαι τῆς παρούσης θείας νομοθεσίας καὶ μηδαμῶς αὐτὰς ὑπάγεσθαι τῇ ταύτης ἀνάγκῃ, ἀλλ' ἐπὶ τοῦ οἰκείου σχήματος μένειν. (I, 3, 35 (36), pp. 23—24).

на тая провинция, ние нареждаме те да се изключат от настоящото императорско разпореждане, да не се подчиняват на неговите санкции, но да останат в своето си положение[1]. (Без дата).

2. *De officio magistri militum*

Imp. Anastasius A. Iohanni magistro militum per Illyricum. Milites de locis, in quibus consistunt, ad alia loca sine speciali nostrae serenitatis auctoritate nullatenus transferri praecipimus, nec eorum expensae in locis, in quibus consistunt, minuantur. sed si forte quaedam urguens et necessaria causa emerserit, utilitati ac securitati publicae tam amplissimam praetorianam praefecturam quam tuam sedem sine ulla procrastinatione prospicere protinus oportet et suggestiones ad nostras aures destinare, indicantes tam loca, de quibus milites transferendi sunt, quam ea, ad quae pervenire eos oportet, nominaque fortissimorum numerorum, in quibus idem milites referuntur, nec non quantitatem annonarum et ante omnia causam, ob quam idem milites transferendi sunt, ut post talem suggestionem a nostra auctoritate competentia procedant. (I, 29, 4, pp. 82).

2. *За длъжността „началник на войските"*[2]

Император Анастасий[3], Август, до Йоан[4], началник на войските в Илирик. „Заповядваме в никакъв случай да не бъдат прехвърляни войниците от местата, където пребивават, в други места без нарочното разпореждане на наша светлост, нито да се намаляват издръжките им в местата, в които са настанени. Но ако случайно възникне някаква належаща и неотложна нужда за ползата и сигурността на държавата, то тогава както славната префектура, така и твоята служба да положи грижи веднага и незабавно да изпратят доклади до нас, като посочат както тия места, от които трябва да се прехвърлят войниците, така и местата, в които те трябва да отидат, имената на най-големите военни части, в които тия войници се водят по списък, и преди всичко причината, поради която същите тия войници трябва да се прехвърлят, та след този доклад от наше име да бъде направено необходимото." (Без дата).

3. *De transactionibus*

Imp. Anastasius A. Thomae pp. Illyrici.

3. *За спогодбите*

Император Анастасий[5], Август, до Тома[6], началник на префектурата[7] Или-

[1] От гледна точка на църковната уредба провинция Скития представлявала известна аномалия. Тук нямало епископи във всеки град, но епископът на Томи е бил единственият за цялата провинция. Това е засвидетелствувано за IV в. (срв. Cod. Theod. XVI 1, 3 от 381 г.), Созомен го подчертава за първата половина на V в. (Hist. Eccl., VII 19), а настоящият указ — за времето на Зенон. Както се вижда от Георги от Кипър, това положение е продължило и през VI в. [2] Началници на войските, „magistri militum", са главнокомандуващите на войските във всяка една от главните съставни части на Източната римска империя: Ориент, Тракия и Илирик (съответно и в Западната римска империя). Под тяхно разпореждане се намирали всички военни части в провинциите. В гръцките текстове се употребява думата *στρατηλάτης*. По времето на Константин Велики е имало само двама такива „началници на войските". По-късно те стават повече с оглед на основните части на империята. Такива „началници на войските" е имало и към самия двор — т. нар. magistri militum praesenta'es. Срв. *Grosse*, Römische Militärgeschichte, Berlin 1920, p. 180 sq. [3] Закон на император Анастасий I (491—518). [4] За този Йоан, началник на войските в Илирик по времето на имп. Анастасий, срв. още Cod. Iust. XII 35, 18, който го посочва през 492 г. като началник на войските в Ориент. [5] Закон на император Анастасий I (491—518). [6] Тома е бил управител на префектурата Илирик по времето на Анастасий. Срв. за него *Ensslin*: PWRE VI A, col. 323, n. 6, s. v. Thomas. [7] Praefecti praetorio са висши административни чиновници, върховните управители на префектурите Ориент и Илирик. Те обединявали административната и съдебната власт.

Iubemus in omnibus litigiis iam motis et pendentibus seu postea super servili vel adscripticia condicione movendis transactiones celebrandas vel iam celebratas, si non alio iuri cognito modo eas vacillare contigerit, vires suas obtinere nec ob hoc videri tenorem earum titubare, quod pro condicione servili vel adscripticia confectae sint. D. XV k. Dec. Patricio et Hypatio conss. ⟨500⟩. (II, 4, 43, p. 97).

рик. „Заповядваме във всички процеси, вече повдигнати и висящи или пък тия, които за в бъдеще ще бъдат повдигнати относно положение на роб или адскриптиций, спогодбите[1], които трябва да се изпълняват или са вече изпълнени, да запазят своята сила, стига те да не бъдат обезсилени по някакъв друг, обичаен за правото начин, и да не се смята, че валидността им се разколебава от това, че са сключени за робско или приписано положение на някого." Издаден на 17 ноември, по време на консулствуването на Патриций и Хипатий. ⟨500 г.⟩

4. De advocatis diversorum iudiciorum

Idem AA. Thalassio pp. per Illyricum. Isdem privilegiis isdemque immunitatibus potiri togam illustrissimae per Illyricum praefecturae, quibus fruitur toga per Orientem praetorianae sedis excelsae, decernimus. D. VII id. Sept. Constantinopoli Theodosio A. XVII et Festo conss. ⟨439⟩. (II, 7, 7, p. 98).

Idem AA. Apollonio pp. Si quis de togatis fori celsitudinis tuae vel Illyricianae seu urbicariae praefecturae sive de his, qui in provincialibus iudiciis causarum patrocinium profitentur, electione tuae sedis regendae provinciae munus potestatemque susceperit, post peractam integre ac sine ulla opinionis labe administrationem ad illud officium, unde abstractus est et unde sibi vitae subsidia comparabat, remeandi habeat facultatem nec causas orare denuo

4. За адвокатите от различните съдилища

Същите императори[2], Августи, до Таласий[3], управител на префектурата Илирик. „Нареждаме адвокатите[4] в светлейшата префектура Илирик да притежават същите привилегии и имунитет, от които се ползуват адвокатите при възвишената префектура Ориент[5]." Издаден в Константинопол на 7 септември, по време на консулствуването на Август Теодосий за седемнадесети път и на Фест. ⟨439 г.⟩

Същите императори, Августи, до Аполоний[6], управител на префектура. „Ако някой адвокат от съдилището на твоя знатност или от това на Илирик, или от столичната префектура[7], или от тия, които поемат защитата на процесите в провинциалните съдилища по избор на твоята служба е натоварен със задължението и властта да управлява някоя провинция, след като безукорно и без никакво петно върху доброто си име завърши службата, да има право да се завърне към онова занимание, откъдето е бил откъснат и откъдето е получавал средства за препитание, и да не бъде възпрепятствуван от никаква завист на-

---

[1] Transactio в римското право се нарича договорът, с който две или повече лица приключват един съществуващ помежду им спор. Срв. *M. Kaser*: PWRE VI A, col. 2139—2147, s. v. transactio. [2] Сиреч Теодосий и Валентиниан. Закон на имп. Теодосий II (408—450). [3] Таласий е видна личност в политическия и религиозния живот на Източната римска империя през V в. През 439 г. е бил управител на префектурата Илирик. Срв. *Ensslin*: PWRE V A, col. 1202, n. 8, s. v. Thalassius. [4] Адвокатите в Източната римска империя имали подобни функции и задължения като днешните адвокати. Те били организирани в колегии към съответните префектури и през VI в. били държавни чиновници с точно определен брой. [5] В префектурата Ориент влизали диоцезите Ориент, Египет, Азия, Понт, Тракия. Префектурата Илирик имала два диоцеза: Дакия и Македония. [6] Аполоний е бил управител на префектурата Ориент през 442—443 г. Срв. *Seeck*: PWRE II, col. 125, n. 68, s. v. Apollonius. [7] Сиреч на град Константинопол.

quadam prohibeatur invidia. D. XII k. Sept. Constantinopoli Eudoxio et Dioscoro conss. ⟨442⟩. (II, 7, 9, p. 99).

ново да защищава дела." Издаден в Константинопол на 18 август по време на консулствуването на Евдоксий и Диоскор. ⟨442 г.⟩

Idem A. Eusebio pp. Illyrici. Sancimus patronum fisci iudicio celsitudinis tuae iam non quotannis, sed biennio pro vetere consuetudine finem officii sui sortiri: salvis eidem consortio privilegiis omnibus, quae a retro principibus meruit, manentibus. D. X. k. Mart. Constantinopoli Basilio et Viviano conss. ⟨463⟩. (II, 7, 12, p. 99).

Същият император[1], Август, до Евсевий[2], управител на префектурата Илирик. „Нареждаме адвокатът на фиска[3] при съдилището на твоя знатност да приключва своята служба не ежегодно, а на две години — според стария обичай, като се запазят всички привилегии на тази длъжност, които й са били признати от предишните императори." Издаден в Константинопол на 20 февруари, по време на консулството на Василий и Вивиан ⟨463 г.⟩.

Idem AA. Calicrati pp. Illyrici. Advocati, qui dirimunt ambigua fata causarum suaeque defensionis viribus in rebus saepe publicis ac privatis lapsa erigunt, fatigata reparant, non minus provident humano generi, quam si proeliis atque vulneribus patriam parentesque salvarent. nec enim solos nostro imperio militare credimus illos, qui gladiis clupeis et thoracibus nituntur, sed etiam advocatos: militant namque causarum patroni, qui gloriosae vocis confisi munimine laborantium spem vitam et posteros defendunt. D. V k. April. Constantinopoli Zenone et Marciano conss. ⟨469⟩. (II, 7, 14, p. 99).

Същите императори[4], Августи, до Каликрат[5], управител на префектурата Илирик. „Адвокатите, които разрешават спорните случаи при процесите и със силата на своята защита често в обществените и частни дела издигат падналото, възстановяват обезсиленото, се грижат за човешкия род не по-малко, отколкото ако в битки и с рани спасяваха родината и рода си. Затова ние смятаме, че в нашата държава воюват не само тия, които се опират на мечове, щитове и ризници, но също така и адвокатите: защото защитниците на процесите воюват с това, че като се уповават на гордия си глас, защищават надеждата, живота и потомството на тия, които се намират в нужда." Издаден в Константинопол на 28 март по време на консулството на Зенон и Марциан. ⟨469 г.⟩

Idem AA. Paulo pp. per Illyricum. Iubemus advocationem fori tui culminis in centum quinquaginta, sicut antea constitutum fuerat, advocatos concludi eundemque numerum, quotiens vel professionis fine vel morte vel quocumque casu fuerit immi-

Същите императори,[6] Августи, до Павел[7], управител на префектурата Илирик. „Заповядваме адвокатската колегия при съдилището на твоя знатност да включва, както по-рано бе постановено, 150 адвокати и този именно брой всякога, когато намалее поради напускане на професията, поради смърт или при някакъв друг случай, да се допълва

---

[1] Закон на император Лъв (457—474). [2] Евсевий е управител на префектурата Илирик през 463 г. [3] Advocatus, или patronus fisci, е длъжност, възникнала вероятно по време на Адриан (117—138). Броят на адвокатите е бил определен както за провинциите, така и за столицата. В техните функции влизало да водят всички процеси на фиска в съответната провинция. Към префектурите били назначавани от императора, а провинциалните управители ги назначавали за съответната провинция. Те се ползували със значителни привилегии и имали ранга на clarissimi, а също и на spectabiles. След двегодишно изпълнение на службата си можели да я напускат. [4] Закон на император Лъв (457—474). [5] Каликрат е управител на префектурата Илирик през 468—469 г. Срв. *Seeck*: PWRE IV Suppl. col. 862, n. 7h, s. v. Kallikrates. [6] Закон на император Лъв и на Зенон (474 г.). [7] Павел е бил управител на префектурата Илирик през 474 г.

nutus, electione magnificae tuae sedis impleri, ita ut in praesenti quidem et hinc usque ad biennium ad plenitudinem supra definiti numeri subrogandi sine ulla cohortalis aut cuiuslibet deterioris condicionis quaestione succedant: salva videlicet adversus eos apparitionibus si qua competit actione, quam certum est, postquam fisci patronatus officio impleto exierint, evanescere: post lapsum vero biennium foro tuae magnificae potestatis inseri postulantes non aliter, nisi sub gestorum confectione minime eos cohortali condicioni subiacere patefactum fuerit, admittantur. Cuncta sane privilegia, quae magnificae per Orientem praefecturae advocatis ex divinis retro principum seu inclitae recordationis Leonis vel nostris sanctionibus indulta sunt, tuae quoque gloriosissimae sedis causidicis absque ulla discretione competere per hanc in aeternum valituram legem sancimus. ⟨474⟩ (II, 7, 17, p. 99).

чрез избор от страна на твоята благородна служба, така че и понастоящем, и в продължение на две години занапред тия, които трябва да бъдат избрани, за да се допълни горепосоченият брой, да влязат, без да се разследва дали са кохортали[1] или от някакво друго, подолно положение. Очевидно не трябва да се взема предвид повдигнато срещу тях в съда обвинение, за което е сигурно, че са го обезсилили, ако те са напуснали службата на адвоката на фиска[2] след изпълнението на служебните си задължения. А след изтичане на двегодишния срок тия, които пожелаят, да бъдат настанени под закрилата на твоята благородна власт, да бъдат приемани само след като се покаже чрез официални документи, че не принадлежат по положение към кохорталите. Ние заповядваме с този валиден за вечни времена закон всички привилегии, които са предоставени на адвокатите от благородната префектура Ориент било с божествените нареждания на предишните императори, било на блаженопаметния Лъв[3], било с нашите закони, да се отнасят и за адвокатите на твоята преславна служба, без никакво разграничение.“ ⟨474 г.⟩

Idem A. Thomae pp. per Illyricum. Advocatos amplissimae tuae sedis, qui pro tempore ad fisci patroni gradum et officium provehuntur, una cum liberis iam natis vel postea procreandis ab omni cohortalis seu cuiuslibet deterioris condicionis vinculo immunes ac liberos cum patrimonio suo conservari praecipimus, cum constet hoc iam pridem tam advocatis amplissimae praetorianae per Orientem quam magnificae urbicariae praefecturae sacris constitu-

Същият император,[4] Август, до Тома,[5] управител на префектурата Илирик. „Заповядваме адвокатите при твоята възвишена служба, които според обстоятелствата се издигнат в степента и длъжността „адвокат на фиска“[6], да бъдат напълно освобождавани заедно с децата, които вече са родени или ще се родят в бъдеще, и с тяхното имущество от всякакви окови на кохортал[7] или каквото и да е друго по-ниско положение, тъй като е известно, че още отдавна това е разрешено чрез императорски разпоредби[8] както на адвокатите от възвишената префектура Ориент, така и на знатната столична префектура[9] и няма

[1] Под „кохортали“ първоначално се разбирали чиновниците при управителя на префектурата. По-късно така се наричат само чиновниците на провинциалните управители. При названията officiales, cohortales, apparitores трябва да се прави следната разлика: officiales се наричат чиновниците при всички магистратури, било с по-нисък, или с по-висок ранг; cohortales са едно по-особено обозначение за officiales, и то главно за тия при провинциалните управители; apparitores са най-ниските служители във ведомствата. [2] Вж. стр. 24, бел. 3. [3] Вероятно се касае за предишния закон — II 7, 14. [4] Закон на император Анастасий (491—518). [5] Тома е началник на префектурата Илирик през 500 г. Срв. стр. 22 бел. 6. [6] Вж. стр. 24, бел. 3. [7] Вж. стр. 25, бел. 1. [8] Срв. Cod. Iust. II 7, 8 от 440 г. [9] Сиреч на град Константинопол.

tionibus esse indultum et non dubium sit non tantum eas, sed etiam sublimissimae tuae sedis germanas esse potestates. D. XII k. Dec. Patricio et Hypatio conss. ⟨500⟩ (II, 7, 21, p. 100).

Imp. Iustinianus A. Iohanni pp. De constitutione divinae recordationis · Iustini patris nostri super togatis amplissimae tuae sedis prolata Illyriciani advocati postulaverunt a nobis eis clarum fieri, si locum etiam circa eos possit habere, sive cum commeatu sive sine commeatu iudicio eiusdem sublimitatis afuerint. Sancimus itaque talem legem generaliter in persona eorum tenere, ut, si quis sine commeatu ultra continuum biennium afuerit vel cum commeatu ultra quinqennium, de matricula penitus aboleatur: nulla licentia ei danda gradum suum vindicare nec iterum viris disertissimis togatis eiusdem sedis adsistere. perfruantur igitur advocati eiusdem sublimitatis hac nostra generali sanctione. ⟨531—534⟩ (II, 7, 29, p. 102).

никакво съмнение, че не само тия служби, но и твоята възвишена служба са равноправни власти.“ Издаден на 19 ноември по време на консулството на Патриций и Хипатий. ⟨500 г.⟩

Император Юстиниан[1], Август, до Йоан[2], управител на префектура. „Адвокатите от Илирик поискаха от нас да ни се разясни разпоредбата, издадена[3] от блаженопаметния Юстин, нашия баща, относно адвокатите при твоята възвишена служба — дали има приложение също и за тях, когато са отсъствували от съдилището на твоя знатност било с отпуска, било без отпуска. И така ние заповядваме този закон да се отнася изобщо и по отношение на тях, та ако някой без прекъсване е отсъствувал без отпуска повече от две години, а с отпуска — повече от пет години, да се зачеркне напълно от списъка. Не трябва да му се дава никаква възможност да предявява претенции за своето място, нито да се причислява отново към най-красноречивите мъже — адвокатите при твоята служба. Следователно адвокатите при твоята височайша служба да използуват това наше общо разпореждане.“ ⟨Издаден между 531 и 534 г.⟩

5. Quae res exportari non debeant

Imppp. Valentinianus Valens et Gratianus AAA. ad Theodotum magistrum militum. Ad barbaricum transferendi vini et olei et liquaminis nullam quisquam habeat facultatem ne gustus quidem causa aut usus commerciorum. ⟨370—375⟩ (IV 41, 1, p. 178).

Imp. Marcianus A. Constantino pp. Nemo alienigenis barbaris cuiuscumque gentis ad hanc urbem sacratissimam sub legationis specie vel sub quocumque alio colore ve-

5. Кои стоки не трябва да се изнасят

Императори Валентиниан, Валент[4] и Грациан, Августи, до Теодот, началник на войските. „Никой няма право да пренася за варварите вино, дървено масло, рибни произведения нито за храна, нито за търговия“[5]. ⟨Издаден между 370—375 г.⟩

Император Марциан[6], Август, до Константин[7], управител на префектура. „Никой да не се осмелява да продава на иноземни варвари, от което и да са племе, които идват в този пресвещен

---

[1] Закон на император Юстиниан (527—565). [2] Йоан, управител на префектурата Илирик, е един от видните политически дейци по време на Юстиниановото управление. [3] Този указ е загубен. В ръкописите в същата глава под № 28 е стояла една гръцка конституция. Предполага се, че това е въпросният закон, издаден от имп. Юстин I (518—527), който се отнасял за адвокатите при управителя на префектурата Ориент. [4] Закон на император Валент (364 - 378). [5] Този закон на Валент стои в тясна връзка със съобщението на Темистий Or. X 135 c—d (p. 161, 24—31) за ограничаване търговския обмен с готите през долнодунавските градове след приключване на т. нар. първа готска война. Срв. *В. Велков*, Сведенията на Темистий за Тракия, Сб. Г. И. Кацаров II (ИАИ, XIX), 1955, стр. 251—253 [6] Закон на император Марциан (450—457). [7] За този Константин — консул през 456 г., три пъти управител на префектура и патриций срв. *Seeck:* PWRE IV col. 1031, n. 6, s. v. Constantinus.

nientibus aut in diversis aliis civitatibus vel locis loricas et scuta et arcus sagittas et spathas et gladios vel alterius cuiuscumque generis arma audeat venumdare, nulla prorsus isdem tela, nihil penitus ferri vel facti iam vel adhuc infecti ab aliquo distrahatur, perniciosum namque Romano imperio et proditioni proximum est barbaros, quos indigere convenit, telis eos, ut validiores reddantur, instruere. Si quis autem aliquid armorum genus quarumcumque nationum barbaris alienigenis contra pietatis nostrae interdicta ubicumque vendiderit, bona eius universa proscribi protinus ac fisco addici, ipsum quoque capitalem poenam subire decernimus. ⟨455—457⟩ (IV, 41, 2, pp. 178—179).

град[1] или в други различни градове и места било като пратеници, или под какъвто и да е друг предлог, ризници, щитове, лъкове, стрели, къси или дълги мечове или каквото и да е друго оръжие — изобщо никой да не им продава нито копие, нито пък желязо, било то обработено, или още сурово. Защото опасно е за римската държава и почти е равно на предателство да снабдяваме с оръжие и да правим по-силни варварите, които би трябвало да търпят лишения. Ако пък някой против забраната на нашето милосърдие продаде някъде някакъв вид оръжие на иноземни варвари от какъвто и да са произход, заповядваме да се конфискуват напълно всичките му имоти и да се предадат на фиска, а сам той да понесе смъртно наказание." ⟨Издаден между 455—457 г.[2]⟩

6. De patribus qui filios distraxerunt

Imp. Constantinus A. provincialibus suis. Si quis propter nimiam paupertatem egestatemque victus causa filium filiamve sanguinolentos vendiderit, venditione in hoc tantummodo casu valente emptor obtinendi eius servitii habeat facultatem. Liceat autem ipsi qui vendidit vel qui alienatus est aut cuilibet alii ad ingenuitatem propriam eum repetere, modo si aut pretium offerat quod potest valere, aut mancipium pro huiusmodi praestet. D. XV k. Sept. Serdicae Constantino A. VIII et Constantio C. IIII conss. ⟨329⟩ (IV, 43, 2, p. 179).

6. За бащите, които са продали синовете си

Император Константин[3], Август, до провинциалните жители. „Ако някой поради преголяма бедност и нужда или заради храна е продал сина или дъщеря си, и то още кървави,[4] само в този случай продажбата е валидна и купувачът има възможност да го задържи като роб. Нека е позволено обаче на този, който го е продал или който го е отчуждил, или който и да е друг, да го иска обратно, за да го освободи, стига само да предложи цената, която може да струва, или пък да представи за него равностоен роб." Издаден в Сердика[5] на 18 август по време на консулството на Август Константин за осми път и на Цезар Констанций за четвърти път. ⟨329 г.⟩

---

[1] Сиреч Константинопол. [2] Обикновено се датира в 456 г. [3] Закон на Константин Велики. [4] В смисъл, че са току-що родени, още недостатъчно измити и чисти. [5] Сердика е дн. София. Константин Велики е прекарвал твърде често в Сердика и някои автори (*Anon. post Dionem*, FHG IV 199, 15) твърдят, че той бил наричал Сердика „моя Рим" и възнамерявал да премести тук столицата на империята. От Сердика са издадени още и следните укази, поместени в Юстиниановия кодекс: 8, 53, 26 (от 20 април 316 г.), 3, 24, 1 (от 4 декември 316 г.), 9, 42, 2 (от 26 ноември 319 г.), 8, 34, 3; 57, 1; 10, 19, 2 (от 31 януари 320 г.), 9, 11, 1 (от 29 май 320 г.), 9, 4, 1 (30 юни 320 г.), 3, 28, 28 (6 февруари 321 г.), 5, 16, 24 (от 27 февруари 321 г.), 5, 71, 18 (от 18 декември 322 г.), 10, 21, 1 (от 18 май 327 г.), 10, 32, 18 (от 29 септември 329 г.). Константин Велики по време на своите пътувания из Тракия се е спрял и в Марцианопол (14 април 332 г.) и в Бесапара, до с. Синитово, Пазарджишко (24 февруари 330 г.), както свидетелствуват издадените тук укази: 5, 1, 2 — в Марцианопол, и 3, 39, 3; 8, 4, 5 — в Бесапара.

7. De rescindenda venditione

Idem AA. et CC. Mucatraulo militi. Ratas manere semper perfectas iure venditiones vestra etiam interest. nam si oblato pretio rescindere venditionem facile permittatur, eveniet, ut et si quid vos laboribus vestris a fisco nostro vel a privato comparaveritis, eadem lege conveniamini, quam vobis tribui postulatis ⟨293⟩ (IV, 44, 7, p. 179).

7. За обявяване продажбата недействителна

Същите Августи[1] и Цезари до войника Мукатраулис.[2] „Във ваш интерес е законно сключените продажби да остават валидни. Защото ако бъде позволено лесно да се развали продажбата, като се върнат парите, то в случай че и вие купите нещо с вашия труд било от нашия фиск, било от частно лице, ще попаднете под същия закон, който искате да ви се отстъпи." ⟨293 г.⟩.

8. De commerciis et mercatoribus

Idem AA. et Gratianus A. Tatiano comiti sacrarum largitionum. Non solum aurum barbaris minime praebeatur, sed etiam si apud eos inventum fuerit, subtili auferatur ingenio. si ulterius aurum pro mancipiis vel quibuscumque speciebus ad barbaricum fuerit translatum a mercatoribus, non iam damnis, sed suppliciis subiugentur, et si id iudex repertum non vindicat, tegere ut conscius criminosa festinat. ⟨374?⟩ (IV, 63, 2. p. 188).

8. За търговията и за търговците

Същите Августи[3] и Грациан Август до Тациан,[4] комес на съкровището.[5] „На варварите не само да не се доставя злато, но дори ако бъде намерено у тях, то да се измъкне с тънка хитрост. Ако за в бъдеще бъде пренесено във варварската земя злато от търговците било за роби, или за каквито и да било стоки, то да им се налага не вече глоба, но и телесно наказание и ако съдията не накаже такава постъпка, след като тя бъде разкрита, (ще се смята), че той се стреми съзнателно да прикрие престъплението." ⟨374 ?⟩

9. De verborum et rerum significatione

Idem A. Iohanni pp. Suggestioni Illyricianae advocationis respondentes decernimus familiae nomen talem habere vigorem: parentes et liberos omnesque propinquos et substantiam, libertos etiam et patronos nec non servos per hanc appellationem significari. Et si quis per suum elogium fideicommissum familiae suae reliquerit, nulla speciali adiectione super quibusdam

9. За значението на думите и на нещата

Същият Август[6] до Йоан[7], управител на префектура. „Отговаряйки на запитването на адвокатската колегия в Илирик, определяме думата „фамилия" да има такова значение: чрез това название да бъдат означавани родителите, децата, както и всичките родственици и имущество, освободените роби, патроните, а така също и робите. И ако някой чрез фидеикомис[8] е определил нещо за своята фамилия, без да е направил специална добавка за

---

[1] Закон на император Диоклециан (284—305). [2] Мукатралис е често срещано тракийско име. [3] Сиреч Валентиниан, Валент и Грациан. Законът е на имп. Валент (364—378). [4] Тациан е една от видните политически личности при двора на Източната римска империя; през втората половина на IV в. е заемал многобройни висши длъжности. Срв. *Ensslin*: PWRE IV A, col. 2463—2467, n. 3, s. v. Tatianus. [5] Comes sacrarum largitionum е една от висшите административно-финансови длъжности в империята през късноримската епоха, приблизително като „министър на държавното съкровище". Грижел се е за общото приемане на всички данъци и налози, а също и за разходите на държавата. [6] Закон на император Юстиниан (527—565). [7] Вж. стр. 26 бел. 5. [8] При фидеикомис става дума за фидеикомис на наследство, един от видовете завещания (по свободен завет), който може да има за обект една част от наследството или пък цялото наследство. Срв. *Leonhard*: PWRE VI, col. 2272—2275, s. v. fideicommissum.

certis personis facta, non solum propinquos, sed etiam his deficientibus generum et nurum. et hos enim nobis humanum esse videtur ad fideicommissum vocari, ita videlicet, si matrimonium morte filii vel filiae fuerit dissolutum. nullo etenim modo possint gener vel nurus filiis viventibus ad tale fideicommissum vocari, cum hi procul dubio eos antecedant: et hoc videlicet gradatim fieri, ut post eos liberti veniant. Hoc eodem valente, et si quis rem immobilem cuidam legaverit vel fideicommiserit eamque alienari prohibuerit adiciens, ut, si hoc fideicommissarius praeterierit, familiae suae res adquiratur. In aliis autem casibus nomen familiae pro substantia oportet intellegi, quia et servi et aliae res in patrimonio uniuscuiusque esse putantur. D. XV k. Nov. Constantinopoli post consulatum Lampadii et Orestis vv. cc. anno secundo. ⟨532⟩ (VI 38, 5, p. 271).

някои определени лица, ⟨да се разбират⟩ не само кръвните родственици, но ако няма такива — зетят и снахата. Защото ние смятаме, че е човечно и те да се привлекат към фидеикомиса, тъй като е ясно, че поради смъртта на сина или дъщерята бракът е бил разтрогнат. Ако обаче децата са живи, по никой начин зетят или снахата не могат да се призоват към такъв фидеикомис, понеже те без съмнение ги надминават по права Очевидно е, че това трябва да става по степени, като след тях следват освободените роби. То да важи и в такъв случай, ако някой е предал чрез фидеикомис някому някаква недвижима вещ и е прибавил, че няма право да я отчуждава, и ако този, който получи фидеикомис, пренебрегне това, вещта да сс върне на неговата фамилия. В други елучаи обаче името „фамилия“ трябва да се разбира и като имущество, защото и робите, и другите вещи се считат, че се намират във владение на всеки един човек.“ Издаден в Константинопол на 18 октомври във втората година след консулството на Лампадий и Орест, мъже пресветли ⟨532 г.⟩

10. De bonis maternis et materni generis

Imp. Leo A. Callicrati pp. per Illyricum. Omnem ambiguitatis confusionem amputantes hac liquida et compendiosa lege sancimus circa usum fructum maternarum rerum nullam esse differentiam, sive in priore matrimonio pater, ex quo filios habuit, permanere voluerit sive novercam filiis superduxerit: legibus, quae de maternis bonis latae sunt, suam habentibus firmitatem. Patres igitur usum fructum maternarum rerum, etiamsi ad secundas migraverint nuptias, sine dubio habere debebunt: nec ullam filiis vel quibuslibet ex persona eorum contra patres improbam vocem accusationemque posse competere. D. k. Sept. Anthemio A. II cons. ⟨468⟩ (VI 60, 4, p. 289).

10. За имотите на майката и на майчиния род

Император Лъв,[1] Август, до Каликрат[2], управител на префектурата Илирик. „Като премахваме всяка бъркотия и двусмисленост, с настоящия кратък и ясен закон нареждаме да няма никаква разлика относно плодоползуването на майчините имущества, било че бащата е пожелал да остане в първия брак, от който е имал деца, било че е довел на синовете си мащеха: законите, издадени за майчините имоти, запазват своята сила. Следователно бащите ще трябва без съмнение да притежават право на плодоизползуване на майчините имоти, макар и да са встъпили във втори брак. Заради децата и техните потомци никой не може да повдига безчестен глас и обвинение против бащите.“ Издаден на 1 септември по време на консулството на Август Антемий за втори път. ⟨468 г.⟩

---

[1] Закон на император Лъв (457—474).

[2] За Каликрат вж. стр. 24, бел. 5.

11. De praescriptione XXX vel XL annorum

Idem A. ad Thomam pp. per Illyricum. Praescriptionem quadraginta annorum ab his, qui ad curialem condicionem vocantur, opponi non patimur, sed genitalem statum semper eos agnoscere compelli sancimus. Sacra etenim nostrae pietatis lex de aliis loquitur condicionibus nec anterioribus constitutionibus per eandem novellam legem derogatur, quae manifestissime curiales et liberos eorum explosis temporalibus praescriptionibus patriis suis reddi praecipiunt. (VII 39, 5, p. 311).

11. За давността от 30 или 40 години

Същият Август[1] до Тома[2], управител на префектурата Илирик. „Не позволяваме прескрипцията за четиридесетгодишна давност да се използува като оправдание от тия, които биват призовавани в съсловието на куриалите, но заповядваме те да бъдат винаги принуждавани да признават произхода си по рождение. Защото императорският закон на наше милосърдие[3] говори за други съсловия и чрез същата новела не се обезсилват по-старите закони, които съвсем ясно нареждат — куриалите и децата им да се връщат в родните си места, като се отстранява давността за определен срок от време.“ ⟨Без дата.⟩

12. De sententiis praefectorum praetorio

Impp. Theodosius et Valentinianus AA. Thalassio pp. Illyrici. Litigantibus in amplissimo praetorianae praefecturae iudicio, si contra ius se laesos adfirment, non provocandi, sed supplicandi licentiam ministramus, licet pro curia vel qualibet publica utilitate seu alia causa dicatur prolata sententia (nec enim publice prodest singulis legum adminicula denegari): ita videlicet, ut intra biennium tantum nostro numini contra cognitionales sedis praetorianae praefecturae sententias, post succesionem iudicis numerandum, supplicandi eis tribuatur facultas. D. III id. Aug. Constantinopoli Theodosio A. XVII et Festo conss. ⟨439⟩ (VII 42, 1, p. 314).

12. За присъдите на управителите на префектура

Императори Теодосий[4] и Валентиниан, Августи, до Таласий[5], управител на префектурата Илирик. „На тия, които се съдят във възвишения съд на префектурата, ако твърдят, че са оскърбени против закона, даваме позволение не да апелират, но да отправят молба ⟨до императора⟩, макар и да се казва, че присъдата е произнесена за курията или за каквато и да е обществена полза или по друга причина. Защото не е изгодно за държавата да отказва подкрепата на законите на отделните лица. И така трябва да им се дава възможност да се обръщат с молба до нашата божествена особа против съдебните присъди на управителите на префектурите в продължение на две години, считано от ⟨встъпването в длъжност⟩ на заместника на съдията.“ Издаден в Константинопол на 11 август по време на консулството на Август Теодосий за седемнадесети път и на Фест. ⟨439 г.⟩

---

[1] Закон на император Анастасий (491—518). [2] За Тома вж. стр. 22, бел. 6. [3] Срв. Cod. Iust. VII 39, 4 § 2. [4] Закон на император Теодосий II (408—450). [5] За Таласий вж. стр. 23, бел. 3.

13. De his qui per metum iudicis non appellaverunt

Impp. Diocletianus et Maximianus AA. et CC. Diophani. Si contra te iure pronuntiatum est nec appellationis imploratum auxilium, intellegis adquiescere te statutis oportere. in sacro enim comitatu nostro timere nihil potuisti. S. XV k. Iul. Philippopoli AA. conss. ⟨293⟩ (VII 67, 1, p. 328).

13. За тия, които от страх пред съдията не са апелирали

Императори Диоклециан[1] и Максимиан, Августи и Цезари[2], до Диофан[3]. „Ако против тебе е произнесена присъда според закона и не е потърсена помощта на апелацията, виждаш, че трябва да се съгласиш с решеното. Защото в нашата императорска свита[4] не е имало от какво да се страхуваш." Издаден във Филипопол на 17 юни по време на консулството на (споменатите) Августи ⟨293 г.⟩.

14. Unde vi...

Imp. Iustinianus A. Iohanni pp. Cum quaerebatur inter Illyricianam advocationem, quid fieri oporteret propter eos, qui vacuam possessionem absentium sine iudiciali sententia detinuerunt, quia veteres leges nec unde vi interdictum nec quod vi aut clam vel aliam quandam actionem ad recipiendam talem possessionem definiebant, violentia in ablatam possessionem minime praecedente, nisi domino tantummodo in rem actionem exercere permittentes: nos non concedentes aliquem alienas res vel possessiones per suam auctoritatem usur-

14. „Как със сила..."

Император Юстиниан,[5] Август, до Йоан[6], управител на префектура. „Понеже се разискваше между адвокатската колегия в Илирик какво трябва да става с тия, които са задържали без съдебна присъда свободното имение на отсъстващи, защото старите закони — нито интердиктът[7] unde vi, нито quod vi aut clam, нито пък друг закон определяха някаква друга тъжба за възвръщане на такова притежание, стига само насилие да не предшествува отнемането на притежанието, и те позволяваха само на притежателя да подаде оплакване, то ние, не допущайки някой да заграби по силата на своята власт чужди вещи или

---

[1] Закон на имп. Диоклециан (284—305). [2] Това са избраните за съуправители Галерий и Констанций Хлор, които според новата система трябвало да наследят старите императори. В официалните документи тяхното име също фигурирало. [3] Диофан е частно лице. Смисълът на закона е следният: Този Диофан, вероятно жител на Филипопол, където е издаден указът, е бил съден и от страх пред местния съдия не е посмял да апелира. Използувайки идването на императора в града, той дал молба до него. Настоящият закон е отговор на тази молба. [4] Sacer comitatus означава свитата, която придружавала императора при неговите пътувания (срв. PWRE, IV, col. 622). В случая се касае за свитата на Диоклециан, който през тази година е пътувал в Тракия и на 17 юли е бил във Филипопол, където е издал указа. За пътуванията на Диоклециан в Тракия вж. *Th. Mommsen,* Über die Zeitfolge der Verordnungen Diocletians und seiner Mitregenten, Ges. Schriften II, 1905, p. 195 sq; *Ensslin*: PWRE VII A, col. 2438—2440; 2447—2448. Тези пътувания са станали през 293, 294 и 304 г., а един указ, издаден на 8 юни 303 г. в Дуросторум, дн. Силистра, сочи, че и през тази година Диоклециан е слязъл до Долни Дунав. През 293 г. той посетил следните селища: между 10 и 13 май — Адрианопол, дн. Одрин, между 25 май и 17 юни — Филипопол, дн. Пловдив, между 24 и 28 юни — Сердика, дн. София, между 2 и 15 юли отново Филипопол. През 294 г. той се движи главно по Дунава. Тръгва от Сингидунум, дн. Белград, и на 8 септември е в Цебрус, дн. Горни Цибър, Ломско, на 13 октомври е във Вариана, дн. Селановци, Оряховско, на 17 октомври в Апиария, дн. Ряхово, Русенско, на 18 октомври — в Трансмариска, дн. Тутракан, на 21 и 22 октомври в Дуросторум, дн. Силистра. Оттук през Марцианопол ние го намираме на 28 октомври в Анхиало, дн. Поморие, на 29 октомври в Дебелт, дн. с. Дебелт, Бургаско, на 31 октомври в Адрианопол, на 1 ноември в Буртудизум, дн. Бабаески. Оттук през Хераклея, дн. Ерегли, той отива в Константинопол. Според сведения на Лактанций (De mort. pers. 17) през 304 г. Диоклециан пътува от Равена за Виминациум и оттук преминава покрай целия бряг до Дуросторум и оттам до Константинопол. [5] Закон на император Юстиниан (527—565). [6] За този Йоан вж. стр. 26 бел. 2. [7] Касае се за закон, издаден в защита на владенията. Тъй като първоначално преторският едикт започвал с думите unde vi, то тия думи останали като означение на самия интердикт при неговото цитиране. Същият случай е и със споменатия след това закон quod vi aut clam.

pare sancimus talem possessorem ut praedonem intellegi et generali iurisdictione ea teneri, quae pro restituenda possessione contra huiusmodi personas veteribus declarata est legibus. ridiculum etenim est dicere vel audire, quod per ignorantiam alienam rem aliquis quasi propriam occupaverit. Omnes autem scire debent, quod non suum est, hoc ad alios modis omnibus pertinere, cum talis dispositio in furti actione iam dudum veteribus legibus definita est dicentibus: si quis alienam rem adversus domini voluntatem attigerit, furti actione tenetur. His videlicet, quae super recipienda possessione a nobis disposita sunt, locum habentibus, si non ex die, ex quo possessio detenta est, triginta annorum excesserunt curricula. D. XV k. Nov. Constantinopoli post consulatum Lampadii et Orestis vv. cc. anno secundo. ⟨532⟩ (VIII, 4, 11, p. 332—333).

притежание, заповядваме такъв притежател да се счита за грабител и това, което е обявено чрез старите закони и за възстановяване на притежанието против подобни лица, да се отстоява чрез общата юрисдикция. Защото смешно е да се казва или слуша, че някой е заграбил чужда вещ като своя поради неведение. Всички обаче трябва да знаят, че не е тяхно онова, което принадлежи на други по всички правила, когато още отдавна такова положение е определено от старите закони като извършване на кражба, които казват: ако някой против волята на собственика задържи чужда вещ, да се смята, че е извършил кражба. От това се вижда, че което ние разпоредихме за възвръщането на притежанието, има валидност, ако от деня, когато е държано притежанието, не са изминали тридесет години.“ Издаден на 18 октомври в Константинопол, във втората година след консулството на преславните мъже Лампадий и Орест. ⟨532 г.⟩

15. De pignoribus

Idem AA. et CC. Vito. Res obligatas exterus debito soluto liberando datum petere, non earum dominium adipisci potest. S. III k. Nov. Retiariae CC. conss. ⟨294⟩ (VIII, 13, 21, p. 341).

15. За залозите

Същите Августи и Цезари[1] до Вит[2]. „Трети човек, който е платил дълга, за да освободи заложени вещи, може да си иска онова, което е дал, но не може да придобие собствеността върху тия вещи.“ Издаден в Рациария[3] на 30 октомври по време на консулството на Цезарите. ⟨294 г.⟩

16. De novationibus et delegationibus

Idem AA. et CC. Ziparo. Nec creditoris creditori quisquam invitus delegari potest. S. XII k. Nov. Dorostolo CC. conss. ⟨294⟩ (VIII, 41, 6, p. 354).

16. За подновяванията на дългове и за делегациите

Същите Августи[4] и Цезари[5] до Зипар[6]. „Никой не може против волята му да бъде делегиран[7] на кредитора“. Издаден в Дуросторум[8] на 21 октомври по време на консулството на Цезарите. ⟨294 г.⟩

---

[1] Сиреч Диоклециан и Максимиан. Закон на император Диоклециан от неговото пътуване в Тракия и Мизия (срв. стр. 31, бел. 4). [2] Вит — Vitus е латинско предаване на известното тракийско лично име *Βειθυς*, засвидетелствувано както епиграфски, така и литературно. [3] Рациария, дн. с. Арчар, Видинско. [4] Сиреч Диоклециан и Максимиан. Закон на император Диоклециан от неговото пътуване през Тракия и Мизия (срв. стр. 31, бел. 4). [5] За Цезарите срв. стр. 31, бел. 2. [6] Зипар — Ziparus е тракийско лично име. [7] Delegatio е предписание от страна на заемодавеца до неговия длъжник да плати дължимото не на него, а на трети човек. [8] Дуросторум, дн. Силистра. Срв. Cod. Iust., IV 5, 8, който е отправен пак до някой Зипар и издаден на 18 октомври 294 г., значи три дена преди нашия указ, без обаче да се упомене градът. Очевидно се касае за едно и също лице, жител на град Дуросторум през 294 г.

17. De postliminio et de redemptis ab hostibus

Idem AA. et CC. Mucatraulo. Is, qui liber constitutus captus ab hostibus commercio redimitur, et antequam restituatur pro eo data pecunia, successionis iura sibi vindicare favore ingenuitatis potest, ut ex ea possit pretium pro se datum exsolvere. (VIII, 50, 15, p. 361).

17. За правото на връщане в отечеството и за откупените от враговете

Същите Августи[1] и Цезари, до Мукатраулис.[2] „Този свободен човек, който, пленен от враговете, се откупи чрез търговия, може, преди да се възстанови дадената за него сума, поради свободния си произход да предявява права върху наследство, за да може с това да заплати дадената за него цена.“ ⟨294 г.⟩

18. De iure fisci

Impp. Diocletianus et Maximianus AA. Mucatraulo. Certa forma super metoecis data est; qui iussu principis in aliam civitatem translati sunt. nam praedia eorum, quae antequam demigrarent habuerint, si ab his distracta non essent, fisci rationibus vindicari iam pridem decretum est, nisi aliud speciali praecepto augusta maiestas decreverit. Ut igitur a principibus salubriter statutum est, ita salvis his, quae utiliter placuerunt, parentibus heredes eos exsistere minime oportere nulla legis sanctione statutum est. (X 1, 4, p. 395).

18. За правото на фиска

Императори Диоклециан[3] и Максимиан, Августи, до Мукатраулис.[4] „За метеките[5], които по заповед на императора са преместени в друг град, е издадено определено предписание.[6] Защото от по-рано бе решено да бъдат конфискувани за сметка на фиска техните поземлени владения, които те са притежавали, преди да се изселят, в случай че не са били продадени лично от тях, освен ако императорското величество е решило нещо друго със специална заповед. И така както ⟨от една страна⟩ разумно е постановено от императорите, така и ⟨от друга страна⟩, като се запазва това, което счетоха за уместно, от никакъв закон не е постановено те да не трябва да се явяват наследници на родителите си.“ ⟨Без дата.⟩

19. Ut nemini liceat in coemptione specierum se excusare et de munere sitoniae

Imp. Anastasius A. Matroniano pp.

. . . *'Αλλὰ ταῦτα χωρὶς τῆς Θρᾳκικῆς διοικήσεως νενομοθέτηται. ἐν Θρᾴκῃ γάρ, ἐπειδὴ οὐκ εἰς ὁλόκληρον εἰσφέρεται τὰ δημόσια, διὰ τὸ*

19. Никому да не се позволява да се оправдава при закупуването на храните и за службата „ситония“

Император Анастасий,[7] Август, до Матрониан, управител на префектура. ... Но всичко това се постановява[8] без оглед на Тракийския диоцез.[9] Прочее в Тракия данъците не се внасят изцяло,

[1] Сиреч Диоклециан и Максимиан. Закон на император Диоклециан от времето на неговото пътуване в Тракия и Мизия през 294 г. [2] Мукатралис е едно от най-известните тракийски лични имена. [3] Закон на император Диоклециан от времето на неговото посещение в Тракия и Мизия. [4] За Мукатралис вж. тук бел. 2. [5] За тълкуването на „метеки“ (=преселници) и изобщо за тълкуването на този указ и свързването му с отношения в Тракия срв. *Б. Геров*, Към тълкуването на едно място в Пизоския надпис, Сб. Д. Дечев, 1958 (под печат). [6] Този указ не е запазен. [7] Закон на император Анастасий (491–518). [8] Целият закон, от който е преведен само откъсът за Тракия, се отнася до въпроса относно доставките на храни от страна на жителите на градовете и за т. нар. „синона“. Като определя общите положения, валидни за цялата империя, законът прави изключения за провинциите в диоцеза Тракия, като тук се запазва старият начин на закупуване на храни — чрез специално натоварени за тази цел търговци. Цялостен превод на този указ е даден в „Подбрани извори за историята на Византия“, София 1956, стр. 9—11. [9] В диоцеза Тракия са влизали шест провинции: Тракия, Родопа, Европа, Хемимонт, Долна Мизия и Скития.

προφάσει τῶν βαρβαρικῶν ἐφόδων ἐλαττωθῆναι τοὺς γεωργοὺς καὶ μὴ ἀρκεῖν τὴν ἐν εἴδεσι συντέλειαν τοῖς κατ' αὐτὴν ἱδρυμένοις στρατιώταις, καὶ πάντων μᾶλλον ἀποτρέφεσθαι εἰς αὐτὴν στρατιωτικὰ τάγματα ἀνάγκη ἐστὶ συνεχὴς πάνυ γίνεσθαι, ἐπειδὴ μὴ ἐνδέχεται δίχα συνωνῆς ἀποτρέφεσθαι τοὺς ἐν αὐτῇ στρατιώτας· ἐν ἐκείνῃ τοίνυν τῇ διοικήσει ἡ μέχρι σήμερον κρατείτω συνήθεια, ὑποκειμένων καὶ τῶν ἐμπόρων τῇ συνηθείᾳ, πρότερον μέντοι καὶ τοῖς συντελεσταῖς καὶ τοῖς ἐμπόροις καταβαλλομένου τοῦ τῆς συνωνῆς χρυσίου ἐν εὐστάθμοις νομίσμασι καὶ ὀβρύζοις, καὶ οὕτως αὐτῶν ἀπαιτουμένων ἀδιαστρόφως καὶ ἀζημίως τὸ εἶδος εἰσφέρειν, τοῦ δὲ ταῦτα παραβαίνοντος τοῖς αὐτοῖς ἐπιτιμίοις ὑποκειμένου. Βέλτιον γὰρ ἀντὶ τῆς ἰδιωτικῆς ἐμπορείας μᾶλλον τοῖς στρατιώταις καὶ τοὺς ἐμπόρους χορηγεῖν τὰς ἀναγκαίας αὐτῶν ἀποτροφάς. (4) *Ἐὰν δέ ποτε διά τινας πόλεις μὴ ἐχούσας σιτωνικὰ χρήματα μήτε ἑτέρωθεν εὐπορούσας ἀνάγκη γέγονε συνωνὴν ποιήσασθαι, ἐξέστω μὲν τοῖς ἄρχουσι ταύτην ποιεῖν, ἐν μόνῃ δὲ τῇ ἐνορίᾳ τῆς πόλεως τῆς τοῦ σίτου δεομένης καὶ ἐν τοῖς αὐτῆς ὁρίοις, καὶ κατὰ τὰ ἐν τοῖς τόποις κρατοῦντα κατὰ καιρὸν τιμήματα. τοῦτο δὲ παραφυλαττέτωσαν καὶ οἱ πατέρες τῶν πόλεων καὶ πᾶς ἕτερος τῆς συνωνῆς προνοούμενος.* (X 27, 2 § 3—4, pp. 407—408).

защото поради варварските нашествия[1] селяните бяха разорени и не са в състояние да доставят храни за разположените в нея войски, и затова повече от всичко е необходимо изхранването на военните части да става съвсем редовно, понеже не е възможно войниците в нея да се изхранят без „синона“[2]. Следователно в този диоцез да остане в сила досегашният обичай, като на него се подчинят и търговците. Преди всичко и на вносителите, и на търговците парите за закупуване на храни да се дават в пълноценни монети и обризи,[3] а след това да се иска от тях да внасят храните неотклонно и без да се нанасят щети, а който престъпи това, подлежи на същите наказания. Защото по-добре е вместо частна търговия търговците да доставят на войниците необходимите храни. А ако някога за някои градове, които нямат пари за закупуване на зърнени храни, нито пък от друга страна благоденствуват, се наложи да се събере „синона“, нека бъде позволено на управителите да я направят, но само в територията на града, който се нуждае от храни и в неговите граници и според валидните в тия места по това време цени. А за това да наблюдават и „бащите на градовете“[4], и всеки друг, който се грижи за „синоната“[5]. ⟨Без дата.[6]⟩

20. De colonis Thracensibus

Imppp. Theodosius Arcadius et Honorius AAA. Rufino pp. Per universam dioecesim Thraciarum sublato in perpetuum humanae capitationis censu iugatio tantum terrena solvatur. (1) Et ne forte colonis

20. За тракийските колони

Императори Теодосий,[7] Аркадий и Хонорий, Августи, до Руфин,[8] управител на префектура. „По целия диоцез Тракия да се премахне завинаги събирането на поголовния данък[9] и да се плаща

[1] Очевидно тук се имат предвид остготските нашествия от 70-те години на V в.

[2] *Συνωνή*, или comparatio specierum, се нарича принудителното закупуване на зърнени храни за държавни или военни нужди от натоварени за тази цел частни лица, което Византия често правела, когато се намирала в икономически затруднения.

[3] Obryza е вид златна монета. Срв. *Fr. Vittinghoff:* PWRE XVII, col. 1741—1743, s. v. obryza.

[4] *Πάτρες τῆς πόλεως*, или както са известни още, curatores civitatis. През късноримската епоха те са едни от най-главните градски магистрати. Избирани са били измежду едрите земевладелци, но с императорско утвърждаване и са се занимавали с финансовите въпроси на съответния град. Срв. *Kornemann:* PWRE IV, col. 1809—1811, s. v. curatores.

[5] Следват разпоредби за Константинопол, Александрия и за начините, по които трябва да се избират закупвачите на храни.

[6] Предполага се, че законът е издаден в 505 г.

[7] Закон на император Теодосий I (379—395).

[8] Руфин е един от най-изтъкнатите политически деятели при двора на Източната римска империя от края на IV в. Бил е управител на префектурата Ориент между 392—395 г.

[9] Поголовният данък — capitatio humana, се изчислявал върху човек, по-точно върху „човешка глава“, при което мъжете и жените не се смятали за еднакви данъкооблагаеми единици: на един мъж се смятали две жени. Човекът се облагал като работна сила — мъжете от 14—65 години, а жените от 12—65. Срв. *Seeck:* PWRE III, col. 1513—1521, s. v. capitatio.

tributariae sortis nexibus absolutis vagandi et quo libuerit recedendi facultas permissa videatur, ipsi quidem originario iure teneantur, et licet condicione videantur ingenui, servi tamen terrae ipsius cui nati sunt aestimentur nec recedendi quo velint aut permutandi loca habeant facultatem, sed possessor eorum iure utatur et patroni sollicitudine et domini potestate. 2. Si quis vero alienum colonum suscipiendum retinendumve crediderit, duas auri libras ei cogatur exsolvere, cuius agros transfuga cultore vacuaverit, ita ut eundem cum omni peculio suo et agnatione restituat (XI, 52, 1, p. 443).

само поземлен данък.[1] И за да не би колоните, освободени от задълженията на данъчния жребий, да сметнат, че им е дадена възможност да се отклоняват и да скитат, където пожелаят, то те да бъдат третирани съобразно със своя произход[2] и макар по положение да изглеждат свободни, то въпреки това да се считат за роби на тази земя, където са родени, и да нямат възможност да се отклоняват, където искат, нито да променят местата, ⟨където живеят⟩, а притежателят им да упражнява по право и грижата на патрон, и властта на господар. Ако някой е повярвал, че може да приеме и задържи чужд колон, то да бъде принуден да плати по две либри злато на този, чиито земи беглецът е лишил от работна сила, а и да възстанови същия[3] с целия му пекулий[4] и агнатите[5] му.“ ⟨Без дата⟩

21. De colonis Illyricianis

Imppp. Valentinianus Valens et Gratianus AAA. ad Probum pp. Colonos inquilinosque per Illyricum vicinasque regiones abeundi rure, in quo eos originis agnationisque merito certum est immorari, licentiam habere non posse censemus. (1) Inserviant terris non tributario nexu, sed nomine et titulo colonorum, ita ut, si abscesserint ad aliumve, transierint, revocati vinculis poenisque subdantur, maneatque eos poena, qui alienum et incognitum recipiendum esse duxerint, tam in redhibitione operarum et damni, quod locis quae deseruerant factum est, quam multae, cuius modum in auctoritate iudicis collocamus: ita

21. За илирийските колони

Императори Валентиниан,[6] Валент и Грациан, Августи, до Проб,[7] управител на префектура. „Нареждаме колоните и инквилините[8] в Илирик[9] и съседните области да нямат право да напускат селото, в което е определено да живеят съобразно с произхода и агнатството си. Нека робуват на земята не с данъчни задължения, но с името и обозначение „колони“, така че ако избягат и преминат у друг, като бъдат върнати, да бъдат подложени на затвор и наказания. Наказанието да засегне и тия, които са сметнали, че могат да приемат един чужд и непознат ⟨колон⟩, както във възстановяване на работата и щетите, нанесени в напуснатите от тях места, така и в глоба, чийто размер предоставяме на разпореждането на съдията.

---

[1] Поземленият данък — iugatio terrena, се изчислявал върху един iugerum — парцел земя = 2,5 дка. Изобщо за данъкооблагането в Тракия срв. *A. Déléage*, La capitation de Bas-Empire, Macôn, 1945, p. 203. [2] Ius originarium — право на произхода, т. е. че даден човек остава на това място, където е роден, без да има право да го напуща. [3] Сиреч избягалият колон. [4] Пекулий се наричал този парцел земя, който робите получавали заедно с инвентар за обработване. Те се наричали servi casati, или adscripti glebae, и това стои в тясна връзка с промяната на тяхната експлоатация. Земята, която колоните, и то „приписаните“ колони (adscriptitii), притежавали, и чието положение било близко до това на „приписаните“ роби, по аналогия също се наричала „пекулий“. Срв. *W. v. Uxkull*: PWRE XIX, col. 13—16, s. v. peculium. [5] Сиреч неговите близки родственици. [6] Закон на император Валентиниан I (364—375). [7] Проб е бил управител на префектурата Илирик през 371 г. [8] Инквилините са вид зависими селяни, чието точно правно положение и форма на зависимост не е напълно осветлена. [9] Префектурата Илирик (т. нар. Източен Илирик) е имала два диоцеза, Дакия и Македония. В диоцеза Дакия влизали провинциите Вътрешна Дакия, Крайбрежна Дакия, Горна Мизия, Дардания и Превалитана. Диоцезът Македония обхващал провинциите: Македония, Крит, Тесалия, Стари и Нови Епир, Македония Салутарис.

ut etiam dominus fundi, in quo alienus fuisse monstrabitur, pro qualitate peccati coercitionem subire cogatur nec sit ignorantiae locus, cum ad criminis rationem solum illud sufficiat, quod incognitum sibi tenuit. (2) Servum etiam in memoratis regionibus si quis receperit, ignorationis excusatione sublata quadrupli poena teneatur, operarum praeterea compendiis damnisque praestitis. (3) In libertis etiam, quos pari usurpatione susceperit, is modus sit, quem circa liberos duximus colonos retinendum. D. III id. Iul. Gratiano A. II et Probo conss. ⟨371⟩ (XI 53, 1, p. 443).

Дори притежателят на поземленото владение, в което ще се окаже, че е имало чужд ⟨колон⟩, да бъде принуден според характера на провинението да понесе наказанието, без да се признава неведението за оправдание. За доказателство на престъплението е достатъчно само това, че е държал при себе си непознат. А ако някой в споменатите области приеме пък роб, да не се признава незнанието за оправдание, но да понесе четворно наказание, като при това се заплатят щетите и се даде обезщетение за работата.[1] Също за освободените роби, които някой приеме, да се спазва това, което определихме за свободните колони.“ Издаден на 15 юли по време на консулството на Грациан, Август, за втори път, и на Проб. ⟨371 г.⟩

22. Ut nemo ad suum patrocinium suscipiat vicos vel rusticanos eorum

Impp. Leo et Anthemius AA. Nicostrato pp. Orientis. Si quis post hanc nostri numinis sanctionem in fraudem circumscriptionemque publicae functionis ad patrocinium cuiuscumque confugerit, id, quod huius rei gratia geritur sub praetextu donationis vel venditionis seu conductionis aut cuiuslibet alterius contractus, nullam habeat firmitatem: tabellionibus, qui talia instrumenta perficere ausi fuerint, bonorum proscriptione plectendis, qui tamen scientes ausi fuerint huiusmodi instrumenta conscribere: vicis etiam vel possessionibus ad patrocinia confugientium publico vindicandis. (1) Eae autem personae, quae contra publicam commoditatem in clientelam suam suscepisse collatores detectae fuerint, nobiliores quidem centum librarum auri condemnationem subire cogentur, mediocris vero fortunae facultatum suarum amissione plectentur: eadem poena multandis etiam

22. Никой да не приема под свой патронат села или селяните им

Императори Лъв[2] и Антемий, Августи, до Никострат,[3] управител на префектурата Ориент. „Ако някой след това нареждане на нашата императорска особа прибегне към патроната на когото и да било, за да измами и заобиколи държавните задължения, това, което се извършва за тази цел под формата на дарение или продажба или арендуване или на договор от какъвто и да е вид, да няма никаква сила. Нотариите,[4] осмелили се да приготвят такива документи, да бъдат наказани с конфискация на имотите им, и то на тия ⟨нотарии⟩, които съзнателно са дръзнали да съчинят такива документи. Селата, а също и имената на тия, които прибягват към патронат, да бъдат конфискувани в полза на държавата. А лицата, които бъдат открити, че са приели против държавните интереси данъкоплатци под свое покровителство, да се накажат, като благородните[5] биват принудени да понесат глоба от 100 либри злато, а тия със средно имущество[6] — с конфискация на имотите им. Същото наказание да бъде наложено и на тия, които като по-

---

[1] Тия работи, които евентуално робите могли да направят през това време. [2] Закон на император Лъв I (457—474). [3] Никострат, управител на префектурата Ориент през 468—469 г. (до към месец март). Срв. *Ensslin*: PWRE XVII col. 544, n. 14, s. v. Nikostratos. [4] Notarii, сиреч нотариуси. Те са били организирани в колегии и задълженията им били близки до тия на съвременните нотариуси. Срв. *Sachers*: PWRE IV A, col. 1847—1863, особ. 1850—1851. [5] Сиреч едрите земевладелци, сенаторите. [6] Сиреч куриалите.

his, qui intercedentes ministerium suum huiusmodi nefariis actibus improba mente praebuerint. (2) Quam formam ex eo quidem tempore, quod sacra constitutio a divae memoriae Marciano promulgata continet, id est in Thracica quidem dioecesi abhinc annis triginta, hoc est a consulatu Aetii iterum et Sigisbuldi, in Orientali vero et Aegyptiaca et Pontica et Asiana dioecesi viginti octo, hoc est a consulatu Cyri valere atque exsecutioni mandari praecipimus. D. k. Sept. Anthemio A. II cons. ⟨468⟩ (XI 54, 1, p. 444).

средници са предложили с непочтени намерения своята услуга за подобни безчестни действия. Ние заповядваме това нареждане да влезе в сила и да се предава за изпълнение от времето, което обхваща обнародваната императорска разпоредба от блаженопаметния Марциан,[1] сиреч за диоцеза Тракия от тридесет години насам, значи от второто консулство на Аеций и на Сигизбулд,[2] а в диоцезите Ориент, Египет, Понт, Азия — от двадесет и осем години, сиреч от консулството на Кир."[3] Издаден на 1 септември по време на консулството на Антемий, Август, за втори път. ⟨468 г.⟩

23. De veteranis

Impp. Honorius et Theodosius AA. Eustathio pp. et Nestorio pp. Illyrici. Nullus eorum, qui sacramentis inhaerere desierit, vel volens permittatur vel invitus militare cogatur observare iudicium: sententiis, quae non his observatis latae fuerint, nullam firmitatem habentibus, nisi forte reperiatur ibi tempore militiae coepta cognitio: tunc enim velut necdum cingulo deposito sub militari iudice rem tractari finirique praecipimus; nisi principali beneficio specialiter indulto quidam ex his sese defendant. (XII, 46, 4, p. 478).

23. За ветераните

Императори Хонорий и Теодосий[4], Августи, до Евстатий[5], управител на префектура, и до Несторий,[6] управител на префектурата Илирик. „На този, който вече не е свързан със свещената клетва,[7] да не се позволява нито по собствено желание, нито против волята му да прибягва и да подлежи на военно съдилище. Присъдите, които бъдат произнесени, без да се съблюдава това нареждане, няма да имат никаква сила освен ако не се открие, че там[8] следствието е почнало по време на военната служба. В такъв случай заповядваме процесът да се разглежда и приключва от военния съдия, сякаш поясът още не е хвърлен,[9] освен ако някои от тях не се защищават ⟨като твърдят⟩, че им е предоставено специално императорско благоволение." ⟨421 или 422 г.⟩[10]

24. De cohortalibus principibus corniculariis et primipilaribus

Idem AA. Clearcho pp. Illyrici. Per Illyricum, in quo plurima ac maxima necessitatum publicarum emolumenta officiis constat praesidalibus expediri, centeni numero

24. За кохорталите, принцепсите, корникулариите и примипиларите

Същите Августи[11] до Клеарх[12], управител на префектурата Илирик. „В Илирик, в който е известно, че се доставят чрез провинциалните

[1] Този закон не е запазен. [2] От 437 г. [3] От 441 г. [4] Закон на император Теодосий II (408—450). [5] Евстатий, управител на префектурата Ориент през 422 г. Срв. *Seeck*: PWRE VI, col. 1448, n. 6, s. v. Eustathios. [6] Несторий, управител на префектурата Илирик през 422 г. Срв. *Ensslin*: PWRE XVII, col. 137, n. 6, s. v. Nestorios. [7] Сиреч уволнените войници, ветераните. [8] Във военното съдилище. [9] Фигуративно обяснение на приключването на военната служба. [10] Тази дата е според *O. Seeck*, Regesten der Kaiser und Päpste, Stuttgart, 1919, p. 139—140 — между 14. VII. 421 и 14. II. 423. [11] Сиреч Аркадий и Хонорий. Законът е издаден от император Аркадий (395—408). [12] Клеарх е управител на префектурата Илирик около 396 г. Срв. *Seeck*: PWRE XI, col. 580, n. 8, s. v. Klearchos.

singulis iudicibus obsecundent: nec ultra hunc modum vel ad militiam ullus adspiret vel coniventia iudicum perseveret. (1) Adhibendi autem sunt ad huiusmodi ministeriorum obsequia non illi, qui vano militiae nomine immania lucra sectentur, sed qui necessitatem officii sollicitudinibus debitis exsequantur. (XII 57, 9, pp. 483—484).

служби най-много и най-големи печалби за държавните нужди, при ведомството на отделните управители на провинции да има само по 100 ⟨служители⟩ на брой. И никой извън този брой да не се стреми към служба или пък да продължава да стои поради снизходителността на управителите. При това за работа в тия ведомства да не се привличат тия, които под предлог на службата се стремят към грамадни печалби, но тия, които изпълняват задълженията си с необходимото усърдие.“ ⟨396 г.⟩

25. De diversis officiis et apparitoribus iudicum et probatoriis eorum

Imp. Leo A. Iohanni magistro officiorum. Viros spectabiles duces eorumque apparitores nec non limitaneos castrorumque praepositos tantummodo ex sublimis tui iudicii sententia conveniri nec aliis subiacere iudicibus praecipimus: illustribus scilicet ac magnificis viris magistris militum consuetudine ac potestate, si qua ad limites aliquos Orientis Thraciarum et Illyrici ex longo tempore hactenus obtinuit, reservata. (XII, 59, 8, p. 485).

25. За различните ведомства и подведомствените при управителите и службите им

Император Лъв,[1] Август, до Йоан[2], магистър на ведомствата.[3] „Заповядваме знатните мъже дуксовете,[4] техните подведомствени, също и пограничните войници и началниците на военните станове да могат да бъдат съдени само от твоя висок съд и да не се подчиняват на други съдии. Естествено за знатните и светлейши мъже началниците на войските [5] да се спазва обичайното съдопроизводство, което е съществувало от дълго време досега по някои гранични места в Ориент, Тракия и Илирик.“ ⟨Без дата⟩

---

[1] Закон на император Лъв I (457—474). [2] Йоан, консул през 467 и магистър на ведомствата при император Лъв I. Срв. *Seeck*: PWRE IX col. 1747, n. 15, s. v. Ioannes. [3] Magister officiorum е висша длъжност в двора на Източната римска империя. Появява се след Диоклециан. Тя обединявала различни ведомства към двора. Срв. *A. E. R. Boak*: PWRE XVII, col. 2048, s. v. officium. [4] Дуксовете са военните управители на пограничните провинции. [5] За тях вж. стр. 22, бел. 2.

II. НОВЕЛИ НА ИМПЕРАТОР ЮСТИНИАН I

По време на имп. Юстиниан I (527—565) била извършена кодификация на съществуващото дотогава римско законодателство. През 529 г. бил издаден така нареченият Codex Iustinianus, който в 534 г. бил разширен и допълнен. През 533 г. бил изработен сборникът, наречен Digestae, а по-късно били обнародвани т. нар. Institutiones, които съдържали извадки от двата предишни законодателни сборника. Юстиниан продължил своята законодателна дейност и след това, като издал цяла редица отделни разпоредби, познати под името Novellae leges (Novellae constitutiones), *Νεαραὶ διατάξεις*. Повечето от новелите били издадени на гръцки език, само някои от тях са на латински, а отделни новели са на двата езика. От съществуващите много частни сборници на новели по-добре са познати главно три. Най-старият сборник, познат под името Epitome Iuliani, е бил съставен към 556 г. и съдържа 124 новели — оригинални латински и съкратен превод на гръцки оригинали. По времето на имп. Тиберий II (578—582) е бил съставен нов сборник, в който влизали 168 новели, повечето на гръцки език. От тях 158 (или по-точно 155, защото три се повтарят) са от Юстиниан. Този сборник е почти напълно запазен в ръкописа M. Третият е сборникът, познат под името Authenticum, или Liber authenticorum, в който били включени 134 новели на Юстиниан, обнародвани между 535—557 г.

Някои от новелите дават извънредно ценни сведения за социално-икономическото положение на населението в днешните наши земи по времето на имп. Юстиниан.

Съчинението е дошло до нас главно в следните ръкописи: M = Cod. Marcianus Venetus graec. 179 (XIII s.). — L = Cod. Laurentianus plut. LXXX 4 (XIV s.). — A = Cod. Ambrosianus Mediolanensis L 49 (XII s.).

ИЗДАНИЯ: *C. E. Zachariae v. Lingenthal*, Imp. Iustiniani PP. A. Novellae quae vocantur sive constitutiones quae extra codicem supersunt ordine chronologico digestae, I—II, Lipsiae 1881 (съкр. Zach.) — *R. Schoell — G. Kroll*, Novellae, Berolini 1895 (Corpus Iuris civilis, v. III) (съкр. Sch.).

КНИЖНИНА: *O. Karlowa*, Römische Rechtsgeschichte, I, Leipzig 1885, pp. 1003—1029. — *P. Krüger*, Geschichte der Quellen und Litteratur der römischen Rechts, Leipzig 1888. — *K. E. Zachariae v. Lingenthal*, Geschichte des griechisch-römischen Rechts, 3 Aufl., Berlin 1892, pp. 5—8, passim. — *P. Collinet*, Etudes historiques sur le droit de Justinien I. Paris 1912. — *A. Steinwenter*, Novellae: PWRE, XVII. 1 (1936) col. 1162—1171. — *Ostrogorsky*, Geschichte, p. 46. — *М. Левченко*, История, стр. 83—88. — *E. Weiss*, Grundzüge des römischen Rechtsgeschichte (1936).

NOVELLAE

НОВЕЛИ

1. Quomodo oporteat episcopos et reliquos clericos ad ordinationem deduci, et de expensis ecclesiarum

1. Περὶ τοῦ πῶς δεῖ χειροτονεῖσθαι τοὺς ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους καὶ διακόνους ἄρρενας καὶ θηλείας, καὶ ποῖα ἐπιτίμια κατὰ τῶν παραβαινόντων τὸν τύπον τῆς διατάξεως

1. Как трябва да се ръкополагат епископите, свещениците и дяконите — мъже и жени — и какви са наказанията за ония, които нарушават постановлението на наредбата

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἐπιφανίῳ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς βασιλίδος ταύτης πόλεως καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

———

Същият император[1] до Епифаний[2], светейшия архиепископ на този царски град и вселенски патриарх.

———

Ἐγράφη τὰ ἰσότυπα ——— Δομνίκῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν παρὰ Ἰλλυριοῖς ἱερῶν praetori*ων*.

Еднакви преписи[3] се написаха ——— за Домник, преславния управител на свещената[4] илирийска префектура[5].

Dat. XVII. k. April. CP. Belisario v. c. cons. [a. 535].
(Sch., Nov. VI, p. 35,17—26; p. 47, 29—36).

Издадено на 16 март в Константинопол през консулствуването на преславния Велизарий[6]. [535 г.[7]]

2. De non alienandis aut permutandis ecclesiasticis rebus immobilibus aut in specialem hypothecam dandis creditoribus, sed sufficere generales hypothecas

2. Περὶ τοῦ μὴ ἐκποιεῖσθαι ἢ ἀνταλλάττεσθαι τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα ἢ εἰς ἰδικὴν ὑποθήκην δίδοσθαι τῷ δανειστῇ, ἀλλ᾽ ἀρκεῖσθαι αὐτὸν ταῖς γενικαῖς ὑποθήκαις

2. Църковните недвижими имоти не трябва да бъдат отчуждавани, нито заменяни, нито давани като специален залог на заемодавеца, който обаче да се задоволява с общоприетите залози

Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Ἐπιφανίῳ τῷ ἁγιωτάτῳ καὶ μακαριωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

— — —

Самодържецът император Флавий Юстиниан Август до Епифаний, светейшия и блаженейши архиепископ на този щастлив град и вселенски патриарх.

———

Caput I

Ἡμεῖς οὖν (ἤδη γὰρ ἐπὶ τὸν νόμον ἰτέον) θεσπίζομεν μήτε τὴν ἁγιωτάτην τῆς εὐδαίμονος

Глава I

И тъй ние постановяваме (защото трябва да пристъпим към закона) нито светейшата велика църква на този

---

[1] Византийският император Юстиниан I (527—565). [2] Цариградският патриарх Епифаний (520—536). [3] От собственоръчно подписаното от императора разпореждане канцеларията съставяла по няколко преписа за лицата, до които то било предназначено. [4] Всичко, което е имало отношение към императорската особа и власт, е било свещено (sacer, ἱερός). Затова тук думата „свещената" е равнозначна на „императорската". [5] По време на Юстиниан империята е била разделена на три префектури, Oriens, Illyricum и Africa, управлявани от префекти. Столицата е била изключена от това деление и е имала отделен свой praefectus urbi. След административните реформи на Диоклециан и Константин Римската империя била разделена на четири големи административни единици, наречени префектури. Срв. тук стр. 51, бел. 1. [6] Става дума за известния византийски пълководец Велизарий, роден в Германикия (дн. Сапарева баня) към 500 г. *Hartmann*: PWRE, III, col. 209—240, s. v. Belisarios; *R. Cantarella*: Studi bizantini e neoellenici, IV, 1935, pp. 155—202. Срв. *Ив. Дуйчев*, Балканският Югоизток през първата половина на VI век, Беломорски преглед, I, 1942, стр. 245. [7] Годините са добавени от издателя на новелите.

ταύτης πόλεως μεγάλην ἐκκλησίαν μήτε τὰς ὑπ᾽ αὐτὴν οὔσας, ὧν αὐτὴ[a] τὴν χορηγίαν ἐδέξατο[b], καθάπερ αὐτὴν ᾽Αναστάσιος ὁ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ἡρμήνευσε, μήτε τὰς ἄλλας ἁπάσας ἐκκλησίας τὰς κατὰ τὴν εὐδαίμονα ταύτην οὔσας πόλιν ἢ τὴν αὐτῆς περιοικίδα μήτε τὰς ὑπὸ τὸν πατριαρχικὸν θρόνον τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως καθεστώσας, ὧν τοὺς μητροπολίτας αὐτὸς χειροτονεῖ, μήτε ἄλλον μηδένα πανταχοῦ μήτε πατριάρχην μήτε ἐπίσκοπον (φαμὲν δὴ τούς τε ἐπὶ τῆς ῾Εῴας τούς τε ἐπὶ τῆς ᾽Ιλλυρίδος, καὶ πρός γε τοὺς ἐπ᾽ Αἰγύπτου τε καὶ τῆς προσεχοῦς καὶ ἡνωμένης αὐτῇ Λιβύης τούς τε ἐπὶ τῆς ῎Αφρων χώρας, καὶ συνελόντα ἅπαντας εἰπεῖν, ὅσοι τῆς ἡμετέρας εἰσὶ γῆς), μήτε μὴν τοὺς ἐπὶ τῆς ῾Εσπερίας ὄντας θεοφιλεστάτους ἐπισκόπους ἀπ᾽ αὐτῆς τῆς πρεσβύτιδος ῾Ρώμης μέχρι τῶν εἰς ὠκεανὸν καθεστωσῶν ἁγιωτάτων ὀρθοδόξων ἐκκλησιῶν, μήτε τινὰ ξενοδόχον ἢ πτωχοτρόφον ἢ νοσοκόμον ἢ ὀρφανοτρόφον ἢ γεροντοκόμον ἢ βρεφοτρόφον ἢ μοναστερίου ἀνδρῶν ἢ γυναικῶν ἡγούμενον ἢ ἡγουμένην, ἢ τινα ὅλως προεστῶτα τῶν εὐαγῶν συστημάτων ἄδειαν ἔχειν ἐκποιεῖν πρᾶγμα ἀκίνητον ἐν οἰκίαις ἢ ἐν ἀγροῖς ἢ ἐν κήποις ἢ ὅλως[c] ἐν τοῖς τοιούτοις, μηδὲ[d] γεωργικὸν ἀνδράποδον μηδὲ πολιτικὴν σίτησιν, μηδὲ κατὰ ἰδικοῦ πρόφασιν ἐνεχύρου παραδιδόναι τοῖς δανεισταῖς. τὸ δὲ τῆς ἐκποιήσεως ὄνομα γενικώτερον διὰ τοῦτο τεθείκαμεν, ἵνα κωλύσωμεν καὶ πρᾶσιν καὶ δωρεὰν καὶ ἄμειψιν καὶ τὴν εἰς τὸ διηνεκὲς ἐκτεινομένην ἐμφύτευσιν, ἥγε οὐδὲ πόρρω καθέστηκεν ἐκποιήσεως. ἀλλὰ πάντας πανταχοῦ τοὺς ἱερεῖς τῆς τοιαύτης ἐκποιήσεως εἴργομεν, ταῖς ποιναῖς ὑποκειμένους, αἷς ἡ Λέοντος τοῦ τῆς εὐσεβοῦς λήξεως ἐχρήσατο διάταξις. ἐκείνην γὰρ κατὰ πάντων[e] κρατεῖν καὶ κυρίαν εἶναι θεσπίζομεν, διόπερ αὐτὴν καὶ προὐθήκαμεν[f] καὶ οὐ τῇ πατρίῳ φωνῇ τὸν νόμον συνεγράψαμεν, ἀλλὰ ταύτῃ δὴ τῇ κοινῇ τε

честит град, нито църквите, които са подчинени на нея и чиято издръжка, както е разяснил блаженопаметният Анастасий[1], тя е поела, нито пък всички други църкви, които се намират в този щастлив град или в околностите му, нито намиращите се под властта на патриаршеския престол на този щастлив град, чиито митрополити той ръкополага, нито изобщо никой друг — нито патриарх, нито епископ (сиреч и тези на Изток, и тези на Илирик, а освен това и тези в Египет и съседната му и обединена с него Либия[2] и тия, които са в провинция Африка, и, накратко казано, всички, каквито ги има в нашата земя), нито пък боголюбивите епископи на Запад, от самия стар Рим чак до светейшите православни църкви, които се намират до океана, нито някой предстоятел на странноприемница, на приют за бедни или на болница, сиропиталище, старопиталище, ясли, нито игумен или игуменка на мъжки или женски манастир или изобщо някой предстоятел на благотворителни учреждения — никой да няма право да отчуждава, нито да предава на заемодавците под форма на специален залог недвижим имот в къщи или в ниви, или в градини, или тям подобни, нито земеделски роб, нито държавна доставка. Ние употребихме по-общата дума „отчуждаване", за да забраним и продажбата, и даряването, и замяната, и траещия продължително емфитевсис[3], който не се отличава много от отчуждаването. Но ние забраняваме на всички свещенослужители, където и да са, [да вършат] такова отчуждаване. Те подлежат на наказанията, които е предвидила разпоредбата на блаженопаметния Лъв[4], защото ние постановяваме тя да бъде валидна и в сила по отношение на всички. Затова ние я предадохме по-горе и написах-

---

[a] αὔτη A. [b] ἀνεδέξατο A. [c] ἐν ἀγροῖς ἐν κήποις τε καὶ ὅλω: A. [d] μήτε — μήτε — μήτε libri. [e] πάντα A. [f] προτεθείκαμεν A.

---

[1] Загатва се за император Анастасий I (491 –518), който издал закон с подобно съдържание, но не засягал всички църкви (Cod. Iust. I, 2, 17). [2] Провинциите Горна и Долна Либия са съставяли част от диоцеза Египет. [3] Емфитевсис (ἐμφυτεύσις) представлява постоянно, надследствено арендуване на земя. Емфитевтът получавал наследствено държане (владение) на земята и се освобождавал за известно време от данъци. При вземане на земи под емфитевсис се сключвал специален договор. Емфитевтът не се явявал собственик, макар понякога неговото право да се означава като dominium. Неговото владение е могло да бъде отнето освен при определените от законите случаи и при неплащане на данъци за известно време. Емфитевсисът се е прилагал предимно при обработване на пустеещи (изоставени) земи и е бил от полза за фиска през IV—VI в. Вж. *М. В. Левченко,* Материалы для внутренней истории Восточной Римской империи V—VI вв. — Византийский Сборник, М—Л, 1945, сс. 63—64. [4] Император Лъв издал подобен закон, който обаче се отнасял само до главната църква в Цариград (Cod. Iust. I, 2, 14).

καὶ ἑλλάδι, ὥστε ἅπασιν αὐτὸν εἶναι γνώριμον διὰ τὸ πρόχειρον τῆς ἑρμενείας. Τὸ μὲν οὖν ἤδε παρῳχηκὸς ἀφίεμεν· τὸ γὰρ τοσαῦτα συμβόλαια χρόνῳ τε μακρῷ γενόμενα νῦν ἀνακινεῖν πολλῆς ἂν εἴη τῆς πολυπραγμοσύνης. ὥστε τὰ μέχρι νῦν ὄντα τὸ οἰκεῖον ἐχέτω σχῆμα· τοῦ λοιποῦ δὲ πᾶσαν ἐκποίησιν ἀπαγορεύομεν, τὰς εἰρημένας αὐτῇ ποινὰς ἐπιτιθέντες.

— — —

Ἐγράφη [γὰρ] τὸ ἰσότυπον τοῖς ὁσιωτάτοις ἀρχιεπισκόποις Ῥώμης, Αἰλίας, Ἀλεξανδρείας καὶ Θεουπόλεως· Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῆς ἑῴας πραιτωρίων τὸ δεύτερον, ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ, καὶ Δομνίκῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν παρὰ Ἰλλυριοῖς πραιτωρίων.

Dat. XVII. k. Mai. CP. Belisario v. c. cons. [a. 535]

Sch., Nov. VII; pp. 48, 6—15; 51, 35—52, 40; 63, 35—64, 4.

ме закона не на бащиния си език,[1] но на този общоупотребяван, гръцки език, за да бъде той известен на всички поради достъпността на изложението. Ние пренебрегваме това, което е вече станало, защото би изисквало големи грижи сега да се преглеждат толкова документа, създадени в продължение на дълго време. Така че досегашното нека си остане в сила, но за в бъдеще забраняваме всяко отчуждаване и определяме споменатите за него наказания.

— — —

Съставени бяха точни преписи за светейшите архиепископи на Рим, Елия[2], Александрия и Теупол[3], за Йоан, за втори път преславен управител на императорската префектура Изток, бивш консул и патриций, и за Домник, преславния управител на префектура Илирик.

Издаден на 15 април в Константинопол през консулството на преславния Велизарий [535 г.].

3. Ut magistratus sine ulla donatione fiant

3. Ἡ διάταξις περὶ τοῦ τοὺς ἄρχοντας χωρὶς τῆς οἱασοῦν δόσεως γίνεσθαι.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ ἐπάρχῳ πραιτωρίων τὸ β', ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ.

⟨Προοίμιον.⟩ Ἁπάσας ἡμῖν ἡμέρας τε καὶ νύκτας συμβαίνει μετὰ πάσης ἀγρυπνίας τε καὶ φροντίδος διάγειν ἀεὶ βουλευομένοις, ὅπως ἂν χρηστόν τι καὶ ἀρέσκον θεῷ παρ' ἡμῶν τοῖς ὑπηκόοις δοθείη. Καὶ οὐ πάρεργον τὴν ἀγρυπνίαν λαμβάνομεν, ἀλλ' εἰς τοιαύτας αὐτὴν ἀναλίσκομεν βουλὰς διημερεύοντές τε καὶ νυξὶν ἐν ἴσῳ ταῖς ἡμέραις χρώμενοι, ὥστε τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους ἐν εὐπαθείᾳ γίνεσθαι πάσης φροντίδος ἀπηλλαγμένους, ἡμῶν εἰς ἑαυτοὺς τὰς ὑπὲρ ἁπάντων μερίμνας ἀναδεχομένων. Διὰ πάσης γὰρ ἐρεύνης καὶ ζητήσεως ἀκριβοῦς ἐρχόμεθα, πράττειν ἐκεῖνα ζητοῦντες, ἅπερ ὄφελος τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις εἰσάγοντα παντὸς αὐτοὺς ἀπαλλάξει βάρους καὶ πάσης ζημίας ἔξωθεν ἐπεισαγομένης παρὰ τὴν δημοσίαν ἀπογραφὴν καὶ τὴν δικαίαν τε καὶ νενομισμένην συντέλειαν. Εὑρίσκομεν γὰρ πολλὴν ἐπεισελθοῦσαν

3. Наредба да се назначават управителите без какъвто и да е дар[4]

Същият император до Йоан, за втори път управител на префектура, бивш консул и патриций.

⟨Увод.⟩ Случва ни се цели дни и нощи да прекарваме в пълно бодърствуване и грижа, тъй като винаги мислим как да бъде дадено на нашите подчинени нещо полезно и приятно на бога. Ние обаче не прекарваме в бодърствуване покрай другото, но по цял ден, служейки си и с нощите също като с дни, ние го използуваме в такива размишления за доброто на нашите подчинени, та те да бъдат освободени от всяка грижа, а ние да се нагърбим с грижите за всички. Ние извършваме пълно изследване и точно издирване, като търсим да направим това, което носи полза на нашите подчинени и ще ги освободи от всяко бреме и от всяка вреда, причинявана отвън свръх държавната оценка и свръх справедливото и определено от закона облагане.

[1] Сиреч на латински език. За да може да се поддържа фикцията за единство в империята, необходимо е било да се крепи съществуването на общ официален език преди всичко в администрацията и законодателството. През IV—VI в. този общ език продължавал да бъде латинският, на който пишели официалните документи, съставяни били законите и т. н. [2] След втората юдейска война (132—135) Ерусалим бил преименуван на Aelia Capitolina. [3] Антиохия е била наречена и Теупол след земетресенията в 526 и 528 г. Вж. *Honigmann:* PWRE VI, col. 2573, s. v. [4] Паричен дар, който се давал или обещавал, за да бъде назначено едно лице на някакъв служебен пост.

τοῖς πράγμασιν ἀδικίαν, καὶ ταύτην οὐκ ἄνωθεν, ἀλλ' ἔκ τινων χρόνων, βιασαμένην τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους καὶ εἰς πενίαν ἐλαύνουσαν, ὡς εἰς τελειοτάτην αὐτοὺς ἀπορίαν κινδυνεύειν ἐλθεῖν καὶ μηδὲ τὰ συνήθη καὶ νενομισμένα τῶν δημοσίων καὶ ταῖς ἀληθείαις εὐσεβῶν φόρων κατὰ τὴν δημοσίαν ἀπογραφὴν δύνασθαι χωρὶς μεγάλης ἀνάγκης τιθέναι. Πῶς γὰρ ἂν ἴσχυον οἱ συντελεῖς, τῶν τε ἔκ τινος χρόνου βεβασιλευκότων ἀεί τι κερδαίνειν ἐκ τῆς ἐπὶ ταῖς ἀρχαῖς προαγωγῆς βουλομένων, εἰκότως τε τούτοις ἀκολουθούντων καὶ τῶν ἐνδοξοτάτων ὑπάρχων, ἔκ τε τῆς ἐντεῦθεν ἀδικίας ταῖς τε ἔξωθεν ζημίαις ταῖς τε νενομισμέναις εὐσεβέσιν ἐπαρκεῖν εἰσφοραῖς; 1. Ἔννοια τοίνυν ἡμῖν γέγονε, τί ποτε ἂν πράξαντες ἅπαν, ὅσον ἐν ταῖς ἡμετέραις ἐπαρχίαις ἐστὶν ἐπιβλαβές, πράξει μιᾷ κοινῇ πρὸς τὰ κρείττω μεταστήσαιμεν. τοῦτο δὲ πάντως ἀποβησόμενον εὑρίσκομεν, εἰ τοὺς ἡγουμένους τῶν ἐθνῶν, ὅσοι τὰς πολιτικὰς ἀρχὰς τῶν ἐπαρχιῶν ἔχουσι, καθαραῖς παρασκευάσαιμεν χρῆσθαι ταῖς χερσὶ καὶ παντὸς ἀπέχεσθαι λήμματος, μόνοις ἀρκουμένους τοῖς παρὰ τοῦ δημοσίου διδομένοις. Ὅπερ οὐκ ἂν ἄλλως γένοιτο, εἰ μὴ καὶ αὐτοὶ τὰς ἀρχὰς ἀμίσθους παραλαμβάνοιεν, οὐδ' ὁτιοῦν διδόντες οὐδὲ προφάσει τῶν καλουμένων suffragi*ων, οὔτε τοῖς τὰς ἀρχὰς ἔχουσιν οὔτε ἑτέρῳ τῶν πάντων οὐδενί. ἐσκοπήσαμεν γὰρ ὅτιπερ, εἰ καὶ πόρος οὐ μικρὸς ἐλαττοῦται τῇ βασιλείᾳ, ἀλλ' οὖν τῶν ἡμετέρων ὑποτελῶν ἐπίδοσιν μεγάλην λαμβανόντων, εἴπερ ἀζήμιοι παρὰ τῶν ἀρχόντων φυλάττοιντο, ἥ τε βασιλεία τό τε δημόσιον εὐθηνήσει, χρωμένη ὑπηκόοις εὐπόροις, μιᾶς τε ταύτης εἰσαγομένης τάξεως πολλὴ καὶ ἀμύθητος ἔσται τοῦ πράγματος ἀφθονία. ἢ οὐ πᾶσίν ἐστι φανερόν, ὅτιπερ ὁ χρυσίον διδοὺς καὶ οὕτω τὴν ἀρχὴν ὠνούμενος οὐκ αὐτὸ δίδωσι μόνον, ὅσον προφάσει τῶν καλουμένων ἐπενοήθη* suffragi*ων, ἀλλὰ καὶ ἕτερον ἔξωθεν προσεπιθήσει πλεῖον προφάσει τῆς τῶν ἄλλων τῶν τὴν ἀρχὴν ἢ διδόντων ἢ μνηστευόντων θεραπείας; καὶ μιᾶς ἀρχῆς ἀτόπου δοθείσης πολλὰς ἀνάγκη χεῖρας περινοστεῖν τὸν τῆς δόσεως ἀρχόμενον, καὶ τοῦτο δὲ τὸ χρυσίον οὐκ*

Защото ние откриваме, че в държавните работи е нахлула пълна несправедливост, и то не отдавна, но от известно време. Тя притеснява нашите подчинени и ги довежда до бедност, така че се явява опасност да изпаднат в крайна нужда и да не могат без голяма принуда да изплащат дори обичайните и определените от закона според държавната оценка държавни и наистина благочестиви данъци. Когато някои, които са царували преди известно време[1], са искали винаги да спечелят нещо от назначаванията на служба и когато, както е редно, и преславните управители ги следват, как наистина данъкоплатците поради тази неправда биха могли да посрещнат и загубите, причинени отвън, и определените редовни данъци? 1. И тъй у нас се появи мисъл, какво би трябвало да извършим, за да променим с един общ акт към по-добро всичко, което е вредно в нашите провинции. Ние намираме, че това ще стане непременно, ако бихме наредили управителите на провинциите, които имат там гражданското управление в тия провинции, да пазят ръцете си чисти и да се въздържат от всяка корист, като се задоволяват само с това, което им се дава от държавното съкровище. Това не би могло да стане иначе освен ако и самите те не получават службите си безплатно, като не дават нищо дори под предлог на така наречените дарове нито на властимащите, нито комуто и да било другиму. Наистина макар (от това) приходите на държавата да се намаляват немалко, но понеже нашите поданици ще получат голяма придобивка, ако управниците ги пазят от загуби, ние решихме, че и царството, и държавното съкровище ще процъфтяват при благополучие на поданиците и ще имат пълно и неизказано изобилие, стига само да бъде въведен този порядък. Нима не е ясно на всички, че този, който дава пари и така купува служба, не дава само толкова пари, колкото е прието под предлог на така наричаните дарове, но свръх това добавя и други пари в повече под предлог да спечели другите, които дават или обещават службите. И след като една служба бъде дадена по нереден начин, този, който почне да дава, необходимо е да обиколи много ръце. И вероятно той не дава тези пари от

[1] Отнася се до имп. Анастасий и Зенон. Последният чрез своя префект Севастиан раздал всички служби на тия, които платили най-скъпо.

οἴκοθεν ἴσως παρέχειν, ἀλλὰ δεδανεισμένον, καὶ ἵνα δανείσασθαι δυνηθείη, ζημιούμενον, καὶ συλλογίζεσθαι κατ᾽ αὐτόν, ὅτι προσῆκόν ἐστι τοσοῦτον ἐκ τῆς ἐπαρχίας λαβεῖν, ὁπόσον διαλύσει μὲν αὐτῷ τὰ ὀφλήματα, κεφάλαιά τε καὶ τόκον, καὶ τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ τοῦ δανείσασθαι ζημίας, δώσει δὲ καὶ τὴν ἐν μέσῳ δαπάνην δαψιλεστέραν τε ἤδη καὶ ἄρχοντι καὶ τοῖς ἀμφ᾽ αὐτὸν πρέπουσαν, καί τινα ἑαυτῷ καὶ προσαποθήσεται πόρον κατὰ τὸν ἑξῆς χρόνον, καθ᾽ ὃν ἴσως οὐκ ἄρξει· ὥστε τοῦ παρ᾽ αὐτοῦ διδομένου τριπλάσιον, μᾶλλον δέ, εἰ δεῖ τἀληθέστερον εἰπεῖν, δεκαπλάσιον τὸ παρὰ τῶν ἡμετέρων ὑποτελῶν εἰσπραττόμενον ἔσται. Ἐντεῦθέν τε καὶ τὸ δημόσιον ἐλαττωθήσεται· ἃ γὰρ ἐχρῆν εἰς τὸ δημόσιον εἰσαχθῆναι, τοῦ τὴν ἀρχὴν ἔχοντος καθαραῖς χρωμένου ταῖς χερσί, ταῦτα εἰς τὴν οἰκείαν θεραπείαν λαβὼν ὁ τὴν ἀρχὴν ἔχων ἄπορόν τε ἀποφήνας ἡμῖν τὸν συντελεστήν, τὴν ἀπορίαν ἐκείνου τὴν δι᾽ αὐτὸν γενομένην ἡμῖν ὑπολογίζεται. Πόσα δὲ ἀσεβῆ καὶ ἄλλα γίνεται εἰς τὴν τῶν κλοπῶν τούτων εἰκότως ἀναφερόμενα πρόφασιν; οἱ γὰρ δὴ τὰς ἀρχὰς ἔχοντες τὰς ἐπιχωρίους εἰς τὸ λῆμμα προσέχοντες τοῦτο πολλοὺς μὲν τῶν ὑπευθύνων ἀφιᾶσι, πωλοῦντες αὐτοῖς τὸ πλημμέλημα, πολλοὺς δὲ τῶν ἀνευθύνων κατακρίνουσιν, ἵνα τοῖς ὑπευθύνοις χαρίσωνται· καὶ τοῦτο οὐκ ἐπὶ ταῖς χρηματικαῖς μόνον πράττουσιν αἰτίαις, ἀλλὰ κἂν τοῖς ἐγκλήμασιν, ἔνθα περὶ ψυχῆς ἐστιν ὁ κίνδυνος. φυγαί τε ἐκ τῶν ἐπαρχιῶν γίνονται, καὶ συρρέουσιν ἐνταῦθα πάντες ὀδυρόμενοι, ἱερεῖς τε καὶ βουλευταὶ καὶ ταξεῶται καὶ κτήτορες καὶ δημόται καὶ γεωργοί, ταῖς τῶν ἀρχόντων κλοπαῖς τε εἰκότως καὶ ἀδικίαις μεμφόμενοι. Καὶ οὐ ταῦτα δὴ γίνεται μόνα, ἀλλὰ καὶ αἱ τῶν πόλεων στάσεις καὶ οἱ δημώδεις θόρυβοι τὰ πολλὰ χρημάτων γίνονταί τε καὶ παύονται. καὶ ὅλως μία τις ἐστὶν αὕτη πάντων ἀφορμὴ τῶν κακῶν, καὶ τό γε ἀργυρολογεῖν τὰς ἀρχὰς πάσης ἐστὶ πονηρίας προοίμιόν τε καὶ πέρας· καὶ ἔστιν ἄρα καὶ τοῦτο τῶν θείων λογίων θαυμαστόν τε καὶ ἀληθέστατον τὸ τὴν φιλαργυρίαν πάντων εἶναι μητέρα τῶν κακῶν, καὶ μάλιστα ὅταν μὴ ταῖς τῶν ἰδιωτῶν, ἀλλὰ ταῖς τῶν ἀρχόντων ἐγγένηται ψυχαῖς. Τίς γὰρ οὐκ ἂν ἀκινδύνως κλέπτοι, τίς δὲ οὐκ ἂν ληστεύσειεν ἀνεύθυνα, εἰς τὴν ἀρχὴν ἀποβλέπων κἀκείνην ὁρῶν ἅπαντα

себе си, но ги взема на заем. Но за да бъдат взети на заем, те са натоварени с лихвата. И (този човек) мисли в себе си, че е редно да вземе от провинцията толкова, с колкото ще се разплати за дълга, главницата и лихвата, както и за загубите около заемането. Междувременно той ще харчи по-щедро и както подобава на управник и на тези около него. Той също ще отделя и за себе си известна сума за бъдещето време, когато може би не ще бъде управник. Така че той ще извлича от нашите данъкоплатци тройно повече или по-скоро, ако трябва да се изразим по-вярно, десеторно повече в сравнение с даденото от него. Поради тази причина и държавното съкровище ще бъде накърнено. Ако това, което би трябвало да се внесе в държавното съкровище при условие, че ръцете на управника са чисти, управникът го взема за своя употреба и прави (с това) данъкоплатеца беден, този ще припише своето обедняване, причинено от него, на нас. И колко още други безбожни дела стават, които се отдават справедливо на тия кражби? Защото провинциалните управници освобождават мнозина виновни, като им продават простъпката, а, от друга страна, осъждат мнозина невинни, за да угодят на виновните. И това те вършат не само в паричните дела, но и при обвинения, където е в опасност животът. Започва бягство от провинциите и се стичат тук и свещенослужители, и декуриони, и кохортали, и собственици на имения, и граждани на муниципии, и колони, като всички се оплакват и справедливо порицават кражбите и неправдите на управниците. И става не само това, но и въстанията на градовете и народните бунтове избухват и престават повечето поради парите. И изобщо това е единственият източник на всички злини. И откупуването на длъжностите е начало и край на всяко зло. И от божествените слова най-удивителното и правдиво е това, че сребролюбието е майка на всички злини, а особено когато то се загнезди не в душите на отделните граждани, но на управниците. Защото кой не би крал без риск, кой не би разбойничествувал безнаказано, когато поглежда към властта и вижда, че тя продава всичко за пари, и когато е уверен, че каквато и нередовност да извърши, би я изкупил, като даде пари? Затова са и

χρυσίου πιπράσκουσαν, καὶ θαρρῶν ὡς, ὅπερ ἂν πράξειεν ἄτοπον, τοῦτο χρήματα δοὺς ἐξωνήσεται· ἐντεῦθεν ἀνδροφονίαι τε καὶ μοιχεῖαι καὶ ἔφοδοι καὶ πληγαὶ καὶ ἁρπαγαὶ παρθένων καὶ πανηγύρεων συγχύσεις καὶ καταφρονήσεις τῶν τε νόμων καὶ τῶν ἀρχῶν, πάντων αὐτὰς ὠνίους προκεῖσθαι νομιζόντων, ὥσπερ τι τῶν κακίστων ἀνδραπόδων. Καὶ οὐκ ἂν ἀρκέσαιμεν προσεννοεῖν τε καὶ ἀφηγεῖσθαι, ὁπόσα καὶ ἐκ τῆς κλοπῆς τῶν ἐπιχωρίων ἀρχόντων γίνεται χαλεπά, οὐδενὸς αὐτοῖς θαρροῦντος μετὰ παρρησίας ἐπιτιμᾶν, ἐκείνων εὐθὺς τὸ τὰς ἀρχὰς ὠνήσασθαι προϊσχομένων.

човекоубийствата, прелюбодеянията, нападенията, нараняванията, отвличанията на девици, разтурянето на сборищата и пренебрегването на законите и на властите, тъй като всички смятат, че те са изложени на продан като най-лоши роби. И ние не бихме имали възможност да отбележим и да разкажем колко лоши неща стават поради кражбите на провинциалните управници, понеже никой не смее открито да ги осъди, тъй като те веднага се извиняват с това, че службите са купени.

— — —

Dat. XVII. k. Mai. CP. Belisario v. c. cons. [a. 535]

Издадено на 15 април в Константинопол през консулствуването на преславния Велизарий [535 г.].

— — —

Γνῶσις τῆς παρ᾽ ἑκάστης τῶν ὑποτεταγμένων ἀρχῶν ὀφειλούσης παρέχεσθαι λόγῳ συνηθειῶν ποσότητος, [παρὰ] τῶν τὰς ἀρχὰς ἐχόντων οὐδενὸς τολμῶντος παρὰ τὰ προγεγραμμένα οὔτε λαβεῖν οὔτε δοῦναί τι πλέον.

Сведение за сумата, която като обичаен дар трябва да се дава от всяка от долуизброените власти, и никой от ония, които имат власт, да не се осмелява нито да вземе, нито да даде нещо повече от предписаното

— — —

καὶ ὅσαι ἀρχαὶ ὑπατικαὶ ἤτοι κονσουλάριαι·

И службите, които са консуларски[1]:

— — —

27 *Ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος Εὐρώπης οὕτως·*
τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θείου κουβουκλείου — *νομ. θʹ*
τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων — *νομ. κδʹ*
τῷ αὐτοῦ βοηθῷ — *νομ. γʹ*
τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων ὑπὲρ προστάγματος — *νομ. μʹ*

27. От управителя на Европа[2] така:
на трimата знатни хартуларии[3] от свещения дворец — 9 номизми[4],
на примикирия на пресветлите трибуни нотарии[5] — 24 номизми,
на помощника му[6] — 3 номизми,
на службата на преславните управители на префектури на разпореждане — 40 номизми.

28 *Ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος Θρᾴκης οὕτως·*
τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θείου κουβουκλείου — *νομ. θʹ*
τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων — *νομ. κδʹ*
τῷ αὐτοῦ βοητῷ — *νομ. γʹ*

28. От управителя на Тракия[7] така:
на трimата знатни хартуларии от свещения дворец — 9 номизми,
на примикирия на пресветлите трибуни нотарии — 24 номизми,
на помощника му — 3 номизми,

[1] Консулариите (consulares) заемали по ранг най-високото положение между управителите на провинции (rectores, correctores и praesides), защото поне първоначално са били поставяни начело на такива провинции, които били управлявани от бивши консули. Като управител на провинция с по-висок ранг е бил само проконсулът, но тази титла, както и титлата moderator provinciae, която се явява едва при Юстиниан, е по-рядка. [2] Провинция на диоцеза Тракия. Обхващала земите около Цариград, край Мраморно море и Галиполския полуостров. За западната ѝ граница вж. *Д. П. Димитров*, ИБАИ VIII (1934), стр. 139. [3] Хартулариите са били един вид секретари, които се срещат при почти всички висши длъжности. Те са били назначавани от службата на управителя на провинцията и се занимавали, както изглежда, главно със сметководството. В императорския дворец (sacrum cubiculum) хартулариите били трима. [4] Златната номизма (*νόμισμα*, solidus) във Византия е тежела от 3,80 до 4,53 г. [5] Първите десет императорски нотарии (секретари) се наричали tribuni notarii. Техен началник е бил т. нар. примикирий. [6] Помощникът на примикирия бил първият от tribuni notarii. Той носел името secundicerius. [7] Провинция в диоцеза Тракия. Обхващала земите по средното течение на Марица с областите на градовете Филипопол (дн. Пловдив) и Бероя (дн. Стара Загора).

τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων
ὑπὲρ προστάγματος νομ. μ'

29 Ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος Ῥοδόπης οὕτως·
τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ
τοῦ θείου κουβουκλείου νομ. θ'
τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων νομ. κδ'
τῷ αὐτοῦ βοηθῷ νομ. γ'
τῇ τά;ει τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων
ὑπὲρ προστάγματος νομ. μ'

30 Ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος Αἱμιμόντου οὕτως·
τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ
τοῦ θείου κουβουκλείου νομ. θ'
τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων νομ. κδ'
τῷ αὐτοῦ βοηθῷ νομ. γ'
τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων
ὑπὲρ προστάγματος νομ. μ'

— — —

Καὶ ὅσαι ἀρχαὶ ἡγεμονικαὶ ἤτοι correctoriαι

— — —

47 Ἀπὸ τοῦ ἄρχοντ ς Μυσίας δευτέρας οὕτως·
τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις
τρισὶ τοῦ θείου κουβουκλείου νομ. θ'
τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων νομ. ιε'
τῷ αὐτοῦ βοηθῷ νομ. γ'
τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων
ὑπὲρ προστάγματος νομ. λς'

48 Ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος Σκυθίας οὕτως·
τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ
τοῦ θείου κουβουκλείου νομ. θ'
τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων νομ. ιε'
τῷ αὐτοῦ βοηθῷ νομ. γ'
τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων
ὑπὲρ προστάγματος νομ. λς'

— — —

Dat. XVII. k. Mai. CP. Belisario <v. c.> cons. [a. 535].

на службата на преславните управители на префектури на разпореждане 40 номизми

29. От управителя на Родопа[1] така:
на тримата знатни хартуларии от свещения дворец 9 номизми,
на примикирия на пресветлите трибуни нотарии 24 номизми,
на помощника му 3 номизми,
на службата на преславните управители на префектури на разпореждане 40 номизми.

30. От управителя на Хемимонт[2] така:
на тримата знатни хартуларии от свещения дворец 9 номизми,
на примикирия на пресветлите трибуни нотарии 24 номизми,
на помощника му 3 номизми,
на службата на преславните управители на префектури на разпореждане 40 номизми.

— — —

И службите, които са хегемонски или коректорски[3]:

— — —

47. От управителя на Втора Мизия[4] така:
на тримата знатни хартуларии от свещения дворец 9 номизми,
на примикирия на пресветлите трибуни нотарии 15 номизми,
на помощника му 3 номизми,
на службата на преславните управители на префектури на разпореждане 36 номизми.

48. От управителя на Скития[5] така:
на тримата знатни хартуларии от свещения дворец 9 номизми,
на примикирия на пресветлите трибуни нотарии 15 номизми,
на помощника му 3 номизми,
на службата на преславните управители на префектури на разположение 36 номизми.

— — —

Издадено на 15 април в Константинопол през консулстването на ⟨преславния⟩ Велизарий [535 г.]

[1] Провинция в диоцеза Тракия. Обхващала областта на Родопите и земите по Беломорското крайбрежие между р. Места и Марица, приблизително дн. Западна Тракия.

[2] Провинция в диоцеза Тракия. Обхващала приблизително земите между Стара планина, р. Тунджа, Черно море и Странджа планина, както и областта на гр. Адрианопол (дн. Одрин). Провинция Хемимонт е носела и името Thracia Secunda.

[3] Коректор (хегемон), консулар, ректор и презид са титли на управители на провинции (вж. и стр. 45, бел. 1).

[4] Втора или Долна Мизия (Moesia inferior) била провинция на диоцеза Тракия. Тя обхващала земите между Стара планина, Добруджа, р. Дунав и р. Цибрица.

[5] Сиреч Малка Скития (Scythia minor), провинция на диоцеза Тракия, която обхващала днешна Добруджа, с главен гр. Томи, дн. Кюстенджа.

Scriptum est exemplar huiusmodi Dominico gloriosissimo praefecto apud Illyricum praetoriorum, sed ita quidem adiectionibus:

Iusiurandum subeant secundum proprium de hoc factum indiculum sacramenti, cuius exemplar etiam directum est tuae celsitudini. Qui vero administrationes suscipiunt, a tua celsitudine directos hinc eis a nobis codicillos suscipiant praesente deo amabili civitatis in qua degunt episcopo et aliis qui in civitate sunt in iudicio tuae celsitudinis congregatis et officio omni tuo: coram quibus et codicillos accipiant et iurent praedictum iusiurandum.———

(Sch., Nov. VIII, pp. 64, 5—66, 41; 78, 17; 80, 24—29; 81, 37—38; 85, 1—32; 86, 1—2; 88, 11—41; 89, 1—12).

Написан е такъв препис за преславния управител на Илирийската префектура Доминик, но със следните добавки:

Да се заклеват според специално за това съставения образец за клетва, препис от който е изпратен и на твое височество. Тези обаче, които постъпват на служба, да получават от твое височество изпратените им от нас заповеди за назначение в присъствие на боголюбивия епископ на града, в който живеят, и на другите, които са събрани в града под властта на твое височество, и на всички твои служители и пред тях да получават и заповедите за назначение и да полагат споменатата клетва.

4. De privilegiis archiepiscopi Primae Iustinianae

Idem A. Catelliano viro beatissimo archiepiscopo Primae Iustinianae.

Multis et variis modis nostram patriam augere cupientes, in qua prima deus praestitit nobis ad hunc mundum quem ipse condidit venire, et circa sacerdotalem censuram eam volumus maximis incrementis ampliare: ut Primae Iustinianae patriae nostrae pro tempore sacrosanctus antistes non solum metropolitanus, sed etiam archiepiscopus fiat, et certae[a] provinciae sub eius sint auctoritate, id est tam ipsa mediterranea Dacia quam Dacia ripensis nec non Mysia[a] prima[b] et Dardania et Praevalitana provincia et secunda Macedonia et pars secundae Pannoniae, quae in Bacensi[c] est civitate. Cum enim in antiquis temporibus Sirmii[d] praefectura fuerat con-

4. За привилегиите на архиепископа на Първа Юстиниана

Същият император до Кателиан, преблажения архиепископ на Първа Юстиниана

Понеже силно желаем да възвеличим по много и различни начини нашия роден град, където за първи път бог ни позволи да се явим на този създаден от самия него свят, ние искаме и по отношение на църковната си власт той да се разрасне до най-голяма степен, така че сегашният свети предстоятел на нашия град Първа Юстиниана[1] да стане на само митрополит, но и архиепископ[2] и под негова власт да бъдат някои провинции, а именно както самата Вътрешна Дакия[3], така и Крайбрежна Дакия[4], също и Първа Мизия[5], и Дардания[6], и провинция Превалитана[7], и Втора Македония[8], и част от Втора Панония[9], която е в Баценската област[10].

---

[a] misya *V*, missia *R*. [b] prima *Contius* secunda *libri*. [c] bancensi *V*, bacensis *R*, Urbatensi *dedit Augustinus* (*ed. Iuliani a.* 1567). [d] Sirmii *Contius*] firmii *V vulg.*, *om. R spat. vac. relicto.*

---

[1] Град в Горна Мизия, разположен в Северна Дардания по горното течение на р. Вардар. Юстиниан подновил и украсил града, като го преименувал на Първа Юстиниана. [2] Тогава не всеки митрополит е имал титлата архиепископ. [3] Провинция в диоцеза Дакия с главен град Сердика (дн. София). Тя обхващала областите на Ниш, Сердика, Пауталия (дн. Кюстендил), Германикия (дн. Сапарева баня) и др. [4] Провинция в диоцеза Дакия, създадена след изоставянето на Траянова Дакия. Тя обхващала приблизително дн. Северозападна България между реките Дунав и Вит и Стара планина, както и част от дн. Югославия. [5] Първа или Горна Мизия била провинция в диоцеза Дакия, която след Аврелиан (275 г.) обхващала басейна на р. Морава с брега на Дунава между Белград и Долни Милановац. [6] Провинция в диоцеза Дакия, обхващала приблизително земите на днешна Северна Македония. [7] Превалитана заедно с част от Втора Македония (Macedonia Salutaris) образувала провинция в диоцеза Дакия. Тази провинция обхващала части от дн. Западна Югославия (до р. Дрин) и Албания. [8] Втора Македония, или Macedonia Salutaris, обхващала земи в дн. Македония с главен гр. Стоби, днес развалини при Градско. Една част от нея заедно с Превалитана образувала провинция в диоцеза Дакия, а друга част заедно с Нови Епир образувала провинция в диоцеза Македония. [9] Втора, или Долна Панония била една от четирите провинции на диоцеза Панония. [10] Баценската област (civitas Bacensis, *Iordanes*, Romana et Getica, ed. Mommsen, MGH, t. V, 1, p. 128, 24 civitas Basianis) с едноименен град се намирала във Втора Панония. Развалините на града се намират при Петровци, Югославия (вж. *K. Miller*, Itineraria Romana, Stuttgart 1916, col. 424).

stituta, ibique omne fuerat Illyrici fastigium tam in civilibus quam in episcopalibus causis, postea autem Attilanis temporibus eiusdem locis devastatis Apraeemius[a] praefectus praetorio de Sirmitana[b] civitate in Thessalonicam profugus venerat, tunc ipsam praefecturam et sacerdotalis honor secutus est, et Thessalonicensis episcopus non sua auctoritate, sed sub umbra praefecturae meruit aliquam praerogativam. Cum igitur in praesenti deo auctore ita nostra respublica aucta est, ut utraque ripa Danubii iam nostris civitatibus frequentaretur, et tam Viminacium quam Recidiva et Litterata, quae trans Danubium sunt, nostrae iterum dicioni subactae sint, necessarium duximus ipsam gloriosissimam praefecturam, quae in Pannonia fuerat constituta, iuxta Pannoniam in nostra felicissima patria collocare, cum nihil quidem magni distat a Dacia mediterranea secunda Pannonia, multis autem spatiis separatur Prima Macedonia a Pannonia secunda. Et quia homines semper bellicis sudoribus inhaerentes non erat utile reipublicae ad primam Macedoniam per tot spatia tantasque difficultates venire, ideo necessarium nobis visum est ipsam praefecturam ad superiores partes trahere, et iuxta eam provinciae constitutae facilius sentiant illius medicinam. Et ideo tua beatitudo et omnes praefatae Primae Iustinianae sacrosancti antistites archiepiscopi habeant praerogativam et omnem licentiam suam auctoritatem eis impertire et eos ordinare, et in omnibus supradictis provinciis primum honorem, primam dignitatem, summum sacerdotium, summum fastigium: ut a tua sede creentur et te solum archiepiscopum habeant, nulla communione adversus ⟨eos⟩[c] Thessalonicensi

В старо време е била учредена префектура в Сирмиум и там е била цялата висша власт на Илирик както по гражданските, така и по епископските дела. После обаче, по времето на Атила, понеже местата на същия [Илирик] били опустошени, префектът Апремий дошъл в Солун, като избягал от град Сирмиум, и тогава и епископското достойнство последвало самата префектура, и солунският епископ заслужил известно предимство не поради своята власт, но под сянката на префектурата. Но когато днес по божия воля нашата държава е така уголемена, че и двата бряга на Дунав изобилстват вече с наши градове, и Виминациум[1], и Рецидива[2], и Литерата[3], които са отвъд Дунава[4], са отново подчинени на нашата власт, ние сметнахме за необходимо да установим близо до Панония, в нашия най-щастлив роден град най-славната префектура, която е била учредена в Панония, тъй като Втора Панония наистина отстои недалеч от Средиземна Дакия, но Първа Македония[5] се намира на голямо разстояние от Втора Панония. И понеже не беше полезно за държавата хора, които винаги са много заети с военни дела, да преминават през такова разстояние и толкова големи трудности, за да дойдат до Първа Македония, затова ние решихме, че е необходимо да преместим префектурата към по-горните области, та разположените близо до нея провинции да чувствуват по-добре нейните грижи. И затова твое блаженство и всички светейши предстоятели, архиепископи на споменатата Първа Юстиниана, да имат и предимство, и пълна свобода да държат епископите под своя власт, да ги ръкополагат и във всички гореспоменати провинции да се ползуват с най-голяма почит, да имат най-голямо достойнство, най-високо свещенослужителско положение, най-висок чин. Те да бъдат поставяни от твоя престол и да имат само тебе за архиепископ, като на солунския епископ се отнеме всякакво право

[a] Apemius *RV*, Apenninus *dedit Miraeus (ed. Iul. a.* 1561), Apennius *Contius*, Aprecinius *Augustinus*; Apodemius *al.* [b] firmitana *V vulg.*, firmata *R.* [c] eos *add. vulg.*

[1] Град в Горна Мизия, разположен на десния бряг на р. Дунав, седалище на VII Клавдиев легион. След като бил разрушен от варварите, Юстиниан го възстановил от основи. Сега на негово място се намира Костолац (Югославия). Вж. *K. Jireček*, Die Heerstrasse von Belgrad nach Constantinopel und die Balkanpässe, Prag 1877, p. 15. [2] Рецидива — вероятно Residina, посочена у Прокопий (De aedif., IV, 11, p. 148, 35) като крепост в Мизия след *Νεαϊοδουνώ*. [3] Литерата (в Tab. Peut. Lederata) — сега Uj Palanka, в Югославия (*Miller*, op. c., col. 542). [4] Изброените градове са на десния бряг на Дунав. [5] Провинция в диоцеза Македония. Тя обхващала приблизително земите на дн. гръцка Македония.

episcopo servanda; sed tu ipse et omnes Primae Iustinianae antistites sint eis iudices et disceptatores: quicquid oriatur inter eos discrimen, ipsi hoc dirimant et finem ei imponant et eos ordinent, neque ad alium quendam eatur, sed suum cognoscant archiepiscopum omnes praedictae provinciae, et eius sentiant creationem, et vel per se vel per suam auctoritatem vel clericos mittendos habeat omnem potestatem omnemque sacerdotalem censuram et creationis licentiam. Sed et in Aquis, quae est provinciae Daciae[a] ripensis, ordinari volumus a tua sanctitate episcopum, ut non in posterum sub Meridiano[b] episcopo sit constituta: sed Meridianus[c] quidem maneat in Meridio, nulla ei communione cum Aquis servanda; Aquensis autem episcopus habeat praefatam civitatem et omnia eius castella et territoria et ecclesias, ut possit Bonosiacorum scelus ex ea civitate et terra repellere vel in orthodoxam fidem transformare.

Ut igitur sciat beatitudo tua nostri numinis dispositionem, ideo praesentem legem ad tuam venerabilem sedem transmisimus, ut in perpetuum tale beneficium habeat patriae nostrae ecclesia[d] in dei omnipotentis gloriam et nostri numinis sempiternam recordationem. Quando autem tuae sedis gubernatorem ab hac luce decedere contigerit, pro tempore[e] archiepiscopum eius a venerabili suo concilio metropolitanorum ordinari sancimus, quemadmodum decet archiepiscopum omnibus honoratum in ecclesiis provehi, nulla penitus Thessalonicensi episcopo neque ad hoc communione servanda.

Beatitudo igitur tua quae nostra sanxit aeternitas modis omnibus ad effectum perducere non differat.

Dat. XVIII. kal. Mai. ⟨Belisario v. c. cons.⟩ [a. 535]

(Sch., Nov., XI, p. 94, 1—41).

на общение с тях. Но ти сам и всички предстоятели на Първа Юстиниана да им бъдете съдии и съдници, да решавате и да туряте край на всеки спор, който се породи между тях, да ги ръкополагате и те да не отиват при никой друг, но всички споменати провинции да знаят своя архиепископ и да чувствуват неговата власт. И той или лично, или чрез нарежданията си, или чрез изпращане на клирици да има пълна власт, и пълен йерархически надзор, и право на назначаване. Но ние желаем да бъде ръкополаган от твоя светост и епископът на Акве[1], който е [град] в провинция Крайбрежна Дакия, за да не бъде оставен за в бъдеще под властта на меридийския епископ. Меридийският [епископ], разбира се, да си остане в Меридиум[2], като му се отнеме всяко общение с Акве, а аквенският епископ да има споменатия град, всичките му крепости, земи и църкви, за да може да прогони от града и областта му боносиевата ерес[3] и да я замени с православната вяра.

И тъй ние изпратихме настоящия закон до светия ти престол, за да знае твое блаженство разпореждането на наше величество, та църквата на нашия роден град да има за вечни времена такива права за слава на всемогъщия бог и за вечен спомен от наше величество. Когато обаче се случи управителят на твоя престол да напусне този свят, ние постановяваме да се постави своевременно архиепископ от неговия свещен събор на митрополити, да се издигне, както подобава, архиепископ, уважаван във всички църкви, като и в този случай се изключи напълно общението със солунския епископ.

И тъй твое блаженство да не отлага да приведе в изпълнение на всяка цена това, което наше величество постанови.

Издадено на 14 април ⟨през консулствуването на преславния Велизарий⟩. [535 г.]

[a] datia *R* ditie *V*. [b] medridiano *R*[1]. [c] meridio *V* meridiano *R* vulg. [d] ecclesiae *R V*a . [e] pro tempore] propter *R*.

[1] Сега развалини на север от Неготин, при Праово. [2] Меридиум — вероятно Meridio, посочен у Прокопий (De aedif. 4: p. 124, 22). Според някои — Месемврия. [3] Създател на боносиевата ерес (IV в.) бил сердикийският епископ Бонос. Според тая ерес Мария имала от Йосиф и други деца.

5. *Mandata principis*

Ἐν ὀνόματι τοῦ δεσπότου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος Ἰουστινιανὸς Ἀλαμανικὸς Γοτθικὸς Φραγγικὸς Γερμανικὸς Ἀντικὸς — — —

Dat. XVI. k. Mai. CP. Belisario v. c. cons. [a. 535].

(Sch., Nov. XVII, p. 117, 12, 39—41, 127, 9).

5. *Заповеди на императора*

В името на господа нашего Исуса Христа Император Цезар Флавий Юстиниан Аламански, Готски, Франкски, Германски, Антски[1] — — —

Издадени на 16 април през консулстването на преславния Велизарий [535 г.].

6. *De praetore Thraciae*

6. *Περὶ τοῦ πραίτωρος Θρᾴκης*

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῆς Ἕω πραιτωρίων τὸ β', ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ.

⟨Προοίμιον.⟩ Ἐκεῖνο τῶν ἀνωμολογημένων ἐστὶν ὅτιπερ, εἴ τις τὴν Θρᾳκῶν ὀνομάσειε χώραν, εὐθὺς συνεισέρχεται τῷ λόγῳ καί τις ἀνδρείας καὶ στρατιωτικοῦ πλήθους καὶ πολέμων καὶ μάχης ἔννοια· ταῦτα γὰρ ἐγγενῆ τε καὶ πάτρια τῇ χώρᾳ καθέστηκεν ἐκείνῃ· ὥστε ἡμῖν ⟨καὶ⟩ πρότερον γέγονεν ἔννοια καὶ τὰ περὶ ἐκείνων καταστήσασθαι τῶν τόπων, καὶ νῦν ἐπὶ τοῖς βεβουλευμένοις ἤδη τὸν παρόντα τίθεμεν νόμον. ἐπὶ γὰρ τοῦ Μακροῦ Τείχους δύο τινὰς καθῆσθαι καὶ βικαρίους ὀνομάζεσθαι σύνισμεν ἅπαντες, τὸν μὲν στρατιωτικῶν ἡγούμενον τάξεων (πολλαὶ δὲ αἱ κατὰ τὸν τόπον ἐκεῖνον δυνάμεις), τὸν δὲ τοῖς πολιτικοῖς πράγμασιν ἐφεστῶτα· ἄμφω δὲ οὗτοι πληροῦσιν ὁ μὲν τὴν τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων ἐκεῖσε τάξιν, ὁ δὲ τὴν τῶν ἀνδρειοτάτων στρατηγῶν, ὁμονοοῦσι δὲ οὐδέποτε πρὸς ἀλλήλους, ἀλλὰ τὸ μὲν δημόσιον ἑκάστῳ καὶ σιτήσεις χορηγεῖ καὶ τὴν ἄλλην δίδωσι παραψυχήν, οἱ δὲ μίαν ἔχουσι διηνεκῆ τε καὶ ἀτελεύτητον πρᾶξιν τὸ φιλονεικεῖν πρὸς ἀλλήλους ἀθάνατα.

6. *За претора[2] на Тракия*

Император Юстиниан Август до преславния Йоан, за втори път управител на императорската префектура Ориент, бивш консул и патриций.

Увод. Ако някой спомене земята на траките, общопризнато е, че едновременно в мисълта се явява и известна представа за храброст и за множество войски, за войни и за сражения. Това наистина е вродено и свойствено за тая земя. Така че ⟨и⟩ по-рано ни е идвало на ум да уредим и работите в тези места, и сега издаваме настоящия закон за неща, които вече сме обсъдили. Всички знаем, че при Дългата стена[3] са поставени двама мъже, които се наричат викарии[4]. — единият стои начело на бойните части (на това място има много войски), а другият завежда гражданските дела. От тези двамина единият изпълнява там службата на преславните префекти[5], а другият — службата на най-храбрите стратези[6]. Обаче те никога не са в съгласие помежду си. Държавната хазна доставя на всеки един храна, дава и друго възнаграждение, а те имат единствена, постоянна и безкрайна работа — да враждуват вечно помежду си.

Caput I

Ἔδοξε τοίνυν ἡμῖν ἔχειν ὀρθῶς τοῦτο ὅπερ καὶ ἐν ἑτέροις πεποιήκαμεν ἔθνεσι καίτοιγε οὐχ οὕτω μαχίμοις οὐδὲ στρατιωτικῆς φρουρᾶς δεο-

Глава I

И тъй ние решихме, че е добре да направим и тук това, което сме направили и при другите народи, макар те да

---

[1] Титлата *Ἀντικός* била дадена на Юстиниан в чест на борбите му срещу славянското племе анти. Тя се среща и в надсловите на голям брой документи, издадени от император Юстиниан. Срв. Sch., Novellae, pp. 269, 15—17; 419, 16; 695, 4; 725, 24; 763, 17; 796, 24; 797, 10; 799, 1; 803, 4, 257. [2] През Юстинианово време е имало два вида претори: едните в столицата като градски магистрати, а другите в провинциите като управители. Последните се отличавали от другите провинциални управители по това, че имали в своите ръце пълна гражданска и военна власт. [3] Дългата стена (*Μακρά* или *Μεγάλα τείχη*) е известна също и под името Анастасиева стена, понеже била построена от император Анастасий през 512 г. Тя се простирала от Силиврия на Мраморно море до Деркос на Черно море. [4] Думата викарий се среща като титла с най-различно значение — от управител на цял диоцез (като заместник на praefectus praetorio) до военачалник. [5] Префектът (praefectus praetorio — управител на префектура) имал най-висшата съдебна и гражданска власт в префектурата. [6] Под стратег, сиреч — magister militum (командуващ войските) тук вероятно се разбира военен управител на провинцията. Вж. *L. Bréhier*, Les institutions de l'empire byzantin, Paris 1949, p. 338—339.

μένοις, τοῦτο κἀνταῦθα πρᾶξαι καὶ τούτων δὴ τῶν ἀρχῶν ἑκατέραν εἰς ταὐτὸ συνελκῦσαι, ὥστε μὴ τὸν μὲν ἐπὶ τῶν πολιτικῶν εἶναι πραγμάτων, τὸν δὲ στρατιωτῶν καὶ μόνων ἐξάρχειν, ἀλλὰ μίαν ἀρχὴν ἐγκαταστῆσαι τῷ τόπῳ σεμνήν τινα καὶ αἰδοῦς ἀξίαν, ἥπερ ὁμοίως τῶν πολιτικῶν ἐκεῖσε πραγμάτων ἐπιμελήσεται τῆς τε τῶν στρατιωτῶν εὐκοσμίας φροντιεῖ. ὁ μὲν γὰρ τῆς ἐπαρχίας ἡγούμενος ἐν ἑτέροις τισίν ἐστι τόποις, μόλις ἐκείνοις ἀρκῶν· ἡ δὲ τῶν τειχῶν τούτων φυλακὴ καὶ ἡ περὶ τοὺς τόπους ἐκείνους διοίκησις καὶ εὐταξία τε καὶ στρατηγία δεῖται τινὸς ἀνδρὸς ἀγαθοῦ καὶ πρὸς ἑκάτερον ἔχοντος ἐπιτηδείως, στρατιώτας τε κοσμεῖν καὶ νόμων ἐξάρχειν. τί ποτε ἂν οὖν ὄνομα τούτῳ πρόσφορον ἐκ τῆς ἀρχαιότητος θείημεν, ἢ ποίαν λαβόντες προσηγορίαν τῷ τὴν ἀρχὴν ἔχοντι ταύτην ἁρμόσαιμεν; ἢ οὐκ αὐτόθεν ἐστὶ φανερόν, ὡς καὶ οὗτος πραίτωρ ὀνομασθήσεται τὴν τῆς ἡμετέρας εὐσεβείας προσλαμβάνων ἐπωνυμίαν, καθάπερ ὁ Πισιδίας τε ἡγούμενος καὶ ὁ Λυκαονίας ἐξάρχων ὠνόμασταί τε καὶ γέγονε παρ᾽ ἡμῶν; εἰ γὰρ ὁ πραίτωρ ὁ Ῥωμαίων στρατηγός τε ὁμοῦ καὶ νομοθέτης ταύτην ἐπὶ τῆς οἰκείας ἀρχῆς εἶχε τὴν τάξιν, τῶν ἀνωμολογημένων ἐστὶν ὅτι πρεπωδέστατον ἂν εἴη τὸ τοῦ πραίτωρος ὄνομα τῇ τῆς ἀρχῆς ταύτης προσηγορίᾳ. στρατιωτῶν μὲν γὰρ ἡγήσεται πλήθους, ἰδιώτας δὲ οὐκ ὀλίγους ὑποκειμένους ἕξει, οἷς τὰ ἐκ τῶν ἡμετέρων διαιτήσει νόμων. καὶ δεῖ[a] *γε τοῖς τόποις ἀνδρὸς ἀγαθοῦ τά τε πολιτικὰ τά τε πολέμια· καὶ γὰρ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις ἀεί τινες ἄνδρες στρατιωτικοὶ τῶν ἐπὶ μεγίστων ἀξιωμάτων ὄντες τῶν τε ἐκεῖσε δυνάμεων ἐξηγοῦντο τοῖς τε ἄλλοις ἅπασιν ἐβοήθουν, εἰ καὶ μὴ στρατιῶταί τινες, ἰδιῶται δὲ ἐτύγχανον ὅμως*[b]. *αἱ γὰρ ἐπιδρομαὶ τῶν βαρβάρων οὐ μετρίας χρῄζουσι τῆς ἀντιστάσεως. δεῖ δὲ τὰ κατ᾽ αὐτοὺς ἐπιτετράφθαι τῷ μετὰ τῶν νόμων αὐτῶν ἡγεῖσθαι δυναμένῳ*[c], *ὡς πολὺ τὸ διαφέρον ὂν τάξεώς τε καὶ ἀταξίας· καὶ ἅπα-*

не са така войнствени, нито да се нуждаят от военна защита, именно да слеем тези две власти в една, та да не бъде единият начело на гражданските работи, а другият да командува само войниците, но да учредим на това място една власт, авторитетна и заслужаваща уважение, която ще се занимава там еднакво и с гражданските работи, и ще се грижи за дисциплината на войниците. Защото управителят на провинцията се намира в някои други места и едва смогва с тях, а охраната на тези стени, управлението, редът и командуването по тези места се нуждае от способен мъж, годен и за двете неща: да командува войниците и да прилага законите. Какво прочее подходящо име от древността бихме му дали? Или каква титла бихме му поставили и бихме я определили сполучливо за човек, който има тази власт? Нима не е от само себе си ясно, че и той ще бъде наречен претор [управител], като приеме освен това и името на наше благочестие, както са наречени и създадени от нас управителят на Пизидия[1] и началникът на Ликаония[2]? Ако римският претор, едновременно стратег и законодател, е имал този чин при своята служба, безспорно е, че името претор би било най-подходящо за назоваване на тази власт. Той ще бъде началник на войсковите отреди, а ще има подчинени и не малко частни лица, чиито дела ще решава по нашите закони. И наистина за тези места трябва способен човек и в гражданските, и във военните дела. Защото и в миналите времена винаги някои военни от тези, които имат най-големи чинове, са командували тамошните войски и са помагали на всички други, ако и да не са били военни, а частни лица. Наистина варварските набези изискват не малко противодействие. Това, което се отнася до тях, трябва да се повери на човек, който може да ги ръководи съгласно законите, тъй като има голяма разлика между реда и безредието.

---

[a] *δεῖ γε τοῖς τρόποις* M *δεῖται ἐν τοῖς τόποις* L (s). [b] *ὅμως*] *ὄντες* coni. Zachariae. [c] *δυναμένῳ* M *δυνάμεως* L¹ *δυνάμεων* addito *τῶν* ante *αὐτῶν* L²(s).

---

[1] Провинция в диоцеза Азия (в Мала Азия). След реформите на Диоклециан цялата източна половина (Византия) е била разделена на две префектури — Изток и Илирик. Те се делели от своя страна на седем диоцеза: Египет, Изток, Понт, Азия, Дакия, Македония, Илирик. Диоцезите били разделени на провинции, чийто брой се е променял на няколко пъти. Начело на префектурите са стояли по един praefectus praetorio, на диоцезите — vicarius, и на провинциите — praeses (iudex). Всички те са били назначавани направо от императора и са притежавали само гражданската власт в ръцете си. А военната е била поверена на други сановници, наричани duces и domestici. Това разделение на властите е характерно за управлението на областите и провинциите през ранновизантийската епоха. То се обяснява с обстоятелството, че императорите са се страхували от силни местни управители, едновременно граждански и военни лица, които биха могли да застрашат тяхната власт и да се явят претенденти за престола. [2] Провинция в диоцеза Азия.

σιν ἐστὶ φανερὸν ὡς τὸ μὲν στρατιωτικόν, εἰ μόνον εἴη καὶ καθ᾽ αὑτό, θρασύτερον ἔσται τοῦ πρέποντος, τὸ δέ γε πολιτικόν, εἰ μὴ τῷ στρατιωτικῷ συναναμίγνυται, καταδεέστερον ἔσται τοῦ μετρίου, τὸ δὲ ἑκατέρωθεν εἰς ταὐτὸ συνελθὸν τοῦτο τελεώτατόν τε καὶ αὐταρκές ἐστι[a] καὶ πρὸς πόλεμόν τε ὁμοῦ καὶ εἰρήνην ἐξαρκοῦν.

Caput II

Οὐκοῦν καὶ τὰ τῆς ἀρχῆς ταύτης συνήφθω, καὶ πραίτωρ οὗτος Ἰουστινιανὸς ἐπὶ Θρᾴκης καλείσθω[b]. σύμβολα δὲ αὐτῷ παρ᾽ ἡμῶν ἔσται κωδίκιλλοί τε φοιτῶντες ἐντεῦθεν κατὰ τὸ τῶν λοιπῶν σπεκταβιλίων[c] ἀρχόντων σχῆμα καί τινες καὶ ὑποθῆκαι βασιλικαί, τὸν τρόπον ὑφηγούμεναι καθ᾽ ὃν διανύσει τὴν ἀρχήν, ἅπερ οἱ πρὸ ἡμῶν μανδάτα πριγκίπις[d] ἐκάλουν, μεθ᾽ ὧν ἐπὶ τὴν χώραν ἐξιόντες οἱ τὰς ἀρχὰς διακληρούμενοι τὸ πρακτέον ἐκεῖθεν ἐλάμβανον· καὶ τὸ πρᾶγμα προὐχώρει καλῶς, καὶ ἦν τοῖς πραίτωρσιν ἐνευδοκιμεῖν ἐπὶ πολλῶν τῆς ἡμετέρας[e] ἐθνῶν, καὶ μάλιστα τῶν ἑσπερίων, ἀφ᾽ ὧν Ῥωμαῖοι προελθόντες τήν τε ἄρκτον ὡς εἰπεῖν ὅλην μεσημβρίας[f] τε καὶ τῆς ἑῴας τὰ πλεῖστα κατεκτήσαντο. Ὅσα τοίνυν ἐν τῷ παρ᾽ ἡμῶν ἔμπροσθεν εἰρημένῳ γέγραπται νόμῳ περὶ τῶν ἀρχῶν, καὶ ὁπόσα τῷ τε Πισιδίας τῷ τε Λυκαονίας διειλέγμεθα πραίτωρι, περὶ τοῦ προῖκα μὲν αὐτοὺς ἐντεῦθεν χειροτονεῖσθαι, προῖκα δὲ δεῖν τοῖς ὑπηκόοις προσφέρεσθαι τοῖς ἡμετέροις, ἅπασιν ἤδη ἐστὶ φανερά· εἰς ὅλην γὰρ ἄρτι τὴν ὑπήκοον ἐκπεφοίτηκεν ὁ νόμος καὶ ἅπασιν ἤδη γέγονεν γνωριμώτατος. ᾧ δὴ καὶ ὅρκος ἐγγέγραπται καθ᾽ ὃν προσῆκόν ἐστι τοὺς ἡμετέρους ἄρχοντας παραλαμβάνοντας τὰς ἀρχὰς τὴν ἑαυτῶν ψυχὴν ἀνιεροῦν τῷ θεῷ καὶ φυλάττειν τοὺς ἡμετέρους ὑπηκ.ους[g] ἐν ἰσότητί τε καὶ δικαιοσύνῃ πάσης ἀπηλλαγμένους αἰσχροκερδείας τε καὶ δυσμενείας καὶ χάριτος. Ταξεῶται δὲ αὐτὸν θεραπεύσουσιν οὐ πλείους τῶν ἑκατόν· καὶ ἕξει μὲν τὰ τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς σύμβολα, ἕξει δὲ τὰ τῆς στρατιωτικῆς. καὶ παρέσται μὲν αὐτῷ καὶ ad responsum[h] διὰ τὰς ἐκεῖσε δυνάμεις, ἕξει δὲ ἄδειαν καὶ ἐπιτάττειν αὐταῖς καὶ τὰ λυσιτελοῦντα τῇ πολιτείᾳ μετ᾽ αὐτῶν ἐργάζεσθαί τε καὶ πράττειν. Ἡ δὲ τῶν περὶ τοὺς τόπους ἐκείνους τῶν δημοσίων φόρων εἴσπραξις αὐτόν τε καὶ τὴν τάξιν ὄψεται τὴν αὐτοῦ. πραιτωριανή τε ἅπασα ἡ τάξις κληθήσεται, τοῖς ἐντεῦθεν στρατευομένη συμβόλοις

---

a ἔσται *Haloander*. b καλεῖσθαι, καθῆσθαι δὲ αὐτὸν ἐπὶ τοῦ Μακροῦ Τείχους *B*. c περιβλέπτων *B*. d παραγγέλματα βασιλικὰ *B*. e πολιτείας add. *Haloander*. f μεσημβρίαν L^2s. g ἡμετέρους ὅρκους ὑπηκόους L^1. h εἰς ἀποκρίσεις *B*.

И на всички е ясно, че войската, ако е сама и отделно, ще бъде по-смела, отколкото подобава, а гражданството, ако не е смесено с войска, ще бъде по-слабо, отколкото трябва. Но ако и двете се съберат в едно, това нещо е най-съвършено и удобно, а също така достатъчно едновременно и за война, и за мир.

Глава II

И тъй [двете] власти да се слеят и този претор да се нарича Юстинианов претор за Тракия. Почетни знаци ще му бъдат от наша страна и назначителните писма, изпращани оттук по образеца за другите знатни управители, и някои императорски наставления, обясняващи начина, по който ще упражнява властта. Нашите предшественици наричаха тези наставления *императорски поръчения*. Тези, които получаваха висша длъжност, отиваха с тях в провинцията и от тях научаваха какво трябва да се извърши. И работата напредваше добре. Преторите можеха да се прославят сред много народи на нашата държава и особено сред западните. Като потеглиха оттам, римляните завладяха, така да се каже, целия Север и по-голямата част от Юг и Изток. И тъй на всички е вече ясно това, което е написано за длъжностите в споменатия по-рано от нас закон, и това, което казахме за претора на Пизидия и на Ликаония, именно, че те трябва да се назначават оттук безвъзмездно, но че трябва да се държат безкористно спрямо нашите поданици. Законът бе разпространен неотдавна по цялата подвластна земя и вече стана напълно известен на всички. В този закон е вписана и клетва, според която нашите управители, когато поемат властта, трябва да посвещават душата си на бога, да се отнасят към нашите поданици еднакво и справедливо, като се освободят от всяко срамно користолюбие, вражда и пристрастие. На претора служат не повече от сто чиновници. И той ще има знаците на гражданската власт, но ще има и тези на военната власт. При него ще има и помощник поради намиращите се там войски. Той ще има власт да им заповядва и чрез тях да извършва и прави това, което е полезно за държавата. Събирането на данъците по тия места ще зависи от него и неговата служба. Цялата служба ще се нарича преторска и ще управлява според излиза-

ἐκ τοῦ θείου τῶν ἐπιστολῶν σκρινίου φοιτῶσιν, ἐξ οὗ καὶ ἡ βικαριανὴ πρώην ἐκομίζετο τὰ τοιαῦτα σύμβολα τάξις.

Caput III

Μελήσει δὲ αὐτῷ πρῶτον μὲν δώρων καθαρὰς φυλάττειν τὰς χεῖρας, ἔπειτα πᾶσαν ἰσότητα τοῖς ἡμετέροις ὑπηκόοις ἰδίᾳ τε καὶ δημοσίᾳ τηρεῖν δικαζομένοις τε καὶ συμβόλαια πρὸς ἀλλήλους πράττουσιν, ὥστε στάσιν ἅπασαν αὐτῶν ἐξελαύνεσθαι. καὶ τοὺς μὲν στρατιώτας ἀεὶ ταῖς πολεμικαῖς γυμνασίαις ἀποτελεῖν καλλίους τε καὶ προθυμοτέρους, τοὺς ἰδιώτας δὲ ῥυθμίζειν τῷ νόμῳ δικαίους τε καὶ κακουργίας ἁπάσης ἐλευθέρους ἀποτελεῖν, ὥστε τοὺς μὲν εἰς δικαιοσύνην, τοὺς δὲ εἰς ἀνδρείαν αὔξεσθαι. καὶ εἴ τις γένοιτο πολέμου χάριν ἐκδρομή, ταύτην ῥᾷστα ποιεῖσθαι· τάξεώς τε παρούσης ἑκατέρας, καὶ τῆς μὲν ὑπηρετουμένης ὁπόσα πολιτικοῖς ταξεώταις πρέπει, τῶν δυνάμεων δὲ ἀπροφασίστως τὰς πολεμικάς[a] *ἀνειργόντων ἐφόδους. Δεῖ δὲ αὐτὸν καὶ τῶν δικῶν, εἴτε εἰς χρήματα βλέποιεν εἴτε εἰς ἐγκλήματα εἴτε εἰς ὁποιονοῦν ἄλλο, κατακούειν καὶ δικάζειν ὀρθῶς καὶ πρὸς τοὺς ἡμετέρους νόμους καὶ πάθους ἕνεκεν οὐδενός, ὥστε μή τινας ἐκεῖθεν ἐκτρέχοντας τὸ ἡμέτερον ἐνοχλεῖν κράτος. οὐδὲ γὰρ βουλόμεθα τοὺς ἡμετέρους ὑποτελεῖς καταλιμπάνοντας τὴν χώραν ἐνταυθοῖ τρέχειν ὑπὸ τῶν κατὰ χώραν περιορωμένους ἀρχόντων. εἰ γὰρ καὶ ὕστερον μέλλοιμεν ἐκ τῶν αὐτόθεν φοιτώντων ἐνοχλεῖσθαι, πευσόμεθα πάντως τῶν ἀδικουμένων*[b]*, εἰ ταῦτα προσαγγείλαντες ἔτυχον τῷ τὴν ἀρχὴν ἔχοντι. καὶ εἰ μὲν μάθοιμεν αὐτοὺς ταῦτα μὴ προσαγγεῖλαι, σὺν ἐπιτιμήσει πάσῃ στελοῦμεν αὐτοὺς κατὰ χώραν, εἰ δὲ οἱ μὲν προσήγγειλαν, ὁ δὲ τὴν ἀρχὴν ἔχων ἢ ἐρραθύμησεν ἢ κατ᾽ ἄλλην αἰτίαν οὐκ εὐπρεπῆ τῶν νόμων ἠμέλησε, τότε ἐπ᾽ αὐτὸν τὴν πᾶσαν τρέψομεν κίνησιν. ὥσπερ γὰρ αὐτῷ δεδώκαμεν χορηγίαν πλείονα (φαμὲν δὲ τὴν ἑκατέρας ἀρχῆς) καὶ ἀνθρώπων αὐτὸν προὐβαλόμεθα τοσούτων, οὕτως, εἰ μάθοιμεν αὐτὸν ἀναξίως περὶ τὴν ἀρχὴν φερόμενον, οὔτε ἐνδώσομεν οὔτε ἐπὶ μετρίοις στήσομεν τὴν ποινήν, ἀλλ᾽ ὅσον αὐτὸν εἰς ὕψος αἴρομεν εὐκοσμοῦντα, τοσοῦτον αὐτῷ παρὰ τοὺς ἡμετέρους τι πράττοντι νόμους ἐπιτι-*

[a] *πολιτικὰς* *B*[c]. [b] *ἀδικουμένων* *MB* *ἀφικνουμένων* *Ls* (*cf. nov.* XXX, 5 § 1).

щите оттук писма на императорската канцелария, откъдето и предишната викарийска служба получаваше такива наредби.

Глава III

Първа грижа на претора на Тракия ще бъде да пази ръцете си чисти от дарове. После в частните и обществените си отношения да спазва пълно равенство спрямо нашите поданици, когато се съдят и сключват помежду си сделки, за да премахне всяко тяхно негодувание. Той трябва с постоянни военни упражнения да направи и войниците по-добри и по-ревностни, а гражданите да приучи към закона, да ги направи справедливи и свободни от всяка лоша постъпка, така че едните да усъвършенствува в справедливостта, а другите в храбростта. И ако поради война се наложи някакъв поход, да го извърши по най-лесен начин, като двете служби му бъдат на разположение и едната да помага, доколкото това подобава на гражданските чиновници, а войската безпрекословно да отблъсва неприятелските нападения. Той трябва да изслушва тъжбите, отнасящи се до пари, до обида или каквото и да е друго, и да ги отсъжда правилно и съобразно с нашите закони и без никакво пристрастие, та да не бягат оттам някои и да безпокоят нашата власт. Ние в действителност не желаем нашите поданици да напущат провинцията и като бъдат пренебрегвани от местните началници, да тичат тук. Защото ако и в бъдеще бъдем отегчавани от тези, които идват оттам, ние по всякакъв начин ще разпитаме онеправданите дали са съобщили за това на властимащия. И ако научим, че те не са съобщили за това, ще ги върнем в провинцията, като им наложим всякакво наказание. Но ако те са съобщили, а властимащият е погледнал нехайно или по друга непристойна причина е пренебрегнал законите, тогава ще насочим срещу него цялото си негодувание. Защото както му дадохме поголямо възнаграждение (сиреч [възнаграждение] за двете служби) и го поставихме над толкова хора, така, ако се научим, че се държи недостойно в службата, нито ще му простим, нито ще му наложим умерено наказание, но колкото го издигаме нависоко, когато постъпва добре, толкова ще го накажем, когато върши нещо против нашите закони. Той изобщо

μήσομεν. Δεῖ δὲ αὐτὸν πρὸς μηδένα παντελῶς ὑποκατακλίνεσθαι, μηδ᾽ ἂν εἴ τις εἴη τῶν ἐπισήμων μηδ᾽ ἂν εἰ σφόδρα πλουτοίη. διὰ τοῦτο γὰρ δὴ καὶ σεμνοτέροις παραδίδομεν τὰς τοιαύτας ἀρχάς, ἵνα μὴ ῥαδίως ἐνδιδοῖεν τοῖς ἐκ τοῦ πλουτεῖν βουλομένοις ἀδικεῖν.

Caput IV

Ἐπιμελήσεται δὲ καὶ τῶν ἔργων ἁπάντων τῶν ἐκεῖσε, καὶ οὐ συγχωρήσει διαφθαρῆναι οὔτε λιμένας οὔτε τείχη οὔτε γεφύρας οὔτε ὁδοὺς οὔτε τι τῶν ἄλλων, ἀλλ᾽ αὐτὸς ὁπόσα δυνατὸν ἐκ τῶν πολιτικῶν πόρων ἐπανορθωθῆναι παρασκευαζέτω (καὶ εἴ τι τούτων μείζονος δεόμενόν ἐστι φροντίδος, τοῦτο εἰς ἡμᾶς μηνυέτω) καὶ τοὺς λογισμοὺς γίνεσθαι κατὰ τοῦτο δὴ τὸ παρ᾽ ἡμῶν νομοθετηθέν. Οὐδὲ γὰρ ἔτι βουλόμεθα τινὰς ἐκ τῆς ἀρχῆς ἧπερ ἐφέστηκας στέλλεσθαι κατὰ χώραν τὰς συνήθεις ταύτας ἔχοντας ἐμπορίας[a], ὑδάτων τε ἀναζητήσεις καὶ κήπων καὶ τειχῶν καὶ εἰκόνων καί τινων τοιούτων, ἅπερ καὶ πάλαι παντελῶς ἀνῃρῆσθαι συνείδομεν. ἀλλ᾽ αὐτὸς μὲν κατεξεταζέτω τὰ γινόμενα[b], καὶ λόγους ὑπέχειν αὐτοὺς κατὰ τὴν θείαν ἡμῶν ποιείτω διάταξιν. εἰ δέ γε ἡμεῖς συνίδοιμεν ἕτερόν τινα πρὸς τοῦτο στεῖλαι, τοῦτο διὰ πραγματικοῦ πράξομεν τύπου καὶ πρὸς τὴν σήν, εἴπερ συνίδοιμεν, ἀρχὴν φερομένου. πανταχόθεν γὰρ τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους ἐξαρπάζοντες καὶ ἐλευθέρους ποιοῦντες βλάβης διὰ τοῦτο καὶ χρημάτων ὑπερείδομεν (ὥς που καὶ αὐτὸς οἶσθα) μεγάλων καὶ τοσαύταις σιτήσεσι τούς τε ἄρχοντας τάς τε τάξεις τούς τε ἀμφ᾽ αὐτοὺς ἐψυχαγωγήσαμεν, ὥστε μὴ δι᾽ ἔνδειαν τυχὸν ἤ τι τοιοῦτον ἀπρεπῶν τινων ἅπτεσθαι πραγμάτων, ἀλλ᾽ ἐπισήμους τε εἶναι καὶ ἐκ τῆς μεγάλης βουλῆς, καὶ οὕτω φοιτᾶν ἐν τῇ χώρᾳ μετὰ τῆς τοῦ θεοῦ τε καὶ ἡμῶν μνήμης· ὧν εἰ μὴ κατά τινα τρόπον ἐκλάθοιτο, καλλίων ἑαυτοῦ διὰ πάντων ἔσται. Εἰ δὲ ὑπατικοῖς τε καὶ πραιτωριανοῖς ἀνδράσιν οἱ πάλαι Ῥωμαῖοι τὰς ἀρχὰς ἐπέτρεπον, οὐκ ἄπο τρόπου καὶ ἡμεῖς πράξομεν, εἰ καὶ τοιούτοις αὐτάς τισι παραδώσομεν, οἵπερ καὶ τὰς ἐπηρείας ἀναστελοῦσι καὶ τῶν ἐντεῦθεν πρακτόρων ἐν ταῖς ἐπαρχίαις γινομένων καὶ τοὺς ἡμετέρους ὑποτελεῖς πειρωμένων ζημίαις περιβαλεῖν ἀλόγως ⟨τούτους⟩ τῆς τοιαύτης ἀνάγκης ἐκλύσειαν. καὶ γὰρ δίδομεν αὐτῷ παρρησίαν καὶ ταῦτα

не трябва да се прекланя пред никого, дори ако някой би бил от знатните или ако би бил много богат. Именно затова ние възлагаме тези длъжности на почтени хора, за да не могат да се поддават лесно на ония, които поради богатството си искат да постъпват несправедливо.

Глава IV

[Преторът] на Тракия ще се грижи и за всички тамошни работи и не ще позволява да се повреждат нито пристанищата, нито стените, нито мостовете, нито пътищата, нито друго нещо, но сам, колкото може, да се грижи да ги поправя с обществените средства (и ако нещо изисква по-голяма грижа, нека ни съобщава това) и сметките да се правят според това, което е установено от нас със закон. Защото ние не желаем да се изпращат повече по провинцията от службата, начело на която си ти, някои лица, които вършат тези обичайни служби: да надзирават работите по водите, градините, стените, статуите и други подобни. Ние решихме отдавна да се премахне изцяло това, но сам да наглеждаш онова, което се прави, и да ги накараш да дават сметка според нашата императорска наредба. Ако ли решим да изпратим за това някого другиго, това ще направим с императорски рескрипт, който, ако решим, се донася и на твоята служба. Като изтръгваме навред нашите поданици и ги освобождаваме от щети, ние жертвуваме за това много пари (както сам знаеш) и облагодетелствуваме с толкова голяма издръжка и началниците, и чиновниците, и хората около тях, за да не се залавят случайно поради нужда или нещо подобно за някакви непристойни дела, но да бъдат знатни и от големия сенат[1] и така да отиват в провинциите, като не забравят бога и нас. Ако преторът на Тракия не забравя по някакъв начин тези неща, той ще надмине себе си във всичко. Ако някогашните римляни поверявали властта на консули и претори, и ние не постъпваме несъобразно, като я дадем на такива лица, които ще отстраняват насилията на изпращаните оттук в провинцията бирници, опитващи се да отрупат нашите поданици с неразумни глоби, и ще ги освобождават от такова насилие. И ние му даваме свободата да разследва

[a] ἐποψίας *malit Zachariae coll. XXV, 4, 2 et. Cod. 10, 30, 4, § 13 (7).* [b] *post* γινόμενα *addi vult* παρὰ τῶν πατέρων *Zachariae.*

[1] Сиреч да бъдат от сенаторското съсловие.

πολυπραγμονεῖν καὶ κωλύειν καὶ εἰς ἡμᾶς μηνύειν, καὶ τὰ μὲν οἴκοθεν ἐπανορθοῦν, τὰ δὲ θᾶττον πρὸς τὴν ἡμετέραν ἀναφέρειν γνῶσιν, ὥστε ἐφ' οἷς καταδεέστεροι τῶν πραγμάτων εἰσίν, ἐπὶ τούτοις αὔξεσθαί τε καὶ ἀναπληροῦσθαι τῇ τῆς ἡμετέρας γνώμης τε καὶ κελεύσεως προσθήκῃ.

Caput V

Ταῦτα αὐτοῖς καὶ ἐν τοῖς βασιλικοῖς παραγγέλμασιν ὑποθησόμεθα, καὶ μετὰ τῶν συμβόλων αὐτὰ τῶν ἀρχικῶν ἐπιδώσομεν, ὥστε μεμνημένους τῶν ὅρκων οὓς ὑφέξουσι καὶ τῶν ὑποθηκῶν ἃς αὐτοῖς δώσομεν ἡμῶν τε καὶ τῆς ἡμετέρας ἐννοίας ἀξίως τὸν οἰκεῖον κατακοσμεῖν βίον καὶ κυβερνᾶν τὴν ἀρχὴν μετὰ τῶν νόμων τῶν ἡμετέρων. Ταῦτά ἐστιν ἐφ' οἷς αὐτοῖς παραδίδομεν τὴν ἀρχήν, διδόντες αὐτοῖς, ὡς εἴρηται, καὶ τοῦ δικάζειν ἅπασαν ἐξουσίαν χρηματικαῖς τε καὶ ἐγκληματικαῖς καὶ πάσαις ἁπλῶς ὑποθέσεσι, καὶ τὴν ἔκκλητον τὴν αὐτοῖς ἐπιδ δομένην ἐπὶ τοὺς ἐνδοξοτάτους ἡμῶν ἐπάρχους καὶ τὸν ἐνδοξότατον ἄγειν κοιαίστωρα, κοινῇ τῆς ὑποθέσεως ἀκροωμένους κατὰ τὸ τῶν εἰς τὸ θεῖον τέμενος εἰσαγομένων δικῶν σχῆμα. Εἰ δέ τις κατὰ τοὺς τόπους ἐκείνους ἐφέσιμος γένοιτο δίκη τῶν πεντακοσίων ἐλάττων χρυσῶν, εἰ καὶ ἐκ παραπομπῆς ἢ βασιλικῆς ἢ ἀρχικῆς εἴη, καὶ ὁ τὴν δίκην ἐπιτραπεὶς οὐκ εἴη σπεκταβίλιος δικαστής, τὴν ἀπ' ἐκείνων τῶν τόπων ἔκκλητον ἐπ' αὐτὸν χωρεῖν καὶ ἀκούειν αὐτὸν ὡς ἐν θείῳ τεμένει. κοσμοῦμεν γὰρ αὐτοῦ καὶ τούτῳ τὴν ἀρχὴν τῷ τρόπῳ καὶ ὁμοίαν τίθεμεν τῷ τε περιβλέπτῳ κόμητι τῆς Ἕω ταῖς τε ἀνθυπατείαις τοῖς τε κόμησι Φρυγίας τε καὶ Γαλατίας, ὥστε καὶ αὐτὴν εἶναι spectabil*ίαν, καθάπερ ἐκεῖναι, καὶ ἐπὶ τούτου τοῦ σχήματος ἑστάναι· οὐδὲν τοῦδε ἡμῶν τοῦ νόμου τὴν τοῦ λαμπροτάτου τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντος ἐλαττοῦντος ἀρχήν, ἀλλ' ἐκείνου τε ἐν τοῖς ἄλλοις τῆς ἐπαρχίας τόποις πράττοντος ἅπερ ἴδια τῶν νόμων ἐστί, τούτου τε ἐν οἷς ἵδρυται μέρεσι τὴν ἐπιτεταγμένην αὐτῷ παρ' ἡμῶν πληροῦντος φροντίδα. Ὑποτεθήσεται δὲ παρ' ἡμῶν καὶ ἀπογραφὴ τῷδε τῷ νόμῳ λέγουσα τί μὲν αὐτῷ προσήκει χορηγεῖν προφάσει τῶν συμβόλων τῆς ἀρχῆς, τί δὲ κομίζεσθαι αὐτόν τε καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν ἐκ τοῦ δημοσίου κατὰ τὴν τῶν σιτήσεων πρόφασιν· ἅπερ καὶ μόνα λαμβάνειν αὐτοῖς*

и да възпира, и да ни известява това, някои неща да изправя по свой почин, а за други бързо да донася до наше знание, та при случаите, когато не могат да се справят с положението, да се подсилят и подкрепят от помощта на нашия съвет и заповед.

Глава V

Ние ще им предпишем това нещо и с императорски известия и ще го предадем с назначителните писма, та като помнят клетвите, които ще положат, и наставленията, които ще им дадем, да наредят своя живот достойно за нас и за нашите грижи и да ръководят управлението според нашите закони. Това са условията, при които им възлагаме властта, давайки им, както се каза, и пълна власт да съдят по парични жалби и изобщо по всички дела, и предоставеното им право на апелиране до нашите преславни префекти и до преславния квестор, които заедно да изслушват тъжбата по начина, по който се внасят делата в императорския съд. Ако ли по тези места някое дело под 500 жълтици бъде апелирано и ако е от компетенция на императора или претора и натовареният с делото не е висш съдия, апелативната жалба от тези места да се отправя до него и той да я изслушва като в императорски съд. Наистина ние украсяваме и по този начин властта му и я правим равна на тази на знатния комес на Ориент[1], на проконсулствата[2] и на комесите на Фригия[3] и Галатия[4], за да бъде и тя знатна[5] като тях и от същия разред. Този закон не намалява никак властта на пресветлия префект на провинцията, но и той ще върши в другите места на провинцията това, което е в съгласие със законите, както и [преторът] ще изпълнява възложената му от нас задача в частите, където е поставен. Ние ще добавим към този закон и бележка, която посочва какво трябва да плати той за назначението на длъжност и какво трябва да получава от държавната хазна той и тези около него като издръжка. Ние им позволяваме да вземат

[1] Титлата на управителя на диоцеза Ориент е била комес. [2] Вж. стр. 45, бележка 1. [3] Провинция в диоцеза Азия. Фригия е била област в Западна Мала Азия, южно от Витиния. В древността се е деляла на Малка и Голяма Фригия, а след Диоклециановата административна реформа — на Първа и Втора Фригия. [4] Провинция в диоцеза Понт. [5] Знатна, т. е. нейният управител да бъде от ранга на spectabilis (знатен), какъвто е бил проконсулът (комес на Ориент), докато управителят на префектура (praefectus praetorio) е бил illustris.

ἐφίεμεν ἀλλοίου παντὸς κέρδους ἀπεχομένους. διὰ τοῦτο γὰρ καὶ σεμνοτέρους ποιοῦμεν αὐτοὺς χορηγίαις μείζοσιν, ἵνα καὶ αὐτοὶ ταύτην ἡμῖν ἐπὶ τῶν ἔργων ἀντιδιδοῖεν τὴν ἀμοιβήν, τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους διὰ πάντων περισώζοντες, καὶ τῶν ὅρκων οὓς ὑφέξουσι μεμνημένοι. Τὸν δὲ δὴ παρόντα νόμον ἕξει μὲν καὶ τὸ τῶν νόμων βιβλίον, καὶ ὁ σὸς δὲ θρόνος δεχόμενός τε καὶ μανθάνων διηνεκῶς αὐτὸν ἐπ' αὐτῶν φυλαττέτω τῶν ἔργων.

Dat. XV. k. Iun. CP. Belisario v. c. cons. [a. 535]

Δεῖ δὲ παρέχεσθαι τῷ πραίτωρι Θρᾴκης ὑπὲρ ἀννόνων καὶ καπιτατιόνων καὶ λοιπῆς παραψυχῆς sol. CCC
τῷ αὐτοῦ παρέδρῳ sol. LXXII
τῇ αὐτοῦ τάξει auri lib. II.
Δεῖ δὲ αὐτὸν παρέχειν προφάσει συμβόλων οὕτως·
τοῖς περιβλέπτοις χαρτουλαρίοις τρισὶ τοῦ θείου κουβουκλείου sol. VIIII
τῷ πριμικηρίῳ τῶν λαμπροτάτων τριβούνων νοταρίων καὶ τοῖς λατερκουλισίοις sol. XXIV
τῷ βοηθῷ αὐτοῦ sol. III
τῇ τάξει τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων ὑπὲρ προσταγμάτων καὶ πάσης ἑτέρας αἰτίας sol. XL.

(Sch., Nov. XXVI, pp. 203, 1—209, 19)

само това, като се въздържат от всякакво друго възнаграждение. Затова чрез по-големите заплати ние ги правим поавторитетни, за да ни се отплатят и те за нашите дела, като запазват във всяко отношение нашите поданици и помнят клетвите, които ще положат. Настоящият закон ще бъде включен в книгата на законите и твоят престол, като го получи и разучи, трябва да го спазва непрекъснато в самите дела.

Издадено на 18 май в Константинопол през консулствуването на преславния Велизарий [535 г.]

На претора на Тракия трябва да се дават
за храна, фураж и други възнаграждения — 300 солида,
на съуправителя му 72 солида,
на службата му 2 златни ливри.
А той трябва да дава за назначителните писма следното:
на тримата знатни хартуларии от свещения дворец 9 солида,
на примикирия на пресветлите трибуни нотарии и на завеждащите списъците на чиновниците 24 солида,
на помощника му 3 солида,
на службата[1] на преславните префекти[2] за заповеди и всякакви други дела 40 солида.

7. De comite Isauriae

7. Περὶ τοῦ κόμητος Ἰσαυρίας

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῆς Ἕω πραιτωρίων τὸ β', ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ.

— — —

7. За управителя на Исаврия

Император Юстиниан Август до Йоан преславния, за втори път управител на императорската префектура Ориент, бивш консул и патриций

— — —

Caput II

Ἴστω δὲ μόνον τοσοῦτον, ὅτι καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς περιβλέπτοις ἄρχουσι τέτακται, καὶ τῶν ἐφέσεων τῶν παρ' ἐκείνου γινομένων οἵ τε ἐνδοξότατοι ἔπαρχοι τῶν ἱερῶν ἡμῶν ἀκροάσονται πραιτωρίων ὅ τε ἐνδοξότατος ἡμῶν κοιαίστωρ, καθάπερ αὐγουσταλίου καὶ ἀνθυπάτου καὶ πραιτώρων τριῶν τῶν νῦν παρ' ἡμῶν ἐγκατα-

Глава II

Но нека знае само това, че и той е поставен между знатните началници и че направените от него апелации ще се изслушват от преславните управители на нашите императорски префектури и от преславния наш квестор[3], както е при апелациите на августала[4], проконсула[5] и

[1] Вероятно става дума за службата, която изработвала назначенията, за което говори и императорът в новела VIII, гл. 1. [2] Те са най-висшите съдебни и граждански магистрати в империята или по-скоро в подчинените им префектури. Управителите на префектурите са били най-висшата съдебна инстанция по криминалните и граждански дела. При отсъствие на императора те са го замествали и са председателствували тайния съвет. [3] Става дума за т. нар. quaestor sacri palatii. Квесторът се е занимавал с назначаването на държавните чиновници и в него се е пазел списъкът с техните имена и функции. По правило той е трябвало да бъде вещ юрист и обикновено законите били съставяни под негова редакция, а императорът само се подписвал под тях. Той е притежавал и съдебна власт. L. Bréhier, Les institutions, p. 95. [4] Управителят на диоцеза Египет се наричал августал. [5] Проконсул е титла на управител на провинция, срв. стр. 45, бел. 1.

στάντων Πισιδίᾳ τε καὶ Λυκαονίᾳ καὶ Θρᾴκῃ καὶ τοῦ κόμητος τῆς Ἑῴας καὶ πρός γε τοῦ κόμητος τῆς Πακατιανῆς Φρυγίας Γαλατίας τε πρώτης. — — —

Dat. XV. kal. Iun. CP. Belisario v. c. cons. [a. 535]

— — —

(Sch., Nov. XXVII, pp. 209, 20—25; 210, 32—211, 2; 211, 30).

тримата претори, назначени от нас сега в Пизидия, Ликаония и Тракия, и на комеса на Изток, и освен това на комеса на Пакатиана Фригия[1] и Първа Галатия[2]. — — —

Издадено на 18 май в Константинопол, през време на консулството на преславния Велизарий [535 г.]

— — —

8. *De proconsule Cappadociae*

8. *Περὶ τοῦ ἀνθυπάτου Καππαδοκίας*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων τὸ β', ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ.

— — —

Caput I

— — —

Ταῖς μὲν οὖν ἄλλαις ἀρχαῖς, ἃς ἔναγχος ἐν Πισίδαις τε καὶ Λυκάοσι καὶ Θρᾳξὶ κατεστήσαμεν, ἐκ διπλῆς τινος συνόδου τὸ σχῆμά τε καὶ ἄθροισμα καθειστήκει· ταύτην δὲ δὴ τὴν Καππαδοκῶν μείζονι κατακοσμῆσαι βουλόμενοι σχήματι τριπλῆν ἐπιτίθεμεν τὴν ἐξουσίαν αὐτῇ. — — —

⟨Dat. XV. k. April. CP. p. c. Belisarii v. c.⟩ [a. 536]

(Sch., Nov. XXX, pp. 223, 27—32; 224, 25—30, 235, 13).

8. *За бившия консул на Кападокия*

Същият император до преславния Йоан, за втори път управител на свещената префектура, бивш консул и патриций

— — —

Глава I

— — —

Уредбата и съставът на другите служби, които установихме неотдавна в Пизидия, Ликаония и Тракия, са образувани от събиране на две власти.[3] Но понеже искаме да украсим управлението на Кападокия с по-бляскава форма, ние му даваме тройна власт[4]. — — —

⟨Издадено на 18 март в Константинопол след консулствуването на преславния Велизарий⟩ [536 г.]

9. *De dispositione quattuor administrationum Armeniae*

9. *Περὶ διατυπώσεως τῶν τεσσάρων ἀρχόντων Ἀρμενίας*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν τῆς Ἕω πραιτωρίων τὸ β', ἀπὸ ὑπάτων καὶ πατρικίῳ.

— — —

Caput III

Ἐκεῖνο μέντοι τῶν ἀνωμολογημένων ἐστίν, ὡς ἐπειδήπερ τὸν τῆς τρίτης Ἀρμενίας κόμητα οὐ πολιτικὸν μόνον, ἀλλὰ καὶ στρατιωτικὸν πεποιήκαμεν ἄρχοντα, ἀναγκαίως ἔχειν καὶ τοὺς στρατιώτας αὐτῷ τοὺς κατ' αὐτὴν ἱδρυμένους ὑποκεῖσθαι, ἄδειαν ἔχοντι, καθὰ τοῖς στρατιωτικοῖς ἄρχουσιν ἐφεῖται, καὶ πρὸς ὄνομα καλεῖν αὐτοὺς καὶ ἐπιζητεῖν καὶ προνοεῖν τῶν σιτήσεων αὐτῶν καὶ ἐπεξιέναι τοῖς κατ' αὐτούς, εἴπερ ἀδικοῖεν, καὶ μή τι συγχωρεῖν τοῖς

9. *Разпореждане относно службите на четиримата управители на Армения*

Същият император до Йоан, за втори път преславен управител на свещената префектура Изток, бивш консул и патриций

— — —

Глава III

И тъй безспорно е, че като направихме комеса на Трета Армения не само граждански, но и военен управител, необходимо е да му бъдат подчинени и войниците, които са настанени в нея, като има свободата, както е позволено на военните управители, да ги вика поименно, и да ги разследва, и да се грижи за тяхното продоволствие, да се занимава с делата против тях, ако вършат нещо не-

[1] Фригия Първа или Пакатиана — провинция в диоцеза Азия. [2] Първа Галатия — провинция в диоцеза Понт. [3] Вж. новела XXVI. [4] Сиреч съдебна, военна и фискална власт.

στρατιώταις ἀδικεῖν τοὺς ὑπηκόους, εἰ δέ τι
πράξαιεν σφοδρότερον, καὶ ἐγκληματικῶν ἀκρο-
ᾶσθαι δικῶν, κἂν εἰ στρατιῶται καθεστήκοιεν,
καὶ ἅπαντα πράττειν ὁπόσα τοῖς στρατιωτικοῖς
δεδώκαμεν ἄρχουσιν. καὶ ὥσπερ τῷ τε Ἰσαυ-
ρίας κόμητι τῷ τε τῆς Πακατιανῆς Φρυγίας καὶ
πρός γε τοῖς πραίτωρσι Λυκαονίας τε καὶ Πι-
σιδίας καὶ Θρᾴκης καὶ τὸ στρατιωτικὸν ὑπεκλί-
ναμεν, οὕτω καὶ αὐτῷ μὴ μόνην εἶναι τὴν τῶν
πολιτικῶν πραγμάτων τάξιν, ἀλλὰ καὶ τὴν τῶν
στρατιωτικῶν ἐξουσίαν τε καὶ ἀρχήν, καὶ εἶναι
σεμνὸν αὐτὸν στρατιώταις τε καὶ ἰδιώταις κε-
λεύοντα καὶ πάντα πράττοντα, ὡς μιᾶς δὴ τῆς
ἀρχῆς καθεστώσης· καὶ μίαν τίθεσθαι πρόνοιαν
τοῦ μηδὲν ἔγκλημα κατὰ τὴν ἐπαρχίαν ἁμαρ-
τάνεσθαι, ἀλλὰ καὶ σωφρονισμοῖς ὑποβάλλεσθαι
τοῖς προσήκουσι. ταύτης δὲ δὴ τῆς ἐξουσίας οὐκ
ἀφαιρούμεθα παντελῶς αὐτὸν ἐπ᾽ οὐδενὶ προσ-
ώπῳ τῶν κατὰ τὴν ἐπαρχίαν ὄντων, εἴτε ἰδιω-
τικῷ εἴτε στρατιωτικῷ εἴτε ταμειακῷ· μίαν γὰρ
καὶ συνεχῆ τὴν εἰρήνην ἐν ἅπασι τοῖς ὑπηκόοις
τοῖς ἡμετέροις φυλάττεσθαι βουλόμεθα, οὐ τῇ
διαφορᾷ τῶν προσώπων τὴν κατὰ τῶν νόμων
εἰσάγοντες καταφρόνησιν.

— — —

справедливо, да не им позволява да обиждат поданиците, а ако извършат някое по-тежко [провинение], да разглежда углавни дела [против тях], макар и да са войници, и да върши всичко, което сме предоставили на военните началници. И както сме подчинили войските на комеса на Исаврия и Фригия Пакатиана, а освен това и на преторите на Ликаония, Пизидия и Тракия, така и той трябва да има не само управлението на гражданските дела, но и правото и властта над военните работи и да бъде почитан от войниците и от частните лица, като заповядва и върши всичко, тъй като длъжността е една. Той трябва да има единствена грижа да не се извършва никакво престъпление в провинцията, на което да не се налага съответно наказание. Ние съвсем не освобождаваме изобщо от тази му власт никого в провинцията, било частно лице, било военно, било от императорските имения. Защото ние желаем да се поддържа един и постоянен мир за всички наши поданици, като не предизвикваме пренебрежение към законите поради разлика [в положението] на лицата.

— — —

Dat. XV. k. April. CP. post consul. Belisarii v. c. [a. 536].

(Sch., Nov. XXXI, pp. 235, 15—20; 238, 26 — 239, 15, 24).

Издадена на 18 март в Константинопол след консулствуването на преславния Велизарий. [536 г.]

10. Ne quis mutuum dans agricolae teneat illius terram, et quantam usuram ab agricolis accipere debeant

10. Περὶ τοῦ μηδένα δανείζοντα γεωργῷ κρατεῖν τὴν ἐκείνου γῆν, καὶ πόσον ὀφείλουσι λαμβάνειν τόκον ἀπὸ τῶν γεωργῶν

10. Никой, който е заел пари на земеделец, да не му взема земята, и колко лихва трябва да се взема от земеделците

Αὐτοκράτωρ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Ἀγε-
ρωχίῳ τῷ λαμπροτάτῳ ἄρχοντι Αἱμιμόντου
τῆς Θρᾴκης.

⟨*Προοίμιον.*⟩ *Πρᾶγμα δεινὸν καὶ πάσης ἐπέ-*
κεινα καὶ ἀσεβείας καὶ πλεονεξίας γινόμε-
νον συνείδομεν νόμῳ θεραπεῦσαι κοινῷ, οὐκ
ἐπὶ τῆς παρούσης μόνον ἀνάγκης, ἀλλὰ καὶ εἰς
τὸν ἑξῆς ἅπαντα χρόνον πολιτεύεσθαι δυνα-
μένῳ· ἔγνωμεν γὰρ ὥς τινες ἐπὶ τῆς ἐπαρχίας
ἧς ἄρχεις ἐτόλμησαν ἐπιλαβόμενοι τοῦ καιροῦ
τῆς ἀφορίας τοῦ σίτου δάνεισμα πρᾶξαι πρός
τινας ἐπ᾽ ἐλαχίστῳ μέτρῳ καρπῶν καὶ τὴν αὐ-
τῶν λαβεῖν γῆν ἅπασαν ἀντ᾽ αὐτοῦ, ὥστε τοὺς
μὲν τῶν γεωργῶν φεύγειν, τοὺς δὲ διαφθαρῆ-
ναι λιμῷ, δεινήν τε γεγενῆσθαι φθορὰν οὐδὲν
τῆς βαρβαρικῆς ἐπιδρομῆς ἐλάττονα.

Император Юстиниан Август до Агерохий, светлейшия управител на Хемимонт в Тракия

⟨Увод.⟩ Положението, което е станало страшно и е надминало всяко безбожие и алчност, ние решихме да уредим с общ закон, който да има сила не само при сегашната нужда, но завинаги след това. Ние се научихме, че в провинцията, която управляваш, някои, които са използували случая на неплодородие, са се осмелили да дадат на някои хора в заем твърде малко количество зърно и срещу него да вземат цялата им земя, така че едни от земеделците бягали, а други загинали от глад и настанала страшна гибел, не по-малка, отколкото при варварско нахлуване.

Caput I

Θεσπίζομεν τοίνυν ἅπαντας τοὺς δανείσαντας ὁσονδήποτε μέτρον τῶν οἱωνδήποτε ξηρῶν καρπῶν τοῦτο ἀπολαμβάνοντας νῦν χωρὶς τῆς οἱασοῦν προσθήκης ἀποδοῦναι τὰ γήδια τοῖς γεωργοῖς, μηδενὸς παντελῶς θαρροῦντος γῆν κατέχειν προφάσει τῶν εἰρημένων δανεισμάτων, εἴτε ἔγγραφα εἴτε ἄγραφα εἴη, κομιζομένους δέ, εἰ μὲν οἱ δανεισθέντες[a] *εἶεν καρποί, ὀγδόην τοῦ μοδίου μοῖραν ἐφ᾽ ἑκάστῳ μοδίῳ εἰς ἐνιαυτὸν ὅλον, εἰ δὲ νομίσματα τὰ δανεισθέντα εἴη, ἐφ᾽ ἑκάστῳ νομίσματι ἐνιαύσιον κεράτιον ἐν προφάσει τόκου. τοῦ λοιποῦ δὲ τοὺς δανειστὰς ἀρκουμένους ὀγδόῃ μοδίου μοίρᾳ ἐφ᾽ ἑκάστῳ μοδίῳ εἰς ἐνιαυτὸν ἕνα (ἢ ἐφ᾽ ὅσον μένει τὸ δάνεισμα κατὰ τὴν ἀναλογίαν ταύτην) ἢ τῷ κερατίῳ ἀποδιδόναι πάντως, εἴτε γῆν εἴτε ἄλλο τι λαβόντες τύχοιεν ἐνέχυρον, βόας τυχὸν ἢ πρόβατα ἢ ἀνδράποδα. καὶ τοῦτον εἶναι τὸν νόμον κοινὸν ἅπασι, φιλάνθρωπόν, τε ἅμα καὶ εὐσεβῆ καὶ τήν τε χρείαν θεραπεύοντα τοῖς δεομένοις τοῖς τε δανεισταῖς φέροντα μετρίαν παραψυχήν.*

⟨*Ἐπίλογος.*⟩ *Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν ἡ σὴ λαμπρότης ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοῦναι σπευσάτω· εἰδότος τοῦ δανειστοῦ, ὡς εἰ παρὰ ταῦτά τι πρᾶξαι θαρρήσειε, τῆς εἰσπράξεως ἐκπεσεῖται, καὶ ὁ λαβὼν εἶτα ἀδικούμενος ἕξει παραψυχὴν τὸ αὐτὸς μὲν ἀπηλλάχθαι πραγμάτων, τὸν δανειστὴν δὲ ἰδεῖν ἐπὶ τοῖς ἑαυτοῦ ζημιούμενον*[b].

Dat. XVII. k. Iul. CP. Belisario v. c. cons.[c] [a. 535]
(Sch., Nov. XXXII, pp. 239, 25—240, 18).

Глава I

И тъй постановяваме всички, които са дали в заем каквото и да е количество от какъвто и да е вид сухо зърно, да си го вземат сега без каквато и да е добавка и да върнат на земеделците нивиците им. Никой изобщо да не дръзва да задържи земя под предлог на казаните заеми, било че са сключени писмено, или устно, а да получи като лихва за цялата година, ако даденото в заем е зърно, по една осма от модия за всеки модий[1], ако ли пък даденото в заем е пари — по един кератий[2] годишно като лихва за всяка номизма. За в бъдеще заемодавците да връщат при всеки случай било земята, било ако са взели в залог друго нещо, може би говеда, овце или роби, като се задоволяват за година с една осма част от модия за всеки модий (или при това съотношение, колкото време трае заемът) или с един кератий. И този закон да бъде общ за всички. Той е човечен и същевременно благочестив, грижи се за интересите на нуждаещите се, а и на заемодавците дава умерено удовлетворение.

⟨Заключение.⟩ И тъй твоя светлост да побърза да приложи и изпълни решението ми. Когато заемодавецът знае, че ако се одързости да извърши нещо против този [закон], ще загуби вземането си, тогава и заемателят, ако е онеправдан, ще получи като удовлетворение сам да бъде освободен от безпокойство и да види заемодавеца ощетен в неговата собственост.

Издадено на 15 юни в Константинопол през консулстването на светлейшия Велизарий. [535 г.]

---

[a] *οἱ δανηθέντες* L[1] *τὰ δανεισθέντα* B. [b] *ζημιούμενον*] *λήμμασιν add.* A (in suis pecuniis patientem iacturam s). [c] *subscr.* dat. XV. k. uul. *pp*ᵗᵒ (*i. e. πραιτωρίων, err. pro* CP.) bilis. uc. conss. *M*, *ἐγράφη πρὸ ιζ΄ καλ. ἰουλίων* (*al. ἰουλίου*) *ὑπατείας Βελισαρίου Ath., quem recte sequitur Zachariae ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰουλίῳ μετὰ τὴν ὑπατείαν Βελισαρίου Theod.*, dat. cons. uelisarii *d* NN. octobris *Iul.*[bw] (dat. cons. uilisarii *Iul.*[p]).

---

[1] Модият е бил мярка, равняваща се на 8,75 литра. [2] Кератият (силиква) е бил $^1/_{12}$ част от номизмата (солида).

11. *Ut nullus mutuans agricolae teneat eius terram*

Idem A. Dominico viro illustri praefecto praetorio per Illyricum

Propter avaritiam creditorum, qui angustia temporum abutentes terrulas infelicium agrestium sibi adquirunt pro pauco frumento omnem illorum substantiam retinentes, legem posuimus, quam primo quidem in Thraciam et totas eius provincias, in praesenti autem in Illyricianas patrias[a] direximus. Cuius exemplarium subdi etiam praesenti legi praecipimus, ut ne privati quidem homines putent legem contra se solummodo esse positam, milites autem altiore nitentes fastigio legem contra se non esse prolatam existiment. Ut igitur et tua magnitudo sciat, quod communis lex posita est et provincialibus et militibus et omni cingulo, nulla excusatione cuidam competente, ideo et ad tuam sublimitatem praesentem legem destinavimus, scituris militibus qui praesenti legi non esse oboediendum existiment, quod cingulo denudati inter privatos habeantur, poenis quas in anteriore lege posuimus prius nihilominus subiugandi.

Dat. XVII. k. Iul. CP. Belisario v. c cons.[b] [a. 535]
(Sch., Nov. XXXIII, p. 240, 20—31).

11. *Никой, който дава в заем на земеделец, да не задържа земята му*

Същият император до славния Доминик, управител на Илирийската префектура[1].

Поради алчността на кредиторите, които, използувайки затрудненията на времето, срещу малко храна придобиват за себе си нивиците на нещастните селяни и им задържат целия имот, ние съставихме тоя закон, който наистина найнапред изпратихме в Тракия и във всичките й провинции, а сега го изпращаме и в Илирийските земи. Ние заповядахме препис от него да се приложи към настоящия закон, за да не смятат наистина гражданите, че законът е издаден само против тях, а военните, които се облягат на по-висока власт, да смятат, че той не е обнародван против тях. Нека и твое превъзходителство да знае, че законът е предвиден общо и за провинциалните жители, и за военните, за всеки чин и без да има никакво извинение за когото и да било. Затова изпратихме настоящия закон и на твое превъзходителство, за да знаят военните, които смятат, че не трябва да се подчиняват на настоящия закон, че лишени от чина, те се смятат за [обикновени] граждани и независимо от това са изложени на наказанията, които определихме по-рано в предишния закон.

Издадено на 15 юни в Константинопол през консулствуването на преславния Велизарий. [535 г.]

12. *Nullum credentem agricolae tenere illius terram, et quantam debeat usuram dare*

Idem A. Agerochio v. c. praesidi Haemimontis

Rem duram atque inhumanam et quae ultra omnem impietatem et avaritiam fit perspeximus lege saluberrima sanare et communem omnibus deponere medicinam non tantum in praesentis necessitatis tempore, sed etiam in omni aevo futuro. Venit enim ad nostras aures quosdam in My-

12. *Никой кредитор на земеделец да не задържа земята му и каква лихва трябва да дава*[2]

Същият император до Агерохий, преславния управител на Хемимонт

Жестокото и безчовечно положение, което е по-лошо от всяко безбожие и алчност, ние решихме да поправим с найполезен закон и да дадем общ лек за всички не само през време на сегашната нужда, но и за цялото бъдеще време. Защото до нашите уши дойде, че някои лица в управляваната от теб провинция

a provincias *Contius*. b dat. VII k. iul. cp. bilis. uic. consule *T* dat. bilisario *V*, om. *R al.* ἐγράφη πρὸ ιζ' καλάνδων ἰουλίων ὑπατείας Βελισαρίου *Ath.* ἐξεφωνήθη καὶ αὐτὴ μηνὶ ἰουλίῳ ὑπατείᾳ Βελισαρίου *Theod.*

1 Вж. стр. 40, бел. 5. 2 Това е латинският препис на XXII новела.

sia secunda provincia quam administras avare temporum necessitate captata ad quosdam feneraticios fecisse contractus, et paucam mensuram fructuum dantes totas terrulas eorum abstraxisse, et ex hac causa quosdam colonorum fugae latebras petisse, alios fame esse necatos, et tristissimam pestem homines invasisse incursione barbarica non minorem.

Втора Мизия, която е обхваната безмилостно от нуждите на времето, са направили сделки при някои лихвари и [последните], като дали малко количество зърно, взели им всичките нивици. Поради тази причина някои колони потърсили спасение в бягство, други умрели от глад и най-жесток мор нападнал хората, не по-малък от варварско нахлуване.

Caput I

Sancimus itaque omnes huiusmodi creditores, quantumcumque modum vel tritici vel hordei vel aliae speciei quae in fructus aridos est dederint, hoc reddito in praesenti cum parte modii octava pro singulo modio in unoquoque anno praestanda terrulas colonis restituere; nemine penitus eorum audente terrulas detinere sub occasione feneraticiae cautionis, sive in scriptis sive sine scriptis credita sunt contracta; si autem pecunias dedit, nihil amplius quam unam siliquam pro singulo solido annuam praestare. Et hanc saluberrimam legem in omnes extendimus, ex praesenti quidem tempore initium accipientem, in omne autem aevum modis omnibus observandam, ut si quando fuerit vel triticum vel hordeum feneratum vel alii aridi fructus, creditores tam quod dederunt accipientes quam pro usuris octavam modii partem annuam pro singulis modiis, vel siliquam pro singulo solido (et secundum hunc modum in quantum fenus permanserit[a]) percipientes, sive terrulas sive aliud pignus acceperunt, boves forte vel pecora vel mancipia, haec modis omnibus reddere; et hanc legem communem omnibus esse, humanitate et pietate gaudentem et

Глава I

И тъй ние постановихме всички такива кредитори да върнат нивиците на колоните[1], след като им се върне колкото пшеница, ечемик или друг вид сухо зърно са дали и след като сега им бъде дадена за всяка година по една осма част от модия за отделен модий. Абсолютно никой от тях да не смее да задържа нивиците като залог за лихвата, било че заемът е сключен писмено, или устно. Ако ли обаче е дал пари, да не се дава годишно нищо повече от една силиква за отделен солид. И този най-полезен закон ние разпростираме върху всички. Той наистина води началото си от сегашното време, но трябва да бъде спазван по всякакъв начин завинаги. Така, ако някога бъде дадено в заем жито, ечемик или друго сухо зърно, кредиторите, като получат както това, което са дали, така и като годишна лихва осминка от модия за отделен модий или една силиква за отделен солид (и според тази мярка колкото лихва се набере), ако са взели нивиците или друг залог — може би волове или овце, или роби, — това да върнат на всяка цена. И тоя закон да бъде общ за всички, като носи радост чрез своята човещина и благоче-

[a] farnus permans(e)rint *Iul.*[b]

[1] Колоните по произход били освободени роби или бивши свободни селяни и били задължени да изпълняват към собственика (господаря) на земята различни тегоби и да му плащат данъци в пари и натура. Те се делели на две категории — свободни колони (coloni liberi) и приписани колони (*ἐναπόγραφοι*, adscripticii). Свободните колони били длъжни да стоят в имението на господаря си, чиито земи обработвали, обаче могли да имат своя лична недвижима собственост, свой имот, върху който господарят им нямал права. Те нямали право обаче да напускат своите поселения, освен ако не се сдобият със земя, достатъчна за тяхната издръжка. При наличие на собственост свободният колон е могъл да се предвижва. Напротив, енапографът не притежавал своя недвижима собственост. Той обработвал земята на господаря си и не бил в състояние да се освободи от крепостната зависимост. Общата тенденция, която се наблюдава през ранновизантийската епоха, се свеждала до това, да се затвърдят крепостническите отношения и да се премахне правото на „свободния колон" да променя местожителството си. Общо за колоната вж.: *М. В. Левченко*, пос. съч., стр. 22—27.—*А. П. Каждан*, О некоторых вопросах истории становления феодальных отношений в Римской империи, ВДИ 1953, № 3, стр. 77—106. — *Е. М. Штаерман*, Проблема падения рабовладельческого строя, ВДИ 1953, № 2, стр. 51—79. — *М. Я. Сюзюмов*, К вопросу о процессах феодализации в Римской империи, ВДИ 1955, № 1, стр. 51—67.—*С. И. Ковалев*, Опыт периодизации римской истории, ВДИ 1955, № 4, стр. 108—116.

omnibus egenis consulentem et creditoribus mediocre solacium adferentem.

⟨Epilogus.⟩ Haec igitur quae a nobis statuta sunt claritas tua in omni provincia quae tuo moderamine gubernatur observare festinet: scituris omnibus creditoribus quod, si aliquid praeter haec commiserint, exactione cadant, et cui fenus ablatum est hoc habebit solatium[a], ut ipse quidem securus degat, avarum autem creditorem videat in suis pecuniis patientem iacturam.

Dat. XVII. k. Iul. CP. Belisario v. c. cons.[b] [a. 535]

(Sch., Nov. XXXIV, p. 241, 1—28)

13. Lex ut Bonus...

Idem Aug. Bono quaestori exercitus

Recte nobis...[c]

I

De officio quaestoris exercitus et designatis quinque provinciis ei subiectis[d]

Haec constitutio quendam virum magnificum Bonum nomine quaestorem exercitus fecit. Nam et more antiquo duplex erat quaestorum magistratus, et unus quidem circa latus principis erat, alter autem quaestor exercitui praeerat. Disposuit autem praesens constitutio etiam annonas quaestoris et consiliarii eius; apparitionem quoque ei dedit ad imitationem quandam praefecti praetorio, id est scriniarios et ab actis et praecones et commentarienses et lampadarios et omnem deinceps ordinem. Sed et annonas militum tam comitatensium quam limitatensium disposuit quomodo distribui debeant. Subiecit autem ei et quinque provincias, id est Scythiam et

стие и дава утеха на всички нуждаещи се, а на кредиторите умерено удовлетворение.

⟨Заключение.⟩ И тъй това, което ние постановихме, твоя светлост да побърза да го спазва в цялата провинция, която е под твое управление. Нека да знаят всички кредитори, че ако извършат нещо против тоя (закон), ще загубят в съда, а комуто е взета лихва, ще има това утешение — сам да живее безгрижно и да гледа скъперника-кредитор да претърпява загуба в парите си.

Издадено на 15 юни в Константинопол през консулствуването на преславния Велизарий. [535 г.]

13. Закон, щото Бонос...

Същият император до Бонос, квестора на войската[1]

Намерихме за правилно. . .

I

За службата на квестора на войската и за определените пет провинции, подчинени нему[2]

С тази наредба един знатен мъж, на име Бонос, е назначен квестор на войската. Наистина и по стар обичай службата на квестора е двойна. Единият квестор бил около императора, а другият стоял начело на войската. Но настоящата наредба е дала на квестора и на неговия помощник и храна, дала му и персонал, за да наподобява някак управител на префектура, т. е. дала му е канцеларски чиновници, протоколисти, глашатаи, секретари, факлоносци и изобщо всички служебни лица. Но тя е установила и как трябва да се разпределя храната на войниците, както на тези от подвижните войски, така и на граничните.[3] Тя му е подчинила обаче и пет провинции, а именно Скития, Мизия, Кария, всички Ци-

[a] solutum R^1. [b] eie XVIII. k. iul. *Iul*[w] , dat. v. kal. mart. conctant. bilisario uiro clar. c. *T*. [c] *Novella XLI Latine tantum scripta non servata est; verba initialia et rubricae et ipsius constitutionis citant Athanasius et schol. M. ad no. L pr.* „περὶ τῆς νεαρᾶς φησὶν ἥτις ἐπιγέγραπται Lex ut Bonus, ἧς ἡ ἀρχὴ Recte nobis". *Argumentum praestant epit. Theod. 41 (III), Athan. 4, 12 (II); Iulian. const. XXXVIII (I).* [d] *rubr. Iul.*[b].

[1] Титлата квестор на войската се среща само в новелите. Той е бил може би главен ковчежник. Този квестор е бил апелационна инстанция за провинциите Мизия, Скития и Кария, и на Кипър и, Родос. По оношение на тях той е изпълнявал функциите на управител на префектура. [2] Тази новела, съставена само на лат. език, не е запазена. Съдържанието ѝ намираме у Iulian. const. XXXVIII (тук I), Athan. 4, 12 (тук II), epit. Theod. 41 (тук III). [3] Подвижните войски са били разквартирувани из градовете на вътрешността на империята и били изпращани там, където се налагало. Граничните войски били разположени на постоянни лагери в селищата на лимеса. Вж. *Bréhier*, op. c., pp. 10,110, 335—338.

Mysiam et Cariam et omnes Cycladas insulas et Cyprum totam. Causarum quoque auditorium habere ei concessit, ut non obiciatur ei fori praescriptio. Subiunxit autem et notitiam impensarum.

Et est promulgata haec constitutio XV. kal. Iun.[a] ind. XIV[b]. p. c. Belisarii [a. 536]

(Sch., Nov. XLI, p. 261, 26—262, 4).

II

Λὲξ οὖτ Βόνους καὶ τὰ ἑξῆς

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς πρὸς Βόνον κοιαίστωρα exercitu.

Recte nobis. . .

Περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν νήσων φησὶν ἡ διάταξις, ὑποβάλλουσα τῇ τοιαύτῃ ἀρχῇ Κύπρον, Ῥόδον καὶ τὰς Κυκλάδας νήσους, Καρίαν, Μυσίαν, Σκυθίαν, τὸν τούτων ἡγούμενον Ἰουστινιανὸν κοιαίστωρα exercitu *προσαγορεύουσα, καὶ τῶν στρατιωτικῶν ἡγεῖσθαι τῶν αὐτῶν ἐπαρχιῶν κελεύουσα, καὶ τὰς ἐκ τούτων πεμπομένας ἐκκλήτους ἐξετάζειν αὐτὸν διατυποῦσα, καὶ πρόσγε τὴν ἴσην τάξιν αὐτῷ τῶν ἐπάρχων τῶν πραιτωρίων ἀπονέμουσα. ἐγράφη πρὸ ιε' καλανδῶν ἰουνίου μετὰ τὴν ὑπατείαν Βελισαρίου.*

(Zach., Nov. LII, p. 354).

III

Περὶ τῆς ἐπαρχότητος τῶν ε' ἐπαρχιῶν

Ἴσμεν πρώην θείαν πεποιημένοι

Ἡ Κύπρος καὶ ἡ Ῥόδος ἤγουν αἱ Κυκλάδες νῆσοι πᾶσαι, ὁμοίως δὲ καὶ ἡ Καρία καὶ ἡ Μυσία καὶ Σκυθία ἰδικὴν ἐχέτωσαν διοίκησιν ὑπὸ τὸν Ἰουστινιανὸν οὖσαι κοιέστωρα exercit*ου, ἔχοντα τάξιν ἐπάρχου, καθεζόμενον ἐν Ὀδύσσῳ καὶ ἄρχοντα τῶν ἐν ταῖς εἰρημέναις ἐπαρχίαις στρατιωτῶν.*

Ὁ ἔπαρχος τῶν νήσων τὰς ἐγκλήτους αὐτῶν δεχέσθω. ὁμοίως φησὶν ἡ ν' νεαρά. ἐξεφωνήθη μηνὶ ἰουνίῳ μετὰ τὴν ὑπατείαν Βελισαρίου.

(Zach., Nov. LII, p. 355).

кладски острови и целия Кипър. Предоставила му е да има и висш съд за делата, за да не му се подхвърлят от погорен съд предписания. Прибавен е обаче и списък на разходите.

И тази наредба е обнародвана на 18 май, 14 индикт, след консулствуването на Велизарий. [536 г.]

II

Закон, щото Бонос и др.

Същият император до квестора на войската Бонос

Намерихме за правилно. . .

Тази наредба говори за управлението на островите, като подчинява на това управление Кипър, Родос и Цикладските острови, Кария, Мизия и Скития. Тя нарича управителя им Юстинианов квестор на войската, заповядва му да командува войските на тези провинции, дава му право да разглежда изпращаните от тях апелативни жалби и му определя чин, равен на тоя на управител на префектура. Написана на 18 май след консулствуването на Велизарий.

III

За управлението на петте провинции

Знаем, че по-рано сме издали императорско [разпореждане]

Кипър, Родос и всички Цикладски острови, също Кария, Мизия и Скития да имат отделно управление, като бъдат под властта на Юстиниановия квестор[1] на войската, който има чина префект със седалище в Одесос и е началник на войските в казаните провинции.

Префектът на островите да приема апелационните им жалби. Подобно е съдържанието на новела 50.[2] Обнародвана е през месец юни, след консулствуването на Велизарий.

---

[a] *πρὸ ιε' καλανδῶν Ἰουνίου Ath.*, k. Iun. *Iul.*, *μηνὶ ἰουνίῳ Theod.* [b] ind. XIV *Biener Gesch. d. Nov.* p. 514] ind. quinta decima (XV *al.*) *Iul.*[p] *al.* indictione XII *Iul.*[c] ind. V *Iul.*[w], *om. Ath. Theod.* (ind. XV *ex diei nota* XV k. Iun. *in Iuliani codd. corrupta ortum sispicatur Zachariae).*

---

[1] Вж. XXVI новела, началото на II гл. (тук, стр. 52). [2] Вж. тук, на стр. 64 нов. LI.

14. Constitutio ad Bonum quaestorem exercitus data disponit de appellationibus ex quinque provinciis Caria et Cypro et Cycladibus insulis et Mysia et Scythia, apud quem examinandae sint

14. Ἡ διάταξις πρὸς Βόνον κοιαίστωρα exercit*ου τάττει τὰς ἐκκλήτους ἀπὸ τῶν πέντε ἐπαρχιῶν Καρίας καὶ Κύπρου καὶ τῶν Κυκλάδων νήσων καὶ Μυσίας καὶ Σκυθίας, παρὰ τίνι δεῖ ταύτας ἐξετάζεσθαι.*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Βόνῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ κοιαίστωρι Ἰουστινιανῷ exercitου

⟨Προοίμιον.⟩ Ἴσμεν πρώην θείαν πεποιημένοι διάταξιν[b], καθ' ἣν τῇ σῇ ἐνδοξότητι παραδεδώκαμεν τὰς πέντε ταύτας ἐπαρχίας, Καρίαν τε καὶ Κύπρον καὶ τὰς ἐν κύκλῳ κειμένας νήσους καὶ πρός γε Μυσίαν τε καὶ Σκυθίαν, ἐφ' ᾧτε τελεῖν αὐτὰς ὑπὸ τῇ σῇ ἐνδοξότητι, προσθέντες ὥστε καὶ τὰς ἐκκλήτους γινομένας δίκας κατὰ τὰς εἰρημένας ἐπαρχίας μηκέτι πρὸς τοὺς ἐνδοξοτάτους ἡμῶν ἐπάρχους, ἀλλὰ πρὸς τὴν σὴν ἀναπέμπεσθαι μεγαλοπρέπειαν. Ἐπειδὴ τοίνυν πολλοὶ προσῆλθον ἡμῖν τῶν ἐκ Καρίας καὶ Ῥόδου καὶ Κύπρου δυσχεραίνοντες καὶ φάσκοντες ἀναγκάζεσθαι πολλάκις καὶ χειμῶνος ὥρᾳ γίνεσθαι κατὰ τὴν Σκυθῶν καὶ Μυσῶν, ἔνθα διάγεις, κἀκεῖσε τὰς ἐκκλήτους ἴσως οὐδὲ ὑπὲρ μεγάλων χρημάτων ἐγγυμνάζειν, καὶ κινδυνεύειν καὶ πελάγη διαπερῶντας μακρὰ καὶ ἀφικνουμένους εἰς χώρας ὑπὸ βαρβάρων ἐνοχλουμένας, διὰ τοῦτο συνείδομεν τόνδε τὸν νόμον γράψαι πρὸς τὴν σὴν ἐνδοξότητα· ὥστε τῶν μὲν ἐκ Σκυθίας καὶ Μυσίας δικῶν ὡς ἐκ γειτόνων οὐσῶν τὴν σὴν ὑπεροχὴν καθ' ἑαυτὴν ἀκροᾶσθαι, τῶν δὲ ἄλλων, τουτέστι τῶν ἀπὸ Καρίας καὶ τῶν εἰρημένων νήσων καὶ Κύπρου (εἴπερ ἐξ ἀρχῆς αὗται παρὰ τοῖς ἐνδοξοτάτοις ἡμῶν ἐπάρχοις ἠγωνίζοντο, ἐκ θείας κελεύσεως ἡμῶν παραδεδομέναι τῷ τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντι), εἰ μὲν αὐτὸς ἐνδημοίης ταύτῃ τῇ βασιλίδι πόλει, καὶ αὐτὰς ὑπὸ σοὶ κινεῖσθαι καὶ ἐξετάζεσθαι ἅμα τῷ ἐνδοξοτάτῳ κοιαίστωρι τοῦ θείου ἡμῶν παλατίου ἐν σάκρῳ auditorιῳ[a], καθάπερ καὶ ὁ ἐπὶ ταῖς ἐκκλήτοις κείμενος ὑφηγεῖται νόμος· εἰ δὲ αὐτὸς ἐπὶ Σκυθίας καὶ Μυσίας διατρίβοις, τῷ τὸν τόπον πληροῦντι τὸν σὸν κατὰ ταύτην τὴν εὐδαίμονα πόλιν προσ-

14. Наредбата до Бонос, квестора на войската, определя кой трябва да разглежда апелативните жалби от петте провинции — Кария, Кипър, Цикладските острови, Мизия и Скития[1]

Същият император до Бонос, преславния Юстинианов квестор на войската

⟨Увод.⟩ Знаем, че по-рано сме издали императорско разпореждане,[2] според което предадохме на твоя славност тези пет провинции: Кария, Кипър и петте разположени наоколо острови, освен това Мизия и Скития, за да се управляват от твоя славност. Ние добавихме, че и апелативните жалби, които се правят в казаните провинции, да не се препращат занапред до нашите преславни префекти, но до твое великолепие. Ето при нас дойдоха мнозина от Кария, Родос и Кипър, които негодуват и казват, че са заставяни често и зимно време да отиват в Скития и Мизия, където пребиваваш, и там да водят апелативни дела може би за неголеми суми и да се излагат на опасности, като прекосяват големи морета и идват в обезпокоявани от варварите земи. Затова решихме да напишем тоя закон до твоя славност, за да изслушва твое превъзходителство сам делата от Скития и Мизия, тъй като са от близки места. А другите дела, именно от Кария, от споменатите острови и Кипър, ако те, предадени по наша императорска заповед на управителя на провинцията, отначало са се гледали при преславните ни префекти, в случай че сам се намираш в тоя престолен град, ние решихме ти да разглеждаш и решаваш и тях в императорския съд заедно с преславния квестор на императорския дворец, както изисква и издаденият закон за апелациите. Ако ли пък ти сам пребиваваш в Скития и Мизия, апелативните жалби да се предават на твоя заместник в този честит

---

a ἐν θείῳ ἀκροατηρίῳ M. s. v.

---

1 Тази новела LI се повтаря у Sch. с новела L. 2 Вж. тук, стр. 62, 63: I, II, III

άγεσθαι τὰς ἐφέσεις, πάντως μέντοι γινόμενον αὐτὸν ἅμα τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἡμῶν κοιαίστωρι τῆς ὑποθέσεως ἀκροᾶσθαι κατὰ τὸ τῶν τοιούτων ἐξετάσεων σχῆμα, καὶ μὴ τοὺς ἀνθρώπους τὰς εἰρημένας ὑπομένειν δυσκολίας, ἀλλ' ὑπ' αὐτοῖς κοινῇ κατὰ τὸ ἔμπροσθεν ἡμῖν εἰρημένον κρίνεσθαι, διὰ τὸ παραστῆναι ἡμῖν οὕτω τάξαι τὸν νόμον, ὥστε μετὰ πλείονός τε καὶ μείζονος ἀκριβείας καὶ αὐθεντίας τὰς ὑποθέσεις ἀγωνίζεσθαι. Εἰ δὲ αὐτὸς δοίης τὸν δικαστὴν ἐπὶ τῶν εἰρημένων ἔμπροσθεν ἐπαρχιῶν, ὁ τὴν τάξιν ἐπέχων τὴν σὴν κατὰ τὴν εὐδαίμονα πόλιν ἀκροάσεται, καθὰ καὶ ἐπὶ τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων νενόμισται. εἰ μέντοι ἀρχθῆναι παρὰ τῇ σῇ ἐνδοξότητι συμβαίη τὴν δίκην ἐνταῦθα ὡς εἰκὸς εὑρισκομένῃ, εἶτα ἐν μέσῳ διὰ τὰς στρατιωτικὰς δαπάνας ἐκδημῆσαι, ταύτην ἀνυπερθέτως πληροῦσθαι παρὰ τῷ τὴν σὴν ἔχοντι τάξιν, καθάπερ αὐτῆς καὶ αὐτὸς ἠκροῶ. εἰ δὲ ἐξ ἀρχῆς οὐ παρὰ τοῖς ἐνδοξοτάτοις ἐπάρχοις ἡ ἔφεσις ἔκ τινων ἐπαρχιῶν ἐνεπέμπετο, ἀλλ' εἰς ἕτερον δικαστήριον, τὴν ἀρχαιότητα παντελῶς οὐ καινίζομεν.

град. Заместникът ти, разбира се, като се събере непременно с преславния наш квестор, да изслушва делото по реда [установен] за тия съдебни дирения. И хората да не се излагат на споменатите трудности, но да бъдат съдени изобщо от тях според казаното по-горе от нас, понеже ние решихме да съставим така закона, че делата да се разглеждат с повече и по-голяма грижливост и авторитет. Ако ли пък сам определиш съдия за гореспоменатите провинции, този, който те замества в честития град, ще изслушва делата, както е определено и за преславните префекти. Разбира се, ако делото случайно започне при твоя славност, когато се намираш, както подобава, тук, а след това по средата [на делото] заминеш поради[изплащане] издръжката на войниците, то незабавно да се довърши от заемащия твоето място по същия начин, както ако ти сам го изслушваше. Но ние съвсем не променяме стария ред, ако жалбата отначало не се е изпращала от някои провинции до преславните префекти, а в друго съдилище.

⟨Ἐπίλογος.⟩ Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα νόμου ἡ σὴ ἐνδοξότης ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοῦναι καὶ παραφυλάττειν εἰς τὸ διηνεκὲς σπευσάτω.

⟨Заключение.⟩ И тъй твоя славност трябва да се постарае да приложи решението ни, обявено и чрез този божествен закон, да го изпълни и спазва завинаги.

Dat. [XV.] k. Sept. CP. imp. dn. Iustiniani pp. Aug. anno XI. post cons. Belisarii v. c. anno II. ind. I. [a. 537]

(Sch., Nov. XLI, pp. 262, 5—263,7).

Издадено на 18 август в Константинопол, 11-та година от царуването на господаря Юстиниан Август, баща на отечеството, втора година, 1 индикт след консулствуването на преславния Велизарий. [537 г.]

15. *De alienatione rerum ecclesiae Mysiae relictarum pro captivorum redemptione et pauperum alimentis*[a]

15. *Относно отчуждаването на останалите в Мизия църковни вещи за откупване на пленниците и за храна на бедните*

Idem Aug. Iustiniano v. c. rectori Mysiae.

⟨Praefatio.⟩ Scimus antea legem promulgasse, per quam omnes alienationes ecclesiasticas inhibuimus. Sed postea alia lege perspeximus, quatenus liceat pro soluto res

Същият император до преславния Юстиниан, управител на Мизия[1].

⟨Увод.⟩ Знаем, че по-рано издадохме закон,[2] чрез който забранихме всички отчуждавания на църковни имоти. Но после с друг закон[3] предвидихме до

[a] De terris vel domibus vel vineis quae relictae sunt ecclesiae Mysiae in redemptionem captivorum aut in nutritionem pauperum posse veniri (vendi *Cuiacius*) non simpliciter sed secundum distinctionem huius legis *app. Iul., sim. M (vide supra) et Ath.*; De rebus immobilibus ad ecclesiam Mysiae pertinentibus *Iul.*; *Περὶ τῶν καταλελειμμένων τῇ ἐκκλησίᾳ Μυσίᾳ Theod. (L).*

[1] Управителят на провинция Мизия е имал титлата ректор. [2] Вж. новела VII. [3] С новела XL се разрешава на ерусалимските църкви да продават църковни имоти за заплащане на дълговете.

ecclesiasticas vel alias quae piis domibus deputatae sunt persolvere. Sed etiam hoc in nostram venit memoriam, quod Martino viro sanctissimo episcopo Odissitanae[a] civitatis formam et ante legem nostram dedimus prohibentem eum ecclesiasticas res vendere, ne qui ex potentioribus ei necessitatem imponant secundum suum propositum res ecclesiasticas alienare. Sed etiam in nostram venit memoriam alia res quam pro divinis fecimus vasis, pro quibus omnibus abdicavimus, ne cui liceat sacrosancta vasa vel venumdare vel obligare, nisi tantummodo in redemptionem captivorum, quia animae redemptio aliis omnibus rebus pretiosior est.

Caput I

Sed haec quidem antea subsecuta sunt: quae narratio necessaria nobis fuit ad praesentis specialis legis memoriam. Venit etenim in praesenti memoratus sanctissimus vir in hanc sacratissimam civitatem et edocuit nos, multos terras sine certo reditu vel domunculas vel vineas relinquere ad redemptionem captivorum vel pauperum alimonias, et alienatione prohibita memoratos actus licet piissimi sint attamen inhiberi: iam petivit sibi permitti per legem specialem hoc facere. Sancimus itaque, si quis reliquerit ad redemptionem captivorum vel sustentationem pauperum res immobiles, si quidem certus reditus est ex relictis rebus colligendus, manere legatum vel hereditatem vel donationem nulla alienatione mutilanda, cum possit ex reditibus redemptio vel sustentatio fieri. Sin autem vel certus reditus non est, vel domus paene diruta et longe ab ecclesia posita, vel vineae quarum fructus non semper similes sed varii colliguntur et incursionibus forsitan barbaricis dediti: in his tantummodo speciebus permittimus et venditionem hac speciali lege in memorata provincia fieri, si tamen domus intra fines ecclesiae vel vineae iuxta muros civitatis minime positae sint; ita ut in venditionis instrumento ipsa verba testatoris exprimantur, ubi ei placuit venditionem fieri et redemptionem

[a] Odissitanae (*i. e.* Odessitanae)] clis si nate *V* clinate *r*.

каква степен може да се разходват за заплащане дългове църковни и други вещи, които са подарени на благочестивите домове. Но ние си спомняме и това, че и преди нашия закон ние изпратихме предписание до светейшия епископ на град Одесос, Мартин, което му забраняваше да продава църковни вещи, за да не би някой от по-силните да му наложи необходимостта да отчужди по негово предложение църковни вещи. Но ние си спомняме и за друго нещо, което направихме за свещените съсъди. За всички тях ние наредихме да не бъде позволено никому да продава или да залага свещени съсъди освен единствено за откупуване на пленници, защото откупуването на душата е по-ценно от всичко друго.

Глава I

Но това наистина е станало по-рано. Това обяснение ни бе необходимо, за да припомним сегашния специален закон. Защото сега в този пресвет град дойде прочут пресвет мъж и ни осведоми, че мнозина оставят земи без определен доход, или малки къщи, или лозя за откупуване на пленници или за прехрана на бедни, но и споменатите завещания, макар и най-благочестиви, все пак се осуетяват, понеже отчуждаването е забранено. Затова той моли да му се позволи със специален закон да прави това. И така ние решихме, ако някой остави недвижими имоти за откупуване на пленници или за издръжка на бедни и ако наистина от оставения имот може да се събира сигурен доход, завещаното, наследеното или подареното да останат ненакърними от всякакво отчуждаване, в случай че от доходите може да се получи сума за откупуване или за издръжка. Ако обаче няма сигурен доход или къщата е почти разрушена и е разположена далеч от църквата, или пък лозята, от които се събира не винаги еднакъв плод, а различен, и са изложени може би на варварски нахлувания — само при тези случаи позволяваме да се извършва по този специален закон продажбата в споменатата провинция, ако, разбира се, къщата не е в границите на църквата или лозята не са близо до стените на града. Така че в продажбения документ да се изразят и самите думи, с които завещателят е решил да стане продажбата, и с тия средства да се извърши

ex his captivorum vel alimonias pauperum celebrari. Et si hoc ita subsecutum fuerit, habeat venditio firmitatem et liceat sine metu alterius legis et oeconomis ecclesiasticis et viro sanctissimo episcopo vendere et emptoribus habere easdem res firmo iure. Habebunt autem dei omnipotentis crimen oeconomi ecclesiae, si pretia quae acceperint in aliam causam consumpserint, licet piissima sit, et non in praedictas duas tantummodo causas, ad imitationem legis quae super sacrosanctis vasis alienandis lata est. Sic etenim et venditio necessaria procedat et actus piissimi non defraudentur et animae hominum non depereant, cum et terrarum possessio et rerum mobilium non talem habeat curam nec ita sint necessariae ut captivorum redemptio et vita egentium, quae et animas salvant et deo omnipotenti placabiles sunt.

⟨Epilogus.⟩ Gravitas itaque tua quae per hanc specialem legem nostra decrevit aeternitas tam effectui mancipare quam observari procuret.

Dat. X. kal. April. CP. imp. dn. Iustiniani pp. Aug. anno XI. Iohanne v. c. consule. [a. 538]

(Sch.,Nov. LXV, p. 339, 1—36).

откупуването на пленниците или изхранването на бедните. И ако това бъде направено така, продажбата да бъде в сила. И да бъде позволено и на църковните икономи, и на пресветия епископ да продават, без да се страхуват от друг закон, а на купувачите — да владеят неоспоримо същите неща. Обаче църковните икономи ще имат провинение пред всемогъщия бог, ако цената, която получат, изразходват за друга работа, макар и най-благочестива, а не само за двете споменати работи в изпълнение на закона, който е издаден за отчуждаването на свещените съсъди. Защото [само] така би могла да стане необходимата продажба, и преблагочестивите завещания не биха били заобиколени, и душите на хората не биха погивали, ако притежанието на земи и на движими вещи не би съставлявало [за никого] такава грижа, нито би било така необходимо, както [е необходимо] изкупуването на пленниците и животът на нуждаещите се, които неща спасяват душите и са приятни на всемогъщия бог.

⟨Заключение.⟩ И тъй твое достойнство да се погрижи както да предаде за изпълнение, така и да спазва това, което наше величество е решило с тоя специален закон.

Издадено на 23 март в Константинопол, 11-та година от царуването на нашия господар Юстиниан, баща на отечеството, през консулствуването на преславния Йоан. [538г.]

16. Ut omnes oboediant iudicibus provinciarum et in criminalibus et in pecuniariis, et ibi negotia examinentur, nullo excepto per privilegium, nec huc conventi deducantur nisi sacra pragmatica forma exhiberi quempiam iusserit

16. Περὶ τοῦ πάντας ὑπακούειν τοῖς ἄρχουσι τῶν ἐπαρχιῶν καὶ ἐπὶ ἐγκλήμασι καὶ ἐπὶ χρήμασι, κἀκεῖ τὰς ὑποθέσεις ἐξετάζεσθαι, μηδενὸς ἐξῃρημένου ἀπὸ προνομίου τινος χωρὶς θείου πραγματικοῦ τύπου

⟨Αὐτοκράτωρ⟩ Ἰουστινιανὸς Αὔγουστος Κωνσταντινουπολίταις.

— — —

⟨Ἐπίλογος.⟩ Οἱ τοίνυν ἐνδοξότατοι ἔπαρχοι τῶν ἱερῶν ἡμῶν πραιτωρίων οἱ πανταχόσε τῆς ὑπηκόου καθεστῶτες τὸν νόμον τοῦτον γινώσκοντες προθήσουσιν ἐν ταῖς ὑπ' αὐτοὺς διοική-

16. Всички трябва да се подчиняват на управителите на провинциите както в углавните, така и в паричните дела, и там да се разследват делата, като никой не бъде освобождаван въз основа на някаква привилегия без императорска заповед

Император Юстиниан Август до жителите на Константинопол.

⟨Заключение.⟩ И тъй преславните управители на нашите императорски префектури, които са навсякъде в подвластната ни земя, след като се запознаят с този закон, да го разгласят в подчинените си

σεσιν, ἐπί τε Ἰταλίας ἁπάσης ἐπί τε τῶν νήσων ἐπί τε τῆς Ἑῴας καὶ ὅσον ἐν Ἰλλυριοῖς ἐστι. καὶ εἴσονται πάντες, ὅπως αὐτῶν κηδόμεθα τῷ τοσαῦτα ἡμῖν παρασχόντι θεῷ προσάγοντες τὸν νόμον, ὃς μεγάλην ἡμῖν τὴν ὑπὲρ ἑαυτῶν ἀπολογίαν δώσει τοιαῦτα προφάσει τῆς τῶν ὑπηκόων σωτηρίας νομοθετήσας.

Proponatur Constantinopoli.
⟨Dat. k. Iun. CP.⟩ imp. dn. Iustiniani pp. Aug. ann. XII. Iohanne v. c. cons. [a. 538] (Sch., Nov. LXIX, pp. 349, 1—10; 354, 28—40).

диоцези и в цяла Италия, и в Либия, и в островите, и в Изток в онази част, която е в Илирик. И всички ще узнаят колко се грижим за тях, като посвещаваме тоя закон на бога, който ни е дал толкова много. Настоящият закон ще ни бъде [пред бога] голяма защита за нас самите, които издаваме закони за подобни неща заради спасението на поданиците.

Да се разгласи в Константинопол.
⟨Издадена на 1 юни в Константинопол⟩, през 12 година от царуването на нашия господар Юстиниан Август, баща на отечеството, през време на консулствуването на преславния Йоан. [538 г.]

17. De curialibus, ut dignitate praefectoria potiti ita demum a curia liberentur, si in actu positi acceperint

17. Περὶ βουλευτῶν ὥστε αὐτοὺς τότε τιμῆς praefectorias ἐπιλαβομένους ἐλευθεροῦσθαι βουλῆς ὅτε ἔμπρακτον ταύτην λάβοιεν.

17. Куриалите[1], които са получили достойнството на префект, трябва да бъдат освобождавани от курията [само] тогава, когато поемат в действителност тази [служба]

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν πραιτωρίων τὸ β', ἀπὸ ὑπάτων ⟨ὑπάτῳ⟩ ὀρδιναρίῳ καὶ πατρικίῳ.

— — —

Същият император до Йоан, преславен управител за втори път на източните префектури, бивш редовен консул и патриций.

— — —

Caput I

Ἀνανεούμενοι τοίνυν τὸν τοιοῦτον νόμον θεσπίζομεν, εἴποτε δόξειε τῇ βασιλείᾳ τιμῆσαι βουλευτήν, εἰ μὲν ὥστε καὶ ἀπαλλάξαι τῆς τύχης, διδόναι αὐτῷ σύμβολα τῆς ἀρχῆς καὶ παρασκευάζειν αὐτὸν ἐπὶ τῶν τοιούτων γινόμενον θρόνων, ἢ τῆς πολιαρχίας τῆς ἐν τῇ πρεσβυτέρᾳ Ῥώμῃ καὶ τῇ νέᾳ δὴ ταύτῃ τῇ καθ' ἡμᾶς, εἴτε ἐπὶ τῶν πραιτωριανῶν βημάτων τῶν τε τῆς Ἑῴας τῶν τε τῆς Ἑσπέρας τῶν τε Λιβύης καὶ μὴν καὶ τῶν ἐπὶ τῆς Ἰλλυρίδος, — — —

Dat. kal. Iun. CP. ⟨imp.⟩ dn. Iustiniani pp. Aug. ann. XII. Iohanne v. c. cons. [a. 538] (Sch., Nov. LXX, pp. 355, 1—11; 355, 31—356, 7, 35—36).

Глава I

И тъй ние, като подновяваме този закон, постановяваме: „Ако някога императорската власт реши да почете някой куриал, но така, че да го освободи от [досегашната му] служба, то да му даде знаците на длъжността и да го подготви да заеме седалището било на градската префектура в стария и в новия наш Рим, било на префектурите на Изток и Запад, на Либия и на Илирик, — — —

Издадена на 1 юни в Константинопол през 12 година от царуването на нашия господар Юстиниан, баща на отечеството, през време на консулствуването на преславния Йоан [538].

---

[1] Членовете на градския съвет. В провинциите имало отделни градове, civitates, които господствували над околните села и заедно с тях образували градски общини. Всеки град, макар и подчинен на централното правителство в Цариград, имал известно самоуправление и свой местен съвет (курия). Тези съвети се занимавали с въпроси, интересуващи градската община, и вземали съответни решения. В тях участвували бивши чиновници, а също тъй и най-богатите местни жители, земевладелци и търговци. Постепенно длъжността на курията (куриал или декурион) станала наследствена. Куриалите се превърнали в затворено съсловие и държавата започнала да ги използува за целите на своята благоустройствена и финансова политика. Те били отговорни за плащането на данъците и в случай на недобори трябвало да дават от себе си дължимата сума. Това задължение се отразило крайно тежко

18. Quomodo instrumentis quae apud iudices insinuantur fidem addere oporteat

18. Περὶ τοῦ πῶς χρὴ ἐπιτίθεσθαι τὸ πιστὸν τοῖς παρὰ δικασταῖς ἐμφανιζομένοις συμβολαίοις.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἰωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων τὸ β', ἀπὸ ὑπάτων ⟨ὑπάτῳ ὀρδιναρίῳ⟩ καὶ πατρικίῳ.

— — —

⟨Ἐπίλογος.⟩ Τοῦτον ἡμῖν ἔτεκε τὸν νόμον ἀμφισβητήσεων πλῆθος γενομένων μὲν ἐν δίκαις ἡμῖν δὲ εἰσηγμένων, ἵνα τοῦ καθ' ἑκάστην πρὸς ἀλλήλους ἀμφισβητεῖν τοὺς ἀνθρώπους παύσαιμεν προαναστέλλοντες αὐτοῖς τὰς φιλονεικίας τῇ διὰ τῆς νομοθεσίας ἀκριβείᾳ. ὥστε προσήκει τὴν σὴν ὑπεροχὴν ταῦτα μανθάνουσαν φανερὰ πᾶσι καταστῆσαι τοῖς ὑπηκόοις τοῖς τε ἐνταυθοῖ τοῖς τε ἐπὶ τῶν ἐθνῶν. καὶ γὰρ δὴ πρὸς τοὺς ἄλλους ἐνδοξοτάτους ἐπάρχους τούς τε ἐπὶ τῆς Ἑσπέρας τούς τε ἐπὶ Λιβύης τούς τε ἐπὶ τοῖς ἀρκτῴοις (φαμὲν δὲ τοὺς ἐν Ἰλλυριοῖς) γράψομεν, ἵνα πᾶν ἡμῖν τὸ πολίτευμα μεστὸν γένηται τοῦ νόμου ⟨τοῦ⟩ τὰς τῶν ὑπηκόων θεραπεύοντος περιστάσεις.

Dat. prid. non. Iun. CP. imp. dn. Iustiniani pp. Aug. ann. XII. Iohanne v. c. cons. [a. 538]

(Sch., Nov. LXXIII, pp. 363, 7—25; 369, 29—370, 6).

18. Как трябва да се доказва достоверността на документите, по които се произнасят съдиите

Същият император до Йоан, за втори път преславен управител на свещената префектура, бивш консул и патриций

— — —

⟨Заключение.⟩ Множеството спорове, породили се при делата и дошли до нас, са причина да създадем този закон, за да възпрем хората да спорят всекидневно помежду си, като чрез точността в законодателството премахнем у тях желанието за спор. Така че твое превъзходителство трябва, като знае това, да го направи достояние на всички поданици, тук и сред провинциите. Защото ние ще пишем и на другите преславни управители и на Запад, и в Либия, и на Север (сиреч в Илирик), за да проникне в цялата ни държава законът, който урежда положението на поданиците.

Издадена в Константинопол на 6 юни през 12-та година от царуването на нашия господар Юстиниан, баща на отечеството, през консулствуването на преславния Йоан. [538 г.]

19. Apud quos oporteat causam dicere monachos et ascetrias

19. Παρὰ τισὶ χρὴ δικάζεσθαι μονάχους καὶ ἀσκητρίας

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Μηνᾷ τῷ ἁγιωτάτῳ ἀρχιεπισκόπῳ καὶ οἰκουμενικῷ πατριάρχῃ.

— — —

Caput II

Κοινὸς τοίνυν ὁ νόμος ἔστω, καὶ ἐχέτω τὴν φυλακὴν παρά τε τῶν ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων τῶν ἐν ἁπάσαις ὄντων ταῖς διοικήσεσι (τῆς τε Ἰλλυρίδος φαμὲν καὶ Λιβύης Ἰταλίας τε καὶ τῆς δύσεως ὅλης) τῶν τε ἐνδοξοτάτων ἐπάρχων

19. Пред кои [съдии] трябва да бъдат съдени монасите и жените аскетки

Същият император до Мина, светейшия архиепископ и вселенски патриарх

— — —

Глава II

И тъй този закон трябва да бъде общ и както преславните управители във всички диоцези (сиреч в Илирик, в Либия, Италия и целия Запад), така и преславните префекти на единия и другия Рим,

върху тях и постепенно те започнали да губят богатствата си, да се разоряват и да преминават към категорията на бедните граждани. След разоряването на едни правителството определяло други за куриали. От декурионата били освободени само сенаторите, духовниците и монасите. След като куриалите били изцяло разорени като съсловие и станали безполезни, императорът наредил събирането на данъците и недоборите да става чрез откупвачи (vindices).

τῆς ἑκατέρας Ῥώμης τοῦ τε μεγαλοπρεπεστάτου πραίτωρος τῶν δήμων καὶ τῶν ἀρχόντων τῶν ἐθνῶν καὶ τῶν αὐτῶν τάξεων, ὥστε μηδεμίαν αὐτοῦ γενέσθαι παντελῶς παραφθοράν, ἀλλὰ ἀκέραιον αὐτὸν πρὸς τιμὴν τῶν εὐλαβεστάτων μοναχῶν φυλάττεσθαι. ταῦτα δὲ καὶ ἡ σὴ μακαριότης μανθάνουσα αὐτή τε παραφυλαξάτω ἐπὶ ταύτης τῆς εὐδαίμονος πόλεως καὶ τῶν αὐτῆς περιοικίδων γράμμασί τε χρησάσθω πρὸς τοὺς θεοφιλεῖς τῶν πόλεων μητροπολίτας ὧν αὐτὸς ἀναδέδεξαι τὴν χειροτονίαν, προτάττουσα τῶν οἰκείων γραμμάτων τόνδε ἡμῶν τὸν θεῖον νόμον· οἱ δὲ τοῖς ὑπ' αὐτοὺς ἐπισκόποις ταῦτα μηνύσουσιν, ὥστε ἐξ ὀλίγου τούτου τοῦ γράμματος μίαν συνέχειαν τοῦ νόμου ἐφ' ἅπασαν προελθεῖν τὴν ὑπήκοον. Ἀλλὰ καὶ ἐπιταχύνεσθαι τὰς δίκας θεσπίζομεν τὰς μοναχοῖς ἐπαγομένας, ὥστε μὴ τὴν διάνοιαν αὐτῶν ἀπασχολεῖσθαι περὶ τὰς τῆς δίκης φροντίδας, ἀλλὰ θᾶττον ἀπαλλαγέντας τῶν θειοτέρων ἔργων ἀντέχεσθαι.

— — —

Dat. VI. id. Mart. CP. imp. dn. Iustiniani pp. Aug. ann. XII. Apione v. c. cons. [a. 539]

(Sch., Nov. LXXIX, pp. 388, 1—6, 389, 7—28, 390, 13—14).

велелепния претор на демите[1], управителите на провинциите и техните служби трябва да съблюдават той изобщо да не претърпи никакво изменение, но да се спазва неизменно за честта на преблагочестивите монаси. А и твое блаженство, като се осведомиш за това, и сам трябва да го спазваш в този честит град и в неговите околности и да отправиш писма до боголюбимите митрополити на градовете, чието ръкополагане сам си поел, като им изложиш в своите писма този наш свещен закон. А те да съобщят това на подчинените си епископи, та с това кратко писмо да дойде до всички поданици еднообразното съдържание на закона. Но ние постановяваме също делата, водени срещу монаси, да се ускоряват, за да не им се отвлича мисълта от грижи по съденето, но освободени по-бързо, да се отдадат на по-възвишени дела.

— — —

Издадено в Константинопол на 10 март, в 12-та година от царуването на нашия господар Юстиниан, баща на отечеството през консулството на преславния Апион. [539 г.]

20. De alienatione et emphyteusi rerum ecclesiasticarum

20. Περὶ ἐκποιήσεως καὶ ἐμφυτεύσεως ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Πέτρῳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

— — —

Caput IX

Ταῖς δὲ ἁγιωτάταις ἐκκλησίαις Ὀδησσοῦ καὶ Τόμεως τῶν πόλεων ἐπιτρέπομεν ἐκποιεῖν πράγματα ἀκίνητα ὑπὲρ τῆς τῶν αἰχμαλώτων ἀναρρύσεως, πλὴν εἰ μὴ ἐπὶ ταύτῃ τῇ αἱρέσει κτήσεις τινὲς αὐταῖς ἐδόθησαν, ἐφ' ᾧ κατὰ μηδένα τρόπον ταύτας ἐκποιεῖσθαι. — — —

Dat. VII. id. Mai. CP. imp. dn. Iustiniani pp. Aug. anno XVIII. post cons. Basilii vc. anno III. (a. 544)

(Sch., Nov. CXX, pp. 578, 1—7, 588, 4—8, 591, 6—7.

20. За отчуждаването и емфитевсиса на църковните имоти

Същият император до управителя на префектурата[2] Петър.

— — —

Глава IX

А на пресветите църкви на градовете Одесос и Томи позволяваме да отчуждават недвижими имоти за освобождаване на пленниците, освен ако някои имоти им са дадени при условие, щото по никакъв начин да не бъдат отчуждавани.

— — —

Издадено на 9 май в Константинопол, 18-та година от царуването на нашия господар Юстиниан Август, баща на отечеството, 3-та година след консулстването на преславния Василий. [544 г.]

1 Според новела XIII магистратите, които се грижели за реда, били наречени на лат. praefecti plebis, на гръцки — *πραίτωρες δημῶν*. 2 Управител на префектурата Ориент.

21. De ecclesiasticis canonibus et privilegiis

21. Περὶ ἐκκλησιαστικῶν κανόνων καὶ προνομίων.

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Πέτρῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

— — —

Caput III

Τὸν δὲ κατὰ καιρὸν μακαριώτατον ἀρχιεπίσκοπον τῆς Πρώτης Ἰουστινιανῆς τῆς ἡμετέρας πατρίδος ἔχειν ἀεὶ ὑπὸ τὴν οἰκείαν δικαιοδοσίαν τοὺς ἐπισκόπους τῶν ἐπαρχιῶν Dacias mediterraneας *καὶ* Dacias ripensiας, Praevalεως *καὶ* Dardaniας *καὶ Μυσίας τῆς ἀνωτέρας καὶ Παννονίας, καὶ παρ' αὐτοῦ τούτους χειροτονεῖσθαι, αὐτὸν δὲ ὑπὸ τῆς οἰκείας συνόδου χειροτονεῖσθαι, καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς ὑποκειμέναις αὐτῷ ἐπαρχίαις τὸν τόπον ἐπέχειν αὐτὸν τοῦ ἀποστολικοῦ Ῥώμης θρόνου κατὰ τὰ ὁρισθέντα ἀπὸ τοῦ ἁγίου πάπα Βιγιλίου.*

—

Dat. XV. kal. April. CP. imp. dn. Iustiniani pp. Aug. anno XVIII. post cons. Basilii vc. anno IV. ind. VIII. [a. 545]

(Sch., Nov. CXXXI, pp. 654, 15—19, 655, 16—656, 4, 664, 28—30).

21. За църковните канони и привилегии

Същият император до преславния управител на префектура Петър

— — —

Глава III

А преблаженият по това време архиепископ на нашето родно място Първа Юстиниана да има под своя юрисдикция епископите на провинциите Средиземна Дакия, Крайбрежна Дакия, Превали[тана] и Дардания, на Горна Мизия и на Панония и те да бъдат ръкополагани от него. Самият той обаче да бъде ръкополаган от собствения си синод и в подчинените му провинции да бъде наместник на апостолския римски престол според определението на светия папа Вигилий[1].

— — —

Издадено на 18 март в Константинопол, 18-та година от царуването на нашия господар Юстиниан Август, баща на отечеството, 4-та година след консулствуването на преславния Василий, 8-я индикт. [545 г.]

22. De vicariis et mulieribus adulteris aliisque capitibus

22. Περὶ τοποτηρητῶν καὶ μοιχευομένων γυναικῶν καὶ ἑτέρων κεφαλαίων.

Ἐν ὀνόματι τοῦ δεσπότου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν Αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος Ἰουστινιανὸς Ἀλαμανικὸς Γοτθικὸς Φραγγικὸς Γερμανικὸς Ἀντικὸς Ἀλανικὸς Βανδαλικὸς Ἀφρικανὸς εὐσεβὴς εὐτυχὴς ἔνδοξος νικητὴς τροπαιοῦχος ἀεισέβαστος Αὔγουστος Μουσωνίῳ ἐπάρχῳ πόλεως.

— — —

Caput I

Νῦν δὲ τελειότερον βοηθῆσαι τοῖς ἡμετέροις ὑποτελέσι σπουδάζοντες θεσπίζομεν, μηδεμίαν ἄδειαν ἔχειν τοὺς κατὰ καιρὸν ἐπάρχους τῶν τε

22. За заместниците, за прелюбодейките и за други въпроси

В името на господа Исуса Христа, нашия бог, император Цезар Флавий Юстиниан Аламански, Готски, Франкски, Германски, Антски, Алански, Вандалски, Африкански, благочестив, щастлив, преславен победител и триумфатор, винаги почитан Август, до Мусоний, префект на града

— — —

Глава I

А сега, стараейки се да помогнем подобре на нашите поданици, постановяваме тези, които понастоящем са управители

[1] Римски папа (537—555).

ἀνατολικῶν τῶν τε παρὰ Ἰλλυριοῖς πραιτωρίων ἢ κόμητα largition*ων ἢ κόμητα πριβάτων τοποτηρητὰς ἐκπέμπειν ἐν ταῖς ἐπαρχίαις, ἢ αὐτοὺς τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας ποιεῖν καὶ τῆς ἰδίας ἀρχῆς τοποτηρητάς· ἀλλὰ μηδὲ τοὺς ἐπιχωρίους ἄρχοντας ἐν ταῖς ἐμπιστευθείσαις αὐτοῖς ἐπαρχίαις τοποτηρητὰς προβάλλεσθαι ἐν οἱαδήποτε πόλει.* — — —

D. k. Mai. CP. imp. dn. Iustiniani pp. Aug. anno XXX. pc. Basilii vc. anno XV. [a. 556]

(Sch., Nov. CXXXIV, pp. 676, 14—23, 677, 6—15, 689, 28—30).

на Изток и на Илирийската префектура или комес на държавното съкровище[1], да нямат никакво право да изпращат наместници в провинциите или да назначават провинциални управители и наместници на своята власт, а също така и местните управители да не назначават наместници в никой град в поверените им провинции. — — —

Издадено на 1 май в Константинопол, 30-та година от царуването на нашия господар Юстиниан Август, баща на отечеството, 15-та година след консулстването на преславния Василий. [556 г.]

23. *Ne qui cessione uti cogantur bonorum*

23. *Περὶ τοῦ μὴ ἀναγκάζεσθαι τινὰς ἐκστασίῳ χρήσασθαι.*

⟨Προοίμιον.⟩ Ὅσα τὸ θεῖον ἐξευμενίζεσθαι ὑφ' ἡμῶν προτρέπεται, ταῦτα ἐπὶ τοῖς ὑπηκόοις αὐξάνεσθαί τε καὶ διαλάμπειν ἀγωνιζόμεθα. Ζωσάριός τις ἐκ τῆς Μυσῶν ἐπαρχίας καθεστὼς σὺν δάκρυσι δεηθεὶς ἡμῶν ἐδίδαξεν, ὡς ἐπὶ χρήματι δημοσίοις τε καὶ ἰδιωτικοῖς μεθοδείαν ὑπομένων ὑπὸ τοῦ τῆς χώρας λαμπροτάτου ἄρχοντος ἐπὶ ὕβρει καὶ μόνῃ (οὐ γὰρ ἐπὶ τῶν χρημάτων πέπονθε περσεκουτίονος ἐπιδίδοσθαι λιβέλλους τῶν οἰκείων πραγμάτων αὐτοῦ)· ὅπερ ἀδικώτατον καὶ τῶν ἐν κεφαλαίοις λυπηρῶν καθέστηκε. ποῦ γὰρ δίκαιον, τὸν ἅπαξ ἐκ τοῦ συμβεβηκότος καὶ οὐ ῥᾳθυμίᾳ παραδεδομένον ἐκτὸς τῶν αὐτοῦ γεγονότα αὖθις ἀσχήμονα τὸν βίον ἑαυτῷ περιτιθέναι, καὶ τῆς ἐφημέρου τροφῆς ὡς εἰκὸς τῆς τε τοῦ σώματος σκέπης ἔξω βιαίως καταστῆναι;

23. *Да не се принуждава никой да отстъпва имота си на кредитор*

⟨Увод.⟩ Ние се мъчим да крепне и блести между поданиците [ни] това, което ни потиква да омилостивяваме бога. Някой си Зозарий, произхождащ от провинцията Мизия, се яви при нас и ни се примоли със сълзи и ни осведоми, че за държавни и частни парични задължения пресветлият управител на провинцията го тормозел коварно само с оскърбления (защото за парите той не бил наказан със съдебно съобщение за изземване на неговите вещи). Това е найнесправедливо и особено печално. Защото как може да бъде справедливо този, който веднаж случайно, а не поради леност се е лишил от своите имоти, отново да получи безчестен живот и, разбира се, да се лиши насила от всекидневната храна и дрехи?

Caput I

Ταῦτα μαθόντες καὶ τῷ κρείττονι τὸ χεῖρον διορθώσασθαι πρὸς θεραπείαν τοῦ τε ἀγαθοῦ τῶν ἁπάντων θεοῦ καὶ τοῦ μή τι θλιβερὸν ἐπὶ ἡμῶν πολιτεύεσθαι προθυμηθέντες θεσπίζομεν, μηδενὶ

Глава I

Като научихме това, желаейки да поправим лошото с нещо по-добро за угода на общия на всички ни благ бог и за да не се управлява през наше време

[1] Във всеки диоцез е имало по един комес на държавното съкровище, който завеждал държавните приходи в диоцеза и бил подчинен на comes sacrarum largitionum (приблизително министър на държавното съкровище). Постъпленията от поземления данък, от поголовния данък и данъка *χρυσάργυρον* отивали в общото държавно съкровище, обозначаван с термина arca praefecturae. Оттам те били използувани за заплати на чиновниците и за издръжка на армията. Начело на съкровището стоял преторианският префект. Други две каси са били т. нар. aerarium sacrum и aerarium privatum. В първата, начело на която стоял comes sacrorum largitionum, влизали част от данъчните постъпления, а също и митата от външната и вътрешна търговия, доходите от държавните работилници, от рудниците и каменоломните. В aerarium privatum били прибирани доходите на императорските домени и с тая каса разполагал единствено владетелят. Там идвали и доходи от конфискувани имоти (bona damnatorum) и от имущества без стопанин (bona caduca).

ἐξεῖναι τῶν ἐνδοξοτάτων ἢ μεγαλοπρεπεστάτων ἀρχόντων ἐκστασίου πράγματος χάριν ἀνάγκην ἐπάγειν τινὶ τῶν τὰς εὐθύνας ἐπὶ ταῖς εἰρημέναις χρείαις (ἐπὶ χρήμασι τυχὸν δημοσίοις ἢ ἰδιωτικοῖς) ὑπομενόντων, ἢ τοιουτοτρόποις αἰκισμῶν κεχρῆσθαι προφάσεσιν, ὡς ἂν αὐτοὺς τῆς τοῦ σώματος φειδομένους τιμωρίας αἱρεῖσθαι μᾶλλον τὴν τῶν ἰδίων στέρησιν δέχεσθαι, καὶ μὴ σὺν τῷ τῆς ἀπορίας ζυγῷ καὶ τῷ τῆς ἀσχημοσύνης πιέζεσθαι μέχρι θανάτου ὀνειδισμῷ. ὅρκον δὲ πρὸς τῶν προσκυνητῶν παρέχειν λογίων, ὡς οὔ τις αὐτῷ πρόφασις πραγμάτων χάριν ὑπολέλειπται ἢ χρυσίου, ὅθεν τὴν τοῦ χρέους ποιήσεται πλήρωσιν. εἰ δὲ δίκαια αὐτῷ τινα ὁ νόμος ἢ ἀπὸ κληρονομίας ἢ δωρεᾶς συγγενῶν δίδωσι κινητῶν ἢ ἀκινήτων πραγμάτων, καὶ τούτων ἔτι ἐντὸς μὴ κατέστη, ἁρμόζειν δὲ αὐτῷ φαίνεται, καὶ δυνατὸν μέρος ἐξ αὐτῶν ἢ καὶ τὸ ὅλον τοῖς ὀφειλομένοις συνάξαι (δίχα μέντοι τῶν τῆς γαμετῆς πραγμάτων, τῇ ἀληθείᾳ εἴπερ διαφέρει αὐτῇ), τοῦτο γίνεσθαι, καὶ ἄδειαν εἶναι τοῖς ὀφειλομένοις οἰκειοῦσθαι τὰς τοιαύτας ἀγωγὰς καὶ εἰς πρόσωπον τοῦ τότε τῶν δικαίων κυρίου τὰς ἐναγωγὰς ποιεῖσθαι, εἴτε πάρεστιν ὁ ὀφειλέτης εἴτε καὶ μή, καὶ εἰς πρόσωπον αὐτοῦ ἁπλῶς εἰπεῖν τοῦ ὑπευθύνου ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ἐναγωγῇ ἢ ἐκδικήσει τῶν πραγμάτων καθεστάναι.

— — —

D. VI. k. Mart. CP. ⟨imp. dn.⟩ Iustiniani ⟨pp. Aug. anno . . . post⟩ cons. Basilii vc. ⟨anno . . .⟩

(Sch., Nov. CXXXV, pp. 690, 1—26; 691, 5).

лошо, ние постановяваме да не се позволява на никой от преславните или предостойни управители да принуждават някого от тия, които подлежат на наказание заради казаните дългове (било към държавата, или към частни лица), да отстъпва имота си, или пък да си служат с подобни поводи за оскърбления, та те, избягвайки телесното наказание, да предпочитат по-скоро да се изложат на лишаване от собственост, отколкото заедно с ярема на бедността да се потискат чак до гроб и от позора на оскърблението. Обаче нека се закълне пред светото евангелие, че не му е останала никаква възможност в имот или злато, откъдето да покрие дълга. Но ако законът му дава някакви права по наследство или по дар от роднини върху движими или недвижими имоти и не е станал още техен владетел, но изглежда, че са за него, и кредиторите могат да съберат част от тях или всичкото (като се отделят, разбира се, нещата на съпругата, ако действително й принадлежат), нека това да се извърши и нека кредиторите да имат право да предявяват такива искове и да завеждат процеси от името на самия правоимащ, било че присъствува, или не [присъствува] длъжникът, или казано просто, да заместят самия длъжник при процеса и иска.

— — —

Издадено на 24 февруари в Константинопол през . . . година от царуването на нашия господар Юстиниан Август, баща на отечеството, през . . . година след консулствуването на преславния Василий.

24. Ut reliqua quae debentur praefectis vel largitionibus vel privatis vel sacro patrimonio in omni specie remittantur usque ad praeteritam septimam indictionem et ipsam

24. Ὥστε τὰς ἐποφειλομένας λοιπάδας τοῖς ἐπάρχοις ἢ ταῖς largitioσιν ἢ τοῖς πριβάτοις ἢ τῷ θείῳ πατριμονίῳ συγχωρεῖσθαι ἐν παντὶ εἴδει ἄχρι τῆς παρελθούσης ἑβδόμης ἐπινεμήσεως καὶ αὐτῆς ὀφείλειν.

24. Да бъдат опростени недоборите от всякакъв вид, дължими на префектите, на държавното съкровище, на частното съкровище[1] *или на императорския патримониум*[2] *до изтеклия седми индикт включително*

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἀρεοβίνδῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἱερῶν πραιτωρίων τῆς Ἕω

Същият император до Ареобинд, преславния император на свещената пре-

[1] Управителят на частното императорско съкровище завеждал и големите императорски имения на Изток. [2] Сиреч императорското частно имущество.

καὶ ἀπὸ ἐπάρχων τῆς εὐδαίμονος ταύτης πόλεως καὶ στρατηλάτῃ.

⟨Προοίμιον.⟩ — — —. ἀλλ' ἐπειδὴ μικρὸν καὶ βασ λείας ἀνάξιον εἶναι νομίζομεν τὸ περὶ τοὺς ἑκάσιτοτε προσιόντας ἰδικάς τινας φιλοτιμίας ποιεῖσθαι, ἢ καὶ μέχρι χωρίων ἢ πόλεων μόνων ἢ καὶ ὅλων ἐπαρχιῶν τὴν ἡμετέραν ἐκτείνειν φιλανθρωπίαν, ἀλλὰ μὴ μέγα τι καὶ κοινὸν ἐπὶ πᾶσι τοῖς ὑπηκόοις ποιήσασθαι.

Caput I

τούτου χάριν ἐπὶ τὰς παρούσας θείας ἡμῶν ἤλθομεν δωρεάς, δι' ὧν θεσπίζομεν ἀφεῖσθαι πάντας τοὺς ἡμετέρους ὑποτελεῖς ἐλλειμμάτων παντοίων ὀφειλομένων παρ' αὐτῶν ἀπὸ τῆς τοῦ προτέρου κύκλου πρώτης ἐπινεμήσεως καὶ αὐτῆς, εἰς ἣν τὰς προτέρας ἡμῶν συνεκλείσαμεν δωρεάς, μέχρι τῆς ἄρτι παρελθούσης ἑβδόμης ἐπινεμήσεως καὶ αὐτῆς, ὡς εἶναι εἴκοσι δύο ἐτῶν ἐφεξῆς τὴν εἰς τοὺς ὑπηκόους παρ' ἡμῶν γινομένην φιλοτιμίαν, καὶ μηδεμίαν ἐλλειμμάτων εἴσπραξιν εἶναι πρὸς ἐκείνους ἀναγομένων τοὺς χρόνους. ταῦτα δέ φαμεν οὐ περὶ τῶν ἐν χρυσίῳ μόνον, ἀλλὰ κἂν εἰ ἄργυρος ἢ σῖτος ἢ ἕτερον εἶδος τὸ χρεωστούμενον εἴη, καὶ τοῦτο μὲν εἰ τῶν θρόνων τῶν σῶν τὸ παρὰ τῶν ὑποτελῶν ὀφειλόμενον εἴη, τοῦτο δὲ εἰ τῆς παρὰ Ἰλλυριοῖς ἐπαρχότητος ἢ τῶν θείων ἡμῶν θησαυρῶν, εἴτε ὑπὲρ φόρων εἴτε ὑπὲρ ἑτέρων τίτλων ὁπωσοῦν εἰσαγομένων αὐτοῖς. — — —

Dat. XVII. k. Mai. CP. ⟨imp.⟩ dn. Iustiniani pp. Aug. anno XXVII. pc. Basilii vc. anno XII. [a. 553.]

(Sch., Nov. CXLVII, pp. 718, 6—15; 719, 1—23, 721, 33—35).

фектура[1] на Изток и бивш префект на този честит град и стратилат.[2]

⟨Увод.⟩ — — —. Смятаме за дребно и недостойно за императорската власт да проявяваме отделно щедрост към честите посетители или дори да простираме нашето човеколюбие само до села и градове или до цели провинции, вместо да направим нещо голямо и общо за всички поданици.

Глава I

Затова дойдохме до настоящите наши императорски дарения. Чрез тях ние постановяваме всички наши поданици да бъдат освободени от всякакви недобори, дължими от тях от първия индикт на изтеклия цикъл[3] включително, до който приключихме предишните наши дарения, чак до току-що изтеклия седми индикт включително, та проявеното от нас човеколюбие спрямо поданиците да обхване непрекъснато 22 години[4] и да не става никакво събиране на недобори, отнасящи се до тия години. Това казваме не само за дълговете в злато, но дори ако дължимото би било сребро, жито или друг вид и ако това, което се дължи от поданиците, принадлежи на твоя престол, на илирийската префектура или на нашите императорски съкровища, внасяно от тях било като данък, било някак под друго название. — — —

Издадено на 15 април в Константинопол, през 27 година от царуването на нашия господар Юстиниан Август, баща на отечеството, през 12 година след консулствуването на преславния Василий. 553 г.

25. *De indulgentia reliquorum publicorum*

25. *Περὶ συγχωρήσεως λοιπάδων δημοσίων*

⟨Ἰουστῖνος Αὔγουστος ἔδικτον⟩

⟨Προοίμιον.⟩ Ὅσην περὶ τὰ κοινὰ τῶν πραγμάτων εὐθὺς ἐκ προοιμίων τῆς ἡμετέρας βασι-

25. *За опрощаване на недоборите към държавата*

⟨Юстин Август.[5] Едикт⟩

⟨Увод.⟩ С това, което сме вече извършили, ние показахме на всички ясно кол-

[1] Управителят на префектурата (praefectus praetorio) обединявал в себе си съдебна, финансова и административна власт. Той председателствувал върховния съд.

[2] По латински magister militum, командуващ армия. При Юстиниан те били шест: двама inpraesenti, по един в Ориент, Тракия, Илирик и Понт. Вж. *Grosse*, op. c., p. 185 sq.

[3] Става дума за петнадесетгодишния индиктионен цикъл, установен, както изглежда, в Египет във връзка с изискванията на фискалната власт. Отделните години в този хронологичен цикъл носят името индиктиони или индикти (indictiones), стб. индиктъ.

[4] От 522 до 544 г.

[5] Става дума за едикт на византийския император Юстин II (565—578).

λείας ἐποιησάμεθα πρόνοιάν τε καὶ σπουδὴν τῆς παραδοθείσης ἡμῖν ἐκ θεοῦ πολιτείας κηδόμενοι, ἐξ ὧν ἤδη πεπράχαμεν φανερὸν κατεστήσαμεν ἅπασι, — — —

ко грижи и старания сме употребили още от самото начало на нашето царуване за обществените работи, като сме се грижели за предадената ни от бога държава. — — —

Caput I

Κοινὴν τοίνυν καὶ ταύτην ἡμῶν τὴν εὐεργεσίαν εἰς ἅπαντας ἐπεκτείνοντες συγχωροῦμεν τοῦ προλαβόντος χρόνου μέχρι τῆς octavas *ἐπινεμήσεως καὶ αὐτῆς τοῦ ἐνεστῶτος κύκλου τὰ ὀφειλόμενα παρὰ τῶν ὑποτελῶν ἐλλείμματα τῷ δημοσίῳ, καὶ θεσπίζομεν μηδεμίαν εἴσπραξιν γενέσθαι τῶν ἐν λοιπάσιν ὀφειλομένων ἄχρι τῆς εἰρημένης ἐπινεμήσεως, εἴτε τὴν γενικὴν εἴτε τὴν ἰδικὴν τράπεζαν τῆς σῆς ἐνδοξότητος ταῦτα ὁρᾷ ἢ τὴν ἀρχὴν τῶν παρὰ Ἰλλυριοῖς ἱερῶν πραιτωρίων ἢ τοῦ ἐνδοξοτάτου Ἰουστινιανοῦ ἐπάρχου τῶν ἐπὶ Μυσίας καὶ Σκυθίας στρατιωτικῶν καταλόγων ἢ καὶ τῶν θείων ἡμῶν θησαυρῶν ἢ τοῦ ἱερωτάτου ἡμῶν ταμιείου ἢ τοῦ θείου πατριμονίου ἢ τοῦ μεγαλοπρεπεστάτου κουράτωρος τῶν οἴκων· ἀλλὰ πᾶν ὅσον ἔν τε χρυσίῳ καὶ ἀργύρῳ καὶ ἑτέροις εἴδεσι κεχρεωστημένον εἴη, τοῦτο πᾶσι τοῖς ὀφείλουσι συγχωρείσθω, ὥστε οὔτε γεωργοὶ οὔτε μισθωταὶ οὔτε ἐμφυτευταὶ οὔτε μὴν οἱ κεκτημένοι εἰσπραχθήσονται τὰ ὀφειλόμενα τῷ δημοσίῳ ἐλλείμματα τῶν ἄχρι τῆς εἰρημένης ἐπινεμήσεως καὶ αὐτῆς χρόνων.*

— — —

Глава I

И тъй, като разпростираме върху всички и това наше общо благодеяние, опрощаваме дължимите недобори на поданиците към държавната хазна за изминалото време чак до осмия индикт включително на настоящия цикъл[1] и постановяваме да не става никакво събиране на дължимото в недобори чак до казания индикт, било че те се отнасят до общата, или специалната каса на твоя славност, или до управлението на Илирийската императорска префектура, на преславния Юстиниан, префект на войсковите части в Скития и Мизия, на императорското ни съкровище, на пресвещения ни фиск, на императорския патримониум, или на предостойния попечител на императорските имоти. Но да се опрости на всички длъжници всичко, което се дължи било в злато, или в сребро, или в друг вид, та да не се изискват вече дължимите недобори на фиска за времето чак до споменатия индикт включително нито от земеделците, нито от наемниците, нито от емфитевтите, нито от собствениците.

— — —

D. anno I. Iustinου pp. Aug. [a. 566] (Sch., Nov. CXLVIII, pp. 722, 1—6, 722, 13—723, 19).

Издадено през първата година (от управлението) на Юстин Август, баща на отечеството. [566 г.]

26. Ut praesides provinciarum gratis fiant ex supplicatione deo carissimorum episcoporum et possessorum et incolarum provinciarum ad piissimum imperatorem facta, ut qui nominatus sit fisco cautionem praestet; quodsi id facere distulerint, ne quis imperatorem adeat adversus praesidem, quidquid is tributorum publicorum nomine fecerit

26. Περὶ τοῦ προῖκα τοὺς τῶν ἐπαρχιῶν ἄρχοντας γίνεσθαι ἐκ δεήσεως τῶν τε θεοφιλεστάτων ἐπισκόπων καὶ κτητόρων καὶ οἰκητόρων τῶν ἐπαρχιῶν πρὸς τὸν εὐσεβέστατον βασιλέα, ἐφ' ᾧ τὸν ὀνομαζόμενον τὸ δημόσιον ἀσφαλίζεσθαι. Εἰ δὲ ὑπερθῶνται τοῦτο

26. Управителите на провинциите да се назначават даром по молба на боголюбивите епископи, собствениците на имения и жителите на провинциите, [отправяна] до преблагочестивия император, та назначаваният да осигури държавното съкровище. Ако те отлагат да направят това, никой да не

[1] Става дума за 559/560 г. от цикъла 552—567 г.

*πρᾶξαι, μηδένα προσιέναι κατὰ τοῦ
ἄρχοντος ὁτιοῦν πράττοντος προ-
φάσει τῶν δημοσίων.*

*⟨Προοίμιον.⟩ Τῆς παρὰ τοῦ θεοῦ δεδομένης
ἡμῖν πολιτείας κηδόμενοι καὶ ἐν πάσῃ δικαιο-
σύνῃ ζῆν τοὺς ἡμετέρους σπουδάζοντες ὑπηκό-
ους ἕνα σκοπὸν ἐξ ἀρχῆς τοῦτον ἐθέμεθα, ἅπαν
εἴ τι πρώην ἀτελὲς ἦν καὶ συγκεχυμένον ὑπῆρ-
χε, τοῦτο καὶ ἐπανορθῶσαι καὶ τέλειον ἀποφῆ-
ναι. μεριμνήσαντες τοίνυν ὅπως τό τε δημό-
σιον τό τε ὑπήκοον ἀβλαβές τε καὶ ἀζήμιον
διατελοίη, διενοήθημεν ὅτι δὴ τοῦτο ῥαδίως ἔξο-
μεν, εἰ τοὺς ἡγουμένους τῶν ἐπαρχιῶν προῖκα
τὰς ἀρχὰς παραλαμβάνοντας καὶ τὸ δημόσιον
ἀσφαλιζομέν.υς ὀρθῶς τε καὶ νομίμως ἅπασι
χρῆσθαι παρασκευάσαιμεν, παντὸς ἀπεχομένους
τοῦτο μὲν ἀδικήματος τοῦτο δὲ καὶ λήμματος
αἰσχροῦ τε καὶ ἄλλως ἀπηγορευμένου.*

Caput I

*Ἵνα τοίνυν μὴ ξένοι τινὲς ἐπεισπηδῶντες
ταῖς ἐπαρχίαις ἀδικοῖεν αὐτὰς ἡμεῖς τε συχ-
ναῖς ταῖς κατ' αὐτῶν ἐνοχλοίμεθα προσελεύσεσι,
προτρέπομεν τοὺς ἑκάστης ἐπαρχίας ὁσιωτάτους
ἐπισκόπους κτητόρων τε καὶ οἰκητόρων τοὺς
ἄγοντας τὰ πρωτεῖα, διὰ κοινῆς δεήσεως ἀνα-
φέρειν ἐπὶ τὸ ἡμέτερον κράτος τοὺς αὐτοῖς ἐπι-
τηδείως ἔχειν πρὸς τὴν ἀρχὴν τῆς αὐτῶν ἐπαρ-
χίας νομιζομένους. τούτοις γὰρ τὰ σύμβολα τῆς
ἀρχῆς δόσεως χωρὶς παρέξομεν ἀσφαλιζομέ-
νοις τὸν δημόσιον εἰσάγειν κανόνα, παρεγγυῶν-
τες αὐτοῖς τῶν νόμων ἐναντίον μηδὲν διαπράτ-
τεσθαι [ἢ] μηδέ τινα βιάζεσθαι παρὰ τῶν ὑπο-
τελῶν ⟨πόρον, ἀλλὰ ταῖς οἰκείαις⟩ ἀρκουμένοις
σιτήσεσιν ἐπαγρυπνεῖν τῇ τῶν δημοσίων φόρων
εἰσπράξει, καὶ τοῖς μὲν περὶ τὰς εὐσεβεῖς εἰσ-
φορὰς εὐγνωμονοῦσι πρᾴως τε ἅμα καὶ πατρι-
κῶς προσφέρεσθαι, τοὺς δὲ ἀγνωμονοῦντας εἰσ-
πράττειν σφοδρότερον, μηδὲν ὑπὲρ τούτου κέρ-
δος οἰκεῖον παντάπασιν ἀποφερομένους. δεήσει
δὲ αὐτοὺς οὐδὲν ἧττον καὶ τοῖς δικαζομένοις
ἅπασι τὸ ἴσον τε καὶ δίκαιον νέμειν σὺν τάχει
τε τούτους ἀπαλλάττειν βλέποντας πρὸς τοὺς νό-
μους, ὡς μὴ καὶ δαπάναις καὶ χρόνοις μακ-*

идва (да се оплаква) против управителя, ако той събира каквото и да е под предлог на данъци

⟨Увод.⟩ Грижейки се за предадената ни от бога държава[1] и стараейки се нашите подчинени да живеят при пълна справедливост, ние си поставихме отначало единствено тази цел — да изправим и да направим да бъде съвършено всичко това, което преди е било несъвършено и объркано. И тъй, като размислихме как и съкровището, и подчинените биха могли без вреда и загуба, ние намерихме, че бихме постигнали лесно това, ако направим така, че управителите на провинции, като получат даром службата си и осигурят [приходите на] съкровището, да постъпват във всичко справедливо и законно и да се въздържат от всяка неправда или позорна и изобщо забранена корист.

Глава I

И тъй, за да не могат някои чужди хора да навлизат в провинциите и да им причиняват вреди, а ние да се отежняваме с честите оплаквания срещу тях, поканваме всепреподобните епископи на всяка провинция и първенците между собствениците и жителите да съобщят с обща жалба на наше могъщество лицата, които те смятат, че [ще] са им полезни за управлението на тяхната провинция. На тях именно ние ще дадем даром знаците на властта, ако те гарантират, че ще внасят държавния данък, като им предпишем да не извършват нищо [за себе си] против законите и да не вземат насилствено никакви пари от подчинените, но да се задоволяват със своята издръжка и да бдят за събирането на държавните данъци, да се отнасят кротко и същевременно бащински към тези, които са добросъвестни по отношение на благочестивите данъци, а от недобросъвестните да изискват данъците по-строго, като извън това не вземат изобщо никаква печалба за себе си. Те ще трябва също така да присъждат на всички съдещи се справедливост и право и бързо да ги отпращат, когато се обръщат към закона, за да не ги измъчват с разноски

[1] Според византийското схващане владетелят получавал своята власт от бога. Същото схващане е характерно и за средновековните български владетели. Вж. *В. Бешевлиев*, Първобългарски надписи, ГСУиф, XXX, 1, София 1934, с. 98.

ροῖς αὐτοὺς ἐπιτρίβεσθαι· ἐπεξιέναι δὲ καὶ τοῖς ἁμαρτάνουσι, καὶ πρὸς τὸν νόμον ἐπάγειν τὰς τιμωρίας αὐτοῖς, καὶ πᾶσαν ἐπιδείκνυσθαι δικαιοσύνην.

Caput II

Οὐ μόνον δὲ αὐτοῖς ταῦτα προαγορεύομεν, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀρχῆς ἑκάστης παρέδροις καὶ τοῖς ἄλλως ὑπηρετουμένοις αὐταῖς. εἰ γάρ τις αὐτῶν ἢ περὶ τὴν τῶν δημοσίων εἴσπραξιν ῥαθυμίᾳ χρήσηται, ἢ ζημίαις ἢ ἐπηρείαις περιβάλοι τοὺς ἡμετέρους ὑποτελεῖς, τῆς τε οὐσίας ἐκπεσεῖται καὶ μεγίσταις ὑπαχθήσεται τιμωρίαις. ἡμῖν γὰρ ἡγουμένου θεοῦ μία τίς ἐστιν αὕτη σπουδὴ τὰς ἐπαρχίας εὐνομεῖσθαί τε καὶ ἀσφαλῶς οἰκεῖσθαι καὶ τῆς τῶν ἀρχόντων ἀπολαύειν δικαιοσύνης, τούς τε δημοσίους ἀμέμπτως εἰσάγεσθαι φόρους. οὐ γὰρ ἄλλως ἔνεστι τὸ πολίτευμα διασώζεσθαι μὴ τῶν εὐσεβῶν εἰσαγομένων τελεσμάτων, ἐξ ὧν τὸ μὲν στρατιωτικὸν τὰ τεταγμένα τούτῳ κομιζόμενον τοῖς πολεμίοις ἀντικαθίσταται καὶ ἐκ τῆς τῶν βαρβάρων ἐπιδρομῆς τε καὶ κακίας ἐξαιρεῖται τοὺς ὑποτελεῖς, φρουρεῖ δὲ καὶ τοὺς ἀγροὺς καὶ τὰς πόλεις ἐκ τῆς τῶν λῃστῶν καὶ τῶν ἄλλως ἄτακτον βίον ἐπανῃρημένων ἐπηρείας τε καὶ ἐφόδου, ἀπολαύει δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τῶν ταγμάτων τῶν αὐτοῖς ἀπονεμηθέντων, τείχη τε καὶ πόλεις ἐπανορθοῦνται, δημοσίων τε βαλανείων ἐκπυρώσεις πρόϊασι θεάτρων τε ἐπιμέλεια καὶ τῶν ἄλλων, ὁπόσα πρὸς θεραπείαν τῶν ὑπηκόων ἐξεύρηται· ὥστε τὰ παρ' αὐτῶν συντελούμενα τὰ μὲν εἰς αὐτοὺς τὰ δὲ καὶ δι' αὐτοὺς δαπανᾶσθαί τε καὶ ἐπιδίδοσθαι, ἡμῖν δὲ καθάπαξ οὐδὲν ἐντεῦθεν ἢ τὰς ὑπὲρ τούτων ἔχειν συμβαίνει φροντίδας, πλὴν ἀλλ' οὐδὲ ταύτας ἀμίσθους, τοῦ μεγάλου θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τῷ μεγέθει τῆς αὐτοῦ φιλανθρωπίας πολλοῖς ἡμᾶς καὶ διὰ τοῦτο τοῖς ἀγαθοῖς ἀμειβομένου.

Caput III

Ταῦτα μὲν οὖν ἡμεῖς τοῖς ἐν ταῖς ἐπαρχίαις ἅπαντα προκηρύττοντες, καὶ ταύτῃ δεικνύντες ὅση τις ἡμῖν ἐστι περὶ τοὺς ὑπηκόους φιλανθρωπία, ἵλεώ τε καὶ εὐμενῆ τὸν θεὸν μᾶλλον ἕξομεν, τῆς τῶν ὑποτελῶν ἀβλαβείας τοσαύτην τιθέμενοι πρόνοιαν. οἱ δὲ ταύτης ἡμῶν τῆς καλοκαγαθίας ἐπιτυχόντες εἰ περὶ τὴν τῶν ἀρχόντων αἵρεσιν διαμάρτοιεν, οὐδένα παντελῶς

и със [загуба на] много време. Те трябва да преследват провиняващите се, да им налагат наказание според закона и да проявяват пълна справедливост.

Глава II

Ние наредихме това не само на тях, но и на помощниците на всеки управител на провинция и изобщо на служителите им. Защото ако някой от тях прояви немарливост при събирането на данъците или притеснява нашите поданици с глоби и оскърбления, той ще бъде лишен и от състоянието си, и ще бъде подложен на най-големи наказания. Защото под напътствието на бога аз имам единствено тази грижа провинциите да бъдат управлявани добре, да живеят в сигурност и да се наслаждават на справедливостта на управителите, и държавните данъци да се внасят безупречно. Защото държавата не може да бъде запазена, ако не се внасят благочестивите данъци. Войската, като взема от тези данъци отреденото ѝ, се противопоставя на неприятелите и спасява поданиците от нахлуването и напастта на варварите. Тя пази и нивите, и градовете от щетите и набезите на разбойниците и на избралите по друг начин безпътен живот. И останалите войскови отреди получават определеното им. Поправят се стени и градове. Поддържа се паленето на обществените бани, полагат се грижи за театрите и за другите неща, които са измислени за удоволствие на поданиците. Така че една част от събраното от [поданиците] се дава на тях, а другата се изразходва заради тях. А ние нямаме изобщо никакъв интерес в това освен грижите за тези неща, но и те не са без възнаграждение, тъй като великият бог и наш спасител Исус Христос поради величието на своето човеколюбие ни възнаграждава за това с много блага.

Глава III

И тъй, като съобщаваме всичко това на жителите в провинциите и като посочваме по този начин колко голяма ни е любовта към подчинените, бог ще бъде по-милостив и по-благосклонен [към нас], които полагаме толкова голяма грижа за невредимостта на поданиците. А тия, към които е проявено това наше великодушие, ако сгрешат по отношение избора на управители, да не обвиняват никого

ἢ σφᾶς αὐτοὺς αἰτιάσονται. εἰ δὲ καὶ ἀναβάλοιντο τούτους ἐπιλέγεσθαι καὶ εἰς ἡμᾶς ἀναφέρειν, οὐκέτ' ⟨ἂν⟩ δικαίως τοὺς ἐντεῦθεν ἐκπεμπομένους ἐν ταῖς ἐπαρχίαις διὰ τὴν τῶν δημοσίων συλλογὴν ἅπαντα πράττειν προαιρουμένους ἐπιμέμψαιντο, ⟨οὐδ' ἡμεῖς⟩ τοῦ λοιποῦ ἀνεξόμεθα προσιόντων αὐτῶν καὶ τούτους αἰτιωμένων. οἱ γὰρ τὴν ἐξουσίαν παρ' ἡμῶν λαβόντες τῆς τῶν ἀρχόντων ἐπιλογῆς, ἵνα τὰς ἀρχὰς προῖκα λαμβάνοντες τοὺς δημοσίους εἰσάγοιεν φόρους αὐτοί τε παρ' αὐτῶν μηδαμῶς ἀδικοῖντο, ῥαθυμοῦντες οὗτοι περὶ τὴν τούτων ἐπιλογὴν ἀνεκτοὶ καθάπαξ οὐκ ἔσονται μεμφόμενοι τούτοις καὶ ταῖς κατ' αὐτῶν προσελεύσεσιν ἡμῖν ἐνοχλοῦντες. ἀναβολῇ δὲ χρήσεται καθάπαξ οὐδεὶς πρὸς τὴν τῶν ἐπικειμένων αὐτῷ δημοσίων φόρων καταβολήν, οὐ θεῖος οἶκος, οὐχὶ ἁγιωτάτη ἐκκλησία, οὐκ εὐαγὲς πτωχεῖον ἢ μοναστήριον, ἀλλ' οὐδὲ μεῖζον ἢ ἔλαττον πρόσωπον. οὔτε δὲ πολιτευομένους οὔτε τοὺς λεγομένους ἐκλήπτορας οὔτε μὴν τοὺς ἄλλους, οἷς ἐπίκειται ἡ τῶν δημοσίων φόρων φροντίς, ἐξαιροῦμεν τοῦ ἐντεῦθεν κινδύνου. τὰ γὰρ κοινῇ πᾶσι λυσιτελοῦντα προκρίνομεν τῆς ἀδίκου προαιρέσεως τῶν εἰς τὸ δημόσιον ἀγνωμονεῖν ἐθελόντων.

⟨Ἐπίλογος.⟩ Ὥστε δὲ τὰ καλῶς ἡμῖν παραστάντα φανερὰ πᾶσι γενέσθαι, κελεύομεν τὴν σὴν ὑπεροχὴν κατά τε τὴν εὐδαίμονα ταύτην πόλιν καὶ μὴν καὶ ἐν ταῖς ἐπαρχίαις τὸ παρὸν θεῖον ἴδικτον προθεῖναι εἰς τοὺς περιφανεῖς ἑκάστης πόλεως τόπους, ὥστε μηδένα διαλαθεῖν τὴν ἐξηυρημένην πρόνοιαν τῆς γαληνότητος ἡμῶν ὑπέρ τε τοῦ δημοσίου καὶ τῆς τῶν ὑποτελῶν ἀβλαβείας.

Dat. XV k. Febr. CP. ⟨imp.⟩ dn. Iustini pp. Aug. ⟨anno IV⟩ post cons. eiusdem ⟨anno III.⟩ [a. 569.]

(Sch., Nov. CXLIX, pp. 723, 20—725, 20).

другиго изобщо освен себе си. Ако ли пък отложат да ги изберат и да донесат до нас, те несправедливо биха негодували, че изпращаните оттук лица в провинциите предприемат да извършат всичко за събирането на данъците; и ние занапред не ще допуснем да се явяват при нас и да се оплакват от тях. И наистина, ако тези, които са получили от нас право да избират управителите, та като добият даром длъжностите, да могат да внасят държавните данъци и сами да не бъдат онеправдавани от тях, ако те проявят безгрижие относно избора им, изобщо не ще бъдат допускани да се оплакват от тях и да ни отегчават с донесения против тях. Никой изобщо не ще се ползува от отсрочка по плащането на наложените му държавни данъци: нито императорски дом, нито пресвета църква, нито свет дом за бедни или манастир, нито дори по-високо или по-нискостоящо лице. Ние не освобождаваме от произтичащата от това отговорност нито куриалите, нито така наричаните откупчици, нито другите лица, върху които лежи грижата за държавните данъци. Защото ние предпочитаме това, което изобщо ползува всички, пред несправедливия стремеж на тия, които желаят да ощетяват държавното съкровище.

⟨Заключение.⟩ За да стане известно на всички това, което ние намерихме за добро, заповядваме твое превъзходителство да изложиш настоящия императорски едикт в този честит град, а също така и в провинциите на най-личните места на всеки град, за да не остане скрита за никого проявената от наша светлост грижа за държавното съкровище и за невредимостта на поданиците.

Издаден в Константинопол на 18 януари, ⟨през 4-та година⟩ от царуването на господаря Юстин, баща на отечеството, ⟨и на 3-та година⟩ след консулстването на същия. [569 г.]

27. De infantibus expositis

27. Περὶ τῶν χαμευρετῶν βρεφῶν

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Ἠλίᾳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τοῦ Ἰλλυρικοῦ

27. За подхвърлените деца

Същият император до Илия, преславния префект на Илирик

⟨*Προοίμιον.*⟩ *Ἔγκλημα τῆς ἀνθρωπίνης γνώμης ἀλλότριον καὶ οὐδὲ περὶ πάντων βαρβάρων ἀξιόπιστον Ἀνδρέας ὁ θεοφιλέστατος πρεσβύτερος καὶ ἀποκρισιάριος τῆς τῶν Θεσσαλονικέων ἁγιωτάτης ἐκκλησίας προσήγγειλεν, ὥς τινες τὰ προϊόντα εὐθὺς ἐκ κοιλίας ἀπορρίπτοντες βρέφη καὶ ἐν ταῖς ἁγίαις αὐτὰ καταλιμπάνοντες ἐκκλησίαις μετὰ τὸ ταῦτα παρὰ τῶν εὐσεβούντων ἀνθρώπων ἀναγωγῆς καὶ τροφῆς ἀξιωθῆναι ἐκδικοῦσι καὶ δούλους προσαγγέλλουσι, καὶ ἐπιθυμοῦσι τῇ οἰκείᾳ ὠμότητι τοῦτο προσθεῖναι, ὥστε οὓς ἐν αὐτοῖς τοῖς τῆς ζωῆς προοιμίοις θανάτῳ παραδεδώκασιν, αὐξήσαντας στερῆσαι τῆς ἐλευθερίας. ἐπειδὴ τοίνυν τὸ τοιοῦτον ἀτόπημα πολλὰ κατὰ ταὐτὸν περιέχει ἐγκλήματα, φόνον τε καὶ συκοφαντίαν καὶ ὅσα ἄν τις ἐν τῇ τοιαύτῃ πράξει εὐκόλως ἀπαριθμήσαιτο, ἔδει τοὺς τὰ τοιαῦτα διαπραξαμένους τὴν ἐκ τῶν νόμων μὴ διαφεύγειν ἐκδίκησιν, ἀλλ᾽ εἰς τὸ τοὺς ἄλλους σωφρονεστέρους γενέσθαι ταῖς ἐσχάταις αὐτοὺς ὑποβληθῆναι ποιναῖς, οἷα ἐκ τῆς ἀναιδείας τῆς ἐναγωγῆς ἴδια ἐγκλήματα προσαγγείλαντας. ὅπερ τοῦ λοιποῦ φυλαχθῆναι θεσπίζομεν.*

Caput I

Ὅσοι τοίνυν οὕτως ἐν ἐκκλησίαις ἢ ῥύμαις ἢ ἄλλοις τόποις ἀπορριφέντες δειχθῶσι, τούτους πᾶσι τρόποις ἐλευθέρους εἶναι παρακελευόμεθα, κἂν εἰ ἀκριβής τις ἀπόδειξις ὑπάρχοι τῷ ἐνάγοντι εἰς τὸ δεῖξαι τὸ τοιοῦτον πρόσωπον τῇ αὐτοῦ διαφέρειν δεσποτείᾳ. εἰ γὰρ τοῖς ἡμετέροις προστέτακται νόμοις, ὥστε τοὺς νοσοῦντας οἰκέτας παρὰ τῶν δεσποτῶν καταφρονηθέντας καὶ ὡς τῆς αὐτῶν ὑγιείας ἀπελπισθείσης ἐκ τῶν κεκτημένων ἐπιμελείας μὴ ἀξιουμένους πάντως εἰς ἐλευθερίαν ἀναρπάζεσθαι, πῶς ἄρα γε τοὺς ἐν αὐτῇ τῇ τῆς ζωῆς ἀρχῇ τῇ τῶν ἄλλων ἀνθρώπων καταλειφθέντας εὐσεβείᾳ καὶ παρ᾽ αὐτῶν ἀνατραφέντας ἀνεξόμεθα εἰς ἄδικον δουλείαν καθέλκεσθαι; ἀλλὰ τούτοις τόν τε ὁσιώτατον ἀρχιεπίσκοπον τῆς Θεσσαλονικέων καὶ τὴν ὑπ᾽ αὐτὸν ἁγίαν τοῦ θεοῦ ἐκκλησίαν καὶ τὴν σὴν ἐνδοξότητα βοηθεῖν καὶ τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῖς ἐκδικεῖν θεσπίζομεν, μηδὲ τὰς ἐκ τῶν ἡμετέρων νόμων τῶν ταῦτα πραττόντων διαφευγόντων ποινάς, οἷα πάσης ἀπανθρωπίας καὶ ὠμό-

⟨Увод.⟩ Андрей, пребоголюбивият презвитер и апокрисиарий[1] на пресветата Солунска църква, [ни] извести за едно престъпление, чуждо на човешкия разум и невероятно дори по отношение на всички варвари. Някои подхвърляли веднага новородените деца и ги оставяли в светите църкви. А след като децата бивали удостоявани от благочестиви люде с възпитание и отглеждане, те си ги изземвали със съд и ги обявявали за роби. И към своята жестокост прибавят това, че са лишили от свобода, след като са пораснали, онези, които в самото начало на живота им са били предали на смърт. И така, понеже такова чудовищно нещо съдържа в себе си много престъпления — и убийство, и клевета, и всичко друго, което всеки лесно би изброил в такова едно деяние, трябваше онези, които са извършили такова нещо, да не избягват наказанието на законите, но за да станат другите по-разумни, да бъдат подложени на най-големи наказания, тъй като в безсрамния си иск съобщавали собствените си престъпления. Ние заповядваме да се бди занапред върху това.

Глава I

И тъй постановяваме да бъдат на всяка цена свободни тези, за които се докаже, че са били подхвърлени така в църквите, по улиците или на други места, дори ако заявителят има сигурно доказателство да посочи, че такова лице зависи от неговата власт. Защото ако от нашите закони е наредено да се освобождават напълно болните роби, които са пренебрегвани от господарите и не са удостоявани с грижи от собствениците, тъй като оздравяването им е безнадеждно, то как наистина ще позволим да бъдат отвлечени в несправедливо робство онези, които в самото начало на живота си са били предоставени на благочестието на други люде и са били отгледани от тях? Ние постановяваме пресветият архиепископ на Солун, подвластната му божия църква и твоя славност да помагат на тези хора и да им възвръщат свободата. И тези, които вършат това престъпление, да не избягват наказанията на нашите закони, тъй като са изпълне-

[1] Апокрисиарии били наричани нунциите и пратениците на църквите и епископите. Апокрисиарии били също пратеници на имп. канцелария и пратеници с дипломатически и военни мисии. Вж. *A. Emerau*, Apocrisiaires et apocrisiarat. Notion de l'apocrisiarat: ses variétés à travers l'histoire (=Echos d'Orient, XVII, 1914, pp. 289—297; *idem*, Les apocrisiaires en Orient, ibid., pp. 542—548.

τητος πεπληρωμένων [*καὶ*] *τοσοῦτον πάσης μιαιφονίας χείρονος, ὅσον ταύτην τοῖς ἀθλιωτέροις ἐπάγουσι.*

⟨*Ἐπίλογος.*⟩ *Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦδε τοῦ θείου δηλούμενα τύπου ἥ τε σὴ ἐνδοξότης καὶ ὁ κατὰ καιρὸν τὴν αὐτὴν παραληψόμενος ἀρχὴν καὶ ἡ πειθομένη ὑμῖν τάξις ἔργῳ καὶ πέρατι παραδοῦναι καὶ παραφυλαχθῆναι σπευσάτω. καὶ ποινὴ γὰρ ἐπικείσεται ε΄ χρυσίου λιτρῶν κατὰ τῶν ταῦτα παραβαίνειν ἐπιχειρούντων ἢ παραβαίνεσθαι συγχωρούντων.*

Dat. prid. id. Dec. CP. ⟨imp.⟩ dn. Iustiniani pp. Aug. ⟨anno XV.⟩ Basilio vc. cons. [a. 541.]

(Sch., Nov. CLIII, pp. 728, 13 — 729,16.)

ни с всякаква безчовечност и жестокост, която е толкова по-лоша от всяко убийство, колкото към по-нещастни хора бива прилагана.

⟨Заключение.⟩ И тъй твоя светлост и този, който своевременно ще заеме същата служба, и подчинените ви чиновници да се постараят да приложат и изпълнят това, което сме решили и което се обявява чрез това императорско предписание. Защото ще бъде наложена и глоба от пет либри злато на тези, които се опитат да го нарушат или позволяват да се нарушава.

Издадено на 12 декември в Константинопол, ⟨15-та година от царуването⟩ на нашия господар Юстиниан Август, баща на отечеството, през консулствуването на преславния Василий. [541 г.]

28. *Sacra forma transmissa Dominico gloriosissimo praefecto de variis capitibus*

28. Θεῖος τύπος καταπεμφθεὶς Δομνίκῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ περὶ διαφόρων κεφαλαίων.

⟨*Προοίμιον.*⟩ *Ἐπύθετο ἡμῶν ἡ σὴ ἐνδοξότης περί τινων ἀμφισβητουμένων παρὰ τῶν ἐλλογιμωτάτων τῆς παρὰ Ἰλλυριοῖς ἀγορᾶς τῆς δίκης ἀγωνιστῶν, ἅπερ ἔφησας ἡμετέρας διακρίσεως δεῖσθαι, ὥστε μὴ διηνεκῶς στασιάζεσθαι.*

Caput I

Τὸ τοίνυν πρῶτον κεφάλαιον τοιοῦτον ἦν. Γυνή τις ἐπὶ τοῖς παρὰ τοῦ συνοικήσαντος δωρηθεῖσιν αὐτῇ πράγμασιν, οὐ μὴν παραδεδομένοις, ἠβούλετο τελευτήσαντος τοῦ ἀνδρὸς καὶ ἡσυχίαν ἀγαγόντος ἐπὶ τῇ δωρεᾷ τὰ πράγματα ἐκδικεῖν, ὡς κυρία τούτων τῇ τε δωρεᾷ τῇ τε σιωπῇ τοῦ ἀνδρὸς γενομένη. ἀντετίθετο παρὰ τῶν κατεχόντων, παραγραφὴν αὐτὴν μόνην ἔχειν ἐναγομένην εἰ κατέχοι, οὐ μὴν καὶ παρ' ἑτέρου δύνασθαι ταῦτα ἐκδικεῖν. τὸ μὲν οὖν ἀμφισβητηθὲν τοιοῦτον ἦν. ἡμεῖς δὲ ἀνεμνήσθημεν διατάξεως ἡμετέρας λεγούσης, τὸν δωρησάμενον, εἰ καὶ μὴ ἐπερωτηθῇ τὴν παράδοσιν, ἀνάγκην ἔχειν παραδιδόναι τὸ δωρηθέν. οὐ γὰρ ἐπ' ἐξαπάτῃ, οὐδὲ ἵνα γράμματα εἴη γυμνὰ τὸ γινόμενον, προσήκει πράττεσθαι συμβόλαιον. προσενενοήσαμεν δὲ καὶ τὴν τοῦ Cinci*ου νόμου τοῦ*

28. *Императорско предписание по разни въпроси, изпратено на преславния префект Доминик*

⟨Увод.⟩ Твоя светлост ни попита за някои спорни неща между най-знаменитите адвокати при илирийския форум,[1] които, казваш, се нуждаят от наше решение, за да не спорят непрекъснато.

Глава I

И тъй първият въпрос бил такъв. Някоя си жена, след като съпругът ѝ умрял и не бил казал нищо за подаряването, поискала да предяви иск в съда за подарените ѝ от него, но непредадени неща, тъй като тя била станала тяхна собственица по силата колкото на подаряването, толкова и на мълчанието на съпруга. От страна на ония, които държели вещите, се възразявало, че тя би могла да направи възражение само ако бъде призована в съд и би притежавала вещите, но тя не могла да предявява иск за тях и срещу други лица. И тъй спорът бил такъв. Ние обаче си спомнихме нашата наредба,[2] която гласи, че дарителят е задължен да предаде подареното, макар и да не е обещал предаването. Защото споразумението трябва да се прави не за измама, нито пък станалото да остане голо пис-

[1] Сиреч съд. [2] Вж. Cod. Iust. VIII, 53 (54) l. 35, § 5. Срв. Instit. Iust., II, 7, § 2.

παλαιοῦ νομοθεσίαν, ὃν εὖ ποιοῦσα τῆς οἰκείας νομοθεσίας ἀπεπέμψατο πρώην ἡ πολιτεία, τοιαῦτα νομοθετοῦντα ὁποῖα κατὰ τὸ παρὸν ἠμφισβήτηται. Καὶ θεσπίζομεν, εἰ κατὰ τὸ ἔμπροσθεν ἡμῖν εἰρημένον τελείως ἅπαντα σχοίη τὰ τῆς τοιαύτης δωρεᾶς κατά τε τὸ μέτρον κατά τε τὴν ἐμφάνειαν, ἐρρῶσθαι ταύτην ἐκ τρόπου παντὸς τῇ τοῦ ἀνδρὸς σιωπῇ εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς κατὰ τὴν ἡμετέραν διάταξιν ἐξ οὗ γέγονεν, ὥστε κἂν εἰ μετὰ ταῦτα ὁ ἀνὴρ εἰς ὑποθήκην δοίη τὸ πρᾶγμα ἢ εἰς ἐνέχυρον παράσχοι, ἀλλὰ προεκπεποιηκέναι δοκεῖν τόν γε μέχρι περιῆν ἡσυχάσαντα· — — —

D. V. id. Iun. Cp. ⟨imp.⟩ dn. Iustiniani pp. Aug. anno XIII. Apione vc. cons. [a. 539] (Sch., Nov. CLXII, pp. 747, 1—19, 749, 14—15).

мо. Но ние обърнахме внимание и върху издадения стар Цинциев закон,[1] който държавата по-рано справедливо отстрани от своето законодателство, като постанови това, което сега е предмет на спор. И ние постановяваме, че ако всичко около това даряване е направено напълно според казаното по-горе от нас и по отношение на начина, и по отношение на изявяването, това дарение според нашата наредба, по която е направено, добива във всеки случай сила още от самото начало поради мълчанието на мъжа. Така че ако и мъжът след това даде тази вещ под ипотека или в залог, да се смята, че този, който наистина е замълчал, докато е бил жив, я е отчуждил предварително. — — —[2].

Издадена на 9 юни в Константинопол, 13-та година от царуването на нашия господар Юстиниан Август, баща на отечеството, през консулствуването на преславния Апион. (539 г.)

29. De relevatione tributorum

29. Περὶ κουφισμοῦ δημοσίων

⟨Προοίμιον.⟩ — — — Ἴσμεν τοίνυν τὰς ἐπαλλήλους τε καὶ πολυτρόπους τῶν ἀνθρώπων φθορὰς εἰς τοσοῦτον τὰς κτήσεις καταγαγεῖν ἀπορίας, ὡς μήτε προσόδους εἰσάγειν δύνασθαι τοῖς κεκτημένοις μήτε μὴν τὰς τῶν δημοσίων αὐτάρκως εἰσκομίζειν φοράς, καὶ ταῦτα στρατιωτικῆς τε καὶ τῆς ἄλλης κατὰ τὸ ἀναγκαῖον προϊούσης δαπάνης ἐπικειμένης καὶ σφόδρα καὶ συνωθούσης ἡμᾶς πολλοῖς περιρρεομένους πολέμοις συχνὰς ποιεῖσθαι χρημάτων τὰς ἐπιδόσεις. ἐμεριμνήσαμεν οὖν ἱκανῶς, πῶς ἂν γένοιτο καὶ τὴν χρείαν πληρῶσαι καὶ τῶν ὑπηκόων τὴν ἔνδειαν θεραπεῦσαι, πρὸς πολλά τε μεριζομένης ἡμῖν τῆς περὶ ταῦτα γνώμης ἐκράτησεν ὅμως τὸ μᾶλλον πρὸς φιλανθρωπίαν ἰδεῖν καὶ τῆς ἀρεσκούσης θεῷ μεταδοῦναι τοῖς ὑποτελέσι βοηθείας, τὸ δὲ λεῖπον τοῖς κοινοῖς δαπανήμασιν ἐκ τῶν βασιλικῶν ἀντεισαγαγεῖν θησαυρῶν.

29. За намаление на данъците

⟨Увод.⟩ — — — И тъй ние знаем, че поради непрекъснатите и разнообразни загуби на хората имотите са стигнали до такава бедност, че те не могат нито да дават приходи на собствениците, нито да плащат задоволително данъците на държавното съкровище. И това стана, когато ни притискаха, и то силно, военни и някои други необходими разходи и ни караха, заети в много войни, да правим чести парични жертви. Прочее ние достатъчно разсъждавахме как би могло и да се задоволят нуждите, и да се премахне бедността на поданиците. Въпреки че мисълта ни за това се насочваше в много насоки, все пак надделя желанието да се обърнем по-скоро към човеколюбието и да дадем на поданиците богоугодната помощ, а недостигът в държавните разходи да се покрие от държавното съкровище.

---

[1] Закон от 204 г. пр. н е., наречен по името на Marcus Cincius Alimentus. Този закон ограничавал донякъде даренията. [2] По-нататък във 2 и 3 глава се уреждат и други спорни въпроси. Във 2 гл. се постановява децата, родени от майка адскриптиция (вж. стр. 83, бел. 5), да остават адскриптиции. Родените от майка свободна и баща адскриптиций остават свободни. Каквото придобият те като свободни колони, остава като тяхна собственост, а не имот на господаря. Но те не могат да напускат имота и да отидат на друг освен ако станат господари на собствен имот, който би бил достатъчен да им погълне труда, за да не могат да отиват да работят и друг. В гл. 3 се постановява децата, родени от родители—адскриптиции на разни господари, да остават адскриптиции, и то към господаря на майката, ако детето е едно. Ако децата са повече, те се разделят наравно, но ако числото им е тек, към господаря на майката отива и едно дете повече.

Caput I

᾿Αναθέντες τοιγαροῦν καὶ ταύτην ἡμῶν τὴν φροντίδα τῷ δεσπότῃ Χριστῷ, καὶ πρέποντα πράττοντες ταῖς παρούσαις τῆς μεγάλης ἑορτῆς ἡμέραις τοῦ σωτηριώδους πάθους καὶ τῆς ἁγίας αὐτοῦ ἀναστάσεως, προσάγομεν ὑπὲρ τοῦ πολιτεύματος εἰκότως αὐτῷ καὶ τὴν ἐπὶ τοῦ παρόντος δωρεάν, δι᾿ ἧς concedimus *γεωργοῖς τε καὶ συντελεσταῖς ἅπασι (ταὐτὸν δέ ἐστιν εἰπεῖν τοῖς τῶν χωρίων κυρίοις)* integrum unum canonem *τῶν δημοσίων φόρων [τῆς] εἰς* quadriennium *διαιρουμένης, τουτέστι τῆς μὲν εἰσελευσομένης ἐνάτης ἐπινεμήσεως τετάρτην τούτου μοῖραν, τῆς δὲ μετὰ ταύτην δεκάτης τοσοῦτον ἕτερον μέρος, ὁμοίως καὶ τῆς ἑνδεκάτης ⟨καὶ δωδεκάτης⟩ ἐπινεμήσεως ἀνὰ τετάρτην μοῖραν, συναπομειοῦντες καὶ τὰς ὁπωσοῦν ὑπὲρ τούτων παρεχομένας τισὶ συνηθείας.*

Глава I

И тъй, посветявайки и тая си грижа на господа Христа и постъпвайки както подобава през настоящите дни на великия празник на спасителното му страдание и на светото му възкресение, ние справедливо му посветяваме и сегашния дар в полза на гражданите. С него ние отстъпваме на земеделците и на всички данъкоплатци (сиреч на собствениците на имения) един цял годишен размер от държавния данък, като го разделяме на четири години, сиреч една четвърт от него — за предстоящия девети индикт, а за следващия след него десети индикт — друга такава част, също по една четвърт част — за единадесетия и дванадесетия индикт. Едновременно намаляваме и обичайните данъци, които по някакъв начин се дават на някои лица за тези работи.

Caput II

᾿Αφίεμεν δὲ τούτοις καὶ τὰ ἐλλείμματα τοῦ φθάσαντος χρόνου μέχρι πέρατος τῆς ἄρτι παρελθούσης quintae *ἐπινεμήσεως, καὶ θεσπίζομεν μηδεμίαν εἴσπραξιν γενέσθαι τῶν παρ᾿ ἡμῶν φιλοτιμηθέντων εὐσεβῶν τελεσμάτων, εἴτε τὴν μεγίστην ἀρχὴν ὁρᾷ ταῦτα τῶν ἀνατολικῶν ἱερῶν πραιτωρίων εἴτε τὴν παρ᾿ ᾿Ιλλυριοῖς ἐπαρχότητα ἢ τὴν ἀρχὴν τῶν νήσων καὶ τῶν ἐπὶ Σκυθίας τε καὶ Μυσίας στρατιωτικῶν ταγμάτων ἢ τὰς θείας ἡμῶν λαργιτιόνας ἢ καὶ ἄλλην ἀρχήν.* — — —

⟨Dat..... April. Tiberii Constantini felicissimi Caesaris anno I ind. VIII.⟩ [a. 575]
(Sch., Nov. CLXII, pp. 749, 16—17, 749, 23—750, 18, 751, 13—14).

Глава II

Ние им прощаваме и недоборите за минало време чак до края на току-що изминалия пети индикт и постановяваме да не се извършва никакво събиране на опростени от нас благочестиви данъци, било че те се отнасят до великото управление на императорската префектура Ориент или до префектурата на Илирик, или до управлението на островите[1] и на военните отреди в Скития и Мизия, или до императорското ни съкровище, или до друго управление. - - -

Издадена на..... април, първа година на щастливия Цезар Тиберий Константин, VIII индикт [575 г.].

30. De urbe Alexandrinorum et Aegyptiacis provinciis

30. Περὶ τῆς ᾿Αλεξανδρέων καὶ τῶν Αἰγυπτιακῶν ἐπαρχιῶν

⟨῾Ο αὐτὸς βασιλεύς⟩. ᾿Ιωάννῃ τῷ ἐνδοξοτάτῳ ἐπάρχῳ τῶν ἀνατολικῶν ἱερῶν πραιτωρίων.

Caput XI

- - - 1. *Εἰ δέ τινας συμβαίη τῶν ἐκ τῶν εἰρημένων χωρῶν ἀγνωμονεῖν περὶ τὸ δημόσιον καί τινα ταραχὴν πειρᾶσθαι ποιεῖν, ἵνα διαφύγοιεν τὴν εἴσπραξιν, θεσπίζομεν ἄδειαν ἔχειν τὸν τρακτευτὴν ἤτοι τοὺς σκρινιαρίους ἤτοι τὸν ἐπέ-*

30. [Закон] за Александрия и египетските провинции[2]

Същият император до Йоан, преславния управител на императорската префектура Ориент

Глава XI

— — — 1. Обаче ако се случи някои хора от споменатите земи да постъпят неуместно спрямо държавната хазна и се опитат да направят някакъв смут, за да избягнат събирането на данъците, ние постановяваме финансовият ревизор, или

[1] Имат се предвид Цикладските острови.

[2] Диоцезът Египет е имал шест провинции.

χοντα τὴν τάξιν αὐτῶν δῆλα ταῦτα καθιστᾶν τῷ μεγαλοπρεπεστάτῳ αὐγουσταλίῳ, τὸν δὲ οἰκείῳ κινδύνῳ καὶ τῆς πειθομένης αὐτῷ τάξεως καταναγκάζειν τοὺς στρατιώτας ἀμύνειν τῷ πράγματι καὶ συνέχειν τοὺς ἀγνωμονοῦντας καὶ ἀπαιτεῖν τὰ ταῖς ⟨σαῖς⟩ τραπέζαις ὀφειλόμενα οἰκείῳ κινδύνῳ, ὥστε διά τε τῆς πολιτικῆς διά τε τῆς στρατιωτικῆς χειρὸς ταῦτα ἀνυόμενα ἀνυπέρθετον ἔχειν τὴν εἴσπραξιν τήν τε ἐπὶ τὴν μεγάλην ταύτην πόλιν εἰσφοράν. εἰδότων τῶν τε λαμπροτάτων τριβούνων τῶν [τε] ἀνδρειοτάτων στρατιωτῶν καὶ μάλιστα τῶν ἐν αὐτοῖς πρωτευόντων, ὅτι τούτου εἰ ῥαθυμήσειαν καὶ μὴ παρασκευάσουσιν αὐτοὺς ἅπαντα πρᾶξαι ὁπόσα εἰρήκαμεν, καὶ περὶ τῶν σιτήσεων κινδυνεύσουσι· παρακατασχεθήσονται γὰρ αὗται παρὰ τοῦ κατὰ καιρὸν αὐγουσταλίου καὶ εἰσκομισθήσονται ταῖς σαῖς τραπέζαις οἰκείῳ κινδύνῳ, καὶ δήμευσιν ὑποστήσονται οἵ τε λαμπρότατοι αὐτῶν τριβοῦνοι καὶ οἱ ἐν αὐτοῖς πρωτεύοντες (οἵπερ καὶ κεφαλικὴν τιμωρίαν εὐλαβείσθωσαν), καὶ τὸ πᾶν τάγμα μεταστὰν ἐκ τῆς χώρας ἐν τοῖς πορρωτέρω τοῦ Ἴστρου ἤτοι Δανουβίου ποταμοῦ τόποις μετατεθήσεται, τοῖς ἐκεῖσε λιμιτοῖς τῆς παραφυλακῆς ἕνεκα προσκαρτερῆσον. — — —

(Sch., Ed. XIII, pp. 780, 1—4, 785, 14—27)

чиновниците, или заместващият ги да имат право да осведомят за това предостойния августал. А той на своя отговорност и на отговорността на подчинената му служба да принуди войниците да се справят с положението да заловят нечестивите и на своя отговорност да съберат дължимото на ⟨твоята⟩ хазна — с гражданска и с военна сила августалът да извърши незабавно това, което се отнася до събирането на данъка и до внасянето му в този велик град. Нека знаят пресветлите трибуни на най-храбрите войници и предимно първите между тях, че ще рискуват и с издръжката си, ако пренебрегват това и не ги накарат да направят всичко, което сме казали. Защото издръжката ще бъде задържана на негова отговорност от заемащия в това време поста августал и ще бъде внесена в твоето съкровище. И с конфискация на имотите ще бъдат наказани и пресветлите трибуни, и първите между тях (те да се пазят и от смъртно наказание!). И целият отред, отстранен от областта, ще бъде преместен в места отвъд р. Истър, или Дунав, и ще стои там да пази тамошните лимеси.[1] - - -

31. De adscripticiis et colonis

Imp. Iustinianus Aug. Dominico praefecto

⟨Praefatio.⟩ Adierunt nostram serenitatem Lugdunensium habitatores et hoc nos docuerunt: quia ante proposuimus legem, per quam iussimus adscripticios vel colonos commiscentes se liberis mulieribus procreare filios ad similitudinem liberorum, [et] ex hoc detrimentari fundos et eorum functiones, recedentibus agricolis velut ex utero libero procedentibus.

Caput I

Et hoc corrigentes sancimus, secundum veterem legem de adscripticiis et colonis constitutis agricolis quod nascitur adscripticium et colonum fieri; sed si sola fuerit

31. За адскриптициите и колоните

Император Юстиниан Август до префекта Доминик[2]

⟨Увод.⟩ Жителите на Лугдунум[3]. . . дойдоха при наша светлост и ни осведомиха за следното. По-рано издадохме закон,[4] с който заповядахме адскриптициите[5] или колоните, които се женят за свободни жени, да раждат деца, равни на свободните. Поради това страдали именията и работата им, тъй като земеделците, които били родени един вид свободни, ги напускали.

Глава I

Ние, като поправяме това, постановяваме: според стария закон да бъде адскриптиций и колон всеки, който се ражда от земеделци, установени като ад-

[1] Според издателите Schöll и Kroll едиктът е бил издаден между 1 септември 538 и 31 август 539 г. [2] Управител на префектурата Илирик. [3] Лугдунум не ще да е град Лион, а някое селище в Илирик. [4] Вж. Cod. Iust., XI, 47, 1. 24, потвърден с новела LIV, увода, гл. 1, но изменен с новела CLXII, гл. 2, вж. тук стр. 81, бел. 2. [5] Така се наричали в късната императорска епоха колоните, доколкото те са били напълно закрепостени към определена земя и са били задължени да я обработват (вж. тук стр. 61, бел. 1).

mulier libera constituta cum procreaverit filios, tunc ergo nullo modo patimur laedi ex hoc penitus liberum uterum, ut quae alis mulier tali viro sociata fuerit, neque adscripticio neque colono; in hoc tantummodo casu obtinente lege. Sancimus ergo generalem legem, ut qui ex adscripticio et colono natus est, patris naturam sequatur. Sic ergo, et indemnitas fisci collatoribus erit, parens carissime. Hoc ergo medentes praesentem dispositionem disposuimus, quam observare tuam celsitudinem sancimus in omnibus Illyricianis partibus, ut non exinde deminutio aliqua dominis inferatur.

⟨Epilogus.⟩ Tua igitur gloria quae nobis visa sunt et per hanc legem divinam significantur effectui mancipare festinet, multa imminente decem librarum auri qui eam violaverit aut concesserit violandam.

Dat. VII. id. April. CP. imp. dn. Iustiniani ⟨pp.⟩ Aug. anno XIV. Iustino ⟨vc.⟩ cons. [a. 540]

(Sch., App. const. disp. I, p. 796, 4—20).

скриптиции и колони. Но ако се установи, че само жената е била свободна, когато е родила деца, тогава прочее по никой начин не допускаме от това тежко да се оскърбява свободната утроба, като такава жена бъде свързана с такъв мъж — адскриптиций и колон. Само в тоя случай законът има сила. И тъй издаваме общ закон: който е роден от адскриптиций и колон, да има положението на бащата. Така, прескъпи роднино, и съкровището няма да губи от данъкоплатците. И тъй, изправяйки това със закон, ние установихме настоящата разпоредба, която постановихме твое превъзходителство да спазва във всички илирийски области, та да не се нанася поради това някаква щета на господарите.

⟨Заключение.⟩ И тъй твоя славност да побърза да изпълни това, което решихме и което е определено с тоя божествен закон под страх на глоба от 10 либри злато за този, който го наруши или позволи да се наруши.

Издаден на 7 април в Константинопол, 14-та година от царуването на нашия господар Юстиниан Август (баща на отечеството), през консулствуването на (преславния) Юстин. [540 г.]

32. De militibus

32. Περὶ στρατιωτῶν

Ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Θεοδότῳ ἐπάρχῳ πραιτωρίων.

⟨Προοίμιον.⟩ Μετὰ τὴν τοῦ δεσπότου θεοῦ εὐμένειαν ἀσφάλεια τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων ἡ τῶν στρατιωτικῶν πραγμάτων ἀρχὴ καὶ κατάστασις· τ ύτων γὰρ προνοίᾳ θεοῦ συνισταμένων ἡ μὲν τῶν βαρβάρων προπέτεια χαλινοῦται, τὰ δὲ τῆς πολιτείας αὔξει πράγματα. ἐπεὶ οὖν τινες τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας οὐδένα ποιούμενοι λόγον τοὺς στρατιώτας καὶ φοιδεράτους, ὀφείλοντας ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς πολιτείας κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἀγωνίζεσθαι, τολμῶσιν ὑποσύρειν καὶ εἰς ἰδιωτικὰς ἀπασχολεῖν χρείας, συνείδομεν διὰ τοῦ παρόντος ἡμῶν νόμου πᾶσι προαγορεῦσαι, ὥστε τοῦ λοιποῦ μηδένα τολμῆσαι στρατιώτην ἐν οἱῳδήποτε ἀναφερόμενον ἀριθμῷ ἢ φοιδεράτον ὑποσύρειν ἢ εἰς τὸν ἑαυτοῦ ἔχειν οἶκον ἢ εἰς τὰς

32. За войниците

Същият император до Теодот, управител на префектурата[1]

⟨Увод.⟩ Сигурността на нашите поданици почива освен на благосклонността на господа бога и на управлението и на устройството на военните работи. Защото ако те са установени с божия помощ, дързостта на варварите се обуздава, и силата на държавата ще расте. Но тъй като някои пренебрегват напълно своята сигурност и се осмеляват да привличат войниците и федератите, които трябва да се сражават за свободата на държавата срещу враговете, и ги отклоняват да работят за своя полза, ние решаваме с настоящия наш закон да съобщим на всички — да не се осмелява никой занапред да привлича войник, записан в каквато и да е част, или федерат или да го държи вкъщи или в соб-

[1] Управител на префектурата Ориент.

ἰδίας ἔχειν κτήσεις· περὶ οὓς ἡμεῖς πολλοὺς ὑφιστάμεθα πόνους γυμνάζοντες καὶ στρατεύοντες, ὥστε τοῖς κοινοῖς αὐτοὺς χρησιμεύειν πράγμασιν.

Caput I

Ἔστωσαν τοίνυν πάντες εἰδότες ὅσοι στρατιώτας ἢ φοιδεράτους τινὰς ἐν τοῖς ἑαυτῶν ἔχειν ἔσπευσαν οἴκοις ἢ κτήσεσιν ὁπωσοῦν προσεδρεύοντας καί τινας αὐτοῖς ἰδιωτικὰς πληροῦντας χρείας, ὥστε εἰ μὴ ἐντὸς triginta dierum *προθεσμίας ἀριθμουμένων ἀπὸ τῆς κατὰ τόπον ἐμφανείας τῆς παρούσης ἡμῶν διατυπώσεως τούτους ἀποδιώξουσιν, αἱ μὲν αὐτῶν τῶν ἐχόντων αὐτοὺς ἢ κρατούντων οὐσίαι δημεύσει ὑποβληθεῖσαι τῷ δημοσίῳ προσκυρωθήσονται, αὐτοὶ δὲ καὶ τῶν ἀξιωμάτων καὶ τῶν στρατειῶν ὁποίας ἔχουσιν ἐξωθήσονται, οἱ δὲ στρατιῶται καὶ φοιδεράτοι οἱ τούτοις μετὰ τὴν προθεσμίαν παραμένοντες οὐ μόνον τῆς ζώνης ἀφαιρεθήσονται, ἀλλὰ καὶ τὰς εἰς ἔσχατον ὑπομενοῦσι τιμωρίας· εἰδότων καὶ τῶν ἑκάστης ἐπαρχίας ἀρχόντων, ὡς εἴ τινες εὑρεθεῖεν ἐν τοῖς τόποις τοῖς παρ᾽ αὐτῶν ἰθυνομένοις ἢ ἐπιτρόποις τισὶν ἢ προσώποις ἢ οἴκοις ἢ δεσπόταις ἢ κτήσεσιν ἢ ταῖς οἱαισοῦν ἰδιωτικαῖς χρείαις προσεδρεύοντες, καὶ μὴ σπουδαίως τούτους συσχῶσί τε καὶ τιμωρίαις ὑποβάλωσι, καὶ τοὺς μὲν στρατιώτας εἰς τοὺς ἀριθμοὺς ἐκπέμψωσιν ἐν οἷς στρατεύονται, τοὺς δὲ φοιδεράτους πρὸς τοὺς ἰδίους ὀπτίονας, καὶ αὐτοὶ ἀνὰ* decem librarum auri *ποινὴν εἰσπραχθήσονται, καὶ πρὸς τούτοις ἐξορίᾳ παραδοθήσονται ὡς τῶν ἡμετέρων κελεύσεων τολμήσαντες ἀμελῆσαι. μηδεὶς τοίνυν μήτε θείῳ τινὶ τύπῳ περὶ τούτου ὡς εἰκὸς γενομένῳ μήτε προστάξεσιν ἀρχόντων ⟨χρήσηται, μηδέ τις τῶν ἡμετέρων ἀρχόντων⟩ τοιούτους τινὰς τύπους ἢ προστάξεις ἀρχικὰς προσδέξηται, ἀλλὰ μετὰ πάσης ταχυτῆτος οἱ μὲν στρατιῶται εἰς τοὺς ἰδίους ἀριθμοὺς οἱ δὲ φοιδεράτοι πρὸς τοὺς ἑαυτῶν ὀπτίονας ἐπανέλθωσι καὶ ὑπὲρ τῶν κοινῶν ἀγωνίσωνται πραγμάτων. κατ᾽ οὐδένα γὰρ τρόπον τοῦ λοιποῦ συγχωροῦμεν τοὺς ἡμετέρους στρατιώτας ἢ φοιδεράτους ἔν τισι παντελῶς ἰδιωτικαῖς ἀπασχολεῖσθαι χρείαις.*

⟨Ἐπίλογος.⟩ Τὰ τοίνυν παραστάντα ἡμῖν καὶ διὰ τοῦ παρόντος δηλούμενα νόμου ἡ σὴ ὑπεροχὴ γινώσκουσα κατὰ μὲν τὴν εὐδαίμονα ταύτην πόλιν ἰδίκτων κατὰ τὸ σύνηθες προτιθε-

ствените си имения. Ние полагаме за тях много труд, като ги упражняваме и обучаваме, за да бъдат полезни за общото благо.

Глава I

Нека знаят всички, които са се постарали да имат в своите домове или имения някои войници или федерати, заети по какъвто и да е начин и изпълняващи им някакви лични работи, че ако в продължение на 30 дни, смятано от появата по места на настоящото ни разпореждане, не ги изгонят, то имотите на тези, които ги държат или задържат, ще бъдат подложени на конфискация и предадени в собственост на фиска. Самите те пък ще бъдат лишени от достойнствата и военните служби, които заемат, а войниците и федератите, които след изтичането на срока останат при тях, не само ще бъдат лишени от пояса[1], но ще бъдат подложени на най-тежко наказание. Нека знаят и управителите на всяка провинция, че ако в местата, които се управляват от тях, се намерят някои войници или федерати у известни управители[2] или лица, в домове или у господари, в имения или заети в каквито и да било частни работи, и те не ги заловят бързо и не ги подложат на наказания, не отправят войниците в частите, където служат, а федератите — при техните началници, самите те ще бъдат глобени с по десет либри злато и ще бъдат предадени на изгнание, тъй като са се осмелили да пренебрегнат нашите заповеди. И тъй никой да не ⟨си послужва⟩ нито с някое императорско постановление, издадено вероятно за това, нито с наредби на властта, ⟨нито някой от нашите магистрати⟩ да приеме такива постановления или наредби на властта, но с най-голяма бързина да се отправят войниците в своите части, а федератите — при своите началници и да се сражават за общото благо. Занапред ние в никой случай не ще позволим нашите войници или федерати да бъдат изобщо заети в частни работи.

⟨Заключение.⟩ Твое височество, като узнае това, което решихме и което се обявява с настоящия закон, да побърза да го доведе до знанието на всички в този щастлив град по начина за обявя-

[1] Сиреч уволнени от военна служба. [2] Управители на имение.

μένων, ἐν δὲ ταῖς ἐπαρχίαις προστάξεων στελλομένων πᾶσι δῆλα καταστῆσαι σπευσάτω.

Dat. V. id. Apr. CP. imp. dn. Iustiniani pp. Aug. anno XVI. post cons. Basilii vc. [a. 542].

(Sch., Nov. CXVI, pp. 549,9—551,4).

ване на едиктите, а в провинциите — като изпратиш наредби.

Издадена на 9 април в Константинопол по време на императора господар Август Юстиниан, баща на отечеството, 16 година след консулствуването на преславния Василий [542 г.].

III. ХИЕРОКЪЛ

За Хиерокъл, съставителя на съчинението *Συνέκδημος*, се знае само името му и епитетът *γραμματικός*, който му е даден от Константин Багренородни. Самото съчинение — чието заглавие значи „спътник“ — не е представлявало вероятно обикновен пътеводител, а нещо като официален наръчник за държавните чиновници, които отивали по административна служба из провинциите на Византийската империя.

Според последните изследвания на географските имена съчинението на Хиерокъл е било съставено в началото на Юстиниановото царуване, именно между 1 август 527 г. и есента на 528 г. Изворите на Хиерокъл са неизвестни. Предполага се обаче, че той не е бил първият съставител на такова официално съчинение по статистическа география на империята. Той ще да е използувал някакъв подобен наръчник от времето на Теодосий II (408—450) или на Маркиан (450—457), защото известен брой имена на градове, създадени след тая епоха, му са съвършено непознати. Самият Synecdemus по-късно е бил доста широко използуван — служил е за пряк извор на Георги Кипърски и на Константин Багренородни.

Съчинението на Хиерокъл дава твърде ценни сведения за географията и административното устройство на нашите земи в ранното средновековие, когато те са съставлявали част от Византийската империя.

РЪКОПИСИ: T= cod. Taurinensis B. II. 26 (XII s.). — F = cod. Farnesinus, iam Neapolitanus LXVIII (XII—XIV s.). — H=cod. Hierosolymitanus (XII—XIII s.). Последният е използуван само частично.

ИЗДАНИЯ: Wesselingii Vetera Romanorum itineraria. Amsterdami 1735. Това издание е основно. — *G. Parthey*, Hieroclis Synecdemus et notitiae graecae episcopatuum, Berolini 1866. — *A. Burckhardt*, Hieroclis Synecdemus, Lipsiae 1893. — *E. Honigmann*, Le Synecdèmos d'Hiéroclès et l'Opuscule géographique de Georges de Chypre, Bruxelles 1939.

Настоящият превод е направен според двете последни издания, като в първата колона отляво са дадени имената на селищата във формата, която им дава Burckhardt. Във втората колона стои на български възстановената форма на името или тази форма, която е добила някаква гражданственост у нас, а в третата колона е дадено отъждествяването с днешното местно име. В критичния апарат са дадени главните разночетения по Burckhardt, както и някои форми, поправени от Honigmann.

В коментара са посочени само най-характерните форми на имената или формите на ония имена, които не се срещат в римските пътеводители. За останалите вж. Itineraria Romana, т. I Латински извори за българската история, стр. 9—45.

КНИЖНИНА: *W. M. Ramsay*, Historical Geography of Asia Minor, London 1890. — *Idem*, Phrigian Orthodox and Heretics. III. Hierocles: Date: Principle of formation of his list, Byzantion VI (1931), p. 27—32. — *Kiessling*: PWRE, VIII, 2, col. 1487—1489, s. v. Hierocles № 20. — *Krumbacher*, G B L; p. 417. — *E. Honigmann*, Le Synecdèmos, p. I—II.

HIEROCLIS SYNECDEMUS		ПЪТЕВОДИТЕЛ ОТ ХИЕРОКЪЛ	
631,3[1]	*Εἰσὶν αἱ πᾶσαι ἐπαρχίαι καὶ πόλεις αἱ ὑπὸ τὸν βασιλέα τῶν Ῥωμαίων διοικούμεναι τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπαρχίαι ξδ, πόλεις ϡλε, ὡς ὑποτέτακται.*	Всички провинции и градове, които се управляват от императора на ромеите в Константинопол, са 64 провинции и 935 града според [следното] разпределение:	
4	*α. Ἐπαρχία Θράκης Εὐρώπης, ὑπὸ κονσιλάριον, πόλεις ιδ.*	I. Европа,[2] провинция в Тракия, [управлявана] от консуларий — 14 града	
632,1	*Εὐδοξιούπολις*	Евдоксиопол[3]	дн. Силиврия
2	*Ἡράκλεια*	Хераклея[4]	— Ерегли
3	*Ἀρκαδιούπολις*	Аркадиопол[5]	— Люле-Бургас
4	*Βιζύη*	Виза	— Виза
5	*Πανόνιον*	Панион[6]	— Панидос (Барбарос)
6	*Ὄρνοι*	Орни[7]	— при нос Коджабурун
633,1	*Γάννος*	Ганос	— Ганос (Газикьой)
2	*Καλλίπολις*	Калипол	— Галиполи
3	*Μόριζος*	Миризос	— при Чаталтепе
4	*Σιλτική*	Силтики	— Силтикьой
5	*Σαναδία*	Савсадия[8]	— Кавак
634,1	*Ἀφροδισία*	Афродизия	— Авраша на 8 км з. от Кавак
2	*Ἄπρος*	Априˊ[9]	— Кермиен
3	*Κοιλία*	Кила	— Килитбахар (Килия)[10]
4	*β. Ἐπαρχία Ῥοδόπης, ὑπὸ ἡγεμόνα, πόλεις ζ.*	II. Провинция Родопа[11], [управлявана] от хегемон — 7 града	
5	*Αἶνος*	Енос	дн. Енос
6	*Μαξιμιανούπολις*	Максимианопол[12]	— Месинкалеси до Гюмюрджина
7	*Τραϊανούπολις*	Траянопол	— Лъджакьой (Терма Лутра) южно от Фере
8	*Μαρώνεια*	Марония	— Марония

631,3 *ἐπαρχίαι να* P. 632,1 *εὐδαξιούπολισ* T. 632,5 *Πάνιον* Hon. 633,1 *Γάνο:* Hon. 633,3 *Μήριζος* Hon. 633,5 *συνάδια* P *σαναδία* CH *Σανσαδία* Hon. 634,2 *ἄπρωσ* O. 634,3 *Κοῖλα* Hon. 634,4 *ῥοδόπε* M. 634,8 *μαρῶνα* FCOMH *Μαρώνεια* Hon.

[1] Страниците и редовете са посочени според изданието на Wesseling, което е споменато в предговора. Тази номерация е запазена във всички по-късни издания. [2] Главният град на провинция Европа бил Хераклея. [3] По-старото име на града било Salambria или Selymbria. Името Евдоксиопол той получил в чест на Евдоксия, жена на император Аркадий (395—408). [4] По-старото име на града е Perinthus. Наречен бил Хераклея в началото на IV в. — дн. Ерегли. Вж. *Jireček K.*, Die Heerstrasse, p. 51 sq. [5] Старото име на града било Bergule. Името Аркадиопол той получил в чест на император Аркадий. [6] През IV в. градът е носел и името Theodosiopolis в чест на имп. Теодосий I (379—395). Вж. A. H. M. Jones, The Greec City from Alexander to Justinian, Oxford 1940, p. 381, n. 34. [7] Градът е бил известен в античността и под името Castellum Bornos (*Φόρνος*). [8] За отъждествяване на Савсадия и Афродизия с Кавак и Авраша вж. *E. Honigmann*, Pour l'Atlas byzantin, Sausadia. Byzantion, XI (1936), pp. 556—558. *Miller*, Itineraria Romana, col. 589, предлага съответно Шедели и Кавак. [9] Отъждествяването на Апри с Кермиен е дадено според *G. Lampousiades*, *Ὁδοιπορικὸν Ἄπρως — Κερμιέν*, *Θρακικά*, II (1929), p. 323. — *Miller*, op. cit., col. 527. Апри е дн. Айнарджик (Инеджик). [10] За отъждествяването на Кила с Килия вж. L. Robert, Les villes de la Chersonèse et de la Thrace, Hellenica V (1948), p. 44 sq., 47 n. 6. [11] Главният град на провинция Родопа бил Траянопол. [12] По-старото име на града е Porsulae. Наречен бил Максимианопол в началото на IV в.

634,9	*Τόπιρος νῦν ῾Ρούσιον*	Топир,[1] сега Русион	— град близо до устието на р. Места
635,1	*Νικόπολις*	Никопол	— при Гоце Делчев
2	*Κερεοπύργος*	Кереопирг[2]	— източно от Гюмюрджина
3	*γ̅. ᾿Επαρχία Θράκης, ὑπὸ κονσουλάριον, πόλεις ε̅.*	III. Провинция Тракия, [управлявана] от консуларий — 5 града	
4	*Φιλιππούπολις*	Филипопол[3]	дн. Пловдив
5	*Βερόη*	Вероя[4]	— Стара Загора
6	*Διοκλητιανούπ λις*	Диоклитианопол[5]	— може би при Чирпан
7	*Σεβαστούπολις*	Севастопол	— неуточнено
8	*Διόσπολις*	Диоспол[6]	— може би при Ямбол
9	*δ̅. ᾿Επαρχία ῾Ημιμόντου, ὑπὸ ἡγεμόνα, πόλεις ε̅.*	IV. Провинция Хемимонт, [управлявана] от хегемон — 5 града	
10	*᾿Αδριανούπολις*	Адрианопол[7]	дн. Одрин
11	*᾿Αχίαλος*	Анхиало	— Поморие
12	*Δερβέτιος*	Девелт	— Девелт, Бургаско
13	*Πλουτινούπολις*	Плотинопол[8]	— при Димотика
14	*Τζοΐδης*	Цоида[9]	— неуточнено
636,1	*ε̅. ᾿Επαρχία Μυσίας, ὑπὸ ἡγεμόνα, πόλεις ζ̅.*	V. Провинция Мизия[10], [управлявана] от хегемон — 7 града	
2	*Μαρκιανούπολις*	Марцианопол	дн. при с. Река Девня

634,9 *τοπιροσ νῦν ρουσί* H *τὸ πυρὸσ νῦν ρουσίον* C *M τόπιροσ νῦν* om. *O Τόπειρος* Hon. 635,2 *Κερεόπυργος* Hon. 635,4 *φιλιππόπολισ* O *φιλιππουπόλεισ* corr. e *φιλιππουπόλησ* H. 635,5 *βερόν* FCOM *βερόη* corr. e *βερόν*[τ'] P, *βερόν*[τ']. *βερόη* H. 635,8 om. urbem COPM. 635,9 *αἵμιμον* P, add. in mg.: 'sic *ελλησπον* ʃIa pro *ἑλλησπόντου*' H. 635,10 *ἀδριανο πόλισ* H. 635,11 *ἀγχίαλοσ* COH *᾿Αγχίαλος* Hon. 635,12 *δεβερτίοσ* F, *δεβέρτιοσ* COMP, *δερτίος* H *Δεβελτός* Hon. 635,13 *πλωτίνου πόλισ* H *Πλωτινόπολις* Hon. 635,14 *Τζόϊδα* Hon.

[1] Още *Th. F. Tafel*, De viae Romanorum militaris Egnatiae parte orientali, Tubingae 1841, p. 19, забелязва, че думите „сега Русион" ще да са били прибавени по времето на Константин Багренородни поради това, че градът Топир е бил смесван с Русион, дн. Руськьой или Кешан. Ср. *Honigman*, Synecdèmos, p. 12 към посоченото място. Крепостта Топир се намирала при устието на р. Места. За този град вж. *Oberhummer*: PWRE, 2R, VI A (1937), col. 1721—1722, s. v. Topeiros. [2] Кереопирг е вероятно тъждествен с Брейерофара. Вж. *Oberhummer*: PWRE, III, col. 826 sq. Breieropphara: Според *A. Kalopothakes*, De Thracia provincia Romana, Lipsiae 1893, p. 75, *Κερεόπυργος* съответствува на *Κηριπάρων*, което се среща у Прокопий, и с *Κειρπάρα* от един надпис, намерен в Nicopolis ad Istrum. Ако се приеме това отъждествяване, селището трябва да се търси някъде в Неврокопско. [3] Главен град на Тракия. Градът бил наречен Pulpudeva от траките. Името си Филипопол той получил в чест на Филип II Македонски (382—336). В античността и в средновековието се среща и името Trimontium. Вж. *G. Kazarow*, Über die Namen der Stadt Philippopel, Ph. W., 1901, p. 50. — *Chr. Danov*: PWRE, col. 2244—2263 s. v. Philippopolis. — *В. Бешевлиев*, Античната топонимия у нас като исторически извор, ИИБЕ, III (1954), стр. 346 и бел., стр. 354 с подробни библиографски посочвания. [4] В римско време градът е бил известен с името Augusta Traiana. В средновековието той се наричал *Βερόη*, Боръ҃н, като за кратко време от императрица Ирина (797—802) е бил преименуван *Εἰρηνόπολις*. [5] Местоположението на този град не е уточнено. Знае се само, че той е бил между Пловдив и Стара Загора. Вж. *П. Мутафчиев*, Към църковно-историческата география на Пловдивско, Сборник в чест на митрополит Максим, София 1931, стр. 4—5. [6] Последните два града не са отъждествени с положителност. *K. Jireček*, Heerstrasse, p. 145 = *К. И. Иречек*, Военният път от Бялград за Цариград и Балканските проходи, БИБ, IV (1931), кн. IV, стр. 107, изказва мнение, че Диосполис е идентичен със средновековния Diampolis, дн. Ямбол. Но по-късно той се отказва от това си мнение, AEMÖ X (1886), p. 135; Княжество България, II, Пътувания по България, Пловдив, 1899, стр. 382. *Д. Яранов*, Името на гр. Ямбол, МПр, IX. 2. (1934), стр. 17—25, предполага, че Diospolis е съкратена форма от Dionysopolis. [7] Градът бил наречен Адрианопол в чест на император Адриан (117—138). Тракийското му име е Uscudama; наричал се е и Orestias. [8] Градът Плотинопол бил наречен така по името на Плотина, жена на имп. Траян. Обикновено се приема, че се намирал близо до дн. Димотика. Вж. *В. Регель*, О городе Плотинополе. Сборник в честь Помяловского, СПБ 1897, стр. 145—151. — *Oberhummer*: PWRE, col. 471, s. v. Plotinopolis. — *N. Βαφείδης*, Ἡ ἐκ Διδυμοτείχου ἀναθηματικὴ στήλη πλωτινοπολιτῶν. Θρακικά, VIII (1937), p. 196—210. *K. ᾿Αποστολίδης*, Σημειώματα περὶ Πλωτινοπόλεως καὶ Διδυμοτείχου, ib. IX (1938), стр. 407—414. [9] Според *Г. Баласчев*: ИРАИК IV, 2 (1899), стр. 212—213, градът се намирал около Анхиало. [10] Главният град на провинция Втора или Долна Мизия бил Марцианопол (дн. развалини при с. Река Девня, Провадийско). Марцианопол е бил наречен така от император Траян в чест на сестра му Марция. За литературата вж. у *Ив. Дуйчев*, За наименованието на Марцианополис—Девня, ИИД, XIX—XX (1944), стр. 51—55.

636,3 *᾿Οδυσσός*	Одесос[1]	— Варна
4 *Δωρόστολος*	Доростол[2]	— Силистра
5 *Νικόπολις*	Никополис[3]	— Никюп
6 *Νόβαι*	Нове	— м. Стъклен при Свищов
7 *᾿Αππιάρια*	Апиария	— Ряхово, Русенско
8 *῾Εβραιττός*	Абрит[4]	— вероятно Разград
9 ς̅. *᾿Επαρχία Σκυθίας, ὑπὸ ἡγεμόνα, πόλεις ιε̅.*	VI. Провинция Скития, [управлявана] от хегемон — 15 града	
637,1 *Τόμης*	Томи[5]	дн. при Кюстенджа
2 *Διονυσσόπολις*	Дионисопол[6]	— Балчик
3 *῎Ακραι*	Акре	— Калиакра
4 *Καλατίς*	Калатис	— Мангалия
5 *῎Ιστρος*	Истрос	— при Каранасуф (Истрос)
6 *Κωνσταντιαναί*	Константиана	— Кюстенджа
7 *Ζελδέπα*	Залдапа	— неуточнено
8 *Τρόπεος*	Тропеум[7]	— Адамклисе
9 *᾿Αξιούπολις*	Аксиопол	— Хиног при Черна вода
10 *Καπίδαβα*	Капидава	дн. при Калакьой (Капидава)
11 *Κάρσος*	Карсиум	— Хърсово
12 *Τρόσμις*	Трезмис	— Иглица
13 *Νοβιοδοῦνος*	Новиодунум	— Исакча
14 *Αἴγισσος*	Егисос	— Тулча
15 *῾Αλμυρίς*	Алмирис	— Запоройени
638,1 ζ̅. *᾿Επαρχία ᾿Ιλλυρικοῦ, α̅ Μακεδονία, ὑπὸ κονσιλάριον, πόλεις λ̅β̅.*	VII. Провинция I Македония в Илирик[8], [управлявана] от консуларий — 32 града	
2 *Θεσσαλονίκη*	Тесалоника[9]	дн. Солун

636,3 *᾿Οδησσός* Нон. 636,4 *δοροστόλοσ* FCOPMH *Δορόστολος* Нон. 636,7 *᾿Αππιαρία* Нон. 636,8 *῎Αβριττος* Нон. 637,1 *Τόμις* Нон. 637,2 *Διονυσόπολις* Нон. 637,4 *Κάλλατις* Нон. 637,6 *κωνσταντιάνα* FCM *Κωνσταντιανά* Нон. 637,7 *Ζέλδεπα* Нон. 637,8 *τρόπαιος* COM *Τρόπαιον* Нон. 637,13 *νοβιοδοῖνοσ* OH. *νοβίω δδοῦνοσ* P *Νοβιόδουνον* Нон. 637,15 *ἁλμύρησ* O.

[1] От VII в. нататък градът вече се среща под името Варна. Вж. *Miller*, op. cit. col. 512—513. — *Ив. Дуйчев*, Проучвания върху българското средновековие, Сб. БАН, XLI, клон Историко-филологичен 21. 1945, стр. 163—165. [2] В средновековието градът е известен и с имената Дръстръ, *Δρίστρα*. За него вж. *V. Pârvan*, Municipium Aurelium Durostorum, Rivista di Filologia e d'Istruzione classica, N. S., anno II, fasc. 3, Torino 1924. *Я. Тодоров*, Durostorum — Принос към античната история на Силистра, Сборник Силистра и Добруджа, София 1927, стр. 3—58. — *П. Мутафчиев*, Съдбините на средновековния Дръстър, пак там, стр. 101—196. За името му вж. *Ст. Романски*, Имената на два крайдунавски града: 2. Силистра. Сборник в чест на проф. Л. Милетич, София 1933, стр. 657—658. [3] С името Никополис тук е отбелязан известният римски град Nicopolis ad Istrum, ad Iatrum, ad Haemum. Той се намирал при дн. с. Никюп (Търновско). Градът, чието име означава „град на победите", бил основан от имп. Траян след завладяването на Дакия от римляните в 107 г. За него вж. *G. Seure*, Nicopolis ad Istrum, RA, II (1907), p. 257. — *G. Kazarow*, Nicopolis ad Haemum (ad Istrum), PWRE, XVII, col. 519—533. — *С. Бобчев*, Nicopolis ad Istrum. ИБАИ, V (1929), стр. 59—76. [4] Доскоро Абрит се отъждествяваше със с. Абтаат в Северна Добруджа. Въз основа на открити епиграфски паметници може да се приеме, че той е бил на мястото на дн. Разград. Вж. *Т. Иванов*, Два надписа от античния град при Разград, ИБАИ, XX (1955), стр. 175 сл. — *Т. Иванов*, Новооткритият античен град Абрит при Разград, Ист. Пр., год. XII (1956), кн. 1, стр. 79—92. [5] Главен град на провинция Малка Скития. [6] По-старото име на Дионисопол е *Κρούνοι*. За града повече вж. *O. Tafrali*, La cité Pontique de Dionysopolis, Paris 1927. [7] Тропеум се среща обикновено под формата Tropaeum Traiani. За него вж. *V. Pârvan*, Cetatea Tropaeum, Bucureşti 1912. [8] След Теодосий I префектурата Илирик обхващала западната част на Балканския полуостров — земите на дн. Югославия на юг от Дунав, част от Гърция с остров Крит и западните български земи до р. Вит и прохода Траянови врата. Тя била съставена от два диоцеза — Дакия и Македония. Понякога обаче префектурата Илирик бива посочвана като диоцез. [9] Главният град на провинция I Македония бил Солун. Общо за историята на града вж. *O. Tafrali*, Thessalonique des origines au XIVe siècle, Paris 1919. За името на града вж. *B. Gerov*, Zur Frage nach der altbulgarischen Form des Namens der Stadt Saloniki, Сборник в памет на П. Ников, София 1940, стр. 126—133. *Ст. Романски*, Имената на някои македонски градове: 1. Солун, МПр. V. 2 (1929), стр. 78—85. — *Ив. Снегаров*, Солун в българската духовна култура, София 1937, стр. 1—25.

638,3	*Πέλλη*	Пела[1]	— Постол, Ениджевардарско
4	*Εὔρωπος*	Европос	— Бозаджи
5	*Δίος*	Диос	— Диос при Малатрия
6	*Βέροια*	Верея	— Бер (Караферия)
7	*Ἐορδέα*	Еордея	— Моранли (Риаки), Кожанско
8	*Ἔδεσσα*	Едеса[2]	— Воден
9	*Κέλλη*	Кели[3]	— неуточнено
10	*Ἀλμοπία*	Алмопия[4]	— Мъглен
11	*[Λάρισσα]*	Лариса[5]	— неуточнено
639,1	*Ἡράκλεια Λαούκου*	Хераклея Линкестийска[6]	— Лерин
2	*Ἀντανία Γεμίνδου*	Антания, Геминдос[7]	— неизвестни
3	*Νικέδης*	Никея[8]	— може би при Велушина, Битолско
4	*Διόβορος*	Довир	— Дойран
5	*Ἰδομένη*	Идомени	— Милетково при Мировци, Гевгелийско
6	*Βράγυλος*	Врагил	— може би Верги, Нигритско
7	*Πρίμαυλα*	Примана[9]	дн. Корфовуна (Йенимахле), Нигритско
8	*Παρθικόπολις*	Парикопол[10]	— Нигрита
9	*Ἡράκλεια Στρύμνου*	Хераклея Стримонска[11]	— Зервохори
10	*Σέρραι*	Серес	— Сяр
640,1	*Φίλιπποι*	Филипи[12]	— Филипи
2	*Ἄμφιπος*	Амфипол[13]	— Амфиполи (Неохори)
3	*Ἀπολλωνία*	Аполония	— Полина, южно от езерото Волве

638,4 *εὔρωποσ* O. 638,5 *Δῖον* Hon. 638,6 *βερύα* CPM. 638,7 *Ἐορδαία* Hon. 638,9 *Κέλλαι* Hon. 638,10 *ἀλμοιπία* CM *Ἀλμωπία* Hon. 638,11 v. 11 om. TFCPH. 639,1 *λαόκου* FCOPMH *Ἡράκλεια Λύγκου* Hon. 639,2 *ἀνταγνία* FCOPMH *Ἀντανία, Γέμινδος* Hon. 639,3 *Νίκαια* (?) Hon. 639,4 *Δόβηρος* Hon. 639,6 *δράγυλος* CM. 639,7 *πρίμουλα* FCOPH *τρίμουλα* M *Πρίμανα* Hon. 639,8 *Παροικόπολις* Hon. 639,9 *Ἡράκλεια Στρυμόνος* Hon. 640,1 *φίλιπποσ* FCOPMH. 640,2 *Ἀμφίπολις* Hon.

[1] Пела е била старата столица на македонското царство на Филип II и Александър Македонски. Развалините ѝ личат при посоченото село Постол, Ениджевардарско. [2] Градът носи българското име *Βόδηνα* още у някои средновековни византийски автори от XI и XII в. [3] *K. Miller*, op. cit., col. 521 отъждествява селището със с. Баня, Островско. *Honigmann*, Synecdèmos, p. 14 го отъждествява със село Горничево (Кели), Леринско. *Ch. Edson*, The Location of Cellae and the Route of the Via Egnatia in Western Macedonia, Classical Philology, XLVI, 1 January 1951, p. 9, го поставя недалеч от Новиград или Суровичево, южно от Островското езеро. [4] Мъглен е днес покрайнина северно от Воден. [5] Има Лариса, град в Тесалия на р. Пиний. Според *Tomaschek*, Ztsch. f. österr. Gymn. XVIII, 1867, p. 717, цитирано у *Honigmann*, Synecdèmos, p. 14, към посоченото място (името на града е може би *Ἄρνισσα*, град, който се среща у Тукидид). [6] Според някои автори (*Miller*, op. cit., col. 521) градът Хераклея Линкестийска е идентичен с дн. Битоля. [7] Според *Honigmann*, Synecdèmos, p. 14, става дума за две различни селища. За първото той предлага (според *W. Tomaschek*, op. cit., p. 717; *N. Vulič*, Archäologische Karte von Jugoslavien, Blatt Kavadarci, Beograd 1938, p. 3) да се чете Алиндое, но не го локализира. Геминдос се споменува у *Const. Porphyrogenitus*, De thematibus, ed. Bonn, p. 49, 17. [8] Отъждествяването е според *Fluss*, PWRE, XVII, col. 171, s. v. Nicia. *Miller*, op. cit., col. 521, предлага селището да се постави южно от Парамболе при дн. Казара, а *Kiepert*, FOA, XVI—XVII, южно от Битоля при Кожански хан. [9] Може би става дума за mutatio Peппапа, която се среща в Itinerarium Burdigalense. Вж. *A. Cuntz*, Itineraria Romana, Lipsiae 1929, 604, 5. *Const. Porphyrogenitus*, op. cit., p. 49, 18, дава формата *Πρίβανα*. Отъждествяването е според *Miller*, op. cit., col. 523. [10] *Honigmann*, Synecdèmos, p. 14 към посоченото място предлага формата *Παροικόπολι*, както се среща селището в някои други паметници. [11] Градът се среща и под името Heracleia Santica. [12] По-старото име на града е Crenides. За историята на тоя разрушен град вж. *P. Collart*, Philippes, ville des Macédoine, depuis ses origines jusqu'a la fin de l'époque romaine, Paris 1937. — *P. Lemerle*, Philippes et la Macédoine sud-orientale, Paris 1945. [13] За Amphipolis вж. общо *J. Papastavru*, Amphipolis, Geschichte und Prosopographie, Leipzig 1936 (=Klio, Beiheft XXXVII).

640,4	*Νεάπολις*	Неапол[1]	— Кавала
5	*Ἀκανθός*	Акант	— Йерисо
6	*Βέρπη*	Верги	— Копач, Нигритско
7	*Ἄραυρος*	Арал[2]	— неуточнено
8	*Κλῆμα Μευτικὸν καὶ Ἀκόντισμα*	Клима Местикон Местикон и Акон-тисма[3]	— област край р. Места — проход при устието на р. Места
9	*νῆσος Θάσος*	остров Тасос	— остров Тасос
10	*νῆσος Σαμοθράκη*	остров Самотраки	— остров Самотраки
641,1	*η̄. Ἐπαρχία Μακεδονίας β̄, ὑπὸ ἡγεμόνα, πόλεις η̄.*	VIII. Провинция II Македония, [управлявана] от хегемон — 8 града	
2	*Στόλοι*	Стоби[4]	дн. Пустоградско при Градско
3	*Ἄργος*	Аргос	— Стариград, Велешко
4	*Εὐστράιον*	Естреон	— вероятно при горното течение на р. Струмица
5	*Πελαγονία*	Пелагония[5]	— Битоля
6	*Βάργαλα*	Варгала[6]	— при с. Карабинци, Щипско
7	*Κελενίδιν*	Келидион[7]	— неуточнено
8	*Ἁρμονία*	Хармония	— неуточнено
9	*Ζάπαρα*	Запара	— Цапари, на з. от Битоля
642,1	*θ̄. Ἐπαρχία Θεσσαλίας, ὑπὸ ἡγεμόνα, π λεις ιζ̄.*	IX. Провинция Тесалия[8], [управлявана] от хегемон — 17 града	
2	*Λάρισσα*	Лариса	дн. Лариса
3	*Δημητριάς*	Димитриада	— з. от Велес
4	*Θῆβαι*	Тива	— Тива
5	*Αἰχίνεος*	Ехинос	— Ахинос (Ежево)
6	*Λάμια*	Ламия	— Ламия
7.8	*Ὕπατα μητρόπολις*	Хипата[9], главен град	— Хипата и Палеокастро, з. от Кардица
9	*Τρίκαι*	Трики	— Трикала
10	*Γόμφοι*	Гомфи	— при Мусаки
11	*Καισάρεια*	Кесария	— Кесария, Кожанско
12	*Διοκλητιανούπολις*	Диоклитианополис	— Арменово (Арменохорион) при Хрупища
13	*Φάρσαλος*	Фарсалос	— Фарсала

640,5 *Ἄκανθος* Hon. 640,6 *Βέργη* Hon. 640,7 *Ἄραλος* Hon. 640,8 *μετυκὸν* H *Κλίμα Μεστικόν, Ἀκόντισμα* Hon. 641,2 *Στόβοι* Hon. 641,4 *εὐστράτιον* O *Αἴστραιον* Hon. 641,7 *Κελαινίδιον* Hon. 642,2 *λάρισα* O. 642,5 *αἰχινίο* F *αἰχιονίο* C *αἰχονία* O *αἰχιονίω* P *Ἐχῖνος* Hon. 642,6 *Λαμία* Hon. 642,7,8 *Ὕπατα, Μητρόπολις* Hon. 642,9 *Τρίκκη* Hon. 642,11 *καισαρία* O *καὶ παρεία* M, post 11 add. *παιονία* P.

[1] Неапол е може би идентичен с Христопол. В средновековието градът се наричал и Мороунець. Вж. *Й. Иванов*, Богомилски книги и легенди, София 1925, стр. 286. [2] *Ἄραλας* се среща и под формите *Ἀπαλοῦ* (Not. ep., ed. *Κονιδάρης* p. 94). *Ἄρω ος* (*Suidae Lexicon*, ed. Adler, I, p. 365, 24). [3] Както отбелязва *Honigmann*, Synecdèmos, p. 69, към № 1090, *κλῆμα, κλίμα* означава планинска област. Акontисма се среща и под формата Vicontissima, Hercontroma. За прохода вж. *П. Мутафчиев*, Старият друм през Траянова врата, СпБАН, XXXVII (53), 1937, стр. 29. [4] Главен град на провинция Втора Македония. [5] Градът се среща и под името Heracleia. В средновековието той се е наричал *Βούτελις*, а покъсно е наречен Манастир. Вж. *Ст. Романски*, Имената на някои македонски градове: 3. Битоля, МПр. V, 4 (1929), стр. 63—70. [6] Отъждествяването е според *Ив. Венедиков*, Варгала: Разкопки и проучвания I, София 1948, стр. 82 сл. [7] Според *Honigmann*, Synecdèmos, p. 16, Келидион е може би идентично с *Κλείδιον*, дн. с. Ключ в подножието на Беласица. Ключката клисура между планините Огражден и Беласица била укрепена от Самуил в 1014 г. срещу войските на Василий II. Вж. *Georgius Cedrenus Ioannis Scylitzae* ope, ed. Bonn, II, p. 458; ср. *Златарски*, История, II, 1, стр. 730 сл. [8] Провинцията Тесалия е обхващала земите на дн. Тесалия. Главният ѝ град бил Лариса. [9] *Burckhardt*, op. cit., p. 16, предполага, че *μητρόπολις* се отнася към Хипатия. *Honigmann*, Synecdèmos, p. 16, възприема поправката на *G. Gundermann*, B. Z., IV (1895), p. 606, че това са две отделни селища.

643,1	*Σαλτοβουραμίσιον*	Салтос Бурамисиос[1]	— неуточнено
2	*Σαλτο ἰόβιος*	Салтос Йовиос[2]	— неуточнено
3	*νῆσος Σκίαθος*	остров Скиатос	— Скиатос
4	*νῆσος Σκέπολα*	остров Скопелос	— Скопелос
5	*νῆσος Πεπαρίσθος*	остров Пепаритос[3]	— Скопелос
	- - - - - - - -		
652,8	*ιγ. Ἐπαρχία νέας Ἠπείρου, ὑπὸ κονσιλάριον, πόλεις θ̄.*	XIII. Провинция Нови Епир[4], [управлявана] от консуларий — 9 града	
653,1	*Δυράχιν ἢ ποτὲ Ἐπίδαμνος*	Дирахиум[5]	някога Епидамн, дн. Драч
2	*Σκάμπα*	Скампа	— Елбасан
3	*Ἀπολλωνία*	Аполония	— при Поян
4	*Βούλλις*	Вулис[6]	— Градица
5	*Ἀμαντία*	Амантия	— Пльока
6	*Πολυχεριούπολις*	Пулхериопол	— Берат
7	*Αὐλών*	Авлона	— Валона
8	*Αὐλίνιδος μητρόπολις*	Лихнида[7], главен град	— Охрид
654,1	*Λιστρῶν καὶ Σκεύπτων*	Алистрон и Скептон[8]	— неизвестни
2	*ιδ. Ἐπαρχία Δακίας μεσογίου, ὑπὸ κονσουλάριον, πόλεις ε̄.*	XIV. Провинция Средна Дакия, [управлявана] от консуларий — 5 града	
3	*Σαρδικὴ μητρόπολις*	Сердика[9], главен град	дн. София
4	*Πανταλία*	Пауталия[10]	— Кюстендил
5	*Γερμάη*	Герми[11]	— Сапаревска баня
6	*Ναΐσος*	Найсос	— Ниш
7	*Ῥεμεσιανά*	Ремесиана	— Бела Паланка
655,1	*ιε. Ἐπαρχία τῆ πα. . . . .,*[12] *ὑπὸ κονσουλάριον, πόλεις ε̄.*	XV. Провинция Крайбрежна Дакия, [управлявана] от консуларий — 5 града	

643,1 *Σάλτος Βουραμήσιος* Hon. 643,2 *Σάλτος Ἰόβιος* Hon. 643,4 *Σκόπελος* Hon. 643,5 *νῆσος Πεπάρηθος* Hon. 653,1 *δυρράχιν* OP *ἢ ποτὲ* COPMH, conjungunt *ἐπίδαμνοσ* et *σκάπτα* OP. 653,2 *σκάπια* FCOMH *σκάπα* P *Δυρράχιον* Hon 653,4 *Βουλλίς* Hon. 653,6 *Πουλχεριόπολις* Hon. 653,8 *αὐληνίδοσ* P *Λυχνιδός* Hon. 654,1 *σκεπτῶν* COPM *Ἄλιστρον, Σκέπτων* (?) Hon. 654,3 *Σαρδική* Hon. 654,4 *παντηλία* O *παταυλαί* P. 654,5 *Γερμαί* Hon. 654,6 *Ναϊσσός* Hon. 655,1 *ΠΑΡΑΠΟΤΑΜΙΑ ΔΑΚΙΑ* Hon.

[1] *Honigmann*, Synecdèmos, p. 16, предлага да се чете *Σάλτος Κηραμήσιος* и го сравнява с *κάμπος Κηραμήσιος* от „Чудесата на св. Димитър Солунски", AA SS, oct. IV, col. 180 E. Това сравнение е неправдоподобно, тъй като Керамисийското поле се е намирало в Западна Македония. [2] Различните мнения за отъждествяването на това селище вж. у *Honigmann*, Synecdèmos, p. 17. [3] Това е античното име на остров Скопелос. [4] Провинцията Нови Епир обхващала земите на дн. Средна и Южна Албания. Главният ѝ град бил Дирахиум. [5] В изданието на *Burckhardt* към това място стои: „Дирахиум, някога Епидамн". Наистина Епидамн, или Епидавър, бил по-старият град, който се намирал непосредствено до Дирахиум. [6] Вулис се среща и под името *Βουλία, Βουλεία, Βούλεια*. [7] В средновековието градът се среща и под името *Ἄχρις*. Общо за историята на селището вж. *Ив. Снегаров*, Град Охрид, Исторически очерк, МПр., IV, 1(1928), стр. 91—139; 2, стр. 65—99; 3, стр. 57—89; *Л. Милетич*, По въпроса за произхода на името Охрид, МПр., II, 2 (1926), стр. 142—146; *Ст. Романски*, Имената на някои македонски градове: 2. Охрид, МПр. V, 3 (1929), стр. 71—76. [8] *Ἄλιστρον* се среща и под формата *Ἄλιστρος, Λίστρια*: *Proc.*, De aed., IV. 4. Вж. *Bürchner*: PWRE XIII, col. 737. В изданието на Burckhardt (p. 13) е отбелязано, че е наречен и *Σκεύπτων*. Това са вероятно различни селища, както отбелязва *Honigmann*, Synecdèmos, p. 20. *Σκεύπτων* се среща и под формите *Σκιρτῶν, Σκέπτων*. [9] Главен град на провинция Средна Дакия. В средновековието градът се наричал Срѣдьць, *Τριάδιτζα* и София. Вж. *Г. Кацаров*, Принос към старата история на София. (Материали за историята на София, кн. I), София 1910; *Същият*, София в древността, в Юбилейна книга на гр. София (1878—1920), София 1928, стр. 15—17. — *Й. Иванов*, Средновековна София. Пак там, стр. 31—38. [10] В средновековието градът се наричал Велбѫждъ. Вж. *Й. Иванов*, Северна Македония, София 1609, стр. 33. [11] Издателят Haury дава в текста формата Германи (*Γερμαή*), обаче в първообраза на Прокопиевия ръкопис ще да е стояло Германи (*Γερμανή*), към което ни насочват успоредните му форми у самия Прокопий (*Γερμανία*), De bell., III, 11, 21; и *Γερμέννε*, De aed., IV, 4. Впрочем *Maltretus* и *Dindorf* в изданието на Прокопий си служат с формата *Γερμανή*. Въпросният град бил разположен при дн. Сапаревска баня. [12] *Honigmann*, Synecdèmos, p. 20, допълва празнината така: *παρὰ* [*ποταμία Δακία*].

655,2 *῾Ραζαρία μητρόπολις*	Рациария[1] главен град	дн. Арчар, Видинско
3 *Βονοπία*	Бонония[2]	— Видин
4 *῎Ακοινες*	Акве	— Видровац при Неготин
5 *Καστραμάρτης*	Кастра Мартис	— Кула
6 *῎Ισκος*	Ескус[3]	— при Гиген
7 *ις. ᾿Επαρχία Δαρδανίας, ὑπὸ ἡγεμόνα, πόλεις γ.*	XVI. Провинция Дардания[4], [управлявана] от хегемон — 3 града	
8 *Σκουπομητρόπολις*	Скупи, главен град	дн. Злокучене при Скопие
656,1 *Μηρίων*	Мирион[5]	— неизвестно
2 *Οὐλπιάνα*	Улпиана	— Липлян
3 *ιζ. ᾿Επαρχία Πρεβαλέως, ὑπὸ ἡγεμόνα, πόλεις γ.*	XVII. Провинция Превалитана[6], [управлявана] от хегемон — 3 града	
4 *Σκόδραι*	Скодра	дн. Шкодра
5 *Λίσσος*	Лисос	— Леш (Алесио)
6 *Δωράκιον μητρόπολις*	Доракион[7]	— Дукля [?]
657,1 *ιη. ᾿Επαρχία Μυσίας, ὑπὸ ἡγεμόνα, πόλεις ε.*	XVIII. Провинция Мизия[8], [управлявана] от хегемон — 5 града	
2 *Βιμινάκιν μητρόπολις*	Виминациум	дн. Костолац
3 *Σιγγιδόνος*	Сингидунум	— Белград
4 *Γρατιανά*	Грациана	— неизвестно
5 *Πρικορνία*	Трикорния	— при Ритопек
6 *᾿Ορθεμάρχος*	Хореум Марги	— Кюприя
7 *ιθ. ᾿Επαρχία Πανονίας, ὑπὸ ἡγεμόνα, πόλεις β.*	XIX. Провинция Панония[9], [управлявана] от хегемон — 2 града	
8 *Σέρμιον*	Сирмиум[10]	дн. Сремска Митровица
9 *Βασιανά*	Басиана	— при Петровци

655,2 *῾Ρατιαρία* Hon. 655,3 *βηνοπία* O *Βωνονία* Hon. 655,4 *ἀκίνεσ* O *῎Ακνες* Hon. 655,5 *καστραμάρτιο* CH *καστραμάρτυσ* OM *Κάστρα Μάρτις* Hon. 655,6 *ἰσκόσ* FCOPMH *Οἶσκος* Hon. 655,8 *Σκο ποι* Hon. 656,2 *Οὐλπιανά* Hon. 656,4 *σκόρδαι* O *Σκόδρα* Hon. 656,6 *Δοκλέα* (?) Hon. 657,2 *βιμινάκην* M *Βιμινάκιον* Hon. 657,3 *Σιγγίδουνον* Hon. 657,5 *Τρικόρνια* Hon. 657,6 *᾿Ορρεομάργου* Hon. 657,7 *παννονία* H. 657,8 *Σίρμιον* Hon. 657,9 *Βασσιανά* Hon.

[1] В изданието на *Burckhardt* стои *μητρόπολις*, което показва, че Рациария е бил главен град на провинция Крайбрежна Дакия (Dacia Ripensis). *Вж. Бешевлиев,* Латинските местни имена, стр. 283, 284. [2] В средновековието градът се е наричал Бдинъ. Вж. *Ст. Романски,* Имената на два крайдунавски града: 1. Видин, в: Сборник в чест на Л. Милетич, стр. 656—657. За Видин общо вж. *Д. Цухлев.* История на града Видин и неговата област, София 1932, стр. 1—202. [3] За античния град Ескус вж. *Chr. Danov:* PWRE, XIII, col. 2033—2038 s. v. Oescus. [4] Провинция Дардания имала главни градове Скупи и Улпиана. [5] В Notitia dignitatum Мирион се среща под формата Merenses. *Μηρίων* е може би идентичен със споменатия у *Proc.,* De aed., IV, 4, p. 120, 47 *Βερμέζιον.* Вж. *Fluss:* PWRE, XV, col. 1031, s. v. Merion. [6] Провинция Превалитана, дн. Западна Сърбия до р. Дрин и част от Албания. Главният ѝ град бил Скодра. [7] Възстановената форма, която *Honigmann* предлага, е несигурна. Някои автори предлагат да се чете *Δυράχιον.* Вж. *Honigmann,* Synecdèmos, p. 21. [8] Става дума за провинция Първа, или Горна Мизия с главен град Виминациум. [9] Става дума за провинция Долна Панония, която обхващала земите на дн. Северна Югославия и част от Унгария. Главният ѝ град е бил Сирмиум. [10] В средновековието градът се среща и под формите Срѣмъ и *Θρᾶμος.* Вж. *Й. Иванов,* Български старини от Македония, София 1931, стр. 554.

IV. ЙОАН ЛИДИЙСКИ

Йоан Лидийски (Ἰωάννης Λαυρέντιος ὁ Λυδὸς) (490—ок. 565) е роден в лидийска Филаделфия (Мала Азия), откъдето носи и прякора си Лидийски. Той произхождал от знатни родители и заемал високи служби при императорите Анастасий I и Юстиниан I. В 552 г. Йоан Лидийски изпаднал в немилост и бил принуден да се оттегли от обществения живот. Тогава той се отдал на писателска дейност. Две негови съчинения с историческо съдържание, *Λόγοι* и *Ἱστορία τῶν πρὸς Πέρσας*, са изгубени. Запазени са *Περὶ διοσημειῶν* (De ostentis) *Περὶ μηνῶν* (De mensibus) и *Περὶ ἀρχῶν τῆς Ῥωμαίων πολιτείας* (De magistratibus). Първото съчинение представлява сбирка от гадателни книги. В него се съдържат известия за положението на Тракия и Македония през VI в. Второто съчинение дава интересни данни за византийския календар. То съдържа едно кратко известие за нрава на траките, което е важно за нас. Третото съчинение описва византийската административна система и дава някои интересни данни и за администрацията на нашите земи.

Йоан Лидийски бил използуван като извор от мнозина по-късни автори (Йоан Скилица, Константин Манаси и от неизвестния автор на т. нар. Synopsis Sathas).

РЪКОПИСИ: C = Codex Caseolinus, № 25 (IX s.), O=Caseolinus supplementi graeci 257 (X—XI s.).

ИЗДАНИЯ: Ioannes Lidus ex recognitione Immanuelis Bekkeri, ed. Bonnae (1837). — *Ioannis Laurentii Lydi* Liber de ostentis et calendaria graeca omnia iterum graeca omnia, ed. C. Wachsmuth, Lipsiae 1897. — *Ioannis Laurentii Lidi* Liber de mensibus, ed. R. Wünsch, Lipsiae 1898. — *Lydus* de magistratibus populi romani libri tres, ed. R. Wünsch, Lipsiae 1903.

КНИЖНИНА: *Christ-Schmidt*, Geschichte der griechischen Litteratur, 1924, pp. 1041—1044.— *Klotz*, PWRE, col. 2244—2263, s. v. Lydos № 7. — *R. Wünsch*, Zu Lydus de ostentis, Byz. Zeitschrift, V (1896), pp. 410—421. — *G. Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, Budapest, 1942, p. 184. — *K. Krumbacher*, G B L pp. 237, 376, 388, 424, 426 et passim.

A. DE OSTENTIS

1. *De Vitaliani insurrectione et de saxo de caelo in Thraciam caso*

6. *Εἶτα τῆς ἐπιούσης νυκτὸς πῦρ ἀνεφλέχθη τοσοῦτον ὥστε σπινθήρων τὸν ἀέρα γενέσθαι*

А. ЗА ПОЛИЧБИТЕ

1. *Бунтът на Виталиан и метеор в Тракия*

После, през следващата нощ, се запалил такъв огън, че въздухът се изпъл-

μεστόν. ἐδηλοῦτο δὲ ἄρα ὁ μὲν δῆμος ἐπαναστησόμενος τῷ βασιλεύοντι, ἡ δὲ πρὸς τῇ Μυσίᾳ στρατιὰ ἔργον τῆς Βιταλιανοῦ γενησομένη χειρός· αὐτὸς δὲ μέχρι τῶν τῆς πόλεως τειχῶν ἐλάσας παρὰ μικρὸν ἦλθε τῶν πραγμάτων κρατῆσαι. καὶ τὸ δὴ πέρας, οὕτως ἀτιμοτάτης βαρβάρων γενομένης ἐφόδου, μικροῦ προήκατο καὶ τὴν βασιλείαν ἑκὼν Ἀναστάσιος, καὶ φαῦλα δὲ συνέβη πάντα, ὅσα ἐν εἰδόσι λέγειν ἀδολεσχίας ἐστίν.

7. *Καὶ θαυμαστὸν οὐδὲν εἰ προθεωροῦσιν ἄνθρωποι τὰ ἐσόμενα, τῆς φύσεως αὐτῆς προδεικνυούσης τὰ πράγματα. ὥς που καὶ Ἀναξαγόρας ἐπὶ τῆς ἑβδομηκοστῆς καὶ ὀγδόης ὀλυμπιάδος λίθον μέγιστον ἐκ τοῦ ἡλίου ἐκπεσεῖν ἐμαντεύσατο, ὅπερ καὶ συμβέβηκεν ὕστερον ἐπὶ Θρ[άκης]· καὶ μέχρ νῦν ἔστιν ὁ λίθος, καὶ ἐξ αὐτῆς εὐθὺς τῆς θέας περιπεφλέχθαι δοκῶν.* (p. 14, 3—19)

нил с искри. Това означавало, че народът ще се разбунтува срещу царуващия[1] и че войската в Мизия ще падне в ръцете на Виталиан[2]. А самият той стигнал до стените на столицата и замалко щял да стане господар на положението. Най-после, след като станало това толкова безчестно нападение на варварите,[3] насмалко Анастасий щял доброволно да се откаже от царската власт и се случили все лоши неща, които, ако се разкажат пред знаещите, би било празнословие.

И никак не е чудно, че хората прозират бъдещето, тъй като самата природа предварително показва нещата. Така и Анаксагор[4] предсказал, че в 78 олимпиада[5] грамаден камък ще падне от слънцето, което се и случило по-късно в Тракия.[6] Камъкът седи и досега и от самия му вид личи, че е бил обгорен.

2. *De frumenti penuria in Macedonia, Thracia Illyricoque*

23. *Ὁ ἥλιος ⟨ἐν⟩ αἰγοκέρωτι μηνὶ Ἰανουαρίῳ. τοῦ ἡλίου πρὸς αἰγόκερων παριόντος, εἰ βροντὴν ἐπιρραγῆναι συμβαίη, ἀχλὺς ἔσται παχεῖα καὶ καπνώδης, ὡς ἀώρους τοὺς καρποὺς ἐναπομαρανθῆναι τοῖς φυτοῖς, καὶ ἄποιος ὁ οἶνος. εἰ δὲ μέχρι τῆς ἐπιτολῆς τοῦ κυνὸς ἡ ἀχλὺς ἐπιμένοι, ἐπίνοσος ὁ ἐνιαυτὸς ἔσται καὶ σίτου ἐνδεής. διαφερόντως δὲ ταῦτα συμβήσεται ἐπί τε Μακεδονίας, Θράκης,[a] Ἰλλυρίδος καὶ τῆς ἄνω Ἰνδικῆς, Ἀριανῆς τε καὶ Γεδρωσίας· καὶ γὰρ αὗται ὑπὸ τὸν αἰγόκερων.* (p. 57, 7—16)

2. *Недостиг от жито в Македония, Тракия и Илирик*

Слънцето в козирог през месец януари. Когато слънцето застане на козирог,[7] ако се случи да падне гръм, ще падне гъста и тъмна мъгла, така че плодовете неузрели ще изсъхнат по стъблата и виното ще бъде лошо. Ако мъглата продължи до изгряването на кучето,[8] годината ще бъде болнава и ще има недостиг от жито. Тези неща ще се случат особено в Македония, Тракия,[9] Илирик[10], в Горна Индия,[11] Ариана[12] и Гедрозия,[13] защото и те са под знака на козирога.

[a] ante *Θράκη* add. *καὶ* P.

[1] Загатва се за император Анастасий I. [2] Виталиан бил началник на федератите в Тракия. През 513 г., използувайки недоволството на населението от фискалната политика на цариградското правителство, вдигнал бунт против император Анастасий. Същевременно той се явявал като застъпник на православието срещу обвинения в монофизитизъм император. [3] Йоан Лидийски нарича борбата на Виталиан и сподвижниците му срещу византийската централна власт „безславно нападение на варварите“, тъй като във Виталиановата войска влизали и люде от местното население на Тракия, а според други сведения и първобългари и дори славяни. Ср. *Stein*, Histoire II, p. 178—181. — Вж. *Ф. Успенский*, История Византийской империи, I, СПб 1912, стр. 349—352.- [4] Анаксагор бил гръцки философ (V в. пр. н. е.). Той бил непоследователен материалист и се отличавал със своя рационализъм. [5] Летоброението по олимпиади, употребявано в античността и средновековието, имало за начало 775 г. пр. н. е. Като единица време една олимпиада обхващала период от четири години. Споменатото тук събитие, което според други извори станало точно на 2-та година от 78-та олимпиада, се пада в 462 г. пр. н. е. [6] Името Тракия тук и в откъс 2 не означава диоцез или провинция Тракия, а географската област на юг от Стара планина, по течението на Марица. [7] Козирог е зодиакалният знак, в който слънцето се намира от 22 декември до 20 януари. [8] Звездата Сириус била наричана още от Омирово време и с името „куче“. У гърците изразът „изгряването на кучето“ означава края на юли, тъй като тогава за пръв път се появявала тази звезда. Ср. фр. Canicule. [9] Името Македония тук не означава провинция Македония, а географската област, която се простирала между Илирия, Тесалия, Пеония и Тракия. [10] Името Илирик тук не означава диоцез или провинция Илирик, а древната област Илирия, която се простирала по брега на Адриатическо море. [11] Под названието Горна Индия се разбира вероятно т. нар. India intra Gangem, която отговаря приблизително на дн. Индустан. [12] С името Ариана е била означавана Средна Азия, между Еритрейско и Каспийско море и реките Тигър и Инд. [13] С името Гедрозия се означавал дн. Белуджистан, разположен в Средна Азия край брега на Еритрейско море.

3. Quare in Scythia fulmina haud cadant

43. *Ἐν τούτοις μὲν εἰδέναι χρὴ ὡς οὐ κατὰ πάντα*[a] *τὸν ἐνιαυτὸν κεραυνοὶ ἀποθλίβονται· οὐδὲ γὰρ ἐπὶ θέρους*[b] *ἢ ἐπὶ χειμῶνος τοῦτο συμβαίνειν πέφυκε καθόλου, ἀλλ' ἐν ἦρι ἢ μετοπώρῳ, περὶ τὴν πλειάδος καὶ ἀρκτούρου ἐπιτολήν. ὅθεν οὔτε ἐν Σκυθίᾳ ἢ συνελόντι εἰπεῖν ἐπὶ τὸ ἀρκτῷον κέντρον κεραυνοὺς βάλλεσθαι, ⟨οὔτε ἐν Αἰγύπτῳ⟩ ἤγουν ἐπὶ τὸ νότιον, κέκριται, διὰ τὸ ψυχρὸν καὶ θερμὸν τοῦ κατὰ τοὺς χώρους ἐκείνους καταστήματος.*

52. *Καὶ εἴρηται μὲν πρότερον ὡς οὔτε ἐν Σκυθίᾳ οὔτε ἐν Αἰγύπτῳ κεραυνοὶ καταφέρονται· εἰ δὲ τυχὸν κατενεχθείη κατὰ τόδε καιροῦ ἐπὶ τὰ εἰρημένα κλίματα κεραυνός, ἀγαθὰ τοῖς ἐκεῖ σημαίνει.* (pp. 95,17—96,6; 107, 3—6)

3. Защо в Скития не пада гръм

Между това трябва да се знае, че не през цялата година пада гръм, защото това не се случва изобщо през лятото или през зимата, а пролетно или есенно време, когато изгряват Плеядата[1] или Арктур[2]. Поради това нито в Скития,[3] или да кажем накратко, в северния център, нито в Египет, сиреч на юг, пада гръм поради това, че в тия места климатът е студен или пък горещ. — — —

Каза се по-напред, че нито в Скития, нито в Египет пада гръм, а ако се случи да падне гръм по това време в казаните области, то е добър знак за местните жители.

4. De vaticinatione motuum in Macedonia, Thracia Illyricoque exsistendorum

58. *Ἥλιος ἐν αἰγόκερῳ. ὅταν δὲ ἥλιος ἀποστρέφων ἀπὸ τοῦ νοτίου καμπτῆρος ἐπὶ τὸν αἰγόκερων ἔλθῃ, εἰ σεισμὸν συμβαίη γενέσθαι, ἐπὶ μὲν τῆς ἄνω Ἀσίας πᾶσα ἡ Ἰνδικὴ Ἀριανή τε καὶ Γεδρωσία, ἐπὶ δὲ τῆς κάτω Φρυγία τε πᾶσα καὶ Ἑλλήσποντος, ἐπὶ δὲ τῆς Εὐρώπης Μακεδονία καὶ Θρᾴκη πρὸς τῷ Ἰλλυρικῷ ἕως Ἴστρου ποταμοῦ οὐ μετρίως ταραχθήσονται πρὸς τῶν πλησιοχώρων, καὶ οἱ χείμαρροι τὰ λήϊα καταχώσουσι, προσεπιλιμωττόντων τῶν βοσκημάτων. ἐμφύλιοί τε πόλεμοι ἔσονται, ὀνείρων δὲ καὶ μαντευμάτων ψευδῶν ὄχλος· ἐνιαχοῦ δὲ καὶ πόλεις ἀθρόως καταποντισθήσονται.*

Ἥλιος ἐν ὑδροχόῳ. ἡλίου ἐπὶ ὑδροχόον ἰόντος εἰ γένηται σεισμός, ἐπὶ μὲν τῆς ἄνω Ἀσίας Ὀξιανή, Σογδιανή, Ἀραβία μικρὰ καὶ Ἀζανία, ἐπὶ δὲ τῆς Λιβύης Αἰθιοπία μικρά, τῆς δὲ Εὐρώπης ἡ Θρᾴκη ἕως Ἰλλυρικοῦ σφόδρα ταραχθήσονται· πόλεμοι γὰρ βαρεῖς ἐπιπεσοῦνται ταῖς χώραις. τῇ δὲ Μακεδόνων χώρᾳ τὰ χείριστα συμβήσεται, ὡς ἐγγὺς ἀφανισμοῦ γενέσθαι. (pp. 115,13—116,10)

4. Предсказание за смутове в Македония, Тракия и Илирик

Слънцето в козирог. Когато слънцето, връщайки се от северния си кръг, влезе в козирог, ако се случи да стане земетресение, цяла Индия, Ариана и Гедрозия от Горна Азия,[4] както и от Долна Азия, Фригия и Хелеспонт, а и от Европа, Македония и Тракия към Илирик до река Истър ще бъдат смущавани много от съседите си, пороите ще отнесат посевите, по стадата ще има чума. Ще има междуособни войни и множество лъжливи сънища и предсказания. Някъде и градове внезапно ще потънат в морето.

Слънцето във водолей.[5] Когато слънцето отива към водолей, ако стане земетресение, в Оксиана,[6] Согдиана,[7] Малка Арабия[8] и Азания[9] от Горна Азия, в Малка Етиопия[10] от Либия[11] и от Европа в Тракия до Илирик ще има големи смутове. Защото тежки войни ще настъпят в тия страни. В Македонската земя ще се случат най-големите злини, та ще настане почти унищожение.

---

[a] *οὐ κατὰ πάντα*] *οὐκ ἅπαντα* C, *οὐκ ἀνὰ πάντα* coni. Bekker 19—20 Plin. II 135 hieme et aestate rara fulmina. [b] *ἐν θέρει ἢ χειμῶνι* L [*ἢ ἐπὶ*] *οὐδὲ ἐπὶ* CV.

---

[1] Плеядата е група звезди от съзвездието Телец. [2] Арктур е голяма звезда от съзвездието Воловар. [3] В древността с името Скития се означавала в най-общ смисъл обикновено Средна Азия, в която живеели полудиви племена. В средновековието името „Скития“ често пъти е тъждествено с „Малка Скития“ или пък се е давало общо на отвъддунавските и южноруските области. [4] С името Горна Азия е била означавана Средна Азия, докато Долна Азия означавала Мала Азия. [5] Водолей е един от зодиалните знаци, в който слънцето се намира от 20 януари до 19 февруари. [6] Оксиана е била област в Согдиана и се намирала по течението на р. Оксос (Аму-Даря). Тя е може би тъждествена с *Ἀλεξάνδρεια Ὀξιανή*, която отговаря на дн. Байкенд или Накшеб. [7] Древната Согдиана отговаря приблизително на дн. Туркестан в Средна Азия. [8] Вероятно и тук с Малка Арабия се означава Долна Арабия, т. е. южната част на Арабския полуостров. [9] Азания, или дн. Азастан, е област в Източна Африка по крайбрежието на Сомалия. Тук авторът погрешно я поставя в Азия, от която я дели Арабското море. [10] Малка Етиопия — вероятно Долна Етиопия. [11] В античността с името Либия се наричала общо Северна Африка между Атлантическия океан, Средиземно море, бреговете на Нил и Еритрейско море. В римско време под Либия се е разбирала по-точно дн. Киренайка.

5. De Macedoniae, Thraciae Illyricique positione zodiaca

71. *Αἰγοκέρωτι Μακεδονία, Θρᾴκη, Ἰλλυρίς, Ἰνδική, Ἀριανή, Γεδρωσία.* (p. 160, 1—2)

5. Зодиалното положение на Македония, Тракия и Илирик

Под знака на козирога са Македония, Тракия, Илирия, Индия, Ариана и Гедрозия.

B. DE MENSIBUS

6. De Thracum moribus

2 (164). *Ὅτι . . . . Θρᾷκας μὲν ἅρπαγας καὶ ὠμοὺς διὰ τὴν τοῦ Ἄρεος ἐπικράτειαν* (pp. 178,14; 178,18—20)

В. ЗА МЕСЕЦИТЕ

6. Нрави на траките

Траките са грабливи и гневливи, тъй като Арес[1] преобладава у тях.

C. DE MAGISTRATIBUS

7. De Scythiae praefecto, de Istro et de nomine Dyrrachii

ϛ'. Περὶ τοῦ ἐπάρχου Σκυθίας καὶ τοῦ Ἰουστινιανοῦ πραίτορος καὶ τοῦ μαγίστρου τῶν κήνσων καὶ τοῦ κυαισίτορος, καὶ ὅτι οὐ πρώτως αἱ ἀρχαὶ αὗται ἐπενοήθησαν, ἀλλ' ἠμελημέναι ἀνεκλήθησαν.

⟨*Λόγος Γ'*⟩

— — — — — — — — — — — —

η'. Διὰ τί τὸν ποταμὸν νῦν μὲν Ἴστρον, νῦν δὲ Δανούβιον συμβαίνει προσαγορεύεσθαι.

— — — — — — — — — — — —

ι'. Πόθεν Δουρράχιον ἡ πάλαι Ἐπίδαμνος. (pp. 6, 4—7; 6, 14—15; 6, 24)

С. ЗА УПРАВЛЕНИЕТО НА РИМСКАТА ДЪРЖАВА

7. За префекта на Скития, за река Истър и за името Дирахиум[2]

За префекта на Скития, за Юстиниановия претор, за магистъра на цензовете[3] и за квестора и че тия служби не са били установени за пръв път, а след като били пренебрегнати, били възобновени.

⟨Книга III⟩

— — — — — — — — — — — —

Защо реката Истър се нарича ту Истър, ту Дунав.

— — — — — — — — — — — —

Откъде иде името Дирахиум, някогашният Епидамн.

8. De scuto „pelta" a Scythis vocato

I, 11. *Ἔστι δὲ καὶ ἕτερον εἶδος ἀσπίδος βραχυτέρας, ἃς πεζομαχεῖν οἱ ὑπὲρ Ἴστρον οὐκ ἰσχύοντες ἐπὶ τῶν ἵππων κομίζουσι· πάρμαν αὐτὴν Ἰταλοὶ καλοῦσιν, ὡσεὶ πέλτας οἱ Σκύθαι.* (p. 16, 9—12).

8. Щитът, наричан от скитите „пелтас"

Има и друг вид по-къс щит. Хората, които живеят отвъд Истър, като не могат да се сражават пешком, го носят, когато яздят. Италийците го наричат „парма", а скитите — „пелтас".[4]

9. Triballi in exercitu Romano militant

I, 47. *Τίρωνας δὲ τοὺς ταπεινούς, ὁποίους εἶναι συμβαίνει καθ' ἡμᾶς τοὺς λεγομένους Τρι-*

9. Трибали служат в римската войска

[Римляните наричат] тирони[5] новобранците, каквито са за нас тъй нарече-

---

[1] Арес (Марс) бил бог на войната според античната гръко-римска митология. [2] Местата, дадени в тоя откъс, са само заглавия към дадените тук откъси 11, 13, 15. [3] Магистърът на ценза (magister census) е бил началник на т. нар. censuales, които са били един вид секретари на сената. Главната функция на магистъра на ценза е била да отваря завещанията. [4] Според някои древни автори този кръгъл и малък щит бил взет от траките. Вж. *F. Lammert:* PWRE, XIX, col. 406, s. v. Pelte. [5] Тироните изпълнявали длъжността войскови прислужници само преди да бъдат произведени във военен чин. Вж. *Grosse,* Römische Militärgeschichte, p. 107.

βαλλούς· οὕτως δὲ τοὺς Βέσσους 'Αρριανὸς ἐν τοῖς περὶ 'Αλεξάνδρου προσηγόρευσε. (pp. 49,22—50,4)

ните трибали.[1] Същото разправя за бесите[2] и Ариан[3] в съчинението си за Александър.

10. Barbari sub Constantino Thraciam incursant

II, 10. *Κωνσταντίνου γὰρ μετὰ τῆς Τύχης τὴν 'Ρώμην ἀπολιπόντος καὶ τῶν δυνάμεων, ὅσαι τὸν Ἴστρον ἐφρούρουν, ἐπὶ τὴν κάτω 'Ασίαν ψήφῳ τοῦ βασιλέως διασπαρεισῶν, Σκυθίαν μὲν καὶ Μυσίαν καὶ τοὺς ἐξ ἐκείνων φόρους ἐζημιώθη τὸ δημόσιον, τῶν ὑπὲρ Ἴστρον βαρβάρων μηδενὸς ἀνθισταμένου κατατρεχόντων τὴν Εὐρώπην.* (p. 65, 4—10)

10. Варварски нападения над Балканския полуостров по време на император Константин I

Когато Константин[4] щастливо[5] напуснал Рим и по императорско решение ония сили, които пазели Истър, се пръснали из Долна Азия, държавната съкровищница изгубила Скития и Мизия и [получаваните] от тях данъци, защото варварите, които живеят отвъд Истър, правели набези в Европа, без някой да им се противопостави.

11. De praefecto a Iustiniano Scythiae praeposito et de provinciis ab eodem administratis

II, 28. *Μετ' ἐκεῖνον δὲ 'Ιουστίνου ἐν ἡσυχίᾳ βιοῦντος καὶ μηδὲν νεώτερον ἐξευρόντος ὁ μετὰ ταῦτα, ἀδελφιδοῦς αὐτῷ γενόμενος, πᾶν ὅ, τι χρήσιμον περιποιεῖν τοῖς κοινοῖς ἐπειγόμενος ὅλην τε τὴν ὀφρὺν τῆς ἀρχαίας ὄψεως ἀνακαλούμενος, πρῶτον μὲν ἐξεῦρε τὸν λεγόμενον τῆς Σκυθίας ὕπαρχον.* — — — —

29. *'Ως ἔφθην εἰπών, προάγει τοίνυν ἔπαρχον ἐπόπτην τῶν Σκυθικῶν δυνάμεων, ἀφορίσας αὐτῷ ἐπαρχίας τρεῖς τὰς πασῶν ἐγγὺς εὐπορωτάτας, Κεραστίδα — τὴν καθ' ἡμᾶς Κύπρον, ἀπὸ Κύπριδος κατὰ τὸν μῦθον τιμηθείσης ἐν αὐτῇ μεταβαλοῦσαν τὴν προσηγορίαν — Καρίαν τε ὅλην σὺν ταῖς 'Ιωνίσι νήσοις· ἃς ἄρτι τελούσας ὑπὸ τὴν πρώτην τῶν ἀρχῶν, ὥσπερ τὰς ἄλλας ἁπάσας, συνεῖδεν ὁ βασιλεὺς χωρισ-*

11. За префекта на Скития, назначен от Юстиниан, и за управляваните от него провинции

Понеже след [Анастасий][6] Юстин[7] живеел в мир и не направил никакво нововъведение, неговият пък приемник, който му бил племенник[8], като се стремял да запази всичко, което било полезно за държавата, и възстановявал цялото величие на старото управление, въвел найнапред тъй наречения префект на Скития. — — — —

Прочее, както вече казах, [Юстиниан] назначил префект-надзорник на скитските войски,[9] като му поверил три провинции, почти най-цветущите от всички: Керастида, която ние наричаме Кипър (понеже според преданието Киприда била почитана там и поради това [Керастида] променила името си[10]), цяла Кария[11] и Йонийските острови[12]. Прочее те били по-рано под върховната власт, както и всички останали [провинции]. Но императорът решил, като бъде тая област

[1] Трибалите били тракийско племе, което обитавало долината на р. Морава. [2] Бесите били едно от най-големите и най-войнствените тракийски племена. Те живеели по долното течение на р. Марица. [3] Ариан (около 95—175 г. от н. е.) заемал висши военни и административни длъжности в Мала Азия и Гърция. Той е написал съчинения с военен, философски и исторически характер. Тук се споменава съчинението му *'Ανάβασις 'Αλεξάνδρου*. За него вж. *Flavii Arriani* Quae exstant omnia, ed. Roos, Lipsiae 1907 (Prolegomena). — *Г. Кацаров и Д. Дечев,* Извори за старата история на Тракия и Македония, София 1949, стр. 300. [4] Константин I Велики (306—337) преместил столицата на Римската империя от Рим в древния град Византион на Босфора през 330 г. [5] В текста стои *μετὰ τῆς τύχης* очевидно в смисъл „съпътствуван от богинята на щастието" (*Τύχη* = Fortuna). [6] Става дума за имп. Анастасий I, който бил предшественик на Юстин. [7] Император Юстин I (518—527). [8] Приемник на Юстин I е племенникът му Юстиниан I. [9] Седалището на този префект на Скития или епарх-надзорник (quaestor exercitui) било в Одесос. Срв. тук стр. 63. [10] Киприда е бил епитет на богиня Афродита. Тук авторът предава една древногръцка легенда, според която богиня Афродита дала името на остров Кипър. [11] Кария била област в Югозападна Мала Азия, между Егейско и Средиземно море, Лидия, Фригия, Кабалия и Ликия. [12] Йонийските острови са групи острови в Егейско море срещу брега на Мала Азия.

θείσας αὐτῆς τελεῖν ὑπὸ ⟨τῷ⟩ Σκυθίας ἐπάρχῳ καὶ φόρον ἴδιον ἀπένειμε πρὸς δικαστήριον, καὶ τάξιν ὅλην. (pp. 83, 4—9; 84, 1—11)

обособена,[1] да остане под управителя на Скития, като ѝ определил отделно средище за съдилище и пълна власт.[2]

12. Quare scrinium urbis ad Thraciae administrationem referatur

III, 5. *Ἀλλ' ἴσως ἂν τις οὐκ ἔξω λόγου πύθοιτο τὴν αἰτίαν ἐπιζητῶν, τίνος χάριν πασῶν τῶν διοικήσεων ἐχουσῶν τοὺς καλουμένους κοῦρα ἐπιστουλάρουμ τὸ πόλεως σκρινίον τό τε τῶν ὅπλων καὶ τῶν ἔργων οὐκ εἴληχε; δηλονότι τὸ μὲν τῆς πόλεως εἰς τὴν Θρᾳκικὴν διοίκησιν ἀναφέρεται, τὸ δὲ τῶν ἔργων εἰς ἄλλας τυχὸν ἐπαρχίας ⟨ἐν αἷς⟩ συμβαίη τὰς ἀνανεώσεις γίνεσθαι τῶν ἔργων.* (p. 91, 3—10)

12. Защо столичната служба административно се отнася към Тракия

Но може би някой би запитал не без основание, търсейки причината, поради която всички диоцези имат така нареченото „кура епистоларум"[3], а столична служба и тази за военните и [гражданските] дела нямат. То е, защото столичната служба се отнася до тракийския диоцез, а службата за [гражданските] дела се отнася евентуално до други провинции, гдето може да се случат възстановителни работи.

13. De flumine Istro et de incursionibus a barbaris in Thraciam factis

III, 31. *Κωνσταντῖνος πρῶτος, ὡς ἔμπροσθεν εἴρηται, Σκυθίαν τε καὶ Μυσίαν καὶ τοὺς ἐξ ἐκείνων φόρους ἄκων ἐζημίωσε τὴν Ῥωμαϊκὴν πολιτείαν, τὰς φρουρούσας δυνάμεις τὴν ὄχθην τοῦ πρὸς βορέαν Ἴστρου ἐπὶ τὴν κάτω Ἀσίαν δέει τυραννίδος διασκεδασάμενος. ἐμοὶ δὲ δοκεῖ βραχὺ παρατραπέντι τοῦ σκοποῦ περὶ τῆς προσηγορίας τοῦ ποταμοῦ διὰ βραχέων εἰπεῖν· νῦν μὲν γὰρ Ἴστρον, [νῦν] δὲ Δανούβιον τὸν αὐτὸν εὑρίσκομεν ὀνομαζόμενον· ὥστε δεήσει διδασκαλίας.*

32. *Ἐκ τῶν Ῥητικῶν ὀρῶν, ἃ τῆς Κελτικῆς ὀρεινῆς εἶναί φησιν ὁ Καῖσαρ ἐν βιβλίῳ τῷ πρώτῳ τῆς κατ' αὐτὸν Γαλλικῆς ἐφημερίδος, ἐκ μιᾶς πηγῆς ὅ τε Ῥῆνος ὅ τε Ἴστρος, οὐδέτερος δὲ αὐτῶν μὴ τὴν ἐπωνυμίαν ἀμείψας, ἐπὶ τὴν θάλασσαν ἐξωθεῖται. — — — — ὁ δὲ Ἴστρος ἐάσας τὸν ἀδελφὸν Ῥῆνον πρὸς δύνοντα ἥλιον ἀναχωροῦντα αὐτὸς ἐπὶ τὴν [ἑῴα]ν μερίζεται. καὶ ἄχρι μὲν Παν-*

13. За река Истър и за варварските нападения в Балканския полуостров

Константин I, както се каза по-напред[4], въпреки желанието си лишил ромейската държава от Скития и Мизия и от данъците, получавани от тях. А войските, които охранявали обърнатия към север бряг на Истър, той разпръснал из Долна Азия, страхувайки се от узурпация. Струва ми се, че трябва да разкажа накратко за [името на] реката, като се отклоня замалко от целта си. Защото намираме, че тя се нарича ту Истър, ту Дунав, така че трябва да се даде обяснение.

В първа книга от записките си за Галия[5] Цезар казва, че Рейн и Истър извират от един извор от Ретските планини,[6] които са част от Келтската планинска верига.[7] Те се спущат към морето, без да променят името си нито единият, нито другият. — — — — А Истър, като остави брата си Рейн да се отдалечи към залязващото слънце, сам се отделя към изток и запазва своето име до Па-

[1] Авторът иска да каже, че преди това споменатите области са били под управлението на епарсите. С тази нова наредба епархът на Скития съсредоточавал в ръцете си административната, съдебната и военната власт. [2] Според Юстиниановата новела XLI под управлението на епарха на Скития били поставени не три, а пет провинции: Кипър, Родос, Цикладите, Кария, Мизия и Скития. [3] *Κοῦρα ἐπιστουλάρουμ* = cura epistolarum е било едно от четирите главни ведомства в двореца. То се занимавало с преписките между столицата и провинциалните градове. Дворцовата канцелария се състояла от четири бюра (скринии): scrinium memoriae, scrinium libellorum, scrinium epistolarum и scrinium cognitionum, които имали за задача да подпомагат императора в неговата законодателна, административна и съдебна дейност. В скриниите работели множество секретари и писари. [4] Загатва се за дадения тук откъс 10. [5] Става дума за писаното от Юлий Цезар, De bello Gallico, IV, 10 и VI, 25. В същност Цезар не разказва съвсем същото като Йоан Лидийски. Той казва, че Дунав извира от Хирканските планини (Шварцвалд), а Рейн от Лепонтийските Алпи. [6] Ретски планини, или Alpes Raeticae, означавали Средните Алпи между Източна Швейцария (Ретия) и Северна Италия. [7] С названието Келтска планинска верига, или Келтски планини, се означава планината Шварцвалд. Вж. *Brandis:* PWRE, IV, col. 2112—2114, s. v. Danuvius.

νονίας, ἣν Ἕλληνες Παιονίαν δι' εὐφωνίαν καί, φυγὴν βαρβαρισμοῦ καινοτομοῦντες ἐκάλεσαν καὶ Σιρμίου, τῆς πάλαι μὲν Ῥωμαίων εὐδαίμονος πόλεως, νῦν δὲ Γηπαιδῶν, τὴν ἰδίαν διασώζει προσηγορίαν· περὶ δὲ τὴν Θρακίαν εἰλούμενος ἀποβάλλει μὲν παρὰ τοῖς ἐπιχωρίοις τὸ ἔμπροσθεν ὄνομα, Δανούβιος μετακληθείς· οὕτω δὲ αὐτὸν οἱ Θρᾶκες ἐκάλεσαν, διότι ἐπὶ τὰ⟩ πρὸς ἄρκτον ὄρη καὶ θρασκίαν ἄνεμον συν⟨εφὴς ὁ ἀὴρ ἐκ τῆς ὑποκειμένης τῶν ὑγρῶν νιμετρίας σχεδὸν διὰ παντὸς ἀποτελούμενος αἴτιος αὐτοῖς συνεχοῦς ἐπομβρίας ἀποτελεῖσθαι νομίζεται, Δανούβιον δὲ τὸν νεφελοφόρον ἐκεῖνοι καλοῦσι πατρίως. — — — —

нония, която елините нарекли Пеония,[1] променяйки името ѝ за благозвучие и за да избягнат варваризма, и до Сирмиум[2], който някога беше честит ромейски град, а сега е гепидски. А когато Истър се извива към Тракия, загубва сред местните жители предишното си име и се преименува Дунав. Траките го нарекли така, защото около северните планини, гдето духа и тракийският вятър, въздухът е почти винаги влажен от обилната влага, която се намира под него. Така те го смятат причина за честите им дъждове. На родния си език те го наричат облаконосния Дунав. — — — —

33. Κωνσταντῖνος οὖν Σκυθίαν τε καὶ Μυσίαν καὶ τοὺς ἐξ αὐτῶν φ[ό]ρους, ὥς ἔφην, ἀπώλεσε. (pp. 119,22—120,11; 120,20—121,9; 121,13—14)

Прочее Константин загубил Скития и Мизия и данъците от тях, както казах.

14. Barbari sub Constantino Thraciam incursant

14. Варварски нападения над Балканския полуостров по време на император Константин I

III, 40. Κωνσταντίνου, ὥσπερ ἔφην, μετὰ τῆς Τύχης τὴν Ῥώμην ἀπολιπόντος καὶ τῶν δυνάμεων, ὅσαι τὸν Ἴστρον ἐφρούρουν, ἐπὶ τὴν κάτω Ἀσίαν ψήφῳ τοῦ βασιλέως διασπαρεισῶν, Σκυθίαν μὲν καὶ Μυσίαν καὶ τοὺς ἐξ ἐκείνων φόρους ἐζημιώθη τὸ δημόσιον, τῶν ὑπὲρ Ἴστρον βαρβάρων μηδενὸς ἀνθισταμένου κατατρεχόντων τὴν Εὐρώπην. (p. 128, 5—11)

Когато Константин, както се каза, напуснал щастливо Рим и по императорско решение войските, които пазели Истър, се пръснали по Долна Азия, държавната съкровищница изгубила Скития и Мизия и данъците от тях, защото варварите отвъд Истър правели набези в Европа, без някой да им се противопостави.

15. De nomine Dyrrachii

15. За името Дирахиум

III, 46. Φιλοκερδὴς δὲ ἠρέμα ἐτύγχανεν ἐκεῖνος, οἷα Ταυλάντιος ἐξ Ἐπιδάμνου τῆς Ἰλλυρίδος — Δουρράχιον αὐτὴν Κρῆτες ἀποικήσαντες ἐκεῖ προσηγόρευσαν — ἀπὸ Δουρράχου τότε βασιλεύοντος Κρητῶν, ὡς ὁ Ῥωμαῖος Λουκανὸς ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν ἐμφυλίων φησίν. (p. 135, 11—16)

[Марин][3] постепенно станал користолюбив, както Тавлант[4] от Епидамн в Илирия — критяни, които се заселили там, го преименували Дурахион според името на Дурах, който царувал тогава над критяните, както казва римлянинът Лукан във втората книга на „Гражданските войни“.[5]

---

[1] Под Пеония тук се разбира Панония. Панония обхващала сег. Унгария, Словения, част от Босна, Хърватско, изт. част от Крайна, Щайермарк и Долна Австрия, а Пеония, т. е. областта, населявана от тракийското племе пеонци, се простирала до средното течение на р. Вардар. Очевидно тук приликата по звуков състав между двете имена е станала причина да се смесват двете области. [2] Сирмиум бил превзет от гепидите през време на Юстиниановото управление. Срв. *Proc.*, De bello Gothico, III, p. 311, 20—23. [3] Този Марин бил един от т. нар. скриниарии на диоцеза Ориент. [4] Тавлант е легендарният епоним на илирийското племе тавланти, които живеели в областта около Дирахиум и Аполония в дн. Албания. Действително в античността е имало колонисти по Адриатическото крайбрежие, но името Дирахиум (дн. Драч) изглежда, че е илирийско. Тук авторът става изразител на общата традиция да се извежда името на даден град или народ от някакъв епоним. [5] Става дума за Марк Еней Лукан, епически и сатирически римски поет от I в. от н. е., и за поемата му Фарсалия, в която описва гражданската война между Цезар и Помпей. Вж. *Marci Aenei Lucani* De bello civili libri decem, II 610. В същност тук Лукан говори за Бриндизи, а не за Дирахиум.

16. Scythae Thraciam incursant

III, 56. *Ὡς δὲ καὶ Συγάμβροις ἐπαγρυπνεῖν ἠπείλει — Φράγγους αὐτοὺς ἐξ ἡγεμόνος καλοῦσιν ἐπὶ τοῦ παρόντος οἱ περὶ Ῥῆνον καὶ Ῥοδανόν —, αὖθις Χοσρόης, ὡς μηδενὸς ἄρτι πραχθέντος, ἐπὶ τὰς Συρίας ἀπροόπτως ἐξεχύθη, τῶν Ῥωμαϊκῶν δυνάμεων Λιβύης τε πρὸς Μαυρουσίων σειομένης καὶ τῆς ἑσπέρας πρὸς Γετῶν ὅλης ταραττομένης ὑπερμαχουσῶν, Κόλχους τε καὶ τὸν Καύκασον Σκυθῶν καὶ τὴν Θρᾴκην μυρίων ὅσων θηρίων ἐνοχλούντων.* (p. 145, 5—13)

16. Скити нападат Тракия

Като се заканвал, че бди по отношение на сикамбрите[1] (тези, които живеят около Рейн и Рона, ги наричат сега франки според името на един вожд), Хосрой[2] отново нахлул в Сирия внезапно, като че ли нищо не било станало неотдавна. А през това време ромейските войски се биели за Либия, която била смущавана от мавританците[3], и за Запада, който изцяло бил смущаван от гетите,[4] докато хиляди скити като зверове тормозели Колхида,[5] Кавказ и Тракия.

---

[1] Сикамбрите били едно от западногерманските племена. От II в. от н. е. те станали известни под името франки и живеели по среден и долен Рейн. [2] Хосрой I — персийски цар (531—579). [3] Маврузийци, или мавританци, са наречени берберите в Северозападна Африка, и по-специално племената, живеещи южно от Мавритания Тигитана, по северния склон на Атлас. [4] С името гети тук не е означено тракийското племе гети, а готите. Ср. *Lydus*, De mensibus, p. 161, 15–16. [5] Колхите били древните обитатели на областта Колхида, която се намирала на западното Черноморско крайбрежие. Според античната легенда именно към Колхида се били устремили аргонавтите, за да търсят златното руно.

V. ПРОКОПИЙ КЕСАРИЙСКИ

Прокопий (*Προκόπιος*) с право се смята за най-видния историк на късногръцката и византийската епоха. За живота му са запазени за жалост съвършено оскъдни сведения както в собствените му произведения, така и в писанията на някои по-късни византийски автори. Роден в Кесария (Палестина) изглежда към края на V или началото на VI в., той получил образованието си в град Газа, като се подготвил за правник. Наскоро той се озовал в Цариград и бързо станал известен. През 527 г., когато Юстиниановият пълководец Велизарий трябвало да се отправи на война против персите, той избрал Прокопий за свой „правен съветник и секретар". Така Прокопий получил възможността да го придружава в походите му на Изток и Запад. Годината на неговата смърт е неизвестна, но се предполага, че през последните години от живота си е заемал важна длъжност в столицата и е живял до 562 г.

Познати са три съчинения, свързани с името на Прокопий. На първо място трябва да се спомене неговото съчинение, назовано от самия него *῾Υπὲρ τῶν πολέμων λόγοι*, а познато също под надсловите *῾Ιστορίαι*, или *῾Ιστορικόν*, в осем книги. Трябва да се предположи, че Прокопий е съставил тези книги през 545—550 г. В тях събитията са изложени в систематичен ред, според местата, гдето са се развивали, а не в хронологически ред. През 554 г. той добавил още една, осма книга, в която дава „смесено" изложение на събитията през 551—553 г., като описал не само военни, а и политически и църковни събития.

Отделно трябва да се посочи съчинението, което носи надслов *᾿Ανέκδοτα*, или „Тайна история" (Historia arcana), както са го назовали някои учени. По дух то рязко се отличава от другите творби на Прокопий. Наистина Прокопий и в своите исторически съчинения си позволява да критикува понякога остро политиката на имп. Юстиниан и да възхвалява открито някои прояви на неговите противници. Обаче „Тайната история" представя едно страшно обвинение против императора, императрица Теодора, Велизарий и съпругата му Антонина. Прокопий, понеже принадлежи към съсловието на сенаторите, недоволно от политиката на императора, открито обвинява Юстиниан като главен виновник за всички злини, които по това време сполетели Византийската империя. Сам Прокопий поставя „Тайната история" във връзка с другите си съчинения, като заявява, че тук е изложил онези неща, които не е посмял да опише в по-ранните си произведения поради страшния терор през управлението на омразния император, когато „не бил в състояние да се укрие от множеството издайници, а пък ако бъде уличен, да не погине от най-жалка смърт" и когато „не можел да се довери на най-близките си сродници". По съдържание

„Тайната история" не е в противоречие с другите Прокопиеви съчинения. Очевидните стилови и езикови общности отстраняват и последните съмнения относно достоверността на това произведение и относно принадлежността му на Прокопий. Както може да се заключи от някои посочвания, „Тайната история" е била съставена между 550—553 г. Тъй като това съчинение представя „безпримерно горчиво обвинение против деспотичното управление на Юстиниан и Теодора", обнародването му, докато е бил жив властният самодържец, не е било възможно. Вероятно то е било обнародвано едва след смъртта на Юстиниан, значи след 565 г.

На трето място трябва да се посочи съчинението на Прокопий, познато под наслов „За строежите" (De aedificiis). В пълна противоположност на „Тайната история" това съчинение представя громка възхвала на императора.

Колкото различни по съдържание и дух, творенията на Прокопий се допълват взаимно, за да дадат една цялостна представа за имп. Юстиниан. Същевременно в тях е отразен духовният образ на един истински византиец: смесица от низко ласкателство и злъчна, остра критика спрямо делата на всевластния император, неговата съпруга и техните приближени. Несъмнено е обаче, че съчиненията на Прокопий са най-важният извор за тази епоха. Неговото изложение почива върху лични спомени и наблюдения, както и върху сведения на очевидци и преки участници. В много случаи той сам посочва достоверността на своите сведения. Някъде са използувани също и официални документи. При това той лично е посетил повечето от местата, гдето са се развивали събитията. Подобно на Полибий, той сметнал за необходимо заради яснотата на изложението да даде описание на местата, гдето станали излаганите от него събития. В цялото му изложение се долавя стремеж да се добере до истината за събитията. Неговият метод се отличава с необикновена широта. Така някъде той е използувал чисто археологически доводи, другаде изважда заключение от наличността на старинно местно име или привежда като доказ старинен надпис. На някои места в изложението си той се връща назад във времето и засяга по-стари събития. Като свои образци той е следвал Тукидид и Херодот: в повествованието му са вмъкнати цели изрази, заети от тях. Езикът на Прокопий е ясен и изразителен. Със свойствената си точност и осведоменост той е разказал, ако и в някои случаи между другото, за многобройните и чести нападения на славяни и първобългари през първата половина на VI в. В повечето случаи той се явява единствен извор за тези събития. Неговото съчинение „За строежите" изобилствува с най-ценни сведения относно географията и топономастиката на нашите земи по времето на имп. Юстиниан. Изобщо взето, в произведенията на Прокопий се наброяват повече от 60 откъса с извънредно голяма стойност като извори за нашата история в онова време. Тези откъси засягат както завареното тукашно население — траките, и разните поселени в по-късно време племена, така и славяни, анти и първобългари. Накратко казано, откъсите от Прокопиевите съчинения могат да се посочат като едни от най-ценните извори за ранната история на българските земи и за миналото на славяните и първобългарите по времето на тяхното заселване тук.

РЪКОПИСИ. Главни ръкописи на Прокопиевата „История на войните" са: G = cod. Vatic. gr. 1001 (s. XIV). — O = cod. Ottobonianus gr. 82 (s. XIV); K = cod. Vatic. gr. 1690 (s. XIII). — L = cod. Laurent. LXIX, 8 (s. XIV). Главните ръкописи на „Тайната история" са: G = cod. Vatic. gr. 1001 (s. XIV). — P=cod. Paris. suppl. gr. 1185 (s. XIV). Най-важните ръкописи на книгата „За строежите" са: V=cod. Vatic. gr 1065 (s. XIII). — L = cod. Laurent. LXX, 5 (s. XV).

ИЗДАНИЯ. Измежду различните издания на Прокопиевите творби най-важни са: La guerra gotica di Procopio di Cesarea. Testo greco emendato sui manoscritti con traduzione italiana a cura di D. Comparetti. I—VIII (Roma 1895—1898) (Fonti per la storia d'Italia. Scrittori secolo VI). — Procopii Caesariensis Opera omnia, rec. J. Haury, I—III (Lipsiae 1905—1913). — H. B. Dewing, Procopius with an English Translation, I—VIII (London — New York 1914—1940) (The Loeb Classical Library). Извадките, дадени тук, са заети от изданието на текста у J. Haury.

КНИЖНИНА. *Krumbacher*, GBL, pp. 230—236. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, pp. 302—310.— *Прокопий Кесарийский*, О постройках. Перевел С. П. Кондратьев. ВДИ, 1939, кн. 4, стр. 203—298. — *Прокопий Кесарийский*, Тайная история. Перевел С. П. Кондратьев. ВДИ, 1938, кн. 4, стр. 273—356. — *Прокопий из Кесарий*. Война с готами. Перевод с греческого С. П. Кондратьева. Вступительная статья З. В. Удальцовой (Издательство Академии наук СССР Москва 1950) с увод, превод и някои обяснителни бележки. — *F. Dahn*, Procopius von Cäsarea. Ein Beitrag zur Historiographie der Völkerwanderung und des sinkenden Römertums. Berlin 1865 — *J. Jung*, Geographisch-historisches bei Procopius von Caesarea. Wiener Studien V (1883), pp. 85—115. — *P. Skok*, De l'importance des listes toponomastiques de Procope pour la connaissance de la latinité balcanique. RIEB III (1937), pp. 47—58. — *Ф. Баришић*, О најстаријој Прокопијевој вести о Словенима. Зборник Виз. Инст. САН II (1953), стр. 25—31. — *B. Rubin*, Procopius von Kaisareia, Stuttgart 1954.

PROCOPII CAESARIENSIS

A. LIBRI DE BELLIS VIII

1. De Vitaliano et de Gothorum quibusdam in Thracia remanentibus

I 8. *Τότε δὲ βασιλεὺς Ἀναστάσιος πολιορκεῖσθαι μαθὼν Ἄμιδαν στράτευμα κατὰ τάχος διαρκὲς ἔπεμψεν. ἄρχοντες δὲ ἦσαν μὲν κατὰ συμμορίαν ἑκάστων, στρατηγοὶ δὲ ἅπασιν ἐφεστήκεσαν τέσσαρες* — — — — — — *ξυνῆν δὲ αὐτοῖς καὶ Ἰουστῖνος, ὃς δὴ ὕστερον Ἀναστασίου τελευτήσαντος ἐβασίλευσε, καὶ Πατρικιόλος ξὺν Βιταλιανῷ*[a] *τῷ παιδί, ὃς ὅπλα ἀντάρας Ἀναστασίῳ βασιλεῖ οὐ πολλῷ ὕστερον* — — — — — — — — — *καὶ Γοδίδισκλός τε καὶ Βέσσας*[b]*, Γότθοι ἄνδρες, Γότθων τῶν οὐκ ἐπισπομένων Θευδερίχῳ ἐς Ἰταλίαν ἐκ Θρᾴκης ἰόντι, γενναίω τε ὑπερφυῶς ἄμφω καὶ τῶν κατὰ τὸν πόλεμον πραγμάτων ἐμπείρω.* (pp. 36, 15—18; 37, 1—4; 6—9)

2. Thraces in exercitu Belisarii contra Persas pugnant

I 12. *Ῥωμαῖοι δὲ, Σίττα τε καὶ Βελισαρίου ἡγουμένων σφίσιν, ἐς Περσαρμενίαν τὴν*

ПРОКОПИЙ КЕСАРИЙСКИ

А. ИСТОРИЯ НА ВОЙНИТЕ

1. За Виталиан и за някои от готите, които останали в Тракия

Император Анастасий[1], като узнал, че Амида е обсадена,[2] веднага изпратил достатъчно войска. Всяка войскова част[3] си имала началник, а начело на всички стояли четирима стратези[4].— — — Заедно с тях бил също и Юстин[5], който покъсно, след смъртта на Анастасий, станал император, както и Патрикиол[6], заедно със сина си Виталиан, който не след много време вдигнал оръжие[7] срещу император Анастасий— — — и готите Годидискъл и Бесас[8], от онези готи, които не последвали Теодорих, когато потеглил от Тракия[9] за Италия, и двамата извънредно храбри и опитни във военните дела.

2. Участие на траки във войната против персите

А ромеите, предвождани от Ситас[10] и от Велизарий, нахлули в подвластната

---

[a] *Βιταλιανῷ*] *βυζαντιανῷ* G, *βιταλλιανῷ* P. [b] *Βέσσας* Maltr.] *μέσσας* VG, *σβέσας* P.

---

[1] Император Анастасий (491—518). [2] Става въпрос за завладяването на града Амида (дн. Диарбекир) от персийския цар Кавад в 505 г. [3] В текста е употребена думата *συμμορία* — „дружина" или „войскова част", без определен числен състав. [4] С думата стратег се означава по-висш военачалник за разлика от споменатите тук *ˇρχοντες* „началници", които командували по-малки войскови части. [5] Юстин I. [6] Патрикиол бил началник на федератите. [7] Става дума за бунта в 514 г. [8] Годидискъл и Бесас били потомци на т. нар. Gothi minores, които останали да живеят в днешните северноблгарски земи, след като Теодорих I заминал за Италия в 488 г. [9] Името Тракия тук означава диоцеза Тракия с Долна Мизия (дн. Северна България) и Малка Скития (дн. Добруджа). [10] Ситас, вероятно гот по произход, бил женен за по-голямата сестра на императрица Теодора.

Περσῶν κατήκοον ἐσβαλόντες χώραν τε πολλὴν ἐληίσαντο καὶ Ἀρμενίων πάμπολυ πλῆθος ἀνδραποδίσαντες ἀπεχώρησαν. — — — — — — *εἰσέβαλε δὲ καὶ ἀμφὶ πόλιν Νίσιβιν ἄλλη Ῥωμαίων στρατιά, ἧς Λιβελάριος*[a] *ἐκ Θράκης ἦρχεν. οἳ φεύγοντες εὐθυωρὸν τὴν ἀναχώρησιν ἐποιήσαντο, καίπερ οὐδενὸς σφίσιν ἐπεξιόντος. διὸ δὴ Λιβελάριον*[b] *μὲν παρέλυσε τῆς ἀρχῆς βασιλεύς, Βελισάριον δὲ ἄρχοντα καταλόγων τῶν ἐν Δάρας κατεστήσατο. τότε δὴ αὐτῷ ξύμβουλος ᾑρέθη Προκόπιος, ὃς τάδε ξυνέγραψε.*

I 13. *Χρόνῳ δὲ οὐ πολλῷ ὕστερον Ἰουστῖνος βασιλέα τὸν ἀδελφιδοῦν Ἰουστινιανὸν ξὺν αὐτῷ ἀνειπὼν*[c] *ἐτελεύτησε, καὶ ἀπ' αὐτοῦ ἐς μόνον Ἰουστινιανὸν ἡ βασιλεία ἦλθεν. οὗτος Ἰουστινιανὸς ἐκέλευε Βελισάριον δείμασθαι φρούριον ἐν χωρίῳ Μίνδουος*[d], *ὃ πρὸς αὐτοῖς ἐστι τοῖς Περσῶν ὁρίοις, ἐν ἀριστερᾷ ἐς Νίσιβιν ἰόντι. ὁ μὲν οὖν σπουδῇ πολλῇ τὰ βασιλεῖ δόξαντα ἐπιτελῆ ἐποίει, τό τε ὀχύρωμα ἐς ὕψος ἤδη πολυανθρωπίᾳ τεχνιτῶν ἤρετο. Πέρσαι δὲ ἀπεῖπον μὴ οἰκοδομήσασθαι περαιτέρω μηδέν, οὐ λόγοις μόνον, ἀλλὰ καὶ τοῖς ἔργοις διακωλυταὶ ἀπειλοῦντες οὐκ ἐς μακρὰν ἔσεσθαι. ταῦτα ἐπεὶ βασιλεὺς ἤκουσεν (οὐ γὰρ οἷός τε ἦν Βελισάριος Πέρσας ἐνθένδε τῷ παρόντι στρατῷ ἀποκρούεσθαι), ἄλλην τε στρατιὰν ἐπήγγελλεν*[e] *αὐτόσε ἰέναι καὶ Κούτζην τε καὶ Βούζην, οἳ τῶν ἐν Λιβάνῳ στρατιωτῶν ἦρχον τότε. τούτω δὲ ἀδελφὼ μὲν ἐκ Θρᾴκης ἤστην, νέω δὲ ἄμφω καὶ οὐ ξὺν τῷ ἀσφαλεῖ τοῖς πολεμίοις εἰς χεῖρας ἰόντε. ἑκάτεροι μὲν οὖν ξυλλεγέντες ἐπὶ τὴν οἰκοδομίαν ἀθρόοι ᾖεσαν, Πέρσαι μὲν αὐτὴν παντὶ σθένει διακωλύσοντες, Ῥωμαῖοι δὲ τοῖς τεκταινομένοις ἐπαμυνοῦντες. μάχης δὲ καρτερᾶς γενομένης ἡσσῶνται Ῥωμαῖοι, φόνος τε αὐτῶν πολὺς γέγονε, τινὰς δὲ καὶ ἐζώγρη-*

на персите Персармения[1], опустошили много земя, заробили преголямо множество арменци и се оттеглили.— — — Около града Низибис[2] пък нахлула друга ромейска войска, която предвождал Либеларий[3] от Тракия. Тези войници веднага с бягство се оттеглили, въпреки че никой не излязъл против тях[4]. Именно поради това императорът освободил Либеларий от длъжността му и за началник на отредите в Дара[5] назначил Велизарий. Тогава именно Прокопий, който написал тези [книги], бил избран за негов съветник.

Не много време след това пък Юстин, като провъзгласил племенника си[6] Юстиниан за свой съимператор, починал и тогава императорската власт преминала само върху Юстиниан, който заповядал на Велизарий да построи крепост в мястото Миндуос, което се намира на самата персийска граница, наляво от пътя за Низибис. Той, разбира се, с голямо старание изпълнил решението на императора и благодарение на големия брой майстори укреплението вече се издигнало на известна височина. Персите обаче забранили да се строи по-нататък, като заплашвали, че не след много време ще попречат не само с думи, но и с дела. Когато императорът чул това и тъй като Велизарий не бил в състояние с наличната войска да отблъсне оттам персите, заповядал да отиде там и друга войска, както и Куцас и Бузас[7], които по това време били началници на войските в Ливан. Те били братя от Тракия, и двамата млади, и се хвърляли непредпазливо в ръкопашен бой с неприятеля. И тъй, когато войските от двете страни се събрали, веднага се отправили към постройката: персите да пречат на строежа с всички сили, а ромеите да отбраняват строителите. Тогава се завързало упорито сражение,[8] ромеите претърпели поражение и мнозина от тях били изби-

a *λιβελάριος* V *λιβέριος* G, *λικελάριος* P. b *λιβέριον* G, *λικελάριον* P. c *ἀνειπὼν* VP] *ἀνεῖπε, ὀλίγῳ δὲ ὕστερον* G. d *μινδοῦος* C. e *κουττίζην* G.

1 С името Персармения се обозначавала подвластната на персите арменска територия за разлика от „Ромейска Армения", която владеели византийците. 2 Градът Низибис лежал в Северна Месопотамия. 3 Либеларий бил вероятно тракиец по произход и бил заместен от Велизарий като военачалник към 526—527 г. 4 Изразът *καίπερ οὐδενὸς σφίσιν ἐπεξιόντος* се повтаря твърде често у Прокопий. Вж. ibid., p. 163, 20—21; II, p. 444, 8; p. 467, 16; p. 624, 10 и сл. и следователно трябва да се тълкува донякъде условно. 5 Крепостта Дара в Месопотамия била създадена от имп. Анастасий в 507 г. и получила неговото име Анастасиопол. Тя се намирала недалече от Низибис, на византийско-персийската граница. 6 Юстиниан, сестрин син на Юстин I, бил провъзгласен за съимператор на 1 април 527 г. Юстин I починал на 1 август с. г. 7 Може да се предполага, че двамата братя *Κούτζης* и *Βούζης* са били траки по произход. Изглежда, че Куцас починал като пленник у персите, защото името по-нататък не се споменава, докато за Бузас се говори твърде често. 8 Отнася се до сражение при града Сатала в Малка Армения през 530 г. За това сражение вж. повече у *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 59.

σαν οἱ πολέμιοι. ἐν τούτοις ἦν καὶ Κούτζης. (pp. 58,16—19; 59,4—60,13)

ти, а някои заловени живи от неприятелите. Между тези бил и Куцас.

3. *De Florentio Thrace*

I 15. *Τῇ δὲ ἐπιούσῃ ἡμέρᾳ οἱ βάρβαροι ἄγχιστα τοῦ περιβόλου γενόμενοι κύκλωσιν αὐτοῦ ποιεῖσθαί τινα ἐν σπουδῇ εἶχον. ἄφνω δὲ κατιδόντες τοὺς ἀμφὶ Σίτταν ἐξ ὑψηλοῦ ἤδη ἐπ᾽ αὐτοὺς καταβαίνοντας, καὶ αὐτῶν ξυμμετρεῖσθαι τὸ πλῆθος ἥκιστα ἔχοντες, ἅτε κονιορτοῦ ὥρᾳ θέρους πολλοῦ ἐγκειμένου, πολλῷ τε πλείους ᾤοντο εἶναι καὶ τῆς κυκλώσεως κατὰ τάχος ἀφέμενοι ἐς ὀλίγον τινὰ χῶρον αὐτοὺς ξυναγαγεῖν ἠπείγοντο. φθάσαντες δὲ Ῥωμαῖοι — — — — ἐνταῦθα Φλωρέντιος Θρᾷξ, καταλόγου ἱππικοῦ ἄρχων, εἰς μέσους ὁρμήσας τοὺς πολεμίους καὶ αὐτῶν τὸ στρατηγικὸν σημεῖον ἁρπάσας, ἐπικλίνας τε αὐτὸ ὡς μάλιστα, ὀπίσω ἀπήλαυνε. καὶ αὐτὸς μὲν καταληφθείς τε καὶ κρεουργηθεὶς αὐτοῦ ἔπεσε, τῆς δὲ νίκης Ῥωμαίοις αἰτιώτατος γέγονεν.* (pp. 75,21—76,2; 76,12—18)

3. *Тракиецът Флоренций*

На следния ден варварите стигнали близо до крепостната стена и се старaели някак да я обградят. Но внезапно, като видели, че войниците на Ситас вече се спускали срещу тях от височината, и като съвсем не могли да определят техния брой, понеже поради лятното време бил надвиснал голям облак от прах, смятайки, че са много повече, бързо изоставили обграждането и се спускали да се съсредоточат на малко място. Обаче ромеите ги изпреварили— — —. Тогава тракиецът Флоренций[1], началник на конен отред, се втурнал всред неприятелите, грабнал пълководското им знаме, наклонил го колкото могъл повече и се затичал назад. И ако и да погинал на това място, като бил хванат и насечен на късове, той станал най-главният виновник за победата на ромеите.

4. *Quomodo seditio quae dicitur Nica in Constantinopoli oppressa sit*

I 24. *Πᾶσαν δὲ τὴν ἐλπίδα ἐν Βελισαρίῳ τε καὶ Μούνδῳ ὁ βασιλεὺς εἶχεν, ὧν ἅτερος μέν, Βελισάριος*[a], *ἄρτι ἐκ τοῦ Μηδικοῦ ἐπανήκων πολέμου τήν τε ἄλλην θεραπείαν δυνατήν τε καὶ λόγου ἀξίαν ἐπήγετο καὶ δορυφόρων τε εἶχε καὶ ὑπασπιστῶν πλῆθος ἔν τε ἀγῶσι καὶ τοῖς τοῦ πολέμου κινδύνοις τὰς μελέτας πεποιημένον. Μοῦνδος δέ, Ἰλλυριῶν στρατηγὸς ἀποδεδειγμένος, τύχῃ τινὶ ξυνεκύρησε βαρβάρους Ἐρούλους ἐπαγαγόμενος κατά τινα χρείαν ἐς Βυζάντιον μετάπεμπτος ἥκειν.*

Ὑπάτιος μὲν οὖν ἐπειδὴ εἰς τὸν ἱππόδρομον ἀφίκετο, ἀναβαίνει μὲν αὐτίκα οὗ δὴ βασι-

4. *Потушаването на бунта Ника в Цариград*

Императорът възлагал цялата си надежда[2] на Велизарий и на Мундо[3]. Първият от тях, именно Велизарий, токущо се бил завърнал от войната против персите, довел със себе си и друга силна и достойна за упоменание свита, а имал и множество копиеносци и щитоносци, които били упражнени в сраженията и опасностите на войната. А Мундо, който бил назначен за стратег на Илирик, така се случило, щото — бидейки призован по някаква работа — пристигнал в Константинопол, като водел със себе си и варвари херули[4].

И тъй Ипатий[5], след като пристигнал на хиподрума, веднага се изкачил там, где-

[a] *Βελισήριος*] *βελισσάριος* hic et infra constanter g, *ὁ βελισήριος* P.

[1] Флоренций е бил очевидно потомък на старото тракийско население. [2] Става дума за потушаването на големия бунт в 532 г., наречен Ника, против император Юстиниан. [3] Мундо бил чужденец, гепид или хун, който минал на византийска служба и стигнал длъжността стратег. Гософванията на историческите извори не са напълно ясни, поради което не могат да се направят точни изводи относно неговия произход. За него вж. повече у *W. Ensslin,* Mundo: PWRE, XVI, 1, coll. 559—560. [4] Херулите, или ерулите (Heruli, Eruli) са били племе от неуточнен народностен произход. През III в. от н. е. те били поселени по северното черноморско крайбрежие, а по-късно херулски отреди участвуват твърде често в походите на византийските войски. Към края на V в. те обитавали дн. Маджарско, по течението на р. Тиса. През по-късните векове херулите не се споменават като самостойно племе. Повече сведения за тях вж. у *Rappoport,* Heruli: PWRE, VIII, coll. 1150—1167. [5] Ипатий, племенник на имп. Анастасий, magister militum Orientis, бил провъзгласен за император по време на бунта Ника през 532 г. След неуспеха на бунта той бил погубен. Вж. *Bury,* History, I, p. 297 sq.

λέα καθίστασθαι νόμος, κάθηται δὲ ἐς τὸν βασίλειον θρόνον, ὅθεν ἀεὶ βασιλεὺς εἰώθει τόν τε ἱππικὸν καὶ γυμνικὸν θεᾶσθαι ἀγῶνα. ἐκ δὲ παλατίου Μοῦνδος μὲν διὰ πύλης ἐξῄει, ἔνθα δὴ ὁ κοχλίας ἀπὸ τῆς καθόδου κυκλοτεροῦς οὔσης ὠνόμασται. Βελισάριος δὲ τὰ μὲν πρῶτα εὐθὺ αὐτοῦ τε Ὑπατίου καὶ θρόνου τοῦ βασιλείου ἀνέβαινεν, ὡς δὲ ἐς τὸ πλησίον οἴκημα ἦλθεν, οὗ δὴ στρατιωτῶν φρουρὰ ἐκ παλαιοῦ ἐστιν, ἐβόα τοῖς στρατιώταις ἐγκελευόμενος ἀνοιγνύναι οἱ τὴν θύραν ὡς τάχιστα, ὅπως ἐπὶ τὸν τύραννον ἴοι. δεδογμένον δὲ τοῖς στρατιώταις μηδετέρῳ ἀμύνειν, ἕως αὐτῶν ἅτερος λαμπρῶς νικῴη, ὡς ἥκιστα ἐπαΐειν δοκοῦντες διεκρούσαντο. ἀναστρέψας οὖν Βελισάριος ὡς βασιλέα διεφθάρθαι ἰσχυρίζετο σφίσι τὰ πράγματα. νεωτερίζειν γὰρ ἐς αὐτὸν τοὺς στρατιώτας, οἳ τὴν παλατίου φρουρὰν ἔχουσιν. ἐκέλευεν οὖν αὐτὸν βασιλεὺς ἐπὶ τὴν καλουμένην Χαλκῆν καὶ τὰ ἐνταῦθα προπύλαια ἰέναι. ὁ δὲ δὴ μόλις καὶ οὔτε κινδύνων οὔτε πόνων μεγάλων χωρὶς δι' ἐρειπίων τε καὶ χωρίων ἡμιφλέκτων διεξιὼν ἐς τὸ ἱππικὸν ἀναβαίνει. καὶ ἐπειδὴ παρὰ τὴν Βενέτειον ἐγεγόνει στοάν, ἣ τοῦ βασιλέως θρόνου ἐν δεξιᾷ ἐστιν, ἐβούλευσε μὲν ἐπὶ πρῶτον αὐτὸν Ὑπάτιον ἰέναι, βραχείας δὲ οὔσης ἐνταῦθα πυλίδος, ἣ ἀπεκέκλειστό τε καὶ ὑπὸ τῶν ἐντὸς Ὑπατίου στρατιωτῶν ἐφυλάσσετο, κατωρρώδησε μή οἱ ἐν στενῷ πονουμένῳ ὁ δῆμος ξυνεπιθέμενος αὐτόν τε καὶ τοὺς ἑπομένους ἅπαντας διαφθείραντες ῥᾷόν τε καὶ ἀπονώτερον ἐπὶ βασιλέα χωρήσωσι. λογισάμενος οὖν ὥς οἱ ἐπὶ τὸν

е обичайно да седи императорът, и седнал на императорския престол, от който императорът имал обичай винаги да наблюдава конните и гимнастически състезания. Мундо от своя страна излязъл от двореца през врата, която се нарича „Охлюв“ поради това, че се слиза надолу кръгообразно. Отначало Велизарий се насочил срещу Ипатий и императорския престол, но когато стигнал до близката сграда, гдето от край време се намирала [дворцовата] военна стража, викнал на войниците и им заповядал да му отворят вратата колкото може по-скоро, за да се отправи срещу узурпатора. Войниците били решили да не помагат нито на едната, нито на другата страна, докато едната от тях не спечели ясно победата, нито най-малко не поискали да се подчинят и отказали. Затова Велизарий се завърнал при императора и заявил, че работата им е пропаднала, тъй като против него се възбунтували войниците, на които била поверена дворцовата стража. Тогава императорът му заповядал да отиде при така наречената Халкийска врата[1] и тамошните преддверия. Велизарий едва, не без опасности и големи затруднения — като преминал през развалини и полуопожарени места — пристигнал на хиподрума. След като дошъл при Портиката на венетите[2], която се намира надясно от императорския престол, поискал да се отправи най-напред срещу Ипатий, тъй като там имало малка вратичка, която била затворена и отвътре била пазена от войниците на Ипатий. После обаче той се уплашил, да не би когато бъде затруднен в тясното пространство, народът да го нападне, да изтреби него и всички негови хора и тогава по-удобно и по-лесно да се насочи срещу императора. И така, като размислил, че му предстои да се насочи против

[1] Другаде (De aedificiis, p. 40, 4 sq.) Прокопий е дал описание на т. нар. Халкийска врата.

[2] Тук се споменува цирковата партия на „сините“ [*βενέτοι*]. Както е известно, димите са водели произхода си още от елинистическата и древногръцката епоха. За дими се говори в гр. Атина, а след това в Антиохия, Александрия и други градове. Дими е имало и във Византион, още преди да стане той столица на империята. В димите е било организирано населението на града и те са представлявали един вид общинно-административни единици. Отделните дими са били обединени в партии (факции). В Константинопол, а и в другите големи градове на империята е имало четири такива партии: сини (венети), зелени (прасини), бели (левки) и червени (русии). По-голяма роля са играели партиите на сините и зелените, докато червените и белите са се присъединявали към тях, без сами да имат някакво значение. Общо за византийските циркови партии вж.: *Ф. И. Успенский*, Партии цирка и димы в Константинополе, ВВр., I (1894), стр. 1—16; *Yv. Janssens*, Les Bleus et les Verts sous Maurice, Phocas et Héraclius. Byzantion, XI, 2, 1936, pp. 499—536; *А. П. Дьяконов*, Византийские димы и факции (*τὰ μέρη*) в V—VII вв., Византийский сборник, М.—Л. 1945, стр. 144—227; *М. В. Левченко*, Венеты и прасины в Византии V—VII в., ВВр., I (1946), стр. 164 сл.; *Н. В. Пигулевская*, Византия и Иран на рубеже VI и VII веков, М.—Л. 1946, стр. 129—136.

δῆμον ἰτέον ἐστὶν, οἳ ἐν τῷ ἱπποδρόμῳ ἑστήκεσαν, πλήθει τε ἄμετροι καὶ μετὰ πολλῆς ἀκοσμίας ὑπ' ἀλλήλων ὠθούμενοι, ἀπὸ τοῦ κολεοῦ τὸ ξίφος ἀράμενος τοῖς τε ἄλλοις κατὰ ταὐτὰ ποιεῖν ἐπαγγείλας, δρόμῳ τε καὶ κραυγῇ ἐπ' αὐτοὺς ᾔει. ὁ δὲ δῆμος, ἅτε δὴ ἐν ὁμίλῳ καὶ οὐκ ἐν τάξει ἱστάμενοι, ἐπειδὴ στρατιώτας εἶδον τεθωρακισμένους τε καὶ δόξαν πολλὴν ἐπί τε ἀνδρίᾳ καὶ πολέμων ἐμπειρίᾳ ἔχοντας, καὶ τοῖς ξίφεσιν οὐδεμιᾷ φειδοῖ παίοντας, ἐς φυγὴν ὥρμηντο. κραυγῆς δὲ πολλῆς, ὡς τὸ εἰκὸς, γεγενημένης, πλησίον που ἑστηκὼς Μοῦνδος καὶ βουλόμενος ἔργου ἔχεσθαι (ἦν γάρ τις τολμητὴς καὶ δραστήριος), ἀπορούμενος δὲ ᾗ χρήσεται τοῖς παροῦσιν, ἐπειδὴ ἐτεκμήρατο ὡς Βελισάριος ἐν τῷ πόνῳ εἴη, εὐθὺς ἐπὶ τὸ ἱπποδρόμιον διὰ τῆς εἰσόδου, ἣ Νεκρὰ καλεῖται, εἰσβάλλει. τότε δὴ ἑκατέρωθεν οἱ Ὑπατίου στασιῶται κατὰ κράτος πλησσόμενοι διεφθείροντο. ἐπεὶ δὲ ἡ τροπὴ λαμπρὰ ἐγεγόνει καὶ φόνος ἦν ἤδη τοῦ δήμου πολὺς, Βοραΐδης[a] *τε καὶ Ἰοῦστος, Ἰουστινιανοῦ βασιλέως ἀνεψιοὶ, χεῖρας αὐτοῖς οὐδενὸς ἀνταίρειν τολμῶντος, καθεῖλόν τε ἀπὸ τοῦ θρόνου Ὑπάτιον καὶ αὐτὸν ἐσαγαγόντες βασιλεῖ ἅμα Πομπηίῳ παρέδωκαν. θνήσκουσί τε τοῦ δήμου πλέον ἢ τρισμύριοι ἐν ταύτῃ τῇ ἡμέρᾳ* (pp. 130,23—133,12)

народа, който се намирал на хиподрума в неизброимо множество и се блъскал безредно помежду си, той извадил меча из ножницата, заповядал и на другите да сторят това и с устрем и викове се отправил срещу народа. А народът, който бил на тълпи, а не в боен ред, като видял, че облечените в ризници войници — прославени много поради своята храброст и военната си опитност — удрят безпощадно с мечовете си, ударил на бяг. Както е обичайно, настанал голям шум. Някъде наблизо се намирал Мундо и желаел да се намеси в борбата — защото бил смел и деен човек, — но бил в недоумение, как да се възползува от положението. Сега, след като отгатнал, че Велизарий се намира в затруднение, нахлул веднага на хиподрума през входа, който се нарича Некра. Тогава войниците на Ипатий, попаднали под мощни удари от две страни, били погубени. След като се видяло на чия страна е победата, и бил избит много народ, Вораид[1] и Юст[2], племенници на император Юстиниан — понеже никой не дръзвал да вдигне ръка против тях — смъкнали Ипатий от престола, завлекли го и заедно с Помпей[3] го предали на императора. През този ден погинали повече от 30 000 души от народа.

5. *Legati Gothorum iter per Thracias faciunt*

II 2. *Ἐν τούτῳ δὲ Οὐίττιγις, ὁ τῶν Γότθων ἡγούμενος, ἤδη τῷ πολέμῳ κεκακωμένος, πρέσβεις δύο παρ' αὐτὸν ἔπεμψεν, ἀναπείσοντας ἐπὶ Ῥωμαίους στρατεύεσθαι, οὐ Γότθους μέντοι, ὅπως μὴ κατάδηλοι αὐτόθεν γινόμενοι ξυγχέωσι τὰ πρασσόμενα, ἀλλὰ Λιγούρους ἱερεῖς, χρήμασιν ἁδροῖς ἐς ταύτην ἠγμένους τὴν πρᾶξιν. ὧν ἅτερος μὲν, ὅσπερ ἀξιώτερος ἔδοξεν εἶναι, δόκησίν τε καὶ ὄνομα ἐπισκόπου πε-*

5. *Пътуване на готски пратеници през Тракия*

През това време Витигес[4], вождът на готите, вече притиснат от войната, изпратил при [Хосрой[5]] двама пратеници, за да го убедят да се отправи на поход против ромеите. Тези пратеници обаче не били готи, за да не бъдат уличени и да разбъркат с това работата, а свещеници лигурийци[6], снабдени за целта с много пари. Единият от тях, който изглеждал по-достоен, приел вида и зва-

[a] *Βοραΐδης*] *βοριάδης* G.

[1] Името *Βοραΐδης* е тракийско. То е предадено в cod. Vat. graec. 1001 (s. XIV) (=g) във формата *Βοριάδης*, докато другаде (вж. изданието на *Haury*, ibid., II, p. 433, 12) се чете *Βοραΐδην* (p. 433, 13= *Βοραΐδης*). Вораид бил брат на Герман, който след смъртта му, към 548—549 г., станал настойник на неговите деца. Заслужава да се отбележи, че в един от старохристиянските надписи също се споменува личното име Вораид: вж. *Г. И. Кацаров, Р. Попов, Йорд. Господинов,* Предисторически и старохристиянски паметници от София и околността. София 1929, стр. 37—53. [2] Юст (=Iustus) починал от болест през 545 г. За неговия живот и дейността му се знае сравнително малко. [3] Помпей бил племенник на имп. Анастасий и брат на Ипатий. При потушаването на бунта Ника той бил заловен и молел за пощада, обаче бил погубен. [4] Витигес (Witichis) бил остроготски крал през 536—540 г.; той се борил против византийците и загинал като пленник във византийската столица. [5] Става дума за персийския цар Хосрой I (531—579), който водил дълги и упорити борби с Византия. [6] Очевидно двамата пратеници на Витигес са били жители на лигурийското крайбрежие в днешните северозападни италийски земи.

ριβεβλημένος οὐδὲν αὐτῷ προσῆκον, ἐς τὴν πρεσβείαν καθίστατο, ὁ δὲ δὴ ἕτερος αὐτῷ ὑπηρετῶν εἵπετο. ὁδῷ τε ἰόντες ἐς τὰ ἐπὶ τῆς Θρᾴκης χωρία ἑταιρίζονταί τινα ἐνθένδε Σύρας τε καὶ τῆς Ἑλληνίδος φωνῆς ἑρμηνέα σφίσιν ἐσόμενον, ἅπαντάς τε Ῥωμαίους λαθόντες ἐς τὰ Περσῶν ἤθη ἀφίκοντο. (p. 151, 1—14).

нието на епископ, което никак не му принадлежало, и бил натоварен с пратеничеството, а пък другият го придружавал като прислужник. Като пътували през селищата на Тракия, те взели оттам със себе си едного, който трябвало да им бъде преводач за сирийски и гръцки език, и като се укрили от всички ромеи, пристигнали в земята на персите.

6. Hunni Illyricum Thraciasque vastant

II 4. *Τότε καὶ ὁ κομήτης ἀστὴρ ἐφάνη, τὰ μὲν πρῶτα ὅσον εὐμήκης ἀνὴρ μάλιστα, ὕστερον δὲ καὶ πολλῷ μείζων. καὶ αὐτοῦ τὸ μὲν πέρας πρὸς δύοντα ἥλιον, ἡ δὲ ἀρχὴ πρὸς ἀνίσχοντα ἦν, αὐτῷ δὲ τῷ ἡλίῳ ὄπισθεν εἵπετο. ὁ μὲν γὰρ ἐν αἰγοκέρῳ ἦν, αὐτὸς δὲ ἐν τοξ τῃ. καὶ αὐτὸν οἱ μέν τινες ἐκάλουν ξιφίαν, ὅτι δὴ ἐπιμήκης τε ἦν καὶ λίαν ὀξεῖαν τὴν ἀρχὴν εἶχεν, οἱ δὲ πωγωνίαν, ἡμέρας τε πλείους ἢ τεσσαράκοντα ἐφάνη. οἱ μὲν οὖν ταῦτα σοφοὶ ἀλλήλοις ὡς ἥκιστα ὁμολογοῦντες ἄλλος ἄλλα προὔλεγον πρὸς τούτου δὴ τοῦ ἀστέρος σημαίνεσθαι· ἐγὼ δὲ ὅσα γενέσθαι ξυνηνέχθη γράφων δίδωμι ἑκάστῳ τοῖς ἀποβεβηκόσι τεκμηριοῦσθαι ᾗ βούλοιτο. μέγα μὲν εὐθὺς στράτευμα Οὐννικὸν, διαβάντες ποταμὸν Ἴστρον, ξυμπάσῃ Εὐρώπῃ ἐπέσκηψαν, γεγονὸς μὲν πολλάκις ἤδη, τοσαῦτα δὲ τὸ πλῆθος κακὰ ἢ τοιοῦτα τὸ μέγεθος οὐκ ἐνεγκὸν πώποτε τοῖς ταύτῃ ἀνθρώποις. ἐκ κόλπου γὰρ τοῦ Ἰονίου οἱ βάρβαροι οὗτοι ἅπαντα ἐφεξῆς ἐληίσαντο μέχρι ἐς τὰ Βυζαντίων προάστεια. καὶ φρούρια μὲν δύο καὶ τριάκοντα ἐν Ἰλλυριοῖς εἷλον, πόλιν δὲ τὴν Κασσάνδρειαν κατεστρέψαντο βίᾳ (ἣν οἱ παλαιοὶ Ποτίδαιαν ἐκάλουν, ὅσα γε ἡμᾶς εἰδέναι) οὐ τειχομαχήσαντες πρότερον. καὶ τά τε χρήματα ἔχοντες αἰχμαλώτων τε μυριάδας δυοκαίδεκα ἀπα-*

6. Хуните опустошават Балканския полуостров

По това време се явила и комета,[1] отначало колкото висок мъж, а после и много по-голяма. Опашката се простирала до заник слънце, а главата ѝ — до изгрев слънце. Тя се движела след самото слънце, защото то се намирало в „козирог", а тя — в „стрелец"[2]. А едни я наричали „мечообразна звезда", понеже била наистина продълговата и главата ѝ била твърде остра, а други — „брадата звезда". Тя се явявала повече от четиридесет дена. Във всеки случай по тези неща учените не били никак съгласни помежду си и всеки от тях различно се изказвал за значението на тази звезда. Аз пък, като описвам онова, що се случило, предоставям всекиму да прави заключение за станалото, както желае. Веднага голяма хунска войска[3] преминала реката Истър и се нахвърлила върху цяла Европа[4] — нещо, което вече често е ставало, но което никога не е причинявало на тамошните жители толкова много и такива големи злини. Защото тези варвари опустошили всичко наред от Йонийския залив[5] чак до предградията на Византион. И те завзели тридесет и две крепости в Илирик,[6] с пристъп завладели града Касандрия — който, доколкото знаем, древните назовавали Потидея[7], — без да са предприемали по-рано обсада. Всички се завърнали в земята си, като завзели богатствата и отвели сто и двадесет хиляди

[1] Появата на споменатата тук комета трябва да се отнесе към м. декември 539 г. [2] Зодията Стрелец (Sagittarius) се намира на запад от Козирог. В нея слънцето лежи през м. октомври. [3] Под хуни у Прокопий, както и у другите византийски писатели от VI в. се разбират обикновено първобългарски племена. [4] С името Европа обикновено се означават, общо взето, земите на Източна Тракия, обаче тук това име е употребено като обозначение на балканските владения на Византийската империя. [5] Под Йонийски залив Прокопий разбира Адриатическо море, по-точно южната му част — Йонийско море. Вж. *Gr. Novak*, Šta su nasivali Jadranskim Morem Herodot i Hekataios, Сборник П. Ников, 1940, стр. 338–341. [6] Прокопий употребява метонимията илирийци (*Ἰλλυριοί*) вм. Илирик (*Ἰλλυρία*). [7] Градът Потидея, назован по-късно също Палена, бил преименуван в Касандрия, тъй като през 316 г. пр. н. е. бил съграден наново от пълководеца Касандър. Този град дълго време представял най-голямото и най-известно селище на Халкидическия полуостров.

γόμενοι ἐπ' οἴκου ἅπαντες ἀνεχώρησαν, οὐδενὸς σφίσιν ἐναντιώματος ἀπαντήσαντος. χρόνῳ τε τῷ ὑστέρῳ πολλάκις ἐνταῦθα γενόμενοι ἀνήκεστα ἐς Ῥωμαίους δεινὰ ἔδρασαν. οἵ δὴ καὶ ἐν Χερρονήσῳ τειχομαχήσαντες, βιασάμενοί τε τοὺς ἐκ τοῦ τείχους ἀμυνομένους καὶ διὰ τοῦ τῆς θαλάσσης ῥοθίου τὸν περίβολον ὑπερβάντες, ὅς πρὸς κόλπῳ τῷ Μέλανι καλουμένῳ ἐστίν, οὕτω τε ἐντὸς τῶν μακρῶν τειχῶν γεγενημένοι καὶ τοῖς ἐν Χερρονήσῳ Ῥωμαίοις ἀπροσδόκητοι ἐπιπεσόντες, ἔκτεινάν τε πολλοὺς καὶ ἠνδραπόδισαν σχεδὸν ἅπαντας. ὀλίγοι δέ τινες καὶ διαβάντες τὸν μεταξὺ Σηστοῦ τε καὶ Ἀβύδου πορθμόν, ληισάμενοί τε τὰ ἐπὶ τῆς Ἀσίας χωρία καὶ αὖθις ἐς Χερρόνησον ἀναστρέψαντες ξὺν τῷ ἄλλῳ στρατῷ καὶ πάσῃ τῇ λείᾳ ἐπ' οἴκου ἀπεκομίσθησαν. ἐν ἑτέρᾳ τε εἰσβολῇ τούς τε Ἰλλυριοὺς καὶ Θεσσαλοὺς ληισάμενοι τειχομαχεῖν μὲν ἐνεχείρησαν ἐν Θερμοπύλαις, τῶν δὲ ἐν τοῖς τείχεσι φρουρῶν καρτερώτατα ἀμυνομένων διερευνώμενοι τὰς περιόδους παρὰ δόξαν τὴν ἀτραπὸν εὗρον ἣ φέρει εἰς τὸ ὄρος ὃ ταύτῃ ἀνέχει. οὕτω τε σχεδὸν ἅπαντας Ἕλληνας, πλὴν Πελοποννησίων, διεργασάμενοι ἀπεχώρησαν. (pp. 162,17—164,16)

пленници,[1] без да срещнат никаква съпротива. И по-сетне те често идвали тук и нанасяли на ромеите непоправими беди.[2] Те нападнали също и стената в Херсонес,[3] нахвърлили се върху защитниците ѝ и през морето преминали укреплението, което се намирало откъм така наречения Черен залив.[4] По този начин те се озовали отвъд Дългата стена, нападнали неочаквано ромеите в Херсонес, избили мнозина и заробили почти всички. А малцина преминали протока между Сестос[5] и Абидос,[6] опустошили селищата на Азия,[7] после се завърнали в Херсонес и заедно с останалата войска и цялата плячка се оттеглили в земята си. При друго пък нашествие те опустошили Илирик и Тесалия и предприели нападение срещу укреплението при Термопилите. Тъй като защитниците на крепостните стени се отбранявали много упорито, те потърсили странични пътища и неочаквано намерили пътеката, която води въз планината, издигаща се на това място. По такъв начин те изтребили почти всички гърци — с изключение на пелопонесците, и се оттеглили.

7. *Thraces in exercitu Romano militant*

7. *Траки във византийската войска*

II 19. *Χρόνου τε σφίσιν ἐν ταύτῃ δὴ τῇ προσεδρείᾳ τριβέντος συχνοῦ ξυνέβη πολλοῖς τῶν στρατιωτῶν πυρετῷ δυσκόλῳ ἐνταῦθα ἁλῶναι· αὐχμηρὰ γὰρ Μεσοποταμία ἡ Περσῶν κατήκοος ὑπερφυῶς ἐστιν. οὕπερ ἀήθεις ὄντες Ῥωμαῖοι καὶ διαφερόντως οἱ ἐκ Θρᾴκης ὁρμώμενοι, ἐν χωρίῳ ἐκτόπως αὐχμώδει καὶ καλύβαις τισὶ πνιγηραῖς ὥρᾳ θέρους δίαιταν ἔχοντες, ἐνόσησαν οὕτως ὥστε ἡμιθνῆτες τὸ τριτημόριον τοῦ στρατοῦ ἔκειντο.* (pp. 235,23—236,5)

Докато [ромейската войска] стояла дълго време в тази обсада,[8] мнозина от войниците там били обхванати от мъчителна треска.[9] Подвластната на персите Месопотамия е извънредно суха. Ромеите и особено войниците, които били от Тракия, несвикнали с тоя климат, прекарвали лятото в необикновено сухо място и в някакви задушни колиби, та поради това се разболели така, че една трета от войската лежала полумъртва.[10]

8. *Thraces in exercitu Belisarii militant*

8. *Траки във войската на Велизарий*

II 21. *Βελισάριος δέ, ἐπεὶ τὸν πρεσβευτὴν ἄγχιστά πη ἐπέπυστο εἶναι, καλύβην ἐκ πα-*

Велизарий, като узнал, че пратеникът се намирал нейде много наблизо,[11] по-

[1] Тези числени посочвания на Прокопий очевидно са преувеличени. [2] Изразът *ἀνήκεστα ἐς Ῥωμαίους δεινὰ ἔδρασαν* се повтаря често у Прокопий (вж. напр. *Procopius*, op. cit., p. 354, 6; 423, 5; 481, 22, и др.), поради което изглежда трябва да се тълкува като общо посочване. [3] Древният град Херсонес се намирал на Тракийския Херсонес. Предполага се, че той е тъждествен с дн. град Галиполи. [4] Според *Oberhummer*: PWRE, XV, coll. 439—440 тази дума за Saроския залив. [5] Градът Систос бил разположен на Тракийския Херсонес, срещу Абидос. [6] Градът Абидос се намирал на Хелеспонт, в Мала Азия. Развалините му се намират при дн. турско село Bobali-Kalesi. [7] В текста е казано Азия, което трябва да се тълкува като обозначение изобщо на Малоазийския полуостров. [8] Отнася се до събития през 541 г. [9] С думата *πυρετός* се означавало точно „силна треска, огненица". [10] Отнася се до един епизод от византийско-персийската война през 541 г. [11] Отнася се до събитие от византийско-персийската война през 549 г.

χειῶν τινῶν σινδόνων πηξάμενος, ἣν δὴ παπυλεῶνα καλεῖν νενομίκασιν, ἐκάθητο ἐκεῖ, ὥσπερ ἐν χωρίῳ ἐρήμῳ, παραδηλῶν ὅτι δὴ οὐδεμιᾷ παρασκευῇ ἐνταῦθα ἥκοι. τοὺς δὲ στρατιώτας διέταξεν ὧδε· τῆς μὲν καλύβης ἐφ' ἑκάτερα Θρᾷκές τε καὶ Ἰλλυριοὶ ἦσαν, Γότθοι δὲ μετ' αὐτούς, καὶ τούτων ἐχόμενοι Ἔρουλοι, μεθ' οὓς Βανδίλοι τε καὶ Μαυρούσιοι ἦσαν. (pp. 243,18—244,3)

строил от някакви дебели платна шатра, която обикновено се нарича „папилеон“, седнал там като в пусто място и се преструвал, че бил дошел тук, без да се е приготвил [за война]. Той наредил войниците така: от двете страни на шатрата били тракийци и илирийци, след тях готи и до тях херули, след които идвали вандали и мавританци.

9. De Recithango e Thracia oriundo

II 30. Βασιλεὺς δὲ Ἰουστινιανὸς Σαβείρων μὲν τῷ ἔθνει τὰ ξυγκείμενα χρήματα ἔπεμψε, Γουβάζην δὲ καὶ Λαζοὺς χρήμασιν ἄλλοις δεδώρηται. ἐτύγχανε δὲ πολλῷ πρότερον καὶ ἄλλο στράτευμα λόγου ἄξιον ἐς Λαζικὴν πέμψας, οἳ οὔπω ἀφικόμενοι ἐνταῦθα ἔτυχον. ἦρχε δὲ αὐτῶν Ῥεκίθαγγος[a] ἐκ Θρᾴκης, ἀνὴρ ξυνετός τε καὶ ἀγαθὸς τὰ πολέμια. (p. 300, 11—18)

9. Тракиецът Рекитанг

Император Юстиниан изпратил на племето савири[1] уговорените пари,[2] а на Гувазис[3] и на лазите[4] подарил други пари. Много време преди това той бил изпратил в Лазика и друга значителна войска, която още не била пристигнала там. Предвождал я Рекитанг[5] от Тракия, мъж умен и вещ във военните дела.

10. De Danubii ostio

III 1. Τὰ γὰρ ἀμφὶ τὸν Εὔξεινον Πόντον, ὃς ἐκ Βυζαντίου χωρεῖ εἰς τὴν λίμνην, ἅπαντα ἀκριβολογεῖσθαι ἀμήχανα ἦν, βαρβάρων τῶν ὑπὲρ ποταμὸν Ἴστρον, ὃν καὶ Δανούβιον καλοῦσι, Ῥωμαίοις βατὴν ἥκιστα ποιουμένων τὴν ἐκείνῃ ἀκτὴν, πλήν γε δὴ ὅτι ἐκ Βυζαντίου μὲν ἐς τὰς τοῦ Ἴστρου ἐκβολὰς ἡμερῶν ἐστιν ὁδὸς δύο καὶ εἴκοσιν. (p. 309, 5—11)

10. Устието на Дунав

Невъзможно е да се опише точно всичко, що се намира около Евксинския Понт, който се простира от Византион към [Меотидското] езеро.[6] Варварите, обитаващи отвъд реката Истър, назовавана и Дунав, правят недостъпен за ромеите тамошния бряг. Може да се каже само това, че от Византион до устието на Истър има двадесет и два дни път.

11. Gepidae terris circa Singidunum et Sirmium potiuntur

III 2. — — — Γοτθικὰ ἔθνη πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα πρότερόν τε ἦν καὶ τανῦν ἔστι, τὰ δὲ δὴ πάντων μέγιστά τε καὶ ἀξιολογώτατα Γότθοι τέ εἰσι καὶ Βανδίλοι καὶ Οὐισίγοτθοι καὶ Γήπαιδες. πάλαι μέντοι Σαυρομάται καὶ Μελάγχλαινοι ὠνομάζοντο· εἰσὶ δὲ οἳ καὶ Γετικὰ ἔθνη ταῦτ' ἐκάλουν. — — — οὗτος ὁ λεὼς ὑπὲρ ποταμὸν Ἴστρον ἐκ παλαιοῦ ᾤκουν. ἔπειτα Γήπαιδες μὲν τὰ ἀμφὶ Σιγγιδόνον[b] τε καὶ Σίρμιον[c] χωρία ἔσχον, ἐντός τε καὶ ἐκτὸς ποταμοῦ

11. Гепиди завладяват земите около Сингидунум и Сирмиум

Съществували са и съществуват и сега много готски и други племена. Най-големите и достойни да бъдат споменати са готите, вандалите, визиготите и гепидите.[7] Някога се наричали обаче савромати и меланхлени. Някои ги наричат също и гетски племена — — —. Този народ от старо време обитавал отвъд Дунав. След това гепидите завладели земите около Сингидунум и Сирмиум, отсам и отвъд реката Истър, гдето живеят

[a] ῥεκίθακος G. [b] Σιγγιδόνον scripsit Haury σιγγηδὸν V, σιγγηδόνα P. [c] σύρμιον V.

[1] Савирите са били хунско племе, което обитавало близо до Кавказ. Повече сведения за тях вж. *Moravcsik*, Byzantinoturcica, II, p. 224—225. [2] В текста е казано τὰ ξυγκείμενα, което ще рече постигнато споразумение, или договор, разбира се, и произлизащите от него следствия. [3] Гувазис е бил господар на племето на лазите. За него вж. повече у *Seek*, Gobazes: PWRE, VII, col. 1548. [4] Лазика е древната Колхида, дн. Лазистан. [5] Рекитанг, който вероятно е произхождал от т. нар. Gothi minores, поселени в днешните северно-български земи, преди това бил началник на ромейските войски в Ливан. По-късно той бил убит в Илирик. [6] Меотидско езеро = Азовско море. [7] Гепидите, съседно на готите номадско племе, населявали от III в. сл. н. е. областите на Средна Европа между Карпатите и Дунава. След разпадането на Атиловата държава едни от тях заемат Дакия, а други се преселват в Северна Италия.

Ἴστρου, ἔνθα δὴ καὶ ἐς ἐμὲ ἵδρυνται.

Τῶν δὲ δὴ ἄλλων Οὐισίγοτθοι μὲν ἐνθένδε ἀναστάντες τὰ μὲν πρῶτα ἐς ξυμμαχίαν Ἀρκαδίου βασιλέως ἀφίκοντο, χρόνῳ δὲ ὕστερον (οὐ γὰρ οἶδε βαρβάροις ἐνδιαιτᾶσθαι ἡ ἐς Ῥωμαίους πίστις), ἡγουμένου αὐτοῖς Ἀλαρίχου, ἐς ἐπιβουλὴν ἑκατέρου βασιλέως ἐτράποντο, ἐκ Θρᾴκης τε ἀρξάμενοι ξυμπάσῃ Εὐρώπῃ ὡς πολεμίᾳ ἐχρήσαντο. (pp. 311, 5—10; 311,20—312,5)

и в мое време. Другите пък визиготи, като се вдигнали оттука, първоначално станали съюзници на император Аркадий[1]. По-късно обаче — тъй като верността спрямо ромеите не представя нещо трайно за варварите — те под предводителството на Аларих[2] започнали да злоумишляват срещу единия и другия император и като потеглили от Тракия, нападали цяла Европа като вражеска земя.

12. Gothi in Thracia considunt

III 2 *Γότθοι δὲ τὴν ἐπὶ τοῦ Ἴστρου διάβασιν ποιησάμενοι Παννονίαν μὲν τὰ πρῶτα ἔσχον, ἔπειτα δὲ βασιλέως δόντος ᾤκησαν τὰ ἐπὶ τῆς Θρᾴκης χωρία. ἐνταῦθά τε οὐ πολὺν διατρίψαντες χρόνον τῆς ἑσπερίας ἐκράτησαν. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐν τοῖς περὶ τῶν Γότθων εἰρήσεται.* (p. 317,9—14)

12. Преселване на готи в Тракия

Готите, след като преминали Дунав, първоначално завзели Панония, а сетне с позволението на императора[3] се заселили в земите на Тракия. Там те прекарали немного време и след това завладели западните области. Но това ще бъде разказано в изложението за готите.

13. De quibusdam exercitus Romani ducibus e Thracia oriundis

III 11. *Ἄρχοντες δὲ ἦσαν φοιδεράτων μὲν Δωρόθεός τε, ὁ τῶν ἐν Ἀρμενίοις καταλόγων στρατηγός, καὶ Σολόμων, — — — στρατιωτῶν δὲ ἱππέων μὲν Ῥουφῖνός τε καὶ Αἰγὰν, ἐκ τῆς Βελισαρίου οἰκίας ὄντες — — — Αἰγὰν δὲ ἦν Μασσαγέτης γένος, οὓς νῦν Οὔννους καλοῦσιν. οἱ δὲ λοιποὶ σχεδόν τι ἅπαντες τὰ ἐπὶ τῆς Θρᾴκης χωρία ᾤκουν. εἵποντο δὲ αὐτοῖς Ἔρουλοι τετρακόσιοι, ὧν Φάρας ἦρχε, καὶ ξύμμαχοι βάρβαροι ἑξακόσιοι μάλιστα ἐκ τοῦ Μασσαγετῶν ἔθνους, ἱπποτοξόται πάντες· ὧν δὴ ἡγοῦντο Σιννίων τε καὶ Βάλας, ἀνδρίας τε καὶ καρτερίας ἐς ἄκρον ἥκοντε.* (pp. 361,14—15; 23—24; 362,7—14;

13. Византийски пълководци от Тракия

Началници на федератите[4] били Доротей, стратег на войсковите части в Армения, и Соломон — — —. Началници на конните войски били Руфин[5] и Айган[6], който бил от дружината[7] на Велизарий — — —. Айган бил по произход от масагетите, които днес наричат хуни. А почти всички останали началници обитавали земите на Тракия. Придружавали ги четиристотин херули под началството на Фарас и около шестстотин съюзници варвари от племето на масагетите, все конни стрелци. Те били предвождани от Синион[8] и Валас, които се отличавали с най-голяма мъжественост и издръжливост.

14. De origine Belisarii

III 11. *Ἐστέλλετο δὲ καὶ Ἀρχέλαος, ἀνὴρ ἐς πατρικίους τελῶν, ἤδη μὲν τῆς αὐλῆς ἔπαρχος ἔν τε Βυζαντίῳ καὶ Ἰλλυριοῖς γεγονώς, τότε δὲ τοῦ στρατοπέδου καταστὰς ἔπαρχος. οὕτω γὰρ ὁ*

14. Произходът на Велизарий

Изпратен бил също и Архелай, който се числял към патрициите и по-рано бил префект на преторията във Византион и в Илирик, а по това време бил префект на

[1] Император Аркадий (395—408). [2] Аларих е бил племенен вожд на визиготите в края на IV и началото на V в. Починал в 412 г. [3] Император Зенон (474—491). [4] Другаде Прокопий (ibid., I, p. 361, 4—13; II, p. 505, 9—20) е дал доста обстойни сведения за федератите във византийската войска. С името федерати били означавани наемници чужденци във византийската войска. Общо вж. изследването на *J. Maspero*, *Φοιδερᾶτοι* et *στρατιῶται* dans l'armée byzantine au VIe siècle, B. Z., XXI, 1912, pp. 97—109; *L. Bréhier*, Les institutions, p. 337. [5] Според *Procopius*, ibid., I, p. 459, 3—4 Руфин бил тракиец по произход (*Ῥουφῖνον τὸν Θρᾷκα*). [6] Повече сведения за Айган вж. у *Moravcsik*, op. cit., II, p. 235. [7] Византийският термин *οἰκία* означава лична дружина от наемници; вж. посочванията у *Дуйчев*, Балканският Югоизток, стр. 247, бел. 1. [8] Синион по-късно се споменава като един от племенните вождове на кутригурите. За него вж. у *Moravcsik*, op. cit., II, p. 235.

τῆς δαπάνης χορηγὸς ὀνομάζεται. στρατηγὸν δὲ αὐτοκράτορα ἐφ' ἅπασι Βελισάριον βασιλεὺς ἔστελλεν. — — — ὥρμητο δὲ ὁ Βελισάριος ἐκ Γερμανίας, ἣ Θρᾳκῶν τε καὶ Ἰλλυριῶν μεταξὺ κεῖται. (p. 363,4—9; 16—18)

войската. Така се нарича прочее началникът на продоволствието. Императорът изпратил за стратег-автократор над всички Велизарий — — —. Велизарий произхождал от Германия, която лежи между Тракия и Илирик.

15. Armenta equorum imperatoria in Thracia pascuntur

III 12. Ὁ δὲ ξύμπας στόλος τῇ στρατηγίδι νηὶ εἵπετο, καὶ προσέσχον Περίνθῳ, ἣ νῦν Ἡράκλεια ἐπικαλεῖται, ἔνθα δὴ πέντε ἡμερῶν χρόνος τῇ στρατιᾷ ἐτρίβη, ἐπεὶ βασιλεὺς ἵπποις ὅτι μάλιστα πλείστοις τὸν στρατηγὸν ἐνταῦθα ἐδωρεῖτο ἐκ τῶν βασιλικῶν ἱπποφορβίων, ἃ οἱ νέμονται ἐς τὰ ἐπὶ Θρᾴκης χωρία. (p. 366, 10—15)

15. Императорски коне в Тракия

Цялата флота следвала подир военачалнишкия кораб и тъй стигнали до Перинт, който днес се нарича Хераклея.[1] Там войската прекарала пет дни и през това време императорът подарил там на стратега извънредно голям брой коне от императорските чарди, които пасат в земите на Тракия.

16. De Rufino Thrace in exercitu Belisarii signifero

IV 10. Μάλιστα δὲ αὐτόν τε καὶ Καρχηδόνα πᾶσαν συνετάραξε τὰ ἐς Αἰγάν τε τὸν Μασσαγέτην καὶ Ῥουφῖνον τὸν Θρᾷκα ἐν Βυζακίῳ ξυνενεχθέντα. ἄμφω γὰρ λογίμω ἐς ἄγαν ἔν τε τῇ Βελισαρίου οἰκίᾳ ἤστην καὶ τῷ Ῥωμαίων στρατεύματι, ἅτερος μὲν αὐτοῖν Αἰγὰν ἐν τοῖς Βελισαρίου δορυφόροις ταττόμενος, ὁ δὲ ἕτερος ἅτε ἁπάντων εὐψυχότατος τὸ σημεῖον τοῦ στρατηγοῦ ἐν ταῖς παρατάξεσιν εἰωθὼς φέρειν. (p. 459, 1—9).

16. Тракиецът Руфин знаменосец във византийската войска

[Соломон][2] и целият Картаген били извънредно много смутени от това, което се случило във Визакион с масагета[3] Екан и с тракиеца Руфин, защото те двамата били твърде известни в дружината на Велизарий и сред ромейската войска. Единият от тях — Еган, бил причислен към оръженосците на Велизарий, а другият, тъй като бил най-храбър от всички, обикновено носел в строя знамето на пълководеца[4].

17. Himerius Thrax exercitum contra Vandalos ducit

IV 23. Ἀντάλας δὲ καὶ ὁ τῶν Μαυρουσίων στρατὸς ξυνελέγοντο αὖθις ἐν Βυζακίῳ, καὶ αὐτοῖς Στότζας ξυνῆν, στρατιώτας τε ὀλίγους τινὰς καὶ Βανδίλους ἔχων. Ἰωάννης δὲ ὁ Σισινιόλου, πολλὰ λιπαρούντων Λιβύων, στράτευμα ἀγείρας ἐπ' αὐτοὺς ἦλθεν. ἐτύγχανε δὲ Ἱμέριος Θρᾷξ τῶν ἐν Βυζακίῳ καταλόγων ἄρχων, ὃν δὴ τότε Ἰωάννης ἐκέλευε πάντας ἐπαγόμενον τοὺς ταύτῃ καταλόγους ξὺν τοῖς ἑκάστῳ ἡγουμένοις ἐλθόντα ἐς χωρίον Μενεφέσση, ὅ ἐστιν ἐν Βυζακίῳ, σφίσι ξυμμῖξαι. (p. 525, 13—22)

17. Тракиецът Имерий воюва срещу вандалите

Антал[5] и мавританската войска се събрали отново във Визакион. Заедно с тях бил и Стоца, който водел малко войници, а също и вандали. А Йоан, синът на Сисиниол, поради силното настояване на либийците събрал войска и потеглил срещу тях. Началник на отредите във Визакион по това време бил Имерий[6], тракиец, комуто тъкмо тогава Йоан заповядал да поведе всички тамошни бойни части заедно с техните военачалници, да пристигне в мястото Менефеси[7], което се намира във Визакион, и да се присъедини към тях.

[1] Отнася се за събитие през 533 г. [2] Соломон бил византийски пълководец, който ръководел военните действия в Северна Африка. [3] Прокопий често назовава хуните с името масагети. Загатва се за бунта на мавританците (вж. *Procopius*, ibid., p. 353, 6 sq.) във Визакион, сиреч на африканското крайбрежие. [4] Става дума за Велизарий. [5] За Антал вж. други сведения у *Procopius*, ibid., III, p. 195. [6] Имерий бил пленен от мавританците. Благодарение на неговото съдействие бил завзет градът Адралитос. По-късно той можал да избяга, да се добере до Картаген и да се върне във византийската войска. [7] Менефеси е град в северноафриканската област Бизацене, близо до Хадруметум, на север от Ел-Менфедли. За този град вж. повече у *Schwabe*: PWRE, XV, col. 845, 1. v. Menephese.

18. De Petro Thrace

IV 28. *Πέτρος Θρᾷξ μὲν γένος, δορυφόρος δὲ Σολόμωνος γενόμενος πρότερον* (p. 545,17—18)

18. Тракиецът Петър

Петър[1], тракиец по род, по-рано бил копиеносец на Соломон.

19. Theodoricus Thracia relicta in Italiam proficiscitur

V 1. *Ὑπὸ δὲ τοὺς αὐτοὺς χρόνους καὶ Γότθοι, οἳ ἐπὶ Θρᾴκης δόντος βασιλέως κατῴκηντο, ὅπλα ἐπὶ Ῥωμαίους, Θευδερίχου σφίσιν ἡγουμένου, ἀντῆραν, ἀνδρὸς πατρικίου τε καὶ ἐς τὸν ὑπάτων δίφρον ἀναβεβηκότος ἐν Βυζαντίῳ. Ζήνων δὲ βασιλεύς, τὰ παρόντα εὖ τίθεσθαι ἐπιστάμενος, Θευδερίχῳ παρῄνει ἐς Ἰταλίαν πορεύεσθαι καὶ Ὀδοάκρῳ ἐς χεῖρας ἰόντι τὴν ἑσπερίαν ἐπικράτησιν αὑτῷ τε καὶ Γότθοις πορίζεσθαι. ἄμεινον γάρ οἱ εἶναι, ἄλλως τε καὶ ἐπ' ἀξίωμα βουλῆς ἥκοντι, τύραννον βιασαμένῳ Ῥωμαίων τε καὶ Ἰταλιωτῶν ἄρχειν ἁπάντων ἢ βασιλεῖ διαμαχομένῳ ἐς τόσον κινδύνου ἰέναι. Θευδέριχος δὲ ἡσθεὶς τῇ ὑποθήκῃ ἐς Ἰταλίαν ᾔει, καὶ αὐτῷ ὁ τῶν Γότθων λεὼς εἵπετο, παῖδάς τε καὶ γυναῖκας ἐν ταῖς ἁμάξαις ἐνθέμενοι καὶ τὰ ἔπιπλα ὅσα φέρειν οἷοί τε ἦσαν.* (p. 5, 9—23)

19. Заминаването на Теодорих от Тракия за Италия

По същото това[2] време готите, които с позволение на императора[3] се били поселили в Тракия, вдигнали оръжие против ромеите под предводителството на Теодорих[4], патриций, достигнал консулски чин във Византион. Но император Зенон, който умеел лесно да се справя с положението, увещал Теодорих да замине за Италия и да започне война с Одоакър[5], за да завладее за себе си и за готите Запада. За него, който вече бил достигнал до сенаторско достойнство, би било по-добре, като победи един узурпатор[6], да има под властта си ромеи и всички италийци, отколкото като влиза в борба с императора, да се излага на такава голяма опасност. Зарадван от това предложение, Теодорих заминал за Италия последван от готите, които поставили в своите коли деца и жени, както и покъщнината, която могли да носят.

20. Gothi apud Sirmium contra Gepidas pugnant

V 3. *Τῷ δὲ λόγῳ πρεσβευτὴν τὸν Ἀλέξανδρον βασιλεὺς ἔπεμψε, τοῖς τε ἀμφὶ τῷ Λιλυβαίῳ ξυνταραχθεὶς (ἅπερ μοι ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις δεδήλωται) καὶ ὅτι Οὖννοι δέκα ἐκ τοῦ ἐν Λιβύῃ στρατοπέδου, δρασμῷ ἐχόμενοι, ἐς Καμπανίαν ἀφίκοντο, Οὐλίαρίς τε αὐτούς, ὃς Νεάπολιν ἐφύλασσεν, Ἀμαλασούνθης οὔτι ἀκουσίου ὑπεδέξατο, Γότθοι τε Γήπαισι τοῖς ἀμφὶ Σίρμιον πολεμοῦντες, πόλει Γρατιανῇ, ἐν τῇ Ἰλλυριῶν ἐσχατιᾷ κειμένῃ, ὡς πολεμίᾳ ἐχρήσαντο.* (p. 17, 2—11).

20. Сражение при Сирмиум между готи и гепиди

Веднага император [Юстиниан I] отправил като пратеник Александър; той бил смутен поради онова, което станало в Лилибей[7], и поради това, че десет души хуни, като избягали от стана в Либия, пристигнали в Кампания, а Улиарис[8], който отбранявал Неапол[9], ги приел със съгласието на Амаласунта и още защото готите, като воювали против гепидите около Сирмиум, се отнесли като неприятели към града Грациана[10], разположен в крайните предели на Илирик.

---

[1] Тракиецът Петър участвувал в убийството на узурпатора в Северна Африка (вж. подробности у *Procopius*, ibid., I, pp. 545, 10 — 551, 3). Тук той е споменат във връзка със събитията през 545—546 г. [2] Става дума за събития по времето на император Зенон. [3] Император Зенон. [4] Бъдещият остроготски крал Теодорих (493—526). [5] Одоакър (476—493) е бил първият „варварин“ владетел на Италия, който вероятно бил племенен вожд на германското племе скири. [6] Сиреч Одоакър. [7] Лилибей (*Λιλύβαιον*) бил крепост в западното крайбрежие на Сицилия (ит. Capo Lilibeo), вероятно на мястото на дн. Marsala. [8] Улиарис бил остроготски пълководец, подчинен на Теодориховата наследница Амаласунта. [9] Град в днешната италианска област Кампания. [10] Грациана (*Γρατιανή*), крепост на Дунава в Горна Мизия, източно от Виминациум, нападната от готите в 534 г. Вж. *K. Jireček*, Das christliche Element in der topographischen Nomenklatur der Balkanländer, SBWA, CXXXVI, 1897, p. 72.

21. De Petro Illyrio in exercitu Romano militante

V 3. *Οἷς δὴ περιχαρὴς γεγονὼς βασιλεὺς Πέτρον, Ἰλλυριὸν γένος, ἐκ Θεσσαλονίκης ὁρμώμενον, ἐς τὴν Ἰταλίαν εὐθὺς ἔστελλεν, ἕνα μὲν ὄντα τῶν ἐν Βυζαντίῳ ῥητόρων, ἄλλως δὲ ξυνετόν τε καὶ πρᾶον καὶ ἐς τὸ πείθειν ἱκανὸν πεφυκότα.* (p. 19, 16—21).

21. Илириецът Петър на византийска военна служба

Зарадван поради станалото[1], [Юстиниан] изпратил веднага в Италия Петър, по род илириец, който произхождал от Солун, бил един от риторите във Византион, изобщо бил човек разумен, кротък и способен да увещава.

22. De Mundone exercitus Illyriciani duce

V 5. *Βασιλεὺς δὲ τὰ ἀμφὶ Ἀμαλασούνθῃ ξυνενεχθέντα μαθὼν εὐθὺς καθίστατο ἐς τὸν πόλεμον, ἔνατον ἔτος τὴν βασιλείαν ἔχων. καὶ Μοῦνδον μὲν τὸν Ἰλλυριῶν στρατηγὸν ἔς τε Δαλματίαν ἰέναι, τὴν Γότθων κατήκοον, καὶ Σαλώνων ἀποπειράσασθαι ἐκέλευεν (ἦν δὲ ὁ Μοῦνδος γένος μὲν βάρβαρος, διαφερόντως δὲ τοῖς τε βασιλέως πράγμασιν εὔνους καὶ ἀγαθὸς τὰ πολέμια), Βελισάριον δὲ ναυσὶν ἔστελλε, στρατιώτας ἐκ μὲν καταλόγων καὶ φοιδεράτων τετρακισχιλίους, ἐκ δὲ Ἰσαύρων τρισχιλίους μάλιστα ἔχοντα. ἄρχοντες δὲ ἦσαν λόγιμοι μὲν Κωνσταντῖνός τε καὶ Βέσσας*[a], *ἐκ τῶν ἐπὶ Θρᾴκης χωρίων. — — — εἵποντο δὲ καὶ Οὖννοι ξύμμαχοι διακόσιοι καὶ Μαυρούσιοι τριακόσιοι.* (pp. 25, 2—14; 20—21)

22. Мундо, пълководец на илирийската войска

Като узнал това, което било станало с Амаласунта[2], императорът почнал война в деветата година от царуването си[3]. Той заповядал на илирийския стратег Мундо да отиде в Далмация, която се намирала под владичеството на готите, и да опита да завземе Салона[4]. А Мундо бил варварин по произход, особено много отдаден на работите на императора и вещ във военните дела. С корабите пък императорът изпратил Велизарий, който предвождал четири хиляди души редовни войници и федерати и над три хиляди души исаврийци. Видни военачалници били Константин и Бесас, от тракийските области. — — — С тях тръгнали и двеста съюзници хуни и триста мавританци.

23. Theodoricus apud Sirmium contra Gepidas pugnat

V 11. *Γότθοι, ἐπειδὴ ἐς Ῥεγάτα ξυνελέγησαν, βασιλέα σφίσι τε καὶ Ἰταλιώταις Οὐίττιγιν εἵλοντο, ἄνδρα οἰκίας μὲν οὐκ ἐπιφανοῦς ὄντα, ἐν μάχαις δὲ ταῖς ἀμφὶ Σίρμιον*[b] *λίαν εὐδοκιμηκότα τὸ πρότερον, ἡνίκα τὸν πρὸς Γήπαιδας πόλεμον Θευδέριχος διέφερε.* (p. 59, 5—9)

23. Теодорих воюва при Сирмиум срещу гепидите

След като се събрали в Регата[5], готите избрали за свой цар и за цар на италийците Витигес, който произхождал от незнатен род, обаче се бил прочул много в сраженията при Сирмиум по-рано, когато Теодорих водел войната против гепидите[6].

24. De Bessa Gotho e Thracia oriundo

V 16. *Καὶ Βέσσαν ἐπήγγελλε καταλαβεῖν Ναρνίαν, πόλιν ἐχυρὰν μάλιστα ἐν Τούσκοις οὐ-*

24. Готът Бесас от Тракия

[Велизарий] заповядал на Бесас да завземе Нарния, извънредно укрепен град

[a] *βέσσος* L. [b] *σέρμιον* K.

[1] Загатва се за обещанието на Амаласунта да предаде цяла Италия под властта на император Юстиниан. Ср. *Procopius*, ibid., II, pp. 17, 23 — 19, 16, тук стр. 115. [2] Прокопий другаде (op. cit., II, pp. 10, 15 — 24, 24) е разказал обстойно историята на Амаласунта, дъщерята на Теодорих, и нейното погубване от Теодат през 535 г. Убийството на покровителствуваната от византийците готска владетелка е дало повод на император Юстиниан да се намеси в делата на готите в Италия и да започне известната византийско-остроготска война в Италия. [3] Деветата година от управлението на Юстиниан отговаря на времето от 1 април 535 до 31 март 536 г. или ако за изходна точка се вземе реалното заемане на императорската власт от Юстиниан, съответно от 1 август 535 до 31 юли 536 г. [4] Град в Далмация, известен днес и под името Солин. [5] Регата — местност близо до Рим. [6] Загатва се за сражението между войските на Теодорих Велики и гепидите при Сирмиум през 488 г.

σαν. ὁ δὲ Βέσσας οὗτος Γότθος μὲν ἦν γένος τῶν ἐκ παλαιοῦ ἐν Θρᾴκῃ ᾠκημένων, Θευδερίχῳ τε οὐκ ἐπισπομένων, ἡνίκα ἐνθένδε ἐς Ἰταλίαν ἐπῆγε τὸν Γότθων λεών, δραστήριος δὲ καὶ ἀγαθὸς τὰ πολέμια. στρατηγός τε γὰρ ἦν ἄριστος καὶ αὐτουργὸς δεξιός. (p. 83, 15—21).

в Тоскана.[1] А този Бесас бил по произход гот, и то от заселените някога в Тракия готи, които не последвали Теодорих, когато повел оттам готския народ за Италия. Той бил предприемчив и вещ във военните дела, отличен стратег и умело действувал по свой почин.

25. *De Hunnis, Sclavinis et Antis in exercitu Belisarii militantibus*

V 27. *Μαρτῖνός τε καὶ Βαλεριανὸς ἧκον, ἑξακοσίους τε καὶ χιλίους στρατιώτας ἱππεῖς ἐπαγομένω. καὶ αὐτῶν οἱ πλεῖστοι Οὖννοί τε ἦσαν καὶ Σκλαβηνοὶ καὶ Ἄνται, οἳ ὑπὲρ ποταμὸν Ἴστρον οὐ μακρὰν τῆς ἐκείνῃ ὄχθης ἵδρυνται. Βελισάριος δὲ ἥσθη τε αὐτῶν τῇ παρουσίᾳ καὶ πολεμητέα σφίσιν ἐπὶ τοὺς πολεμίους εἶναι τὸ λοιπὸν ᾤετο* (p. 130, 11—17).

25. *Хуни, славини и анти във войската на Велизарий*

[В Италия] пристигнали Мартин и Валериан, които водели хиляда и шестстотин конници. Повечето от тях били хуни, славяни и анти, които живеели отвъд реката Истър, недалеч от нейния бряг. Велизарий се зарадвал, че пристигнали, и сметнал, че трябва вече те да почнат военните действия срещу неприятелите.[2]

26. *De Cutila Thrace in Italia pugnante*

VI 2. *Ὀλίγῳ δὲ ὕστερον Μαρτῖνον μὲν καὶ Βαλεριανὸν ξὺν τοῖς ἑπομένοις ἐς Νέρωνος πεδίον Βελισάριος ἔπεμψε, ξυνταράσσειν ὅτι μάλιστα ἐπιστείλας τὸ τῶν πολεμίων στρατόπεδον. ἐκ δὲ πυλίδος Πιγκιανῆς ἱππέας ἑξακοσίους ἐπὶ τῶν βαρβάρων τὰ χαρακώματα ἔστελλεν. οἷς δὴ τρεῖς τῶν αὑτοῦ δορυφόρων ἐπέστησεν, Ἀρτασίρην τε ἄνδρα Πέρσην καὶ Βώχαν Μασσαγέτην γένος καὶ Κουτίλαν Θρᾷκα.* — — —

Τέλος δὲ Ῥωμαῖοι ἀρετῇ ὠσάμενοι τοὺς πολεμίους ἐτρέψαντο. ἐν τούτῳ τῷ ἔργῳ Κουτίλας μέσην τὴν κεφαλὴν ἀκοντίῳ πληγεὶς καὶ ταύτῃ τὸ δοράτιον ἐμπεπηγὸς ἔχων ἐδίωκε. τῆς τε τροπῆς γενομένης ἅμα τοῖς περιοῦσιν ἐς τὴν πόλιν ἀμφὶ ἡλίου δύσιν ἐσήλασε, κραδαινομένου οἱ ἐν τῇ κεφαλῇ τοῦ ἀκοντίου, θέαμα λόγου πολλοῦ ἄξιον. ἐν τούτῳ δὲ καὶ Ἄρζην, τῶν Βελισαρίου ὑπασπιστῶν ἕνα, τῶν τις Γότθων τοξότης μεταξὺ τῆς τε ῥινὸς καὶ ὀφθαλμοῦ τοῦ δεξιοῦ βάλλει. καὶ τοῦ μὲν τοξεύματος ἡ ἀκὶς ἄχρι ἐς τὸν αὐχένα ὀπίσω διῆλθεν, οὐ μέντοι διεφάνη, τοῦ δὲ ἀτράκτου τὸ λειπόμενον ἐπῆν τε τῷ προσώπῳ καὶ ἱππευομένου τοῦ ἀνθρώπου ἐσείετο. ὃν δὴ ξὺν τῷ Κουτίλᾳ θεώμενοι ἐν θαύματι μεγάλῳ ἐποιοῦντο Ῥωμαῖοι, ὅτι δὴ ἱππεύοντο, οὐδεμίαν ἐπιστροφὴν τοῦ κακοῦ ἔχοντες (pp. 155, 14—21; 156, 8—23).

26. *Тракиецът Кутилас воюва в Италия*

Малко по-късно Велизарий изпратил Мартин и Валериан с дружината им в Нероновото поле,[3] като им заповядал да безпокоят колкото може повече неприятелския стан. От Порта Пинкиана[4] пък изпратил срещу укреплението на варварите шестстотин конници. За техни началници поставили трима от своите копиеносци: персиеца Артасир, масагета Бохас и тракиеца Кутилас. — — —

Най-сетне ромеите чрез своята храброст отблъснали враговете и ги обърнали в бягство[5]. В това сражение Кутилас бил ранен с копие в средата на главата и продължил със забитото в главата си копие да преследва [неприятелите]. Когато [неприятелите] били обърнати в бягство, Кутилас влязъл в града[6] към залез слънце заедно с останалите, като на главата му се клатело копието. Това представяло необикновено зрелище. В същото време един от стрелците готи ранил Арзес, който бил от щитоносците на Велизарий (между носа и дясното око). Острието на стрелата преминало чак отзад до врата, без обаче да се покаже, като само останалата част от стрелата се виждала на лицето и се клатела, когато този човек яздел. Римляните много се удивлявали, като го видели заедно с Кутилас, че двамата яздят, без да обръщат никакво внимание на болката.

---

[1] Откъсът се отнася до събития през 537 г. при борбата между византийци и готи около Рим.
[2] Откъсът се отнася до едно сражение през лятото на 537 г., през втората половина на м. юли.
[3] Нероновото поле е местност в Рим отвъд реката Тибър, сега в чертата на града Рим.
[4] Става дума за римската Porta Pinciana, сега в чертата на Рим, а през VI в. в покрайнините на града.
[5] Отнася се до събития през лятото на 537 г.
[6] Град Рим.

27. De equitibus Thraciis in exercitu Belisarii militantibus

VI 5. Ἐν τούτῳ δὲ καὶ ἄλλο στράτευμα ἐκ Βυζαντίου κατέπλευσεν, Ἰσαύρων μὲν ἐς τὸν Νεαπόλεως λιμένα τρισχίλιοι, ὧν Παῦλος καὶ Κόνων ἡγοῦντο, ἐς Δρυοῦντα δὲ Θρᾷκες ἱππεῖς ὀκτακόσιοι, ὧν Ἰωάννης ἦρχεν ὁ Βιταλιανοῦ τοῦ πρώην τετυραννηκότος ἀδελφιδοῦς. — — —

Ἤδη γὰρ αὐτὸ οὐ πολλῷ πρότερον κατειλήφει, Κόνωνα ξύν τε Ἰσαύρων καὶ Θρᾳκῶν στρατεύματι οὐκ ὀλίγῳ πέμψας. (pp. 170,1—5; 197, 3—5).

27. Конници траки във войската на Велизарий

Между това и друга войска отплувала от Византион. От нея пристигнали в пристанището на Неапол три хиляди исаврийци под началството на Павел и Конон, а в Дриунт[1] — осемстотин конници траки под началството на Йоан, племенник на предишния узурпатор Виталиан. — — —

Не много време преди това, като изпратил Конон заедно с немалка войска от исаврийци и траки, [Велизарий] бил вече завзел [град Анкона].

28. Thraces in exercitu Belisarii militant

VI 12, 13. Βελισάριος δὲ τοῖς ἐκ Μεδιολάνου ἥκουσι χιλίους ἔπεμψεν Ἰσαύρους τε καὶ Θρᾷκας. ἡγεῖτο δὲ τῶν Ἰσαύρων Ἔννης, τῶν δὲ Θρᾳκῶν Παῦλος, Μουνδίλας τε ἅπασιν ἐφειστήκει καὶ αὐτὸς ἦρχεν ὀλίγους τινὰς τῶν Βελισαρίου ὑπασπιστῶν ἔχων. — — —

Ταῖς μέντοι κλίμαξιν ἀνιόντες οἱ βάρβαροι παρ' ὀλίγον ἦλθον τὸ φρούριον κατὰ κράτος ἑλεῖν, εἰ μὴ ἄνδρες δύο, ἔργα θαυμάσια ἐνδεικνύμενοι, ἤδη αὐτοὺς τοὺς ἐν ταῖς ἐπάλξεσι γενομένους ἀρετῇ ὤσαντο, ὧν ὁ μὲν Βελισαρίου δορυφόρος ἦν ἐκ Θράκης, Οὐλιμοὺθ[a] ὄνομα, ὁ δὲ Βαλεριανοῦ, Γουβουλγουδοῦ, Μασσαγέτης γένος. τούτω γὰρ τὼ ἄνδρε τύχῃ μέν τινι καταπεπλευκότε ὀλίγῳ πρότερον ἐς τὸν Ἀγκῶνα ἐτυχέτην. ἐν δὲ τῷ πόνῳ τούτῳ τοὺς ἀνιόντας τοῖς ξίφεσιν ἀμυνόμενοι τὸ μὲν φρούριον παρὰ δόξαν ἔσωσαν, αὐτοὶ δὲ ἡμιθνῆτες καὶ τὸ σῶμα κρεουργηθέντες ὅλον ἐνθένδε ἀπεκομίσθησαν (pp. 203, 14—19; 207,23—208,8).

28. Тракийски отреди във войската на Велизарий

Заедно с пристигналите от Медиоланум[2] Велизарий изпратил хиляда исаврийци и траки. Енис предвождал исаврийците, Павел — траките, а над всички началствувал Мундилас и той самият имал със себе си неколцина от щитоносците на Велизарий. — — —

Варварите наистина се изкачвали нагоре по стълбите и насмалко щели да превземат със сила крепостта, ако двама войници — единият бил Велизариев копиеносец, на име Улимут от Тракия, а другият Гувулгуду [копиеносец] на Валериан, по произход масагет, те били извършили достойни за почуда дела, като храбро отблъснали онези, които вече се намирали по зъберите [на стените]. Тези двама мъже малко време преди това по някаква случайност заедно пристигнали по море в Анкона. Като отблъснали с мечовете си онези, които се изкачвали нагоре, те в това сражение неочаквано спасили крепостта, обаче самите те били отнесени оттам полумъртви и с напълно изранени тела.

29. Heruli in Illyrico et in terris confinibus Sclavinis considunt

VI 15. Ἡνίκα Ἔρουλοι Λαγγοβαρδῶν ἡσσηθέντες τῇ μάχῃ ἐξ ἠθῶν τῶν πατρίων ἀνέστησαν, οἱ μὲν αὐτῶν, ὥσπερ μοι ἔμπροσθεν δεδιήγηται, ᾠκήσαντο ἐς τὰ ἐν Ἰλλυριοῖς χωρία,

29. Херули се заселват в Илирик и в съседство на славяните

След като херулите претърпели поражение в борбата с лангобардите, те се изселили от бащините си селища. Едни от тях, както разправих по-рано, се поселили в илирийската земя, а другите по

[a] οὐλιμοὺθ ὄνομα K] οὐλιμοῦν τοὔνομα L.

[1] Дриунт е дн. италиански град Отранто. [2] През януари 538 г. при Велизарий в Рим пристигнал епископът на Медиоланум (дн. Милано) Даций заедно с някои видни граждани от този град, за да иска да им бъде изпратен малък гарнизон. Велизарий изпълнил обещанието си няколко месеца по-късно, преди м. юни 538 г.

οἱ δὲ δὴ ἄλλοι Ἴστρον ποταμὸν διαβαίνειν οὐδαμῆ ἔγνωσαν, ἀλλ' ἐς αὐτάς που τὰς ἐσχατιὰς τῆς οἰκουμένης ἱδρύσαντο· οὗτοι γοῦν πολλῶν ἐκ τοῦ βασιλείου αἵματος ἡγουμένων σφίσιν ἤμειψαν μὲν τὰ Σκλαβηνῶν ἔθνη ἐφεξῆς ἅπαντα, ἔρημον δὲ χώραν διαβάντες ἐνθένδε πολλὴν ἐς τοὺς Οὐάρνους καλουμένους ἐχώρησαν. (pp. 214,21—215,6).

никакъв начин не се решавали да преминат реката Истър, но се установили някъде по самите краища на вселената. Те именно под предводителството на мнозина от царска кръв преминали поред през всички славянски племена, по-нататък пребродили обширна пуста земя и оттам се отправили към така наречените варни[1].

30. De perfidia Burcentii natione Bessi et de gestis cuiusdam Sclavini in exercitu Belisarii militantis

VI 26. *Γότθοι δὲ οἱ ἐν Αὐξίμῳ, Φράγγων μὲν ἀφίξεως πέρι οὐδὲν πεπυσμένοι, ἀπειρηκότες δὲ πρὸς τὴν ἐκ Ῥαβέννης ἐλπίδα οὕτω μέλλουσαν, αὖθις μὲν Οὐίττιγιν διενοοῦντο μαρτύρεσθαι, λαθεῖν δὲ τῶν πολεμίων τὴν φυλακὴν οὐχ οἷοί τε ὄντες ἐπένθουν. μετὰ δὲ τῶν τινα Ῥωμαίων, Βέσον*[a] *γένος Βουρκέντιον ὄνομα, ὑπὸ Ναρσῇ τεταγμένον τῷ Ἀρμενίῳ, μόνον ἰδόντες ἐς μέσην ἡμέραν φυλακὴν ἔχοντα, ὡς μή τις ἐκ τῆς πόλεως ἐπὶ τὴν πόαν*[b] *ληψόμενος ἴοι, ἔς τε λόγους αὐτῷ ξυνῆλθον ἐγγυτέρω ἥκοντες καὶ τὰ πιστὰ δόντες ὡς οὐδὲν ἐς αὐτὸν κακουργήσωσι ξυγγενέσθαι σφίσιν ἐκέλευον, ἔσεσθαί οἱ μεγάλα ἐπαγγειλαμένοις παρὰ σφῶν χρήματα. καὶ ἐπειδὴ ἐν τῷ αὐτῷ ἐγένοντο, ἐδέοντο τοῦ ἀνθρώπου οἱ βάρβαροι ἐπιστολήν τινα ἐς Ῥάβενναν διακομίσαι, τάξαντες μέν οἱ ἐν τῷ παραυτίκα χρυσίον ῥητὸν, πλέον δὲ ὑποσχόμενοι δώσειν, ἐπειδὰν σφίσιν Οὐιττίγιδος γράμματα ἐπανήκοι φέρων. τοῖς δὲ χρήμασιν ὁ στρατιώτης ἀναπεισθεὶς ὑπουργήσειν τε ὡμολόγησε ταῦτα καὶ ἐπιτελῆ ἐποίησε τὴν ὑπόσχεσιν. γράμματα γοῦν κατασεσημασμένα λαβὼν ἐς Ῥάβενναν κατὰ τάχος ἀφίκετο. καὶ Οὐιττίγιδι ἐς ὄψιν ἐλθὼν τὴν ἐπιστολὴν ἐνεχείρισεν* — — —

Τοσαῦτα γράψας Οὐίττιγις καὶ χρήμασι πολλοῖς τὸν ἄνθρωπον δωρησάμενος ἀπεπέμψατο. ὃς δὴ ἐς Αὔξιμον ἀφικόμενος, παρά τε τοὺς ἑταίρους τοὺς αὐτοῦ ἦλθε καὶ ἀρρώστημα ὅτι δή οἱ ξυμβεβηκέναι σκεψάμενος ἔς τε ἱερόν τι οὐκ ἄπο-

30. Предателството на Буркенций, по произход бес. Подвигът на един славянин от войската на Велизарий

Намиращите се в Авксим[2] готи — без да знаят нищо за пристигането на франките,[3] — като се отказали от така несигурната си надежда по отношение на Равена, обмислили, от друга страна, да осведомят Витигес, но съжалявали, че не били в състояние да се укрият от стражата на неприятелите. При това, като видели, че на пладне един от ромеите, по произход бес, на име Буркенций[4], подчинен на арменеца Нарзес[5], бил поставен на стража, щото никой да не излиза от града, за да бере трева, влезли в разговор с него, приближили се, дали му уверения, че не ще му направят никакво зло, помолили го да дойде при тях и му обещали, че ще получи от тях много пари. И след като се събрали заедно, варварите помолили този човек да отнесе едно писмо в Равена, определили му веднага известно количество злато, като му обещали, че ще му дадат още повече, когато се завърне и им донесе писмо от Витигес. Убеден чрез парите, войникът се съгласил да помогне в това дело и да изпълни обещанието си. И тъй той получил запечатано писмо и бързо пристигнал в Равена, явил се пред Витигес и му връчил писмото — — —.

Като написал това и обдарил човека, (който го донесъл) с много пари, той го отправил. Когато този пристигнал в Авксим и се явил при другарите си, прикрил се, като казал, че се бил разболял

[a] *βέσον* L] *σβέσον* K, *Βέσσον* Maltry, *Βεσσὸν* Dind. [b] *πόαν* L] *πόλιν* K *ἴοι*] *ἥει* K.

[1] Племето *Οὔαρνοι* (Varni, Virini) е обитавало в днешните северногермански земи, на изток от долното течение на р. Елба. [2] Откъсът се отнася до една случка от войната между византийци и готи през 539 г. във връзка с обсадата на града Osimo и Piceno (Италия) от страна на Велизарий. [3] За действията на франките по това време Прокопий е разказал обстойно на друго място от своето съчинение (*ibid.*, II, p. 251, 6 sq.). [4] Според изричното посочване на Прокопий Буркенций, който носи, изглежда, латинско име, е бил от тракийското племе на бесите: *Βέσον γένος*. [5] Нарзес бил византийски пълководец. Той заедно с Велизарий участвувал в завоевателната война на Византия срещу готското кралство в Италия, която била покорена от него окончателно в 555 г. Вж. *Успенски*, пос. съч., I, стр. 452. Той е взел участие и в потушаването на бунта „Ника".

θεν ὂν διὰ τοῦτο ἐσχολακέναι, κατέστη μὲν αὖθις ἐς τὴν φυλακὴν ἧπερ εἰώθει, λαθὼν δὲ ἅπαντας τοῖς πολεμίοις τὰ γράμματα ἔδωκεν, ἅπερ ἐς τὸ πλῆθος ἀναγνωσθέντα ἔτι μᾶλλον ἅπαντας, καίπερ τῷ λιμῷ πιεζομένους, ἐπέρρωσε. διὸ δὴ προσχωρεῖν Βελισαρίῳ πολλὰ τιθασσεύοντι οὐδαμῇ ἤθελον. αὖθις δὲ (οὐδὲ γὰρ σφίσι στράτευμα ἐκ Ῥαβέννης ἐξεληλυθὸς ἠγγέλλετο καὶ τῶν ἀναγκαίων τῇ ἀπορίᾳ ὑπερφυῶς ἤδη ἤχθοντο) Βουρκέντιον[a] πάλιν πέμπουσι, τοῦτο ἐν γράμμασι δηλώσαντες μόνον, ὡς πέντε ἡμερῶν οὐκέτι τὸ λοιπὸν οἷοί τέ εἰσι τῷ λιμῷ μάχεσθαι. ὁ δὲ αὐτοῖς ἐπανῆκεν αὖθις, Οὐιττίγιδος ἐπιστολὴν ἔχων ταῖς ὁμοίαις ἐλπίσιν αὐτοὺς ἀναρτῶσαν.

Ῥωμαῖοι δὲ οὐδέν τι ἧσσον ἀχθόμενοι, ὅτι δὴ ἐν χώρᾳ ἐρήμῳ μακρὰν οὕτω προσεδρείαν πεποίηνται, διηποροῦντο, οὐκ ἐνδιδόντας σφίσιν ἐν τοσούτοις κακοῖς τοὺς βαρβάρους ὁρῶντες. διὸ δὴ Βελισάριος ἐν σπουδῇ ἐποιεῖτο ζῶντά τινα τῶν ἐν τοῖς πολεμίοις δοκίμων λαβεῖν, ὅπως ἂν γνοίη ὅτου δὴ ἕνεκα τὰ δεινὰ καρτεροῦσιν οἱ βάρβαροι, καί οἱ Βαλεριανὸς τὸ τοιοῦτον ὑπουργήσειν εὐπετῶς ὡμολόγει. εἶναι γάρ τινας τῶν οἱ ἑπομένων ἐκ τοῦ Σκλαβηνῶν ἔθνους, οἳ κρύπτεσθαί τε ὑπὸ λίθῳ βραχεῖ, ἢ φυτῷ τῷ παρατυχόντι, εἰώθασι καὶ ἀναρπάζειν ἄνδρα πολέμιον. τοῦτό τε ἀεὶ παρὰ ποταμὸν Ἴστρον, ἔνθα ἵδρυνται, ἔς τε Ῥωμαίους καὶ τοὺς ἄλλους βαρβάρους ἐνδείκνυνται. ἥσθη τῷ λόγῳ Βελισάριος καὶ τοῦ ἔργου ἐπιμελεῖσθαι κατὰ τάχος ἐκέλευε. Βαλεριανὸς οὖν ἀπολέξας τῶν Σκλαβηνῶν ἕνα σώματός τε μεγέθους πέρι εὖ ἥκοντα καὶ διαφερόντως δραστήριον, ἄνδρα πολέμιον ἄγειν ἐπέστελλε, χρήματά οἱ μεγάλα πρὸς Βελισαρίου ἰσχυρισάμενος ἔσεσθαι. δράσειν δὲ τοῦτο αὐτὸν ἐν τῷ χωρίῳ εὐπετῶς ἔφασκεν, οὗπερ ἡ πόα τυγχάνει οὖσα. χρόνου γὰρ πολλοῦ ταύτῃ τοὺς Γότθους ἀπορίᾳ τῶν ἀναγκαίων σιτίζεσθαι. ὁ μὲν οὖν Σκλαβηνὸς ὄρθρου βαθέος ἄγχιστα τοῦ περιβόλου γενόμενος, ἐν θάμνῳ τινὶ ἐγκαλυψάμενός τε καὶ τὸ σῶμα ἐς ὀλίγον ξυναγαγὼν ἀμφὶ τὴν πόαν ἐκρύπτετο. ἅμα δὲ ἡμέρᾳ Γότθος ἀνὴρ ἐνταῦθα ἥκων τὰς βο-

и поради това си починал в някакъв недалечен храм. Той отново бил поставен на стража на обичайното място и скришом от всички предал писмото на неприятелите. Когато писмото било прочетено пред множеството, то ободрило още повече всички, въпреки че били измъчвани от глад. Поради това, ако и да опитвал много да ги привлече, те нито най-малко не пожелали да преминат на страната на Велизарий. Тъй като не получили известие, че от Равена е излязла войска, (за да пристигне при тях) и вече прекомерно били измъчвани от недостиг на припаси, те отново изпратили Буркенций, като в писмо заявили само това, че занапред ще бъдат в състояние да се борят с глада не повече от пет дни. Буркенций повторно се завърнал при тях, като носел писмо от Витигес, което ги подкрепяло със същите надежди.

Не по-малко негодували ромеите, загдето предприели толкова дълга обсада в пуста страна, и недоумявали, като виждали, че варварите дори при такива несгоди не се предавали. Поради това именно Велизарий се постарал да залови жив някого от първенците на неприятелите, за да узнае поради какво точно варварите понасят несгодите. И Валериан му обещал,[1] че лесно могъл да му помогне в тая работа, защото между подчинените му имало някои от славянския род, които били свикнали да се крият под малък камък или под някакъв случайно попаднал пред тях храст и да отвличат някой неприятел. Това те вършат винаги край реката Истър, гдето обитават, спрямо ромеите и другите варвари. От тези думи Велизарий се възрадвал и заповядал бързо да се заловят за работа. И тъй Валериан избрал едного от славяните, който бил особено годен в случая поради своята снажност и бил много смел, и му поръчал да доведе някой неприятел, като го уверявал, че ще получи много пари от Велизарий. Той казал, че лесно щял да стори това в онова място, гдето има трева, понеже готите поради липса на съестни припаси от дълго време се хранели с нея. И тъй славянинът в тъмни зори се приближил до крепостната стена, скрил се в някакъв храст, сгушил се и се укрил в тревата. Щом се съмнало, един гот пристиг-

a βουκέντιον K.

1 Откъсът се отнася до събитията през 539 г.

τάνας κατὰ τάχος ξυνέλεγεν, ἐκ μὲν τοῦ θάμνου ὑποτοπάζων οὐδὲν ἄχαρι, συχνὰ δὲ περισκοπῶν ἐς τὸ τῶν ἐναντίων στρατόπεδον, μή τις ἐνθένδε ἐς αὐτὸν ἴοι. καί οἱ ἐπιπεσὼν ὄπισθεν ὁ Σκλαβηνὸς ἐκ τοῦ αἰφνιδίου ἀνάρπαστον ἐποιήσατο, σφίγγων τε μέσον καρτερῶς χεροὶν ἀμφοτέραις τὸν ἄνθρωπον, ἔς τε τὸ στρατόπεδον ἤνεγκε καὶ φέρων Βαλεριανῷ ἐνεχείρισεν. ᾧ δὴ πυνθανομένῳ, ὅτῳ ποτὲ Γότθοι πιστεύοντες καὶ τί τὸ ἐχυρὸν ἔχοντες ἥκιστα ἐθέλουσι προσχωρεῖν σφίσιν, ἀλλ' ἑκούσιοι τὰ δεινότατα ἐγκαρτεροῦσι, τὸν πάντα λόγον ἀμφὶ τῷ Βουρκεντίῳ ὁ βάρβαρος ἔφρασε καὶ αὐτόν οἱ ἐς ὄψιν ἥκοντα ἤλεγχεν. ὁ δὲ Βουρκέντιος, ἐπεὶ ἔκπυστος ἤδη γεγονὼς ᾔσθετο, οὐδὲν τῶν πεπραγμένων ἀπέκρυψε. διὸ δὴ Βελισάριος μὲν τοῖς ἑταίροις αὐτὸν ὅ τι βούλοιντο παρέδωκε χρῆσθαι, οἱ δὲ αὐτὸν ζῶντα οὐκ ἐς μακρὰν ἔκαυσαν, θεωμένων τὰ ποιούμενα τῶν πολεμίων. Βουρκέντιος μὲν οὕτω τῆς φιλοχρηματίας ἀπέλαυσε. (pp. 265,12—266,9; 267,15—269,25)

нал там, почнал да събира бързо треволяци, без да подозира нещо неприятно откъм храста, но често поглеждал към стана на неприятелите, да не би оттам някой да дойде към него. Като скочил внезапно зад него, славянинът го сграбчил, стиснал го здраво през кръста с двете си ръце, донесъл го в стана и го предал на Валериан. И тъй, когато този попитал в що собствено вярват готите и каква надежда хранят, та не желаят по никакъв начин да им се покорят, но с готовност понасят най-страшни несгоди, варваринът разказал всичко, което бил сторил Буркенций, и когато този се явил пред него, го изобличил. А Буркенций, понеже разбрал, че вече бил уличен в престъпление, не скрил нищо от онова, което бил извършил. Поради това Велизарий го предал на другарите му — да направят с него каквото желаят. Не след много време те го изгорили жив [пред очите на] неприятелите, които наблюдавали това, което се извършило. Така Буркенций получил награда за своето сребролюбие.

31. De Thracibus et Hunnis in Italia militantibus

31. Траки и хуни във войската в Италия

VII 6. *Καί οἱ νεῶν ξυνέπεμψε στόλον, Θρᾳκῶν τε καὶ Ἀρμενίων στρατιωτῶν ἐμπλησάμενος. ἡγεῖτο δὲ τῶν μὲν Θρᾳκῶν Ἡρωδιανός, τῶν δὲ Ἀρμενίων Φάζας Ἴβηρ, Περανίου ἀδελφιδοῦς· ξυνέπλεον δὲ αὐτοῖς καὶ Οὖννοι ὀλίγοι.* (p. 322, 17—21)

Императорът изпратил [с Максимин] кораби, натоварени с войници траки и арменци. Еродиан предвождал траките, а арменците —ибериецът Фазас, племенник на Пераний. С тях отплували и малък брой хуни.

32. Belisarius dilectum per Thracias agit

32. Велизарий набира войници от Тракия

VII 10. *Οὕτω μὲν Βελισάριος τὸ δεύτερον ἐς Ἰταλίαν ᾔει. ἐπεὶ δὲ στρατιώτας ὡς μάλιστα ὀλίγους εἶχε (τοὺς γάρ οἱ ἑπομένους τοῦ ἐν Μήδοις στρατοπέδου ἀποστῆσαι οὐδαμῇ ἴσχυσε) Θρᾴκην ὅλην περιιὼν χρήματά τε προϊέμενος, ξυνῆγε νέους ἐθελουσίους.* (p. 336, 20—24)

Така Велизарий за втори път заминал за Италия.[1] Той имал съвсем малко войници, понеже по никакъв начин не можел да изтегли войската си от Мидия, и затова обиколил цяла Тракия, пръснал пари и събрал доброволци младежи.

33. Milites Illyriciani exercitum Romanum derelinquunt, quia Hunni eorum terras vastant

33. Дезертиране на илирийски войници поради хунски нашествия в земите им

VII 11. *Χρόνῳ δὲ οὐ πολλῷ ὕστερον Ἰλλυριοὶ ξύμπαντες, ὅσοι ξὺν αὐτῷ ἐστρατεύοντο, ἐκ τοῦ αἰφνιδίου, κακὸν οὐδὲν οὔτε παθόντες οὔτε ἀκούσαντες, λάθρα ἐνθένδε ἀναχωρήσαντες*

Не след много време всички илирийци, които били потеглили на поход заедно с Виталий, внезапно, без да изпитат или да чуят нещо лошо, тайно се от-

[1] Пълководецът Велизарий заминал за Италия за втори път през лятото на 544 г.

ἐπ' οἴκου ἀπεκομίσθησαν. πρέσβεις τε παρὰ βασιλέα πέμψαντες συγγνώμην διδόναι σφίσιν ἐδέοντο, οὐκ ἄλλου του ἕνεκα εἰς τὰ οἰκεῖα τῷ τρόπῳ τούτῳ ἀφικομένοις ἢ ὅτι συχνὸν σφίσι χρόνον ἐν Ἰταλίᾳ στρατευομένοις τάς τε συντάξεις ὡς ἥκιστα κομιζομένοις χρήματα δὴ πολλὰ τὸ δημόσιον ὤφειλε. στρατεύματος δὲ Οὐννικοῦ τοῖς Ἰλλυριοῖς ἐπισκήψαντος παῖδάς τε καὶ γυναῖκας ἐξηνδραποδίσθαι τετύχηκεν. ἃ δὴ πυθόμενοι καὶ τῶν ἀναγκαίων ἔν γε Ἰταλιώταις σπανίζοντες ⟨ἀνεχώρησαν⟩. οἷς δὴ βασιλεὺς τὰ πρῶτα χαλεπήνας, εἶτα συγγνώμων ἐγένετο. γνοὺς δὲ ὁ Τουτίλας τὴν τῶν Ἰλλυριῶν ἀναχώρησιν στράτευμα ἐπὶ Βονώνειαν ἔπεμψεν, ὡς Βιτάλιον καὶ τοὺς ξὺν αὐτῷ ἀναρπάσοντας. ἀλλὰ Βιτάλιός τε καὶ Θουριμοὺθ[a] προλοχίσαντες ἐνέδραις τισὶ τοὺς ἐπιόντας πολλοὺς μὲν διέφθειραν, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐς φυγὴν ἔτρεψαν. ἔνθα Ναζάρης, ἀνὴρ λόγιμος, Ἰλλυριὸς γένος, στρατιωτῶν τε τῶν ἐν Ἰλλυριοῖς ἄρχων, ἔργα θαυμαστὰ ἐς τοὺς πολεμίους πάντων μάλιστα ἐπεδείξατο. (pp. 342,9—343,6)

теглили оттам и се завърнали в родината си. Те отправили пратеници при императора с молба да им прости, загдето се завърнали в родината си по такъв начин не заради нещо друго, но защото ако и да са воювали дълго време в Италия, не били получили никаква заплата и държавното съкровище им дължало много пари. Освен това в Илирик нахлула хунска войска и заробила техните деца и жени. Като узнали това и изпитали в Италия оскъдица откъм хранителни припаси, те се оттеглили. Императорът отначало се разгневил поради това, но после им простил. А Тотила, като узнал, че илирийците са се оттеглили, изпратил войска срещу Бонония, за да отвлекат Виталий и войниците му.[1] Обаче Виталий и Туримунд устроили засади и чрез някакви измами избили мнозина от нападателите, а останалите обърнали в бягство. Тогава Назарий — знатен мъж, по произход илириец и началник на войските в Илирик — извършил, повече от всички други, чудни подвизи против неприятелите.

34. *Barbatio Thrax in exercitu Romano protector militat*

VII 11. Τουτίλας δὲ μαθὼν τὰ πρασσόμενα στρατῷ πολλῷ ἐπ' αὐτοὺς ἦλθε. καὶ ἀποπειρασάμενος χρόνον τε ἐνταῦθα διατρίψας τινά, ἐπεὶ ἐξελεῖν οὐχ οἷός τε ἦν, ἄπρακτος ἐν Αὐξίμῳ εἰς τὸ στρατόπεδον ἀνεχώρησεν. ἐπεξῄει δὲ Ῥωμαίων ἔτι τοῖς πολεμίοις οὐδείς, ἀλλ' ἐντὸς τειχῶν ἕκαστοι ἔμενον. ἀλλὰ καὶ τῶν δορυφόρων τῶν αὐτοῦ δύο Βελισάριος ἐς Ῥώμην στείλας, Ἀρτασίρην τε, ἄνδρα Πέρσην, καὶ Βαρβατίωνα Θρᾷκα, ὡς ξυμφυλάξοντας Βέσσᾳ τὴν πόλιν, ὃς ἐνταῦθα ἐτύγχανεν ὤν, ἐπέστελλε τοῖς πολεμίοις ὡς ἥκιστα ἐπεξιέναι. (pp. 345,23—346,8)

34. *Тракиецът Барбатион служи като копиеносец във византийската войска*

Като узнал станалото,[2] Тотила[3] пристигнал срещу тях с голяма войска. Той прекарал там известно време и направил опит, но тъй като не бил в състояние да превземе (крепостта), оттеглил се, без нищо да постигне, в стана Авксим. От ромеите никой не излязъл против неприятелите, но всички останали вътре в крепостните стени. Велизарий обаче изпратил в Рим двама от своите копиеносци — именно персиеца Артасир и тракиеца Барбатион, — които да участвуват в отбраната на града заедно с Бесас, който се намирал там, като им повелил съвсем да не излизат против неприятелите.

35. *De militibus e Thracia et Illyrico oriundis in exercitu Belisarii militantibus*

VII 12. Οἱ γὰρ στρατιῶται ὀλίγοι λίαν ὄντες οὐδὲ αὐτοὶ μάχεσθαι ἤθελον, χρήματά τε πολλὰ

35. *Войници от тракийските и илирийските земи във войската на Велизарий*

Войниците били съвсем малко на брой и при това не искали да воюват, като

[a] θοριμοὺθ L.

[1] Откъсът се отнася до събитие от борбата между Виталиан и готите за владението на гр. Болоня през лятото на 544 г. Става дума за същите илирийски отреди, за които се споменава в дадения тук откъс. [2] Споменава се за хунското нападение през 545 или първата половина на 544 г. [3] Тотила (543—553) бил племенен вожд на готите в Италия, който водил борба против византийците. Даденият тук откъс се отнася до събитията в края на десетата година от войната между ромеите и готите, значи в началото на 545 г. За датата вж. посочването у *Procopius*, ibid., II, p. 346, 13—15.

φάσκοντες τὸ δημόσιον σφίσιν ὀφείλειν καὶ αὐτοὶ ἁπάντων ἐνδεεῖς εἶναι. καὶ ἦν δὲ οὕτως. καὶ γράμματα ὑπὲρ τούτων βασιλεῖ ἔγραψεν. ἐδήλου δὲ ἡ γραφὴ τάδε „᾿Αφίγμεθα εἰς τὴν ᾿Ιταλίαν, ὦ βασιλεῦ κράτιστε, ἀνδρῶν τε καὶ ἵππων καὶ ὅπλων καὶ χρημάτων χωρίς. ὧν οὐδ᾿ ἄν τις μὴ διαρκῶς ἔχων πόλεμον, οἶμαι, διενεγκεῖν οὐ μή ποτε ἱκανὸς εἴη. Θρᾷκας μὲν γὰρ καὶ ᾿Ιλλυριοὺς ἐνδελεχέστατα περιελθόντες στρατιώτας ⟨ξυνήγομεν⟩[a] κομιδῆ ὀλίγους οἰκτροὺς οὐδέ τι ὅπλων ἐν χερσὶν ἔχοντας καὶ μάχης ὄντας παντάπασιν ἀμελετήτους.“ (pp. 346, 22—347,8)

твърдели, че държавното съкровище им дължало много пари и те самите били лишени от всичко необходимо. И наистина така било. За това нещо [Велизарий] написал писмо до императора. Писмото гласело така[1]: „Пристигнахме в Италия, о, всесилни царю, без войници, коне, оръжие и пари. Мисля, че ако човек не притежава това в достатъчно количество, той никога не би бил в състояние да води война. Ние, след като обходихме в продължително време траките и илирийците, събрахме съвсем малко войници, и то в плачевно състояние, защото нямат никакво оръжие в ръцете си и са съвсем неопитни за сражение.“

36. Sclavini Thraciam invadunt. De vita moribusque Chilbudii

VII 13. *Καὶ Ναρσῆν δὲ τὸν εὐνοῦχον παρὰ τῶν ᾿Ερούλων τοὺς ἄρχοντας ἔπεμψεν, ἐφ᾿ ᾧ δὴ αὐτῶν τοὺς πολλοὺς πείσει ἐς ᾿Ιταλίαν στρατεύεσθαι. καὶ αὐτῷ τῶν ᾿Ερούλων πολλοὶ εἵποντο, ὧν ἄλλοι τε καὶ Φιλημοὺθ ἦρχον καὶ ξὺν αὐτῷ ἐς τὰ ἐπὶ Θρᾴκης χωρία ἦλθον. ἐνταῦθα γὰρ διαχειμάσαντες ἔμελλον ἅμα ἦρι ἀρχομένῳ παρὰ Βελισάριον στέλλεσθαι. ξυνῆν δὲ αὐτοῖς καὶ Ιωάννης, ὃν ἐπίκλησιν ἐκάλουν Φαγᾶν, καὶ αὐτοῖς ἐν ταύτῃ τῇ πορείᾳ ξυνέβη τις τύχη μεγάλα ῾Ρωμαίους ἀγαθὰ ἐκ τοῦ ἀπροσδοκήτου ἐργάσασθαι. βαρβάρων γὰρ Σκλαβηνῶν πολὺς ὅμιλος ἔτυχον ἔναγχος διαβάντες μὲν ποταμὸν ῎Ιστρον, ληϊσάμενοι δὲ τὰ ἐκείνῃ χωρία καὶ ῾Ρωμαίων ἐξανδραποδίσαντες πάμπολυ πλῆθος. οἷς δὴ ῎Ερουλοι ἐκ τοῦ αἰφνιδίου ἐς χεῖρας ἐλθόντες, νικήσαντές τε παρὰ δόξαν μέτρῳ σφᾶς πολλῷ ὑπεραίροντας, αὐτούς τε κτείνουσι καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἐς τὰ οἰκεῖα ξύμπαντας ἀφῆκαν ἰέναι. τότε δὲ ὁ Ναρσῆς καί τινα εὑρὼν ἐπιβατεύοντα τοῦ Χιλβουδίου*[b] *ὀνόματος, ἀνδρὸς ἐπιφανοῦς καὶ ῾Ρωμαίων ποτὲ στρατηγήσαντος, διελέγξαι τὴν ἐπιβουλὴν ῥᾳδίως ἔσχε. τοῦτο δὲ ὅ τί ποτε ἦν αὐτίκα δηλώσω.*

VII 14. *Χιλβούδιος ἦν τις ἐκ τῆς ᾿Ιουστινιανοῦ βασιλέως οἰκίας ἐσάγαν μὲν δραστήριος τὰ πολέμια, ἐς τόσον δὲ χρημάτων κρείσσων ὥστε*

36. Нашествие на славяни в Тракия. Животът и нравът на Хилвудий

[Императорът][2] изпратил също и скопеца Нарзес при вождовете на херулите, за да убеди мнозина от тях да се отправят на поход в Италия. И го последвали мнозина от херулите, предвождани от Филимут и от някои други, и заедно с него пристигнали в земите на Тракия, понеже възнамерявали да презимуват там и в самото начало на пролетта да заминат при Велизарий. Заедно с тях бил също и Йоан, когото наричали с прозвището Фагас. В този поход неочаквано някаква съдба сторила големи добрини на ромеите. Защото немного време преди това голямо множество славяни били преминали реката Истър, опустошили тамошните земи и пленили преголям брой ромеи.[3] Херулите внезапно влезли в сражение със славяните, неочаквано ги победили — ако и тия последните да ги превъзхождали по численост, — изтребили ги и пуснали всички пленници да се завърнат по домовете си. Тогава Нарзес намерил едного, който си бил присвоил името на Хилвудий,[4] знатен мъж и някогашен пълководец у ромеите, но той лесно открил измамата. Ще обясня веднага в какво се състояла работата.

Хилвудий бил един от придворните на император Юстиниан. Той бил извънредно смел на война и толкова пренебрегвал па-

[a] *⟨ξυνήγομεν⟩* addidit Haury, om. codd., cf. ib., II, p. 336,24. [b] *χιμούδιος* K.

[1] Писмото на Велизарий се датира към лятото на 545 г. (за неговата дата вж. у *Procopius*, ibidem, II, p. 346, 15—16). Като приближен на Велизарий Прокопий е познавал неговата преписка и поради това имал възможност да вмъкне официални документи в изложението си. [2] Откъсът се отнася до събитията в края на 544 г. и началото на 545 г. [3] Това нападение може да се отнесе към същата 545 г. [4] За историята на Хилвудий изобщо вж. бележката на *Hartmann*: PWRE, III, col. 2274, s.v. Chilbudios. *Дуйчев*, Балканският Югоизток, стр. 247 сл., 256 сл. Хилвудий по произход е вероятно славянин — ант.

ἀντὶ μεγίστου κτήματος ἐν τῇ οὐσίᾳ τῇ αὐτοῦ εἶχε τὸ κεκτῆσθαι μηδέν· τοῦτον βασιλεὺς τὸν Χιλβούδιον, ὅτε δὴ τέταρτον ἔτος τὴν αὐτοκράτορα εἶχεν ἀρχήν, Θρᾴκης στρατηγὸν ἀνειπών, ἐπὶ τῇ τοῦ Ἴστρου ποταμοῦ φυλακῇ κατεστήσατο, φυλάσσειν κελεύσας ὅπως μηκέτι τοῖς ταύτῃ βαρβάροις ὁ ποταμὸς διαβατὸς ἔσται, ἐπεὶ αὐτ.ῦ τὴν διάβασιν πολλάκις ἤδη Οὖννοί τε καὶ Ἄνται καὶ Σκλαβηνοὶ πεποιημένοι ἀνήκεστα Ῥωμαίους ἔργα εἰργάσαντο. Χιλβούδιος δὲ οὕτω τοῖς βαρβάροις φοβερὸς γέγονεν ὥστε ἐς τριῶν ἐνιαυτῶν χρόνον, ὅσον ξὺν ταύτῃ δὴ τῇ τιμῇ τὴν διατρ βὴν ἐνταῦθα εἶχεν, οὐχ ὅσον διαβῆναι τὸν Ἴστρον ἐπὶ τοὺς Ῥωμαίους οὐδεὶς ἴσχυσεν, ἀλλὰ καὶ Ῥωμαῖοι ἐς ἤπειρον τὴν ἀντιπέρας σὺν Χιλβουδίῳ πολλάκις ἰόντες ἔκτεινάν τε καὶ ἠνδραπόδισαν τοὺς ταύτῃ βαρβάρους. ἐνιαυτοῖς δὲ τρισὶν ὕστερον διέβη μὲν ὁ Χιλβούδιος τὸν ποταμὸν ἧπερ εἰώθει ξὺν ὀλίγῳ στρατῷ, Σκλαβηνοὶ δὲ πανδημεὶ ὑπηντίαζον. μάχης τε καρτερᾶς γενομένης Ῥωμαίων τε πολλοὶ ἔπεσον καὶ Χιλβούδιος ὁ στρατηγός. καὶ τὸ λοιπὸν ὅ τε ποταμὸς ἐσβατὸς ἀεὶ τοῖς βαρβάροις κατ' ἐξουσίαν καὶ τὰ Ῥωμαίων πράγματα εὐέφοδα γέγονε, ξύμπασά τε ἡ Ῥωμαίων ἀρχὴ ἀνδρὸς ἑνὸς ἀρετῇ ἀντίρροπος γενέσθαι ἐν τῷ ἔργῳ τούτῳ οὐδαμῇ ἴσχυσε.

Χρόνῳ δὲ ὕστερον Ἄνται καὶ Σκλαβηνοὶ διάφοροι ἀλλήλοις γενόμενοι ἐς χεῖρας ἦλθον, ἔνθα δὴ τοῖς Ἄνταις ἡσσηθῆναι τῶν ἐναντίων τετύχηκεν. ἐν ταύτῃ δὲ τῇ μάχῃ Σκλαβηνὸς ἀνὴρ τῶν τινα π λεμίων ἄρτι γενειάσκοντα, Χιλβούδιον ὄνομα, αἰχμάλωτον εἷλεν, ἔς τε τὰ οἰκεῖα λαβὼν ᾤχετο. οὗτος ὁ Χιλβούδιος προϊόντος τοῦ χρόνου εὔνους τε ὡς ἔνι μάλιστα τῷ κεκτημένῳ ἐγένετο καὶ τὰ ἐς τοὺς πολεμίους δραστήριος. πολλάκις τε τοῦ δεσπότου προκινδυνεύσας ἠρίστευσέ τε διαφερόντως καὶ κλέος ἴσχυσε περιβαλέσθαι ἀπ' αὐτοῦ μέγα. ὑπὸ δὲ τὸν χρόνον τοῦτον Ἄνται ἐπισκήψαντες εἰς τὰ ἐπὶ Θρᾴκης χωρία πολλοὺς ἐληΐσαντο καὶ ἠνδραπόδισαν τῶν ἐκείνῃ Ῥωμαίων. οὕσπερ ἐπαγόμενοι ἀπεκομίσθησαν εἰς τὰ πάτρια ἤθη. τούτων δὲ ἕνα τῶν αἰχμαλώτων εἰς φιλάνθρωπόν τινα ἤγαγεν ἡ τύχη καὶ πρᾷον δεσπότην. ἦν δὲ οὗτος ἀνὴρ κακοῦργός τε λίαν καὶ οἷος ἀπάτῃ τοὺς ἐντυχόντας περιελθεῖν. ἐπειδή τε βουλόμενος ἐπανήκειν ἐς Ῥωμαίων τὴν γῆν οὐδεμιᾷ μηχανῇ εἶχεν, ἐπενόει τοιάδε. τῷ κεκτημένῳ ἐς

рите, че смятал като най-голямо богатство в живота си да не притежава нищо. През четвъртата година от царуването си императорът назначил тоя именно Хилвудий за стратег на Тракия,[1] поставил го на стража при реката Истър и му заповядал да пази, щото тамошните варвари да не могат занапред да преминават реката, тъй като вече много пъти хуни, анти и славяни я били преминавали и нанасяли непоправими пакости на ромеите. И Хилвудий станал толкова страшен за варварите, че в течение на трите години, които прекарал на тази длъжност, не само никой не смогвал да премине Истър срещу ромеите, но, напротив, ромеите минавали често заедно с Хилвудий на отсрещния бряг, избивали и заробвали тамошните варвари. Три години по-късно Хилвудий, както обикновено, преминал реката с малобройна войска, но славяните го посрещнали с цялата си мощ. Завързало се ожесточено сражение, паднали мнозина от ромеите и самият пълководец Хилвудий. След това варварите могли да преминават реката винаги, когато пожелаели, и ромейските владения станали лесно достъпни за нападение. И в това дело цялата ромейска държава съвсем не могла да се сравни с храбростта на един единствен мъж.

По-късно между анти и славяни избухнали раздори и се дошло до война, в която антите били сразени от противниците си. В това сражение един славянин пленил едного от неприятелите, на име Хилвудий, който току-що бил възмъжал, и го отвел у дома си. С течение на времето Хилвудий се привързал твърде много към своя господар и проявявал храброст в борбата срещу неприятелите. Често пъти, когато господарят изпадал в опасност, той проявявал особена храброст и поради това успял да си спечели голяма слава. По това време антите нахлули в Тракия, ограбили и заробили мнозина от тамошните ромеи, задигнали и ги отвели в родината си. Съдбата отредила един от тези пленници да попадне у човеколюбив и добър господар. Обаче самият той бил много коварен и способен да измами всички, които му паднели. Тъй като желаел да се завърне в ромейската земя и нямал никаква възможност за това, той измислил следното.

[1] Хилвудий бил назначен за византийски стратег в периода между 1 април 530 и 1 април 531 г.

ὄψιν ἥκων τῆς τε φιλανθρωπίας ἐπήνεσε καὶ πολλὰ μέν οἱ διὰ τοῦτο πρὸς τοῦ θεοῦ ἰσχυρίσατο τἀγαθὰ ἔσεσθαι, καὶ αὐτὸν δὲ οὐδαμῇ ἀχάριστον δεσπότῃ φιλανθρωποτάτῳ φανήσεσθαι, ἀλλ', ἤν γε αὐτῷ τὰ βέλτιστα εἰσηγουμένῳ ἐπακούειν ἐθέλῃ, κύριον αὐτὸν οὐκ εἰς μακρὰν καταστήσεσθαι χρημάτων μεγάλων. εἶναι γὰρ ἐν τῷ Σκλαβηνῶν ἔθνει Χιλβούδιον, τὸν Ῥωμαίων στρατηγήσαντα, ἐν ἀνδραπόδων λόγῳ, πάντας βαρβάρους λανθάνοντα ὅστις ποτέ ἐστιν. ἢν τοίνυν αὐτῷ βουλομένῳ εἴῃ προέσθαι τε τὰς τοῦ Χιλβουδίου τιμὰς καὶ διακομίζειν τὸν ἄνθρωπον ἐς Ῥωμαίων τὴν γῆν, δόξαν τε ἀγαθὴν καὶ πλούτου αὐτὸν πάμπολυ χρῆμα περιβαλέσθαι πρὸς βασιλέως οὐκ ἀπεικὸς εἶναι. ταῦτα ὁ Ῥωμαῖος εἰπὼν τὸν κεκτημένον εὐθὺς ἔπεισε, καὶ ξὺν αὐτῷ γίνεται ἐν Σκλαβηνοῖς μέσοις. ἐπεκηρυκεύοντο γὰρ ἤδη καὶ ἀλλήλοις ἀνεμίγνυντο ἀδεῶς οἱ βάρβαροι οὗτοι. χρήματα γοῦν πολλὰ τῷ Χιλβούδιον κεκτημένῳ προέμενοι τὸν ἄνδρα ὠνοῦντο καὶ ξὺν αὐτῷ ἀπιόντες εὐθὺς ᾤχοντο. ἐπεί τε ἐν ἤθεσι τοῖς σφετέροις ἐγένοντο, ἀνεπυνθάνετο τοῦ ἀνθρώπου ὁ πριάμενος, εἰ Χιλβούδιος[a] αὐτὸς ὁ Ῥωμαίων στρατηγὸς εἴη. καὶ ὃς οὐκ ἀπηξίου τὰ ὄντα [λέγειν] καταλέγειν ξὺν τῷ ἀληθεῖ λόγῳ ἐφεξῆς ἅπαντα, ὡς εἴη μὲν καὶ αὐτὸς Ἄντης τὸ γένος, μαχόμενος δὲ ξὺν τοῖς ὁμογενέσι πρὸς Σκλαβηνούς, τότε πολεμίους σφίσιν ὄντας, πρός του τῶν ἐναντίων ἁλῴη, τανῦν δέ, ἐπεὶ ἀφίκετο ἐς τὰ πάτρια ἤθη, ἐλεύθερος τὸ λοιπὸν κατά γε τὸν νόμον καὶ αὐτὸς ἔσται. ὁ μὲν οὖν ὑπὲρ αὐτοῦ χρυσίον προέμενος εἰς ἀφασίαν ἐμπεπτωκὼς ἤσχαλλεν, ἐλπίδος ἀποτυχὼν οὐ μετρίας τινός. ὁ δὲ Ῥωμαῖος τόν τε ἄνθρωπον παρηγορεῖν τήν τε ἀλήθειαν ἐκκρούειν ἐθέλων, ὡς μή τι αὐτῷ τῆς ἐς τὴν οἰκείαν ἐπανόδου χαλεπὸν εἴη, Χιλβούδιον μὲν ἐκεῖνον ἔτι τοῦτον δὴ τὸν ἄνδρα ἰσχυρίζετο εἶναι, δεδιότα δὲ ἅτε δὴ ὄντα ἐν μέσοις βαρβάροις ὡς ἥκιστα ἐθέλειν ἀποκαλύψαι τὸν πάντα λόγον, ἢν μέντοι γένηται ἐν γῇ τῇ Ῥωμαίων, οὐχ ὅσον οὐκ ἀποκρύψεσθαι τὸν ἀληθῆ λόγον, ἀλλὰ καὶ φιλοτιμήσεσθαι, ὡς τὸ εἰκός, ἐπὶ τούτῳ δὴ τῷ ὀνόματι. τὰ μὲν οὖν πρῶτα κρύφα ταῦτα ἐπράσσετο τῶν ἄλλων βαρβάρων.

Ἐπεὶ δὲ ὁ λόγος περιφερόμενος ἐς ἅπαντας ἦλθεν, ἠγείροντο μὲν ἐπὶ τούτῳ Ἄνται σχεδὸν ἅπαντες, κοινὴν δὲ εἶναι τὴν πρᾶξιν ἠξίουν,

[a] χιβούδιος L.

Явил се при господаря си, похвалил го за човеколюбието му и го уверил, че поради това ще получи от бога много блага и че самият той нито най-малко не ще се покаже неблагодарен към пречовеколюбивия си господар, ако последният пожелае да се вслуша в извънредно добрите му съвети, в скоро време щял да придобие много пари. Между славяните се намирал Хилвудий, някогашен ромейски пълководец, а сега роб, без да знаят варварите кой собствено е той. Затова, ако желае да плати откуп за Хилвудий и да го откара в земята на ромеите, вероятно ще бъде удостоен от страна на императора с голяма слава и огромно богатство. С тези думи ромеецът веднага убедил господаря си и отишъл заедно с него при славяните, понеже тези варвари вече се били помирили и без страх се сношавали помежду си. Тогава заплатили много пари на господаря на Хилвудий, откупили го и веднага заминали заедно с него. Когато пристигнали в своите места, купувачът го запитал дали той е ромейският пълководец Хилвудий. И този намерил за необходимо да изложи същинското положение и да разправи вярно всичко поред; а именно, че самият той е по род ант, че се сражавал заедно с единородците си против славяните, които тогава им били врагове, че бил заловен от едного от неприятелите, а сега, след като пристигнал в бащината си земя, и той самият ставал занапред свободен според закона. Разбира се, онзи, който дал злато за него, загубил ума и дума от яд, понеже му се осуетявала една голяма надежда. Обаче ромеецът поискал да го утеши и да скрие истината, за да не се яви някакво затруднение за неговото завръщане в родната му страна. Затова той още твърдял, че именно този човек е самият Хилвудий и че той, понеже се намирал между варварите, страхувал се и съвсем не искал да разкрие цялата истина: Ако обаче се озовял в земята на ромеите, то не само не щял да скрива истината, но, разбира се, щял да се гордее с това име. Впрочем всичко това първоначално се вършело тайно от другите варвари.

А когато мълвата се разнесла и стигнала до всички, събрали се по тоя повод почти всички анти и намерили, че рабо-

μεγάλα σφίσιν οἰόμενοι ἀγαθὰ ἔσεσθαι, κυρίοις ἤδη τοῦ Ῥωμαίων στρατηγοῦ Χιλβουδίου γεγενημένοις. τὰ γὰρ ἔθνη ταῦτα, Σκλαβηνοί τε καὶ Ἄνται, οὐκ ἄρχονται πρὸς ἀνδρὸς ἑνός, ἀλλ' ἐν δημοκρατίᾳ ἐκ παλαιοῦ βιοτεύουσι, καὶ διὰ τοῦτο αὐτοῖς τῶν πραγμάτων ἀεὶ τά τε ξύμφορα καὶ τὰ δύσκολα ἐς κοινὸν ἄγεται. ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ἄλλα ὡς εἰπεῖν ἅπαντα ἑκατέροις ἐστί τε καὶ νενόμισται τούτοις ἄνωθεν τοῖς βαρβάροις. θεὸν μὲν γὰρ ἕνα τὸν τῆς ἀστραπῆς δημιουργὸν ἁπάντων κύριον μόνον αὐτὸν νομίζουσιν εἶναι, καὶ θύουσιν αὐτῷ βόας τε καὶ ἱερεῖα πάντα· εἱμαρμένην δὲ οὔτε ἴσασιν οὔτε ἄλλως ὁμολογοῦσιν ἔν γε ἀνθρώποις ῥοπήν τινα ἔχειν, ἀλλ' ἐπειδὰν αὐτοῖς ἐν ποσὶν ἤδη ὁ θάνατος εἴη, ἢ νόσῳ ἁλοῦσιν ἢ ἐς πόλεμον καθισταμένοις, ἐπαγγέλλονται μέν, ἢν διαφύγωσι, θυσίαν τῷ θεῷ ἀντὶ τῆς ψυχῆς αὐτίκα ποιήσειν, διαφυγόντες δὲ θύουσιν ὅπερ ὑπέσχοντο, καὶ οἴονται τὴν σωτηρίαν ταύτης δὴ τῆς θυσίας αὐτοῖς ἐωνῆσθαι. σέβουσι μέντοι καὶ ποταμούς τε καὶ νύμφας καὶ ἄλλα ἄττα δαιμόνια, καὶ θύουσι καὶ αὐτοῖς ἅπασι, τάς τε μαντείας ἐν ταύταις δὴ ταῖς θυσίαις ποιοῦνται. οἰκοῦσι δὲ ἐν καλύβαις οἰκτραῖς διεσκηνημένοι πολλῷ μὲν ἀπ' ἀλλήλων, ἀμείβοντες δὲ ὡς τὰ πολλὰ τὸν τῆς ἐνοικήσεως ἕκαστοι χῶρον. ἐς μάχην δὲ καθιστάμενοι πεζῇ μὲν ἐπὶ τοὺς πολεμίους οἱ πολλοὶ ἴασιν ἀσπίδια καὶ ἀκόντια ἐν χερσὶν ἔχοντες, θώρακα δὲ οὐδαμῆ ἐνδιδύσκονται. τινὲς δὲ οὐδὲ χιτῶνα οὐδὲ τριβώνιον ἔχουσιν, ἀλλὰ μόνας τὰς ἀναξυρίδας ἐναρμοσάμενοι μέχρι ἐς τὰ αἰδοῖα, οὕτω δὴ ἐς ξυμβολὴν τοῖς ἐναντίοις καθίστανται. ἔστι δὲ καὶ μία ἑκατέροις φωνὴ ἀτεχνῶς βάρβαρος. οὐ μὴν οὐδὲ τὸ εἶδος ἐς ἀλλήλους τι διαλλάσσουσιν. εὐμήκεις τε γὰρ καὶ ἄλκιμοι διαφερόντως εἰσὶν ἅπαντες, τὰ δὲ σώματα καὶ τὰς κόμας οὔτε λευκοὶ ἐσάγαν ἢ ξανθοί εἰσιν οὔτε πη ἐς τὸ μέλαν αὐτοῖς παντελῶς τέτραπται, ἀλλ' ὑπέρυθροί εἰσιν ἅπαντες. δίαιταν δὲ σκληράν τε καὶ ἀπημελημένην, ὥσπερ οἱ Μασσαγέται, καὶ αὐτοὶ ἔχουσι, καὶ ῥύπου ἧπερ ἐκεῖνοι ἐνδελεχέστατα γέμουσι, πονηροὶ μέντοι ἢ κακοῦργοι ὡς ἥκιστα τυγχάνουσιν ὄντες, ἀλλὰ κἀν τῷ ἀφελεῖ διασώζουσι τὸ Οὐννικὸν ἦθος. καὶ μὴν καὶ ὄνομα Σκλαβηνοῖς τε καὶ Ἄνταις ἓν τὸ ἀνέκαθεν ἦν. Σπόρους γὰρ τὸ παλαιὸν ἀμφοτέρους ἐκάλουν, ὅτι δὴ σποράδην, οἶμαι,

тата е обща, и мислели, че ще получат големи облаги, понеже имали вече в свои ръце ромейския пълководец Хилвудий. Тези народи — славяни и анти — не се управляват от един човек, но от старо време живеят демократично и затова винаги общо разглеждат полезните и трудни работи. Също така е току-речи с всички други работи у едните и у другите и това е установено от край време за тези варвари. Така те смятат, че само един бог — създател на мълнията, е единствен господар на всичко, и му принасят в жертва волове и всякакви други животни. Те не знаят нищо за съдбата, нито пък изобщо вярват, че тя има някакво въздействие върху човеците. Но когато пред тях вече се изпречи смъртта, било от болест, или че се намират във война, те обещават, че ако се спасят, веднага ще принесат на бога жертва за душата си онова, което са обещали, а след като избягнат [опасността], смятат, че именно чрез такава жертва са изкупили своето спасение. При все това те почитат и реки, и нимфи, и други някои божества и на всички тях принасят жертви, като именно при тези жертвоприношения вършат гадания. Пръснати далече едни от други, всички те живеят в бедни колиби и много често променят своите селища. Когато влизат в сражение, повечето от тях тръгват срещу неприятелите пешком, въоръжени с малки щитове и копия: ризници съвсем не навличат. Някои пък нямат нито риза, нито горна дреха, но прикрепят широките си гащи чак до срамните части и така влизат в бой с противниците. Езикът на едните и другите е един и същ — съвсем варварски. Те не се различават помежду си и по външен вид: всички са снажни и извънредно силни. Телата им не са премного бели, нито косите им светлоруси, но и никак не клонят към тъмния цвят, а всички са възчервени. И те както масагетите водят суров живот и са напълно небрежни към себе си; като тях постоянно тънат в нечистота. Все пак те никак не са зли или коварни, но дори и в простотата си спазват хунския нрав. Впрочем първоначално дори и името на славяните и антите е било едно и също, защото в старо време едните и другите били наричани „спори“[1], мисля поради това,

[1] За тълкуването на името спори (*Σπόροι*) са изказани няколко различни мнения. Така според *L. Niderle*, Über die *Σπόροι* des Procopios. Archiv f. slav. Phil., XXIII, 1901, p. 130—131, това име представя съкращение от *Βοσπόροι*. *Fluss*: PWRE, III, A coll. 1878—1879, s. v. *Σπόροι*, свързва предположително името с племенното име Spalaei. Обяснението на името във връзка с наречието *σποράδην* „sparsim“ е очевидно предположение на самия Прокопий.

διεσκηνημένοι τὴν χώραν οἰκοῦσι. διὸ δὴ καὶ γῆν τινα πολλὴν ἔχουσι· τὸ γὰρ πλεῖστον τῆς ἑτέρας τοῦ Ἴστρου ὄχθης αὐτοὶ νέμονται. τὰ μὲν οὖν ἀμφὶ τὸν λεὼν τοῦτον ταύτῃ πῃ ἔχει.

Ἄνται δὲ τότε ἀγειρόμενοι, ὥσπερ ἐρρήθη, τὸν ἄνδρα τοῦτον ἠνάγκαζον ὁμολογεῖν σφίσιν ὅτι Χιλβούδιος αὐτὸς ὁ Ῥωμαίων στρατηγὸς εἴη. ἀρνηθέντα τε κολάζειν ἠπείλουν. ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐπράσσετο τῇδε, ἐν τούτῳ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς πρέσβεις τινὰς παρὰ τούτους δὴ τοὺς βαρβάρους στείλας ἠξίου ξυνοικίζεσθαι ἅπαντας εἰς πόλιν ἀρχαίαν, Τούρριν ὄνομα, ἣ κεῖται μὲν ὑπὲρ ποταμὸν Ἴστρον, Τραϊανοῦ τοῦ Ῥωμαίων αὐτοκράτορος ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις αὐτὴν δειμαμένου, ἔρημος δὲ ἐκ παλαιοῦ ἐτύγχανεν οὖσα, ληϊσαμένων αὐτὴν τῶν ταύτῃ βαρβάρων. ταύτῃ γὰρ αὐτοὺς καὶ τῇ ἀμφ' αὐτὴν χώρᾳ Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ἅτε προσηκούσῃ τὸ ἐξ ἀρχῆς Ῥωμαίοις ὡμολόγει δεδωρήσεσθαι καὶ σφίσι ξυνοικιεῖν μὲν δυνάμει τῇ πάσῃ, χρήματα δὲ μεγάλα σφίσι προΐεσθαι, ἐφ' ᾧ οἱ ἔνσπονδοι τὸ λοιπὸν ὄντες Οὔννοις ἐμπόδιοι ἐς ἀεὶ γένωνται, καταθεῖν βουλομένοις τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν. ταῦτα ἐπεὶ οἱ βάρβαροι ἤκουσαν, ἐπῄνεσάν τε καὶ πράξειν ἅπαντα ὑπέσχοντο, εἴπερ αὐτοῖς τὸν Χιλβούδιον στρατηγὸν Ῥωμαίων αὖθις καταστησάμενος ξυνοικιστὴν δοίη, αὐτὸν ἐκεῖνον ἰσχυριζόμενοι, ἧπερ ἠβούλοντο, Χιλβούδιον εἶναι. ταύταις δὲ ὁ ἄνθρωπος ἐπαρθεὶς ταῖς ἐλπίσιν ἤδη καὶ αὐτὸς ἤθελέ τε καὶ ἔφασκε Χιλβούδιος ὁ Ῥωμαίων στρατηγὸς εἶναι. ἐφ' οἷς δὴ αὐτὸν στελλόμενον ἐς Βυζάντιον Ναρσῆς ἐν ταύτῃ τῇ πορείᾳ καταλαμβάνει. καὶ ξυγγενόμενος, ἐπεὶ φενακίζοντα τὸν ἄνθρωπον εὗρε (καίπερ τήν τε Λατίνων ἀφιέντα φωνὴν καὶ τῶν Χιλβουδίου γνωρισμάτων πολλὰ ἐκμαθόντα τε ἤδη καὶ προσποιεῖσθαι ἱκανῶς ἔχοντα) ἔν τε δεσμωτηρίῳ καθεῖρξε καὶ τὸν πάντα ἐξειπεῖν λόγον ἠνάγκασεν, οὕτω τε ἐς Βυζάντιον ξὺν αὐτῷ ἤγαγεν. (pp. 352,19—360,4)

че живеели в страната си разпръснати. Именно поради това заемат обширна земя — те населяват по-голямата част от отвъддунавския бряг. Впрочем приблизително така стоят работите с този народ.

Тогава, както се каза, антите се събрали и принуждавали споменатия мъж да признае пред тях, че той е ромейският пълководец Хилвудий, като го заплашвали, че ще го накажат, ако откаже. По същото време, когато ставало това там, император Юстиниан изпратил пратеници при тия варвари и им предложил да се заселят всички в стария град на име Турис[1], разположен отвъд реката Истър. Той бил построен някога от римския император Траян, но отдавна бил запустял, тъй като тамошните варвари го разграбили. Император Юстиниан обещавал да им подари този град и земята около него — тъй като те отначало принадлежали на ромеите — и да им помага с цялата си мощ, като им отпусне много пари при условие, че занапред ще бъдат съюзници и винаги ще възпират хуните, когато те поискат да нападнат ромейската империя. Като чули това, варварите се съгласили и обещали да направят всичко, ако им даде за съжител Хилвудий и го назначи отново за ромейски пълководец. Те твърдели, че онзи, както им се искало, бил самият Хилвудий. Тоя, увлечен от такива надежди, вече сам желаел същото и казвал, че той е ромейският пълководец Хилвудий. Когато по този повод бил изпратен във Византион, Нарзес го заловил по пътя. И като влязъл в разговор с него, открил, че той е измамник, ако и да говорел по латински и да бил изучил много от обноските на Хилвудий, на които той доста подражавал — затворил го и го принудил да изкаже всичко. Така той го завел със себе си във Византион[2].

37. *Antae in exercitu Romano in Italia militant*

VII 22. *Ἐν ᾧ δὲ οἱ πρέσβεις οὗτοι ἐς Βυζάντιον καὶ αὖθις ἐς Ἰταλίαν ἐστέλλοντο, ἐν τούτῳ ἐν Λευκανοῖς τάδε ξυνηνέχθη γενέσθαι. Τουλλιανὸς τοὺς ἐκείνῃ ἀγροίκους ἀγείρας τὴν*

37. *Анти във византийската войска, която воювала в Италия*

По времето,[3] когато тези пратеници били проводени във Византион и се върнали в Италия, тогава в Лукания се случило следното: Тулиан събрал селяните

[1] Градът *Τούρρις* (от латинската дума turris, *πύργος*) е вероятно древната Dinogetia на левия бряг на Дунав при Галац. [2] За по-нататъшната съдба на Хилвудий не се знае нищо. [3] Откъсът се отнася до събитията от византийско-готската война през 546 г. Става дума за едно пратеничество на Тотила до византийския император.

εἴσοδον στενοτάτην οὖσαν ἐφύλασσεν, ὅπως μὴ οἱ πολέμιοι κακουργήσοντες ἴοιεν ἐς τὰ ἐπὶ Λευκανίας χωρία. καὶ Ἄνται δὲ αὐτοῖς τριακόσιοι ξυνεφύλασσον, οὕσπερ Ἰωάννης ἐνταῦθα δεηθέντι Τουλλιανῷ ἀπολιπὼν πρότερον ἔτυχεν· ἀγαθοὶ γὰρ οἱ βάρβαροι οὗτοι μάχεσθαι ἐν δυσχωρίαις πάντων μάλιστα. ἅπερ ἐπεὶ ὁ Τουτίλας ἔμαθε, Γότθους μὲν ἐς τὸ ἔργον καθεῖναι ἀξύμφορον ᾤετο εἶναι, ἀγροίκων δὲ πλῆθος ἀγείρας, Γότθων τε ξυμπέμψας αὐτοῖς ὀλίγους τινάς, ἐκέλευε τῆς εἰσόδου σθένει παντὶ ἀποπειρᾶσθαι. οἵπερ ἐπειδὴ ἀλλήλοις ξυνέμιξαν, ὠθισμὸς μὲν ἀμφοτέρων πολὺς ἐγεγόνει, Ἄνται δὲ τῇ σφετέρᾳ ἀρετῇ, ἅμα δὲ καὶ τῆς δυσχωρίας σφίσι ξυλλαμβανούσης, ξὺν τοῖς ἀμφὶ Τουλλιανὸν ἀγροίκοις τοὺς ἐναντίους ἐτρέψαντο. φόνος τε αὐτῶν ἐγεγόνει πολύς.— — —

Ἰωάννης δὲ Τουτίλαν οἱ ἐπιέναι μαθὼν μένειν ἐπὶ τῆς Ἀπουλίας οὐκέτι ἠξίου, ἀλλ' ἐς τὸν Δρυοῦντα δρόμῳ ἀφίκετο. τῶν τε πατρικίων οἱ ἐς Καμπανίαν ἀγόμενοι ἐς Λευκανοὺς πέμψαντες τῶν οἰκείων τινάς, Τουτίλα γνώμῃ, τοὺς σφετέρους ἀγροίκους ἐκέλευον μεθίεσθαι μὲν τῶν πρασσομένων, τοὺς δὲ ἀγροὺς γεωργεῖν ἧπερ εἰώθεσαν· ἔσεσθαι γὰρ αὐτοῖς τἀγαθὰ ἀπήγγελλον τῶν κεκτημένων. οἱ δὲ ἀπετάξαντο μὲν τοῦ Ῥωμαίων στρατοῦ, ἐν δὲ τοῖς ἀγροῖς ἡσυχῇ ἔμενον· Τουλλιανὸς δὲ φυγὼν ᾤχετο, καὶ οἱ τριακόσιοι Ἄνται παρὰ τὸν Ἰωάννην ἀναχωρεῖν ἔγνωσαν. οὕτω μὲν ἅπαντα τὰ ἐντὸς κόλπου τοῦ Ἰονίου, πλὴν τοῦ Δρυοῦντος, αὖθις ὑποχείρια Γότθοις τε καὶ Τουτίλᾳ γέγονε. (pp. 394,11—395,5; 398, 3—16)

и поел пазенето на твърде тесния проход, та неприятелите да не могат да нахлуват в Лукания и да ощетяват нейните селища. Заедно с тях в пазенето участвували и триста анти, които по-рано Йоан по искане на Тулиан бил оставил на това място, понеже тези варвари били най-опитни да се сражават в мъчно проходими места. Когато узнал това, Тотила сметнал, че ще бъде безполезно да праща готи в сражението, затова събрал множество селяни, изпратил заедно с тях неколцина готи и им заповядал с всички сили да опитат да завземат прохода. След като двете страни влезли в сражение, станало голямо сблъскване помежду им. Антите обаче благодарение на своята храброст, а същевременно облагоприятствувани от труднопроходимата местност и подпомогнати от селяните на Тулиан, прогонили противниците и избили мнозина от тях. — —

Когато Йоан узнал, че Тотила се насочвал против него[1], не сметнал за необходимо да остане повече в Апулия, но тръгнал за Дриунт. Отведените в Кампания патриции изпратили в Лукания по решение на Тотила някои от своите близки и заповядали на своите селяни да се откажат от своите действия и както обикновено да обработват нивите, като им обещавали, че господарските имоти ще станат тяхна собственост. И тогава те напуснали ромейската войска и заживели спокойно в своите земи, а Тулиан избягал и тристата души анти решили да се приберат при Йоан. По този начин цялата област отсам Йонийския залив с изключение на Дриунт отново паднала под властта на готите и на Тотила.

38. Sclavini Illyricum vastant

VII 29. *Ὑπὸ τοῦτον τὸν χρόνον Σκλαβηνῶν στράτευμα διαβάντες ποταμὸν Ἴστρον Ἰλλυριοὺς ἅπαντας ἄχρι Ἐπιδαμνίων ἔδρασαν ἀνήκεστα ἔργα, κτείνοντες καὶ ἀνδραποδίζοντες τοὺς ἐν ποσὶν ἡβηδὸν ἅπαντας καὶ τὰ χρήματα ληϊζόμενοι. ἤδη δὲ καὶ φρούρια ἐνταῦθα πολλά τε καὶ δοκοῦντα ἐχυρὰ τὰ πρότερα εἶναι οὐδενὸς ἀμυνομένου ἐξελεῖν ἴσχυσαν, καὶ περιήρχοντο ξύμπαντα κατ' ἐξουσίαν διερευνώμενοι. οἱ δὲ*

38. Славяни опустошават Илирик

По това време славянска войска преминала реката Истър. Тия славяни извършили страшни пакости на всички илирийци дори до Епидамн, като избивали и пленявали всички боеспособни, които им попадали, и ограбвали имотите. Там те успели да превземат и много крепости, дори и такива, които по-рано изглеждали непревземаеми, защото сега никой не ги отбранявал. Те свободно обикаляли и претърсвали всичко. А начал-

[1] Откъсът се отнася към 547—548 г.

τῶν Ἰλλυριῶν ἄρχοντες στράτευμα πεντακισχιλίων τε καὶ μυρίων ἔχοντες εἵποντο, ἄγχιστα μέντοι τῶν πολεμίων οὐδαμῆ ἐτόλμων ἰέναι. (p. 423, 3—13)

ниците на Илирик с петнадесетхилядната си войска следели неприятелите, но никак не се осмелявали да се приближат до тях.

39. *Equites Illyriciani duce Gudila Thrace in exercitu Romano militant*

VII 30. Ἦσαν δὲ Ἰταλῶν μὲν ἐν τῷ φρουρίῳ τούτῳ πολλοί τε καὶ λόγιμοι, καὶ Δεοφέρων ὁ Τουλλιανοῦ ἀδελφός, τοῦ δὲ Ῥωμαίων στρατοῦ ἱππεῖς μὲν Ἰλλυριοὶ τριακόσιοι, οὕσπερ Ἰωάννης ἐνταῦθα καταστησάμενος ἔτυχε, Χαλαζάρ τε αὐτοῖς τὸν δορυφόρον ἐπιστήσας, Μασσαγέτην γένος, διαφερόντως ἀγαθὸν τὰ πολέμια, καὶ Γουδίλαν[a] Θρᾷκα, καὶ πεζοὶ ἑκατὸν πρὸς Βελισαρίου ἐπὶ τῇ φυλακῇ τοῦ φρουρίου σταλέντες. (p. 427, 6—14)

39. *Илирийска конница във византийската войска под предводителството на тракиеца Гудилас*

В тази крепост[1] имало мнозина видни италийци. Там се намирал също и Тулиановият брат Деоферон, триста конници илирийци от ромейската войска, доведени тук от Йоан, който им поставил [за началници] копиеносци Халазар, по произход масагет[2] и особено добър във военните дела, и тракиеца Гудилас, както и сто души пешаци, които били изпратени от Велизарий като гарнизон на крепостта.

40. *Belisarius dilectum per Thraciam agit*

VII 32. Ἐν τοῖς καὶ τόδε ἐς τὸν λόγον ἦλθεν, ὡς, ἢν βασιλέα κτείνωσι, Βελισαρίου ἔτι ἐς Βυζάντιον ὁδῷ ἰόντος οὐδὲν ἂν τῶν βεβουλευμένων προχωρήσειε σφίσιν· εἴπερ αὐτοῖς μὲν βασιλέα Γερμανὸν καταστήσεσθαι βουλομένοις εἴη, Βελισάριον δὲ πλῆθος στρατιᾶς ἀθροίσειν εἰκὸς ἐκ τῶν ἐπὶ Θρᾴκης χωρίων, οὕτω τε σφίσιν ἐπιόντα τὸν ἄνθρωπον οὐδεμιᾷ μηχανῇ ἀπωθεῖσθαι ἱκανοὶ ἔσονται. (p. 439, 8—15)

40. *Велизарий събира наемни войски от тракийските земи*

Между това станало дума,[3] че ако убият императора още докато Велизарий се намирал на път за Византион, не ще се изпълни нито едно от техните намерения. Ако дори биха пожелали да поставят Герман[4] за император, все пак Велизарий ще събере много войска от Тракия и така, ако той тръгне срещу тях, те по никакъв начин не ще бъдат в състояние да го отблъснат.

41. *Thracia Illyricumque a barbaris devastantur*

VII 33. Ὑπὸ δὲ τὸν χρόνον τοῦ πολέμου τόνδε κύριοι τῆς ἑσπερίας οἱ βάρβαροι διαρρήδην ἐγένοντο πάσης. τοῖς τε Ῥωμαίοις ὁ Γοτθικὸς πόλεμος, καίπερ τὰ πρῶτα κατὰ κράτος νενικηκόσιν, ὥσπερ μοι ἔμπροσθεν εἴρηται, ἐς τοῦτο ἀπεκρίθη, ὥστε οὐχ ὅσον σφίσι χρήματα καὶ σώματα ἐπ' οὐδεμιᾷ ὀνήσει διεφθάρθαι πολλά, ἀλλὰ καὶ Ἰταλίαν προσαπολέσθαι, καὶ Ἰλλυριούς τε καὶ Θρᾷκας σχεδόν τι ξύμπαντας ἐπιδεῖν πρὸς τῶν βαρβάρων ἅτε ὁμόρων γεγενημένων δηιουμένους τε καὶ διαφθειρομένους οὐδενὶ κόσμῳ.

Γήπαιδες δὲ πόλιν τε Σίρμιον καὶ Δακίας ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον ἁπάσας καταλαβόντες ἔσχον, ἐπειδὴ τάχιστα βασιλεὺς αὐτὰς Ἰουστινιανὸς ἀφεί-

41. *Варвари опустошават Тракия и Илирик*

През време на тази война[5] варварите станали безспорни господари на целия Запад. Въпреки че ромеите първоначално излезли пълни победители, както казах по-горе, готската война завършила за тях с това, че не само много техни богатства и люде били унищожени без никаква полза, но и заедно с това била опустошена цяла Италия и почти всички илирийци и тракийци се видели безразборно ограбвани и погубвани от варварите, които вече им били съседи.

Гепидите завладели града Сирмиум и по-голямата част от всички дакийски области, щом като император Юстиниан ги

[a] γοδίλαν codd.

[1] Става дума за крепостта Ῥουσκιανή в Южна Италия, пристанище на гр. Тури (Θούριοι). Откъсът се отнася към събития през 548—549 г. [2] Под масагет тук се разбира хун. [3] Откъсът се отнася до съзаклятието, което било организирано през 458 г. от Артабан, Арзакис и Ханарангос против император Юстиниан, обаче било разкрито. [4] Споменава се Герман, братовчед на император Юстиниан. [5] Загатва се също за войната между византийци и готи в Италия.

λετο Γότθους· ἐξηνδραπόδισάν τε τοὺς ταύτῃ Ῥωμαίους, ἔτι μέντοι ἐπίπροσθεν ἀεὶ ὁδῷ ἰόντες ἐληΐζοντο βιαζόμενοι τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν. διὸ δὴ βασιλεὺς αὐτοῖς τὰς συντάξεις οὐκέτι ἐδίδου, ἅσπερ εἰώθιστο σφᾶς ἀνέκαθεν πρὸς Ῥωμαίων κομίζεσθαι. Λαγγοβάρδας δὲ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς ἐδωρήσατο Νωρικῶν τε πόλει καὶ τοῖς ἐπὶ Παννονίας ὀχυρώμασί τε καὶ ἄλλοις χωρίοις πολλοῖς καὶ χρήμασι μεγάλοις ἄγαν. διά τοι τοῦτο ἐξ ἠθῶν τῶν πατρίων Λαγγοβάρδαι ἐξαναστάντες ἐνθένδε ποταμοῦ Ἴστρου ἱδρύσαντο, Γηπαίδων οὐ πολλῷ ἄποθεν. καὶ αὐτοὶ μὲν Δαλμάτας[a] *τε καὶ Ἰλλυριοὺς μέχρι τῶν Ἐπιδάμνου ὁρίων ληϊσάμενοι ἠνδραπόδισαν, ἐπειδή τε τῶν τινες αἰχμαλώτων ἐνθένδε φυγόντες οἴκαδε ἀποκομίζεσθαι ἴσχυσαν, περιιόντες τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν οἱ βάρβαροι οὗτοι ἅτε Ῥωμαίοις ἔνσπονδοι ὄντες ἤν τινας τῶν ἀποδράντων ἐπιγνοῖεν ἐνταῦθα, ὥσπερ ἀνδραπόδων οἰκείων δεδραπετευκότων ἐπελαμβάνοντο, τῶν τε γειναμένων ἀφέλκοντες ἐς τὰ οἰκεῖα ξὺν αὐτοῖς ἐκομίζοντο, οὐδενὸς σφίσιν ἀντιστατοῦντος. καὶ ἄλλα μέντοι Δακίας χωρία δόντος βασιλέως Ἔρουλοι ἔσχον ἀμφὶ πόλιν Σιγγιδόνον,*[b] *οὗ δὴ ἵδρυνται νῦν, Ἰλλυριούς τε καὶ τὰ ἐπὶ Θρᾴκης χωρία καταθέοντες καὶ ληϊζόμενοι ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον. τινὲς δὲ αὐτῶν καὶ Ῥωμαίων στρατιῶται γεγένηνται ἐν τοῖς φοιδεράτοις καλουμένοις ταττόμενοι.* (pp. 441,21—442,4; 443,10—444,14)

отнел от готите, и заробили тамошните ромеи. Въпреки това те, като навлизали все по-навътре, опустошавали и ограбвали ромейската държава. Именно поради това императорът повече не им давал заплатите, които по стар обичай получавали от ромеите. На лангобардите пък императорът Юстиниан подарил града Норикум[1], крепостите в Панония, много други земи и твърде много пари. Затова именно лангобардите се вдигнали от бащините си селища и се настанили отсам реката Истър, немного далеч от гепидите. Също и те опустошавали и оплепявали Далмация и Илирик чак до пределите на Епидамн. А когато някои от пленниците избягали оттам и успели да се завърнат по домовете си, тези варвари, като ромейски съюзници, обикаляли ромейската държава и ако познаели там някои от бегълците, залавяли ги като избягали свои роби, отвличали ги от родителите им и ги отвеждали със себе си в своите селища, без никой да им се противопостави. Също така и херулите завзели с позволение на императора някои други области от Дакия около града Сингидунум, гдето обитават и досега, като нападали Илирик и тракийските земи и ги опустошавали извънредно много. Някои от тях станали дори ромейски войници и били зачислени в така наречените федерати.

42. De vicinitatis usu Sclavinorum cum Gepidis et Langobardis

VII 35. *Ἐτύγχανε δὲ Λαγγοβάρδης ἀνὴρ ἐς Γήπαιδας φεύγων ἐξ αἰτίας τοιᾶσδε. ἡνίκα Λαγγοβαρδῶν Οὐάκης ἦρχεν, ἦν τίς οἱ ἀνεψιὸς Ῥισιοῦλφος ὄνομα, ὃν δὴ ὁ νόμος, ἐπειδὰν Οὐάκης τελευτήσειεν, ἐπὶ τὴν ἡγεμονίαν ἐκάλει. προνοήσας οὖν Οὐάκης ὅπως εἰς τὸν παῖδα τὸν αὐτοῦ ἡ ἀρχὴ ἄγοιτο, ἔγκλημα Ῥισιούλφῳ ἐπενεγκὼν αἰτίαν οὐκ ἔχον φυγῇ τὸν ἄνθρωπον ἐζημίωσεν. ὃς δὴ ἐξ ἠθῶν ἀναστὰς τῶν πατρίων ξὺν ὀλίγοις τισὶν ἐς τοὺς Οὐάρνους*[c] *αὐτίκα φεύγει, παίδων οἱ ἀπολελειμμένων ἐνταῦθα δυοῖν. χρήμασι δὲ Οὐάκης τοὺς βαρβάρους τούτους ἀνέπεισε ⟨τὸν Ῥισιοῦλφον κτεῖναι⟩. τῶν δὲ Ῥισιούλφου παίδων ὁ μὲν εἷς ἐτελεύ-*

42. Съседски отношения на славяни, гепиди и лангобарди

Един лангобард[2] бил избягал при гепидите поради следната причина. Когато Вакис стоял начело на лангобардите, имало един негов племенник, на име Рисиулф, който според закона трябвало след смъртта на Вакис да поеме властта. Вакис обаче като възнамерявал властта да бъде наследена от собствения му син, повдигнал несъстоятелно обвинение против Рисиулф и го наказал с изгнание. А той се вдигнал от родната си земя и избягал при варните с немного хора, като оставил там двете си деца. Вакис пък подкупил варварите да убият Рисиулф. Едното от децата на

---

a *μὲν Δαλμάτας*] *μέντοι δαλματίας* V, *ἐς δαλματίας μὲν* L. b *σιγγιδόνων* V, *σιγηδόνα* L. c *Οὐάρνους*] *οὐάρνας* V.

---

1 Норикум е бил римска провинция, а не град, както пише Прокопий. 2 За изложените тук събития вж. общо тълкуванията на *C. C. Diculescu*, Die Gepiden. Forschungen zur Geschichte Dakiens im frühen Mittelalter und zur Vorgeschichte des rumänischen Volkes, I, Leipzig 1923, p. 134 sq. Събитието се отнася към 548—549 г.

τησε νόσῳ, ὁ δὲ δὴ ἕτερος, Ἰλδίγης ὄνομα, ἐς Σκλαβηνοὺς φεύγει. οὐ πολλῷ μὲν οὖν ὕστερον ὁ μὲν Οὐάκης νοσήσας ἐξ ἀνθρώπων ἠφάνιστο, ἐς δὲ Οὐάλδαρον, τὸν Οὐάκου υἱόν, ἡ Λαγγοβαρδῶν ἦλθεν ἀρχή. ᾧ δὴ παιδὶ κομιδῇ ὄντι ἐπίτροπος καταστὰς Αὐδουὶν τὴν ἀρχὴν διῳκεῖτο. δυνάμει τε πολλῇ ἀπ' αὐτοῦ χρώμενος αὐτὸς τὴν ἀρχὴν οὐκ ἐς μακρὰν ἔσχε, τοῦ παιδὸς τούτου νόσῳ αὐτίκα ἐξ ἀνθρώπων ἀφανισθέντος. ἡνίκα τοίνυν Γήπαισί τε καὶ Λαγγοβάρδαις ὁ πόλεμος κατέστη, ὥσπερ μοι εἴρηται, Ἰλδίγης εὐθὺς Λαγγοβαρδῶν τε τούς οἱ ἐπισπομένους καὶ Σκλαβηνῶν πολλοὺς ἐπαγαγόμενος ἐς Γήπαιδας ἦλθε, καὶ αὐτὸν Γήπαιδες κατάξειν ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ἐλπίδα εἶχον. γενομένων δὲ τῶν ἐν τῷ παρόντι πρὸς Λαγγοβάρδας σπονδῶν ἕνεκα ὁ μὲν Αὐδουὶν τὸν Ἰλδίγην εὐθὺς ἅτε πρὸς φίλων ἐξῃτεῖτο Γηπαίδων, οἱ δὲ τὸν μὲν ἄνθρωπον ἐκδοῦναι οὐδαμῇ ἔγνωσαν, ἐκέλευον δὲ αὐτὸν ἐνθένδε ἀπαλλαγέντα ὅπῃ βούλοιτο διασώσασθαι. καὶ ὃς μελλήσει οὐδεμιᾷ ξὺν τοῖς ἑπομένοις καὶ Γηπαίδων τισὶν ἐθελουσίοις ἐς Σκλαβηνοὺς αὖθις ἀφίκετο. ἔνθεν τε ἀναστὰς παρὰ Τουτίλαν τε καὶ Γότθους ᾔει, στράτευμα οὐχ ἧσσον ἢ ἐς ἑξακισχιλίους ξὺν αὐτῷ ἔχων, ἔς τε Βενετίας ἀφικόμενος Ῥωμαίοις τισὶν ὑπαντήσας, ὧν Λάζαρος ἡγεῖτο, ἐς χεῖρας ἦλθε, τρεψάμενός τε αὐτοὺς πολλοὺς ἔκτεινεν. οὐ μέντοι Γότθοις ξυνέμιξεν, ἀλλ' Ἴστρον ποταμὸν διαβὰς αὖθις ἐς Σκλαβηνοὺς ἀπεχώρησεν. (pp. 455, 6 — 456,21)

Рисиулф починало от болест, а пък другото, на име Илдигис, избягало при славяните. Не много време след това Вакис се разболял и починал, а властта над лангобардите преминала върху сина му Улдарос. Тъй като той бил съвсем малко дете, Авдуин му станал настойник и се разпореждал с властта. Оттогава той разполагал с голяма власт, но не я задържал задълго, тъй като детето се разболяло и наскоро починало. Когато след това избухнала, както казах,[1] война между гепиди и лангобарди, Илдигис, като повел лангобардите, които го били последвали, и голям брой славяни, дошъл при гепидите. Гепидите се надявали, че ще му възстановят властта, но поради сключения по това време договор за мир с лангобардите Авдуин веднага поискал от гепидите — като от приятели — да му предадат Илдигис. Те обаче никак не мислили да го предават, а го накарали да избяга оттам и да се спаси, където желае. И той, без да се бави, се върнал отново при славяните заедно с тези, които го следвали, и с някои гепиди, които пожелали да идат с него. А оттам той се вдигнал и заминал при Тотила и готите с не по-малко от шест хиляди души войска. Като пристигнал във Венецианската област, той срещнал ромеи, предвождани от Лазар, влязъл в сражение с тях, отблъснал ги и избил мнозина. Обаче той не се присъединил към готите, но като преминал Истър, отново се оттеглил при славяните.

43. *Sclavini provincias Thraciae vastant*

43. *Нападение на славяни в балканските земи*

VII 38. Ὑπὸ τοῦτον τὸν χρόνον στράτευμα Σκλαβηνῶν οὐ πλέον ἢ ἐς τρισχιλίους ἀγηγερμένοι, ποταμόν τε Ἴστρον, οὐδενὸς σφίσιν ἀντιστατοῦντος, διέβησαν, καὶ πόνῳ οὐδενὶ ποταμὸν Εὖρον εὐθὺς διαβάντες δίχα ἐγένοντο. εἶχε δὲ αὐτῶν ἅτερα μὲν συμμορία ὀκτακοσίους τε καὶ χιλίους, ἡ δὲ δὴ ἑτέρα τοὺς καταλοίπους. ἑκατέροις μὲν οὖν καίπερ ἀλλήλων ἀπολελειμμένοις ἐς χεῖρας ἐλθόντες οἱ τοῦ Ῥωμαίων στρατοῦ ἄρχοντες ἔν τε Ἰλλυριοῖς καὶ Θρᾳξὶν, ἡσσήθησάν τε ἐκ τοῦ ἀπροσδοκήτου καὶ οἱ μὲν αὐτοῦ διεφθάρησαν, οἱ δὲ κόσμῳ οὐδενὶ διαφυγόντες

По това време[2] славянска войска — на брой не повече от три хиляди души — преминала, без някой да ѝ се противопостави, реката Истър и като пребродила без никаква мъка също реката Хебър, веднага се разделила на две части: едната се състояла от хиляда и осемстотин души, а другата — от останалите. Предводителите на ромейската войска в Илирик и Тракия влезли в сражение с едната и другата част, при все че тези се били отдалечили една от друга, но неочаквано претърпели поражение: едни от ромеите загинали на самото място, а други се спасили, като избягали без вся-

[1] Загатва се за писаното у *Procopius*, ibid., II, p. 444, 19. [2] Откъсът се отнася до голямото славянско нападение в балканските земи през 549 г.

ἐσώθησαν. ἐπεὶ δὲ οἱ στρατηγοὶ πάντες (ὑπὸ) παρ' ἑκατέρων τῶν βαρβαρικῶν στρατοπέδων, καίπερ ἐλασσόνων παρὰ πολὺ ὄντων, ἀπήλλαξαν, Ἀσβάδῳ ἡ ἑτέρα τῶν πολεμίων ξυμμορία ξυνέμιξεν. ἦν δὲ οὗτος ἀνὴρ βασιλέως μὲν Ἰουστινιανοῦ δορυφόρος, ἐπεὶ ἐς τοὺς Κανδιδάτους καλουμένους τελῶν ἔτυχε, τῶν δὲ ἱππικῶν καταλόγων ἦρχεν, οἳ ἐν Τζουρουλῷ τῷ ἐν Θρᾴκῃ φρουρίῳ ἐκ παλαιοῦ ἵδρυνται, πολλοί τε καὶ ἄριστοι ὄντες. καὶ αὐτοὺς οἱ Σκλαβηνοὶ τρεψάμενοι οὐδενὶ πόνῳ πλείστους μὲν αἴσχιστα φεύγοντας ἔκτειναν, Ἀσβάδον δὲ καταλαβόντες ἐν μὲν τῷ παραυτίκα ἐζώγρησαν, ὕστερον δὲ αὐτὸν ἐς πυρὸς ἐμβεβλημένον φλόγα ἔκαυσαν, ἱμάντας πρότερον ἐκ τοῦ νώτου τοῦ ἀνθρώπου ἐκδείραντες. ταῦτα διαπεπραγμένοι τὰ χωρία ξύμπαντα, τά τε Θρᾳκῶν καὶ Ἰλλυριῶν, ἀδεέστερον ἐληΐζοντο, καὶ φρούρια πολλὰ πολιορκίᾳ ἑκάτεροι εἷλον, οὔτε τειχομαχήσαντες πρότερον, οὔτε ἐς τὸ πεδίον καταβῆναι τολμήσαντες, ἐπεὶ οὐδὲ γῆν τὴν Ῥωμαίων καταθεῖν ἐγκεχειρήκασι οἱ βάρβαροι οὗτοι πώποτε. οὐ μὴν οὐδὲ στρατῷ ποταμὸν Ἴστρον φαίνονται διαβεβηκότες ἐκ τοῦ παντὸς χρόνου, πλήν γε δὴ ἐξ ὅτου μοι ἔμπροσθεν εἴρηται.

какъв ред. След като по този начин всички стратези били отблъснати от двете варварски войски, ако и те да били много по-малобройни, едната от неприятелските войски се сблъскала с Асвад. Този човек бил копиеносец на император Юстиниан, понеже се числил към така наречените „кандидати“[1] и бил началник на конните части, които отдавна седели в крепостта Цурулум[2] в Тракия и били многобройни и отлични войници. Славяните без никаква мъка отблъснали също и тях и избили повечето, както бягали най-срамно, а веднага Асвад заловили жив. Но после, като одрали ремъци от гърба му, те го хвърлили в пламналия огън и го изгорили. След като сторили това, те още по-смело ограбвали всички места както в Тракия, така и в Илирик. И двете войскови части чрез обсада превзели много крепости, ако и по-рано да не били воювали срещу крепости, нито да били дръзвали да слизат в равнината, понеже тия варвари никога преди това не се били опитвали да нападат ромейската земя. Изглежда при това, че те никога не били преминавали с войска река Истър освен през времето, за което преди това говорих.

Οὗτοι δὲ οἱ τὸν Ἀσβάδον νενικηκότες μέχρι ἐς θάλασσαν ληϊσάμενοι ἐφεξῆς ἅπαντα καὶ πόλιν ἐπιθαλασσίαν τειχομαχήσαντες εἷλον, καίπερ στρατιωτῶν φρουρὰν ἔχουσαν, Τόπηρον[a] ὄνομα· ἣ πρώτη μὲν Θρᾳκῶν τῶν παραλίων ἐστί, τοῦ δὲ Βυζαντίου διέχει ὁδῷ ἡμερῶν δυοκαίδεκα. εἷλον δὲ αὐτὴν τρόπῳ τοιῷδε. οἱ μὲν πλεῖστοι ἐν δυσχωρίαις πρὸ τοῦ περιβόλου σφᾶς αὐτοὺς ἔκρυψαν, ὀλίγοι δέ τινες ἀμφὶ τὰς πύλας γενόμενοι, αἳ πρὸς ἀνίσχοντά εἰσιν ἥλιον, τοὺς ἐν ταῖς ἐπάλξεσι Ῥωμαίους ἠνώχλουν. ὑποτοπήσαντες δὲ οἱ στρατιῶται, ὅσοι τὸ ἐνταῦθα φυλακτήριον εἶχον, οὐ πλείους αὐτοὺς ἢ ὅσοι καθεωρῶντο εἶναι, ἀνελόμενοι αὐτίκα τὰ ὅπλα ἐξίασιν ἐπ' αὐτοὺς ἅπαντες. οἱ δὲ βάρβαροι ὀπίσω ἀνέστρεφον, δόκησιν παρεχόμενοι τοῖς ἐπιοῦσιν ὅτι δὴ αὐτοὺς κατωρρωδηκότες ἐς ὑπαγωγὴν χωροῦσι· καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἐς τὴν δίωξιν ἐκπεπτωκότες πόρρω που τοῦ περιβόλου ἐγένοντο. ἀναστάντες οὖν οἱ ἐκ τῶν ἐνεδρῶν κατόπισθέν τε τῶν διωκόντων γενόμενοι ἐσιτητὰ σφίσιν ἐς

Тези, които победили Асвад, ограбили наред всичко чак до морето и превзели с бой един крайморски град, на име Топир, ако и да имал военна охрана. Това е първият от тракийските крайбрежни градове и отстои от Византион на дванадесет дни път. Те го превзели по следния начин. Повечето от тях се скрили в непроходимите места пред околовръстната стена, а неколцина застанали около градските врати, които се намират към изток, и безпокоели ромеите по зъберите на стената. А всички войници, които били там на стража, като предположили, че нападателите не били по-многобройни, отколкото се виждали, веднага грабнали оръжието си и вкупом излезли срещу тях. Но варварите отстъпвали назад, като се престрували пред нападателите, че наистина се оттеглят, понеже се страхували от тях. А ромеите, като се увлекли в преследването си, озовали се някъде далеч от градската стена. Тогава скритите в засада се вдигнали оттам, появили се зад преследвачите и вече не им давали възможност да се завърнат в

[a] τόπηρον K] τόπειρον L.

[1] С името кандидати са били означавани императорските телохранители. [2] Дн. Чорлу.

τὴν πόλιν οὐκέτι ἐποίουν. ἀναστρέψαντες δὲ καὶ οἱ φεύγειν δοκοῦντες ἀμφιβόλους ἤδη τοὺς Ῥωμαίους πεποίηνται. οὓς δὴ ἅπαντας οἱ βάρβαροι διαφθείραντες τῷ περιβόλῳ προσέβαλον. οἱ δὲ τῆς πόλεως οἰκήτορες τῶν στρατιωτῶν τῆς δυνάμεως ἐστερημένοι, γίνονται μὲν ἐν ἀμηχανίᾳ πολλῇ, καὶ ὣς δὲ τοὺς ἐπιόντας ἐκ τῶν παρόντων ἠμύνοντο. καὶ πρῶτα μὲν ἔλαιόν τε καὶ πίσσαν ἐπὶ πλεῖστον θερμήναντες τῶν τειχομαχούντων κατέχεον, καὶ λίθων βολαῖς πανδημεὶ ἐς αὐτοὺς χρώμενοι τοῦ ἀπεῶσθαι τὸν κίνδυνον οὐ μακράν που ἐγένοντο. ἔπειτα δὲ αὐτοὺς πλήθει βελῶν οἱ βάρβαροι βιασάμενοι ἐκλιπεῖν τε τὰς ἐπάλξεις ἠνάγκασαν καὶ κλίμακας τῷ περιβόλῳ ἐρείσαντες κατὰ κράτος τὴν πόλιν εἷλον. ἄνδρας μὲν οὖν ἐς πεντακισχιλίους τε καὶ μυρίους εὐθὺς ἅπαντας ἔκτειναν καὶ πάντα τὰ χρήματα ἐληΐσαντο, παῖδας δὲ καὶ γυναῖκας ἐν ἀνδραπόδων πεποίηνται λόγῳ. καίτοι τὰ πρότερα οὐδεμιᾶς ἡλικίας ἐφείσαντο, ἀλλ' αὐτοί τε καὶ ἡ συμμορία ἡ ἑτέρα, ἐξ ὅτου δὴ τῇ Ῥωμαίων ἐπέσκηψαν χώρᾳ, τοὺς παραπίπτοντας ἡβηδὸν ἅπαντας ἔκτεινον. ὥστε γῆν ἅπασαν, ἧπερ Ἰλλυριῶν τε καὶ Θρακῶν ἐστι, νεκρῶν ἔμπλεων ἐπὶ πλεῖστον ἀτάφων γενέσθαι. ἔκτεινον δὲ τοὺς παραπίπτοντας οὔτε ξίφει οὔτε δόρατι οὔτε τῳ ἄλλῳ εἰωθότι τρόπῳ, ἀλλὰ σκόλοπας ἐπὶ τῆς γῆς πηξάμενοι ἰσχυρότατα, ὀξεῖς τε αὐτοὺς ἐς τὰ μάλιστα ποιησάμενοι, ἐπὶ τούτων ξὺν βίᾳ πολλῇ τοὺς δειλαίους ἐκάθιζον, τήν τε σκολόπων ἀκμὴν γλουτῶν κατὰ μέσον ἐνείροντες ὠθοῦντές τε ἄχρι ἐς τῶν ἀνθρώπων τὰ ἔγκατα, οὕτω δὴ αὐτοὺς διαχρήσασθαι ἠξίουν. καὶ ξύλα δὲ παχέα τέτταρα ἐπὶ πλεῖστον ἐς γῆν κατορύξαντες οἱ βάρβαροι οὗτοι, ἐπ' αὐτῶν τε χεῖράς τε καὶ πόδας τῶν ἡλωκότων δεσμεύοντες, εἶτα ῥοπάλοις αὐτοὺς κατὰ κόρρης ἐνδελεχέστατα παίοντες, ὡς δὴ κύνας ἢ ὄφεις ἢ ἄλλο τι θηρίον διέφθειρον. ἄλλους δὲ ξύν τε βουσὶ καὶ προβάτοις, ὅσα δὴ ἐπάγεσθαι ἐς τὰ πάτρια ἤθη ὡς ἥκιστα εἶχον, ἐν τοῖς δωματίοις καθείρξαντες, οὐδεμιᾷ φειδοῖ ἐνεπίμπρασαν. οὕτω μὲν Σκλαβηνοὶ τοὺς ἐντυχόντας ἀεὶ ἀνῄρουν. ἀλλὰ νῦν αὐτοί τε καὶ οἱ τῆς ἑτέρας συμμορίας, ὥσπερ τῷ τῶν αἱμάτων μεθύοντες πλήθει, ζωγρεῖν τὸ ἐνθένδε ἠξίουν τῶν παραπεπτωκότων τινάς, καὶ ἀπ' αὐτοῦ μυριάδας αἰχμαλώτων ἐπαγόμενοι ἀριθμοῦ κρείσσους ἐπ' οἴκου ἀπεκομίσθησαν ἅπαντες. (pp. 467, 11 — 471,2)

града. А обърнали се също и онези, които се престрували, че бягат, и сега ромеите били изложени на нападение от две страни. Варварите избили всички и след това се втурнали към градската стена. Жителите на града, лишени от защитата на войниците, изпаднали в пълна безпомощност и се отбранявали от нападателите, доколкото им било възможно. Отначало, като заливали нападателите под стените с вряло масло и смола и вкупом хвърляли камъни срещу тях, те за малко време успели някак си да отблъснат опасността. Но после варварите ги обсипали с много стрели, принудили ги да напуснат зъберите на стената и като опрели по нея стълби, завзели града със сила. Веднага те избили всички мъже, около петнадесет хиляди души, и разграбили всички богатства, а жените и децата заробили. Пък и по-рано те не щадели никаква възраст, но сега, откак нахлули в ромейската земя, и тези, и онези от другия отред избивали всички боеспособни, които им попадали. Така цялата илирийска и тракийска земя се изпълнила с непогребани в по-голямата си част трупове. Онези, които попадали в ръцете им, те убивали не с меч, не с копие, нито пък по някакъв друг обикновен начин, но като забивали извънредно здраво в земята колове, изостряли ги твърде много, поставяли с голям натиск нещастниците върху тях и като вкарвали острието на коловете в средата на задните им части, натискали чак до вътрешността. По този начин именно те решили да ги избиват. Тези варвари също заравяли дълбоко в земята четири дебели дървета, връзвали на тях ръцете и нозете на пленниците, а след това непрекъснато ги биели по главата с тояги, избивали ги досъщ като кучета или като змии или някакво друго животно. Други пък пленници те затваряли в жилищата им заедно с воловете и овцете, които не могли по никакъв начин да отведат в родните си места, и безпощадно ги изгаряли. Така славяните винаги избивали онези, които им попадали. Но сега тези, както и онези от другия отред, сякаш опиянени от многото кръв, сметнали за нужно да оставят живи някои от онези, които им били попаднали в ръцете, и поради това те всички се връщали в земята си, като отвеждали със себе си безбройно много пленници.

44. *Germanus dilectum per Thracias et Illyricum agit*

VII 39. *Ἀρταβάνῃ τε ἀφεὶς τὰ ἐς αὐτὸν ἐγκλήματα πάντα καὶ στρατηγὸν καταλόγων τῶν ἐπὶ Θρᾴκης καταστησάμενος ἐς Σικελίαν εὐθὺς ἔπεμψε. — — — αὐτοκράτορα δὲ τοῦ πρὸς Τουτίλαν τε καὶ Γότθους πολέμου Γερμανὸν κατεστήσατο τὸν αὐτοῦ ἀνεψιόν. ᾧ δὴ στράτευμα μὲν οὐ πολὺ ἔδωκε, χρήματα δὲ λόγου ἄξια παρασχόμενος στρατιὰν ἐπέστελλεν ἔκ τε Θρᾳκῶν καὶ Ἰλλυριῶν ἀξιολογωτάτην ἀγείραντι οὕτω δὴ στέλλεσθαι σπουδῇ ἐς τὴν Ἰταλίαν πολλῇ. καί οἱ Φιλημοὺθ τε τὸν Ἔρουλον*[a] *ξὺν τοῖς ἑπομένοις καὶ Ἰωάννην τὸν αὐτοῦ μὲν Γερμανοῦ κηδεστὴν, Βιταλιανοῦ δὲ ἀδελφιδοῦν (στρατηγὸς γὰρ ὢν τῶν ἐν Ἰλλυριοῖς καταλόγων διατριβὴν ἐνταῦθα εἶχε) ξὺν αὐτῷ ἐς τὴν Ἰταλίαν ἐπαγαγέσθαι ἐπήγγελλε.* — — —

Ῥωμαῖοί τε γὰρ, ἄνδρες ἀγαθοὶ τὰ πολέμια, τῶν ἀρχόντων πολλοὺς, ὧν δὴ δορυφόροι τε καὶ ὑπασπισταὶ ἦσαν, ἐν ὀλιγωρίᾳ πεποιημένοι, Γερμανῷ εἵποντο, ἔκ τε Βυζαντίου καὶ τῶν ἐπὶ Θρᾴκης χωρίων καὶ Ἰλλυριῶν οὐδέν τι ἧσσον, Ἰουστίνου τε καὶ Ἰουστινιανοῦ, τῶν αὐτοῦ παίδων, πολλὴν ἐνδειξαμένων περὶ ταῦτα σπουδὴν, ἐπεὶ καὶ αὐτοὺς ἐπαγαγόμενος ἀπιὼν ᾤχετο. τινὰς δὲ καὶ ἐκ καταλόγων ἱππικῶν, οἳ ἐπὶ τῆς Θρᾴκης ἵδρυντο, δόντος βασιλέως ξυνέλεξε. καὶ βάρβαροι πολλοὶ, οἵπερ ἀμφὶ ποταμὸν Ἴστρον διατριβὴν εἶχον, κατὰ κλέος τοῦ Γερμανοῦ ἥκοντες καὶ χρήματα πολλὰ κεκομισμένοι ἀνεμίγνυντο τῷ Ῥωμαίων στρατῷ. (pp. 472, 5—8; 11—21; 473, 20 — 474,7)

44. *Герман набира тракийци за византийската войска*

Император Юстиниан опростил на Артаван всички обвинения срещу него и като го назначил за стратег на отредите в Тракия, изпратил го веднага с голяма войска в Сицилия[1] — — —. Своя племенник Герман той назначил за главнокомандуващ във войната против Тотила и готите. Той не му поверил голяма войска, обаче му предал значителна сума пари, заповядал му да събере от тракийци и илирийци колкото може по-многобройна войска и така именно да замине с голяма бързина за Италия. Той му поръчал да отведе със себе си в Италия също и херула Филимунт заедно с дружината му, и Йоан, сродник на самия Герман, а племенник на Виталиан — той бил стратег на отредите в Илирик и пребивавал там, — като известил, че ще пристигне заедно с него в Италия. — — —

Някои от ромеите, вещи във военните дела — както от Византион, така и не по-малко от земите на Тракия и Илирик, — пренебрегнали мнозина началници, при които служели като телохранители и щитоносци, и последвали Герман.[2] Неговите синове Юстин и Юстиниан проявили голямо усърдие — понеже като заминал, той взел със себе си и тях. С позволение на императора той събрал и някои от конните отреди, които пребивават в Тракия. Пристигнали също и много варвари, които обитават около реката Истър привлечени от славата на Герман. Те получили много пари и се присъединили към ромейската войска.

45. *Sclavini Illyricum Thraciasque invadunt*

VII 40. *Γερμανοῦ δὲ τὸ στράτευμα ἐν Σαρδικῇ, τῇ Ἰλλυριῶν πόλει, ἀγείραντός τε καὶ διέποντος, ἅπαντά τε ἰσχυρότατα ἐξαρτυομένου τὰ ἐς τὴν τοῦ πολέμου παρασκευὴν, Σκλαβηνῶν ὅμιλος ὅσος οὔπω πρότερον ἀφίκετο ἐς Ῥωμαίων τὴν γῆν. Ἴστρον τε ποταμὸν διαβάντες ἀμφὶ Ναΐσον ἦλθον. ὧν δὴ ὀλίγους τινὰς ἀποσκεδασθέντας μὲν τοῦ στρατοπέδου, πλα-*

45. *Славяни нападат Илирик и Тракия*

Докато в илирийския град Сердика Герман събирал и устройвал войската и най-усърдно подготвял всичко за войната, в ромейската земя нахлули славяни в такова множество, каквото никога порано не било виждано.[3] Те преминали реката Истър и дошли до Ниш. Когато неколцина от тях се отдалечили от стана

[a] *φιλιμοὺθ* codd. *ἔρουλλον* K, *ἐρούλλων ἄρχοντα* L.

[1] Откъсът се отнася към събитията през лятото на 549 г. Решението на император Юстиниан било взето, след като той узнал за опустошенията, които готският вожд Тотила извършил в Сицилия. [2] Откъсът се отнася към лятото на 550 г. [3] В този откъс се дават сведения за голямото славянско нападение в Балканския полуостров през 550 г.

νωμένους δὲ καὶ κατὰ μόνας περιιόντας τὰ ἐκείνῃ χωρία τῶν τινες Ῥωμαίων καταλαβόντες τε καὶ ξυνδήσαντες ἀνεπυνθάνοντο ὅτου δὴ ἕνεκα οὗτος δὴ ὁ τῶν Σκλαβηνῶν στρατὸς καὶ ὅ τι κατεργασόμενοι διέβησαν ποταμὸν Ἴστρον. οἱ δὲ ἰσχυρίσαντο ὡς Θεσσαλονίκην τε αὐτὴν καὶ πόλεις τὰς ἀμφ' αὐτὴν πολιορκίᾳ ἐξαιρήσοντες ἥκοιεν. ἅπερ ἐπεὶ βασιλεὺς ἤκουσεν, ἄγαν τε ξυνεταράχθη καὶ πρὸς Γερμανὸν εὐθὺς ἔγραψεν, ὁδὸν μὲν ἐν τῷ παραυτίκα τὴν ἐπὶ Ἰταλίαν ἀναβαλέσθαι, Θεσσαλονίκῃ δὲ καὶ πόλεσι ταῖς ἄλλαις ἀμῦναι, καὶ τὴν Σκλαβηνῶν ἔφοδον ὅση δύναμις ἀποκρούσασθαι. καὶ Γερμανὸς μὲν ἀμφὶ ταῦτα διατριβὴν εἶχε. Σκλαβηνοὶ δὲ γνόντες διαρρήδην πρὸς τῶν αἰχμαλώτων Γερμανὸν ἐν Σαρδικῇ εἶναι ἐς δέος ἦλθον. μέγα γὰρ ὄνομα ἐς τούτους δὴ τοὺς βαρβάρους ὁ Γερμανὸς εἶχεν ἐξ αἰτίας τοιᾶσδε. ἡνίκα Ἰουστινιανὸς ὁ Γερμανοῦ θεῖος τὴν βασιλείαν εἶχεν, Ἄνται, οἳ Σκλαβηνῶν[a] ἄγχιστα ᾤκηνται, Ἴστρον ποταμὸν διαβάντες στρατῷ μεγάλῳ ἐσέβαλον ἐς Ῥωμαίων τὴν γῆν. ἐτύγχανε δὲ Γερμανὸν βασιλεὺς Θρᾴκης ὅλης στρατηγὸν καταστησάμενος οὐ πολλῷ πρότερον. ὃς δὴ ἐς χεῖρας ἐλθὼν τῷ τῶν πολεμίων στρατῷ κατὰ κράτος τε μάχῃ νικήσας σχεδόν τι ἅπαντας ἔκτεινε, κλέος τε μέγα ἐκ τοῦ ἔργου τούτου ὁ Γερμανὸς ἐς πάντας ἀνθρώπους καὶ διαφερόντως ἐς τούτους δὴ τοὺς βαρβάρους περιεβάλετο. δειμαίνοντες οὖν αὐτόν, ὥσπερ μοι εἴρηται, Σκλαβηνοί, ἅμα δὲ καὶ δύναμιν ἀξιολογωτάτην αὐτὸν ἐπάγεσθαι οἰόμενοι ἅτε πρὸς βασιλέως στελλόμενον ἐπὶ Τουτίλαν τε καὶ Γότθους, ὁδοῦ μὲν εὐθὺς τῆς ἐπὶ Θεσσαλονίκην ἀπέσχοντο, ἐς δὲ τὸ πεδίον καταβῆναι οὐκέτι ἐτόλμων, ἀλλὰ ξύμπαντα τὰ ὄρη τὰ Ἰλλυριῶν διαμείψαντες ἐν Δαλματίᾳ ἐγένοντο. ὧν δὴ ὁ Γερμανὸς ἀφροντιστήσας πάσῃ ἐπήγγελλε τῇ στρατιᾷ ξυσκευάζεσθαι, ὡς ἡμέραιν δυοῖν ὕστερον ὁδοῦ ἐνθένδε τῆς ἐπὶ τὴν Ἰταλίαν ἀρξόμενος. ἀλλά τις αὐτῷ ξυνέπεσε τύχη νοσήσαντι ἐξαπιναίως τὸν βίον διαμετρήσασθαι. — — —

Ἰωάννης δὲ καὶ ὁ βασιλέως στρατὸς ἀφικόμενοι[b] ἐς Δαλματίαν[c] ἐν Σάλωσι[d] διαχειμάζειν ἔγνωσαν, ἐνθένδε μετὰ τὴν τοῦ χειμῶνος ὥραν εὐθὺ Ῥαβέννης ὁδῷ ἰέναι διανοούμενοι. Σκλαβηνοὶ δέ, οἵ τε τὰ πρότερα ἐν γῇ τῇ βασιλέως γενόμενοι, ὥσπερ μοι ἔναγχος δεδιήγηται, καὶ ἄλλοι οὐ πολλῷ ὕστερον Ἴστρον ποταμὸν διαβάντες καὶ τοῖς προτέροις ἀναμιχθέντες, κατέθεον ἐν πολλῇ ἐξουσίᾳ τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν.

и скитали и обикаляли поотделно тамошните земи, те били заловени и вързани от някои ромеи, които ги разпитвали защо и с какво намерение тази славянска войска е преминала реката Истър. Те твърдели, че били дошли, за да заемат чрез обсада самия Солун и градовете около него. Императорът, щом чул това, много се разтревожил и веднага писал на Герман, незабавно да отложи похода за Италия, но да защити Солун и другите градове и с всички сили да отблъсне нападението на славяните. И Герман се заел с това. А славяните, като се уверили напълно от пленниците, че Герман се намира в Сердика, изплашили се, защото Герман се бил прочул между тези варвари поради следната причина. Когато Германовият чичо Юстиниан[1] поел властта, антите, които живеели съвсем близо до славяните, преминали реката Истър с голяма войска и нахлули в ромейската земя. Не много време преди това императорът бил назначил Герман за стратег на цяла Тракия. Той именно влязъл в сражение с неприятелската войска, разбил я напълно и избил почти всички. С тоя си успех Герман си спечелил голяма слава между всички люде и особено между тези варвари. Затова славяните, както казах, като се страхували от него и смятали също, че води със себе си много голяма войска, понеже бил изпратен от императора против Тотила и готите, веднага се отказали от похода срещу Солун и вече не се решавали да слязат в равнината, но пребродили всички илирийски планини и стигнали в Далмация. Без да мисли повече за тях, Герман заповядал на цялата си войска да се приготви, за да тръгне след два дена оттам за Италия. Но той неочаквано се разболял и умрял. — — —

Йоан пристигнал с императорската войска в Далмация и решил да презимува в Салона с намерение след свършека на зимата да поеме направо оттам пътя за Равена. Обаче славяните — както ония, които по-рано били навлезли в императорската земя (за тях току-що говорих), така и другите, които преминали малко по-късно реката Истър и се смесили с тях, опустошавали ромейската държава с пълна свобода. Някои подозирали, че

[a] Σκλαβηνῶν] σθλαβηνῶν L. [b] ἀφικόμενος L. [c] ἐς Δαλματίαν] ἐν δαλματίᾳ K. [d] ἐν Σάλωσι] εἰς σάλωνας K.

[1] В ръкописите на това място стои името Ἰουστῖνος, което е поправено от издателя Maltretus на Ἰουστινιανός. Поправката е възприета от последния издател на Прокопиевите съчинения *J. Haury*, Procopius, ibid., II, p. 476, 17.

καί τινες μὲν ἐν ὑποψίᾳ εἶχον ὡς Τουτίλας τούτους δὲ τοὺς βαρβάρους χρήμασι πολλοῖς ἀναπείσας ἐπιπέμψειε τοῖς ταύτῃ Ῥωμαίοις, ὅπως δὴ βασιλεῖ ἀδύνατα εἴη τὸν πρὸς Γότθους πόλεμον ἀσχολίᾳ τῇ ἐς τούτους δὴ τοὺς βαρβάρους εὖ διοικήσασθαι. εἴτε δὲ Τουτίλᾳ χαριζόμενοι εἴτε ἄκλητοι Σκλαβηνοὶ ἐνταῦθα ἦλθον οὐκ ἔχω εἰπεῖν. ἐς τρία μέντοι τέλη σφᾶς αὐτοὺς διελόντες οἱ βάρβαροι οὗτοι ἀνήκεστα ἐν Εὐρώπῃ τῇ ὅλῃ ἔργα εἰργάσαντο, οὐκ ἐξ ἐπιδρομῆς ληϊζόμενοι τὰ ἐκείνῃ χωρία, ἀλλ᾽ ὥσπερ ἐν χώρᾳ οἰκείᾳ διαχειμάζοντες οὐδέν τε δεδιότες πολέμιον. ὕστερον δὲ Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς στρατιὰν ἀξιολογωτάτην ἐπ᾽ αὐτοὺς ἔπεμψεν, ἧς ἄλλοι τε καὶ Κωνσταντιανὸς καὶ Ἀράτιος καὶ Ναζάρης ἡγοῦντο καὶ Ἰουστῖνος ὁ Γερμανοῦ παῖς καὶ Ἰωάννης, ὅνπερ ἐπίκλησιν ἐκάλουν Φαγᾶν. ἐπιστάτην δὲ Σχολαστικὸν ἐφ᾽ ἅπασι κατεστήσατο, τῶν ἐν Παλατίῳ εὐνούχων ἕνα. οὗτος ὁ στρατὸς μοῖραν τῶν βαρβάρων καταλαμβάνουσιν ἀμφὶ Ἀδριανούπολιν, ἥπερ ἐπὶ Θρᾴκης ἐν μεσογείοις κεῖται, πέντε ἡμερῶν ὁδὸν Βυζαντίου διέχουσα. καὶ πρόσω μὲν χωρεῖν οἱ βάρβαροι οὐκέτι εἶχον. λείαν γὰρ ἐπήγοντο ἀνθρώπων τε καὶ ζῴων ἄλλων καὶ πάντων χρημάτων ἀριθμοῦ κρείσσονα. μένοντες δὲ αὐτοῦ ἠπείγοντο τοῖς πολεμίοις ἐς χεῖρας ἰέναι, τούτοις δὲ αὐτοῖς αἴσθησιν ὡς ἥκιστα παρεχόμενοι [. καὶ][a] οἱ μὲν Σκλαβηνοὶ ἐστρατοπεδεύοντο ἐς τὸ ὄρος, ὃ ταύτῃ ἀνέχει, Ῥωμαῖοι δὲ ἐν τῷ πεδίῳ οὐ πολλῷ ἄποθεν. χρόνου δὲ σφίσιν ἐν ταύτῃ τῇ προσεδρείᾳ τριβομένου συχνοῦ ἤσχαλλόν τε οἱ στρατιῶται καὶ δεινὰ ἐποιοῦντο, τοῖς στρατηγοῖς ἐπικαλοῦντες, ὅτι δὴ αὐτοὶ τὰ ἐπιτήδεια ξύμπαντα εὔπορα ἔχοντες ἅτε τοῦ Ῥωμαίων στρατοῦ ἄρχοντες τοὺς στρατιώτας περιορῶσι τῶν ἀναγκαίων τῇ ἀπορίᾳ πιεζομένους καὶ οὐ βούλονται τοῖς πολεμίοις ἐς χεῖρας ἰέναι. οἷς δὴ οἱ στρατηγοὶ ἀναγκασθέντες τοῖς ἐναντίοις ξυνέμιξαν. καὶ γίνεται μὲν καρτερὰ μάχη, ἡσσῶνται δὲ κατὰ κράτος Ῥωμαῖοι. ἔνθα δὴ στρατιῶται μὲν πολλοί τε καὶ ἄριστοι θνήσκουσιν, οἱ δὲ στρατηγοὶ παρ᾽ ὀλίγον ἐλθόντες ὑπὸ τοῖς πολεμίοις γενέσθαι ξὺν τοῖς καταλοίποις μόλις διαφυγόντες ἐσώθησαν, ὥς πη ἑκάστῳ δυνατὰ γέγονε. καὶ Κωνσταντιανοῦ δὲ τὸ σημεῖον οἱ βάρβαροι εἷλον, τοῦ τε Ῥωμαίων στρατοῦ ἐς ὀλιγωρίαν τραπόμενοι πρόσω ἐχώρουν. καὶ χώραν τὴν Ἀστικὴν καλουμένην ἐληΐζοντο κατ᾽ ἐξουσίαν, ἀδῄωτον ἐκ

Тотила с много пари придумал тези варвари да нападнат тамошните ромеи, та императорът поради това, че е зает с тези варвари, да няма възможност да води добре войната против готите. Не мога да кажа дали славяните са дошли тук, за да услужат на Тотила, или пък неповикани от никого. Обаче разделени на три отреда, тези варвари причинили в цяла Европа непоправими злини не като разграбвали и нападали тамошните земи, но като презимували там като в своя земя, и никак не се страхували от неприятеля. А по-късно император Юстиниан изпратил срещу тях твърде значителна войска, която предвождали между другите Константиниан, Аратий, Назар, Германовият син Юстин и Йоан, наречен Фагас. За началник на всички бил назначен Схоластик, един от придворните скопци. Тази войска настигнала част от варварите около Адрианопол, който е разположен всред Тракия и отстои от Византион на пет дни път. Варварите не могли повече да напредват в страната, защото влачели със себе си неизброима плячка от хора, добитък и всякакви вещи. Те останали на това място и се готвели да влязат в сражение с неприятелите, но на самите тях те не давали нито най-малка възможност да забележат това. Славяните се разположили на стан в планината, която се издига там, а ромеите не много далече от тях в равнината. Тъй като те прекарали много време в такова положение, войниците негодували и се сърдели, като упреквали стратезите си, загдето като началници на ромейската войска те имали всичко необходимо в изобилие и пренебрегвали войниците, които се измъчвали от недостиг на необходимите неща и не желаели да влизат в сражение с неприятелите. Принудени от това, стратезите тогава влезли в сражение с неприятелите и станала ожесточена битка. Но ромеите претърпели пълно поражение. Тогава загинали много и отлични войници, а стратезите щели насмалко да попаднат в ръцете на неприятелите и заедно с останалите едва се спасили, като избягали, кой както могъл. Варварите взели също и знамето на Константиниан и с пълно пренебрежение спрямо ромейската войска тръгнали напред. Те свободно ограбвали така наречената област Астика,[1] която от старо

[a] [καὶ] inclusit Haury.

[1] Астика е областта между Одрин и Пловдив. Вж. *Oberhummer*: PWRE, II, coll. 1772—1773.

παλαιοῦ οὖσαν, καὶ ἀπ' αὐτοῦ λείαν αὐτοὺς πολλήν τινα ἐνταῦθα εὑρεῖν ξυνηνέχθη· οὕτω δὲ χώραν πολλὴν ληϊζόμενοι ἄχρι ἐς τὰ μακρὰ τείχη ἀφίκοντο, ἅπερ ὀλίγῳ πλέον ἢ ἡμέρας ὁδὸν Βυζαντίου διέχει. οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον ὁ Ῥωμαίων στρατὸς τούτοις δὴ ἐπισπόμενοι τοῖς βαρβάροις, μοίρᾳ τε αὐτῶν ἐντυχόντες τινὶ καὶ ἐξαπιναίως ἐς χεῖρας ἐλθόντες ἐτρέψαντο. καὶ τῶν μὲν πολεμίων πολλοὺς ἔκτειναν, Ῥωμαίων δὲ τῶν αἰχμαλώτων μέγα τι διεσώσαντο χρῆμα, τό τε Κωνσταντιανοῦ σημεῖον εὑρόντες ἀνείλοντο. οἱ δὲ λοιποὶ βάρβαροι ξὺν τῇ ἄλλῃ λείᾳ ἐπ' οἴκου ἀπεκομίσθησαν. (pp. 475,19 — 477,11; 481, 7 — 483,15)

време не била опустошавана, и поради това намерили там голяма плячка. По този начин те ограбили обширна земя и стигнали до Дългата стена, която отстои от Византион на малко повече от един ден път. Не много време след това ромейската войска, като вървяла след тези варвари и се натъкнала на някаква част от тях, влязла внезапно в сражение и ги разбила. Тя избила много от неприятелите, освободила голям брой пленени ромеи и като намерила също и Констанциановото знаме, взела го обратно. А останалите варвари заедно с другата плячка се завърнали в родината си.

46. De promunturiis Caucasi usque ad Thraciam Illyricumque se porrigentibus

VIII 3. *Τῶν δὲ τοῦ Καυκασίου ὄρους προπόδων οἱ μὲν πρός τε βορρᾶν ἄνεμον καὶ ἥλιον δύοντα τετραμμένοι ἔς τε Ἰλλυριοὺς καὶ Θρᾷκας διήκουσιν, οἱ δὲ πρός τε ἀνίσχοντα ἥλιον καὶ ἄνεμον νότον ἐς τὰς διεξόδους ἐξικνοῦνται αὐτάς, αἳ τὰ τῇδε ᾠκημένα Οὐννικὰ ἔθνη ἐς γῆν τήν τε Περσῶν καὶ Ῥωμαίων ἄγουσιν.* (p. 496, 12—18)

46. Продължение на Кавказките планини в Тракия и Илирик

Едни от разклоненията на Кавказките планини са обърнати към север и запад и достигат до [земите на] илирийците и траките, а другите са [насочени] към изток и юг и достигат до самите проходи, по които обитаващите там хунски племена навлизат в земята на перси и ромеи.

47. Mulieres in exercitu Hunnorum pugnant

VIII 3. *Οὔννων τοίνυν καταδραμόντων πολλάκις τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν, τοῖς τε ὑπαντιάσασιν ἐς χεῖρας ἐλθόντων, τινὰς μὲν αὐτῶν πεσεῖν ἐνταῦθα τετύχηκε, μετὰ δὲ τῶν βαρβάρων τὴν ἀναχώρησιν Ῥωμαῖοι διερευνώμενοι τῶν πεπτωκότων τὰ σώματα καὶ γυναῖκας ἐν αὐτοῖς εὗρον.* (p. 498, 9—14)

47. Участието на жени в хунската войска

И наистина хуните нападали често ромейската държава, влизали в сражение с онези, които ги пресрещали, и някои от тях падали там убити. А след оттеглянето на варварите ромеите претърсвали труповете на падналите и намирали всред тях жени.

48. De Utiguris et Cotragiris

VIII 4. *Ὑπὲρ δὲ Σαγίνας Οὐννικὰ ἔθνη πολλὰ ἵδρυνται. τὸ δ' ἐντεῦθεν Εὐλυσία μὲν ἡ χώρα ὠνόμασται, βάρβαροι δὲ αὐτῆς ἄνθρωποι τά τε παράλια καὶ τὴν μεσόγειον ἔχουσι, μέχρι ἐς τὴν Μαιῶτιν καλουμένην Λίμνην καὶ ποταμὸν Τάναϊν, ὃς δὴ ἐς τὴν Λίμνην ἐσβάλλει. αὕτη δὲ ἡ Λίμνη ἐς τὴν ἀκτὴν Πόντου τοῦ Εὐξείνου τὰς ἐκβολὰς ποιεῖται. ἄνθρωποι δέ, οἳ ταύτῃ ᾤκηνται, Κιμμέριοι μὲν τὸ παλαιὸν ὠνομάζοντο, τανῦν δὲ Οὐτίγουροι*[a] *καλοῦνται. καὶ αὐτῶν καθύπερθεν ἐς βορρᾶν ἄνεμον ἔθνη τὰ*

[a] *οὐτούργουροι* codd.

48. Вести за утигури и кутригури

Отвъд сагините[1] обитават много хунски племена. Страната оттук нататък се нарича Евлизия,[2] а варвари населяват крайбрежието и вътрешността ѝ чак до така нареченото Меотидско езеро и реката Танаис, която се втича в езерото. А това езеро се излива при брега на Евксинския понт. Людете, които обитават там, в старо време се наричали кимерийци, а сега се назовават утигури. На север от тях обитават многоброй-

[1] Сагините са били племе, което е обитавало по източното черноморско крайбрежие, към Трапезунт. [2] Споменатата тук област Евлизия, за която ни говори само Прокопий, се е простирала изглежда в земите между северното крайбрежие на Черно море, източните брегове на Меотида (Азовско море) и Танаис (р. Дон).

᾽Αντῶν ἄμετρα ἵδρυνται. παρὰ δὲ τὸν χῶρον αὐτόν, ὅθεν ἡ τῆς Λίμνης ἐκβολὴ ἄρχεται, Γότθοι οἱ Τετραξῖται καλούμενοι ᾤκηνται, οὐ πολλοὶ ὄντες, οἳ δὴ τὰ Χριστιανῶν νόμιμα σεβόμενοι περιστέλλουσιν οὐδενὸς ἧσσον. (Τάναϊν δὲ καλοῦσιν οἱ ἐπιχώριοι καὶ τὴν ἐκβολὴν ταύτην, [ἥπερ][a] ἐκ Λίμνης ἀρξαμένη τῆς Μαιώτιδος ἄχρι ἐς τὸν Εὔξεινον Πόντον [ἥπερ] διήκει, ἐς ὁδὸν ἡμερῶν, ὥς φασιν, εἴκοσιν. ἀλλὰ καὶ τὸν ἄνεμον, ὃς ἐνθένδε πνεῖ, Ταναΐτην προσαγορεύουσιν.) εἴτε δὲ τῆς ᾽Αρείου δόξης ἐγένοντό ποτε οἱ Γότθοι οὗτοι, ὥσπερ καὶ τὰ ἄλλα Γοτθικὰ ἔθνη, εἴτε καὶ ἄλλο τι ἀμφὶ τῇ δόξῃ αὐτοῖς ἤσκητο, οὐκ ἔχω εἰπεῖν, ἐπεὶ οὐδὲ αὐτοὶ ἴσασιν, ἀλλ᾽ ἀφελείᾳ τε τανῦν καὶ ἀπραγμοσύνῃ πολλῇ τιμῶσι τὴν δόξαν. οὗτοι ὀλίγῳ πρότερον (λέγω δέ, ἡνίκα πρῶτόν τε καὶ εἰκοστὸν ἔτος ᾽Ιουστινιανὸς βασιλεὺς τὴν αὐτοκράτορα εἶχεν ἀρχὴν) πρέσβεις τέτταρας ἐς Βυζάντιον ἔπεμψαν, ἐπίσκοπον σφίσι τινὰ δεόμενοι δοῦναι· ἐπεὶ ὅστις μὲν αὐτοῖς ἱερεὺς ἦν, τετελευτήκει οὐ πολλῷ πρότερον, ἔγνωσαν δὲ ὡς καὶ ᾽Αβασγοῖς ἱερέα βασιλεὺς πέμψειε, καὶ αὐτοῖς προθυμότατα ᾽Ιουστινιανὸς βασιλεὺς ἐπιτελῆ ποιήσας τὴν δέησιν ἀπεπέμψατο. οἱ δὲ πρέσβεις οὗτοι δέει Οὔννων τῶν Οὐτιγούρων[b] ἐς μὲν τὸ ἐμφανές, αὐτηκόων πολλῶν ὄντων, ἀποστοματίζοντες ὅτου δὴ ἕνεκα ἥκοιεν, ἄλλο οὐδὲν ὅτι μὴ τὰ ἀμφὶ τῷ ἱερεῖ βασιλεῖ ἤγγειλαν, ὡς λαθραιότατα δὲ ξυγγενόμενοι ἅπαντα φράζουσιν, ὅσα συνοίσειν τῇ ῾Ρωμαίων ἀρχῇ ἔμελλε, ξυγκρουομένων ἐς ἀλλήλους ἀεὶ τῶν σφίσι προσοίκων βαρβάρων. ὅντινα δὲ τρόπον οἱ Τετραξῖται καὶ ὅθεν ἀναστάντες ἐνταῦθα ἱδρύσαντο, ἐρῶν ἔρχομαι.

VIII 5. Πάλαι μὲν Οὔννων, τῶν τότε Κιμμερίων καλουμένων, πολύς τις ὅμιλος τὰ χωρία ταῦτα ἐνέμοντο, ὧν ἄρτι ἐμνήσθην, βασιλεύς τε εἷς ἅπασιν ἐφειστήκει. καί ποτέ τις αὐτῶν τὴν ἀρχὴν ἔσχεν, ᾧ δὴ παῖδες ἐγένοντο δύο, ἅτερος μὲν Οὐτιγοὺρ[c] ὄνομα, Κουτριγοὺρ δὲ ὁ ἕτερος. οἵπερ, ἐπειδὴ αὐτοῖν ὁ πατὴρ τὸν βίον συνεμετρήσατο, τήν τε ἀρχὴν ἄμφω ἐν σφίσιν αὐτοῖς διεδάσαντο καὶ τὴν ἐπωνυμίαν τοῖς ἀρχομένοις αὐτοῖς ἔδοσαν. οἱ μὲν γὰρ Οὐτίγουροι[d], οἱ δὲ Κουτρίγουροι καὶ ἐς ἐμὲ ὀνομάζονται. οὗτοι μὲν ἅπαντες τῇδε ᾤκηντο, κοινὰ μὲν τὰ ἐπιτηδεύματα ξύμπαντα ἔχοντες, οὐκ ἐπιμιγνύμενοι δὲ ἀνθρώποις, οἳ δὴ τῆς τε Λίμνης καὶ

ните племена на антите. Край самата тази земя, отгдето се изтича езерото, обитават така наречените готи тетракситы, които били малобройни. Те изповядват християнската вяра и я спазват не по-малко от всекиго другиго. Местните жители наричат Танаис и това устие, което почва от Меотидското езеро и се простира до Черно море, на разстояние двадесет дни път, както казват. Също вятърът, който духа оттука, се назовава „танайски". Не мога да кажа дали тези готи някога подобно на другите готски племена са възприели Ариевото учение, или пък са изповядвали нещо друго относно вярата, понеже те самите не знаят това. Но те проявяват във вярата голяма простота и нехайство. Преди малко време, сиреч двадесет и първата година от самодържавното управление на Юстиниан, те отправили във Византион четирима пратеника с молба да им се даде епископ,[1] понеже техният епископ починал немного време преди това и били узнали, че императорът щял да изпрати епископ и на абасгите.[2] Император Юстиниан изпълнил с най-голяма готовност тяхното искане и ги отпратил. Тези пратеници поради страх от хуните утигури явно в присъствието на мнозина свидетели съобщили за какво са пристигнали и не говорили на императора за нищо друго освен за епископа. А когато се срещнали тайно с него, те му казали всичко онова, което щяло да бъде полезно за ромейската държава, тъй като съседните тям варвари винаги били в стълкновение помежду си. Ще разкажа по какъв начин и отгде се вдигнали тетракситите и се заселили тук.

В старо време голямо множество хуни, наричани тогава кимерийци, населявали областите, които току-що споменах. Над всички господствувал един цар. Веднаж на един техен цар се родили двама сина: единият на име Утигур, а другият Кутригур. След като умрял баща им, те разделили властта помежду си и дали имената на своите подвластни, така че дори до наше време едните се наричат утигури, а другите кутригури. Те всички живеели там, имали във всичко общи обичаи и не се сношавали с людете, които живеели отвъд езерото и неговия

[a] ⟨ἥπερ⟩ hic addidit et infra delevit Haury, quod non probat Christ. [b] οὐτουγούρων K, οὐτουργούρων L. [c] οὐτουγοὺρ K, οὐτουργοὺρ L| κουτουργοὺρ L. [d] οὐτούργουροι, οἱ δὲ κοντούργουροι L.

[1] Готското пратеничество се явило при император Юстиниан между 1 април 547 и 1 април 548 г. [2] Абасгите са обитавали в областта на Кавказ и се смятат за предци на съвременните абхази и абасини.

τῆς ἐνθένδε ἐκροῆς ἐς τὰ ἐπὶ θάτερα ἵδρυντο, ἐπεὶ οὔτε διέβαινόν ποτε τὰ ὕδατα ταῦτα οὔτε διαβατὰ εἶναι ὑπώπτευον, πρὸς τὰ εὐκολώτατα περίφοβοι ὄντες, τῷ μηδὲ ἀποπειράσασθαι αὐτῶν πώποτε, ἀλλ' ἀμελέτητοι τῆς διαβάσεως παντάπασιν εἶναι. (Λίμνην δὲ τὴν Μαιῶτιν καὶ τὴν ἐξ αὐτῆς ἐκβολὴν ὑπερβάντι εὐθὺς μὲν ἐς αὐτήν που τὴν ταύτης ἀκτὴν οἱ Τετραξῖται καλούμενοι Γότθοι τὸ παλαιὸν ᾤκηντο, ὧν ἐπεμνήσθην ἀρτίως· πολλῷ δὲ αὐτῶν ἄποθεν Γότθοι τε καὶ Οὐισίγοτθοι καὶ Βανδίλοι καὶ τὰ ἄλλα Γοτθικὰ γένη ξύμπαντα ἵδρυντο. οἳ δὴ καὶ Σκύθαι ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις ἐπεκαλοῦντο, ἐπεὶ πάντα τὰ ἔθνη, ἅπερ τὰ ἐκείνῃ χωρία εἶχον, Σκυθικὰ μὲν ἐπὶ κοινῆς ὀνομάζεται, ἔνιοι δὲ αὐτῶν Σαυρομάται[a] ἢ Μελάγχλαινοι, ἢ ἄλλο τι ἐπεκαλοῦντο). προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου φασίν, εἴπερ ὁ λ.γος ὑγιής ἐστι, τῶν μὲν Κιμμερίων νεανίας τινὰς ἐν κυνηγεσίῳ διατριβὴν ἔχειν, ἔλαφον δὲ μίαν πρὸς αὐτῶν φεύγουσαν ἐς τὰ ὕδατα ἐσπηδῆσαι ταῦτα. τούς τε νεανίας, εἴτε φιλοτιμίᾳ εἴτε φιλονεικίᾳ τινὶ ἐχομένους, ἢ καί τι δαιμόνιον αὐτοὺς κατηνάγκασε, τῇ ἐλάφῳ ἐπισπέσθαι ταύτῃ, μηχανῇ τε μεθίεσθαι αὐτῆς οὐδεμιᾷ, ἕως ξὺν αὐτῇ ἐς τὴν ἀντιπέρας ἀκτὴν ἵκοντο. καὶ τὸ μὲν διωκόμενον ὅ τι ποτ' ἦν εὐθὺς ἀφανισθῆναι· (δοκεῖν γάρ μοι οὐδὲ ἄλλου του ἕνεκα ἐνταῦθα ἐφάνη, ὅτι μὴ ⟨τοῦ⟩[b] γενέσθαι κακῶς τοῖς τῇδε ᾠκημένοις βαρβάροις) τοὺς δὲ νεανίας τοῦ μὲν κυνηγεσίου ἀποτυχεῖν, μάχης δὲ ἀφορμὴν καὶ λείας εὑρέσθαι. ἐς ἤθη γὰρ τὰ πάτρια ὅτι τάχιστα ἐπανήκοντες ἔνδηλα πᾶσι Κιμμερίοις πεποίηνται ὅτι δὴ ταῦτα βατὰ σφίσι τὰ ὕδατα εἴη. ἀνελόμενοι οὖν αὐτίκα τὰ ὅπλα πανδημεί τε διαβάντες ἐγένοντο μελλήσει οὐδεμιᾷ ἐν τῇ ἀντιπέρας ἠπείρῳ, Βανδίλων μὲν ἤδη ἐνθένδε ἀναστάντων ἐπί τε Λιβύης ἱδρυσαμένων, ἐν Ἱσπανίᾳ δὲ Οὐισιγότθων οἰκησαμένων. Γότθοις οὖν τοῖς ἐς τὰ τῇδε ᾠκημένοις πεδία ἐξαπιναίως ἐπιπεσόντες πολλοὺς μὲν ἔκτειναν, τοὺς δὲ λοιποὺς ἐτρέψαντο ἅπαντας. ὅσοι τε αὐτοὺς διαφυγεῖν ἴσχυσαν, ξὺν παισί τε καὶ γυναιξὶν ἐνθένδε ἀναστάντες ἀπέλιπον μὲν τὰ πάτρια ἤθη, διαπορθμευσάμενοι δὲ ποταμὸν Ἴστρον ἐν γῇ ἐῃ Ῥωμαίων ἐγένοντο. καὶ πολλὰ μὲν τοὺς ταύτῃ ᾠκημένους δεινὰ ἔδρασαν, μετὰ δὲ δόντος βασιλέως ᾠκήσαντο ἐς τὰ ἐπὶ Θρᾴκης[c] χωρία, καὶ τὰ μὲν ξυνεμάχουν Ῥω-

[a] *σαβρομάται* K, *σαυρομμάται* L. [b] *μὴ* codd.
[c] *θράκης* K, *τραπέζης* L.

оток. Никога те нито преминавали тия води, нито подозирали, че могли да се преминат, понеже се бояли от нещо, което било твърде лесно, че те никога дори не се опитвали и изобщо не мислили да ги преминават. Непосредствено отвъд езерото Меотида и неговия оток, някъде по неговия бряг, в старо време живеели така наречените готи тетракситы, които току-що споменах. Много по-надалече от тях обитавали готи, визиготи, вандали и всички останали готски племена. По-рано те се наричали и скити, понеже всички племена, които заемали тамошните области, изобщо се назовавали скитски, а някои се наричали савромати[1] или меланхлени или другояче. Разказват — ако разказът е верен, — че след известно време веднаж, когато неколцина младежи кимерийци били на лов, една сърна, като бягала от тях, скочила в тези води. Младежите — обзети било от честолюбие, било от някаква ревност, или пък заставени от някакъв дух — последвали сърната и никак не я изоставили, докато не стигнали заедно с нея на отсрещния бряг. И това, което те гонели, каквото и да било то, изведнъж изчезнало. Струва ми се, че то се явило там не за друго, но зло да не сполети тамошните варвари. Наистина младежите не сполучили в лова си, но намерили повод за война и плячка. Защото като се завърнали с най-голяма бързина в родните места, те съобщили на всички кимерийци, че тези води могат да се преминават от тях. Тогава всички кимерийци вкупом веднага грабнали оръжието, преминали водите и незабавно се озовали на отсрещния бряг, отгдето вандалите вече се били вдигнали и се установили в Либия, докато визиготите се били поселили в Испания. И тъй като нападнали внезапно готите, които населявали тамошната равнина, те избили мнозина, а всички останали прогонили. Всички онези от тях, които успели да избягат, като се вдигнали оттам заедно с деца и жени, напуснали родните си места, преминали реката Истър и се озовали в ромейската земя. Те сторили много злини на тамошните обитатели, а после с позволение на императора се заселили в областите на Тракия. Те станали съюзници на ромеите, получавали всяка го-

[1] Сарматите, или савроматите, споменати още от Херодот, са обитавали първоначално областта между Черно море и Каспийско море. По-късно те се предвижват и стигат чак до Балтийско море, а след това се заселват в Панония. След VI в. името им повече не се споменава в историческите извори.

μαίοις, τάς τε συντάξεις ὥσπερ οἱ ἄλλοι στρατιῶται πρὸς βασιλέως κομιζόμενοι ἀνὰ πᾶν ἔτος καὶ φοιδερᾶτοι ἐπικληθέντες· οὕτω γὰρ αὐτοὺς τότε Λατίνων φωνῇ ἐκάλεσαν Ῥωμαῖοι, ἐκεῖνο, οἶμαι, παραδηλοῦντες, ὅτι δὴ οὐχ ἡσσημένοι αὐτῶν τῷ πολέμῳ Γότθοι, ἀλλ' ἐπὶ ξυνθήκαις τισὶν ἔνσπονδοι ἐγένοντο σφίσι. φοίδερα γὰρ Λατῖνοι τὰς ἐν πολέμῳ καλοῦσι ξυνθήκας, ἧπέρ μοι ἐν τοῖς ἔμπροσθεν δεδήλωται λόγοις· τὰ δὲ καὶ πόλεμον πρὸς αὐτοὺς διέφερον οὐδενὶ λόγῳ, ἕως ᾤχοντο ἀπιόντες ἐς Ἰταλίαν, Θευδερίχου ἡγουμένου σφίσι. τὰ μὲν οὖν τῶν Γότθων τῇδε κεχώρηκεν.

Οὖννοι δὲ αὐτῶν τοὺς μὲν κτείναντες, τοὺς δέ, ὥσπερ ἐρρήθη, ἐξαναστήσαντες τὴν χώραν ἔσχον. καὶ αὐτῶν Κουτρίγουροι μὲν παῖδάς τε καὶ γυναῖκας μεταπεμψάμενοι ἐνταῦθα ἱδρύσαντο, οὗ δὴ καὶ ἐς ἐμὲ ᾤκηνται. καὶ δῶρα μὲν πολλὰ πρὸς βασιλέως ἀνὰ πᾶν ἔτος κομίζονται, καὶ ὣς δὲ διαβαίνοντες ποταμὸν Ἴστρον καταθέουσιν ἐσαεὶ τὴν βασιλέως χώραν, ἔνσπονδοί τε καὶ πολέμιοι Ῥωμαίοις ὄντες. Οὐτίγουροι[a] δὲ ξὺν τῷ ἡγουμένῳ ἐπ' οἴκου ἀπεκομίζοντο, μόνοι τὸ λοιπὸν ἐνταῦθα καθιζησόμενοι. οἵπερ ἐπειδὴ Λίμνης τῆς Μαιώτιδος ἀγχοῦ ἐγένοντο, Γότθοις ἐνταῦθα τοῖς Τετραξίταις[b] καλουμένοις ἐνέτυχον. καὶ τὰ μὲν πρῶτα φραξάμενοι ταῖς ἀσπίσιν οἱ Γότθοι ἀντικρὺ τοῖς ἐπιοῦσιν ὡς ἀμυνόμενοι ἔστησαν, εὐθένει τε τῷ σφετέρῳ καὶ χωρίου ἰσχύϊ θαρσοῦντες· αὐτοὶ γὰρ ἀλκιμώτατοι ἁπάντων εἰσὶ τῶν τῇδε βαρβάρων. καὶ ἡ πρώτη τῆς Μαιώτιδος ἐκροή, οὗ δὴ τότε οἱ Τετραξῖται Γότθοι ἵδρυντο, ἐν κόλπῳ ξυνιοῦσα μηνοειδεῖ, περιβαλοῦσά τε αὐτοὺς ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον, μίαν ἐπ' αὐτοὺς εἴσοδον οὐ λίαν εὐρεῖαν τοῖς ἐπιοῦσι παρείχετο. ὕστερον δὲ (οὔτε γὰρ Οὖννοι χρόνον τινὰ τρίβεσθαι σφίσιν ἐνταῦθα ἤθελον, οἵ τε Γότθοι τῷ τῶν πολεμίων ὁμίλῳ ἐπὶ πολὺ ἀνθέξειν οὐδαμῇ ἤλπιζον) ἐς λόγους ἀλλήλοις ξυνίασιν, ἐφ' ᾧ ἀναμιχθέντες κοινῇ ποιήσονται τὴν διάβασιν, καὶ οἱ Γότθοι ἱδρύσονται μὲν ἐν τῇ ἀντιπέρας ἠπείρῳ παρ' αὐτὴν τῆς ἐκβολῆς μάλιστα τὴν ἀκτὴν, ἵνα δὴ καὶ τανῦν ἵδρυνται, φίλοι δὲ καὶ ξύμμαχοι τὸ λοιπὸν Οὐτιγούροις[c] ὄντες ἐπὶ τῇ ἴσῃ καὶ ὁμοίᾳ σφίσιν ἐνταῦθα βιώσονται τὸν πάντα αἰῶνα. οὕτω μὲν οὖν οἵδε οἱ Γότθοι τῇδε ἱδρύσαντο καὶ τῶν Κουτριγούρων, ὥσπερ μοι εἴρηται, ἀπολελειμμένων ἐν γῇ τῇ ἐπὶ θάτερα τῆς Λίμνης οὔσῃ

дина заплата от императора както другите войници и се назовавали „федерати“. Така именно ромеите тогава ги нарекли на латински език, като подчертавали, мисля, с това, че готите били техни съюзници не като победени във войната, а по споразумение: понеже латинците наричат foedera споразуменията при война, както обясних в предишните книги.[1] При все това те без всякаква причина водели война с ромеите, докато не заминали за Италия под предводителството на Теодорих. Прочее така се били развили работите на готите.

След като избили едни от тях, а други изселили, както се разказа вече, хуните завладели страната. От тези хуни кутригурите повикали децата и жените си и се поселили на това място, гдето и до днес живеят. Всяка година те получават от императора много дарове и въпреки това, като преминават реката Истър, постоянно нападат императорската земя, тъй че са едновременно и съюзници, и врагове на ромеите. А утигурите заедно със своя предводител се завърнали в родината си, за да живеят занапред сами там. Като дошли близо до Меотидското езеро, те срещнали там така наречените готи тетракситi. Отначало тия готи под закрилата на щитовете си застанали в отбрана срещу нападателите, като се уповавали на своята мощ и на непристъпността на мястото — защото те са в същност най-храбри между всички тамошни варвари. Началото на отока на Меотидското езеро, гдето именно по това време живеели тетракситите, образува сърповиден залив, който ги обграждал от повечето страни и останал на нападателите само един не много широк достъп. По-късно обаче — тъй като хуните не искали да губят много време тук, нито пък готите се надявали да могат дълго да се съпротивляват на множеството неприятели — те се споразумели помежду си, тъй че като се съединят, да преминат заедно и готите да се заселят на отсрещната страна, точно при самия бряг на отока, гдето живеят и сега, като при това бъдат занапред приятели и съюзници на утигурите и да живеят там навеки при равни и еднакви права с тях. Така именно тия готи се заселили там. Тъй като кутригурите, както казах, били останали в земята отвъд езерото, областта отсам него била завзета

a οὐτούργουροι L. b Τετραξίταις] τραπεζίτ — hic et infra passim L. c οὐτουργούροις L.

1 Загатва се за писаното у *Procopius*, op. cit., I, p. 361, 4—13.

μόνοι Οὐτίγουροι τὴν χώραν ἔσχον, πράγματα Ῥωμαίοις ὡς ἥκιστα παρεχόμενοι, ἐπεὶ οὐδὲ αὐτῶν ἄγχιστα ᾤκηνται, ἀλλ' ἔθνεσι πολλοῖς διειργόμενοι μεταξὺ οὖσιν ἀκουσίῳ ἀπραγμοσύνῃ ἐς αὐτοὺς ἔχονται.

Ὑπερβάντι δὲ Λίμνην τε τὴν Μαιώτιδα καὶ ποταμὸν Τάναϊν ἐπὶ πλεῖστον μὲν τῶν τῇδε πεδίων Κουτρίγουροι[a] *Οὖννοι, ᾗπέρ μοι ἐρρήθη, ᾠκήσαντο· μετὰ δὲ αὐτοὺς Σκύθαι τε καὶ Ταῦροι ξύμπασαν ἔχουσι τὴν ταύτῃ χώραν, ἧσπερ μοῖρά τις Ταυρικὴ καὶ νῦν ἐπικαλεῖται, ἵνα δὴ καὶ τῆς Ἀρτέμιδος τὸν νεὼν γεγονέναι φασίν, οὗπέρ ποτε ἡ τοῦ Ἀγαμέμνονος Ἰφιγένεια προὔστη. καίτοι Ἀρμένιοι ἐν τῇ παρ' αὐτοῖς Κελεσηνῇ καλουμένῃ χώρᾳ τὸν νεὼν τοῦτον γεγονέναι φασὶ Σκύθας τε τηνικάδε ξύμπαντας καλεῖσθαι τοὺς ἐνταῦθα ἀνθρώπους, τεκμηριούμενοι τοῖς ἀμφί τε Ὀρέστῃ καὶ πόλει Κομάνῃ δεδιηγημένοις μοι ἐς ἐκεῖνο τοῦ λόγου· — — — Μετὰ δὲ τὰ ἔθνη ταῦτα πόλις θαλασσία*[b] *οἰκεῖται, Βόσπορος ὄνομα, Ῥωμαίων κατήκοος γενομένη οὐ πολλῷ πρότερον. ἐκ δὲ Βοσπόρου πόλεως ἐς πόλιν Χερσῶνα ἰόντι, ἣ κεῖται μὲν ἐν τῇ παραλίᾳ, Ῥωμαίων δὲ καὶ αὐτὴ κατήκοος ἐκ παλαιοῦ ἐστι. βάρβαροι, Οὐννικὰ ἔθνη, τὰ μεταξὺ ἅπαντα ἔχουσι. καὶ ἄλλα δὲ πολίσματα δύο ἀγχοῦ Χερσῶνος, Κῆποί τε καὶ Φανάγουρις καλούμενα, Ῥωμαίων κατήκοα ἐκ παλαιοῦ τε καὶ ἐς ἐμὲ ἦν. ἅπερ οὐ πολλῷ ἔμπροσθεν βαρβάρων τῶν πλησιοχώρων ἑλόντες τινὲς ἐς ἔδαφος καθεῖλον. ἐκ δὲ Χερσῶνος πόλεως ἐς τὰς ἐκβολὰς ποταμοῦ Ἴστρου, ὃν καὶ Δανούβιον*[c] *καλοῦσιν, ὁδὸς μέν ἐστιν ἡμερῶν δέκα, βάρβαροι δὲ τὰ ἐκείνῃ ξύμπαντα ἔχουσιν. Ἴστρος δὲ ποταμὸς ἐξ ὀρέων*[d] *μὲν τῶν Κελτικῶν ῥεῖ, περιιὼν δὲ τὰς Ἰταλίας ἐσχατιάς, φερόμενός τε ἐπὶ τὰ Δακῶν καὶ Ἰλλυριῶν καὶ τὰ ἐπὶ Θρᾴκης χωρία, ἐκβάλλει ἐς τὸν Εὔξεινον Πόντον. τὰ δὲ ἐνθένδε ἅπαντα μέχρι ἐς Βυζάντιον τοῦ Ῥωμαίων βασιλέως τυγχάνει ὄντα.* (pp. 501,16 — 507,21; 508, 1—19)

само от утигурите, които нито най-малко не обезпокоявали ромеите, понеже не живеели много близо, а разделени от тях чрез много народи, неволно бездействували спрямо тях.

По-голямата част от равнината отвъд Меотидското езеро и реката Танаис населяват, както казах, хуните кутригури. А зад тях скити и тbabри държат цялата земя, част от която и сега наричат „Таврика". Казват, че там именно е бил храмът на Артемида, гдето някога е била предстоятелка Агамемноновата Ифигения, ако и арменците да казват,[1] че този храм се намирал в тяхната така наречена Келесинска[2] земя и че тогава всички тамошни люде се наричали скити, като привеждат в потвърждение онова, което разказах в тази част от изложението, което се отнася до Орест и града Комани. — — — Зад тези народи се намира крайморски град, на име Босфор, който паднал под властта на ромеите не много време преди това. Варварските хунски племена държат цялата земя, която се простира от града Босфор докъм града Херсон, който лежи на крайбрежието и от старо време е подвластен на ромеите. Също от старо време и до днес на ромеите са подвластни и други два града близо до Херсон, наричани Кипи и Фанагурис. Преди не много време някои от съседните варвари ги превзели и ги разрушили до основа. А от града Херсон до устието на реката Истър, която наричат и Дунав, има десет дни път и варварите владеят цялата тамошна земя. Реката Истър извира от келтските планини, заобикаля пограничните краища на Италия, тече покрай земите на даките, илирите и край Тракия и се влива в Евксинския понт. Всички тези земи отсам, та дори чак до Византион се намират под властта на ромейския император.

49. De quibusdam militibus e Thracia oriundis

VIII 9. *Βέσσαν δέ, ἐξ Ἰταλίας οὐ πολλῷ ἔμπροσθεν ἥκοντα, στρατηγὸν Ἀρμενίων κατα-*

49. Войници траки

[Император Юстиниан][3] назначил за началник на арменците пристигналия малко преди това от Италия Бесас и го изпратил

[a] *κουτούργουροι* L. [b] malit Haury: *ἐπιθαλασσία.* [c] *δανούβιον* K, *δάνουβιν* L. [d] *ὀρέων* L] *ὁρίων* K.

[1] Прокопий загатва за една „Арменска история", която той използувал и цитирал на няколко места в своето съчинение (вж. *Procopius*, op. cit., I, p. 22, 2—3; p. 27, 3; III, p. 83, 10). За този извор вж. *Krumbacher*, GBL, p. 231; *Moravcsik*, op. cit., I, 305. [2] С името Келесинска земя се означава арменската област на десния бряг на р. Ефрат, наричана също *Κελτζηνή*, Ekelene, Erzingan. [3] Откъсът в главната си част се отнася към събитие през 552 г.

στησάμενος ἐς Λαζικὴν πέμπει, ἄρχειν ἐπαγγείλας τοῦ ἐνταῦθα Ῥωμαίων στρατοῦ. οὗ δὴ καὶ Βενῖλος, ὁ Βούζου ἀδελφὸς, ξὺν στρατῷ ἤδη σταλεὶς ἔτυχε καὶ Ὀδόναχός τε καὶ ὁ Βάβας ἐκ Θρᾴκης καὶ Οὐλίγαγος Ἔρουλος γένος. (p. 526, 1—7)

50. Iustinianus Utiguris suadet, ut Cotragiros aggrediantur

VIII 18. Ἐν δὲ τῇ ἐκεχειρίᾳ ταύτῃ οὐχ οἷοί τε γεγενημένοι ἐς τῶν ἀντιλεγομένων τὴν διάλυσιν ἀλλήλοις ξυμβῆναι, αὖθις ἐπὶ τὰ πολέμια ἔργα χωρεῖν ἔμελλον. δειμαίνοντές τε Γήπαιδες τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν (ἐπίδοξοι γὰρ ἦσαν ὡς Λαγγοβάρδαις ξυντάξονται) τῶν τινας Οὔννων ἐς τὴν ὁμαιχμίαν ἐπάγεσθαι διενοοῦντο. ἔπεμψαν οὖν παρὰ τῶν Κουτριγούρων[a] τοὺς ἄρχοντας, οἳ δὴ ἐνθένδε ᾤκηνται Λίμνης τῆς Μαιώτιδος, καὶ αὐτῶν ἐδέοντ πόλεμον τὸν πρὸς Λαγγοβάρδας ξυνδιενεγκεῖν σφίσιν. οἱ δὲ αὐτοῖς δισχιλίους τε καὶ μυρίους εὐθὺς ἔπεμψαν, ὧν ἄλλοι τε ἡγοῦντο καὶ Χινιαλὼν, ἀνὴρ διαφερόντως ἀγαθὸς τὰ πολέμια. Γήπαιδες δὲ τούτων δὴ τῶν βαρβάρων τῇ παρουσίᾳ ἐν τῷ παρόντι ἀχθόμενοι, ἐπεὶ οὔπω ὁ τῆς μάχης ἐνειστήκει καιρὸς, ἀλλ' ἐνιαυτὸς ταῖς ξυνθήκαις ἔτι ἐλέλειπτο, πείθουσιν αὐτοὺς καταθεῖν μεταξὺ τὴν βασιλέως γῆν, πάρεργον τῆς σφετέρας ἀκαιρίας πεποιημένοι τὴν ἐς Ῥωμαίους ἐπιβουλήν. ἐπεὶ δὲ Ῥωμαῖοι τὴν διάβασιν ποταμοῦ Ἴσ ρου ἐς τὸ ἀκριβὲς ἔν τε Ἰλλυριοῖς καὶ τοῖς ἐπὶ Θρᾴκης χωρίοις ἐφρούρουν, αὐτοὶ τούτους δὴ τοὺς Οὔννους ἐν χώρᾳ τῇ κατ' αὐτοὺς διαπορθμεύσαντες ποταμὸν Ἴστρον ἐς τὰ Ῥωμαίων ἤθη ἀφίεσαν. καὶ οἱ μὲν πάντα σχεδόν τι ἐληΐσαντο τὰ ἐκείνῃ χωρία, βασιλεὺς δὲ Ἰουστινιανὸς ἐπενόει τάδε. πέμψας παρὰ Οὔννων τῶν Οὐτιγούρων[b] τοὺς ἄρχοντας, οἳ δὴ ἐπέκεινα Λίμνης ᾤκηνται τῆς Μαιώτιδος, ἐμέμφετό τε καὶ ἄδικον αὐτῶν ἀπεκάλει τὴν ἐς Κουτριγούρους[c] ἀπραγμοσύνην, εἴπερ τὸ τοὺς φίλους διαφθειρομένους περιορᾶν ἐν τοῖς τῶν ἔργων ἀδικωτάτοις καταλέγειν δεήσει. αὐτῶν γὰρ Κουτρίγουροι[d], ἔφη, πλησιοχώρων ὄντων ἀφροντιστήσαντες, καὶ ταῦτα ἐκ Βυζαντίου χρήματα μεγάλα κομιζόμενοι ἀνὰ πᾶν ἔτος, τρόπῳ οὐδενὶ τῆς ἐς Ῥωμαίους ἀδικίας οὐ θέλουσιν ἀποπαύεσθαι, ἀλλ' ὁσημέραι καταθέουσί τε καὶ ληΐζονται αὐτοὺς οὐδενὶ λόγῳ. τούτων δὲ αὐτοὶ οὐδὲν τὸ μέρος κερδαίνοντες,

[a] κουτουργούρων L. [b] οὐττιγούρων K, οὐτουργούρων L, οὐτουγούρων H. [c] κουτουργούρους L. [d] κουτούργουροι L.

в Лазика, като му възложил да началствува над тамошната ромейска войска. Там се намирал също и Бенил, брат на Бузас, изпратен вече с войска, както и Одонах и Вавас от Тракия и Улигаг, по произход херул.

50. Политиката на Юстиниан спрямо кутригури и утигури

Ако и да били сключили примирие, [гепидите и лангобардите] не са могли да разрешат споровете помежду си и отново почнали да се готвят за война. Гепидите, като се страхували от ромейската държава — те предполагали, че ромеите ще се съюзят с лангобардите, — намислили да привлекат към обща борба някои от хуните. И те отправили пратеници при вождовете на кутригурите, които живеят отсам Меотидското езеро, и ги молили да водят докрай заедно с тях война против лангобардите. Хуните веднага им изпратили дванадесет хиляди души, които били предвождани от Хиниалон, извънредно вещ във военните дела, и от други. Обаче гепидите били недоволни от присъствието на тези варвари в тоя момент, понеже още не било настъпило времето за сражение и оставала още една година до изтичането на мирния договор. Затова те ги убедили да нападнат през това време земята на императора и тъй превърнали тоя план срещу ромеите в средство за отстранение на своето затруднение. Понеже ромеите пазели бдително да не се минава през реката Истър в Илирик и в тракийските земи, те прекарали хуните през реката Истър в своята земя и ги насочили оттам към земята на ромеите. И те опустошили почти всички тамошни области. Но император Юстиниан измислил следното. Като отправил пратеници при вождовете на хуните утигури, които живеят отвъд Меотидското езеро, той ги укорил и нарекъл бездействието им спрямо кутригурите престъпно, понеже нехайството спрямо приятелите, които загиват, трябва да се сметне като една от най-големите неправди. Кутригурите — казал той — нехаели за своите съседи и въпреки че получавали от Византион всяка година много пари, те не желаят по никакъв начин да прекратят своите несправедливи действия спрямо ромеите, но всекидневно без всякаква причина ги нападат и ограбват. А утигурите не получават нито част

οὐδὲ τῆς λείας Κουτριγούροις[a] *διαλαγχάνοντες, οὐ προσποιοῦνται κακουμένους Ῥωμαίους, καίπερ αὐτοῖς φίλοι ἐκ παλαιοῦ ἐς τὰ μάλιστα ὄντες. ταῦτα σημήνας τοῖς Οὐτιγούροις*[b] *Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς καὶ χρήμασι μὲν αὐτοὺς δωρησάμενος, ὑπομνήσας δὲ ὅσων δώρων καὶ πρότερον πολλάκις πρὸς αὐτοῦ ἔτυχον, ἀναπείθει σφᾶς ἔφοδον αὐτίκα ἐς τῶν Κουτριγούρων*[c] *τοὺς ὑπολελειμμένους ποιήσασθαι. οἱ δὲ Γότθων τῶν σφίσι προσοίκων, οἳ δὴ Τετραξῖται*[d] *καλοῦνται, δισχιλίους ἐς ξυμμαχίαν ἐπαγόμενοι διέβησαν πανδημεὶ ποταμὸν Τάναϊν. ἦρχε δὲ αὐτῶν Σανδὶλ*[e]*, ἀνὴρ ξυνετώτατος μὲν καὶ πολέμων πολλῶν ἔμπειρος, ἐς ἀλκὴν δὲ καὶ ἀνδρίαν ἱκανῶς πεφυκώς. ἐπεὶ δὲ τοῦ ποταμοῦ τὴν διάβασιν ἐποιήσαντο, τῶν Κουτριγούρων*[f] *πολλοῖς ὑπαντιάσασιν ἐς χεῖρας ἦλθον. ὧνπερ ἰσχυρότατα τοὺς ἐπιόντας ἀμυνομένων ἐπὶ μακρότατον μὲν ἡ μάχη ἐγεγόνει, μετὰ δὲ Οὐτίγουροι*[g] *τρεψάμενοι τοὺς ἐναντίους πολλοὺς ἔκτειναν. ὀλίγοι δέ τινες φεύγοντες, ὅπῃ αὐτῶν ἑκάστῳ δυνατὰ γέγονε, διεσώθησαν. καὶ αὐτῶν οἱ πολέμιοι παῖδάς τε καὶ γυναῖκας ἀνδραποδίσαντες ἐπ᾽ οἴκου ἀπεκομίσθησαν.*

IV 19. *Τούτων δὲ τῶν βαρβάρων τότε πρὸς ἀλλήλους διαμαχομένων ἧπέρ μοι εἴρηται, τοῦ τε κινδύνου σφίσι κατὰ τὴν ἀγωνίαν ἀκμάζοντος, εὐτυχίᾳ χρῆσθαι Ῥωμαίοις ξυνηνέχθη πολλῇ. ὅσοι γὰρ αὐτῶν ὑπὸ Κουτριγούροις*[h] *ἐν αἰχμαλώτων λόγῳ ὄντες ἐτύγχανον, ἐς μυριάδας, ὥς φασι, ξυνιόντες πολλάς, ἐν τῷ πόνῳ τούτῳ διαλαθόντες ἐνθένδε τε κατὰ τάχος ἐξαναστάντες οὐδενὸς σφίσιν ἐπισπομένου ἐς τὰ πάτρια ἤθη ἀφίκοντο, καὶ νίκης ἀλλοτρίας ἐν τοῖς ἀναγκαιοτάτοις ἀπώναντο. βασιλεὺς δὲ Ἰουστινιανὸς Ἀράτιον στρατηγὸν στείλας παρά τε Χινιαλὸν καὶ Οὔννους τοὺς ἄλλους, ἀγγεῖλαι μὲν ἐκέλευε τὰ σφίσιν ἐν γῇ τῇ σφετέρᾳ αὐτῶν ξυνενεχθέντα, χρήματα δὲ αὐτοῖς προϊέμενον πεῖσαι ἀπαλλάσσεσθαι ὅτι τάχιστα ἐκ Ῥωμαίων τῆς γῆς. οἱ δὲ τῶν τε Οὐτιγούρων*[i] *τὴν ἔφοδον γνόντες καὶ χρήματα μεγάλα πρὸς τοῦ Ἀρατίου κεκομισμένοι ξυνέβησαν μήτε φόνον ἔτι ἐργάσεσθαι μήτε ἀνδραποδιεῖν Ῥωμαίων μηδένα μήτε τι ἄλλο ἄχαρι δράσειν, ἀλλὰ τὴν ἀναχώρησιν ἅτε διὰ φίλων ποιήσεσθαι τῶν τῇδε ἀνθρώπων. ξυνέ-*

[a] *κουτουργούροις* L. [b] *οὐττιγούροις* K, *οὐτουργούροις* L. [c] *κουτουργούρων* L. [d] *Τετραξῖται*] *τραπεζῖται* L [e] *ξανδὴλ* L, *σανδὴλ* H. [f] *κουτουργούρων* L. [g] *οὐττίγουροι* K, *κουτούργουροι* L, *οὐτιγούρους* H. [h] *κουτουρούρους* L. [i] *οὐττιγούρων* K, *οὐτουργούρων* L.

от парите, нито споделят плячката с кутригурите и въпреки това не се застъпват за озлочестените ромеи, ако и да са от старо време техни най-големи приятели. Като съобщили това на утигурите, император Юстиниан им подарил пари, припомнил им какви дарове често са получавали и по-рано от него, и ги убедил да предприемат веднага поход против останалите в земята си кутригури. Те взели за съюзници две хиляди от своите съседи готите, които се наричат тетракситы, и преминали с цялата си войска реката Танаис.[1] Предвождал ги Сандил[2], извънредно разсъдлив и изпитан в много войни, достатъчно надарен с храброст и мъжество. След като преминали реката, те се срещнали с много кутригури и влезли в сражение с тях. Те се защищавали твърде упорито срещу нападателите и сражението продължило премного време. Но след това утигурите отблъснали противниците си и избили мнозина от тях. А малцина от тях избягали, кой където можал, и се спасили. Враговете заробили техните деца и жени и ги откарали в земята си.

Докато тези варвари се сражавали помежду си, както казах, и опасността за тях нараствала съобразно с битката, тогава на ромеите се удало добре да се възползуват от щастливия случай. Онези от тях, които се намирали като пленници у кутригурите и които възлизали, както казват, на много десетки хиляди, се укрили при това затруднение, вдигнали се набързо оттам и без да ги преследва никой, пристигнали в родните си места. Така в своето най-тежко положение те се възползували от чуждата победа. Императорът Юстиниан изпратил пълководеца Аратий при Хиниалон и останалите хуни с поръка да им съобщи онова, което се било случило в тяхната земя, и като им предложи пари, да ги убеди да се оттеглят колкото се може по-скоро от ромейската земя. Като узнали за нашествието на утигурите и получили множество пари от Аратий, те се съгласили да не вършат вече никакви убийства, нито да заробват ромеи, нито пък да правят друго нещо неприятно, но да се оттеглят като приятели на тамошните жи-

[1] Танаис е дн. р. Дон. [2] Сандил бил вожд на племето на утигурите. За събитията вж. *Златарски*, История, I, 1, стр. 31. За името вж. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 227.

κειτο δὲ καὶ τοῦτο, ὥστε, εἰ μὲν δυνατοὶ εἶεν οἱ βάρβαροι οὗτοι ἐν γῇ τῇ πατρῴᾳ ἐπανιόντες ἱδρύεσθαι, μένειν τε αὐτοῦ καὶ πίστεως τῆς ἐς Ῥωμαίους τὸ λοιπὸν ἔχεσθαι· ἢν δέ γε αὐτοῖς ἐν ταύτῃ μένειν ἀδύνατα ᾖ, ἐπανιέναι μὲν αὖθις αὐτοὺς ἐς γῆν τὴν Ῥωμαίων, βασιλέα δὲ σφᾶς δωρήσασθαί τισι τῶν ἐπὶ Θρᾴκης χωρίων, ἐφ' ᾧ ἐνταῦθα ἐνοικησάμενοι ἔνσπονδοί τε τὸν πάντα αἰῶνα Ῥωμαίοις ἔσονται καὶ τὴν χώραν ἐς τὸ ἀκριβὲς ξυμφυλάξουσιν ἐκ πάντων βαρβάρων.

Ἤδη δὲ καὶ Οὔννων τῶν ἡσσημένων ἐν τῇ ξυμβολῇ καὶ διαφυγόντων τοὺς Οὐτιγούρους[a] δισχίλιοι ἦλθον ἐς Ῥωμαίων τὴν γῆν, παῖδάς τε καὶ γυναῖκας ἐπαγόμενοι. ἡγοῦντο δὲ αὐτῶν ἄλλοι τε καὶ Σιννίων, ὅσπερ ξὺν Βελισαρίῳ πολλῷ πρότερον ἐπί τε Γελίμερα καὶ Βανδίλους ἐστράτευσε· γίνονταί τε Ἰουστινιανοῦ βασιλέως ἱκέται. καὶ ὃς αὐτοὺς ὑπεδέξατο προθυμίᾳ τῇ πάσῃ, ἔν τε χωρίοις ἱδρύσασθαι τοῖς ἐπὶ Θρᾴκης ἐκέλευσεν. ἅπερ ἐπεὶ Σανδίλ, ὁ τῶν Οὐτιγούρων[b] βασιλεύς, ἔμαθε, παρωξυσμένος τε καὶ περιωργισμένος, εἰ αὐτὸς μὲν Κουτριγούρους[c] ὁμογενεῖς ὄντας ἀδικίας τῆς ἐς Ῥωμαίους τιννύμενος ἐξ ἠθῶν ἀναστήσειεν αὐτοὺς τῶν πατρίων, οἱ δὲ βασιλέως σφᾶς ἐνδεξαμένου ἐνοικησάμενοι ἐν Ῥωμαίων τῇ γῇ πολλῷ ἄμεινον βιοτεύσουσιν, ἔπεμψε πρέσβεις ἐς βασιλέα τὰ πεπραγμένα ὀνειδιοῦντας, οὐκ ἐπιστολὴν αὐτοῖς τινα ἐγχειρίσας, ἐπεὶ γραμμάτων παντάπασιν Οὖννοι ἀνήκοοί τε καὶ ἀμελέτητοι ἐς τόδε εἰσὶ καὶ οὔτε γραμματιστήν τινα ἔχουσιν οὔτε τῷ περὶ τὰ γράμματα πόνῳ συναύξεται αὐτοῖς τὰ παιδία, βαρβαρικώτερον δὲ ἅπαντα ἀποστοματιοῦντας, ὅσα δὴ αὐτὸς ἐπιστείλειε σφίσιν. ἀφικόμενοι οὖν οἱ πρέσβεις ἐς ὄψιν Ἰουστινιανῷ βασιλεῖ λέγειν οἱ ἔφασαν δι' αὐτῶν ὡς ἐν ἐπιστολῇ τάδε βασιλέα Σανδίλ „Παροιμίαν τινὰ ἐκ παιδὸς ἀκηκοὼς οἶδα, καὶ εἴ τι μὴ αὐτῆς ἐπιλέλησμαι, τοιαύτη τις ἡ παροιμία τυγχάνει οὖσα. τὸ θηρίον ὁ λύκος τῆς μὲν τριχὸς, φασὶν, ἴσως ἄν τι καὶ παραλλάξαι οὐκ ἀδύνατος εἴη, τὴν μέντοι γνώμην οὐ μεταστρέφει, οὐκ ἀφιείσης αὐτῷ μεθαρμοσαμένῳ ταύτην τῆς φύσεως. ταῦτα μὲν", παροιμιαζόμενός φησιν ὁ Σανδίλ, „τῶν πρεσβυτέρων ἀκήκοα, πλαγίῳ τινὶ παραδηλούντων τὰ ἀνθρώπινα λόγῳ. οἶδα δέ τι καὶ ἀπὸ τῆς πείρας μαθὼν, οἷα εἰκὸς ἦν ἀγροικιζόμενον βάρβαρον ἐκμαθεῖν. τοὺς κύνας οἱ ποιμένες ἐπιτηδίους ὄντας ἀναιρού-

тели. Уговорено било също, че ако тези варвари успеят да се завърнат в бащината си земя и да се установят в нея, то да останат там и занапред да бъдат верни на ромеите. Ако пък им бъде невъзможно да останат там, да се завърнат отново в земята на ромеите, а императорът ще им подари някои от земите в Тракия с условие, че като се поселят там, завинаги ще бъдат съюзници на ромеите и заедно с тях грижливо ще бранят страната от всички варвари.

Веднага две хиляди души от хуните, които били победени в сражението и бягали от утигурите, пристигнали в ромейската земя заедно с жените и децата си. Един от техните вождове бил Синион, който много време преди това участвувал с Велизарий в похода против Гелимер и вандалите. Те отправили молба до император Юстиниан, той ги приел с пълна готовност и им позволил да се заселят в земите на Тракия. Сандил, царят на утигурите, узнал за тези неща. Той се раздразнил и разгневил за това, че докато отмъщавал на своите едноплеменници кутригурите заради неправди спрямо ромеите и ги прогонвал от техните родни места, те били приети от императора и като се заселили в земята на ромеите, щели да живеят много по-добре. Затова той изпратил пратеници при императора, които да го укорят за стореното, но не им дал никакво писмо, понеже и досега хуните нямат никаква представа за писмо и са съвсем неграмотни, нито имат някакъв писар, а техните деца растат без всякакъв труд да се научат да пишат. Те съвсем по варварски предават по памет всичко, което им поръчвал. И тъй, когато пратениците пристигнали при император Юстиниан, те му казали, че цар Сандил по тях като с писмо му съобщавал следното: „Зная една поговорка, която съм чул от дете, и ако не съм забравил нещо от нея, тя гласи така. Казват, че звярът вълк, ако може би и да е в състояние да променя козината си, обаче нрава си не мени, защото природата не му позволява да го променя." Сандил, като казал тази пословица, добавил: „Това съм чул от старите, които по косвен начин загатват за човешките работи. А зная и още нещо, което съм научил от опит и което естествено може да научи един варварин, който живее на полето. Овчарите вземат кучетата, докато още сучат, и грижливо

[a] οὐττιγούρους K, οὐτουργούρους L, οὐτουγούρους W. [b] οὐττιγούρων K, οὐτουργούρων L, οὐτουγούρων W. [c] κουτουργούρους L.

μενοι οὐκ ἀπημελημένως οἴκοι ἐκτρέφουσιν, εὔγνωμον δὲ τοῖς σιτίζουσι ζῷον ὁ κύων καὶ τὰ ἐς χάριν μνημονικώτατον. πράσσεται οὖν ταῦτα τοῖς ποιμέσι τούτου δὴ ἕνεκα, τοῦ τῶν λύκων ἐπιόντων ποτὲ διακρούεσθαι τὰς ἐκείνων ἐφόδους τοὺς κύνας παραστάτας τε καὶ σωτῆρας τοῖς προβατίοις καθισταμένους. καὶ ταῦτα ἐν γῇ τῇ πάσῃ γίνεσθαι οἴομαι. τεθέαται γὰρ τῶν πάντων οὐδεὶς οὔτε ποίμνῃ κύνας ἐπιβουλεύσαντας οὔτε λύκους ἀμυνομένους αὐτῆς πώποτε, ἀλλ' ὥσπερ τινὰ τοῦτον ἡ φύσις θεσμὸν κυσί τε καὶ προβάτοις καὶ λύκοις νομοθετήσασα ἔθετο. οἶμαι δὲ κἂν τῇ βασιλείᾳ τῇ σῇ, οὗ δὴ πραγμάτων ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον ἁπάντων, τάχα δέ που καὶ τῶν ἀμηχάνων περιουσίαν ξυμβαίνει εἶναι, παράλλαξιν τούτων τινὰ οὐδαμῇ γίγνεσθαι. ἢ γοῦν τοῖς πρέσβεσι τοῖς ἐμοῖς δείξατε ὅπως ἄν τι καὶ τῶν οὐκ εἰωθότων ἐπὶ γήραος οὐδῷ μάθοιμεν· εἰ δὲ ἀραρότως ταῦτα πανταχῇ πέφυκεν, οὐ καλόν σοί ἐστι Κουτριγούρων[a] τὸ γένος ξεναγεῖσθαι, οἶμαι, τεθηλωμένον ἐπαγαγομένῳ γειτόνημα, καὶ οὓς ὄντας ὑπερορίους οὐκ ἤνεγκας, τανῦν ἐνδήμους πεποιημένῳ. αὐτοί τε γὰρ τρόπον ἐς Ῥωμαίους τὸν οἰκεῖον ἐνδείξονται οὐ πολλῷ ὕστερον, καὶ τούτου χωρὶς οὔτε πολέμιος ἐπιλείψει διαφθείρων τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν, ἐλπίδι τοῦ ἡσσηθεὶς ἀμείνων ἔσεσθαι παρὰ σοί, οὔτε φίλος περιέσται Ῥωμαίοις, ἐμπόδιός ποτε τοῖς καταθέουσι γῆν τὴν ὑμετέραν ἐσόμενος, δέει τοῦ μή, ἐπειδὰν φέρηται παρὰ τῆς τύχης τὰ κράτιστα, τοὺς ἡσσημένους ἐπιδεῖν ἐπιφανέστερον αὐτοῦ παρ' ὑμῖν πράσσοντας, εἴ γε ἡμεῖς μὲν ἐν χώρᾳ ἐρήμῳ τε καὶ ἄλλως ἀγόνῳ τὰ διαιτητήρια ἔχομεν, τοῖς δὲ Κουτριγούροις[b] σιτωνεῖν τε καὶ τοῖς οἰνῶσι κατακραιπαλᾶν ἐν ἐξουσίᾳ ἐστὶ καὶ παροψίδας αἱρεῖσθαι πάσας. πάντως δέ πη καὶ βαλανείων αὐτοῖς μέτεστι, καὶ χρυσοφοροῦσιν οἱ πλανῆται καὶ ἱματίων οὐκ ἀμοιροῦσι λεπτῶν τε καὶ πεποικιλμένων καὶ καταληλειμμένων χρυσῷ. καίτοι Κουτρίγουροι[c] μὲν Ῥωμαίων ἀνάριθμα πλήθη ἐξηνδραποδικότες τὰ πρότερα μετήνεγκαν ἐς γῆν τὴν σφετέραν. οἷς δὴ τὰ ἀνδραποδώδη πάντα ἐπέχειν οὐ πάρεργον τοῖς καταράτοις ἐγίνετο, ἀλλὰ καὶ μάστιγας οὐχ ἡμαρτηκόσιν ἐντεῖναι καὶ θανατοῦν ἴσως πρόχειρον ἦν, καὶ ὅσα ἄλλα δεσπότῃ βαρβάρῳ ὅ τε τρόπος καὶ ἡ ἐξουσία ἐφίησιν. ἡμεῖς δὲ πόνοις τε ἡμετέροις καὶ κινδύνοις ἐς ψυχὴν φέρουσι τύχης αὐτοὺς ἀπαλλάξαντες τῆς τότε κρατούσης τοῖς

a *κουτουργούρων* L. b *Κουτριγούροις*] *οὑτουργούροις* L. c *κουτούργουροι* L.

ги отглеждат в къщи. А кучето е признателно към онези, които го хранят, и твърде добре помни благодеянието. Затова именно овчарите постъпват така, за да ги приучат да бъдат пазачи на овцете, та когато нападнат вълци, кучетата да отблъснат тия нападения и да бранят овцете. Мисля, че е така по цялата земя, защото няма човек, който да е видял кучета да правят заговор срещу стадо, нито пък вълци някога да го отбраняват, но природата е наредила това като някакъв закон и за кучетата, и за овци, и за вълци. Мисля, че също и в твоето царство, гдето от край време има изобилие от всякакви, може би и невъобразими неща, няма никаква промяна в това отношение. В противен случай покажете я на моите пратеници, та и ние на прага на старостта да научим нещо и от необикновените работи. Ако пък навсякъде е наредено точно така от природата, то мисля, че за тебе не е добре да оказваш гостоприемство на кутригурското племе и тъй да създадеш размирни съседи, като заселваш сега в страната онези, които ти не понасяше, когато бяха извън нея. Впрочем не след много време те ще проявят спрямо ромеите своя си нрав. И без това не ще липсва враг, който да опустошава ромейската държава, като се надява, че дори ако бъде победен, ще бъде в по-добро положение, пък и не ще остане приятел на ромеите, който да попречи някога на нападащите вашата земя, понеже ще се бои, да не би след като съдбата го надари с победа, да види, че победените живеят у вас по-щастливо от самия него. Понеже докато ние живеем в пуста и изобщо безплодна земя, кутригурите имат възможност да си купуват жито, да се напиват с вино и да получават най-изтънчени ястия. Впрочем те в някои места се ползуват и от бани, и тези скитници дори носят златни украси и притежават тънки, пъстри и извезани със злато одежди, ако и кутригурите по-рано да са заробвали безбройно множество ромеи и да са ги отвеждали в земята си. За тези проклетници не е било необичайно да налагат на ромеите робски теглила, но дори охотно биели с бичове и невинни люде и ги убивали, и вършели всичко друго, което нравът и властта на господаря варварин допущало. А ние с наши усилия и като се излагаме на смъртна опасност, освободихме ромеите от участ-

γειναμένοις ἀπέδομεν, διαπονήματα ἡμῖν τοῦ πολέμου γεγενημένους. ὧν δὴ τὰς ἀμοιβὰς πρὸς ὑμῶν ἀπ᾿ ἐναντίας ἑκάτεροι κεκομίσμεθα, εἴ γε ἡμεῖς μὲν ἀπολαύομεν ἔτι τῶν πατρίων κακῶν, οἱ δὲ τοῖς δι᾿ ἀρετὴν ἡμετέραν ἀποφυγοῦσι τὴν αὐτῶν δούλωσιν χώρας τῆς ἐκείνων ἰσομοιροῦντες διαλαγχάνουσι." τοσαῦτα μὲν Οὐτιγούρων[a] οἱ πρέσβεις εἶπον. βασιλεὺς δὲ αὐτοὺς πολλὰ τιθασσεύσας καὶ δώρων πλήθει παρηγορήσας οὐκ ἐς μακρὰν ἀπεπέμψατο. (pp. 581,19—589,20)

та, която тогава ги беше постигнала, и предадохме на родителите онези, които станаха причина да понесем изпитанията на войната. А за тия дела и двете страни получихме от вас напълно противоположни награди. Докато ние още понасяме несгодите на своята родина, [кутригурите] имат еднакъв дял от земята на онези, които благодарение на нашата храброст се отърваха от робството им." Това казали утигурските пратеници. А императорът, като ги успокоил напълно и ги привлякъл с много дарове, не след много време ги изпратил в родината им.

51. Hunni Thracias invadunt

VIII 21. Ὁ μὲν οὖν Ναρσῆς στράτευμά τε λόγου ἄξιον καὶ χρήματα μεγάλα πρὸς βασιλέως κεκομισμένος ἐστέλλετο. ἐπειδὴ δὲ ξὺν τοῖς ἑπομένοις ἐν μέσῃ Θρᾴκῃ ἐγένετο, χρόνον τινὰ ἐν Φιλιππουπόλει[b] ἀποκεκλεισμένος τῆς ὁδοῦ ἔμεινε. στράτευμα γὰρ Οὐννικὸν ἐπισκῆψαν τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ ἅπαντα ἦγόν τε καὶ ἔφερον, οὐδενὸς σφίσιν ἀντιστατοῦντος. ἐπειδὴ δὲ αὐτῶν οἱ μέν τινες ἐπὶ Θεσσαλονίκην, οἱ δὲ τὴν ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ᾔεσαν, μόλις ἐνθένδε ἀπαλλαγεὶς ἐπίπροσθεν ᾔει. (pp. 602,25—603,9)

51. *Нападение на хуни в Тракия*

Нарзес, като получил от императора значителна войска и много пари, бил изпратен [в Италия]. Когато пристигнал всред Тракия заедно с тия, които го придружавали, той останал известно време във Филипопол, тъй като пътят му бил препречен. Хунска войска била нахлула тогава в ромейската държава и грабела и отвличала всичко, без никой да ѝ се противопостави. Но след като една част от хуните се отправили към Солун, а друга част към Византион, той едва тогава напуснал това място и потеглил напред.

52. Gepidae Sclavinos socios sibi asciscunt

VIII 25. Σκλαβηνῶν[c] δὲ πολὺς ὅμιλος Ἰλλυριοῖς ἐπισκήψαντες πάθη ἐνταῦθα οὐκ εὐδιήγητα εἰργάσαντο. βασιλεὺς δὲ Ἰουστινιανὸς στράτευμα ἐπ᾿ αὐτοὺς ἔπεμψεν, οὗ δὴ ἄλλοι τε καὶ οἱ Γερμανοῦ παῖδες ἡγοῦντο. οἵπερ τῷ πλήθει τῶν πολεμίων παρὰ πολὺ ἐλασσούμενοι χωρῆσαι μὲν αὐτοῖς ὁμόσε οὐδαμῇ ἴσχυσαν, ὄπισθεν δὲ ἀεὶ μένοντες τῶν βαρβάρων τοὺς ἀπολειπομένους ἐσίνοντο. καὶ πολλοὺς μὲν αὐτῶν ἔκτεινον, τινὰς δὲ καὶ ζωγρήσαντες βασιλεῖ ἔπεμψαν. οὐδὲν μέντοι ἧσσον οἱ βάρβαροι οὗτοι τὰ δεινὰ ἔδρασαν. ἐν ταύτῃ τε τῇ λεηλασίᾳ χρόνου τι μέγα κατατρίψαντες μῆκος τὰς μὲν ὁδοὺς νεκρῶν ἀνέπλησαν ἁπάσας, ἐξανδραποδίσαντες δὲ ἀνάριθμα πλήθη καὶ ληϊσάμενοι ξύμπαντα, οὐδενὸς σφίσιν ἀντιστατοῦντος, ἐπ᾿ οἴκου ἀπεκομίσθησαν σὺν πάσῃ τῇ λείᾳ. οὐδὲ γὰρ διαπορθμευομένους ποταμὸν Ἴστρον ἴσχυσαν σφᾶς ἐνεδρεῦσαι Ῥωμαῖοι ἢ ἄλλῳ τῳ βιάσασθαι τρόπῳ, ἐπεὶ Γήπαιδες αὐτοὺς μισθαρνήσαντες ὑπεδέξαντο καὶ

52. *Славяните стават съюзници на гепидите*

Голямо множество славяни нахлули в Илирик и извършили там неописуеми беди. Император Юстиниан изпратил срещу тях войска, която предвождали синовете на Герман и някои други. Те били много по-малобройни от множеството неприятели и затова никак не могли да вървят редом с тях, но винаги вървели зад варварите и нанасяли щети на онези от тях, които оставали назад. Те избили мнозина от тях, а някои заловили живи и ги изпратили на императора. Все пак тези варвари причинили много злини. Като прекарали дълго време в грабежи, те изпълнили всички пътища с трупове, заробили много народ, оплячкосали всичко, без никой да им се противопостави, и се завърнали в земята си заедно с цялата плячка. Ромеите не могли да ги издебнат дори когато преминавали реката Истър или по някакъв друг начин да им се противопоставят, тъй като наети от славяните гепиди ги посрещали и ги откарвали отвъд срещу

---

[a] οὐτουργούρων L, κουτριγούρων W. [b] φιλι[ππ′]πόλει K, φιλιππόπο[λ′][ι] L. [c] Σκλαβηνῶν] σθλαβηνῶν L.

διεπόρθμευσαν μακρόμισθοι γεγενημένοι. ἐπὶ κεφαλῇ γὰρ ἑκάστῃ κατὰ στατῆρα χρυσοῦν ἡ μίσθωσις ἦν. διόπερ βασιλεὺς ἐδυσφορεῖτο, οὐκ ἔχων τὸ λοιπὸν ὅπῃ ποτὲ αὐτοὺς[a] ἀναστέλλοι διαβαίνοντας ποταμὸν Ἴστρον, ἐφ᾽ ᾧ ληΐσονται τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν, ἢ ξὺν ταῖς ὠφελίαις τὴν ἀποπορείαν ποιουμένους ἐνθένδε, ἤθελέ τε τούτων δὴ ἕνεκα Γηπαίδων τῷ ἔθνει ἐς συνθήκας καταστῆναί τινας. — — —

Οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον Λαγγοβάρδαις κατὰ τὸ ξυμμαχικὸν δεομένοις στρατιὰν ἐς ξυμμαχίαν ἐπὶ Γήπαιδας Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ἔπεμψεν, ἐπενεγκὼν Γήπαισι Σκλαβηνῶν[b] τινας ἐπὶ πονηρῷ τῶν Ῥωμαίων μετὰ τὰς ξυνθήκας διαβιβάσαι ποταμὸν Ἴστρον. (pp. 623,22—624, 22; 625, 10—15)

голямо възнаграждение, защото възнаграждението за всяка глава възлизало на златен статир. Императорът бил недоволен, загдето не могъл по-нататък да ги възпира някак си, било когато преминавали реката Истър, за да ограбват ромейската държава, било когато се завръщали оттам заедно с плячката си, и затова поискал да сключи договор с гепидското племе — — —. Не много време след това, когато лангобардите поискали съгласно съюзническия договор войска на помощ срещу гепидите, император Юстиниан им я изпратил, като обвинил гепидите, че след сключването на договора били прекарали някои славяни през Истър в ущърб на ромеите.

53. *Narses dilectum per Thracias Illyricumque agit*

VIII 26. *Ἔκ τε γὰρ Βυζαντίου ἐπηγάγετο Ῥωμαίων στρατιωτῶν μέγα τι χρῆμα κἀκ τῶν ἐπὶ Θρᾴκης χωρίων ἔκ τε Ἰλλυριῶν πολλοὺς ἤθροισε.* (p. 631, 5—7)

53. *Нарзес набира войници от Тракия и Илирик*

[Нарзес] повел от Византион много голяма войска от ромеи и набрал много войници в тракийските земи и в Илирик.

54. *Cotragiri Iustiniani permissu in Thracia considunt*

VIII 27. *Ἰλδιγισὰλ Λαγγοβάρδας ἀνήρ, οὗπερ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν λόγοις ἐμνήσθην ἅτε τοῦ Αὐδουὶν ὄντος ἐχθροῦ, ὃς τούτων δὴ τῶν βαρβάρων ἡγεῖτο (αὐτῷ γὰρ τὴν ἀρχὴν κατὰ γένος προσήκουσαν Αὐδουὶν βιασάμενος ἔσχεν) ἐξ ἠθῶν ἀποδρὰς τῶν πατρίων ἐπὶ Βυζαντίου κομίζεται. οὗ δὴ αὐτὸν ἀφικόμενον Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ἐν τοῖς μάλιστα φιλοφροσύνης ἠξίωσεν, ἄρχοντά τε κατεστήσατο ἑνὸς τῶν ἐπὶ τοῦ Παλατίου φυλακῆς τεταγμένων λόχων, οὕσπερ σχολὰς ὀνομάζουσιν. εἵποντο δὲ αὐτῷ τοῦ Λαγγοβαρδῶν ἔθνους ἄνδρες ἀγαθοὶ τὰ πολέμια οὐχ ἧσσους ἢ τριακόσιοι, οἳ δὴ μίαν πρῶτον ἐπὶ Θρᾴκης δίαιταν εἶχον. — — — χρόνῳ δὲ ὕστερον Ἰλδιγισὰλ, ἐνδεέστερον ἢ κατὰ τὴν ἀξίαν αὐτοῦ καὶ τὴν Ῥωμαίων δόξαν ἐπικαλῶν οἱ αὐτῷ τήν τε τιμὴν καὶ τὰ ἐπιτήδεια εἶναι, δυσφορουμένῳ ἐπὶ πλεῖστον ἐῴκει· ὃ δὴ Γόαρ κατενόησε, Γότθος ἀνήρ, πάλαι τε δορυάλωτος ἐν τῷδε τῷ πολέμῳ ἐκ Δαλματίας ἐνταῦθα ἥκων, ἡνίκα τὸν πόλεμον Οὐίττιγις ὁ Γότθων βασιλεὺς πρὸς Ῥωμαίους διέφερε. — — — οὗτος ὁ Γόαρ τὸν Ἰλδιγισὰλ ἰδὼν ἀσχάλλοντα, ἧπέρ μοι εἴρηται, ἐνδελεχέστατα νουθετῶν ἀναπείθει δρασμῷ χρήσασθαι, ξὺν αὐτῷ ὁμολογήσας ἐκ Βυζαντίου*

54. *Поселници кутригури в Тракия със съгласието на Юстиниан*

Лангобардът Илдигисал — за него споменах в предишните книги като враг на Авдуин, който властвувал над тези варвари, защото по род властта принадлежала нему, а Авдуин я заграбил чрез насилие — избягал от родината си и се озовал във Византион. Когато пристигнал там, император Юстиниан го приел твърде благосклонно и го назначил за началник на едно от определените за стража на двореца отделения, които се наричат „схоли". Придружавали го не по-малко от триста вещи във военните дела лангобарди, които от по-рано имат едно поселение в Тракия. — — —След известно време Илдигисал се оплаквал, че санът и издръжката, които му били дадени, съвсем не отговаряли на неговото достойнство и на славата на ромеите, и поради това бил твърде недоволен. Готът Гоар, който някога бил доведен тук от Далмация като пленник през време на войната между готския цар Витигес и ромеите, забелязал това. — — —Този Гоар видял, както казах, че Илдигисал бил недоволен. Затова непрекъснато го подучвал и го убеждавал да избяга, като го уверявал, че и самият той ще се измък-

[a] αὐτοὺς] τοὺς σκλαυηνοὺς W. [b] σθλαβηνῶν L, σκλαυηνῶν W.

ἀπαλλαγήσεσθαι. ἐπειδὴ δὲ αὐτοῖς ἡ βουλὴ ἤρεσκε, φεύγουσι μὲν ἐξαπιναίως ξὺν ὀλίγοις τισίν, ἐς δὲ Ἄπρων ἀφικόμενοι τὴν Θρᾳκῶν πόλιν ἀναμίγνυνται Λαγγοβάρδαις τοῖς τῇδε οὖσι. τοῖς τε βασιλικοῖς ἱπποφορβίοις κατατυχόντες μέγα τι χρῆμα ἵππων ἐνθένδε ἐπαγόμενοι πρόσω ἐχώρουν. ὧνπερ ἐπειδὴ βασιλεὺς ᾔσθετο, ἔς τε Θρᾴκην ὅλην καὶ Ἰλλυριοὺς[a] στείλας ἄρχουσί τε πᾶσι καὶ στρατιώταις ἐπέστελλε τοῖς δραπέταις τούτοις σθένει παντὶ ὑπαντιάσαι. καὶ πρῶτα μὲν Οὔννων τῶν Κουτριγούρων[b] καλουμένων ὀλίγοι τινὲς (οἳ δὴ ἐξ ἠθῶν τῶν πατρίων ἐξαναστάντες, ἧπέρ μοι οὐ πολλῷ ἔμπροσθεν δεδιήγηται, δόντος βασιλέως ἐπὶ τῆς Θρᾴκης ἱδρύσαντο) τοῖς φεύγουσι τούτοις ἐς χεῖρας ἦλθον. ἡσσηθέντες δὲ μάχῃ τινὲς μὲν πίπτουσιν, οἱ δὲ λοιποὶ τραπόμενοι οὐκέτι ἐδίωκον, ἀλλ' αὐτοῦ ἔμενον. οὕτω τε Θρᾴκην ὅλην διεληλύθασιν Ἰλδιγισάλ τε καὶ Γόαρ ξὺν τοῖς ἑπομένοις, οὐδενὸς ἐνοχλοῦντος. (pp. 635,5 — 17; 635,21—636,3; 636,11 — 637,7)

не от Византион заедно с него. След като се споразумели, те неочаквано избягали заедно с други неколцина души и пристигнали в тракийския град Апри, гдето се присъединили към тамошните лангобарди. Като попаднали на императорските чарди, те отвели оттам голям брой коне и потеглили по-нататък. Императорът, като се научил за това, изпратил по цяла Тракия и Илирик пратеници и заповядал на всички военачалници и войници да пресрещнат на всяка цена тези бегълци. И в сражение с тези бегълци влезли най-напред един малък брой от хуните, наричани кутригури, които, както разказах малко преди това, се били изселили от бащината си земя и с позволение на императора се установили в Тракия.[1] Сразени в битката, някои от тях паднали убити, а останалите, като били отблъснати, не преследвали по-нататък бегълците, но останали на мястото си. Така Илдигисал и Гоар заедно с дружината преминали през цяла Тракия, без да ги безпокои никой.

B. HISTORIA ARCANA

Б. ТАЙНА ИСТОРИЯ

55. De Theodosio Thrace Eunomiano

1. Ἦν δέ τις νεανίας ἐκ Θρᾴκης ἐν τῇ Βελισαρίου οἰκίᾳ, Θεοδόσιος τοὔνομα, δόξης γεγονὼς ἐκ πατέρων Εὐνομιανῶν καλουμένων. τοῦτον, ἡνίκα ἐς Λιβύην ἀποπλεῖν ἔμελλεν, ἔλουσε μὲν ὁ Βελισάριος τὸ θεῖον λουτρὸν καὶ χεροῖν ἀνελόμενος ἐνθένδε οἰκείαις εἰσποιητὸν ἐποιήσατο ξὺν τῇ γυναικὶ παῖδα, ἧπερ εἰσποιεῖσθαι Χριστιανοῖς νόμος. (pp. 7,18 — 8,6)

55. Тракиецът Теодосий евномианец

В дружината на Велизарий имало един младеж от Тракия, на име Теодосий, който изповядвал вярата на отците, наричани евномианци.[2] Когато възнамерявал да отплува за Либия, Велизарий го потопил в свещената купел и като го възприел от нея със собствените си ръце, осиновил го заедно с жена си според християнския закон за осиновяване.

56. Busas Thrax coniurationis contra Iustinianum factae particeps fit

4. Πέτρος τε γὰρ ὁ στρατηγὸς καὶ Ἰωάννης, ὅνπερ ἐπίκλησιν Φαγᾶν ἐκάλουν, Βελισαρίου τε καὶ Βούζου ἐκεῖνα λεγόντων ἰσχυρίζοντο ἀκηκοέναι ἅπερ μοι ἀρτίως δεδήλωται. ταῦτά γε ἡ βασιλὶς Θεοδώρα ἐπικαλέσασα ἐφ' ἑαυτῇ τοῖς ἀνθρώποις εἰρῆσθαι μεστὴ ἐγεγόνει. ἅπαντας οὖν εὐθὺς μετακαλέσασα ἐς Βυζάντιον, ζήτησίν τε τοῦ λόγου τούτου ποιησαμένη, τὸν Βούζην μετεπέμψατο εἰς τὴν γυναικωνῖτιν ἐξαπιναίως, ὥς τι αὐτῷ κοινολογησομένη τῶν ἄγαν σπουδαίων. ἦν δέ τι οἴκημα ἐν Παλατίῳ κατάγειον,

56. Тракиецът Бузас съзаклятник против император Юстиниан

Прочее стратегът Петър и Йоан, когото наричали с прозвище Фагас, твърдели, че са чули Велизарий и Бузас да казват онова, което аз току-що съобщих. Императрица Теодора, като упреквала тези мъже, че са казали това за нея, се изпълнила [от гняв]. И тъй тя веднага извикала всички във Византион, извършила разпит за това нещо и внезапно призовала Бузас в женското отделение [на двореца], уж за да му съобщи нещо твърде важно. В двореца имало едно подземно помещение, здраво, прилично

[a] ἰλλυρικοὺς V. [b] κουτουργούρων L, κουτουργάρων V.

[1] За поселниците кутригури в Тракия срв. *Златарски,* История, I, 1, стр. 26—35, 37—39 и другаде. [2] Сиреч арианството.

ἀσφαλές τε καὶ λαβυρινθῶδες καὶ οἷον Ταρτάρῳ εἰκάζεσθαι, ἵνα δὴ τοὺς προσκεκρουκότας ὡς τὰ πολλὰ καθείρξασα ἐτήρει. καὶ ὁ Βούζης οὖν εἰς τὸ βάραθρον τοῦτο ἐμβέβληται, ἐνταῦθά τε ἀνὴρ ἐξ ὑπάτων γενόμενος ἄγνωστος ἀεὶ τοῦ παρόντος καιροῦ ἔμεινεν. οὔτε γὰρ αὐτὸς ἐν σκότῳ καθήμενος διαγινώσκειν οἷός τε ἐγεγόνει πότερον ἡμέρα ἢ νύκτωρ εἴη οὔτε ἄλλῳ τῳ ἐντυχεῖν εἶχεν. ἄνθρωπος γάρ, ὅσπερ οἱ ἐς ἡμέραν ἑκάστην τὰ σιτία ἐρρίπτει, ὥσπερ τι θηρίον ἄφωνος ἀφώνῳ ὡμίλει. καὶ πᾶσι μὲν τετελευτηκέναι εὐθὺς ἔδοξε, λόγον μέντοι ἢ μνήμην ποιεῖσθαι αὐτοῦ τινα ⟨ἐτόλμα⟩ οὐδείς. ἐνιαυτοῖν δὲ δυοῖν ὕστερον πρὸς μησὶ τέσσαρσιν οἰκτισαμένη τὸν ἄνδρα ἀφῆκε. καὶ ὃς ὥσπερ ἀναβεβιωκὼς ἅπασιν ὤφθη. ξυνέβη τε τῷ ἀνθρώπῳ ἐνθένδε ἀεὶ ἀμβλυώττειν τε καὶ τὸ ἄλλο σῶμα νοσώδει εἶναι. (pp. 25,5 — 26,6)

на лабиринт и наподобяващо ада, в което тя пазела затворени онези, които били нейни най-големи противници. Прочее Бузас бил хвърлен в тази бездна и там този бивш консул останал в пълна неизвестност по това време. Защото нито той, който пребивавал в мрак, можел да познае дали било ден, или нощ, нито пък можел да се види с някого другиго, тъй като и човекът, който всеки ден му подхвърлял храната, се сношавал [с него] като безсловесно животно с безсловесно. И тъй всички веднага сметнали, че е починал, тъй като действително никой не смеел да каже дума за него или да го спомене. След две години и четири месеца [Теодора] се смилила и го освободила. На всички се струвало, че той сякаш е възкръснал, а той самият вследствие на това все линеел и изобщо боледувал телесно.

57. De Iustini imperatoris origine

6. *Λέοντος ἐν Βυζαντίῳ τὴν αὐτοκράτορα ἀρχὴν ἔχοντος, γεωργοὶ νεανίαι τρεῖς, Ἰλλυριοὶ γένος, Ζίμαρχός τε καὶ Διτύβιστος καὶ Ἰουστῖνος ὁ ἐκ Βεδεριάνης, πράγμασιν ἐνδελεχέστατα τοῖς ἀπὸ τῆς πενίας οἴκοι μαχόμενοι τούτων τε ἀπαλλαξείοντες ἐπὶ τὸ στρατεύεσθαι ὥρμησαν. καὶ πεζῇ βαδίζοντες ἐς Βυζάντιον ἦεσαν, σισύρας ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτοὶ φέροντες, ἐν αἷς δὴ ἄλλο οὐδὲν ὅτι μὴ διπύρους ἄρτους οἴκοθεν ἐμβεβλημένοι ἀφίκοντο, ταχθέντας τε ἐν τοῖς στρατιωτικοῖς καταλόγοις βασιλεὺς αὐτοὺς ἐς τοῦ Παλατίου τὴν φυλακὴν ἐπελέξατο. κάλλιστοι γὰρ ἅπαντες τὰ σώματα ἦσαν.* (p. 38, 5—16)

57. Произход на император Юстин

Когато Лъв[1] бил император във Византион, трима младежи земеделци, илирийци по род, именно Зимарх, Дивитист и Юстин, който бил от Ведериана,[2] като се борили в родината си дълго време със затрудненията на бедността и желаели да се отърват от тях, решили да постъпят на военна служба. Те се отправили пешком за Византион и пристигнали там с преметнати на плещите гуни, в които от къщи били сложили само сухари. Те били приети във военните отреди и императорът ги причислил към дворцовата стража, тъй като те всички имали отлично телосложение.

58. De cultu habituque Hunnorum in Constantinopoli propagatis

7. *Καὶ πρῶτα μὲν τοῖς στασιώταις τὰ ἐς τὴν κόμην ἐς νεώτερόν τινα μετεβέβλητο τρόπον. ἀπεκείροντο γὰρ αὐτὴν οὐδὲν ὁμοίως τοῖς ἄλλοις Ῥωμαίοις. τοῦ μὲν γὰρ μύστακος καὶ τοῦ γενείου οὐδαμῇ ἥπτοντο, ἀλλ᾽ αὐτοῖς κατακομᾶν ἐπὶ πλεῖστον ὥσπερ οἱ Πέρσαι ἐς ἀεὶ ἤθελον. τῶν δὲ ἐν τῇ κεφαλῇ τριχῶν τὰ ἔμπροσθεν ἄχρι ἐς τοὺς κροτάφους ἀποτεμόμενοι τὰ ὄπισθεν ἀποκρέμασθαι σφίσιν ἐπὶ μακρότατον λόγῳ οὐδενὶ*

58. Хунска прическа и носия на мода в Цариград

Най-напред привържениците на цирковите партии[3] възприели нов начин на носене на косата, защото я остригали съвсем не като другите ромеи. Те именно не докосвали мустаците и брадата, но ги оставяли съвсем свободно да растат, както винаги това правели персите. Косата на главата пък я остригвали отпред чак до слепите очи, а отзад безпричинно я оставяли да се спуща кол-

---

[1] Събитието се отнася към царуването на император Лъв I (457—474). [2] *J. G. Hahn*, Reise von Belgrad nach Salonik, Wien 1868, p. 106, отъждествява Ведериана и Тавризион със селата Тавор и Бадер, които се намират на югоизток от Скопие. Но това отъждествяване се оспорва от *Tomaschek*: PWRE, III, col. 184, s. v. Bederiana, като почиващо на случайно съзвучие. *Й. Иванов*, Северна Македония, стр. 21, отъждествява тези крепости със селата Брдуня и Таваличево (Кюстендилско), които обаче не са влизали в пределите на Дардания. [3] Думата *στασιῶται* е преведена с „привърженици на цирковите партии“ с оглед на контекста.

εἴων, ὥσπερ οἱ Μασσαγέται. διὸ δὴ καὶ Οὐννικὸν τὸ τοιοῦτον εἶδος ἐκάλουν. — — — αἱ ἐπωμίδες δὲ καὶ ἀναξυρίδες καὶ τῶν ὑποδημάτων τὰ πλεῖστα ἐς τῶν Οὔννων τό τε ὄνομα καὶ τὸν τρόπον ἀπεκέκριτο σφίσιν. (pp. 44, 14 — 45, 2; 45,18 — 46,2)

кото може по-надолу, както правели масагетите. Поради това този начин бил наричан „хунски". — — — Наметките им пък, шалварите и повечето от обувките им съответствуват на хунските по име и по вид.

59. Quomodo Romani Hunnis tributarii facti sint

11. Εἰρήνης τοίνυν Ῥωμαίοις οὔσης ἐς πάντας ἀνθρώπους οὐκ ἔχων ὅστις γένηται τῶν φόνων ἐπιθυμίᾳ πάντας βαρβάρους πρός [τε][a] ἀλλήλους ξυνέκρουε, τῶν δὲ Οὔννων τοὺς ἡγουμένους ἐξ αἰτίας οὐδεμιᾶς μετακαλῶν χρήματα μεγάλα σφίσιν ἀτόπῳ φιλοτιμίᾳ προΐετο, φιλίας ἐνέχυρα δῆθεν τῷ λόγῳ ταῦτα ποιούμενος· ὅπερ αὐτὸν ἐρρήθη καὶ ὑπὸ τὸν χρόνον τῆς Ἰουστίνου[b] βασιλείας πεποιηκέναι. οἱ δὲ καὶ χρήματα κεκομισμένοι τῶν ξυναρχόντων τινὰς ξὺν τοῖς ἑπομένοις τοῖς αὐτῶν ἔπεμπον, καταθέειν ἐξ ἐπιδρομῆς γῆν τὴν βασιλέως κελεύοντες, ὅπως καὶ αὐτοὶ τὴν εἰρήνην ἀπεμπολεῖν τῷ ταύτην ὠνεῖσθαι λόγῳ οὐδενὶ βουλομένῳ δυνατοὶ εἶεν. καὶ οἱ μὲν αὐτίκα ἠνδραπόδιζόν τε τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν καὶ οὐδέν τι ἧσσον ἔμμισθοι πρὸς τοῦ βασιλέως ἐγίνοντο· ἕτεροι δὲ μετ' ἐκείνους εὐθὺς ἐς τὸ ληΐζεσθαι τοὺς ταλαιπώρους Ῥωμαίους καθίσταντο, καὶ μετὰ τὴν λείαν ἆθλα τῆς ἐφόδου τὴν βασιλέως φιλοτιμίαν ἐδέχοντο. οὕτω τε ἅπαντες ξυλλήβδην εἰπεῖν οὐδένα ἀνιέντες καιρὸν ἐκ περιτροπῆς ἦγόν τε καὶ ἔφερον ἀπαξάπαντα. ἀρχόντων γάρ εἰσι τοῖς βαρβάροις τούτοις ξυμμορίαι πολλαὶ καὶ περιήρχετο πόλεμος τὴν μὲν αἰτίαν ἐκ φιλοτιμίας ἀλογίστου λαβὼν, τὸ δὲ πέρας εὑρέσθαι οὐδαμῇ ἔχων, ἀλλ' ἐφ' ἑαυτὸν ἀνακυκλούμενος τὸν πάντα αἰῶνα. διὸ δὴ χῶρος μέν τις ἢ ὄρος ἢ σπήλαιον ἢ ἄλλο τι τῆς Ῥωμαίων γῆς ὑπὸ τὸν χρόνον τοῦτον ἀδῄωτον οὐδαμῇ ἔμεινε, χώραις δὲ πολλαῖς πλέον ἢ πεντάκις ἁλῶναι συνέβη. καὶ ταῦτα μέντοι καὶ ὅσα πρὸς Μήδων τε καὶ Σαρακηνῶν καὶ Σκλαβηνῶν[c] καὶ Ἀντῶν[d] καὶ τῶν ἄλλων βαρβάρων ξυνηνέχθη γενέσθαι ἐν τοῖς ἔμπροσθέν μοι δεδιήγηται λόγοις. (pp. 71,3 — 72,6)

[a] πρός Reiske] πρός τε codd. [b] ἰουστίνου S] ἰουστινιανοῦ GP. [c] Σκλαβηνῶν a et Alem.] ἀσκλαβηνῶν GPS. [d] Ἀντῶν Alem.] αὐτῶν codd.

59. Ромеите дават данък на хуните

Понеже ромеите бяха в мир с всички люде, [Юстиниан], като нямаше що да прави, тласкал поради влечението си към изтребления всички варвари едни против други и без никаква причина викал вождовете на хуните и с неуместна щедрост им предлагал много пари, като правел това, за да си обезпечи уж приятелството им. Говорело се, че той правел същото и при царуването на Юстин. А те, въпреки че получавали пари, изпращали някои от своите помощници ведно с войниците им, като им заповядвали да опустошават с нападения императорската земя, за да могат и те да продадат мира на оногова, който безусловно би желал да го купи. И едни от тях веднага след това опленявали ромейската държава и въпреки това получавали възнаграждение от императора. А други след тях веднага се впускали да ограбват нещастните ромеи и след ограбването получавали като награда за нападението щедрост от страна на императора. Така, накратко казано, те до един не пропускали никакъв случай и на смени грабели и отвличали всичко. Тези варвари впрочем имали много вождове, та поради това се протакала войната, причинена от безразсъдната щедрост, и съвсем не можела да свърши, но постоянно се повтаряли едни и същи неща. Именно поради това тогава не останала неопустошена никаква област, нито планина, нито пещера, нито пък друго от ромейската земя, но много области били завладявани повече от пет пъти. Впрочем както това, така и всичко онова, което е било извършено от мидийци, сарацини, славяни, анти и от останалите варвари, е разказано в предишните мои повествования.

60. *Hunni, Sclavini et Anti in Illyrico Thraciisque incursiones faciunt. Terrae motus Lychnidum dirruit*

18. *Κατέτεινε δὲ ἡ Γότθων ἀρχὴ πρὸ τοῦδε τοῦ πολέμου ἐκ Γάλλων τῆς γῆς ἄχρι τῶν Δακίας ὁρίων, οὗ δὴ πόλις τὸ Σίρμιόν ἐστι. Γαλλίας μὲν οὖν καὶ Βενετίων γῆν τὴν πολλὴν Γερμανοὶ ἔσχον, ἐπειδὴ ἀφίκετο ἐς Ἰταλίαν ὁ Ῥωμαίων στρατός. Σίρμιον δὲ καὶ τὰ ἐκείνῃ χωρία Γήπαιδες κατέχουσιν, ἅπαντα μέντοι συλλήβδην εἰπεῖν ἀνθρώπων παντελῶς ἔρημα. τοὺς μὲν γὰρ ὁ πόλεμος, τοὺς δὲ νόσος τε καὶ λιμὸς διεχρήσαντο, ἃ δὴ τῷ πολέμῳ ἕπεσθαι πέφυκεν. Ἰλλυριοὺς δὲ καὶ Θρᾴκην ὅλην, εἴη δ᾽ ἂν ἐκ κόλπου τοῦ Ἰονίου μέχρι ἐς τὰ Βυζαντίων προάστεια, ἐν τοῖς Ἑλλάς τε καὶ Χερρονησιωτῶν ἡ χώρα ἐστὶν, Οὖννοί τε καὶ Σκλαβηνοὶ καὶ Ἄνται σχεδόν τι ἀνὰ πᾶν καταθέοντες ἔτος, ἐξ οὗ Ἰουστινιανὸς παρέλαβε τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν, ἀνήκεστα ἔργα εἰργάσαντο τοὺς ταύτῃ ἀνθρώπους. πλέον γὰρ ἐν ἑκάστῃ ἐσβολῇ οἶμαι ἢ κατὰ μυριάδας εἴκοσιν εἶναι τῶν τε ἀνῃρημένων καὶ ἠνδραποδισμένων ἐνταῦθα Ῥωμαίων, ⟨ὥστε⟩[a] τὴν Σκυθῶν ἐρημίαν ἀμέλει ταύτης πανταχόσε τῆς γῆς ξυμβαίνειν ⟨εἶναι⟩[b].*

Τὰ μὲν οὖν ἐν Λιβύῃ τε καὶ Εὐρώπῃ κατὰ τὸν πόλεμον ξυνενεχθέντα τοιαῦτά ἐστι. — — —

Οὐ μέντοι οὐδὲ Πέρσαις ἢ Σαρακηνοῖς ἢ Οὔννοις ἢ τῷ Σκλαβηνῶν[c] γένει ἢ τῶν ἄλλων βαρβάρων τισὶν ἀκραιφνέσιν ἐκ Ῥωμαίων τῆς γῆς ξυνηνέχθη ἀπαλλαγῆναι. ἔν τε γὰρ τοῖς ἐφόδοις καὶ πολλῷ ἔτι μᾶλλον ἔν τε πολιορκίαις καὶ ξυμβολαῖς ἐναντιώμασι πολλοῖς προσεπταικότες οὐδέν τι ἧσσον ξυνδιεφθάρησαν. οὐ γὰρ Ῥωμαῖοι μόνον, ἀλλὰ καὶ βάρβαροι σχεδόν τι πάντες τῆς Ἰουστινιανοῦ μιαιφονίας ἀπώναντο. — — —

Σεισμοὶ δὲ Ἀντιόχειάν τε καθεῖλον τὴν τῆς ἑῴας πρώτην καὶ Σελεύκειαν, ἥπερ αὐτῆς ἐκ γειτόνων οἰκεῖται, καὶ τὴν ἐν Κίλιξιν ἐπιφανεστάτην Ἀνάζαρβον. αἷς τῶν ⟨ξυν⟩απολωλότων[d] ἀνθρώπων τὸ μέτρον τίς ἂν διαριθμεῖσθαι δυνατὸς εἴη; προσθείη δὲ ἄν τις τά τε Ἴβωρα καὶ Ἀμάσειαν, ἣ πρώτη ἐν Πόντῳ ἐτύγχανεν οὖσα, Πολύβοτόν τε τὴν ἐν Φρυγίᾳ καὶ ἣν Πισίδαι Φιλομηδὴν καλοῦσι, Λύχνιδόν[e] τε τὴν ἐν Ἠπειρώταις καὶ Κόρινθον, αἳ δὴ πολυανθρωπόταται ἐκ παλαιοῦ ἦσαν. ταύταις γὰρ ἁπα-

60. *Опустошения на хуни, славини и анти в балканските земи. Земетресение разрушава Лихнида*

Властта на готите преди тази война се разстилала от земята на галите до пределите на Дакия, гдето се намира градът Сирмиум. А когато ромейската войска пристигнала в Италия, германците вече владеели по-голямата част от Галия и областта на Венеция. Гепидите пък държали Сирмиум и тамошните области, които впрочем, накратко казано, били съвсем обезлюдени: едни били изтребени от войната, а други от болести и глад, каквито обикновено съпровождат всяка война. Хуни, славини и анти почти всяка година, откак Юстиниан поел властта над ромеите, нападали Илирик и цяла Тракия — сиреч от Йонийския залив дори до предградията на Византион, а също и Гърция и Херсонес — и извършили непоправими злини на тамошното население. Прочее аз смятам, че при всяко нападение броят на убитите и заробените там ромеи надвишавал двеста хиляди души, така че тази земя естествено била заприличала на скитска пустиня. И тъй такива били злините през време на войната в Либия и Европа. — — — Прочее нито персите, нито сарацините, нито хуните, нито славянското племе, нито някои от останалите варвари могли да се оттеглят невредими от ромейската земя. Защото при нашествията, а още повече при обсадите и много сражения те погивали поради силната съпротива в не по-малък брой. И тъй не само ромеите, но и почти всички варвари задоволявали Юстиниановото кръвожадие. — — —

Земетръси разрушили и Антиохия, първия град на Изтока, и Селевкия, която се населява от нейни съседи, както и много прочутия град в Киликия Аназарвон[1]. Кой би бил в състояние да изчисли броя на загиналите в тях люде? Към тия градове могат да се прибавят също Ивора и Амасия, който е пръв град в Понт, Поливот във Фригия и така нареченият от пизидицийте Филомидис, а и Лихнида в Епир и Коринт, които от старо време били твърде многолюдни. Всички тези

[a] ⟨*ὥστε*⟩ addidit Reiske. [b] ⟨*εἶναι*⟩ addidit Haury. [c] *Σκλαβηνῶν* Alem.] *σκλαβῶν* G, *σκλαβώνων* PS. [d] ⟨*ξυν*⟩*απολωλότων* scripsit Haury, *ἀπολωλότων* codd. [e] *λύχνιδόν* GP] *λύχνιόν* S.

[1] Градът Аназарвон, дн. Аназарва, Анизарва е разположен в североизточната част на Киликия. Ивора бил град в Хелеспонт, а Амасия град в Понта. Градът Поливот във Фригия се намирал на мястото на дн. с. Афион-Карахисар, недалеч от Бруса — Филомидис, или Филомелион.

ξαπάσαις ὑπὸ τοῦτον τὸν χρόνον σεισμῷ τε καταπεσεῖν καὶ τοῖς ᾠκημένοις σχεδόν τι πᾶσι ξυνδιολωλέναι τετύχηκεν. ἐπιγενόμενος δὲ καὶ ὁ λοιμός[a]. (pp. 114,7—115,4; 115,20—116,4; 119, 2—15)

градове по това време били срутени от земетръс и почти всички жители загинали. Притурила се също и чумата.

61. Hunni Thraciam Illyricumque invadunt

21. Πολλάκις δὲ καὶ Οὔννων πολεμίων στρατῷ ἀνδραποδίσασί τε καὶ ληϊσαμένοις τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν οἱ Θρᾳκῶν τε καὶ Ἰλλυριῶν στρατηγοὶ βεβουλευμένοι ἀναχωροῦσιν ἐπιθήσεσθαι ἀπεπήδησαν, ἐπεὶ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ γράμματα εἶδον, ἀπεροῦντα σφίσι τὴν ἐς τοὺς βαρβάρους ἐπίθεσιν, ἀναγκαίων αὐτῶν ἐς ξυμμαχίαν Ῥωμαίοις ὄντων ἐπὶ Γότθους ἴσως ἢ ἐπὶ ἄλλους πολεμίων τινάς. καὶ ἀπ᾽ αὐτοῦ οἱ βάρβαροι οὗτοι ἐληΐζοντο μὲν ὡς πολέμιοι καὶ ἠνδραποδίζοντο τοὺς τῇδε Ῥωμαίους, ξὺν δὲ τῇ ἄλλῃ λείᾳ καὶ τοῖς αἰχμαλώτοις ἅτε φίλοι καὶ ξύμμαχοι Ῥωμαίοις ὄντες ἐπ᾽ οἴκου ἀπεκομίζοντο. πολλάκις δὲ καὶ γεωργῶν τῶν ἐνταῦθά τινες, παίδων τε σφετέρων καὶ γυναικῶν πόθῳ ἐξηνδραποδισμένων ἡγμένοι, ἀθρόοι τε γεγενημένοι ἀναχωροῦσι πολλοὺς ⟨ἐτύγχανον⟩[b] κτείναντες, καὶ αὐτῶν τοὺς ἵππους ἴσχυσαν ξὺν πάσῃ ἀφελέσθαι τῇ λείᾳ, πραγμάτων μέντοι ἐς πεῖραν ἦλθον ἐνθένδε δυσκόλων. ἐκ Βυζαντίου γάρ τινες ἐσταλμένοι αἰκίζεσθαί τε αὐτῶν καὶ λωβᾶσθαι τὰ σώματα καὶ χρήμασι ζημιοῦν οὐδεμιᾷ ὀκνήσει ἠξίουν, ἕως τοὺς ἵππους ἅπαντας δοῖεν οὕσπερ τοὺς βαρβάρους ἀφείλοντο. (pp. 132,25—133,19)

61. Хуните нападат Тракия и Илирик

Често, когато войска от неприятели хуни опленявала и ограбвала ромейската държава, военачалниците на Тракия и Илирик решавали да я нападнат при нейното оттегляне. Но те бързо се отказали от подобно нападение, щом виждали писмо от император Юстиниан, с което той им забранявал да нападат варварите, тъй като те били необходими за съюз с ромеите било против готите, било против някои други неприятели. И от това време нататък тези варвари като неприятели ограбвали и заробвали тамошните ромеи, а като приятели и съюзници на ромеите се завръщали в земята си заедно с останалата плячка и пленниците. Често някои от тамошните селяни, подтикнати от мъка за своите заробени чада и жени, се събирали вкупом, избивали мнозина от тия, които отстъпвали, и успявали да им отнемат конете заедно с цялата плячка. Поради това те падали в тежки затруднения, понеже от Византион изпращали люде, които незабавно изисквали те да бъдат подлагани на мъчения, осакатявани телесно и да бъдат глобявани, докато не предадат всички коне, които били отнели от варварите.

62. Frumentum in Thracia coemitur et in Constantinopolim devehitur

22. Σίτου δὲ πολλοῦ κομιδῇ ἐς Βυζάντιον κεκομισμένου ἐσεσήπει μὲν ὁ πλεῖστος ἤδη, αὐτὸς δὲ τοῦτον πόλεσι ταῖς ἑῴαις ἐπέβαλλε κατὰ λόγον ἑκάστῃ, καίπερ οὐκ ἔχοντα ἐπιτηδείως ἐς βρῶσιν ἀνθρώπων, ἐπέβαλλέ τε, οὐχ ᾗπερ ἀποδίδοσθαι τὸν κάλλιστον σῖτον εἰώθει, ἀλλὰ καὶ πολλῷ ἀξιώτερον, ἥν τε τοῖς ὠνουμένοις ἐπάναγκες χρήματα μεγάλα προεμένοις ἐπὶ τιμήμασι φορτικωτάτοις, εἶτα τὸν σῖτον ἐς τὴν θάλασσαν ἢ ἔς τινα ὑδροχόην ἀπορριπτεῖν. ἐπεὶ δὲ καὶ σίτου ἀκραιφνοῦς τε καὶ οὔπω σεσηπότος μέγα τι πλῆθος ἐνταῦθα ἀπέκειτο, καὶ τοῦτο πλείστων τῶν πόλεων ταῖς σίτου ὑποσπανιζούσαις ἀπεμπολεῖν ἔγνω. ταύτῃ γὰρ διπλάσια τὰ χρή-

62. Жито от Тракия в Цариград

Тъй като във Византион грижливо било докарвано много жито, по-голямата част от него вече гниела, та [императорът] го разпределил по списък на всеки от източните градове: въпреки че то вече не било годно за храна на хората, той налагал [да плащат за него] не толкова, колкото обикновено се заплаща за най-доброто жито, но и много по-скъпо. Така онези, които го купували, трябвало да заплатят много пари срещу твърде високи цени, а след това да захвърлят житото в морето или в някое водовместилище. Тъй като там се намирало също и голямо количество здраво и още непрогнило жито, той решил да го продаде и него на онези от многото градове, които чувствували недостиг. За целта той

[a] λοιμὸς] λιμὸς S. pr. m. [b] ⟨ἐτύγχανον⟩ addidit Haury.

ματα ἐποίει ἅπερ τοῖς ὑποτελέσι τὸ δημόσιον ὑπὲρ τοῦδε τοῦ σίτου τὰ πρότερα ἐλελόγιστο. ἀλλ᾽ ἐπεὶ ἐς νέωτα οὐκέτι ὁμοίως ἡ τῶν καρπῶν φορὰ ἤκμαζεν, ἐνδεεστέρως μὲν ἢ κατὰ χρείαν ἐς Βυζάντιον ὁ σιταγωγὸς στόλος ἀφίκετο, Πέτρος δὲ τοῖς παροῦσι διαπορούμενος, ⟨ἐκ τῶν⟩ ἔν τε Βιθυνίᾳ καὶ Φρυγίᾳ καὶ Θρᾴκῃ χωρίων πρίασθαι μέγα τι χρῆμα σίτου ἠξίου. ἦν τε ἀναγκαῖον τοῖς ταύτῃ οἰκοῦσι μέχρι μὲν ἐς τὴν θάλασσαν πόνῳ πολλῷ τὰ φορτία φέρειν, ἐς Βυζάντιον δὲ ξὺν κινδύνῳ αὐτὰ ἐσκομίζεσθαι καὶ βραχέα μὲν τιμήματα δῆθεν τῷ λόγῳ πρὸς αὐτοῦ φέρεσθαι, τὴν ζημίαν δὲ αὐτοῖς ἐς τοσόνδε μεγέθους καθίστασθαι ὥστε ἀγαπᾶν ἤν τις αὐτοὺς ἐῴη τόν τε σῖτον οἴκῳ δημοσίῳ χαρίζεσθαι καὶ τίμημα ἕτερον ὑπὲρ αὐτοῦ κατατιθέναι. (pp. 136,15—137,16)

изисквал двойно повече пари, отколкото преди това държавата заплащала за същото жито на данъкоплатците. Но понеже на следната година плодородието вече не било така голямо, във Византион пристигнали по-малко кораби с храни, отколкото било потребно. Петър, като изпаднал в затруднение от тези неща, решил да закупи голямо количество жито от селищата във Витиния, Фригия и Тракия. Тамошните жители трябвало да носят товара с много труд до морето, след това да го докарват с риск във Византион и да получават за него наистина малка цена. Щетата била толкова голяма, щото някой би помислил, че те ще предпочетат да подарят житото на държавата и дори да добавят за него и друга сума.

63. De Thraciae oppidis a barbaris deletis

23. *Ἔπειτα δὲ Μήδων μὲν καὶ Σαρακηνῶν τῆς Ἀσίας γῆν τὴν πολλήν, τῶν δὲ δὴ Οὔννων καὶ Σκλαβηνῶν καὶ ⟨Ἀντῶν⟩*[a] *ξύμπασαν Εὐρώπην ληϊσαμένων, καὶ τῶν πόλεων τὰς μὲν καθελόντων ἐς ἔδαφος, τὰς δὲ ἀργυρολογησάντων ἐς τὸ ἀκριβὲς μάλιστα, τοὺς δὲ ἀνθρώπους ἐξανδραποδισάντων ξὺν χρήμασι πᾶσιν, ἔρημόν τε τῶν οἰκητόρων καταστησαμένων χώραν ἑκάστην ταῖς καθ᾽ ἡμέραν ἐπιδρομαῖς, φόρον μὲν οὐδενὶ τῶν ἁπάντων ἀφῆκε, πλήν γε δὴ ὅσον ἐνιαυτοῦ ταῖς ἁλούσαις τῶν πόλεων μόνον. καίτοι εἰ καθάπερ Ἀναστάσιος βασιλεὺς ἑπτάετες ταῖς ἁλούσαις τὰ τέλη ἐπιχωρεῖν ἔγνω, οἶμαι* [*δ᾽*][b] *ἂν οὐδ᾽ ὣς αὐτὸν πεποιῆσθαι τὰ δέοντα, ἐπεὶ Καβάδης μὲν ταῖς οἰκοδομίαις ὡς ἥκιστα λυμηνάμενος ἀπιὼν ᾤχετο, Χοσρόης δὲ ἅπαντα πυρπολήσας ἐς ἔδαφος καθεῖλε, μείζω τε προσετρίψατο τοῖς περιπεπτωκόσι τὰ πάθη. καὶ τούτοις μὲν τοῖς ἀνθρώποις οἵσπερ τὸ γελοιῶδες τοῦτο τοῦ φόρου ἀφῆκε καὶ τοῖς ἄλλοις ἅπασι, πολλάκις μὲν δεξαμένοις τὸν Μήδων στρατόν, διηνεκὲς δὲ Οὔννων τε καὶ* [*βαρβάρων*][c] *Σαρακηνῶν γῆν τὴν ἑῴαν ληϊσαμένων, οὐδὲν δὲ ἧσσον καὶ ⟨τῶν⟩*[d] *ἐπὶ τῆς Εὐρώπης βαρβάρων ταῦτα ἐργαζομένων ἀεὶ καὶ καθ᾽ ἑκάστην τοὺς ἐκείνῃ Ῥωμαίους, βασιλεὺς οὗτος χαλε-*

[a] ⟨*Ἀντῶν*⟩ om. codd., ⟨*Γότθων*⟩ vel ⟨*Ἀντῶν*⟩ Alem. [b] [*δ᾽*] seclusit Haury. [c] .[*βαρβάρων*] inclusit Haury. [d] ⟨*τῶν*⟩ addidit Haury

63. Опустошени от варварите тракийски градове

После мидийците и сарацините опустошили голяма част от Азия,[1] а хуните, славяните и антите — цяла Европа. Едни от градовете били сринати до основа, от други пък била събрана най-строга контрибуция, като жителите били отвличани ведно с всичкия им имот. Поради всекидневните нашествия всички области били обезлюдени. Въпреки това император [Юстиниан] не опростил данъка на никоя от тях освен само за една година на градовете, превзети от неприятеля. Ако и императорът да би решил като Анастасий да опрости за седем години данъците на завладените градове, аз мисля, че дори и така той не би постъпил както трябва, понеже Кавадис се оттеглял и си е отивал, без да нанесе и най-малката повреда на постройките, докато Хосрой опожарявал и сривал всичко със земята, така че върху пострадалите се струпвали още по-големи злини. И този император бил изобщо по-жесток от всички варвари, както към тези люде, на които опростил една такава смешна част от данъка, така и към всички други, които мидийската войска често нападала, докато хуните и сарацините постоянно ограбвали източните области, а не по-малко и в Европа[2] варварите вършели това непрестанно и всекидневно спрямо тамошните ромеи.

[1] Разбира се Мала Азия. [2] С името Европа тук са обозначени балканските провинции на Византийската империя.

πώτερος εὐθὺς γέγονε βαρβάρων ἁπάντων. συνωναῖς τε γὰρ καὶ ταῖς καλουμέναις ἐπιβολαῖς τε καὶ διαγραφαῖς οἱ τῶν χωρίων κύριοι τῶν πολεμίων ἀνακεχωρηκότων αὐτίκα μάλα ἡλίσκοντο. (pp. 141,18—142,18)

C. DE AEDIFICIIS

III 7. *Πόλιν δέ τινα ἐπιθαλασσίαν οἰκοῦσι Θρᾷκες παρὰ τὴν ἠϊόνα τοῦ Εὐξείνου Πόντου, Ἀγχίαλον ὄνομα, ἧσπερ ἐν ἐπιτηδείῳ μνησθείημεν ἄν, περιηγούμενοι τὰ ἐπὶ τῆς Θρᾴκης χωρία. — — — ἐνταῦθα οὖν πηγαὶ θερμῶν φύσει ὑδάτων ἀναβλυστάνουσι, τῆς πόλεως οὐ πολλῷ ἄποθεν ἀπαυτοματίζουσαι βαλανεῖα τοῖς τῇδε ἀνθρώποις· τοῦτον δὲ τὸν χῶρον ἀτείχιστον ἐκ παλαιοῦ ὄντα ὑπερεώρων οἱ προβεβασιλευκότες τὰ πρότερα, καίπερ ἐν γειτόνων ᾠκημένων αὐτῷ βαρβαρικῶν ἐθνῶν τοσούτων τὸ πλῆθος. ἐπεχωρίαζόν τε αὐτῷ οἱ νενοσηκότες τὰ σώματα, μετὰ κινδύνων τὴν παραψυχὴν κομιζόμενοι. τειχήρη τοίνυν αὐτὸν ἐν τῷ παρόντι πεποιημένος Ἰουστινιανὸς βασιλεύς, ἀκίνδυνον διεπράξατο σφίσι τὴν ἄκεσιν εἶναι.* (pp. 101,27—102,2; 102, 6—15)

IV 1. *Πέλαγος μέγα νηὶ διαπλεῦσαι ἀπαρασκεύῳ μοχθηρόν τε ἡγοῦμαι εἶναι καὶ κινδύνων μεγάλων ἀτεχνῶς ἔμπλεων. ταὐτὸ δέ ἐστι τὰς Ἰουστινιανοῦ βασιλέως οἰκοδομίας λόγῳ φαυλοτάτῳ διαμετρήσασθαι. ψυχῆς γὰρ μεγέθει ὁ βασιλεὺς οὗτος τά τε ἄλλα, ὡς εἰπεῖν, ἅπαντα καὶ τὰ ἐς τὰς οἰκοδομίας οὐδέν τι ἧσσον λόγου διαπέπρακται κρείσσω. ἐν δὲ δὴ τῇ Εὐρώπῃ καὶ τὴν ὑπουργίαν ἐναρμόσασθαι τῷ τῆς χρείας ἀξιώματι διὰ σπουδῆς ἔχων ἔργα οὐκ εὐδιήγητα οὐδὲ εἰς συγγραφὴν διαπεπόνηται πρόχειρα. γεγένηται γὰρ ἐπαξίως τῷ τε γειτονήματι ποταμοῦ Ἴστρου καὶ τῇ ἐνθένδε διὰ τοὺς ἐγκειμένους τῇ χώρᾳ βαρβάρους ἀνάγκῃ. ἔθνη γὰρ αὐτῇ γειτονοῦντα διακεκλήρωται Οὐννικά τε καὶ Γοτθικά, καὶ τὰ ἐν Ταύροις καὶ τὰ ἐν Σκύθαις ἀνταίρει, καὶ ὅσα Σκλαβηνοὶ καὶ ὅσα ἄττα, εἴτε*

Защото веднага след оттеглянето на неприятелите всички земевладелци бивали съсипвани със синоне,[1] с така нареченото епиболе,[2] и чрез диаграфе[3].

В. ЗА СТРОЕЖИТЕ

Траки обитават един приморски град на Евксинския Понт, на име Анхиало, който по необходимост трябва да споменем, когато описваме местата в Тракия. — — — Там, не много далеч от града, бликат извори от естествено топла вода, които образуват от само себе си бани[4] за тамошните люде. Обаче на това място, останало от старо време неукрепено, пораншните императори гледали с пренебрежение, ако и в съседство с него да се поселили много варварски племена и да го посещавали болни, които с риск [на живота си] получавали [там] облекчение [на болките си]. Сега обаче император Юстиниан го е оградил със стени и е направил лекуването им безопасно.

Да се преплава огромно море с кораб, комуто липсва съоръжение, представя, както си мисля, начинание непосилно и изпълнено с твърде големи опасности. Същото е да се обхванат с нищожна реч строежите на император Юстиниан. Благодарение на великия си дух тоя император се е проявил както в току-речи всички останали работи, тъй и в строежите по начин, който превишава речта. Особено в Европа, като се стараел да нагоди помощта си към изискванията на нуждата, е създал дела, които не лесно се разказват и не се поддават на описание. Защото те напълно подхождат на съседната река Истър и на бедствието, което иде оттам поради заплашващите страната варвари. И наистина хунски и готски племена са се настанили в съседство с нашата страна и против нея се опълчват таврически[5] и скитски [племена][6], а и всички славяни, пък и някои други пле-

[1] Под *синона* (*συνωνή*) се разбира налог в натура или наряд, събиран от селското население използуван за изхранване на войници или на населението на Цариград. В ранната византийска епоха синоната носила латинското название annona. Вж. *Fr. Dölger*, Geschichte der byz. Finanzverwaltung besonders im X—XI, Lpz-Brl 1927, p. 58. [2] С името *епиболе* (*ἐπιβολή*) се означавало задължението, налагано на собствениците на известни земи да заплащат данък и за съседни земи, изоставени пусти и неизползуваеми: *H. Monnier*, Études de droit byzantin: l'épibolé. Nouv. rev. hist. de droit français et étranger XVI (1892), pp. 125—164, 497—542; XVIII (1894), pp. 433—486; XIX (1895), p. 59—103. [3] Става дума, както може да се отгатне от контекста, за налагане на свръхданъчни налози на населението, обозначавани по-късно с имената *ἐπηρείαι* и *ζημίαι*. [4] Загатва се за дн. Бургаски бани, намиращи се на 17 км от Айтос, познати в римско време под името Aquae calidae. Ср. *Jireček*, Heerstrasse, p. 149. [5] Крим е бил обитаван някога от таврите, отгдето произлиза и античното му название *ἡ Ταυρικὴ Χερρόνησος*. [6] Скитите обитавали днешна Южна Русия на запад от р. Дон.

Σαυρομάτας Ἀμαξοβίους εἴτε Μετανάστας ταῦτα δὴ ἐκάλουν τὰ ἔθνη οἱ τῶν ἱστοριῶν ἀναγραψάμενοι τὰ ἀρχαιότατα, καὶ εἴ τι ἄλλο θηριῶδες ἀνθρώπων γένος ἢ νέμεσθαι, ἢ ἱδρύσθαι ἐνταῦθα ξυμβαίνει. οἷς δὴ ἀπέραντα πολεμησείουσιν ὑπαντιάζειν διατεινομένῳ Ἰουστινιανῷ βασιλεῖ πάρεργόν τε οὐδὲν ποιουμένῳ ἐπάναγκες ἦν ἐρύματά τε περιβάλλεσθαι ἀνάριθμα καὶ στρατιωτῶν ἀμύθητα φυλακτήρια καταστήσασθαι, καὶ ὅσα ἄλλα πολεμίοις ἀνεπικηρυκεύτοις τε καὶ ἀνεπιμίκτοις ἐμπόδια εἴη. οἷς δὴ τοῖς πολεμίοις τὸν πόλεμον οὐκ ἐξ αἰτίας ἐγειρομένοις ποιεῖσθαι νόμος, οὐδὲ μετὰ πρεσβείαν ἐπενεγκεῖν, οὐδὲ μὴν οὐδὲ ξυνθήκαις διαλῦσαί τισιν, ἢ κατὰ χρόνον ἀνακωχεῦσαι, ἀλλ' ἐγχειρῆσαι μὲν ἀπροφασίστως, καταλῦσαι δὲ σιδήρῳ μόνῳ. ἀλλὰ καὶ ὣς ἐπὶ τῆς ἱστορίας τὰ λειπόμενα βαδιούμεθα. ἔργου γὰρ ἀρξαμένους τρόπῳ ὁτῳοῦν ἐς πέρας ἀφῖχθαι ξυνοίσει μᾶλλον ἢ ἀτελεύτητον ἀπολιπόντας ὀπίσω ἰέναι. ἐπεὶ καὶ ἄλλως ἂν οὐκ ἔξω κατηγορίας τὸ πρᾶγμα εἴη, βασιλέα μὲν τὸν ἡμέτερον εἰργάσθαι τὰ ἔργα, ἡμᾶς δὲ τοὺς ὑπὲρ αὐτῶν ἀποκνεῖν λόγους. μέλλοντας δὲ τὰ Εὐρωπαῖα τούτου δὴ τοῦ βασιλέως διαριθμεῖσθαι οἰκοδομήματα, ὀλίγα ἄττα ἀμφὶ τῇδε τῇ χώρᾳ ὑπειπεῖν ἄξιον.

Ἐκ τοῦ Ἀδριατικοῦ καλουμένου πελάγους ἐπιρροή τις διωθουμένη τε καὶ ἀποσαλεύουσα τῆς ἄλλης θαλάσσης ἐπὶ τὴν ἤπειρον ἀναβαίνει, καὶ σχίζουσα τὴν γῆν ἐπὶ πλεῖστον ποιεῖται τὸν Ἰόνιον κόλπον, ἐν δεξιᾷ μὲν Ἠπειρώτας τε καὶ τὰ ἐκείνῃ ἔθνη, ἐν ἀριστερᾷ δὲ Καλαβροὺς ἔχουσα, ἔν τε πορθμῷ ἐπὶ μακρότατον θλιβομένη περιλαμβάνει τὴν ἤπειρον σχεδόν τι πᾶσαν. καθύπερθε δὲ ἀντιπρόσωπος τῇ θαλάσσῃ φερόμενος ποταμὸς Ἴστρος γῆς τῆς Εὐρώπης νησοειδῆ τὴν γῆν τίθεται. ἐνταῦθα οἰκοδομήματα πολλά τε καὶ ἀξιολογώτατα ὁ βασιλεὺς οὗτος πεποίηται. πᾶσαν γὰρ Εὐρώπην ἐς τὸ ἀσφαλὲς τειχισάμενος ἀπρόσβατον κατεστήσατο βαρβάροις εἶναι, οἳ δὴ ὑπὲρ Ἴστρου ποταμοῦ ᾤκηνται.

мена, наричани от най-древните историци савромати, живеещи на кола, или метанасти[1], а също дори и някое зверοподобно племе, което там води пастирски или уседнал живот. А докато император Юстиниан се старaел да се противопостави на безграничната им жажда за воюване и искал да постигне нещо съществено в това отношение, сметнал за необходимо да издигне безбройни укрепления и да постави там неизразимо много военни стражи и всякакви други препятствия срещу тия непримирими и недружелюбни неприятели. В същност тия неприятели имат обичай да предизвикват война без причина, да я обявяват, без да изпращат пратеници, да не я прекратяват с някакъв договор или да я спират за известно време, но да я започват без всякакъв повод и да я привършват само с оръжие. Но все пак ние ще се насочим към останалата част от нашето повествование. Впрочем, щом сме почнали веднаж известна работа, ще бъде по-полезно да я изкараме докрай, отколкото да я оставим недовършена и да бъдем принудени да се връщаме назад. Пък и в противен случай не бихме избягнали обвинението, че докато нашият император е извършвал дела, ние сме се колебаели да ги разгласим. Но като се тъкмим да изброим строежите на тоя император в Европа, ще бъде уместно да кажем предварително нещо за тая земя.

От тъй нареченото Адриатическо море[2] се откъсва един ръкав и като се отделя от останалото море, се отправя към сушата. Той просича земята на твърде голямо пространство и образува Йонийския залив,[3] като оставя надясно епиротите и другите тамошни племена, а наляво — калабрийците, и като се стеснява много надлъж в мястото за преминаване, обхваща почти цялата суша. А отгоре реката Истър се спуща от срещуположната страна на морето и предава на Европа формата на полуостров. Там нашият император е направил многобройни и твърде бележити постройки. С тях, като укрепил по сигурен начин цяла Европа, направил я недостъпна за варварите, които живеят отвъд реката Истър.

[1] Части от сарматското племе язиги се преселили през първата половина на I в. от н. е. в областта между Дунав и Тиса и поради това били наречени *метанасти*, т. е. преселници. [2] Под Адриатическо море древните гърци разбирали северната част на дн. Адриатическо море, значи морето при устието на р. По. [3] С името Йонийски залив се означава тук частта от днешното Адриатическо море между Южна Италия и Епир, която обхваща и повечето от т. нар. Йонийски острови.

Ἀλλά μοι ἀπὸ τῆς τοῦ βασιλέως ἀρκτέον πατρίδος, ᾗ πασῶν μάλιστα τά τε πρωτεῖα ἐν πᾶσι τοῖς ἄλλοις καὶ τοῦδε τὰς ἀπαρχὰς τοῦ λόγου δοτέον. αὐτῇ γὰρ ἂν μόνῃ ὀγκοῦσθαί τε καὶ διαθρύπτεσθαι καὶ ἀποσεμνύνεσθαι πρέποι βασιλέα Ῥωμαίοις θρεψαμένῃ τε καὶ παρασχομένῃ τοιοῦτον, οὗ δὴ τὰ ἔργα καὶ λόγῳ εἰπεῖν καὶ γραφῇ παρακαταθέσθαι ἀμήχανον.

Ἐν Δαρδάνοις που τοῖς Εὐρωπαίοις, οἳ δὴ μετὰ τοὺς Ἐπιδαμνίων ὅρους ᾤκηνται, τοῦ φρουρίου ἄγχιστα, ὅπερ Βεδερίανα[a] ἐπικαλεῖται, χωρίον Ταυρίσιον[b] ὄνομα ἦν, ἔνθεν Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ὁ τῆς οἰκουμένης οἰκιστὴς ὥρμηται. τοῦτο μὲν οὖν τὸ χωρίον ἐν βραχεῖ τειχισάμενος κατὰ τὸ τετράγωνον σχῆμα καὶ γωνίᾳ ἑκάστῃ πύργον ἐνθέμενος Τετραπυργίαν εἶναί τε καὶ καλεῖσθαι πεποίηκε. παρ' αὐτὸ δὲ μάλιστα τὸ χωρίον πόλιν ἐπιφανεστάτην ἐδείματο, ἥνπερ Ἰουστινιανὴν ὠνόμασε Πρῖμαν (πρώτη δὲ τοῦτο τῇ Λατίνων φωνῇ δύναται) ταῦτα τῇ θρεψαμένῃ τροφεῖα ἐκτίνων. καίτοι Ῥωμαίους ἐχρῆν ἅπαντας τοῦτο δὴ ἀλλήλοις ἐπικοινοῦσθαι τὸ ὄφλημα, ἐπεὶ καὶ σωτῆρα ἐθρέψατο ἡ χώρα κοινὸν ἅπασιν. ἐνταῦθα δὲ καὶ ὀχετὸν τεκτηνάμενος ὕδασι τὴν πόλιν ἀειρρύτοις διεπράξατο ἐπιεικῶς πλήθειν. πολλὰ δὲ καὶ ἄλλα τῷ τῆς πόλεως οἰκιστῇ ὑπέρογκά τε καὶ λόγου πολλοῦ διαπεπόνηται ἄξια. θεοῦ μὲν τεμένη διαριθμεῖσθαι οὐ ῥᾴδια, καταγώγια δὲ ἀρχόντων φράζεσθαι λόγῳ ἀμήχανα, στοῶν μεγέθη, ἀγορῶν κάλλη, τὰς κρήνας, τὰς ἀγυιάς, τὰ βαλανεῖα, τὰ πωλητήρια. πόλις ἁπλῶς μεγάλη καὶ πολυάνθρωπος καὶ τὰ ἄλλα εὐδαίμων καὶ οἵα τῆς χώρας ἁπάσης μητρόπολις εἶναι. εἰς ἀξιώματος γὰρ τοσόνδε ἥκει. πρὸς δὲ καὶ τὸν Ἰλλυριῶν ἀρχιερέα διακεκλήρωται, τῶν ἄλλων πόλεων αὐτῇ, ἅτε πρώτῃ τὸ μέγεθος οὔσῃ, ἐξισταμένων. ὥστε καὶ ἀνθυπούργηκε τῷ βασιλεῖ κλέος· ἡ μὲν γὰρ τροφίμῳ

[a] *βεδερίανα* Maltr.] *βεδρίανα* V. [b] *ταυρίσιν* V.

Но аз трябва да почна с родината на императора, на която трябва да се отдаде както първенство във всичко останало, тъй и първият принос на моя разказ. Защото само ней подобава да се гордее, ликува и тържествува, загдето е отгледала и дала на ромеите един такъв император, на когото делата не могат нито да се изприкажат, нито да се опишат.

У европейските дарданци,[1] които живеят зад епидамнийските предели,[2] съвсем наблизо до укреплението, което се нарича Ведериана, има едно място, на име Тавризион, отгдето произлиза император Юстиниан, възстановителят на света.[3] В късо време той оградил това място със стена във вид на четириъгълник и поставил на всеки негов ъгъл по една кула, та го направил да бъде наистина Четирикулие и така да се нарича. А до самото това място построил великолепен град, който нарекъл Юстиниана Прима (това значи на латински „първа")[4] и така изпълнил своя дълг към родината си, загдето го отгледала. Разбира се, всички ромеи би трябвало да вземат участие в тоя дълг, тъй като страната е отгледала и спасител, общ за всички. А като построил там водопровод, направил града да изобилствува, както подобава, с вечно несекващи води. А и много други неща направил за гордост на основателя на града и за приказ. Не е лесно да се изброят божиите храмове, нито е по силите ни да опишем жилищата на сановниците, огромните размери на колонадите, красивите площади, чешмите, улиците, баните и тържищата. С една дума град голям и многолюден и изобщо цъфтящ, и при това заслужено метрополия на цялата област: до такова достойнство тоя град достигнал. Освен това той е седалище на илирийския архиерей. Тая чест му отстъпили останалите градове, понеже по своята големина той е пръв измежду тях, та дори служел за слава

---

[1] Европейските дарданци поселвали областта на горни Вардар, на Дрин и на горна Сръбска Морава до Ниш, докато азиатските дарданци обитавали Троада в северозападния ъгъл на Мала Азия. [2] Т. е. зад пределите на Епидамн (Драч). [3] Т. е. на Византийската империя. [4] Според Агатий, който след смъртта на Прокопий се заел да продължи историческото съчинение на Прокопий, старото название на Iustiniana Prima било Ведериана (*Agathias*: HGM, ed. Dindorf, II, p. 324, 9). *Mannert*, Ant. Geogr., VII, 107, отъждествява Iustiniana Prima с дн.Скопие. *Й. Иванов*, пос. съч., стр. 23, без да отъждествява двата града, поставя Iustiniana Prima в местността Мощени при Кадин мост (Кюстендилско), която обаче не е влизала в обсега на Дардания. Haury забелязва под текста на това място, че тоя град бил дн. Охрид, като се позовава на твърдението на Никифор Калист, че Юстиниан удостоил родния си град Охрид с архиепископия и го нарекъл Първа Юстиниана. Обаче този византийски автор е живял в началото на XIV в., когато охридската патриаршия си е била вече присвоила правата на Iustiniana Prima.

ἀποσεμνύνεται βασιλεῖ, ὁ δὲ ἀντιφιλοτιμεῖται δεδημιουργηκέναι τὴν πόλιν. καί μοι ἄχρι τοῦδε εἰπεῖν ἀποχρήσει. ἅπαντα γὰρ ἐς τὸ ἀκριβὲς λεπτολογεῖσθαι ἀμήχανον, ἐπεὶ τῷ βασιλεῖ προσηκούσης τῆς πόλεως ἐλασσοῦσθαι αὐτῆς ἅπαντα λόγον ἐπάναγκες.

Ἔτι μέντοι καὶ Βεδερίανα τὸ φρούριον ἀνοικοδομησάμενος ὅλον πολλῷ ὀχυρώτερον κατεστήσατο. ἦν δέ τις ἐν Δαρδάνοις ἐκ παλαιοῦ πόλις, ἥπερ Οὐλπιᾶνα ὠνόμαστο. ταύτης τὸν περίβολον καθελὼν ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον (ἦν γὰρ σφαλερὸς ἐς τὰ μάλιστα καὶ ὅλως ἀχρεῖος) ἄλλα τε αὐτῇ παμπληθῆ ἐγκαλλωπίσματα ποιησάμενος, ἔς τε τὴν νῦν μεταθέμενος εὐκοσμίαν, Σεκοῦνδαν αὐτὴν Ἰουστινιανὴν ἐπωνόμασε. σεκοῦνδαν γὰρ τὴν δευτέραν Λατῖνοι λέγουσι. καὶ ἄλλην δὲ αὐτῇ πλησίον ἐδείματο πόλιν οὐ πρότερον οὖσαν, ἥνπερ Ἰουστινούπολιν[a] τῷ θείῳ ὁμωνύμως ἐκάλεσεν. ἀλλὰ καὶ Σαρδικῆς καὶ Ναϊσουπόλεως[b], ἔτι μέντοι Γερμαῆς τε καὶ Πανταλείας[c] διερρωγότα τῷ χρόνῳ τὰ τείχη εὑρὼν οἰκοδομησάμενός τε ξὺν τῷ ἀσφαλεῖ ἄμαχα τοῖς πολεμίοις διεπράξατο εἶναι. καὶ πολίχνια δὲ τούτων δὴ μεταξὺ ἐδείματο τρία, Κρατίσκαρά τε καὶ Κουιμέδαβα[d] καὶ Ῥουμισίανα. οὕτω μὲν οὖν τάσδε τὰς πόλεις ἐκ θεμελίων ἀνέστησε. πρόβολον δὲ ἰσχυρότατον αὐτῶν τε καὶ πάσης Εὐρώπης Ἴστρον ποταμὸν ποιεῖσθαι ἐθέλων, ἐρύμασι τοῦ ποταμοῦ τὴν ἠϊόνα περιβάλλει συχνοῖς, ὥσπερ μοι γεγράψεται οὐ πολλῷ ὕστερον, φυλακτήριά τε ‹σ›τρατιωτῶν πανταχόθι τέθειται τῆς ἀκτῆς, ἀναχαιτίσοντα τὴν διάβασιν βεβαιότατα τοῖς τῇδε βαρβάροις. ἀλλὰ καὶ τούτων οἱ ἐξειργασμένων, ὑπόπτως ἐς τῆς ἀνθρωπείας ἐλπίδος τὸ σφαλερὸν ἔχων, λογισάμενός τε ὡς εἰ τοῖς πολεμίοις ὅτῳ δή ποτε τρόπῳ διαπορθμεύσασθαι δυνατὰ εἴη, ἐπιθήσονται ἀφυλάκτοις τὸ παράπαν τοῖς ἀγροῖς οὖσι, καὶ ἀνθρώπους μὲν ἐξανδραποδιοῦσιν ἡβηδὸν ἅπαντας, χρήματα δὲ ληΐσονται πάντα, οὐκ ἐπὶ κοινῆς αὐτοῖς μόνον τὴν ἀσφάλειαν ἐν τοῖς κατὰ τὸν

[a] *ἰουστινόπολιν* A. [b] *ναϊσο πόλεως* V. [c] *πανταλείας* V] *πανταλίας* A. [d] *Κουιμέδαβα* = Cui me dabam? coni. Haury.

на императора.[1] Градът се хвали, загдето е отгледал императора, а последният се гордее, загдето е въздигнал града. Нека да спра разказа си дотука. Невъзможно е да се разкаже всичко точно и подробно, тъй като всяко описание стои по-долу от величието на тоя град, който е свързан с императора.

При това той възстановил и цялото укрепление Ведериана и го направил много по-яко. А имало у дарданците един стар град, който бил наричан Улпиана.[2] Той съборил по-голямата част от околовръстната му стена (тя била почти изцяло разнебитена и напълно негодна) и като я възстановил по бляскав начин, въздигнал града до сегашното му цъфтящо положение и го нарекъл Секунда Юстиниана. Секунда значи на латински „втора“. Той създал и друг град близо до него, който по-напред не съществувал, и го нарекъл по името на вуйчо[3] си Юстинопол. Но като видял, че и стените на Сардика, Наисопол[4] и още на Германия и Пауталия[5] били разрушени от времето, построил ги яко, направил ги непревземаеми за неприятелите и съзидал помежду им три градчета, Кратискара,[6] Куимедава[7] и Румисиана.[8] Така възстановил от основи тия градове. Той желаел да превърне река Истър в най-яка преградна защита за споменатите [градове], както и за цяла Европа. Затова и издигнал по брега на тая река много укрепления, както малко по-сетне ще изложа, и поставил навред по брега ѝ войнишки стражи, които да възпират тамошните неприятели да не преминават реката. Но ако и да извършил това, той не бил уверен, че човешката надежда е сигурна, и си мислел, че ако се удадяло на неприятелите да се прехвърлят по някакъв начин през реката, те щели да се втурнат върху съвсем беззащитните селища, да завличат в робство всички люде, годни за военна служба, и да ограбват всичко. Затова той не се задоволил само да им осигури защитата изоб-

[1] За това говори Юстиниановата новела от 535 г. (за това вж. подробно тук стр. 47 сл.). Тъй като подвластните на Iustiniana Prima провинции са образували част от създадения от Диоклециан илирийски диоцез, архиепископът на Iustiniana Prima се назовава тук „илирийски архиерей“. [2] Дн. Липлян, на север от Шар планина. [3] Имп. Юстин I. [4] Дн. Ниш. [5] Дн. Кюстендил, чието име в античността е гласяло *Πανταλία*, Pautalia. Очевидно написът *Πανταλία* почива на погрешно разчитане на името *Πανταλία* в първообраза на Прокопиевия ръкопис. [6] Според *Tomaschek*, Die alten Thraker, II, 2 p. 87, Кратискара се е намирала между София и Бела Паланка. [7] *Tomaschek*, op. cit., p. 85, отъждествява Куимедава, като я поставя до Перинт, със споменатата по-долу крепост Кумудева (De aed., p. 123, 29). Куимедава (*Κουιμέδαβα*) едва ли представя латинизуването на първоначалната (тракийска) форма Кумудева от страна на римските войници в смисъл „Cui me dabam“, както предполага в критичния апарат към това място Haury. [8] Дн. Бела Паланка в Югославия.

ποταμὸν ὀχυρώμασιν ἀπέλιπεν εἶναι, ἀλλὰ καὶ ἰδίαν πεποίηται· οὕτω συνεχῆ τὰ ἐρύματα ἐν τοῖς χωρίοις ἀπεργασάμενος ὥστε ἀγρὸς ἕκαστος ἢ φρούριον ἀποτετόρνευται, ἢ τῷ τετειχισμένῳ πρόσοικός ἐστιν. (pp. 102,20—107,12)

IV 3. *Πόλις δὲ ἦν τις ἐπὶ Θεσσαλίας, Διοκλητιανούπολις ὄνομα, εὐδαίμων μὲν τὸ παλαιὸν γεγενημένη, προϊόντος δὲ τοῦ χρόνου βαρβάρων οἱ ἐπιπεσόντων καταλυθεῖσα καὶ οἰκητόρων ἔρημος γεγονυῖα ἐπὶ μακρότατον· λίμνη δέ τις αὐτῇ ἐν γειτόνων τυγχάνει οὖσα, ἣ Καστορία ὠνόμασται. καὶ νῆσος κατὰ μέσον τῆς λίμνης τοῖς ὕδασι περιβέβληται. μία δὲ εἰς αὐτὴν εἴσοδος ἀπὸ τῆς λίμνης ἐν στενῷ λέλειπται, οὐ πλέον ἐς πεντεκαίδεκα διήκουσα πόδας. ὄρος τε τῇ νήσῳ ἐπανέστηκεν ὑψηλὸν ἄγαν, ἥμισυ μὲν τῇ λίμνῃ καλυπτόμενον, τῷ δὲ λειπομένῳ ἐγκείμενον. διὸ δὴ ὁ βασιλεὺς οὗτος τὸν Διοκλητιανουπόλεως ὑπεριδὼν χῶρον ἅτε που διαφανῶς εὐέφοδον ὄντα καὶ πεπονθότα πολλῷ πρότερον ἅπερ ἐρρήθη, πόλιν ἐν τῇ νήσῳ ὀχυρωτάτην ἐδείματο, καὶ τὸ ὄνομα, ὡς τὸ εἰκός, ἀφῆκε τῇ πόλει. — — — ἐντὸς καθειργμένην καλοῦσι Παλλήνην. τὴν μέντοι εἴσοδον διατειχίσματι τὸ παλαιὸν καταλαβόντες οἱ ἐπιχώριοι, ταύτῃ τε τὴν ἑκατέρωθι συζεύξαντες θάλασσαν, πόλιν ἐνταῦθα ἐδείμαντο, ἣν πάλαι μὲν Ποτίδαιαν, τανῦν δὲ Κασανδρίαν ὀνομάζουσιν. οὕτω δὲ τὰς ἐνταῦθα οἰκοδομίας ὁ χρόνος διέφθειρε πάσας ὥστε δὴ Οὐννικόν τι ἔθνος οὐ πολλῷ πρότερον καταθέοντες τὰ ἐκείνῃ χωρία, ὥσπερ τι διαχειρίζοντες οἷόν τι πάρεργον, τό τε ξύμβαμα*[a] *τοῦτο καὶ τὴν πόλιν ἄφοβοι ἐξεῖλον, καίπερ ἐξ οὗ γεγόνασιν ἄνθρωποι οὐ τειχομαχήσαντες πώποτε. ἀλλὰ καὶ τοῦτο Ἰουστινιανῷ βασιλεῖ γέγονε πρόφασις ἀρετήν τε καὶ μεγαλοφροσύνην ἐνδείξασθαι. τοῖς γὰρ ξυμπίπτουσι χαλεποῖς ἀντίξουν ποιούμενος ἀεὶ τὴν αὑτοῦ πρόνοιαν, τῶν ξυμβεβηκότων τὰ πονηρότατα ταῖς ἐπιγινομέναις ἀγαθοεργίαις εὐθὺς μεταβιβάζεται ἐς τύχην ἀμείνω. καὶ Παλλήνης ἀμέλει πόλιν τε τὴν προβεβλημένην τῆς χώρας ἁπάσης καὶ τὸ κατὰ τὴν εἴσοδον διατείχισμα τοῖς ἐπιβουλεύειν ἐθέλουσιν ἄμαχόν τε καὶ ἀνανταγώνιστον διεπράξατο διαφανῶς εἶναι. ταῦτα μὲν οὖν ἐν πράξεσιν αὐτῷ ταῖς ἐπὶ Μακεδονίαν διαπεπόνηται.*

a *ξύμβαμα* V] *ξύναμμα* conic. Maltr.

що чрез издигнатите край реката укрепления, но им създал и особена [защита]. Така той издигнал начесто укрепления в отделните места, та селищата се превръщали в крепост или се намирали наблизо до някое укрепено място.

Имало един град в Тесалия, на име Диоклитианопол, някога цъфтящ, но с течение на времето и поради нападенията на варварите върху него бил разрушен и отдавна запустял. Наблизо до него се намира едно езеро, което се нарича Кастория, и един остров всред езерото, заобиколен от водите му. До него има само един достъп през езерото — една теснина, която не е по-широка от петнадесет стъпки. И в острова се издига една твърде висока планина, която до половина се заобикаля от езерото, а в останалата си част се надвесва над сушата. Затова нашият император пренебрегвал мястото на Диоклитианопол, понеже то било много достъпно за нападение, и поради тая причина градът, както казах, бил отдавна пострадал. Той съзидал на острова един силно укрепен град и му дал, както било естествено, своето име. — — —

Някогашните жители на полуострова Палена[1] заградили входа му с напречна стена и така, като имали от двете страни море, основали там град, който някога бил наричан Потидея, а сега Касандрия.[2] Но всичките тамошни постройки времето така разрушило, че някакво хунско племе, като се нахвърлило не много отдавна върху тия места, превзело между другото и преградата, и града безнаказано, ако и преди това, откакто се помни, никога [хуните] да не са превземали укрепления. Но и това дало повод на император Юстиниан да прояви добродетел и великодушие, защото имал навик винаги да противопоставя предвидливостта си на опасностите, които се появявали, и веднага чрез добри дела насочвал и най-лошите случаи към по-добър изход. И той така устроил, разбира се, града в Палена, който служил за защита на цялата страна, пък и напречната му стена откъм входа на полуострова, та станали очевидно непревземаеми и непреодолими за ония, които биха ги нападнали. И тъй такива дела извършил в Македония.

1 Дн. Халкидически полуостров Касандра. 2 Градът Касандра, разположен на шийката на едноименния полуостров.

Ῥεῖ δέ τις ποταμὸς Θεσσαλονίκης οὐ πολλῷ ἄποθεν, Ῥήχιος ὄνομα· ὃς δὴ χώραν ἀγαθήν τε καὶ γεώδη περιερχόμενος τὰς ἐκβολὰς εἰς θάλασσαν τὴν ἐκείνῃ ποιεῖται. προσηνὴς δὲ ὁ ποταμός ἐστι, γαληνὸν τὸ ὕδωρ καὶ πότιμον, ἡ γῆ χθαμαλή, ἀρόματα πολλά, ἕλος εὔνομον. καὶ ταύτῃ μὲν εὐδαιμονίας ἡ χώρα εὖ ἔχει, βαρβάροις δὲ λίαν εὐέφοδος οὖσα ἐτύγχανεν, οὔτε φρούριον ἐν σημείοις τεσσαράκοντα οὔτε ἄλλο τι ἔρυμα ἔχουσα. διὸ δὴ ὁ βασιλεὺς παρά τε τὰς τοῦ Ῥηχίου ποταμοῦ ἐκβολὰς καὶ τὴν τῆς θαλάσσης ἠϊόνα φρούριον ᾠκοδομήσατο ἐχυρώτατον, καινουργήσας αὐτός, ὅπερ Ἀρτεμίσιον ἐπωνόμασται. (pp. 112, 14—28; 115,2—116,5)

Недалеч от Солун тече една река, на име Рихиум.[1] Тя лъкатуши през плодородна и некаменистa почва и се влива в тамошното море. Приятно е течението на реката; водата е спокойна и пивка; земята е равна и има много ниви и добри пасбища. Поради това страната се намира в цъфтящо благосъстояние: тя била обаче за варварите лесно достъпна, тъй като нямало там нито крепост, нито какво и да е друго укрепление на разстояние четиридесет мили.[2] Затова именно императорът издигнал при устието на река Рихиум и при брега на морето едно твърде силно укрепление, като го построил от основи и го нарекъл Артемизий.[3]

IV 4. *Ὅσα δὲ καὶ ἄλλα ὀχυρώματα ἐν τῇδε τῇ τῆς Εὐρώπης πεποίηται μοίρᾳ εἰπεῖν ἄξιον. καὶ εἰ μὲν παρ᾽ ἄλλοις ἀνθρώπων τισὶ μακράν τε ᾠκημένοις καὶ πολιτείαν ἑτέραν ἔχουσι τὸν κατάλογον ἐποιούμεθα τῶν τῇδε φρουρίων, ἅπερ Ἰουστινιανῷ βασιλεῖ εἴργασται, ἵνα δὴ ἔμελλεν ὁ λόγος ἀμάρτυρος εἶναι, εὖ οἶδ᾽ ὅτι μυθολόγος τε ἂν τῶν ἔργων τῷ ἀριθμῷ ἔδοξεν εἶναι καὶ ἄπιστος ὅλως. νῦν δὲ (ἥ τε γὰρ ὄψις*[a] *οὐ μακράν που τυγχάνει οὖσα καὶ παμπληθεῖς ἄγαν οἱ ἐκεῖθεν ἐπιχωριάζοντες ἡμῖν ἄνθρωποι) φέρε δὴ νεανιευσάμενοι τὴν ἀλήθειαν ἐχέγγυον οὖσαν, ἀπαριθμησώμεθα μηδεμιᾷ ὀκνήσει τὰ ὀχυρώματα, ὅσα δὴ ἀμφὶ τὰς χώρας τάς μοι ἔναγχος δεδηλωμένας πεποίηται Ἰουστινιανὸς βασιλεύς, ἢ τὰ πεπονηκότα ἐρυμάτων ἀνανεούμενος, ἢ νέα τείχη ἐπιτεχνώμενος. οὐδὲν δὲ χεῖρον ὡς ἐν καταλόγῳ ἐπελθεῖν ἅπαντα, ὡς μὴ τῶν ὀνομάτων ἐπιμιξίᾳ ὄχλος τις ἐπιγένηται τῷ λόγῳ πολύς.* (p. 116, 6—22)

Заслужава да се изброят и останалите укрепления, които са направени в тая част на Европа. И ако пред някои други люде, които живеят надалеч от нас и в друга държава, изнесем списъка на тамошните укрепления, построени от император Юстиниан, без да можем да се позовем на свидетели, то без съмнение тоя [списък] би им се показал поради [големия] брой на делата баснословен и напълно невероятен. А сега — тъй като всичко това може да се види отблизо с очи и оттам идват при нас твърде много люде, — като се осланяме на несъмнената истина, нека изброим без всяко колебание укрепленията, които император Юстиниан е направил в споменатите преди малко области, било като възстановявал пострадалите укрепления, било като издигал нови стени. По-добре ще бъде да ги изброя всички във вид на списък, за да не би поради безразборното предаване на имената да се създаде в изложението някаква голяма бъркотия.

Ἐπὶ Μακεδονίας·

Κάνδιδα.	*Βολβός.*
Κολοβῶνα.	*Βριγίζης.*
Βασιλικὰ Ἀμύντου.	*Ὀπτᾶς.*
	Πλευρόν.
Μελίχιζα.	*Κάμινος.*
Πασκᾶς.	*Θέρμα.*
Αὐλών.	*Βογᾶς.*

В Македония:

Кандида,	Волвос[5],
Коловона,	Вригизис,
Базиликата на Аминт,	Оптас,
	Плеврон,
Мелихиза,	Камин,
Паскас,	Терма[6],
Авлон[4],	Вогас,

[a] *γὰρ ὄψις* scripsit Haury] *πάροψις* V.

[1] Рихиум е име на реката, която отвежда водите на езерото Волве (дн. Бешикгьол) в западната част на Орфанския залив, наричан още Струмски или Рендийски. [2] Тъй като една римска миля е равна на 1480 м, това разстояние е около 59 км. [3] Укреплението Артемизий се е намирало на североизточния ъгъл на Струмския залив. [4] Авлон се е намирал в долината, през която езерото Волве се влива в Орфанския залив. [5] Болбес е бил разположен на едноименното езеро. [6] Терма се е намирало в най-вътрешната част на наречения по негово име Термически залив (дн. Солунски залив) при сегашното място Седес, което отстои на 10 км югоизточно от Солун и притежава серни минерални извори.

Νεάπολις.	*Δροῦλλος.*	Неапол[1],	Друл,
Κάλαρνος.	*Βικτωρίας.*	Каларн,	Виктория,
Μουσεῖον.		Музейон[2],	а възстановени
Ἀκρέμβα.	*Ἀνενεώθη δὲ τάδε·*	Акремва,	следните:
Ἀδριάνιον.	*Κεσίανα.*	Адрианион,	Кесиана,
Ἔδανα.	*Τεζούλη.*	Едана,	Тезули,
Σίκλαι.	*Οὐσιανά.*	Сикле,	Усиана,
Νύμφιον.	*Βεσίανα.*	Нимфион,	Весиана,
Μέτιζος.	*Μασκᾶς.*	Метиз,	Маскас,
Ἀργικιανόν.	*Λίστη.*	Аргикианон,	Листи,
Βάζινος.	*Κελλιριανά.*	Вазин,	Келириана,
Κασσωπᾶς.	*Ζυσβάες.*	Касопес[3],	Зисваес,
Παρθίων	*Γένζανα.*	Партион,	Гензана,
Γεντιανόν.	*Πετρίζην.*	Гентианон,	Петризин,
Πρινίανα.	*Εὐτυχιανά.*	Приниана,	Евтихиана,
Θήστεον.	*Μουλατώ.*	Тистеон	Мулато,
Κύρρου.	*Βελάς.*	Киру,	Велас,
Γουρασσών.	*Κάτταρος.*	Гурасон,	Катар,
Κουμαρκίανα.	*Κατταρηκός.*	Кумаркиана,	Катарик,
Λιμνηδήριον.	*Πέντζα.*	Лимнидирион,	Пенца,
Βουρβοώδην.	*Κατταφέτερος.*[a]	Вурвоодин,	Катафетер[4],
Βάβας.	*Δάβανος.*	Вавас,	Даван,
Κρυνίανα.	*Κούβινος.*	Криниана,	Кувин,
Πέλεκον.	*Γέρματζα.*	Пелекон,	Гермаца,
Λάγης.	*Βικτωριανά.*	Лагис,	Викториана,
Κραταιά.	*Ἄζετα.*	Кратеа,	Азета,
Φασκίαι.	*Δουρβουλιανά.*	Фаские,	Дурвулиана,
Πλακιδιανά.	*Σούρικον.*	Плакидиана,	Сурикон,
Ὑγεά.	*Κούσινες.*	Игеа,	Кусинес,
Λιμναaί.	*Τουττιανά.*	Лимнае,	Тутиана,
Ὄπτιον.	*Βαλλεσιανά.*	Оптион,	Валезиана,
Χάραδρος.	*Βήλλα.*	Харадрос,	Вила,
Κάσσωπες.	*Κατρέλατες.*	Касопес.	Катрелатес,
	Κασύελλα.	В Тесалия били	Касиела,
Ἀνενεώθη καὶ ἐπὶ Θεσ-	*Μανίανα.*	възстановени след-	Маниана,
σαλίας φρούρια τάδε·	*Πρισκούπερα.*	ните укрепления:	Прискупера,
Ἀλκών.	*Μιλετής.*	Алкон,	Милетис,
Λόσσονος.	*Δαρδάπαρα.*	Лосон,	Дардапара[5],
Ἰεροντική.	*Κέσουνα.*	Геронтика,	Кесуна,
Πέρβυλα.	*Βερινιανά.*	Первила,	Вериниана,
Κερκινέου.	*Λάσβαρος.*	Керкинеу,	Ласвар,
Σκιδρεοῦς.	*Καστελλοβρέταρα.*	Скидреус,	Кастеловретара,
Φράκελλαν.	*Ἐδετζίω.*	Фракелан.	Едецио,
		В Дардания били	
Ἐπὶ Δαρδανίας δὲ πε-	*Δίνιον.*	направени следните	Динион,
ποίηται τάδε. νέα μέν·	*Κέκωλα.*	нови укрепления:	Кекола,
Λαβέριον.	*Ἔμαστος.*	Лаверион,	Емаст,
Κάστιμον.	*Καστελῶνα.*	Кастимон,	Кастелона,
Ραβεστόν.	*Καπόμαλβα.*	Равестон,	Капомалва,
Καστέλλιον.	*Σέρετος.*	Кастелион,	Серет,
Ἀκρένζα.	*Πτωχεῖον.*	Акренза,	Птохион,
Τεριάς.	*Κουινώ.*	Териас,	Квино,

[a] *κάτταφ' ἕτερος* V, scribendum putat *Κάτταρος ἕτερος.*

[1] Дн. Кавала, средновековният бълг. Мороуньць. [2] Музейон се е намирал при Олимп. [3] Укрепението Касопес е наречено така по името на епирското племе *Κασσωπαῖοι.* [4] Haury в критичния апарат към това място предполага, че Катафетер представя погрешно предаване на *Κάτταρος ἕτερος*, т. е. „Друг (втори) Катар". [5] Името Дардапара се споменава и в Ремисианската област.

Βέρζανα.
Βεσαΐανα.
Ἄρσα.
Βλεζώ.
Λάβουτζα.
Κυίντου.
Βερμέζιον.
Κατράσεμα.
Ῥοτοῦν.
Κοβέγκιλες.
Μαρκελλιανά.
Πριμονιανά.
Παμίλινος.
Ἀρία.
Ὑπὸ πόλιν Σαρδικήν·
Σκούπιον.
Στένες.
Μαρκίπετρα.
Βρίπαρον.
Ῥωμανιανά.
Στρούας.
Πρωτίανα.
Μακκουνιανά.
Σκοπέντζανα.
Ἐν δὲ τῇ Καβετζῷ χώρᾳ, νέον μὲν Βαλβαί. ἀνενεώθη δὲ τάδε·
Βυρσία.
Σταμαζώ.
Κλεσβέστιτα.
Δουΐανα.
Τούρικλα.
Μέδεκα.
Πεπλαβιός.
Κοῦναι.
Βίνεος.
Τρισκίανα.

Παρνοῦστα.
Τζίμες.
Βιδζώ.
Στενεκόρτα.
Δανεδέβαι.
Ἀρδεία.
** * *. νέα μέν·*
Βουγάραμα[a].
Βέτζας.
Βρεγεδάβα.
Βόρβρεγα.
Τουροῦς.
Ἀνενεώθη δέ·
Σαλεβρίες.
Ἀρκοῦνες.
Δουρίες.
Βουτερίες.
Βαρβαρίες.
Ἀρβατίας.
Κουτζούσουρα.
Ἐταιρίες.
Ἰταβερίες.
Βόττες.
Βιτζιμαίας.
Βαδζιάνια.
Βάνες.
Βιμηρός.
Τουσουδεάας.
Σκουάνες.
Σκεντουδίες.
Σκάρες.
Τουγουρίας.
Βεμάστες.
Στραμεντίας.
Λίγνιος.
Ἰταδεβά.
Ὑπὸ πόλιν Γέρμεννε, νέον μὲν Σκαπλιζώ. ἀνενεώθη δέ·
Γερμάς.

Верзана[1], Весаяна, Арса[2], Влезо, Лавуца, Квинту, Вермезион, Катрасема, Ротун, Ковенкилес, Маркелиана, Примониана, Памилин, Ариа.

В обсега на град Сердика: Скупион, Стенес, Маркипетра, Врипарон, Романиана, Струас, Протиана, Макуниана, Скопенцана.

В Кавецката област ново [укрепление] Валве[3], а възстановени следните [укрепления]: Вирсия, Стамазо, Клесвестита, Дуяна, Турикла, Медека[4], Пеплавиос, Куне[5], Винеос[6], Трискиана[7], Парнуста, Цимес, Видзо, Стенекорта, Данедеве, Ардиа.

. . . нови [укрепления]: Вугарама[8], Вецас, Врегедава, Ворврега, Турус.

А възстановени: Салеврис, Аркунес, Дуриес, Вутериес, Варвариес, Арватиас, Купусура, Етериес, Итавериес, Вотес, Вицимеас, Вадзиания, Ванес, Вимирос, Тусудеас, Скванес, Скентудиес, Скарес, Тугуриас, Вемастес, Страментиас, Лигний, Итадева.

В обсега на град Гермене ново [укрепление] Скаплизо, а възобновени: Гермас[9],

---

[a] *Βουργάραμα*] fortasse scribendum: *Βουργάρακα.*

---

[1] Верзана е вероятно дн. Ново бърдо в Югославия. [2] *Tomaschek*: PWRE, II, col. 1266 s. v. Arsa № 1, е склонен да отнесе това укрепление към областта на Нови пазар — Рашка. [3] Ако укреплението Валве се пада при Вратцата, отдето произлиза названието на гр. Враца (срв. лат. valvae „двукрила врата“), то Кавецката област ще трябва да се отнесе не към Вътрешна Дакия (главен град Сердика), както мисли Томашек (PWRE, II, col. 1866), а към Крайбрежна Дакия (главен град Рациария), която се е простирала между Дунав и Стара планина, на запад от р. Вит. [4] Името Медека, ако произхожда от medicus „лечебен“, може би стои във връзка с дн. Вършецки бани. [5] Забележително е съзвучието с името на дн. с. Кунино, Врачанско. [6] *Oberhummer*: PWRE, III, col. 475, s. v. *Βίναι*, е склонен да отъждестви *Βίνεος* с града *Βίναι* в Македония. Това отъждествяване обаче е невъзможно, тъй като укреплението се пада в Крайбрежна Дакия, която дори не е граничила с Македония. [7] Някои предполагат, че името Трискиана почива на погрешно разчитане на име Прискиана (срв. латинското собствено име Priscus). Дори и да се приеме това предположение, не следва, че Прискиана в текста на Прокопий трябва да се отъждествява с Прасиуана, която е влизала в обсега на Крайбрежна Дакия. [8] *Haury* в критичния апарат към това място предполага, че вместо *Βουγάραμα* трябва да се чете *Βουργάρακα*, като се позовава на името Bugaraca в Itinerarium Antonini. Укреплението се отъждествява с дн. Вакарел (*Tomaschek*, Die alten Thraker, II, 2, p. 62), отгдето следва, че в предходния текст е изпаднало названието на една област, която е принадлежала към Вътрешна Дакия. [9] Може би с името Гермас са означени самите Сапаревски бани, докато градът, който се е намирал наблизо до тях, е бил именуван *Γερμέννε*.

Κανδαράς.
῾Ρολλιγεράς.
Σκινζερίες.
῾Ριγινοκάστελλον.
Σουεγωγμένσε.
῾Υπὸ πόλιν Παυτά·
. . .
Τάρπωρον.
Σουάβαστας.
Χερδούσκερα.
Βλέβοις.
Ζεαπουρίες.
᾿Εν χώρᾳ Σκασσετάνᾳ·
῎Αλαρον.
Μαγιμιάς.
Λουκουνάντα.
Βάλαυσον.
Βούττις.
῾Υπὸ πόλιν δὲ . . . νέα μέν·
Καλβεντία.
Φαράνορες.
Στρανβάστα.
῎Αλδανες.
Βαραχτέστες.
Σάρματες.
῎Αρσενα.
Βράρκεδον.
᾿Εραρία.
Βερκάδιον.
Σαβινίριβες.
Τιμίανα.
Κάνδιλαρ.
῎Αρσαζα.
Βικούλεα.
Καστέλλιον.
Γρόφφες.
Γάρκες.
Πίστες.
Δούσμανες.
Βράτζιστα.
῾Ολόδορις.
Κασσία.

Γράνδετον.
Οὔρβρίανα.
Νώγετο.
Γούρβικον.
Λαύτζονες.
Δουλίαρες.
Μεδίανα.
Τιούγκωνα.
Καστέλλιον.
᾿Ανενεώθη δέ·
῞Ερκουλα.
Μουτζιανικάστελλον.
Βούρδωπες.
Κάλις.
Μιλλάρεκα.
Δέδβερα.
Χεσδούπαρα.
᾿Εν χώρᾳ ῾Ρεμισιανισίᾳ·
Βρίττουρα.
Σούβαρας.
Λαμπωνίανα.
Στρόγγες.
Δάλματας.
Πριμίανα.
Φρερραρία.
Τόπερα.
Τόμες.
Κούας.
Τζερτζενούτζας.
Στένες.
Αἰάδαβα.
Δέστρεβα.
Πρετζουρίες.
Κυμούδεβα.
Λευριάς.
Λούτζολο.
῾Ρεπόρδενες.
Σπέλογκα.
Σκοῦμβρο.
Βρίπαρο.
Τουλκόβουργο.
Λογγίανα.
Λουποφαντάνα[a].
Λαρδάπαρα.

Кандарас,
Ролигерас[1],
Скинзериес,
Ригинокастел,
Свегогмензе.
В обсега на града Паута[лия][2]: . .
Тарпорон,
Суавастас,
Хердускера,
Влевис,
Зеапуриес.
В Скасетанската област:
Аларон,
Магимиас,
Луконанта,
Балавсон,
Бутис.
В обсега на град . . . нови [укрепления]:[3]
Калвентиа,
Фаранорес,
Странваста,
Алданес,
Варахтестес,
Сарматес,
Арсена[4],
Вракредон,
Ерария,
Веркадион,
Савиниривес,
Тимиана,
Кандилар[5],
Арсаза,
Викулеа,
Кастелион,
Грофес,
Гаркес,
Пистес,
Дусманес,
Врациста,
Олодорис,
Касия,

Грандетон,
Урвриана,
Ногето,
Гурвикон,
Лавцонес,
Дулиарес,
Медиана[6],
Тиункона,
Кастелион,
а възобновени:
Еркула,
Муцианикастелон,
Вурдопес,
Калис,
Миларека[7],
Дедвера,
Хездупара.
В Ремисианската област[8]:
Вритура,
Суварас,
Лампониана,
Стронгес,
Далматас,
Премиана,
Фрерария,
Топера,
Томес,
[А]кве[9],
Церценуцас,
Стенес,
Еадава,
Дестрева,
Прецуриес,
Кумудева,
Девриас,
Луцоло,
Реporденес,
Спелонка,
Скумвро,
Брипаро,
Тулкобурго,
Лонгиана,
Лупофонтана,
Дардапара,

a λουποφαντάνα V] scribendum Λουποφοντᾶνα = Lupi fontana.

1 *Добруский*: СбНУК, XI (1894), стр. 88, предполага, че Ролигерас съответствува на дн. с. Рила. 2 Името Паута (*Παύτα*) представя опростената форма на *Πανταλία*, която се среща и върху монети от този град. 3 *Tomaschek*, Die alten Thraker, II, 2, pp. 82, 85, отнася някои от споменатите тук укрепления, каквито са *Στράνβαστα*, *῎Αλδανες* и др., към обсега на гр. Naissos. Очевидно той е смятал, че тук под „нови кастели" е изпаднало името на Naissos (Ниш). 4 Предполага се, че крепостта Арсена е тъждествена със средновековната сръбска крепост Ржан между Кюприя и Алексинац (вж. *Tomaschek*: PWRE, II, col. 1272 s. v. Arsena). 5 Кандилар е може би дн. Тетово. 6 К. Иречек отъждествява крепостта Mediana с развалините при Бързи брод, докато Ф. Каниц го поставя при Нишките минерални бани (за подробности вж. *Fluss*: PWRE, XV, col. 68 s. v. Mediana). 7 Вероятно *Μιλλάρεκα* се свързва с лат. miliaricus. 8 Т. е. в областта на Ремисиана, наричана у Прокопий също Румисиана. 9 Името Квас съвпада с малоазийското Кнаs, resp. Kovas (*Sundwall*, Kleinasiatische Nachträge, Helsinki 1950, p. 52). Според *В. Бешевлиев*, Латинските местни имена в Мизия и Тракия, Сб. Г. Кацаров, част II, София 1955, стр. 300, тук вероятно трябва да се чете (A)quas или (E)quas.

Βουρδόμινα.
Γριγκιάπανα.
Γραῖκος.
Δρασίμαρκα.
Ἐν χώρᾳ Ἀκυενισίῳ, νέον μὲν Τιμαθοχιώμ. τὰ δὲ ἀνανεωθέντα·
Πέτρες.
Σκουλκόβουργο[a].
Βινδιμίολα.
Βραίολα[b].
Ἀργανόκιλι.
Καστελλόνοβο.
Φλωρεντίανα.
Ῥωμυλίανα.
Σεπτέκασας[c].
Ἀργένταρες.
Αὐριλίανα.
Γέμβερο.
Κλέμαδες.
Τουρρίβας.
Γρίβο.
Χάλαρο.
Τζούτρατο.
Μουτζίπαρα.
Στένδας.
Σκαρίπαρα.
Ὀδρίουζο.
Κιπίπενε.
Τρασίανα.
Πότες.
Ἄμουλο.
Σέτλοτες.
Τιμακίολον.
Μερίδιο.
Μεριοπόντεδε.
Τρεδετετιλίους.
Βραίολα.
Μώτρεσες.
Βικάνοβο.
Κουαρτίανα.
Ἰουλιόβαλλαι.
Πόντζας.
Ζάνες.

Вурдомина,
Гринкиапана,
Грекос,
Драсимарка.
В Аквенската област[1] ново [укрепление]Тиматохиом[2], а възобновени:
Петрес,
Скулкобурго,
Виндимиола[3],
Врела,
Арганокили,
Кастелоново,
Флорентиана[4],
Ромилиана,
Септеказас,
Аргентарес,
Аврилиана[5],
Гемверо,
Клемандес,
Туривас,
Гриво,
Халаро,
Цутрато,
Муципара,
Стендас,
Скарипара,
Одриузо,
Кипипене,
Трасиана,
Потес,
Амуло,
Сетлотес,
Тимакиолон[6],
Меридион,
Мериопонтеде,
Тредететилиус,
Вреола,
Мотресес,
Виканово,
Квартиана,
Юлиовале,
Понцас,
Занес.

IV 5. *Οὕτω μὲν σύμπασαν τὴν μεσόγειον Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ἐν Ἰλλυριοῖς ἐτειχίσατο. τρόπον δὲ ὅντινα καὶ τὴν ἠϊόνα ποταμοῦ Ἴστρου, ὃν καὶ Δανούβιον*[d] *ὀνομάζουσιν, ἐρύμασί τε καὶ φυλακτηρίοις στρατιωτῶν ἐκρατύνατο, ἐγὼ δηλώσω. οἱ Ῥωμαίων τὸ παλαιὸν αὐτοκράτορες τοῖς ἐπέκεινα ᾠκημένοις βαρβάροις τὴν τοῦ Δανουβίου*[e] *διάβασιν ἀναστέλλοντες ὀχυρώμασί τε κατέλαβον τούτου δὴ τοῦ ποταμοῦ τὴν ἀκτὴν ξύμπασαν, οὐ δὴ ἐν δεξιᾷ τοῦ ποταμοῦ μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ ἐνιαχῇ ἐπὶ θάτερα πολίσματά τε καὶ φρούρια τῇδε δειμάμενοι. ταῦτα δὲ τὰ ὀχυρώματα ἐξειργάσαντο οὐκ ἀμήχανα προσελθεῖν, εἴ τις προσίοι, ἀλλ᾽ ὅσον δὴ μὴ ἀνδρῶν ἔρημον τὴν τοῦ ποταμοῦ ἠιόνα λελεῖφθαι. ἐπεὶ τειχομαχεῖν τοῖς ἐκείνῃ βαρβάροις οὐδαμῇ ἔγνωστο. τὰ πολλὰ τῶν ἐρυμάτων αὐτοῖς ἀμέλει ἀπεκέκριτο ἐς πύργον ἕνα, μονοπύργιά τε, ὡς τὸ εἰκός, ἐπεκαλεῖτο, ἄνθρωποί τε ὀλίγοι κομιδῇ ἐν αὐτοῖς ἵδρυντο. καὶ τοῦτο*

Тъй император Юстиниан укрепил всички вътрешни части на Илирик. А сега ще изложа по какъв начин той си е осигурил с укрепления и войнишки стражи и брега на река Истър, която наричат и Дунав. Някога римските императори, за да попречат на отвъдните варвари да не преминават Дунава, укрепили целия бряг на тая река, като построили градчета и крепости не само по дясната ѝ страна, но и на някои места и по двете ѝ страни. Тия укрепления били така построени, че не били непревземаеми, ако някой ги нападне, но те били необходими само колкото да не се лиши брегът на реката от защитници, тъй като тамошните варвари съвсем не умеели да воюват против крепости. Много от укрепленията естествено се състоели само от една кула, отгдето и основателно били наречени еднокулни, и в тях били настанени съвсем малко люде

[a] cf. *Τουλκόβουργο.* [b] *Βραίολα*] videtur idem castellum esse, cuius mentio fit infra. [c] *Σεπτέκασας*] scribendum: *Σεπτέκασαι* = Septem Casae. [d] *Δανούβιον* scripsit Haury] *δάνουβιν* codd. [e] *Δανουβίου* Maltr.] *δαννουβίου* V.

[1] Т. е. в областта на града Ad Aquas, съответно Aquae, който у Прокопий се назовава *Ἄκυες*. Този град се намирал не на брега на Дунава при Прахово, както обикновено се приема, а на платото Видровац, което се заобикаля от реките Цубра и Ясеница (вж. *Tomaschek*: PWRE, II, col. 294, s. v. Aqua № 3). [2] Според *Jireček*, Heerstrasse, p. 162, Тиматохиом се отъждествява със споменаваната в античните пътеписи станция Timacum maius, което *Miller*, Itineraria, col. 559, поставя при Княжевац. Други мнения за отъждествяването му вж. у *Fluss*: PWRE, VI A, col. 1059, s. v. Timacus maius. [3] За вероятното местоположение на това укрепление вж. бел. 1 на стр. 167. [4] Името напомня днешното с. Флорентин (Видинско). [5] Укреплението е наречено така може би по името на имп. Аврелиан (270—275), който според Historia Augusta Aurel. III, 2, бил родом от Крайбрежна Дакия (вж. *Tomaschek*: PWRE, II, col. 2427, s. v. Aureliana). [6] Иречек отъждествява това укрепление с означената в Tab. Peut., VII, 516, станция Timacus minus, която *Miller*, Itineraria, col. 559, поставя при Върбица. Има и други мнения. За тях вж. у *Fluss*: PWRE, VI A, col. 1062, s. v. Timacus minus.

τηνικάδε ἀπέχρη τὰ τῶν βαρβάρων δεδίσσεσθαι γένη, ὥστε δὴ ἀναδύεσθαι τὴν ἐς Ῥωμαίους ἐπίθεσιν. χρόνῳ δὲ ὕστερον Ἀττίλας στρατῷ μεγάλῳ ἐσβεβληκώς, τά τε ὀχυρώματα πόνῳ οὐδενὶ ἐς ἔδαφος καθεῖλε, καὶ γῆν Ῥωμαίων ὑπαντιάζοντός οἱ οὐδενὸς ἐληΐσατο τὴν πολλήν. ἀλλ' Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ἀνῳκοδομήσατό τε τὰ καθῃρημένα, οὐχ ᾗπερ, τὰ πρότερα ἦν, ἀλλ' ἐς τοῦ ὀχυρώματος τὸ καρτερώτατον μάλιστα, καὶ πλεῖστα ἔτι ἐπετεχνήσατο καινουργήσας αὐτός. ταύτῃ τε παντάπασιν ἀνεσώσατο ἀπολωλυῖαν ἤδη τὴν ἀσφάλειαν τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ. ἅπερ ἅπαντα ὅντινα γεγένηται τρόπον, ἐγὼ δηλώσω.

Κάτεισι μὲν ἐξ ὀρέων[a] *τῶν ἐν Κελτοῖς ποταμὸς Ἴστρος, οὓς τανῦν Γάλλοι ἐπικαλοῦνται· χώραν δὲ περιβάλλει πολλήν, ἐκ μὲν τοῦ ἐπὶ πλεῖστον παντελῶς ἔρημον, ἐνιαχῇ δὲ βαρβάρους οἰκήτορας ἔχουσαν, θηριώδη τέ τινα δίαιταν ἔχοντας καὶ ἀνεπίμικτον τοῖς ἄλλοις ἀνθρώποις. Δακίας δὲ ὡς ἀγχοτάτω γενόμενος, ἐνταῦθα διορίζων φαίνεται πρῶτον τούς τε βαρβάρους, οἳ δὴ αὐτοῦ τὰ ἐπ' ἀριστερᾷ ἔχουσι, τήν τε Ῥωμαίων γῆν ἐν δεξιᾷ οὖσαν. διὸ δὴ Ῥιπησίαν καλοῦσι Ῥωμαῖοι τὴν ταύτῃ Δακίαν· ῥῖπα γὰρ ἡ ὄχθη τῇ Λατίνων καλεῖται φωνῇ. πόλιν οὖν παρὰ τὴν ἐκείνῃ ἀκτήν, ὄνομα Σιγγηδόνον*[b]*, ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις ἐδείμαντο πρώτην. ταύτην δὲ βάρβαροι προϊόντος τοῦ χρόνου ἑλόντες, ἔς τε τὸ ἔδαφος καθελόντες εὐθύς, ἔρημον ἀνθρώπων παντάπασι κατεστήσαντο. τρόπῳ δὲ τῷ αὐτῷ καὶ τῶν ἄλλων ὀχυρωμάτων κατεστήσαντο τὰ πλεῖστα. βασιλεὺς δὲ Ἰουστινιανὸς ἀνανεωσάμενος ξύμπασαν καὶ τειχίσματι ὀχυρωτάτῳ περιβαλών, πόλιν περιφανῆ τε καὶ λόγου πολλοῦ ἀξίαν πεποίηκεν αὖθις. φρούριόν τε ἄλλο διαφερόντως ἐχυρὸν ἀνέστησε νέον, πόλεως Σιγγηδόνου*[c] *ὀκτὼ μάλιστα σημείοις διέχον, ὅπερ Ὄκταβον λόγῳ τῷ εἰκότι καλοῦσιν. ἐπίπροσθεν δὲ αὐτοῦ πόλις ἦν ἀρχαία τὸ Βιμινάκιον, ἥνπερ ὁ βασιλεὺς (ἐκ θεμελίων γὰρ ἀπωλώλει τῶν ἐσχάτων πολλῷ πρότερον) ἀνοικοδομησάμενος ξύμπασαν ἀπέδειξε νέαν.*

IV 6. *Ἐκ δὲ Βιμινακίου προϊόντι ὀχυρώματα τρία πρὸς τῇ τοῦ Ἴστρου ἠϊόνι ξυμβαίνει εἶ-*

и това било тогава достатъчно, за да сплаши варварските племена да не нападат ромеите. По-сетне Атила, като нахлул с голяма войска, без всякакво усилие разрушил до основи укрепленията и като не му се противопоставял никой, опустошил голяма част от ромейската земя.[1] Обаче император Юстиниан възстановил разрушените крепости, но не както били по-рано, ами ги направил много по-яки и при това сам издигнал извънредно много крепости. Така той възвърнал напълно на ромейската империя загубената вече сигурност. Ще изложа по какъв начин всичко това е станало.

Реката Истър се спуща от планините на келтите, които сега се наричат гали, и заобикаля много земи, а в по-голямата си част съвсем ненаселени, но само тук-таме обитавани от варвари, които живеят дивашки и не се сношават с останалите люде. Съвсем наблизо до Дакия реката почва да дели варварите, които населяват лявата ѝ страна, от ромеите, които заемат дясната ѝ страна. Поради това именно тамошната Дакия се нарича от ромеите Рипензийска [Крайбрежна], понеже бряг се назовава на латински „рипа". И тъй на оня бряг бил основан в по-предишните времена най-напред един град, на име Сингидунум. Него след известно време варварите превзели, веднага го разрушили до основи и напълно го обезлюдили. В същото положение превърнали и повечето от крепостите. Обаче император Юстиниан изцяло го възобновил, обкръжил го с твърде яки стени и отново го направил славен и прочут град. Освен това въздигнал друго ново, особено яко укрепление. То отстои от града Сингидунум най-много на осем мили,[2] поради което с право го наричат Октавон.[3] По-нататък имало там един стар град, Виминациум, който императорът възстановил изцяло (много преди това, бил разрушен до самите основи), та изглеждал като нов град.

От Виминациум нататък се срещат по брега на Истър три укрепления: Пин-

[a] *ὀρέων* Maltr.] *ὁρίων* codd. [b] *Σιγγηδόνον* scripsit Haury] *σιγγηδῶν* V. [c] *πόλεως Σιγγηδόνου* scripsit Haury] *πόλεως σιγγηδονίου* V, *ταύτης τῆς πόλεως* A.

[1] За хунските нападения в земите на Източната римска империя по време на Атила вж. подробно в Гръцки извори, I, стр. 93. [2] Около 12 км. [3] Дн. Глоговац (вж. *Miller*, Itineraria, col. 531).

ναι, Πιγκούς τε καὶ Κούπους[a] *καὶ Νοβάς*[b]. *οἷς δὴ πρότερον ἥ τε οἰκοδομία καὶ τὸ ὄνομα ἐπὶ πύργου ἑνὸς ἔκειτο. ἀλλὰ νῦν Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς τά τε οἰκία καὶ τὰ ἐρύματα ἔς τε πλῆθος καὶ μέγεθος ἐν τούτοις δὴ τοῖς χωρίοις ἀνενεγκὼν μέγα, πόλεων αὐτοῖς ἀξιώματα οὐκ ἀπὸ τοῦ εἰκότος ἐντέθεικε. Νοβῶν δὲ καταντικρὺ ἐν τῇ ἀντιπέρας ἠπείρῳ πύργος ἐκ παλαιοῦ ἀπημελημένος ἑστήκει, ὄνομα Λιτερατά· ὅνπερ οἱ πάλαι ἄνθρωποι Λεδέρατα ἐκάλουν. ὃν δὴ ἐς φρούριον μέγα τε καὶ διαφερόντως ἐχυρώτατον ὁ καθ' ἡμᾶς βασιλεὺς μετεστήσατο. μετὰ Νοβὰς δὲ φρούρια Κανταβαζά τε καὶ Σμόρνης τε καὶ Κάμψης καὶ Τανάτα καὶ Ζέρνης καὶ Δουκεπράτου. ἐν δὲ τῇ ἀντιπέρας ἠπείρῳ ἄλλα τε πολλὰ φρούρια ἐκ θεμελίων [καὶ ταῦτα] τῶν ἐσχάτων ἐδείματο. μετὰ δὲ Καπούτβοες*[c] *ὠνόμασται, τοῦ Ῥωμαίων αὐτοκράτορος Τραϊανοῦ ἔργον, καὶ πολίχνιον ἐφεξῆς παλαιόν, Ζάνες ὄνομα. οἷσπερ ἅπασιν ἐρύματα περιβαλὼν ἐχυρώτατα προβόλους εἶναι τῆς πολιτείας ἀνανταγωνίστους πεποίηται. τούτου δὲ τοῦ Ζάνες οὐ πολλῷ ἄποθεν φρούριον μέν ἐστι, Πόντες ὄνομα. ὁ δὲ ποταμὸς ἐκροήν τινα ἐνταῦθα ἐκβάλλων, ταύτῃ τε περιπολῶν ὀλίγην τινὰ τῆς ἀκτῆς μοῖραν, ἐπιστρέφει αὖθις ἐς ῥοῦν τὸν οἰκεῖον, καὶ ἐφ' ἑαυτὸν ἀναμίγνυται. ποιεῖ δὲ ταῦτα οὐκ αὐτόματος, ἀλλ' ἀνθρώπων ἐπινοίαις ἀναγκασθείς. ὅτου δὲ δὴ ἕνεκα Πόντες*[d] *τε ὁ χῶρος ἐκλήθη καὶ ἀναγκαστὸν περιάγουσιν αὐτόσε τὸν Ἴστρον*[e], *ἐγὼ δηλώσω.*

Ὁ Ῥωμαίων αὐτοκράτωρ Τραϊανός, θυμοειδής τε ὢν καὶ δραστήριος, ὥσπερ ἀγανακτοῦντι ἐῴκει, ὅτι δὴ οὐκ ἀπέραντος αὐτῷ ἡ βασιλεία εἴη, ἀλλὰ ποταμῷ Ἴστρῳ ὁρίζεται. ζεῦξαι οὖν αὐτὸν γεφύρᾳ διὰ σπουδῆς ἔσχεν, ὡς διάβατός τε αὐτῷ καὶ οὐδαμῇ ἐμπόδιος εἴη ἐς τοὺς ἐπέκεινα βαρβάρους ἰόντι. ὅπως μὲν οὖν τὴν γέφυραν ἐπήξατο ταύτην, ἐμοὶ μὲν οὐκ ἂν ἐν σπουδῇ γένοιτο, Ἀπολλόδωρος δὲ ὁ Δαμασκηνός, ὁ καὶ παντὸς γεγονὼς ἀρχιτέκτων τοῦ ἔργου, φραζέτω. οὐ μέντοι τις τὸ λοιπὸν γέγονεν ὄνησις ἐνθένδε Ῥωμαίοις, ἀλλὰ καὶ τὴν γέφυραν ὅ τε Ἴστρος ἐπιχυθεὶς ὕστερον

ки[1], Купи[2] и Нове[3]. По-рано техният строеж и наименование почивали само на една кула. Обаче сега император Юстиниан издигнал на тия места толкова много и толкова значителни постройки и укрепления, та с право ги удостоил да бъдат градове. Срещу Нове, на отвъдния бряг, се издигала една отдавна изоставена кула, на име Литерата, която древните наричали Лидерата. Нея именно превърнал нашият император в голямо и извънредно яко укрепление. След Нове дохождат укрепленията Кантаваза, Сморнас, Кампсис, Таната[4], Зернис и Дукепрату. А на отвъдния бряг той построил изцяло от основи много други укрепления. После идва постройката на римския император Траян, Капутбоес[5], и поред дохожда старото градче, на име Занес. Всичките тия места обкръжил с най-силни укрепления и ги превърнал в предна защита на държавата. Не много надалеч от Занес има едно укрепление, на име Понтес. На това място реката отделя един ръкав, обхожда с него една малка част от брега, възвръща го отново в собственото си течение и го присъединява към себе си. А това прави реката не от само себе си, но заставена от човешко изкуство. Защо мястото е било наречено Понтес и защо насилствено отвеждат там Истър, ще обясня.

Римският император Траян, който бил смел и предприемчив, не могъл, както изглеждало, да понася мисълта, че империята му не е била безпределна, а се ограничавала от река Истър. Затова побързал да свърже двата ѝ бряга с мост, та да може да я минава без пречка, когато се отправя против отвъдните варвари.[6] А по какъв начин е построил тоя мост, не бих искал да излагам: нека това разправя Аполодор от Дамаск,[7] който е бил архитект на цялата постройка. Обаче от това римляните нямали никаква полза, пък и Истър, като придошъл по-сетне, а и времето, като измина-

[a] *Κούπους*] Cuppe It. Ant. 217, 7. [b] *καὶ Νοβάς. οἷς* scripsit Haury] *καινοβασαῖς* V, *καὶ Νοβαί. οἷς* Maltr. [c] *Καπούδβοες* Maltr., *καὶ πουδφόσες* V. [d] *Πόντες* Maltr.] *πόντος* codd. [e] *ἴστρον* V] *ἴστρον, ὃν καὶ δάνουβιν ὀνομάζουσιν* A.

[1] Дн. Градище при вливането на р. Пек в Дунава. [2] Укрепление в Горна Мизия, източно от Костолац, вероятно дн. Голубац (*Patsch*: PWRE, IV, col. 1760, s. v. Cuppae). [3] Укрепление в Горна Мизия на десния бряг на Дунава, при устието на р. Чезава (*Sarta*: PWRE, XVII, col. 1137, s. v. Ad Novas, № 9). [4] Дн. Милановац, близо до устието на р. Морава (вж. *Fluss*: PWRE, IV A, col. 2068, s. v. Talia). [5] Укреплението се е намирало при Дробета, дн. Турну Северин (*Patsch*: PWRE, III, col. 1565, s. v. Caput bovis). [6] През 105 г. във връзка с втората дакийска война Траян нарежда да бъде построен каменен мост между Турну Северин и Кладово. [7] Аполодор от Дамаск е бил един от най-известните архитекти от древността. Работил е главно през първата половина на II в. от н. е., по време на имп. Траян. Дунавският мост, построен от него, е едно от най-известните му дела.

καὶ ὁ χρόνος ἐπιρρεύσας καθεῖλον. πεποίηται δὲ Τραϊανὸς τότε καὶ φρούρια δύο τοῦ ποταμοῦ ἐφ' ἑκάτερα, καὶ αὐτοῖν Θεοδώραν μὲν ἐπωνόμασαν τὸ ἐν τῇ ἀντιπέρας ἠπείρῳ, Πόντες[a] *δὲ τὸ ἐπὶ Δακίας ὁμωνύμως τῷ ἔργῳ ἐκλήθη. πόντην γὰρ τὴν γέφυραν Ῥωμαῖοι τῇ Λατίνων καλοῦσι φωνῇ. ἀλλ' ἐπεὶ ἐνταῦθα γινομέναις ναυσὶν ἄπλους τὸ λοιπὸν ὁ ποταμὸς ἦν, τῶν τῆς γεφύρας αὐτόθι ἐρειπίων τε καὶ θεμελίων [ἐνταῦθα] κειμένων, τούτου δὴ ἕνεκα τὸν ποταμὸν ἀναγκάζουσι μεταπορεύεσθαι τὸν αὐτοῦ δρόμον καὶ τὴν πορείαν ἀνακυκλεῖν αὖθις, ὅπως ἂν πλώϊμον καὶ τὸ ἐνθένδε αὐτὸν ἔχοιεν. ἄμφω μὲν οὖν καταπεπονηκότα τὰ φρούρια ταῦτα διά τε χρόνου μῆκος καὶ οὐχ ἥκιστα ἐπισκηψάντων ἐνταῦθα βαρβάρων διεφθάρθαι ξυνέβη. βασιλεὺς δὲ Ἰουστινιανὸς Πόντην μέν, ὅπερ ἐστὶ τοῦ ποταμοῦ ἐπὶ δεξιᾷ, νέᾳ τε καὶ ἀμάχῳ ἐπιεικῶς ἀνανεωσάμενος οἰκοδομίᾳ, τὴν ἀσφάλειαν Ἰλλυριοῖς ἀνεσώσατο· τοῦ δὲ αὐτοῦ ἐπὶ θάτερα ὄντος, ὅπερ Θεοδώραν καλοῦσιν, ἅτε ἀποκειμένου τοῖς ἐκείνῃ βαρβάροις, προσήκειν οἱ ἐπιμελεῖσθαι οὐδαμῇ ᾤετο. τὰ δὲ νῦν ἑστῶτα μετὰ τὴν Πόντην ὀχυρώματα ᾠκοδομήσατο καινουργήσας αὐτός*[b]*, ἅπερ καλεῖται Μαρεβούργου τε καὶ Σουσίανα, Ἁρμάτα τε καὶ Τιμένα, καὶ Θεοδωρούπολίς τε καὶ Στιλιβούργου καὶ Ἁλικανιβούργου.*

Ἦν δέ τι πολίχνιον ἐγγὺς κείμενον, Ἀκυὲς ὄνομα, οὗπερ ὀλίγα ἄττα σαθρὰ γεγονότα ὁ βασιλεὺς ἐπηνώρθωσε. καὶ μετ' ἐκεῖνο Βουργονόβορε καὶ Λακκόβουργο, καὶ τὸ Δορτικὸν ἐπικαλούμενον φρούριον, ὅπερ τῷ χρόνῳ ἐξίτηλον γεγενημένον, ἐς ὀχύρωμα νῦν ἐχυρώτατον κατεστήσατο. καὶ πύργον ἕνα, Ἰουδαῖος καλούμενον, φρούριον διεσκευάσατο κεκαλλιστευμένον καλεῖσθαί ⟨τε⟩ καὶ εἶναι. καὶ τὸ δὴ Βουργουάλτου ὠνομασμένον, ἔρημόν τε καὶ παντάπασιν ἀοίκητον τὰ πρότερα ὄν, ἀλλὰ καὶ χῶρον ἕτερον περιβόλῳ ἐτειχίσατο νέῳ, ὅνπερ ἐπικαλοῦσι Γόμβες, καὶ τὸ Κρίσπας ἔρυμα καταπεπονηκὸς τῷ μήκει τοῦ χρόνου, ἔτι μέντοι καὶ Λογγινιάνα καὶ Ποντεσέριον[c] *ἐδείματο, ἔργον διαφερόντως*

---

[a] *πόντης* V, *πόντος* A. [b] Post *αὐτός* legimus in A: *ἄλλα τε πλε στα, ἅπερ ἀμήχανον λόγω διεξελθεῖν.* [c] *Ποντεσέριον* Maltr.] *πόντες ἔριον* V.

вало, разрушили моста. Тогава Траян построил и две укрепления от двете страни на реката, и нарекъл това укрепление, което се намирало на отвъдния бряг, Теодора, а онова, което било в Дакия, било назовано според постройката му Понтес, понеже римляните наричат моста с латинска дума „понте". А когато реката впоследствие станала на това място неплавателна, корабите поради остатъците и основите на моста, които лежали на същото това място, заставили я тъкмо поради това да се отклони от пътя си, след това отново да го поеме и тъй да стане плавателна и оттук нататък. И двете споменати укрепления, като пострадали от дългото време и не по-малко от нахлуванията на варварите тук, били изцяло унищожени. Император Юстиниан възобновил задоволително с нова и непревземаема постройка укреплението Понтес, което се намира на десния бряг, и тъй възстановил безопасността на Илирик. А за другото укрепление, което се намира на отвъдната страна и се нарича Теодора[1], мислил, че съвсем няма нужда да се грижи, понеже то е изложено на нападенията на тамошните варвари. А сега съществуващите укрепления, които идват след Понте и се назовават Маребург, Сусиана, Армата, Тимена, Теодоропол, Стилибург и Аликанибург[2], той построил сам от основи.

Има едно градче, разположено наблизо [до тия места], на име Акве. Императорът възстановил от него една малка част, която била рухнала. След него идват Бургоноворе и Лакобурго, а също и укреплението, наречено Дортикум[3], което било разрушено от времето и което той превърнал сега в много здраво укрепление. Той също преустроил една кула, наречена Юдеос, в укрепление, което се слави като най-хубаво и в същност е такова. С нова оградна стена укрепил и тъй наречения Бургуалту, който бил обезлюден и по-рано напълно необитаем, а също и друго едно място, което наричат Гомбес. Построил и укреплението Криспас, което било пострадало от дългото време, а също и Лонгиниана и Понтесерион и с това извършил едно

---

[1] Става дума за Дробета, която Юстиниан е преименувал на името на съпругата си Теодора. [2] Това укрепление се е намирало според Каниц при дн. Прахово. [3] Укреплението Дортикум се е намирало при т. нар. Раковица, на десния бряг на р. Тимок наблизо до устието му (вж. *Patsch*: PWRE, V, col. 1576, s. v. Dorticum).

ἐξαίσιον. ἐν δὲ Βονωνίᾳ[a] *τε καὶ Νοβῷ*[b] *προμαχεῶνας διερρυηκότας ἀνενεώσατο. καὶ Ῥατιαρίας πόλεως ὅσα καταπεπτώκει, ὀρθὰ ἐστήσατο. καὶ πολλὰ δὲ ἄλλα κατὰ τὸ χρείᾳ ξυνοῖσον ἢ βραχέα κομιδῇ ὄντα ἐπὶ μέγα ἐξῆρεν, ἢ συνέστειλε τὸ περιττὸν ἀφελόμενος, ὅπως δὴ μὴ τοῖς πολεμίοις ἢ τῷ ὑπεράγαν βραχεῖ ἢ τῷ ἀμέτρῳ εὐέφοδα εἴη, ὥσπερ ἀμέλει Μωκατίανα μὲν πύργον ἕνα κατὰ μόνας τὰ πρότερα ὄντα φρούριον τανῦν τελεώτερον κατεστήσατο. τὸ δέ γε Ἀλμοῦ, χώραν περιβεβλημένον πολλήν, ἐς ὀλίγον ξυναγαγὼν σὺν τῷ ἀσφαλεῖ ἄμαχον εἶναι τοῖς πολεμίοις εἰργάσατο. καὶ πολλαχῇ δὲ πύργον ἕνα κατὰ μόνας ἑστῶτα εὑρὼν καὶ διὰ τοῦτο εὐκαταφρόνητον τοῖς ἐπιοῦσιν ὄντα φρούριον ἐχυρώτατον κατεστήσατο. ὃ δὴ περί τε Τρίκεσαν καὶ Πούτεδιν πεποίηκε. καὶ μὴν καὶ ὀχυρώματα τοῦ ἐν Κεβρῷ τὰ καταπεπονηκότα θαυμασίως ὡς ἐπηνώρθωσε· φρούριόν τε οὐ πρότερον ὂν ἐν Βιγραναῇ δεδημιούργηκε, καὶ αὐτοῦ ἄγχιστα ἕτερον ἐν χωρίῳ, ἐφ᾽ οὗ δὴ πύργος εἷς τὰ πρότερα ὢν εἱστήκει μόνος, ὄνομα Ὄνος. ἐλέλειπτο δὲ μόνα πόλεως ἐδάφη οὐ πολλῷ ἄποθεν· Αὐγοῦστες ὠνομάζετο ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις ἡ πόλις. νῦν δὲ τὸ μὲν παλαιὸν ὄνομα ἔχουσα, νέα δὲ καὶ ἀκραιφνὴς ὅλη πρὸς Ἰουστινιανοῦ βασιλέως γεγενημένη, ὁμίλῳ οἰκητόρων ἐπιεικῶς πλήθει. ἀλλὰ καὶ τὰ πεπονθότα τοῦ ἐν Ἀεδάβῃ ἐρύματος ἐπηνώρθωσε, καὶ Βαριάνα πόλιν ἐκ παλαιοῦ κειμένην ἀνέστησεν. ἔτι μέντοι καὶ Βαλεριάναν, ἔρυμα πρότερον οὐδὲν ἔχουσαν, ἐτειχίσατο.*

Πρὸς ἐπὶ τούτοις δὲ καὶ χωρίων οὐ παρὰ τοῦ ποταμοῦ κειμένων τὴν ὄχθην, ἀλλὰ κατὰ πολὺ ἄποθεν ὄντων ἐπεμελήσατο, πεσουμένων ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον, τειχίσμασί τε αὐτὰ περιβέβληκεν ἀμάχοις τισί. Κάστρα Μάρτις[c] *τε καὶ*

необикновено дело. А в Бонония[1] и Нове възстановил разрушените бастиони. Поправил също всичко, което било разрушено, и града Рациария. И много други укрепления според нуждата или разширил, докато по-напред били доста малки, или стеснил, като премахнал излишната им част, за да не бъдат достъпни за неприятелите поради своя прекомерно малък или преголям размер. Така например той сега превърнал Мокатиана, която по-рано се състояла от една кула, в много по-завършено укрепление, а стеснил укреплението Алмус[2], което обхващало голямо пространство, и го направил едновременно сигурно и непревземаемо за неприятелите. Като видял на много места да стърчи само една кула, която поради това била пренебрегвана от нападателите, превърнал я в твърде силно укрепление. Това именно направил около Трикеса и Путидис. Дори и срутените укрепления в Кеброс[3] възстановил по чуден начин: той построил във Виграная укрепление, което по-рано не съществувало, и наблизо до него едно друго на мястото, гдето по-напред се издигала само една кула, на име Онос. Недалеч оттам били останали само основите на един град. По-рано градът се наричал Августес[4], а сега, като запазва старото си име, е превърнат от император Юстиниан изцяло в един нов и непокътнат град с доста много жители. Но той също поправил и рушевините на укреплението и Аедава[5] и възстановил стария град Вариана[6]. Заградил със стени и Валериана[7], която по-рано нямала никакво укрепление.

Освен това той се погрижил и за селищата, които не са разположени покрай брега на реката, но се намират доста далеч от нея. Понеже отдавна клонели да се разрушат, обградил ги с непревземаеми стени. Тия селища се нари-

[a] *βονωνίαι* l] *βωνονίαι* V. [b] *Νοβῷ* scripsit Haury] *νωβῶ* V. [c] *Καστράμαρτίς* Maltr., *καὶ στραμάρτις* V.

[1] Дн. Видин. Съответното му старобългарско название се произвежда от античното име Bononia, като се приема, че в случая *n-n* се дисимилира в *d-n*. Новобългарското название Видин обаче се сближава звуково много повече до името на споменатото по-горе укрепление Виндимиола, отколкото до Бонония и затова е доста правдоподобно, че въпросното укрепление се е намирало близо до Бонония и че дори е представяло някакво негово предградие. В случая името на предградието е изтикало името на града. [2] Дн. гр. Лом. [3] Дн. Цибър Варош, при устието на р. Цибра. За името Цибър вж. *Вл. Георгиев*, За произхода на древното население от с.-и. част на Балканския п-ов, Сб. Г. Кацаров, ч. II, София 1955, стр. 319. [4] Днес развалини на левия бряг на р. Огоста при устието ѝ (вж. *Tomaschek*: PWRE, II, col. 2345, s. v. Augusta № 8). Името на р. Огоста произлиза от името на споменатото укрепление. [5] Аедава е вероятно дн. Оряхово на Дунава. [6] Вариана е дн. с. Селановци (Оряховско). Вж. *В. Бешевлиев*, Латинските местни имена в Мизия и Тракия, Сб. Кацаров, ч. II, стр. 284. [7] Валериана се отъждествява с дн. Долни Видин, Оряховско. Вж. *Шкорпил*: ИРАИК, X (1905), стр. 469.

Ζητνουκόρτου καὶ Ἰσκὸς τὰ χωρία ἐπικαλεῖται ταῦτα. παρὰ δὲ τοῦ ποταμοῦ τὴν ὄχθην φρούριον παλαιόν, Οὔννων[a] *ὄνομα, ἐπιμελείας ἠξίωσε τά τε ἄλλα καὶ ἀμφὶ τῷ περιβόλῳ πολλῆς. ἔστι δέ τις χῶρος οὐ πολλῷ ἄποθεν τούτου δὴ τοῦ Οὔννων φρουρίου, ἔνθα δὴ ὀχυρώματα δύο Ἴστρου ποταμοῦ ἐφ᾽ ἑκάτερα ἦν, ἐν μὲν Ἰλλυρισῖς Παλατίολον*[b] *ὄνομα, ἐπὶ θάτερα δὲ Συκίβιδα. ταῦτα καθῃρημένα τῷ χρόνῳ ἀνανεωσάμενος Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς τῶν ταύτῃ βαρβάρων τὰς ἐπιδρομὰς ἀνεχαίτισεν, ἐπέκεινά τε φρούριον ᾠκοδομήσατο, παλαιὸν ἔρυμα, ὅπερ Οὔτως*[c] *ὠνόμασται. ἐν ὑστάτῳ δὲ τῶν Ἰλλυρικῶν ὁρίων φρούριον ἀνῳκοδομήσατο, Λαπιδαρίας ὄνομα, καὶ πύργον ἕνα ἑστῶτα μόνον, Λουκερναριαβούργου*[d] *καλούμενον, ἐς φρούριον ἀξιοθέατον μετεστήσατο. ταῦτα μὲν Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ἐν Ἰλλυριοῖς διαπέπρακται. οὐ μόναις δὲ ταῖς οἰκοδομίαις τὴν χώραν ἐτειχίσατο ταύτην, ἀλλὰ καὶ στρατιωτῶν φρουρὰς ἐν τοῖς ὀχυρώμασι πᾶσιν ἀξιολογωτάτας καταστησάμενος τὰς τῶν βαρβάρων ἐπιβουλὰς ἀπεκρούσατο.*

IV 7. *Τὰ μὲν οὖν Ἰλλυριῶν ὀχυρώματα παρὰ ποταμὸν Ἴστρον ταύτῃ πῃ ἔχει. ἐπὶ Θρᾴκης δὲ νῦν ἰτέον ἡμῖν τὰ ἐρύματα, ὅσα δὴ παρὰ τὴν ἐκείνῃ ἀκτὴν Ἰουστινιανῷ βασιλεῖ εἴργασται. οὐ γάρ μοι ἀπὸ τρόπου ἔδοξεν εἶναι ἅπασαν πρότερον περιηγησαμένῳ τὴν ταύτῃ ἠϊόνα οὕτω δὴ ἐπελθεῖν καὶ τὰ κατὰ τὴν μεσόγαιαν αὐτῷ πεπραγμένα. πρῶτον μὲν οὖν ἐπὶ Μυσοὺς ἐνθένδε ἴωμεν, οὕσπερ ἀγχεμάχους οἱ ποιηταὶ καλοῦσιν· ἐπεὶ καὶ χώραν τὴν Ἰλλυριοῖς ὅμορον ἔχουσι. μετὰ τὸν χῶρον οὖν*[e]*, ὅνπερ Λουκερναριαβοῦργον*[f] *καλοῦσι, Σεκούρισκα*[g] *τὸ φρούριον ᾠκοδομήσατο Ἰουστινιανὸς βασιλεύς, καινουργήσας αὐτός. ἐπέκεινά τε τὰ πεπονηκότα ἐν Κυντοδήμου ἀνενεώσατο. καὶ μετὰ τοῦτο πόλιν ἐδείματο οὐ πρότερον οὖσαν, ἥνπερ ὀμω-*

[a] *Οὔννων*] *οὔννον* V, *Οὔννων* Maltr. [b] *Παλατίολον* Maltr.] *παλατίολ̊* V. [c] *Οὔτως*] *οὕτως* Maltr. [d] *Λουκερναριαβούργου* Maltr.] *λουκερναρία βουργοῦ* V. [e] *οὖν* V] *γοῦν* A. [f] *λουκερναρία βοῦργον* V, *λουκερναρια* om. A. [g] *σεκουρίσκαν* A.

чат Кастра Мартис[1], Зитнукорту и Ескус. А на старото укрепление край брега на реката, наречено Хунон, той обърнал голямо внимание във всяко отношение, а особено на околовръстната му стена. Не много надалеч от укреплението Хунон[2] има едно място, гдето се намирали две укрепления: едното в Илирик, на име Палатиолон, а другото Сукивида на отвъдната страна. Като възобновил тия две разрушени от времето укрепления, император Юстиниан спрял нахлуванията на тамошните варвари, а по-рано превърнал в крепост старото укрепление, което се наричало Утус[3]. В най-крайната част на илирийските предели възобновил едно укрепление, на име Лапидариас, и превърнал в доста значително укрепление една единствена кула, която там се издигала и се наричала Лукернариабургон. Това извършил император Юстиниан в Илирик. Той не само укрепил страната с тия строежи, но отблъснал и коварствата на варварите, като поставил във всички укрепления твърде внушителна военна охрана.

И тъй илирийските укрепления край реката Истър са устроени горе-доле по тоя начин. А сега да минем към укрепленията на Тракия[4], които били направени по брега ѝ от император Юстиниан. Впрочем аз мисля, че ще бъде уместно по-напред да опиша целия ѝ бряг. А след това да преминем и към онова, което е извършено от него във вътрешността. И тъй нека се отправим оттук първом към мизийците, които поетите наричат „отблизо сражаващи се"[5], защото и страната им граничи с илирийската. И тъй отвъд мястото, което наричат Лукернариабургон, император Юстиниан сам построил от основи укреплението Секуриска[6]. Освен това възобновил разрушенията в крепостта Кинтодиму. Сетне построил град, който по-рано не съществувал, и го нарекъл по името

[1] Кастра Мартис се отъждествява предположително с дн. гр. Кула в Северозападна България (*Patsch*: PWRE, III, col. 1769, s. v. Castra Martis). [2] Ако се съди по името, тук е имало поселение на хуни. Местоположението на Хунон не е отъждествено с положителност. [3] Укрепление на р. Вит. [4] Тук под Тракия се разбира Тракийският диоцез (Dioecesis Thraciarum), в който са влизали провинциите Долна Мизия, или Втора Мизия (с главен град Марцианопол), Скития (с главен град Томи), Тракия (с главен град Филипопол), Хемимонт, или Втора Тракия (с главен град Адрианопол), Европа (с главен град Хераклея на Мраморно море) и Родопа (с главен град Траянопол). [5] Тъй се наричат у Омира (Ilias, XIII, 5) мизийците. В текста на Прокопий под името мизийци се разбират жителите на провинция Долна Мизия, или Втора Мизия, която се е простирала западно от р. Вит. [6] Секуриска се отъждествява предположително с дн. град Никопол. Вж. *Бешевлиев*, Латинските местни имена в Мизия и Тракия, стр. 386.

νύμως τῇ βασιλίδι Θεοδωρόπολιν[a] *ἐπωνόμασεν. ἔτι μέντοι φρουρίων τοῦ τε Ἰατρῶν καλουμένου καὶ Τιγᾶς τὰ πεπονθότα νέᾳ τινὶ διεσώσατο οἰκοδομίᾳ, καὶ τοῖς Μαξεντίου πύργον ἐντέθεικεν, ἐπεὶ αὐτοῦ προσδεῖν ᾤετο. καὶ τὸ Κυντῶν*[b] *ἐδείματο φρούριον οὐ πρότερον ὄν. μεθ' ὃ δὴ τὸ Τρασμαρίσκας*[c] *ὀχύρωμά ἐστιν· οὗπερ καταντικρὺ ἐν τῇ ἀντιπέρας ἠπείρῳ Κωνσταντῖνός ποτε Ῥωμαίων βασιλεὺς φρούριον οὐκ ἀπημελημένως ᾠκοδομήσατο, Δάφνην ὄνομα, οὐκ ἀξύμφορον γενομικὼς εἶναι φυλάσσεσθαι ταύτῃ τὸν ποταμὸν ἑκατέρωθεν. ὃ δὴ προϊόντος τοῦ χρόνου βάρβαροι μὲν ἀφανίζουσι τὸ παράπαν, Ἰουστινιανὸς δὲ ἀνῳκοδομήσατο βασιλεὺς ἐκ θεμελίων ἀρξάμενος. μετὰ δὲ Τρασμαρίσκαν*[d] *ἔρυμά τε τὸ Ἀλτηνῶν, καὶ ὅπερ καλοῦσι Κανδιδιάνα, καθῃρημένον πρὸς αὐτῶν πολεμίων πολλῷ πρότερον, ἐπιμελείας ἠξίωσε κατὰ λόγον τῆς χρείας. ἔστι δὲ τρία ἑξῆς ὀχυρώματα παρὰ τὴν τοῦ Ἴστρου ἠϊόνα, Σαλτουπύργος*[e] *τε καὶ Δορόστολος καὶ Συκιδάβα. ὧν δὴ ἑκάστου τὰ πεπονθότα οὐκ ἀπημελημένως ὁ βασιλεὺς ἐπηνώρθωσε. καὶ Κούηστρις*[f] *δέ, ὅπερ κεῖται τῆς ἀκτῆς ἐκτοσθεν, ἐπιμέλειαν τὴν ὁμοίαν πεποίηται. καὶ Πάλματις ἐν στενῷ κείμενον μεῖζόν τε κατεστήσατο καὶ διαφερόντως εὐρύτερον, καίπερ οὐ παρὰ τὴν ἀκτὴν τοῦ ποταμοῦ ὄν. οὗ δὴ ἄγχιστα καὶ φρούριον Ἄδινα καινουργήσας ἐδείματο, ἐπεὶ διηνεκὲς διαλανθάνοντες Σκλαβηνοὶ βάρβαροι ἐνταῦθα ἐνεδρεύοντές τε κεκρυμμένως ἀεὶ τοὺς τῇδε ἰόντας ἄβατα ἐποίουν τὰ ἐκείνῃ χωρία. καὶ φρούριον δὲ τὸ Τιλικίων ᾠκοδομήσατο, καὶ αὐτοῦ ἐν ἀριστερᾷ κείμενον ἔρυμα.*

Οὕτω μὲν καὶ Μυσοῖς τὰ ὀχυρώματα ἐπί τε τῆς ἀκτῆς ποταμοῦ[g] *Ἴστρου ἔσχε καὶ ταύτης πλησίον. ἐπὶ Σκύθας δὲ τὸ λοιπὸν βαδιοῦμαι· ἔνθα δὴ φρούριον πρῶτον Κυρίλλου ἁγίου ἐπώ-*

на императрицата Теодоропол. С нов строеж възстановил и пострадалите части на тъй наречените укрепления Ятрус[1] и Тигас[2], а към укреплението Максенция[3] прибавил една кула, тъй като мислел, че то се нуждаело от нея. Построил и укреплението Кинтон, което по-рано не съществувало. След него идва укреплението на Трасмариска[4], срещу което на отвъдния бряг някогашният римски император Константин построил грижливо едно укрепление, на име Дафни[5], като смятал, че на това място то щяло да бъде много полезно за защита на реката от двете страни. Но с течение на времето варварите го разрушили, а император Юстиниан го възобновил от основи. Той се погрижил, както изисквала нуждата, и за следващото подир Трасмариска укрепление Алтинон[6], и за тъй наречената Кандидиана[7], която много време преди това била разрушена от същите неприятели. А има и три поред укрепления покрай брега на Истър, Салтопиргос, Доростол и Сукидава[8]. Императорът грижливо поправил разрушените части на всяко едно от тях. Подобна грижа проявил и към Квестрис[9], който е разположен настрана от брега. Той уголемил и значително разширил разположеното на тясно укрепление Палматис[10], ако то и да не се намирало край брега на реката. Наблизо до него възобновил и укреплението Адина, тъй като варварите славяни непрекъснато се криели там, нападали постоянно от засада пътниците и правели околните места непроходими. Построил и укреплението Тиликион и наляво от него едно друго укрепление.

Така са устроени мизийските укрепления по брега на река Истър и наблизо до нея. А сега ще премина към скитите[11]. Там именно дохожда най-напред укреп-

[a] *Θεοδωράπολιν?* Haury [b] *Κυντῶν*] scribendum: *Κυιντόν* Haury. [c] *Τρασμαρίσκας* scripsit Haury] *τρασμακαρίσκας* V, *τρισμακαρίας* A. [d] *Τρασμαρίσκαν* scripsit Haury] *τρασμαρίκαν* V. [e] *Σαλτουπύργος* Maltr.] *σάλτου πύργος* V. [f] *κούηστρις* V] *Κούσορις* Maltr. [g] *ποταμοῦ* V] om. A.

[1] Крепостта Ятрус е лежала при устието на р. Янтра (вж. *Tomaschek*: PWRE, III, col. 2070, s. v. Athrys). [2] Укреплението Тигас, което се е намирало при Маротин (вж. *Fluss*: PWRE, V A, col. 120, s. v. Tegra), се споменава у Прокопий и по-долу под името Тигра. [3] Укреплението Максенция е получило името си навярно по името на имп. Максенций (306—312). [4] Тра(н)смариска е дн. Тутракан. [5] Крепостта Дафни е дн. Олтеница, наричана Constantiana Daphne, понеже била основана от Константин Велики (306—337). [6] Алтинон е лежал на десния бряг на Дунава, източно от Тутракан (вж. *Tomaschek*: PWRE, I, col. 1697, s. v. Altina, № 2). [7] Кандидиана е лежала приблизително при село Ряхово, североизточно от Тутракан (вж. *Patsch*: PWRE, III, col. 1472, s. v. Candidiana), а според *Шкорпил*, пос. съч., стр. 458, тя е градището при Попина, Силистренско. [8] Сукидава е лежала на високия бряг на Дунава при образуваното езеро при Мерлян в Добруджа (вж. *Fluss*: PWRE, IV A, col. 560, s. v. Sucidava). [9] Навярно името Квестрис стои вместо Equestris, което се явява и като епитет на Colonia Iulia: вж. CIL, XIII, 2, 1. sq. [10] Палматис е с. Войново в Добруджа. [11] Това ще рече към провинция Скития (Scythia Minor), т. е. днешна Добруджа.

νυμόν ἐστιν, οὗπερ τὰ πεπονηκότα τῷ χρόνῳ ἀνῳκοδομήσατο οὐκ ἀπημελημένως Ἰουστινιανὸς βασιλεύς. ἐπέκεινά τε αὐτοῦ ἦν μὲν ἐκ παλαιοῦ ὀχύρωμα, Οὐλμιτῶν ὄνομα, βαρβάρων δὲ Σκλαβηνῶν ἐπὶ χρόνου μῆκος ἐκείνῃ τὰς ἐνέδρας πεποιηκότων, διατριβήν τε αὐτόθι ἐπὶ μακρότατον ἐσχηκότων, ἔρημόν τε παντάπασι γέγονε, καὶ οὐδὲν αὐτοῦ ὅτι μὴ τὸ ὄνομα, ἐλέλειπτο ἔτι. ὅλον τοίνυν ἐκ θεμελίων δειμάμενος, ἐλεύθερα τῆς τῶν Σκλαβηνῶν ἐπιθέσεώς τε καὶ ἐπιβουλῆς κατεστήσατο εἶναι τὰ ἐκείνῃ χωρία. ἔστι δέ που μετὰ τοῦτο Ἰβιδὰ πόλις, ἧς δὴ τοῦ περιβόλου πολλὰ ἐπεπόνθει, ἅπερ ἀνανεωσάμενος οὐδεμιᾷ μελλήσει[a] *ἐχυρωτάτην διεπράξατο εἶναι. φρούριόν τε δεδημιούργηκε νέον αὐτὸς μετ' αὐτήν, ὅπερ Αἴγισσον*[b] *ὀνομάζουσι. καὶ ἄλλο δὲ φρούριον Σκυθίας ἐν ὑστάτῳ κεῖται, Ἅλμυρις ὄνομα, οὗ δὴ τὰ πολλὰ σαθρὰ γεγονότα διαφανῶς ἀνοικοδομησάμενος διεσώσατο. ὅσα δὲ καὶ ἄλλα ὀχυρώματα ἐν τῇ τῇς Εὐρώπης μοίρᾳ εἰπεῖν ἄξιον.* (pp. 118, 36—133, 19).

IV 7. — — — *Ἐπὶ τὴν Θρᾴκην δὲ τὸ λοιπὸν ἴωμεν, ἀρίστην πηγνύμενοί τινα τοῦ λόγου κρηπῖδα τὰ ἐπὶ Βυζαντίου χωρία, ἐπεὶ καὶ τῆς Θρᾴκης ἡ πόλις οὐ τῷ κράτει μόνον, ἀλλὰ καὶ χωρίων προέστηκε φύσει, τῇ μὲν Εὐρώπῃ ὥσπερ τις ἀκρόπολις ἐπεμβαίνουσα*[c]*, φραττομένη δὲ τῆς διοριζούσης αὐτὴν ἀπὸ τῆς Ἀσίας θαλάσσης τὸ πέρας.* — — —

Φρούριόν ἐστιν ἐν προαστείῳ τῆς πόλεως, ὅπερ Στρογγύλον ὁμωνύμως τῇ τοῦ ἐρύματος συνθέσει καλοῦσιν. ἐντεῦθεν ἡ ἐς τὸ Ῥήγιον ὁδὸς ἄγουσα, ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον ἀνώμαλος οὖσα, ὄμβρων, ἂν οὕτω τύχοι, ἐπιπεσόντων, τελματώδης τε καὶ δυσπάριτος τοῖς τῇδε ἰοῦσιν ἐγίνετο. νῦν δὲ λίθοις αὐτὴν καταστρώσας ἁμαξιαίοις ὁ βασιλεὺς οὗτος εὐπετῆ τε κατεστήσατο καὶ ἄπονον ὅλως. μῆκος μὲν τῇ ὁδῷ τῇδε ἄχρι ἐς Ῥήγιον· εὐρύνεται δὲ τοσοῦτον, ἐς ὅσον ἁμάξας οὐ στενοχωρεῖν δύο ἀπ' ἐναντίας ἀλλήλαις ἰούσας. τραχεῖς οἱ λίθοι διαφερόντως· εἰκάσαις ἂν αὐτοὺς μυλίτας εἶναι. εὐμεγέθεις τέ εἰσι μάλιστα. ὥστε δὴ ἕκαστος γῆν μὲν ἐπικαλύπτει

[a] *μελήσει* A. [b] *αἴγισσον* codd.] [c] *ἐπεμβαίνουσα* V] *ἐπιβαίνουσα* A.

лението, наречено по името на свети Кирил[1], чиито развалини, причинени от времето, Юстиниан грижливо възстановил. Отвъд него имало от старо време едно укрепление, на име Улметум[2], но тъй като варвари славяни дълго време устройвали там засади и доста много време също пребивавали там, то било съвсем запустяло и от него почти нищо не останало освен името. Затова той го съградил изцяло от основи и тъй освободил тамошните места от нападенията и засадите на славяните. След него идва някъде град Ивида, от чиято околовръстна стена една голяма част била пострадала. Като го възобновил без всяко бавене, превърнал го в силно укрепено място. А зад него построил и ново укрепление, което наричат Егисос. И друго едно укрепление има в най-крайния предел на Скития[3], на име Алмирис[4], по-голямата част от което била разрушена. Но той го възстановил великолепно и тъй го запазил. Заслужава обаче да се споменат и другите укрепления в тая част на Европа.

— — — Нека минем по-нататък към Тракия[5], като вземем за изходна точка местата около Византион, понеже тоя град стои начело на Тракия не само със своята власт, но и по естеството на своето местоположение; той се издига над Европа подобно на някаква крепост и пази края на морето, което я отделя от Азия. — — —

В предградието на града има едно укрепление, което поради формата на строежа си се нарича Стронгилон[6]. Пътят, който води оттам за Ригион[7], бил почти навред неравен и щом паднели проливни дъждове, ставал блатист и непроходим за пътниците. А сега нашият император го постлал с големи камъни и го направил удобен и изобщо лек за пътуване. На дължина тоя път достига дори до Ригион, а е широк толкова, колкото свободно да се разминат две коли, които вървят една срещу друга. Камъните му са извънредно твърди и човек би ги оприличил на воденични камъни. Те са много големи, така че всеки един от тях покрива голямо пространство зе-

[1] Укреплението Св. Кирил е било наречено по името на мъченик Кирил, който бил погубен в Аксиопол (дн. Хиног при Черна вода); вж. *Weiss*, Die Dobrudscha im Altertum. Sarajevo 1911, p. 44. [2] Селището Vicus Ulmetum се е намирало при Чатал-орман (вж. *Weiss*, op. c., p. 26). [3] Т. е. в провинция Скития. [4] Алмирис представя днес развалини при дн. с. Дунавец, югоизточно от Тулча (вж. *Patsch*: PWRE, VII, col. 2878, s. v. Halmyris). [5] Т. е. диоцезът Тракия, а не едноименната провинция. [6] От името трябва да се заключи, че въпросното укрепление е било „кръгло, закръглено". [7] Ригион е дн. с. Кючук-чекмедже в Източна Тракия.

πολλήν, ἐς ἄγαν δὲ ὕψου ἀνέχει. ἐς δὲ τό τε ὁμαλὲς καὶ τό γε λεῖον ἐπιεικῶς ἐξειργασμένοι, οὐκ ἐνῆφθαι τῇ συνθέσει, οὐδέ πη ἐς τὸ ἀκριβὲς μεμυκέναι, ἀλλὰ συμπεφυκέναι δοκοῦσιν ἀλλήλοις. ταῦτα μὲν οὖν τοιαῦτά ἐστι.

Λίμνην δέ τινα εἶναι ἄγχιστα τοῦ Ῥηγίου καλουμένου ξυμβαίνει, ἐς ἣν τὰς ἐκβολὰς ἔχουσι ποταμοὶ ἐκ χωρίων τῶν ὕπερθεν τῇδε φερόμενοι. διακέχυται δὲ ἡ λίμνη αὕτη μέχρι ἐς θάλασσαν· ὥστε μία τις ἀμφοτέραιν ἀκτὴ ἐν στενῷ μάλιστα τυγχάνει οὖσα. ταύτην δὲ ἄμφω ἐπικλύζουσι τὴν ἀκτὴν ἀντικυματοῦσαι καὶ ἀλλήλοις ἀντιμυκώμεναι. ἀεί τε ἀλλήλαις εὐθὺ ἵενται τὴν ἠϊόνα ἐπικοινούμεναι. ἐπειδὰν δὲ ὡς πλησιαίτατα ἵκωνται, ἀναχαιτίζουσι τὴν ἐπιρροήν, ἐφ᾽ ἑαυτὰς ἐπιστρέφουσαι, ὥσπερ ἐνταῦθα τὰ ὅρια σφίσι πηξάμεναι. ἔστι δὲ καὶ ἀλλήλαις οὗ ἀναμίγνυνται, πορθμόν τινα μεταξὺ ἔχουσαι, ἄδηλον ὂν ὁποτέρα ποτὲ αὐτῶν τὸ τοῦ πορθμοῦ ὕδωρ διακεκλήρωται. οὔτε γὰρ ἡ τῆς θαλάσσης ἐπιρροὴ ἐς τὴν λίμνην ἀεὶ φέρεται οὔτε διηνεκὲς ἐς τὴν θάλασσαν ἡ λίμνη ἐκβάλλει, ἀλλ᾽ ὄμβρων μὲν ἐπιγενομένων πολλῶν, ἐπιπνεύσαντός τε ἀνέμου νότου, ἐκ τῆς λίμνης ὁ πορθμὸς προϊὼν φαίνεται. ἢν δὲ ἀπὸ βορρᾶ τὸ πνεῦμα ἴοι, ἡ θάλασσα τὴν λίμνην ἐπικλύζειν δοκεῖ. ἐν τούτῳ μέντοι ἡ θάλασσα τῷ χώρῳ ἐς βράχος κατατείνει παμμέγεθες, ὀλίγης τινὸς ἀπολελειμμένης μεταξὺ χώρας, ἥπερ διήκει ἐς ἄβυσσον. ἐς τόσον δὲ στενὴ τυγχάνει οὖσα, ὥστε δὴ καὶ Μύρμηξ ὠνόμασται. οὗτος δὲ ὁ πορθμός, ὅ τε τὴν θάλασσαν καὶ τὴν λίμνην ζευγνύων, ᾗπέρ μοι εἴρηται, πάλαι μὲν γεφύρᾳ ξυλίνῃ διαβατὸς ἦν ἐπὶ κινδύνῳ μάλιστα τοῖς τῇδε ἰοῦσιν, ἐπεὶ τοῖς ξύλοις, ἂν οὕτω τύχοι, ⟨ξυν⟩διεφθείροντο[a]*. νῦν δὲ αὐτὴν Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς λίθοις λογάδην ἐμβεβλημένοις ἐς ἀψῖδος μετεωρίσας μέγα τι χρῆμα, τὴν ἐκείνῃ διάβασιν ἀκίνδυνον κατεστήσατο.*

Τοῦ δὲ Ῥηγίου ἐπέκεινα πόλις ἐστί που, Ἀθύρας ὄνομα, ἧσπερ τοὺς οἰκήτορας δίψῃ δεινοτάτῃ ἐχομένους εὑρὼν τὴν ἀπορίαν διέλυσε σφίσιν, ἔλυτρον ἐνταῦθα δειμάμενος, θησαυρίζων μὲν ἐπικαιριώτατα τὴν τῶν ὑδάτων οὐκ ἀναγκαίαν περιουσίαν, πρυτανεύων δὲ αὐτὴν ἐν ἐπιτηδείῳ τοῖς τῇδε ἀνθρώποις. ἀνῳκοδομήσατο δὲ καὶ τὰ πεπονθότα τοῦ περιβόλου.

Ἔστι δὲ μετὰ τὴν Ἀθύραν τις χῶρος, ὅνπερ Ἐπισκοπεῖα καλοῦσιν οἱ ἐπιχώριοι. ὃν δὴ

[a] *⟨ξυν⟩διεφθείροντο* scripsit Haury] *διεφθείροντο* codd.

мя и се издига високо над почвата. При това те са изравнени и грижливо изгладени, та изглеждат не като сглобени, нито пък точно нагодени, а като сраснали помежду си. Така прочее са тези работи.

Наблизо до тъй наречения Ригион има едно езеро, в което се вливат реки от местата над него.[1] А това езеро се простира дори до морето, така че има с него общ бряг, който обаче е твърде тесен. Тоя бряг се наводнява и от двете води, когато се вълнуват и бучат една срещу друга. Всякога те се спускат към брега направо една срещу друга и се съединяват. А когато дойдат съвсем наблизо, възпират своя прилив и се връщат назад, като че ли там са поставили границите си. Обаче има едно място, гдето се смесват и образуват помежду си някакъв проток, чиято вода не може да се определи на кое от двете принадлежи, тъй като морето не винаги прелива в езерото, нито пък езерото постоянно се влива в морето. Само когато има обилни дъждове и южният вятър задуха, протокът изглежда да се излива от езерото навън. А когато духа северният вятър, изглежда, че морето залива езерото. На това именно място морето е много плитко на твърде голямо пространство и в средата му остава малко земя, която отива към дълбокото море и е толкова тясна, та се нарича Мирмикс [Мравка][2]. През тоя проток, който свързва, както казах, морето с езерото, някога се минавало по дървен мост с голяма опасност за минувачите, тъй като някога се случвало да загиват заедно с гредите му. А сега император Юстиниан направил безопасно преминаването на това място, като издигнал моста на висок свод с подбрани камъни— великолепна постройка.

Отвъд Ригион има един град, на име Атира[3]. Като забелязал, че жителите му се измъчват страшно от жажда, той ги избавил от тая нужда, като им построил там щерна, в която се събирало по-голямо количество вода, отколкото било необходимо, и той я давал на тамошните жители според нуждата. Той възобновил също и разрушената част от околовръстната му стена.

Зад Атира има едно място, което местните жители наричат Епископия. Ка-

[1] Става дума за езерото при Кючук-чекмедже, което се образува главно от реката Batynias (дн. Сазлъдере). [2] Мравка, *Μύρμηξ*, е византийското наименование на крайморското езеро, което се образува при Кючук-чекмедже, гдето имп. Юстиниан построил мост. [3] Атира е дн. Буюк-чекмедже.

κατανενοηκὼς Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς ταῖς τῶν πολεμίων ἐπιδρομαῖς ὑποκείμενον, ἐπὶ πλεῖστον δέ, ὡς οὐδαμῇ ὀχυρώματος ὄντος, ἀφύλακτα παντάπασιν ὄντα τὰ ἐκείνῃ χωρία, φρούριον ἐνταῦθα ἐδείματο· οὗ δὴ τοὺς πύργους πεποίηται οὐχ ᾗπερ εἰώθει, ἀλλὰ τρόπῳ τοιῷδε. προὔχει τις ἐκ τοῦ περιβόλου οἰκοδομία, στενωτάτη μὲν κατ' ἀρχὰς οὖσα, τελευτῶσα δὲ ἐς εὖρος μέγα· ἐφ' οὗ δὴ ἕκαστος ἐξείργασται πύργος. ταύτῃ τε τοῖς πολεμίοις ἄγχιστά πῃ τοῦ τείχους ἰέναι ἀμήχανά ἐστιν, ἐπεὶ τῶν πύργων κατὰ μέσον γινόμενοι ἐν ἀμφιβόλῳ κατὰ κορυφὴν πρὸς τῶν ἐκείνῃ φρουρῶν ῥᾶστα βαλλόμενοι διαφθείρονται. τάς τε πύλας ἐνταῦθα οὐ κατὰ τὰ ξυνειθισμένα τῶν πύργων μεταξὺ ἔθεντο, ἀλλ' ἐκ πλαγίας κατὰ τὸ ἐν στενῷ προὖχον τοῦ τείχους, οὐχ ὁρωμένας τοῖς πολεμίοις, ἀλλ' ὄπισθεν διαλανθανούσας. ἐνταῦθα Θεόδωρος βασιλεῖ τὴν ὑπουργίαν παρέσχετο, σιλεντιάριος τὴν ἀρχήν, συνετὸς μάλιστα. τοῦτο μὲν οὖν τὸ ἔρυμα τῇδε πεποίηται. ἐπὶ τείχη δὲ τὰ μακρὰ ἐνθένδε ἰόντας ὀλίγα ὑπειπεῖν ἄξιον. (pp. 133,24 — 134,3; 134,8—136,25)

IV 9. *Ἡ θάλασσα ἐξ ὠκεανοῦ καὶ Ἱσπανίας γῆν τὴν Εὐρωπαίαν ἐν ἀριστερᾷ ποιουμένη μέχρι μὲν ἐς Θρᾴκην κατὰ ταὐτὰ χωρεῖ πρὸς ἀνίσχοντά που τὸν ἥλιον, ἔνθεν δὲ σχιζομένη πῆ μὲν ἐπὶ τὴν ἑῴαν στέλλεται μοῖραν, πῆ δὲ κατὰ βραχὺ ἐγκαρσία γεγενημένη τὸν Εὔξεινον καλούμενον ἀποτελεῖ πόντον. ἐς Βυζάντιον δὲ ἀφικομένη ὥσπερ ἐπὶ νύσσης τινὸς καμπὴν ποιεῖται ἀμφὶ τὰ πρὸς ἕω τῆς πόλεως, πλαγία τε πολλῷ ἔτι μᾶλλον γιγνομένη ἐν πορθμῷ ἵεται, ἰσθμὸν τῆς Θρᾴκης τά τε πρόσω καὶ ὀπίσω, ὡς τὸ εἰκός, ἐργαζομένη. οὐχ ὅτι ἐς ἐκροὰς ἐνταῦθα ἡ θάλασσα μερίζεται δύο, ᾗπερ ἐν τοῖς ἄλλοις ἰσθμοῖς εἴωθεν, ἀλλὰ περιστρεφομένη τε θαυμασίως ὡς καὶ περιβαλλομένη ἑκατέρωθεν Θρᾴκην τε τὴν ἄλλην καὶ διαφερόντως τὰ ἐπὶ Βυζαντίου προάστεια πάντα. οἰκοδομοῦνται δὲ καὶ περιστέλλουσιν οἱ ταύτῃ ἄνθρωποι τὰ προάστεια οὐχ ὅσον ἐς χρείαν, ἀλλ' ἐς ὕβριν τε καὶ τρυφὴν ὅρον οὐκ ἔχουσαν, καὶ ὅσα ἄλλα πλούτου ἐξουσία ἐς τοὺς ἀνθρώπους ἰοῦσα ποιεῖ. ἔπιπλά τε κατατίθενται ἐνταῦθα πολλὰ καὶ διαπονήματα ἐν αὐτοῖς ἐνδελεχέστατα ἔχουσιν. ἐπειδὰν οὖν καταθεῖν*

то разбрал, че това място е изложено на нападенията на неприятелите, главно защото било лишено от всякакво укрепление, пък и местата били около него изобщо незащитени, император Юстиниан построил там едно укрепление, чиито кули направил не по обикновен начин, а по следния. От околовръстната стена се издава напред една постройка, която в началото си е твърде тясна, а в края много широка и там именно се издигат отделни кули. По тоя начин неприятелите не могат да се доближат до стената, тъй като щом се намерят в средата между кулите, попадат в обстрела на разположените на височината им стражи и биват лесно избивани. И портите не стоят на обикновеното си място между кулите, но отстрани на издадената тясна част на стената, та не се забелязват от неприятелите, но остават изотзад скрити. Тук императорът е бил подпомогнат от Теодор, който бил по длъжност силенциарий и бил извънредно умен.[1] Така било направено това укрепление. Преди да минем оттук към Дългата стена, трябва да дадем някои разяснения.

Морето, което почва от океана и Испания, оставя наляво европейската земя и по тоя начин се отправя към изгряващото слънце, докато достигне Тракия. Там то се разделя и една част от него продължава към изток, а друга част извива постепенно и образува тъй наречения Евксински Понт. А като достигне Византион, прави около източната част на града извивка подобно на тая около стълба [в хиподрома] и като се извръща още повече настрани, спуска се в пролив[2] и така естествено образува провлак от тая част на Тракия, която морето обхваща отпред и отзад. При това тук морето не е разделено на две течения, какъвто е случаят при останалите провлаци, а се извръща по един чуден начин, та обхваща останалата част от Тракия и предимно всички предградия на Византион. Тамошните жители застрояват и уреждат предградията не толкова от нужда, колкото от желание да проявят високомерие, разкош без граници и всякакви прищевки, които богатството създава у човека. Там са струпани много неща и в тях се отразяват плодовете на продължителен труд. Затова, когато се

---

[1] Теодор бил силенциарий, т. е. грижел се за реда и тишината в двореца. [2] С думата *πορθμός* Прокопий означава тук залива на Златния рог, който отделя Галата от Ескистамбул (средновековния Византион).

τινας τῶν πολεμίων γῆν τὴν Ῥωμαίων ἐξαπιναίως ξυνενεχθείη, οὐδὲν ὁμοίως τοῖς ἄλλοις χωρίοις προστρίβεσθαι τὴν ζημίαν ἐνταῦθα ξυμβαίνει, ἀλλὰ κακοῖς ἄγαν τοῖς ἀνηκέστοις βαρύνεσθαι τὰ ἐκείνῃ χωρία. ὃ δὴ ἀναστέλλειν Ἀναστάσιος βασιλεὺς διὰ σπουδῆς ἔχων ἐν χώροις οὐχ ἧσσον ἢ σημείοις τεσσαράκοντα τοῦ Βυζαντίου διέχουσι μακρὰ οἰκοδομησάμενος τείχη, ἄμφω τῆς θαλάσσης τὰς ἀκτὰς ἔζευξεν, οὗ δὴ ἀλλήλαιν διεστήκασιν ὁδῷ ἡμέραιν δυοῖν μάλιστα· ταύτῃ τε ἅπαντα ἐν τῷ ἐχυρῷ καθεστάναι τὰ ἐντὸς ᾤετο. ἦν δὲ ἄρα μειζόνων τοῦτο συμφορῶν αἴτιον. οὐδὲ γὰρ οἷόν τε ἦν οἰκοδομίαν τοσαύτην τὸ μέγεθος ἢ ἐς τὸ ἀσφαλὲς ἐξειργάσθαι, ἢ φρουρεῖσθαι ξὺν τῷ ἀκριβεῖ. ἐπειδάν τε μοίρᾳ τινὶ τούτων δὴ τῶν μακρῶν τειχῶν ἐπισκήψαιεν οἱ πολέμιοι, καὶ τοὺς φρουροὺς ἅπαντας ὑποχειρίους ἐποιοῦντο οὐδενὶ πόνῳ, τοῖς τε ἄλλοις ἐπιπίπτοντες ἀπροσδόκητοι κακὰ οὐκ εὐδιήγητα ἐξειργάζοντο.

Ἀλλὰ βασιλεὺς τά τε πεπονθότα τούτων δὴ ἀνοικοδομησάμενος τῶν τειχῶν, τά τε σφαλερὰ ἐπὶ τὸ ἐχυρώτατον κρατυνάμενος τῶν φρουρῶν ἕνεκα, προσεπετεχνήσατο τάδε. τὰς μὲν ἐξόδους, αἵπερ ἐκ πύργου ἑκάστου ἐς τοὺς αὐτοῦ ἐχομένους ἐξάγουσιν, ἐφράξατο πάσας. ἄνοδον δὲ καθ' ἕκαστον ἐκ τοῦ ἐδάφους ἔντοσθεν ἐτεκτήνατο μίαν· ἥνπερ ἐπὶ καιροῦ καθειργνύντες οἱ ταύτῃ φρουροὶ τοὺς πολεμίους περιφρονοῦσι τοῦ περιβόλου ἐντὸς γενομένους· ἐπεὶ πύργος ἐς ἀσφάλειαν ἕκαστος αὐτὸς κατὰ μόνας τοῖς φρουροῖς ἀπόχρη. καὶ τούτων δὴ τῶν τειχῶν ἐντὸς τὰ ἐς ἀσφάλειαν ἐνδελεχέστατα διεπράξατο, τά τε ἄλλα πεποιημένος ᾗπέρ μοι ἔναγχος εἴρηται καὶ πόλεως Σηλυβρίας[a] ἀνανεωσάμενος ὅσα πεπονθότα τοῦ περιβόλου ἐτύγχανεν. ἐπὶ μὲν οὖν τῶν μακρῶν τειχῶν ταῦτα Ἰουστινιανῷ βασιλεῖ εἴργασται.

Ἡράκλεια δὲ ἡ πόλις ἥδε, ἡ παραλία, ἡ ἐν γειτόνων, ἡ Πέρινθος[b] (ἣ πάλαι μὲν τὰ πρωτεῖα τῆς Εὐρώπης ἐδίδοσαν, νῦν δὲ δὴ μετά γε Κωνσταντινούπολιν τὰ δευτερεῖα παρέχονται) διψῶσά τε καὶ λίαν αὐχμῶσα ἔναγχος ἔκειτο, οὐκ ὅτι ἄνυδρος ⟨ἦν⟩[c] ἡ ἀμφ' αὐτὴν χώρα οὐδὲ ὅτι ἀπημέλητο ταῦτα τοῖς ἐκ παλαιοῦ δειμαμένοις τὴν πόλιν, ἐπεὶ καὶ κατάρρυτος Εὐρώπη ταῖς κρήναις, καὶ ποιεῖσθαι τοῖς πάλαι ἀνθρώποις ὀχετοὺς ἔμελεν, ἀλλὰ τὰ ξυνειθισμένα

случвало да нахлуят ненадейно неприятели в ромейските земи, тия места пострадвали нееднакво с останалите и търпели прекомерно ужасни беди. Това именно като искал да отстрани, император Анастасий побързал да построи Дългата стена в места, които отстоят от Византион на разстояние не по-малко от четиридесет мили, така че свързвал двата бряга на морето там, гдето те отстояли един от друг на около два дена път. Той мислел, че по тоя начин е опазил всичко, което се е намирало отсам стените. Но това станало причина за още по-големи нещастия, и то защото такава голяма постройка нито могла да се съзида достатъчно яко, нито да се пази достатъчно бдително. И когато неприятелите се нахвърлили върху някоя част от Дългата стена и без никакво усилие излавяли всичките ѝ пазачи, те неочаквано нападали пазачите на останалите части и причинявали нещастия, които не се поддават на описание.

Обаче император Юстиниан, като възстановил разрушените части на тия стени и укрепил много добре слабите им места, за сигурност на пазачите им прибавил и това изобретение. Той преградил всички изходи, които водят от всяка кула към съседните ней кули, и направил вътре във всяка кула по един ходник, който водил от основата ѝ нагоре; щом нейните пазачи затворят навреме тоя ходник, те могат вече да се отнасят с пренебрежение към неприятелите, ако и те да се намират вече отсам околовръстната стена, тъй като всяка кула сама могла да служи за защита на пазачите. И всичко отсам тия стени той поставил в безопасност, като направил това, което казах преди малко. Той възобновил и разрушената част от околовръстната стена на града Силиврия. И тъй това извършил за Дългата стена император Юстиниан.

Приморският и съседен град Хераклея, инак наричан Перинт, който някога заемал първо място в Европа[1], а сега държи второ място след Константинопол, неотдавна страдал от жажда и суша, и то не защото страната около него е безводна или пък защото някогашните строители не са се погрижили за това (Европа изобилствува с извори и старите ѝ жители са се грижили да си направят водопроводи), но защото времето, вярно

[a] σηλυβρίας V] μεσημβρίας A. [b] πείρινθος A. [c] ⟨ἦν⟩ addidit Haury.

[1] Тук под Европа се разбира провинция Европа.

ποιῶν ὁ χρόνος τῇ πόλει τὴν ὀχεταγωγίαν ἀνῄρηκεν, ἢ καταγεγηρακυῖαν τὴν οἰκοδομίαν ὑπεριδών, ἢ τῷ μὴ ἐπιμελεῖσθαι τοὺς Ἡρακλεώτας αὐτῆς ἐπὶ τὴν φθορὰν ποδηγούμενος. ὀλίγου τε ἀοίκητος διὰ τοῦτο Ἡράκλεια ἐλέλειπτο εἶναι. ταὐτὸ δὲ τοῦτο καὶ τὰ ἐκείνῃ βασίλεια ὁ χρόνος ἐποίει ἀξιοθέατα ἐπιεικῶς ὄντα. βασιλεὺς δὲ Ἰουστινιανὸς οὐ παρέργως, ἀλλὰ βασιλικῶς μάλιστα, τὴν πόλιν ἰδών, ὕδασί τε αὐτὴν ποτίμοις καὶ διειδέσιν ἐπέκλυσε, καὶ τῶν βασιλείων ἀποστερεῖσθαι τοῦ ἀξιώματος ὡς ἥκιστα ξυνεχώρησεν, ἀνοικοδομησάμενος ἅπαντα.

Ἡρακλείας δὲ ἄποθεν ἡμέρας ὁδὸν χωρίον ἐπιθαλασσίδιον ἦν, Ῥαιδεστὸς ὄνομα, παράπλου μὲν ἐφ᾽ Ἑλλησπόντου καλῶς κείμενον, εὐλίμενον δὲ καὶ τῇ κατὰ θάλασσαν ἐργασίᾳ ἐπιτηδείως ἔχον τοῖς ⟨ἐπ᾽⟩[a] ἐμπορίᾳ ναυτιλλομένοις καταίρειν τε καὶ ἀποφορτίζεσθαι προσηνῶς μάλιστα, καὶ αὖ πάλιν ἀνάγεσθαι οὐδενὶ πόνῳ ἐμπλησαμένοις τοῦ γόμου τὰ πλοῖα· βαρβάροις δὲ ἀποκείμενον καταθέουσιν, ἂν οὕτω τύχῃ, ἐξαπιναίως τὰ ἐκείνῃ χωρία, τῷ μήτε ἀποτετειχισμένον μήτε τῇ φύσει δυσπρόσοδον εἶναι. ὥστε καὶ τοῖς ἐμπόροις δέει τοῦ κινδύνου ὑπεροφθὲν ἐν ὀλιγωρίᾳ ἐγένετο. νῦν δὲ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς οὐχ ὅσον τῷ χωρίῳ τὴν ἀσφάλειαν προσεποίησεν, ἀλλὰ καὶ τοὺς περιοίκους ἐσώσατο πάντας. ἐπὶ Ῥαιδεστοῦ γὰρ ἀνέστησε πόλιν, τείχει μὲν ἐρυμνήν, μεγέθει δὲ διαφερόντως ὑπέρογκον. οὗ δὴ βαρβάρων σφίσιν ἐγκειμένων οἱ πλησιόχωροι ἅπαντες εἰς καιρὸν καταφεύγοντες σὺν τοῖς χρήμασι διασώζονται. (pp. 134, 8—140,7)

IV 11. Μετὰ δὲ Χερρόνησον Αἶνος οἰκεῖται πόλις, ἐπὶ τοῦ οἰκιστοῦ τῆς προσηγορίας ὠνομασμένη. Αἰνείας γὰρ ἦν, ὥσπερ λέγουσιν, ὁ τοῦ Ἀγχίσου. ταύτης ὁ περίβολος εὐάλωτός τε ἦν τῷ χθαμαλὸς εἶναι· οὐδὲ ὅσον γὰρ ἐς τὸ ἀναγκαῖον ἀνεῖχεν ὕψος· καὶ ἀναπεπταμένην τινὰ εἴσοδον κατὰ τῆς θαλάσσης τὸ γειτόνημα εἶχεν, ἀμηγέπῃ ἐπιψαύοντος αὐτοῦ τοῦ ῥοθίου. ἀλλὰ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς ἀνέστησε μὲν αὐτὸν ἐς ὕψος, μὴ ὅτι ἁλῶναι, ἀλλὰ καὶ ἀποπειρᾶσθαι ἀμήχανον. ἐπεξαγαγὼν δὲ καὶ πανταχόσε φραξάμενος ἀνάλωτον Αἶνον παντάπασι κατεστήσατο. καὶ ταύτῃ μὲν ἡ πόλις ἐν τῷ ἀσφαλεῖ

[a] ⟨ἐπ᾽⟩ addidit Haury.

на своите привички, унищожило водопровода му, било като проявявало пренебрежение към остарялата постройка, било като се влияело от нехайството на хераклийците към нейната повреда. И поради това Хераклея щяла насмалко да се обезлюди. В същото това положение времето превърнало и тамошния дворец, при все че бил великолепен на глед. Император Юстиниан, като видял града, снабдил го не току-тъй, а по царски с изобилна, вкусна и бистра вода и тъй като съвсем не подхождало на достойнството му да се лиши от двореца, възстановил го.

На един ден път от Хераклея се намира едно приморско място, на име Редесто, добре разположено на морския път за Хелеспонт[1], с добро пристанище и пригодно за морска търговия. Търговците, които пътуват по море, лесно спирали там своите кораби и ги разтоварвали, а после отново и без всякакво затруднение потегляли оттам, като напълвали корабите си със стоки. Но то било изложено на нападенията на неприятелите, когато се втурвали внезапно в ония места, понеже не било укрепено и по местоположение не било недостъпно. Затова и търговците от страх пред опасността го пренебрегвали и то било занемарено. А сега император Юстиниан не само осигурил безопасността на това място, но спасил и всичките му съседни селища, защото въздигнали при Редесто град, укрепен със стена и особено бележит с големината си. Там именно, когато варварите настъпвали срещу тях, прибягват на време всички съседни жители и се спасяват заедно с имота си.

Отвъд Херсонес[2] е разположен град Енос[3], наречен така по името на своя основател, който, както казват, бил Еней, син на Анхиз. Околовръстната му стена могла лесно да се превземе, понеже била ниска и не достигала необходимата височина; при това тя имала един открит вход в съседство с морето, чиито вълни едва го докосвали, обаче император Юстиниан издигнал оградната стена до такава височина, та не само да не могат да я превземат, но и да не се опитват да сторят това. Той направил Енос напълно непревземаем, като го преместил малко назад и го защитил отвред. По такъв начин градът бил запазен от всяка

[1] Под Хелеспонт тук се разбира дн. Дарданелски проток. [2] С името Херсонес се означавал дн. Галиполски полуостров. [3] Древният Енос бил разположен при устието на Марица.

ἐγεγόνει· ἔμεινε δὲ τοῖς βαρβάροις ἡ χώρα καταθεῖν εὐπετής· ἐπεὶ Ῥοδόπη ὀχυρωμάτων ἐκ παλαιοῦ ὑπεσπάνιζεν. ἦν δέ τις κώμη ἐν τῇ μεσογείᾳ, Βέλλουρος ὄνομα, πλούτου μὲν δυνάμει καὶ πολυανθρωπίᾳ ἴσα καὶ πόλις, τῷ μέντοι τειχήρης οὐδαμῇ εἶναι ληϊζομένοις διηνεκὲς ἐπαρκοῦσα βαρβάροις, ἀγροῖς τε τοῖς ἀμφ' αὐτὴν κειμένοις πολλοῖς γε οὖσι ταὐτὸ πάσχουσα. καὶ αὐτὴν δὲ ὁ βασιλεὺς οὗτος πολίζει τε καὶ ἀποτειχίζει, καὶ αὐτοῦ ἐπαξίαν τίθεται εἶναι. καὶ μὴν καὶ ἄλλων τῶν ἐπὶ Ῥοδόπης πόλεων ὅσα δὴ ἐνδεῖν ἢ καταπεπονηκέναι ξυνηνέχθη τῷ χρόνῳ σπουδῇ τῇ πάσῃ ἀνέστησεν. ἐν αἷς Τραϊανούπολίς τε καὶ Μαξιμιανούπολίς εἰσιν, ὧνπερ ἐπηνώρθωσε τὰ ἐν τοῖς προβόλοις σαθρὰ γεγονότα. ταῦτα μὲν οὖν τῇδε πεποίηται.

Ἀναστασιούπολις δὲ ἡ τῇδε οὖσα τειχήρης μὲν καὶ πρότερον ἦν, ἐν δὲ τῇ παραλίᾳ κειμένη ἀφύλακτον εἶχε τὴν ταύτῃ ἠϊόνα. τὰ πλοῖα πολλάκις ἀμέλει ἐνταῦθα καταίροντα ὑποχείρια βαρβάροις Οὔννοις ἐξαπιναίως γεγένηται· ὥστε καὶ τὰς νήσους ἐνθένδε τὰς τῇ χώρᾳ ἐπικειμένας ἠνώχλησαν. Ἰουστινιανὸς δὲ βασιλεὺς διατειχίσματι τὴν παραλίαν περιβαλὼν ὅλην, ταῖς τε ναυσὶ καὶ τοῖς νησιώταις τὴν ἀσφάλειαν ἀνεσώσατο. ἀλλὰ καὶ τὸν τοῦ ὕδατος ὀχετὸν ἐκ τῶν ὀρῶν, ἃ ταύτῃ ἀνέχει, μέχρι ἐς τὴν πόλιν ⟨ἐς⟩[a] ὑπέρογκον ἀνέστησεν ὕψος. ἔστι δέ τις ἐν Ῥοδόπῃ πόλις ἀρχαία, Τόπερος ὄνομα, ἣ ποταμοῦ μὲν ῥεῖθρα περιβάλλεται ἐκ τοῦ ἐπὶ πλεῖστον, λόφον δὲ αὐτῇ ἐπανεστηκότα ὄρθιον εἶχεν. ἀφ' οὗ δὴ οὐ πολλῷ ἔμπροσθεν Σκλαβηνοῖς βαρβάροις ἑάλω. ἀλλὰ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς μέγα τῷ περιβόλῳ ὕψος ἐντέθεικεν ὥστε ὑπεραίρει τοσούτῳ τὸν λόφον, ὅσῳ δὴ αὐτοῦ καταδεέστερος τὰ πρότερα ἦν. καὶ στοὰν μὲν ἐπανέστησεν ἐν θολωτῷ τείχει, ὅθεν δὴ τοῖς τειχομαχοῦσιν οἱ τῆς πόλεως ἀμυνόμενοι ἐκ τοῦ ἀσφαλοῦς διαμάχονται, τῶν δὲ πύργων ἕκαστον φρούριον ἐρυμνὸν ἐσκευάσατο εἶναι. ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκ τοῦ περιβόλου μέχρι ἐς τὸν ποταμὸν διατειχίσματι περιβαλὼν ἐκρατύνατο. ταῦτα μὲν οὖν Ἰουστινιανῷ βασιλεῖ τῇδε πεποίηται.

Καὶ ὅσα δὲ αὐτῷ ὀχυρώματα εἴργασται ἀμφί τε τὴν ἄλλην Θρᾴκην καὶ τὴν νῦν καλουμένην Αἱμίμοντον, ἐγὼ δηλώσω. πρῶτα μὲν

[a] ⟨ἐς⟩ addidit Haury.

опасност, но околността му оставала лесно достъпна за нахлуванията на варварите, тъй като от старо време в Родопа нямало достатъчно укрепления. А там навътре имало едно село, на име Белур, което по голямото си богатство и по многолюдността си било като град. Понеже то било съвсем неукрепено, постоянно било изложено на грабежите на варварите и понасяло еднаква участ с многобройните разположени около него селища. Но нашият император превърнал това село в град, оградил го със стени и го направил да подхожда на достойнството му. Освен това той построил с голямо старание всичко, което липсвало на останалите градове в Родопа или било там разрушено от времето. Между тях са и градовете Траянопол[1] и Максимианопол. Той поправил разрушените части на стените им. И тъй там това сторил.

Анастасиопол, който се намира там, бил и по-рано укрепен, но ако и разположен край морето, брегът му оставал незащитен. Там спирали често кораби и варварите хуни внезапно ги залавяли, та оттам те обезпокоявали и островите, които са разположени до брега. Обаче император Юстиниан обградил цялото му крайбрежие със стени и тъй възстановил сигурността на корабите и на островните жители. Той прокарал и един твърде висок водопровод до града от планините, които се издигат там. Има един стар град в Родопа, на име Топир, който почти отвред се заобикаля от течението на една река, и над него се издига един стръмен хълм. От тоя именно хълм неотдавна градът бил превзет от варварите славяни. Обаче император Юстиниан издигнал околовръстната му стена много нависоко, та тя сега превишава хълма с толкова, с колкото била преди това по-ниска от него. И издигнал галерия върху свода на стената, за да отбиват безопасно защитниците на града нападателите на стената, и всяка една от кулите ѝ превърнал в силно укрепление. А също и пространството между околовръстната стена и реката укрепил, като го обградил със стена от единия до другия край. И тъй това направи императорът.

Ще посоча и какви укрепления е направил в останалата Тракия и в тъй наречения Хемимонт. Преди всичко по-

[1] Градът Траянопол бил основан от имп. Траян на мястото на Дориск, който се намирал на средата на пътя между Дедеагач и Фере, дн. Терма-лутрà (Лъджакьой).

Φιλιππουπόλεώς τε καὶ Βεροίας[a], *ἔτι μέντοι Ἀδριανουπόλεώς τε καὶ Πλωτινουπόλεως*[b] *τά τε ἐνδέοντα καὶ καταπεπονηκότα σπουδῇ τῇ πάσῃ ᾠκοδομήσατο· ἐπεὶ αὐτὰς ἐπιμαχωτάτας ξυνέβαινεν εἶναι, καίπερ ἔθνεσι γειτονούσας βαρβάρων πολλοῖς. καὶ φρούρια δὲ ἀνάριθμα ἐπὶ Θρᾴκης ἱδρύσατο πάσης, δι' ὧν τὴν χώραν, ἀποκειμένην τὰ πρότερα ταῖς τῶν πολεμίων ἐπιδρομαῖς, παντάπασιν τανῦν ἀδῄωτον κατεστήσατο. ἔστι δὲ τὰ φρούρια, ὅσα ἡμᾶς μεμνῆσθαι αὐτῶν, πρὸς ὄνομα τάδε.*

строил твърде грижливо това, което липсвало на Филипопол, Бероя, Адрианопол и Плотинопол или било там разрушено, тъй като тия градове оставали незащитени, ако и да се намирали в съседство с много варварски племена. Из цяла Тракия построил безбройно много укрепления, чрез които направил сега страната изложена преди това на неприятелските нападения напълно запазена от опустошения. А укрепленията, които трябва да споменем, са поименно следните:

Ἐν Εὐρώπῃ·
Λυδικαί.
Ἐλῖαι.
Ἐν Ῥοδόπῃ τὰ καινούργια·
Κασείρα.
Θεοδωρούπολις.
Τὸ τοῦ Θράσου.
Σουδανέλ.
Μούνδεπα[c].
Θαρσάνδαλα.
Λενιζος.
Τόπαρον[b]
Δαλάταρβα[e].
Βρέ.
Κουσκάβιρι[f].
Κούσκουλις[g].
Θρᾴκης·
Βόσπαρα.
Βεσούπαρον[h].
Καπιστούρια[i].
Βηγίπαρα[k].
Ἰσγιπερα.
Ὀζόρμη[l].
Βηρῄαρος[m].
Ταμονβαρί.
Σκέμνος[n].
Καράσθυρα[o].
Πίνζος[p].
Τουλεοῦς
Ἄρζον[q].
Καστράζαρβα[r].
Ζωσίτερσον[s].
Βέργισον[t].
Δίγγιον[u].
Σάκισσους[v].
Κουρτουξοῦρα[x].
Ποταμουκάστελλον[y].
Εἰσδίκαια.
Τὸ ἐμπόριον Ταυροκεφάλων[z].
Βηλαϊδίπαρα [α].
Σκίτακες.
Βέπαρα.
Πουσινόν [β]
Ὑμαυπάρουβρι [γ].
Σκαριωτασαλούκρα.
Αὐγούστας.
Οὐρδαοῦς.
Τοῦ ἁγίου Τραϊανοῦ.
Δέρταλλος.
Σολβανοῦ.
Βάσκον.
Σίγκυρο.
Αἱμιμόντου.
Σημάρκου.
Κηριπάρων [δ].
Κασιβόνων.
Τὸ Οὔκου.
Ἀντωῖνον.

В Европа:
Лидике,
Елея.
В Родопа нови постройки:
Касеира,
Теодоропол,
Трасу,
Суданел,
Мундепа,
Тарсандала,
Денизос,
Топарон[1],
Далатарва,
Вре,
Кускавири,
Кускулис.
В Тракия:[2]
Боспара,
Бесапара[3],
Капистурия,
Вирипара,
Изгипера,
Озорми,
Виририарос
Тамонвари,
Скемнас,
Карастира,
Пинзос[4],
Тулеус,
Арзон[5],
Кастразарва,
Зоситерзон,
Вергисон,
Дингион,
Сакисос,
Куртуксура[6],
Потамукастело,
Исдикея,
Тържището Таврокефалон,
Вилайдипара,
Скитакес,
Вепара,
Пусинон,
Химавпаруври,
Скариотасалукра,
Августас[7],
Урдаус,
Свети Траян,
Дерталос,
Солвану,
Васкон,
Зинкиро.
В Хемимонт:
Зимарку,
Кирипарон,
Касибонон,
Уку,
Антоинон,

[a] *βερροίας* cod. [b] *πλουτινουπόλεως* A. [c] *μάνδεπα* A. [d] *τὸ πόρων* V. [e] *δαλάσαρβα* A. [f] *κουκασβίρι* A. [g] *κούσκουλης* V. [h] *βεσύπαρον* A. [i] *καπιτούρια* A. [k] *βεζίπαρα* A. [l] *ὀζάρβα* A. [m] *βοριαρος* A. [n] *Σκέμνας*] *σκελησός* A. [o] *καράσυρα* A [p] *πίνζον* A. [q] *ἄρζεν* A. [r] *καστρόζαρβα* A. [s] *ζωσίτερλον* A. [t] *βέρτισον* A. [u] *δίνγιον* V, *δίνσιον* A. [v] *σακισό*: A. [x] *κουργάξουρα* A. [y] *ποταμουκάστελλαν* V, *ποταμοῦ κασιέλλαν* A. [z] *τὸ ἐμπόριον. ταύρωσν κεφάλων* V, *τὸ ἐμπορεῖον ταύρων κεφάλων* A. [α] *βολαοδύπαρα* A. [β] *πανσηνόν* A. [γ] *Ὑμαυπάρουβρι—Ἐργαμία*] *καὶ λοιπὰ οὐχ ὑποπίπτοντα ἀριθμῷ* A. [δ] *κηριπάρων* Il] *|ηει|πάρων* V.

[1] Споменатата тук крепост е тъждествена с посоченото по-горе укрепление Топир. [2] Става дума за провинция Тракия. [3] Според Д. Цончев (Годишник на Народния археологически музей в Пловдив, II, 1950, стр. 76 и сл.) укреплението Бесупарон се е намирало при с. Синитово, Пазарджишко. [4] Споменатото тук укрепление Пинзос е тъждествено с „тържище Пизос", дн. с. Ястреб, Чирпанско. (вж. *E. Kalinka*, Antike Denkmäler in Bulgarien, Wien 1906, № 34). [5] Укреплението Арзон се е намирало навярно при вливането на едноименната река Арзос (дн. р. Сазлийка) в Хеброс (дн. р. Марица); вж. *Hirschfeld*: PWRE I, col. 1496, s v. Arzos; *Д. П. Димитров*: ИБАИ, VIII, 1931, стр. 128. [6] Навярно Куртуксура стои вместо Куртузура, както може да се заключи от местните тракийски имена, окончаващи на -*σουρα*, каквито са имената Moca-sura, *Καρά-σουρα* и *Κουτρούσουρα* (*Tomaschek*, Die alten Thraker, II, 2, p. 81). Изобщо поради графическа близост между ξ=кс и z, z=з тези два знака често се смесват. [7] Августас по-късно се именува Севаступол (дн. Хисарски бани); вж. *Д. Дечев*: Год. НМПл 1935—1936 г., стр. 48 сл.

Γεσιλαφοσσάτον. Χεροῖνιν. Προβίνου. Τοῦ ἁγίου Θεοδώρου. Βουρδέπτω. Ῥακούλη. Τοῦ ἁγίου Ἰουλιανοῦ. Τζιταετοῦς. Βηλαστύρας. Γετρίνας. Βρέδας. Βῆρος. Θωκύωδις. Βία. Ἀναγογκλί[a]. Σούρας. Αὐθιπάρου[b]. Δορδᾶς. Σαρμαθών. Κλεισοῦρα. Ὑλασιάναι. Θρασαρίχου. Βαῖκα. Χρύσανθος. Μαρκέρωτα. Ζδεβρήν. Τοῦ ἁγίου Θεοδώρου. Ἄσγαρζος. Βουρτούδγιζ. Ταυρόκωμον. Νίκη. Καβοτούμβα. Δείξας. Γητριστάους. Λέβρη. [Γητριστάοιε][c]. Προβίνου. Κάρβερος. Τησιμόντη[d]. Ἀσγίζους. Δαλάταρβα. Θεοδωρούπολις. Τζυειδών. Τζουπολέγων. Βασίβουνον. Ἀγχίαλος. Μαρκιανόν. Κυρίδανα. Βεκοῦλι.

Τὰ Θρᾳκῶν λειπόμενα. Παρά τε τὸν Εὔξεινον πόντον καὶ ποταμὸν Ἴστρον, κἂν τῇ μεσογείᾳ, οὕτως.

Μυσίας παρὰ μὲν ποταμὸν Ἴστρον· Ἑρκούλεντε. Σκατρῖνα. Ἀππίαρα. Ἐξεντάπριστα. Λεονίανα. Λιμώ. Ὀδυσσός. Βίδιγις. Ἀρῖνα. Νικόπολις. Ζικίδεβα. Σπίβυρος. Πόλις Κάστελλον. Κιστίδιζος. Βαστέρνας. Μέταλλος. Βηρίπαρα. Σπαδιζός. Μαρκέρωτα. Βόδας. Ζισνούδεβα. Τουρούλης. Ἰουστινιανούπολις.

Гесилафосатон[1], Херинон, Провину, Свети Теодор, Вурдепто[2], Ракули, Свети Юлиан, Цитаетус, Виластирас, Гетринас, Вредас, Вирос, Токиодис, Виа, Анагонкли, Сурас, Автипару, Дордас, Сарматон, Клисура, Иласиане, Трасариху[3], Века, Хрисант, Маркерота[4], Здеврин, Свети Теодор, Асгарзос, Буртудгиз[5], Таврокомон, Ники[6], Кавотумба, Диксас[7], Гитристаус, Деври (Гитристайе), Провину, Карверос, Тиесимонти, Азгизус, Далатарва, Теодоропол, Циидон, Цонполегон, Васивунон, Анхиало, Маркианон, Киридана, Векули.

Останалите тракийски укрепления покрай Евксинския Понт и реката Истър и във вътрешността [се назовават], както следва[8]:

В Мизия покрай реката Истър: Еркуленте, Скатрина, Апиара, [С]ексантаприста[9], Деониана, Лимо, Одесос[10], Видигис, Арина, Никополис, Зикидева (Сикидава), Спивирос, Полис Кастелон, Кистидизос, Бастернас[11], Металос, Вирипара, Спатизос, Маркерота[12], Водас, Зиснудева, Турулис, Юстинианопол,

---

a ἀναγογκλί V. b αὐθιπάρου V] ἀνθιπάρου l. c [Γητριστάοιε] om. edd., est altera lectio ad γητριστάους. d τῇ ἐσιμόντη V.

1 В първата половина на името Гесилафосатон се крие готското лично име Гесила (вж. *Benjamin*: PWRE, VII, col. 1322, s. v. Gesila), а във втората част думата fossa=φοσσάτον „стан; войска". 2 Укреплението Бурдипто се намирало при дн. Хисар, срещу моста на р. Марица (вж. *Oberhummer*: PWRE, III, col. 1061, s. v. Burdipta); *А. Сп. Разбойников*, Где е било селището и крепостта Бурдепто? ИБИД, год. XIX—XX, София 1944, стр. 191—192. 3 Укреплението Трасариху ще да е било наречено така по името на познатия готски военачалник Трасарих, който бил на служба във Византия (вж. *Ensslin*: PWRE, VI A, col. 259 s. v. Trasaricus). 4 С името Маркерота се назовава и друго укрепление, което се споменава по-долу в текста (вж. тук, бел. 12). 5 Буртугиз, или Буртудизум, е дн. Баба Ески. От VIII в. нататък градът се нарича и Булгарофигон. 6 Укреплението Ники (Победа) дължи името си на победата, която Константин Велики нанесъл над Максенций в 315 или 323 г. Местонахождението на укреплението не е уточнено (вж. *Oberhummer*: PWRE, XVII, col. 283—285, s. v. Nike n.1). 7 Диксас стои навярно вм. Дизас (вж. *W. Tomaschek*, Die alten Thraker, Wien 1893, II, 2, p. 32. 8 Тук се изброяват укрепленията в провинциите Долна Мизия и Скития. 9 Укреплението Ексантаприста, или Сексантаприста, е дн. град Русе (вж. *Fluss*: PWRE, II A, col. 2026, s. v. Sexantaprista). 10 Прокопий е пропуснал да отбележи, че едновременно с градовете покрай Истър (Дунав) посочва и градовете покрай брега на Черно море. 11 Бастернас е било вероятно поселище на заселените в Мизия бастарни (вж. *Tomaschek*: PWRE, III, col. 113, s. v. Basternas). 12 Името Маркерота носи също и едно от укрепленията в Хемимонт (вж. тук, бел. 4).

	Ἐν δὲ τῇ μεσογείᾳ·		Във вътрешността:
Θερμά.		Терма,	
Γεμελλομοῦντες.	*Κοπούστορος.*	Гемеломунтес,	Копусторос,
Ἀσίλβα.	*Βιργινασώ.*	Асилва,	Вир инасо,
Κούσκαυρι.	*Τιλλιτώ.*	Кускаври,	Тилито,
Κούσκουλι.	*Ἀγκυριανά.*	Кускули,	Анкириана,
Φοσσᾶτον.	*Μουριδεβά.*	Фосатон,	Муридева,
Βισδίνα.	*Ἴτζης.*	Висдина,	Ицес,
Μαρκιανούπολις.	*Καστελλόνοβο.*	Марцианопол,	Кастелоново,
Σκυθιάς.	*Παδισάρα.*	Скитиас,	Падисара,
Γραψώ.	*Βι μαφά.*	Грапсо,	Висмафа,
Νονώ.	*Βαλεντινιάνα.*	Ноно,	Валентиниана,
Τροσμής.	*Ζάλδαπα.*	Трезмис[1],	Залдапа[5],
Νεαϊοδουνώ.	*Ἀξίοπα.*	Неайодуно,	Аксио[пол],
Ῥεσιδίνα.	*Καρσώ.*	Ресидина,	Карсо[6],
Κωνσταντ ανά.	*Γρατίανα.*	Константиана,	Грациана,
Καλλάτις.	*Πρεΐδις.*	Калатис[2],	Преидис,
Βασσίδινα.	*Ἀργαμώ.*	Васидина,	Аргамо[7],
Βελεδίνα.	*Παυλίμανδρα.*	Веледина,	Павлимандра,
Ἄβριττος.	*Τζάσκλις.*	Абритос,	Цасклис,
Ῥουβοῦστα.	*Πούλχρα Θεοδώρα.*	Рубуста,	Пулхра Теодора,
Δινισκάρτα.	*Τόμις.*	Динискарта,	Томи,
Μοντερεγῖνε.	*Κρέας.*	Монтерегине,	Креас,
Βέκις.	*Κατασσοῦ.*	Векис,	Катасу,
Ἀλτῖνα[a].	*Νίσκονις.*	Алтина,	Нисконис,
Μανροβάλλε.	*Νοβεϊουστινιανά.*	Манровале,	Новеюстиниана,
Τίγρα.	*Πρεσιδίω.*	Тигра[3],	Президио,
Σκεδεβά.	*Ἐργαμία.*	Скедева,	Ергамиа.
Νόβας.	(pp. 143,10—149,23)	Новас[4],	

[a] *Ἀλτῖνα*] hoc castellum videtur idem esse, quod ae. IV 7, 9 *Ἀλτηνῶν ἔρυμα* dicitur.

[1] Укреплението Трезмис е лежало при с. Иглица в Добруджа. В античните пътеписи името гласи Troesmis (срв. *Weiss*, op. cit., p. 34). [2] Калатис е дн. Мангалия (вж. *Vulič*: PWRE, X, col. 1610, s. v. Kallatis). [3] Тигра е друго наименование на споменатото по-горе укрепление Тигас (вж. стр. 169, бел. 2). [4] Новас, сиреч Нове, се е намирало при с. Стъклен, Свищовско (вж. *Polaschek*: PWRE, XVII, col. 1125—1129). [5] Местонахождението на Залдапа не е уточнено. Според *Weiss*, op. cit., p.79, това укрепление се е намирало при Аланкьой в Добруджа. Срв. *V. Pârvan*, Rendiconti della Pontif. Accad. Rom. di Archeol., II, 1924, p. 129. Според *Tomaschek*: Le Muséon, III, 1883, p. 402, името Залдапа означава „жълта вода“. [6] Укреплението Карсо е лежало при дн. с. Хърсово в Добруджа (вж. *Weiss*, op. cit., p. 47; *Tomaschek*, Die alten Thraker, II, 2, p. 84, s. v. Carsium). [7] Укреплението Аргамо се отъждествява с Долойман (вж. Bulletin de la Section hist. de l'Académie roumaine, XXV, 1944, p. 45 sq.).

VI. АГАТИЙ МИРИНЕЙСКИ

Агатий (Ἀγάθιας), както може да се заключи от сведенията, дадени от самия него, бил роден в малоазийския град Мирина към 536 г. Той получил юридическо образование и бил адвокат във византийската столица. Починал е преди 582 г.

Агатий е известен главно като автор на едно историческо съчинение „За царуването на Юстиниан“ (*Περὶ τῆς Ἰουστινιανοῦ βασιλείας*) в пет книги. В него той е изложил събитията през периода от 552 до 558 г., сиреч войните, които византийците водили срещу готи, вандали, франки и перси, но засяга и някои по-ранни събития. Съчинението му, което останало незавършено, представлява продължение на Прокопиевата „История“. Агатий идеализира управлението на Юстиниан, като разкрива същевременно известни недъзи на тогавашната византийска администрация. В изложението си той подражава на Прокопий, без обаче да постигне неговото съвършенство. В изложението му има и някои неточности. Езикът му е изпълнен със старинни думи и изрази, с необикновено дълги изречения и риторика.

Агатий не е очевидец на събитията: той е черпил сведенията си от устни съобщения, от официални документи и — за византийско-персийските войни — от персийски хроники. Неговото съчинение било използувано по-късно от Менандър, Йоан Епифанийски, Евагрий, Теофан, Свидас (Суда) и Лъв Дякон. Значението на Агатиевата творба като исторически извор се заключава главно в това, че тя единствена ни дава сведения за събитията от 552 до 558 г. В нея се съдържат много важни сведения за проникването и заселването на първобългарите и славяните в земите на Балканския полуостров.

РЪКОПИСИ: Cod. Vatic. gr. 151 (X—XI s.). — P= Cod. Vatic. Palat. 93 (XIII s.; съдържа само извадки). — E= Cod. Vatic. gr. 152 (XIV s.).

ИЗДАНИЯ: *N. G. Niebuhr*: CB. (Bonnae 1828). — *Migne*, P. Gr. LXXXVIII, col. 1248—1608.— *L. Dindorf*: HGM, II (1871), pp. 132—193. — *C. de Boor,* Excerpta de legationibus (Berolini 1903), pp. 438—441 (извадки). Преводът на дадените тук откъси е направен според изданието на L. Dindorf.

КНИЖНИНА: *L. Hartmann*: PWRE, I, col. 743—745. — *Krumbacher*, GBL, pp. 240—243. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, pp. 104—106. — *Ostrogorsky*, Geschichte, p. 15 — *Агафий*, О царствовании Юстиниана. Перевод, статья и примечания М. В. Левченко. М.—Л. 1953. — *M. Ites*, Zur Bewertung des Agathias, B. Z. XXVI (1926), p. 273—283. — *O. Veh*, Der Geschichtsschreiber Agathias von Myrina, Wissensch. Beiträge z. Jahrb. 1952/53 des Gymn., Bayreuth 1953.

AGATHIAE

HISTORIARUM LIBRI V

1. De Myrina, Thraciae oppido

Praefatio. *Ἐμοὶ Ἀγαθίας μὲν ὄνομα, Μύρινα δὲ πατρίς. — — — Μύριναν δέ φημι οὐ τὸ Θρᾴκιον πόλισμα, — — — ἀλλὰ τὴν ἐν τῇ Ἀσίᾳ πάλαι ὑπὸ Αἰολέων ἀπῳκισμένην ἀμφὶ τὰς ἐκβολὰς τοῦ Πυθικοῦ ποταμοῦ.* (pp. 135,31—32, 136,2; 136, 4—6)

2. Hunni incursiones in Illyricum Thessaliamque faciunt

Τούτους δὲ ἅπαντας ἐκ τῶν Προκοπίου λόγων ἄριστα ἂν διαγνοίης. — — — τάς τε τῶν Οὔννων ἐπιδρομάς, ὡς δὴ ἐν τῷ τότε τὸν Ἴστρον ποταμὸν περαιωθέντες μέγιστα οἷα τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἐλυμήναντο, Ἰλλυριούς τε καὶ Θετταλοὺς καὶ τὰ πλεῖστα τῆς Εὐρώπης λῃσάμενοι. (pp. 138,13—14; 138,30—139,2)

3. De cultu capillorum apud Francos, Turcos Avaresque

I 3. *Θεμιτὸν γὰρ τοῖς βασιλεῦσι τῶν Φράγγων οὐπώποτε κείρεσθαι, ἀλλ' ἀκειρεκόμαι τέ εἰσιν ἐκ παίδων ἀεὶ καὶ παρῃώρηνται αὐτοῖς ἅπαντες εὖ μάλα ἐπὶ τῶν ὤμων οἱ πλόκαμοι, ἐπεὶ καὶ οἱ ἐμπρόσθιοι ἐκ τοῦ μετώπου σχιζόμενοι ἐφ' ἑκάτερα φέρονται. οὐ μὴν ὥσπερ οἱ τῶν Τούρκων τε καὶ Ἀβάρων ἀπέκτητοι καὶ αὐχμηροὶ καὶ ῥυπῶντες καὶ ἐνέρσει ἀπρεπῶς ἀναπεπλεγμένοι, ἀλλὰ ῥύμματα γὰρ ἐπιβάλλουσιν αὐτοῖς ποικίλα καὶ ἐς τὸ ἀκριβὲς διαξαίνουσι. τοῦτο δὲ ὥσπερ τι γνώρισμα καὶ γέρας ἐξαίρετον τῷ βασιλείῳ γένει ἀνεῖσθαι νενόμισται· ἐπεί τό γε ὑπήκοον περίτροχα κείρονται καὶ κομᾶν αὐτοῖς περαιτέρω οὐ μάλα ἐφεῖται.* (pp. 144, 22—145,2)

4. Theodibertus bellum contra Romanos in Thraciam transferre parat

I 4. *Ἡνίκα γοῦν τοῖς Ῥωμαίοις ὁ πρὸς Τωτίλαν τὸν ἡγεμόνα τῶν Γότθων ὠδίνετο πόλεμος, τούτῳ δὴ τότε τῷ Θευδιβέρτῳ ἐβεβούλευτό οἱ καὶ διεσπούδαστο, ἕως ἐν Ἰταλίᾳ Ναρ-*

АГАТИЙ

ИСТОРИЯ

1. За Мирина, град в Тракия

Името ми е Агатий, а родното място — Мирина[1]. — — — Имам предвид не Мирина, тракийското градче, — — — а [града] в Азия[2], основан някога от еолийците[3] при изворите на река Питик.

2. Хуните правят набези в Илирик и Тесалия

И почти всички тия неща ще намериш в [историята] на Прокопий: — — — за нападенията на хуните, именно как преминали по това време Истър, за големите щети, които те нанесли на ромейската държава, като опленили Илирик, Тесалия и по-голяма част от Европа.

3. Прическата на франки, турки и авари

На царете на франките е напълно забранено да си стрижат косите. Те от деца ходят винаги с нестригани коси и всички плитки им се спускат много красиво върху раменете, като и предните плитки, разделени над челото, висят от двете страни. Разбира се, не както у турките и аварите — невчесани, нечисти, мръсни и сплетени грозно с приплетка, — но ги мажат с различни помади и ги причесват грижливо. Това се смята като някакъв белег и особено отличие на царския род, докато поданиците се стрижат околовръст и никога не им се позволява да си пускат по-дълги коси.[4]

4. Теодиберт се готви да пренесе в Тракия войната срещу ромеите

Прочее, докато ромеите понасяли тежестите на войната срещу Тотила, вожда на готите[5], именно тогава Теодиберт[6] замислял и се готвел — докато Нарзес

---

[1] От други извори не ни е известно да е съществувало селище в Тракия с такова име. [2] Град Мирина се намирал на западния бряг на Мизия в с.-з. Мала Азия (вероятно дн. Сандърлък). [3] Еолийците били гръцко племе, което, прогонено от придошлите дорийци в Пелопонес, се заселило в Мала Азия, в областта между Троада и Йония. [4] Косвени сведения в изворите и данни на веществени паметници позволяват да се предположи, че и първобългарите са ходили с дълги коси, спазвайки този варварски обичай, характерен за тюрките и за някои германски племена. Срв. *Niederle*, Manuel de l'antiquité slave, II, Paris 1926, p. 415. [5] Споменава се остготският вожд Тотила (541—552) и борбите му против византийците. [6] Теодиберт, франкски крал (534—548).

σῆς τε καὶ τὰ στρατεύματα ἐμόχθει καὶ ἐνησχόλητο, αὐτὸς πλήθη ἀγείρας ἄλκιμά τε καὶ μαχιμώτατα ἐς τὰ ἐπὶ Θρᾴκης ἀφικέσθαι χωρία, ἅπαντά τε τὰ τῇδε καταστρεψάμενος ἀμφὶ τὸ Βυζάντιον τὴν πόλιν τὴν βασιλίδα τὸν πόλεμον μεταστῆσαι. οὕτω δὲ ἐνεργὸν τὸ βούλευμα ἐποιεῖτο καὶ τὴν παρασκευὴν ἐμβριθεστάτην ὥς καὶ πρεσβεύεσθαι πρός τε Γήπαιδας καὶ Λογγιβάρδους καὶ ἄλλα ἄττα πρόσοικα ἔθνη, ἐφ' ᾧ καὶ οἵδε ξυλλάβοιντο τοῦ πολέμου. οὐ γὰρ ᾤετο ἀνεκτὰ εἶναι ὅτι δὴ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς ἐν τοῖς προγράμμασι τοῖς βασιλείοις Φραγγικός τε καὶ Ἀλαμανικός, ἔτι δὲ Γηπαιδικός τε καὶ Λογγιβαρδικός, καὶ ἑτέροις τοιοῖσδε ὀνόμασιν ἀνεκηρύττετο, ὡς δὴ τούτων αὐτῷ τῶν ἐθνῶν ἁπάντων δεδουλωμένων. αὐτός τε δὴ οὖν χαλεπῶς ἔφερε τὴν ὕβριν καὶ τοὺς ἄλλους ξυγχαλεπαίνειν ἠξίου, ἅτε δὴ καὶ ξυνυβρισμένους. οἶμαι μὲν οὖν, εἰ καὶ τήνδε τὴν ἐκστρατείαν ἐποιήσατο, ἀπώνατο ἂν οὐκ ἐν καλῷ τῆς προπετείας, ἀλλὰ τυχὸν μὲν ἐν Θρᾴκῃ, τυχὸν δὲ ἐν Ἰλλυριοῖς τάγμασι περιπεσὼν Ῥωμαϊκοῖς ἀκλεῶς ἂν διεφθάρη. (pp. 145,22—146,13)

и войските му били заети с военните действия в Италия — да събере храбри и най-боеспособни войски, да навлезе из селищата в Тракия и като ги опустоши всичките, да пренесе войната към столицата Византион. Той така упорито осъществявал намерението си и така усърдно се готвел, че проводил пратеници при гепидите и лангобардите и някои съседни народи, за да му помагат и те във войната. Защото той смятал за непоносимо, че император Юстиниан се наричал в императорските едикти Франкски, Алемански, а също и Гепидски и Лангобардски и че се славел и с други такива имена, като че ли бил заробил всички тия народи. Прочее и самият той с мъка понасял тая обида, а искал и другите също да негодуват като засегнати заедно с него. Но аз мисля, че ако той бе предпочел и тоя поход, дързостта му не щеше да завърши добре, а би се натъкнал на ромейските отреди било в Тракия, било в Илирик и би загинал безславно.

5. *De Epidamno, Illyrici oppido*

I 17. *Οὔκουν ἀνεκτὸν τοῦτο ἡγούμενος, ἔστελλεν αὐτίκα ὡς τοὺς στρατηγοὺς ἄνδρα τῶν οἱ ἐς τὰ μάλιστα ἐπιτηδείων, ᾧ δὴ Στέφανος μὲν ὄνομα ἦν, πατρὶς δὲ πόλισμα Ἰλλυρικὸν ἡ Ἐπίδαμνος, ἐπικερτομήσοντά γε αὐτοὺς τῆς δειλίας καὶ διελέγξοντα ὡς πεφώρανται τὰ κοινὰ καταπροέμενοι, εἰ μὴ αὖθις ἐς τὰ πρότερα ἐπανήξοιεν.* (p. 168,1—7)

5. *За Епидамн, град в Илирик*

И тъй [Нарзес], като смятал това за недопустимо, веднага изпратил при стратезите един от най-близките си хора, на име Стефан, който бил родом от илирийското градче Епидамн, за да го упрекне в малодушие и да ги предупреди, че ще бъдат уличени като предатели спрямо държавата, ако веднага не се върнат на предишните си места.

6. *De Bono duce e Mysia orto*

I 19. *Ναρσῆς δέ, ἐπεὶ ἐξεπεπολιόρκητό οἱ ἡ Λοῦκα καὶ οὐδὲν ἔτι ἀντίπαλον ἦν, ἀποδιατρῖψαι μὲν ἐν αὐτῇ οὔτι μάλα ᾤετο χρῆναι οὐδ' ὅσον ἀναπνεῦσαι τῶν πόνων, καταλιπὼν δὲ αὐτοῦ Βόνον τὸν στρατηγὸν τὸν ἐκ Μυσίας τῆς πρὸς τῷ Ἴστρῳ ποταμῷ παρατεταμένης, ἄνδρα ξυνέσεώς τε ἐς ἄκρον ἥκοντα καὶ λίαν ἀγαθὸν τά τε πολιτικὰ καὶ πολέμια, δύναμίν τε αὐτῷ παραδοὺς ἀξιόχρεων καὶ ὅσῃ ῥᾳδίως ἤμελλεν, εἴ καί τι νεωτερίσοιεν οἱ τῇδε βάρβαροι, περιέσεσθαι καὶ καθέξειν, ταῦτα δὴ οὖν οὕτω καταστησάμενος ἠπείγετο ἰθὺ τῆς Ῥαβέννης ἰέναι.* (pp. 170,27—171,5)

6. *Пълководецът Бонос, родом от Мизия*

А Нарзес, след като превзел Лука[1] с обсада, макар и вече да не бил останал никакъв неприятел, сметнал, че не може да остане там дълго време, та дори и колкото да си отдъхне от умората. Той оставил там стратега Бонос, който бил от разположената край река Истър Мизия и бил извънредно съобразителен и много вещ в гражданските и военните дела. Предал му и боеспособна войска, с която лесно можел да вземе връх над тамошните варвари и да ги задържи, ако те за нещо се разбунтуват. Прочее, като уредил така тия работи, той побързал да отиде направо в Равена.

[1] Лука — град в Италия.

7. *De Hunnorum strategematibus*

I 22. *Ὡς δὲ οὐδὲν ἐπημαίνοντο, διαλογισάμενος ἅπαντα ὁ Ναρσῆς, βαρβαρικήν τινα στρατηγίαν καὶ μᾶλλον τοῖς Οὔννοις μεμελετημένην ἐμηχανᾶτο. ἐκέλευε γὰρ τοὺς ἀμφ' αὐτὸν στρέψαντας τὰ νῶτα ἐς τὰ ὀπίσω ἀναχωρεῖν προτροπάδην, ὡς δὴ δεδιότας καὶ φεύγοντας, καὶ ἐκκαλεῖσθαι τοὺς βαρβάρους ὡς ἀπωτάτω τῆς νάπης ἀνὰ τὰ ψιλὰ τοῦ πεδίου.* (p. 176, 4—10)

7. *Военни хитрости на хуните*

Понеже [франките] не претърпели никакви щети, Нарзес обсъдил цялото положение и измислил един варварски начин на воюване, най-много употребяван от хуните. Прочее той заповядал на хората си да обърнат гръб и да отстъпват бързо, като че ли се боят и бягат, та да привлекат варварите колкото се може по-далеч от гористата местност към голата равнина.[1]

8. *De castelli Onogurii situ*

II 22. *Καὶ δὴ τοὺς ἐς Ὀνόγουριν Πέρσας ἱδρυμένους τὸ φρούριον, ὃ δὴ πρότερον αὐτὸς ἐν τῇ Ἀρχαιοπόλεως περιοικίδι ἐπιτείχισμα κατὰ τῶν Ῥωμαίων κατεστήσατο, ἀλλὰ τούτους γε τοὺς Πέρσας ἐπιθαρρύνας καὶ ἑτέραν δύναμιν ἐμβαλὼν καὶ ἅπαντα τὰ τῇδε, ὡς ἐνῆν, κρατυνάμενος, πάλιν ἔς τε Κοτάϊσιν καὶ Μουχείρισιν ἐπανῆκεν.* (p. 217, 2—9)

8. *Местоположение на крепостта Оногурий*

[Мермерой][2] въодушевил персите, установени в Оногурий — той бил изградил по-рано тая крепост в околността на Археопол[3] като предно укрепление срещу ромеите, — изпратил там и друга войска и като укрепил колкото било възможно всички сили, които били там, върнал се в Котайзис и Мухиризис[4].

9. *De nomine castelli Onogurii*

III 5. *Αὐτίκα δὲ οἱ Ῥωμαῖοι, Μαρτίνου ἐξοτρύνοντος, ἠπείγοντο πανσυδὶ ἐπιθέσθαι τοῖς ἐς Ὀνόγουριν Πέρσαις. τήνδε δὲ τὴν ἐπωνυμίαν ἐκ παλαιοῦ ἔλαχεν τὸ χωρίον, Οὔννων ἴσως ἐν τοῖς ἄνω χρόνοις, τῶν δὴ Ὀνογούρων ἐπιλεγομένων, αὐτοῦ που ξυμβαλόντων τοῖς Κόλχοις, καὶ εἶτα νενικημένων, καὶ ὥσπερ μνημείου χάριν καὶ τροπαίου τὴν ἐπίκλησιν ταύτην τῶν ἐπιχωρίων ἐπενεγκόντων. νῦν δὲ οὐχ οὕτω παρὰ τοῖς πολλοῖς ὀνομάζεται, ἀλλ' ἐπειδὴ Στεφάνου τοῦ θεσπεσίου ἱερὸν ἐνταῦθα ἵδρυται, ὃν δὴ πρῶτον πάλαι φασὶν ὑπὲρ τῶν Χριστιανοῖς ἄριστα δοκούντων ἐθελοντὴν διακινδυνεύσαντα ὑπὸ τῶν ἐναντίων καταλευσθῆναι, τῷ ἐκείνου ὀνόματι καλεῖσθαι τὸν τόπον νενόμισται. ἡμᾶς δὲ οὐδέν, οἶμαι, τὸ κωλῦον ἐς γνώρισμα τῇ ἀρχαιοτάτῃ χρῆσθαι προσηγορίᾳ, ἐπεὶ καὶ ξυγγραφῇ μᾶλλον προσήκει.* (p. 243,14—30)

9. *За името на крепостта Оногурий*

Римляните, подбудени от Мартин[5], веднага побързали да нападнат с всички сили персийците в Оногурий[6]. Това място получило прозвището си отдавна, може би защото някога хуни, наречени оногури, се сблъскали тук нейде с колхите и след това били победени. Местните жители поставили това наименование като спомен за нанесената победа. Сега обаче народът не го нарича така, а по името на божествения Стефан[7]. Там се издига храм на тоя светец, за когото казват, че някога пръв се изложил доброволно на опасност да бъде убит с камъни от враговете заради това, което християните смятат за най-свето; затова е установено мястото да се нарича по негово име. Мисля обаче, че нищо не пречи ние да си служим с най-старото му название, тъй като то повече подхожда и за историческо съчинение.

---

[1] Тази военна тактика е била прилагана от много други племена, а също и от славяните. [2] Мермерой бил военачалник на персите. Събитията, за които се загатва тук, се отнасят към 554 г., т. е. през времето на втората война между Юстиниан и персийския цар Хосрой. [3] Археопол — град в Лазика. [4] Котайзис и Мухиризис — крепости в Лазика. [5] Мартин бил главнокомандуващ на византийските войски в Лазика. Събитията, за които се загатва тук, се отнасят към 553 г. [6] Крепостта Оногурий се намирала в Лазика, в дн. Самредски район, недалеч от Телефис. [7] Става дума за първомъченика Стефан, който бил измъчван и убит в Ерусалим през първите години на християнските гонения.

10. Anti, Sclavini et Hunni in exercitu Romano militant

III 6. *Στέλλονται μὲν γὰρ ἐπ᾽ ἐκείνους τοὺς ἐκ Μουχειρίσιδος ἐρχομένους ἄνδρες ἱππόται οὐ πλείους ἢ ἑξακόσιοι. ἡγοῦντο δὲ αὐτῶν Δαβραγέζας τε καὶ Οὐσίγαρδος, ἄμφω μὲν βαρβάρω τὸ γένος, Ῥωμαϊκῶν δὲ ταγμάτων προεστηκότε.* (p. 246, 3—7)

III 7. *Οἱ δὲ ἄλλοι Πέρσαι ἐς τρισχιλίους ἱππότας μαχίμους ξυντεταγμένοι, ἄραντες ἔκ τε Κοταϊσίου καὶ Μουχειρίσιδος, ἐχώρουν ἐπὶ τὴν Ὀνόγουριν. πορευομένοις δὲ αὐτοῖς ἐκμελέστερον καὶ οὐδὲν ὅ τι πολέμιον διανοουμένοις, ἐσπίπτουσιν ἀθρόον οἱ ἀμφὶ τὸν Δαβραγέζαν καὶ Οὐσίγαρδον, καὶ τῷ αἰφνιδίῳ γε αὐτοὺς καταπλήξαντες εὐθὺς ἐς φυγὴν ἔτρεψαν.* (pp. 246, 28—247,2)

III 17. *Οἱ δὲ ἐκ τῶν Οὔννων μισθοφόροι, τῶν δὴ Σαβείρων ὀνομαζομένων, παρῆσαν γὰρ τοῖς Ῥωμαίοις ὁπλιτῶν ἀπόμοιρα οὐ πολλῷ ἐλάττους τῶν δισχιλίων· ἡγοῦντο δὲ αὐτῶν Βαλμάχ τε καὶ Κούτιλζις καὶ Ἴλιγερ, ἄνδρες τῶν παρὰ σφίσιν ὀνομαστοτάτων, οὗτοι δὴ οὖν οἱ Σάβειροι ἀμφὶ τὴν Ἀρχαιόπολιν καὶ τὰ ἐκείνῃ πεδία, προστεταγμένον αὐτοῖς ὑπὸ Μαρτίνου, ἐστρατοπεδεύσαντο, ἐφ᾽ ᾧ τοὺς πολεμίους, ἐνθένδε γὰρ ἤμελλον διαβήσεσθαι, ὡς ἂν οἷοί τε εἶεν πημαίνοντες χαλεπωτέραν αὐτοῖς καὶ σφαλερωτέραν ποιήσοιντο τὴν πορείαν.* (p. 267,16—27)

III 21. *Ἀλλὰ γὰρ καὶ ἕτεραι νῆες διὰ τοῦ ποταμοῦ ἀνηγμέναι ἐπὶ θάτερον μέρος παρῆσαν, ᾧ δὴ Βαλεριανὸς ἐφειστήκει, ὁμοιότατα ταῖς ἄλλαις ἐξηρτυμέναι, ὡς ἂν ἑκατέρωθεν οἱ πολέμιοι ἐξ ὑπερδεξίων βαλλόμενοι ἀποκρούοιντο, πελασείοντες τῇ πολιορκίᾳ. ὥστε δὲ ταύτας δὴ τὰς ἐν τῷ ποταμῷ ναῦς ἥκιστα ὑπό του πημαίνεσθαι, Δαβραγέζας, Ἄντης ἀνήρ, ταξίαρχος, καὶ Οὖννός τις λοχαγός, Ἐλμίγγειρος ὄνομα, οὗτοι δή, προστεταγμένον αὐτοῖς ὑπὸ τῶν στρατηγῶν, ἐπακτρίδας τινὰς ἀμφιπρύμνους δέκα πληρώσαντες ἐκ τῆς ἀεὶ σφίσιν ἑπομένης δυνάμεως, καὶ ὡς ἀνωτέρω προελθόντες, ἐφρούρουν ξὺν ἀγρυπνίᾳ καὶ περιεσκόπουν τὰς διαβάσεις ἐπιπλέοντες, νῦν μὲν ἐν μέσῳ τῷ ῥείθρῳ, νῦν δὲ ἐφ᾽ ἑκατέρας τῆς ὄχθης. καὶ τοίνυν ἐνταῦθα ξυνηνέχθη τερπνόν τι λίαν καὶ ἐπίχαρι ὡς ἐν πολέμῳ καὶ παρατάξει. ἔτι γὰρ τούτων*

10. Анти, славяни и хуни на ромейска военна служба

Срещу онези, които идвали от Мухиризис, били изпратени не повече от шестстотин конници. Предвождали ги Дабрагез и Усигард, и двамата варвари по произход[1], обаче началници на ромейски отреди.

Останалите перси, на брой до три хиляди, боеспособни строени конници, потеглили от Котайзис и Мухиризис и се отправили срещу Оногурий. Отредите на Дабрагез и Усигард ги нападнали внезапно, докато се движели доста безгрижно и не очаквали никакви враждебни действия. Като ги уплашили с внезапното си нападение, те ги обърнали веднага в бягство.

А наемниците измежду хуните, които се наричат савири, защото ромеите били придружени от един отред тежко въоръжени [хуни] около 2000 души на брой, предвождани от Валмах, Кутилзис и Илигер, най-видни мъже измежду тях, се разположили около Археопол и тамошните поля по заповед на Мартин, за да безпокоят, колкото могат, неприятелите, които щели да минат оттам, да ги дразнят и да правят преминаването им по-трудно.

Обаче и други кораби били докарани по реката[2] и застанали на двата участъка, на които Валериан[3] бил началник. Те били въоръжени досъщ като другите, за да бъдат отблъснати от двете страни неприятелите, които биха стреляли от по-високо и биха пристъпили към обсадата. За да не пострадат ни най-малко от когото и да било, тези кораби, намиращи се в реката, таксиархът Дабрагез, по произход ант, и някой си хун, дружинен началник, на име Елмингир, по заповед на стратезите натоварили няколко двукръмни лодки с по десет души от войската, която ги следвала винаги, и отишли колкото било възможно по-горе. Те пазели зорко [реката] и наблюдавали бродовете, като плували ту сред течението, ту покрай двата бряга. И тук станало нещо много радостно и приятно, каквото може да се случи във война и в сражение: малко по-нагоре от тях два

[1] Както личи от следващите откъси, които поместваме тук, Дабрагез и Усигард били анти по произход. [2] Става дума за р. Фазис (дн. Поти) в Лазика, при чието устие се намирал гр. Фазис (дн. Рион). [3] Споменатият Валериан бил таксиарх, т. е. началник на отред или стотица. През VI в. таксиарсите командували и по-големи отреди.

ἀνωτέρω αἱ Ῥωμαϊκαὶ δύο τριακόντοροι, ἃς δὴ ἔμπροσθεν ἔφην κενὰς ἀνδρῶν ὑπὸ τῶν Περσῶν ἀφῃρῆσθαι, αὗται δὴ οὖν αἱ τριακόντοροι, ὁπλίτας ἔχουσαι Μήδους, ἐν τῷ ποταμῷ ἐναυλοχοῦντο καλῳδίοις τῆς γῆς ἐξημμέναι. νυκτὸς δὲ ἐπιλαβομένης, οἱ μὲν ἄνδρες ἐν αὐταῖς ἐκάθευδον ἅπαντες· τοῦ δὲ ῥοῦ πολλοῦ φερομένου, καὶ τὰ πείσματα διατείνοντος τῇ ὑπαγωγῇ τῶν ὁλκάδων, ἀπορρήγνυται τῇ μιᾷ ὁ δεσμὸς ἐξαπιναίως· ἄφετον δὲ αὐτὴν ἡ δίνη λαβοῦσα καὶ ἐλευθέραν, καὶ οὔτε εἰρεσίας ἀντιπραττούσης οὔτε πηδαλίου ἑτέρωθι που ἰθύνοντος, κατάγει πως αὐτὴν ὀξύτατα ἐς τὸ πρόσω καὶ παραδίδωσι τοῖς ἀμφὶ Δαβραγέζαν Ῥωμαίοις. οἱ δὲ ἐσιδόντες ἄσμενοι εἷλον τὸ θήραμα, καὶ ἐπετέρποντο τῇ ξυντυχίᾳ, ὅτι γε αὐτοῖς ἤδη ἡ ναῦς κενὴ πρότερον ἀπελθοῦσα τότε δὴ ἀνδρῶν ἀνάπλεως ἐπανῆκεν. (p. 274,32—275,32)

ромейски тридесетвеслени кораба, които, както вече казах по-рано, персите отнели без екипажа им, тези именно тридесетвеслени кораби, на които имало тежковъоръжени мидийци, стояли на котва в реката, като били вързани с въжета за брега. Когато настъпила нощта, всички люде, които били там, заспали. Понеже имало силно течение, което тласкало товарните кораби и опъвало въжата, неочаквано връзката на единия кораб се скъсала. Водовъртежът, като подхванал изпуснатия и откъснат кораб, откарал го някак много бързо напред, понеже нито гребане го възпирало, нито кормилото могло да го насочи нанякъде, и го предал на ромеите, командувани от Дабрагез. Като го съзрели, те с радост хванали лова и били доволни от случката, понеже този кораб, който по-рано ги напуснал празен, сега се върнал при тях с люде.

IV 13. *Παρῆσαν δὲ τοῖς Πέρσαις καὶ Οὖννοι Σάβειροι ἐπὶ μισθοφορᾷ προσβοηθήσοντες. τοῦτο γὰρ τὸ γένος μέγιστόν τέ ἐστι καὶ πολυάνθρωπον, φιλοπόλεμόν τε ἐς τὰ μάλιστα καὶ ἁρπαλέον καὶ οἷον δὴ οὖν ἀεὶ τῶν ὀθνείων ἐφίεσθαι, μισθοῦ τε ἕνεκα μόνου καὶ τῆς ἐπὶ τῇ λείᾳ ἐλπίδος νῦν μὲν τούτοις, νῦν δὲ ἐκείνοις, νῦν δὲ ἄλλῳ τῳ ξυμμαχεῖν καὶ ξυνδιακινδυνεύειν ἐς τἀναντία μεταβαλλόμενον. πολλάκις μὲν γὰρ τοῖς Ῥωμαίοις, πολλάκις δὲ τοῖς Πέρσαις κατ' ἀλλήλων παραταττομένοις ξυνήραντο τοὺς ἀγῶνας, ἐν ὀλίγῳ τῷ μεταξὺ χρόνῳ ἐφ' ἑκατέρους τραπέντες καὶ μισθαρνήσαντες.* (pp. 312,32—313,12)

С персите били и хуни савири, които им помагали като наемници. Това племе е твърде голямо и многочислено, извънредно войнолюбиво и грабливо, а и винаги се стреми към чуждото. Само за заплата и с надежда за плячка те служат ту на тия, ту на ония, ту се обръщали срещу оня, на когото са били съюзници и с когото са споделяли опасностите. [Савирите] се биели често пъти на страната на ромеите и често пъти на страната на персите, когато те воювали помежду си, като в кратко време се прехвърляли и минавали на служба към едните и към другите.

IV 18. *Ὁ μὲν οὖν Ἰλλοῦς προπορευόμενος ἡγεῖτο τῶν ἀνδρῶν ἐς τὴν ἀνάβασιν, ὡς ἤδη αὐτῷ τῇ πείρᾳ καὶ διεγνωσμένην. εἵπετο δὲ εὐθὺς Ζίπερ ὁ Μαρκελλίνου δορυφόρος, καὶ μετ' ἐκεῖνον Λεόντιος ὁ Δαβραγέζου, καὶ ἐπ' αὐτῷ Θεόδωρος ὁ τῶν Τζάνων ταξίαρχος· — — — ἐν τούτῳ δὲ Λεόντιος ὁ Δαβραγέζου ὑπὲρ τέλματός τινος ὀλισθήσας καταπίπτει ἀθρόον καὶ ὑποφέρεται καὶ περιρρήγνυσι τὴν ἀσπίδα.* (p. 321,1—6; 16—19)

И тъй Илус[1] вървял напред и водел войниците към нагорнище, което му било познато вече от опит. Веднага след него следвал Зипер, копиеносецът на Марцелин, след него Лъв, син на Дабрагез, и подире му Теодор, таксиархът на цаните.[2] — — — Между това Леонтий, синът на Дабрагез, като се подхлъзнал в някаква тиня, се строполил, търколил се и си счупил щита.

IV 20. *Οἱ δὲ βάρβαροι ἐμόχθουν μὲν σφόδρα καὶ ἐπιέζοντο, πλὴν ἀλλ' οὔπω ἀνίεσαν ἀμυνόμενοι. ἤδη γάρ τινες σπαλίωνα κομίζοντες ἐπ' ἐκεῖνα δὴ τὰ τῶν Ῥωμαίων ἕρκη ἐχώρουν ὡς ἅπαντα καταβαλοῦντες. πρὶν δὲ δὴ πελάζειν αὐτοὺς καὶ ὑποκρύπτεσθαι, Σουαρούνας τις ὄνομα, Σκλάβος ἀνήρ, ἀφίησι δόρυ τῷ μᾶλλον προφαι-*

Варварите много се измъчвали и били притискани, обаче те все още не преставали да се защищават. Някои вече носили спалион[3] и настъпвали срещу укрепленията на ромеите, за да разрушат всичко. Но преди да ги доближат и да се прикрият, някой си, на име Сварун, славянин, хвърлил копие срещу този,

[1] Илус бил византийски военачалник, исавриец по произход. [2] Цаните, или мисимиани, били подвластни на царя на колхите, но имали свой език и закони. Те живеели по горното течение на р. Кодора. [3] Спалионът представял дървен навес, под който се криели нападащите войници.

νομένῳ, καὶ πλήττει καιρίαν. πεσόντος δὲ ἐκείνου αὐτίκα ἐξετινάχθη ὁ σπαλίων, καὶ ἠρήριπτο ἀνατετραμμένος, καί πως ἐς τἀναντία τοῦ κύτους περιηγμένου ἀνεκαλύπτοντο οἱ ἄνδρες καὶ ἀπεγυμνοῦντο. καὶ τοὺς μὲν ἄλλους ῥᾳδίως οἱ Ῥωμαῖοι κατακοντίζοντες ἔκτειναν, εἷς δέ γε ἀποδρὰς ᾤχετο. (p. 324, 19—32)

който се показвал повече навън, и го наранил смъртоносно. Когато последният паднал, спалионът веднага се разклатил, смъкнал се и като се прекатурил, преобърнал се някак върху изпъкналата страна на свода си, та войниците били разкрити и оставени без защита. Тогава ромеите лесно избили с хвърляне на копия останалите, от които само един успял да избяга.

11. Iustinus barbarorum incursiones apud Danubium repellit

IV 22. *Ὁ δέ, καίτοι γιγνώσκων τὰ ποιούμενα, πολλάκις τε τῶν λεηλατουμένων ὡς αὐτὸν ἰόντων καὶ ξὺν ὀλοφυρμῷ προκαλινδουμένων, λώφησίν τε γενέσθαι σφίσι τῶν κακῶν ἀντιβολούντων, ὅμως τῶν ὀδυρμῶν καὶ δακρύων ὀλίγα φροντίσας ἤσθιεν ἀδεῶς ἐκ τῶν ἀδικημάτων, καὶ ἥδετο μὲν ἀπριάτην εὐωχούμενος, καὶ πρός γε μεστὸν κατὰ τὸ πλέον καὶ ἐμβριθέστερον ποιῶν τὸ φασκώλιον. ἤμελλε δὲ ἄρα χρόνῳ ὕστερον ποινὰς μεγάλας ἡλίκας ἀποτιννύναι. εἰ γὰρ μυρίους μετὰ ταῦτα διήνυσε πόνους καὶ μέγιστον ἤρατο κλέος ἀμφὶ τὸν Ἴστρον ποταμόν, τὰς τῶν βαρβάρων ἐπιδρομὰς ἀνακόπτων, ἀλλ' οὐδὲν ἐνθένδε ἡ τοῦ κρείττονος ἐθωπεύετο δίκη οὐδὲ τούτοις ἐκεῖνα ἐπεκαλύπτετο.* (p. 329, 8—22)

11. Юстин отблъсва варварските нападения около Истър

Ограбените отивали често при [Юстин[1]], хвърляли се с ридания пред краката му и коленопреклонно го молили да се прекратят злините. Обаче [Юстин], ако и да знаел това, което се вършело, отдавал малко внимание на плачовете и сълзите им, без страх използувал за себе си неправдите и се наслаждавал, като пирувал, без да плаща, и при това правел кесията си по-пълна и по-тежка. Обаче по-късно той трябвало да понася за това твърде тежки наказания. Защото ако и да извършил после хиляди подвизи и да спечелил много голяма слава около реката Истър, като отблъсвал нападенията на варварите, божествената присъда никак не била смекчена от това и с тези подвизи не се покривали предишните му деяния.[2]

12. Zabergan, Cotrigurorum dux, Thracias pervadens contra Constantinopolim ducit

V 11. *Οἱ Οὖννοι τὸ γένος τὸ μὲν παλαιὸν κατῴκουν τῆς Μαιώτιδος λίμνης τὰ πρὸς ἀπηλιώτην ἄνεμον, καὶ ἦσαν τοῦ Ταναΐδος ποταμοῦ ἀρκτικώτεροι, καθάπερ καὶ τὰ ἄλλα βάρβαρα ἔθνη, ὁπόσα ἐντὸς Ἰμαίου ὄρους ἀνὰ τὴν Ἀσίαν ἐτύγχανον ἱδρυμένα. οὗτοι δὲ ἅπαντες κοινῇ μὲν Σκύθαι καὶ Οὖννοι ἐπωνομάζοντο· ἰδίᾳ δὲ κατὰ γένη, τὸ μέν τι αὐτῶν Κοτρίγουροι, τὸ δὲ Οὐτίγουροι, ἄλλοι δὲ Οὐλτίζουροι, καὶ ἄλλοι Βουρούγουνδοι, καὶ ἄλλοι ὡς ἂν αὐτοῖς πάτριόν τε ἦν καὶ εἰθισμένον. γενεαῖς δὲ πολλαῖς ὕστερον διέβησαν ἐς τὴν Εὐρώπην, εἴτε ὡς ἀληθῶς ἐλάφου τινὸς κατὰ τοῦτο δὴ τὸ θρυλούμενον τὰ*

12. Котригурският вожд Заберган преминава Тракия и се отправя срещу Константинопол

Хуните населявали в старо време земите на изток от Меотидското езеро и се простирали по̀ на север от реката Танаис, както и останалите варварски народи, които се били заселили отсам планината Имай[3] в Азия. Всички тези народи се наричали общо скити и хуни. Обаче поотделно едно от тези племена се наричало котригури, друго утигури, трети ултизури, а други вуругунди[4], и други според техния прадядов обичай. По-сетне, след много поколения, те преминали в Европа, било че наистина някаква кошута най-напред им посочила

[1] Юстин бил началник на византийските войски в Лазика. Както личи от предходния текст, населението на Лазика страдало от безчинствата на един от подчинените на Юстин, на име Йоан Африканеца, и затова се оплакало на Юстин. Събитията се отнасят към 556 г. [2] Загатва се за подвизите на Юстин срещу аварите по бреговете на Дунава, за които говори Менандър (вж. тук). [3] Планината Имай е дн. Тенгри Даг или Тян Шан в Средна Азия. [4] Вуругунди (Уругунди — около IV—VI в.) били племена вероятно от хунски произход. Вж. *Moravcsik*, op. cit., II. p. 102.

πρῶτα ἡγησαμένης εἴτε καὶ ἀλλοίᾳ χρησάμενοι τύχῃ, καὶ τὴν ἐκροὴν τῆς λίμνης τὴν ἐς τὸν Εὔξεινον Πόντον φερομένην, ἄπορον τέως δοκοῦσαν, τότε δὴ ὅτῳ οὖν τρόπῳ διαπεραιωθέντες, ἀλώμενοι δὲ ὅμως ἀνὰ τὴν ὀθνείαν, πλεῖστα ὅσα τὸ ἰθαγενὲς ἐλυμήναντο, ἀπροσδόκητα προσπεσόντες, ὡς καὶ τοὺς προτέρους οἰκήτορας ἀπελάσαντες αὐτοὶ τὴν ἐκείνων κατέχειν. ἤμελλον δὲ ἄρα οὐκ ἐπὶ μακρότατον διαμένειν, ἀλλὰ πρόρριζοι τὸ λεγόμενον ἀπολεῖσθαι. αὐτίκα γοῦν Οὐλτίζουροί τε καὶ Βουρούγουνδοι μέχρι μὲν Λέοντος τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν ἐν τῷ τότε Ῥωμαίων γνώριμοί τε ὑπῆρχον καὶ ἄλκιμοι εἶναι ἐδόκουν· ἡμεῖς δὲ οἱ νῦν οὔτε ἴσμεν αὐτούς, οὔτε, οἶμαι, εἰσόμεθα, τυχὸν μὲν διαφθαρέντας, τυχὸν δὲ ὡς πορρωτάτω μεταναστάντας. ἐκείνου γε μὴν τοῦ ἔτους, ἐν ᾧ δὴ ἔφην τὴν λοιμώδη νόσον τῇ πόλει ἐνσκῆψαι, τὰ λοιπὰ τῶν Οὔννων γένη ἐσώζετο, καὶ ἦσαν ἔτι ὀνομαστότατα. κατιόντες δὲ ὅμως οἱ Οὖννοι ἐς τὰ πρὸς νότον ἄνεμον, οὐ πόρρω τῆς ὄχθης τοῦ Ἴστρου ποταμοῦ ηὐλίζοντο, ἡνίκα ἦν αὐτοῖς βουλομένοις. τότε δὴ οὖν τοῦ χειμῶνος ἐπιλαβομένου, τὰ μὲν ῥεῖθρα τοῦδε τοῦ ποταμοῦ κατὰ τὸ εἰωθὸς ὑπὸ τοῦ κρύους ἐπήγνυτο ἐς βάθος, καὶ ἦσαν ἤδη σκληρὰ καὶ βάσιμα καὶ ἱππήλατα. Ζαβεργὰν δὲ ὁ τῶν Κοτριγούρων Οὔννων ἡγεμὼν ξὺν πλείστοις ὅσοις ἱππόταις ἐπιδραμὼν καθάπερ χέρσον τὰς δίνας, ἐς τὴν Ῥωμαίων ἐπικράτειαν εὐκολώτατα διαβαίνει· ἐρημά τε εὑρὼν τὰ ἐκείνῃ χωρία, καὶ μηδενὸς αὐτῷ κωλύματος γιγνομένου ἀνὰ τὰ πρόσω πορευομένῳ, αὐτίκα ὅγε Μυσίαν τε καὶ Σκυθίαν παραμειψάμενος τῇ Θρᾴκῃ προσέβαλεν. ἐνταῦθα δὲ διελὼν τὸν οἰκεῖον στρατὸν ἀπόμοιραν μέν τινα ἔστειλεν ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα καταδραμουμένους τὰ ἀφύλακτα τῶν τῇδε χωρίων καὶ λεηλατήσοντας, ἑτέρους δὲ ἐς τὴν Χερρόνησον τὴν Θρᾳκίαν.

12. Τῆσδε δὲ τῆς Χερρονήσου τὰ μὲν πρὸς ἀνίσχοντα ἥλιον νενευκότα καὶ εὐρόνοτον ἄνεμον καὶ μέχρι τοῦ μεσημβρινοῦ κέντρου τῷ Ἑλλησπόντῳ παρατείνεται. περιρρεῖ γὰρ σχεδόν τι ἅπασαν, καὶ ταῖς καμπαῖς τῶν ᾐόνων ξυμπεριάγεται βραχεῖ τινι μέρει τῆς ἠπείρου, καὶ μόνοις τετταράκοντά που σταδίοις εἰργόμενος τοῦ νῆσον αὐτὴν ἀπεργάσασθαι. ἐν τούτῳ δὲ τῷ ἰσθμῷ τεῖχος ἐκταδὸν ἵδρυται ξυνεχὲς ἐφ᾽ ἑκατέρᾳ θαλάττῃ προβεβλημένον· πόλεις τε ἔνδοθεν αὐτῷ

пътя, както гласи общоизвестното предание, било като са използували някакъв друг случай.[1] Тогава, като преминали така или иначе отока на езерото, който се влива в Евксинския Понт и който дотогава бил смятан за непроходим, те се скитали по чужди земи и нанасяли извънредно големи пакости на тамошното население, като го нападали неочаквано. Така те прогонвали по-раншните им жители и завземали тяхната земя. Съдено било обаче да не останат там много дълго, но да загинат, както се казва, до корен. Впрочем ултизурите и вуругундите били известни до времето на император Лъв[2] и на тогавашните ромеи и били смятани за храбри. Но ние днес нито ги знаем, нито, мисля, ще ги познаем, понеже едни от тях са загинали, а други са се преселили много далеч. През годината, в която, както казах, заразителна болест нападнала града [Константинопол], останалите хунски племена били запазени и все още доста известни по име. Хуните обаче, като слезли в земите към юг, се настанили, където искали, недалеч от брега на реката Истър. И тъй тогава, понеже настъпила зима, водите на тази река, както обикновено, замръзнали дълбоко от студ, сковали се и станали проходими за пешаци и за конници. Заберган, предводителят на котригурите хуни, тръгнал с извънредно голям брой конници по реката като по суша и преминал съвсем лесно в ромейска територия. Понеже той намерил тамошните земи запустели и не срещнал никаква пречка при напредването си навътре в страната, веднага през Мизия и Скития нахлул в Тракия. Тук той разделил войската си, една част от нея изпратил срещу Елада, за да нападне незащитените тамошни селища и да ги ограби, а другата част — в тракийския Херсонес.

Оная част от Херсонес, която е обърната към изток и югоизток, се простира покрай Хелеспонт чак до южния му край. Защото той мие почти целия Херсонес и с извивките на бреговете си го обхваща без една малка част от сушата, като само някакви четиридесет стадия му пречат да го превърне в остров. В този провлак се издига защитна стена, която се простира непрекъснато от едното до другото море. Във вътрешността му са разположени градовете

[1] Събитията се отнасят към 557 г.
[2] Византийският император Лъв I (457—474).

προσπεπηγυῖαι τυγχάνουσιν Ἀφροδισιάς τε καὶ Θῆσκος καὶ Κίβηρις. τούτων δὲ ὡς ἀπωστάτω ἀμφ' αὐτὸν δήπου τὸν πορθμὸν καὶ τοὺς παρακτίους ἀγκῶνας Σηστός γέ ἐστι πόλις ἡ περιλάλητος τῇ ποιήσει καὶ ὀνομαστοτάτη, οὐκ ἄλλου του ἕνεκα, οἶμαι, ἢ μόνον ἐπὶ τῷ λύχνῳ τῆς Ἡροῦς ἐκείνης τῆς Σηστίδος καὶ τῷ Λεάνδρου ἔρωτι καὶ θανάτῳ. οὐ πόρρω δὲ αὐτῆς καὶ ἕτερόν τι κεῖται πολίχνιον, ἐλάχιστον μὲν καὶ ἀκαλλές, καὶ οὐδὲν ὁτιοῦν ἐπέραστον ἔχον, Καλλίπολις δὲ ὅμως ἐπονομαζόμενον· τάς γε μὴν περιοικίδας κοσμοῦσιν ἀγροί τε καὶ ἐπίνεια καὶ δένδρων ποικίλων ἐσμὸς καὶ ῥείθρων ποτίμων, γῆ τε εὐαρδὴς ἄγαν καὶ κάρπιμος κἀν τοῖς ἀναγκαίοις διαρκεστάτη. τοσαῦτα ἄρα πολίσματα καὶ χώραν ὡς πλείστην ἔνδον ἐναπολαμβάνει τὸ ἔρυμα, ὡς μὴ πολεμίοις εὐέφοδα εἶναι. τότε δὴ οὖν ὁ Ζαβεργὰν εὐωχούμενος τῶν ἐλπίδων διενοεῖτο καθ' αὑτὸν ὡς, εἴ γε τὸ τεῖχος καθέλοι καὶ τοῖς ἔνδον ὁμιλήσει χωρίοις, δυνήσεται θᾶττον καὶ τῆς θαλάττης κρατῆσαι· ἐντεῦθέν τε ὠνειροπόλει νεῶν αὐτῷ παρέσεσθαι πλῆθος καὶ ὅτι διαβήσεται κατὰ τὴν Ἀσίαν, τὸν μεταξὺ πόρον στενώτατον ὄντα καὶ οὐ μάλα τραχεῖ κύματι χαραττόμενον εὐκολώτατα διαπλεύσας, καὶ ὡς εὐθὺς τὴν Ἄβυδον λυμανεῖται καὶ τὸ ἐν αὐτῇ πορθήσει δεκατευτήριον. τούτοις δὴ οὖν μάτην τοῖς βουλεύμασιν ἐξηρεθισμένος ἔστειλε δύναμιν ἀνὰ τὴν Χερρόνησον, ὁπόσην ἀποχρήσειν ἐς τόδε τὸ ἔργον ἡγεῖτο· αὐτὸς δὲ ξὺν ἑπτακισχιλίοις ἱππόταις ἰθὺ τῆς Κωνσταντίνου πόλεως πορευόμενος τούς τε ἀγροὺς ἐδῄου καὶ τῶν πολισμάτων ἐπειρᾶτο καὶ ἅπαντα ἐκίνει χύδην καὶ ξυνετάραττεν. αἰτία δὲ ἦν τῆς ἐφόδου τῷ μὲν ἀληθεστάτῳ λόγῳ ἀδικία βαρβαρικὴ καὶ πλεονεξίας ἐπιθυμία, σκῆψιν δὲ ὅμως τινὰ καὶ προκάλυμμα ἐποιεῖτο τὴν πρὸς τοὺς Οὐτιγούρους δυσμένειαν· Σάνδιλχος γάρ τις ὄνομα Οὖννος ἀνὴρ ἡγεῖτο μὲν ἐκείνου τοῦ γένους, εὔνους δὲ ἐς τὰ μάλιστα καὶ ἔνσπονδος ὑπῆρχεν Ῥωμαίοις. τοιγάρτοι βασιλεὺς ἔστεργέ τε αὐτὸν καὶ ἐγέραιρε καὶ δώροις θαμὰ ἐφιλοφρονεῖτο. οἱ δὲ Κοτρίγουροι ἅτε δὴ οὐ τῶν ὁμοίων μετέχοντες, ἀλλὰ παντάπασι περιπεφρονημένοι καὶ περιφανῶς προπηλακιζόμενοι, τήνδε ποιεῖσθαι τὴν ἐκστρατείαν ᾠήθησαν χρῆναι, ὡς ἂν καὶ αὐτοὶ δῆθεν φοβεροί τε καὶ λόγου ἄξιοι ἀποδειχθεῖεν καὶ οἷοι μὴ ἐφιέναι τῷ ἀτιμάζοντι.

Афродизия, Тескос и Кивирис. Най-далеч от тях около самия проток и крайбрежните му извивки се намира градът Сестос, много възпяван в поезията и твърде прочут не заради друго, а само поради лампата на известната Херо от Сестос и поради любовта и смъртта на Леандър[1]. Недалече от него се намира и друго едно градче, което е много малко, неугледно и лишено от всякаква привлекателност, но при все това се нарича Калипол. Околностите му пък са красиви със своите ниви, пристанища, многобройни различни дървета, пивки води и със своята много добре напоявана и плодородна земя, обилна с храни. И така защитната стена[2] обхваща толкова града и тъй обширна земя, та те не са лесно достъпни за неприятелите. Тогава Заберган, окрилян от надежда за успех, си мислел, че щом завземе защитната стена и проникне зад нея, ще може да завладее по-бързо и морето. При това си въобразявал, че ще дойдат при него много кораби, ще премине в Азия, като преплува извънредно лесно протока, който е много тесен и се набраздява от не твърде буйни вълни, и веднага ще опустоши Абидос и ще ограби митницата му. И тъй възбуден от тези празни мечти, изпратил в Херсонес войска, колкото смятал, че ще бъде достатъчна за това начинание, а сам със седем хиляди конници потеглил направо за Константинопол, като опустошавал по пътя си нивите, нападал градовете, раздвижвал и разбърквал издъно всичко. Причината за похода му се дължала в действителност на варварска несправедливост и варварско користолюбие, обаче той представял като предлог и оправдание за това враждата си срещу утигурите. Някой си хун, на име Сандилх, бил вожд на това племе. Той бил много благосклонен към ромеите и бил техен съюзник. Затова императорът го обичал, почитал и проявявал често своята благосклонност към него с подаръци. Обаче котригурите, понеже не получавали същото и били всякак пренебрегвани и съвсем явно обиждани, сметнали, че трябва да предприемат този поход, за да се покажат, че и те били страшни и достойни за уважение и че нямало да допуснат да бъдат незачитани.

[1] Тук авторът загатва за античната легенда, според която младежът Леандър от Абидос се влюбил в девойката Херо, която живеела на отсрещния бряг в Сестос. Всяка нощ той е преплавал Хелеспонта, за да се срещне с нея, но през една бурна нощ се удавил. Херо от скръб се хвърлила от върха на фара на Сестос. [2] Става дума за Анастасиевата стена.

13. *Καὶ τοίνυν, οὐδὲν γὰρ ὁτιοῦν αὐτοῖς ἀντίπαλον ἐμποδὼν εἱστήκει οὐδὲ ὑπηντίαζε, κατέτρεχον ἀφειδῶς καὶ ἐλεηλάτουν τὴν χώραν, λείαν τε ἄφθονον περιβαλλόμενοι καὶ αἰχμαλώτων ἀθροίζοντες πλήθη· ἐν τοῖς καὶ γύναια π.λλὰ τῶν εὖ γεγονότων καὶ σώφρονα δίαιταν ᾑρημένων ὠμότατα ἦγοντο, καὶ ξυμφορὰν πασῶν μείζονα ἐδυστύχουν, ἐς ἀκολασίας ἀμετρίαν ὑπηρετεῖν ἀναγκαζόμενα· ἔνιαι δὲ καὶ ἀπειρηκυῖαι ἤδη ἐκ παίδων γάμοις τε καὶ φιλοκοσμίᾳ καὶ ταύτῃ δὴ τῇ περὶ τὸν βίον ἀναστροφῇ καὶ ὁμιλίᾳ ἐν ἀποκεκριμένῳ τινὶ καὶ τῇ πρὸς τὸ θεῖον ἱκετείᾳ προσήκοντι ὑπεκρύπτοντο δωματίῳ, τὸ ἀμιγές τε καὶ ἐλεύθερον καὶ παντάπασιν ἀκοινώνητον τῆς μετ᾽ ἀνδρῶν ξυνουσίας περὶ πλείστου ποιούμεναι καὶ μόνῳ τῷ ἠρεμεῖν ἀνειμέναι. οἱ δὲ καὶ ἐς ταύτας ἐξύβριζον ἀφαιρούμενοι τοῦ ἱεροῦ παρθενῶνος καὶ ἀπρεπῶς αὐταῖς πρὸς βίαν ξυγκαλινδούμενοι· ἄλλαι δὲ πολλαὶ τῶν ἄρρεσιν ἐς ταὐτὸ ἰέναι οὐκ ἀνηναμένων, κύουσαι ἐν τῷ τότε οὕτω παρασχὸν εἵλκοντο, καὶ εἶτα, ἐπειδὴ παρῆν ἡ τοῦ τόκου ἀνάγκη, οὕτω δή τι ἐν μέσῃ τῇ πορείᾳ ἐμφανέ τατα ἔτικτον, οὔτε τὰ αἰσχυντηλὰ τῶν ὠδίνων ἐπικαλύπτειν δυνάμεναι οὔτε περιστεῖλαι, ὡς θέμις, καὶ ἀνελέσθαι τὰ βρέφη· ἀλλ᾽ αἱ μὲν καὶ ὣς ἐσύροντο, μηδὲ ἀλγῆσαι αὐταῖς, εἰ οἷόν τε φάναι, ξυγκεχωρημένον, τὰ δὲ δείλαια ἐκεῖνα ἐπ᾽ ἐρημίας ἐλείπετο κυσί τε καὶ οἰωνοῖς σπαραττόμενα, ὥσπερ τοῦδε ἕνεκα μόνου ἐς φῶς προαχθέντα καὶ μάτην τοῦ φῦναι ἀπογε σάμενα, ἐς τοῦτο γὰρ τύχης τὰ Ῥωμαίων πράγματα ἠληλάκει ὡς ἐν αὐτῇ δήπου τῇ περ οικίδι τῆς βασιλίδος πόλεως τοιαῦτα δεινὰ πάσχειν ὑπὸ βαρβάρων σφόδρα ὀλίγων. τοῖς δὲ οὐ μέχρι τούτων ἐτελεύτα τὸ θράσος, ἀλλ᾽ ὁδῷ ἰόντες εἴσω τῶν μακρῶν ὀνομαζομένων τειχῶν ῥᾳδίως παρῆλθον καὶ τοῖς ἔνδον φρουρίοις ἐπέλαζον. πολλαχοῦ γὰρ ὑπὸ χρόνου καὶ ἀτημελείας ἐπεπτώκει καὶ διελέλυτο ἡ τοῦ μεγίστου ἐρύματος οἰκοδομία. ἔνια δὲ μέρη καὶ αὐτοὶ καταβεβλήκασιν ἀδεῶς οὕτω καὶ ἀταλαιπώρως, ὥσπερ οἰκίας καταστρεφόμενοι. καὶ οὐδὲν ἦν τὸ ἀπεῖργον τῷ μήτε φρουρὰν στρατιωτικὴν ἐνθάδε ἱδρῦσθαι μήτε ἀμυντήρια μηχανήματα καὶ τοὺς ταῦτα κινεῖν ἐπισταμένους, ἀλλὰ μήτε κυνῶν ὑλακὴν ἀκούεσθαι, εἰ μὴ λίαν καταγέ-*

И затова, понеже никакъв противник не им се изпречвал, нито им излизал насреща, те нападали безпощадно и опустошавали страната, като вземали богата плячка и откарвали много пленници. При това те отвеждали по най-жесток начин много благородни и целомъдрени жени и те понасяли най-голямото нещастие, понеже били насилвани да удовлетворяват безкрайното им сладострастие. А имало такива жени, които още от младини се били отказали от брак, от гиздене, също и от грижите за този живот и от общуване с хора и живеели скрито в уединение и подходна за молитва килия.[1] Те ценели най-вече непорочния и свободен живот и пълното въздържане от сношение с мъже и били се отдали само на уединение. И с тях варварите се гаврели, като ги извличали от свещената обител и по безсрамен начин се търкаляли с тях, за да ги изнасилят. А много други жени, които не се били отказали да живеят с мъже, били изнасилвани бременни, доколкото било възможно при това положение, и после, когато настъпило време да родят, те раждали някак открито посред пътя, без да могат да прикрият срамотите при раждането или да повият, както е обичай, новородените си деца и да ги вземат на ръце. Но те били влачени и в това положение не им се позволявало, ако може да се каже, дори да страдат, а нещастните им деца били изоставяни на пусти места, за да бъдат разкъсвани от кучетата и хищни птици, като че ли само заради това са дошли на бял свят и напразно са вкусили от живота. До такова нещастие били достигнали работите на ромеите, че много малко по брой варвари дори в самата околност на царския град им нанасяли такива беди. Обаче тяхната дързост не свършвала с това, но вървейки по пътя, те лесно минали така наречената Дълга стена и се приближили до вътрешните укрепления, понеже на много места били паднали или разрушени от времето и небрежността стените на тая твърде голяма крепост. А някои нейни части те сами събаряли така смело и без труд, като че ли разрушавали къщи, и нямало нищо, което да им пречи, понеже там не се намирала нито военна охрана, нито защитни машини и лица, опитни да боравят с тях. Там дори не се чувал ку-

[1] С тази перифраза авторът означава монахините.

λαστον εἰπεῖν, ὥς γοῦν ἐν συφεῶσι καὶ μάνδραις. τὰ γὰρ τῶν Ῥωμαίων στρατεύματα οὐ τοσαῦτα διαμεμενηκότα ὁπόσα τὴν ἀρχὴν ὑπὸ τῶν πάλαι βασιλέων ἐξεύρηται, ἐς ἐλαχίστην δέ τινα μοῖραν περιελθόντα, οὐκέτι τῷ μεγέθει τῆς πολιτείας ἐξήρκουν. δέον γὰρ ἐς πέντε καὶ τετταράκοντα καὶ ἑξακοσίας χιλιάδας μαχίμων ἀνδρῶν τὴν ὅλην ἀγείρεσθαι δύναμιν, μόλις ἐν τῷ τότε ἐς πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν περιειστήκει. καὶ τούτων αἱ μὲν ἐν Ἰταλίᾳ ἐτετάχατο, αἱ δὲ κατὰ τὴν Λιβύην, ἕτεραι δὲ ἐν Ἱσπανίᾳ, καὶ ἄλλαι περὶ τοὺς Κόλχους καὶ ἄλλαι κατὰ τὴν Ἀλεξάνδρου καὶ Θήβην τὴν Αἰγυπτίων. ἐκάθηντο δὲ ὀλίγοι καὶ πρὸς τὰ ἑῷα τῶν Περσῶν ὅρια· οὐ γὰρ δήπου ἔδει ἐκεῖσε πλειόνων διὰ τὰς σπουδὰς καὶ τὸ βέ αιον τῆς ἐκεχειρίας. ὧδέ πως ἄρα ἐς βραχύτατον μέρος περιέσταλτο τὰ πλήθη καὶ ὑπετέτμητο τῇ τῶν κρατούντων ὀλιγωρίᾳ.

14. *Ὁ γὰρ βασιλεὺς ἐπειδὴ πρότερον Ἰταλίαν ξύμπασαν ἐχειρώσατο καὶ Λυβύην καὶ τοὺς μεγίστους ἐκείνους πολέμους διήνυσε, καὶ πρῶτος ὡς εἰπεῖν ἐν τοῖς κατὰ τὸ Βυζάντιον βεβασιλευκόσι Ῥωμαίων αὐτοκράτωρ ὀνόματί τε καὶ πράγματι ἀπεδέδεικτο· ἐπειδὴ οὖν αὐτῷ ταῦτά τε καὶ ἄλλα ὅμοια τούτοις νεάζοντι ἔτι καὶ ἐρρωμένῳ ἐξείργαστο, τότε δὴ ἀμφὶ τὴν ἐσχάτην τοῦ βίου πορείαν, ἤδη γὰρ καὶ ἐγεγηράκει, ἀπειρηκέναι τοῖς πόνοις ἐδόκει, καὶ μᾶλλόν τι αὐτὸν ἤρεσκε ξυγκρούειν ἐν σφίσι τοὺς πολεμίους, δώροις τε αὐτούς, εἴ πῃ δεήσοι, καταθωπεύειν, καὶ ταύτῃ ἀμωσγέπως ἀποκρούεσθαι, ἢ ἐφ' ἑαυτῷ πεποιθέναι καὶ μέχρι παντὸς διακινδυνεύειν. τοιγάρτοι καὶ περιεώρα τὰς τάξεις διαφθειρομένας, ὡς δὴ τὸ λοιπὸν ἥκιστά γε αὐτῶν προσδεησόμενος. καὶ τοίνυν ταύτης ἐπιλαβόμενοι τῆς ῥαθυμίας οἱ τὴν δευτέραν ἀρχὴν τῶν σκήπτρων διέποντες, οἷς δὴ φορολογεῖν τὴν ὑπήκοον καὶ εἶτα διανέμειν τοῖς στρατεύμασι τὰ ἐπιτήδεια ἐκπεφρόντισται, οὗτοι δὴ τὰ μὲν περιφανῶς ἀπεστέρουν, τὰ δὲ καὶ πολλῷ ὕστερον ἢ ὁπηνίκα ἐχρῆν ἀπεδίδοσαν· δοθέντος δὲ ὅμως ὀψὲ γοῦν τοῦ ὀφλήματος, εὐθὺς οἱ τὴν πανοῦργον ταύτην καὶ δημώδη λογιστικὴν ἠσκημένοι ἐφίσταντο τοῖς καταλόγοις καὶ ἀνεκαλοῦντο τὰ πεπορισμένα. τοῦτο*

чешки лай, както при кочини и кошари, ако не е много смешно да се каже това. Ромейските войски впрочем не били вече толкова многобройни, както някога при старите императори, но били твърде много намалени, та не били достатъчни спроти големината на държавата. Ако и да трябвало цялата военна мощ да се състои от шестстотин и четиридесет и пет хиляди бойци, в това време тя достигала едва до сто и петдесет хиляди души. И от тях едни стояли в Италия, други в Либия, други в Испания, други около Колхида и други в града на Александър[1] и египетската Тива[2]. Малцина от тях стояли и по източните граници на Персия, защото там нямало нужда от повече войници поради сключения договор и сигурен мир. По такъв начин многобройните отреди били сведени до незначителен брой войници и съкратени поради небрежността на владетелите.

Императорът, след като по-рано покорил цяла Италия и Либия и привършил тамошните твърде големи войни, се показал по име и на дело, тъй да се каже, пръв измежду самодръжците, царували над ромеите във Византион. Тези и други тям подобни дела той извършил още като младеж и в разцвета на силите си. Тогава обаче, към края на своя жизнен път (защото вече бил остарял), той, както изглежда, се бил отказал от борбите и като че ли повече му се нравело да насъсква неприятелите едни срещу други и ако било някак нужно, да ги спечели с подаръци и по такъв начин да ги отклони от нападения, отколкото да се уповава на силите си и да се излага постоянно на опасност. Затова той допускал да се разстройват войските му, като че ли в бъдеще нямало да има никаква нужда от тях. От това лекомислие били обзети и ръководителите на по-второстепенни служби в управлението на държавата, именно на ония, на които била възложена грижата да събират данъци от поданиците и после да разпределят на войските съестните припаси. Те открито задигали една част от тях, а другата предавали много по-късно. А когато ако и късно, предадели дължимото, тия опитни в това мошеническо и вулгарно сметководство веднага се явявали при войсковите части и отново искали да им

[1] „Градът на Александър" означава град Александрия в Египет. [2] Става дума за град Тива в Египет. Агатий загатва за войните на Юстиниан срещу остготите и Италия и срещу вандалите в Африка.

γὰρ αὐτοῖς γέρας τε ὑπῆρχε καὶ ἀξίωμα, τὸ τοῖς στρατιώταις ἐγκλήματα ἐπάγειν ἄλλοτε ἄλλα καὶ τῆς ἐδωδῆς αὐτοὺς ἀφαιρεῖσθαι· καὶ καθάπερ ἐν παλιρροίᾳ ὑδάτων αὐτὸ δήπου τὸ μέτρον τῆς παρασχεθείσης τοῖς τάγμασι δασμοφορίας οὐκ οἶδα ὄντινα τρόπον ἐς τοὔμπαλιν μετωχετεύετο καὶ ἐπανῄει ὅθεν ἐρρύη· καὶ οὕτω μὲν τὸ ὑπερμαχοῦν καὶ παρατραττόμενον κατημέλητο καὶ τροφῆς ἀπορίᾳ πιεζόμενοι κατελίμπανον τοὺς ἀγῶνας, οἷς ἐτύγχανον ἐντεθραμμένοι· καὶ ἄλλοι ἄλλοθι ἀπεχώρουν, ὡς ἕτερόν τινα μετελευσόμενοι βίον· ἐς δὲ γυναῖκας ἀκόσμους ὡς τὰ πολλὰ καὶ ἡνιόχους καὶ ἄνδρας ἀγεννεῖς μὲν ἐν τοῖς ἀναγκαίοις καὶ ἁβροδιαίτους, μόνον δὲ πρὸς τὰς ἐμφύλους ταραχὰς καὶ τὴν περὶ τὰ χρώματα ἔριν ἐμμανεῖς καὶ θαρραλέους καὶ ἄλλους ἔτι τούτων ἀχρειοτέρους, τὰ στρατιωτικὰ ἐσκεδάννυντο χρήματα. ταῦτά τοι ἥ τε ἄλλη Θρᾴκη καὶ τὰ πρὸς αὐτῇ τῇ βασιλίδι πόλει χωρία ἔρημά τε ἦν καὶ ἀφύλακτα, ἐς ὅσον καὶ τοῖς βαρβάροις βατὰ εἶναι καὶ εὐεπίδρομα· ἐς τοῦτο γὰρ ἐκεῖνοι ἤρθησαν ἀλαζονείας ὡς καὶ ἀμφὶ Μελαντιάδα τὴν κώμην στρατοπεδεύσασθαι, οὐ πολλῷ τῆς πόλεως διεστηκυῖαν, ὅτι μὴ τετταράκοντα καὶ ἑκατόν που σταδίους. παραρρεῖ δὲ αὐτὴν Ἀθύρας ποταμός, ὃς δὴ ὀλίγον τι προελθὼν καὶ ἐπὶ ἄνεμον καικίαν ἠρέμα ἐκκλίνας ἐς τὴν Προποντίδα τὸν ῥοῦν ἀπερεύγεται· ὅθεν δὴ καὶ τὸ πρὸς τῇ ἀκτῇ καὶ ταῖς ἐκβολαῖς παρατεταμένον ἐπίνειον τὴν ἐκείνου φέρεται προσηγορίαν. οὕτω δὲ τῶν πολεμίων ὡς ἐγγύτατα αὐλιζομένων εὐθὺς ἀνὰ τὸ Βυζάντιον τὰ πλήθη τῶν ἀστῶν ἐδεδίει καὶ κατεπέπληκτο, καὶ τὰ δεινὰ οὐ μόνον ὁποῖα παρῆν, ἀλλ' ἔτι μείζονα διενοοῦντο, πολιορκίας τε ὀνειροπολοῦντες καὶ ἐμπρήσεις καὶ σπάνιν τῶν ἀναγκαίων καὶ διαρρήξεις τοῦ περιβόλου. τοιγάρτοι πολλάκις καὶ ἐν ταῖς ἐνδοτέρω λεωφόροις φυγαὶ ἀθρόοι τῶν ἐκ τοῦ ὁμίλου ἐγίγνοντο καὶ ὠθισμοὶ καὶ πτοῖαι παράλογοι, ὥσπερ ἤδη τῶν βαρβάρων ἐσβεβληκότων. πάταγός τε πολὺς ᾔρετο ἐν τοῖς πωλητηρίοις, τῶν θυρῶν βιαιότερον προσαραττομένων. οὐ μόνον δὲ τοῖς πολλοῖς καὶ ἠγνοημένοις τὸ ἀνιᾶσθαι προσῆν καὶ δειμαίνειν, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἅπασι τοῖς ἐν τέλει· καὶ βασιλεὺς δέ, οἶμαι, αὐτὸς οὐ μάλα τὰ ξυνενεχθέντα περιεφρόνει.

се плати вече платеното. Защото честта и достойнството им се състояли в това, да приписват на войниците всеки път нови обвинения и да им отнемат храната, така че както при прилива и отлива на водите предадената на полковете парична дажба, не зная по какъв начин, се връщала обратно в същия размер там, откъдето била дошла. И така защитниците и бойците били пренебрегвани и измъчвани от недостиг на храни, та напускали сраженията, за които били обучени. Други пък се оттегляли другаде, за да заживеят по някакъв друг начин. Войнишките пари били пръскани главно за развалени жени, за колесничари[1] и за мъже, страхливи там, гдето е нужна храброст, и изнежени, бесни и смели само в гражданските размирици и в разприте за цветовете[2], и за други още по-долни люде. Затова както останалата Тракия, така и земите около самия Константинопол били изоставени и незащитени, та били за варварите достъпни и лесни за нападение. Те впрочем станали дотам дръзки, че се разположили на стан около селото Мелантиада[3], което се намира недалеч от града [Константинопол], от който отстои на не повече от някакви сто и четиридесет стадия. Край него тече реката Атира, която, след като измине малко пространство, се отклонява постепенно към североизток и се влива в Пропонтида. Поради това пристанището, което е разположено покрай брега и устието ѝ, носи нейното име. Когато неприятелите се разположили тъй наблизо, много граждани във Византион веднага се уплашили и ужасили и си представяли опасността не само каквато била в същност, но още по-голяма, като си въобразявали обсади, пожари, оскъдица на припаси и пробиви на крепостната стена. Затова често големи тълпи от населението дори в повътрешните улици се впущали да бягат, ставала блъсканица и неочаквана паника, като че ли варварите били вече нахлули [в града]. Голямо смущение настанало в дюкяните, когато вратите били блъскани по-силно. Обаче тревогата и уплахата обхванали не само тълпата и простолюдието, но и всички сановници. Дори сам императорът, мисля, не малко се смущавал от това, което ставало. Затова по

[1] Става дума за надбягващите се в цирковете. [2] При надбягванията в цирковете състезаващите се били облечени в дрехи от различен цвят. Цирковите партии във Византия носели името на цветове: сини, зелени и др. [3] Мелантиада е била седалище в Източна Тракия, станция на централната линия, дн. Яръм-бургас.

ἀπεκοσμοῦντο τοιγαροῦν, πρὸς αὐτοῦ ἐπιτετραμμένον, τὰ ἱερὰ ὁπόσα ἐκτὸς τοῦ ἄστεος ἵδρυται κατὰ τὰ Εὐρωπαῖα μέρη καὶ τὸν παράκτιον χῶρον, ὃς δὴ ἄρχεται μὲν ἐκ τῶν καλουμένων Βλαχερνῶν καὶ τοῦ Κέρως, μέχρι δὲ τοῦ Εὐξείνου Πόντου παρατεινόμενος τῷ Βοσπόρῳ ξυναπολήγει. τούτων δὴ οὖν ἁπάντων τά τε ἔντιμα τῶν ἀναθημάτων καὶ τὴν ἄλλην ἀφαιρούμενοι κατασκευὴν οἷς ταῦτα ἀνεῖτο, τὰ μὲν ἐφ᾿ ἁμαξῶν φέροντες εἴσω τῆς πόλεως ἀπετίθεντο, τὰ δὲ ἀκάτοις ἐμβάλλοντες καὶ τὸν μεταξὺ πορθμὸν διαπεραιούμενοι ἐς τὴν κατ᾿ ἀντικρὺ ἤπειρον ἀπεκόμιζον. καὶ ἦν ἐν τῷ τότε θεάσασθαι τοὺς ἐκείνῃ νεὼς γυμνοὺς καὶ ἀπηγλαϊσμένους, ὥσπερ οὔπω τῆς ἁγιστείας μετειληχότας, ἀλλ᾿ ἄρτι καθίστασθαι ἀρχομένους.

15. *Οὕτω δὲ φοβεροί τε καὶ μέγιστοι κίνδυνοι ἐπίδοξοι ἦσαν ὡς πάντως ἐσόμενοι ὥστε ἀμέλει τῷ τε ἐν Συκαῖς τείχει καὶ τῇ Χρυσῇ καλουμένῃ πύλῃ λοχαγοί τινες καὶ ταξίαρχοι καὶ ὁπλῖται πολλοὶ ἐφειστήκεσαν, ὡς δὴ προθύμως ἀμυνούμενοι τοὺς δυσμενεῖς, εἴ που ἐπίοιεν. ἦσαν δὲ οὐ μάχιμοι ὡς ἀληθῶς οὐδὲ μετρίως γοῦν τὰ τοιαῦτα πεπαιδευμένοι, ἀλλ᾿ ἐκ τῶν ταγμάτων ἐκείνων, οἳ ἐς τὸ διημερεύειν τε καὶ διανυκτερεύειν ἐν τῇ αὐλῇ ἀπεκέκριντο, οὓς δὴ σχολαρίους ἀποκαλοῦσιν. οὗτοι δὲ στρατιῶται μὲν ὀνομάζονται, καὶ ἐγγεγράφαται τοῖς τῶν καταλόγων βιβλίοις. εἰσὶ δὲ οἱ πολλοὶ ἀστικοί τε καὶ φαιδροείμονες, καὶ μόνον, οἶμαι, ὄγκου τοῦ βασιλείου ἕνεκα καὶ τῆς ἐν ταῖς προόδοις μεγαλαυχίας ἐξευρημένοι. καὶ τὸ μὲν παλαιὸν οὐκ ἄλλους τινὰς ἐν τοῖσδε θεμιτὸν ἦν κατατάττεσθαι ἢ τοὺς αὐτουργεῖν τὰ πολέμια ἠσκημένους. καὶ τοίνυν οὐδὲ χρήματα ἐσῆγον ἐφ᾿ ᾧ ἐνστρατεύσασθαι, ἀλλὰ χαριστηρίαν διαφανῶς καὶ ἀζήμιον ἐδέχοντο τὴν τιμήν, ἅτε δὴ ἄξιοι ἐκ τῶν προηγωνισμένων ἀναδειχθέντες. Ζήνων δὲ φαίνεται πρῶτος ὁ Ἴσαυρος μετὰ τὴν τῆς βασιλείας ἀνάκτησιν πολλοὺς τῶν ὁμοφύλων τοῖσδε τοῖς τάγμασιν ἐναριθμήσας, ἥκιστα μὲν ἐν ξυμπλοκαῖς ἀριστεύσαντας ἢ ὅλως ἐμπείρους γεγενημένους, ἄλλως δέ πως γνωρίμους αὐτῷ καὶ ξυνήθεις. εἶτα δοθέντος ἐν τῷ τότε καὶ παρειλημμένου τοῦ ἐξεῖναι οὐ μόνον ἀντὶ μόχθων τε καὶ ἀγώνων καὶ τῆς ἐν μάχαις ἀρετῆς, ὡς ἐν ἀμοιβῆς τρόπῳ καὶ*

негово нареждане били снемани украшенията на храмовете, разположени извън града в европейската част и в крайбрежната област, която почва от тъй наречените Влахерни и Рога[1], простира се дори до Евксинския Понт и завършва на Босфора. И тъй, след като лицата, на които било възложено това, вдигнали от всички тези храмове както скъпите дарове, така и други вещи, те натоварили на коли и прибрали вътре в града една част, а друга, като я натоварили на лодки, преминавали междинния проток и я отнасяли на отсрещния бряг. Тогава тези храмове могли да се видят оголени и лишени от украса, като че ли още не били осветени, а току-що били започнали да се уреждат.

Такива страшни и преголеми опасности се очаквали да настъпят непременно. Затова няколко лохази и таксиарси и много войници стояли на крепостната стена при Сики[2] и при така наречената Златна врата, за да отблъснат смело враговете, ако биха извършили нападение. Обаче те не били в същност годни за война, нито дори били обучени задоволително за тая цел, но били от онези отреди, които били предназначени да пребивават дене и нощя в двореца и се наричат схолари[3]. Те се именуват войници и са записани в наборните списъци, но повечето от тях са граждани, блякаво облечени и създадени, мисля, само за величие и гордост на императора, когато излиза пред народа. В старо време не било позволено да се приемат в техните редове други освен тия, които били обучени във военното изкуство. Затова не плащали пари, за да бъдат зачислени в тия отреди, но получавали явно безвъзмездно като награда тая чест, за която били обявявани достойни поради по-ранщните им военни подвизи. Изглежда, че именно Зенон Исавриецът пръв след повторното завземане на императорската власт[4] е зачислил в тези отреди мнозина от своите сънародници, ако и те да не са се били отличили ни най-малко в сражения или изобщо да не били опитни бойци, но понеже били негови познати и близки. По-сетне, след като в това време било допуснато и прието да се зачислят там не само достойните, като отплата и награда за уча-

[1] Става дума за Златния рог. [2] Сики е било предградие на Цариград отвъд Босфора, дн. Галата. [3] Схоларите били войски, поставени на разположение на императора. [4] След като потушил бунта на Василиск, Зенон повторно завзел властта през 476 г.

γέρως ἐγκαταλέγεσθαι τοὺς ἀξίους, ἀλλὰ καὶ τοὺς παντάπασιν ἀπολέμους τῶν ὁμοίων μεταλαγχάνειν οὐ πρὸς ἀξίαν, ἀλλὰ πρὸς χάριν· δοθέντος δὴ οὖν τούτου τὴν ἀρχὴν παρῆλθεν εἰκότως ἐς μέσον ἐξ ἐκείνου καὶ ἐκ τῶν λημμάτων ἐπικουρία, ἡ πασῶν, ὡς ἔοικε, τῶν ἄλλων ἐγκρατεστέρα, καὶ τὸ λοιπὸν ἐς ἐμπορίαν μετέστη τὸ χρῆμα, ὡς μηκέτι ἄλλως ἐν τοῖσδε τοῖς στρατεύμασι καταλέγεσθαι τοὺς βουλομένους, πρὶν ἂν χρυσίου τι μέτρον καταθεῖναι· τοῦτο δὲ ἀποτίσαντες εὐθὺς ἐγχαράττονται ἀνεξετάστως καὶ τῇ ἄλλῃ δυνάμει ἐναριθμοῦνται, εἰ καὶ παντάπασι πολεμικῶν ἔργων ἀνεπιστήμονες τύχοιεν ὄντες. οὕτω τε τῆς κρίσεως ἠμελημένης, εἰκότως ἄρα ἥκιστα διαπονεῖσθαι καταναγκάζονται, ὡς δὴ ὤνιον ἑλόντες τὸ γέρας, καὶ πλείστου ὅσου πριάμενοι τὴν ἀργίαν. τοιοῦτοι δὴ οὖν ἄνδρες ἀπορίᾳ τῶν ἐν πολέμοις ἀνατεθραμμένων τοῖς τείχεσιν ἐφεδρεύοντες φυλάττειν ἐδόκουν. ὡς δὲ ἐπὶ πολὺ ἡ μὲν πόλις ἐν θορύβῳ ὑπῆρχεν, οἱ δὲ βάρβαροι οὐκ ἀνίεσαν τὰ ἐν ποσὶ ληιζόμενοι, τότε δὴ Βελισάριος ὁ στρατηγὸς κεκμηκὼς ἤδη ὑπὸ τοῦ γήρως στέλλεται ὅμως ἐπ' αὐτοὺς ἐκ βασιλέως. καὶ τοίνυν ὁ πρεσβύτης διὰ μακροῦ αὖθις χρόνου θώρακά τε ἐνδὺς καὶ κράνος ἀναδησάμενος, καὶ ἅπαν τὸ ἐκ παίδων αὐτῷ ξυνειθισμένον περιβαλόμενος σχῆμα, ἀνενεοῦτο τῇ μνήμῃ τὰ φθάσαντα. καὶ ἐνέαζε τῇ προθυμίᾳ· τοῦτον γὰρ τὸν ἀγῶνα ὕστατον ἐν τῷ οἰκείῳ βίῳ ἀπεργασάμενος οὐχ ἧττον ἀπηνέγκατο κλέος ἢ ὁπότε τὰ κατὰ Βανδίλων τε καὶ Γότθων ἀνεστήσατο τρόπαια. ἡ γὰρ τῶν προξυμβεβηκότων ἀνάγκη καὶ ἡ περὶ τοῦ μέλλοντος ἀμηχανία τήν τε ἐγχείρησιν μείζονα ἔδειξε καὶ γαυροτέραν καὶ τὴν νίκην ἀσμενεστάτην. εἰρήσεται δέ μοι αὐτίκα ἐς τὸ ἀκριβὲς ὅπως ἕκαστα διηνύσθη.

16. Ὑπεξελθὼν γὰρ ὁ στρατηγὸς ὀλίγον τοῦ ἄστεος, καὶ ἐν Χέττου κώμῃ τῷ χωρίῳ στρατοπεδευσάμενος, ἐμπειρίαν τε ἐς τὰ μάλιστα ἐπεδείκνυτο καὶ τόλμαν πολλῷ κρείττονα τῆς ἡλικίας. γηραιὸς μὲν γὰρ ἦν ἤδη καὶ ἀσθενείᾳ ὥσπερ εἰκὸς εἴχετο πολλῇ· οὔτε δὲ ἐνδιδοὺς τοῖς πόνοις ἐφαίνετο οὔτε ἄλλως φιλοψυχήσας. εἵποντο δὲ ὁπλῖται μὲν ἄνδρες ἀγαθοὶ ἐς ἀλκὴν

стието им в битки и борби и за проявена храброст в сражения, но и ония, които били съвършено негодни за война, получавали същото не за заслуга, но по благоволение. И тъй, след като отначало това било допуснато, впоследствие се появило естествено и даването на подаръци. А това [средство], както изглежда, станало по-могъщо от всички други, така че най-сетне работата се превърнала в търговия и тия, които желаели, се зачислявали в тези войски само след като внасяли известно количество злато. Като заплатели, те веднага били вписвани без проверка и зачислявани в останалата войска, ако и да били съвършено неопитни във военното дело. Понеже по този начин подборът бил пренебрегнат, то естествено те били наймалко принуждавани да се трудят, тъй като били получили тая чест срещу заплащане и били купили извънредно скъпо бездействието си. И тъй, понеже нямало калени в сражения бойци, такива именно мъже стояли по стените и давали вид, че пазят. Но тъй като градът дълго време живял в смущение, а варварите не преставали да грабят, каквото им се изпречвало, то срещу тях бил изпратен от императора стратегът Велизарий, ако и да бил изтощен от старост. И тъй старецът, като облякъл отново отдавна изоставената ризница, поставил си шлем и възприел цялото държание, на което бил свикнал от детинство, и така възобновил спомена за по-ранните си подвизи и проявил предишното си усърдие. Защото след като завършил тази борба, последна в неговия живот, той спечелил не по-малка слава, отколкото когато възтържествувал над вандалите и готите. Бедата от това, което се било случило вече, и безпомощността за бъдещето правели това начинание по-голямо и по-бляскаво, а победата по-приятна, затова аз ще разкажа веднага точно как всичко е било извършено.

Стратегът, като излязъл недалеч от града и се разположил на стан при селището Хетукоме[1], проявил извънредно голяма опитност и смелост, несъответствена на възрастта му, защото той бил вече стар и обзет, напълно естествено, от голяма немощ. Не изглеждало обаче, че той отстъпва пред трудностите и че щади изобщо живота си. Подир него следвали тежковъоръжени войници, от-

[1] Хетукоме — дн. с. Хтос в Източна Тракия.

καὶ ξὺν αὐτῷ ἔνια τῶν ἀγώνων πεπονηκότες, ὁπόσα δὴ ἐν Ἑσπέρᾳ ἐτύγχανε διανύσας, οὐ πολλῷ πλείους τῶν τριακοσίων· τὸ δὲ λοιπὸν ἅπαν πλῆθος ἄνοπλόν τε ἦν περιφανῶς καὶ ἀπόλεμον καὶ μόνῳ τῷ ἀπείρως ἔχειν ἡδίστους ἡγούμενοι τοὺς κινδύνους, θέας τε ἕνεκα μᾶλλον ἢ παρατάξεως ἀφιγμένοι. ξυνέρρει δὲ ἀμφ' αὐτὸν καὶ ὁ τῶν πλησιοχώρων ἀγροίκων ὅμιλος. πεπορθημένων γὰρ αὐτοῖς ἤδη τῶν ἀγρῶν ὑπὸ τῶν βαρβάρων οὐκ ἔχοντες ὅποι τραπεῖεν, ὡς Βελισάριον αὐτίκα ἠθροίζοντο. ὁ δὲ τῷ πλήθει τῶν ἀγροίκων ἐν δέοντι προσχρησάμενος τάφρον εὐρεῖαν περιεβάλετο, καὶ κατασκόπους θαμὰ ἔστελλε, τὰς τῶν ἐναντίων δυνάμεις εἰκάσοντας ὡς οἷόν τε καὶ ἐξαριθμησομένους, καὶ εἴ τι ἕτερον ἑλεῖν δυνηθεῖεν ἀπαγγελοῦντας. οὕτω δὲ διετέλει ἕκαστα γνωματεύων καὶ διανοούμενος· νυκτὸς δὲ ἐπιγιγνομένης φρυκτωρίας ἀνῆπτε πολλὰς ἐπὶ μέγα τοῦ πεδίου σκεδαννυμένας, ἵνα δὴ οἱ πολέμιοι ὁρῶντες οἰηθεῖεν μέγιστον εἶναι τὸ στράτευμα, ταῖς πυραῖς ἀναμετροῦντες· καὶ τοίνυν οὕτω δὴ ᾤοντο, καὶ δεδιότες ἠρέμουν. ἀτὰρ οὐκ ἐπὶ πλεῖστον ταῖς τοιαύταις ἀπάταις καταστρατηγούμενοι ἡσυχίαν ἦγον· ἠκηκόεσαν γὰρ ἤδη ὡς ἐλάχιστος εἴη ὁ τῶν Ῥωμαίων στρατὸς καὶ ἥκιστα αὐτοῖς ἀξιόμαχος· πλὴν ἀλλ' οἱ στρατιῶται πολλῆς εἴχοντο προθυμίας, περιφρονοῦντες μὲν τοὺς ἀντιπάλους, εἰ καὶ μυρίοι ὅσοι ἐπιφοιτήσαιεν, τῇ σφετέρᾳ δὲ ἀρετῇ μάλιστα πεποιθότες, ἅτε δὴ Ῥωμαῖοί γε ὄντες καὶ ἐμπειρίᾳ μεγάλων ἤδη κινδύνων τὰ πολέμια ἐκμελετήσαντες. ξυναισθόμενος δὲ ὁ Βελισάριος τῆς τῶν ἀνδρῶν μεγαλοφροσύνης καὶ ὅτι μειζόνως ἤπερ ἐχρῆν ἐπὶ τοῖς φθάσασι πόνοις βρενθυόμενοι τῶν ἐν ποσὶ κατολιγωροῦσιν, ἐδεδίει μήποτε ἄρα ἐντεῦθεν μεγίστην εὐρυχωρίαν ταῖς ἐλπίσι παράσχοιεν, παρεσδῦναί τε αὐτοὺς καὶ ἀπάγειν ὅποι καὶ βούλονται τῷ ῥᾳδίας καὶ προσηνεῖς ὑποφαίνειν τὰς τῶν ἐγχειρημάτων ἐκβάσεις. ὡς ἂν οὖν μὴ οὕτω ταῦτα ξυμβαῖεν, ἤθροισεν ἅπαντας ἐς ταὐτὸ, ὥσπερ ἤδη τοῦ ἀγῶνος ἐφεστηκότος· καὶ φανεὶς ἐς μέσον ἔλεξε τοιάδε.

17. „Οὐχ ὡς ἐκ δέους ὑμᾶς, ὦ ἄνδρες, πρὸς τὸ θαρρεῖν ἀναστήσων, τοῦτο δὴ τὸ πρὸ τῶν

лични с храбростта си и все такива, които се били сражавали заедно с него в някои от боевете, които той бил водил на запад, на брой малко повече от триста. Цялата останала войска била явно невъоръжена и неспособна за война. И само поради това, че войниците били неопитни, те смятали опасностите за много приятни и били дошли по-скоро за зрелище, отколкото за строй. Около него се стекла тълпа от съседните села. Тези селяни, след като техните земи били вече разорени от варварите — понеже нямало накъде да идат, — веднага се събрали при Велизарий. Той пък, след като използувал, както трябва, тълпата селяни, оградил се с широк ров и често изпращал съгледвачи, които да наблюдават, доколкото е възможно, силите на противниците, като ги преброяват, и да съобщават каквото друго могат да доловят. Така той обсъждал и обмислял постоянно всичко. А когато настъпвала нощ, запалвал на много места в полето огньове, та неприятелите, като ги виждат и броят, да мислят, че войската му е много голяма. И действително неприятелите така мислели и понеже се страхували, стоели мирни. Обаче надхитрявани с такива измами, те не стоели дълго време спокойни, защото били вече узнали, че войската на ромеите е твърде малобройна и че тя никак не може да им се противопоставя. Но при все това войниците били обхванати от голяма решителност и презирали противника, ако и да нападал с безбройни пълчища. Те се уповавали най-вече на своята храброст, понеже били ромеи и били усвоили военното изкуство, като участвували вече в големи сражения. А Велизарий забелязал, че войниците му имат повишено самочувствие и че се хвалят повече, отколкото трябва с миналите сражения, а пренебрегват напълно това, което е пред очите им. Затова той се боел, да не би по тая причина да дадат най-голям простор на надеждите си и неусетно да се вмъкнат и да отидат там, гдето желаят, поради обстоятелството, че успехът на предприятието им се вижда лесен и приятен. Но за да не би това да стане така, той събрал всички на едно място, като че ли борбата вече била настъпила, и като застанал всред тях, казал следното:

„Войници, аз не идвам да ви освободя от страха и да ви вдъхна смелост,

κινδύνων γιγνόμενον, ἥκω τοῖς εἰωθόσι χρησόμενος λόγοις· ἦ γὰρ ἂν καὶ ἐπιλελῆσθαι τῶν πρότερόν μοι τῇ πείρᾳ γνωσθέντων δόξαιμι ἄν, εἴ γε στρατιώταις Ῥωμαίοις, ἐν ξυμπλοκαῖς ἀεὶ τεθραμμένοις καὶ πολιτείας ὡς εἰπεῖν μεγίστων ἐθνῶν καθελοῦσιν, εἶτα νῦν παραταττομένοις πρὸς βαρβάρους ἀλήτας, καὶ τούτους Οὔννους καὶ Κοτριγούρους, παραίνεσίν τινα πρὸς τὸ μὴ δεδιέναι προθείην. — — —

18. Γιγνώσκειν γὰρ μόνον χρεὼν ὡς ἀγωνιστέον πρὸς ἄνδρας βαρβάρους, ἐπιέναι μὲν λῃστρικώτερον εἰθισμένους καὶ λαθραίας ἐφόδους ποιεῖσθαι, πρὸς δὲ παρατάξεις ἐμφανεῖς οὐ μάλα γεγυμνασμένους οὐδὲ ταῖς ξυμπλοκαῖς ἐγκαρτερεῖν παιδευθέντας. ὁρῶντες δὲ νῦν σταδίαν μάχην κατ᾽ αὐτῶν παρεσκευασμένην, ἐρυμάτων τε καὶ περιβόλων ἐκτὸς τὸ ἀντιστατοῦν καὶ ἀμυνόμενον ἐπὶ στρατοπέδου συντεταγμένον, ἀποβαλοῦσι μὲν κατὰ τὸ εἰκὸς τὰ ξυνειθισμένα, περιαχθήσονται δὲ πρὸς τὸ ἐμμίξαι καὶ προσπελάσαι καὶ συστάδην διαγωνίζεσθαι, διδασκούσης αὐτοὺς τῆς ἀνάγκης· πλὴν ἀλλὰ σωφρονούντων ἡμῶν καὶ τῇ πατρίῳ τάξει χρωμένων καὶ μετ᾽ εὐβουλίας ἐπὶ τὰ πρακτέα χωρούντων, εἴσονται διὰ τῆς πείρας ὡς τῷ παντὶ κρεῖττον ἀεὶ τὸ προησκημένον καὶ τὸ αὐθαίρετον τοῦ αὐτοσχεδίου καὶ ἠναγκασμένου."

19. Τοσαῦτα μὲν ὁ Βελισάριος εἶπεν. οἱ δὲ στρατιῶται μεταμαθόντες τὸ λῷον εἴχοντο μὲν καὶ ὡς τῆς ἀνδρείας, πλέον δέ τι ἦν αὐτοῖς τοῦ γαυρουμένου τὸ εὐλαβούμενον. τοιούτου τε, οἶμαι, φρονήματος μετ᾽ εὐκοσμίας ἐνεπίμπλαντο, ὡς ἐλάχιστα μεγάλοις εἰκάσαι, ὁποίῳ δὴ πάλαι φασὶ τοὺς ἀμφὶ Λεωνίδαν Λακεδαιμονίους ἐν Θερμοπύλαις, προσβάλλοντος ἤδη τοῦ Ξέρξου, ἐγκαλλωπίσασθαι, ἀλλ᾽ ἐκεῖνοι μὲν πανωλεθρίᾳ διεφθάρησαν, μόνῳ τούτῳ εὐδοκιμήσαντες τῷ μὴ ἀγεννῶς ἀπολέσθαι, ἀλλὰ πολλοὺς πρότερον τῶν Περσῶν ἀποκτείναντες· οἱ δὲ ἀμφὶ Βελισάριον Ῥωμαῖοι παρρησίᾳ μὲν ἐχρῶντο Λακωνικῇ πάντας δὲ τοὺς πολεμίους ἐτρέψαντο ἀνὰ κράτος καὶ πλείστους ὅσους διεχειρίσαντο, οὐδὲν αὐτοὶ ἄχαρι πρὸς αὐτῶν ὅ τι καὶ λόγου ἄξιον πεπονθότες. ἐπειδὴ γὰρ ἀθρόον ἐκ τοῦ σφετέρου στρατοπέδου οἱ βάρβαροι ἐς δισχιλίους ἱππότας

като си послужа с обичайните думи, както това става пред сражения. В такъв случай наистина би изглеждало, че съм забравил това, на което по-рано ме е научил опитът, ако бих отправил насърчителни думи към вас, войници ромеи, защото вие сте били постоянно калявани в битки и сте унищожили, така да се каже, държави на най-големи народи, а сега сте застанали срещу скитници варвари, и то хуни и кутригури. — — —

Нужно е само да се знае, че трябва да воюваме срещу варвари, които са свикнали да нахлуват разбойнически и да извършват тайни нападения. Но те никак не са подготвени за открити сражения, нито са обучени да водят докрай ръкопашни битки. Сега обаче като виждат, че срещу тях се готви открито сражение и че е застанала войска, готова да им се противопостави извън окопи и стени и да се сражава на открито, те ще изоставят, разбира се, навика си и ще бъдат принудени да влязат в [редовно] сражение с нас, да се приближат и по принуда да водят ръкопашен бой. При все това обаче понеже ние сме разумни, употребяваме бойния ред на дедите си и пристъпваме с разум към това, което трябва да се извърши, те ще научат от тоя опит, че предварително обмисленото и доброволно избраното е винаги по-силно във всяко отношение от прибързаното и наложеното по принуда."

Това казал Велизарий. А войниците, като научили по-доброто, запазили храбростта си и станали малко по-предпазливи и почнали по-малко да се хвалят. С такова самочувствие и сдържаност, мисля, са били изпълнени (за да се сравни най-малкото с великото), с каквото, както казват, са се отличавали някога спартанците под началството на Леонид при Термопилите[1], когато Ксеркс вече настъпвал срещу тях. Те обаче до един загинали, като се прославили само с това, че не погинали безчестно, а след като избили много перси. Ромеите на Велизарий проявили спартанска смелост: те с всички сили прогонили всички неприятели и убили, доколкото могли повече, без самите да претърпят от тях нещо неприятно, което да заслужава да се спомене. Защото когато от варварите били отделени две хиляди конници, и се спус-

[1] Споменава се прочутата битка при Термопилите (480 г. пр. н. е.) и за геройската смърт на спартанския цар Леонид и на войниците му.

ἀποκεκριμένοι ἔθεον ξὺν βοῇ, ὡς ῥᾷστα τοὺς ἐναντίους ἀναρπασόμενοι, αὐτίκα ὁ Βελισάριος, ὡς οἱ κατάσκοποι ἧκον ἐπιδεικνύντες αὐτοὺς μονονουχὶ καὶ ὅσον οὔπω παρέσεσθαι διεξιόντες, ἀντεξῆγε τοὺς ἀμφ' αὐτόν, σοφιζόμενος ὡς οἷόν τε τὴν ὀλιγότητα καὶ ἐπικρύπτων. ἀπολεξάμενος γὰρ διακοσίους ἱππότας πελτοφόρους τε καὶ ἀκοντιστὰς ἐς ἐνέδρας ἐμέριζεν ἑκατέρωθεν ὑπὸ τῇ νάπῃ, ὅθεν ᾤετο τὴν προσβολὴν ἔσεσθαι τῶν βαρβάρων, προειρημένον ὥστε, ἐπειδὰν αὐτοῖς ἐγκελεύσηται καὶ σημήνῃ, τοὺς δὲ εὐθὺς ἐπιέναι ἀκοντίζοντας τὴν φάλαγγα τῶν πολεμίων, ὅπως δὴ πιεζομένη ὑποστέλλοιτο, ἄχρηστόν τε αὐτοῖς εἴη τὸ πλῆθος, παρατείνεσθαι μὴ δυνάμενον, ἀλλ' ἐς ἑαυτὸ περιελιττόμενον. τοὺς δὲ ἀγροίκους ἐκέλευε καὶ τῶν ἀστῶν τοὺς [πολλοὺς τοῖς] πολεμίοις ἐπιβοῶντας τορόν τι καὶ ἐπικροτοῦντας ἕπεσθαι αὐτῷ ἔνθα καὶ ἴοι. ἅμα γὰρ τοῖς λοιποῖς ἐς μέσον εἱστήκει, ὡς τὴν ἐσβολὴν ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς ἐκδεξόμενος. ὡς δὲ ἧκον ἤδη καὶ ἐς τὰ πρόσω χωροῦντες ε΄σω τῶν λόχων οἱ πλεῖστοι ἐγίγνοντο, αὐτίκα Βελισάριος ἅμα τοῖς ἀμφ' αὐτὸν ἀντιμέτωπος ὑπαντιάσας ξυνέρραξέ σφισιν ἐρρωμενέστατα· οἵ τε ἄγροικοι καὶ τὸ λοιπὸν ἅπαν πλῆθος ἐμβοῶντες καὶ ἐπικτυποῦντες τοῖς ξύλοις, ἃ δὴ ἐς τοῦτο ἔφερον, παρεθάρσυνον τοὺς μαχομένους. δοθέντος δὲ τοῦ ξυνθήματος, καὶ δὴ οἱ ἄλλοι ἐκ τῶν κρυπτειῶν ἀναθορόντες τοὺς καθ' αὑτοὺς ἑκάτεροι κατὰ τὸ ἐγκάρσιον ἔβαλλον. βοή τε ἐγίγνετο καὶ ταραχὴ μείζων ἢ κατὰ τὸ μέγεθος τοῦ πολέμου. οἱ δὲ βάρβαροι πάντοθεν ἀκοντιζόμενοι, τοῦτο δὴ ὅπερ Βελισάριος διενοήθη, ἐς ἑαυτοὺς ἀνεχώρουν, καὶ ἐς στενότητα ξυνεσπειραμένοι ἀμύνασθαι οὐκ ἠδύναντο· οὔτε γὰρ τοξεύειν αὐτοῖς εὐπετὲς ὑπῆρχε τῷ μηδὲ χώραν εἶναι τοῖς βέλεσιν, ἀλλὰ γὰρ οὔτε ἐκδρομὰς τοῖς ἵπποις καὶ ὑπερκερώσεις ποιεῖσθαι, κύκλῳ τε ἐδόκουν ἔχεσθαι ὡς δὴ μεγίστῳ στρατεύματι ἀπειλημμένοι. οἵ τε γὰρ ὄπισθεν ξὺν ἀλαλαγμῷ ἐπιφερόμενοι καὶ πατάγῳ ἔκπληξιν παρεῖχον, ὅ τε κονιορτὸς ἐς ὕψος αἰρόμενος οὐ ξυνεχώρει διαγιγνώσκεσθαι τοὺς ξυμπλεκομένους ὁπόσοι ἐτύγχανον ὄντες. πρῶτος δὲ Βελισάριος πολλοὺς τῶν ἀντιπαρατατομένων διαφθείρας καὶ τὸ οἰκεῖον μέρος ἀπωσάμενος φεύγειν ἠνάγκασεν. ἔπειτα δὲ καὶ τῶν ἄλλων ἁπάντων ἐγκειμένων στρέψαντες τὰ νῶτα οἱ βάρβαροι ᾤχοντο ξὺν ἀκοσμίᾳ, σποράδην σκεδαννύμενοι καὶ ἥκιστα ἀλλήλους ὀπισθοφυλα-

нали внезапно и с вик от своя лагер, за да унищожат по възможност най-лесно противниците си, Велизарий, понеже дошли съгледвачи и му съобщили, че варварите вече пристигат, веднага извел своите войници, като хитрувал, колкото било възможно, с малочислеността им и като ги укривал. Така, след като отбрал двеста конници, въоръжени с щитове и копия, той ги поставил в засада от двете страни на гористата долина, отгдето мислел, че варварите ще извършат нападението. Той предупредил конниците, щом им заповяда и даде знак, веднага да нападнат неприятелските редици с копия, да се оттеглят, като се видят притеснени, и да не използуват своята многочисленост, без да могат да се разтегнат в боен ред, но да се въртят на едно и също място. На селяните и на повечето от гражданите пък заповядал да го следват, където и да иде, като викат силно срещу неприятелите и като вдигат шум, а заедно с другите войници той застанал в средата, като че ли ще влезе открито в бой. Когато повечето от неприятелските отреди вече дошли и като напреднали, се намерили вътре в засадите, Велизарий заедно със своите войници веднага ги пресрещнал и се втурнал мощно срещу тях. Селяните и цялото останало множество насърчавали бойците с крясъци и удряне на дървета, които носели за тази цел. А когато бил даден знакът, изскочили от засадата и ги обстрелвали от двете страни. Настанал вой и смут, по-голям, отколкото било самото сражение. А варварите, обстрелвани отвсякъде — както това именно целел Велизарий, — се оттеглили и не могли да се защитят, понеже били стълпени на тясно. Те не могли да стрелят лесно с лък, понеже нямало простор за стрелите им, нито пък да предприемат настъпление с конете си и обход и мислели, че са обкръжени като че ли от много голяма войска. Тези, които били отзад, създавали уплаха, понеже настъпвали с боен вик и шум, а прахът, който се издигал нависоко, не позволявал да се разпознаят колко са сражаващите се. Пръв Велизарий унищожил мнозина от неприятелите и след като отблъснал частта, която била пред него, принудил ги да отстъпят. А посетне, когато били притиснати и от всички останали войскови части, варварите обърнали гръб и се оттеглили в безредие. Те се разпръсвали тук и там и оста-

κοῦντες, ἀλλ' ὡς ἂν αὐτῶν ἕκαστος ᾤετο ὠκύτατα ἀποδράσειν. ἐπισπόμενοι δὲ οἱ Ῥωμαῖοι ἐν τάξει τοὺς ἐν χερσὶν εὐκολώτατα διεχρῶντο, φόνος τε ἐγίγνετο τῶν βαρβάρων πολὺς ἀμεταστρεπτὶ ἀπελαυνόντων· τά τε γὰρ ἡνία τοῖς ἵπποις ἅπαντα μεθίετο, καὶ πρός γε αἱ μάστιγες κατεπείγουσαι προανέστελλον τοῦ τάχους τὸ ἐνδόσιμον· ἐπελελοίπει δὲ αὐτοὺς ὑπὸ τοῦ δέους καὶ αὐτὸ δὴ ἐφ' ὅτῳ μέγα φρονοῦσι τὸ ἐπιτήδευμα· φεύγοντες γὰρ οἵδε οἱ βάρβαροι μᾶλλον ἀμύνονται τοὺς ἐς τὴν δίωξιν ἐγκειμένους, μεταστροφάδην ἐπιτοξεύοντες. τότε γὰρ καὶ βιαιότερον κατὰ σκοποῦ φερόμενα τὰ βέλη ἐμπήγνυται, ἡνίκα τὰ μὲν πολλῇ τῇ ῥύμῃ φέρεται ἰθὺ τῶν διωκόντων, οἱ δὲ ἀντίξοι καταθέοντες ἀντεμπίπτουσι καὶ ἀντεπιφέρονται, σφοδροτέραν τε τὴν πληγὴν σφίσιν αὐτοῖς ἐκτελοῦσι τῷ ὑπαντιάζειν καὶ ὡς πλησιαίτατα ὑποδέχεσθαι.

20. Ἀλλὰ τότε γε ἅπαντα τοῖς Οὔννοις ἀμήχανα εἶναι ἐδόκει καὶ οὐδὲ ἐς πεῖραν ἐλθεῖν τέχνης τινὸς ἠβούλοντο ἀμυντηρίας. ἐτεθνήκεσαν δὲ αὐτῶν μὲν ἀμφὶ τοὺς τετρακοσίους, Ῥωμαίων δὲ ὅστις οὐδείς· μόνον δὲ τραυματίαι ὀλίγοι ἐγεγένηντο. μόλις δὴ οὖν Ζαβεργάν τε ὁ ἡγεμὼν καὶ οἱ ἐκφυγόντες ἄσμενοι ἐς τὸ στρατόπεδον ἵκοντο· οἱ γὰρ δὴ τῶν Ῥωμαίων ἵπποι πρὸς τὴν δίωξιν ἐπειρηκότες αἰτιώτατοι αὐτοῖς τοῦ περιεῖναι γεγένηνται, ἐπεὶ ἂν αὐτοβοεὶ ἅπαντας κατειργάσαντο. νῦν δὲ οἱ μὲν τοῖς χαρακώμασι ξὺν πλείστῳ θορύβῳ ἐμβαλόντες ξυνεκύκησαν ἅπαν τὸ λοιπὸν στράτευμα, ὑποτοπήσαντας αὐτίκα μάλα διαφθερεῖσθαι. οἰμωγή τε ἠκούετο μακρὰ βαρβαρική· τοῖς γὰρ ξιφιδίοις τὰς παρειὰς καταξαίνοντες ὠλοφύροντο κατὰ τὸν πάτριον νόμον. Ῥωμαῖοι δὲ ξὺν Βελισαρίῳ ἀπεχώρουν ἐς τὰ ὀπίσω, κρείττονα μὲν ἐλπίδος ὡς ἐκ τῶν παρόντων διαπραξάμενοι, ἄξια δὲ ὅμως τῆς τοῦ στρατηγοῦ προμηθείας. τούτου δὲ τοῦ πάθους τοῖς βαρβάροις ξυνενεχθέντος, αὐτίκα οἵγε ἄραντες ἐκ Μελαντιάδος ᾤχοντο ἐς τὰ ὀπίσω πεφοβημένοι. Βελισάριος δὲ καίτοι κατὰ τὸ εἰκὸς οἷός τε ὢν αὐτοὺς πορευομένους μᾶλλόν τι διαχειρίσασθαι καὶ πημῆναι, ἐπισπόμενος ἀνθρώποις ἤδη κατεπτηχόσι καὶ οἷον φυγὴν τὴν ἀναχώρησιν ποιουμένοις· ὁ δὲ εὐθὺς ὅμως ἀνὰ τὴν πόλιν ἐπανῄει οὐ μάλα ἑκών, ἀλλ' ἐκ βασιλέως

вяли тила си напълно незащитен, като всеки от тях мислел да избяга колкото може по-бързо. Ромеите пък ги преследвали в строй, избивали твърде лесно ония, които попадали в ръцете им, и настанала голяма сеч за варварите, които стремглаво отстъпвали. Те напълно отпуснали юздите на конете си, а освен това с бичовете, които ги карали да бързат, ускорявали скоростта на [техния] бяг. От страх варварите забравили и това изкуство, с което се гордеят много. Защото те, когато бягат, по-добре се отбраняват от своите упорити преследвачи и като се обръщат назад, стрелят с лъковете си. Стрелите, отправени към целта, се забиват по-силно, когато се пускат с голяма сила право към преследвачите, които, като тичат срещу стрелите, попадат и се натъкват на тях и така сами си нанасят много по-силен удар поради това, че ги пресрещат и биват удряни от извънредно близо.

Обаче тогава на хуните се струвало, че всичко е безнадеждно, и нямали желание да опитват какво да е средство за защита. От тях загинали около четиристотин, а от ромеите нито един, като само неколцина били ранени. Заберган пък, техният вожд, и тези, които избягали, с радост едва се прибрали в стана, защото конете на ромеите, изморени от преследването, били главната причина те да се спасят. Иначе всички щели да бъдат веднага унищожени. Сега обаче варварите, като нахлули с най-голям шум във валовете, смутили цялата останала войска, която си помислила, че веднага ще бъде напълно унищожена. Чували се продължителни варварски стенания, защото като си раздирали бузите с мечовете, ридаели според родния си обичай. А ромеите заедно с Велизарий се завърнали назад, след като постигнали по-добър успех, отколкото се надявали при положението, в което се намирали, но все пак успех, достоен за предвидливостта на стратега. Варварите, след като претърпели това поражение, веднага се вдигнали от Мелантиада и уплашени се завърнали назад. А Велизарий, ако и да бил, разбира се, в състояние да избие повече от тях и да им нанесе по-големи щети по време на тяхното отстъпление — тъй като би преследвал вече люде, обзети от страх и в отстъпление, подобно на бягство, — при все това той се завърнал веднага в града, не толкова по

αὐτῷ προστεταγμένον. ἐπειδὴ γὰρ ἅπας ὁ δῆμος, τοῦ ἔργου σφίσιν ἀπηγγελμένου, ᾖδόν τε αὐτὸν καὶ ἀνύμνουν κατὰ ξυλλόγους, ὡς ὑπ᾽ ἐκείνου περιφανέστατα σεσωσμένοι, τοῦτο δὴ ἔδακε πολλοὺς τῶν ἐν τέλει καὶ ἠνίασε φθόνῳ ληφθέντας καὶ βασκανίᾳ, πάθεσιν οὕτω δεινοῖς καὶ ἀεὶ τὰ κάλλιστα λυμαινομένοις. τοιγάρτοι διέβαλλον τὸν ἄνδρα ὡς μεγαλαυχοῦντα καὶ διαθρυπτόμενον ἐπὶ τῇ τοῦ ὁμίλου εὐνοίᾳ καὶ ἐς ἄλλας δρῶντα ἐλπίδας. ὧν δὴ ἕνεκα τάχιστά τε ἀφῖκται, ὡς μὴ τελεώτατον ἄροιτο κλέος. καὶ οὐδὲ ἐπὶ τοῖς ἤδη πεπονημένοις τιμῆς ἀπώνατο τῆς προσηκούσης· ἀλλὰ διέρρει αὐτῷ τὰ τῆς νίκης, τό γε ἐπ᾽ ἐκείνοις, φροῦδα καὶ ἄμισθα καὶ παντάπασι σεσιγημένα. — — — οἱ δὲ Οὖννοι τὰ μὲν πρῶτα δίωξίν τινα ὑποτοπήσαντες καὶ ξὺν θορύβῳ πολλῷ τῶν μακρῶν καλουμένων τειχῶν ὑπεκβάντες, ἐπειδὴ ἔγνωσαν ὡς Βελισάριος μετάπεμπτος ἐγεγόνει καὶ οὐδὲ ἕτερός τις αὐτοῖς ἐπεφοίτα, πάλιν σχολαίτερον ἐπορεύοντο. (pp. 365,1—376,10; 379,5—383,12; 383, 20—25)

13. Quomodo Hunni in Chersoneso et Hellade proeliati sint

V 21. Ἐν τούτῳ δὲ ἅτερος τῶν βαρβάρων ἀποδασμός, οἳ δὴ ἐτύγχανον ἐφεδρεύοντες τῇ Χερρονήσῳ, πολλάκις μὲν τῷ περιβόλῳ προσέβαλλον κλίμακάς τε προσάγοντες καὶ τὰς μηχανὰς τὰς ἑλεπόλεις· πολλάκις δὲ ὑπὸ τῶν ἔνδον ὄντων Ῥωμαίων ἀπεκρούοντο σθένει παντὶ ἀμυνομένων. ἡγεῖτο δὲ τούτων Γερμανὸς ὁ Δωροθέου, νέος μέν γε ὢν κομιδῇ καὶ πρῶτος ἤδη ὑπηνήτης, φρονήματι δὲ στρατηγικῷ διαπρέπων καὶ πολλῷ πλέον τῆς ἡλικίας τὸ μεγαλουργὸν κεκτημένος. πατρὶς δὲ ἦν αὐτῷ πόλις Ἰλλυρική, Βεδερίανα μὲν ἐκ παλαιοῦ ὀνομαζομένη, ὕστερον δὲ Πρώτη Ἰουστινιανὴ μετακληθεῖσα· Ἰουστινιανὸς γὰρ ὁ βασιλεύς, ἅτε δὴ κατ᾽ αὐτὴν ἐς φῶς προηγμένος, ἐκόσμησέ τε εἰκότως τὴν πατρίδα ἔργοις ποικίλοις καὶ ἐξ ἀφανοῦς εὐδαίμονα ἐξειργάσατο καὶ τῆς οἰκείας αὐτῇ μεταδέδωκεν προσηγορίας. ἐκ τούτου δὲ τὸ γένος ἕλκων ὁ Γερμανὸς σφόδρα οἱ ἐπεφρόντιστο. τοιγάρτοι ὀκταετῆ χρόνον ἐκ γενετῆς διανύων ἤχθη πρὸς αὐτοῦ ἐς πόλιν τὴν βασιλίδα, καὶ τημελείας ἀπώνατο πάσης. τοῖς

свое желание, колкото по заповед на императора. Когато целият народ, след като подвигът му бил разгласен, го прославял и възхвалявал в събрания като свой явен спасител, това уязвило и огорчило мнозина сановници, обзети от завист и злоба, тези тъй страшни пороци, които винаги унищожават и най-хубавите почини. Те клеветили [Велизарий], че бил голям самохвалко, че бил разглезен от благосклонността на тълпата и че се надявал на други неща. Затова именно той много скоро се завърнал, без да успее да пожъне пълна слава. Така той не могъл да се наслади на заслужената чест заради извършените вече от него подвизи. Но плодовете на победата се изплъзнали от ръцете му, доколкото зависело от [клеветниците], като останали неоценени и напълно премълчани. — — — А хуните най-напред предполагали, че някой ги преследва, и с голям шум се измъкнали от така наречената Дълга стена, но когато разбрали, че Велизарий е бил отзован и че никой друг не идва след тях, отново почнали да вървят по-бавно.

13. Хуните воюват при Херсонес и в Елада

Между това другата част от варварите, които се били настанили при Херсонес, често нападали преградната стена, като докарвали стълби и стенобойни машини. Но често били отблъсвани от намиращите се вътре ромеи, които се защищавали с всички сили. Предвождал ги Герман, син на Доротей. Той бил съвсем млад и с току-що набола брада, но се отличавал с усет на пълководец и притежавал способност за големи дела, далеч превишаващи възрастта му. Родното му място било илирийският град, който се наричал в старо време Ведериана, но по-късно бил преименуван в Първа Юстиниана. Император Юстиниан, понеже се явил на бял свят в този град разбира се, украсил подходящо родния си град с различни постройки, от незначителен го направил богат и му дал своето име. Тъй като Герман водил рода си от Юстиниан, той полагал големи грижи за него. Затова, когато навършил осмата година от рождението си, Герман бил доведен от него в Константинопол и бил ограден с всякакви грижи. Той

τε γὰρ τῶν γραμματιστῶν ὡμίλει διδασκαλείοις καὶ πρός γε ἀνὰ τὰ φροντιστήρια φοιτῶν τῆς τῶν Λατίνων μετέσχε παιδείας. ἐπεὶ δὲ ἐς ἥβης μέτρον ἀφίκετο, ἔστειλέ γε αὐ ὸν αὐτίκα ἐν Χερρονήσῳ, ἄρχοντα τοῦ τῇδε στρατοῦ καταστη άμενος, ὡς ἂν αὐτῷ εὐθὺς τὸ τῆς νεότητος ὀξὺ καὶ ταχύρροπον καὶ πρὸς τὰς δόξας ἠρμένον ἐν τοῖς προσήκουσι καὶ ἀναγκαίοις ἀποπιμπλάνοιτο, ἀλλὰ μὴ προθέοι καὶ ἀνασκιρτῴη πρὸς κινήσεις ἀλόγους καὶ δημώδεις ὁρμὰς καὶ ἵππων ἁμίλλας τοῖς χρώμασι μεμερισμένας, ἐν οἷς ὡς τὰ πολλὰ τὸ νέον, εἰ μὴ ἔς ἕτερόν τι τῶν χρησίμων ἐνασχοληθείη, ῥᾳδίως ῥέπει καὶ ἐκταράττεται. τότε δὴ οὖν τῶν Οὔννων τῇ Χερρονήσῳ προσκαθημένων καὶ ἐνοχλούντων οὐκ ἀνίει ὁ νεανίας τάς τε προσβολὰς ἀνακόπτων καὶ πᾶσαν βουλὴν ἀμυντηρίαν διανοούμενος. αὐτός τε γὰρ οἴκοθεν τῷ ἐπηβόλῳ τῆς φύσεως εὐστοχώτατα διεγίγνωσκε τὸ ξυνοῖσον, καὶ τοῖς πρεσβυτέροις τῶν ἀμφ᾽ αὐτὸν καὶ πολλοῖς ἤδη πρότερον πόνοις τοὺς τῶν πολέμων ἀγῶνας ἐκμεμελετηκόσι μάλα ξὺν εὐκολίᾳ ἐπείθετο τὰ πρακτέα ὑφηγουμένοις. ἐπεὶ δὲ οὐδέν τι πλέον εἶχον ἀνύειν οἱ βάρβαροι, οὔτε ὡς ἐν πολιορκίᾳ ἐφεδρεύοντες τῷ ἐρύματι οὔτε πρὸς τειχομαχίαν ἐγκείμενοι, ἔγνωσαν τρόπου ἑτέρου αὐθάδους τε καὶ γενναίου καὶ λίαν πρὸς τὸ φιλοκίνδυνον ἄγοντος ἀποπειραθῆναι, οὕτω τε ἢ θᾶττον ἑλεῖν τὸ χωρίον ἢ μεθεῖναι τὸ λοιπὸν καὶ ἀποπαύσασθαι καὶ ἐς τὰ σφέτερα ἤθη ἀπονοστῆσαι. καὶ τοίνυν καλάμους ὡς πλείστους ἀθροίσαντες εὐμήκεις τε ἄγαν καὶ ἐς ὅ τι στερροὺς καὶ παχίστους, καὶ τούτους ἐπ᾽ αὐτοῖς ἐναρμοσάμενοι καὶ ξυνδήσαντες καλῳδίοις τε καὶ τολύπαις κώμυθας πολλὰς ἀπειργάσαντο. τότε δὲ ξύλα ἰθυτενῆ καθά που ζυγὰ καὶ ἐγκαινίδας ὕπερθεν κατὰ τὸ ἐγκάρσιον ἐνθέντες, οὐ διὰ παντός, ἀλλὰ μόνον ἀμφὶ τὰ ἄκρα καὶ τὸ μεσαίτατον, καὶ μείζοσι δεσμοῖς περισφίγξαντες ξυνῆπτον ἀλλήλαις αὐτὰς καὶ ξυνεμίγνυον, λίαν ἐν χρῷ πεπιεσμένας, ὡς τρεῖς τυχὸν ἢ καὶ πλείους ἐς μίαν ἀποτελεῖσθαι σχεδίαν, εὖρος ἔχουσαν ἀρκοῦν πρὸς ἀνδρῶν τεττάρων ὑποδοχὴν καὶ ἐπίβασιν, καὶ τῷ βάθει ἐς τοσοῦτον δικνουμένην ἐς ὅσον φέρειν βεβαίως τὰ ἄχθη καὶ τῇ λεπτότητι μὴ καταδύεσθαι. τοιαύτας δὴ οὖν οὐ

ходел в училищата на граматиците[1] и освен това посещавал и по-висшите учебни заведения, та получил и латинско образование. Когато достигнал пълнолетие, бил изпратен веднага в Херсонес и поставен за началник на тамошната войска, така че да бъдат задоволени веднага неговата буйност и склонностите на младостта му, а също стремежът към слава чрез подходящи и полезни дела. Така той не щял да се отдава на неразумни желания и просташки увлечения, както и на конни състезания според цветовете на цирковите партии, към които младежта много често и лесно клони и в които се забърква, ако не бъде заета с нещо друго полезно. И тъй, когато хуните се разположили при Херсонес и го обезпокоявали, този младеж не преставал да отблъсва техните нападения и и да обмисля всякакъв вид планове за защита. Благодарение на вродените си качества той разпознавал най-вярно това, което ще принесе полза, и твърде охотно се подчинявал на по-старите около него, които били вече калени във военни борби чрез многобройни по-раншни сражения и които го упътвали в това, което трябва да се извърши. Варварите пък, понеже не могли да постигнат нищо повече, нито когато дебнели при укреплението като при обсада, нито когато повеждали сражение срещу стените, решили да опитат един друг смел, храбър и премного свързан с опасности начин, та така или да превземат по-бързо крепостта, или да я изоставят най-сетне, като се откажат от нея и се завърнат в своите селища. И тъй те събрали колкото може повече тръстикови стъбла, твърде дълги, доста яки и извънредно дебели, нагласили ги добре и като ги свързали с върви и усукана вълна, направили много вързопи. След това поставили отгоре напреки като някакви яреми прави греди, а също и дъски, и то не в непрекъснат ред, но само по краищата на [вързопите] и по самата им среда и като ги стягали с по-големи въжета, съединили ги и ги свързали съвсем плътно. Така три или повече вързопи образували един сал, който бил достатъчно широк, за да побере четирима души, и толкова дълбок, за да носи със сигурност товара си, като бил при това достатъчно лек, за да не потъва.

[1] Граматици се наричали първоначалните учители, които учели децата на граматика.

μεῖον ἢ πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν ἐτεκτήναντο σχεδίας. ὡς ἂν δὲ αὐτοῖς πλωιμώτεραι εἶεν, οἱ δὲ τὰ ἐμπρόσθια τούτων ἠρέμα πρὸς τὸ μετέωρον ἐς πρῴρας τύπον περιαγαγόντες καὶ ὑποκάμψαντες καὶ ὥσπερ ἀκροστόλια καὶ προέμβολα ἐκμιμησάμενοι, κωπητῆρας ἐφ' ἑκατέρᾳ πλευρᾷ καὶ οἷον παρεξειρεσίας αὐτομάτους ἐμηχανήσαντο.

22. *Καὶ τοίνυν οὕτως ἕκαστα ὡς οἷόν τε ἦν αὐτοῖς ἐν τῷ ἀσφαλεῖ καταστησάμενοι ἐνῆκαν ἁπάσας τῇ θαλάττῃ λαθραίως ἀμφὶ τὴν ἑσπερίαν τοῦ κόλπου ἀκτὴν τοῦ πρὸς τῇ Αἴνῳ τῇ πόλει περιαγνυμένου· ἐμβάντες δὴ οὖν ἐν αὐταῖς ἄνδρες ἐς ἑξακοσίους, καὶ πτύα ὡς πλεῖστα ταῖς ἐπισκαλμίσιν ἐντροπωσάμενοι, καὶ ἀμαθέστερόν πως ταύτῃ ἐρέττοντες, ἀνήγοντο ὡς ἀπωτάτω τῆς χέρσου, ἐξωπλισμένοι τε εὖ μάλα καὶ πρὸς τὸ ἐνεργὸν ἑστηκότες. οὕτω γὰρ ᾤοντο πελάγιοι ἠρέμα γιγνόμενοι ῥᾳδίως ὑπερβαλέσθαι καὶ περιπλεῦσαι τὸν ἀγκῶνα τοῦ τείχους τὸν μέχρι τοῦ βάθους ἐκτεταμένον καὶ τὸ λοιπὸν ἀδεῶς ἐπιβήσεσθαι τῶν ἐνδοτέρω χωρίων, ὡς δὴ οὐδαμῶς ἐρύμασι περιεχομένων ἢ μόνῳ τῷ Ἑλλησπόντῳ. ταῦτα δὴ ὁ Γερμανὸς ἐκ τῶν κατασκόπων πυθόμενος, καὶ γιγνώσκων ὡς οὐκ ἐς μακρὰν ὁ τῶν καλάμων στόλος ἐπιφοιτήσει, ἐπεκερτόμησε μὲν τοὺς πολεμίους τῆς ἀβουλίας, μάλα δὲ ἥσθη ἐπ' αὐτῇ, ὡς δὴ πρὸς αὐτοῦ ἐσομένῃ. αὐτίκα γὰρ ἐπακτρίδας εἴκοσι πολυήρεις τε καὶ ἀμφιπρύμνους ἀνδρῶν ἐμπλήσας σιδήρῳ τεθωρακισμένων, ἀσπίδας τε φερόντων καὶ τόξα καὶ πρός γε δορυδρέπανα, τούς τε ἐρέττοντας ἐμβαλὼν καὶ τοὺς τοῖς πηδαλίοις ἐφεστηκότας ὑπὸ τὴν ἔνδον παρατεινομένην τῆς θαλάττης γλωχῖνα καθάπερ εἰς ἐνέδραν καθορμίσας, ἐνέκρυψεν, ὡς ἂν μὴ πόρρωθεν προοφθεῖεν. ἐπεὶ δὲ οἱ βάρβαροι ἤδη ὑπερβάντες τὸ προπετὲς τοῦ τείχους καὶ ἀπολῆγον καὶ τοῦ αἰγιαλοῦ προεξέχον ἐνέκλινον πρὸς τὰ εἴσω καὶ ἐπεφέροντο φρονήματι ξὺν πολλῷ καὶ παρρησίᾳ, τότε δὴ καὶ τῶν Ῥωμαίων ὁλκάδες ἀντανήγοντο καὶ ἀντεπῄεσαν· καί πως αὐταῖς τοῦ ῥοῦ ξυλλαμβανομένου ἀντίπρῳροι κατιοῦσαι βιαιότερον προσπίπτουσι ταῖς ἐκ τῶν καλάμων σχεδίαις. καὶ*

Такива именно салове[1] построили не по-малко от сто и петдесет. А за да плуват по-добре, варварите извили и пречупали малко предните им части нагоре във вид на корабен нос и като наподобили предни и задни части на кораб, направили на двете страни на саловете места за гребци и тъй от само себе си оставали незаети от гребци двата им края.

И тъй, след като приготвили, доколкото им било възможно, всичко, без да се излагат на някоя опасност, спуснали всички [салове] тайно в морето откъм западния бряг на залива, който завива към града Енос.[2] На тях тогава се качили около шестстотин души и привързали с ремъци на бордовете им колкото може повече лопати. Те гребели при това някак твърде несръчно и се отдалечавали колкото може повече от сушата, като били въоръжени много добре и готови за действие. Те си мислели, че както плуват така бавно в морето, лесно ще отминат и ще заобиколят извивката на стената, която се простира чак до откритото море, и най-сетне без опасност ще нахлуят в селищата на вътрешността, понеже те не били оградени с никакви укрепления освен от самия Хелеспонт. Герман, като узнал това от съгледвачите и разбрал, че тръстиковата флота не след дълго ще се появи, присмял се на безразсъдността на неприятеля и много се зарадвал, гдето тя щяла да бъде в негова полза. Той веднага натоварил двадесет многовеслени и двукръмни кораба с бойци, облечени в железни ризници, въоръжени с щитове, лъкове и освен това и със сърповидни копия. Той поставил също гребци и кормчии, вкарал корабите като в засада зад един издатък на сушата, който се простира в морето, и ги скрил, за да не бъдат забелязани предварително отдалеч. А когато варварите задминали вече издатината, с която завършва стената и се вдава напред в морето, насочили се към вътрешността и настъпили с голяма самоувереност и дързост. Тогава именно корабите на ромеите излезли срещу тях и ги нападнали. И понеже течението някак си им помагало, те се втурнали с носовете на корабите напред и връхлетели много силно върху тръстиковите салове. Естествено поради сблъскването

[1] *Кулаковский*, История, II, стр. 226, предполага, че в постройката на саловете са вземали участие и славяни. [2] Става дума за дн. Сароски залив.

δῆτα αἱ μὲν τῇ προσκρούσει περιετρέποντο ἐς τοὔμπαλιν ὑπὸ τοῦ σάλου καὶ ἐκαλινδοῦντο ὡς μηκέτι ἀσφαλῆ τὴν βάσιν παρέχεσθαι τοῖς ἐφεστηκόσιν, ἀλλὰ τοὺς μὲν ἐν τοῖς κύμασιν ἀποβληθέντας ἀπόλλυσθαι, τοὺς δὲ ξυνιζάνειν ἐν αὐταῖς πρὸς ἀνάγκης καὶ διαπορεῖν ὅ τι καὶ δράσαιεν. οἵ γε μὴν ἔτι ἑστηκότες διεταράττοντο ὑπὸ τοῦ κλυδωνίου, μετρίου μὲν ὄντος καὶ ἐλαχίστου ὡς ἐς νηῶν κίνησιν καὶ ἀκάτων, τοῖς δὲ καλάμοις διὰ τὴν κουφότητα καὶ μάλα χαλεπωτάτου. τοιγάρτοι μετέωροί τε θαμὰ ἐγίνοντο ὑπὸ κυρτῷ αἰρόμενοι τῷ ῥοθίῳ, καὶ ξυγκαθείλκοντο αὖθις κοιλαινομένῳ. καὶ τοίνυν οἱ ἄνδρες διαμάχεσθαι μὲν οὐδὲ ἐπειρῶντο, ἦν δὲ αὐτοῖς οὐδέν τι ἕτερον εὐκτ⟨ὸ⟩ν τε καὶ ἐσπουδασμένον ἢ ὅπως ἂν ἑστάναι γοῦν μόνον δύναιντο καὶ βεβηκέναι. οὕτω δὲ τῶν βαρβάρων ἐν θορύβῳ τε καὶ ἀφασίᾳ καθεστηκότων, οἱ Ῥωμαῖοι διέκπλους, ὅποι παρείκοι, ποιούμενοι, ὠθισμοῖς τε ἐχρῶντο καθάπερ ἐν πεζομαχίᾳ καὶ ταύτῃ πολλοὺς τῶν ἐναντίων κατέβαλλον, ἅτε δὴ αὐτοὶ βεβαιότατα ἐν ταῖς ὁλκάσιν ἐρηρεισμένοι· ἐνίους δὲ τοῖς ξίφεσιν ἐκ χειρὸς πλήττοντες ἔκτεινον. ἐπεὶ δέ γε αὐτῶν πολλαχοῦ καὶ ἀφειστήκεσαν καὶ οὔπω ἐπέλαζον, ἐνταῦθα τοῖς δορατίοις ἐφικνούμενοι καὶ τὰς δρεπανώδεις τούτων αἰχμὰς ταῖς μηρίνθοις ἐκείναις, αἷς δὴ οἱ κάλαμοι ἐτύγχανον ξυμπεπλεγμένοι, ἐμβάλλοντες, ἐξέτεμνον στοιχηδὸν ἁπάσας καὶ διέλυον τὴν ξυνέχειαν. τότε δὴ οὖν οἱ μὲν δόνακες ἀποτμηγέντες ἀλλήλων καὶ σποράδην ἐπινηχόμενοι ἄλλος ἄλλοθι ἀπεπτύετο. οἱ δὲ Οὖννοι, τῆς βάσεως αὐτοὺς ἐπιλειπούσης, ἀθρόον κατεδύοντο ἐν τῷ βάθει καὶ ἔθνησκον ἀχρήστου ποτοῦ ἐμπιπλάμενοι. οὕτω τε ἅπαντες διεφθάρησαν, καὶ οὐδεὶς ὅστις αὐτῶν ἀνὰ τὴν ἤπειρον ἐπανῆκεν.

23. Αὐτίκα δὲ οἱ Ῥωμαῖοι τὰ ὅπλα τῶν δυσμενῶν ἀνελόμενοι, ὁπόσα γε ἄνω ἔτι ἐφέρετο καὶ ἐπέπλει, καὶ ἐς τὰ πρότερα χωρία κατάραντες, μεγίστης ἡδονῆς καὶ θυμηδίας ἅπαντα ἔπλησαν τὸν στρατὸν, γεγηθότας ἐπὶ τοῖς ξυνενεχθεῖσι. καὶ οὖν ἀθροισθέντες ἅπαντες ἐς ταὐτὸ ἀποχρήσασθαι ᾤοντο χρῆναι κἀν τοῖς ἐφεξῆς τῷ καιρῷ καὶ τῇ τάξει τοῦ προτερήματος. τοιγάρτοι ὀλίγαις ὕστερον ἡμέραις εὖ μάλα καθοπλισθέντες ἐκδρομὴν ἀθρόον ἐκ τοῦ περιβόλου

вълнението обръщало саловете в обратна посока и те [така] се въртели, та не могли вече да бъдат устойчива опора за ония, които стоели върху тях. И едни от тях загивали, изхвърляни във вълните, а други седели на саловете по необходимост и не знаели какво да правят. Ония, които още стоели прави, губели равновесие от вълнението, което било умерено и съвсем незначително за движението на кораби и лодки, но твърде опасно за тръстикови салове поради тяхната лекота. Затова те постоянно се надигали, подемани от сводестите вълни, и отново се свличали надолу в образуваната кухина. Ето защо бойците дори не се опитвали да се сражават, но желаели и се стремели само да стоят прави и да се задържат в саловете. Докато варварите се намирали в такова безредие и смущение, ромеите правели пробиви, където им се отдавало, служели си с блъскане както в пехотинско сражение и по този начин сваляли в морето мнозина противници, понеже те самите стоели извънредно здраво на своите кораби. Някои пък били убивани [от ромеите], като били удряни с мечове отблизо. Когато [варварите] на някои места оставали надалеч от тях и не се осмелявали да се приближат до тях, тогава ромеите ги достигали с дългите си копия и слагали сърповидните им остриета върху вървите, с които тръстиките били свързани, разрязвали ги всички поред и разкъсвали връзката им. Прочее тогава тръстиките[1], като били отделени една от друга и плавали разпръснато, били разхвърляни на разни места. А хуните, лишени от опора, потъвали вкупом в морските дълбочини и умирали, като се нагълтвали с негодно питие. Тъй всички загинали и никой от тях не се завърнал на сушата.

Ромеите веднага прибрали оръжията на неприятеля, които още се носили по повърхността и плували, след това се завърнали в предишните си места. Цялата войска била обхваната от твърде голяма радост и веселие и ликувала поради постигнатите [успехи]. И тъй, като се събрали всички там, мислели, че трябва и по-нататък да използуват удобния случай и благоприятното положение, създадено от победата. Затова няколко дни по-късно, въоръжени много добре, те

[1] Самите салове били наречени „тръстики", тъй като били направени от тръстика.

πεποίηνται, καὶ προσβάλλουσι τῷ λοιπῷ πλήθει τῶν ἐφεδρευόντων βαρβάρων ἀνιωμένων ἔτι ἐπὶ τῇ ξυμφορᾷ καὶ κατεπτηχότων. τότε δὴ οὖν ὁ Γερμανὸς, ἅτε δὴ νεώτατος ὢν καὶ οὔπω ἐντελῶς τὰς τῆς φύσεως ἐπέχειν ὁρμὰς καὶ ἐγκατείργειν δυνάμενος, ἀλλὰ πλέον τοῦ προμηθοῦς καὶ βεβηκότος τῷ φιλοδοξοῦντι τοῦ τρόπου καὶ προθυμουμένῳ πέρα τοῦ μετρίου ἐγκείμενος, ἀφειδῶς ἐπῄει τοῖς πολεμίοις καὶ προυκινδύνευε, οὐ στρατηγικῶς ἐπείγων καὶ διατάττων, ἀλλὰ στρατιωτικώτερον ξυμπλεκόμενος· τῷ τοι ἄρα καὶ πλήττεται βέλει τὸν μηρὸν, ὡς μικροῦ δεῖν μελλῆσαι ἀπόμαχος ἔσεσθαι· πλὴν ἀλλ' ἡ τῶν ἐφεστηκότων πραγμάτων ἀνάγκη καὶ τὸ μέγεθος τοῦ ἐγχειρήματος ἐγκρατέστερα τῆς ὀδύνης γεγένηται· καὶ οὐ πρότερον ἀνῆκεν αὐτός τε μοχθῶν καὶ τοῖς ἄλλοις ἐγκελευόμενος πρὶν σφόδρα πημῆναι τὸ δυσμενὲς καὶ πολλοὺς ὅσους διαχειρίσασθαι. τότε μὲν οὖν διελύετο ἡ μάχη· καὶ οἱ Ῥωμαῖοι αὖθις εἴσω τοῦ ἐρύματος ἐπανῆλθον, γιγνώσκοντες ὡς οὐκ ἀσφαλὲς αὐτοῖς οὐδὲ εὔβουλον κατὰ πολὺ τῷ πλήθει ἐλαττουμένοις εἶτα μέχρι παντὸς συστάδην διαγωνίζεσθαι. ἐς τοῦτο δὲ ὅμως οἱ βάρβαροι ἤλασαν ἀπορίας ἐπί τε τῇ ἐκ τῶν ναυαγίων φορᾷ καὶ ὅτι ἀθρόον οἱ Ῥωμαῖοι κατ' αὐτῶν προσβολὴν ἐποιήσαντο, ὡς μεθεῖναι αὐθημερὸν τὰ ἀμφὶ τὴν Χερρόνησον πεδία, καὶ πρὸς τὸν Ζαβεργάν τε καὶ τὸν ἀμφ' αὐτὸν ὅμιλον ἀφικέσθαι, ἡττημένοι πρὸς ἡττημένους. οἱ δὲ ἀνὰ τὴν Ἑλλάδα πρότερον ἐσταλμένοι οὐδέν τι ἀξιαφήγητον ἔδρασαν, μήτε τῷ Ἰσθμῷ προσβαλόντες, μηδέ γε τὴν ἀρχὴν τὰς Θερμοπύλας παραμειψάμενοι διὰ τὴν φρουρὰν τῶν ἐκεῖσε ἱδρῦσθαι τεταγμένων Ῥωμαίων. τοιγάρτοι ἀποχωρήσαντες καὶ οἵδε τῆς ἐπὶ τὴν Θρᾴκην εἴχοντο πορείας, ὡς ἐν αὐτῇ κατὰ τὸ εἰκὸς τοῖς ὁμοφύλοις προστεθησόμενοι, καὶ κοινῇ τὸ λοιπὸν ἐς τὰ σφέτερα ἐπανήξοντες. οἱ δὲ ἀμφὶ τὸν Ζαβεργὰν οὐ πρότερον ἀποστήσεσθαι ἔφασαν πρὶν ἂν χρήματα ὡς πλεῖστα παρὰ Ῥωμαίων κομίσαιντο, καθάπερ οἱ Οὐτίγουροι· τούς τε αἰχμαλώτους, εἰ μὴ θᾶττον πρίαιντο οἱ ἐπιτήδειοι, ἀποσφάττειν αὐτίκα ἠπείλουν. ὁ δὲ βασιλεὺς χρυσίον αὐτοῖς ἔστειλεν, ὁπόσον ἀποχρῆν ᾤετο ἔς τε τὰ λύτρα τῶν

предприели внезапен набег извън преградната стена и нападнали останалите пълчища на заседналите там варвари, които още били опечалени и уплашени. Тогава именно Герман, понеже бил много млад и още не могъл да владее напълно поривите на природата си и да ги възпира, а се отдавал много повече на славолюбивия си нрав и на смелостта си, отколкото на благоразумието и на чувството си за сигурност. Затова той нападнал безпощадно неприятелите и се изложил на опасности, защото бързал и се разпореждал не като военачалник, а влязъл в сражението по-скоро като войник. Поради това именно той бил ранен със стрела в бедрото, та насмалко щял да излезе от строя. Обаче изискванията на обстоятелствата и величието на начинанието били по-силни от болката. И той не преставал да се сражава и да насърчава другите, докато не нанесъл големи щети на неприятелите и не унищожил по възможност повече от тях. И тъй тогава сражението се прекратило и ромеите се върнали отново в укреплението, понеже знаели, че не е безопасно за тях, нито благоразумно да водят и по-нататък ръкопашен бой, когато са много по-слаби по численост. Варварите обаче достигнали до такова безизходно положение както поради това, че остатъци от саловете се носели по морето, така и поради това, че ромеите предприели внезапно нападение срещу тях, та напуснали същия ден равнината около Херсонес и пристигнали при Заберган и неговите пълчища, като победени при победени. А ония, които били изпратени по-рано в Елада, не извършили нищо забележително. Те нито нападали Истмос[1], нито пък изобщо били преминали Термопилите поради защитата на ромеите, на които било заповядано да стоят там. Затова и те се оттеглили и се отправили за Тракия, за да се присъединят, разбира се, към своите съплеменници и след това да се завърнат заедно с тях в своята земя. Обаче пълчищата на Заберган заявили, че не ще отстъпят, докато ромеите не им дадат колкото може повече пари, както [давали] на утигурите, и заплашвали веднага да изколят пленниците, ако родствениците им не побързат да ги откупят. Императорът им изпратил толкова злато, колкото мислел, че е достатъчно, за да откупят

[1] Става дума за Коринтския провлак.

ξυνειλημμένων καὶ ὅπως εἰρηναῖοι τὸ λοιπὸν ἀπαλλαγεῖεν τῆς χώρας. καὶ δὴ ἄλλους τε πολλοὺς ἀπέδοντο καὶ δὴ Σέργιον τὸν Βάκχου τὸν στρατηγόν· ἑαλώκει γὰρ ὀλίγου ἔμπροσθεν καὶ αὐτὸς ἀπαισίᾳ τινὶ χρησάμενος τύχῃ, καὶ ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις ἐτέλει. οὕτω τε μόλις ἐπαύοντο λεηλατοῦντες καὶ τῆς οἴκαδε εἴχοντο πορείας, ἀναλαβόντες οὐκ ἐς μακρὰν καὶ τοὺς ἐκ τῆς Ἑλλάδ ς ἀφικομένους. (pp. 383,26—389,26)

14. De Cotrigurorum Utigurorumque discidio

V 24. *Τοῖς μὲν οὖν τῆς πόλεως τῆς βασιλίδος ἀστοῖς αἱ τοιαῦται ξυνθῆκαι ἀγεννεῖς εἶναι ἐδόκουν καὶ αἰσχραὶ καὶ ἀνελεύθεροι, εἴ γε ὥσπερ οὐ φορητὸν ὑπάρχον, ὅτι δὴ πλησιαίτατα τῆς πόλεως οἱ πολέμιοι ἀφιγμένοι καὶ ἐγγελάσαντες οὐκ αὐτοὶ πανωλεθρίᾳ διεφθάρησαν, ἀλλ' ἔτι καὶ χρυσίον ἐκομίσαντο χαριστήριον, ὥσπερ ἡμῶν ἐς αὐτοὺς πεπλημμεληκότων. ἡ δὲ τοῦ βασιλέως γνώμη ἐς ἄλλο τι μεῖζον ἑώρα, ὅπερ οὐκ ἐς μακρὰν ἀποβὰν ἔπεισε τοὺς πρότερον νεμεσῶντας ὑπεράγασθαι αὐτὸν ὡς ἄγαν προμηθῆ καὶ ἀγχινούστατον· ἔγνω γὰρ χρῆναι μᾶλλον ἁπάσῃ μηχανῇ ξυγκρούεσθαι τὸ βάρβαρον ἐφ' ἑαυτὸ καὶ ἐκπολεμοῦσθαι. ὡς ἂν δὲ τοῦτο ξυμβαίη, αὐτίκα, ἕως οἱ ἀμφὶ Ζαβεργὰν μαλθακώτερον ἐπορεύοντο, ἔστελλε γράμμα παρὰ Σάνδιλχον τὸν ἕτερον ἡγεμόνα ἔνσπονδόν τέ οἱ ὄντα καὶ μισθοφόρον. ἐδήλου δὲ τοιάδε ἄττα τὸ γράμμα· „Εἰ μὲν ἐπιστάμεν.ς τὰ παρὰ τῶν Κοτριγούρων ἐφ' ἡμᾶς μεμελετημένα εἶτα ἑκὼν ἠρεμεῖς, θαυμάσαιμι ἂν εἰκότως σοῦ μὲν τῆς ἀπιστίας, ἡμῶν δὲ αὐτῶν τοῦ μὴ τῆς σῆς γνώμης ὀρθότατα ἐστοχάσθαι, ἀλλὰ περὶ τὴν κρίσιν διαμαρτεῖν· εἰ δὲ οὔπω μεμαθηκώς, ξυγγνωστέον μέν, ἐπιδείξ.ις δὲ ἂν οὐκ ἄλλως τὴν ἐπὶ τοῦ φθάσαντος ἄγνοιαν ἢ μόνῳ τῷ μὴ μετὰ ταῦτα μελλῆσαι. παραγεγόνασι γὰρ ἐνθάδε οὐ τοῦτο μέλον αὐτοῖς καὶ ἐσπουδασμένον ὅτι μὴ ὡς ὁδοῦ πάρεργον τὸ δεῖν λυμήνασθαι τὰ ἡμέτερα, ἀλλὰ διὰ τῶν ἔργων δηλώσοντες ὅτι δὴ τοὺς μείζονάς τε καὶ ἀρίστους παρέντες ἐξηπατήμεθα, τὸ ἐπὶ σοὶ πεποιθέναι προὔργου ποιούμενοι. οὐδὲ γὰρ ἀνεκτὸν εἶναι ἡγοῦνται, ἤν τις αὐτοὺς ἴσους τε καὶ ἀμφηρίστους τοῖς Οὐτιγούροις ἀποκαλέσοι, οὐδὲ εἰ μετρίῳ τινὶ ὑπερβάλ-*

пленниците и след това варварите да напуснат мирно страната. Те освободили много пленници, а също и стратега Сергий, син на Вакх. Той бил заловен малко преди това по някаква зла участ и се намирал между пленниците. Така те найсетне престанали да плячкосват и потеглили за родината си, като към тях се присъединили и ония, които наскоро били пристигнали от Елада.

14. Раздор между котригури и утигури

Тогава жителите на Константинопол сметнали, че такива споразумения са непочтени, позорни и недостойни за свободни люде. Те не могли също да понесат, че неприятелите, ако и да били съвсем близо до града и се подиграли с ромеите, не били избити до крак, а още били получили и злато като дар, сякаш ние сме се провинили спрямо тях. Обаче императорът мислел за нещо поголямо, което, като се изпълнило не дълго след това, накарало тези, които по-рано негодували, извънредно много да се възхищават от него и да го възхваляват като много предвидлив и премного съобразителен, тъй като той сметнал, че варварите трябва да се накарат с всички средства да се сблъскат и да воюват помежду си. За да стане това, той изпратил веднага писмо до Сандилх, другия вожд, който му бил съюзник и наемник, докато Заберган и пълчищата му пътували доста разпуснато. В писмото се съобщавало горе-долу следното: „Ако ти по своя воля стоиш спокоен, при все че знаеш това, което котригурите са замислили срещу нас, то аз се учудвам, разбира се, на твоята невярност, както и на нас самите, че сме отгатнали много правилно твоята мисъл, но сме сгрешили в решението си. Ако ти пък още не си узнал това, извинително е, но ти би доказал незнанието на вече случилото се единствено с твоята незабавна по-нататъшна намеса. [Котригурите] дойдоха тук не с желание и намерение да ограбят нашите земи (не става дума за това, което им е било потребно при похода), но за да покажат чрез делата си, че сме се измамили, като сме отхвърлили посилните и по-храбрите и сме предпочели да се доверим на тебе. Те смятат, че е дори непоносимо, ако някой ги нарече равни на утигурите и оспори превъз-

λειν, μόλις δὲ εἴ γε σφόδρα πολλῷ. καὶ τοίνυν οὐκ ἀνῆκαν ἀνὰ τὴν Θράκην ἀλώμενοι, πρὶν τὸ χρυσίον ἅπαν ὁπόσον σοι ἀν᾽ ἔτος ἕκαστον μισθοῦ χάριν δωρεῖσθαι εἰώθαμεν αὐτοὶ ἐκομίσαντο· καίτοι ῥᾴδιον ἦν ἡμῖν ἢ ἄρδην ἅπαντας ἀποκτεῖναι ἢ τὸ γοῦν ἔλαττον ἀπράκτους σφᾶς ἀποπέμψασθαι. ἐφήκαμεν δὲ ὅμως ἑκάτερα τῆς σῆς πειρώμενοι δόξης. εἰ μὲν γὰρ ὡς ἀληθῶς ἀνδρειότερος εἶ καὶ φρενήρης καὶ οἷος μὴ ἐπιτρέπειν τοῖς τὰ σὰ σφετεριζομένοις, οὐδὲ νῦν ἔλαττον ἕξεις. πάρεστι γάρ σοι ἐν καιρῷ τὸ δυσμενὲς ἀμύνασθαι καὶ τῇ μάχῃ κεκρατηκότι τοὺς οἰκείους μισθοὺς ἀπολαβεῖν, ὥσπερ δι᾽ αὐτῶν σοι ἀπεσταλμένους. εἰ δὲ καὶ τοιαῦτα πρὸς αὐτῶν ὑβρισμένος ἡσυχίαν ἄγειν ἐθέλεις, δεδιώς, οἶμαι, καὶ τὴν αἰσχίστην ἑλόμενος ἀπραγμοσύνην, σὺ μέν, ὦ γενναῖε, ἀπόμισθος ἔσῃ, ἐκείνοις δὲ τὰ παρ᾽ ἡμῶν δεδωρήσθω· καὶ τὸ λοιπὸν μέθες, εἰ δοκεῖ, τὸ φρόνημα καὶ τοῖς κρείττοσιν εἴκειν διδάσκου. εὖ γὰρ ἴσθι, ὦ φέριστε, ὡς καὶ τὰς ξυνθήκας μεταθετέον ἡμῖν ἐπ᾽ αὐτούς, ἃς δὴ πρὸς σὲ καὶ τὸ σὸν ἐθέμεθα γένος. ἀνόητον γὰρ καὶ ἄλλως τοῖς ἡττωμένοις ξυναδοξεῖν, παρὸν τὸ κρατοῦν οἰκειώσασθαι."

25. Ταῦτα ὁ Σάνδιλχος διὰ τῶν ἑρμηνέων ἀναλεξάμενος εὐθὺς ἐχαλέπαινε καὶ ἐλύττα καὶ κατέχειν οὐ μάλα οἷός τε ἦν τὴν ὀργήν, ἀλλ᾽ αὐθημερὸν ἵετο τίσασθαι τοὺς Κοτριγούρους τῆς ἐς αὐτὸν παροινίας. πῶς δὲ οὐκ ἤμελλεν ῥᾳδίως τοῖσδε τοῖς ῥήμασι διαταραχθῆναι ψυχὴ βάρβαρος καὶ αὐθάδης καὶ ἀεὶ κερδῶν γλιχομένη; τοιγάρτοι κινήσας τὸν οἰκεῖον στρατὸν πρῶτα μὲν ἐμβάλλει ἀθρόον τοῖς τῶν πολεμίων χωρίοις· καταπλήξας τε τοὺς αὐτοῦ μεμενηκότας τῷ ἀπροσδοκήτῳ γύναια πολλὰ καὶ παῖδας ἠνδραποδίσατο. ἔπειτα δὲ καὶ τοῖς ἐκ Θρᾴκης ἐπανερχομένοις ἄρτι τὸν Ἴστρον ποταμὸν διαπεραιωθεῖσιν ὑπαντιάζει ἐξαπιναῖα· καὶ πολλοὺς ὅσους ἀποκτείνας τά τε χρήματα αὐτοὺς τὰ παρὰ βασιλέως καὶ ἅπασαν τὴν λείαν ἀφαιρεῖται. μόλις δὲ οἱ σεσωσμένοι ἐς τὰ σφέτερα ἤθη ἀπονοστήσαντες καὶ κατ᾽ αὐτὸ τοῖς ἄλλοις γενόμενοι

ходството им спрямо тях, а също ако някой твърди, че те ги надминават някак си умерено, но са доволни само ако някой каже, че ги надминават твърде много. И затова те не преставаха да бродят в Тракия, докато не получиха всичкото злато, което обикновено ти даваме всяка година като заплата. Ако и да беше лесно за нас да избием всички до един или да ги накараме да се оттеглят от страната, без да сторят нищо, все пак не сторихме нито едното, нито другото, за да изпитаме твоето намерение. Ако наистина ти си по-храбър и разумен и не оставяш своето на тези, които искат да го присвоят, то и сега не ще отстъпиш. Тъкмо сега ти се удава случай да отмъстиш на неприятелите и като ги победиш в сражение, да получиш своето възнаграждение, като че ли ти е било изпратено чрез тях. Обаче ако въпреки нанесената ти от тях обида желаеш да останеш спокоен, понеже, мисля, се страхуваш и предпочиташ най-позорното бездействие, то ти, любезни, ще останеш без възнаграждение и ние ще трябва да го даваме на тях и тогава, ако намираш за добре, откажи се от гордостта си и се научи да се подчиняваш на по-силните. Знай добре, драги, че в такъв случай и договорите, които сключихме с теб и твоето племе, ще трябва да прехвърлим върху тях, тъй като иначе би било и безумно да споделяш лошата слава на победените, когато можеш да се свържеш с победителите."

Когато на Сандилх било преведено това писмо, той веднага се разгневил, разярил се и съвсем не можел да обуздае гнева си и тутакси се спуснал да накаже котригурите заради нанесеното му оскърбление. Как пък е било възможно да не се смути лесно от тия думи една варварска, надменна и винаги жадна за печалби душа? Затова той потеглил с войската си и най-напред нападнал внезапно селищата на неприятелите. Той изненадал с неочакваното нападение тамошните жители и поробил много жени и деца. След това ненадейно пресрещнал и ония, които се завръщали от Тракия и току-що били преминали река Истър. Той избил колкото могло повече души и им отнел както парите, дадени от императора, така и цялата им плячка. А тия, които ~~едва се~~ спасили, се завърнали в своите селища и като се съединили там с останалите

ἐς πόλεμον τοῖς ἐναντίοις καθίσταντο· οὕτω τε ἐξ ἐκείνου ἐπὶ πλεῖστον ἑκάτεροι διετέλουν κατ' ἀλλήλων τρεπόμενοι καὶ τὴν δυσμένειαν ἐμπεδοῦντες. νῦν μὲν γὰρ ἐφόδους καὶ λεηλασίας ἐποιήσαντο, νῦν δὲ ἐς ἐμφανῆ μάχην παρετάττοντο, ἕως ἑκατέρωθεν αἱ δυνάμεις διαρρυεῖσαι ἀνάστατοι ἄρδην γεγένηνται, ὡς καὶ αὐτὴν δήπου τὴν πάτριον ἐπωνυμίαν ἀποβεβληκέναι. ἐς τοῦτο γὰρ συμφορᾶς τάδε τὰ Οὐννικὰ ἔθνη ἐξώκειλεν ὡς εἴπερ ἄρα τι αὐτῶν καὶ μεμένηκεν μέρος, σποράδην ἑτέροις δουλεύειν καὶ ἐς τὸ ἐκείνων ὄνομα μεταβεβλῆσθαι. οὕτω δή τι αὐτοὺς ἐνεργότατα μετῆλθον αἱ ποιναὶ τῶν προτέρων ἀσεβημάτων. ἀλλ' ἡ μὲν παντελὴς τοῖνδε τοῖν γενοῖν ἀνατροπὴ καὶ κατάλυσις χρόνῳ ὕστερον ξυνηνέχθη, καί μοι εἰρήσεται ἕκαστα προσηκόντως ἁρμοζομένῳ ὡς οἷόν τε τῇ τῶν χρόνων ὁμολογίᾳ. τῆς δὲ στάσεως ἔτι ἀκμαζούσης καὶ κατὰ τὸ Βυζάντιον ἀπαγγελλομένης, τότε δὴ ἅπασιν ἀνωμολόγητο καὶ διαδηλοτάτη ἐδείκνυτο ἡ τοῦ βασιλέως προμήθεια καὶ εὐβουλία, ὅτι δὴ τῶν βαρβάρων ὑπὸ σφῶν διαφθειρομένων αὐτὸς ὅπλα μὴ κινῶν πάντως ἐνίκα τῇ γνώμῃ ἐφ' ἑκατέρᾳ ῥοπῇ τοῦ πολέμου, καὶ ἀπέλαυε τῆς ἐλπίδος. ἐπειδὴ γὰρ ἐμόχθουν ἑκάστοτε τοῖς οἴκοι δεινοῖς ἐνησχολημένοι, οὐκέτι κατὰ Ῥωμαίων χωρεῖν διενοοῦντο, ἀλλὰ καὶ ὅποι γῆς ἐτύγχανον ὄντες τοῖς πλείστοις ἠγνόηντο. (pp. 389,27—392,26)

си съплеменници, влезли във война с утигурите. Така след това твърде дълго време двете страни враждували помежду си и затвърдявали взаимната си омраза. Те ту извършвали нападения и грабежи, ту влизали в открито сражение, докато силите и на двете страни отслабнали и съвсем се разстроили, така че двете племена загубили дори самото си племенно наименование. В такова голямо нещастие изпаднали тези хунски племена, та ако изобщо е останала някаква част от тях, тя се била разпръснала и робувала на други племена, чието име възприела. Така именно ги постигнало най-силното наказание за по-раншните им прегрешения. Обаче пълното сгромолясване и унищожение на тези две племена е станало по-късно и аз ще разкажа всичко поотделно, като се съобразя, както трябва, с хронологията на събитията, доколкото това е възможно.[1] Когато раздорът между тия две племена бил по-силен и станал известен във Византион, тогава именно предвидливостта и благоразумието на императора били явно признати от всички, понеже докато варварите се изтребвали взаимно, той, без да дигне оръжие, излязъл с ума си напълно победител и в двете фази на войната и надеждата му се сбъднала. Заети постоянно с вътрешните си вражди, те страдали и вече не мислели да нападат ромеите, пък и на повечето люде не било известно где на земята се намират.

[1] Агатий не успял да завърши съчинението си и затова обещанието му останало неизпълнено.

VII. ЙОАН МАЛАЛА

Йоан Малала (*Μαλάλας* = „Ритор") произхожда от Сирия. Той е бил роден, както изглежда, в Антиохия и е живял между 491 и 578 г. Написал е една „Хронография" (*Χρονογραφία*) в осемнадесет книги, в която излага събитията от световната история. Изложението започва от „сътворението на света" и стига до 574 г. Авторът си поставя за цел да даде на своите читатели едно леко и забавно четиво, а не някакво строго прагматично изложение на историческите събития. За съставянето на тази хроника Малала е използувал безкритично и почти безразборно най-различни исторически извори, част от които днес ние мъчно можем да отъждествим. В изложението си той на места вмъква измислени и фантастични разкази. За по-старата епоха той е използувал някои познати извори, като например Павзаний, Юлий Африкан, загубените днес съчинения на Несториан и Евстатий Епифанийски (чиято хроника достигнала до 502 г.) и др. За изложението на събитията от края на V и през VI в. той използувал устните разкази на по-стари свои съвременници. Съчинението на Малала се определя като „първия по-голям паметник на народния гръцки език". Неговата творба е била извънредно много четена и е оказала огромно влияние не само върху византийската книжнина, но и върху книжнината на славянските народи. Трябва обаче да се отбележи, че достоверността на данните му е на места съмнителна. Измежду византийските писатели, които са се ползували от хрониката на Малала, трябва да се споменат Евагрий, Йоан Антиохийски, авторът на Пасхалната хроника, Теофан Изповедник, Георги Монах и др. По времето на цар Симеон е бил направен превод на старобългарски език от българския писател Презвитер Григорий. Преводът ни е познат благодарение на извадки от по-късни преписи в сръбска и руска редакция.

Изложението на събитията, дадено в хрониката на Малала, е свързано главно с миналото на града Антиохия. Поради това неговата творба с право би могла да се нарече, поне що се отнася до първите седемнадесет книги, градска хроника на Антиохия. Само в последната — XVIII книга, се говори за събитията в самата византийска столица. Предполага се, че Малала е написал първите седемнадесет книги преди 540 г., докато още живеел в Антиохия. След като градът бил разрушен от персийския цар Хосрой, Малала бил принуден да се пресели в Цариград, където написал и издал вероятно наскоро след смъртта на император Юстиниан I последната книга от хрониката си. Съчинението на Малала съдържа някои важни сведения за историята на нашите земи, главно за нахлуванията на славяни, първобългари и някои други племена.

РЪКОПИСИ: Въпреки че е била широко използувана, хрониката на Малала не е запазена изцяло. От нея имаме единствен, и то непълен ръкопис: O=cod. Bodl.-Baroccianus 182, ff. 1—331 (s. XI), G=cod. Cryptoferratensis Z XXXIV, ff. 62—69 (s. VI—VII), както и извадки: A=cod. Angelicus 65 (B. 4. 16), ff. 147—190, 235—293 (s. XIV—XV) и др. Извадки има също в: Excerpta de insidiis, ed. C. de Boor (Berolini 1905), pp. 151—176, както и в Excerpta de virtutibus et de vitiis ed. Th. Büttner-Wobst, I (Berolini 1906), pp. 157—163. Извънредно важен за възстановяването на гръцкия първообраз е старобългарският превод от X в., в който е даден по-пълен текст на хрониката.

ИЗДАНИЯ: И досега не притежаваме критично и пълно издание на хрониката на Йоан Малала. Измежду разните досегашни издания като най-добри могат да се посочат: *Migne*, PGr, XCVII (1865), coll. 9—790. — *Ioannis Malalae* Chronographia, rec. L. Dindorf, Bonnae 1831.

Дадените тук откъси са преведени по това издание.

КНИЖНИНА: Krumbacher, GBL, pp. 325—334. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, pp. 184—189. — *Н. В. Пигулевская*, Византия на пугях в Индию. Москва—Ленинград, 1951, стр. 93, 165, 224, 268 сл., 311 сл. — *В. Н. Златарски*, История, I 1, 1918, стр. 51, 52. — *М. В. Левченко*, История Византии. Москва—Ленинград, 1940, стр. 99. — *Ив. Дуйчев*, Балканският Югоизток през първата половина на VI в. Начални славянски нападения. Беломорски преглед, г. I, кн. I, стр. 246, 250. — *A. Cernusov*, Études sur Malala, Byzantion, 3 (1926), p. 65—72. С. П. Шестаков, О значении славянского перевода хроники Иоанна Малалы для возстановления и исправления ея греческого текста, ВВр. I, [1894], стр. 503—552. K. Weitzmann, Illustration for the Chronicles of Sozomenos, Theodorit and Malalas, Byz. XVI (1942/43), p. 87—134. — Н. А. Мещерский, Два неизданных отрывка древнеславянского перевода „Хроники" Иоанна Малалы, ВВр. XI (1956), стр. 279—284. — ВИИНЮ, I, стр. 81—84.

IOANNIS MALALAE

ЙОАН МАЛАЛА

CHRONOGRAPHIA

ХРОНОГРАФИЯ

1. De Achillis exercitu

Καὶ ἀπῆλθε μετὰ τῶν Ἀτρειδῶν ὁ αὐτὸς Ἀχιλλεύς, ἔχων ἴδιον στρατὸν τῶν λεγομένων Μυρμιδόνων τότε, νυνὶ δὲ λεγομένων Βουλγάρων, τριῶν χιλιάδων. (p. 97, 19—21)

1. Войската на Ахил

И така споменатият Ахил заминал заедно с Атридите, като водел своя собствена войска от три хиляди души, наричани тогава мирмидонци[1], а сега българи[2].

2. De Heracleia urbe condita

Καὶ τὴν Εὐρώπην δὲ ἀπὸ Θρᾴκης ἐμέρισε, κτίσας Ἡράκλειαν πόλιν τὴν πρώην λεγομένην Πείρινθον· ἥντινα ἐποίησε μητρόπολιν, δοὺς αὐτῇ ἄρχοντα. (p. 262, 1—3)

2. Основаването на Хераклея

Император [Веспасиан][3] отделил Европа от Тракия, като основал град Хераклея, който някога се наричал Перинт. Той го издигнал като главен град и поставил в него управител.

3. Hadrianus urbem Hadrianopolim condit

Ὁ δὲ αὐτὸς Ἀδριανὸς ἔκτισε πόλιν ἐν τῇ Θρᾴκῃ, ἣν ἐπεκάλεσεν Ἀδριανούπολιν. (p. 280, 3—4)

3. Основаването на Одрин

Същият император Адриан[4] основал град в Тракия и го нарекъл Адрианопол.

[1] По време на Троянската война мирмидонци се наричали жителите на Тесалия. Вж. *Homeri* Ilias I, 180; II, 683. Срв. PWRE, XVI, col. 1108. [2] Това споменаване на българите у Малала се дължи на обичая на византийските автори да архаизират. Изразът *τῶν λεγομένων μυρμιδόνων τότε* може да бъде интерполация на по-късен преписвач от края на IX или от X в., когато вече земята на мирмидонците е била населена с българи. Срв. *Й. Иванов*, Българите в Македония, София 1917, стр. 124—125. Общо за употребата на името „мирмидонци" в смисъл на „българи" у Малала и по-късни автори вж. *Moravcsik*, op. cit., II, pp. 179—180. [3] Император Веспасиан (69—79). [4] Император Адриан (117—138).

4. De nomine Solis apud Thracis

Ἐλθὼν δὲ ὁ Σέβηρος ἐπὶ τὸ Βυζάντιον, καὶ ἑωρακὼς τὴν τοποθεσίαν τῆς πόλεως καλήν, ἀνήγειρε τὴν Βυζούπολιν, καὶ ἔκτισε δημόσιον λουτρὸν τὸ λεγόμενον Ζεύξιππον διότι ἐκεῖ ἵστατο ἐν μέσῳ τοῦ τετραστώου στήλη χαλκῆ τοῦ Ἡλίου, καὶ ὑποκάτω αὐτῆς ἔγραψε τὸ μυστικὸν ὄνομα τοῦ ἡλίου, Ζευξίππῳ θεῷ· οἱ γὰρ Θρᾷκες οὕτως ἔλεγον τὸν ἥλιον. οἱ δὲ τῆς πόλεως Βύζης οὕτως ὠνόμαζον τὸ αὐτὸ δημόσιον Ζεύξιππον κατὰ τὸ ὄνομα ὅπερ εἶχε τὸ πρότερον ὁ τόπος, καὶ οὐκέτι, ὡς εἶπεν ὁ βασιλεύς, εἰς τὸ ἴδιον αὐτοῦ ὄνομα ἐκάλουν αὐτὸ Σεβήριον. (p. 291,15—292,2)

4. Тракийското име на слънцето

Когато Север отишел във Византион и видял, че местоположението на града е хубаво, възстановил (стария град) Визопол и основал обществена баня, наречена Зевксип, понеже там, в средата на т. нар. „Тетрастоа"[1], се намирала медна статуя на слънцето, под която той написал митичното име на слънцето: „На бога Зевксип"[2], защото траките наричали така слънцето. А жителите на града Виза нарекли обществената баня не Северион, по собственото име на императора, както им поръчал, но я назовали Зевксип според името, което това място носело по-рано.

5. Probus contra Gothos apud Sirmium pugnat

Ὁ δὲ αὐτὸς βασιλεὺς Πρόβος ἐπολέμησε τοῖς Γότθοις ἐν τῷ Σιρμίῳ. καὶ ἐν τῷ πολεμεῖν αὐτὸν ἐγένετο λιμὸς κοσμικὸς μέγας, καὶ μὴ εὑρεθέντων ἀναλωμάτων ἐστασίασεν ὁ στρατός· καὶ ἐπελθόντες ἔσφαξαν αὐτὸν ἐν τῷ Σιρμίῳ ὄντα ἐνιαυτῶν ν'. (p. 302, 12—15)

5. Император Проб воюва с готите при Сирмиум

Същият император Проб[3] воювал с готите при Сирмиум. По време на неговите войни настанал голям глад по целия свят. Понеже нямало храни, войниците се разбунтували. Те го нападнали и го убили в Сирмиум на петдесетгодишна възраст.

6. Valens apud Sirmium Gothos profligat

Ὅτε γὰρ ἐτελεύτα Βαλεντινιανὸς ὁ αὐτοῦ ἀδελφός, οὐκ ἦν ἐν Κωνσταντινουπόλει ὁ Βάλης, ἀλλ' ἦν πέμψας αὐτὸν ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ἐν τῇ ζωῇ αὐτοῦ πολεμῆσαι εἰς τὸ Σίρμιον πρὸς τοὺς Γότθους. οὕστινας νικήσας κατὰ κράτος ὑπέστρεψε. (p. 342, 4—7)

6. Валент разбива готите при Сирмиум

И тъй Валент[4] не се намирал в Константинопол, когато умрял брат му Валентиан, защото [Валентиан] го бил изпратил в Сирмиум още приживе да воюва срещу готите. След като ги разгромил напълно, той се завърнал.

7. Theodosius Dyrrachio ius civitatis condonat

Ὁ δὲ αὐτὸς βασιλεὺς Θεοδόσιος ἐμέρισε τὴν νέαν Ἤπειρον ἀπὸ τῆς παλαιᾶς καὶ ἐποίησεν ἐπαρχίαν, δοὺς δίκαιον πόλεως καὶ ἄρχοντα Δοῤῥαχίῳ[a] πόλει. (p. 347, 11—13)

7. Император Теодосий дарява на Дирахиум право на град

Същият император Теодосий[5] отделил Нови Епир от Стари [Епир][6] и го направил провинция, като дал на град Дирахиум права на град и управител.

8. De Attilae morte

Ὁ δὲ βασιλεὺς Θεοδόσιος ἦν ἐλλόγιμος, παρὰ παντὸς τοῦ δήμου φιλούμενος καὶ τῆς συγλήτου. ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας αὐτοῦ καὶ Βαλεντινιανοῦ ἐπεστράτευσε κατὰ Ῥώμης καὶ κατὰ

8. Смъртта на Атила

Император Теодосий[7] бил образован човек и обичан от целия народ и от сената. Докато той и Валентиниан били императори, Атила, който по род произхож-

[a] *Δοῤῥαχίῳ*] *Δοῤῥαχείῳ* Ox.

[1] Тетрастоа бил квадратен площад в центъра на Цариград, обиколен от колонада. Вж. *R. Janin*, Constantinopole Byzantine, Paris 1950, p. 22—23. [2] Богът конник (*Ζεὺς ἵππος* — Зевксип) бил почитан от траките, жители на Византион. [3] Марк Аврелий Проб (276—282). [4] Валент (364—378) и Валентиниан (364—375). [5] Теодосий I (379 -395). [6] Става дума за провинциите Нови Епир с главен град Драч и Стари Епир с главен град Никопол. [7] Теодосий II (408—450).

Κωνσταντινουπόλεως 'Αττιλᾶς, ἐκ τοῦ γένους τῶν Γηπέδων[a], *πλῆθος ἔχων μυριάδων πολλῶν, δηλώσας διὰ Γότθου ἑνὸς πρεσβευτοῦ τῷ Βαλεντινιανῷ, βασιλεῖ ῾Ρώμης, Ἐκέλευσέ σοι δι' ἐμοῦ ὁ δεσπότης μου καὶ δεσπότης σου 'Αττιλᾶς ἵνα εὐτρεπίσῃς αὐτῷ τὸ παλάτιόν σου. ὁμοίως δὲ καὶ Θεοδοσίῳ βασιλεῖ τὰ αὐτὰ ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐδήλωσε δι' ἑνὸς Γότθου πρεσβευτοῦ. καὶ ἀκηκοὼς 'Αέτιος ὁ πρῶτος συγκλητικὸς ῾Ρώμης τὴν ὑπερβάλλουσαν τόλμαν τῆς ἀπονενοημένης ἀποκρίσεως 'Αττιλᾶ, ἀπῆλθε πρὸς 'Αλάριχον πρὸς τοὺς Γάλλους, ὄντα ἐχθρὸν ῾Ρωμαίων, καὶ προετρέψατο αὐτὸν καὶ ἤνεγκεν αὐτὸν ἅμα αὐτῷ κατὰ 'Αττιλᾶ. ἐπολέμησε γὰρ πόλεις πολλὰς τῆς ῾Ρώμης. καὶ ἐξαίφνης ἐπιῤῥίψαντες αὐτῷ, ὡς ἐστὶν ἀπληκεύων πλησίον τοῦ Δανουβίου ποταμοῦ, ἔκοψαν αὐτῶν*[b] *χιλιάδας πολλάς. εἰς δὲ τὴν συμβολὴν πληγὴν λαβὼν ὁ 'Αλάριχος ἀπὸ σαγίτας ἐτελεύτησεν. ὡσαύτως δὲ καὶ ὁ 'Αττιλᾶς ἐτελεύτησε καταφορᾷ αἵματος διὰ τῶν ῥινῶν ἐνεχθείσῃ*[c] *νυκτός, μετὰ Οὔννας παλλακίδος αὐτοῦ καθεύδων· ἥτις κόρη καὶ ὑπενοήθη ὅτι αὐτὴ αὐτὸν ἀνεῖλε. περὶ οὗ πολέμου συνεγράψατο ὁ σοφώτατος Πρίσκος ὁ Θρᾷξ.* (p. 358,5—359,4)

дал от гепидите[1], се отправил на поход срещу Рим и Константинопол с много хиляди пълчища, като известил чрез един пратеник-гот на римския император Валентиниан следното: „Моят господар и твоят господар Атила ти заповядва чрез мене да му приготвиш двореца си.“ Същото известил чрез един пратеник-гот и на император Теодосий в Константинопол. Тогава Аеций[2], първият сенатор на Рим, като научил за прекомерно дързкото и безумно искане на Атила, отишел в Галия[3] при Аларих[4], който бил неприятел на римляните. Той го убедил и го подтикнал да се опълчи заедно с него срещу Атила, защото той бил опустошил много градове на Римската империя и те го нападнали внезапно, както се бил разположил на стан до р. Дунав, и избили много хиляди от неговите [войници]. В това сражение бил ранен от стрела Аларих и починал. Умрял също и Атила, който получил кръвоизлияние от носа, докато спял с една своя наложница хунка. Тази девойка била заподозряна, че го убила. За същата война е писал и многоученият Приск Тракиецът[5].

9. *De Theuderichi seditione*

'Επὶ δὲ τῆς αὐτοῦ βασιλείας Θευδερίχος ὁ ἀπὸ ὑπάτων, ὁ υἱὸς Οὐαλέμερος, ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀνατραφεὶς καὶ ἀναγνούς, στρατηλάτης ὢν πραισέντου καὶ ἑωρακὼς τί ὑπέστη 'Αρμᾶτος, φοβηθεὶς τὸν βασιλέα Ζήνωνα, ἔλαβε τὴν ἰδίαν βοήθειαν καὶ ἐξῆλθεν ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως, ἐπὶ Σαλαβρίαν ἀπιὼν διὰ τοὺς ἐκεῖ καθεζομένους ἀριθμούς. καὶ τυραννήσας παρέλαβε τὴν Θρᾴκην πᾶσαν· καὶ ἦλθε κατὰ τοῦ βασιλέως Ζήνωνος ἕως Συκῶν πέραν κατέναντι Κωνσταντινουπόλεως, κόψας καὶ τὸν ἀγωγὸν τῆς πόλεως. καὶ ποιήσας ἡμέρας πολλάς, καὶ μὴ δυνηθεὶς βλάψαι τὸν βασιλέα, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν ὁρμήσας ἐπὶ τὴν ῾Ρώμην. (p. 383, 5—14)

9. *Бунтът на Теодорих*

При неговото царуване синът на Валамер — Теодорих[6], бивш консул, отраснал и получил образованието си в Константинопол, началник на наличните войски, като видял онова, което се случило с Армат, уплашил се от император Зенон, напуснал Константинопол заедно със собствената си войска и отишел в Силиврия поради разположените там военни части. След като се разбунтувал, той завзел цяла Тракия и се отправил срещу император Зенон чак до Сики отвъд срещу Константинопол, като прекъснал и водопровода на града. След като прекарал много дни, без да може да нанесе някаква щета на императора, той се оттеглил оттам и се насочил към Рим.

[a] *Γηπαίδων*] Per *ε* scripsit Niebuhr, ut vol. I. 124. D. II. 64.C. [b] *αὐτῶν*] *αὐτοῦ* Chron. Pasch. p. 318. A. [c] *ἐνεχθείσῃ* Ch., *ἐνεχθεῖσα* Ox.

[1] Името „гепиди“ в смисъл на „хуни“ се употребява и в Пасхалната хроника и у някои други автори. Срв. посочванията у *Moravcsik*, op. cit., II, p. 106. [2] Флавий Аеций (към 390—454 г.) бил римски пълководец, родом от Доросторум. Вж. PWRE, I. col. 701—703, s. v. Aetius, 4. [3] Тук изразът *πρὸς τοὺς Γάλλους* е употребен метонимично вместо *πρὸς τὴν Γαλλίαν*. [4] Готски племенен вожд (382—412). [5] Става дума за византийския писател от V в. Приск. За него вж. Гръцки извори, т. I, стр. 86—129. [6] Теодорих — син на Валамер, бил предводител на панонските остготи и отначало бил съюзник на Византия, а после се опълчил против нея. По-късно (448 г.) той се оттеглил в Италия, където основал остготското кралство.

10. De Anastasii origine

Μετὰ δὲ τὴν βασιλείαν Ζήνωνος ἐβασίλευσεν ὁ θειότατος ᾿Αναστάσιος ὁ δίκορος, ὁ Δυῤῥαχηνός, ὁ ἀπὸ τῆς νέας ᾿Ηπείρου. (p. 392, 1—2)

10. *Произходът на император Анастасий*

След царуването на Зенон станал император пребожественият Анастасий Дикор[1], дирахиец от Нови Епир.

11. Scythi, Gothi Bessique in exercitu Anastasii militant

῾Ο δὲ αὐτὸς βασιλεὺς ἀκούσας ὅτι συνάγονται οἱ ῎Ισαυροι εἰς τὴν ἰδίαν αὐτῶν χώραν τυραννῆσαι βουλόμενοι, εὐθέως ἐπεστράτευσε κατ᾿ αὐτῶν· καὶ ἐπολέμησεν αὐτοῖς πέμψας στρατηγοὺς ᾿Ιωάννην τὸν ἐπίκλην κυρτόν, στρατηλάτην πραισέντου, καὶ Διογενιανὸν τὸν πατρίκιον, τὸν συγγενέα τῆς Αὐγούστας, καὶ ἄλλους μετὰ πλήθους Σκυθῶν καὶ Γοτθικῆς καὶ Βεσσικῆς χειρός. (p. 393, 12—17)

11. *Скити, готи и беси във войската на Анастасий*

Същият император, като чул, че исаврийците събират войска в собствената си страна с намерение да вдигнат бунт, веднага се отправил на поход срещу тях, като изпратил срещу им стратезите: Йоан, наричан Кирт [Гърбавият], началник на наличните войски, патриций Диогениан, родственик на императрицата, и други [военачалници] с голяма войска от скити, готи и беси[2].

12. Celer Illyrius in exercitu Anastasii militat

῾Ο δὲ αὐτὸς βασιλεὺς ᾿Αναστάσιος μετεστείλατο τὸν στρατηλάτην ῾Υπάτιον τὸν Σεκουνδίνου ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἔπεμψεν ἀντ᾿ αὐτοῦ τὸν ἐνδοξότατον Κέλερα τὸν ᾿Ιλλυριόν, ἄνδρα σοφόν· καὶ ἀνεδόθησαν αἱ πόλεις αἱ κατεχόμεναι ὑπὸ Περσῶν διὰ τοῦ αὐτοῦ Κέλερος μαγίστρου. (399, 5—10)

12. *Илириецът Келер на служба във войската на Анастасий*

Същият император Анастасий повикал в Константинопол стратилата[3] Ипатий[4], син на Секундин, и изпратил вместо него преславния илириец Келер[5], мъдър мъж. Същият този магистър Келер възвърнал [на империята] завзетите от персите градове.

13. De Vitaliani seditione

᾿Επὶ δὲ τῆς αὐτοῦ βασιλείας ἐτυράννησε Βιταλιανὸς ὁ Θρᾷξ διὰ πρόφασίν τινα, φησί, λέγων ὅτι διὰ τοὺς ἐξορισθέντας ἐπισκόπους. καὶ παρέλαβε τὴν Θρᾴκην καὶ Σκυθίαν καὶ Μυσίαν[a] *ἕως ᾿Οδησσοῦ καὶ ᾿Αγχιάλου, ἔχων μεθ᾿ ἑαυτοῦ πλῆθος Οὔννων καὶ Βουλγάρων. καὶ ἔπεμψεν ὁ αὐτὸς βασιλεὺς ῾Υπάτιον τὸν στρατηλάτην Θρᾴκης· καὶ παρετάξατο αὐτῷ, καὶ προδοθεὶς παρελήφθη ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ Βιταλιανοῦ·*

13. *Бунтът на Виталиан*

По време на неговото царуване Виталиан Тракиецът[6] вдигнал бунт, като изтъквал, както казват, за причина заточаването на епископите. Той превзел Тракия, Скития и Мизия до Одесос и Анхиало, като водел със себе си множество хуни и българи. Императорът изпратил военачалника на Тракия Ипатий; той влязъл в сражение с Виталиан, но бил заловен от него чрез предателство

---

a *Μυσίαν* Ch., *Μυσσίαν* Ox. *᾿Οδύσσου* Ox.

---

[1] Император Анастасий бил наречен „Дикор" поради различния цвят на двете му очи. [2] Сведението на Малала за участието на беси във войската на Анастасий е ценно във връзка с разглеждането на въпроса за запазването на остатъците от старото тракийско население в нашите земи през късната античност и ранното средновековие. По този въпрос вж. повече у *В. Бешевлиев*, Участието на траките в обществения живот на провинция Тракия, ИИБИ, I (1951), стр. 230 сл. [3] *στρατηλάτης* — magister militum, отговаря на днешната длъжност главнокомандуващ. По времето на Константин имало само двама стратилати: magister peditum (на пехотата) и magister equitum (на конницата). Вж. *Grosse*, Römische Militärgeschichte, p. 145 sq. [4] Ипатий бил син на патриций Секундин и сестрата на император Анастасий. Към 505 г. като военачалник на източните войски той превзел от персите Амида, обаче отказал да участвува по-нататък във военните действия и затова бил отзован от Анастасий в Константинопол. Вж. *Theophanis* Chronographia, ed. De Boor, pp. 146, 6—8; 146, 19—21. [5] Към 506 г. Анастасий назначил за военачалник на източните войски Келер, илириец по произход и магистър на офикиите, който нанесъл големи поражения на персите в областта на Низибис. Вж. *Theophanes*, op. cit., pp. 147, 31 — 148, 13. [6] Според Йоан Антиохийски (Excerpta de insidiis, ed. De Boor, p. 143, 11) Виталиан произхождал от градчето Залдапа в Долна Мизия.

καὶ δοθέντων χρημάτων πολλῶν ἀνεδόθη Ῥωμαίοις. καὶ διαδεχθέντος τοῦ αὐτοῦ Ὑπατίου, μετὰ τὴν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐπάνοδον αὐτοῦ προήχθη ἀντ' αὐτοῦ στρατηλάτης Θρᾴκης Κύριλλος Ἰλλυρικιανός[a]. καὶ εὐθέως ἀπελθὼν παρετάξατο τῷ αὐτῷ Βιταλιανῷ· καὶ συνέκρουσαν, καὶ ἔπεσαν πολλοὶ ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν· καὶ περιγενόμενος ὁ Κύριλλος εἰσῆλθεν Ὀδησσῷ[b] τῇ πόλει, καὶ διῆγεν ἐκεῖ, Βιταλιανοῦ ἀναχωρήσαντος ἐκ τῶν μερῶν ἐκείνων. διὰ δόσεως δὲ χρημάτων ἐξηγόρασεν ὁ αὐτὸς Βιταλιανὸς τοὺς φυλάττοντας τῆς αὐτῆς Ὀδησσοῦ[c] πόλεως τὰς πόρτας, πέμψας διά τινων συγγενῶν τῶν αὐτῶν πορταρίων χρήματα καί τινας ἐπαγγελίας. προδοσίας δὲ γενομένης, εἰσῆλθε νυκτὸς εἰς τὴν Ὄδησσον[d] πόλιν ὁ αὐτὸς Βιταλιανός, καὶ παρέλαβε τὸν στρατηλάτην Θρᾴκης Κύριλλον, καὶ ἀνεῖλεν αὐτόν. καὶ ἦλθε πραιδεύων πάλιν πᾶσαν τὴν Θρᾴκην καὶ τὴν Εὐρώπην, ἕως οὗ ἦλθεν ἐν Σύκαις καὶ ἐπὶ τὸν ἀνάπλουν πέραν Κωνσταντινουπόλεως, βουλόμενος καὶ αὐτὴν Κωνσταντινούπολιν λαβεῖν. καὶ ἐκάθητο ἐν τῷ ἀνάπλῳ ἐπὶ τὸ λεγόμενον Σωσθένην ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαήλ. ὁ δὲ βασιλεὺς Ἀναστάσιος πρῴην μὲν ἦν μεταστειλάμενος διὰ Μαρίνου τὸν φιλόσοφον Πρόκλον τὸν Ἀθηναῖον, ἄνδρα περιβόητον, καὶ εἶπεν αὐτῷ ὁ βασιλεὺς Ἀναστάσιος, Τί ἔχω ποιῆσαι τῷ κυνὶ τούτῳ, ὅτι οὕτως ταράσσει με καὶ τὴν πολιτείαν, φιλόσοφε; ὁ δὲ Πρόκλος εἶπεν αὐτῷ, Μὴ ἀθυμήσεις[e], βασιλεῦ· φεύγει γὰρ καὶ ἀπέρχεται, ἢ μόνον πέμψεις κατ' αὐτοῦ τινας. καὶ εὐθέως ὁ βασιλεὺς Ἀναστάσιος εἶπε Μαρίνῳ τῷ Σύρῳ τῷ ἀπὸ ἐπάρχων, ἑστῶτι πλησίον ὅτε διελέγετο ὁ βασιλεὺς τῷ φιλοσόφῳ Πρόκλῳ, ὁπλίσασθαι κατὰ τοῦ αὐτοῦ Βιταλιανοῦ, ὄντι εἰς τὸ πέραν Κωνσταντινουπόλεως. καὶ λέγει Πρόκλος ὁ φιλόσοφος ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως Μαρίνῳ τῷ Σύρῳ, Ὃ δίδωμί σοι λάβε, καὶ ἔξελθε κατὰ τοῦ αὐτοῦ Βιταλιανοῦ. καὶ ἐκέλευσεν ὁ αὐτὸς φιλόσοφος ἐνεχθῆναι τὸ λεγόμενον θεῖον ἄπυρον πολύ, εἰπὼν τριβῆναι αὐτὸ ὡς εἰς μῖγμα λεπτόν, καὶ δέδωκε τῷ αὐτῷ Μαρίνῳ, εἰρηκὼς αὐτῷ ὅτι Ὅπου ῥίψεις ἐξ αὐτοῦ εἴτε εἰς οἶκον εἴτε ἐν πλοίῳ μετὰ τὸ ἀνατεῖλαι τὸν ἥλιον, εὐθέως ἅπτεται ὁ οἶκος ἢ τὸ πλοῖον καὶ ὑπὸ πυρὸς ἀναλίσκεται. ὁ δὲ Μαρῖνος παρεκά-

[a] Ἰλλυρικιανός Ch., Ἰουλλιουκιανός Ox. [b] Ὀδύσῳ et [c] Ὀδύσσου. [d] Ὄδυσσον Ox. [e] ἀθυμήσεις] ἀθυμήσῃς malit Dind.

и срещу голям откуп бил върнат на ромеите. След като Ипатий се върнал в Константинопол, за военачалник на Тракия вместо него бил назначен Кирил Илириецът[1]. Той веднага се отправил срещу Виталиан, влязъл в сражение с него и в битката загинали мнозина и от двете страни. Кирил победил, влязъл в град Одесос и се настанил там, а Виталиан се оттеглил от тия места. След това той подкупил пазачите на градските врати на Одесос, като дал чрез някои роднини на тези вратари пари и обещания. Благодарение на предателството Виталиан влязъл през нощта в град Одесос, заловил военачалника на Тракия Кирил и го убил. След това отново започнал да плячкосва цяла Тракия и Европа, докато стигнал до Сики и до Анаплус отвъд Константинопол с намерение да превземе и самия Константинопол. Той се настанил до Анаплус в Состений[2] в църквата на Архангел Михаил. А император Анастасий бил повикал преди това чрез Марин[3] философа Прокъл Атинянина[4], прочут мъж, и му казал: „Що да правя, философе, с това куче, което така безпокои и мене, и държавата?" А Прокъл му рекъл: „Не се тревожи, царю; той ще избяга и ще се махне, стига само да изпратиш някого срещу него." Веднага император Анастасий казал на бившия префект Марин Сириеца, който стоял близо до него, докато разговарял с философа Прокъл, да се приготви за бой срещу Виталиан, намиращ се на отвъдната страна на Константинопол. А философът Прокъл казал на Марин Сириеца в присъствието на императора: „Вземи това, което ти давам, и тръгни срещу Виталиан." Тогава философът заповядал да донесат голямо количество от така наречената негорена сяра, заповядал да го стрият като на ситна смес и го дал на Марин с тези думи: „Където хвърлиш от него — върху къща или върху кораб, след като е изгряло слънцето, веднага къщата или корабът ще се запали и ще изгори от огъня."[5] Марин помолил императора да му даде един от военачал-

[1] Споменатият тук Кирил бил византийски пълководец, началник на войските в Тракия след Ипатий. Вж. *Bury*, op. cit., I, p. 299; *Кулаковский*, пос. съч. I, 510. [2] *Ὁ τοῦ Σωσθενίου κόλπος* у Теофан (op. cit., p. 396, 22), пристанище на европейския бряг на Босфора, дн. Истене Лиман, между Балта Лиман и Кьойбази. [3] Влиятелен съветник на императора, назначен от Анастасий за началник на флотата по време на бунта срещу Виталиан, понеже военачалниците патриции Петър и Йоан, синът на Валериан, отказали да се бият срешу Виталиан. [4] Изглежда, че споменатият тук учен Прокъл не е един и същ с известния неоплатоник Прокъл, умрял в 485 г. сл. н. е. Вж. *I. Zonarae* Hist., ed. Bonn., III, p. 138, 1—10. [5] Йоан Зонара (op. cit., III, p. 138, 5—10) съобщава, че морската победа на Атанасий над Виталиан била спечелена с помощта на запалителни огледала, направени от Прокъл.

λεσε τὸν βασιλέα ἵνα ἕνα τῶν στρατηλατῶν αὐτοῦ πέμψῃ λαμβάνοντα τὸ βοήθημα· καὶ εὐθέως μετεστείλατο ὁ βασιλεὺς Πατρίκιον τὸν Φρύγα, τὸν στρατηλάτην, καὶ Ἰωάννην τὸν Βαλεριανῆς, καὶ εἶπεν αὐτοῖς ὁπλίσασθαι κατὰ τοῦ αὐτοῦ Βιταλιανοῦ εἰς τὸ πέραν, λαμβάνοντας πλοῖα δρομώνων[a] *καὶ στρατιώτας. καὶ ἔπεσαν ἐπὶ τοὺς πόδας τοῦ βασιλέως, λέγοντες ὅτι Καὶ αὐτοῦ καὶ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ οἱ δύο ἡμεῖς φίλοι ἦμεθα· καὶ μὴ συμβῇ τινα ἀποτυχίαν γενέσθαι, καὶ ὑπονοηθῶμεν ὡς προδόται. καὶ ἀγανακτήσας κατ᾽ αὐτῶν ὁ βασιλεὺς ἔβαλεν αὐτοὺς ἔξω τοῦ παλατίου, καὶ κελεύσας Μαρίνῳ τῷ Σύρῳ λαβεῖν τοὺς δρόμωνας καὶ τὸ θεῖον ἄπυρον καὶ τὴν στρατιωτικὴν βοήθειαν ὁπλισαμένην, καὶ ἐξελθεῖν κατὰ τοῦ αὐτοῦ Βιταλιανοῦ. ἀκούσας δὲ Βιταλιανὸς ὅτι μετὰ πολλῆς βοηθείας ἐξέρχεται ὁ Μαρῖνος κατ᾽ αὐτοῦ, ὅσα εὗρε πλοῖα ἐκράτησε καὶ ἐγόμωσεν αὐτὰ Οὐννικὴν καὶ Γοτθικὴν χεῖρα ὡπλισμένους. καὶ ὥρμησεν εἰσελθεῖν εἰς Κωνσταντινούπολιν, θαῤῥῶν ὅτι πάντως αὐτὴν λαμβάνει, καὶ Μαρῖνον δὲ ἀπαντῶντα ἀναλίσκει μεθ᾽ ἧς ἔχει βοηθείας. ὁ δὲ Μαρῖνος ἐῤῥόγευσε*[b] *τὸ θεῖον ἄπυρον, ὃ ἔδωκεν αὐτῷ ὁ φιλόσοφος, εἰς ὅλα τὰ πλοῖα τῶν δρομώνων, εἰρηκὼς τοῖς ναύταις καὶ τοῖς στρατιώταις ὅτι οὐ χρεία ὅπλων, ἀλλ᾽ ἵνα ῥίπτετε ἐκ τούτου εἰς τὰ ἐρχόμενα κατέναντι ὑμῶν πλοῖα καὶ καίονται. εἰ δὲ πέραν ἀπέλθωμεν εἰς τοὺς οἴκους, ἔνθα εἰσὶν οἱ ἐχθροὶ τοῦ βασιλέως, ἐκεῖ ῥίψατε. ὁ δὲ Μαρῖνος, καθὼς εἶπεν αὐτῷ ὁ φιλόσοφος ὅτι ἀνάπτονται ὑπὸ τοῦ πυρὸς τὰ πλοῖα καὶ ποντίζονται αὔτανδρα, παρήγγειλεν αὐτοῖς ῥίπτειν· καὶ ὥρμησεν εἰς τὸ πέραν κατὰ Βιταλιανοῦ καὶ τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ. καὶ κατήντησαν καὶ τὰ πλοῖα Βιταλιανοῦ, καὶ εὑρέθησαν*[c] *ἔγγιστα ἀλλήλων κατέναντι τῆς ἁγίας Θέκλης τῆς ἐν Σύκαις εἰς τὸν τόπον τοῦ ῥεύματος ὅπου λέγεται τὸ βυθάριν. καὶ γίνεται ἐκεῖ ἡ ναυμαχία ὥραν τρίτην τῆς ἡμέρας· καὶ ἀνήφθησαν ἐξαίφνης ὑπὸ πυρὸς τὰ πλοῖα ἅπαντα Βιταλιανοῦ τοῦ τυράννου καὶ ἐποντίσθησαν εἰς τὸν βυθὸν τοῦ ῥεύματος μεθ᾽ ὧν εἶχον Γότθων καὶ Οὔννων καὶ Σκυθῶν στρατιωτῶν συνεπομένων αὐτῷ. ὁ δὲ Βιταλιανὸς καὶ οἱ εἰς τὰ ἄλλα πλοῖα προσεσχηκότες τὸ γεγονός, ὅτι ὑπὸ πυρὸς αἰφνίδιον ἀνάπτονται τὰ ἑαυτῶν πλοῖα, ἔφυγον καὶ ὑπέστρεψαν ἐπὶ τὸν ἀνάπλουν. Μαρῖνος δὲ ὁ ἀπὸ ἐπάρχων περάσας ἐν Σύκαις, ὅσους εὗρε τῶν Βιταλιανοῦ εἰς τὰ προάστεια ἢ εἰς οἴκους, ἀνεῖλε, καταδιώκων αὐτοὺς ἕως τοῦ ἁγίου Μάμαντος· καὶ γενομένης ἑσπέρας ἔμεινε Μαρῖνος καὶ ἡ βοήθεια αὐτοῦ φυλάττουσα τὰ ἐκεῖ. ὁ*

a *δρομώνων*] *δρομόνων* Ox. b *ἐῤῥόγευσε* Ch., *ἐρόγευσε* Ox. c *εὑρέθεσαν* Ox.

ниците с въоръжен отред. Веднага императорът повикал военачалника Патрикий Фригиеца и сина на Валериана Йоан и им казал да се отправят срещу Виталиан на отвъдния бряг, като вземат със себе си дромони и войници. Те паднали пред краката на императора, казвайки: „Ние двамата бяхме приятели и на него, и на неговия баща; да не би да се случи някаква несполука, та да бъдем заподозрени като предатели.“ Императорът се разгневил от това и ги изгонил от двореца. След това заповядал на Марин Сириеца да вземе дромоните, негорената сяра и готовия въоръжен отред и да тръгне срещу Виталиан. Когато Виталиан чул, че Марин идва насреща му с голяма войска, завладял всички кораби, които намерил, и ги натоварил с готски и хунски войници. И тъй той се насочил да влезе в Константинопол с надеждата, че непременно ще го превземе и че ще унищожи Марин, който идвал срещу него, и войската му. Марин разпределил негорената сяра, която му дал философът, между всички дромони и казал на войниците: „Не ви трябва оръжие, но хвърляйте от това върху корабите, които идват насреща ви, и те ще изгорят. Ако отидем отвъд при къщите, където са неприятелите на императора, хвърлете и там. Марин, уверен, че корабите ще се подпалят от огъня и ще потънат заедно с хората, както му бил казал философът, заповядал на войниците да хвърлят [от негорената сяра]. След това се спуснал към отвъдния бряг срещу Виталиан и неговите хора. Посрещнали ги корабите на Виталиан и се намерили съвсем близо едни до други срещу Света Текла в Сики, на онова място на протока, което се нарича Витарис. В третия час на деня там се завързало морско сражение. Изведнъж всички кораби на узурпатора Виталиан се подпалили от огъня и потънали в глъбините на протока заедно с войниците готи, хуни и скити, които го били последвали. А Виталиан и хората от другите кораби, като разбрали, че техните кораби ненадейно пламват, избягали и се върнали към брега. Тогава бившият префект Марин преминал в Сики и избил всичките хора на Виталиан, които намерил в предградията или по къщите, като ги преследвал чак до Св. Мамант. Когато се мръкнало, Марин и войниците му останали там на стража. През нощта

δὲ Βιταλιανὸς ἔφυγε νυκτὸς μετὰ τῶν ὑπολειφθέντων αὐτῷ ἐκ τοῦ ἀνάπλου, ὁδεύσας ἐν τῇ αὐτῇ νυκτὶ μίλια ξ' καὶ πρωίας γενομένης οὐδεὶς εὑρέθη εἰς τὸ πέραν ἐκ τοῦ αὐτοῦ Βιταλιανοῦ, καὶ ἐνίκησεν ὁ σωτὴρ Χριστὸς καὶ ἡ τοῦ βασιλέως τύχη. καὶ ἐποίησε πρόκεσσον ὁ βασιλεὺς Ἀναστάσιος εἰς τὸ Σωσθένιν, ἐν τῷ ἀρχαγγέλῳ Μιχαὴλ εὐχαριστῶν ἐπὶ ἡμέρας πολλάς. ὁ δὲ φιλόσοφος Πρόκλος ὁ Ἀθηναῖος αἰτήσας τὸν βασιλέα ἀπελύθη, μηδὲν ἀνασχόμενος λαβεῖν παρὰ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως· ἦν γὰρ κελεύσας αὐτὸν λαβεῖν κεντηνάρια τέσσαρα· ὅστις φιλόσοφος ἀπελθὼν ἐν Ἀθήναις εἰς τὴν ἰδίαν πόλιν εὐθέως ἐτελεύτησεν. ἔλεγον δέ τινες ἐν Κωνσταντινουπόλει ὅτι ἀπὸ τῆς θέρμης τοῦ ἡλίου, ὡς λεπτότατον ὄντα, τὸ θεῖον ἄπυρον ῥιπτόμενον εἰς τὸν ἀέρα ἅπτεται καὶ φυσικόν ἐστι τοῦτο. ὁ δὲ Βιταλιανὸς ἀπελθὼν ἐν Ἀγχιάλῳ ἐκάθητο ἐκεῖ ἡσυχάζων. (p. 402,3—406,8)

Виталиан избягал от пролива с останалите си войници и изминал шестдесет мили през същата нощ. Сутринта на отвъдния бряг нямало нито един Виталианов човек. Така Спасителят Христос и щастието на императора одържали победа. Император Анастасий устроил тържествено шествие в Состений и много дни наред въздавал благодарности в [църквата на] архангел Михаил. А пък философът Прокъл Атинянинът помолил императора да го освободи и си отишел, като не приел да вземе нищо от него, при все че императорът му предложил четири кентинария. Философът се върнал в своя град Атина и скоро след това умрял. В Константинопол някои казвали, че негорената сяра, когато се хвърля счукана на ситно във въздуха, се запалва от топлината на слънцето, и това е естествено нещо. Виталиан, като отишел в Анхиало, се настанил там и мирувал.

14. De Iustini origine

Μετὰ δὲ τὴν βασιλείαν Ἀναστασίου ἐβασίλευσεν ὁ θειότατος Ἰουστῖνος, ἀπὸ Βεδεριάνας ὢν Θρᾴξ, ἐπὶ τῆς ὑπατείας Μάγνου, μηνὶ ἰουλίῳ θ', ἰνδικτιῶνι ἑνδεκάτῃ. (p. 410, 1—3)

14. *Произходът на Юстин*

След царуването на Анастасий станал император пребожественият Юстин, тракиец[1] от Ведериана, при консулството на Магнус, девети ден от м. юли, единадесети индикт.

15. De Iustiniani origine

Μετὰ δὲ τὴν βασιλείαν Ἰουστίνου ἐβασίλευσεν ὁ θειότατος Ἰουστινιανὸς ἔτη λη' καὶ μῆνας ζ' καὶ ἡμέρας ιγ' ἐν μηνὶ ἀπριλλίῳ πρώτῃ, ἰνδικτιῶνι πέμπτῃ, ἔτους χρηματίζοντος κατὰ Ἀντιόχειαν πεντακοσιοστοῦ ἑβδομηκοστοῦ πέμπτου, ἐπὶ τῆς ὑπατείας Μαβορτίου. ἦν δὲ τῇ ἰδέᾳ κονδοειδής,[a] *εὔστηθος, εὔρινος, λευκός, οὐλόθριξ, στρογγυλόψις, εὔμορφος, ἀναφάλας, ἀνθηροπρόσωπος, μιξοπόλιος τὴν κάραν καὶ τὸ γένειον, μεγαλόψυχος, χριστιανός. ἔχαιρε δὲ τῷ Βενέτῳ μέρει, καὶ αὐτὸς δὲ ὢν Θρᾴξ*[b] *ἀπὸ Βεδεριάνας.* (p. 425, 1—9)

15. *Произходът на Юстиниан*

След царуването на Юстин царувал пребожественият Юстиниан 38 години, 7 месеца и 13 дена. Той се възкачил на престола на 1 април, пети индикт, 575 г. според антиохийската ера[2], при консулството на Мавортий. Той бил нисък на ръст, широкоплещест, с правилен нос, с бяла кожа, с къдрава коса, кръглолик, хубав, възплешив, с цъфтящо лице, с прошарена коса и брада, великодушен защитник на християнската вяра. Той бил привърженик на партията на венетите и също бил тракиец от Ведериана.

16. In Bosphoro pax restituitur

Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ χρόνῳ καὶ ὁ πλησίον Βοσπόρου ῥὴξ τῶν Οὔννων ὀνόματι Γρὼδ προσ-

16. *Омиротворяването на Босфора*

По това време[3] царят на хуните Грод, който живеел близо до Босфора[4],

[a] *κοντοειδής* Ox. [b] *Θρᾶξ* Ox. [b] Eadem *Βεδεριανᾶς*.

[1] За тракийския произход на Юстин I съобщава и Chronicon Paschale, ed. Bonn., p. 611, 12: *θειότατος Ἰουστῖνος ὁ Βενδαρίτης ὁ Θρᾷξ*. Прокопий (вж. тук стр. 149) нарича Юстин илириец по произход: *γεωργοὶ νεανίαι τρεῖς, Ἰλλυριοὶ γένος Ζίμαρχος τε καὶ Βιτυβίστος καὶ Ἰουστῖνος ὁ ἐκ Βεδεριάνης*. Въпросът за етническия произход на Юстин и неговата династия не е окончателно разрешен. Засега може да се смята отхвърлена легендата за славянския произход на Юстиниановото семейство. Срв. *Дуйчев*, Балканският Югоизток през първата половина на VI в., стр. 244. [2] Годината на Юстиниановото възцаряване е съобщена от Малала неточно. [3] *Златарски*, История, I, 1 стр. 48 сл. отнася това събитие към 528, а *Moravcsik*, op. cit., II, p. 108, към 527 г. [4] Кимерийският Босфор, дн. Керченски проток.

ἐῤῥύη τῷ αὐτῷ βασιλεῖ· καὶ ἦλθεν ἐν Κωνσταντινουπόλει καὶ ἐφωτίσθη· ὅντινα ὁ αὐτὸς βασιλεὺς ἐδέξατο εἰς φώτισμα, καὶ πολλὰ χαρισάμενος αὐτῷ ἀπέλυσεν αὐτὸν εἰς τὴν ἰδίαν χώραν εἰς τὸ φυλάττειν τὰ Ῥωμαϊκὰ καὶ τὴν[a] *Βόσπορον, ἥντινα πόλιν Ἡρακλῆς ὁ ἀπὸ Ἰσπανιῶν ἔκτισε καὶ ἐποίησε συντελεῖν Ῥωμαίοις ἀντὶ χρημάτων βόας κατ' ἔτος, δεδωκὼς αὐτῇ τῇ πόλει ὄνομα Βοῶν φόρος, ὅπερ*[b] *καὶ συντελεῖν αὐτὴν ἐκέλευσεν. ἐν αὐτῇ δὲ τῇ πόλει ἐκάθισεν ἀριθμὸν στρατιωτῶν Ῥωμαίων, ἤτοι Ἰταλῶν, λεγομένων Ἰσπανῶν, δοὺς αὐτοῖς καὶ τριβοῦνον σὺν αὐτοῖς φυλάττοντα. ἦν δὲ ἐν τῇ πόλει συναλλαγαὶ*[c] *Ῥωμαίων τε καὶ Οὔννων.*

Ὁ δὲ αὐτὸς ῥὴξ ὁ γενόμενος χριστιανὸς ἀπελθὼν ἐπὶ τὴν ἰδίαν χώραν πλησίον Βοσπόρου εὗρε τὸν ἴδιον ἀδελφόν· καὶ ἐάσας αὐτὸν μετὰ βοηθείας Οὐννικῆς ἀνεχώρησεν. ἔσεβον δὲ οἱ αὐτοὶ Οὖννοι ἀγάλματα· καὶ λαβόντες αὐτὰ ἐχώνευσαν· ἦσαν γὰρ ἀργυρᾶ καὶ ἠλέκτρινα· καὶ κατήλλαξαν αὐτὰ ἐν Βοσπόρῳ, λαβόντες ἀντ' αὐτῶν μιλιαρίσια. καὶ μανέντες οἱ ἱερεῖς τῶν αὐτῶν Οὔννων καὶ ἔσφαξαν τὸν ῥῆγα καὶ ἐποίησαν ἀντ' αὐτοῦ τὸν αὐτοῦ ἀδελφὸν Μούγελ. καὶ πτοηθέντες Ῥωμαίους ἦλθον ἐν Βοσπόρῳ καὶ ἐφόνευσαν τοὺς φυλάττοντας τὴν πόλιν.

Καὶ ἀκούσας ταῦτα ὁ αὐτὸς βασιλεὺς ἐποίησε κόμητα στενῶν τῆς Ποντικῆς θαλάσσης, ὃν ἐκέλευσε καθῆσθαι ἐν τῷ λεγομένῳ Ἱερῷ εἰς αὐτὸ τὸ στομίον τῆς Πόντου, Ἰωάννην τὸν ἀπὸ ὑπάτων, ἀποστείλας αὐτὸν μετὰ βοηθείας Γοτθικῆς[d]*. καὶ ἐπεστράτευσε κατὰ τῶν αὐτῶν Οὔννων ὁ αὐτὸς βασιλεὺς πέμψας διὰ τῆς αὐτῆς Ποντικῆς θαλάσσης πλοῖα γέμοντα στρατιωτῶν καὶ ἔξαρχον, ὁμοίως δὲ καὶ διὰ γῆς πέμψας πολλὴν βοήθειαν καὶ στρατηγὸν Βαδουάριον. καὶ*

минал на страната на императора. Той дошел в Константинопол и се покръстил. Самият император[1] му станал възприемник при кръщението и след като го надарил богато, изпратил го обратно в страната му да пази ромейските владения и Босфора. Херкулес[2] от Испания основал този град[3], задължил го да плаща всяка година на римляните данък във волове вместо в пари и го нарекъл „Боонфорос"[4], според наложения му данък. Императорът поставил в града отред от ромейски или по-точно италийски войници, наречени испанци, и им дал един трибун, който да пази града заедно с тях. В града се извършвала търговия между ромеи и хуни.

Споменатият цар, след като станал християнин, се върнал в страната си близо до Босфора, намерил там своя брат и като го оставил с хунска войска, се оттеглил[5]. Хуните се кланяли на идоли[6], направени от сребро и електрон[7]. Те ги събрали и стопили, а после ги разменили в Босфора, като получили срещу тях милиаризии[8]. Жреците на хуните, обхванати от ярост, убили своя цар и поставили на негово място брат му Мугел, но страхувайки се от ромеите, навлезли в Босфора и избили градския гарнизон.

Императорът, като се научил за това, назначил проконсула Йоан[9] за комес на устията на Понтийско море[10]; заповядал му да се настани в така наречения Хиерон[11] при устието на Понт и го изпратил там с готска войска. Императорът отворил война на хуните; той изпратил през Понтийско море кораби, натоварени с войници, начело с екзарх[12], а също и по суша голяма войска със стратег

[a] *τὴν* Ch., *τὸν* Ox. V. p. 56. D. [b] *ὅπερ*] *ὅνπερ* malit Dind. [c] *συναλλαγαὶ*] *συναλλαγὴ* Ch., *συναλλάγματα* Theophanes p. 150. A. [d] *Γοττικῆς* Ox., ut aliquoties scriptum apud Cedrenum.

[1] Юстиниан I (527–565). [2] С думите „от Испания" се загатва за подвизите на Херкулес, голяма част от които били извършени при Херкулесовите стълбове, сиреч Гибралтар — при Испания. [3] С тази легенда авторът приема, че градът е бил старогръцка колония. [4] Малала дава народна етимология за името Босфор, като го извежда от *βόων φόρος*. Същото обяснение възприема и Теофан (op. cit., p. 175, 29—30). [5] Това място от текста на Малала (p. 436) не е много ясно. От думите на Малала може да се заключи, че Грод отстъпил властта на брата си. *Златарски*, История, 1, 1, стр. 49, е изтълкувал разказа в смисъл: Грод намерил там брата си, когото нападнал и принудил да отстъпи. Теофан предава това събитие другояче: Грод бил премахнат от брат си, който направил заговор срещу него. Срв. *Theophanes*, op. cit., p. 175,25 — 176,8. [6] За наличността на статуи у хуните вж. *В. Бешевлиев*, Вярата на прабългарите, ГСУиф, XXXV, 1 (1939), стр. 36 и сл. [7] Електронът е сплав, съставена от злато и сребро (около 52% злато и 48% сребро). [8] Тук имаме едно указание за наличността на търговски връзки между византийците и хунските племена по окрайнините на империята и за употребяваните тогава монети. Милиаризият представлявал една дванадесета от златния солид, или номизмата. Един милиаризий се равнявал на 2 сребърни кератия, един кератий на 6 медни фолера, 1 фолер на два обола. [9] Йоан бил син на патриций Руфин и внук на Йоан Скит, военачалник на тракийските войски при похода на император Анастасий срещу исаврийците. Срв. *Theophanes*, op. cit., p. 176, 12—15. [10] Сиреч на Тракийския Босфор и на Кимерийския (дн. Керченски проток). [11] Някогашна колония на халкедонците на малоазийския бряг на Тракийския Босфор. [12] Тук екзарх е употребено в смисъл на военачалник. За тази длъжност вж. *Bréhier*, op. cit., p. 114—117.

ἀκούσαντες οἱ βάρβαροι, ἔφυγον, καὶ γέγονεν ἐν εἰρήνῃ ἡ Βόσπορος, ὑπὸ Ῥωμαίων οἰκουμένη. (p. 431,16—433,2)

Бадуарий[1]. Като се научили за това, варварите избягали и Босфор заживял в мир под ромейско управление.

17. De episcopo Diospolis et de eius stupro

17. За епископа на Диосполис и за неговото опозоряване

Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ χρόνῳ διεβλήθησάν τινες τῶν ἐπισκόπων ἀπὸ διαφόρων ἐπαρχιῶν, ὡς κακῶς βιοῦντες περὶ τὰ σωματικὰ καὶ ἀρσενοκοιτοῦντες. ἐν οἷς ἦν Ἡσαΐας ὁ τῆς Ῥόδου[a] *ὁ ἀπὸ νυκτεπάρχων Κωνσταντινουπόλεως, ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἀπὸ*[b] *Διὸς πόλεως τῆς Θρᾴκης, ὀνόματι Ἀλέξανδρος. οἵτινες κατὰ θείαν πρόσταξιν ἠνέχθησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ ἐξετασθέντες καθῃρέθησαν ὑπὸ Βίκτωρος ἐπάρχου πόλεως, ὅστις ἐτιμωρήσατο αὐτούς, καὶ τὸν μὲν Ἡσαΐαν πικρῶς βασανίσας ἐξώρισε, τὸν δὲ Ἀλέξανδρον καυλοτομήσας ἐπόμπευσεν εἰς κραβαταρίαν. — — —*

По същото време били обвинени някои епископи от различни провинции, че живеят развратно и се отдават на мъжеложество. Между тях бил и Исая, епископ на Родос, бивш началник на нощната стража в Константинопол, както и епископът на Диосполис в Тракия, на име Александър. По заповед на императора те били доведени в Константинопол. Префектът на града Виктор ги разследвал, лишил ги от длъжност и им наложил наказание. След като подхвърлил Исая на жестоки мъчения, той го изпратил на заточение. Александър бил скопен и поставен на носилка, бил изложен [на поругание] пред народа. — — —

Ἐν αὐτῷ δὲ τῷ χρόνῳ ἔπαθεν ὑπὸ θεομηνίας ἐν τῇ Μυσίᾳ Πομπηιούπολις[c]*· τῆς γὰρ κινήσεως γενομένης ἐξαίφνης ἐσχίσθη ἡ γῆ καὶ ἐχαώθη τὸ ἥμισυ τῆς πόλεως μετὰ τῶν οἰκούντων, καὶ ἦσαν ὑπὸ τὴν γῆν, καὶ τὸ ἦχος αὐτῶν ἐφέρετο τοῖς περισωθεῖσι. καὶ πολλὰ ἐφιλοτιμήσατο ὁ αὐτὸς βασιλεὺς εἰς τὴν ἐκχόϊσιν τοῦ περισωθῆναι τοὺς ὄντας ὑπὸ τὴν γῆν, ὡσαύτως δὲ καὶ τοῖς ζήσασι καὶ τῇ πόλει εἰς ἀνανέωσιν.* (p. 436,2—437,2)

По същото време пострадал от божия гняв Помпейопол[2] в Мизия. Като настанал земетръс, земята внезапно се разтворила и потънал половината град заедно с жителите, които останали под земята, а техният стон достигал до оцелелите. Императорът отпуснал много средства за изравнянето и спасяването на затрупаните, а също така и за живите, както и за възстановяването на града.

18. Hunni Scythiam, Moesiam Thraciamque invadunt

18. Хуните нахлуват в Скития, Мизия и Тракия

Ἐπὶ δὲ τῆς αὐτοῦ βασιλείας δύο στρατηγοὶ Οὔννων ἐπιῤῥίψαντες μετὰ πλήθους εἰς τὴν Σκυθίαν καὶ τὴν Μυσίαν, ὄντος ἐκεῖ στρατηλάτου Ῥωμαίων Βαδουαρίου καὶ Ἰουστίνου, καὶ ἐξελθόντων αὐτῶν κατὰ τῶν Οὔννων, καὶ συμβολῆς γενομένης, ἐσφάγη Ἰουστῖνος ἐν τῷ πολέμῳ· καὶ ἐγένετο ἀντ' αὐτοῦ Κωνσταντίολος ὁ Φλωρεντίου στρατηλάτης τῆς Μυσίας. καὶ ἦλθον οἱ Οὖννοι πραιδεύοντες ἕως τῆς Θρᾴκης· καὶ ἐξελθὼν κατ' αὐτῶν ὁ στρατηλάτης Κωνσταντίολος καὶ Γοδιλᾶς καὶ ὁ τοῦ Ἰλλυρικοῦ

По времето на този император[3] двама предводители на хуните нахлули с войска в Скития и Мизия, където ромейски стратилати били Бадуарий и Юстин[4]. Те излезли срещу хуните и след като се завързало сражение, Юстин бил убит в битката. Вместо него военачалник на Мизия станал Константиол, син на Флорентий. А хуните достигнали до Тракия, като оплячкосвали страната. Срещу тях излезли военачалниците Константиол и Годила, също и военачални-

[a] *Ῥόδου καὶ ὁ* Ox. [b] *ὁ ἀπὸ*] Immo *ὁ*. [c] *Πομπειούπολις* Ox.

[1] Теофан (op. cit., p. 175, 15) предава името в напис *Βαδούριος*. [2] За станалото в *Πομπηϊούπολις τῆς Μυσίας* съобщава и Теофан под 536 г. (AM. 6028) Theoph., op. cit., p. 216, 17—18). Местоположението на града не е отъждествено. [3] Император Юстиниан I. У Малала събитието не е точно датирано. Теофан (op. cit., pp. 217,25 — 218,17) предава същото събитие под 539 г. (AM. 6031). За същото събитие съобщава и Прокопий (тук стр. 110). Сравнително проучване на двата текста вж. у *Златарски*, История, I, 1, стр. 52—53. [4] Теофан (op. cit., p. 246, 11—27) предава един епизод за имп. Юстин II, брат на Бадуарий, под 573 г. (AM. 6065). От друга страна Малала съобщава за смъртта на военачалника Юстин, брат на Бадуарий. При съпоставката на текста на Малала с този на Теофан (op. cit., pp. 218, 1; 246, 11—17) може да се допусне, че или има случайно съвпадение на имена, или че съобщението на Малала за смъртта на Юстин не е точно.

στρατηλάτης Ἀσκοὺμ ὁ Οὖννος, ὃν ἐδέξατο ὁ βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς ἐν ἁγίῳ βαπτίσματι, καὶ μεσολαβηθέντων τῶν Οὔννων ἐν τῷ πολέμῳ, καὶ πολλῶν ἐξ αὐτῶν πιπτόντων, ἀπέφυγεν ἡ πραῖδα πᾶσα, καὶ ἐγένοντο Ῥωμαῖοι ἐπικρατέστεροι, φονεύσαντες καὶ τοὺς δύο ῥῆγας. καὶ ὡς ὑποστρέφουσιν, ὑπηντήθησαν ὑπὸ ἄλλων Οὔννων· καὶ συμβαλόντες ἀπὸ κόπου, καὶ ἀσθενέστεροι ὄντες οἱ Ῥωμαίων στρατηγοί, δέδωκαν[a] *νῶτα· καὶ καταδιώξαντες οἱ Οὖννοι ἐσόκευσαν*[b] *φεύγοντας τοὺς ἐξάρχους Ῥωμαίων. καὶ ὁ μὲν Γοδιλᾶς ἀποσπάσας το ἴδιον ξίφος ἔκοψε τὸν σόκον καὶ ἐξείλησεν, ὁ δὲ Κωνσταντίολος ἠνέχθη ἀπὸ τοῦ ἵππου ἐπὶ τὸ ἔδαφος· καὶ ὁ Ἀσκοὺμ δὲ συνελήφθη. καὶ λαβόντες τοὺς δύο αἰχμαλώτους, τὸν μὲν Κωνσταντίολον ἀνέδωκαν, λαβόντες παρὰ τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων νομίσματα μύρια, καὶ ἀνῆλθεν ἐν Κωνσταντινουπόλει· τὸν δὲ Ἀσκοὺμ τὸν Οὖννον κρατήσαντες ἀνεχώρησαν ἐπὶ τὴν χώραν αὐτῶν μετὰ καὶ ἄλλων πολλῶν αἰχμαλώτων· καὶ εἰρήνευσε λοιπὸν τὰ Θρᾳκικὰ μέρη.* (437,18—438,20)

кът на Илирик, Аскум[1] хунът, когото император Юстиниан бил възприел от светото кръщение. Във време на сражението хуните били заградени и мнозина от тях падали мъртви. Те изгубили цялата си плячка, а ромеите надделели, като убили и двамата им царе[2]. На връщане ромеите били пресрещнати от други хуни. Смазани от умора и доста изтощени, ромейските военачалници обърнали гръб. Хуните започнали да ги преследват и изловили с примки бягащите ромейски военачалници[3]. Годила извадил меча си, прерязал примката и избягал. А Константиол паднал от коня си на земята; заловен бил също и Аскум. Хуните пленили и двамата, но върнали Константиол, за когото получили 10 000 номисми[4] от ромейския император и той си отишел в Константинопол. Те задържали Аскум хуна и се върнали в страната си с много други пленници. Оттук нататък настанал мир в тракийските предели.

19. *Illyrii, Scythi Thracesque in exercitu Romano militant*

Ἔπεμψε δὲ ὁ αὐτὸς βασιλεὺς συγκλητικοὺς ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως φυλάττειν τὰς πόλεις τῆς ἀνατολῆς μετὰ τῆς αὐτῶν βοηθείας, τὸν μὲν πατρίκιον Πλάτωνα ἐν Ἀμηδίᾳ, τὸν δὲ Θεόδωρον τὸν πατρίκιον ἐν Ἐδέσῃ, Ἀλέξανδρον δὲ τὸν Ἱερίου ἐν Βεροίᾳ, καὶ ἄλλους δὲ συγκλητικοὺς ἐπὶ τὸ Σοῦρον καὶ Κωνσταντῖναν εἰς τὸ φυλάττειν τὰς πόλεις. ἐπέμφθη δὲ ἐν αὐτῷ τῷ καιρῷ καὶ ὁ πατρίκιος Πόμπιος μετὰ πολλῆς βοηθείας, ἔχων μεθ' ἑαυτοῦ Ἰλλυρικιανοὺς καὶ Σκύθας καὶ Ἰσαύρους καὶ Θρᾷκας· καὶ ἔνδοσις ἐγένετο τοῦ πολέμου κατὰ σύνταξιν Ῥωμαίων τε καὶ Περσῶν διὰ τὸ γενέσθαι χειμῶνας βαρεῖς. (p. 442, 8—17)

19. *Илирийци, скити и траки във византийските войски*

Споменатият император [Юстиниан] изпратил от Константинопол сенатори със съответната войска да пазят източните градове: патриций Платон в Амидия[5], патриций Тодор в Едеса[6], Александър, сина на Иерий, в Бероя[7] и други сенатори в Сурон[8] и Константина[9] да пазят градовете. В същото време бил изпратен и патриций Помпий с голяма войска от илирийци, скити, исаври и траки. Поради тежката зима били прекратени с договор военните действия между ромеите и персите.

20. *Quomodo Mundus Romanis socius factus sit*

Ἐπὶ δὲ τῆς ὑπατείας Δεκίου προσεῤῥύη Ῥωμαίοις Μοῦνδος ὁ ἐκ γένους τῶν Γηπέδων[c]

20. *Мундо става поданик на Византия*

Когато Деций бил консул, Мундо[10] преминал на страната на ромеите. Той

[a] *δέδωκε*] *ἔδωκαν* Ch. Debebat *δέδωκαν*, quae forma redit p. 70. A. [b] *ἐσσόκευσαν* Ox. [c] *Γηπεδῶν* Ox.

[1] У Теофан (op. cit., p. 218, 12) това име е предадено под формата *Ἀκοὺμ*. [2] Името *ῥῆγες* е гръцка транскрипция на лат. reges. Византийските автори често наричат племенните вождове на „варварските" племена с титлата *ῥήξ* = rex. [3] Малала тук дава важно сведение за военната тактика и въоръжението на хуните. Теофан (op. cit., p. 218, 11—12) отнася това сведение направо към българите. [4] Теофан (op. cit., p. 218, 15) съобщава, че бил платен за Константин откуп от 1000 номисми. [5] Амидия (дн. Диарбекир) — на брега на р. Тигър в Месопотамия. [6] Град в областта Осроена в Северна Месопотамия (дн. Урфа). [7] Става дума за сирийския град Берoя. [8] Сурон — град в Сирия на десния бряг на р. Ефрат. [9] Константина — град в Месопотамия на 75 км западно от Дара. [10] Според Йорданес (op. cit., p. 301) Мундо бил от хунски произход и родственик на Атила. Теофан (op. cit., p. 218, 32) съобщава, че произхождал от рода на гепидите, като дава и името на баща му (*υἱὸς Γιέσμου*), което не се среща у Малала. Теофан отнася това събитие към 6032 г. (540 г. сл. н. е., а Малала съобщава за него във връзка с преминаването на Мундо на византийска служба в консулството на Деций в 529 г. Срв. *Златарски*, История, I, 1, стр. 54, бел. 2; *Дуйчев*, Балканският Югоизток. . ., стр. 233—234; *Ал. Бурмов*, Към въпроса за произхода на прабългарите, ИБИД, кн. XXII—XXIII (1948), стр. 312.

καταγόμενος, υἱὸς ὢν ῥηγός, μετὰ τὴν τελευτὴν τοῦ ἰδίου αὐτοῦ πατρὸς πρὸς Θραυστίλαν, θεῖον αὐτοῖ, γεγονώς, καὶ διῆγεν ἐν τῷ Σιρμίῳ. καὶ γνοὺς τοῦτο ὁ ῥὴξ Ῥώμης ὁ Οὐαλεμεριακὸς ὁ καὶ Θευδερίχος, πέμψας προετρέψατο τὸν αὐτὸν Μοῦνδον· καὶ πεισθεὶς ἀπῆλθε πρὸς αὐτὸν μετὰ τῶν ἀνθρώπων αὐτοῦ καὶ διέτριψε πρὸς αὐτόν, ὑπερμαχῶν ὑπὲρ τοῦ Οὐαλεμεριακοῦ τοῦ καὶ Θευδερίχου. ἀναχωρήσας δὲ Μοῦνδος ἀπὸ Ῥώμης ἀνῆλθεν ἐπὶ τὸν Δανούβιον ποταμόν. καὶ πέμψας πρὸς τὸν βασιλέα Ἰουστινιανὸν πρεσβευτὰς ᾔτησεν αὐτὸν ὑπὸ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ γενέσθαι. καὶ ἐδέξατο αὐτὸν σὺν τοῖς ἀνθρώποις αὐτοῦ, ποιήσας αὐτὸν στρατηλάτην τοῦ Ἰλλυριῶν[a] ἔθνους, καὶ ἀπέλυσεν αὐτὸν ἐν τῇ ἰδίᾳ στρατηλασίᾳ. καὶ καταλαβόντος αὐτοῦ τὴν χώραν τοῦ Ἰλλυρικοῦ, ἐπέρριψαν αὐτῷ Οὖννοι μετὰ πολλοῦ πλήθους διαφόρων βαρβάρων· καὶ ἐξελθὼν ὥρμησε κατ᾽ αὐτῶν, καὶ πάντας κατανήλωσε· καὶ ἔπεμψε πραῖδαν ἐξ αὐτῶν καὶ ἕνα ῥῆγα αὐτῶν· καὶ ἐγένετο εἰρήνη ἐν τῇ Θράκῃ, καὶ ἐκ τούτου φόβος κατεῖχε τὰ βάρβαρα ἔθνη. (450,19 — 451,15)

произхождал от гепидите и бил царски син, а след смъртта на баща си отишел при своя чичо Травстила[1] и живял в Сирмиум. Като узнал това, владетелят на Рим Теодорих, син на Валамер, повикал при себе си Мундо. Той се съгласил и отишел при него с хората си, останал да живее там и се биел на страната на Теодорих, син на Валамер. След това Мундо се оттеглил от Рим и стигнал до река Дунав. Той проводил пратеници при император Юстиниан и го помолил да стане негов поданик. Императорът го приел с хората му, направил го военачалник на Илирик и го изпратил в неговата военна област. След като той заел областта Илирик, хуните го нападнали с голяма войска, съставена от различни варвари. Той излязъл срещу тях и унищожил всичките, а взетата плячка и единия от техните царе изпратил [в Константинопол]. В Тракия настанал мир и оттогава варварските племена били обхванати от страх.

21. Avari Constantinopolim veniunt

Καὶ τῷ αὐτῷ χρόνῳ εἰσῆλθεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἔθνος Οὔννων παράξενον τῶν λεγομένων Ἀβάρων. (p. 489, 11—12)

21. Аварите пристигат в Константинопол

В това време в Константинопол влязло странното племе на хуните, наричани авари[2].

22. Hunni Sclavinique in Thraciam irruunt

Μηνὶ μαρτίῳ ἰνδικτιῶνος ζ΄ ἐπανέστησαν οἱ Οὖννοι καὶ οἱ Σκλάβοι τῇ Θράκῃ· καὶ πολεμήσαντες πολλοὺς ἀπέκτειναν καί τινας ἐπραίδευσαν· τὸν δὲ υἱὸν Βάκχου Σέργιον τὸν στρατηλάτην καὶ Ἐδέρμαν μειζότερον Καλοποδίου ἐπραίδευσαν, λαβόντες αὐτοὺς αἰχμαλώτους. εὗρον δὲ τοῦ τείχους Κωνσταντινουπόλεως τόπους καταπεπτωκότας, κἀκεῖθεν εἰσελθόντες κατέδραμον ἕως τοῦ ἁγίου Στρατονίκου[b]. (p. 490, 6—12)

22. Хуни и славяни нахлуват в Тракия

През месец март на седмия индикт хуните и славяните нахлули в Тракия[3]. При своите нападения те избивали мнозина, а други отвличали. Заловили също и военачалника Сергий[4], син на Вакх и Едерма, по-стария син на Калоподий[5], и ги взели като пленници. Намерили някои разрушени места на Константинополската стена[6], минали оттам и извършили опустошения чак до Св. Стратоник[7].

[a] *Ἰλλυρίων* Ox. [b] *Στρατονί* Ox. Conf. Theophanes p. 198. A.

[1] Името на вуйчото на Мундо гласи у Теофан *Ῥῆγαν*, в един от кодексите се чете *Γῆγαν*.
[2] Малала погрешно нарича аварите хунско племе. В началото на 558 г. в Цариград пристигнали пратеници на хагана на аварите Баян, които искали земи за поселение. Юстиниан, след като обсъдил в синклита това положение, решил да сключи съюз с аварите. Вж. *Theophanes*, op. cit., p. 232, 6—11.
[3] Тези събития се отнасят към 558—559 г.
[4] Сергий бил отзован от Африка в 545 г.
[5] По време на тези нападения Калоподий бил praepositus sacri cubiculi. Срв. *E. Stein*, Studien zur Geschichte des byzantinischen Reiches, Stuttgart 1919, II, p. 450 n. 1.
[6] Навярно става дума за построената от Анастасий стена в 512 г.
[7] Стратоник — църквата на св. Стратоник се намирала в Регион. Св. Стратоник се наричала също и областта при Декатон, на 10 км западно от Цариград. Срв. *Theophanes*, op. cit., p. 231,23; 238,28.

VIII. ТЕОФАН ВИЗАНТИЙСКИ

Теофан Византийски (*Θεοφάνης Βυζάντιος*) е написал една история в десет книги, която не е достигнала до нас и е запазена само в откъси. Според Фотий тази история е обхванала събитията от 566 до 581 г. Съобразно с това трябва да се заключи, че Теофан Византийски ще да е живял през последните години на VI в. В съчинението на споменатия византийски автор се съдържат някои важни данни върху историята на турките и аварите и връзките им с балканските земи

РЪКОПИСИ: Откъси от съчинението на Теофан Византийски са запазени в „Библиотеката" на Фотий (cod. 64). Най-старите ръкописи са: A = Cod. Venetus-Marcian. 450 (X s.). — M=Cod. Venetus-Marcian. 451 (XII s.). — C = Cod. Parisin. Gr. 1226 (X s.).

ИЗДАНИЯ: *J. Bekker*. — *B. G. Niebuhr*, CB (1829), pp. 483—486. — *C. Müller*, FHG, IV (Parisiis 1851), pp. 270—271. — *L. Dindorf*, HGM, I, pp. 446—449.

Дадените тук извадки са взети от това издание.

КНИЖНИНА: *Krumbacher*, GBL, p. 243. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, pp. 339—340. — *Н. В. Пигулевская*, Византийская дипломатия и торговля шелком в V—VI вв. ВВр., I (XXVI). 1947, стр. 184—212. — *М. Я. Сюзюмов*, Ремесло и торговля в Константинополе в начале X в. ВВр. IV (1951,) стр. 11—41.

THEOPHANIS BYZANTII FRAGMENTA

1. Avares cum Iustino pacisci conantur

2. *Ὅτι τὰ πρὸς εὖρον ἄνεμον τοῦ Ταναΐδος Τοῦρκοι νέμονται, οἱ πάλαι Μασσαγέται καλούμενοι, οὓς Πέρσαι οἰκείᾳ γλώσσῃ Κερμιχίωνές φασι, καὶ αὐτοὶ δὲ ἐν τῷ τότε δῶρα καὶ πρέσβεις πρὸς βασιλέα Ἰουστῖνον ἔστειλαν, δεόμενοι μὴ ὑποδέξασθαι αὐτὸν τοὺς Ἀβάρους· ὁ δὲ τὰ δῶρα λαβὼν καὶ ἀντιφιλοφρονησάμενος ἀπέλυσεν εἰς τὰ οἰκεῖα. τοῖς δὲ Ἀβάροις ὕστερον ἐλθοῦσι, καὶ Παννονίαν οἰκῆσαι καὶ εἰρήνης*

ТЕОФАН ВИЗАНТИЙСКИ ОТКЪСИ

1. Аварите се опитват да сключат договор с Юстин II

Земите към югоизточна страна на Танаис обитават турките, така наречените в старо време масагети[1], които персите наричат на своя език кермихиони[2]. По него време тези изпратили подаръци и пратеници при император Юстин[3] да го молят да не приема аварите. [Императорът] след като взел подаръците и се отнесъл от своя страна към тях много любезно, отпратил ги в земите им. А когато по-късно аварите дошли и молили да се заселят в Панония и

[1] Посочването е неточно, тъй като античните масагети не са били турки. Срв. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 161. [2] За това название вж. посочвания у *Moravcsik*, op. cit., II, p. 142. [3] Споменува се византийският император Юстин II (565—578).

τυχεῖν δεομένοις, διὰ τὸν πρὸς Τούρκους λόγον καὶ τὰς συνθήκας οὐκ ἐσπείσατο. (pp. 446, 19 — 447,7)

да получат мир, той не сключил мир поради договорите и дадената на турките дума.

2. Bombyx ex Persia in Constantinopolim transportatur

3. *Ὅτι τὴν τῶν σκωλήκων γένεσιν ἀνὴρ Πέρσης βασιλεύοντος Ἰουστινιανοῦ ἐν Βυζαντίῳ ὑπέδειξεν, οὔπω πρότερον ἐγνωσμένην Ῥωμαίοις. οὗτος δὲ ἐκ Σηρῶν ὁρμηθεὶς ὁ Πέρσης τὸ σπέρμα τῶν σκωλήκων ἐν νάρθηκι λαβὼν μέχρι Βυζαντίου διεσώσατο, καὶ τοῦ ἔαρος ἀρξαμένου ἐπὶ τὴν τροφὴν τῶν συκαμίνων φύλλων ἐπαφῆκε τὰ σπέρματα· τὰ δὲ τραφέντα τοῖς φύλλοις ἐπτεροφύησέ τε καὶ τἆλλα εἰργάσατο. ὧν τήν τε γένεσιν καὶ τὴν ἐργασίαν ὁ βασιλεὺς Ἰουστῖνος ὕστερον τοῖς Τούρκοις ὑποδείξας ἐθάμβησεν· οἱ γὰρ Τοῦρκοι τότε τά τε Σηρῶν ἐμπόρια καὶ τοὺς λιμένας κατεῖχον. ταῦτα δὲ πρὶν μὲν Πέρσαι κατεῖχον, Ἐφθαλάνου δὲ τοῦ Ἐφθαλιτῶν βασιλέως, ἐξ οὗ καὶ τὸ γένος ἔσχε τὴν κλῆσιν, Περόζην καὶ Πέρσας νικήσαντος ἀφῃρέθησαν μὲν τούτων οἱ Πέρσαι, δεσπόται δὲ κατέστησαν Ἐφθαλῖται· οὓς μικρῷ ὕστερον μάχῃ νικήσαντες Τοῦρκοι ἀφεῖλον ἐξ αὐτῶν καὶ ταῦτα. Ἰουστῖνος δὲ Ζήμαρχον ἐς τοὺς Τούρκους πρέσβυν ἀπέστειλεν· ὃς καὶ λαμπρῶς ἑστιάσας τε τοὺς Τούρκους καὶ ἐς τὰ μάλιστα φιλοφρονηθεὶς ἐς τὸ Βυζάντιον ἐπανήει.* (p. 447, 8—28)

2. Пренасяне на копринената буба от Персия в Цариград

През царуването на Юстиниан[1] един персиец във Византион разкрил как се развъждат копринените буби, което порано още не е било известно на ромеите.[2] Този персиец, когато тръгнал от сирите, поставил в една тояга семето на копринените червеи и успял да го пренесе чак до Византион. И в началото на пролетта той пуснал семената да се хранят с черничеви листа. А това, което било отхранено с листата, получило криле и изработило и другата работа. Когато по-късно императорът Юстин[3] разкрил на турките как се развъждат и как работят [копринените буби], предизвикал удивление у тях. Защото по онова време турките държали тържищата и пристанищата на сирите[4], които по-рано персите владеели. Но когато Ефталан[5], царят на ефталитите[6], по името на когото се нарекло и племето, победил Перозис[7] и персите, персите ги загубили, а господари станали ефталитите. Малко по-късно турките победили последните и им отнели също и тях. Юстин изпратил като пратеник при турките Зимарх, който, след като угостил бляскаво турките и бил удостоен с гостоприемство от тях, завърнал се във Византион.

---

[1] Става дума за имп. Юстиниан I. [2] По въпроса за пренасянето на копринената буба във Византия вж. обстойно у *R. Hennig*, Die Einführung der Seidenraupenzucht ins Byzantinerreich, B. Z., XXXIII (1933), pp. 295—312. [3] Имп. Юстин II бил наследник на Юстиниан I. [4] Загатва се за китайците. [5] За Ефталан вж. посочванията у *Moravcsik*, op. cit., II, p. 118. [6] Ефталитите са били навярно племе от монголски произход. За подробности вж. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 118. — *R. Grousset*, L'Empire des steppes, Paris 1941, p. 110 sq. [7] Споменува се персийският цар Пероз (Фируз) (458—484).

IX. МЕНАНДЪР

Менандър е роден към средата на VI в. в Цариград. Според сведенията, които той сам дава в предговора на съчинението си, преповторени и у Свидас, Менандър на младини изучавал право и бил известно време адвокат. По-късно под влияние на император Маврикий той се посветил на историографията.

Менандър е написал едно историческо съчинение под надслов „История", което се състояло най-малко от 8 книги. Под този именно надслов то се споменува в извадките, направени по поръка на Константин VII Багренородни. Той продължава историята на Агатий, като завършва със събитията през 582 г. Менандровото съчинение не е достигнало до нас изцяло, но само в многобройни откъслеци. Менандър се стремял, както сам заявява, не толкова към изящно изложение, колкото към точно предаване на фактите. Откъсите от Менандровата творба поради голямата им достоверност и поради изобилието на сведения главно за историята на нашите земи през VI в. представят един от най-важните извори за тази епоха. Сведенията си Менандър е черпил от устни разкази, от съобщенията на пратеници и от официални документи. Съчинението на Менандър е послужило по-късно като извор на Евагрий, Теофилакт Симоката и Свидас. Откъсите от Менандровото съчинение са запазени главно в Константиновия сборник с извадки, и то предимно в „Извадките за пратеничествата" — в преписи от XVI в.

РЪКОПИСИ: Откъсите на Excerpta de legationibus Romanorum ad gentes са запазени в следните ръкописи: B = cod. Bruxellensis 11. 301—316. — E = cod. Escorialensis R III. 13.

Откъсите на Excerpta de legationibus gentium ad Romanos са запазени в следните ръкописи: B = cod. Bruxellensis 11. 317—321. — E = cod. Escorialensis R III. 13.

Откъсите в Excerpta de sententiis са запазени в следния ръкопис: V = cod. Vaticanus 73. rescr. (X—XI s.).

ИЗДАНИЯ: Excerpta de legationibus, ed. *C. de Boor* (Berolini 1903), pp. 170—221, 442, 477.— Откъсите са наредени в хронологичен ред в изданията: *C. Miller*, FHG, IV (Paris 1851), pp. 200—269. — *L. Dindorf*, HGM, II (Lipsiae 1871), pp. 1—131. — C. de Boor не е използувал Cod. Cantabrigiensis coll. S. Trinit. 0.3. 23., понеже не му бил известен. Excerpta de sententiis, ed. *Urs. Boissevain* (Berolini 1906), pp. 18—26.

Даденият тук текст е зает от изданието на de Boor и на Boissevain.

КНИЖНИНА: *Krumbacher*, GBL, p. 243—244. — *Ostrogorsky*, Geschichte, p. 15. — *A. Croiset — M. Croiset*, V, pp. 1020—1021. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, pp. 254—257. — *М. Крашенинников*, Новая рукопись Извлеченный *περὶ πρέσβεων Ῥωμαίων πρὸς ἐθνικούς* (ВВр, XXI 1914, стр. 45—170). — Виз. Об., I (1915), стр. 1—52. — *Δ. Α. Ζακυθηνός, Οἱ Σλάβοι ἐν Ἑλλάδι, Ἀθῆναι* 1945. *κεφ. β'*. — *K. M. Setton*, The Bulgars in the Balkan and the Occupation of Corinth in the seventh Century, Speculum XXV (1950), pp. 502—543.

MENANDRI FRAGMENTA

A. EXCERPTA DE LEGATIONIBUS

1. De consanguinitate Utigurorum cum Cotragiris

I 1. *῞Οτι ἐπειδὴ Μῆδοι τῇ περιμαχήτῳ τῶν Κόλχων χώρᾳ προσκαθεζόμενοι, ὡς ἂν ποιήσωνταί γε αὐτὴν κατήκοον, μετὰ πολλοὺς ὅσους ἀγῶνας χρόνου τε συχνοῦ τριβέντος αὐτοῖς οὐδέν τι περαιτέρω ἔδρασαν, ἀλλὰ γὰρ τά τε πλείονα τῆς Λαζικῆς καὶ ὁ Φάσις ἡ πόλις, ἔνθα λέγεται εἶναι τὰ τοῦ Αἰήτου βασίλεια, οὐδὲν ἧττον ὑπὸ Ῥωμαίους ἐτύγχανον ὄντα· τέλος δὲ ἔδοξε Ῥωμαίοις τε καὶ Πέρσαις, ὧν μὲν ἐν κατοχῇ ὑπῆρχον, εἴτε φρούρια εἴτε ἕτερα ἄττα, οὔτι μεταθεῖναι, εἶναι δὲ ἐν τῷ αὐτῷ μέχρις οὗ ἀσφαλέστερον διευκρινηθείη τὰ τῆς διαφορᾶς. καὶ τοίνυν ἐδόκει οὐκ ἄλλως, ἐκεχειρία τέ τις ἐγεγόνει ὅσον οὔπω τελεωτάτης εἰρήνης ἔχουσα ἐλπίδα, τά τε μέγιστα τῶν πολιτευμάτων ἡσυχίαν ἦγον. ἐπεὶ οὖν ταῦτα τῇδε ἐχώρει, καὶ οἵ γε ἀμφὶ τὸν Ζαβέργαν Οὖννοι πόρρω που τῆς Ῥωμαίων ἐπικρατείας ἀπεληλαμένοι ἐτύγχανον, τηνικαῦτα Ἰουστινιανός (ἐν νῷ γὰρ εἶχεν ὡς ἐλεύσονται καὶ αὖθις οἱ Κοτράγηροι[a] δῃώσοντες τὰ ἐπὶ Θρᾴκης) ἐγκείμενός τε ἦν τῷ Σανδίλχῳ τῷ τῶν Οὐτιγούρων ἡγεμόνι, ἀνίει τε οὐδαμῶς παραινῶν πρεσβείας τε συχνὰς ἐκπέμπων καὶ ἄλλοτε ἄλλῳ τρόπῳ ἀνερεθίζων, ὡς ἂν ἀμωσγέπως ἐκπολεμώσῃ γε αὐτὸν ὡς τὸν Ζαβέργαν. προσετίθει δὲ ταῖς ὡς τὸν Σάνδιλχον ἀγγελίαις ὁ αὐτοκράτωρ ὡς, εἴ γε καταγωνίσοιτο τοὺς Κοτραγήρους, καὶ τὰ ὅσα ἐτήσια χρήματα ἐκ τῆς Ῥωμαίων ἐπικρατείας ἀπονεμηθέντα ἦσαν τῷ Ζαβέργᾳ μεταθήσειν ὡς αὐτόν. καὶ τοίνυν ὁ Σάνδιλχος (Ῥωμαίοις γὰρ ἐπιτήδειος ἐβούλετο εἶναι) βασιλεῖ ἐσήμηνεν ὡς πέφυκεν οὐχ ὅσιον μὲν οὐδὲ ἄλλως εὐπρεπὲς τοὺς ὁμοφύλους ἀφανίσαι ἄρδην, μὴ ὅτι ὁμόγλωσσοί τέ εἰσι καὶ ὁμόσκηνοι ἡμῖν καὶ ὁμοίᾳ χρῶνται στολῇ καὶ διαίτῃ, ἀλλ' ὅτι καὶ ξυγγενεῖς καὶ ἑτέροις τισὶ τετάχαται ἡγεμόσιν. ὅμως δ' οὖν (Ἰουστινιανὸς μὲν γὰρ ὁ τὰ τοιάδε ἐγκελευσάμενος) αὐτίκα τὴν ἵππον τοὺς Κοτραγήρους ἀφελόμενος οἰκεῖον*

[a] *κοτριαγήροι O Κοτρίγουροι* Nieb. hic et infra.

МЕНАНДЪР ОТКЪСИ

А. ПРАТЕНИЧЕСТВА

1. Родство между утигури и котрагири

Мидийците[1] нападнали оспорваната от тях земя на колхите, за да я покорят, и след много борби и прахосване на много време не постигнали нищо повече, защото по-голямата част от Лазика, както и градът Фазис, гдето, казват, били дворците на Айет[2], продължавали да бъдат все още под ромеите. Най-сетне ромеите и персите решили да не връщат нищо от това, което били завзели, нито крепости, нито други неща, но да останат в същото положение дотогава, докато бъдат разрешени по-сигурно спорните въпроси. И понеже тъй решили, настъпило някакво примирие, което давало надежда да се сключи почти окончателен мир и тези две големи държави били спокойни. И когато тези работи вървели така, а пък хуните на Заберган били прогонени нейде далеч от ромейската империя, тогава Юстиниан (понеже мислел, че котрагирите ще дойдат пак, за да опустошават Тракия) настоявал пред Сандилх, вожда на утигурите, и не преставал да го увещава да започне по какъвто и да е начин война срещу Заберган. За тая цел той пращал често пратеници и го подбуждал веднъж така, друг път иначе. Императорът обещал освен това, че ако Сандилх победи котрагирите, той ще му прехвърли парите,[3] които били определени да се дават годишно от ромейската държава на Заберган. И тъй Сандилх, който искал да бъде предан на ромеите, съобщил следното на императора, че „не е справедливо, нито пък прилично съвсем да се унищожат съплеменниците ни, които не само говорят єзик, еднакъв на нашия, и са наши съжители, а имат и същото облекло и бит, но са и наши сродници, ако и да са подвластни на някои други вождове. При все това (защото Юстиниан е заповядал) ще отнема веднага конете на котрагирите и ще си ги при-

[1] Сиреч персите. [2] Айет е митичен колхидски цар, баща на Медея. [3] *Stein*, Studien, p. 3, предполага, че споменатите тук пари, както и парите, давани на аварите, ще да са възлизали на 60 хил. солида, значи $833\frac{1}{3}$ либри.

ποιήσομαι κτῆμα, ὡς ἂν μὴ ἔχοιεν ὅτῳ ὀχούμενοι σίνοιντο τοὺς Ῥωμαίους. (pp. 170,1—171,4)

2. *De legatione Zemarchi ad Turcos*

I 7. *Ὅτι τῶν Τούρκων τῶν Σακῶν καλουμένων τὸ πάλαι πρεσβείαν ποιησαμένων πρὸς Ἰουστῖνον περὶ εἰρήνης, ἐν βουλῇ ἐποιήσατο ὁ βασιλεὺς ἐκπέμψαι πρεσβείαν ὡς Τούρκους· καὶ δὴ Ζημάρχῳ τῷ Κίλικι ἔλεγε παρασκευάζεσθαι ἐπὶ τούτῳ, ὃς τῶν πρὸς ἕω πόλεων τηνικαῦτα ὑπῆρχε στρατηγός. ἐπεὶ οὖν ἅπαντα αὐτῷ τὰ ὅσα πρὸς μακρὰν ὁδὸν ἐξηρτυμένα ἦν, ἡνίκα πρὸς τὸ πέρας ἠνύετο τῆς Ἰουστίνου βασιλείας τὸ τέταρτον ἔτος, τῷ δευτέρῳ ἐνιαυτῷ τῆς πεντεκαιδεκαετηρίδος περιφορᾶς, περὶ τὰ προοίμια τοῦ παρὰ Λατίνοις Αὐγούστου μηνός, ὁ μὲν Ζήμαρχος ἀπῆρεν ἐκ Βυζαντίου ξὺν αὐτῷ Μανιάχῳ καὶ τοῖς ἀμφ' αὐτόν.*

I 8. *Ὅτι πολλῶν ἡμερῶν ὁδὸν διανύσαντες οἱ περὶ Ζήμαρχον ἐπειδὴ παρῆσαν ἐν τοῖς τῶν Ζογδαΐτῶν τόποις, ὁπηνίκα τῶν ἵππων ἀπέβησαν, τῶν Τούρκων ἔνιοι ὡς ἔοικεν ἐς τοῦτο ἀνειμένοι, ὤνιον σφίσι προΐσχοντο σίδηρον, οἶμαι τῷ ποιήσασθαι ἔνδειξίν τινα, ὡς μέταλλα αὐτοῖς ὑπάρχει σιδήρου· λέγεται γὰρ ὡς παρ' αὐτοῖς οὐκ εὐπόριστόν τι χρῆμα ὁ σίδηρος. ταύτῃ ἔνεστι τεκμηριῶσαι ὡς ὑπαινιττόμενοι ἔχειν γῆν σιδηροφόρον τῷ τοιῷδε ἐχρήσαντο κόμπῳ. ἕτεροι δέ τινες τοῦ φύλου τοῦ κατὰ σφᾶς αὐτοὺς ἀναφανέντες, οὓς εἶναι ἔλεγον τῶν ἀπαισίων ἐλατῆρας, ἀγχοῦ ἦλθον τῶν περὶ Ζήμαρχον· καὶ τοίνυν ἅπαντα ὅσα ἐ⟨πεφέροντο φορτία ἀράμενοι ἔθεσαν ἐν μέσῳ. εἶτα τοῖς τοῦ λιβάνου κλάδοις πῦρ ἀνάψαντες τῇ Σκυθικῇ φωνῇ βάρβαρα⟩ ἄττα ῥήματα ὑπεψιθύριζον, ἐπιπαταγοῦντες δὲ κώδωνί τινι καὶ τυμπάνῳ ὕπερθεν τοῦ φόρτου περιέφερον τὸ φυλλῶδες τοῦ λιβάνου τῇ φλογὶ λακιζόμενον, καὶ ἅμα γινόμενοι μανιώδεις καὶ*

своя, за да нямат какво да яздят, та да нанасят вреди на ромеите."[1]

2. *Пратеничеството на Зимарх при турките*

След като турките, които в старо време се наричали саки[2], изпратили пратеници за мир при Юстин[3], императорът решил да изпрати и той пратеници при турките и поръчал на киликиеца Зимарх, който бил тогава стратег на източните градове,[4] да се приготви за това. И тъй Зимарх, след като бил снабден с всичко, което било потребно за дългия път, потеглил от Византион заедно с Маниах и неговите придружници към края на четвъртата година от Юстиновото царуване, на втората година от петнадесетгодишния цикъл, в началото на месеца, наричан от латинците август.

Зимарх и неговите спътници пропътували много дни и пристигнали в земята на согдаите[5]. Когато слезли от конете си, някои турки — изглежда натоварени с това — предложили да им продадат желязо, за да покажат, мисля, че у тях има много железни руди.[6] Понеже се говори, че у тях желязото не се намира лесно, то може да се предположи, че те са си послужили с измама, за да представят, че уж имат богата с желязо земя.[7] Някои други от това племе, за които казвали, че прогонвали зловредни сили, се появили по свой почин и се приближили до Зимарх и неговите спътници. Те им вдигнали всичкия багаж, който носели със себе си, и го поставили в средата. След като запалили огън от тамянови клончета и мълвели на скитски език[8] някакви варварски думи, те биели звънец и тъпан над багажа, носели наоколо тамяновото клонче, което пращяло от пламъка, и същевременно като

[1] Към това място *Златарски*, История, I, 1, стр. 70, бел. 1, привежда известието на арабския писател Ал-Масуди от X в., който съобщава, че конете на българите, употребявани за война, постоянно пасели свободно по ливадите и се използували само за война, като всеки, който ги яздел в мирно време, бивал убиван. [2] Менандър означава тук турките с наименованието саки, което се среща още у Херодот като име на съвършено друг народ. Срв. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 225. [3] Става дума за имп. Юстин II. [4] Под стратег на източните градове се разбира magister militum per Orientem или comes Orientis. Вж. *Кулаковский*, История, I, стр. 41. За Зимарх вж. *Stein*, Studien, p. 35, n. 20; p. 167. [5] С името согдаи били означавани жителите на областта между реките Оксус и Яксарт, с главни градове Самарканд и Бухара, която област в древността носела името Согдиана. Согдаите се занимавали с керванджийство и били посредници между Китай и другите страни за продажба на коприна. [6] Според *Lebeau — S. Martin*, Histoire, X, p. 57, n. 5, турките искали чрез това да покажат, че не се нуждаят от византийското желязо, тъй като според един византийски закон било забранено да се продава желязо на варварите. Предполага се от друга страна, че това предлагане на желязо стои във връзка с турския обичай да се изковава едно парче желязо за спомен от времето, когато турките били подвластни на аварите. [7] Твърдението на Менандър, че в предложението на турките се криела някаква измама, не е правдоподобно, тъй като турките изобщо били добри железари. [8] Менандър назовава тук турките с име скити; след. „скитски език" означава тук езика на турките.

ἐμβριμούμενοι τὰ πονηρὰ ἀπελαύνειν ἐδόκουν· οὕτω γὰρ ἀποτρόπαιοί τινες εἶναι καὶ ἀλεξίκακοι ἐδόκουν. ἀποδιοπομπησάμενοι δὴ οὖν, ὡς ᾤοντο, τὰ δυσχερῆ Ζήμαρχόν τε αὐτὸν δι' αὐτῆς παρήγαγον τῆς φλογός, ὧδέ τε ἔδοξαν καὶ σφᾶς ἀφαγνίζειν. τούτων δὲ ταύτῃ γεγενημένων ἔπειτα ἐπορεύοντο ξὺν τοῖς ἐς τὸ τοιόνδε τεταγμένοις, ἵνα ὁ Χαγάνος αὐτὸς ἦν, ἐν ὄρει τινὶ λεγομένῳ Ἐκτάγ, ὡς ἂν εἴποι χρυσοῦν ὄρος Ἕλλην ἀνήρ. καὶ τοίνυν αὐτοῦ ἀφικόμενοι, ὅπῃ τηνικαῦτα τῷ Σιζαβούλῳ ἦσαν αἱ διατριβαί, κατὰ δὴ κοιλάδα τινὰ τοῦ προσαγορευομένου Χρυσοῦ ὄρους, ἐπεὶ οὖν οἱ περὶ Ζήμαρχον ἐκεῖσε ἐφοίτησαν, μετάκλητοι γενόμενοι παραχρῆμα τοῦ Σιζαβούλου ἦλθον ἐς ὄψιν. ἦν δὲ ἄρα ἔνδον σκηνῆς, καθῆστο δὲ ἐπὶ διτρόχου καθέδρας χρυσῆς, ἑλκομένης, ὁπηνίκα ἔδει, ὑπὸ ἵππου ἑνός. προσειπόντες δὲ τὸν βάρβαρον, ὡς ἔθος αὐτοῖς, τὰ δῶρα προὐΐσχοντο· καὶ τοίνυν οἷς γε τοῦτο ἐν φροντίσι ἦν ὑπεδέξαντο. αὐτὰρ ὁ Ζήμαρχος· σοὶ δῆτα, ἔφη, ὦ τοσούτων ἐθνῶν ἡγεμών, ὁ καθ' ἡμᾶς βασιλεὺς ὁ μέγας ἀγγελιαφόρῳ χρησάμενος ἐμοὶ ἐσήμηνεν εἶναι ἐς ἀεὶ τὴν τύχην αἰσίαν τε καὶ ἀγαθήν, ἐν ἡδονῇ ποιουμένῳ σοι τὰ Ῥωμαίων καὶ πρός γε φιλοφρονουμένῳ ἡμᾶς. ἔστω δέ σοι κρατεῖν ἀεὶ τῶν δυσμενῶν καὶ λαφυραγωγεῖν τὸ πολέμιον. ἀπέστω δὲ βασκανία τις ὡς πορρωτάτω ἡμῶν οἷά τε οὖσα διαρρηγνύναι τοὺς τῆς φιλίας θεσμούς. ἐπιτήδεια ἔμοιγε τῶν Τούρκων τὰ φῦλα καὶ ὅσα κατήκοα Τούρκων· ἕξετε δὲ τὴν καθ' ἡμᾶς καὶ ὑμεῖς οὐκ ἄλλως. τοιαῦτα ἅττα ἔλεξεν ὁ Ζήμαρχος· ὁ δὲ δὴ Σιζάβουλος καὶ αὐτὸς προσρήσεσιν ἐχρήσατο ὁμοίαις. εἶτα τὸ λοιπὸν ἐτράπησαν ἐς θοίνην, καὶ πανημερίᾳ εὐωχούμενοι διετέλουν ἐν αὐτῇ δήπου τῇ σκηνῇ. κατεσκεύαστο δὲ αὐτῷ ἐξ ὑφασμάτων σηρικῶν τε καὶ διαπε-

изпадали в изстъпление и екстаз, смятали, че прогонват злите сили.[1] Вярвало се, че те са някакви лица, които отпъждат и отстраняват злините. И след като отблъснали злото, както те били уверени, прекарали Зимарх през самия огън, понеже сметнали, че така и себе си очистват. След като това станало по този начин, те пътували с определените за тази служба лица към [мястото], гдето бил самият хаган, в една планина, наричана Ектаг, което на гръцки ще рече „Златна планина"[2]. Те пристигнали там, гдето тогава пребивавал Силзивул, в една долина на така наречената Златна планина. Зимарх и спътниците му, щом дошли там, били повикани и веднага се явили пред Силзивул. Той се намирал в една палатка и седял на златен престол с две колелета, който бил теглен от един кон, когато трябвало. Те поздравили варварина според своя обичай и му поднесли даровете, които били приети от лицата, натоварени с тази грижа. Тогава Зимарх казал: „На тебе, вожд на толкова народи, нашият велик император ти пожелава чрез мене — неговия вестоносец, щото съдбата да бъде винаги благосклонна и добра към тебе, който обичаш ромейската държава и ни приемаш любезно. Дано да можеш винаги да побеждаваш враговете си и да вземаш плячка от неприятеля. И нека всякаква завист, която може да разкъса приятелските връзки, да бъде колкото се може далеч от нас. Нека бъдат към мене благосклонни племената на турките и всички тям подвластни, та и вие ще имате по същия начин нашето [приятелство]." Такова нещо казал Зимарх. Но и самият Силзивул си послужил с подобни поздравления. След това те се отдали на пир и прекарали целия ден в угощения в същата палатка. Тя била построена за него от копринени тъкани и укра-

---

[1] Тук е дадено сведение за т. нар. шамани (чародеи, заклинатели) у турските и сибирските народи. За подробности вж. у *М. Арнаудов*, Студии върху българските обреди и легенди, София 1924, стр. 156 сл. — *Същият*, Кукери и русалии. СбБАН, XXXIV (1920), стр. 180 сл. — *G. Nioradze*, Der Schamanismus bei den sibirischen Völkern. Stuttgart 1925. *Бешевлиев*, Вярата, стр. 37 сл. Обичаят да се очистват чуждите пратеници чрез огън се среща и по-късно. Така западният монах Plano Carpini, изпратен в 1246 г. при монголите, разказва, че когато при тях пристигнали пратеници, те били задължавани да преминават заедно с подаръците между два огъня, за да бъдат пречистени. Срв. *Lebeau — S. Martin*, op. cit., X, p. 57 n. 6.

[2] Името Ектаг = Ак-таг означава в същност „бяла планина". Срв. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 114. Според *J. B. Bury*: English hist. rev., XII (1897), p. 426, с това се означавала част от Алтайските планини (Алтаи-даг), която представя нещо различно от Ектел, спомената в разказа за пратеничеството на Валент. Тази планина лежи по-южно, в китайската провинция Кансух, и там се е намирало седалището на Тарду, докато при Ектаг се е намирало седалището на Сизибул. Според други изследвачи Ектаг е тъждествена с Теншан, в долината на р. Юлдуз, северозападно от Каратахир. Вж. *Gibbon-Bury*, History, IV, Appendix, p. 540; *Grousset*, L'Empire, p. 128 sq.; *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 507; *Златарски*, пос. съч., I, 1, стр. 76, бел. 2.

ποικιλμένων τοῖς χρώμασιν εὐτέχνως. οἴνῳ μὲν οὖν ἐχρήσαντο, οὐχ ὁμοίῳ δὲ τῷ παρ' ἡμῖν ἐκθλιβομένῳ ἐκ τῆς ἀμπέλου· οὐ γὰρ δὴ ἀμπελοφόρος αὐτοῖς ἡ γῆ οὐδὲ μὴν ἐγχωριάζει παρ' αὐτοῖς τὸ τοιόνδε γένος· ἑτέρου δέ τινος βαρβαρικοῦ ἐνεφορήθησαν γλεύκους. καὶ ἀνεχώρησαν ὅποι αὐτοῖς ἡ κατάλυσις ἦν. εἶτα ἐς τὸ αὔριον ἐν ἑτέρᾳ τινὶ καλύβῃ ξυνῆλθον, ἠμφιεσμένῃ δὲ καὶ καταπεποικιλμένῃ οὐκ ἄλλως ἐξ ἱματίων σηρικῶν, ἔνθα καὶ ἀγάλματα διάφορα τῇ μορφῇ εἱστήκει. ὁ δὲ Σιζάβουλος ἐνίζανεν ἐπὶ κλίνης τινὸς ὅλης ἐκ χρυσοῦ. κατὰ δὲ δὴ τὸ μέσον τοῦ ἐνδιαιτήματος κάλπεις τε χρυσαῖ καὶ περιρραντήρια, ἔτι τε πίθοι χρυσοῖ. θοινησάμενοι δ' οὖν καὶ αὖθις καὶ τὰ ὅσα ἐχρῆν ἐν πότῳ εἰπόντες τε καὶ ἀκηκοότες ἀνεχώρησαν. τῇ ἑξῆς ἐν ἑτέρᾳ ἐγένοντο διαίτῃ, ἔνθα ξύλινοι κίονες ἦσάν τινες ἐνδεδυμένοι χρυσῷ, χρυσήλατός τε κλίνη ὁμοίως, ἥντινά γε δήπου καὶ ταῶνες χρυσοῖ τέτταρες ᾐώρουν. κατὰ δὲ δὴ τὸ ἐμπρόσθιον τῆς διαίτης ἐπὶ πολὺ παρετέταντο ἅμαξαι, ἐν αἷς πολύ τι χρῆμα ἀργύρου ἐπῆν, δίσκοι τε καὶ κανᾶ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τετραπόδων ἰνδάλματα πλεῖστα, καὶ αὐτά γε δήπουθεν ἀργυροποίητα οὐδέν τι ἀποδέοντα τῶν παρ' ἡμῖν. οὕτω μὲν οὖν τῷ τῶν Τούρκων ἡγεμόνι ἔνεστι χλιδῆς. τῶν δὲ περὶ Ζήμαρχον ἔτι ἐκεῖσε ἐνδιατριβόντων, ἔδοξε τῷ Σιζαβούλῳ ὥστε αὐτὸν μὲν Ζήμαρχον ἅμα εἴκοσι θεραπευταῖς τε καὶ ὀπαδοῖς ἕπεσθαί οἱ ἐκστρατευομένῳ κατὰ Περσῶν, τοὺς δὲ ἄλλους Ῥωμαίους ἐπαναστρέφοντας κατὰ δὴ τὴν χώραν τῶν Χολιατῶν ἀναμένειν τὴν Ζημάρχου ἐπάνοδον. καὶ δὴ †ὅς τῷ προύβη, δώροις τε φιλοφρονησάμενος αὐτοὺς ἀφῆκε, τὸν δὲ Ζήμαρχον καὶ θεραπαίνῃ ἐτίμησε δοριαλώτῳ· ἡ δὲ ἦν ἐκ τῶν λεγομένων Χερχίρ· καὶ ὁ Ζήμαρχος σὺν τῷ Σιζαβούλῳ ἐπορεύετο μαχησομένῳ Πέρσαις. ἐν ταύτῃ δήπου τῇ πορείᾳ γενόμενοι, ἐν χώρᾳ τινὶ καταλυσάντων αὐτῶν ἐπικαλουμένῳ Τάλας ὑπαντιάζει τῷ Σιζαβούλῳ Περσῶν πρεσβευτής. καὶ τοίνυν ξυνεκάλεσε παρ' αὐτῷ ἑστιασομένους τούς τε Ῥωμαίων καὶ Περσῶν πρέσβεις. καὶ δὴ παραγενομένων αὐτῶν, τοὺς Ῥωμαίους ὁ Σιζάβουλος ἐν τιμῇ πλείονι ἐποιήσατο, ὡς καὶ κατὰ τὴν ἐπικυδεστέραν ἀνακλῖναι στιβάδα. πρός γε καὶ πλεῖστα ἐπιμεμφόμενος ἦν τοὺς Πέρσας,

сена изкусно с разни цветове. Турките употребявали вино не като нашето — изстискано от грозде (защото земята им не ражда грозде, нито пък расте у тях такова растение), но се напивали с някакво друго варварско питие.[1] След това те се оттеглили в своя стан. На другия ден се събрали в друга шатра, покрита и украсена също с копринени тъкани. Там се намирали разнообразни изображения. Силзивул седял на един диван, целия от злато. В средата на жилището се намирали златни съдове и канички, също и златни кюпове. И тъй, след като пирували отново и след като при пиенето казали и чули, каквото трябвало, си отишли. На следния ден отишли в друго жилище, гдето имало дървени стълбове, обвити със злато, а също и диван, обкован със злато, издигнат върху четири златни пауна. В предната част на помещението били наредени на дълго разстояние коли, в които имало голямо количество сребърни неща, тави и блюда, както и многобройни изображения на четвероноги,[2] които също били направени от сребро и по нищо не отстъпвали на нашите. И тъй в такъв разкош живеел вождът на турките. Докато Зимарх и неговите спътници още пребивавали там, Силзивул решил, щото самият Зимарх с двадесет слуги и оръженосци да го придружава в похода му срещу персите, а останалите ромеи да се завърнат в страната на холиатите и да дочакат завръщането на Зимарх. Затова той потеглил и ги освободил, след като им дал дарове в знак на благосклонност, а Зимарх почел и с една пленница-прислужница, която произхождала от така наречените херхири[3]. И тъй Зимарх пътувал със Силзивул, който отивал на поход срещу персите. При това пътуване спрели на едно място, наречено Талас[4], гдето един персийски пратеник срещнал Силзивул. Той поканил ромейските и персийските пратеници на угощение. И когато те дошли, Силзивул оказал по-голяма чест на ромеите, та дори поставил да седнат на по почтено място. Освен това той укорявал твърде много

[1] Според едно предположение тук става дума за китайското оризово вино. В същност тук може до става дума и за т. нар. кумис, познато питие, приготвяно от конско мляко. Срв. *Moravcsik*, op. cit., II, pp. 134, 164. [2] Тук става дума навярно за т. нар. зверинен стил у азиатските народи. За него вж. *Grousset*, op. cit., p. 42 sq., p. 623 sq.; *E. H. Minns*, The Art of the Northern Nomads. Proceeding of the British Academy (1942), pp. 1—54. [3] Под херхири се разбират киргизите. Срв. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 288. Приск също съобщава за даване на хубави момичета като дар. Вж. Excerpta de legationibus, ed. C. de Boor, pp. 131,31 — 132,1. [4] Талас се е намирало близо до дн. Аулие-аги; вж. *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 357, бел. 1; *Grousset*, op. cit., p. 128.

ἅτε δὴ πρὸς αὐτῶν ἄδικα πεπονθώς, καὶ ὡς τούτου ἕνεκα ἔρχεται πολεμήσων. ὁ δὲ Περσῶν πρεσβευτής, τοῦ Σιζαβούλου συντονώτερον ἐπεγκαλοῦντος, περιφρονήσας τὸν νόμον τῆς σιωπῆς τὸν ἰσχύοντα παρ' αὐτοῖς ἐν ταῖς ἑστιάσεσιν, ἐπιτροχάδην ἤρξατο διαλέγεσθαι τοῦ Σιζαβούλου γενναίως τὰ ἐπικλήματα ἀπωθούμενος, ὥς καὶ θαυμάσαι τοὺς παρόντας τὸ ὑπερβάλλον τῆς αὐτοῦ ὀργῆς, ὡς παρ' οὐδὲν θέμενος τὸν νόμον πολλοῖς τε καὶ ἀκολάστοις ἐχρήσατο[a]. *ἐν τούτοις ἀπαλλαγέντων, ὁ μὲν Σιζάβουλος παρεσκευάζετο τὴν ἐπὶ Πέρσας. τῷ τοι ἄρα τοὺς ἀμφὶ Ζήμαρχον μετακαλεσάμενος καὶ ὡς ἐνῆν πρὸς τοὺς Ῥωμαίους φιλίαν ἐμπεδώσας, ἀφῆκεν αὖθις ἀπονοστήσοντας, ἕτερον πρεσβευτὴν αὐτοῖς συναποστείλας τῷ τὸν πρότερον λεγόμενον Μανιὰχ τεθνάναι. ἦν δὲ ἐπίκλησις τῷ μετ' ἐκεῖνον πρεσβευτῇ Ταγμὰ αὐτῷ, ἀξίωμα δὲ Ταρχάν. οὗτος δὴ οὖν ἐστάλη ὑπὸ Σιζαβούλου ὡς Ῥωμαίους πρεσβευσόμενος, καὶ μὲν οὖν σὺν αὐτῷ ὁ τοῦ ἤδη ἀποιχομένου παῖς, φημὶ δὴ τοῦ Μανιάχ, κομιδῇ μειράκιον, ὅμως δὲ τὸ πατρῷον διαδεξάμενος γέρας, ἔτι μὴν καὶ τὴν μετὰ τὸν Ταγμὰ Ταρχὰν κληρωσάμενος ἀξίαν. οἶμαι δὲ τῷ ἐπιτηδειότατόν τε καὶ εὐνούστατον γενέσθαι τῷ Σιζαβούλῳ τὸν Μανιὰχ τοῦ πατρῴου τὸν παῖδα τυχεῖν ἀξιώματος. ἐπεὶ οὖν ὁ Σιζάβουλος ἀφῆκε τοὺς περὶ Ζήμαρχον, ἐπικαταλαμβάνουσι τοὺς πρότερον ἀφεθέντας Ῥωμαίους, οὗ ἦν ξυντεθειμένον αὐτοῖς. καὶ τοίνυν ἐν τῷ αὐτῷ γενόμενοι τῆς ἐς τὰ οἰκεῖα ὁδοιπορίας ἀπήρξαντο. καὶ δὴ καταλελοιπότες τὴν πρωτεύουσαν πόλιν τῶν Χολιατῶν διὰ φρουρίων ἐπορεύοντο.* (pp. 192, 14—23; 192,29—195,25)

персите, понеже бил претърпял от тях неправди, и заради това тръгнал да воюва. Но когато Силзивул взел да обвинява още по-остро, персийският пратеник, като пренебрегнал установения у персите обичай да се мълчи при угощения, започнал да говори бързо и отхвърлял смело обвиненията на Силзивул. Така че прекомерната му разпаленост дори учудила присъствуващите, понеже той не зачел обичая и употребил много и невъздържани думи. Те се разделили така и Силзивул подготвял похода си срещу персите. Затова именно той повикал при себе си спътниците на Зимарх и като затвърдил, колкото можал, приятелството си с ромеите, отпуснал ги да се завърнат в родината си. И изпратил заедно с тях друг пратеник, понеже по-предишният, на име Маниах, бил умрял. Името на този, който бил след него пратеник, било Тагма[1], а санът му тархан[2]. И тъй този бил изпратен от Силзивул при ромеите като пратеник, а заедно с него синът на покойния, именно на Маниах, още малко момче, който обаче получил бащината и почтена длъжност и освен това бил наследил и сана тархан след Тагма. Аз мисля, че синът е получил затова бащиния си сан, понеже Маниах бил най-предан и най-привързан към Силзивул. И тъй след като Силзивул освободил Зимарх и спътниците му, те настигнали отпратените по-рано ромеи там, където се били уговорили. И тъй, събрани наедно, те потеглили за отечеството си. И след като напуснали престолния град на холиатите, те пътували по-нататък през всякакви крепости.

3. Quomodo Baianus Iustino pacem et societatem obtulerit

3. Баян предлага мир и съюз на Юстин

I 9. *Ὅτι ὁ Βαϊανὸς ὁ τῶν Ἀβάρων ἡγεμὼν ἐν βουλῇ ἐποιήσατο πρεσβεύσασθαι καὶ περὶ σπονδῶν λόγους προσαγαγεῖν. τὸν δὲ Βιταλιανὸν ἐξήτει χρυσίον οἱ παρασχεῖν, ὡς ἂν μὴ λεηλασίᾳ χρήσοιτο κατὰ δὴ τὸν τῆς ἐκεχειρίας καιρόν. ὁ δὲ ἰδιοβουλήσας καὶ εἰληφὼς ἐκ τοῦ τῆς Ἰλλυρίδος ὑπάρχου νομίσματα οὐ μεῖον ἢ ὀκτακόσια παρέσχετο τῷ Βαϊανῷ. ταύτῃ τοι καὶ ἔστειλε τὸν Ταργίτιον ὁ τῶν Ἀβάρων ἡγού-*

Вождът на аварите Баян решил да проводи пратеници и да направи предложение за мир; а от Виталиан поискал да му даде злато, за да не върши грабежи през време на примирието. Виталиан решил да действува на своя глава и като взел от управителя на Илирик не помалко от осемстотин номисми, дал ги на Баян. Именно затова вождът на аварите изпратил Таргитий[3] заедно с преводача

[a] *ἐχρήσατο ῥήμασιν ἐπὶ πέρσας στρατείαν ταγμά, ταρχὰν* BE *ταγματαρχὰν* MP.

[1] Повече подробности за Тагма вж. у *Marquart,* Die Chronologie der Alttürkischen Inschriften, Leipzig 1893, p. 43. — *Moravcsik,* op. cit., II, p. 253. [2] Титлата тархан се среща и в първобългарските надписи; вж. *Marquart,* op. cit., p. 42 sq. — *Бешевлиев,* Надписи, стр. 70. [3] Менандър употребява формите *Ταργίτιος* и *Ταργίτης*. Вж. повече у *Stein,* Studien, p. 33 n. 13. — *Moravcsik,* op. cit., II, p. 252

μενος, ξὺν τῷ καὶ Βιταλιανὸν τὸν ἑρμηνέα, τῷ βασιλεῖ λέξοντας ὥστε τὸ Σίρμιόν οἱ ἐνδοθῆναι καὶ τὰ συνήθη χρήματα, ἅτινα οἱ Κοτράγηροι[a] καὶ Οὐτίγουροι πρὸς Ἰουστινιανοῦ ἐκομίζοντο βασιλέως, οἷα δὴ αὐτοῦ ἄμφω τὼ φύλω τούτω καθελόντος· πρὸς τοῖς καὶ Οὐσδίβαδον τὸν Γήπαιδα. ἔφασκε γὰρ τοὺς Γήπαιδας ἅπαντας αὐτῷ ἀνήκειν, ἅτε δὴ καὶ αὐτοὺς πρὸς αὐτοῦ καταπολεμηθέντας. ἀφικομένων δὴ οὖν τῶν πρέσβεων κατὰ δὴ τὴν βασιλίδα πόλιν παρελθόντων τε ὡς τὸν αὐτοκράτορα, ἔφη ὁ Ταργίτης· ὦ βασιλεῦ, πάρειμι σταλεὶς ὑπὸ τοῦ σοῦ παιδός· πατὴρ γὰρ αὐτὸς ἀληθῶς Βαϊανοῦ τοῦ καθ' ἡμᾶς δεσπότου. πέποιθα δὴ οὖν ὡς ἐπιδείξασθαι προθυμηθείης τὴν περὶ τὸν παῖδα στοργὴν τῷ διδόναι τὰ τοῦ παιδός. οὕτω τοίνυν ἐχόντων ἡμῶν, τάχα δὲ σοῦ καὶ ἡμῶν, ἆρα οὐχὶ παραχωρήσεις αὐτῷ τῶν γερῶν; οὐ γὰρ ἐς ἀλλότριον οὔτε μὴν πολέμιόν τινα τὰ διδόμενα μεταθήσοις σχεδόν, οὐδὲ μεταβήσεται τῶν παρεχομένων ἡ κυριότης, ἢ πάλιν εἰς σὲ ἀναδραμεῖται διὰ τοῦ παιδός, εἴ γε παράσχοις αὐτῷ τὰ ἐφ' οἷς ἥκω, τήν τε πόλιν τὸ Σίρμιον καὶ τὰ χρήματα κατ' ἔτος, ὅσα βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς τοῖς Κοτραγήροις[b] καὶ Οὐτιγούροις ἐδίδου, οἷα Βαϊανοῦ τήμερον δεσπόζοντος τούτων γε δήπου τῶν ἐθνῶν· ἔτι καὶ Οὐσδίβαδον τὸν Γήπαιδα καὶ τοὺς περὶ αὐτόν· οὐδὲ γὰρ περὶ τούτων ἀντερεῖ τις ὡς οὐχὶ πεφύκασιν ἀνδράποδα Βαϊανοῦ. ταῦτα ὁ Ταργίτης ἔλεξεν. ἀτὰρ ὁ βασιλεύς· οὐ πρεσβευσόμενος ἥκεις, ὡς ἔοικεν, ὦ Ταργῖτα, μᾶλλον μὲν οὖν πρὸς ἀγνοοῦντας ἡμᾶς τεκμηριώσασθαι βουλόμενος τῶν Ἀβάρων τοὺς τρόπους. εἰ γάρ, ὥς φατε, δοίημεν ὑμῖν τὰ ὅσα τοῖς πρώην Οὔννοις, οἴκτῳ μᾶλλον καὶ οὐ φόβῳ, τῷ μὴ ἐθέλειν αἷμα ἐκχεῖν, Ἰουστινιανὸς ἐδίδου, γελοῖόν γε ἂν εἴη, † καὶ οἷς τὸ φιλάνθρωπον ἀπονέμειν δεῖ καὶ οἷς ἀντιτάττεσθαι, φανῶμεν οἱ αὐτοί, ὁπότε οἱ δείλαιοι Κοτράγηροί[c] τε καὶ Οὐτίγουροι, οὓς διαβεβαιοῦσθε πρὸς ἡμῶν κομίζεσθαι χρήματα, τοῦτο μὲν φυγόντες ἡμᾶς, τοῦτο δὲ πεπτωκότες ὑφ' ἡμῶν τυγχάνουσιν

[a] Κουτρίγοροι O Κουτρίγουροι Nieb. [b] Κουτραγούροις O. [c] κοτράγηροι hic O.

Виталиан, за да кажат на императора да му бъдат дадени Сирмиум и обичайните пари, които котрагирите и утигурите получавали от император Юстиниан, понеже хаганът бил покорил тези две племена,[1] а също така и гепида Усдибад. Той казвал, че всички гепиди му принадлежат, понеже и те били победени от него. И тъй, когато пратениците пристигнали в столицата и се явили при императора, Таргитий казал: „Царю, идвам изпратен от твоя син, защото ти си наистина баща на Баян, нащия господар. Затова аз съм убеден, че ти ще бъдеш готов да покажеш своята любов към сина си, като му дадеш това, което му се пада като на син.[2] Ето защо, като мислим така, а може би и ти мислиш като нас, няма ли да му дадеш почтените дарове? Защото ти, тъй да се каже, ще предадеш даровете не на чужд човек, нито на някакъв неприятел, нито пък ще бъде прехвърлена другиму собствеността на даваните неща, понеже тя чрез сина ти отново ще се възвърне при тебе, ако му дадеш тези неща, заради които съм дошел. Той [иска] именно града Сирмиум и парите, които император Юстиниан всяка година даваше на котрагирите и утигурите, понеже днес Баян е господар на тези народи; също така иска и гепида Усдибад и неговите другари, защото никой не ще възрази, че те не са роби на Баяна." Това казал Таргитий. А императорът отговорил: „Ти си дошел, както изглежда, Таргитие, не за да вършиш службата на пратеник, но по-скоро от желание да запознаеш нас неосведомените с нравите на аварите. Ако дадем, както казвате, на вас това, което Юстиниан даваше неотдавна на хуните[3] по-скоро от съжаление, отколкото от страх, понеже не искаше да пролива кръв, то смешно би било да се покажем същите и към тези, към които трябва да проявяваме човеколюбие, и към онези, на които трябва да се противопоставяме, тогава, когато нещастните котрагири и утигури, за които твърдите, че получавали от нас пари, са съвършено унищожени: отчасти след като избягаха оттук, отчасти след като бяха

[1] Във връзка с покоряването на двете племена вж. тълкуванията на *Marquart,* Chronologie, p. 80 sq.; *Златарски,* пос. съч., I, 1, стр. 74. [2] Според схващанията на византийците известни чужди владетели били смятани за духовни чада на византийския император. За подробности вж. *F. Dölger,* Der Bulgarenherrscher als geistlicher Sohn des byzantinischen Kaisers. Сборник П. Ников. София 1940, стр. 219. — *Idem,* Die „Familie der Könige" im Mittelalter. Historisches Jahrbuch, 1940, p. 397 (=*Фр. Дьолгер,* Средновековното „семейство на владетелите и народите" и българският владетел. СпБАН, Ист.-фил. LVI (1943), стр. 181 сл.). [3] Под хуни тук се разбират кутригурите и утигурите.

ἄρδην ἠφανισμένοι. τί οὖν παράσχοιμεν ὑμῖν τὰ τῶν ἡσσωμένων; ἀλλ' οὐ τῇ φύσει ξυνᾴδει τῶν πραγμάτων καὶ κρατεῖν ἅμα καὶ ὑπὲρ τῶν κεκρατημένων ἑτέροις χρήματα καταθεῖναι. οὐ γὰρ ἀποχρῶν, εἰ φανείημεν ἅπαξ τοῦ τὰ δέοντα φρονεῖν ἐστερημένοι, ἀλλὰ γὰρ καὶ εἰς συνήθειαν ἕλκειν τὴν ἀφροσύνην οἴεσθε δεῖν. τί οὖν ποιοῦμεν τὸν Οὐσδίβαδον; ὑμῖν ἀποδοίημεν; οὐχ οὕτω πεφύκαμεν ἠλίθιοι ὥστε τὰ ἡμέτερα καταπροέσθαι καὶ ταῦτα βαρβάροις καὶ λυμαινομένοις τῇ καθ' ἡμᾶς πολιτείᾳ. ὁ γὰρ πρὸ ἡμῶν τὸ βασίλειον ἀναδεδεγμένος κράτος Γήπαιδας ἐπήλυδας ὄντας εἰσεποιήσατο καὶ χώραν αὐτοῖς ἀπένειμε τὴν περὶ τὸ Σίρμιον, εἶτα καὶ πολέμου κινηθέντος αὐτοῖς ὡς Λογγιβάρδους, ὥσπερ εἰκός, ξυνεπελαβόμεθα τοῦ κινδύνου τοῖς οἰκείοις, καὶ ἂν ἐκράτουν οἱ Γήπαιδες τῇ Ῥωμαίων χειρί, εἴ γε μὴ ἀνδραποδώδεις ὤφθησαν καὶ τῷ τῆς γνώμης δολερῷ τοὺς εὐεργέτας ἐλύπησαν. ἀνθ' ὧν ἐπιβουλεύσαντας ἡμῖν ἀσύγγνωστα οὐ Ῥωμαίοις ἔδοξε μετελθεῖν τοὺς ἀγνωμονήσαντας, οἷς ἔνεστι μὴ ἀντιτιθέναι τὰς τιμωρίας ἰσορρόπους τοῖς πλημμελήμασι, μᾶλλον μὲν οὖν περιδεῖν, ὡς ἂν ὑφ' ἑτέρων ἐς τὸ παντελὲς διαφθαρήσοιντο. εἰ τοίνυν ἄλλως οὐκ ἔχει ταῦτα, ἐπείπερ ἡμεῖς ἐπεγκαλεῖν ἄξιοι καθεστήκαμεν, ὅτι τοὺς ἡμῖν ἀνήκοντας ἔχετε Γήπαιδας, ἀντέστραπται καθ' ἡμῶν τὰ τῶν ἐγκλημάτων. ὑμεῖς μὲν γὰρ τὸν Οὐσδίβαδον, ἡμεῖς δὲ καὶ τοὺς Γήπαιδας ὑμᾶς τοὺς λοιποὺς εἰσπράξοιμεν. Ῥωμαῖοι γὰρ ἄνωθέν τε καὶ ἐξ ἀρχῆς σωφρονίζειν ἐτάχθημεν τὸ ἀνόητον, οὐ μὴν ἀνόητοί τινες εἶναι νομίζεσθαι. ἀλλὰ τὸ Σίρμιον ἐγχειρίσωμεν βαρβάροις; οὐκ ἀρκέσει γὰρ ὑμῖν τὸ περιεῖναι μέχρις ὅπλα κινεῖν οὐ βούλοιντο Ῥωμαῖοι. ἀλλ' ἐρεῖς, ὦ Ταργῖτα, ὅτι διαβήσεται Ἴστρον ὁ Χαγάνος, ἔτι γε μὴν καὶ τὸν Ἕβρον[a], καὶ ὅτι τὰς ἐπὶ Θρᾴκης αὐτοβοεὶ παραστήσεται πόλεις. ἀλλὰ προφθάσουσιν αἱ Ῥωμαϊκαὶ δυνάμεις καὶ τῆς ἐλπίδος αὐτὸν ἀφαιρήσονται, καὶ μᾶλλον αὐτοὶ σκευαγωγήσουσι τὰ Ἀβάρων. καὶ οὐ πασόμεθα καταβάλλοντές τε καὶ χειρούμενοι, ἕως ἂν ἐφυβρίζῃ τὸ βάρβαρον. λυσιτελήσει δὲ Ῥωμαίοις ἀντὶ τῆς εἰρήνης ὁ πόλεμος. Ἀβάρων γὰρ τῶν νομάδων τε καὶ ἐπηλύδων καθεστάναι φίλους τῆς

[a] *ἔμβρον* O corr. Nieb.

избити от нас. Защо прочее да даваме на вас това, което дават победените? Не съответствува на природата на нещата едновременно да побеждаваш и да плащаш пари на други заради онова, което си завладял.[1] Не е ли достатъчно, че веднъж не съумяхме да обмислим това, което беше необходимо, та смятате, че безразсъдността трябва да се превърне дори в навик? Какво прочее да правим с Усдибад? Да ви го върнем ли? Ние не сме така глупави, че да предадем нашето, и то на варвари и вредители на нашата държава. Защото този, който имаше императорска власт преди нас, прие гепидите, които бяха пришълци, и им даде областта около Сирмиум. След това, когато те обявиха война на лангобардите, ние подкрепихме, както е естествено, своите в опасността. И гепидите щяха да победят с ромейска помощ, ако не бяха се показали робоподобни и не бяха огорчили своите благодетели с коварството си. В отплата на това те замислиха най-непростими неща срещу нас, ромеите обаче не пожелаха да накажат неблагодарниците, на които не може да се наложат наказания, съответни на престъпленията им, но предпочетоха по-скоро да ги оставят да бъдат изцяло унищожени от други. Ако наистина това е така, то обвиненията срещу нас отпадат, понеже тъкмо ние сме в правото си да ви обвиняваме, че държите принадлежащите нам гепиди. Щом вие изисквате Усдибад, то ние пък искаме от вас останалите гепиди. Ние ромеите сме отредени свише и от край време да вразумяваме безразсъдните, а не някои да ни смятат за безумци. Какво, Сирмиум ли да предадем на варварите? Защото не ще бъдете сигурни в своята победа, докато ромеите не пожелаят да вдигнат оръжието. Но, Таргитие, ще кажеш, че хаганът ще премине Истър, а също и Хеброс[2] и ще завладее още при първото нападение градовете на Тракия. Обаче ромейските войски ще го изпреварят, ще му отнемат тази надежда и по-скоро те самите ще отнемат имуществата на аварите. И докато варварите са надменни, не ще престанем да убиваме и да пленяваме. За ромеите войната ще бъде по-изгодна от мира, защото по-тежко е да си приятел на скитниците

[1] Според византийския обичай завзетата от чужди народи византийска земя се смятала като подарък от императора. Срв. *K. Jireček*, Geschichte der Serben, I, Gotha 1911, p. 107. [2] Хеброс (Hebrus) е античното име на р. Марица.

ὡς αὐτοὺς δυσμενείας βαρύτερον, ἄλλως τε καὶ φιλίας ὑπούλου καθεστώσης. κρεῖσσον ἐν τοῖς σώμασιν καὶ οὐχὶ ταῖς ψυχαῖς φέρειν τὰ τραύματα. πρὸς ταῦτα, ὦ Ταργῖτα, καὶ τόξα καὶ ἵπποι καὶ μυρίαι δυνάμεις ὁπλιτῶν ἔστωσαν ἐν παρασκευῇ· οὐ γὰρ ἡσυχία τοῦ συνοίσοντος αἱρετώτερον. τοσαῦτα εἰπὼν ὁ αὐτοκράτωρ μεγαληγορίᾳ τε χρησάμενος πολλῇ τῶν Ἀβάρων ἀφῆκε τοὺς πρέσβεις, πρότερον Βώνῳ τῷ στρατηγῷ ἐν γράμμασι πλεῖστα ἐπιμεμψάμενος ὅτι γε ὅλως αὐτῷ τοιάδε προϊσχομένους ἔστειλεν ἐς Βυζάντιον, πρός γε καὶ σημήνας ἔργου ἔχεσθαι καὶ πάντα τὰ πολεμιστήρια ὄργανα ἐπισκευάζειν, σαφῶς ἐπιστάμενος ὡς ξυγκροτηθήσεται ὁ πρὸς Ἀβάρους πόλεμος καὶ μάλα αὐτίκα. καὶ δὴ ὁ Βῶνος, ἐπεὶ τὸ βασίλειον ἀνελέξατο γράμμα, τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἐξηρτύετο. (pp. 195,26—198, 10)

и пришълците авари, отколкото техен враг, понеже и без това тяхното приятелство е притворно. По-добре е да се носят раните по тялото, отколкото в душата. Освен това, Таргитие, ще бъдат приготвени и лъкове, и коне, и хиляди тежковъоръжени войски, защото спокойствието не е за предпочитане пред това, което ще бъде полезно.“ Императорът произнесъл тази реч с голямо самохвалство и отпуснал аварските пратеници. Преди това той смъмрил твърде много с писмо стратега Бонос, загдето изобщо му е изпратил във Византион лица, които предлагали такива неща. Освен това императорът му заповядал да се залови за работа и да приготви всички бойни снаряжения, понеже той бил уверен, че войната срещу аварите ще избухне, и то веднага. И наистина Бонос, след като прочел императорското писмо, почнал да се готви за войната.

4. *De Valentino ad Turxanthum misso et de pace inter Romanos et Turcos rupto*

I 14. *Ὅτι περὶ τὸ δεύτερον ἔτος τῆς Τιβερίου Καίσαρος ἡγεμονίας, μικρῷ πρότερον ἢ τάδε ξυνενεχθῆναι τὰ περὶ Χοσρόην, πρεσβεία ἐστάλη αὖθις ἀπὸ Ῥωμαίων ὡς Τούρκους, Οὐαλεντίνου ἐς τοῦτο χειροτονηθέντος· εἷς δὲ οὗτος τῶν βασιλείων ξιφηφόρων. καὶ οὖν ἐπεὶ αὐτῷ ἐπετέθη ἡ πρᾶξις, ἄρας ᾤχετο σὺν τοῖς κατ᾽ αὐτὸν ὀπαδοῖς, ἔτι γε μὴν καὶ Τούρκοις ρʹ πρὸς τοῖς ἕξ. ἐνεδήμουν γὰρ τηνικαῦτα Τοῦρκοι κατὰ τὸ Βυζάντιον ἤδη ἐκ πολλοῦ ὑπὸ τοῦ σφετέρου ἄλλοτε ἄλλοι ἐκπεμφθέντες ἔθνους. ἐνίους μὲν γὰρ αὐτῶν Ἀναγκάστης ἐνταῦθα ἐπεκόμισεν ἐς πρεσβείαν ἐκεῖσε ἀφικόμενος, τινὲς δὲ ἅμα Εὐτυχίῳ τὴν ἄφιξιν ἐποιήσαντο κατὰ τὴν βασιλίδα πόλιν, ἄλλοι δὲ ἐτύγχανον κατὰ τὸ Βυζάντιον διατρίβοντες μετ᾽ αὐτοῦ δῆτα Οὐαλεντίνου πρότερον ἀφιγμένοι (δὶς γὰρ Οὐαλεντῖνος ἐπρεσβεύσατο ὡς Τούρκους), ἄλλοι δὲ σὺν Ἡρωδιανῷ, ὁμοίως δὲ καὶ ἅμα Παύλῳ τῷ Κίλικι, ὡς ἐξ ἁπάντων τούτων ξυναθροισθῆναι Σκύθας ἄνδρας ἐκ τοῦ φύλου τῶν ἐπιλεγομένων Τούρκων ἓξ πρὸς τοῖς ρʹ· οὓς δὴ ἅπαντας ἀναλαβὼν Οὐαλεντῖνος ἀπῆρε τοῦ βασιλείου ἄστεος. χρησάμενος δὲ ταῖς ταχυπλόοις τῶν ὁλκά-*

4. *Ромеите изпращат Валентин при Турксант. Турките скъсват с ромеите*

Около втората година от управлението на император Тиберий,[1] малко преди да станат разказаните неща с Хосрой, ромеите изпроводили отново пратеници при турките. За техен водач бил избран Валентин, един от императорските мечоносци. И тъй, след като му била възложена тази работа, той потеглил заедно със своите придружници, а също и със сто и шест турки. Защото тогава от дълго време вече пребивавали във Византион турки, които били изпратени от своя народ по една или друга причина. Едни от тях бил довел със себе си тук Анагаст[2], когато дошел като пратеник оттам, а други дошли в столицата заедно с Евтихий, трети пък се намирали във Византион, дошли от по-рано със самия Валентин, който два пъти ходил като пратеник при турките, четвърти — с Херодиан, а също и с киликиеца Павел. Така се събрали сто и шест мъже скити от племето на така наречените турки. Валентин взел със себе си всички тях и отпътувал от царския град. С бързоплувни товарни кораби

[1] Тиберий бил провъзгласен за съуправител на болния император Юстин II през 579 г. За събитията, засегнати в настоящия откъс, вж. подробности у *Marquart*, Chronologie, p. 81 sq. — *Grousset*, op. cit., p. 129. — *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 399 сл. — *Златарски*, пос. съч., I, 1, стр. 78 сл. [2] Повече посочвания за Анагаст вж. у *Moravcsik*, op. cit., II, p. 73.

δων διά τε Σινώπης καὶ Χερσῶνος, † ἥ ἐστιν ἀντικρὺ ἡ ἰόνα τοῦ ἡλίου ἀνατολῶν πέφυκεν ἱδρυμένη, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ Ἀπατούρας, ἔτι τε καὶ διὰ Φούλων[a]. *κατὰ δὴ τῆς † ψαμαθώδες τῆς * * * παρέθει τὰ ὄρη τῆς Ταυρικῆς τὰ νεύοντα ἐπὶ μεσημβρίαν. ἐκεῖνα δὴ οὖν τὰ ἐκ τῶν λιμναίων ὑδάτων περιθεόμενα πεδία οἵ γε ἀμφὶ Οὐαλεντῖνον ἱππασάμενοι καὶ ἑτέρους δὲ πλείστους δονακώδεις τε καὶ λοχμώδεις ἔτι τε καὶ ὑδατώδεις διεληλυθότες χώρους, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς λεγομένης Ἀκκάγας (ὄνομα δὲ γυναικὸς ἀρχούσης τῶν ἀνὰ τὰ ἐκείνη Σκυθῶν χειροτονηθείσης τηνικαῦτα ἐς τοῦτο ὑπὸ Ἀναγαίου, ὃς ἐκράτει τοῦ φύλου τῶν Οὐτιγούρων*[b]*) ὡς δὲ ξύμπαν εἰπεῖν, πολλαῖς ἀτραποῖς ὁμιλήσαντες καὶ δυσχωρίαις παρεγένοντο ἔνθα τὰ πολεμικὰ σύμβολα τοῦ Τουρξάνθου ἐτύγχανεν ὄντα· οὗτος δὲ εἷς τῶν παρὰ Τούρκοις ἡγεμόνων. ἐν ὀκτὼ γὰρ μοίραις διεδάσαντο τὰ ἐκείνη ἅπαντα, οἷς γε τοῦ φύλου τῶν Τούρκων ἔλαχε προεστάναι· Ἀρσίλας δὲ ὄνομα τῷ παλαιτέρῳ μονάρχῳ Τούρκων.*

Ὁ γοῦν Οὐαλεντῖνος παρὰ τὸν Τούρξανθον ἀφικόμενος, ὃς πρὸ τῶν ἄλλων ἡγεμόνων ὑπαντιάζων ἐτύγχανε τοῖς ἐκεῖσε παραγενομένοις, εἶτα συνησθῆναι φράσας τῷ Καίσαρι Ῥωμαίων (ἐς τοῦτο γὰρ ἀφῖκτο ἐκεῖσε προσφθεγξόμενος τοὺς προεστῶτας τοῦ φύλου τῶν Τούρκων, Τιβερίου ἤδη ἐς τὸ τῶν Καισάρων ἀναβεβηκότος κράτος), πρὸς τοῖς καὶ ὡς ἂν ἡ φιλοφροσύνη οὐχ ἧττον ἐν βεβαίῳ ἔσοιτο καὶ αἱ μεταξὺ Ῥωμαίων τε καὶ Τούρκων προελθοῦσαι σπονδαί, ἃς ἔθεντο Σιλζίβουλός τε καὶ Ἰουστῖνος ὁ βασιλεύς, Ζημάρχου πρώτου ἐκεῖσε φοιτήσαντος, ἡνίκα ἐσήμανεν ὁ Σιλζίβουλος ὡς ὁ Ῥωμαίων φίλος οὐχ ἧττον καὶ αὐτῷ ἐπιτήδειος καὶ ὁ δυσμενὴς ὁμοίως, καὶ ὅπως τὰ τοιάδε ἄτρωτά τε καὶ ἀπαράσπαστα μένοι. τῷ τοι ἄρα ἐπειδὴ τηνικαῦτα Ῥωμαῖοι Πέρσαις ἐπολέμουν, ἐπὶ τῇ προσρήσει ἔφη Οὐαλεντῖνος δέον εἶναι ἐν καιρῷ καὶ αὐτὸν ἐπιθέσθαι Πέρσαις. ταῦτα πρεσβεύοντος αὐτίκα ὁ Τούρξανθος· ἄρα οὖν οὐχὶ ὑμεῖς, ἔφη, οὗτοι ἐκεῖνοί ἐστε Ῥωμαῖοι, δέκα μὲν γλώτταις, μιᾷ δὲ χρώμενοι ἀπάτῃ; καὶ ἅμα λέγων ἐπέβυσε τοῖς δέκα δακτύλοις τὸ στόμα τὸ ἑαυτοῦ. εἶτα ἔλεξεν αὖθις· ὥσπερ νῦν ἐπὶ τῷ κατ'

[a] *διὰ φύλων* (*διαφύλων* EP) O. [b] *ἰουττιγούρων* MP corr. Nieb.

той минал през Синоп и Херсон, разположени срещу..., който се издига към изгрев слънце, а също и през Апатура[1], както и през Фули[2]. По крайбрежието на...[3] минал бързо покрай южните склонове на планините на Таврическия полуостров. И тъй Валентин и неговите спътници, след като пропътували на коне известните равнини, оградени от блата, преминали много други места, покрити с тръстика и гори, а също обилни с вода, както и през така наречената област Акага (това е име на жена, която управлявала тамошните скити и била назначена по онова време на тази служба от Анагай, господар на племето утигури), накъсо казано, след като пребродили много пътища и мъчнопроходими места, пристигнали там, гдето били бойните знамена на Турксант[4]. Той бил един от вождовете на турките, защото тези, които стоят начело на племето турки, били разделили цялата тамошна държава на осем части.[5] Предишният владетел се казвал Арсилас[6].

Когато дошел при Турксант, който преди другите вождове посрещнал пристигналите там пратеници, Валентин му предал поздравите от страна на императора на ромеите. Той отишел там, за да поздрави вождовете на племето турки, понеже Тиберий бил поел вече императорската власт. Освен това [Валентин] имал за цел да заздрави приятелските отношения и да направи да останат ненарушими и неразривни договорите между ромеи и турки, сключени по-рано от Силзивул и император Юстин, когато Зимарх за пръв път се явил там и Силзивул заявил, че приятелят на ромеите ще бъде и негов приятел, и врагът негов враг. — Затова при поздрава си Валентин му казал, че трябва своевременно и той да нападне персите, понеже по това време ромеите воювали с персите. След като пратеникът казал това, Турксант отговорил веднага: „Не сте ли вие същите онези ромеи, които си служат с десет езика, но с една измама?“ Едновременно с тези думи той затиснал устата си с десетте пръста и след това казал отново:

[1] Апатура е бил гръцки град в Кримския полуостров. [2] Фули се е намирало на Таманския полуостров. Това селище се споменува като седалище на митрополит. Вж. *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 400. [3] Текстът на това място е развален. [4] Приема се, че турската форма на името Турксант е Türk-šad. Срв. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 276. [5] Броят на самостоятелните турски области изглежда не е бил постоянен. Докато по-рано те са били четири, тук се споменуват осем, а Теофилакт Симоката (вж. *Theoph. Simocattae* Hist., VII, 7, 8) говори за седем. [6] Турската форма на името е Arslan. Вж. посочванията у *Moravcsik*, op. cit., II, p. 75.

ἐμὲ στόματι δάκτυλοί εἰσι δέκα, ὡσαύτως δὲ καὶ ὑμεῖς οἱ Ῥωμαῖοι πλείοσι κέχρησθε γλώσσαις· καὶ ταύτῃ μὲν ἐμὲ ἀπατᾶτε, τῇ δὲ ἄλλῃ τὰ κατ᾽ ἐμὲ ἀνδράποδα τοὺς Οὐαρχωνίτας· καὶ ἁπλῶς ἅπαντα τὰ ἔθνη ῥημάτων τε ποικιλίᾳ καὶ τῷ δολερῷ τῆς διανοίας εἰρωνευόμενοί τε καὶ ὑποθωπεύοντες αὐτὰ μὲν ὥσπερ ἐπὶ κεφαλὴν ὠσθέντα τῇ βλάβῃ περιφρονεῖτε, ὑμῖν δὲ αὐτοῖς τὸ λυσιτελὲς ἐκπορίζετε. ἀλλὰ γὰρ καὶ ὑμεῖς οἱ πρέσβεις ἠμφιεσμένοι τὸ ψεῦδος ἥκετε ὡς ἐμέ, καὶ ὁ στείλας ὑμᾶς οὐχ ἥκιστα πέφυκεν ἀπατεών. καὶ ὑμᾶς μὲν διαχειρίσομαι παραχρῆμα καὶ οὐκ ἐς ἀναβολήν· ὀθνεῖον γάρ τι καὶ ἔκφυλον ψεύδεσθαι Τούρκῳ ἀνδρί. ὁ δὲ καθ᾽ ὑμᾶς βασιλεὺς ἐκτίσει μοι δίκας ἐν δέοντι, ἐμοὶ μὲν φιλίας ἐχόμενα διαλεγόμενος, τοῖς δὲ δὴ Οὐαρχωνίταις τοῖς ἡμετέροις δούλοις (ἐδήλου δὲ τοὺς Ἀβάρους) ἀποδράσασι τοὺς δεσπότας γενόμενος ἔνσπονδος. οἱ μὲν Οὐαρχωνῖται, ἅτε κατήκοοι Τούρκων, ἡνίκα βούλομαι, ὡς ἐμὲ ἥξουσι καί, εἴ γε τὴν κατ᾽ ἐμὲ ἱππείαν ἐσαθρήσουσι μάστιγα ὡς αὐτοὺς ἐκπεμφθεῖσαν, ἐς τὰ κατώτατα φεύξονται τῆς γῆς· ἀντιβλέποντες δὲ ἡμῖν, ὡς εἰκός, οὐ φονευθήσονται ξίφεσι, μᾶλλον μὲν οὖν ταῖς ὁπλαῖς καταπατηθήσονται τῶν ἡμετέρων ἵππων καὶ δίκην ἀπολοῦνται μυρμήκων. καὶ περὶ μὲν τῶν Οὐαρχωνιτῶν ταῦτα ὑμῖν ἐν βεβαίῳ. ὑμεῖς δέ, ὦ Ῥωμαῖοι, τί δῆτα ἄρα τοὺς κατ᾽ ἐμὲ πρέσβεις διὰ τοῦ Καυκάσου ὁδοιποροῦντας ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ἄγετε, ὡς ἐμὲ φάσκοντες μὴ εἶναι ἑτέραν ἀτραπόν, δι᾽ ἧς αὐτοῖς ἔσται ἡ πορεία; ταῦτα δὲ ἐπιτελεῖτε, ὡς ἀπείποιμι διὰ τὰς δυσχωρίας ἐπιθέσθαι τῇ Ῥωμαίων ἐπικρατείᾳ. πλὴν ἔγωγε ἐξεπίσταμαι μάλα ἀκριβῶς ὅποι τε ὁ Δάναπρις ποταμός, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὁ Ἴστρος ἔνθα καταρρεῖ καὶ ἵνα ὁ Ἕβρος, ὁπόθεν τε ἐπεραιώθησαν ἐς τὴν Ῥωμαϊκὴν τὸ ἡμέτερον δουλικὸν οἱ Οὐαρχωνῖται. οὐκ ἀγνοῶ τὴν καθ᾽ ὑμᾶς δύναμιν. ἐμοὶ γὰρ ὑποκέκλιται πᾶσα ἡ γῆ, ἀρχομένη μὲν ἐκ τῶν τοῦ ἡλίου πρώτων ἀκτίνων, καταλήγουσα δὲ ἐς τὰ πέρατα τῆς ἑσπέρας. ἐσαθρήσατε, ὦ δείλαιοι, τὰ Ἀλανικὰ ἔθνη, ἔτι γε μὴν καὶ τὰ φῦλα τῶν Οὐνιγούρων[a], *οἵ γε ἐπὶ πολὺ θαρραλέοι τέ τινες ὄντες καὶ τῇ οἰκείᾳ πίσυνοι δυνάμει ἀντετάξαντο μὲν τῷ ἀκαταμαχήτῳ τῶν Τούρκων, οὐκ ἀπώναντο δὲ τῶν ἐλπίδων. ταύτῃ τοι καὶ ὑπακούουσιν ἡμῖν καὶ ἐν μοίρᾳ καθεστήκασι δούλου.*

Τοσαῦτα μὲν οὖν τῷ Τουρξάνθῳ ἐκεκόμπαστο· ὑψαγόρας γάρ τις ἀνὴρ καὶ ἀλαζονείᾳ χαίρων. (pp. 203,24 — 206,21)

„Както сега на моята уста има десет пръста, така и вие ромеите си служите с много езици: с единия мамите мене, а с другия моите роби вархонитите[1]. И изобщо, като се подигравате с всички народи и ги ласкаете с разнообразни думи и с коварство, вие ги изоставяте, когато паднат в беда, а за себе си извличате ползата. Ето и вие пратениците сте дошли при мене, облечени в лъжа, и този, който ви е изпратил, е не по-малко измамник. И аз веднага и без отлагане ще ви убия, защото лъжата е нещо чуждо и несвойствено на турките. А вашият император ще бъде наказан, както трябва, понеже на мене говори приятелски неща, а на вархонитите, нашите роби (подразбирал аварите), които са избягали от господарите си, е станал съюзник. Вархонитите, понеже са подвластни на турките, ще дойдат при мене, когато пожелая, и ако съгледат, че моят конски бич се приближава към тях, ще избягат вдън земи. Но ако окажат съпротива, както е естествено, те не ще бъдат избити с мечове, но по-скоро ще бъдат сгазени от копитата на нашите коне и ще загинат като мравки. Бъдете уверени, че това ще стане с вархонитите. А вие, ромеи, защо прекарвате моите пратеници, които пътуват за Византион, през Кавказ и ми казвате, че няма друг път, по който те могат да пътуват? Вие вършите това, за да се откажа да нападна ромейската империя поради мъчнопроходимите места. Обаче аз зная много добре где тече реката Данаприс[2], а също и Истър и где Хеброс, и откъде са преминали в ромейската земя вархонитите, нашите роби. Познавам много добре вашата сила, защото цялата земя, като се започне от първите лъчи на слънцето и се свърши с пределите на запада, ми е подвластна. Погледнете, нещастници, аланските народи, а също и племената утигури, които като много смели люде и които се уповават на собствените си сили, се противопоставиха на непобедимите турки, обаче надеждите им не се сбъднаха. Защото те ни се подчиняват и са наши роби.

Турксант толкова много се хвалил, защото обичал да говори големи работи и изобщо да се хвали.

a *οὐνιγούρων* B *οὐνιγόρων* E *οὐιγούρων* P *Οὐτιγούρων* Nieb. At *Οὐνόγουροι* apud Priscum Frg. 30. *Ὀνόγουροι* ap. Agathiam *Οὐννουγοῦροι* III 5. Theoph. Simocatta VII 8, 3; 13.

1 Формата вархонити представя съчетание от вар и хуни, подобно на формите аланорси (сиреч алани и орси — вж. Ptolem., VI, 14), *βλαχοβούλγαροι* и др. Срв. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 192. 2 Данаприс е дн. Днепър.

*Οὕτω δὲ Οὐαλεντίνου εἰρηκότος, ὁ Τούρξανθος ἔφη ὥς· δέον ὑμᾶς ἐνταῦθα ἀφιγμένους, ὦ Ῥωμαῖοι, ἐν μεγίστῳ τε πένθει εὑρόντας ἐμέ (ἀρτιθανὴς γάρ μοι Σιλζίβουλος ὁ πατήρ) καταχαράττειν τὰ πρόσωπα ταῖς μαχαίραις ἑπομένους τῷ παρ' ἡμῖν ἐπὶ τοῖς τεθνεῶσιν ἰσχύοντι νόμῳ. καὶ δὴ αὐτίκα Οὐαλεντῖνος καὶ ὅσοι γε αὐτῷ ἐπηκολούθησαν τοῖς αὐτῶν ξιφιδίοις διεχαράξαντο τὰς σφᾶς αὐτῶν παρειάς. τότε δὲ ἐν μιᾷ τῶν πενθίμων ἡμέρᾳ τέτταρας δοριαλώτους Οὔννους δεσμώτας ἀγαγὼν κατοιχομένῳ ἤδη τῷ πατρί, (δόχια δὲ τῇ οἰκείᾳ γλώττῃ προσαγορεύουσι τὰ ἐπὶ τοῖς τεθνεῶσι νόμιμα) τούτους δὴ οὖν τοὺς δειλαίους ἐς μέσον ἀγαγὼν ἅμα τοῖς πατρῴοις ἵπποις τῇ βαρβάρῳ ἐνεκελεύετο φωνῇ ἐκεῖσε ἀπιοῦσιν ἀναγγεῖλαι Σιλζιβούλῳ τῷ πατρί, ὁπόσην αὐτῷ * * * ἐπειδὴ δὲ τὰ τῆς πατρῴας ταφῆς ἐπετέλεσεν ὁ Τούρξανθος, ἕτερα πλεῖστα ὅσα διαλεχθεὶς Οὐαλεντίνῳ εἶτα ἀφῆκεν ἐς τοὺς ἐνδοτέρω ἡγεμόνας τῶν Τούρκων, ἔτι τε καὶ ὡς τὸν αὐτοῦ ὅμαιμον τὸν λεγόμενον Τάρδου ποιούμενον τὰς διαίτας κατὰ δὴ τὸ Ἐκτὲλ[a] ὄρος· δύναται δὲ τὸ Ἐκτὲλ χρυσοῦν. ἐκεῖσε τοίνυν κατὰ τὸ Ἐκτὲλ ὄρος ἀπιόντος Οὐαλεντίνου, ἠπείλησεν ὁ Τούρξανθος ἦ μὴν αὐτίκα ἐκπολιορκήσειν τὴν Βόσπορον. † ἀρξαμένων τοιγαροῦν παραχρῆμα ὄγε σὺν πλείστῃ δυνάμει Τούρκων ἐξέπεμψε τὸν Βώχανον καθαιρήσοντα Βόσπορον, Ἀναγαίου ἤδη περὶ τὰ ἐκεῖσε στρατοπεδευομένου σὺν ἑτέρᾳ δυνάμει Τούρκων.*

След като Валентин отговорил, Турксант казал: „Вие, ромеи, понеже сте дошли тук и ме намерихте в най-голяма скръб (защото баща ми Силзивул умря неотдавна), трябва да нарежете лицата си с ножовете си според нашия обичай за умрелите.“ И Валентин и спътниците му веднага нарязали със своите ножове бузите си.[1] Тогава в един от траурните дни [Турксант] довел четирима пленени хуни при вече умрелия си баща. Обичаите за умрелите те наричат на своя език д о х и я[2]. Сетне, след като оставил тези нещастници заедно с бащините си коне в средата, заповядал им на варварски език, когато отидат на онзи свят, да съобщят на баща му Силзивул колко голяма е неговата [скръб][3]. Подир погребението на баща си Турксант разговарял с Валентин за много други неща и после го пуснал да иде във вътрешността при вождовете на турките, а също и при неговия брат Тарду[4], който пребивавал тогава в планината Ектел. А Ектел значи „Златна“. Когато Валентин пътувал за там, именно за планината Ектел, Турксант се заканил, че непременно ще превземе Босфора[5]. Ето защо при започването на военните действия той веднага изпратил Бохан с много голяма турска войска да завладее Босфора, когато вече стоял по онези места на стан Анагай с друга турска войска.

Ἐν ᾧ ἡ πόλις [καὶ] ὁ Βόσπορος ἥλω, οἱ πρέσβεις ἔτυχον παρὰ Τούρκοις οἱ τῶν Ῥωμαίων, κἀκ τούτου γέγονε δῆλον ὡς Τοῦρκοι ἐξεπολεμώθησαν Ῥωμαίοις. τῷ τοι ἄρα καὶ τοὺς σταλέντας, ἐν οἷς Οὐαλεντῖνος ὑπῆρχε, κατέσχεν ὁ Τούρξανθος ἐφυβρίζων τε ἐς αὐτοὺς καὶ ἀποφενακίζων καὶ τὰ ἄλλα κακῶς χρώμενος, εἶτα οὕτως ἀφῆκεν. (pp. 207,12 — 208,9)

Когато градът Босфор бил превзет, пратениците на ромеите се намирали при турките. Едва тогава станало явно, че турките са почнали да воюват с ромеите. Затова Турксант задържал пратениците (между които бил и Валентин), като ги обиждал, мамел и изобщо се отнесъл зле с тях. И след това ги пуснал.

5. Avares Sclavinorum regiones vastant

5. Аварите опустошават земите на славяните

I 15. *Ὅτι κεραϊζομένης τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ Σκλαβηνῶν*[b], *καὶ ἁπανταχόσε ἀλλεπαλλήλων αὐ-*

Когато Елада била опустошавана от славяните и опасностите една след друга

[a] *Ἐκτὲλ* in mg. rep. E. Idem ut videtur est mons, qui pg. 193, 12 *Ἐκτάγ* dicitur. [b] *σκλαβήνων* O corr. Nieb. et sic fere in sqq.

[1] Този обичай е бил разпространен всред кутригурите, хуните и славяните (вж. *J. Marquart*, Osteuropäische und Ostasiatische Streifzüge, Leipzig 1903, p. 112. — *Niederle*, Manuel, II, p. 46 sq.) и други народи. — *Бешевлиев*, Вярата, стр. 57. — *Grousset*, op. cit., p. 37 n. 2 ; 132. [2] Този термин е засвидетелстван също и във формата *догия* ; вж. посочванията у *Moravcsik*, op. cit., II, p. 112. [3] Обичаят да бъдат погребвани живи или нарочно убити роднини, приближени или слуги на умрелия заедно с него се среща у първобългарите, славяните, скитите и други народи. Вж. посочвания у *Бешевлиев*, Вярата, стр. 58 сл. — *Niederle*, op. cit., II, p. 47 sq. — *Grousset*, op. cit., p. 37, n. 2 ; p. 182, 309 sq. [4] Тарду (Tardus) управлявал между 575 и 603 г. За него вж. подробности у *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 401. — *Златарски*, пос. съч., стр. 81. — *Moravcsik*, op. cit., II, p. 252. — *Grousset*, op. cit., p. 130. [5] Босфорът е до Керч, при входа на Азовско море ; в древността е назоваван Пантикапеон. За събитията вж. *Grousset*, op. cit., pp. 130—228 sq.

τῇ ἐπηρτημένων τῶν κινδύνων, ὁ Τιβέριος οὐδαμῶς δύναμιν ἀξιόμαχον ἔχων οὐδὲ πρὸς μίαν μοῖραν τῶν ἀντιπάλων, μήτι γε καὶ πρὸς πᾶσαν, οὔτε μὴν οἷός τε ὢν πολέμοις σφίσιν ὑπαντιάζειν τῷ ἀνὰ τοὺς ἑῴους πολέμους τὰς Ῥωμαίων τετράφθαι δυνάμεις, πρεσβεύεται ὡς Βαϊανὸν τὸν ἡγεμόνα τῶν Ἀβάρων τηνικαῦτα οὐ δυσμενῶς ἔχοντα πρὸς Ῥωμαίους, ἄλλως δὲ τῇ καθ' ἡμᾶς πολιτείᾳ χαίρειν ἐθέλοντα δῆθεν εὐθὺς ἐκ προοιμίων τῆς αὐτοῦ Τιβερίου βασιλείας. ταύτῃ τοι καὶ πείθει γε αὐτὸν κατὰ Σκλαβηνῶν ἄρασθαι πόλεμον, ὡς ἂν ὁπόσοι τὴν Ῥωμαίων δῃοῦσι τοῖς οἰκείοις ἀνθελκόμενοι κακοῖς ἐπαρκέσαι τε βουλόμενοι τῇ πατρῴᾳ κατὰ τὸ μᾶλλον παύσαιντο μὲν τοῦ τὴν Ῥωμαϊκὴν λεηλατεῖν, οἱ δὲ περὶ τῆς οἰκείας τὸν κίνδυνον ἀναδέξονται. τοῦ Καίσαρος τοίνυν τὴν τοιάνδε ὡς αὐτὸν στείλαντος πρεσβείαν, οὔτι ἠπείθησεν ὁ Βαϊανός. ἐκπέμπεται δ' οὖν ἐπὶ τούτῳ Ἰωάννης, ὃς δὴ τῶν νήσων διήνυε τὴν ἀρχὴν τηνικαῦτα καὶ τὰς Ἰλλυρίδας ἰθύνειν ἔλαχε πόλεις. οὗτος παραγενόμενος ἐν Παιονίᾳ τῇ χώρᾳ μετήγαγεν εἰς τὴν Ῥωμαίων αὐτόν τε τὸν Βαϊανὸν καὶ τὰς τῶν Ἀβάρων δυνάμεις, ἐν ταῖς δὴ λεγομέναις ὁλκάσι μακραῖς τὰ βαρβαρικὰ διαβιβάσας πλήθη· καὶ λέγεται ἀμφὶ τὰς ξ' χιλιάδας ἱππέων θωρακοφόρων ἐς τὴν Ῥωμαίων διαπορθμευθῆναι. ἐνθένδε αὖθις διὰ τῆς Ἰλλυριῶν διαγαγών, εἶτα ἐς τὴν Σκυθῶν ἀφικόμενος, ἔμπαλιν διελθεῖν παρεσκεύασε τὸν Ἴστρον ἐν ταῖς καλουμέναις ἀμφιπρύμναις τῶν νεῶν. ἐπειδὴ δὲ ἐπεραιώθη ἐς τὸ καταντικρὺ τοῦ ῥείθρου, παραχρῆμα τάς τε κώμας ἐνεπίμπρα τῶν Σκλαβηνῶν καὶ ἐσίνετο τοὺς ἀγρούς, ἦγέ τε καὶ ἔφερεν ἅπαντα, οὐδενός πω τῶν ἐκεῖσε βαρβάρων θαρρήσαντός οἱ ἐς χεῖρας ἐλθεῖν, ἐς τὰ λάσια δὲ καὶ κατηρεφῆ τῆς ὕλης καταπεφευγότων. ἡ δὲ τῶν Ἀβάρων κίνησις κατὰ Σκλαβηνῶν ⟨ἐγίνετο⟩ οὔτι γε μόνον τῆς τοῦ Καίσαρος ἕνεκα πρεσβείας καὶ τῷ βούλεσθαι τὸν Βαϊανὸν Ῥωμαίοις ἐκτῖσαι χάριν, ἀνθ' ὧν ἐς τὰ μάλιστα ἐφιλοφρονεῖτό γε αὐτὸν ὁ Καῖσαρ, ἀλλ' ὅτι γε αὐτῷ καὶ ἔχθιστοι ὑπῆρχον ἰδίας ἕκατι δυσμενείας. ἔστειλε

я заплашвали отвсякъде, Тиберий нямал достатъчно силна войска да се бори нито с част от противниците, а още по-малко с всичките, нито пък бил в състояние да излезе срещу своите неприятели, тъй като ромейските войски били отправени за военните действия на изток[1], затова изпратил пратеници при Баян, предводителя на аварите. Баян тогава не бил враждебно настроен към ромеите, но, напротив, искал очевидно още от самото начало на царуването на същия Тиберий да бъде в приятелски отношения съ нашата държава. Затова той го убеждавал да предприеме война срещу славяните, та всички ония, които опустошавали ромейската земя, увлечени в собствените си нещастия, да предпочетат по-скоро да отбраняват бащината си земя, тъй че едните да престанат да ограбват ромейската земя, а другите да посрещнат опасността, която заплашвала собствената им земя. И тъй, когато императорът проводил при него пратениците с такава задача, Баян се съгласил да я изпълни. За тази цел бил изпратен Йоан, който тогава привършвал службата си началник на островите и получил управлението на илирийските градове[2]. Той, като пристигнал в Пеония[3], прехвърлил в ромейската земя самия Баян и аварските войски, като прекарал варварските пълчища с така наречените дълги товарни кораби. И както казват, били пренесени в ромейската земя около шестдесет хиляди конници, облечени в ризници. След това той отново ги превел през Илирик, после дошел в земята на скитите[4] и се приготвил да премине отново Истър с така наречените двукръмни кораби. А [Баян], като минал на отвъдния бряг на реката, незабавно опожарявал селата на славяните, опустошавал нивите им и откарвал и отнасял всичко, понеже никой от тамошните варвари не се осмелявал да влезе в сражение с него, но избягали в гъстите и дълбоки гори. Обаче походът на аварите срещу славяните станал не само поради поканата на императора и затова, че Баян искал да се отблагодари на ромеите за любезното отнасяне на императора към него, но и понеже му били много омразни поради лична вражда, и то защото предводителят на аварите бил

[1] Сиреч за тогавашните византийско-персийски войни. Срв. *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 383 сл.
[2] Йоан следователно бил praefectus Illyrici. Вж. *Stein*, Studien, pp. 105, 167. [3] Сиреч Панония. [4] Сиреч в дн. Румъния. Преминаването на Дунава е станало може би при Силистра. Вж. *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 396, бел. 1.

γὰρ ὡς αὐτὸν Δαυρέντιον καὶ τοὺς ὅσοι ἐν τέλει τοῦ ἔθνους ὁ τῶν Ἀβάρων ἡγούμενος σφᾶς τε ὑπακούειν κελεύων Ἀβάροις καὶ ἐς φόρου ἀπαγωγὴν ἔσεσθαι ἀναγράπτους. Δαυρίτας[a] δὲ καὶ οἵ γε ξὺν αὐτῷ ἡγεμόνες· καὶ τίς ἄρα, ἔφασαν, οὗτος πέφυκεν ἀνθρώπων καὶ ταῖς τοῦ ἡλίου θέρεται ἀκτῖσιν, ὃς τὴν καθ᾽ ἡμᾶς ὑπήκοον ποιήσηται δύναμιν; κρατεῖν γὰρ ἡμεῖς τῆς ἀλλοτρίας εἰώθαμεν, καὶ οὐχ ἕτεροι τῆς ἡμεδαπῆς. καὶ ταῦτα ἡμῖν ἐν βεβαίῳ, μέχρι πόλεμοί τε ὦσι καὶ ξίφη. οὕτως ἀπαυθαδισαμένων τῶν Σκλαβηνῶν, οὐκ ἄλλως καὶ οἱ Ἄβαροι διετέλουν χρώμενοι μεγαληγορίαις. εἶτα ἐκ τούτου προπηλακισμοὶ καὶ ὕβρεις, καὶ ἅτε βάρβαροι τῷ σκληρά τε καὶ ὀγκώδη φρονήματα ἔχειν τὴν ὡς ἀλλήλους ἀνεσόβησαν ἔριν. καὶ οἱ Σκλαβηνοὶ τὸ σφῶν αὐτῶν ὀργίλον οὐχ οἷοί τε ὄντες ἐγχαλινῶσαι τοὺς ἐκεῖσε ἀφιγμένους πρέσβεις ἀναιροῦσιν, ὡς ἑτέρωθεν ἀμέλει ἔκπυστα γενέσθαι ταῦτα Βαϊανῷ. τοῦτο τοιγαροῦν κατὰ Σκλαβηνῶν ἐπίκλημα ποιούμενος ἐκ πολλοῦ ὁ Βαϊανὸς καὶ ὑποκρύφιον ἔχων ὡς αὐτοὺς τὸ ἔχθος καὶ ἄλλως ἀσχάλλων, ὅτι αὐτῷ ὑπήκοοι οὐκ ἐγένοντο, μήτι γε πρὸς αὐτῶν καὶ τὰ ἀνήκεστα πεπονθέναι, καὶ ἅμα μὲν χάριν εἰδέναι βουλόμενος τῷ Καίσαρι, ἅμα καὶ πολυχρήματον τὴν χώραν εὑρήσειν οἰόμενος, ἅτε ἐκ πολλοῦ τῆς Ῥωμαίων ὑπὸ Σκλαβηνῶν[b] *.*, τῆς δὲ κατ᾽ αὐτοὺς γῆς πρὸς ἑτέρου τινὸς τῶν πάντων ἐθνῶν οὐδαμῶς. (pp. 208,11—210,2)

6. *Quomodo Avares Sirmium in ditionem acceperint*

I 20. *Ὅτι ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας πόλεμος Ῥωμαίοις καὶ Ἀβάροις συνεκροτήθη, μηδεμιᾶς δυνάμεως Ῥωμαϊκῆς κατὰ τὴν πρὸς Δαλματίᾳ γέφυραν ἐπιφανείσης καίτοι σαθρότατα ἐχούσαν. ἀλλὰ γὰρ καὶ ὁ Ἀψὶχ καὶ τὸ κατ᾽ αὐτὸν Ἀβαρικὸν αὐτοῦ ἐφεδρεύοντες πρότερον τοσαύτην καταφρόνησιν ἐπεδείξαντο κατὰ Ῥωμαίων, ὥστε μετενεχθῆναι σφᾶς κατὰ δὴ τὴν ἑτέραν γέφυραν ἄλλην τε δύναμιν προστεθῆναι τῇ δυνάμει Βαϊανοῦ. πιεζομένων τοιγαροῦν ⟨τῶν⟩ ἐν τῷ Σιρμίῳ[c] λιμῷ μεγίστῳ ἤδη τε ἁπτομένων ἀθεμίτων τροφῶν τῷ ἐστερῆσθαι τῶν ἀναγκαίων καὶ γεγεφυρῶσθαι τὴν διάβασιν τοῦ Σάου, καὶ Σολομῶνος ⟨τοῦ⟩ τηνικαῦτα προεστῶτος τοῦ Σιρμίου ἐκμελέστατά πως διατελοῦντος καὶ μηδὲν ὁτιοῦν*

---

[a] *δαυρήτας* E. [b] *σκλαηνῶν* E. [c] *Σιρμίῳ* (ut solet Menander) Hoesch. *σερμίῳ*, (*σερσιμίῳ* P m. 1 corr.) O *σερμίου* O.

испратил при самия Даврентий[1] и управниците на народа пратеници, по които заповядал да се покоряват на аварите и да бъдат причислени към данъкоплатците. Обаче Даврентий и другите вождове[2] с него казали: „Кой е впрочем този човек между човеците и под слънчевите лъчи, който ще преодолее нашата сила? Защото ние сме свикнали да владеем чужда земя, а не други нашата. И ние сме сигурни в това, докато има войни и мечове.“ Така високомерно говорели славяните, също така аварите си служили постоянно със самохвалство. Оттук после се породили между тях хули и обиди. И понеже между варварите се появила взаимна вражда от това, че имали висок и надменен нрав, а славяните не били в състояние да обуздаят своя гняв, убили пратениците, които дошли при тях. Това станало известно на Баяна отдругаде. Затова именно Баян отдавна хвърлял това обвинение срещу славяните, като криел враждата си срещу тях и негодувал, че не само не му се подчинили, но и понесъл от тях големи обиди. Той от една страна искал да се отблагодари на императора, а от друга мислел, че ще намери страната им богата, тъй като земята на ромеите била от дълго време опустошавана от славяните[3]..., а тяхната земя никога [не била опустошавана] от никой друг народ.

6. *Аварите установяват властта си над Сирмиум*

Три дни се водила война между ромеи и авари, без да се появи никаква ромейска войска при моста за Далмация, ако и да не бил много здрав. Но и Асих и неговият аварски отред, които по-рано там се намирали в засада, показали толкова голямо пренебрежение към ромеите, че се преместили при друг мост и към войските на Баян присъединили друга войска. И тъй жителите на Сирмиум били измъчвани от много голям глад и вече посягали на необичайни храни,[4] понеже били лишени от припаси и бил построен мост при мястото, където се преминавала р. Сава. А Соломон, тогавашният управител на Сирмиум, бил извънредно нехаен и не проявявал никаква грижа в

---

[1] Даврентий, или Давритас, бил славянски княз. [2] Сиреч първенците, племенните вождове. Срв. *Niederle*, op. cit., II, p. 171. [3] Текстът на това място е повреден. [4] Започнали да ядат кучета, котки и други подобни.

στρατηγίας ἐχόμενον ἐπιδεικνυμένου, πρός γε καὶ τῶν τῆς πόλεως ἀπειρηκότων τοῖς χαλεποῖς ὀλοφυρομένων τε καὶ ὡς τὰς ἐσχάτας ἐλπίδας ἐξωλισθηκότων καταμεμφομένων τε τοῖς Ῥωμαίων ἡγεμόσι, Θεόγνιδός τε αὐτοῦ ὀλιγοχειρίαν νοσοῦντος· ὡς ταῦτα Τιβέριος ὁ βασιλεὺς κατέμαθεν, αἱρετώτερον ἡγησάμενος μὴ συναιχμαλωτισθῆναι τῇ πόλει τῶν οἰκητόρων τὸν ὅμιλον, ἐν γράμμασι κελεύει Θεόγνιδι καταλῦσαι τὸν πόλεμον ἐπὶ σπονδαῖς ὥστε ὑπεξελθεῖν παμπληθεὶ τοὺς τῇδε οἰκοῦντας μηδὲν ἐπιφερομένους τῶν οἰκείων ἢ μόνον τὸ ζῆν καὶ παρασχὸν οὕτω περιβόλαιον ἕν. καὶ δὴ συνέβησαν ἐπὶ ταῖς τοιαῖσδε ξυνθήκαις, καὶ τὰ τοῦ πολέμου ἐλώφησεν, ἐφ' ᾧ παραχωρῆσαι μὲν Ῥωμαίους Ἀβάροις τῆς πόλεως, Ἀβάρους δὲ Ῥωμαίοις τοῦ ἐν τῇ πόλει πλήθους, ἄνευ τῶν ὅσα ἑκάστῳ ἐν περιουσίᾳ ὑπῆρχεν. ἐπεζήτει δὲ ὁ Χαγάνος καὶ τριῶν ἐτῶν παρῳχημένων χρυσίον, ὧν οὐκ εἰλήφει τι κατὰ τὸ σύνηθες, τῶν παρεχομένων αὐτῷ ὑπὲρ τοῦ μὴ χρῆσθαι ὅπλοις, (ἦσαν δὲ τὰ εἰρηναῖα χρήματα ἑκάστῳ ἔτει ἀμφὶ χιλιάδας ὀγδοήκοντα χρυσίου νομισμάτων) ἔτι γε μὴν καὶ ἕνα τινὰ τῶν ὑπ' αὐτῷ ταττομένων, ὃς προσεχώρησε τῇ Ῥωμαίων πολιτείᾳ, καθὰ λέγεται, τῇ γυναικὶ τοῦ Βαϊανοῦ ἐς ἀφροδίσια συνελθών. ταύτῃ τοι κατάδηλον ἐποίησε Θεόγνιδι ἐκδοθῆναι οἱ τὸν αὐτόμολον· ἦ γὰρ ἂν ἄλλως μὴ ἀνέξεσθαι ἰδεῖν ἐς σπονδάς. ὁ δέ γε ἀντεσήμηνεν ὡς ἡ γῆ τοῦ Ῥωμαίων βασιλέως μεγίστη τέ ἐστι καὶ ἄπλετος, καὶ ὡς δυσεύρετόν τι φυγὰς ἀνὴρ ἐν αὐτῇ ἀλώμενος· τυχὸν δὲ ὅτι καὶ ὀλέθρῳ ἥλω. πρὸς ταῦτα ἀντέλεξεν ὁ Βαϊανὸς ὀμνύναι τοὺς Ῥωμαίων ἡγεμόνας ὡς ἀναμαστεύσωσι, καὶ εἴ τι εὕροιεν τὸν φυγάδα, ἀποκρύψοιντο οὐδαμῶς, ἀλλ' ἐκ παντὸς τρόπου ἐγχειριεῖν αὐτὸν τῷ τῶν Ἀβάρων μονάρχῳ· εἰ δέ γε τετελευτηκὼς εἴη, καὶ οὕτω σημῆναι. (pp. 220,6 — 221,11)

службата си на стратег. Освен това гражданите, изтощени от трудностите, ридаели и ругаели ромейските управници, понеже изгубили последна надежда. А сам Теогнид страдал от недостиг на войски. Император Тиберий, щом узнал тези неща, сметнал, че е за предпочитане да не бъде пленено множеството жители заедно с града, и заповядал с писмо на Теогнид да прекрати войната при условие, че тамошните жители ще се изтеглят целокупно, като не носят със себе си нищо от своите неща освен живота си и по възможност една горна дреха. И наистина те се споразумели при тези условия. Военните действия спрели при условие, че ромеите ще отстъпят града на аварите, а аварите ще предадат на ромеите гражданите му без имота, който всеки един притежавал. Обаче хаганът искал и злато за трите години от тях, което нещо не бил получил съгласно обичая и което му се давало, за да не употребява оръжие (а парите за мира били около седемдесет хиляди златни номисми за всяка година). Освен това той изискал да му се предаде един от неговите подчинени, който бил избягал в ромейската държава, понеже бил извършил прелюбодеяние, както казват, с жената на Баян. Затова той съобщил на Теогнид да му бъде предаден беглецът, защото иначе не щял да приеме договора. А [Теогнид] отговорил, че земята на ромейския император е много голяма и неизмерима и че е трудно да се намери беглец, който се скита в нея, а може би е загинал. На това Баян отвърнал: ромейските управници да се закълнат, че ще го потърсят и ако намерят беглеца, по никакъв начин не ще го скрият, но непременно ще го предадат на аварския владетел, а ако е вече умрял, ще му съобщят и това.

7. De Avaribus a Romanis amicitiam petentibus

II 1. *Περὶ Ἀβάρων, ὡς πολλὰ περινοστήσαντες ἧκον ἐς Ἀλανοὺς καὶ ἱκέται ἐγένοντο Σαρωσίου τοῦ Ἀλανῶν ἡγουμένου, ὡς ἂν δι' αὐτοῦ γνώριμοι ἔσοιντο Ῥωμαίοις. ὁ δὲ Ἰουστίνῳ τῷ Γερμανοῦ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ τῶν ἐν Λαζικῇ καταλόγων ἐξηγουμένῳ τῶν Ἀβάρων πέρι ἐδήλωσεν, ὁ δὲ Ἰουστῖνος Ἰουστινιανῷ βασιλεῖ· καὶ δὴ ἐνεκελεύσατο ὁ βασιλεὺς τῷ στρατηγῷ στέλλειν ἐς Βυζάντιον τὴν πρεσβείαν τοῦ ἔθνους. καὶ οὖν Κανδὶχ ὄνομά τις ᾑρέθη*

7. Аварите искат да установят приятелски отношения с ромеите

Аварите след много скитания дошли при аланите и замолили Саросий, вожда на аланите, да влязат чрез него в приятелски връзки с ромеите. Той съобщил за аварите на Юстин, сина на Герман, който по това време бил началник на войсковите части в Лазика, а Юстин — на император Юстиниан. Императорът заповядал на стратега да проводи във Византион пратениците на този народ. И тъй за пръв пратеник на аварите бил из-

πρεσβευσόμενος ὑπὲρ Ἀβάρων πρῶτος, ⟨ὃς⟩[a] ἐς τὰ βασίλεια ἐσφοιτήσας ἔλεξε τῷ αὐτοκράτορι ὡς πάρεστι τὸ μέγιστόν τε καὶ ἀλκιμώτατον τῶν ἐθνῶν, καὶ ὡς τὸ φῦλον οἱ Ἄβαροι ἀκαταμάχητοί τέ εἰσι καὶ τὸ ἀντιστατοῦν οἷοί τε ῥᾳδίως ἀπώσασθαί τε καὶ διαφθείρειν, καὶ ὡς προσῆκόν ἐστι τῷ βασιλεῖ ἐς ὁμαιχμίαν σφᾶς ἑταιρίσασθαι ἀλεξητῆράς τε ἔχειν ἀγαθούς, καὶ ὡς οὐκ ἄλλως εὐνούστατοι ἔσονται τῇ Ῥωμαϊκῇ πολιτείᾳ ἢ δώροις ἐς τὰ μάλιστα τιμιωτάτοις καὶ χρήμασιν ἐτησίοις καὶ γῆς εὐφορωτάτης οἰκήσει. ταῦτα τῷ αὐτοκράτορι ἐπειδὴ ἤγγειλεν ὁ Κανδίχ, αὐτίκα, οὐ γὰρ ἔσφριγα οἱ τὸ σῶμα οὐδὲ ἤκμαζεν ἡ ἀλκή, ὥσπερ ἀμέλει ἡνίκα Γελίμερά τε τὸν Βάνδηλον καὶ Οὐίττιγιν τὸν Γότθον ἄμφω ἔτι νεάζων ἔθετο δοριαλώτω, ἀλλ' ἤδη γηραλέος τε ἦν καὶ τὸ ἀνδρεῖον ἐκεῖνο φρόνημα καὶ φιλοπόλεμον μετεβέβλητο ἐς τὸ ῥαθυμότερον, ταῦτα ἔγνω ἑτέρῳ τρόπῳ καὶ οὐχὶ πολέμῳ τὴν βαρβαρικὴν ἀποκρούσασθαι δύναμιν. καὶ κατηγωνίσατο ἂν καὶ ἄρδην ἠφάνισεν, εἰ καὶ μὴ πολέμῳ, ἀλλ' οὖν εὐβουλίᾳ, εἴ γε μὴ τῷ ὀφειλομένῳ τέλει πρότερον ἠφανίσθη αὐτός· οὐ γὰρ πολλῷ ὕστερον ᾤχετο ἐκεῖσε. ἐπεὶ οὖν ἥκιστα ἦν οἷός τε περιεῖναι, τὴν ἑτέραν ἐτράπετο. (p. 442, 1—27)

бран някой си, на име Кандих. Той, след като влязъл в двореца, казал на императора, че е дошел най-големият и най-мощният народ. „Племето авари — добавил той — е непобедимо. Те лесно могат да отблъснат и унищожат противниците си. Добре е императорът да ги вземе за бойни другари, за да има отлични защитници. Но те ще бъдат приятели на ромейската държава само ако им дадат много скъпи дарове, годишни парични вноски и ако ги заселят в плодородна земя.“ След като Кандих съобщил това на императора, този решил веднага следното: да отблъсне варварската войска по друг начин, а не с война, понеже тялото му било немощно и вече не бил в разцвета на силите си, както някога, когато още като младеж пленил вандала Гелимер[1] и гота Витигес[2]. Но той бил вече стар и някогашният му мъжествен и войнолюбив дух станал бездеен. И той щял да ги победи и съвършено унищожи, макар не във война, но със своя ум, ако преди това той не бил погубен от неизбежната смърт. И действително не дълго след това заминал за онзи свят. И тъй, понеже той съвсем не бил в състояние да надвие варварите, тръгнал по другия път.

8. Iustinianus sibi Avares socios asciscit

II 2. Ὅτι δημηγορήσας ὁ βασιλεύς, τοῦ τε ἱεροῦ ξυλλόγου τὸ ἀγχίνουν τε καὶ βουλευτικὸν τοῦ βασιλέως ἐπαινέσαντος, παραχρῆμα τά τε δῶρα ἔστελλεν, σειράς τε χρυσῷ διαπεποικιλμένας καὶ κλίνας ἐσθῆτάς τε σηρικὰς καὶ ἕτερα πλεῖστα ἐκμαλθακῶσαι οἷά τε ὄντα ἀλαζονείας ἀνάπλεα φρονήματα, πρὸς τοῖς καὶ πρεσβευσόμενον Βαλεντῖνον (εἷς δὲ οὗτος τῶν βασιλικῶν μαχαιροφόρων), προὔτρεπέ τε τὸ φῦλον ὁμαιχμίαν ἐσάγειν Ῥωμαίοις καὶ κατὰ τῶν ἀντιπάλων ὁπλίζεσθαι, ἐμφρονέστατα, οἶμαι, προμηθευσάμενος ὁ βασιλεύς, ὡς ἢ νικῶντες οἱ Ἄβαροι ἢ καὶ ἡσσώμενοι ἐξ ἀμφοῖν πορίσωσι Ῥωμαίοις τὸ συνοῖσον. τοῦ δὲ Βαλεντίνου ἐκεῖσε ἀφικομένου καὶ τὰ δῶρα παρασχομένου καὶ ὅσα ἐσήμηνεν ὁ βασιλεὺς ἐξειπόντος, πρῶτον μὲν ἐξεπολεμώθησαν Οὐνιγούροις[b], εἶτα Ζάλοις, Οὐννικῷ φύλῳ· καὶ Σαβήρους δὲ καθεῖλον. (p. 442, 28 — 443,9)

[a] ὃς add. Hoesch. [b] Οὐτιγούροις Nieb.

8. Юстиниан привлича за съюзници аварите

Императорът говорил пред свещения сенат, който възхвалил неговата съобразителност и разсъдливост. Той изпратил веднага подаръците: верижки, украсени със злато, легла, копринени дрехи и много други неща, които могат да изнежат пустославните люде. Освен това изпроводил като пратеник и Валентин, един от своите мечоносци, и му поръчал да привлече [аварското] племе във военен съюз с ромеите и да го опълчи срещу противниците им. Императорът постъпил, мисля, много предвидливо и разумно, тъй като било че аварите биха победили, било че биха претърпели поражение, и в двата случая ромеите щели да извлекат полза. След като Валентин пристигнал там, поднесъл даровете и изложил, каквото му поръчал императорът. Те воювали най-напред срещу унигурите, после срещу залите, хунско племе, и унищожили савирите[3].

[1] Вандалският крал Гелимер бил пленен от Велизарий по време на вандалската война в 534 г. Срв. *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 105. [2] Готският крал Витигес бил пленен от Велизарий в Италия. Срв. *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 130 сл. [3] Хунско племе, срв. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 224.

9. Quomodo Avares Mezamirum Antarum legatum interfecerint

II 3. Ὅτι ἐπεὶ οἱ ἄρχοντες Ἀντῶν ἀθλίως διετέθησαν καὶ παρὰ τὴν σφῶν αὐτῶν ἐλπίδα ἐπεπτώκεσαν, αὐτίκα οἱ Ἄβαροι ἔκειρόν τε τὴν γῆν καὶ ἐληίζοντο τὴν χώραν. πιεζόμενοι δ' οὖν ταῖς τῶν πολεμίων ἐπιδρομαῖς οἱ Ἄνται[a] ἐπρεσβεύσαντο ὡς αὐτούς, Μεζάμηρον τὸν Ἰδαριζίου Κελαγάστου ἀδελφὸν ἐπὶ τὴν πρεσβείαν χειροτονήσαντες, ἐδέοντό τε πρίασθαι τῶν τινας τοῦ οἰκείου φύλου δοριαλώτων. καὶ τοίνυν Μεζάμηρος ὁ πρεσβευτής, στωμύλος τε ὢν καὶ ὑψαγόρας, ὡς Ἀβάρους ἀφικόμενος ἀπέρριψε ῥήματα ὑπερήφανά τε καὶ θρασύτερά πως. ταῦτά τοι ὁ Κοτράγηρος[b] ἐκεῖνος, ὁ τοῖς Ἀβάροις ἐπιτήδειος, ὁ κατὰ Ἀντῶν τὰ ἔχθιστα βουλευσάμενος, ἐπεὶ ὁ Μεζάμηρος ὑψηλότερον ἢ κατὰ πρεσβευτὴν διελέγετο, εἶπεν ὡς τὸν Χαγάνον· οὗτος ὁ ἀνὴρ μεγίστην ἐσότι περιβέβληται δύναμιν ἐν Ἄνταις οἷός τε πέφυκε κατὰ τῶν ὁπωσοῦν αὐτῷ πολεμίων ἀντιτάττεσθαι. δεῖ τοιγαροῦν ἀποκτανθῆναι τοῦτον καὶ τὸ λοιπὸν ἀδεῶς ἐπιδραμεῖσθαι τὴν ἀλλοτρίαν. τούτῳ πεισθέντες οἱ Ἄβαροι, παρωσάμενοι τὴν τῶν πρέσβεων αἰδῶ ἐν οὐδενί τε λόγῳ θέμενοι τὴν δίκην ἀναιροῦσι τὸν Μεζάμηρον. ἐξ ἐκείνου πλέον ἢ πρότερον ἔτεμνον τὴν γῆν τῶν Ἀντῶν καὶ οὐκ ἀνίεσαν ἀνδραποδιζόμενοι ἄγοντές τε καὶ φέροντες. (p. 443, 10—28)

9. Аварите убиват Мезамир, пратеника на антите

Когато вождовете на антите изпаднали в бедствено положение[1] и въпреки очакванията си западнали, аварите почнали веднага да опустошават и да ограбват земята им. И тъй антите, измъчвани от нападенията на неприятелите, проводили пратеничество при тях, за водител на което избрали Мезамир, син на Идаризий, брат на Келагаст[2], да молят за откуп на някои пленници от своето племе. Пратеникът Мезамир, който бил бъбрив и самохвалко, като дошел при аварите, изрекъл надменни и дори дръзки думи. Когато Мезамир говорел по-високомерно, отколкото подобавало на пратеник, известният котрагир[3], приятелят на аварите, който бил заклет враг на антите, казал на хагана: „Този човек има най-голямо влияние всред антите и е в състояние да се противопостави на всякакви неприятели. Ето защо той трябва да бъде убит, та да може след това да се нападне без страх тази неприятелска земя. Аварите го послушали и като пренебрегнали дължимата към пратениците почит и не зачели ни най-малко правото, погубили Мезамир. Оттогава те почнали по-често, отколкото преди това да разоряват земята на антите и не преставали да пленяват, да отвличат и да грабят.

10. De inimicitia inter Romanos et Avares orta

II 4. Ὅτι ἐδέξατο Ἰουστινιανὸς παρὰ Ἀβάρων πρέσβεις, ἐφ' ᾧ σφᾶς περιαθρῆσαι γῆν, ὅποι τὸ φῦλον θήσονται τὰς οἰκήσεις. καὶ ὁ μὲν βασιλεύς, Ἰουστίνου τοῦ στρατηγοῦ σημήναντός οἱ, ἐν βουλῇ ἐποιήσατο ἐς τὴν Ἐλούρων χώραν κατοικίσαι τὸ ἔθνος, ἔνθα πρὸ τοῦ ᾤκουν οἱ Ἔλουροι· δευτέρα δὲ προσαγορεύεται Παιονία· καὶ εἴ γε θυμῆρες αὐτοῖς ἐγένετο, καὶ κατένευσεν ἂν ὁ βασιλεύς. ἀλλ' ἐκεῖνοι Σκυθίας οὔτι ᾤοντο δεῖν ἔσεσθαι ἐκτός· αὐτῆς γὰρ δήπουθεν ἐσότι ἐφίεντο. τοῦτο μὲν οὖν οὐ προύβη, ἔστειλε δὲ ὅμως Ἰουστῖνος ὁ στρατηγὸς τοὺς

[a] οἱ Ἄνται scr. e. coni. οἴονται A sed in mg. m. 1: εἶχε οἰονταί. [b] Κοτρίγουρος coni. Nieb.

10. Начало на враждата между ромеи и авари

Юстиниан приел пратеници на аварите[4], които дошли, за да потърсят земя, гдето племето им щяло да установи жилищата си. Императорът по внушение на стратега Юстин решил да засели този народ в областта, гдето преди това живеели хелурите[5] и която се нарича Втора Пеония[6]. И ако тя би им харесала, то императорът щял да се съгласи. Но те съвсем не мислели, че трябва да напуснат Скития[7], защото премного я харесвали. И тъй това не успяло, но при все това стратегът Юстин изпроводил

[1] Събитието се отнася между 558 и 562 г. [2] За имената Мезамир и Келагаст вж. посочвания у *Ив. Дуйчев*, Най-ранни връзки между славяни и първобългари. Сборник Г. И. Кацаров, II, София 1955, стр. 331 сл. [3] Изказано е предположение, че тук става дума за кутригурския племенен вожд Заберган. Срв. *Marquart*, Streifzüge, p. 504. — *Златарски*, пос. съч., стр. 73, бел. 2. [4] Откъсът засяга събития през 562 г. Общо за събитията вж. *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 232. [5] Под името хелури се разбира в същност германското племе херули. За херулите вж. тук стр. 107, бел. 4. [6] Втора Пеония, сиреч Панония. [7] Става дума за Scythia Minor, сиреч дн. Добруджа.

πρέσβεις ἐς τὸ Βυζάντιον ἐδήλωσέ τε τῷ βασιλεῖ, ὡς ἂν αὐτοῦ ἐν κατοχῇ ἔσοιντο ἐπὶ πολύ. ἐφιλοποιήσατο γὰρ τῶν πρέσβεων ἕνα (ὄνομά οἱ Κουνίμων) ἐν ἀπορρήτῳ τέ οἱ ἔλεξεν ὁ Κουνίμων ὡς ἕτερα διαλεγόμενοι ἕτερα γνωματεύουσι, καὶ ὡς λόγοις μὲν ἐς τὰ μάλιστα μετρίοις χρῶνται, καὶ ὡς τὴν ἐπιείκειαν παραπέτασμα προβάλλονται τοῦ δόλου τῷ ἐμπεδῶσαι δῆθεν τὸ εὔνουν ὡς τοὺς Ῥωμαίους, ὡς ἂν ταύτῃ διαπεραιωθεῖεν τὸν Ἴστρον, τὸ δέ γε βουλόμενον αὐτοῖς τῆς γνώμης ἔχει ἑτέρως, καὶ ὡς, εἴ γε διέλθοιεν τὸν ποταμόν, βούλονται πανστρατὶ ἐπιθέσθαι. τούτων οὖν Ἰουστῖνος ἐγνωσμένων αὐτῷ τῷ βασιλεῖ ἐσήμηνεν, ὡς ἂν οἱ πρέσβεις τῶν Ἀβάρων ἐγκαθειργμένοι ὦσιν ἐν Βυζαντίῳ· ταύτῃ γὰρ οὐκ ἀνέξοιντο διελθεῖν τὸ ῥεῖθρον, πρὶν ἢ ἀφεθῶσιν οἱ πρέσβεις. ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἔπρασσεν ὁ Ἰουστῖνος, οὐχ ἧττον παρεσκευάζετο ἅμα φυλάξων τὰς διαβάσεις τοῦ ποταμοῦ· Βῶνον γὰρ τὸν πρωτοστάτην τοῦ θητικοῦ καὶ οἰκετικοῦ τῇ τοῦ ποταμοῦ ἀπένειμε φυλακῇ. οἱ δὲ πρέσβεις τῶν Ἀβάρων, ἐπεὶ οὐδέν τι ὤνησαν ὧνπερ αἰτοῦντες πρὸς βασιλέα ἀφίκοντο, δῶρα ὥσπερ σύνηθες ἦν αὐτοῖς παρ' αὐτοῦ εἰληφότες, καὶ μὲν οὖν ὠνησάμενοι τὰ ὅσα χρεών, τοῦτο μὲν ἐσθῆτος, τοῦτο δὲ καὶ ὅπλων, ἀφέθησαν μέν, ὅμως δ' οὖν Ἰουστίνῳ λάθρᾳ ἐνεκελεύσατο ὁ βασιλεὺς τρόπῳ τῳ τὰ ὅπλα ἀφελέσθαι παρὰ σφῶν. καὶ οὖν ὁ στρατηγός, ἐπεὶ ἐδέξατό γε αὖθις ἐπανιόντας τοὺς πρέσβεις, κατὰ ταῦτα ἐποίει. ἐντεῦθεν ἤρξατο ἡ δυσμένεια Ῥωμαίων τε καὶ Ἀβάρων ἤδη ἐκ πολλοῦ ὑποτυφομένη, καὶ μάλιστα τῷ μὴ ὡς θᾶττον ἀφεθῆναι τοὺς πρέσβεις. συνεχέστατα γὰρ ἐσήμηνεν ὁ Βαιανὸς ὡς ἂν ἐπανέλθοιεν· τὸ μελετώμενον δὲ σάφα ἐπιστάμενος ὁ βασιλεὺς ἄλλοτε ἄλλως διετίθει τὸ παρόν, ὅπως ἐς τὴν βασιλίδα πόλιν ἐγκαθειργμένοι εἶεν. (pp. 443, 29 — 444,31)

пратениците във Византион и съобщил на императора, че трябва да бъдат задържани там дълго време, защото той се сприятелил с едного от пратениците на име Кунимон, който му казал тайно, че те едно приказват, а друго мислят. „Те говорят — добавил Кунимон — извънредно кротко и с любезността си прикриват своето лукавство, като се показват привидно благоразположени към ромеите, за да могат да преминат по този начин Истър. Обаче тяхното съкровено желание е друго: ако преминат реката, те ще предприемат нападение с цялата си войска. И тъй, като узнал това, Юстин съобщил на императора, че пратениците на аварите трябва да бъдат задържани във Византион, защото [аварите] не биха се осмелили да преминат реката, преди да бъдат пуснати пратениците им. Юстин, докато вършел това, се приготовлявал същевременно с не по-малко усърдие да охранява бродовете на реката. Начело на речната охрана той поставил Бонос[1], началника на наемната войска и на личната охрана на императора. След като не постигнали нищо от това, заради което били дошли да молят императора, пратениците на аварите получили от него подаръци, както им бил обичаят. Каквото им трябвало — било дрехи, било оръжие,— те си доставили и били освободени. Обаче императорът заповядал тайно на Юстин да им отнеме по някакъв начин оръжието. И наистина стратегът, когато приел отново пратениците, които се завръщали, постъпил според тази заповед. Тогава започнала враждата между ромеи и авари, която вече от дълго време тлеела, и найвече поради това, че пратениците не били пуснати по-рано. Защото Баян[2] непрестанно настоявал да се завърнат пратениците, обаче императорът, понеже знаел много добре намеренията им, постъпвал по един или друг начин, за да бъдат държани в столицата.

11. Avarum legati a Iustino imperatore dona petunt

II 5. Ὅτι ἐπὶ Ἰουστίνου τοῦ νέου οἱ τῶν Ἀβάρων πρέσβεις παρεγένοντο ἐν Βυζαντίῳ τὰ συνήθη δῶρα ληψόμενοι, ἅπερ τῷ κατ' αὐτοὺς ἔθνει Ἰουστινιανὸς ὁ πρὸ τοῦ βασιλεὺς

11. Аварски пратеници изискват от Юстин II подаръци

Във времето на император Юстин Млади[3] във Византион дошли пратеници на аварите, за да получат обичайните подаръци, които по-ранният импера-

[1] Според *Grosse*, Römische Militärgeschichte, p. 195, споменатият тук Бонос бил началник на букелариите. Напротив, *Stein*, Studien, p. 33, приема, че той е бил maior domus, сиреч началник на двореца. [2] Аварският хаган е носил името Баян. За това име вж. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 84. [3] Става дума за имп. Юстин II (565—578), който бил наричан „Млади" за разлика от Юстин I (518—527), наричан „Стари".

ἐδίδου· ἦσαν δὲ καλῴδιά τε χρυσῷ διαπεποικιλμένα, ἐς τὸ εἴργειν τι τῶν ἀποδιδρασκόντων ἐπινενοημένα, καὶ κλῖναι ὁμοίως καὶ ἄλλα τινὰ ἐς τὸ ἁβρότερον ἀνειμένα. τότε δὴ οὖν οἱ πρέσβεις τῶν Ἀβάρων ἐς πεῖραν ἰέναι τοῦ βασιλέως ἐβούλοντο, εἴ γε οὐκ ἄλλως † δῶρα λαμβάνειν αὐτοῖς καὶ τῇ Ῥωμαίων ῥαθυμίᾳ ἐπεντρυφᾶν καὶ τὸ ἀμελὲς αὐτῶν οἰκεῖον τίθεσθαι κέρδος· καὶ δὴ παρὰ βασιλέα φοιτᾶν ἠξίουν. καὶ οὖν τοῦτο ἐφειμένον αὐτοῖς, ἔτι γε μὴν καὶ διὰ τῶν ἑρμηνέων ὅ τι βούλονται λέγειν, τοιοῖσδε ἐχρήσαντο λόγοις· Χρεών, ὦ βασιλεῦ, κληρονομοῦντά σε τῆς πατρῴας ἀρχῆς καὶ τοὺς πατρῴους φίλους οὐκ ἄλλως ἤπερ ὁ πατὴρ ὁ σὸς εὖ ποιεῖν, καὶ ταύτῃ φαίνεσθαι μᾶλλον διάδοχον εἶναι τοῦ τετελευτηκότος τῷ μηδὲν ἐναλλάττειν ὧν ἐκεῖνος ἔπραττε περιών. οὕτω γὰρ καὶ ἡμεῖς τῆς αὐτῆς ἀνθεξόμεθα γνώμης, καὶ οὐχ ἧττον τὸ τῆς εὐεργεσίας ὄνομα μεταθήσομεν εἰς σέ, καὶ μετ᾽ ἐκεῖνον εὐεργέτην ἀποκαλέσοιμεν· πρός γε καὶ αἰσχυνθησόμεθα τῷ πεπονθέναι καλῶς μὴ τοῖς ὁμοίοις ἀμείβεσθαι τὸν δεδρακότα. καὶ γὰρ πατέρα τὸν σὸν δώροις ἡμᾶς φιλοφρονούμενον ἀντεδωρούμεθα τῷ καὶ δυνάμενοι μὴ κατατρέχειν τὴν Ῥωμαϊκήν, ἀλλὰ πλέον ἐνδείκνυσθαί τι. τοὺς γὰρ ἐκ γειτόνων ὑμῖν βαρβάρους τὴν Θρᾴκην ἀεὶ περικόπτοντας ἠφανίσαμεν ἀθρόον, καὶ οὐδεὶς ὁστισοῦν αὐτῶν περιλέλειπται τὰ Θρᾳκῶν ὁρίσματα καταδραμούμενος· δεδίασι γὰρ τῶν Ἀβάρων τὴν δύναμιν φιλίως ἔχουσαν πρὸς τὴν Ῥωμαίων ἀρχήν. πεπείσμεθα δὴ οὖν ὡς ἐν τούτῳ μόνῳ καινοτομήσεις ἡμᾶς τῷ πλέον παρέχειν ἡμῖν ἢ ὁ σὸς ἐδίδου πατήρ· ἀνθ᾽ ὧν καὶ ἡμεῖς ἤπερ ἐκείνῳ γενησόμεθα σοι κατὰ τὸ πλέον ὑπεύθυνοι καὶ μείζονας ἐποφλήσομέν σοι τὰς χάριτας. πάρεσμεν οὖν ληψόμενοι τὰ κατὰ τὸ εἰωθός. γνῶθι γὰρ ὡς ἄλλως οὐκ ἔστι δυνατὸν τὸν καθ᾽ ἡμᾶς ἡγεμόνα σοί τε καὶ τῇ Ῥωμαίων εὐνούστατον ἔσεσθαι πολιτείᾳ, εἴ γε μὴ ἐγχειρισθείη πρότερον αὐτῇ τὰ ἐφ᾽ οἷς οὐ κινεῖν ὅπλα κατὰ Ῥωμαίων ἔγνω. Οἱ μὲν τῶν Ἀβάρων πρέσβεις τοιαῦτα διεξῆλθον· ἐπαμφοτερίζοντες τῇ γνώμῃ· τοῦτο μὲν γὰρ ἐδόκουν

тор Юстиниан[1] давал на техния народ. А това били върви, украсени със злато, предназначени за задържане на онова, което се изплъзва, и легла, също и някои други предмети за по-разкошен живот. И тъй тогава пратениците на аварите поискали да подложат на изпитание императора, дали не би било възможно да получат и други[2] подаръци, за да се подиграят с лекомислието на ромеите и да използуват за себе си тяхното нехайство. И наистина те поискали да се явят пред императора. След като това им било позволено, а също им била дадена и възможност да изкажат чрез преводачи своите искания, те произнесли следните думи: „Царю, ти, който си наследил бащината си власт, трябва също както твоят баща да облагодетелствуваш и бащините си приятели. И като не променяш нищо от тези неща, които той вършеше приживе, по този начин още повече да покажеш, че си наследник на покойника. Защото така и ние ще запазим същото разположение и не по-малко ще свържем с тебе понятието благодеяние, и бихме те наричали благодетел след него. Освен това ние бихме се засрамили, ако след като сме били облагодетелствувани, не отвърнем със същото на благодетеля си. И наистина ние се отблагодарихме на твоя баща, който ни почете с дарове чрез това, че не нападнахме ромейската държава, ако и да имахме възможност. Дори сторихме и нещо повече: унищожихме внезапно съседните вам варвари[3], които опустошаваха постоянно Тракия, и от тях не остана никой, който да напада тракийските предели. Защото те се боят от силата на аварите, които са приятелски разположени към ромейската държава, и тъй ние сме убедени, че ти ще промениш отношението си към нас единствено с това, че ще ни даваш повече, отколкото твоят баща. В замяна на това и ние ще ти бъдем много по-предани, отколкото нему и ще ти дължим по-голяма благодарност. Пристигнахме прочее, за да получим обичайните дарове, защото знай, че иначе не е възможно нашият вожд да бъде приятелски разположен към тебе и ромейската държава, ако предварително не му бъде връчено това, заради което е решил да не вдига оръжие срещу ромеите.“ Пратениците на аварите говорили такива неща, като дър-

[1] Юстиниан I. [2] Тук текстът е повреден. [3] Под израза „съседните вам варвари“ се разбират в случая кутригурите и утигурите.

ἱκετεύειν, τοῦτο δὲ ἀπειλεῖν. ᾤοντο γὰρ ὡς ταύτῃ δεδίξονταί τε καὶ ἐκφοβήσουσι τὸν βασιλέα, καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀναγκασθήσονται Ῥωμαῖοι ὥσπερ ὑπόφοροι εἶναι Ἀβάρων. ὁ δὲ βασιλεὺς οὐδὲν ἕτερον ἢ ψόφον ἡγησάμενος τῶν Ἀβάρων τὰ ῥήματα ἀντέλεξεν οὕτως· προβαλλομένων ὑμῶν σὺν ἱκετείᾳ τὴν μεγαληγορίαν οἰομένων τε τῇ συγκράσει ταύτῃ τῶν λόγων τὸ σπουδαζόμενον ὑμῖν ἀνύσειν, ἀμφοτέρας, ὡς εἰπεῖν, ἐκπεπτώκατε τῆς ἐλπίδος· οὐδὲ γὰρ ὑποθωπεύοντες ἡμᾶς ἀπατήσετε, οὐδὲ μὴν ἀπειλοῦντες ἐκφοβήσετε. πλείονα δὲ ὑμῖν ἐγὼ παρέξω τοῦ ἡμετέρου πατρὸς τὸ πέρα τοῦ δέοντος ἐπηρμένους ὑμᾶς τῷ πρέποντι σωφρονίζειν· ὁ γὰρ μεταρρυθμίζων τοὺς ἀτάκτους τῶν λογισμῶν καὶ ὥσπερ παιδεύων τε καὶ ἀνακόπτων τῆς ἐπ' ὀλέθρῳ τῶν αὐθαδιζομένων ὁρμῆς ὀφθήσεται κατὰ τὸ μᾶλλον εὐεργέτης ἤπερ ὁ χορηγὸς τῆς τρυφῆς, ὃς φιλεῖν μὲν δοκεῖ, προφάσεως δὲ μικρᾶς ἐπιλαβόμενος τὸν δῆθεν εὐεργετούμενον ἠφάνισεν εὐθέως. ἄπιτε τοιγαροῦν πλείστου πριάμενοι παρ' ἡμῶν κἂν γοῦν ἐν ζῶσι τελεῖν καὶ ἀντὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν χρημάτων τὸν καθ' ἡμᾶς φόβον εἰς σωτηρίαν εἰληφότες. οὔτε γὰρ δεηθείην ποτὲ τῆς καθ' ὑμᾶς συμμαχίας, οὔτε τι λήψεσθε παρ' ἡμῶν ἢ καθ' ὅσον ἡμῖν δοκεῖ, ὥσπερ δουλείας ἔρανον, καὶ οὐχ, ὡς οἴεσθε, φορολογίαν τινά. τοιοῦτον ἐπισείσαντος φόβον τοῦ βασιλέως τοῖς πρέσβεσι τῶν Ἀβάρων, κατεγνωκότες ἐκ τῶν εἰρημένων οἱ βάρβαροι ὡς οὐκ ἀνέξεται σφῶν τῆς πλεονεξίας, καὶ ὡς οὐδὲν αὐτοῖς ἐκδοθήσεται ὧν ἐκομίζοντο πρὸ τοῦ, καὶ ὡς τὸ λοιπὸν ἀδεῶς οὐκ ἐπιδραμοῦνται τὴν Ῥωμαϊκήν, ἐν δυσθυμίᾳ τε ἐτύγχανον πολλῇ καὶ ἀναλογιζόμενοι ἦσαν ὅποι τὰ παρόντα ἐκβήσεται καὶ ὅποι τύχης αὐτοῖς χωρήσοι τὰ πράγματα· οὐδὲ γὰρ μένειν ἐν Βυζαντίῳ ἀνόνητα ἤθελον, οὔτε μὴν ἄπρακτοι ἀπιέναι ἐβούλοντο. ὅμως δ' οὖν τῶν κακῶν αὐτοῖς αἱρετώτερον ὑπῆρχεν ἀπονοστῆσαι ὡς τοὺς ὁμοφύλους. καὶ τούτοις ἑνωθέντες ἐς τὴν τῶν Φράγγων χώραν ἀφίκοντο τοῦ βασιλέως τὴν ἀπολογίαν θαυμάσαντες. (pp. 444,32 — 446,25)

жели двусмислен език. Изглеждало, че те ту се молят, ту пък заплашват, тъй като мислели, че по този начин ще стреснат и ще изплашат императора и че чрез това ромеите ще се принудят да бъдат като данъкоплатци на аварите. Обаче императорът, като сметнал, че думите на аварите не са нищо друго освен празни приказки, отговорил така: „Вие проявявате с молби самохвалството си и мислите, че чрез това смесване на думите ще постигнете своето желание, но вие осуетявате, така да се каже, и двете си надежди, защото нито с ласкателства ще ни измамите, нито със заплахи ще ни уплашите. Обаче аз ще ви дам повече, отколкото нашият баща, като както подобава, вразумя вас, които сте се възгордели прекомерно. Защото този, който изправя обърканите в мисълта си и сякаш ги възпитава, като възпира дръзките устремени към погибел, ще се покаже, че е много по-голям благодетел, отколкото онзи, който дава средства за разкошен живот и който изглежда проявява обич, но като използува дребен повод, веднага погубва привидно облагодетелствувания. Затова идете си, след като сте добили от нас най-ценното, именно това, че оставате между живите, и след като сте получили вместо ромейски пари от нас страх, който е спасителен за вас. Защото аз никога не бих се нуждаел от вашия военен съюз, нито пък ще получите нещо от нас освен това, което ние решим, и то като награда за служба, а не, както вие мислите, като някакъв данък.“ След като императорът внушил такъв страх у пратениците на аварите, варварите разбрали от казаното, че той не ще търпи тяхната надменност, че нищо не ще им бъде дадено от това, което по-рано са получавали, и че за в бъдеще те не ще нападат безнаказано ромейската държава. Те изпаднали в голямо униние и постоянно размишлявали как ще се развие положението и какъв край ще вземат за тях работите, защото нито желаели да останат без полза във Византион, нито пък искали да си отидат, без да постигнат нещо. При все това те сметнали, че от [двете] злини за предпочитане е да се завърнат при своите съплеменници. И след като се съединили с тях, пристигнали в страната на франките, като се удивлявали от отговора на императора.

12. Turci cum Romanis amicitiam iungunt

II 7. Ὅτι ἀρχομένου τοῦ τετάρτου ἔτους τῆς Ἰουστίνου βασιλείας πρεσβεία τῶν Τούρκων ἀφίκετο ἐν Βυζαντίῳ. ὡς γὰρ τὰ Τούρκων ἐπὶ μέγα ἤρθη, οἱ Σογδαΐται οἱ πρὸ τοῦ μὲν Ἐφθαλιτῶν, τηνικαῦτα δὲ Τούρκων κατήκοοι, τοῦ σφῶν βασιλέως ἐδέοντο πρεσβείαν στεῖλαι ὡς Πέρσας, ὡς ἂν ἐκεῖσε ἀπιόντες οἱ Σογδαΐται ὤνιον παράσχοιντο τὴν μέταξαν τοῖς Μήδοις. καὶ οὖν πείθεται ὁ Σιζάβουλος ἀφίησί τε πρεσβευσομένους Σογδαΐτας· ἐξηγεῖτο δὲ τῆς πρεσβείας Μανιάχ. ἀφικόμενοι δὴ οὖν παρὰ βασιλέα Περσῶν ἐδέοντο τῆς μετάξης πέρι, ὅπως ἄνευ τινὸς κωλύμης αὐτοῖς προέλθοι ἐπ' αὐτῇ τὰ τῆς ἐμπορίας. ὁ δὲ Περσῶν βασιλεὺς (οὐδαμῶς γὰρ αὐτῷ ἤρεσκε τὰ τοιάδε, ὡς ἂν μὴ ἐνθένδε ἄδεια ἔσοιτο τούτοις τοῖς Περσῶν ἐμβατεύειν ὁρίοις) ἀνεβάλετο ἐς τὸ αὔριον· καὶ μὲν οὖν αὖθις ἀναβολῇ ἐχρῆτο πάλιν ἑτέρᾳ. ὡς δὲ ἄλλοτε ἄλλως τὸ παρὸν ἀπεκρούετο, τῶν Σογδαϊτῶν ἐκλιπαρούντων τε καὶ ἐγκειμένων, τότε Χοσρόης ἐκκλησιάσας ἀνελογίζετο. καὶ οὖν ὁ Κάτουλφος ἐκεῖνος ὁ Ἐφθαλίτης, ὃς διὰ τὴν ἐκ τοῦ κατ' αὐτὸν βασιλέως γεγενημένην βιαίαν μίξιν τῇ γυναικὶ προύδωκε τὸ ὁμόφυλον τοῖς Τούρκοις, οὗτος γοῦν (μετανάστης γὰρ ἐν τῷ μεταξὺ ἐγεγόνει τοῦ χρόνου καὶ ἐμήδιζεν ἤδη) παρῄνεσε βασιλεῖ τῶν Περσῶν τὴν μέταξαν οὐδαμῶς ἀποπέμψασθαι, ἀλλὰ γὰρ καὶ ὠνήσασθαι, καὶ τὰ ὑπὲρ αὐτῆς μὲν καταθέσθαι τιμήματα, θεωμένων δὲ ἄλλως τῶν πρέσβεων ταύτην ἀφανίσαι πυρί, ὡς ἂν μήτε ἀδικεῖν δόξοι μήτε μὴν βούλεσθαι χρῆσθαι τῇ ἐκ Τούρκων μετάξῃ. καὶ ἡ μὲν μέταξα ἐπυρπολήθη, αὐτοὶ δὲ ἐς τὰ πάτρια ἤθη ἀνεχώρησαν τῷ γεγενημένῳ ἥκιστα χαίροντες. ἐπειδὴ δὲ τῷ Σιζαβούλῳ τὰ ξυγκυρήσαντα ἔφρασαν, αὐτίκα ὅγε καὶ ἑτέρᾳ πρεσβείᾳ ἐχρῆτο ὡς Πέρσας φιλοποιήσασθαι τὴν κατὰ σφᾶς πολιτείαν βουλόμενος. ἐπεὶ δὲ ἡ Τούρκων πρεσβεία αὖθις ἀφῖκτο, ὁ βασιλεὺς ἅμα τοῖς ἐν τέλει Περσῶν καὶ τῷ Κατούλφῳ ἐγνωμάτευε, πάντη ἀξύμφορον εἶναι Πέρσαις φιλίαν θέσθαι ὡς Τούρκους· τὸ γὰρ Σκυθικὸν εἶναι παλίμβολον. ταύτῃ τοι καὶ παρενεγύησε δηλητηρίῳ φαρμάκῳ ἐνίους διαφθαρῆναι τῶν πρέσβεων, ὅπως ἀπείποιεν τῆς ἐκεῖσε

12. Турките влизат в приятелски връзки с ромеите

В началото на четвъртата година от царуването на Юстин[1] във Византион дошли пратеници на турките. Тъй като мощта на турките много се засилила, согдаите, които по-рано били подвластни на ефталитите, а сега на турките, помолили своя цар да проводи пратеници при персите, за да могат согдаите да отиват там и да предлагат на мидийците[2] за продан коприна. Силзивул се съгласил и позволил на согдаите да проводят пратеници. Водач на пратениците бил Маниах. И тъй, след като дошли при персийския цар, молили го да им разреши да търгуват там с коприна без всякаква пречка. Обаче на персийския цар никак не се нравило това, за да не би турките по такъв начин свободно да влизат в персийските предели. Затова той отложил въпроса за следния ден и отново пак го отложил за другия ден. Но тъй като той отлагал да разреши въпроса ту под един предлог, ту под друг, а согдаите молели настойчиво, то Хосрой свикал събрание, за да разгледа въпроса. Тогава Катулф — онзи ефталит, който предал своите съплеменници на турките, понеже неговият цар бил изнасилил жена му, който между това бил се изселил и възприел вече персийски нрави, съветвал персийския цар да не изпусне по никакъв начин коприната, а, напротив, да я откупи и заплати цената ѝ, а след това да я унищожи с огън пред очите на пратениците, за да се види, че нито постъпва несправедливо, нито пък желае да употребява коприна, [внесена] от турките. И тъй коприната била изгорена, а те, съвсем недоволни от станалото, се завърнали в родината си. След като съобщили на Силзивул за случилото се, той проводил веднага други пратеници при персите, понеже искал да свърже приятелство с тяхната държава. Обаче когато турските пратеници дошли отново, царят заедно с персийските сановници и с Катулф решил, че за персите никак не е изгодно да завържат приятелство с турките, защото скитите са коварни. Поради това той дори и заповядал някои от пратениците да бъдат погубени с отрова, за да се откажат да

---

[1] Откъсът се отнася към събития от 569 г. За събитията изобщо вж. *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 355 сл. — *Успенский*, пос. съч., II, стр. 623 сл. — *Grousset*, op. cit., p. 128 sq. [2] С името мидийци тук са обозначени персите.

μετέπειτα παρουσίας. καὶ δὴ οἱ πλεῖστοι τῶν πρεσβευσαμένων Τούρκων τῇ περὶ τὴν ἐδωδὴν μίξει τῶν ἀναιρετικῶν φαρμάκων αὐτοῦ που τὸν βίον κατέλυσαν πλὴν τριῶν ἢ τεσσάρων. θροῦς δὲ ἐφοίτησε Πέρσαις ὡς διώλοντο τῷ πνιγηρῷ τῶν Περσῶν αὐχμῷ τῶν Τούρκων οἱ πρέσβεις, ἅτε τῆς αὐτῶν χώρας θαμὰ νιφετῷ παλυνομένης, καὶ ἀδύνατον ὂν αὐτοῖς ἄνευ κρυμώδους καταστήματος βιοτεύειν. ταύτῃ τοι καὶ ἄλλως ὑποτοπήσαντες, οἵ γε τὴν ἐπιβουλὴν διέφυγον, οὕτω ξυμβὰν εἰς τὴν πατρῴαν ἐπανελθόντες τὰ ἅπερ οἱ Πέρσαι καὶ οἱ διεψιθύρισαν ταῦτα. ὅμως ὁ Σιζάβουλος (ἀγχίνους γάρ τις καὶ δεινός) οὐκ ἠγνόησε τὸ πραχθέν, ᾠήθη δέ, ὅπερ καὶ ἦν, ὡς ἐδολοφονήθησαν οἱ πρέσβεις. ἔνθεν τοιγαροῦν ἡ δυσμένεια ἤρξατο Περσῶν τε καὶ Τούρκων.

Καὶ λαβόμενος ὁ Μανιάχ, ὃς τῶν Σογδαϊτῶν προειστήκει, τοιοῦδε καιροῦ ξυμβουλεύει τῷ Σιζαβούλῳ ἄμεινον εἶναι Τούρκοις ἀσπάσασθαι τὰ Ῥωμαίων καὶ παρ᾽ αὐτοὺς ὤνιον ἀποκομίζειν τὴν μέταξαν, ὥς γε καὶ κατὰ τὸ πλέον τῶν ἄλλων ἀνθρώπων χρωμένους. ἑτοιμότατα δὲ ἔχειν ἔφη ὁ Μανιὰχ καὶ αὐτὸς συναπαίρειν τοῖς πρέσβεσιν τῶν Τούρκων· καὶ ὡς ταύτῃ φίλοι ἔσονται Ῥωμαῖοί τε καὶ Τοῦρκοι. τούτοις δήπου κατανεύσας τοῖς ῥήμασιν ὁ Σιζάβουλος ἐκπέμπει αὐτόν τε καὶ ἑτέρους τινὰς ὡς βασιλέα Ῥωμαίων πρεσβευσομένους προσρήσεις τε ἀποκομιοῦντας καὶ δῶρα μετάξης οὐκ ὀλίγον τι χρῆμα καὶ συλλαβάς τινας.

Τοιάσδε τινὰς ἐπιστολὰς ἐπιφερόμενος ὁ Μανιὰχ ἀπήρξατο τῆς ὁδοιπορίας, καὶ δὴ ἐς τὰ μάλιστα πολλὴν διανύσας ἀτραπὸν χώρους τε διελθὼν ἐσότι πλείστους ὄρη τε μέγιστα καὶ ἀγχινεφῆ καὶ πεδία καὶ νάπας λίμνας τε καὶ ποταμούς, εἶτα τὸν Καύκασον τὸ ὄρος ὑπερελθών, τὸ τελευταῖον ἀφίκετο ἐς Βυζάντιον. καὶ τοίνυν εἰς τὰ βασίλεια παρελθὼν καὶ παρὰ βασιλέα γενόμενος ἅπαντα ἔπραξε τὰ ὅσα ἕπεται τῷ τῆς φιλίας θεσμῷ, τό τε γράμμα καὶ τὰ δῶρα ἐνεχείρισε τοῖς ἐς τοῦτο ἀνειμένοις, καὶ ἐδεῖτο μὴ ἀνονήτους αὐτῷ γενέσθαι τοὺς τῆς ὁδοιπορίας ἱδρῶτας. ἀτὰρ ὁ βασιλεὺς ἀναλεξάμενος διὰ τῶν ἑρμηνέων τὸ γράμμα τὸ Σκυθικὸν ἀσμενέστατα προσήκατο τὴν πρεσβείαν. τοιγαροῦν ἤρετο τοὺς πρέσβεις περὶ τῆς τῶν Τούρκων

се явяват в бъдеще там. И наистина повечето от пратениците турки, с изключение на трима или четирима, загубили там някъде живота си поради примесване на смъртоносна отрова в храната. Обаче сред персите се разпространила мълвата, че пратениците на турките били загинали от задушния и сух [климат] на Персия, понеже страната на турките се покривала често със снегове и за тях било невъзможно да живеят без студен въздух. Затова и тези, които се изплъзнали от покушението, ако и да подозирали нещо друго, когато се завърнали в отечеството си, и те говорели същото, което и персите. Обаче Силзивул, който бил прозорлив и опитен, разбрал добре какво е станало и бил уверен, че пратениците били убити с измама, както си е било. Оттук именно започнала враждата между персите и турките.

Тогава Маниах пък, вождът на согдаите, се възползувал от този случай и посъветвал Силзивул, че е по-изгодно за турките да завържат приятелски връзки с ромеите и да продават на тях коприната, понеже те я употребяват много повече от другите люде. Маниах казал още, че той сам с най-голяма готовност би отпътувал заедно с пратениците на турките и че по този начин ромеите и турките ще станат приятели. Силзивул се съгласил с това предложение и проводил него и някои други при ромейския император като пратеници, за да му предадат поздрави, немалко количество коприна за подарък и някакво писмо.[1]

Снабден с такова писмо, Маниах тръгнал на път. След като извървял извънредно дългия път и преминал през извънредно много страни, твърде големи и достигащи до облаците планини, равнини, гористи долини, езера и реки, той после прехвърлил планината Кавказ[2] и най-сетне пристигнал във Византион. И тъй той дошел в двореца, явил се пред императора и извършил всичко, което изисква приятелството, връчил на натоварените с тази служба лица писмото и подаръците и помолил да не останат напразни мъките на пътуването му. А императорът, след като прочел с помощта на преводачи скитското писмо, приел най-радостно пратениците. След това той запитал пратениците за държавното управ-

[1] Съдържанието на това писмо вероятно е било предадено в оригиналното съчинение на Менандър, обаче в запазените извадки от неговото съчинение то е изпуснато. [2] Пратеничеството пътувало по долното течение на Волга и през Кавказ.

ἡγεμονίας τε καὶ χώρας. οἱ δέ γε ἔφασαν τέτταρας μὲν αὐτοῖς εἶναι ἡγεμονίας, τὸ δέ γε κράτος τοῦ ξύμπαντος ἔθνους ἀνεῖσθαι μόνῳ τῷ Σιζαβούλῳ. πρός γε ἔλεξαν ὡς παρεστήσαντο καὶ Ἐφθαλίτας μέχρι καὶ ἐς φόρου ἀπαγωγήν. πᾶσαν οὖν, ἔφη ὁ αὐτοκράτωρ, τὴν τῶν Ἐφθαλιτῶν † ἐποιήσασθε[a] δύναμιν; πάνυ μὲν οὖν, ἔλεξαν οἱ πρέσβεις. αὖθις ὁ βασιλεύς· κατὰ πόλεις ἤ που ἄρα κατὰ κώμας ᾤκουν οἱ Ἐφθαλῖται; οἱ πρέσβεις. ἀστικοί, ὦ δέσποτα, τὸ φῦλον. εὔδηλον οὖν, ἦ δὲ ὁ βασιλεύς, ὡς ἐκείνων δήπου τῶν πόλεων κύριοι καθεστήκατε. καὶ μάλα, ἔφασαν. ὁ βασιλεύς· ἄρα ἡμᾶς ἀναδιδάξητε ὅση τῶν Ἀβάρων πληθὺς τῆς τῶν Τούρκων ἀφηνίασεν ἐπικρατείας, καὶ εἴ τινες ἔτι παρ' ὑμῖν. εἰσὶ μέν, ὦ βασιλεῦ, οἵ γε τὰ ἡμέτερα στέργουσιν ἔτι, τοὺς δὲ δήπουθεν ἀποδράσαντας οἶμαι ἀμφὶ τὰς εἴκοσιν εἶναι χιλιάδας. εἶτα ἀπαριθμησάμενοι οἱ πρέσβεις ἔθνη κατήκοα Τούρκων τὸ λοιπὸν ἠντιβόλουν τὸν αὐτοκράτορα εἰρήνην τε ξυνεστάναι καὶ ὁμαιχμίαν Ῥωμαίοις τε καὶ Τούρκοις. προσετίθεσαν δὲ ὡς καὶ ἑτοιμότατα ἔχουσι καταπολεμῆσαι τῆς Ῥωμαίων ἐπικρατείας τὸ δυσμενές, ὁπόσον ἐς τὴν κατ' αὐτοὺς ἀγελάζονται ἤπειρον. ἐπὶ τούτοις ἅμα τῷ λέξαι τὼ χεῖρε ὑψοῦ ἀνατείνας ὁ Μανιὰχ οἵ τε ξὺν αὐτῷ ὅρκῳ ἐπιστώσαντο μεγίστῳ ἦ μὴν ὀρθογνώμονι διανοίᾳ ταῦτα εἰρῆσθαι. πρός γε καὶ κατέχεον ἀρὰς σφίσιν αὐτοῖς, ἔτι γε μὴν καὶ τῷ Σιζαβούλῳ, ἀλλὰ γὰρ καὶ παντὶ τῷ ἔθνει, εἴ γε οὐχὶ τὰ ἐπηγγελμένα ἀληθῆ τε εἴη καὶ πρακτέα. οὕτω μὲν οὖν τὸ φῦλον οἱ Τοῦρκοι φίλοι ἐγένοντο Ῥωμαίοις καὶ τῇ καθ' ἡμᾶς οὐχὶ ἄλλως ἐφοίτησαν πολιτείᾳ. (pp. 450,2 — 452,21)

ление и страната на турките. А те отговорили, че у тях има четири княжества, обаче върховната власт над целия народ е предоставена на Силзивул. Освен това те добавили, че те са покорили ефталитите и дори ги накарали да плащат данък. „И тъй — запитал императорът — цялата ли държава на ефталитите завладяхте?“ — „Точно така“ — отговорили пратениците. Императорът запитал отново: „В градове ли или в села живееха ефталитите?“ Пратениците отговорили: „Това племе, господарю, живее в градове.“ „И тъй ясно е — казал императорът, — че вие сте станали господари на техните градове.“ „Разбира се“ — отговорили те. Императорът [запитал]: „Кажете ни сега колко авари се освободиха от властта на турките и дали [има] още при вас?“ „Останали са, царю, ония, които още са привързани към нас; а тези, които избягаха, мисля, са около двадесет хиляди.“ После пратениците изброили подвластните на турките народи и помолили императора да се сключи за в бъдеще мир и военен съюз между ромеи и турки. Те добавили още, че дори са готови да поведат война срещу враговете на ромейската империя, които живеят близо до тяхната земя. Веднага след произнасянето на тези думи Маниах и ония, които го придружавали, издигнали двете си ръце и потвърдили с най-тежка клетва, че те наистина са казали това с чистосърдечно намерение. Освен това те изричали и проклятие върху себе си, дори и върху Силзивул, та и върху целия народ, ако техните обещания не са искрени и не бъдат изпълнени. Така турките станали и приятели на ромеите и посещавали нашата държава само като такива.

13. De Romanorum legatione ad Uguros aliasque gentes Asiam incolentes

II 8. Ὅτι διαθρυλληθὲν κατὰ τὴν Τουρκίαν, ὅσοι ἀγχίθυροι ἦσαν, ὡς Ῥωμαίων ἐνδημοῦσι πρέσβεις καὶ ὡς πορεύονται τὴν ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ἅμα πρεσβείᾳ Τούρκων, ὁ τῶν ἐκείνῃ ἐθνῶν ἡγεμὼν ἐδήλωσε τῷ Σιζαβούλῳ ξὺν ἱκετείᾳ ὡς ἂν καὶ αὐτὸς ἐκ τοῦ σφετέρου τινὰς ἀποστεῖλαι ἔθνους ἐπὶ θέαν τῆς Ῥωμαϊκῆς πολιτείας· καὶ τοίνυν ὁ Σιζάβουλος ἐφίετο. καὶ ἕτεροι δὲ προεστῶτες ἐθνῶν ταῦτα ἐζήτουν· ὁ

13. Ромейско пратеничество при угури и други племена в Азия

Когато се разчуло из Туркия и сред съседните племена, че тук пребивават ромейски пратеници и че пътуват заедно с турско пратеничество за Византион, вождът на тамошните племена отправил молба до Силзивул, щото и той, ако може, да изпрати неколцина от своя народ, за да разгледат ромейската държава. И наистина Силзивул се съгласил. Обаче и други главатари на племена помолили за същото. Той не разрешил на никого от тях, а разрешил само на вожда

[a] ἰδιοποιήσασθε coni. Bekker ὑπήκοον ποιήσηται δύναμιν scripsit Menander p. 209, 17.

δὲ οὐδενὶ ξυνεχώρησε τῶν πάντων ἢ μόνον τῷ τῶν Χολιατῶν ἡγεμόνι. καὶ οὖν καὶ τοῦτον παρειληφότες οἱ Ῥωμαῖοι διὰ τοῦ λεγομένου ποταμοῦ Ὠὴχ καὶ ἀτραπὸν διανύσαντες οὐδαμῶς ὀλίγην ἐγένοντο κατὰ δὴ τὴν λίμνην τὴν ἄπλετον ἐκείνην καὶ εὐρεῖαν. ἐνταῦθα ὁ Ζήμαρχος ἐνδιατρίψας ἡμέρας τρεῖς στέλλει Γεώργιον, ὃς ἀνεῖτο ἐς τὴν τῶν ἐπιτομωτέρων συλλαβῶν ἀπαγγελίαν, προδηλώσοντα τῷ βασιλεῖ τὴν σφῶν αὐτῶν ἐκ Τούρκων ἐπάνοδον. καὶ οὖν ὁ Γεώργιος ἅμα Τούρκοις δέκα πρὸς τοῖς δύο ἀπήρξατο τῆς ἐπὶ τὸ Βυζάντιον ὁδοῦ ἀνύδρου τε μάλα οὔσης καὶ πάντη ἐρήμου, ὅμως δ' οὖν ἐπιτομωτέρας. ὁ δὲ Ζήμαρχος κατὰ δὴ τὸ ψαμμαθῶδες τῆς λίμνης παροδεύων ἐπὶ ἡμέρας δέκα καὶ δύο δυσβάτους τέ τινας χώρους παραμειψάμενος ἐγένετο κατὰ τὰ ῥεῖθρα τοῦ Ἴχ, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν Δαΐχ, καὶ διὰ λιμνῶν ἑτέρων αὖθις ἐς τὸν Ἀττίλαν· πάλιν ὡς Οὐγούρους, οἳ δὴ καὶ σφίσιν ἀπήγγειλαν ὡς εἲς τὰ περὶ τὸν Κωφῆνα ποταμὸν ἐς τὰ λάσια τέσσαρες χιλ άδες Περσῶν ἐπιτηροῦσι προλελοχισμένοι, ὡς ἂν χειρώσωνται παριόντας αὐτούς. ταύτῃ τοι ὁ τῶν Οὐγούρων ἡγούμενος, ὃς διέσωζεν ἐκεῖσε τοῦ Σιζαβούλου τὸ κράτος, πληρώσας ὕδατος ἀσκοὺς παρέσχετο τοῖς περὶ Ζήμαρχον, ὡς ἂν ἔχοιεν ὅθεν ὑδρεύσοιντο διὰ τῆς ἀνύδρου ἰόντες. εὗρον δὲ καὶ λίμνην, καὶ παραμειψάμενοι τὸ μέγα τοῦτο ὑροστάσιον ἀφίκοντο ἐς ἐκείνας τὰς λίμνας, ἐν αἷς ἐπιμιγνύμενος ἀπόλλυται ὁ Κωφὴν ποταμός. ἐξ ἐκείνου δὴ τοῦ χώρου πέμπουσι διοπτῆρας προδιασκεψομένους εἴ γε ὡς ἀληθῶς οἱ Πέρσαι ἐνεδρεύουσιν· οἳ δὴ ἀνιχνεύσαντες ἀπήγγειλαν μηδένα ἰδεῖν. ὅμως ξὺν μεγίστῳ φόβῳ ἀφίκοντο ἐς Ἀλανίαν, κατὰ τὸ μᾶλλον δεδιότες τὸ φῦλον τῶν Ὀρομουσχῶν. (pp. 451,22 — 453,22)

II 9. *Ὅτι γενόμενοι ἐν Ἀλανίᾳ παρὰ Σαρώσιον τὸν ἐκείνη ἡγεμόνα καὶ ἅμα τοῖς ἑπομένοις Τούρκοις ἐσφοιτῆσαι βουλόμενοι, ὁ Σαρώσιος τὸν μὲν Ζήμαρχον καὶ τούς οἱ ἑπομένους ἐδέξατο*

на холиатите. И тъй ромеите, след като взели и тогова, преминали през така наречената река Оих[1] и след като изминали съвсем не малко път, дошли при прочутото огромно и широко езеро[2]. Тук Зимарх престоял три дни и изпратил Георги, комуто било предоставено да предава по-бързите съобщения, да извести предварително на императора за тяхното завръщане от страната на турките. И тъй Георги заедно с дванадесет турки поел пътя за Византион, който бил много безводен и съвършено пустинен, но затова пък по-къс. А Зимарх вървял в продължение на дванадесет дни по песъчливия бряг на езерото. След като минал покрай някои мъчнопроходими места, дошел до течението на Их[3], както и на Даих[4], и през други езера стигнал отново [река] Атила[5]. Оттам отишел при угурите[6], които именно му съобщили, че в горските места около реката Кофин[7] ги дебнат четири хиляди перси в засада, за да могат да ги заловят, когато минават покрай там. Затова вождът на угурите, който управлявал там от името на Силзивул, напълнил кожени мехове с вода и ги дал на Зимарх и съпътниците му, за да имат откъде да вземат вода, когато минават през безводната страна. Те намерили и езеро[8] и след като преминали покрай този голям водоем, пристигнали при ония езера, в които се влива и се губи реката Кофин. От това място те изпратили съгледвачи, които да огледат дали наистина персите стоят в засада. След като проверили внимателно, съобщили, че не видели никого. Въпреки това те пристигнали с голям страх в Алания, понеже доста много се боели от племето на оромусхите[9].

Когато дошли в Алания[10] при Сарозий, тамошния вожд, пожелали да го посетят заедно със съпътниците си турки. Сарозий приел любезно Зимарх и него-

[1] Предполага се, че тук е посочена реката Яксарт (Сир-Даря). Вж. за подробности *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 358. — *Златарски*, пос. съч., стр. 76. [2] Може би става дума за Аралско море. Вж. *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 358. [3] Реката Их се отъждествява с дн. р. Емба. Вж. *Златарски*, пос. съч., I, 1, стр. 76. — *Moravcsik*, op. cit., II, p. 131. [4] Даих се отъждествява с дн. р. Урал. Вж. *Marquart*, Chronologie, p. 76. — *Кулаковский*, пос. съч., стр. 358. — *Златарски*, пос. съч., I, 1, стр.76. — *Moravcsik*, op. cit., II, p. 109. [5] Атила, или Ател, е дн. р. Волга. Вж. *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 358. — *Златарски*, пос. съч., I, 1, стр. 76. — *Moravcsik*, op. cit., II, p. 80. [6] Във връзка с името угури *Златарски*, пос. съч., I, 1, стр. 76, бел. 3, приема, че в същност става дума за утигурите. За името угури вж. посочвания у *Moravcsik*, op. cit., II, p. 196. [7] Под името Кофин се разбира дн. р. Кубан. Вж. *Златарски*, пос. съч., стр. 77, бел. 3. — *Marquart*, Streifzüge, p. 32, n. 1, приема, че това е р. Кума, която се влива в Каспийско море. [8] Не може да се каже с положителност за кое езеро става дума. *Lebeau — S. Martin*, op. cit., X, p. 68 n. 1, предполагат, че това е езерото Большой (Bolischei) при Черкаск. [9] Според *Lebeau — S. Martin*, op. cit., X, p. 68, n. 5, под оромусхи трябва да се разбира планинското племе *μόσχοι*. [10] С името Алания се означава голямата степна област между Каспийско и Азовско море, на север от Кавказ.

ἀσμένως, τοὺς δὲ δὴ πρέσβεις τῶν Τούρκων ἔφασκε μὴ πρότερον τῆς ὡς αὐτὸν εἰσόδου τυχεῖν ἢ καταθεμένους τὰ ὅπλα. τοιγάρτοι καὶ ἅμιλλα αὐτοῖς ἐγένετο περὶ τούτου ἐπὶ ἡμέρας τρεῖς, καὶ Ζήμαρχος ἦν τῶν φιλονεικουμένων διαιτητής. τέλος ἀποθέμενοι τὰ ὅπλα οἱ Τοῦρκοι, ὡς Σαρωσίῳ ἐδόκει, ὡς αὐτὸν ἐσεφοίτησαν. ὁ δὲ δὴ Σαρώσιος παρενεγύησε τοῖς περὶ Ζήμαρχον διὰ τῆς τῶν Μιυσιμιανῶν ἀτραποῦ ἥκιστα ἰέναι, τῷ κατὰ τὴν Σουανίαν τοὺς Πέρσας ἐνεδρεύειν· ἄμεινον δὲ εἶναι διὰ τῆς λεγομένης Δαρεινῆς ἀτραποῦ οἴκοι ἀποχωρεῖν. ταῦτα ἐπεὶ ἔγνω ὁ Ζήμαρχος, διὰ τῆς Μιυσιμιανῆς ἔστειλεν ἀχθοφόρους δέκα μέταξαν ἐπιφερομένους ἀπατήσοντας Πέρσας τῷ προεκπεμφθῆναι τὴν μέταξαν καὶ προτερῆσαι τῇ ὁδῷ, ἐκ τούτου τε ὑποτοπῆσαι ὡς ἐς τὸ αὔριον παρέσται καὶ ὁ Ζήμαρχος. καὶ οἱ μὲν ἀχθοφόροι ᾤχοντο ἀπιόντες, Ζήμαρχος δὲ διὰ τῆς Δαρεινῆς παρεγένετο ἐς Ἀψιλίαν, τῇ Μιυσιμιανῇ χαίρειν εἰπὼν ἐς τὰ εὐώνυμά τε ἐάσας αὐτήν, ᾗ ἐπίδοξοι ἦσαν ἐπιθήσεσθαι οἱ Πέρσαι. καὶ ἧκεν ἐς τὸ Ῥογατόριον, εἶτα κατὰ δὴ τὸν Εὔξεινον Πόντον, εἶτα ναυτιλίᾳ χρησάμενος ἐς Φᾶσιν ποταμόν, πάλιν ἐς Τραπεζοῦντα· οὕτω τε δημοσίῳ ἵππῳ ἐς Βυζάντιον παρὰ βασιλέα εἰσελθὼν ἔφρασε τὸ πᾶν. Ζημάρχῳ μὲν οὖν ἐν τοιοῖσδε ἔληξεν ἡ πορεία καὶ ἀποπορεία ἐπὶ Τούρκους. (pp. 453, 23 — 454,13)

вите съпътници, обаче казал, че туркските пратеници ще бъдат приети от него само ако си свалят оръжието. Ето защо всред тях настанал спор за това в продължение на три дни и Зимарх помирил спорещите. Най-после турките си свалили оръжието, както искал Сарозий, и се явили при него. Сарозий препоръчал на Зимарх и съпътниците му съвсем да не се движат по пътя, който минава през страната на миюсимианите[1], понеже в Суания[2] персите стоели в засада; но по-добре било да се завърнат по домовете си по така наречения Дариев път. Когато узнал това, Зимарх изпратил през Миюсимиана десет носачи, натоварени с коприна. С това, че коприната била изпратена напред и че носачите вървели напред, те искали да измамят персите и да ги накарат да предположат, че на другия ден ще се яви и Зимарх. И носачите заминали, а Зимарх пристигнал през Дариевия път[3] в Апсилия[4], като се отказал от Миюсимиана и я оставил в ляво, понеже се очаквало, че там ще ги нападнат персите. И след това дошел в Рогаторион[5], оттам до Евксинския Понт, после с кораб при реката Фазис и отново в Трапезунт. Тогава той, като използувал държавните коне, пристигнал във Византион при императора и му разказал всичко. И тъй с това завършило пътуването на Зимарх при турките и завръщането му.

14. Alboinus rex Langobardorum ab Avaribus auxilium contra Gepidas petit

II 11. *Ὅτι Ἀλβούιος ὁ τῶν Λογγιβάρδων μόναρχος, οὐ γὰρ αὐτῷ ἀπέληγεν ἡ πρὸς Κονιμοῦνδον ἀπέχθεια, ἀλλ' ἐκ παντὸς τρόπου ᾤετο δεῖν καταστρέψασθαι τὴν τῶν Γηπαίδων ἐπικράτειαν, ταύτῃ τοι πρέσβεις ἐξέπεμψεν ὡς τὸν Βαιανὸν ἐς ὁμαιχμίαν παρακαλῶν. παραγενομένων δὲ τῶν πρέσβεων, ἠντιβόλουν μὴ περιιδεῖν σφᾶς ὑπὸ Γηπαίδων τὰ ἀνήκεστα πεπονθότας, μάλιστα καὶ Ῥωμαίων τῶν ἄγαν ἐχθίσ-*

14. Лангобардският владетел Албоин иска от аварите помощ срещу гепидите

Албоин, владетелят на лангобардите, чиято вражда срещу Конимунд[6] не била престанала[7], но смятал, че трябва да покори по всякакъв начин държавата на гепидите[8], изпратил с тази цел пратеници при Баяна[9], за да му предложи военен съюз. Пратениците, след като дошли, замолили го коленопреклонно да не ги пренебрегва, след като са претърпели непоправими злини от гепидите, още повече, че и ромеите, които са най-голе-

[1] Миюсимианите се отъждествяват със споменатите у Агатий (III, 15) мисимиани, които обитавали по високите планини северно от Лазика. Вж. *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 358, бел. 3; *Lebeau — S. Martin*, op. cit., X, p. 69 n. 3. [2] Суания е планинска област северно от Колхида. [3] Вероятно тук става дума за име на област или име на път. Срв. *Lebeau — S. Martin*, op. cit., X, p. 70. — *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 358, бел. 3. [4] Апсилия се е намирала в северната част на Лазика. *Lebeau — S. Martin*, op. cit., IX, p. 206, n. 2; X, p. 71 n. 2. [5] Рогаторион е била крепост в Колхида, вероятно северно от Сухум. Вж. *Lebeau — S. Martin*, op. cit., X, p. 71. — *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 358, бел. 3. [6] Конимунд бил крал на гепидите. [7] За събитията изобщо вж. *Diculescu*, Die Gepiden, pp. 157—163. — *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 343. [8] Германското племе на гепидите по това време живеело в Седмоградско и съседните равнини. [9] Става дума за аварския хаган Баян, който управлявал от 565 до 602 г.

των Ἀβάροις συμμαχούντων τοῖς Γήπαισιν. ἐδίδασκον δὲ ὡς οὐ κατὰ τοσοῦτον πρὸς Γήπαιδας τὸν πόλεμον ἀναρρίψουσι καθ' ὅσον Ἰουστίνῳ μαχήσονται, βασιλεῖ τῷ τῶν Ἀβάρων ἔθνει ἐς τὰ μάλιστα δυσμενεστάτῳ γε ὄντι, ὃς παρωσάμενος τὰς Ἰουστινιανοῦ τοῦ μητραδέλφου σπονδὰς πρὸς Ἀβάρους ἐκ πολλοῦ γεγενημένας τῶν εἰωθότων ἐστέρησεν. προσετίθεσαν δὲ ὡς, εἴ γε ἔσοιντο ἅμα Λογγιβάρδοις, ἀκαταμάχητοι γενήσονταί πως, καὶ ὡς καταστρεφόμενοι Γήπαιδας τοῦ τε πλούτου σφῶν ἔτι γε μὴν καὶ τῆς ἐκείνων κοινῇ κρατήσουσι χώρας, καὶ ὡς ἡ Σκυθία τὸ λοιπὸν αὐτοῖς εὐημεροῦσί γε ἐς ἀεί, καὶ μὲν οὖν ἡ Θρᾴκη αὐτὴ ἔσται εὐεπίβατος, καὶ ἁπλῶς ξὺν οὐδενὶ πόνῳ ἐκ γειτόνων ὁρμώμενοι τὴν Ῥωμαίων καταδραμοῦνται, καὶ ὡς ἄχρις αὐτοῦ γε δήπου τοῦ Βυζαντίου ἐλάσουσιν. ἔφασκον δὲ οἱ τῶν Λογγιβάρδων πρέσβεις ὡς καὶ συνοίσει τοῖς Ἀβάροις τὴν πρὸς Ῥωμαίους ἀσπάσασθαι μάχην· ἢ γὰρ ἂν ἐκεῖνοι προτερήσουσι καὶ ἐκ παντὸς τρόπου καθελοῦσι τὴν Ἀβάρων δύναμιν, ὅπου καὶ γῆς τυγχάνουσιν ὄντες. (pp. 454,23 — 455,10)

мите врагове на аварите, са в съюз с гепидите. Те твърдели, че предприемат войната не толкова срещу гепидите, колкото за да се сражават с Юстин[1]. Този император бил най-голям враг на аварския народ и след като отхвърлил отдавна съществуващите договори на своя вуйчо Юстиниан[2], лишил ги от обичайните [дарове]. Те прибавяли още, че ако се съюзят с лангобардите, ще станат непобедими и че след като победят гепидите, ще завладеят както тяхното богатство, така и тяхната страна и че завинаги ще благоденствуват, като Скития, а също и Тракия ще бъдат за тях леснодостъпни. Тогава просто без никакъв труд, като изхождат от съседните страни, ще нахлуват в държавата на ромеите и ще достигат чак до самия Византион. Пратениците на лангобардите казвали също, че дори ще бъде полезно за аварите да приемат войната с ромеите. Защото иначе тези щели да ги изпреварят и да унищожат по всякакъв начин силата на аварите, гдето и да се намират те.

II 12. *Ὅτι ὁ Βαιανὸς τοὺς τῶν Λογγιβάρδων πρέσβεις δεξάμενος ἐδόκει τούτους περιφρονεῖν τῷ βούλεσθαί γε αὐτὸς κερδαλεώτερον θέσθαι ὡς αὐτοὺς τὴν συμμαχίαν· καὶ πὴ μὲν τὸ μὴ δύνασθαι, πὴ δὲ τὸ δύνασθαι μὲν προΐσχετο, μὴ βούλεσθαι δέ. ξυνελόντα δὲ εἰπεῖν ἅπαντα τρόπον ἀπάτης τοῖς δεομένοις ἐπισείσας ἔδοξε μὲν πείθεσθαι μόλις, οὐκ ἄλλως δὲ ἢ ⟨εἰ⟩ τὸ δεκατημόριον τῶν τετραπόδων ἁπάντων, ὅσα παρὰ Λογγιβάρδοις ὑπῆρχεν, αὐτίκα κομίσαιντο, καὶ ὡς, εἰ γένοιντο καθυπέρτεροι, ἥμισυ μὲν τῆς λείας ἕξουσιν αὐτοί, τὴν δὲ τῶν Γηπαίδων χώραν εἰς τέλεον. ἃ δὴ καὶ ἐγένετο· καὶ ἐχώρουν Γήπαισι πολεμήσοντες. ἐπειδὴ δὲ ἐπύθετο Κονιμοῦνδος, λέγεται δείσας ὡς καὶ αὖθις παρὰ βασιλέα Ἰουστῖνον ἔπεμψε πρέσβεις, καὶ ὡς οὐδὲν ἧττον ἢ πρότερον ξυνεπιλαβέσθαι οἱ τοῦ κινδύνου ἱκέτευε, καὶ πάλιν τὸ Σίρμιον καὶ τὴν εἴσω Δράου ποταμοῦ χώραν ἐπηγγέλλετο δώσειν, αἰδώς τε αὐτὸν οὐκ εἶχεν ἤδη περὶ τῶν αὐτῶν ὀμωμοκότα ἅπαξ καὶ τοῖς ὅρκοις οὐχὶ ἐγκαρτερήσαντα. διὸ δὴ καὶ βασιλεὺς Ἰουστῖνος εὖ εἰδώς τε καὶ τεκμαιρόμενος τοῖς φθάσασιν, ὡς Κονιμούνδῳ ἔνεστι πίστεως οὐδὲν ὁτιοῦν, ἀνήνασθαι μὲν οὔτι ᾤετο χρῆναι τὴν ξυμμαχίαν, ἀναβολῇ δὲ ὅμως παρεκρούσατο τοῦ βαρβάρου τὴν αἴτησιν· ἔφη γὰρ ὡς διεσκεδασμένα τὰ Ῥωμαϊκὰ ὑπάρχει στρατεύματα, ξὺν σπουδῇ δὲ ὡς οἷόν τέ ἐστιν ἀθροίσας αὐτίκα*

Баян, когато приел пратениците на лангобардите, решил да прояви към тях пренебрежение, понеже искал да извлече по-голяма изгода от съюза с тях, и изтъквал като предлог това, че ту не можел, ту можел, но не желаел. Накратко казано, той, след като поднесъл на молещите се всякакъв вид хитрости, решил най-сетне да се съгласи, обаче само при условие да получи веднага десетата част от всички четирикраки, които лангобардите притежавали. [Той искал] също, ако победят, да имат половината от плячката и цялата земя на гепидите. Това и станало. И потеглили да воюват с гепидите. А Конимунд, щом узнал това, казват, се уплашил и изпратил отново пратеници при император Юстин, като го молел да му помогне в тази опасност, също както по-рано. Той пак обещал да даде Сирмиум и земята отсам реката Драва, без да се срамува, че вече веднаж се бил заклел за същото, но не устоял на клетвите си. Затова и император Юстин, който добре знаел и заключавал от по-рано станалите [събития], че у Конимунд няма нито капка вярност, не мислел, че трябва да отхвърли съюза, обаче чрез отлагане отклонявал молбата на варварина. Той казвал, че ромейските войски били разпръснати, но като ги събере колкото може по-бързо, щял веднага да ги из-

[1] Сиреч имп. Юстин II. [2] Имп. Юстиниан I.

ἐκπέμψοι. ἀκήκοα δὴ περὶ Κονιμούνδου καὶ τοιάδε, ἐμοὶ δὲ οὐ πιστά· λίαν γὰρ ἀναιδὲς ὑπῆρχε τὸν παρασπονδήσαντα περὶ τῶν αὐτῶν δεῖσθαι καὶ πάλιν. λέγεται δὲ ὡς καὶ Λογγίβαρδοι τηνικαῦτα ἐπρεσβεύσαντο παρὰ Ἰουστῖνον, καὶ ὅτι Γήπαιδας τῆς ὡς Ῥωμαίους ἀγνωμοσύνης πλεῖστα ὅσα κακηγορήσαντες τὴν ἐκ Ῥωμαίων μὲν θηρώμενοι συμμαχίαν ἤνυσαν οὐδέν, κατεπράξαντο δὲ ὅμως πρὸς τοῦ βασιλέως μηδετέρους τῆς Ῥωμαίων ἀπολαῦσαι ἐπικουρίας. (pp. 455,11 — 456,5)

прати. И тъй за Конимунд чух такива неща, които са невероятни за мене, защото е много безсрамно този, който е нарушил договора, да моли отново за същото. Казват, че тогава и лангобардите изпроводили пратеници при Юстин. След като обвинявали извънредно много гепидите заради неблагодарността им към ромеите, те не сполучили нищо, макар да се стремели да спечелят съюз с ромеите, все пак постигнали това пред императора, щото и другите да не се ползуват от помощта на ромеите.

15. Baianus Romanorum legatos in vincula conicit

II. 13. *Ὅτι Βαιανὸς ὁ τῶν Ἀβάρων ἡγούμενος, ἐν ᾧ χρόνῳ τὸ Σίρμιον ἠβούλετο πολιορκήσειν, Βιταλιανόν τε τὸν ἑρμηνέα καὶ Κομιτᾶν εἶχεν ἐν δεσμοῖς. ἄμφω γὰρ τὼ ἄνδρε τούτω Ἰουστῖνος ὁ βασιλεὺς ἤδη στείλας ὑπῆρχεν ὡς αὐτὸν αἰτήσοντας αὐτοῦ, ὡς ἂν ἄττα διαλεχθείη γε αὐτοῖς. ὁ δὲ παρὰ τὸν κοινὸν τῶν πρέσβεων θεσμὸν εἶχεν ἐν δεσμοῖς.* (p. 456, 6—11)

15. Баян хвърля в затвор ромейските пратеници

Баян, вождът на аварите, когато възнамерявал да обсади Сирмиум[1], хвърлил в затвор преводача Виталиан и Комитас. Двамата император Юстин бил изпратил преди това при него, за да го молят да разисква с тях по някои работи. Обаче той ги задържал в затвор против общия обичай за пратениците.

16. De pacis conditionibus a Baiano Romanis oblatis

II 14. *Ὅτι ὁ Βαιανὸς μετὰ τὴν τειχομαχίαν στέλλει τινὰς ἀμφὶ τῆς εἰρήνης διαλεχθησομένους. ἔνιοι δὲ τῶν ἐν Σιρμίῳ ἀνὰ τὸ ἠλίβατον τοῦ βαλανείου, ὃ δῆτα τῷ δήμῳ ἐτύγχανεν ἀνειμένον, ἐπὶ κατασκοπῇ τῶν πολεμίων κατὰ τὸ σύνηθες ἐνιζάνοντες καὶ ἐν ἀπόπτῳ καραδοκοῦντές τε καὶ θεώμενοι, εἴ που ἐπήλυσις ἔσται βαρβαρική, ὡς κατενόησαν τοὺς τῶν Ἀβάρων ἀγγελιαφόρους ἤδη προσιόντας, τῷ μήκει τῆς ἀτραποῦ ἀποπλανηθέντες καὶ οὔπω κατεγνωκότες τὸ ἀκριβὲς ὑπετόπησαν εἶναι πληθὺν Ἀβαρικήν, ἐδήλωσάν τε αὐτίκα καὶ τὸ σημεῖον καθεῖλον. ὁ δὲ Βῶνος πρὸς τοῦτο δυσχεράνας σαφέστερον ἔσπευσε καταμαθεῖν τἀληθές. γνοὺς δὲ ὀλίγους εἶναι τοὺς Ἀβάρους καὶ βούλεσθαί οἱ ἐπικηρυκεύσασθαι, ἐξέπεμψε καὶ αὐτὸς τοὺς ποιησομένους τὰς καταλλαγὰς ἐς τὰ ἔξω τοῦ τείχους. ἔτι γὰρ ἐκ τοῦ ἕλκους περιώδυνος ἦν, καὶ ὁ Θεόδωρος ὁ ἰατρὸς οὐκ εἴα τὸν στρατίαρχον ἐν φανερῷ γίνεσθαι τοῖς ἐναντίοις. εἰκὸς γὰρ μηδὲ ⟨εἰδέναι⟩ ἔφασκε τοὺς πολεμίους ὡς ἐβλήθη. εἰ δὲ τοῦτο κατάδηλον*

16. Баян предлага условия за мир на ромеите

След нападението на стените[2] Баян изпратил няколко души да водят преговори за мир. Някои от жителите на Сирмиум седели върху чардака на банята, определен за народа, за да наблюдават според обичая неприятелите. Те гледали внимателно в далечината и наблюдавали дали някъде не ще нахлуят варвари. Когато забелязали, че вестоносците на аварите вече приближават, те, заблудени поради далечината на пътя и без да разберат още точно, помислили, че е аварска войска, известили веднага и свалили знамето. Обаче Бонос се усъмнил в това и побързал да узнае по-точно истината. А когато узнал, че аварите са малко и че искат да водят с него преговори за мир, изпратил и той лица, които да сключат примирие, извън стените. Тъй като военачалникът още страдал от раната си,[3] лекарят Теодор не му позволявал да се явява пред противниците, защото — казвал той — неприятелите не бива да знаят, че е ранен. Но ако

---

[1] Откъсът засяга събития през 568 г. За събитията изобщо вж. *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 345 сл. [2] Събитията се отнасят също към 568 г. [3] Бонос е бил началник на гарнизона в Сирмиум. *Stein,* Studien, p. 10, предполага, че той може би е бил magister militum per Illyricum. Преди това Бонос е бил ранен в сражение с аварите.

ἔσται αὐτοῖς, τότε ἀνάγκη μὴ ὑποκρύπτειν, ὡς ἂν μὴ ὑπόνοια γένηται σφίσι τοῦ ἀποβεβιωκέναι αὐτόν. οἱ δέ, ἐπεὶ περὶ τῆς εἰρήνης ἦλθον διαλεχθησόμενοι καὶ οὐχὶ αὐτός, ὑπενόησαν ὡς διώλετο ὁ στρατηγός, καὶ αὐτῷ ἐθέλειν ἔφασκον ἐν συνουσίᾳ γενέσθαι. τότε ὁ Θεόδωρος τοῦ συνοίσοντος εὖ μάλα στοχασάμενος ἔλεξεν ὡς τὸ λοιπὸν οὐ χρεὼν ἀποκρύπτεσθαι τὸν στρατηγόν, μᾶλλον μὲν οὖν ἐς τὰ ἔξω ἰέναι τῆς πόλεως καὶ ἐς ὄψιν γίνεσθαι τῶν βαρβάρων· καὶ φαρμάκῳ τινὶ τὸ ἕλκος περιστείλας ἀφίησιν αὐτόν. καὶ δὴ προελθὼν ὁ Βῶνος ἀγχοῦ τε τῶν βαρβάρων γενόμενος ἐφάνη σφίσι. τότε οἱ πρέσβεις τοιάδε ἀμοιβαίῳ τῷ λόγῳ ἔφασαν· ταῦτα ἡμῖν, ὦ Ῥωμαῖοι, διαλεχθῆναι πρὸς ὑμᾶς ὁ τῶν Ἀβάρων ἐκέλευσε δεσπότης· μή μοι μέμψιν τινὰ ποιήσασθε πόλεμον ἀραμένῳ· ὑμεῖς γὰρ πρῶτοι τὴν αἰτίαν τοῦ πολέμου δεδώκατε. πολλοῖς γὰρ πόνοις ὁμιλήσας καὶ ἀποδημίας οὐχ ἥκιστα ποιησάμενος μόλις ἐχειρωσάμην ταυτηνὶ τὴν χώραν, καὶ ὑμεῖς ἀφείλεσθέ με βιαίως αὐτήν. πρὸς τοῖς καὶ τὸν Οὐσδίβαδον τῷ τῶν δοριαλώτων ἀνήκοντά μοι νόμῳ ἔχετε λαβόντες. ἀλλὰ γὰρ καὶ ὕβρεις ἐς τὰ μάλιστα πικρὰς ὁ καθ' ὑμᾶς κατέχεέ μοι βασιλεύς, οὐ μόνον ἅπαξ ἢ δίς, ἀλλὰ καὶ πολλάκις, τῶν δεόντων τε οὐδὲν ἠβουλήθη διαπράξασθαι. εἰ τοίνυν τοιαῦτα πρὸς ὑμῶν ἠδικημένος τοῖς ὅπλοις ἐχρησάμην, οὐδαμῶς ὑπάρχω μεμπτέος. καὶ νῦν οὖν, εἴ γε βούλεσθε περὶ σπονδῶν τε καὶ εἰρήνης ἡμῖν θέσθαι λόγους, ἑτοιμότατα ἔχομεν, ἐν ὑμῖν τε κείσθω προτιμῆσαι τὸ συνοῖσον καὶ τὰ εἰρηναῖα πρὸ τοῦ πολέμου ἑλέσθαι. πρὸς ταῦτα ἀπεκρίνατο ὁ Βῶνος· πρότεροι μὲν ἡμεῖς οὐκ ἠρξάμεθα πολέμου· οὐδὲ γὰρ καθ' ὑμῶν ἠλάσαμεν, ἐς τοὐναντίον μὲν οὖν σὺ κατὰ τῆς Ῥωμαίων ἤλασας, λοιπὸν δέ, ὅτι καὶ ὁ βασιλεὺς ἐν βουλῇ ἐποιήσατο χρήματά σοι ἐπιδοῦναι· τοιγαροῦν καὶ παρέσχε τοῖς κατά σε πρέσβεσιν. ἐπεὶ δὲ κατενόησεν αὐθαδιζόμενον καὶ ὑπὲρ αὐτὴν δήπου τὴν βαρβαρικὴν ἀλαζονείαν ἐξωγκωμένον ῥήματά τε ὑπερήφανα σημάναντα καὶ τῆς σῆς δυνάμεως καθυπέρτερα, τηνικαῦτα καὶ αὐτὸς ἅτε ἀγχίνους ἐπετέλεσε τὰ οἰκεῖα. καὶ τὸ νῦν δὲ ἔχον ἡμέτερόν ἐστιν ὡς βασιλέα στεῖλαι οὓς ἂν σὺ βουληθείης πρέσβεις τοὺς βεβαιώσοντας τὰ περὶ

пък това им стане известно, тогава трябва да не крият, за да не би да се появи у тях подозрение, че той е умрял. Понеже дошли други да разискват за мира, а не той, те помислили, че стратегът е загинал, и казали, че искат да се срещнат с него. Тогава Теодор, след като обсъдил много добре кое ще бъде полезно, казал, че занапред стратегът не трябва да се крие, а по-добре е да излезе вън от града и да се покаже на варварите. След като намазал с някакво лекарство раната му, пуснал го. И тъй Бонос излязъл, дошел близо до варварите и им се показал. Тогава пратениците казали при преговорите нещо подобно: „Ромеи, господарят на аварите ни заповяда да ви кажем следното: Да не ми правите никакъв укор, загдето съм започнал война, понеже вие първи дадохте повод за войната. След като понесох много трудности и изминах съвсем немалко път, завладях най-сетне тази страна, а вие ми я отнехте насилствено. Освен това сте ми взели и Усдибад[1], който ми принадлежи съгласно обичая за пленниците. Също и извънредно горчиви оскърбления е изсипвал върху мене вашият император, и то не само веднаж или дваж, но често и не пожела да извърши нищо от онова, което трябваше да стори.[2] Ако следователно аз, който съм претърпял от вас такива неправди, употребих оръжието, съвсем не трябва да бъда укоряван.[3] И сега, ако вие желаете да водите преговори за мир, ние сме напълно готови и нека от вас да зависи дали да предпочетете полезното и мира или да изберете войната.“ На това Бонос отговорил: „Не сме ние първи започнали войната, нито сме потеглили срещу вас, но, напротив, ти си потеглил срещу ромейската държава. Освен това императорът дори беше решил да ти даде пари. И наистина той предложи това на твоите пратеници. Но когато той забеляза, че се държиш надменно, че си се надул повече, отколкото допуща самото варварско самохвалство и че говориш високомерни и превишаващи твоята сила думи, тогава и той като прозорлив уредил своите работи. И както е сега положението, наш дълг е да изпратим при императора пратениците, които ти би по-

[1] Усдибад бил пленен гепид. [2] Загатва се за отказа на имп. Юстин да дава ежегодните подаръци. [3] Тук аварският хаган е посочен според схващанията на византийския императорски двор като поданик на императора. Срв. *Dölger*, Die „Familie der Könige“, p. 402.

τῆς εἰρήνης. μηδὲ γὰρ ἐν ἡμῖν εἶναι νόμιζε κἂν γοῦν φθέγξασθαί τι, μήτι γε καὶ ἑτέρως ⟨ἢ⟩[a] καθὰ βασιλεῖ τῷ ἡμετέρῳ δοκεῖ διαπράξασθαι. ταῦτα Βώνου εἰρηκότος, εὖ ἔχειν ἔδοξε τῷ Βαιανῷ τὰ ῥήματα. ἐσήμανε δὲ αὖθις· ἐπειδὴ τὰ ἐς ὁμαιχμίαν ἑπόμενά μοι ἔθνη αἰσχύνομαι, αἰδώς τέ με ἔχει, εἴ γε πάντη ἄπρακτος ἐνθένδε ἀναχωρήσω μηδέν τι ὀνήσας ἐμαυτόν, ὡς ἂν μὴ οὖν δόξω μάτην πεποιηκέναι καὶ ἀκερδῆ τὴν ἐπιχείρησιν, βραχέα μοί τινα πέμψατε δῶρα. καὶ γὰρ ἐν τῇ Σκυθίᾳ περαιωθεὶς οὐδὲν ὁτιοῦν ἐκομισάμην, καὶ τῶν ἀδυνάτων ἐστὶ κἀντεῦθεν ἥκιστα ὠφεληθέντα με ἀπελεύσεσθαι. Βώνῳ δὲ τῷ στρατηγῷ καὶ τοῖς ὅσοι γε ἀμφ' αὐτὸν (ἦν δὲ ὁ τῆς πόλεως μέγιστος ἱερεύς) ἔδοξεν εὔλογον μὲν εἶναι τὸ προτεινόμενον· οὐδὲ γὰρ πλεῖστα ἐβούλετο κομίσασθαι, ἀλλ' ἄχρι δίσκου ἑνὸς ἀργυροποιήτου καὶ ὀλίγου χρυσίου, ἔτι γε μὴν καὶ ἀμπεχονίου Σκυθίου. πλὴν ἐδεδίεσαν οἱ περὶ Βῶνον ἰδιοβουλῆσαι καὶ οὐχὶ γνώμῃ τοῦ αὐτοκράτορος ἅπαντα διαπράξασθαι. ἀντεσήμαναν τοιγαροῦν αὐτῷ ὡς· νῦν ἔχομεν βασιλέα φοβερόν τε καὶ ἐμβριθέστατον, καὶ οὐκ ἀνεξόμεθα οὐδὲ ὅσα οἷόν τέ ἐστι διαλαθεῖν αὐτὸν ἐπιτελέσαι αὐθαιρέτως, ἄλλως τε δὲ ἡμεῖς, ἅτε ἐν ἐκστρατεύματι τυγχάνοντες, οὐκ ἐπιφερόμεθα χρημάτων περιουσίαν, ἢ μόνον στρατιωτικὴν ἐφεστρίδα, ἥν γε δήπου καὶ περιβεβλήμεθα, ἔτι τε τὰ ὅπλα. δωροφορῆσαι δὴ οὖν τῷ τῶν Ἀβάρων ἡγουμένῳ ἐξ ὧν ἐνταῦθα ἥκομεν ἔχοντες εὐτελῶν, ἄθρει, ὦ Χαγάνε, μὴ καὶ ὕβρις πέφυκέ τις. ἀξιότιμον δέ, καθὰ ἔφην, ὡδὶ οὐκ ἔχομεν· τὰ γὰρ τιμαλφέστερα τῶν ἐφοδίων ἡμῖν ἐν ἑτέροις ὑπάρχουσι τόποις καὶ ὡς πορρωτάτω ἡμῶν. εἰ οὖν ὁ καθ' ἡμᾶς αὐτοκράτωρ φιλοφρονήσεταί σε δώροις, οὐκ ὀκνήσομεν δήπου καὶ ἡμεῖς γεγηθότες τε καὶ τῷ βασιλεῖ ἑπόμενοι ταῦτα διαπράξασθαι, καθ' ὅσον οἷοί τέ ἐσμεν, ὥσπερ φίλῳ προσφερόμενοι καὶ ὁμοδούλῳ. πρὸς ταῦτα ἀγανακτήσας ὁ Βαιανὸς σὺν ὅρκῳ ἠπείλησεν ἦ μὴν στράτευμα ἐκπέμψειν τὴν Ῥωμαίων ἐπιδραμούμενον. καὶ δὴ τοῦ στρατηγοῦ κατάδηλον αὐτῷ πεποιηκότος, ὡς ἐξέσται μέν οἱ ποιεῖν ὅσα ἂν δυνήσοιτο, εἰδέναι δὲ ὡς οὐ πάντως ἐπ' ἀγαθῷ τῶν στελλομένων ἔσται ἡ ἐπιδρομή, αὐτὸς ἔφη ὅτι· τοιούτους ἐπαφήσω τῇ Ῥωμαϊκῇ

[a] ἢ add. Bekker.

желал, за да закрепят мира. Защото недей мисли, че е в наша власт да кажем нещо и да го извършим не така, както е решил нашият император.“ След като Бонос казал това, Баян сметнал, че думите му са добри. Обаче казал още: „Понеже се срамувам от народите, които ме придружават като съюзници, и ме е срам, ако се завърна оттука, без да съм постигнал нещо или да съм извлякъл някаква полза за себе си, то за да не би да изглежда, че съм извършил напразно и без печалба похода, изпратете ми някакви малки подаръци. Защото след като преминах в Скития, съвсем нищо не съм взел и не ми е възможно да замина оттука, без да съм получил поне малко нещо.“ Стратегът Бонос и тези, които били с него (между тях бил и архиереят на града), решили, че предложението е приемливо. Защото той не искал да му се даде нещо много, но само една сребърна тава, малко злато и освен това една скитска дреха. Обаче Бонос и придружаващите го се бояли да действуват на своя глава и да извършат всичко това без мнението на императора. Ето защо му отговорили така: „Ние имаме сега страшен и твърде гневлив император и не ще се осмелим да извършим на своя воля нито дори това, което е възможно да се укрие от него. При това, понеже сме в поход, ние не носим със себе си други вещи освен войнишка връхна дреха, която сме и облекли, и още оръжията. Затова помисли, хагане, да не би да е обидно, ако поднесем в дар на вожда на аварите тези малоценни предмети, с които сме дошли тук. А нещо ценно, както казах, тук нямаме, защото по-ценното от нашите походни вещи се намира на други места, и то много далече от нас. И тъй, ако нашият самодържец те почете с дарове, то не ще се забавим и ние с радост и покорност към императора да извършим това, доколкото можем, като се отнесем с тебе като с приятел, който служи на същия господар.“ Баян, възмутен от тези думи, се заканил с клетва, че непременно ще изпрати войска, която да нападне ромейската държава. Стратегът му заявил открито, че е свободен да прави това, което може, но да знае, че нападението никак не ще завърши добре за изпратените войски. Тогава Баян казал: „Такива войници ще изпратя срещу ромейската държава, че ако дори

ὡς, εἰ καὶ συμβαίη γε σφίσι θανάτῳ ἁλῶναι, ἀλλ' ἔμοιγε μὴ γενέσθαι τινὰ συναίσθησιν. καὶ δὴ παρεκελεύσατο δέκα χιλιάδας τῶν Κοτριγούρων λεγομένων Οὔννων διαβῆναι τὸν Σάον ποταμὸν καὶ δῃῶσαι τὰ ἐπὶ Δελματίαν, αὐτὸς δὲ ξὺν πάσῃ τῇ κατ' αὐτὸν πληθύϊ διελθὼν τὸν Ἴστρον ἐς τὰ τῶν Γηπαίδων διέτριβεν ὅρια. (pp. 456,12 — 458,30)

се случи да загинат, няма да изпитам никакво съчувствие." И заповядал десет хиляди от хуните, които се наричат котригури, да преминат реката Сава и да опустошат земите в Далмация, а сам той с цялата своя войска преминал Истър и пребивавал в пределите на гепидите.

II 15. Ὅτι αὖθις ἦλθε Ταργίτιος βουλόμενος πρεσβεύσασθαι ὡς βασιλέα, ἐκεῖνά τε ἔφη τῷ βασιλεῖ καὶ ἤκουσε πρὸς αὐτοῦ ἅπερ καὶ ἄλλοτε. τήν τε γὰρ πόλιν τὸ Σίρμιον ἐβούλετο πρὸς Ῥωμαίων κομίσασθαι ἅτε οἰκεῖον ὂν αὐτῷ κτῆμα, ἐξότε τὰ τῶν Γηπαίδων ὑπ' αὐτοῦ διέφθαρτο πράγματα, ἔτι τε καὶ τὰ χρήματα, ἅπερ Ἰουστῖνος τοῖς Οὔννοις ἐφ' ἑκάστῳ ἐνιαυτῷ ἐδίδου· καί, οἷα μηδὲν εἰληφότων αὐτῶν ἐκ τῶν παροιχομένων ἐτῶν, ἅπαντα ὁμοῦ Ταργίτιος εἰσπράττειν ἠξίου οὕτω τε λοιπὸν τὰς ἐνιαυσιαίας συντάξεις ἐρρωμένας κατατιθέναι Ῥωμαίοις. πρός γε καὶ τὸν Οὐσδίβαδον ἐζήτει οἷα προσήκοντα τῷ τῶν δοριλήπτων αὐτῷ θεσμῷ. καὶ ἕτερα δέ τινα προεβάλλετο ὁ Ταργίτιος ὑπερηφανίας ἀνάπλεα, ὧν οὐδένα λόγον ἐποιεῖτο ὁ βασιλεύς· ἀλλὰ γὰρ τά τε λεγόμενα πρὸς αὐτοῦ ἀπεφλαύριζε καὶ μὲν οὖν βασιλικῶς ἐχρῆτο τοῖς ῥήμασιν. ἐπὶ τούτοις οὖν διάφοροι πρεσβεῖαι φοιτήσασαι, ὡς διηνύσθη πλέον οὐδέν, διαφῆκε τὸν Ταργίτιον ὁ βασιλεὺς εἰρηκὼς αὐτῷ στέλλειν ἐκεῖσε Τιβέριον αὐτοκράτορα στρατηγὸν περὶ τοῦ παντὸς διαλεχθησόμενον καὶ βεβαιώσοντα τὰ ἕκαστα. (pp. 458,31—459,13)

Таргитий дошел отново като пратеник при императора и му казал същото, което по-рано говорил, и чул от него същия отговор: [а именно хаганът] искал да получи от ромеите града Сирмиум, понеже бил негово собствено притежание, откакто държавата на гепидите била унищожена от него. Също така искал и парите, които Юстин давал всяка година на хуните. И понеже хуните не били получили нищо през миналите години, Таргитий искал да вземе всичко наведнъж и така да осигури за в бъдеще ежегодните вноски от ромеите. Освен това поискал и Усдибад, понеже му принадлежал съгласно обичая за пленените. Таргитий казал и други неща, изпълнени с надменност, на които императорът съвсем не отговорил. Той не обръщал внимание на говореното от Таргитий, а употребявал такива думи, които подобават на император. След това идвали и различни пратеничества, но не било постигнато нищо повече. Тогава императорът освободил Таргитий, като му казал, че ще изпрати там стратега автократор[1] Тиберий[2], който ще разисква за всичко и ще уреди всички въпроси поотделно.

17. Romani pacis conditiones ab Avaribus oblatas repudiant

17. Ромеите отхвърлят условията за мир, предложени от аварите

II 17. Ὅτι αὖθις οἱ Ἄβαροι πρεσβείαν ἔστειλαν ὡς Ῥωμαίους καί, περὶ ὧν πολλάκις, περὶ τῶν αὐτῶν ἐπρεσβεύοντο. ὡς δὲ οὐδὲν ὑπήκουον οἱ Ῥωμαῖοι, (οὐ γὰρ Ἰουστῖνον τὸν αὐτοκράτορα ἤρεσκε) τὸ τελευταῖον τοῦ Ἀψὶχ ἐς πρεσβείαν ἐληλυθότος ξυνήρεσε Τιβερίῳ καὶ τοῖς περὶ τὸν Ἀψὶχ παρασχεθῆναι γῆν τοὺς Ῥωμαίους, ἵνα κατοικίζεσθαι μέλλοιεν οἱ Ἄβαροι, εἴ γε τῶν παρὰ σφίσιν ἀρχόντων λήψονται τοὺς παῖδας ὁμηρεύσοντας. καὶ οὖν τὰ τοιάδε Τιβέριος ἐσήμηνε βασιλεῖ. ἀλλὰ γὰρ τῷ αὐτοκράτορι οὔτι ἐδόκει τοῖς πράγμασι τῶν Ῥωμαίων εἶναι λυσιτελές·

Аварите проводили отново пратеници при ромеите за същите неща, за които често провождали пратеници. Обаче ромеите не се съгласили на нищо, защото император Юстин не бил съгласен. Найсетне, когато дошел като пратеник Апсих, Тиберий се споразумял с Апсих и придружниците му, щото ромеите да дадат земя, за да могат аварите да се заселят там, ако ромеите получат като заложници децата на техните вождове. И тъй Тиберий съобщил това на императора. Но императорът сметнал, че това не е изгодно за ромейските интереси. Той казал, че ще

[1] Длъжността „стратег автократор" била създадена от имп. Юстиниан I и лицето, което я получавало, в някои случаи придобивало и неограничена власт. Срв. *Grosse*, op. cit., p. 190. — *Stein*, Studien, pp. 56, 80 n. 4. [2] Това е по-късният император Тиберий (578—582).

οὐκ ἄλλως δὲ εἰρηνεύσειν ἔφασκεν, εἴ γε μὴ αὐτοῦ δῆτα τοῦ ᾿Αβάρων[a] ἡγουμένου λάβοι τῶν παίδων τινὰς ἐς ὁμήρους. Τιβερίῳ δὲ οὐ ταῦτα ἐδόκει· ἐγνωμάτευε γὰρ ὡς, εἴ γε τῶν παρὰ Σκύθαις ἀρχόντων λήψονται τοὺς παῖδας, οἷα εἰκός, βουλευομένου τοῦ Χαγάνου τὰ ξυντεθειμένα παρώσασθαι, οὐ συγχωρήσειν ποτὲ τῶν ὁμηρευόντων τοὺς πατέρας. Τιβέριος μὲν τοιᾶσδε ὑπῆρχε γνώμης, βασιλεῖ δὲ οὐχ οὕτως ἐδόκει· ἀλλὰ γὰρ δήπου καὶ ἐνεμέσιζε τοῖς ῾Ρωμαίων στρατιάρχαις τὸν πόλεμον ἀναβαλλομένοις, συλλαβαῖς τε ἐχρῆτο ὡς αὐτοὺς διαγορευούσαις ὡς δέοι τοῖς βαρβάροις ἐνδείκνυσθαι ὅτι γε δήπου ῾Ρωμαίοις οὐχὶ ἐς τὸ ἁβροδίαιτον ὁ βίος, ἄλλως δὲ ὡς φιλοπόλεμοί τέ εἰσι καὶ φερέπονοι. ἐπεὶ δὲ τὰ τῆς ἔριδος ἐνίκα, καὶ ὁ πόλεμος ἠπειλεῖτο, Τιβέριος ἐσήμηνε Βώνῳ ἐν γράμμασι φυλάξασθαι τὰς διαβάσεις τοῦ ποταμοῦ. (pp. 459, 26 — 460,11)

настане мир само ако получи като заложници някои от децата на самия аварски вожд. Обаче Тиберий не одобрил това, той бил на мнение, че ако бъдат взети децата на скитските първенци, то ако хаганът реши да отхвърли договорите, бащите на заложниците, както е естествено, никога не ще се съгласят с това. Тиберий бил на такова мнение, а императорът мислел иначе и дори се сърдел на ромейските военачалници, загдето отлагали войната. Той им заповядал с писмо да покажат на варварите, че не са се отдали на изнежен живот, но че са войнолюбиви и издръжливи. Тъй като враждата надделяла и имало опасност от война, Тиберий заповядал с писмо на Бонос да пази бродовете на реката.

18. Pax inter Romanos et Avares fit

II 18. Ὅτι μετὰ τὴν νίκην τῶν ᾿Αβάρων, ἡττηθέντος Τιβερίου τοῦ στρατηγοῦ, μετὰ τὰς ξυνθήκας συνήρεσε πρεσβεύσασθαι ὡς τὸν ῾Ρωμαίων αὐτοκράτορα. καὶ δὴ Τιβέριος ξυναπέστειλε τῇ πρεσβείᾳ Δαμιανὸν ταξίαρχον ἐσήμηνέ τε τῷ βασιλεῖ ἅπαντα τὰ ξυνενεχθέντα, καὶ περὶ ὧν βούλεται τὸ ᾿Αβαρικόν. καὶ ἐσπείσαντο τελέως ῾Ρωμαῖοί τε καὶ Ἄβαροι. (p. 460, 12—17)

18. Ромеите и аварите сключват мир

След победата на аварите и поражението на стратега Тиберий било уговорено след сключването на примирието да бъдат изпроводени пратеници при ромейския император. Заедно с тези пратеници Тиберий изпратил и таксиарха Дамян и съобщил на императора всичко, което се случило, и исканията на аварите.[1] И най-сетне ромеите и аварите сключили мир.

19. Quomodo Scamari Avarum legatos aggressi sint

II 19. Ὅτι τῶν ᾿Αβάρων σπεισαμένων καὶ ἐς τὰ οἰκεῖα ἀπερχομένων, οἱ Σκαμάρεις ἐγχωρίως ὀνομαζόμενοι ἐνεδρεύσαντες ἀφείλοντο ἵππους τε καὶ ἄργυρον καὶ ἑτέραν ἀποσκευήν. τούτου ἕνεκα πρεσβείαν ἔστειλαν αὖθις ὡς Τιβέριον, τῶν κεκλοφότων πέρι ἐπιμεμφόμενοι, ἔτι καὶ τὰ ἀφαιρεθέντα ἀνακομίσασθαι βουλόμενοι. καὶ δὴ ἀνερευνηθέντες οἱ τὴν κλοπὴν εἰργασμένοι ἐν φανερῷ τε γενόμενοι, μοῖράν τινα ἀπεκατέστησε τοῖς ᾿Αβάροις. (p. 460,18—24)

19. Скамари нападат аварските пратеници

След като аварите сключили мир и се завръщали в своите земи, така нариčаните на местен език скамари[2] устроили засада и им отнели коне, сребро и други неща. Ето защо те изпроводили отново пратеници при Тиберий, оплакали се, че им откраднали вещите, и поискали да им бъде върнато откраднатото. След като били открити и изобличени лицата, които извършили кражбата, той върнал на аварите една част.

[a] ᾿Αβάρων Nieb. ῥωμαίων A.

[1] Византийците си запазили Сирмиум, обаче се задължавали да плащат ежегодно по 80 хил. солида като данък на аварите. [2] С името скамари (σκαμάρεις, scamarae) по това време биват означавани дружини, в които имало въоръжени роби и колони. Вж. *Bury*, History, II, p. 117 n. 1. — *Кулаковский*, пос. съч., II, 211. — *Stein*, Studien, p. 13. — *А. Д. Дмитрев*, Движение скамаров, ВВр 1952, V, стр. 3—14.

20. *Sclavini Thraciam populantur*

II 24. *Κατὰ δὲ τὸ τέταρτον ἔτος Τιβερίου Κωνσταντίνου Καίσαρος βασιλείας ἐν τῇ Θρᾴκῃ ξυνηνέχθη τὸ Σκλαυηνῶν ἔθνος μέχρι που χιλιάδων ἑκατὸν Θρᾴκην καὶ ἄλλα πολλὰ ληίσασθαι.* (p. 469, 2—5)

20. *Славяните оплячкосват Тракия*

През четвъртата година от царуването на император Тиберий Константин[1] около сто хиляди славяни нахлули в Тракия и ограбили нея и много други земи.

21. *Baianus Sirmii dolo expugnandi consilium init*

II 30. *Ὅτι Βαιανὸς ὁ τῶν Ἀβάρων Χαγάνος οὐδεμιᾶς ἀφορμῆς ἢ σκήψεως λαβόμενος οὐδὲ ψευδῆ γοῦν κατὰ Ῥωμαίων αἰτίαν ἀξιώσας τινὰ συνθεῖναι, ἀλλὰ γὰρ καὶ κατὰ τόδε ὁμοίως τὸ ἔτος Ταργίτιον πρὸς βασιλέα στείλας, ὡς τὰ συνταχθέντα κομίσαιτο τῶν χρημάτων (ὀγδοήκοντα δὲ χιλιάδες ὑπῆρχον εἰς ἔτος ἕκαστον νομισμάτων), ἐπειδὴ τόν τε ἄλλον φόρτον, ὃν ἐκ τῶν χρημάτων ἐνεπορεύσατο, καὶ τὸ χρυσίον ἔχων ἐπανῆκεν ὡς αὐτόν, ἐκεῖνος ἀναισχυντότατα καὶ βαρβαρώτατα ἄφνω παραλύσας τὰς συνθήκας, ἃς πρὸς Τιβέριον τῆς Καίσαρος ἐπιβάντα τύχης εὐθὺς ἐν ἀρχαῖς ἐποιήσατο, καὶ πανστρατιᾷ κινήσας ἀφικνεῖται κατὰ δὴ τὸν Σάον ποταμὸν μεταξὺ Σιρμίου πόλεως καὶ Σιγγηδόνος. καὶ γεφυροῦν ἐπεχείρει τὸν ῥοῦν, ἐπιβουλεύων μὲν Σιρμίῳ τῇ πόλει καὶ παραστήσασθαι ταύτην βουλόμενος, δείσας δὲ μὴ διακωλυθείη πρὸς τῶν Ῥωμαίων τῶν ἐπιφυλαττόντων ἐν Σιγγηδόνι*[a] *καὶ τὴν ἐκ πολλοῦ τοῦ χρόνου πεῖράν τε καὶ ἐπιστήμην αὐτῶν ἐν ταῖς διαπλεούσαις τὸν ποταμὸν ναυσὶν ὑπειδόμενος, βουλόμενός τε πρὸ*[b] *⟨τοῦ⟩ τὴν βουλὴν ἐς τὸ φανερὸν ἐκπεσεῖν τὸ ἐγχείρημα τελεώσασθαι, ⸢πλοῖα συναγείρας κατὰ τὴν ἄνω Παννωνίαν εἰς τὸν Ἴστρον πολλὰ βαρέα, καὶ οὐ κατὰ λόγον τῆς ναυπηγικῆς τέχνης, ὅμως ἐκ τῶν ἐνόντων μακρὰς συμπηξάμενος στρατιώτιδας ναῦς καὶ πολλοὺς ἐν αὐταῖς ἐπιβιβάσας ὁπλίτας ἐρέτας τε οὐ κατὰ κόσμον ἀλλὰ βαρβαρικῶς τε καὶ ἀνωμάλως ταῖς κώπαις τύπτοντας τὸ ὕδωρ, κινήσας ἀθρόον ταῖς τε ἐπακτρίσι κατὰ τὸν ποταμόν, καὶ αὐτὸς μετὰ πάσης τῆς Ἀβάρων στρατιᾶς πεζῇ διὰ τῆς Σιρμιανῆς πορευόμενος νήσου, παραγίνεται κατὰ τὸν Σάον ποταμόν. διαταραχθέντων δὲ τῶν ἐν ταῖς πόλεσι ταύταις Ῥωμαίων καὶ τὸ ἐγχείρημα συννοη-*

[a] *σιγγηδῶνι* A corr. Nieb. [b] *πρὸ τοῦ* Nieb. *πρὸς* (om. *τοῦ*) A.

21. *Баян се готви да превземе с хитрост града Сирмиум*

Баян, хаганът на аварите,[2] без да има някакъв повод или причина и без дори да намери за нужно да изтъкне срещу ромеите някакво лъжливо обвинение, но като изпратил по същия начин и през тази година Таргитий при императора, за да получи уговорените пари (а те били осемдесет хиляди номисми годишно), и след като той се завърнал при хагана със златото и с друг товар, който закупил с парите, Баян по безсрамен и варварски начин внезапно нарушил договора, който бил сключил с Тиберий при самото му встъпване на императорския престол, и като потеглил с цялата си войска, дошел при река Сава между града Сирмиум и Сингидунум. Той се заел да построи мост над реката, понеже кроял засада срещу града Сирмиум и искал да го превземе. Но той се боял, да не би да бъде възпрян от ромеите, които били на стража в Сингидунум, понеже му се виждала опасна тяхната дълга опитност и умение да преминават реката с кораби. Като искал да осъществи начинанието си, преди намерението му да стане явно, събрал голям брой тежки кораби на Истър в Горна Панония и построил от тях не според изискванията на корабостроителното изкуство, но доколкото е било възможно, дълги военни кораби. Той ги натоварил с много тежковъоръжени войници, които удряли с веслата водата не както е редно, но по варварски неправилен начин. След това всички кораби потеглили по реката, а той се отправил пешком с цялата аварска войска през Сирмийския остров[3] и пристигнал при река Сава. А ромеите в тези градове се разтревожили, като

[1] Четвъртата година от управлението на имп. Тиберий отговаря на 582 г. Към това събитие вж. известието на *Iohannes Biclariensis,* MGH, AA, XI, 1, pp. 214—215. [2] За събитията изобщо вж. посочванията у *Bury,* op. cit., II, p. 118. — *Кулаковский,* пос. съч., II т., стр. 397 сл. — *Stein,* Studien, p. 109 sq. — *Grousset,* op. cit., p. 229. [3] С името Сирмийски остров се е назовавала източната част на областта Срем. Вж. *Ст. Станојевић,* Три прилога историко-географии. 1. Сремско острово. Глас, CXXXVI. 1927, стр. 77—79. — *Lebeau—S. Martin,* op. cit., X, p. 181 n. 5.

σάντων, τοῦ τε ἐν Σιγγηδόνι στρατηγοῦ Σήθου τοὔνομα στείλαντος πρὸς τὸν Χαγάνον καὶ ἐπερωτῶντος ὅ τι δὴ καὶ βουλόμενος, εἰρήνης βεβαίας τε καὶ φιλίας συνεστώσης αὐτῷ τε καὶ Ῥωμαίοις, πρὸς τὸν Σάον ἀφίκετο ποταμόν, ἅμα δὲ λέγοντος ὡς οὐ περιόψεται γεφυροῦν ἐπιχειροῦντος αὐτοῦ τὸν ποταμόν, οὐκ ἐπιτρέποντος ὅλως τοῦ αὐτοκράτορος· οὐ κατὰ Ῥωμαίων τι μηχανώμενος ἔφη βούλεσθαι πηγνύναι τὴν γέφυραν, ἄλλως δὲ κατὰ Σκλαυηνῶν[a] *χωρεῖν, καὶ διαπεραιούμενος τὸν Σάον ἐπιβαίνων τε ἐς τὴν Ῥωμαίων αὖθις τὸν Ἴστρον διαβήσεσθαι κατ᾽ αὐτῶν, πλοίων αὐτῷ πολλῶν παρὰ τοῦ Ῥωμαίων αὐτοκράτορος ἐς τὴν διάβασιν παρασκευαζομένων· τοῦτο γὰρ δὴ καὶ πρότερον πρὸς χάριν τοῦ Ῥωμαίων βασιλέως πρᾶξαι καὶ πολλὰς αἰχμαλώτων μυριάδας ἐκ τῆς Ῥωμαίων γῆς Σκλαυηνοῖς δεδουλωμένων ἐλευθέρας αὖθις Ῥωμαίοις ἀποδοῦναι. νῦν δὲ ὑβρίσθαι μὲν ἔλεγε πρὸς αὐτῶν οὐ βουλομένων τὸ συνταχθὲν τηνικαῦτα τέλος παρὰ σφῶν καθ᾽ ἕκαστον ἔτος ἐπ᾽ αὐτὸν κατατιθέναι, καὶ πρέσβεις δὲ Ἀβάρων σταλέντας πρὸς αὐτῶν ἀνῃρῆσθαι, διὰ ταῦτά τε ἥκειν ἐς τὸν Σάον. καὶ ἐπὶ τούτῳ πρέσβεις ἐκέλευε δέξασθαι παρ᾽ αὐτοῦ τὸν Σῆθον σταλησομένους δι᾽ αὐτοῦ ὡς τὸν αὐτοκράτορα καὶ αἰτήσοντας παρασκευάσαι κατὰ τὸν Ἴστρον αὐτῷ τὰ πλοῖα διαπεραιοῦσθαι μέλλοντι κατὰ Σκλαυηνῶν, ὀμνύειν τε ἔλεγεν ἔχειν ἑτοίμως τοὺς νομιζομένους μεγίστους παρά τε Ἀβάροις καὶ Ῥωμαίοις ὅρκους, ὡς οὐδεμίαν τινὰ κατὰ Ῥωμαίων ἢ κατὰ τῆς Σιρμίου πόλεως μηχανώμενος βλάβην, ἀλλ᾽ ἐπὶ τῇ τοῦ ἔθνους τῶν Σκλαυηνῶν ἐφόδῳ τὴν γέφυραν βούλοιτο πήξασθαι. ταῦτα οὐ πιστὰ μὲν οὔτε Σήθῳ αὐτῷ οὔτε τοῖς ἐν Σιγγηδόνι*[b] *ἐδόκει Ῥωμαίοις· ὅμως δὲ οὔτε παρασκευὴν ἱκανὴν ἔχειν οἰόμενοι, στρατιωτῶν τε ὀλίγων αὐτοῖς παρόντων καὶ δρομάδων νεῶν πολλῶν οὐ παρουσῶν, οἷα τῆς κινήσεως ταύτης ἐξαίφνης τε καὶ ἀπροσδοκήτως γενομένης, ἅμα τε τοῦ Χαγάνου διαπειλεῖν ἀρξαμένου καὶ διαμαρτύρασθαι, ὡς αὐτὸς μὲν ταῖς πρὸς Ῥωμαίους συντεθειμέναις αὐτῷ περὶ τῆς εἰρήνης ἐμμένοι συνθήκαις, κατὰ δὲ τῶν ἑαυτοῦ τε καὶ Ῥωμαίων πολεμίων Σκλαυηνῶν χωρῶν οὐκ ἀφέξεται τοῦ ἔργου τῆς γεφυρώσεως· εἰ δέ τις θαρρήσοι Ῥωμαίων ἓν γοῦν ἀφεῖναι βέλος κατὰ τῶν ἐπιχειρούντων πηγνύναι*

разбрали какво се предприема. Стратегът на Сингидунум, на име Ситос, проводил пратеници при хагана и го запитал с какви намерения е дошел при река Сава, когато между него и ромеите съществувал здрав мир и приятелство. Същевременно казал, че не щял да гледа равнодушно, ако той се залови да строи мост над реката, изобщо без позволението на императора. Хаганът отговорил, че искал да построи мост не защото възнамерявал нещо срещу ромеите, но защото се канил да се отправи срещу славяните, и че след като прехвърлел Сава и стъпел на ромейска земя, отново щял да премине Истър, за да нападне славяните, поради което ромейският император му бил приготвил много кораби за преминаването. Същото бил направил и по-рано за угода на ромейския император и освободил и възвърнал на ромеите много хиляди пленници, които славяните били отвлекли от ромейска земя. А сега, казвал той, бил обиден от славяните, понеже били отказали да му внесат уговорения на времето ежегоден данък и били убили проводените при тях пратеници на аварите. Затова бил дошел при реката Сава. И освен това той поканил Ситос да приеме пратениците, които щял да изпрати с негово съдействие при императора и които щели да молят да се приготвят за него кораби по Истър, понеже щял да премине реката, за да се отправи срещу славяните. Той казал, че бил готов да даде клетва, която се смята за най-тежка у аварите и у ромеите, че не кроял нищо лошо, никаква щета нито срещу ромеите, нито срещу града Сирмиум, но искал да построи моста, за да нападне народа на славяните. Това не се сторило вероятно нито на самия Ситос, нито на ромеите в Сингидунум. Обаче те смятали, че не са достатъчно подготвени за отпор, понеже разполагали с малко войници и с неголям брой бързи кораби, тъй като това настъпление станало внезапно и неочаквано. Същевременно хаганът почнал да заплашва и да ги уверява, че се придържал в сключения с ромеите мирен договор, и понеже се отправял срещу славяните, негови и на ромеите неприятели, не щял да се откаже от строежа на моста. А ако някой от ромеите се осмели да пусне само една стрела срещу ония, които

---

[a] *σκλαβηνῶν* A sed in mg. in l: *γρ. σκλαυηνῶν.*
[b] *σιγγηδῶνι* A item v. 16 — *σιγγηδόνος* M *σιγγηδῶνος* rell.

*τὴν γέφυραν, γινώσκειν αὐτοὺς ὡς αὐτοὶ τῆς αἰτίας τῆς τῶν σπονδῶν ἤρξαντο καταλύσεως, καὶ τὸ ἐντεῦθεν ἅτε ἐκπολεμώσαντας αὐτοὺς τὸ Ἀβάρων ἔθνος μὴ μέμφεσθαι ὅ τι ἂν παρ' αὐτῶν ἡ Ῥωμαίων ἡγεμονία πάθῃ. ταῦτα δείσαντες οἱ ἐν Σιγγηδόνι τοὺς ὅρκους γοῦν αὐτὸν ὀμνύναι προεκαλοῦντο. καὶ ὃς παραυτίκα τούς τε Ἀβαρικοὺς ὤμνυεν ὅρκους ξίφος σπασάμενος καὶ ἐπαρασάμενος ἑαυτῷ τε καὶ τῷ Ἀβάρων ἔθνει παντὶ ὡς, εἰ κατὰ Ῥωμαίων τι μηχανώμενος γεφυροῦν βουλεύοιτο τὸν Σάον, ὑπὸ ξίφους μὲν αὐτός τε καὶ τὸ Ἀβάρων ἅπαν ἀναλωθείη φῦλον, τὸν δὲ οὐρανὸν ἄνωθεν αὐτοῖς καὶ τὸν ἐπὶ τοῦ οὐρανοῦ θεὸν πῦρ ἐπαφήσειν, καὶ τὰ πέριξ ὄρη καὶ τὰς ὕλας αὐτοῖς ἐπιπεσεῖσθαι, καὶ τὸν Σάον ποταμὸν ὑπερβλύσαντα συγκαλύψειν αὐτούς. τοιαῦτα βαρβαρικῶς ἀπομοσάμενος ὁ Χαγάνος· νῦν, ἔφη, καὶ τοὺς Ῥωμαίους ὅρκους ὀμνύναι βούλομαι. καὶ ἅμα ᾔτει παρ' αὐτῶν, τί δὴ πιστόν τε καὶ σεβάσμιον ἔχειν νομίζοιεν, καθ' οὗ τοὺς ὀμνύντας τὴν τοῦ θεοῦ μῆνιν, ἣν ἐπιορκοῖεν, οὐκ ἐκφεύξεσθαι. παραχρῆμα οὖν ὁ τῆς Σιγγηδόνος πόλεως τὴν ἀρχιερωσύνην διέπων τὰς θεσπεσίας βίβλους αὐτῷ διὰ τῶν ἐν μέσῳ τὰς ἀγγελίας διακομιζόντων ⟨ἐνεχείρισεν⟩[a]· καὶ ὃς δολερώτατά πως ἐπικρυψάμενος τὸν νοῦν ἀνίσταταί τε ἐκ τῆς καθέδρας καὶ σὺν φόβῳ δῆθεν πολλῷ καὶ σεβάσματι ταῦτα προσποιησάμενος δέχεσθαι καὶ προσκυνήσας προθυμότατα ὤμνυ κατὰ τοῦ λαλήσαντος τὰ ἐν ταῖς ἁγίαις διφθέραις ῥήματα θεοῦ μηδὲν ⟨τῶν⟩[b] εἰρημένων παρ' αὐτοῦ διαψεύσεσθαι. δέχεται τοιγαροῦν ὁ Σῆθος τοὺς παρ' αὐτοῦ πρέσβεις καὶ ἀποστέλλει εἰς τὴν βασιλίδα Τιβερίῳ τῷ αὐτοκράτορι. ἕως δὲ οἵ τε πρέσβεις τὴν ἐπὶ τὴν βασιλεύουσαν πόλιν ὁδὸν διήνυον, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ ἔμελλε ταῦτα ἀκούσεσθαι, ὁ Χαγάνος ἐν μέσῳ διαμελλήσας οὐδὲν πάσῃ σπουδῇ καὶ πολυχειρίᾳ, συμπάσης αὐτῷ τῆς Ἀβάρων ὡς εἰπεῖν στρατιᾶς συμπονούσης, ἐγεφύρου τὸν ποταμόν, * * θῆναι βουλόμενος πρὶν ἢ αὐτοκράτωρ αὐτοῦ συννοήσας τὸ βούλευμα διακωλύειν αὐτὸν ἐκ τῶν ἐνόντων ἐπιχειρήσοι.* (pp. 471,25 — 474,8)

[a] *ἐνεχείρισεν* add. Hoesch. [b] *τῶν* add. Nieb.

пристъпят към построяването на моста, нека те да знаят, че те първи биха станали причина да се развали договорът и поради това, че те биха започнали войната срещу аварите, да не ги обвиняват, ако ромейската държава пострада от тях. Ромеите в Сингидунум, понеже се страхували от това, поканили го да се закълне. И той веднага се заклел по аварските обичаи, като извадил меч[1] и проклел себе си и целия аварски народ, ако замислял нещо лошо срещу ромеите с построяването на мост на река Сава, да загинел от меч самият той и цялото аварско племе, а небето и небесният бог[2] да хвърлят огън върху тях и околните планини и гори да ги затиснат, пък и реката Сава да излезе от коритото си и да ги потопи всички. Хаганът, като се заклел така по варварски, казал: „Сега искам да се закълна и по ромейски обичай." И същевременно ги запитал какво считат за свето и свещено, заради което заклелите се не ще избягнат божия гняв, ако нарушат клетвата си. И тогава този, който заемал в Сингидунум архиерейския сан,[3] му изпратил веднага свещените книги по тези, които служели като посредници между двете страни. А той, прикривайки най-хитро намеренията си, станал от седалището си и преструвайки се, че уж с голям страх и почит приема тези неща, коленичил най-усърдно и се заклел в тогова, който проповядвал словото божие,[4] в свещените книги, че това, което е казал, не ще излезе лъжа. Ето защо Ситос приел пратениците му и ги отправил в престолния град при император Тиберий. А когато пратениците пътували за престолния град и императорът се готвел да ги приеме, хаганът между това, без да се бави, почнал да строи мост над реката с голяма бързина и много работници, като му помагала, така да се каже, цялата аварска войска.[5] Той искал [да бъде построен] мостът,[6] преди още да схване императорът намерението му, и да се опита да му попречи, доколкото обстоятелствата щели да му позволят това.

[1] Клетва над меч била практикувана от разни народи, например от първобългарите и славяните. Вж. посочванията за това у *Г. И. Кацаров*, Клетвата у езическите българи. СпБАН, Ист.-фил., III. 1913, стр. 114. — *Бешевлиев*, Вярата, стр. 50. — *Ив. Дуйчев*, Славяноболгарские древности IX-го века, Byzantinoslavica XI, 1 (1950), р. 6—31. [2] Става дума за бога на туркските народи Тенгри. Вж. подробности у *Бешевлиев*, пос. съч., стр. 33. [3] Сиреч епископът на Сингидунум. [4] Сиреч Исус Христос. [5] Текстът на това място е повреден. [6] В построяването на моста вземали участие строители византийци.

22. Avares per dolum Sirmium capere conantur

II 31. *Ὅτι ἀφικομένων τῶν πρέσβεων τῶν Ἀβάρων ἐς τὴν βασιλίδα καὶ αἰτούντων τὸν αὐτοκράτορα παρασκευάσαι τὰς ναῦς τῷ Χαγάνῳ καὶ τῇ στρατιᾷ τῶν Ἀβάρων ἐς τὸν Ἴστρον διαβησομένῃ κατὰ Σκλαυηνῶν (θαρροῦντα γὰρ ἤδη τὸν Χαγάνον ἐς τὴν φιλίαν τὴν αὐτοῦ τὴν γέφυράν τε ἐς τὸν Σάον ἐργάζεσθαι ποταμὸν καὶ βούλεσθαι τοὺς κοινοὺς ἐχθροὺς αὐτοῦ τε καὶ Ῥωμαίων Σκλαυηνοὺς ἐκτρῖψαι), ταῦτα ἀπαγγειλάντων, εὐθὺς μὲν τὸ ἐπιχείρημα καὶ τὴν ἔννοιαν τοῦ Χαγάνου διέγνω σαφῶς ὁ αὐτοκράτωρ, ὡς τὴν πόλιν τὸ Σίρμιον ἐξελεῖν βουλόμενος ἐργάζοιτο τὴν γέφυραν ἀποκωλῦσαι βουλόμενος τὴν τῶν ἀναγκαίων εἰσκομιδήν, ὅπως λιμῷ παραστήσοιτο τὴν πόλιν, (οὐ γὰρ ἦν ἀποχρώσας δαπάνας ἐς αὐτὴν προαποθέμενος, τῇ συνεστώσῃ πρὸς Ἀβάρους εἰρήνῃ θαρρῶν) ἀπορῶν δὲ στρατιᾶς, οὔτι λέγω πρὸς τὴν Ἀβάρων δύναμιν ἀντιταξομένης, ἀλλ᾽ οὐδὲ ὀλιγίστης ὅλως ὑπαρχούσης αὐτῷ, πάντων τῶν στρατιωτικῶν καταλόγων ἐς τὸν πρὸς Πέρσας πόλεμον ἐν Ἀρμενίᾳ τε καὶ τῇ μέσῃ τῶν ποταμῶν ἐνησχολημένων, ἀπεπροσποιεῖτο δῆθεν ὡς οὐ συννοήσας τὸ βουλευθὲν τῷ Χαγάνῳ, ἔφασκε δὲ βούλεσθαι μὲν καὶ αὐτὸς κατὰ Σκλαυηνῶν αὐτοὺς χωρῆσαι πολλὰ τῆς Ῥωμαίων ἐπικρατείας δῃούντων, οὐκ εἶναι δὲ τῆς ἐπιχειρήσεως τὸν καιρὸν Ἀβάροις συμφέροντα, Τούρκων ἤδη περὶ Χερσῶνα ἐστρατοπεδευμένων καὶ ταχεῖαν αἴσθησιν αὐτῶν, ἢν τὸν Ἴστρον διαπεραιωθῶσι, δεξομένων. ἀλλὰ ἐπισχεῖν γὰρ νῦν εἶναι καλὸν αὐτοὺς καὶ ὑπερβαλέσθαι τὴν ἐπιχείρησιν. αὐτὸς δὲ οὐ πολλοῦ χρόνου τὴν διάνοιαν γνώσεσθαι Τούρκων, ὅποι δὴ καὶ τῆς ἐφόδου τὴν ἔννοιαν ἔχοιεν, καὶ ταύτην δήλην ποιήσειν τῷ Χαγάνῳ. ταῦτα οὐκ ἔλαθε τὸν Ἀβάρων πρεσβευτὴν ἐξεπίτηδες πρὸς τοῦ βασιλέως συμπεπλασμένα, καὶ ὡς τὸν ἀπὸ Τούρκων αὐτοῖς προβαλλόμενος φόβον ἐφέξειν ἤλπιζε τῆς ἐπινοίας αὐτούς. ἔδοξε δ᾽ οὖν πείθεσθαι καὶ συνετίθετο πάντως ἐπισχήσειν τὸν Χαγάνον· ἦν δὲ οὗτος ὁ μάλιστα ἐνάγων αὐτὸν ἀεὶ. καὶ παροτρύνων ἐς τὸν κατὰ Ῥωμαίων πόλεμον. καὶ οὗτος μὲν δῶρα ἐφ᾽ οἷς ὑπέσχετο πολλὰ κομισάμενος ἐξώρμησε τῆς βασιλίδος· καὶ συνέβη κατὰ τὴν Ἰλλυριῶν αὐτὸν διοδεύοντα μετὰ τῶν προπεμπόντων ὀλίγων Ῥω-*

22. Опити на аварите да завземат с хитрост Сирмиум

Пратениците на аварите пристигнали в Константинопол и поискали от императора да приготви корабите за хагана и за аварската войска, за да преминат Истър срещу славяните. Хаганът, като се осланял на неговото приятелство, вече строял моста на река Сава и искал да унищожи славяните, общи врагове на него и на ромеите. Като съобщили това, императорът веднага разбрал ясно намерението и замисъла на хагана, а именно, че той строял моста, защото искал да завладее града Сирмиум, за да попречи да се внасят припаси в него, та с глад да го превземе. (Императорът не бил запасил предварително града с достатъчни средства, понеже се осланял на сключения с аварите мир.) Но тъй като нямал войска — не казвам, която да се противопостави на аварската мощ, но изобщо при него нямало дори най-незначителна, понеже всички войскови части били заети във войната срещу персите в Армения и Месопотамия, — то той се преструвал, че уж не е схванал намерението на хагана, и отговорил, че и той желаел да отидат те срещу славяните, защото те били опустошили много области на ромейската държава. Моментът обаче за нападението не бил благоприятен за аварите, тъй като турките се били вече разположили на стан около Херсонес[1] и щели скоро да узнаят, че те са преминали Истър. Затова би било по-добре да се въздържат сега и да отложат похода. А той не след много време щял да узнае намерението на турките и каква е целта на похода им и щял да я съобщи на хагана. Обаче пратеникът на аварите забелязал, че това било нарочно измислено от императора, който, като изтъквал опасността от турките, се надявал, че ще ги отклони от тяхното намерение. Тогава [пратеникът] се показал, че е съгласен, и обещал да въздържи хагана на всяка цена. А този [пратеник] именно винаги най-много насърчавал и подбуждал хагана към война с ромеите. И той, като получил много дарове заради своите обещания, потеглил от Константинопол. А когато пътувал през Илирик с неколцина придружници

[1] Става дума за Кримския полуостров.

μαίων πρὸς τῶν κατατρεχόντων τὴν χώραν Σκλαυηνῶν ἀναιρεθῆναι. οὐ πολλαὶ δὲ διέδραμον ἡμέραι, καὶ παραυτίκα ἕτερος ἧκεν ἐκ τοῦ Χαγάνου σταλεὶς ἐς τὴν βασιλίδα πρεσβευτής, Σόλαχος τοὔνομα, ὃς εἰσόδου πρὸς βασιλέα τυχὼν φανερώτατα ἤδη καὶ μετὰ γυμνῆς τῆς ἀναιδείας ἔφη ὧδε· ὡς ὁ Σάος μὲν ἤδη διαπέφρακται ποταμὸς γεφυρωθεὶς ἠλίθιόν τι νομίζω διαβεβαιοῦσθαι· τὸ γὰρ προδηλότατον ἐν εἰδόσι λέγειν ψόγος τῷ λέγοντι· καὶ οὐδεμία μηχανὴ Ῥωμαίους ἐπαρκέσαι Σιρμίῳ τῇ πόλει, μήτε τροφῆς μήτε μὴν ἑτέρας τινὸς βοηθείας διὰ τοῦ ποταμοῦ τὸ λοιπὸν ἐς αὐτὴν ἐσπλευσομένης, πλὴν εἰ μὴ τοσαύτη Ῥωμαίων ἀφίκοιτο πληθὺς ὡς δυνάμει καὶ βίᾳ τήν τε τῶν Ἀβάρων ἀπελάσαι στρατιὰν καὶ διαλῦσαι τὴν γέφυραν. χρῆναι γοῦν τὸν αὐτοκράτορα μηδαμῶς ἐκπολεμῶσαι μιᾶς ἕνεκα πόλεως εὐτελοῦς, μᾶλλον δὲ χύτρας, (ταύτῃ γὰρ αὐτῇ δήπουθεν ἐχρήσατο τῇ λέξει) Ἀβάρους τε καὶ ⟨τὸν⟩[a] τῶν Ἀβάρων Χαγάνον, ἀλλ' ἐξαγαγόντα σῶους ἅπαντας τοὺς ἐν αὐτῇ στρατιώτας τε καὶ οἰκήτορας, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ὅσα ἐστὶν αὐτοῖς τῶν φέρεσθαι δυναμένων κτημάτων, παραχωρῆσαι τῷ Χαγάνῳ τῆς πόλεως γυμνῆς τε καὶ ἐρήμου τὸ λοιπὸν καθεστώσης. δεδοικέναι γὰρ αὐτὸν μὴ νῦν μὲν ταῖς τῆς εἰρήνης ἐμμένειν προσποιοῖντο Ῥωμαῖοι συνθήκαις, μέχρι τὸν κατὰ Περσῶν διάθοιντο πόλεμον, διαθέμενοι δὲ μετέπειτα πανστρατιᾷ κατὰ Ἀβάρων χωρήσοιεν, ἑτοιμότατον ἐπιτείχισμα ταύτην γε δήπου τὴν πόλιν ἔχοντες κατ' αὐτῶν καὶ οὔτε ποταμῷ μεταξὺ μεγίστῳ οὔτε μὴν ἑτέρᾳ τινὶ δυσχωρίᾳ παντελῶς διειργόμενοι. σαφές τε εἶναι καὶ φανερώτατον ὡς οὐκ ἐπὶ καλῷ τῷ Ἀβάρων, εἰρήνης τῷ αὐτοκράτορι πρὸς αὐτοὺς σταθερᾶς συνεστώσης, τηλικαῦτα περὶ τὴν πόλιν τὸ Σίρμιον ᾠκοδομήσατο τείχη. χαίρειν μὲν γὰρ ἔφασκε τὸν Χαγάνον καὶ ἐπὶ τοῖς καθ' ἕκαστον ἔτος στελλομένοις αὐτῷ παρὰ βασιλέως δώροις· καλὸν γὰρ ὑπάρχειν κτῆμα καὶ χρυσὸν καὶ ἄργυρον καὶ μὲν οὖν ἐσθῆτα σηρικήν· ἁπάντων δ' οὖν ἀξιοκτητότερον εἶναι τούτων καὶ τιμιώτερον τὴν ψυχήν, περὶ ἧς φοβούμενον αὐτὸν καὶ ἀναλογιζόμενον, ὡς τὰ πολλὰ τῶν εἰς τὸν φθάσαντα χρόνον κατ' ἐκείνην δήπου τὴν χώραν ἐπελθόντων ἐθνῶν τοιούτοις δώροις Ῥωμαῖοι προδηλεάσαντες τέλος ἐς καιρὸν ἐπιθέμενοι πανωλεθρίᾳ διέφθειραν, οὐκ ἀποστήσεσθαι τῆς ἐπιχειρήσεως, οὐ δώροις, οὐκ

[a] τὸν in mg. add. B om. rell.

ромеи, той бил убит от славяните, които опустошавали страната.

Обаче не изминали много дни и веднага дошел друг пратеник в Константинопол, изпратен от хагана, на име Солах. Когато бил приет от императора, той заявил най-открито и с голямо безсрамие следното: „Смятам за глупаво да се доказва, че върху реката Сава е вече построен мост, защото този, който говори на осведомени люде всеизвестни неща, заслужава укор. И няма никаква възможност ромеите да помогнат на града Сирмиум, понеже в бъдеще не ще получат през реката нито храна, нито друга някаква помощ, освен ако не пристигне толкова голяма ромейска войска, че да може да прогони със силния си устрем аварската войска и да разруши моста.“ Императорът не трябвало по никой начин да започва война срещу аварите и аварския хаган заради един беден град, по-скоро заради едно празно гърне (той употребил именно тази дума). Напротив, той трябвало да изведе здрави и читави всички войници и жители на града, а също и всичкото имущество, което могат да носят, и след като градът остане гол и пуст, да го отстъпи на хагана. Пратеникът се страхувал, да не би сега ромеите да се преструват, че остават верни на мирния договор, докато завърши войната срещу персите, а после, след като я завършат, да се отправят срещу аварите с цялата си войска и да използуват именно този град срещу тях, като най-удобна крепост, без да бъдат изобщо възпирани нито от много голяма река, нито от някакво друго препятствие. Ясно и съвсем очевидно било, че не за добро на аварите императорът е построил толкова големи стени около града Сирмиум, ако и да бил сключил постоянен мир с тях. Пратеникът казал, че хаганът се радвал и на ежегодно изпращаните му от императора дарове, защото добре е човек да притежава и злато, и сребро, и копринено облекло, обаче по-ценно и по-скъпо от всички тези неща е животът. Той се страхувал за живота си, защото имал предвид, че ромеите примамвали предварително с такива подаръци много от народите, които са нападали тази страна в миналото, но в края при удобен случай ги нападали и ги унищожавали до последния човек. Поради това той нямало да се откаже от намерението си ни срещу дарове, ни срещу обещания, нито

ἐπαγγελίαις, οὐχ ἑτέρῳ τινὶ τῶν πάντων, πρὶν ἂν τὴν πόλιν τὸ Σίρμιον χειρωσάμενος τὴν Σιρμιανὴν[a] *ἅπασαν οἰκειώσηται νῆσον, ἣν δικαιότατα καὶ προσήκειν αὐτῷ Γηπαίδων πρότερον κτῆμα γενομένην, αὐτῶν δὲ ὑπὸ Ἀβάρων πολεμηθέντων, ὡς ἐντεῦθεν καὶ τὰ κτήματα κατὰ τὸ εἰκὸς αὐτῷ μᾶλλον καὶ οὐ Ῥωμαίοις ἁρμόζειν. ταῦτα ἐτάραξε μέν, καὶ τὴν διάνοιαν δεινῶς ὑπό τε ὀργῆς καὶ λύπης συνέχεε τοῦ αὐτοκράτορος· τοῖς εἰκόσι δέ, ὡς ἐνῆν, λόγοις καὶ αὐτὸς χρησάμενος ἀντέλεξεν ὧδε· ὡς οὔτε δυνάμει καὶ ἀνδρείᾳ χειρὸς οὔτε σοφίᾳ περιῆλθεν ἡμᾶς ὁ Χαγάνος, ἀλλὰ εἰρήνας τε καὶ συνθήκας καὶ θεὸν τὸν ὀμοθέντα καθυβρίσας, παντί που δῆλον. πλέον δὲ ὅμως οὐδὲν αὐτῷ τὴν ἀπιστίαν οἶμαι παρέξειν· θᾶττον γὰρ ἂν αὐτῷ μίαν τῶν θυγατέρων κατεγγυήσω, δυοῖν ὑπαρχουσῶν, ἢ τὸ Σίρμιον τὴν πόλιν ἑκὼν παραδώσω. εἰ δέ γε δυνάμει καὶ βίᾳ ταύτην ἐξέλοι, καὶ οὕτω τὸν ὑβρισμένον παρ᾽ αὐτοῦ θεὸν ἔκδικον ἀναμένων αὐτὸς ἥκιστά τι καταπροέσθαι τῆς Ῥωμαίων πολιτείας ἐννοηθείην ποτέ. ἐπὶ τούτοις τὸν πρεσβευτὴν ἀποπεμψάμενος παρεσκευάζετο ἐκ τῶν ἐνόντων τῇ πόλει ἀμύνειν, στρατιὰν μέν, ὡς ἔφθην εἰρηκώς, οὐδὲ βραχεῖάν τινα ἔχων, στρατηγοὺς δὲ καὶ ἡγεμόνας καὶ λοχαγοὺς στέλλων, τοὺς μὲν διὰ τῆς Ἰλλυριῶν, τοὺς δὲ διὰ Δαλματίας, ὡς ἂν τὴν πόλιν διὰ φρουρᾶς ἔχοιεν.* (pp. 474,9 — 476,25)

срещу каквото и да било друго, преди да завладее града Сирмиум и да си присвои целия Сирмийски остров, който напълно справедливо му се падал, понеже по-рано бил владение на гепидите, а гепидите били победени от аварите. И затова владенията им по право трябвало да принадлежат нему, а не на ромеите. Тези думи смутили императора и разсъдъкът му се помрачил страшно от гняв и мъка. Обаче и той, доколкото било възможно, употребил съответните думи и отговорил така: „Всекиму е известно, че хаганът не ни е надвил нито с военна сила и храброст, нито пък с мъдрост, но като се надсмя над мирни договори и над бога, в когото се бе клел. Обаче аз мисля, че занапред дори за него няма да бъде полезно вероломството, защото по-скоро бих му дал за жена една от двете си дъщери, отколкото да му предам доброволно града Сирмиум. Но ако той го превземе със сила, то дори и тогава аз, като очаквам да му отмъсти бог, когото той е обидил, никога не бих помислил да отстъпя нещо от ромейската държава.“ След това отпуснал пратеника и се приготовлявал, доколкото било възможно, да отбранява града. Но понеже както вече казах, не разполагал дори с най-незначителна войска, той изпращал стратези, пълководци и дружинни началници, едни през Илирик, а други през Далмация, за да могат да задържат града.

23. Quomodo Theognis frustra cum Avaribus de pace egerit

II 32. *Ὅτι Θέογνις, ἐπεὶ ἐν Κασίᾳ καὶ Καρβωναρίᾳ ταῖς νήσοις ἐγένετο, λόγων αὐτῷ κινηθέντων περὶ σπονδῶν, προσεδέξατο. παραγενομένου τε τοῦ Βαιανοῦ καὶ τοῦ ἵππου ἀποβεβηκότος, τεθείσης οἱ καθέδρας χρυσῆς ἐνιζάνει αὐτοῦ, ἐκ δύο λινῶν ὑφασμάτων σκευασθείσης αὐτῷ ὥσπερ καλύβης τινός. ἀλλὰ γὰρ καὶ ὥσπερ ἀντ᾽ ἐρύματος πρὸ τῶν στέρνων αὐτῷ καὶ τοῦ προσώπου προυβάλλοντο θυρεοὺς διὰ τὸ μὴ ἐκτοξεῦσαι Ῥωμαίους τυχὸν οὕτω δὴ ἀθρόον ἐς αὐτόν. ἀτὰρ οἵ γε ἀμφὶ Θέογνιν παραγενόμενοι βραχύ τε ἀφεστῶτες τοῦ χωρίου, ἵνα ὁ Βαιανὸς ἐφεζόμενος ἦν, διελέγοντο, ἑρμηνέων Οὔννων τὰς πύστεις διασαφηνιζόντων, περὶ σπονδῶν. καὶ ὁ μὲν Βαιανὸς ἔφασκε δεῖν ὑπείκειν*

23. Теогнид води неуспешно преговори за мир с аварите

Щом Теогнид[1] пристигнал на островите Касия и Карбонария[2], направено му било предложение за мир и той го приел. Пристигнал и Баян, който слязъл от коня си и седнал там на поставения за него златен престол, покрит с две ленени платна като някаква шатра. Пред гърдите и лицето му държали големи щитове като закритие, за да не би ромеите да хвърлят внезапно срещу него стрела. А когато Теогнид и придружаващите го дошли и застанали недалеч от мястото, гдето бил седнал Баян, започнали да водят преговори за мир, като въпросите били разяснявани от преводачи хуни. И Баян казал, че ромеите тряб-

[a] *σιρμισιανήν* A corr. Hoesch.

[1] Теогнид е бил пратеник на императора и византийски пълководец. *Stein*, Studien, p. 112, предполага, че той е бил може би magister militum per Illyricum. [2] Касия и Карбонария са били малки острови на р. Сава: *Lebeau — S. Martin*, op. cit., p. 185. — *Stein*, Studien, p. 112.

οἱ Ῥωμαίους ἀμαχητὶ τοῦ Σιρμίου[8], *οἷα δὴ τὸ λοιπὸν μηδεμιᾶς ὑπολελειμμένης μηχανῆς ἐς τὸ μὴ ἁλῶναι τὸ ἄστυ· πρὸς τῷ καὶ χήτει τῶν ἀναγκαίων θᾶττον ὑποβληθήσεσθαι, τοῦτο μὲν ἐξ ἀμφοῖν τοῖν μεροῖν κεκωλυμένης αὐτῇ τῆς σιτοπομπίας, τοῦτο δὲ καὶ τῆς τῶν Ἀβάρων δυνάμεως τῷ πολέμῳ μὴ ὑποχαλώσης, ἄχρις οὗ ὑποχείριον ποιήσοιντο τὴν πόλιν. προυβάλλετο δὲ καί τινα εὐπρόσωπον αἰτίαν τοῦ ἱμείρειν δεσπόσαι τοῦ ἄστεος, διὰ τὸ μὴ αὐτομόλους ἐκ τῆς Ἀβαρικῆς στρατιᾶς, ἀγχιθύρου οὔσης τῆς πόλεως, ἑαυτοὺς ἐνδιδόναι Ῥωμαίοις. τούτων οἱ διειλεγμένων, ἀντεῖπε Θέογνις ὡς πρῶτον μὲν οὐδὲ αὐτὸς ἐνδώσοι τῷ πολέμῳ πρότερον ἢ τὸ Ἀβαρικὸν ἐνδοῦναι, ἄλλως τε μὴ ἐλπίζειν τὸν Βαιανὸν τοιούτους εὑρήσειν Ῥωμαίους ὁποίους καὶ βούλεται. ταῦτα αὐτῶν καὶ τὰ τοιαῦτα ἀποφηναμένων καὶ ξυμφωνησάντων οὐδαμῶς πρὸς εἰρήνην, διαρρήδην Θέογνις ἀπειρηκὼς τῶν σπονδῶν ἔφη ὡς τὸν Βαιανὸν ἀναχωρεῖν τε αὐτὸν καὶ πρὸς πολέμου παράταξιν ἐξοπλίζεσθαι, ἅτε αὔριον καὶ οὐκ ἐς ἀναβολὴν ἀναρρήξοντος αὐτοῦ τὴν μάχην. ἐπὶ τούτοις ἀπηλλάγησαν.* (pp. 476, 26—477,18)

вало да му отстъпят без бой Сирмиум, понеже вече не им била останала никаква възможност, за да задържат града. Освен това градът щял да падне по-скоро и поради недостиг на припаси, първо, защото от двете страни не се допускало да се изпращат храни в него, второ, защото аварската войска не щяла да престане да воюва, докато не покори града. Той изтъквал още като някаква благовидна причина, защо желае да завладее града, именно това, да не бягат при ромеите бегълци от аварската войска, тъй като градът бил близо до нея. След като били казани тези неща от него, Теогнид отговорил, че той не щял да се откаже от войната, преди да са се оттеглили аварите, и освен това Баян да не се надява, че ще намери такива ромеите, както той ги желае. След като казали такива и тям подобни неща и не се споразумели никак за мир, Теогнид се отказал открито от мирния договор и казал на Баян, че той си отива и че ще се въоръжи за война и че на следния ден и без отлагане щял да започне сражението. След това те се разотишли.

B. EXCERPTA DE SENTENTIIS

24. *Silzibulus Avaribus bellum minatur*

3. *Ὅτι ὁ Σιλζίβουλος ὁ τῶν Τούρκων ἡγεμών, ἠκηκόει γὰρ ἤδη τῶν Ἀβάρων τῆς φυγῆς πέρι καὶ ὡς τὰ Τούρκων διαδηλησάμενοι ᾤχοντο, οἷα φύσει φρονήματι ἕπεται βαρβάρῳ, ἀπαυθαδισάμενος ἔφη ὡς „οὔτε ὄρνεις πεφύκασιν, ὅπως τῇ πτήσει ἀνὰ τὸν αἰθέρα διαφύγοιεν τῶν Τούρκων τὰ ξίφη, οὔτε μὴν ἰχθύες, ὡς ἂν ὑποβρύχιοι γενόμενοι ἐς τὰ κατώτατα τοῦ θαλαττίου ἀφανισθήσονται κλύδωνος, ἀλλ' ὕπερθε περινοστοῦσι τῆς γῆς· καὶ ἡνίκα μοι ὁ κατὰ τῶν Ἐφθαλιτῶν διανυσθήσεται πόλεμος, ἐπιθήσομαι καὶ Ἀβάροις καὶ τὰς ἐμὰς ἥκιστα φευξοῦνται δυνάμεις". ταῦτα λέγεται ἐπικομπάσαντα τὸν Σιλζίβουλον ἔχεσθαι τῆς ἐπ' Ἐφθαλίτας ὁρμῆς.* (p. 18, 7—17)

Б. СЕНТЕНЦИИ

24. *Силзивул заплашва аварите с война*

Силзивул[1], вождът на турките (той бил вече чул за бягството на аварите и че били заминали, след като нанесли вреди на турките), както е присъщо на варварския нрав, казал изпълнен с високомерие: „Те нито са птици, та да могат с летене по въздуха да избягнат мечовете на турките, нито пък са риби, та като потънат, да изчезнат дълбоко под морските вълни, но се скитат върху земята. И когато аз завърша войната срещу ефталитите, ще нападна и аварите и те никак не ще се отърват от моите войски." Казват, че Силзивул, след като се похвалил така, предприел похода срещу ефталитите.

25. *Chaganus Avarorum Romanis frustra minatur*

21. *Ὅτι καὶ αὖθις ὁ τῶν Ἀβάρων ἡγούμενος ταῖς πρώην ἐχρήσατο ἀπειλαῖς. καὶ ἐπειδὴ*

25. *Заплахите на аварския хаган не постигат целта си*

Вождът на аварите отново си послужил с предишните закани. И понеже

[8] *σιρμίου* BM *σερμίο* rell.

[1] Името на турския вожд е дадено в гръцката форма Силзивул, или Сизибул, докато на турски е гласяло Ištämi. Името Силзибул (Сигизбул) е в същност видоизменение на титлата Sir-yabγu. Вж. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 234. — *Grousset*, op. cit., p. 128 sq.

κομπάζων καὶ μεγαλαυχούμενος ἄγαν ἐπῄρετο οἷός τε οὐκ ἐγένετο καταπλῆξαι τοὺς Ῥωμαίους (οὐδεν γὰρ δὴ πρὸς οὓς οὐκ ἐρρωμένα τις αὐτοῖς ἐπέπεμψε ....), ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐπεγέλαζον καὶ παρεφρόνουν τὸν βάρβαρον, οἱ γὰρ ἀλλὰ καὶ πεπαιδευτέροις ἐχρῶντο ταῖς ἀπολογίαις. (p. 21, 16—21)

прекалено се хвалел и говорел големи приказки, той не можал да изплаши ромеите (защото те не изпитвали никакъв страх от аварите...), но те дори пренебрегвали и презирали варварина, па си послужвали и с по-надменни отговори.

26. Chaganus Avarum Tiberio obicit quod Romani Avaribus bellum intulerint

26. Аварският хаган прави упрек на Тиберий, задето обявил война на аварите

28. *Ὅτι μετὰ τὴν τῶν Ῥωμαίων ἧτταν λέγεται ὡς* γράμματα ἀγγελίας ἐχρήσατο ὁ τῶν Ἀβάρων στρατηγὸς ὡς Τιβέριον καὶ ὁ σταλεὶς ἀγγελιαφόρος ἔλεγεν „τί δὴ ἀλαζονευόμενοι κινεῖτε πρὸς Ἀβάρους φημὶ καὶ Σκύθας πόλεμον ἐξενεγκεῖν ἐνδεέστεροι; ἢ οὐχ ὑμῖν γράμματί τε καὶ διφθέρα αἰδώς, ὅθεν ἀναλεγόμενοι γνώσεσθε ὡς ἀνανταγώνιστά τε καὶ ἀκαταγώνιστα τὰ φῦλα τὰ Σκυθικά;“ Τιβέριον δὲ φάναι... προσθεῖναι* (p. 23, 7—13)

Казват, че след поражението на ромеите военачалникът на аварите изпратил на Тиберий съобщение. И изпратеният вестоносец казал: „Защо се осмелявате да започнете война срещу аварите, т. е. скитите, когато страдате от недостиг на войски? Или у вас не се намират писма и пергаменти, от които да узнаете, когато ги четете, че скитските племена са непобедими?“ А Тиберий отговорил...

* ὡς γράμματα — γράμματα dedit C. de Boor quae lectio ei visa est, nihil praeter καὶ τὴν ... ὁ τῶν Ἀβάρων ..., μεν ἐξενεγκεῖν ἐνδεέστ... γράμματα Matt., ὡς... ἔπειτα ἀγγελ... γράμμα ὁ τῶν Ἀβάρων στρατηλάτης ὡς Τιβέριον καὶ [illegible] ἀγγελιαφόρος ἔλεγεν τί δὴ | ὁ [illegible] οὐκ [illegible] .... ἐνδεέσ[illegible] | μεν ἐξενεγκεῖν ἐνδεέστεροι ἢ [illegible] μοι γράμματα [illegible]

X. ЙОАН ЕПИФАНИЙСКИ

Йоан Епифанийски е роден в град Епифания в Сирия. Живял е през втората половина на VI в. и бил съветник на антиохийския патриарх Григорий. Чрез него той влязъл в досег с персийския цар Хосрой, а по-късно и сам заминал за Персия. Това му дало повод до опише двадесетгодишната война между Византия и Персия (571/2 — 592/3).

От неговата „История" (*'Ιστορίαι*) са запазени само уводът и началото на първата книга. Той е писал като участник в събитията, а може би е имал под ръка и съчинението на Менандър. „Историята" на Йоан Епифанийски е използувана от Евагрий, Теофилакт Симоката и Ана Комнина.

ЕДИНСТВЕН РЪКОПИС: V=cod. Vaticanus gr. 1065 (s. XIII).

ИЗДАНИЯ: *B. Hase* в CP (заедно с Лъв Дякон). *C. Müller*, Fragmenta Historicorum Graecorum, IV, p. 272—276. — *L. Dindorf*, Historici graeci minores, I, Lipsiae 1870, p. 375—382. Преведеният тук откъс е взет от изданието на Диндорф.

КНИЖНИНА: *Krumbacher*, GBL, p. 244—245. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, p. 174—175.

IOANNES EPIPHANEUS FRAGMENTUM

De legatione Zemarchi ad Turcos

Πρὸς τούτοις δέ, ὅτι καὶ Τούρκων πρὸς 'Ρωμαίους [πρεσ]βευσαμένων[a], *'Ιουστίνου δὲ βασιλέως τὴν πρεσβείαν προσιεμένου, καὶ Ζήμαρχον, ἄνδρα τῆς συγκλήτου βουλῆς, σὺν ἐκείνοις ἐκπέμψαντος, Πέρσαι τοὺς 'Αλανοὺς χρήμασι διαφθεῖραι βουληθέντες, δι' ὧν ἐκεῖνοι τὴν πορείαν ἔμελλον ποιήσασθαι, τόν τε Ζήμαρχον καὶ σὺν αὐτῷ 'Ρωμαίους τε καὶ Τούρκους ἐκποδὼν γενέσθαι διεσπούδαζον.* (p. 377, 19—27)

[a] *βευσαμένων* codd., *πρεσ]βευσαμένων* supplevit Hasius.

ЙОАН ЕПИФАНИЙСКИ ОТКЪС

Пратеничеството на Зимарх при турките

При това, когато турките проводили пратеници при ромеите, император Юстин приел пратеничеството и изпратил заедно с тях Зимарх[1], мъж сенатор. Персите, като се опитали да подкупят с пари аланите, през чиято земя те щели да пътуват, поискали да погубят Зимарх, а също и ромеите и турките, които го придружавали.

[1] Зимарх — византийски военачалник по времето на император Юстин II (565—578). През 568 г. императорът го изпратил при хагана на турките Силзивул.

XI. ЕВАГРИЙ СХОЛАСТИК

Евагрий *(Εὐάγριος)* се родил към 536 г. в гр. Епифания (Сирия) и починал вероятно към края на VI в. Живял в Антиохия, гдето упражнявал адвокатска професия — поради това го наричали с прозвището „схоластик". По-късно той отишел в Цариград, гдето заемал високи длъжности по време на императорите Тиберий (578—582) и Маврикий (582—602).

Евагрий е написал една „Църковна история" в шест книги, която обхваща времето от 431 г. до дванадесетата година от царуването на Маврикий (593). Това съчинение, макар и да има църковен характер, разглежда също и светски събития. За съставянето му Евагрий е използувал някои по-стари автори, като Дексип, Приск, Менандър, Захарий Ритор, Прокопий, Йоан Малала и др.

Църковната история на Евагрий съдържа някои кратки сведения за историята на нашите земи през V и VI в., особено за т. нар. „варварски" нашествия на хуни, авари и пр. Някои от тези сведения са особено ценни поради това, че произхождат от загубени днес съчинения.

РЪКОПИСИ: Текстът на Евагриевата „Църковна история" е достигнал до нас в следните ръкописи: L = Cod. Laurent. LXIX 5 (XI s.). — A = Cod. Laurent. LXX, 23 (XII s.). — P = Cod. Patmiacus 688 (XIII s.). — B = Cod. Barocianus 142 (XIV s.).

ИЗДАНИЯ: *Migne*, P. Gr., LXXXVI, 2, coll. 2405—2906. — *J. Bidez - L. Parmentier*, The Ecclesiastic History of Evagrius with the Scholia, London 1898. Преведените тук откъси са взети от последното издание.

КНИЖНИНА: *Krumbacher*, GBL, pp. 245—247. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, pp. 132—134. — *Н. В. Пигулевская*, Византия и Иран на рубеже VI—VII веков, М. — Л. 1946, стр. 16—19.

EUAGRII

ЕВАГРИЙ

HISTORIA ECCLESIASTICA

ЦЪРКОВНА ИСТОРИЯ

1. De Hunnorum incursionibus et de terrae motibus in provinciis Romanis

I 17. *Περὶ Ἀττίλα τοῦ Σκυθῶν βασιλέως, καὶ ὅπως τὰ ἑῷα καὶ ἑσπέρια κατέστρεψε· καὶ περὶ τοῦ γενομένου ξένου σεισμοῦ, καὶ τῶν ἄλλων ἐν κόσμῳ φοβερῶν σημείων*

Ἐν τούτοις τοῖς χρόνοις ὁ πολὺς τῷ λόγῳ πόλεμος ἐκεκίνητο Ἀττίλα τοῦ τῶν Σκυθῶν βασιλέως· ὃν περιέργως καὶ ἐς τὰ μάλιστα λογίως Πρίσκος ὁ ῥήτωρ γράφει, μετὰ πολλῆς τῆς κομψείας διηγούμενος ὅπως τε κατὰ τῶν ἑῴων καὶ ἑσπερίων ἐπεστράτευσε μερῶν, οἵας τε καὶ ὅσας πόλεις ἑλὼς κατήγαγε, καὶ ὅσα πεπραχὼς τῶν ἐντεῦθεν μετέστη.

Τοῦ αὐτοῦ τοίνυν Θεοδοσίου τὰ σκῆπτρα διέποντος, μέγιστος καὶ ἐξαίσιος καὶ τοὺς προλαβόντας νικῶν[a] *γέγονε σεισμὸς ἀνὰ πᾶσαν, ὡς εἰπεῖν, τὴν οἰκουμένην, ὥστε καὶ πολλοὺς τῶν πύργων τῶν ἀνὰ τὴν βασιλίδα πρηνεῖς ἐνεχθῆναι, συμπεσεῖν ἐνεχθῆναι, συμπεσεῖν τε καὶ τὸ Χερρονήσου καλούμενον μακρὸν τεῖχος· διαχῆναι δὲ τὴν γῆν καὶ πολλὰς κώμας ἐν αὐτῇ καταδῦναι· πολλά τε αὖ καὶ ἀναρίθμητα γενέσθαι πάθη ἀνά τε γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν· καὶ ἐνίας μὲν τῶν πηγῶν ξηρὰς ἀναδειχθῆναι, ἑτέρωθι δὲ ὑδάτων πλῆθος ἀναδοθῆναι μὴ πρότερον ὄν, δένδρα τε αὐτόπρεμνα σὺν ταῖς σφίσι ῥίζαις ἀναβρασθῆναι καὶ χώματα πλεῖστα εἰς ὄρη σχεδιασθῆναι.* (pp. 2, 20—22; 26,25 — 27,10)

За Атила, царя на скитите, и как той опустошил източните и западните области. За страшното земетресение, което станало, и за други страшни поличби по света[1]

По това време, когато Атила бил цар на скитите[2], избухнала многоизвестната война.[3] За нея пише грижливо и много осведомено Приск Риторът,[4] който разказва с голямо красноречие как [Атила] тръгнал на поход срещу източните и западните области, кои и колко града превзел и покорил и какви дела извършил, преди да си замине от тоя свят.

Когато прочее същият Теодосий[5] обладавал скиптъра, по цялата, тъй да се каже, вселена станало много голямо и необикновено земетресение, което надминало всички предишни земетресения. Вследствие на това много от кулите на столицата се срутили напълно, съборила се и така наречената Дълга стена в Херсонес. А земята се разтворила и погълнала много села. Много и безбройни бедствия настанали по земята и по морето. Някои извори пресъхнали, другаде избликнали обилни води, които по-рано не съществували. Другаде пък цели дървета били изтръгнати заедно с корените си и множество насипи от пръст се натрупали като планини.

2. De Marciani imperatoris Thracia origine

II 1. *Περὶ Μαρκιανοῦ βασιλέως, καὶ οἷα σύμβολα προηγήσαντο τὴν βασιλείαν αὐτῷ μηνύοντα*

Μαρκιανὸς τοίνυν, ὡς ἄλλοις τε πολλοῖς καὶ μὴν καὶ Πρίσκῳ ἱστόρηται τῷ ῥήτορι, ἦν μὲν Θρᾷξ γένος, ἀνδρὸς στρατιωτικοῦ παῖς·

За император Маркиан и какви поличби са предхождали и предвещавали неговото царуване

Прочее Маркиан[6], както разказват мнозина други, а също и Приск Риторът[7], бил тракиец по произход, син

---

[a] *νικῶν*] ἅπαντας ἀποκρυπτόμενος ZV.

---

[1] Това подзаглавие, както и подзаглавията на другите откъси, са взети от съчинението на Ник. Калист. [2] Под името скити тук са означени хуните. [3] Става дума за войната на Атила срещу Византийската империя през 447 г. [4] Текстът на Приск Панийски е издаден в Гръцки извори, I, стр. 86—129, където са дадени и обяснителни бележки за събитията. [5] Имп. Теодосий II (408—450). [6] Имп. Маркиан (450—457). [7] Никъде в запазените откъси от съчинението на Приск не се говори за тракийския произход на имп. Маркиан. Загатва се следователно за загубен откъс от това съчинение.

ὅς γε τῆς τοῦ πατρὸς βιοτῆς μεταλαχεῖν ἐπειγόμενος, πρὸς τὴν Φιλιππούπολιν τὰς ὁρμὰς ἔσχεν, ἔνθα καὶ στρατιωτικοῖς ἐδύνατο συντετάχθαι τάγμασιν. Ἀνὰ δὲ τὴν ὁδὸν τεθέαται νεοσφαγὲς σῶμα ἐπὶ γῆς ἐρριμμένον· ᾧ παρεστώς, ἦν γάρ τά τε ἄλλα πανάριστος καὶ ἐς τὰ μάλιστα φιλανθρωπότατος, ᾤκτειρε τὸ γεγονός, καὶ ἐπὶ πολὺ τὴν πορείαν ἐπεῖχε τῶν εἰκότων μεταδοῦναι βουλόμενος. Ἐπειδὴ δέ τινες τοῦτο τεθέανται, ταῖς ἐν τῇ Φιλιππουπόλει προσήγγελλον ἀρχαῖς· αἳ τὸν Μαρκιανὸν παραλαβοῦσαι τὰ περὶ τῆς μιαιφονίας ἀνηρώτων. Καὶ δὴ τῶν στοχασμῶν καὶ τῶν εἰκότων πλέον τῆς ἀληθείας καὶ τῆς γλώσσης ἐσχηκότων, τὸν φόνον τε τἀνδρὸς ἀναινομένου καὶ μιαιφόνου γε ποινὰς μέλλοντος ἀποτίσειν, θεία τις ἐξαπίνης ῥοπὴ τὸν μιαιφόνον παραδίδωσιν· ὃς τὴν κεφαλὴν ἀποθέμενος ποινὴν τοῦ δράματος τὴν κεφαλὴν τῷ Μαρκιανῷ χαρίζεται. Οὕτω παραδόξως σωθεὶς ἔν τινι τῶν αὐτόθι στρατιωτικῶν τελῶν ἀφικνεῖται ἐν αὐτῷ παραγγέλλειν βουλόμενος. Οἳ τὸν ἄνδρα θαυμάσαντες μέγαν τε ἔσεσθαι καὶ ἀξιολογώτατον εἰκότως τεκμηράμενοι ἥδιστα προσδέχονται, καὶ σφίσιν αὐτοῖς ἐγκαταλέγουσιν, οὔτι ἔσχατον, ὡς ὁ στρατιωτικὸς ἐθέλει νόμος, ἐς δέ τινα βαθμὸν ἄρτι τετελευτηκότος ἀνδρός — Αὔγουστος ὄνομα τούτῳ, — Μαρκιανὸν τὸν καὶ Αὔγουστον ἐς τὴν παραγγελίαν ἐγγράψαντες. (pp. 34, 3—4; 36,10 — 37,12)

на войник. Понеже искал да следва пътя на баща си, той се отправил към Филипопол, гдето можел да бъде зачислен във войнишките отреди. По пътя [Маркиан] видял захвърлен на земята труп на наскоро убит човек. Той се спрял до него (защото между другото бил много добър и извънредно човеколюбив), нажалил се от станалото и отложил за известно време пътуването си, понеже искал да отдаде на мъртвия това, което подобавало. Но неколцина видели това и съобщили на властите във Филипопол, които хванали Маркиан и започнали да го разпитват за убийството. Обаче догадките и уликите били по-силни от истината и от думите [на Маркиан], който отричал, че е убил човека. И когато той щял да понесе наказание като убиец, ненадейно някаква божия сила предала убиеца. Този бил обезглавен за наказание за извършеното [престъпление] и така спасил главата на Маркиан. Спасен неочаквано по този начин, той пристигнал в една от тамошните военни части, гдето желаел да бъде зачислен. Там се възхитили от него, понеже видели, както трябва да се очаква, че е едър и много представителен, приели го с готовност и го зачислили в редовете си, и то не на последно място, както изисквал военният закон, а с някакъв чин на един току-що починал воин, чието име било Август, като го записали в списъка под името Маркиан Август.

3. De terrae motu in Thracia

II 14. *Περὶ καθολικῶν παθημάτων*

Ὑπὸ τοῖς αὐτοῖς χρόνοις, τοῦ Σκυθικοῦ πολέμου συνισταμένου πρὸς τοὺς ἑῴους Ῥωμαίους, ἥ τε Θρᾳκία γῆ καὶ ὁ Ἑλλήσποντος ἐσείσθη, καὶ Ἰωνία καὶ αἱ καλούμεναι Κυκλάδες νῆσοι. (pp. 35,8; 65, 19—22)

За всеобщите бедствия

По това време,[1] когато скитите започнали война с източните ромеи[2], Тракийската земя и Хелеспонт били разтърсени от земетресение, а също Йония[3] и така наречените Цикладски острови.

[1] Загатва се за споменатата по-горе византийско-хунска война от 447 г. [2] Под „източни ромеи" се разбират поданиците на Източната римска империя, сиреч Византия. [3] С архаистичното наименование Йония тук е обозначено западното и северозападното малоазийско крайбрежие.

4. De Illyrici Thraciaeque episcopis synodi Chalcedonensis participibus

II 18. *Περὶ τῆς ἐν Καλχηδόνι συνόδου, καὶ πόθεν τὴν αἰτίαν τῆς συνελεύσεως ἔσχεν*

Ἐφ' οἷς ἐπεβόησαν οἱ Ἀνατολικοί· „Αὕτη δικαία κρίσις." Οἱ δὲ τῶν Ἰλλυριῶν ἐπίσκοποι ἐπεκραύγασαν· „Πάντες ἐσφάλημεν, πάντες συγγνώμης ἀξιωθῶμεν." — — —

Ἐμφέρεται ἐν τοῖς αὐτοῖς πεπραγμένοις ὡς ἡνίκα τὸ μέρος τῆς ἐπιστολῆς Λέοντος ἀνεγνώσθη περιέχον·

„Καὶ πρὸς τὸ χρεωστούμενον ὄφλημα τῆς ἡμετέρας φύσεως ἐκτισθῆναι, ἡ θεία φύσις ἡνώθη τῇ φύσει τῇ παθητῇ ἵνα, τοῦτο δὴ τὸ ταῖς ἡμετέραις ἰάσεσιν ὑπάρχον ἁρμόδιον, ὁ εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ὢν μεσίτης θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἄνθρωπος Χριστὸς Ἰησοῦς, καὶ ἀποθνήσκειν ἐκ τοῦ ἑνὸς δυνηθῇ, καὶ τελευτᾶν ἐκ τοῦ ἑτέρου μὴ δυνηθῇ . . ." πρὸς τὴν τοιαύτην ῥῆσιν ἀμφιβαλλόντων τῶν Ἰλλυριῶν[a] καὶ Παλαιστινῶν ἐπισκόπων, Ἀέτιος ἀρχιδιάκονος τῆς Κωνσταντίνου ἁγιωτάτης ἐκκλησίας ῥῆσιν παρήγαγεν Κυρίλλου περιέχουσαν οὕτως.

„Ἐπειδὴ δὲ πάλιν τὸ ἴδιον αὐτοῦ σῶμα χάριτι θεοῦ, καθά φησιν ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ὑπὲρ παντὸς ἐγεύσατο θανάτου, λέγεται παθεῖν αὐτὸς τὸν ὑπὲρ ἡμῶν θάνατον, οὐχ ὡς εἰς πεῖραν ἐλθὼν θανάτου τό γε ἧκον εἰς τὴν αὐτοῦ φύσιν — ἀποπληξία γὰρ τοῦτο λέγειν ἢ φρονεῖν — ἀλλ' ὅτι, καθάπερ ἔφην ἀρτίως, ἡ σὰρξ αὐτοῦ ἐγεύσατο θανάτου."

Καὶ πάλιν πρὸς τὴν ῥῆσιν τῆς ἐπιστολῆς Λέοντος τὴν ἔχουσαν·

„Ἐνεργεῖ γὰρ ἑκατέρα μορφὴ μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας ὅπερ ἴδιον ἔσχηκε, τοῦ μὲν λόγου κατεργαζομένου τοῦθ' ὅπερ ἐστὶν τοῦ λόγου, τοῦ δὲ σώματος ἐκτελοῦντος ἅπερ ἐστὶν τοῦ σώματος. Καὶ τὸ μὲν αὐτῶν διαλάμπει τοῖς θαύμασιν, τὸ δὲ ταῖς ὕβρεσιν ὑποπέπτωκεν. . ." ἀμφιβαλλόντων τῶν Ἰλλυριῶν καὶ τῶν Παλαιστινῶν ἐπισκόπων, ὁ αὐτὸς Ἀέτιος κεφάλαιον ἀνέγνω Κυρίλλου περιέχον οὕτως. — — —

[a] *Ἰλλυρικῶν* Act. et semper.

За Халкидонския събор и за причината на свикването му[1]

При това[2] източните извикали[3]: „Това е правилно решение." А илирийските епископи се провикнали: „Всички сгрешихме, всички молим за опрощение." — — —

За деянията на събора[4] се казва, че се прочела онази част от посланието на Лъв[5], която съдържа следното: „И за да се изложи това, което е дължимо на нашата природа, божествената природа се съедини с природата, която подлежи на страдание, тъй като това отговаря на нашето изкупление. Един и същ е посредникът между бога и хората, човекът Исус Христос, който може да умира в едната [природа], а не може да умира в другата . . ." Понеже илирийските и палестинските епископи се колебаели, Аеций, архидякон на пресветата Константинополска църква, привел следните думи на Кирил[6]: „След това отново тялото му по божия милост изпита смъртта за всички, както казва апостол Павел. Сиреч той е изпитал смъртта заради нас, а не е достигнал до познаване на смъртта, което е неприсъщо за неговата природа — това би било безумие да се говори или да се мисли. Но както казах преди малко, плътта му е вкусила смъртта." И отново [се върнал] към следните думи от посланието на Лъв: „Защото двата образа действуват слети един в друг, което в същност означава, че словото извършва това, което е присъщо на словото, а тялото изпълнява онова, което е присъщо на тялото. И едното от тях блести с чудесата си, а другото попада под хулите . . ." Понеже илирийските и палестинските епископи се колебаели относно тези думи, същият Аеций прочел следната глава от Кирил. — — —

[1] Т. нар. Халкидонски църковен събор се е състоял през времето от 8 октомври до 1 ноември 451 г. в Халкидон или Калхедон (Кадъкьой на малоазийското крайбрежие на Босфора, предградие на Цариград) и взел решение против еретическото учение на Евтихий и Диоскор. [2] Загатва се за решението на събора да бъдат отнети епископските престоли на александрийския епископ Диоскор и на онези негови привърженици, които били извършили насилие над привържениците на православието на т. нар. „Разбойнически събор" в гр. Ефес през 449 г. [3] Под израза „източните" се разбират епископите на Тракия, Понт и Мала Азия. [4] Става дума за актовете на църковния събор. [5] Лъв I Велики, римски папа (449—461). [6] Кирил, александрийски патриарх (412—444), известен като ревностен защитник на православието срещу несторианството.

Μεθ' οὓς οἱ 'Ανατολικοὶ ἐξεβόησαν· „Τὸν Αἰγύπτιον τῇ ἐξορίᾳ.“ Οἱ δὲ 'Ιλλυριοὶ ἐκραύγασαν· „Δεόμεθα, πάντας ἐλέησον.“ Μεθ' οὓς οἱ 'Ανατολικοί· „Τὸν Αἰγύπτιον τῇ ἐξορίᾳ.“

Καὶ τῶν 'Ιλλυριῶν τὰ παραπλήσια αἰτούντων, οἱ τοῦ κλήρου Κωνσταντινουπόλεως ἐξεβόησαν· „Διόσκορον τῇ ἐξορίᾳ, τὸν Αἰγύπτιον τῇ ἐξορίᾳ· τὸν αἱρετικὸν τῇ ἐξορίᾳ· Διόσκορον ὁ Χριστὸς καθεῖλεν.“ Μεθ' οὓς πάλιν οἱ 'Ιλλυριοὶ καὶ οἱ ἀμφ' αὐτοὺς ἐπίσκοποι· „Πάντες ἡμάρτομεν· πᾶσι συγχώρησον. Διόσκορον τῇ συνόδῳ, Διόσκορον ταῖς ἐκκλησίαις.“ Καὶ τῶν παραπλησίων προελθόντων τὰ τῆς τοιαύτης συνελεύσεως ἐπεραιοῦτο.

Καὶ ἀπῄτουν οἱ ἄρχοντες τὰ ἐν τῇ ἐπιστολῇ Λέοντος ἐντεθῆναι τῷ ὅρῳ. Πρὸς ὃ ἀποφησάντων τῶν ἐπισκόπων καὶ εἰρηκότων ἄλλον ὅρον μὴ γενέσθαι, ἐντελῶς γὰρ ἔχειν, ἀνηνέχθη ταῦτα τῷ βασιλεῖ. Καὶ ἐκέλευσεν ἓξ ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν ἐπισκόπων, καὶ τρεῖς ἀπὸ τῆς Ποντικῆς, καὶ τρεῖς ἀπὸ τῆς 'Ασίας, καὶ τρεῖς ἀπὸ Θρᾴκης, καὶ τρεῖς ἀπὸ 'Ιλλυριῶν, συμπαρόντος 'Ανατολίου καὶ τῶν τοποτηρητῶν 'Ρώμης, συνελθεῖν ἐν τῷ μαρτυρίῳ, καὶ τὰ περὶ τῆς πίστεως ὀρθῶς τυπῶσαι, ἢ ἕκαστον τὴν ἑαυτοῦ δηλῶσαι πίστιν, ἢ εἰδέναι ὡς ἐν τῇ δύσει ἡ σύνοδος γίνεται. (pp. 34, 5—6; 73, 9—11; 83,22 — 84,18; 86, 3—14; 90,28 — 91,6)

След тях източните епископи извикали: „Египтянинът на заточение!“ А илирийците извикали: „Молим, помилуй всички!“ А след тях източните казали: „Египтянинът на заточение!“

Понеже илирийските искали подобни неща, представителите на константинополския клир извикали: „Диоскор на заточение! Египтянинът[1] на заточение! Еретикът на заточение! Христос свали Диоскор.“ След тях илирийските епископи и другите епископи извикали отново: „Всички сгрешихме. Прости на всички ни! Диоскор в Синода, Диоскор в църквите!“ И като минали и другите подобни въпроси, това съвещание свършило.[2]

Първенците[3] поискали съдържанието на Лъвовото послание да се вмъкне в изложението. Понеже епископите отговорили на това, че друго изложение не ще има, че то е окончателно, съобщили това на императора.

Наредили шестима от източните епископи, трима от Понт[4], трима от Азия, трима от Тракия и трима от Илирик с Анатолий[5] и трима от римските наместници да се съберат в Мартириума[6] и да изложат правилно догмите на вярата, като всеки разкрие своята вяра или да знае как е станал съборът на Запад

5. *Hunni in Thraciam irrumpunt*

III 2. *Περὶ ἐφόδων βαρβαρικῶν ἔν τε τῇ ἕῳ καὶ τῇ δύσει*

Τοιαῦτα μὲν οὖν κατ' ἀρχὰς ὁ Ζήνων ἐκδεδιῃτημένος τὸν βίον· οἱ δέ γε ὑπήκοοι πρός τε ἀνίσχοντα πρός τε δυόμενον ἥλιον κακῶς ἔπασχον, ἔνθεν μὲν τῶν Σκηνιτῶν βαρβάρων πάντα ληϊζομένων, Θρᾴκην δὲ πλῆθος Οὔννων τῶν πάλαι Μασσαγετῶν ἐπιδραμόντων, καὶ τὸν Ἴστρον διαβάντων μηδενὸς ἀμύνοντος, αὐτοῦ δέ γε Ζήνωνος τὰ ἐπίλοιπα βαρβαρικῷ τῷ τρόπῳ πρὸς βίας ἀφαιρουμένου. (pp. 94,4; 100, 6—13)

За варварските нападения на Изток и на Запад

Такива били отначало делата на Зенон, който живеел разпуснат живот. А поданиците на Изток и на Запад страдали много. На Изток варвари скинити[7] опустошавали всичко, а Тракия била нападната от множество хуни, наричани някога масагети, които преминавали Истър, без никой да им се противопостави. Каквото пък останело, сам Зенон по варварски начин го ограбвал с насилие.

---

[1] „Египтянинът“ е наречен споменатият Диоскор, епископ на Александрия. [2] Това било второто съвещание, състояло се на 10. X. 451 г. [3] На събора присъствували и представители на имп. Маркиан. Между тях бил и един бивш praefectus praetorio per Illyricum. Вж. *Mansi*, Acta conciliorum, VI, col. 563. [4] Понтът е област по северния бряг на Черно море. [5] Анатолий бил епископ на Цариград (449—458). [6] Става дума за една цариградска църква, в която били поставяни мощи на мъченици. [7] Античните автори наричали „скинити“ (*σκηνῖται*) номадските племена, които живеели в Етиопия или по горното течение на Нил.

6. *Theodoricus copias suas in Thracia colligit et contra Zenonem ducit*

III 25. *Περὶ τῆς ἐπαναστάσεως Θευδερίχου τοῦ Σκύθου, καὶ τῆς τούτου τελευτῆς*

Ἐπανίσταται δὲ τῷ Ζήνωνι καὶ Θευδέριχος Σκύθης ὢν γένος· καὶ τὰς οἰκείας δυνάμεις ἀνὰ τὴν Θρᾳκῶν ἀθροίσας ἐπιστρατεύει κατὰ τοῦ Ζήνωνος· καὶ μέχρι στόματος τοῦ Πόντου δῃώσας τὰ ἐν ποσὶ χωρία μικροῦ τὴν βασίλειον εἷλε πόλιν, εἴ γε μή τινες τῶν ἐς τὰ μάλιστα αὐτῷ ἐπιτηδείων ὑπαχθέντες ἐβουλεύσαντο αὐτὸν ἀνελεῖν. Ὃς ἐθελοκακοῦντας τοὺς οἰκείους ἐγνωκὼς εἰς τοὐπίσω μὲν ἀποχωρεῖ, οὐ πολλῷ δὲ ὕστερον τοῖς ἀπελθοῦσι συναριθμεῖται. (pp. 95,30; 122,9—17)

За въстанието на скита Теодорих и за неговия край

Срещу Зенон[1] се разбунтувал и Теодорих, който бил скит по произход. Той събрал войските си в Тракия и се отправил на поход срещу Зенон. Като опустошил всички селища по пътя си чак до устието на Понта, той насмалко щял да превземе столицата, ако някои от най-приближените му хора не били подкупени и не решили да го премахнат. Като разбрал, че неговите приближени били изпълнени с лоши намерения, той се върнал назад. И не след много време умрял.

7. *De Ioannis Scythae et Ioannis Cyrti gestis contra Isauros rebelles*

III 35. *Περὶ τῆς τῶν τυράννων Ἰσαύρων καθαιρέσεως*

Οὐκ ἀπὸ δὲ τρόπου καθ' ἣν ἐτύχομεν προκαταβεβληκότες ὑπόσχεσιν, καὶ τὰ ἕτερα λόγου ἄξια ὑπὸ τοῖς Ἀναστασίου χρόνοις γενόμενα συνάψαι τῇ ἱστορίᾳ. Λογγῖνος ὁ Ζήνωνος ὅμαιμος τὴν ἐνεγκαμένην ὡς προδιήγηται κατειληφώς, τὸν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα πόλεμον ἀναφανδὸν ἀναζώννυται. Καὶ πολλῶν ἔνθεν τε κἀκεῖθεν συναθροισθεισῶν δυνάμεων, μεθ' ὧν καὶ Κόνων ἐτύγχανεν ὤν — ἐπίσκοπος ἐν Ἀπαμείᾳ τῆς τῶν Σύρων ἐπαρχίας γεγονὼς Ἰσαύροις ὡς Ἴσαυρος συνεστράτευσε, — τέλος ἐπιτίθεται τῷ πολέμῳ, τῶν μὲν Ἰσαύρων τῶν συστρατευσάντων τῷ Λογγίνῳ πανωλεθρίᾳ φθαρέντων, τῶν δὲ κεφαλῶν Λογγίνου καὶ Θεοδώρου πρὸς Ἰωάννου τοῦ Σκύθου σταλεισῶν ἀνὰ τὴν βασιλέως πόλιν· ἃς καὶ ἐν κοντοῖς περιαρτήσας ὁ βασιλεὺς ἐν ταῖς καλουμέναις Συκαῖς ἀντιπέρας τῆς Κωνσταντίνου κειμέναις ἐπῃώρησεν, ἡδὺ θέαμα τοῖς Βυζαντίοις ἀνθ' ὧν κακῶς πρὸς Ζήνωνος καὶ τῶν Ἰσαύρων ἐπεπόνθεσαν. Καὶ ὁ ἕτερος δὲ Λογγῖνος τὸ πολὺ τῆς τυραννίδος συνέχων, ὁ ἐπίκλην Σελινούντιος, καὶ Ἴνδης σὺν αὐτῷ, πρὸς Ἰωάννου τοῦ ἐπίκλην Κυρτοῦ στέλλονται τῷ Ἀναστασίῳ ζωγρίαι. (pp. 96,13; 134,24 — 135,11)

За премахването на исаврийските узурпатори

Няма да бъде неуместно, ако освен това, което вече сме обещали, прибавим в историята си и разказа за другите дела, достойни за споменаване, които са станали по времето на Анастасий. Лонгин, брат на Зенон, стигнал в родината си, както разказахме по-рано, и открито започнал война срещу императора.[2] Той събрал от разни места много войски, заедно с които бил и епископът на сирийска Апамия Конон, който като исавриец участвувал в похода заедно с исаврийците. Войната се свършила. Исаврийците, които били на страната на Лонгин, били поголовно избити, а главите на Лонгин и Теодор[3] били изпратени в столицата от Йоан Скита. Императорът заповядал да ги набият на колове в така наречените Сики, които се намират срещу Константинопол. Това зрелище било приятно на византийците поради злините, които били претърпели от Зенон и от исаврийците. А другият Лонгин, по прякор Селинунтски, който бил главната опора на узурпаторите, и заедно с него и Инд били изпратени като пленници на Анастасий от Йоан, по прякор Кирт.[4]

---

[1] Загатва се за междуособните войни, които избухнали между имп. Зенон и федератите остготи, някои от които към края на V в. добили твърде голямо влияние в империята. За подробности вж. *E. Stein,* Geschichte des spätrömischen Reiches, Wien 1928, p. 527 sq. [2] Става дума за борбите на император Анастасий I (491—518) против Лонгин, брат на предишния имп. Зенон и претендент за византийския престол. За подробности вж. *Bury,* History, I, pp. 432—433. — *Кулаковский,* История, стр. 461 сл. [3] Теодор (според Theophanes, op. cit., p. 139, 3: Агенодор) и Лонгин Селинунтски били привърженици на Зеноновия брат Лонгин. [4] Йоан Скит и Йоан Кирт („Гърбавият") били предводители на тракийските войскови отреди.

8. De Longo muro

III 38. *Περὶ τοῦ μακροῦ τείχους*

Μέγιστον δέ τι τῷ αὐτῷ βασιλεῖ κατείργασται καὶ μνήμης ἄξιον, [καὶ] τὸ μακρὸν καλούμενον τεῖχος, κατὰ τῆς Θρᾴκης κείμενον· ὅπερ διΐσταται μὲν τῆς Κωνσταντινουπόλεως σταδίοις ὀγδοήκοντα μάλιστα καὶ διακοσίοις, ἑκατέραν δὲ θάλατταν περιλαμβάνει ἐπὶ σταδίους εἴκοσι καὶ τετρακοσίους, δίκην πορθμοῦ τινος τήν τε πόλιν μικροῦ νῆσον ἀντὶ χερρονήσου ποιῆσαν, τούς τε βουλομένους διαπορθμεύειν ἀσφαλέστατα ἀπὸ τοῦ καλουμένου Πόντου ἐς τὴν Προποντίδα καὶ τὴν Θρᾴκιον θάλατταν, εἶργον τούς τε ἐκθέοντας βαρβάρους ἔκ τε τοῦ καλουμένου Εὐξείνου Πόντου Κόλχων τε καὶ τῆς Μαιώτιδος λίμνης καὶ τῶν ὑπὲρ τὸν Καύκασον καὶ τοὺς κατὰ τὴν Εὐρώπην ἐκκεχυμένους. (pp. 96,18; 136, 19—31)

За Дългата стена

Същият император [Анастасий] извършил твърде голямо и достойно за споменаване дело, именно така наречената Дълга стена, която здраво стои в Тракия. Тя отстои от Константинопол най-много на 280 стадия и се простира като някакъв провлак от единото до другото море на разстояние 420 стадия[1]. Така градът от полуостров станал почти остров. И на тези, които искали да преминат от така наречения Понт в Пропонтида и в Тракийско море[2], тя давала пълна сигурност. [Дългата стена] пречела и на варварите, които правели набези от тъй наречения Евксински Понт, от Колхида, от Меотидското езеро и от земите отвъд Кавказ, както и на тези, които били пръснати в Европа.[3]

9. De Vitaliani rebellione

III 43. *Περὶ τῆς τυραννίδος Βιταλιανοῦ*

Τυραννεῖ τὸν Ἀναστάσιον Βιταλιανὸς Θρᾷξ[a] γένος, ὃς τήν τε Θρᾴκην καὶ Μυσίαν μέχρις Ὀδυσσοῦ καὶ Ἀγχιάλου[b] δῃώσας ἐπὶ τὴν βασίλειον ἠπείγετο, πλῆθος ἀστάθμητον ἔχων Οὐννικῶν ἐθνῶν· ὅπερ Ὑπάτιον ὑπαντήσοντα πέπομφεν ὁ βασιλεύς. Καὶ ἐπειδὴ πρὸς τῶν οἰκείων προδοθεὶς ὁ Ὑπάτιος ζωγρίας ἥλω λύτρων τε μεγάλων ἀφείθη, Κύριλλος τὰς ἐπιστρατεύσεις ἐγχειρίζεται. Καὶ πρῶτα μὲν τῆς μάχης ἀγχωμάλου γενομένης, εἶτα καὶ πολλὰς τροπὰς δεξαμένης ἔν τε ταῖς διώξεσι καὶ ταῖς ὑπαγωγαῖς, καὶ τοῦ Κυρίλλου τὸ πλέον ἐσχηκότος, ἐπιστροφάδην πάλιν δίωξις γέγονε, ἐθελοκακησάντων τῶν στρατιωτῶν. Καὶ οὕτω τὸν Κύριλλον ἐκ τῆς Ὀδυσσοῦ παρείληφεν ὁ Βιταλιανὸς καὶ μέχρι τῶν καλουμένων Συκῶν τὴν ἔλασιν ἐποιήσατο, πάντα δῃῶν, πάντα πυρπολῶν,

[a] ὁ Θρᾷξ P. [b] Ἀγχιάλου A.

За Виталиановия опит за узурпация

Виталиан,[4] тракиец по произход, искал да узурпира властта на Анастасий. Като опустошил Тракия и Мизия до Одесос и Анхиало, той се отправил към столицата с огромно множество хунски племена.[5] Императорът изпратил Ипатий, за да го пресрещне. Но Ипатий бил предаден от своите хора, взет в плен и след това бил освободен срещу голям откуп. Тогава Кирил[6] бил натоварен да ръководи похода. Завързало се сражение, при което отначало никой нямал надмощие, но после то станало много променливо и въпреки че Кирил имал надмощие в тия преследвания и отстъпления, той пак бил подгонен от всички страни, понеже войниците проявили зла воля. И така Виталиан заловил Кирил извън Одесос и извършил нападение чак до така наречените Сики, като всичко унищожил и

---

[1] Един стадий се равнява на 0,185 км. [2] Под Тракийското море (*Θρᾳκικὰ θάλαττα*) се разбира Егейско море. [3] В този откъс Евагрий дава сравнително най-подробни сведения за изградената от имп. Анастасий в 512 г. Голяма стена. [4] На Евагрий дължим едни от най-обстойните и точни сведения за бунта на византийския пълководец Виталиан през втората половина от управлението на имп. Анастасий. [5] Според други сведения във войската на узурпатора Виталиан участвували не само гърци, но и траки, славяни и първобългари. Вж. Ioannis Malalae Chron., ed. Bonn., p. 402, 3—8. — Срв. *Bury*, op. cit., I, p. 297 sq. — *Кулаковский*, пос. съч., I, стр. 508 сл. [6] Споменатият тук Кирил бил византийски пълководец, началник на войските в Тракия след Ипатий. Вж. *Bury*, op. cit., I, p. 299. — *Кулаковский*, пос. съч., I, стр. 510.

οὐδὲν ἕτερον ταῖς φαντασίαις ἔχων ἢ καὶ τὴν πόλιν αὐτὴν ἐξελεῖν καὶ τῆς βασιλείας κρατῆσαι.

Ἐν Συκαῖς δὲ αὐτοῦ σκηνησαμένου, στέλλεται πρὸς τοῦ βασιλέως Μαρῖνος ὁ Σύρος, οὗ πρόσθεν ἐμνήσθημεν, μετὰ νηίτου στρατοῦ πολεμήσων τῷ Βιταλιανῷ. Συνήτην οὖν ἄμφω τὼ στρατώ, ὁ μὲν ἐπὶ πρύμναν τὰς Συκὰς, ὁ δὲ τὴν Κωνσταντίνου ἔχων. Καὶ πρῶτα μὲν ἀνεκώχευον· εἶτα μετὰ τοὺς ἔκπλους καὶ τοὺς ἀκροβολισμοὺς μεταξὺ τοῖν δυοῖν στρατοπέδοιν ναυμαχίας καρτερᾶς συστάσης περὶ τὰ καλούμενα Βυθάρια, φεύγει μὲν προτροπάδην πρύμναν κρουσάμενος ὁ Βιταλιανὸς τὰ πολλὰ τῆς δυνάμεως ἀποβαλών, φεύγουσι δὲ καὶ οἱ ἀμφ' αὐτὸν οὕτω τάχιστα, ὡς μηδένα πολέμιον ἀνὰ τὴν ἐξῆς περὶ τὸν Ἀνάπλουν ἢ περὶ τὴν πόλιν αὐτὴν εὑρεθῆναι. Φασὶ δ' οὖν τὸν Βιταλιανὸν ἐν Ἀγχιάλῳ τινὰ χρόνον διατρίψαι τὴν ἡσυχίαν ἄγοντα.

Ἐπέδραμεν καὶ ἕτερον γένος Οὐννικὸν περαιωθὲν τὰς Καππαδοκῶν πύλας. (pp. 96,26; 145, 1—31)

всичко опожарил. Той не мислел за нищо друго освен да превземе самата столица[1] и да завладее императорската власт.

Когато той се разположил на стан в Сики, императорът изпратил споменатия по-горе Марин Сириеца с морски сили, за да се сражава срещу Виталиан. И тъй двете войски се срещнали, като едната стояла пред Сики, а другата пред Константинопол. Отначало те бездействували, след това станали няколко морски схватки и престрелка между двете войски, а накрая се завързало ожесточено морско сражение при така наречения Витарис. Виталиан обърнал кърмата на кораба си и избягал през глава, като изгубил голяма част от войската си. И хората му се разбягали така бързо, че на другия ден не можело да се намери нито един неприятел около Анаплус[2] или около самата столица. Казват, че Виталиан прекарал в бездействие известно време в Анхиало. А и друго хунско племе нахлуло изотвъд Кападокийските врати[3].

10. De Thracia origine Iustini imperatoris

IV 1. *Περὶ τῆς Ἰουστίνου τοῦ πρώτου βασιλείας*

Ἀναστασίου δέ, ὥς μοι λέλεκται, πρὸς τὴν ἀμείνω μεταχωρήσαντος λῆξιν, Ἰουστῖνος, Θρᾷξ γένος, τῇ ἁλουργεῖ ἀμπεχόνῃ χρῆται, ἐνάτην ἄγοντος τοῦ Πανέμου μηνός, ὃς Ἰούλιος παρὰ Ῥωμαίων ὠνόμασται, χρηματιζούσης τῆς Ἀντιόχου ἕκτον καὶ ἑξηκοστὸν καὶ πεντακοσιοστὸν ἔτος, ὑπὸ τῶν βασιλικῶν σωματοφυλάκων ἀναρρηθεὶς ὥνπερ καὶ ἦρχεν, ἡγεμὼν τῶν ἐν τῇ αὐλῇ τάξεων καθεστώς. (148,3; 153, 1—11)

10. За царуването на Юстин I

Когато Анастасий, както казах, се преселил на другия свят, Юстин Тракиецът[4] облякъл пурпурната дреха на деветия ден от месец Панем[5], който се нарича юли у римляните, през 566 антиохийска година. Той бил провъзгласен [за император] от императорските телохранители, начело на които стоял, понеже бил началник на дворцовите войски.

11. De Vitaliani nece

IV 3. *Ὡς καὶ Βιταλιανὸν ἀνεῖλε δόλῳ ὁ Ἰουστῖνος*

Τὸν δέ γε Βιταλιανὸν ἐπὶ τῆς Θρᾴκης τὰς διατριβὰς ποιούμενον ὃς Ἀναστάσιον ἐξῶσαι τῆς βασιλείας ἐβουλήθη, πρὸς τὴν Κωνσταντίνου μετακαλεῖται πόλιν, δείσας μὲν αὐτοῦ τὴν δύναμιν καὶ τὴν ἀμφὶ τοὺς πολέμους ἐμπειρίαν τό τε παρὰ πᾶσι κλέος καὶ ἣν εἶχεν περὶ τὴν βασιλείαν ἔφεσιν. Εὐθυβόλως δὲ ἐπιστήσας ὡς

Как Юстин с хитрост премахнал и Виталиан

[Юстин][6] повикал в Константинопол пребиваващия в Тракия Виталиан, който по-рано искал да свали Анастасий от престола. Той се страхувал от неговата мощ и от военната му опитност, от голямата му слава и от стремежа му да завземе царската власт. Той ясно разбрал, че по

[1] Става дума за византийската столица Цариград. [2] Анаплус се намирал на европейската страна на протока Дарданели. Вж. *Hirschfeld*: PWRE, I, col. 2062, s. v. Anaplus. [3] С названието Кападокийски врати (*αἱ Καππαδοκῶν πύλαι*) били означавани теснините, които съединяват от една страна планинските области на Киликия и от друга областите на Ликаония, Кападокия и Сирия. [4] Имп. Юстин I. [5] Дадено е сиромакедонското название на м. юли. [6] Имп. Юстин I.

οὐχ ἑτέρως αὐτοῦ περιέσεσθαι εἰ μή τί γε φίλος εἶναι προσποιήσαιτο, καὶ τῷ δόλῳ προσωπεῖον ἀνεξέλεγκτον περιθείς, στρατηγὸν αὐτὸν ἑνὸς τῶν καλουμένων πραισέντων ἀναδείκνυσιν. Ἐπὶ πλεῖον δὲ τῇ πειθοῖ χώραν διδοὺς ἐπ᾽ ἐξαπάτῃ μείζονι καὶ ἐς ὑπάτους τὸν Βιταλιανὸν ἀναβιβάζει. Οὗτος τῆς ὑπατείας ἐχόμενος, ἐπειδὴ κατὰ τὰ βασίλεια γέγονεν, ἔν τινι μεταυλίῳ θύρᾳ δολοφονηθεὶς ἐτελεύτησε, ποινὴν τῶν παρ᾽ αὐτοῦ κατὰ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς παρανομηθέντων ταύτην καταβαλών. Ἀλλὰ ταῦτα μὲν ὕστερον γέγονε. (pp. 148,6; 154, 6—21)

друг начин няма да се справи с него, освен ако не се престори на негов приятел. Затова с хитрост си наложил непроницаема маска и го назначил за началник на една от така наречените „налични войски“[1]. След това, като го убеждавал все повече и повече [в доброжелателството си], той го издигнал и до консулско звание, за да го излъже по-добре. Когато [Виталиан] станал консул и дошел в двореца, бил убит с измама при една вътрешна врата. Така той изкупил злините, които бил нанесъл на ромейската държава. Но това станало по-късно.

12. Quomodo Dyrrachium terrae motu dirutum sit

IV 8. *Περὶ καθολικῶν παθημάτων*

За общите бедствия

Εἰσέτι Ἰουστίνου τὴν αὐτοκράτορα διιθύνοντος ἀρχήν, τὸ νῦν μὲν Δυρράχιον, Ἐπίδαμνος δὲ πάλαι, πέπονθεν ὑπὸ κλόνου τῆς γῆς, ὡσαύτως δὲ καὶ Κόρινθος ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος κειμένη. (pp. 148,13; 159, 10—13)

Освен това, когато Юстин[2] държал императорската власт, Дирахиум, който някога [се казвал] Епидамн, пострадал от земетръс, както и Коринт, който се намира в Елада.

13. Heruli, qui sub Anastasio Istrum transierant, Christiani fiunt

IV 20. *Ὡς οἱ λεγόμενοι Ἔρουλοι ἐν τοῖς χρόνοις Ἰουστινιανοῦ ἐχριστιάνισαν*

Как по време на Юстиниан тъй наречените херули станали християни

Ὑπὸ τοῖς αὐτοῖς χρόνοις, ὡς ὁ αὐτὸς Προκόπιος ἀναγράφει, Ἔρουλοι ποταμὸν Ἴστρον ἤδη διαβάντες ὅτε τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν Ἀναστάσιος διεκυβέρνα, φιλοφρονηθέντες ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ χρήμασι μεγάλοις αὐτοὺς δωρησαμένου, πασσυδὶ Χριστιανοὶ γεγόνασι καὶ τὴν δίαιταν ἐπὶ τὸ ἡμερώτερον μετέβαλον. (pp. 149, 9—10; 170, 4—9)

По същото време, както съобщава Прокопий, херулите, които били преминали река Истър още при управлението на ромейския император Анастасий целокупно станали християни, понеже Юстиниан ги облагодетелствувал,[3] като им подарил много пари. Те променили своя начин на живот и станали по-кротки.

14. Avares ad ripam Istri perveniunt

V 1. *Περὶ τῆς Ἰουστίνου ἀναρρήσεως, καὶ τοῦ τρόπου αὐτοῦ*

За възшествието на Юстин и за характера му

Φράσει δὲ καὶ δειλίᾳ ταῖς κακίαις κρατούμενος, πρῶτον Ἰουστῖνον προσγενῆ τυγχάνοντα καὶ πολὺ κλέος παρὰ πᾶσιν ἔχοντα περί τε ἐμ-

. . . [Юстин][4] бил жертва на [две] слабости: дързост и страхливост. Той повикал най-напред Юстин, който му бил роднина и се ползувал сред всички с голяма слава поради военната си опит-

[1] Под обозначението *τῶν καλουμένων πραισέντων* се разбират т. нар. praesentales, войски, които са били длъжни да се намират в двореца и да бъдат под непосредствената разпоредба на императора. Срв. *Grosse*, Römische Militärgeschichte, p. 141. [2] Имп. Юстин I. [3] Евагрий повтаря описанието на Прокопий, De bello Gothico, II, 15, p. 214—215; вж. тук стр. 118—119. Херулите са били поселени във Втора Панония и щедро облагодетелствувани от император Юстиниан I. [4] Откъсът се отнася до провъзгласяването на Юстин II (565—578) за император. Вж. *Stein*, Studien, p. 56 sq.

πειρίαν πολέμων καὶ τὰς ἄλλας ἀξιώσεις, μετάπεμπτον ποιεῖται, ἀμφὶ τὸν Ἴστρον τὰς διατριβὰς ποιούμενον, καὶ τὰς τῶν Ἀβάρων διαβάσεις ἀνείργοντα. Ἔθνος δὲ Σκυθικὸν οἱ Ἄβαροι τῶν ἁμαξοβίων τῶν ὑπὲρ τὸν Καύκασον τὰ ἐπέκεινα πεδία νεμομένων· οἳ τοὺς γειτνιῶντας Τούρκους πασσυδὶ πεφευγότες, ἐπεὶ κακῶς πρὸς αὐτῶν ἐπεπόνθεσαν, ἐπὶ τὸν Βόσπορον ἀφίκοντο· καὶ τὴν ἠϊόνα τοῦ Εὐξείνου καλουμένου Πόντου καταλιπόντες — ἔνθα συχνὰ μὲν ἔθνη βαρβαρικά, ἐξῳκίσθησαν δὲ καὶ ὑπὸ Ῥωμαίων πόλεις τε καὶ στρατόπεδα καί τινες προσορμίσεις, ἢ στρατιωτῶν ἀπομάχων γιγνομένων, ἢ καὶ ἀποικιῶν πρὸς τῶν βασιλέων στελλομένων, — τὴν πόρευσιν ἐποιοῦντο πᾶσι τοῖς ἐν ποσὶ βαρβάροις ἀνταγωνιζόμενοι, μέχρις οὗ τὰς ἠϊόνας τοῦ Ἴστρου κατειλήφασι καὶ πρὸς Ἰουστινιανὸν ἐπρεσβεύσαντο. Ἐντεῦθεν οὖν ὁ Ἰουστῖνος μετεπέμφθη, οἷα δῆθεν ὀφείλων τῶν συγκειμένων αὐτῷ τε καὶ τῷ αὐτοκράτορι Ἰουστίνῳ ἀπολαῦσαι. (pp. 193,3; 196, 1—20)

ност и другите си достойнства. Тогава Юстин пребивавал при Истър и възпирал аварите да преминават отсам. Аварите са скитско племе от амаксовните[1], които обитават равнините отвъд Кавказ. Те избягали масово от съседите си турки, понеже зле пострадали от тях, и дошли при Босфора[2]. След това напуснали брега на Понта, наречен Евксински, където има много варварски племена — там и от ромеите са били основани градове, военни станове и някои пристанища било от изслужили войници [ветерани], било от поселници, изпращани от императорите. [Аварите] продължили похода си, като влизали в бой с всички срещнати варвари, докато стигнали бреговете на Истър, и тогава проводили пратеници до Юстиниан. Оттам прочее бил повикан Юстин, уж за да приеме това, което било уговорено между него и император Юстин.

15. Iustinus Antas et Gepidas vincit

V 4. *Περὶ τοῦ προγράμματος τῆς πίστεως ἡμῶν, ὅπερ Ἰουστῖνος τοῖς ἁπανταχοῦ Χριστιανοῖς ἔγραψεν*

Γράφει δὲ ὁ Ἰουστῖνος τοῖς ἑκασταχοῦ Χριστιανοῖς πρόγραμμα, αὐτοῖς ὀνόμασι τοῦτο·

„Ἐν ὀνόματι τοῦ δεσπότου Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ θεοῦ ἡμῶν αὐτοκράτωρ Καῖσαρ Φλάβιος Ἰουστῖνος, πιστὸς ἐν Χριστῷ, ἥμερος, μέγιστος, εὐεργέτης, Ἀλαμανικός, Γοτθικός, Γερμανικός, Ἀντικός, Φραγκικός, Ἐρουλλικός, Γηπαιδικός. (pp. 193, 6—7; 197, 26—31)

Относно едикта за нашата вяра, който Юстин написа до християните навред

А Юстин издал едикт[3] до всички християни със следното съдържание: В името на нашия бог господа Исуса Христа, самодържец Кесар Флавий Юстин, верен в Христа, кротък, превелик, благодетелен, Аламански, Готски, Германски, Антски, Франкски, Ерулски, Гепидски.

16. Tiberius origine Thrax ab Iustino adversus Avares dirigitur

V 11. *Ὡς ὁ βασιλεὺς Ἰουστῖνος φρενίτιδι νόσῳ ἑάλω, Τιβέριος δὲ τὴν φροντίδα τῶν ὅλων ἀνεδέξατο.*

Ἅπερ ἐπειδὴ ἠκηκόει ὁ Ἰουστῖνος, ἐκ τοσούτου τύφου καὶ ὄγκου οὐδὲν ὑγιὲς ἢ φρενῆρες ἐννοήσας οὐδὲ ἀνθρωπίνως τὸ συνενεχθὲν ἀνατλάς, ἐς φρενῖτιδα νόσον καὶ μανίαν ἐμπίπτει, οὐδὲν λοιπὸν τῶν γινομένων αἰσθανόμενος. Διφκει

Как император Юстин бил обзет от умопомрачение и Тиберий се заел с държавните работи

Юстин, когато чул това,[4] като не разсъдил здраво и разумно от голяма гордост и високомерие и не могъл да понесе като човек станалото, изпаднал в умопомрачение и безумие и вече нищо не разбирал от това, което ставало.

[1] С името амаксовии (ἁμαξόβιοι) били назовани в древността скитски номадски племена, които живеели в днешните южноруски земи, край Азовско море и реките Дон и Днепър. Със същото име византийските автори наричали изобщо разните номадски племена в ранното средновековие. [2] Под Босфор тук се разбира Керченският проток. [3] Въпросният едикт на имп. Юстин II е бил издаден въз основа на едикта, който Юстиниан бил издал през 552 г. Вж. *Chron. Paschale*, ed. Bonn, p. 635 sq. [4] Загатва се за известието за превземането на крепостта Дара от персийския цар Хосрой I (531—579) в 574 г., за което събитие Евагрий е разказал по-напред в изложението си.

δὲ τὸ πολίτευμα Τιβέριος, Θρᾷξ μὲν γένος, τὰ πρωτεῖα δὲ παρὰ Ἰουστίνῳ φέρων· ὃν καὶ κατὰ τῶν Ἀβάρων πρώην ἐπεπόμφει, πολὺ ἀγείρας πλῆθος στρατοῦ. Ὃς καὶ μικροῦ ἑάλω, τῶν στρατιωτῶν μηδὲ τὴν θέαν τῶν βαρβάρων ὑπενεγκάντων, εἰ μὴ θεία πρόνοια παραδόξως τοῦτον διέσωσε καὶ εἰς τὴν Ῥωμαίων βασιλείαν ἐφύλαξε, κινδυνευσάσιν τοῖς Ἰουστίνου παραλόγοις ἐγχειρήμασι σὺν καὶ τῷ ὅλῳ πολιτεύματι διαρρυῆναι, καὶ βαρβάροις τῆς τοσαύτης ἀρχῆς ἐκστῆναι. (pp. 193, 18—19; 207, 20—32)

С държавните работи се заел Тиберий[1], тракиец по произход, който стоял на първо място при Юстин. Неотдавна императорът го бил изпратил с многочислена войска срещу аварите. Той замалко щял да бъде пленен, тъй като войниците му не могли да издържат дори вида на варварите, ако неочаквано божие провидение не го спасило и запазило за ромейския престол, който поради чудноватите начинания на Юстин рискувал заедно с цялата държава да се провали и от такова величие да попадне под [властта на] варварите.

17. Sirmium ab Avaribus expugnatur

Сирмиум превзет от аварите

V 12. *Τούτων κατὰ τὴν ἕω πεπραγμένων, τὸ Σίρμιον*[a] *πρὸς τῶν Ἀβάρων ἑάλω, πρώην μὲν ὑπὸ Γηπαίδων κρατούμενον, Ἰουστίνῳ δὲ πρὸς αὐτῶν παραδοθέν.* (p. 208, 17—20)

Докато това ставало на Изток,[2] Сирмиум бил превзет от аварите. По-рано той бил в ръцете на гепидите, но те го били предали на Юстин.

18. Tiberius copias e Pannonia, Moesia et Illyrico colligit

Тиберий събира войски от Панония, Мизия и Илирик

V 14. *Τοῖς τοίνυν κακῶς συλλεγεῖσι χρήμασι ἐς δέον χρησάμενος, τὰ πρὸς τὸν πόλεμον ἐξηρτύετο· καὶ τοσοῦτον ἀγείρει στρατὸν ἀνδρῶν ἡρώων, ἔκ τε τῶν ὑπὲρ τὰς Ἄλπεις ἐθνῶν τὰ ἀμφὶ τὸν Ῥῆνον ἀριστίνδην στρατολογήσας τά τε ἐντὸς τῶν Ἄλπεων Μασσαγετῶν τε καὶ ἑτέρων Σκυθικῶν γενῶν, καὶ τὰ περὶ Παιονίαν, καὶ Μυσοὺς, καὶ Ἰλλυριοὺς, καὶ Ἰσαύρους, ὡς σύνεγγυς πεντήκοντα καὶ ἑκατὸν χιλιάδων ἴλας*[b] *ἱππέων ἀρίστων ἐγκαταστήσασθαι, ἐξῶσαί τε τὸν Χοσρόην, μετὰ τὴν Δάρας ἅλωσιν εὐθὺς ἀνὰ τὸ θέρος ἐπὶ τὴν Ἀρμενίαν ἐλάσαντα, ἐκεῖθέν τε τὰς ὁρμὰς ἐπὶ τὴν Καίσαρος ἔχοντα, ἣ τῶν Καππαδοκῶν ἄρχει καὶ τῶν αὐτόσε πόλεων προκάθηται.* (pp. 209,27 — 210,5)

И тъй [Тиберий], като употребил целесъобразно парите, събрани по лош начин,[3] започнал да се готви за войната[4]. От племената отвъд Алпите той набрал по достойнство тези, които живеят около Рейн, и онези, които обитават вътрешността на Алпите, също и от масагети и от други скитски племена. Така той вдигнал голяма войска от смели мъже. А освен тях събрал и пеонци, мизийци, илирийци и исаврийци. Като съставил отреди от близо 150 хиляди храбри конници, той отблъснал Хосрой. През лятото, веднага след превземането на Дара, той стигнал в Армения и оттам се отправил към Кесария, която е главен град в Кападокия[5] и стои начело на тамошните градове.

---

[a] *Σίρμιον* B. [b] *Παιονίαν καὶ Μύσους* A *εἴλας* LBV.

---

[1] Това е бъдещият император Тиберий (578—582), който в 574 г. бил провъзгласен за съуправител на изпадналия в умопомрачение Юстин II. [2] Става дума за преговорите, които били започнати през 574 г. между персийския цар Хосрой I и византийския пълководец Траян. Вж. за подробности *Bury*, op. cit., p.101. — *Stein*, Geschichte, p. 60. — *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 389. [3] Загатва се за сумите, които били събрани чрез тежки данъчни облагания на богатите и чрез отнемане на някои техни привилегии. [4] Византийско-персийската война, за която се споменава по-горе в изложението на Евагрий. [5] Областта Кападокия е била разположена между Черно море, Киликия и р. Ефрат в Мала Азия. По време на Юстиниан тя била административно разделена на две провинции. Вж. *Ruge*: PWRE, X, col. 1910—1917, s. v. Kappadokia.

19. De Dexippo Belli Scythici scriptore

V 24. *Περὶ τῆς καθ' εἱρμὸν ἱστορίας μέχρις ἡμῶν σωζομένης*

Καὶ Δεξίππῳ δὲ πλεῖστα περὶ τούτων πεπόνηται, ἀπὸ[a] *μυθικῶν ἀρξαμένῳ, καὶ λήξαντι ἐς τὴν Κλαυδίου τοῦ μετὰ Γαλλιηνὸν βασιλείαν· οἷς συνανείληπται περὶ ὧν Κάρποι καὶ ἕτερα βάρβαρα ἔθνη κατὰ τὴν Ἑλλάδα καὶ Θρᾴκην καὶ Ἰωνίαν διαπολεμοῦντες ἔπραξαν.* (pp. 194, 14; 219, 2—7)

За серията от истории, достигнали до наши дни

Върху това твърде много се е трудил Дексип,[1] който започва от скитските войни и спира до Клавдиевото царуване след Галиен. Той е събрал и всичко, което карпите и други варварски племена са направили, когато воювали срещу Елада, Тракия и Йония.

20. Ioannes Thrax a Mauricio orientali exercitui praeficitur

VI 3. *Περὶ τῆς στρατηγίας Ἰωάννου καὶ Φιλιππικοῦ, καὶ ὧν πεπράχασι*

Πέπομφε μὲν οὖν ὁ Μαυρίκιος στρατηγὸν τῶν ἑῴων ταγμάτων πρῶτα μὲν Ἰωάννην Θρᾷκα γένος, ὅς τινα μὲν πταίσας, τινὰ δὲ καὶ ἀναμαχεσάμενος, οὐδὲν ὅ τι καὶ λόγου ἄξιον πέπραχε· μετ' αὐτὸν δὲ Φιλιππικὸν κῆδος πρὸς αὐτὸν ἔχοντα, τὴν ἑτέραν γὰρ ταῖν ἀδελφαῖν αὐτοῦ γεγαμήκει. (pp. 220, 6—7; 223,31 — 224,2)

За стратегството на Йоан Филипик и за делата им

И тъй Маврикий изпратил за стратег на източните отреди най-напред Йоан, тракиец по произход.[2] В някои битки той бил победен, а в други спечелил, но не направил нищо достойно за споменаване. След него Маврикий изпратил Филипик[3], който му бил зет, защото бил женен за втората от двете му сестри.

21. Avares Singidunum et Anchialum expugnant

Аварите превземат Сингидунум и Анхиало

VI 10. *Τούτων ὧδε χωρούντων, οἱ Ἄβαρεις δὶς μέχρι τοῦ καλουμένου μακροῦ τείχους ἐλάσαντες, Σιγγηδόνα*[b] *Ἀγχιαλόν τε καὶ τὴν Ἑλλάδα πᾶσαν καὶ ἑτέρας πόλεις τε καὶ φρούρια ἐξεπολιόρκησαν καὶ ἠνδραποδίσαντο, ἀπολλύντες ἅπαντα καὶ πυρπολοῦντες, τῶν πολλῶν στρατευμάτων κατὰ τὴν ἑῴαν ἐνδιατριβόντων.*

Πέμπει δέ γε βασιλεὺς Ἀνδρέαν, τῶν βασιλικῶν ὑπασπιστῶν πρῶτον γενόμενον, πείσοντα τὸν στρατὸν τοὺς προτέρους λοχαγούς τε καὶ λοιποὺς ἐσδέξασθαι. (pp. 228, 21—29)

Докато ставали тези работи,[4] аварите на два пъти нахлували до така наречената Дълга стена. Те превзели с обсада Сингидунум, Анхиало и цяла Елада[5], както и други градове и крепости и заробили [населението им]. Унищожавали всичко и опожарявали всичко, понеже повечето от ромейските войски били на Изток.[6] Императорът изпратил Андрей[7], който бил пръв измежду императорските щитоносци, за да убеди войската да приеме предишните си дружинни началници и останалите пълководци.

---

[a] *ἀπὸ Σκυθικῶν* Val. [b] *Σιγγηδόνων*, a superscr., B *Σιγγιδόνα* v.

---

[1] Загатва се за Дексиповото съчинение *Σκυθικά*. Тук превеждаме четенето *Σκυθικῶν* вм. *μυθικῶν*. Срв. Гръцки извори I, стр. 2 сл. [2] Споменатият тук пълководец Йоан, наричан с прозвището Мистак („Мустакатият"). Вж. *Theoph. Simocatta*, op. cit., I, 9, 4, p. 55) бил изпратен през 583 г. като началник на източните войски. За него срв. *Bury*, op. cit., II, p. 105. — *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 426—427. [3] Филипик, споменат тук като шурей на имп. Маврикий, заместил Йоан Мистак като началник на източните войски през 584 г. [4] Срв. *Bury*, op. cit., II, p. 105—106. — *Кулаковский*, пос. съч., стр. 427. [4] Загатва се за бунта на източните войски, който бил предизвикан от намалението на заплатата им. Вж. *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 430 сл. [5] Под Елада тук трябва да се разбира вероятно Гърция в най-общ смисъл. Вж. *P. Charanis*: BZ. XLVI (1953), p. 94—95. [6] Обикновено се приема, че това нападение е станало около 584 г. Вж. *L. Hauptmann*, Les rapports des Byzantins avec les Slaves et les Avares pendant la seconde moitié du VIe s. Byzantion IV (1927—1928), p. 159. [7] Андрей (според *Theoph. Simocatta*, op. cit., III, 3, 11 = Аристобул, императорски телохранител) бил изпратен да усмири разбунтуваните източни войски, които били под предводителството на Герман. Вж *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 431—432.

22. *De Comentioli gestis in bello Persico*

VI 15. *Περὶ τῆς στρατηγίας Κομεντιόλου*

Καὶ πέμπεται τῆς ἡγεμονίας διάδοχος Κομεντίολος, Θρᾷξ γένος· ὃς κράτιστα Πέρσαις συνεπλάκη, καὶ μικροῦ τὸν βίον κατέστρεψε σὺν καὶ τῷ ἵππῳ καταρραγείς, εἰ μή τις τῶν δορυφόρων ἔν τινι τῶν παρόχων ἵππων ἐπιβιβάσας τῆς μάχης ἐπεξήγαγεν. (pp. 221,1—2; 233, 4—8)

За стратегството на Коментиол

Като приемник в главното командуване бил изпратен Коментиол, тракиец по произход.[1] Той влязъл в лют бой с персите, но бил съборен заедно с коня си и за малко щял да изгуби живота си, ако един от копиеносците не го качил на един от резервните коне и така извел от сражението.

[1] Пълководецът Коментиол бил назначен за началник на източните войски през 589 г. Вж. за подробности *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 433 сл.

XII. ПСЕВДОМАВРИКИЙ

Значителен интерес за историята на славяните през втората половина на VI в. представя Стратегиконът на един непознат автор, който в научната литература е известен с условното име Псевдомаврикий. Повечето от запазените ръкописи на това съчинение носят името на император Маврикий (582—602), а на един от ръкописите е предадено името Урбикий.

От съдържанието на Стратегикона се вижда, че той е писан от военачалник или император, който е воювал срещу славяните.

В по-голямата си част това съчинение има компилативен характер. Авторът е използувал писаните преди него военни съчинения на Асклепиодот, Елиан, Ариан, Онозандър, Вегеций и др. Оригинални са само някои от главите на XI кн. В тях се описват нравите и военната организация на племената, с които Византийската империя е воювала през втората половина на VI в. (франки, лангобарди, авари и славяни). От някои указания, които се съдържат в тия глави, може да се заключи, че съчинението е писано най-късно в края на VI в.

В Стратегикона се съдържат ценни сведения за бита и военното дело на славяните, за отношенията им с Византийската империя, за живелищата им и пр. Сведенията за славяните се основават на лични наблюдения на самия автор или на докладите на изпращани срещу славяните военачалници.

Стратегиконът се състои от 12 книги, разделени на отделни глави. В предговора авторът излага целта, която си е поставил, и изтъква, че е използувал някои съчинения на старите автори, към които е прибавил и своите наблюдения и личен опит.

Стратегиконът е използван в Тактиката на император Лъв VI, който в главите, посветени на славяните, на места предава почти буквално разказа на Маврикий.

РЪКОПИСИ: M = cod. Laurent. LV, 4 (s. X). — P = cod. Barber. 276 (s. XI). — V=cod. Vatic. 1164 (s. XI).

ИЗДАНИЯ: Единственото пълно издание е *Arriani* Tactica et *Mauricii* Artis militaris libri duodecim, ed. Scheffer, Upsaliae 1664. Отделни откъси от XI кн. се намират в сборника на Константин Багренородни (запазен в cod. Laurent. LV, 4), издаден от *J. Lami Joannis Meursii* Opera VI, Florentiae 1745. Критично са издадени някои от откъсите от: *R. Vari*, Leonis imperatoris Tactica, I—II. Recogn. *R. Vari*, Budapestini 1917—1922. Откъсите за славяните са преиздадени от *P. J. Šafařík*, Slovanské starožitnosti, Praha 1837. — *Ст. Станојевић — В. Ћоровић*, Одабрани извори за српску историју I. Београд 1921, стр. 27—32. — *Кап. Цыбишев*, Маврикий, Тактика и Стратегия, СПб. 1903. Откъсите за славяните са дадени в текст и превод от *С. А. Жебелев*, Исторический архив, кн. II, 1939, стр. 33—37. — *П. Мутафчиев*, Византийски текстове, София 1934, стр. 22—50.

КНИЖНИНА: *Ю. Кулаковский*, Славянское слово „плот“ в записи византийцев, ВВр. VII (1900), стр. 107—112. — *R. Förster*, Studien zu den griechischen Taktikern, II. Kaiser Hadrian und die Taktik des Urbikius, Hermes, XII (1877), p. 449—471. — *F. Aussaresses*, L'auteur du Stratégicon, Revue des études anciennes, VIII (1906), pp. 23—29. — *E. Darkò*, Die militärischen Reformen des Kaisers Herakleios, Actes de IV Congrès internationale des Etudes byzantines, ИБАИ, IX (1935), pp. 110—116. — *П. Н. Третьяков*, Восточнославянские племена, М. 1953. — *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, p. 250—253. — *М. Ю. Брайчевский*, Об „антах“ Псевдомаврикия, Сов. Этнография (1953), кн. 2, стр. 21—36. — *Н. В. Пигулевская*, пос. съч., стр. 28—31. — *Ген. Цанкова-Петкова*, Материалната култура и военното изкуство на дакийските славяни според сведенията на „Псевдо-Маврикий“ — ИИБИ, VII (1957), стр. 330—346.

MAURICII

ARTIS MILITARIS LIBRI DUODECIM

I. Quomodo equites armari debeant

Κούκουρα μετὰ σαγίττων καὶ σκεπασμάτων ἐπιτήδεια χωροῦντα ἀπὸ τριάκοντα ἢ τεσσαράκοντα σαγίττων, ἐν τοῖς τοξογωνίοις ῥινία καὶ σουγλία, κοντάρια καβαλλαρικά, ἔχοντα λωρία κατὰ τὸ μέσον, πρὸς τὸ σχῆμα τῶν Ἀβάρων, μετὰ φλαμμούλων· σπαθία, περιτραχήλια στρογγύλα, κατὰ τὸ τῶν Ἀβάρων σχῆμα, ἐν τάξει κροσσίων λίνου, ἔξωθεν καὶ ἔσωθεν ἀραιοῦν. — — —

Χρὴ τοὺς ἵππους, καὶ μάλιστα τῶν ἀρχόντων, καὶ τῶν λοιπῶν ἐπιλέκτων προμετώπια ἔχειν σιδηρᾶ, καὶ στηθιστήρια σιδηρᾶ, ἢ ἀπὸ κεντούκλων, ἢ κατὰ τὸ σχῆμα τῶν Ἀβάρων ἐπισκέπεσθαι τὰ στήθη, καὶ τοὺς τραχήλους αὐτῶν, καὶ μάλιστα τῶν προτασσομένων ἐν τῇ μάχῃ. — — —

Χρὴ τὰς σέλας ἔχειν ἐπισέλια δασεῖα καὶ μεγάλα, καὶ τὰ χαλινάρια αὐτῶν ἐπιτήδεια εἶναι, ἔχειν δὲ εἰς τὰς σέλας σκάλας σιδηρᾶς δύο, λωρόσοκον, πέδικλον, σελοπούγγιν, ἐν ᾧ καιροῦ καλοῦντος δυνατόν ἐστι, κἂν τριῶν ἢ τεσσάρων ἡμερῶν τοῦ στρατιώτου δαπάνην χωρῆσαι. τουφία εἰς τὰς ὀπισθολίνας τέσσαρα, κορυφάδιν καὶ ὑπογένειον τουφίν. Χρὴ τὰ ἱμάτια αὐτῶν πλατέα εἶναι, καὶ τέλεια εἶναι κατὰ τὸ σχῆμα τῶν Ἀβάρων κεκομμένα, τουτέστι ζωστάρια, εἴτε λινά εἰσιν, εἴτε αἴγια, εἴτε ῥάσσα· ἐφ' ᾧ καβαλλικευόντων αὐτῶν σκέπεσθαι δι' αὐτῶν τὰ γόνατα, καὶ εὐσχήμους αὐτοὺς φαίνεσθαι. Χρὴ γουνία ἤγουν νοβερονίκια ἀπὸ κεντούκλων πλατέα πάνυ ἔχοντα μανίκια φαρδέα ἐπινοῆσαι αὐ-

[ПСЕВДО]МАВРИКИЙ

СТРАТЕГИКОН

I. Как трябва да бъде въоръжена конницата

[Те трябва да имат][1] удобни колчани със стрели и предпазна покривка, които съдържат по 30—40 стрели, а в поясниците — пили и шила, кавалерийски копия с ремък по средата, по подобие на аварите, със знаменца. Мечове, кръгли нагръдници, по подобие на аварите, във вид на разредени отвън и отвътре ленени ресни. — — —

Конете, и то главно тези на началниците и на другите отбрани [войници], трябва да имат железни начелници, както и нагръдници от желязо или от плъст, или пък да им се покриват гърдите и шиите по обичая на аварите, а преди всичко конете на строените в първата редица при сражението. — — —

Трябва седлата да имат плътни и големи покривки, юздите им да бъдат удобни, а на седлата да има две железни стремена, кожен ремък, букаи, чанта, в която може да се побере в случай на нужда храна на войника за три-четири дни. Също да имат четири кичура на подопашниците — [два] горни и [два] долни кичура. Дрехите им трябва да бъдат широки и дълги, скроени по подобие на аварите, сиреч зостарии[2], били те от лен, от козина или от шаяк, така че когато яздят, да им бъдат покрити с тях колената и да изглеждат прилично. Те трябва да приготвят гуни или клашници от плъст много широки, с широки ръкави, така че когато се въоръжат и носят ризници и лъкове, ако случайно

[1] Става дума за въоръжението на византийската конница при поход срещу аварите. За организацията и въоръжението на византийската армия вж. по-подробно у *Bréhier*, Les institutions, pp. 334—403. [2] Военна дреха, дълга до под колeнете и препасана в кръста. Срв. *Du Cange*, Glos. med. graec., s. v. ζωστάριον.

τοὺς, ἵνα ἐν τῷ ὁπλισθῆναι αὐτοὺς, καὶ φορεῖν τὰς ζάβας, καὶ τὰ τόξα, ἐὰν, ὡς εἰκὸς, συμβῇ βροχὴν γενέσθαι, ἢ ὑγρότερον τὸν ἀέρα ἐκ τῆς δρόσου, φοροῦντες ταῦτα ἐπάνω τῶν ζαβῶν καὶ τῶν τοξαρίων φυλάττωσι τὸ ἅρμα αὐτῶν, καὶ οὐκ ἐμποδίζονται, εἴτε τοῖς τόξοις, εἴτε τοῖς κονταρίοις αὐτῶν βουληθέντες χρήσασθαι. Ἐστὶ δὲ καὶ ἄλλως πῶς ἀναγκαῖον ἐν ταῖς σκούλκαις[a]*. Οὐ διαφαίνονταί γε μήκοθεν τοῖς πολεμίοις αἱ ζάβαι ὑπὸ αὐτῶν σκεπόμεναι, ἀντέχουσι δὲ καὶ πρὸς τὰς βολὰς τῶν σαγίττων.*

Χρὴ τέχνας κατὰ κοντουβέρνιν καὶ δρέπανα καὶ ἀξίνας ἔχειν αὐτοὺς διὰ τὸ ἀναγκαῖον τῆς χρείας. καλὸν δέ ἐστι τὰς τέντας κατὰ τὸ σχῆμα τῶν Ἀβάρων ἢ Τούρκων γενέσθαι, ὅτι καὶ κομπαὶ καὶ χρειώδεις εἰσί. (pp. 20—24)

завали дъжд, както може да се очаква, или въздухът се овлажни от роса, да ги носят отгоре над ризниците и лъковете и да пазят оръжието си, без да бъдат възпрепятствувани, ако поискат да си послужат със своите лъкове или копия. Това е необходимо и иначе — при стража. Защото ризниците, покрити от клашниците, не могат да бъдат забелязани отдалече от неприятелите, а издържат и на ударите на стрелите.

Трябва във всяка палатка да имат съоръжения, коси и секири, според както налага необходимостта. Добре е палатките да се правят по образеца на аварите или турките, понеже са и спретнати, и удобни.

2. *Quomodo Avares et Turci exercitum suum instruant*

Διὸ καὶ οἱ ἀρχαῖοι τοῦτο παρατηρήσαντες εἰς δρούγγους, ἤτοι μέρη, καὶ μοίρας διαφόρους, πρὸς τὴν χρείαν ἔτασσον. καθὼς νῦν Ἄβαρες καὶ Τοῦρκοι τάσσονται, ἐκεῖνο τὸ σχῆμα αὐτοὶ φυλάττοντες. (p. 47)

2. *Строеж на войската у аварите и турките*

Затова старите, спазвайки това правило, са се построявали за бой на отделни друнги или части и дружини[1] според нуждата. Така се построяват сега аварите и турките, които и сами спазват този образец.

3. *Strategemata Scytharum*

Τρεπομένων δὲ αὐτῶν οὐδεμία ὑποστροφὴ ἢ ἀνακοπὴ τῆς φυγῆς γίγνεται, οὐδενὸς φαινομένου τοῦ ἀνακαλέσασθαι αὐτοὺς ὀφείλοντος, πάντων, ὡς εἴρηται, ἐν τροπῇ γινομένων, ὅτε δόξουσι καὶ ἐπιτυχῶς πράττειν οἱ ἐν μιᾷ παρατάξει τασσόμενοι, καὶ ὠθεῖν ἐν τῇ μάχῃ τοὺς ἐναντίους, διαλυομένης πάντως τῆς τάξεως ἐν τῇ συμβολῇ, καὶ ἀτάκτως τὴν δίωξιν τῶν ἐν αὐτῇ ποιουμένων, εἰ συμβῇ, ὥς ἐστιν ἔθος τοῖς Σκύθαις, φεύγοντας ἀντιστραφῆναι κατὰ τῶν ἐπιτιθεμένων αὐτοῖς, ἢ ἄλλην ἄφνω δύναμιν ἐξ ἐνέδρας ἐπιφανῆναι, ἀνάγκη πᾶσα εἰς φυγὴν τοὺς διώκοντας χωρεῖν, μηδενὸς ὄντος, ὡς εἴρηται, τοῦ ἀποσυβοῦντος τοὺς ἐπερχομένους ἀπροσδοκήτως. (pp. 48—49)

Τῆς δὲ συμβολῆς γενομένης ἑκουσίως τῶν προσταγέντων εἰς φυγὴν ἐλθόντων, καὶ τῶν ἐχθρῶν ἀτάκτως τὴν δίωξιν ποιουμένων μετὰ τὸ παρελθεῖν αὐτοὺς τὸν τόπον τῆς ἐνέδρας, ὑπεξ-

3. *Скитска тактика*

Когато пък те ударят на бягство, не се връщат и не прекъсват бягането, понеже не се появява никой, който би могъл да ги повика, докато всички, както се казва, са се спуснали да бягат. Затова построените в една редица изглежда, че имат успех и отблъскват неприятелите в сражението. Когато бойната редица се разкъса напълно при сражение и строените в нея нападат безредно, ако се случи, какъвто навик имат например скитите[2], бягащите да се обърнат срещу ония, които ги преследват, или от засада се появи някаква друга войска, потребно е на всяка цена преследващите да ударят на бяг, понеже както вече се каза, никой не може да отблъсне онези, които нападат неочаквано.

По време на сражение, когато наредените в първите редици преднамерено се впуснат да бягат и неприятелите почнат да ги преследват без ред, след като неприятелите преминат мястото за засадата,

[a] *κούλκαις* in ed.

[1] *Εἰς δρούγγους, ἤτοι μέρη καὶ μοίρας.* В гл. 3 на кн. 1 от Стратегикона Маврикий определя състава на един друнг: *καὶ μέρος ἐστὶ τὸ ἐκ τριῶν μοιρῶν συγκειμένον ἄθροισμα.* Отредът, или друнгът, се състои от три мойри. Вж. Arriani tactica et Mauricii artis militaris libri XII, ed. Scheffer, I, 3, p. 27. Една мойра обикновено имала хиляда войника. Император Лъв в своята Тактика (*Leonis Philosophi* Tactica, P. Gr., CVII, col. 708, cap. 4, § 42) приравнява друнга към мойрата. [2] Авторът на Стратегикона употребява името „скити" като обобщително наименование за авари и някои хунски племена. Срв. *Mauricius*, op. cit., lib. XI, cap. 3, p. 260.

ἐλθόντες οἱ τὸ ἔγκρυμμα ποιήσαντες, τῷ νώτῳ τῶν ἐχθρῶν ἐπέστησαν. Εἶτα καὶ οἱ φεύγοντες ἀντίστροφοι γινόμενοι πρὸς τὴν σύνταξιν ἐμεσολάβησαν αὐτούς. ὅπερ ποιοῦσιν ὡς ἐπίπαν Σκυθικὰ ἔθνη. (p. 107)

онези, които са се скрили в засада, изскачат и нападат неприятеля в гръб. След това и бягащите се обръщат и ги обграждат в бойния си строй. Това правят главно скитските племена.

4. Insidiae apud Hunnos et Gotthos bipertito positae

Συμβολῆς δὲ γενομένης, ἑκουσίως οἱ προσταγέντες τὴν τροπὴν σχηματισάμενοι, αὐτοὶ μὲν διὰ τῶν ἐγνωσμένων αὐτοῖς, καὶ στερεῶν τόπων ἀκινδύνως διῆλθον. Οἱ δὲ ἐναντίοι σφοδρῶς καὶ ἀσχέτως τὴν δίωξιν ποιούμενοι, ἐνέπεσον ἐν τῷ ὀρύγματι. Ὑπεξελθόντες δὲ ἄφνω οἵ τε τῷ ἔγκρυμμα ποιησάμενοι, εἶτα ἐπαναστρέψαντες καὶ οἱ τὴν ὑποχώρησιν σχηματισάμενοι, τοὺς πλείστους τῶν ἐχθρῶν ἀπώλεσαν, τοὺς μέν, ὡς ἐμπεσόντας ἐν τῇ φόσσῃ, τοὺς δέ, ὡς τραπέντας ἐπὶ τῷ ἀδοκήτῳ συμπτώματι. Τούτῳ τῷ τρόπῳ ἐχρήσαντο νεφθαλῖται κατὰ Περόζου, βασιλέως Περσῶν. Ἀλλὰ τοῦτο ὡς χρονίως γινόμενον καὶ ὑπὸ πολλῶν ἐργαζόμενον, εὐκόλως διὰ τῶν προσρυομένων[a] *κατασκόπων τοῖς ἐχθροῖς προγινώσκεται. Ἕτεροι τὸν ὅμοιον ἐν παλουδίῳ ποιήσαντες, β', ἢ γ' εἰσόδους στερεὰς καὶ ἑδραίας*[b] *προσεπινοήσαντες, ἐγνωσμένας τῷ παρατασσομένῳ στρατῷ, προετάξαντο τοῦ παλουδίου, καὶ σχηματισάμενοι ἐν τῇ συμβολῇ τὴν φυγὴν κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον προέτρεψαν τοὺς ἐχθροὺς τῷ παλουδίῳ περιπεσεῖν, καὶ ἄφνω ἐπελθόντες οἵ τε τὸ*[c] *ἔγκρυμμα ἔχοντες ἐκ πλαγίων, καὶ οἱ σχηματικῶς ὑποχωρήσαντες κατὰ κράτος τοὺς ἐχθροὺς ἀπώλεσαν. ὅπερ ἐποίησαν Δεκίῳ βασιλεῖ Ῥωμαίων Σκυθικὰ τῶν Γότθων ἔθνη, διὰ τοῦ Δανουβίου εἰσβάλλοντα ἐν Θρᾴκῃ, καὶ περὶ Μυσίαν τὸν πόλεμον φανερῶς συμβαλόντα. καίτοι τοῦ Δεκίου εὐτυχήσαντος*[d] *πρὸ τούτου φυγομαχίᾳ τῇ λεγομένῃ χρησαμένου ἐκ τῶν ὀχυρωτέρων πόλεων, καὶ ἐντεῦθεν τοὺς πολλοὺς αὐτῶν ἀναλώσαντος. Γίνεται δὲ τοιοῦτος δόλος ἐχθροῖς καὶ ἄνευ ὀρύγματος ἢ παλουδίου, τριβόλων σιδηρῶν ἀσυμφανῶς πρὸς χώραν*[e] *ῥιπτομένων*; (pp. 108—110)

[a] *προσρυμένων* in ed. [b] *ἑδρᾶας* in ed. [c] *τῷ* in ed. [d] *εὐτυχήσατος* in ed. [e] *ὥραν* in ed., *χώραν* correxit G. Cankova, „in terra" Schefferus interpretatus est.

4. Двустранна засада у хуни и готи

Когато се започне сражение, ония, които се намират в първите редици, преднамерено се впускат в привидно бягство, като преминават без опасност по познатите им и сигурни места. Неприятелите пък, като ги преследват стремително и неудържимо, падат в рова. Изскачат внезапно и тези, които са поставени в засада, а след това се обръщат и ония, които се преструват, че бягат, и погубват по-голямата част от неприятелите, едни от които падат в рова, а други се объркват поради неочакваността на станалото. По този начин постъпили нефталитите[1] срещу персийския цар Пероз. Но понеже това е било правено в продължение на дълго време и се е вършило от много хора, то лесно се научава от неприятелите чрез бегълци или съгледвачи. Други правят същото нещо в блатиста местност, като приготвят 2 или 3 твърди и здрави пътеки, познати на строената наблизо войска. Те се нареждат пред блатото и като устройват при сражението привидно бягство по горепосочения начин, насочват неприятелите да нахълтат в блатистата местност и внезапно ония, които са скрити в засада, нападат отстрани, а тези, които привидно са отстъпили, погубват напълно неприятелите. При римския император Деций[2] готските скитски племена направили същото това, като нахлули през Дунав в Тракия и завързали открито сражение с него в Мизия. И наистина Деций отначало имал успех, като използувал споменатия начин на сражение с привидно бягство от укрепените градове и така избил мнозина от тях. Тази засада може да бъде [устроена] на неприятелите и без ров или мочурище, като бъдат хвърлени на земята незабелязано железни триболи.[3]

[1] Нефталити е погрешно предаване на името на хунското племе ефталити. Тази грешка се дължи на неправилно разделяне на съществителното от предхождащия го член (*τῶν ἐφθαλίτων*). За ефталитите вж. *Grousset*, L'empire des steppes, p. 110 sq. [2] Деций — римски император (249—251). [3] Триболи — железни бодли, употребявани за задържане неприятелската конница. Вж. *Du Cange*, ibid., s. v. *τριβόλιον*. *Златарски*, История, I, 1, стр. 416—417, смята, че триболите са катапулти, „с които се хвърляли огромни каменни блокове за разтърсване и разбиване стените на обсадените градове".

5. *Quomodo exercitus contra Scythas profecturus instrui debeat*

Ἐκεῖθέν τε ἐκ τοῦ τούλδου κινοῦντας τοὺς ἐπὶ μάχην παραλαμβάνειν τὰ ἀδεστράτα, καὶ ἢ τέντας μικράς, ἢ σαγία διπλᾶ εἰς τὸ ἓν μέρος σκέπεσθαι, εἴπερ χρεία καλέσοι, τὸ δὲ ἕτερον εἰς τὸ τένταν, ἤτοι καμάρδαν ἔχειν, καὶ δαπάνην βουκελάτου, ἢ πίστου, ἢ ἄλλου τινὸς εἴδους, εἴκοσι ἢ τριάκοντα λίτρας, ἐὰν μάλιστα πρὸς Σκύθας ἐστὶν ὁ πόλεμος, καὶ ἀπληκεῦσαι ἐν τῷ δοκοῦντι φοσσάτῳ ἐπὶ τοὺς ἐχθρούς. (pp. 124—125)

5. *Устройване на войската по време на поход срещу скитите*

Освен това онези, които от стана потеглят на сражение, трябва да вземат товарни животни и малки палатки или двойни плащове, от една страна, за да покриват, ако стане нужда, от друга страна, за да имат шатра или палатка, както и да вземат припаси за букеларий[1] или доверен човек, или някакъв друг такъв — двадесет до тридесет литри[2], особено ако войната е срещу скитите. И да се станува срещу неприятелите в място, което се сметне за удобно.

6. *De Scythica acie*

Σκυθική ἐστιν ἡ ἀδιακρίτως ἔχουσα τὰ τάγματα, τουτέστιν ὡς πρώην, οὐκ εἰς κούρσωρας καὶ δηφένσωρας διῃρημένα, ἅτινα χρὴ ἐπὶ μιᾶς παρατάξεως τάσσειν, καὶ οὐκ ἔτι εἰς τρεῖς, ἀλλὰ εἰς δύο μοίρας διαιρεῖν, ἐφ᾽ ᾧ κινούντων τῶν δύο κεράτων τοῦ μέρους ὡς πρὸς κύκλωσιν καὶ πρὸς ἄλληλα νευόντων καὶ ἐμπεριλαμβανόντων εὔκαιρον χωρίον, τὸ μὲν δεξιὸν κέρας ἐξώτερον, τὸ δὲ ἀριστερὸν ἐσώτερον παρερχόμενον κυκλοειδῶς τὴν ἐναντίαν ἀλλήλων ἐλαύνουσιν, ὃν τρόπον ἐν τῷ Μαρτίῳ ποτὲ οἱ καβαλλάριοι ἔπαιζον ἐν τοῖς παραχειμαδίοις. (pp. 128—129)

6. *За скитския военен строй*

Скитски строй значи отредите да бъдат неразпределени, сиреч да не бъдат разделени на нападатели и защитници както по-рано. Те трябва да се строят в една бойна линия и да се разделят вече не на три, но на две части. При това двата фланга на отреда да се движат като за обкръжаване и да се насочват един срещу друг, заемайки удобно място, като десният фланг минава отвън, а левият отвътре и вървят едни срещу други кръгообразно, както някога са се упражнявали конниците на Марсовото поле[3] през зимата.

7. *Quomodo bellum contra Scythas et Hunnos gerendum sit*

Κοντάτον ἐστὶ τὸ ἔθνος, εἰς δυσχωρίας αὐτὸ προσκαλεῖσθαι· τοξόται εἰσὶν, εἰς κάμπους τάσσεσθαι σπουδάζειν, καὶ τὴν ἐκ χειρὸς σύνεγγυς μάχην ποιεῖσθαι· Σκυθικόν, ἢ Οὐννικόν ἐστι, περὶ τὸν φευρουάριον μῆνα ἢ μάρτιον ἐπιτίθεσθαι· ὅταν οἱ ἵπποι ἐκ τῆς τοῦ χειμῶνος κακοπαθείας ταλαιπωροῦσι, καὶ ὡς πρὸς τοξότας τὰς συμβολὰς ποιεῖσθαι. Ἀφυλάκτως ὁδοιποροῦσιν ἢ ἀπληκεύουσιν, ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ τούτοις ἀδοκήτως ἐφεδρεύειν. (pp. 136—137)

7. *Как трябва да се воюва със скити и хуни*

Ако [неприятелското] племе е въоръжено с копия, трябва да се увлече в мъчно проходима местност. Ако са стрелци, да се направят усилия да се строят в открито място и да се започне ръкопашен бой отблизо. Ако са скити или хуни, да се нападат през м. февруари или март, когато конете им са изтощени от зимните несгоди, и да се води сражение с тях като срещу стрелци. Когато те се движат или станува непредпазливо, трябва да бъдат нападнати из засада неочаквано нощем или денем.

Χρὴ ἐν τοῖς ἀπλήκτοις τῶν πολεμίων ἐγγιζόντων καὶ προσδοκωμένων πολέμου Σκυθικοῦ μάλιστα γίνεσθαι, εἰ μὲν προλαβὼν ἐν φοσ-

В становете, когато приближават неприятелите и се очаква предимно сражение със скитите, ако войската предва-

---

[1] Букеларните — от латинската дума buccella „хляб" — са били войници, които образували личната охрана на императора или на някой висш военачалник и които били издържани от него. Срв. *Bréhier*, op. cit., p. 337—338. [2] Литрата е единица за мярка за тежест (около 288 г), която се деляла на 12 унции. [3] Марсовото поле се намирало вън от стените на Рим на брега на Тибър. Там се извършвало обучението на войниците и ставали игрите и упражненията на младежите. При имп. Авредиан (270—276) то било включено в градските стени.

σάτῳ διάγει ὁ στρατὸς, καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἀναμένει ἐκεῖσε, εὐτρεπίζειν καὶ ἀποτίθεσθαι χόρτον ἢ ἄχυρον, κἂν μιᾶς ἡμέρας ἢ δύο τῶν ἀλόγων· εἰ δὲ κινήσει ὁ στρατὸς, καὶ αὐτὸς κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἔρχεται καὶ βουλεύεται ἐν ἑτέρῳ ἀπλήκτῳ ἀπελθεῖν κἀκεῖθεν παρατάξασθαι ἀναγκαῖον χόρτον ἢ ἄχυρον κἂν μιᾶς ἡμέρας βαστάζειν, καὶ οὕτως ἐν τῷ γενομένῳ φοσσάτῳ ἀποτίθεσθαι τοῦτον. — — —

рително се е установила на лагер и изчаква там враговете, трябва да се приготви запас от сено или плява за конете поне за един-два дена. Ако пък войската се движи и отива самата тя срещу неприятелите, като смята да се установи на друг стан и оттам да води сражение, необходимо е да носи сено или плява поне за един ден и след това, когато се установи на стан, да го остави там. — — —

Εἰ δὲ κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς συμβολῆς τοῦ πολέμου, ἐναντία ἔκβασις παρακολουθήσει, ἡμῖν μὲν παντοίως ἀπρόσφορον καὶ ἀσύμφορον φαίνεται, τὸ κατὰ τὰς αὐτὰς ἡμέρας, ἤτοι τὸν αὐτὸν χρόνον πάλιν πρὸς δημόσιον πόλεμον ἐγχειρῆσαι τοὺς ἐκ παρατάξεως ἡττηθέντας. Διὸ οὐδὲ συμβουλεύομεν τῷ στρατηγῷ[a] *πρὸς τοῦ ἐπιτηδεύειν. πᾶσιν δὲ ὡς ἐπίπαν*[b] *δυσχερές ἐστι τοῦτο, καὶ οὐδεὶς εἴωθεν εὐθέως τὰς ἥττας ἀναμάχεσθαι, πλὴν τῶν Σκυθικῶν.* — — —

Ако в първия ден на битката сражението излезе неблагоприятно, струва ми се, че е съвсем неизгодно и безполезно победените в боя отново да влязат в редовно сражение през същите тези дни или по същото време. По тази причина не съветваме стратега да прилага това нещо. За всички изобщо това е извънредно трудно и никой веднага след поражението не подновява битката освен скитските племена. — — —

καὶ εἰ μὲν πεζοί εἰσιν οἱ νικήσαντες ἐχθροί, σπεύδειν μετὰ τῶν ἵππων εὐτάκτως τὰς ἀναχωρήσεις ἤτοι μεταστάσεις τοῦ φοσσάτου ἐκείνου ἀσφαλῶς ποιεῖσθαι, καὶ μὴ ἀναμένειν. Εἰ δὲ καβαλλάριοι εἰσὶν, ἢ Σκῦθαι, μάλιστα τῶν περισσῶν καὶ βραδυτέρων ἀλόγων καὶ πραγμάτων περιφρονεῖν. (pp. 145—146; 157, 160)

И ако одържалите победа неприятели са пехотинци, да се положат усилия отстъплението на конницата да стане в ред и пренасянето на стана да се извърши предпазливо и да не се губи време. Ако пък са конници или скити, да се изоставят особено излишните вещи и по-бавните коне.

8. Avares Romanum equitatum apud Heracleiam aggrediuntur

Ἄλλοι ἐπὶ ἡμέρας τινὰς παραταξάμενοι πλησίον τοῦ ἰδίου ἀπλήκτου, ὡς ἐπὶ μάχῃ δημοσίᾳ, καὶ σχηματισάμενοι φοβεῖσθαι τοὺς ἐναντίους, καὶ διὰ τοῦτο μὴ παρεξέρχεσθαι πλεῖον τοῦ τόπου τοῦ ἰδίου ἀπλήκτου, καὶ ἐντεῦθεν αὐτοὺς παραχαυνώσαντες ἐπῆλθον ἐν νυκτί, ὅπερ ἐποίησεν ὁ χαγὰν τῶν Ἀβάρων, εἰς τὰ περὶ Ἡράκλειαν τοῖς Ῥωμαίοις καβαλλαρίοις, μὴ ἀνασχομένοις ἐν φοσσάτῳ, ἀσφαλῶς μετὰ τῶν πεζῶν ἀπληκεύειν, ἀλλ' ἔξωθεν ἀφυλάκτως[c]. (p. 206)

8. Аварите нападат ромейската конница при Хераклея

Някои се строяват в продължение на няколко дни близо до своя стан като за редовно сражение, като дават вид, че се страхуват от неприятелите, и поради това не излизат по-далеч от мястото на своя стан. По такъв начин те карат противниците да се отпуснат и ги нападат през нощта. Така постъпил при Хераклея[1] хаганът на аварите спрямо ромейските конници, които не останали да стануват в лагера в безопасност с пешаците, но се намирали вън без предпазителни мерки.

9. Quomodo bellum in terris Sclavinorum et Antarum gerendum sit

Κατὰ τοὺς τρόπους τούτους ἀσφαλῶς τῇ πολεμίᾳ ἐπιχειρήσοι τις, ἢ συμβαλὼν ἤδη τοῖς ἐχθροῖς καὶ μάχῃ κρατήσας, ἢ γνοὺς, ὡς οὐκ

9. Как трябва да се води война в земята на славяните и антите

По този начин със сигурност ще нападне земята на неприятелите онзи, който или вече е водил сражение с тях и ги е

---

a στατηγῷ in ed. b ὡς ἐπὶ πανδυσχερὲς in ed. c ἀφυλάκτως in ed.

---

1 Около 592 г. имп. Маврикий при похода си срещу аварите стигнал до опожарения от тях храм на мъченица Гликерия при Хераклея. Вж. *Theoph. Simocatta*, op. cit., VI, 1, 3: р. 221, 4—8.— Срв. *Кулаковский*, История, II, стр. 453. Споменаването на това сражение може да се счита като едно указание за времето, когато е написан Стратегиконът.

εἰσιν ἀξιόμαχοι, ἢ ἐμπαράσκευοι αἰφνιδίως ἐπιτιθέμενοι. Εἴ γε καὶ πλείους εἰσίν, ἀλλ' οὖν ἄτακτοι καὶ ἄναρχοι ὥσπερ Σκλάβοι καὶ Ἄνται καὶ τὰ τοιαῦτα ἄναρχα καὶ ἄτακτα ἔθνη· ἢ ὅτε προκαταλαβὼν τόπον καὶ κρατήσας, οἷον ποταμόν, ἢ κλεισοῦραν[a], *καὶ δι' αὐτοῦ τοὺς ἐχθροὺς δύναται βλάψαι καὶ μὴ βλαβῆναι παρ' αὐτῶν.* (p. 212)

победил в бой, или е разбрал, че те не са боеспособни и не са подготвени, когато бъдат нападнати внезапно. Наистина ако и да са многобройни, те не признават ред и власт като славяните и антите и други такива племена, които не признават власт и ред. Той може да завземе и завладее някое място, например река или клисура, и чрез него може да уязви неприятелите, а не да бъде уязвен от тях.

10. Quomodo impetus Scytharum cavendi esse debeant

Τοσαύτης τοίνυν τῆς διαφορᾶς οὔσης ἐν ταῖς τάξεσιν καὶ τοῖς σχήμασιν, οὐ δεῖ ἀπείροις τὰς σκούλκας καταπιστεύειν, ἢ τοῖς παρ' αὐτῶν λεγομένοις ὡς ἔτυχε πιστεύειν· ἀνείκαστοί γέ ἐστι τοῖς πολλοῖς, εἴτε ὑπὲρ τὰς εἴκοσι, ἢ τριάκοντα χιλιάδας τὸ μέτρον ἐστί, καὶ μάλιστα Σκυθῶν διὰ τὴν πολλὴν ἵππον αὐτῶν, μήτε δὲ προχείρως ἀγωνιᾶν ἐπὶ ταῖς μακραῖς καὶ λεπταῖς παρατάξεσι, διὰ πλήθους ὑπόνοιαν. (pp. 229—230)

10. Охранителни мерки срещу нападенията на скитите

Щом като прочее толкова голяма е разликата в бойните редове и начин на подреждане, не трябва да се поверява стражата на неопитни [войници] или да се вярва наслуки на техните думи. Защото не може да се определи изобщо броят, ако са над 20 000 или 30 000, и то предимно при скитите поради голямата им конница, нито пък може удобно да се води сражение с дълги и разредени бойни редици, понеже се предполага, че са много.

11. Quomodo cum Scythis — Avaribus et Turcis — pugnandum sit

Λυπεῖ δὲ αὐτὸ ψῦχος, καὶ βροχή, διαλύουσα τὴν τῶν τόξων δύναμιν, καὶ πεζικὴ τάξις ἐπιμελῶς συντεταμένη, τόπος ὁμαλὸς καὶ γυμνός, διὰ τὰς τῶν κοντάτων ὁρμάς, ἢ κατὰ χεῖρας συμπλοκὴ ἤτοι μάχη, διὰ τὸ ἀχρείους ἐκ τοῦ ἐγγὺς τὰς βολὰς τῶν σαγιττῶν γίνεσθαι, καὶ μὴ κεχρῆσθαι αὐτοῖς κονταρίοις ἢ σκουταρίοις ὠθήσεσιν ἐν ταῖς μάχαις, διὰ τὸ πρὸς σύντομον φυγὴν ὁρμᾶν, καὶ μὴ εἰδέναι τὰς αἰφνιδίους ὑποστροφὰς κατὰ τῶν ἐπερχομένων αὐτοῖς, ὡς τὰ Σκυθικὰ[b] *ἔθνη.* — — —

Τὰ Σκυθικὰ ἔθνη μιᾶς ἐστιν, ὡς εἰπεῖν, ἀναστροφῆς τε καὶ τάξεως, πολύαρχά τε καὶ ἀπράγμονα. Μόνα δὲ τῶν Τούρκων καὶ Ἀβάρων φροντίζουσι τάξεως πολεμικῆς, ἰσχυροτέρας τῶν ἄλλων Σκυθικῶν ἐθνῶν τὰς κατὰ συστάδην μάχας ποιούμενα. Καὶ τὸ μὲν Τούρκων πολύανδρόν τε καὶ ἐλεύθερον, ἀπηλλαγμένον τῆς τῶν πλειόνων πραγμάτων ποικιλίας καὶ δεινότητος, οὐδὲν ἕτερον ἠσκημένον, ἢ τὸ ἀνδρείως πρὸς τοὺς ἐχθροὺς διακεῖσθαι. Τὸ δὲ Ἄβαρον μοχ-

11. Как трябва да се воюва със скитските племена авари и турки

Вредни са за тях[1] студът и дъждът, който отслабва силата на техните лъкове, добре съставеният пехотен строй, равното и открито място — при нападение на копиеносците. [Вредно е също] ръкопашното сражение или бой, понеже хвърлянето на стрели отблизо е безполезно. Не си служат в сраженията с копия или с щитове, понеже бързо се спускат в бяг и не познават внезапното обръщане срещу ония, които ги нападат, както скитските племена. — — —

Скитските племена имат, така да се каже, един и същ начин на живот и строй. У тях има многовластие и живеят безгрижно. Обаче само племената на турките и аварите се грижат за военен строй и в сравнение с другите скитски племена предприемат по-тежки редовни сражения. Наистина племето на турките е многочислено и свободолюбиво, не познава превратността и трудността на много работи и не е обучено в нищо друго, освен да се бие храбро с неприятелите. Обаче племето на аварите е по-

[a] *καὶ ὁδοῦν* in ed. montem interpretatus est Sch. *κλεισοῦραν* correxit G. Cankova. [b] *σκηθικὰ* in ed.

[1] Сиреч за персите, за които се говори в предходния текст.

θηρότατόν τε, καὶ ποικίλον, καὶ πρὸς τοὺς πολεμίους ἐμπειρικώτατον· ταῦτα τοίνυν, ὡς μοναρχούμενα, οὐκ ἀγάπῃ, ἀλλὰ φόβῳ κεκρατημένα, τοὺς πόνους καὶ μόχθους γενναίως φέρουσιν. Ἀνέχονται δὲ καύσωνος καὶ ψύχους, καὶ τῆς λοιπῆς τῶν ἀναγκαίων ἐνδείας, νομαδικὰ ὄντα, περίεργα δέ, καὶ κρυψίβουλα, ὕπουλά τε καὶ ἄπιστα ὄντα· καὶ τῇ ἀπληστίᾳ τῶν χρημάτων κρατούμενα. Ὅρκων περιφρονοῦσι μὴ δὲ συνθήκας φυλάττοντα, μὴ δὲ δώροις ἀρκούμενα, ἀλλὰ πρὶν τὸ δοθὲν δέξονται, ἐπιβουλὴν μελετῶσι, καὶ ἀνατροπὴν τῶν δοκούντων, καὶ τοὺς ἐπιτηδείους καιροὺς δεινῶς στοχαζόμενα τούτοις ἀνυπερθέτως κέχρηνται. Σπουδάζοντα οὐ τοσοῦτον τοὺς ἐχθροὺς χειρὶ καταγωνίσασθαι, ὅσον ἀπάταις καὶ αἰφνιδιάσμασι, καὶ ταῖς τῶν ἀναγκαίων στενώσεσιν. Ὁπλίζονται δὲ ζάβαις καὶ σπαθίοις, τόξοις, κονταρίοις, ὅθεν ἐν ταῖς μάχαις διπλᾶ ἅρματα οἱ πλείους αὐτῶν ἐπιφέρονται. Ἐν τοῖς ὤμοις τὰ κοντάρια ἀναβαστάζοντες, καὶ τὰ τόξα ἐν ταῖς χερσὶ κατέχοντες, ἀμφοτέροις κατὰ τὴν ἀπαντῶσαν χρείαν κεχρημένοις. Οὐκ αὐτοὶ δὲ μόνον ὁπλοφοροῦσι, ἀλλὰ καὶ ἵπποι τῶν ἐμφανῶν σιδήρῳ, ἢ κεντούκλοις τὰ ἔμπροσθεν μέρη σκέπονται. Ἤσκηνται δὲ ἐπιμελῶς καὶ πρὸς τὴν ἔφιππον τοξείαν. Ἀκολουθεῖ δὲ αὐτοῖς καὶ πλῆθος ἀλόγων ἀῤῥένων τε καὶ θηλείων, ἅμα μὲν πρὸς ἀποτροφήν, ἅμα δὲ διὰ πλήθους θεωρίαν. Ἀπληκεύουσι δὲ οὐκ ἐν φοσσάτῳ, ὥσπερ Πέρσαι καὶ Ῥωμαῖοι, ἀλλὰ μέχρι μὲν τῆς τοῦ πολέμου ἡμέρας διεσπαρμένοι κατὰ γένη καὶ φυλάς, τοὺς ἵππους βόσκοντες διηνεκῶς, ἔν τε θέρει καὶ χειμῶνι. Τότε δὲ τοὺς ἀναγκαιοτέρους κατέχοντες, καὶ πεδικλοῦντες πλησίον τῶν τεντῶν, φυλάττουσι μέχρι τοῦ καιροῦ τῆς παρατάξεως, ὑπόνυκτα τῆς παρατάξεως ἀρχόμενοι. Τὰς δὲ σκούλκας αὐτῶν ἀπὸ μήκους ἀλλ' ἐπ' ἀλλήλους καθιστῶσιν εἰς τὸ μὴ εὐκόλως αὐτοὺς ὑπομένειν αἰφνιδιασμούς. Ἐν δὲ τῇ μάχῃ οὐχ ὡς Ῥωμαῖοι καὶ οἱ Πέρσαι τὴν παράταξιν τάσσουσιν ἐν τρισὶ μέρεσιν, ἀλλ' ἐν διαφόροις μοίραις δρουγγιστὶ συνάπτοντες ἀλλήλας τὰς μοίρας, ὥστε μίαν τινὰ φαίνεσθαι παράταξιν. Ἔχουσι δὲ ἔξω τῆς παρατάξεως δύναμίν τινα ἐκ περισσοῦ, ἣν πρὸς ἐνέδραν ἐκπέμπουσι κατὰ τῶν ἀμελῶς ἀντιτασσομένων αὐτοῖς, ἢ εἰς βοήθειαν τοῦ βαρουμένου μέρους φυλάττουσι. Τὰ δὲ ἀδεστράτα αὐτῶν ὄπισθεν τῆς παρατάξεως ἔχουσι πλησίον καὶ τὸν τοῦλδον ἢ ἀριστερά, ἢ δεξιὰ τῆς παρατάξεως, ὡς ἀπὸ

коварно и по-лукаво и извънредно опитно срещу неприятелите. Прочее тия племена, управлявани еднолично и владени не с любов,[1] но със страх, храбро понасят трудностите и мъките. Те издържат на жега и на мраз, освен това на недостиг от необходими неща. Те са неуседнали, любопитни и потайни, притворни и неверни. Обладани са от алчност за пари. Те пренебрегват клетвата, не спазват договорите и не се задоволяват с дарове, но преди още да са взели дара, те замислят нападение и се отмятат от уговореното. Ловко издебват сгодните случаи и незабавно ги използуват. Стараят се да надвият противниците си не толкова със сила, колкото с измама, изненади и като им пречат да се снабдяват с хранителни припаси. Въоръжени са с ризници, мечове, лъкове и дълги копия, така че повечето от тях носят в битките двойно въоръжение. На раменете си носят копията, а лъковете държат в ръцете си, като си служат и с едните, и с другите според случая, който им се представи. Въоръжени са не само те, но и предните части на конете на знатните са покрити с желязо или с плъст. Те грижливо се обучават да хвърлят стрели, яздейки на кон. Придружава ги и много добитък, мъжки и женски, който едновременно им служи за храна и ги прави да изглеждат по-многобройни. Те разполагат войските си не в укрепен стан както персите и ромеите, но до деня на сражението са разпръснати по родове и колена, като пасат непрекъснато конете си и лете, и зиме. Тогава те залавят ония [коне], които им са потребни, спъват краката им близо до шатрите и ги пазят чак до времето на сражението, като започват боя през нощта. Поставят стражи на разстояние едни след други, за да не бъдат лесно изненадани. За сражение не нареждат войските си на три редици както персите и ромеите, но вкупом в различни отреди, като съединяват отредите едни с други, та изглеждат като една само редица. Те имат в запас вън от строя известна войскова част, която изпращат в засада срещу непредпазливия противник или я пазят в помощ на оная част от войската, която изпада в тежко положение. Военния си багаж държат зад войската, а наблизо — също и обоза, наляво или надясно от бойните редици

[1] Авторът застъпва схващането, че във Византийската империя имало доброволна и съзнателна дисциплина в противоположност на „варварските племена", които според него се управлявали с насилие.

ἑνός, δευτέρου μιλίου ὑπὸ μετρίαν παραφυλακήν. Πολλάκις δὲ καὶ συνεζυγνύντες τὰ περισσὰ τῶν ἵππων κατὰ νώτου τῆς παρατάξεως ποιοῦσιν εἰς φυλακὴν αὐτῆς. Καὶ τὰ μὲν βάθη τῶν ἀκιῶν ἀορίστως ὡς ἀπαιτᾶ ποιοῦσι, βάθους μᾶλλον φροντίζοντες, καὶ ἴσον ποιοῦσι, καὶ πυκνὸν τὸ μέτωπον. Χαίρουσι δὲ ταῖς ἀπὸ μήκοθεν μάχαις καὶ ἐνέδραις καὶ ταῖς κυκλώσεσι κατὰ τῶν ἐναντίων, καὶ ταῖς ἐσχηματισμέναις ὑποχωρήσεσι καὶ ἀντιστροφαῖς, καὶ ταῖς κατὰ κοῦναν τάξεσι, τουτέστι ταῖς διεσπαρμέναις. Τρέποντες δὲ τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν, πάντα ἐν δευτέρᾳ τάξει τιθέμενοι οὐκ ἀρκοῦνται, ὥσπερ Πέρσαι, καὶ Ῥωμαῖοι, καὶ τὰ ἄλλα ἔθνη τῇ μετρίᾳ καταδιώξει, καὶ τῇ τῶν χρημάτων ἁρπαγῇ, ἀλλὰ μέχρι τοσούτου ἐνίστανται, μέχρις οὗ τελείως τὴν τῶν ἐχθρῶν κατάλυσιν ποιήσονται πάσῃ μεθόδῳ εἰς τοῦτο κεχρημένοι.

на една-две мили разстояние, с неголяма охрана. Често пъти те свързват излишните коне в тила на боевия строй и ги превръщат в негова охрана. Дълбочината на бойните им редици не е определена, а е в зависимост от случая. Но те обръщат по-голямо внимание на дълбочината и правят равни и сгъстени челните редици. Те предпочитат да нападат отдалече, да устройват засади, да обкръжават противника, да правят мними отстъпления с обръщане за ново настъпление и клинообразен, т. е. разпръснат боев строй. Когато пък обърнат в бягство враговете си, те, като пренебрегват всичко друго, не се задоволяват както персите и ромеите и другите народи с кратко преследване и разграбване на имущества, но преследват дотогава, докато напълно унищожат противниците, като си служат с всички средства.

Εἰ δὲ καί τινες τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν διωκόμενοι εἰς ὀχύρωμα καταφύγωσι, σπουδάζουσιν ἀκριβῶς κατανοῆσαι τὴν τῶν ἀναγκαίων ἔνδειαν ἢ τῶν ἵππων, ἢ τῶν ἀνδρῶν προσκαρτερεῖν, ἵνα τῇ στενότητι τούτων χειρώσωνται τοὺς ἐχθρούς, ἢ εἰς τὰ δοκοῦντα αὐτοῖς σύμφωνα τούτοις ἀγάγωσι. πρῶτον κουφότερά τινα ἐπερωτῶντες, καὶ τότε συντιθεμένων αὐτοῖς τῶν ἐχθρῶν, τὰ καιριώτερα προστιθέασιν. Ἐναντιοῦται δὲ αὐτοῖς ἔνδεια βοσκῆς, διὰ τὸ πλῆθος, ὧν ἐπιφέρονται ἀλόγων. καὶ ἐν καιρῷ δὲ συμβολῆς τάξις πεζικὴ συντεταγμένη, ὡς ἐναντία αὐτοῖς, καὶ ἐπὶ τῶν ἵππων[3] οὖσι, καὶ οὐκ ἀποβαίνουσι τούτων. Οὐδὲ γὲ ἐπιστῆναι πεζῇ καρτεροῦσιν, ὡς συντραφέντες τοῖς ἵπποις, οὐδὲ τοῖς ποσὶν αὐτῶν ἐπιβαίνειν τῇ ἀσθενείᾳ κρατούμενοι. Τόπος ὁμαλὸς καὶ γεγυμνωμένος. Τάξις καβαλλαρική, καὶ πεπυκνωμένη καὶ ἀδιασπάστως ἀκολουθοῦσα, ἡ ἐκ χειρὸς συμβολή, ἤτοι συμπλοκή, ἔφοδοι νυκτερναὶ ἀσφαλῶς γενόμεναι, ἐφ' ᾧ μέρος μὲν συνίστασθαι τεταγμένως, μέρος δὲ ἐφεδρεύειν. Λυπεῖ δὲ αὐτοὺς σφόδρα καὶ ἡ τῶν αὐτομόλων ἀναχώρησις. ἀστάτου γε ὄντα γνώμης, καὶ φιλοκερδῆ, καὶ ἐκ πολλῶν φυλῶν συγκείμενα, οὐ ποιοῦνται λόγον συγγενῶν καὶ τῆς εἰς ἀλλήλους ὁμονοίας, ὀλίγων δὲ ἀρχομένων προσφύεσθαι, καὶ φιλοφρονουμένων πλῆθος αὐτοῖς ἐπακολουθεῖ. Χρὴ τοίνυν ἐγγιζόντων αὐτῶν πρὸς μάχην, πρόγε ἁπάντας τὰς σκοῦλκας ἔχειν ἐπιμελεῖς καὶ συνεχεῖς

Ако ли някои преследвани от тях неприятели избягат в укрепление, аварите се стараят да разузнаят точно каква нужда изпитват от храни, коне или войници, та поради липсата на тия неща да надвият противниците си или да ги доведат до споразумение, каквото те желаят. Най-напред искат по-незначителни неща, а след това, когато противниците им се съгласят с тях, предлагат по-тежки условия. Пречка е за тях липсата на паша поради многото животни, които водят със себе си. По време на сражението е също пречка за тях и сгъстеният пехотен строй, понеже седят все на конете си и не слизат от тях, сякаш са сраснали с конете си, те не могат да се сражават пеша и не могат да се движат на краката си, обладани от слабост. Да се предпочита срещу тях равна и открита местност, сгъстен конен строй, който следва без прекъсване, ръкопашен бой или схватка, добре подготвени нощни нападения, при които една част [от войската] е в боен строй, а друга част стои в засада. Особено много им вреди също и преминаването на техните бегълци [към страната на противника]. Понеже са непостоянни и користолюбиви и са съставени от много колена, те не обръщат голямо внимание на родствените връзки и взаимното съгласие. След като някои от тях започнат да преминават на наша страна и бъдат облагодетелствувани, последват ги и мнозина други. Прочее, когато предстои сражение с тях, трябва предварително да бъдат грижливо подготвени

[3] *ἵππον* in ed.

ἐκ διαστήματος. Εἶτα μεριμνῆσαι καὶ προευτρεπίσασθαι τὰ εἰς δευτέραν τύχην συντείνοντα, εἰς τὸ καὶ ὀχυρὸν τόπον κατανοῆσαι ἐν καιρῷ περιστάσεως, καὶ δαπάνην ἐφευρεῖν, ὀλίγων ἡμερῶν, εἰ μὲν ἀπαντᾷ, καὶ τῶν ἀλόγων, ἐπείτοιγε τῶν ἀνδρῶν, καὶ μάλιστα τὴν τοῦ ὕδατος εὐπορίαν. Εἶτα καὶ τὰ κατὰ τὸν τοῦλδον διαθῆναι, ὡς ἐν τῷ περὶ τούτου γέγραπται λόγῳ. Καὶ ἡ μὲν σύνεστι πεζικὸς στρατὸς ἐν τῇ πρώτῃ μάχῃ, μάλιστα ἐν ὅσῳ ἐν συνηθείᾳ τοῦ ἔθνους ὁ στρατὸς γίνεται, οὕτως τάξαι κατὰ τὸν δηλούμενον τρόπον ἐν τῇ καταγραφῇ τῆς ἐπικαμπίου ὀπισθίας τάξεως, τουτέστι τῆς ἐχούσης τοὺς καβαλλαρίους ὑποτεταγμένους τοῖς πεζοῖς. Εἰ δὲ μόνον καβαλλάριοι εἰσιν ἀξιόμαχοι, πλείονας δεῖ ἐν τοῖς πλαγίοις ἀφορίζειν, καὶ χρησίμους. (pp. 260—267)

всички стражи и разположени на малко разстояние едни от други. След това трябва да се помисли и да се подготви онова, което е необходимо при неблагоприятен изход, да се избере също и укрепено място в случай на опасност, да се намерят припаси за няколко дни, ако стане нужда, както за хората, така и за животните, и главно да има изобилие от вода. След това и с обоза да се постъпи така, както е описано в книгата, която се отнася за това. А ако има пехотна войска в първите бойни отреди и особено когато войската е [наредена] по обичая на своето племе, тя трябва да се строи по начина, който е обяснен при описанието на „боевия заден строй", т. е. онзи който има конници, строени след пехотата. Ако само конниците са боеспособни, то трябва да се отделят повечето от тях, и то най-добрите, за фланговете.

12. Quomodo cum Sclavinis, Antis similibusque gentibus pugnandum sit

Τὰ ἔθνη τῶν Σκλάβων καὶ Ἀντῶν, ὁμοδίαιτά τε καὶ ὁμότροπά εἰσι καὶ ἐλεύθερα μηδαμῶς δουλοῦσθαι ἢ ἄρχεσθαι πειθόμενα, καὶ μάλιστα ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ, πολύανδρά τε, καὶ τληπαθῆ, φέροντα ῥαδίως καὶ καύσωνα, καὶ ψυχρὸς, καὶ βροχὴν, καὶ σώματος γυμνότητα, καὶ τὴν τῶν δαπανημάτων ἔνδειαν. Εἰσὶν δὲ τοῖς ἐπιξενουμένοις[a] *αὐτοῖς ἤπιοι καὶ φιλοφρονούμενοι αὐτοὺς διασώζουσιν ἐκ τόπου εἰς τόπον, οὗ ἂν δέωνται, ὡς εἴγε δι' ἀμέλειαν τοῦ ὑποδεχομένου συμβῇ τὸν ξένον βλαβῆναι, πόλεμον κινεῖ κατ' αὐτῶν ὁ τοῦτον παραθέμενος, σέβας ἡγούμενος τὴν τοῦ ξένου ἐκδίκησιν· τοὺς δὲ ὄντας ἐν ταῖς αἰχμαλωσίαις παρ' αὐτοῖς, οὐκ ἀορίστῳ χρόνῳ, ὡς τὰ λοιπὰ ἔθνη, ἐν δουλείᾳ κατέχουσιν, ἀλλὰ ῥητὸν ὁρίζοντες αὐτοῖς χρόνον, ἐν τῇ γνώμῃ αὐτῶν ποιοῦνται, εἴτε θέλουσιν ἐν τοῖς ἰδίοις ἀναχωρῆσαι, μετά τινος μισθοῦ, ἢ μένουσιν ἐκεῖσε ἐλεύθεροι, καὶ φίλοι. Ὑπέστη δὲ αὐτοῖς πλῆθος ἀλόγων παντοίων καὶ γεννη-*

[a] *ἐπιξαινουμένοις* in ed.

12. Как трябва да се воюва със славяни, анти и други подобни племена

Племената на славяните и антите имат еднакъв начин на живот и еднакви обичаи. Те са свободолюбиви и по никакъв начин не се оставят да бъдат поробени или управлявани, и особено в собствената им страна. Те са многобройни и издръжливи, понасят леко и жега, и студ, и дъжд, и телесна голота, и недостиг на храна. Към чужденците, които идват при тях, са любезни и грижливо ги прекарват от едно място на друго, където би станало нужда. Така щото ако гостът пострада поради небрежност на този, който го е приел, то онзи, който му го е предал, започва война срещу него, смятайки за свещен дълг да отмъсти за госта. Не държат в робство своите пленници за неопределено време както другите племена, но им определят един срок и оставят на тях да решат дали искат да се върнат у дома си срещу определен откуп, или пък да останат там като свободни хора и приятели. Имат множество всякакви домашни животни и храни, наредени на кръстци[1] — най-

[1] ... *ἐν θημωνίαις. Θημωνία* произхожда от *θημών*, което е равнозначно на *σωρός* — „куп". В средновековния гръцки език съществителното *θημωνία* е предадено у лексикографите с по-специално значение: „купища от снопи", т. е. „кръстци"; вж. *Du Cange*, ibid., s. v. *θημωνία*. — *Suidae* Lexicon, s. v. *θημωνία*. В подобен смисъл е употребена тази дума и у Никита Хониат: *Nic. Choniates*, Historia, ed. Bonn, p. 484, 19. В латинския превод на изданието на *Scheffer* този термин е преведен „in cumulis" (ibid., p. 273). Някои автори неточно тълкуват *θημωνίαι* като „ями". Срв. *Б. А. Рыбаков*, Анты и Киевская Русь, ВДИ (1939) 1, стр. 323. Други превеждат *θημωνίαι* с „купища" (*М. Ю. Брайчевский*, Об „антах" Псевдомаврикия, СЭ, 1953, 2, стр. 29). От приведените по-горе съпоставки се вижда, че *ἐν θημωνίαις* следва да се преведе „на кръстци". *П. Н. Третьяков*, пос. съч., стр. 165, дава под въпрос това тълкуване: „лежащих в кучах (скирдах?)". Срв. *Г. Цанкова*, пос. съч., стр. 338—339.

μάτων, ἐν θημωνίαις ἀποκειμένων[a]. *καὶ μάλιστα κέγχρου, καὶ ἐλύμου. Σωφρονοῦσι δὲ καὶ θήλεα αὐτῶν ὑπὲρ πᾶσαν φύσιν ἀνθρώπου, ὥστε τὰ πολλὰ αὐτῶν τὴν τῶν ἰδίων ἀνδρῶν τελευτὴν ἴδιον ἡγεῖσθαι θάνατον, καὶ ἀποπνίγειν ἑαυτὰ ἑκουσίως, οὐχ ἡγούμενα ζωὴν τὴν ἐκ χηρείᾳ διαγωγήν. Ἐν ὕλαις δέ, καὶ ποταμοῖς, καὶ τέλμασι, καὶ λίμναις δυσβάτοις οἰκοῦνται, καὶ πολυσχεδεῖς τὰς ἐξόδους τῶν οἰκήσεων ποιούμενοι, διὰ τὰς ὡς εἰκὸς συμβαινούσας αὐτοῖς περιστάσεις. Τὰ ἀναγκαῖα τῶν πραγμάτων αὐτῶν ἐν ἀποκρύφῳ χωννύουσιν, οὐδὲν περιττὸν ἐν φανερῷ κεκτημένων, καὶ βίον ζῶντα ληστρικόν, φιλοῦσιν ἐν τοῖς δασέσι καὶ στενοῖς καὶ κρημνώδεσι τόποις, τὰς κατὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν ἐγχειρήσεις ἐργάζεσθαι. Κέχρηνται δὲ ἐπιτηδείως ταῖς ἐνέδραις, καὶ τοῖς αἰφνιδιάσμασι, καὶ κλοπαῖς, ἔν τε νυξί, καὶ ἡμέραις πολλὰς μεθόδους σχηματιζόμενα. Ἐν πείρᾳ δέ εἰσι καὶ τῆς ποταμῶν διαβάσεως ὑπὲρ πάντας ἀνθρώπους, καὶ γενναίως ἐγκαρτεροῦσι τοῖς ὕδασιν, ὡς πολλάκις τινὰς αὐτῶν ἐν τοῖς οἰκείοις διάγοντας, αἰφνιδιαζομένους ἐκ περιστάσεως, καταδύναντας ἐν τῷ βάθει τοῦ ὕδατος, καλάμους ἐπὶ τούτῳ πεποιημένους μακρούς, δι' ὅλου κεκενωμένους, κρατεῖν ἐν τοῖς στόμασιν αὐτῶν διήκοντας μέχρι τῆς τοῦ ὕδατος ἐπιφανείας, καὶ κειμένους ὑπτίους ἐν τῷ βάθει, δι' αὐτῶν ἀναπνέειν, καὶ ἐπὶ πολλὰς ὥρας ἐξαρκεῖν, ὥστε μηδεμίαν ὑπόνοιαν περὶ αὐτῶν γενέσθαι. Ἀλλὰ εἰ καὶ συμβῇ τοὺς καλάμους ἔξωθεν ὁρᾶσθαι, συμφυεῖς τῷ ὕδατι νομίζεσθαι ὑπὸ τῶν ἀπείρων. Διὸ οἱ πρὸς τοῦτο ἐμπείρως ἔχοντες, τὸν κάλαμον διὰ τῆς τομῆς καὶ θέσεως ἐπιγινώσκοντες, ἢ καταντύττουσιν αὐτῶν τὰ στόματα δι' αὐτῶν, ἢ ἀποσπῶντες, τούτους ἀναφέρουσιν ἐκ τοῦ ὕδατος, οὐ δυναμένων αὐτῶν τοῦ λοιποῦ ἐπιμένειν τῷ ὕδατι. Ὁπλίζονται δὲ ἀκοντίοις μικροῖς δυσὶν ἕκαστος ἀνήρ. τινὲς δὲ αὐτῶν καὶ σκουταρίοις, γενναίοις μὲν δυσμετακομίστοις δέ. κέχρηνται δὲ καὶ τόξοις ξυλίνοις καὶ σαγίταις μικραῖς κεχρισμέναις τοξικῷ*[b] *φαρμάκῳ*[c], *ὅπερ ἐστὶν ἐνεργητικόν. εἰ μὴ πόματι θηριακῆς προκαταλειφθῇ ὁ τιτρωσκόμενος παρ' αὐτοῦ,*

[a] *ἀποκείμενον* in ed., *ἀποκειμένων* correxit G. Cankova. [b] *τῷ ξικῷ* in ed. [c] *φαρμάκων* in ed. [d] *προκαταλυφθῇ* in ed. *προκαταλειφθῇ* correxit I. Dujčev.

вече просо и жито[1]. Жените им са целомъдрени повече, отколкото човешката природа допуска, така щото повечето от тях смятат смъртта на мъжете си за своя собствена смърт и се удушват доброволно, като не смятат за живот вдовството. Те живеят в гори, реки, блата и непребродими езера. Правят много изходи на своите жилища[2] поради различните опасности, които обикновено ги сполетяват. Заравят на тайно място необходимите си вещи, не държат на открито нищо излишно и живеят като разбойници. Обичат да правят нападенията срещу противниците си в гористи, тесни и стръмни места. Служат си умело със засади, внезапни нападения, хитрости, като и денем, и нощем изобретяват различни начини на действие. Опитни са повече от всички хора и в преминаването на реките и мъжествено издържат във водите. Така че често, когато някои от тях, прекарвайки в своите места, бъдат изненадани от някаква опасност, те се потапят в дълбочината на водата, като държат в устата си дълги тръстики, приготвени за тази цел, напълно пробити, които стигат до повърхността на водата. Те лежат по гръб в дълбочината, дишат през тръстиките и издържат много часове, така че да не се яви никакво подозрение за тях. Ако се случи да се видят тръстиките отвън, неопитните биха помислили, че те растат във водата. Ето защо тези, които имат опитност в това, разпознават тръстиките по техния отрез и положението им и или им пронизват устата чрез тях, или издърпват тръстиките и изкарват неприятелите от водата, понеже не могат да останат вътре по-дълго. Въоръжен е всеки човек с по две малки копия, а някои от тях и с щитове — много яки, но неудобни за носене. Те употребяват също и дървени лъкове и малки стрели, намазани с отрова, която силно действува, ако раненият от такава стрела не се е намазал предварително[3] с течността териак или

[1] *Κέγχρου καὶ ἐλύμου.* *Ἔλυμος* — вид просо, вид зърнена храна. Срв. Thesaurus linguae Graecae, s. v. *Ἔλυμος*. По форма *ἔλυμος* може да се свърже с българското „лимец", вид жито, което в някои говори се среща във формата „елимец". Срв. *Н. Геров*, Речник на българский език, Пловдив 1899, стр. 13, „едиn вид жито като ячмыка, лемец, елимец". Лимецът се смята като една от най-старите култури на Балканския полуостров. Срв. *Ив. Странски*, Бележки върху еднозърнестия лимец, СпБАН, XLVI, 1934, стр. 201—202. Възможно с *ἔλυμος* да е минало като заемка в българския език под формата „елимец", „лимец". [2] В научната литература това сведение на автора обикновено се отнася към един укрепен комплекс от постройки, не към отделни жилища. Вж. *Niederle*, Manuel, II, p. 98; срв. *Б. А. Рыбаков*, пос. съч., стр. 327. — *М. Ю. Брайчевский*, пос. съч., стр. 30. [3] *Εἰ μὴ πόματι τῆς θηριακῆς προκαταλύφθη.* На латински е преведено от Шефер: nisi theriacae potum sumpserit „ако не е погълнал течността териак". При превода на това място трябва да се обърне внимание на това, че *πόματι* е в дателен падеж, а *προκαταλύφθη* в страдателен аорист. Поради това *προκαταλύφθη* би могло да се поправи

ἑτέροις βοηθήμασιν ἐγνωσμένοις τοῖς ἐπιστήμασιν ἰατρῶν, ἢ παρ᾽ εὐθὺ περιτμηθῆναι τὴν πληγὴν εἰς τὸ μὴ κατανεμηθῆναι αὐτὸ καὶ τὸ λοιπὸν τοῦ σώματος. ἄναρχα δὲ καὶ μισάλληλα ὄντα, οὐδὲ τάξιν γινώσκουσιν, οὐδὲ κατὰ τὴν συστάδην μάχην ἐπιτηδεύουσι μάχεσθαι, οὐδὲ ἐν γυμνοῖς καὶ ὁμαλοῖς τόποις φαίνεσθαι. Εἰ δὲ καὶ συμβῇ αὐτοὺς κατατολμῆσαι ἐν τῷ καιρῷ τῆς συμβολῆς, κράζοντες ἅμα ὀλίγον ἐπὶ τὸ πρόσω κινοῦσι, καὶ εἰ μὲν ἐνδώσουσι τῇ φωνῇ αὐτῶν οἱ ἀντιτασσόμενοι, ἐπέρχονται σφοδρῶς· εἰ δὲ μή γε, τὴν αὐτὴν τρέπονται, μὴ σπεύδοντες χειρὶ ἀποπειραθῆναι τῆς τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν δυνάμεως· προστρέχουσι δὲ ταῖς ὕλαις, πολλὴν ἐκεῖθεν βοήθειαν ἔχοντες, ὡς γινώσκοντες ἁρμοδίως ἐν τοῖς στενώμασι μάχεσθαι. Καὶ γὰρ πολλάκις πραῖδαν ἐπιφερόμενα ὑπὸ μετρίας ταραχῆς ταύτης περιφρονοῦντα ἐν ταῖς ὕλαις προτρέχουσι, καὶ τῶν ἐπερχομένων περὶ τὴν πραῖδαν ῥεμβομένων, εὐκόλως ἐπανιστάμενα βλάπτουσι[a] τούτους. Τοῦτο δὲ διαφόρως καὶ ἑκουσίως ποιεῖν ἐπιτηδεύουσι πρὸς δέλεαρ τῶν ἐναντίων αὐτῶν. Ἄπιστοι δὲ εἰσι παντοίως καὶ ἀσύμφωνοι περὶ τὰς συνθήκας, φόβῳ μᾶλλον, ἢ δώροις εἴκοντες· διαφόρου γὰρ γνώμης κρατούσης ἐν αὐτοῖς, ἢ οὐ συμβαίνουσιν, ἢ καὶ συμβαινόντων αὐτῶν τὰ δοκοῦντα συντόμως ἕτεροι παραβαίνουσι, πάντων ἐναντίων ἀλλήλοις φθονούντων[b], καὶ μηδενὸς τῷ ἑτέρῳ παραχωρεῖν[c] βουλομένου. Λυποῦσι δὲ αὐτὰ ἐν ταῖς μάχαις αἱ τῶν σαγίτων βολαί, καὶ αἰφνίδιοι κατ᾽ αὐτῶν ἐγχειρήσεις, καὶ ἐκ διαφόρων τόπων ἐπελεύσεις, καὶ αἱ τῶν πεζῶν μάχαις καὶ μάλιστα ψιλῶν, καὶ τῶν γυμνῶν καὶ ἀναπεπταμένων τόπων θέσεις. Χρὴ τοίνυν καβαλλαρίων καὶ πεζῶν, μάλιστα ψιλῶν, ἤτοι ἀκοντιστῶν δύναμιν παρασκευάσαι, καὶ βελῶν πλῆθος, μὴ μόνων σαγιτῶν, ἀλλὰ καὶ ἑτέρων ἀκοντίων. Καὶ γεφυρώματα κατασκευάσαι, εἰ δυνατόν, τὰς λεγομένας πλωτάς, ὥστε ἀσκόπως τὰς διελεύσεις τῶν ποταμῶν γενέσθαι πολλῶν ὄντων δυσβάτων ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν· καὶ κατὰ τὸν Σκυθικὸν σχῆμα, τοὺς μὲν γεφυροῦν, τοὺς δὲ πολ-

[a] *βλάπτωσι* in ed. [b] *φονούντων* in ed., *φθονούντων* correxit G. Cankova, cum omnes contrarie inter se sint animati interpretatus est Scheffer. [c] *παχωρεῖν* in ed. *παραχωρεῖν* correxit G. Cankova.

с други помощни средства, познати на лекарската наука. Може и веднага да се изреже раната, за да не се разпространи отровата и по останалата част на тялото. Те живеят в безвластие и взаимно се ненавиждат. Нито познават боен ред, нито са свикнали да се бият в редовно сражение, нито пък да се явяват на открити и равни места. Ако ли пък се решат да влязат в открито сражение, те се придвижват малко напред, като крещят всички заедно, и ако противникът се оттегли при техния вик, те настъпват стремително. Ако ли не, връщат се обратно, без да се стремят да влязат в ръкопашен бой. Избягват в горите, гдето намират голяма закрила, понеже умеят добре да се сражават в теснините. И често, като носят със себе си плячка, изоставят я поради престорен шум и избягват в гората и докато нападателите се навъртат за плячка, лесно ги нападат и им пакостят. Това те са свикнали да правят изкусно и предначмерено като примамка за своите противници. Неверни са във всяко отношение, не се споразумяват при преговорите и отстъпват повече пред страх, отколкото пред подаръци. Така че ако помежду им се яви разногласие, те или не достигат до споразумение, или пък ако се споразумеят, веднага други нарушават решението, като всички противници враждуват до смърт помежду си и никой не иска да отстъпи другиму. Особено им вредят в сраженията ударите на стрелите, внезапните нападения срещу тях, връхлитания от различни страни, битките с пехотинците, и то предимно с лековъоръжени войници, и разполагане в открити и просторни места. Необходимо е следователно да се приготви срещу тях войска от конница и пехота, най-вече от лековъоръжени войници или стрелци и множество метателни оръжия — не само стрели, но и други метателни копия. Да се приготвят също мостове[1], ако е възможно, така наречените плаващи мостове, за да могат незабелязано да се преминават реките, тъй като има много непроходими реки в страната им. И според скитския обичай — едни да строят

на *προκαταλειφθῇ* от *προκαταλείφω* „намазвам предварително" или на *προκατακαλυφθῇ* от *προκατακαλύπτω* „покривам предварително". В такъв случай горният израз следва да се преведе: „ако не се е намазал „предварително", „ако не се е покрил предварително". [1] *τὰς λεγομένας πλώτας* — et pontes, eos maxime, qui possunt natare според превода на *Scheffer*, ibid., p. 277. Думата *πλώτας* е *ἅπαξ λεγόμενον* у византийските автори. Обикновено се приема, че това е славянска дума, плоты (плаващи съдове), с която се означавали вид плавателни съдове и която е проникнала във византийския език. Вж. *Ю. Кулаковский*, Славянское слово „плот" в записи византийцев, ВВр, VII (1900), стр. 107—112. Това схващане е възприето от *Niederle*, op. cit., II, p. 251, и от *Н. В. Пигулевская*, Византия и Иран, Москва 1946, стр. 29—30.

πιτοῦν. Ἔχειν δὲ καὶ ἀσκοὺς βοεινούς, ἢ αἰγείους ὥστε δι' αὐτῶν σχεδίας γενέσθαι· καὶ ἐν αἰφνιδίοις καταδρομαῖς καὶ διαβάσεσι κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐν καιρῷ θέρους νήχεσθαι δι' αὐτῶν τοὺς στρατιώτας. Χρὴ δὲ τὰς κατ' αὐτῶν ἐγχειρήσεις ἐν χειμερίοις μᾶλλον καιροῖς γίνεσθαι, ὅτ' ἂν τῶν δένδρων γυμνουμένων, λανθάνειν εὐκόλως οὐ δύνανται, ἀλλὰ καὶ τῆς χίονος τὰ ἴχνη τῶν φευγόντων διελεγχούσης, καὶ τῆς φαμιλίας αὐτῶν ταπεινῆς οὔσης, οἷα γυμνῶς, λοιπὸν δὲ καὶ τῷ κρύει οἱ ποταμοὶ εὐδιάβατοι γίνονται. Τὰ πλείονα δὲ τῶν ἀλόγων, καὶ τὴν περισσὴν ἀποσκευὴν ἐν τοῖς ἰδίοις καταλιμπάνειν ἐν ἀσφαλεστέρῳ τόπῳ, μετὰ μετρίας παραφυλακῆς καὶ ἄρχοντος. Τοὺς δὲ δρόμωνας καταστῆσαι ἐν τοῖς τρωκτοῖς[a] τοῖς ἀναγκαίοις. Μοῖραν δέ τινα καβαλλαρικὴν ἐᾶσαι ἐν τῇ χώρᾳ μετὰ ἐμφανῶν ἀρχόντων, ἅμα μὲν πρὸς παραφυλακὴν αὐτῆς, εἰς τὸ μὴ περισπασθῆναι τὸν περοῦντα στρατόν, ἐχθρῶν ὡς εἰκὸς ἐφεδρευόντων αὐτῇ, ἅμα δὲ φημίσαι, ὡς καὶ δι' ἑτέρων τόπων μέλλει ἡ ἔφοδος κατ' αὐτῶν γενέσθαι, ἵνα τῇ φήμῃ ταύτῃ, καὶ τῇ προλήψει τῶν ἀρχόντων ἕκαστος ἀγωνιῶν ὑπὲρ τῶν ἰδίων, μὴ λάβῃ καιρὸν συναχθῆναι, καὶ κόπους τῷ στρατῷ παρασχεῖν. Τούτους δὲ μηδὲ πλησίον τοῦ Δανουβίου μένειν, ἵνα μὴ κατασκοπούμενοι ὡς ὀλίγοι εὐπεριφρόνητοι γίνωνται, μηδὲ πολὺ μήκοθεν εἰς τὸ μὴ ἐμβραδύνειν, αὐτοὺς χρείας καλούσης ἑνωθῆναι τῷ περῶντι στρατῷ, ἀλλ' ὡς ἀπὸ μιᾶς μόνης τοῦ Δανουβίου διάγειν. Τὸν δὲ περῶντα ἐν τῇ πολεμίᾳ ἄφνω ἐπιστῆναι καὶ τὴν διάβασιν ἐν ὁμαλοῖς καὶ ἴσοις ποιήσασθαι τόποις, καὶ εὐθέως χρήσιμον ἄρχοντα μετὰ ἐπιλέκτων ἀνδρῶν προδραμεῖν καὶ κρατῆσαι γλῶτταν, δι' ἧς δυνήσεται τὰ κατὰ τοὺς ἐχθροὺς πολυπραγμονῆσαι. Παραφυλάττεσθαι δέ, ὅσον ἐστὶ δυνατόν, εἰς τὸ διὰ δυσβάτων, ἤτοι δασέων τόπων, ἐν καιρῷ θέρους τὴν πάροδον ὡς ἔτυχεν ἀπολυπραγμόνως

[a] *τρωκτοῖς* in ed., *τραιεκτοῖς* correxit G. Cankova.

мостовете, а други да приготвят засади[1]. Да има също волски или кози мехове, за да могат да се приготвят с тях салове, та при внезапните набези и при преминаването срещу неприятелите лятно време войниците да плават чрез тях. Нападенията срещу тях трябва да стават повече зимно време, когато дърветата са оголени и неприятелите не могат лесно да се скриват, а и снегът издава следите на бягащите, освен това и племето им е изтощено, понеже всичко е почти голо, и най-после и реките могат лесно да се преминават поради мраза. По-голямата част от конете и излишният багаж да се оставя на по-сигурно място в страната ни с неголяма стража и един началник. Дромоните да бъдат поставени в определените места за преминаване[2]. Един кавалерийски отред да се изпрати в [неприятелската] страна със способни началници, от една страна за да пази стража, за да не се разпръсне преминаващата войска, понеже неприятелите навярно дебнат, а от друга страна да разпространява слуха, че ще бъде направено и през други места нападение срещу тях. При този слух и по предложение на техните вождове всеки ще се бие за своите селища и няма да имат възможност да се съберат заедно и да създават затруднения на войската. Те не бива да стоят близо до Дунав, да не би неприятелите, като ги видят, че са малобройни, да се отнесат с пренебрежение, нито пък да бъдат много далече, за да не се забавят, когато стане нужда да се съединят с преминаваща войска[3], а да стоят приблизително на един ден път от Дунав[4]. Преминалата войска внезапно да нахлуе в неприятелска земя, след това да тръгне през равни местности и веднага един способен началник с избрани войници да излезе напред и да залови пленник, чрез който ще може да разузнае какво става у неприятеля. Трябва да се пазят, доколкото е възможно, да не преминават лятно време току-тъй, без разузнаване, през не

[1] Терминът *πολκιτέω* не се среща у други автори. Той трябва да се свърже с *πούλκιτα* — особен вид съоръжения от ръбести гвоздеи, които се разхвърляли по земята и спъвали настъплението на неприятелите. Такива препятствия били употребени от византийците против славяните и при обсадата на Солун: *ἡ τῶν γονατίων ἡλωτῶν μηχανὴ ἐν τῇ γῇ κρυφηδὸν ἀποτεθέντων*. — *A. Tougard*, De l'histoire profane, Paris 1874, p. 122, § 40. [2] *τρωκτοῖς* може би трябва да се поправи на *τραεκτοῖς* от лат. traiectus — станция, преход. В Стратегикона се срещат твърде много други латински термини и наименования. Изобщо във всички произведения с военна тематика се срещат латински военни термини, тъй като във войската дълго време официалният език е бил латинският. [3] *τῷ περῶντι στρατῷ* — войската, която преминавала река Дунав. [4] Т. е. на един дневен преход (около 30 км) на север от Дунав. От тия думи на автора (p. 279) се вижда, че той говори за отвъддунавските славяни (p. 282).

μὴ ποιεῖσθαι, ἐχθρῶν μάλιστα συνεσταμένων, πρὶν ἢ τούτους διὰ πεζῶν, ἢ καβαλλαρίων ἐκδιωχθῆναι. Εἰ δὲ διὰ τῶν αὐτῶν τόπων στενῶν ὄντων ἀνάγκη τὴν ἐπάνοδον προσδοκᾶσθαι, δεῖ τούτους, καθὼς εἴρηται ἐν τῷ περὶ τούτου λόγῳ, ἢ ἐκκόπτειν καὶ πλατύνειν, ἢ τὸν ἀρκοῦντα στρατὸν ἐν αὐτοῖς καταλιμπάνειν, μέχρι τῆς ἐπανόδου, ἵνα μὴ οἱ ἐχθροὶ αἰφνιδιάζοντες, ἢ καὶ λανθάνοντες βιάζωνται ἐν τῇ παρόδῳ τὸν στρατὸν μετὰ πραίδας ὡς εἰκὸς ὄντα. Καὶ ἐν τοῖς ἀπλήκτοις δὲ φυλάττεσθαι τοὺς δασεῖς τόπους, ὡς ἐνδέχεται, καὶ μὴ πλησίον αὐτῶν σκηνοῦν· δι' αὐτῶν γὰρ εὐκόλως ἔφοδοι τολμῶνται, καὶ κλοπαὶ ἀλόγων γίνονται. Τὴν δὲ πεζικὴν δύναμιν ἐν τάξει, καὶ ἐν φοσσάτῳ ἀπληκεύειν, τοὺς δὲ καβαλλαρίους ἔξωθεν τούτου, τὰς δὲ σκούλκας μήκοθεν ἐν κύκλῳ τῶν βοσκομένων ἵππων ποιεῖν, Εἰ μὴ ἄρα ἀποτροφὰς τῶν ἀλόγων ἐπινοεῖν δύνανται, ἵνα καὶ ἐν ἡμέρᾳ καὶ ἐν νυκτὶ, ἡ ἵππος ἔσω ἐστίν. Εἰ δὲ καιρὸς γένηται μάχης, μὴ πάνυ βαθείας τὰς κατ' αὐτῶν τάξεις ποιεῖν, μηδὲ ἐπιτηδεύειν δι' ὄψεως μόνον τὰς κατ' αὐτῶν ἐγχειρήσεις, ἀλλὰ καὶ δι' ἑτέρων τόπων. Εἰ δὲ οἷα εἰκὸς ὀχυρώτερον τόπον κατέχοντες καὶ τὸν νῶτον φυλαττόμενοι εὐχείρειαν οὐ διδόασι, κύκλωσιν ἢ ἔφοδον κατὰ τῶν πλαγίων, ἢ τοῦ νώτου γενέσθαι, ἀναγκαῖόν ἐστί τινας ἐνέδρας ποιεῖν, ἑτέρους δὲ καὶ φυγὴν σχηματίζεσθαι εἰς ὄψιν αὐτῶν, ἵνα τῇ ἐλπίδι τῆς διώξεως κρατούμενοι ἀποστῶσι τοῦ ὀχυρώματος καὶ τότε κατ' αὐτῶν ἀντιστρέφεσθαι, καὶ τοὺς τῆς ἐνέδρας ἐπέρχεσθαι αὐτοῖς. Πολλῶν δὲ ὄντων ῥηγῶν, καὶ ἀσυμφώνως ἐχόντων πρὸς ἀλλήλους, οὐκ ἄτοπον, τινὰς αὐτῶν μεταχειρίζεσθαι, ἢ λόγοις, ἢ δώροις, καὶ μάλιστα τοὺς ἐγγυτέρω τῶν μεθορίων, καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπέρχεσθαι, ἵνα μὴ πρὸς πάντας ἔχθρα ἕνωσιν ἢ μοναρχίαν ποιήσῃ. Τοὺς δὲ λεγομένους ῥεφούγους ἤτοι προσφύγους, ἐπαγγελομένους καὶ στράτας δεικνύειν, καὶ μηνύειν τινὰ, δεῖ ἀσφαλῶς φυλάττειν. Καὶ γὰρ Ῥωμαῖοί εἰσι τῷ χρόνῳ ποιηθέντες, καὶ τῶν ἰδίων ἐπιλαθόμενοι, τὴν πρὸς

проходими или гористи местности, особено когато там има неприятели, преди пехотата или конницата да ги е разгонила. Ако се предполага, че връщането ще стане през същите тези теснини, трябва, както се каза в главата, посветена на това, или да се изсекат и изравнят, или да се остави там достатъчно войска до завръщането, та да не би неприятелите внезапно или незабелязано да нападнат при прохода войската, която може да носи плячка. И при стануването трябва да се избягват, доколкото е възможно, гористите места и да не се станува близо до тях, защото там лесно се устройват нападения и стават кражби на добитък. Пехотната войска трябва да станува в бойна готовност в лагера, конницата да бъде отвън стана, а разузнаванията да се правят далече, около конете, които са на паша. Ако ли пък не може да се мисли за паша на конете както през деня, така и през нощта, конницата остава вътре. Като дойде време за сражение, да не се построяват много дълбоки бойни редове срещу тях, нито пък да се предприемат нападения срещу тях само откъм фронта, но и от други страни. Ако пък те, както се случва, заемат някое по-укрепено място и охранявайки тила си, не позволяват да им се направи обкръжение или настъпление по фланговете или в тила, тогава трябва едни от нашите да устроят засада, а други да се престорят, че бягат пред тях. В такъв случай славяните, обхванати от желание да ги преследват, изоставят своето укрепено място и тогава нашите се обръщат срещу тях и поставените в засада се нахвърлят върху тях. Понеже те имат много князе[1], при това несговорчиви помежду си, не е неуместно някои от тях, и особено тези, които са по-близо до границата, да бъдат привлечени или с обещания, или с дарове, а други да бъдат нападнати, та да не би враждебното отношение към всички тях да ги обедини или създаде единовластие. Трябва да се пазят здраво така наречените бегълци или прибежчици, които обещават, че ще покажат пътищата[2] и ще дадат някои сведения. Защото има ромеи, които с времето са се променили и

[1] С *ῥῆγες*, reges. Псевдомаврикий нарича споменатите у *Const. Porph.*, De adm. imp., ed. Moravcsik, 29/67, p. 124, славянски старейшини или жупани *ζουπᾶνοι* — *γέροντες*, които не признавали една обща власт. Срв. *Третьяков*, пос. съч., стр. 153, 168. [2] *στράτας* (лат. strata) — „постлани пътища, шосета". Може би авторът има предвид прокараните още в римско време пътища в Дакия.

τοὺς ἐχθροὺς εὔνοιαν ἐν προτιμήσει ποιοῦνται, οὓς εὐγνωμονοῦντας μὲν εὐεργετεῖν, κακουργοῦντας δὲ τιμωρεῖσθαι προσήκει. Τὰς δὲ εὑρισκομένας δαπάνας ἐν τῇ χώρᾳ, ἐκ τοῦ πλησίον μὴ ἀκαίρως ἀναλίσκειν, ἀλλὰ σπουδάσειν ἐν τῇ ἰδίᾳ μετακομίζειν, διά τε ζώων καὶ πλοίων. Τῶν γὰρ ποταμῶν αὐτῶν ἐπιμιγνυμένων τῷ Δανουβίῳ, εὐκόλως ἡ μετακομιδὴ διὰ πλοίων γίνεται. Ἀναγκαῖοι δέ εἰσιν οἱ πεζοί, οὐ μόνον ἐν τοῖς τόποις καὶ ὀχυρώμασιν, ἀλλὰ καὶ ἐπὶ δυσβάτοις τόποις, ἔνθα καὶ ἐχθρῶν φαινομένων, εὐκόλως τούτους δυνατὸν γεφυροῦσθαι. Ὀλίγων γὰρ σκουτάτων καὶ ψιλῶν ἐν νυκτὶ λεληθότως, ἢ ἐν ἡμέρᾳ ἀντιπερώντων[a], εἰς τάξιν δὲ εὐθέως ἀντικαθισταμένων, καὶ ἐχόντων εἰς νῶτα τὸν ποταμόν, ἄδειαν παρέχουσι γεφυροῦσθαι τοὺς ποταμοὺς πρὸς διάβασιν. Ἐν δὲ ταῖς στεναῖς διαβάσεσι ποταμῶν ἢ τόπων ἀναγκαῖόν ἐστι πάντως ὀπισθοφύλακας εἶναι ἐξπλίκτους, πρὸς τὴν τοῦ τόπου θέσιν. Τότε γὰρ συμβαίνει τὰς ἐφόδους ἐπιτηδεύεσθαι, ὅτ' ἂν μεμερισμένη ἐστὶν ἡ δύναμις, καὶ οἱ προσλαμβάνοντες τοὺς ὄπισθεν βοηθεῖν δύνανται. Τὰς δὲ κατὰ τῶν ἐχθρῶν γινομένας ὡς εἰκὸς αἰφνιδίους ἐπιδρομὰς κανόνι ποιεῖσθαι, ὥστε τοὺς μὲν δι' ὄψεως ἐπέρχεσθαι καὶ διαταράσσειν αὐτούς, ἑτέρους δὲ ὄπισθεν λεληθότως, πεζοὺς ἢ καβαλλαρίους καθιστᾶν, ἔνθα προσδοκῶσι φεύγειν, ὥστε τοὺς ὡς εἰκὸς λανθάνοντας, ἢ ἐκφεύγοντας τὴν πρώτην ἐπιδρομήν, τῇ ἄλλῃ ἀπροόπτως περιπίπτειν. Ἀναγκαῖον δέ ἐστιν μηδ' ἐν θέρει ἀργεῖν εἰς τὴν κατ' αὐτῶν βλάβην, ὥστε ἐν τοῖς τοιούτοις καιροῖς τοὺς γυμνοτέρους τόπους πραιδεύειν, καὶ ἐπιτηδεύειν ἐμβραδύνειν τῇ χώρᾳ αὐτῶν, ἵνα ἄδειαν λάβωσι οἱ Ῥωμαῖοι αἰχμάλωτοι ἀναχωρεῖν ἀδεῶς δι' αὐτῶν. Τότε γὰρ μάλιστα τῆς ὕλης κομώσης, εὐχέρεια γίνεται τοῖς αἰχμαλώτοις ἀφόβως ἀναχωρεῖν. Τὰ μέντοι περὶ τῆς ὁδοιπορίας καὶ καταδρομῆς ἤτοι πραίδας τῆς χώρας, καὶ τῶν ἄλλως πως παρεμπιπτόντων[b], εἴρηται μὲν τῷ λόγῳ τῷ περὶ τῆς ἐν πολέμῳ εἰσόδου. Νῦν δὲ κατὰ τὸ δυνατὸν ἐν συντόμῳ

[a] ἀντιπερώντως in ed., ἀντιπερώντων correxit Gr. Cankova. [b] παρεμποπτόντων in ed.

са забравили своите интереси, а предпочитат да бъдат благосклонни към враговете. А би трябвало ние да облагодетелствуваме настроените добре към нас, а да наказваме ония, които вършат зло. Намерените пък в страната храни да не се изразходват там безсмислено, но да се погрижим да ги пренесем в нашата земя с товарни животни и с кораби. Понеже реките им се вливат в Дунав[1], то превозът с кораби става лесно. Пехотинци са необходими не само при обикновените укрепени места, но и при труднопроходимите, гдето се появяват неприятели, та лесно да бъдат построени мостове. Защото малък брой войници с щитове, или лековъоръжени, като преминават тайно през нощта или през деня и веднага се нареждат в строй, та реката остава в тила им, дават възможност да бъдат построени мостове през реките за преминаване. В трудните прелези на реките или на някои места необходимо е да има на всяка цена лековъоръжени войници за охрана на тила съобразно с разположението на мястото. Случва се нападенията да се извършват тогава, когато войската е разделена и войниците, отишли напред, [не] могат да помогнат на задните. Нападенията срещу враговете, предприемани, разбира се, внезапно, да се извършват по правила — именно едни да нападнат откъм фронта и да ги разстроят, а други, пехотинци или конници, скрити, да застанат отзад, там, откъдето се очакват да бягат [неприятелите], та тези, които са успели да се укрият или да избягнат първото нападение, неочаквано да попаднат на второто [нападение]. Но необходимо е дори през лятото[2] да не преставаме да им вредим, като през това време плячкосваме откритите места и да се стараем да оставаме по-дълго време в страната им, та пленниците ромеи да имат възможност без страх да се измъкнат през тия места. Защото тогава гората е напълно разлистена и пленниците имат възможност без страх да се измъкнат. Това, що се отнася до похода, нападението и плячкосването на страната или до другите неща, които могат да се случат, бе казано в книгата за започването на война. А сега ще бъде казано по възможност кратко.

[1] Става дума за северните притоци на Долни Дунав. [2] Псевдомаврикий (ibid., p. 278) препоръчва по начало нападенията срещу славяни и анти да се извършват през зимата по стратегически съображения.

λεχθῆσαι θαι. Τῶν γὰρ χωρίων τῶν Σκλάβων καὶ Ἀντῶν κατὰ τοὺς ποταμοὺς ἐφεξῆς διακειμένων, καὶ συνημμένων ἀλλήλοις, ὥστε μὴ διάλειμμα εἶναι μεταξὺ αὐτῶν ἄξιον λόγου, ὕλης τε, ἢ παλουδίων, ἢ καλαμεώνων ἐγγιζόντων αὐτοῖς ὡς ἐπίπαν συμβαίνει ἐν ταῖς κατ' αὐτῶν γινομέναις ἐφόδοις ἅμα τοῦ τῷ πρώτῳ αὐτῶν χωρίῳ ἐπιστῆναι, κἀκεῖσε ἐνασχολεῖσθαι[a], *τὸν πάντα στρατόν, τὰ λοιπὰ ὡς γειτονοῦντα καὶ ἐγγὺς τῆς ὕλης ἔχοντα, αἰσθανόμενα τῆς αὐτῶν κινήσεως ἐκ τοῦ πλησίον μὲν εὐκόλως φυγαδεύουσι τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῖς. Ἔξπληκτοι δὲ οἱ νεώτεροι αὐτῶν γινόμενοι ὡς εὐκαιροῦντες λεληθότως τοῖς στρατιώταις ἐπέρχονται, ὡς ἐντεῦθεν μηδὲν μέγα δύνασθαι πρὸς βλάβην τῶν ἐχθρῶν ἐργάζεσθαι τοὺς τὴν ἔφοδον κατ' αὐτῶν ποιουμένους. Διὸ χρὴ αἰφνιδίους κατ' αὐτῶν τὰς ἐγχειρήσεις ποιεῖσθαι, διὰ τόπων μάλιστα ἀνυπόπτων προορδινεύειν δὲ τὰ βάνδα, ἤτοι τάγματα εἰς τὸ εἰδέναι, ποῖον πρῶτον καὶ ποῖον δεύτερον καὶ τρίτον καὶ ἐφεξῆς ὀφεῖλον περιπατεῖν, διὰ τοὺς στενοὺς μάλιστα τόπους, ἵνα μὴ συγχέωνται καὶ βραδέως ἐν τῇ διανομῇ διακρίνωνται. Τοῦ δὲ περάματος ἄφνω γινομένου, εἰ μὲν διὰ δύο τόπων ἐπιτηδείων τὴν ἐγχείρησιν γίνεσθαι δυνατόν, δεῖ τὸν στρατὸν εἰς δύο μερίζεσθαι, καὶ τὸ μὲν ἓν μέρος λαμβάνειν τὸν ὑποστράτηγον ἔξπληκτον, καὶ χωρὶς τούλδου, καὶ προκόπτοντα ὡς πέντε καὶ δέκα, ἢ καὶ εἴκοσι μιλίων διάστημα, διὰ ἀγνώστων τόπων ἐκ πλαγίου, ὡς ἀπὸ τῶν ἐρημοτέρων μερῶν ἐγχειρεῖν, καὶ ἐγγίζοντα τοῖς χωρίοις ἐκεῖθεν ἄρχεσθαι τῆς πραίδας, καὶ ὡς ἐπὶ τὸ μέρος τοῦ στρατηγοῦ ἔρχεσθαι. Τὸν δὲ στρατηγὸν ἔχοντα τὸ ἄλλο μέρος διὰ τῆς ἑτέρας ἀρχῆς τῶν χωρίων εἰσβάλλειν, καὶ πραιδεύειν, καὶ ἀμφοτέρους εἰς ἀπαντὴν ἀλλήλων ἐρχομένους καὶ ἀφανίζοντας, ἤτοι πραιδεύοντας τὰ ἐν μέσῳ χωρίῳ, ἐν ᾧ συμφθάσωσι τόπῳ ἀφ' ἑσπέρας ἐκεῖσε ἐν τῷ ἅμα ἀπληκεύειν. Ἐκ τούτου γὰρ καὶ ἀσφαλῶς ἡ*

[a] *ἐν ἀσχολεῖσθαι* in ed.

Селата[1] на славяните и антите са разположени по продължение на реките и се допират едно до друго, така че помежду им няма значително разстояние. Близо до тях се намират гори, блата или тресавища, така щото обикновено се случва, че при нападенията срещу тях още при връхлитането върху първото им село цялата войска остава там в бездействие. Останалите села, понеже са съседни и се намират близо до гората, като усетят отблизо движението на войската, лесно избягват [опасността], която им предстои. По-младите от тях,[2] които са лековъоръжени, като издебнат сгоден случай, скрито нападат войниците и поради това тези, които предприемат нападения срещу тях, съвсем не могат да причинят голяма вреда на неприятелите. Затова нападенията против тях трябва да се правят внезапно в най-неподозирани места, така че да знаят кой отред трябва да мине първи, кой втори, трети и т. н. през особено труднопроходимите места, за да не се размесят и бавно да се обособят при разделянето. След като стане внезапно преминаването, то ако е възможно, нападението да се извърши през две удобни места, войската трябва да се раздели на две части. Едната част, с подстратега, в леко въоръжение и без багаж, като напредне около 15 или 20 мили разстояние, да настъпи от фланга през непознати места, тъй като тези местности са по-пусти, и като се приближи до селата, оттам да започне плячкосването и да върви към тая част от войската, която е със стратега. Стратегът пък с другата войскова част да нахлуе от другата страна на селата и да ги оплячкосва. Двамата да вървят един срещу други и да опустошават или оплячкосват местността, която се намира помежду им. Където се срещнат вечерта, там да се разположат заедно на стан. Защото по тоя начин и нападението е

[1] *Τῶν δὲ χωρίων τῶν Σκλάβων καὶ Ἀντων.* В латинския превод на *Scheffer*, ibid., p. 284— Sclavorum quippe atque Antorum regiones — „областите на славяните и антите" — *Кап. Цыбышев*, Маврикий, Тактика и стратегия, СПб. 1903, стр. 185, е превел това място „владения славянов и антов", което тълкуване е преминало в почти всички съвременни преводи. Обаче в средновековния гръцки език *χωρίον* твърде често означава селище. Авторът на Стратегикона употребява думата *χωρίον* също в значение „селище"; срв. p. 215: *εἴτε κατὰ χωρίον, εἴτε κατὰ φοσσάτον ἐχθρῶν, εἴτε κατὰ ἀγέλης, εἴτε κατὰ τούλδου ἢ ἑτέρου τινὸς ἡ ἐπέλευσις γίνεται.* От контекста също се вижда, че тук става дума не за областни владения, а за поселения на славяните. Във Византиски извори за историју народа Југославије, т. I, Београд 1955, стр. 139, *Τῶν δὲ χωρίων τῶν Σκλάβων καὶ Ἀντων* е преведено също с „села Словена и Анта".
[2] Това сведение на Маврикий може да се схване като указание за съществуването на младежки дружини у славяните — срв. *Рыбаков*, пос. съч., стр. 327. Във византийската войска също е имало младежки отреди. За един такъв отред, съставен от синовете на архонтите, по-възрастни от 15 години, съобщава агиографският текст за поражението на имп. Никифор I в България. Срв. *Ив. Дуйчев*, Нови житийни данни за похода на Никифор I в България през 811 г. СпБАН, LIV (1936), стр. 148, 155.

ἐγχείρησις γίνεται, καὶ οἱ διαφεύγοντες τῶν ἐχθρῶν τὸν ἕνα αὐτῶν, τῷ ἄλλῳ αὐτῶν περιπίπτουσιν ἀδοκήτως, μηδὲ ἐπισυναχθῆναι δυνάμενοι. Εἰ δὲ μία ἐστὶν ἡ ἐπιτήδεια ὁδὸς, δι' ἧς τὴν εἰσβολὴν κατὰ τῶν χωρίων δυνατὸν γενέσθαι, χρὴ καὶ οὕτως τὸν στρατὸν διανεμηθῆναι, καὶ τὸ μὲν δίμοιρον αὐτοῦ, ἢ καὶ πλέον ἔξπληκτον καὶ ἐνδύναμον λαμβάνειν τὸν ὑποστράτηγον δίχα τούλδου, καὶ μετὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ, ἐν ᾧ αὐτὸς τάσσεται βάνδῳ, ἔμπροσθεν πάντων προηγεῖσθαι, ἔχοντα μεθ' ἑαυτοῦ πάντας τοὺς τῶν ταγμάτων αὐτοῦ ἄρχοντας, καὶ ὅτ' ἂν τῷ πρώτῳ χωρίῳ ἐπιστῇ πρὸς τὴν αὐτοῦ δύναμιν ἀφορίζειν εἴτε ἕν, εἴτε δύο βάνδα, ὥστε τοὺς μὲν πραιδεύειν, τοὺς δὲ φυλάττειν τοὺς πραιδεύοντας. Καλὸν δέ ἐστιν ἐν τοῖς πρώτοις χωρίοις μὴ πολλὰ βάνδα ἀφορίζεσθαι, κἂν εἶναι μεγάλα συμβαίνῃ τὰ χωρία. Ἐπιφθάζοντος γὰρ τοῦ στρατηγοῦ, οὐ δίδοται καιρὸς ἀντικαταστάσεως τοῖς ἐν αὐτοῖς εὑρισκομένοις, συντόμως δὲ τὴν πάροδον τὸν ὑποστράτηγον ἐπὶ τὰ πρόσω ποιούμενον. Ὁμοίως καὶ τὰ λοιπὰ χωρία ἐφεξῆς τοῦτο ποιεῖν, μέχρις οὗ ἐπαρκέσωσι τὰ παραδιδόμενα αὐτῷ τάγματα, αὐτὸν δὲ τὸν ὑποστράτηγον ἐξωτέρω πάντων εὑρισκόμενον, δεῖ τρία ἢ τέσσαρα βάνδα ἄχρι χιλίων ἀνδρῶν χρησίμων περὶ αὐτὸν ἔχειν, μέχρι πλείας τοῦ πράγματος ἐκβάσεως τῆς ἐφόδου, ἵνα σκοῦλκα καὶ ἀσφάλεια τοῖς λοιποῖς γένηται. Τούτων οὖν ἐκ τοῦ ὑποστρατήγου γινομένων, χρὴ τὸν στρατηγὸν ὑπακολουθοῦντα τοὺς κατὰ μέρος πραιδεύοντας ἐπισυνάγειν, καὶ ἐπὶ τὰ πρόσω προκόπτειν, ὡς ἐπὶ τὸν ὑποστρέφοντα τὸ αὐτὸ ποιεῖν καὶ ἐπισυνάγειν παρερχόμενον τοὺς πραιδεύοντας. Καὶ ἐν ᾧ ἂν τόπῳ ἑκάτεροι ὑπαντήσουσιν ἀλλήλοις, ἀπληκεύειν ἅμα κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν. Διὸ οὐ χρὴ περαιτέρω τῶν πέντε καὶ δέκα ἢ καὶ εἴκοσι μιλίων χωριζομένους ποιεῖσθαι τὰς τοιαύτας αἰφνιδίους ἐπελεύσεις, ἵνα φθάσωσιν, ἀμφότεροι καὶ τὴν πραῖδαν ποιεῖν, καὶ κατὰ αὐτὴν ἡμέραν ἀπληκεύειν. Ἐν δὲ τοιαύταις ἐφόδοις οὐ δεῖ τοὺς δυναμένους ἀνθικαθίστασθαι τῶν ἐχθρῶν ζωγρεύειν, ἀλλὰ πάντας τοὺς παρατυγχάνοντας φονεύειν, καὶ παρέρχεσθαι. Καὶ μὴ εἰς αὐτοὺς ἐμβραδύνειν τοὺς τὴν πάροδον μάλιστα ποιουμένους, καὶ τὸν καιρὸν γριπίζεσθαι. Ταῦτα μὲν οὖν κατὰ τὸν δυνατὸν ἔκ τε τῆς πείρας αὐτῶν, καὶ ἐκ τῶν

осигурено, и тези от враговете, които се изплъзнат от единия от стратезите, неочаквано попадат на другия от тях, нито пък могат да се съединят заедно. Ако ли пък има само един удобен път, по който може да стане нападението върху селата, то и в този случай войската трябва да се раздели. Половината от нея или по-голямата част, лековъоръжена и силна, да вземе подстратегът без багаж и със собствения си отред, в който той сам се числи, и да върви пред всички, като води със себе си всички началници на своите отреди. Когато стигнат до първото село, той да отдели според числеността на войската си един или два отреда, та едните да плячкосват, а другите да пазят ония, които плячкосват. Добре е да не се отделят много отреди при първите села дори ако се случи селата да бъдат големи. Щом пристигне стратегът, не се дава време за противопоставяне от страна на ония, които се намират по селата, а подстратегът веднага продължава похода си напред. Също така и при останалите села по-нататък [подстратегът] да прави това, докато се свършат предадените му отреди. Самият подстратег, който се намира извън всички, трябва да има около себе си три-четири отреда[1] способни мъже, приблизително 1000 души, до пълния завършък на похода, та да бъде страж и охрана на останалите. Докато подстратегът върши това, стратегът, като следва тези, които плячкосват поотделно, трябва да ги събира и да върви напред към подстратега, който, връщайки се, прави същото и като преминава, събира плячкосващите. И където биха се срещнали двамата, там още същия ден да се разположат на стан заедно. Затова при такова внезапно нападение те не трябва да бъдат разделени по-далече от 15 или 20 мили, за да успеят двамата и да оплячкосват, и да се разположат на стан още същия ден. При такива походи не бива да се пленяват враговете, които биха могли да се съпротивляват, но да се убиват всички, които бъдат срещнати, и да се върви по-нататък. Тези, и особено които са в поход, не бива да се бавят при тях, а да използуват времето. Прочее като научих, доколкото ми бе възможно, тези неща от собствения си опит и от съоб-

[1] *Τρία ἢ τέσσαρα βάνδα.* Един отред (*βάνδον* или *τάγμα*) според Псевдомаврикий (op. cit., lib. III, cap. 2, p. 73) е имал 310 войника. Това посочване на автора при липса на други сведения може да служи като косвено указание за големината на славянските селища.

τοῖς ἀρχαίοις εἰρημένων κατανοήσαντες, ἀπεγραψάμεθα πρὸς τὴν τῶν ἐντυγχανόντων ὠφέλειαν· τὰ δὲ ἄλλα πάντα κεφάλαια τὰ ὡς εἰκός, ἀπαντῶντα καὶ μὴ γεγραμμένα ἐν τῇ παρούσῃ βίβλῳ, ἔκ τε τῶν ἡμῖν γεγραμμένων, ἔκ τε τῆς προλαβούσης πείρας, καὶ αὐτῆς δὲ τῆς τῶν πραγμάτων φύσεως δεῖ στοχάζεσθαι, καὶ ὡς δυνατὸν ἁρμόζεσθαι τοῖς ἀναφυομένοις. Πῶς γὰρ δυνατὸν εἶναι ἡμᾶς, ἢ ἕτερόν τινα, πρὸς πάντα τὰ ὁπωσοῦν μέλλοντα ἀναφύεσθαι γράφειν διὰ προφυλακήν τινα, ἅπερ οὐ δὲ ὡσαύτως ἀεὶ ἐγχειροῦνται παρὰ τῶν ἐναντίων, ἵνα τις δυνηθῇ τεκμήρασθαι τὰ μέλλοντα, ἀλλ' οὐδὲ μιᾷ γνώμῃ στρατηγοῦνται. Ποικίλης γὰρ τῆς στρατηγίας οὔσης, διάφοροι καὶ οἱ τρόποι τῶν ἐγχειρήσεων γίνονται. Διὸ χρὴ τῇ πρὸς θεὸν δεήσει σχολάζειν, ἵνα τις δύναται δι' αὐτῶν τὸν ἐχθρὸν σοφίζεσθαι. Πανοῦργος γὰρ καὶ ἀκατάληπτος ἡ ἀνθρώπεια φύσις ὑπάρχουσα, πολλὰ καὶ βουλεύεται καὶ ἐγχειρεῖν παρ' ἐλπίδας δύναται. (pp. 272—290)

щенията от старо време, аз ги записах за полза на ония, до които ще достигнат. А всички други случаи, които могат да се срещат и не са описани в настоящата книга, трябва да се решават въз основа на вече придобития опит и според самата природа на нещата, като по възможност се приспособяваме към даденото положение. Защото как е възможно ние или някой друг да пише като предохранителна мярка за всички неща, които някак могат да се случат и които неприятелите не винаги предприемат по един и същ начин, та да може някой да предугади бъдещето. Изобщо не се води война по един и същи способ. Понеже стратегията е разнообразна, различни биват и начините на нападенията. Затова трябва да се отдаваме на молитви към бога, за да може човек чрез молитвите да усмири неприятеля. Понеже човешката природа е способна на всичко и неуловима, тя може да измисли и да предприеме неочаквано много неща.

13. Quomodo pedites vestiri et armari debeant

Οὔ γε δὲ χρεία κρηπίδων ἢ ὀκριδίων, ὡς τούτων ἐν ταῖς ὁδοιπορίαις οὐκ ἐπιτηδείων ὄντων, ἀλλὰ καὶ περὶ τὴν φορεσίαν βραδέων. Ζωνάρια δὲ λιτὰ καὶ οὐ βουλγαρικὰ σαγία. — — —

Τοὺς ἐν ὕλαις δασείαις, καὶ δυσβάτοις, καὶ στενοῖς τόποις ἐλπίζοντας κατ' ἐχθρῶν ἐγχειρήσεις ποιεῖσθαι, καὶ κατ' ἐξαίρετον Σκλάβων ἢ Ἄντων, εὐσταλεῖς εἶναι δεῖ, καὶ μὴ δὲ πολλοὺς καβαλλαρίους ἔχειν, μήτε δὲ ἁμάξαις κεχρῆσθαι, ἢ τούλδῳ πολλῷ, ἢ ὅπλοις βαρέσιν, οἷον ζάβαις, καὶ λουρικίοις, ἢ κασίδαις, ἀλλὰ σκουταρίοις τοὺς μὲν σκουτάτους μείζοσι, κονταρίοις δὲ κοντοῖς, καὶ μὴ καβαλλαρικοῖς, τοὺς δὲ ψιλοὺς σκουταρίοις μικροτέροις καὶ ἐλαφροτέροις τοξοφαρέτροις, βηρύτταις, ἀκοντίοις μικροῖς μαυρισκίοις, καὶ ὀλίγοις ματζοβαρβούλοις. (pp. 303, 337)

13. Какви трябва да бъдат дрехите и въоръжението на пехотинците

Не трябва да носят ботуши или наколенници, понеже не са удобни при походите и са тежки за носене. Да носят тесни колани и да не употребяват български[1] наметала. — — —

Ония, които мислят да предприемат нападение срещу неприятелите в гъсти гори или в непроходими и стръмни места и преди всичко срещу славяни или анти, трябва да бъдат добре съоръжени и нито да имат много конници, нито да употребяват коли или голям багаж или тежки оръжия, като железни и кожени ризници или шлемове, но щитоносците трябва да имат по-големи щитове, а копиеносците копия, но не кавалерийски, лековъоръжените да имат по-малки щитове и по-леки лъкове с колчани, къси копия, малки мавритански копия и малки стрели[2].

14. De venatione Scythica

Ἔστι δὲ καὶ ἄλλος τρόπος δυνάμενος γίνεσθαι δι' ὀλιγωτέρων καβαλλαρίων, ὧν καὶ Σκύ-

14. За скитския лов

Има и друг начин [на лов], който може да се устрои с по-малко конници.

[1] За пръв и единствен път в Стратегикона се споменава прилагателното „български". За появата и разпространението на името „българи" срв. *Д. Дечев*, Източногерманският произход на българското народностно име, ГСУиф, XXII, 11 (1926), стр. 3—5. *Същият*, Привидно споменаване на българското народностно име в един папирус в Египет, Сп. БАН, кн. LXXI (1950), стр. 183—193. — *Стр. Лишев*, Прабългарите и българското народностно име в Европа, ИИБИ, III—IV (1954), стр. 351—364. — *Moravcsik*, op. cit., II, p. 96—101. — *Idem*, Der Name der Bulgaren in einem griechischen Papyrus, Korösi Csoma-Archivum I. Ergänzungsband, 2. Heft (1935), pp. 119—128. [2] При нападенията си срещу славяни и анти византийската войска е била принудена да се съобразява с техния начин на воюване. В това отношение както стратегията, така и тактиката на империята е била до известна степен повлияна от стратегията на славяните.

θαι ἐπιτηδεύουσι ποιεῖν. Διανέμονται οἱ καβαλλάριοι εἰς κουντουβέρνια, καὶ γίνονται ἀπὸ ε΄. ἢ ι΄. τοξόται μάλιστα καὶ μερίζουσι ἑαυτοῖς τὰ ἐξώτερα διαστήματα τοῦ κυνηγίου. καὶ τούτου κινουμένου οἱ ἐγγίζοντες αὐτῷ ἐν τοῖς ἰδίοις τόποις, ἀπελαύνοντες ὡς δύναται τοξεύουσιν. ἀλλὰ τοῦτο κἂν μείζονα κίνησιν καὶ γυμνασίαν προάγη καθ᾽ ἕνα ἄνδρα, ἀλλὰ καὶ κίνδυνον φέρει ἐν ταῖς ἐλασίαις αὐτοῦ τοῖς νεωτέροις καὶ κόπον τοῖς ἵπποις, ἀστοχίαν. (p. 382)

Обикновено го прилагат и скитите. Конниците се разделят на отреди от по 5 или 10 души, предимно стрелци, и разпределят помежду си пространството от ловното поле. Когато дивечът се раздвижи, те се приближават към него в своите участъци и като ги подгонват, кой както може, стрелят върху тях. Обаче това не само предизвиква по-голямо движение и тичане за всеки отделен човек, а и носи опасност за по-младите при гонитбата на дивеча, умора и за конете и несполука.

XIII. ТЕОФИЛАКТ СИМОКАТА

Теофилакт Симоката е роден в Египет. Според свидетелството на патриарх Фотий той бил императорски секретар и префект. Теофилакт Симоката е живял по времето на император Ираклий (610—641). Той е написал редица съчинения, от които особено значение има една историческа творба, позната под надслова „Истории", или „Световна история". В това съчинение се излагат в осем книги събитията през царуването на император Маврикий (582—602). По такъв начин Теофилакт продължава историята на Менандър. Неговата хронология е несигурна, а изложението му на места е без вътрешна връзка. Освен това той вмъква в разговори речи, изпълнени с пресилена риторика. Те са рожба явно на самия Теофилакт и навярно само в редки случаи предават много отдалеч онова, което наистина е било казано. Обаче въпреки тези недостатъци неговата добросъвестност и безпристрастност са несъмнени, поради което неговото съчинение е не само най-ценният извор за времето на имп. Маврикий и за нахлуванията на авари, славяни и отчасти първобългари в земите отсам Дунава през VI в., но е един от най-важните паметници на цялата византийска книжнина. За написването на своята история Теофилакт Симоката е използувал съчиненията на по-старите писатели като Йоан Лидийски, Прокопий Кесарийски, Менандър и Йоан Епифанийски. Заедно с това той е използувал документи и устни разкази. Той е познавал също и съчиненията на по-стари историци като Хомер, Херодот, Хеланик, Хекатей и др. По-късно неговото съчинение е било използувано обстойно от Теофан, Георги Кедрин, Ана Комнина и Никифор Калист.

РЪКОПИСИ: Cod. Vatic. gr. 977 (s. XI—XII). — Cod. Paris. suppl. 292 (s. XVII). — Cod. Atheniens. 1200 (s. XV).

ИЗДАНИЯ: Ed. I. Bekker, Bonnae 1834. — Критично издание: *Theophylacti Simocattae* Historiae, ed. C. de Boor, Lipsiae 1887. Тук са дадени извадки по това издание.

КНИЖНИНА: *Krumbacher*, GBL, pp. 247—251.— *Moravcsik*, Byzantinoturcica, I, pp. 343—346.— *Н. Пигулевская*, пос. съч., стр. 7—16. — *M. I. Higgins*, The Persian War of the Emperor Maurice, Washington 1939. — *Феофилакт Симокатта*, История, перевод С. П. Кондратьева, Москва 1957.

THEOPHYLACTI SIMOCATTAE

HISTORIAE

1. Avares rupta pace et Singiduno capto usque ad Anchialum incursionem faciunt

I 3. *Ἤδη δὲ τὸν τῆς ἱστορίας ὑφαίνειν ἱστὸν ἀπαρχόμενος τούς τε βαρβαρικοὺς πολέμους ἀναγράπτους ποιούμενος, τῆς κατὰ τοὺς Ἀβάρους κινήσεως πρῶτα μνησθήσομαι διά τε τὸ τῶν πράξεων προσεχέστατον τῆς τε τάξεως τὸ προσφορώτατον. οὐκ ὀλίγα τοίνυν νεανικώτερον παρ᾽ ἐκείνων τὸ τηνικαῦτα τετόλμηται. Οὖννοι δ᾽ οὗτοι, προσοικοῦντες τῷ Ἴστρῳ, ἀπιστότατον ἔθνος καὶ ἀπληστότατον τῶν νομάδην βιούντων. οὗτοι πρεσβεύονται πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Μαυρίκιον οὐχ ἥκιστα τοῦ μεγίστου πολίσματος γενόμενοι κάτοχοι. Σίρμιον δὲ τοῦτο ὠνόμαστο, ἄστυ τε περίδοξον ἦν, τοῖς ἀνὰ τὴν Εὐρώπην οἰκοῦσι Ῥωμαίοις περιλαλούμενον καὶ ᾀδόμενον. τοῦτο ἥλω πρό τινος βραχυτάτου καιροῦ τοῦ τὸν αὐτοκράτορα Μαυρίκιον τὰς Ῥωμαϊκὰς μετὰ τῆς πορφύρας ἐνδύντα φροντίδας τῆς τῶν Καισάρων ἐποχεῖσθαι καθέδρας· τὸ δ᾽ ὅπως Μενάνδρῳ τῷ περιφανεῖ σαφῶς διηγόρευται· περὶ ὧν οὔ μοι σχολὴ ἐπεξεργαστικώτερον τοῖς μακροῖς ἐκείνοις λόγοις ἐπεξελθεῖν, αὖθις δ᾽ ἀριζήλως εἰρημένα μυθολογεύειν*[a] *καὶ ποιητικοῖς ἐπιτρίβεσθαι μώμοις. ἐπεὶ δὲ ἐν χερσὶ τὸ ἄστυ ἐγεγόνει τῶν Οὔννων, προῆλθον αἱ σπονδαί, ὅπως ἡσυχίαν ἀσπάσοιτο τὸ πολέμιον καὶ τὴν ἠρεμίαν φιλοσοφήσοιεν. αἱ δὲ συνθῆκαι ἐπονείδιστοι Ῥωμαίοις· μετὰ γὰρ τηλικοῦτον κολοφῶνα κακοῦ, οἷά πως ἀγωνοθέται καθήμενοι, ὥσπερ ἆθλον εὐδοξίας δῶρα λαμπρὰ τοῖς βαρβάροις παρείχοντο ὀγδοήκοντά τε χιλιάδας χρυσῶν καθωμολόγουν ἀν᾽ ἔτος ἕκαστον τοῖς βαρβάροις ἐγκαταβάλλεσθαι δι᾽ ἐμπορίας ἀργύρου τε καὶ ποικίλης ἐσθῆτος. οὐ περαιτέρω δὲ διήρκεσαν τῶν δύο ἐνιαυτῶν αἱ σπονδαί· κατηυθαδίσατο γὰρ Ῥωμαίων ὁ παρὰ τοῖς Οὔννοις Χαγάνος οὕτω λεγόμενος. φήμη δέ τις ἀμφ᾽ αὐτὸν πρὸ τοῦ τὴν εἰρήνην διαφθαρῆναι περιεκέχυτο, ὡς ζῷα τρέφεται παρὰ Ῥωμαίοις τῷ μεγέθει καὶ τῷ σώματι ἐμφανέστατα. διὸ ἐξῄτησε βασιλέα*[b] *εἰς θέαν τούτων ἐλθεῖν. καὶ ψυχαγωγεῖ*

[a] cf. Homer Od. XII, 452. [b] *βασιλέα Μαυρίκιον* L.

ТЕОФИЛАКТ СИМОКАТА

ИСТОРИЯ

1. Аварите нарушават мира, превземат Сингидунум и нахлуват до Анхиало

Като започвам да тъка вече платното на историята и да описвам варварските войни, ще спомена най-напред похода срещу аварите по начин, който най-добре отговаря на събитията и е най-полезен за реда. И тъй тогава не малко работи са били предприети доста лекомислено от тях. Те са хуни[1], които живеят при Истър, и са най-вероломен и най-алчен от народите, които водят чергарски живот. Те изпратили пратеници при император Маврикий[2], след като станали господари на най-големия град. Той се наричал Сирмиум и бил много прочут град, прославян и възпяван от ромеите, които живеят в Европа. Превзет бил съвсем кратко време, преди император Маврикий да поеме върху себе си грижите за ромейската държава заедно с багреницата и да заеме престола на императорите. А как е станало това, разказано е точно от прочутия Менандър. Аз не разполагам със свободно време, за да прибавя нещо повече към неговите дълги разкази за тези неща и отново да предъвквам това, което е казано вече отлично, като го петня с поетически нелепости. След като градът бил вече в ръцете на хуните, сключен бил мирният договор така, че враждите да стихнат и народите да се отдадат на спокойни размишления. Обаче договорите били позорни за ромеите, защото те след толкова много злини поднесли подобно на някакви съдии, застанали при състезания, бляскави дарове на варварите като награда за слава и се съгласили да им плащат всяка година осемдесет хиляди жълтици[3] в пари и в пъстро облекло. Но мирните договори не траяли повече от две години, понеже така нареченият у хуните хаган се отнесъл надменно към ромеите. Около него се била разнесла, още преди да бъде нарушен мирът, някаква мълва, че у ромеите се отглеждали животни, много внушителни по големина и тяло. Затова той поискал от императора да му даде възможност

[1] Теофилакт Симоката смята аварите за хуни. [2] Имп. Маврикий (582—602). [3] Става дума за номисми (солиди).

θᾶττον ὁ βασιλεὺς τῆς ἱστορίας τὸν ἔρωτα καὶ δίδωσιν εἰς θεωρίαν ἐλεφάντων γενέσθαι, πέμψας ὡς αὐτὸν ἐκ τῶν παρ' αὐτῷ τρεφομένων θηρίων τὸ ἐξοχώτατον. ὁπηνίκα δ' εἶδεν τὸ Ἰνδικὸν ζῶον ὁ Χαγάνος ἐλέφαντα, παραυτίκα καταλύει τὸ θέατρον καὶ παλιννοστεῖν προστάττει τὸ θηρίον παρὰ τὸν Καίσαρα, ἢ καταπλαγεὶς ἢ ἀποφαυλίσας τὸ θαυμαζόμενον, οὐκ ἔχω εἰπεῖν· οὐ γὰρ ἂν ἐκρυψάμην. ἐπώχλει δὲ τὸν Καίσαρα καὶ κλίνην χρυσῆν τεχνουργήσαντα ὡς αὐτὸν παραπέμψαι· ἐπὶ τοσοῦτον γὰρ τοῦτον μετεώριζεν ἡ τῆς παρούσης τύχης ἀκρώρεια. βασιλεὺς δὲ τὸ δῶρον ἐξεργασάμενος βασιλικῶς μετεπέμπετο. ὁ δὲ σοβαρευόμενος πολλῷ μᾶλλον κατεβρενθύετο οἷα προπηλακιζόμενος τῷ ἀναξίῳ τοῦ δωρήματος, ἀπεπέμπετο δὲ παρὰ τὸν αὐτοκράτορα ὡς εὐτελές τι καὶ ἄκομψον τὴν χρυσῆν ἀλαζονικώτερον κλίνην. ναὶ μὴν ἠξίου καὶ πρὸς ταῖς ὀγδοήκοντα τοῦ χρυσοῦ χιλιάσι καὶ ἑτέρας εἴκοσιν ἀν' ἔτος ἕκαστον παρὰ Ῥωμαίων ἀποίσεσθαι· καὶ δῆτα δυσανασχετοῦντος τοῦ αὐτοκράτορος, περιφρονεῖ τὰς συνθήκας καὶ τοὺς ὅρκους ταῖς αὔραις φέρειν ἐδίδου, ἀθρόον τε τὴν πολέμῳ φίλην ἀράμενος σάλπιγγα τὰς δυνάμεις συνήθροιζε καὶ τὴν Σιγγηδόνα τὴν πόλιν ἐξαπιναίως ἄφρακτον οὖσαν ἐλάμβανε πολεμικῶν τε ὀργάνων χηρεύουσαν διὰ τὸ ἐκ τῆς εἰρήνης ῥαθυμίαν πολλὴν ὑπερεκχεῖσθαι τῆς Θρᾴκης· ἀφύλακτον γὰρ εἰρήνη καὶ προμηθείας οὐκ ἀνεχόμενον[a]. *τῶν τε τοῦ ἄστεος τοῖς πλείστοις συμπαρομαρτεῖ ἐν τοῖς ἀγροῖς αὐλιζομένοις, τῆς ἅλω τοῦτο κατεπειγούσης ποιεῖν· θέρους γὰρ ὥρα ὑπῆν, καὶ ὅσον ἀποζῆν ἐθησαυρίζοντο. ἀκονιτὶ δὲ τὴν πόλιν οὐχ εἷλεν ὁ βάρβαρος· μεγίστη γὰρ συμπλοκὴ ἀνὰ τὰς πύλας συνεπεπτώκει τοῦ ἄστεος, πολλούς τε τῶν Ἀβάρων διαφθαρῆναι συνέτυχεν, Καδμείαν τε, τὸ τοῦ λόγου, ἀποφέρεσθαι νίκην· πολλάς τε καὶ ἑτέρας ἀστυγείτονας πόλεις ληΐζεται. ταύτας δὲ ῥᾷστα καὶ πόνων ἐκτός· ἀόρατον γὰρ ἦν τὸ κακὸν καὶ ταῖς ἐλπίσιν ἀκαραδόκητον. ἀνελών τε Αὐγούστας*[b] *καὶ τὸ Βιμινάκιον (πόλεις δ' αὗται λαμπραὶ ὑπὸ τὸ Ἰλλυρικὸν φορολογούμεναι) παραυτίκα στρατοπεδεύεται καὶ τὴν Ἀγχίαλον περιτέμνεται τάς τε περιοικίδας κώμας ἐδῄωσεν· τὸν δὲ τῶν θερμῶν ὑδάτων οἶκον οὐκ ἀναστῆσαι φασίν. λόγος δέ τις ὡς ἡμᾶς ἐξεφοί-*

[a] *ἀντεχόμενον?* de Boor. [b] *Αὐγούστας* V (cf. Procop. de aedif. IV, 6, p. 290, 21) *Αὐγούσταν* Index lib. I, 10 Phot. vulg.

да ги види. Императорът веднага удовлетворил любопитството му и му дал възможност да види слоновете, като му изпратил най-забележителното от тия животни, които се отглеждали при него. Обаче хаганът, щом видял индийското животно слон, веднага прекъснал зрелището и заповядал животното да бъде върнато при императора — дали защото се уплашил, или защото се отказал от чудната гледка, не мога да кажа. Иначе не бих да го скрия. Той безпокоял императора също с искането си да му изпрати легло, изработено от злато: върхът на постигнатите от него успехи го правел толкова надменен! Императорът изпратил тоя дар, след като го изработил по царски. Горделивецът обаче се показал още по-високомерен, като че ли бил опозорен от недостойния подарък, и надменно върнал на императора златното легло като нещо малоценно и просто. Той дори поискал от ромеите да плащат всяка година още и други двадесет хиляди жълтици свръх [определените] вече осемдесет хиляди. И когато императорът разбира се, отказал, той отхвърлил договорите и оставил на ветровете да носят клетвите. И като вдигнал внезапно любимата във война тръба, събрал войските си и превзел неочаквано града Сингидунум, който бил неукрепен и останал без бойни машини, понеже поради мира по Тракия царяло голямо безгрижие. Защото мирът правел човеците непредпазливи и непредвидливи, а безгрижието придружавало повечето от гражданите, които поради вършитбата пребивавали по полетата. Било лятно време и те събирали храни, колкото да преживеят. Варваринът обаче не превзел града без бой, тъй като станало много голямо сражение при вратите на града, гдето били избити мнозина авари, така че те спечелили, тъй да се каже, кадмова победа[1]. Те оплячкосали и много други съседни градове, и то извънредно лесно и без труд: злото било невидимо и съвършено неочаквано. Варваринът, след като разрушил Аугуста[2] и Виминациум (това са прочути градове, които плащат данъците си на илирийската провинция), веднага се отправил в поход, опустошил Анхиало и разорил околните села. Казват обаче, че не разрушил сградите на топлите води.

[1] Изразът „кадмова победа" отговаря на „пирова победа" и означава победа, която е еднакво пагубна и за победителя, и за победения. [2] С името Августа тук е означена крепостта на устието на р. Огоста, западно от Оряхово. Вж. *Tomaschek*: PWRE, II, col. 2345.

τησεν, ἐνθάδε τὰ τοῦ Χαγάνου ἀπορρύψασθαι γύναια καὶ μισθὸν τῆς ἀπολαύσεως ἐκεῖνον αἰτεῖν μὴ καταρριπτεῖν τὰ τῶν ὑδάτων οἰκοδομήματα. λέγεται δὲ τὰ ὑδάτια ταῦτα τοῖς λουσαμένοις ἀγαθὸν εἶναι καὶ εἰς ὑγείαν τούτοις συμμαχεῖν. τριῶν δ' ἐπιγενομένων μηνῶν πρεσβεύονται Ῥωμαῖοι πρὸς Χαγάνον καὶ τὸν πόλεμον ἀπεκηρυκεύσαντο, Ἐλπίδιον ἐκπέμψαντες, ἄνδρα ἐς συγκλήτου βουλὴν ἀναγόμενον, τῆς τε Σικελίας ἡγεμονεύσαντα καὶ τῶν τοῦ πραίτωρος ἐπιβάντα βημάτων· ἀρχὴ δέ τις αὕτη παρὰ Ῥωμαίοις οὐκ ἄκομψος. ξυνωρικεύουσι δ' αὐτῷ καὶ Κομεντίολον, ἄνδρα τῶν σωματοφυλάκων τοῦ βασιλέως ὑπερφερόμενον, ὃν σκρίβωνα τῇ Λατινίδι φωνῇ Ῥωμαῖοι κατονομάζουσιν. ἧκον γοῦν ἄμφω παρὰ τὸν Χαγάνον ἐπὶ τὴν Ἀγχίαλον καὶ περὶ σπονδῶν ἠξίουν ὡς προσετάχθησαν. τοῦ δὲ μὴ μετριοπαθοῦντος ἐπὶ τοῖς ἀδικήμασιν, ἀλλὰ καὶ προσαπειλοῦντος αὐθαδικώτερον τὰ λεγόμενα τείχη καθαιρήσειν Μακρά, καὶ τοῦ μὲν Ἐλπιδίου ὑποχαλῶντος τοῖς λόγοις καὶ μηδὲ[a] οὑτωσὶ θεραπεύοντος οἰδαινόμενον φρύαγμα, Κομεντίολος μεγαλοφρόνως τὴν τῆς γλώττης εὐγένειαν ἐπεδείκνυτο τήν τε Ῥωμαϊκὴν ἐλευθερίαν δίκην σώφρονος δεσποίνης τινὸς ἄχραντον θαλαμεύων καὶ μὴ διαφθείρων μοιχικαῖς κολακείαις, τῶν ἀξιολογωτέρων[b] τῶν Ἀβάρων ἅμα τῷ Χαγάνῳ παρόντων, τοῖσδε προσεχρήσατο ῥήμασιν.

5. „Ἐδόκουν σε Ῥωμαῖοι, Χαγάνε, τούς τε πατρῴους θρησκεύειν θεοὺς καὶ τοὺς ἄλας τῶν ὅρκων αἰσχύνεσθαι καὶ δεξιὰς καὶ συνθήκας μηδαμῶς ἀποσείεσθαι, μηδὲ τὸν τῆς εἰρήνης ἄξονα διὰ σοῦ καταβάλλεσθαι, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ δώρων βασιλικῶν μεμνῆσθαι πολλῶν καὶ φιλοφροσύνης Ῥωμαϊκῆς, καὶ τῆς περὶ τοὺς σοὺς προγόνους εὐεργεσίας, ταὐτὸν δὲ φιλοξενίας εἰπεῖν, ἐπιλήσμονα μὴ γεγενῆσθαί ποτε, μήτε δ' ἑτέρων τῶν ὑπὸ σοῦ τεταγμένων ἀδικούντων Ῥωμαίους ἀνέχεσθαι· πρέπει γὰρ τοὺς ἡγεμόνας σωφρονεστέρους τῶν ὑπηκόων καὶ εἶναι καὶ ὀνομάζεσθαι, ἵνα ὅσον τῷ κράτει ὑπερέχωσιν, τοσοῦτον καὶ τῇ ἀρετῇ διενέγκωσιν. τοιγαροῦν διὰ τὴν ἐκ τῆς εἰρήνης εὔνοιαν ἀμνημονοῦσι Ῥωμαῖοι τῶν ὑπὸ σοῦ προϋπηργμένων δεινῶν καὶ πολλῶν ἀδικημάτων γεγόνασιν ἐπι-

[a] μηδὲ add. L V. [b] τῶν ἀξιολογοτέρων βαρβάρων L.

До нас достигна слух, че жените на хагана се били изкъпали тук и като награда за удоволствието си били го помолили да не събаря банските постройки. Казват, че тези води били полезни за тия, които се къпят, и спомагали за здравето им. Когато изминали три месеца, ромеите проводили пратеници при хагана и се отказали от войната. Те изпратили Елпидий, който принадлежал към сената[1], управлявал Сицилия и бил достигнал степента претор. Тази длъжност у ромеите не е незначителна. Дали му за спътник и Коментиол, виден мъж от императорските телохранители, когото ромеите наричат на латински език скрибон[2]. Двамата дошли при хагана в Анхиало и молили за мир, както им било поръчано. [Хаганът] обаче бил невъздържан в обидите си, като дори надменно заплашвал, че ще разруши така наречената Дълга стена. Елпидий отстъпвал постепенно в преговорите и по този начин не можел да изцери надутата му гордост. Коментиол обаче показал храбро благородството на речта си и като пазел ревниво ромейската свобода неопетнена като някаква целомъдрена господарка и без да я развратява с прелъстителни ласкателства, изрекъл в присъствието на по-знатните авари и хагана следните думи[3]:

„Хагане, ромеите мислеха, че ти почиташ бащините си богове, че се боиш от силата на клетвите и че по никакъв начин не ще бъдат отхвърляни обещания и договори, нито ще бъде разрушена от тебе основата на мира. Те мислеха дори, че ще помниш многобройните императорски дарове и ромейската благосклонност и никога не ще забравяш оказаното от нас благодеяние, почти гостоприемство спрямо твоите предци, нито пък че ще търпиш други от твоите подчинени да онеправдават ромеите. Защото владетелите трябва да бъдат не само по име, но и в действителност по-мъдри от поданиците си, така че да се отличават от тях толкова с добродетелта си, колкото със своята мощ. Поради доброжелателството си като последствие от мира ромеите не искат да си спомнят сторените им от тебе по-рано нещастия и са

[1] Значи бил сенатор. [2] Скрибони — императорски гвардейци, които се явяват за пръв път към средата на VI в. Подробности за длъжността на скрибоните вж. у *Bury*, History, II, p. 358 n. 4. — *Grosse*, op. cit., p. 299 sq. [3] Дадената тук реч, както изобщо и другите речи в съчинението на Теофилакт Симоката, не може да бъде сметната като напълно автентична. Тези речи предават в изопачен и украсен вид мислите на говорителите или пък са напълно измислени като риторическа украса на изложението.

λήσμονες, καὶ φιλανθρωπίᾳ πάντων τῶν ἐθνῶν διαφέροντες οὐ πρὸς ὄρεξιν ἀντιλυπήσεως κεκινήκασιν ὅπλα· τὴν γὰρ ἐς ὕστερον ἠρεμίαν τῶν ἔμπροσθεν ἀδικημάτων νεανικώτερον ἐγχειρηθέντων περὶ πολλοῦ ἐπεποίηντο, χαίρειν φράσαντες ταῖς ἀντιδόσεσιν. ἐπεὶ δὲ πάντα σοι παρῶπται τὰ πρὸς καλοκἀγαθίαν ὁρῶντα, καὶ δίκης ὄμμα τυφλόν, καὶ πόδες προνοίας χωλεύουσιν ἀμοιβὴν ἀξίαν τοῖς βεβιωμένοις ἀντιμετρεῖν οὐ δυνάμενοι, θεὸς δέ σοι τὸ βούλημα ὅποι καὶ θέλει φερόμενον, οὐκ ἐπιλήσονται Ῥωμαῖοι τῆς ἑαυτῶν ἀρετῆς, ἀλλὰ καὶ μέγιστον κομιδῇ κατά σου συστήσονται πόλεμον, καὶ φόνον πολὺν χειρουργήσουσιν. προσηνέστερος γὰρ αὐτοῖς τῆς εἰρήνης ὁ πόλεμος, ὅτε μὴ τὴν ἡσυχίαν ἀσπάσοιτο τὸ πολέμιον. τί γὰρ Ῥωμαίων τῶν πώποτε γῆς εὐκλεέστερον ὑπὲρ ἐλευθερίας ἀθλούντων καὶ δόξης καὶ πατρίδος καὶ παίδων; εἰ γὰρ ὄρνισιν εὐτελεστάτοις τισὶν ὑπὲρ τοῦ μὴ ἡττηθῆναι ἑκάτερον μήτε εἶξαι θατέρῳ τὸν ἕτερον πόλεμος καρτερὸς καὶ μανιώδης ἐστὶ παράταξις, τί δῆτα ἀνθρώπους οἴει καὶ Ῥωμαίους, ἔθνος τε μαχιμώτατον καὶ βασιλείαν ὀνομαστοτάτην; ἧς οὐ ῥᾴδιον καταφρονεῖν, εἰ μή γε μόνον αὐταῖς ταῖς ἐνάρξεσιν. μὴ τοίνυν μεγαλαύχει ἐπὶ τοῖς κακῶς διατεθεῖσι καὶ ἀπίστως τὸ τήμερον· ἐπὶ γὰρ τοῖς κατωρθωμένοις τὸ μέγα φρονεῖν ἴσως ἐπαινετόν· τὸ δ' ἐπὶ κακίᾳ βρενθύεσθαι ἐν ὕβρεως μοίρᾳ, οὐκ ἐν εὐκλείᾳ προσήκει χαρακτηρίζεσθαι. μεγάλα σοι τὰ πρὸ μικροῦ τῆς ἀγνωμοσύνης ἀνδραγαθήματα· ἀλλὰ μεγίστη καὶ τῶν Ῥωμαίων ἡ δύναμις, ἥ τε τοῦ Καίσαρος ἐπιμέλεια, καὶ τῶν ὑποφόρων ἐθνῶν τὸ ἐπίκουρον, ἥ τε τῶν χρημάτων ῥοπή, τό τε τῆς θρησκείας παρὰ πάντα τὰ τῆς οἰκουμένης ἔθνη εὐσεβέστατον καὶ διὰ τοῦτο καὶ δυνατώτατον. οἷς ἀντιστρατεύειν μόνον ἠθέλησας, τοῦ δὲ ὅπως ἂν εἴη ἠμέλησας. ποίους δὲ καὶ παρὰ τοῖς ὁμόροις ἔθνεσιν εὐδοξίας χαρακτῆρας ἀποίσῃ, Ῥωμαίους ἀγνωμονῶν; ἢ τί σοι λοιπὸν ἐνέχυρον πίστεως καταλέλειπται; οἵ σοὶ παρὰ σοῦ· παροινοῦνται θεοί· ὅρκοι βιάζονται, σπονδαὶ καταλέλυνται, εὐεργέται πάσχουσι κακῶς ὑπὸ σοῦ οὐ πείθουσι δῶρα δύναμιν αἰδέσιμον ἔχοντα. ἔασον ἡμᾶς ἠρεμεῖν. μὴ τὴν σὴν εὐκαιρίαν πρὸς κακὴν ἀδολεσχίαν μετάβαλε, καὶ τοὺς

забравили много несправедливости. И те, които се отличават измежду всички народи с човеколюбието си, не са размахали оръжието си от желание да причиняват от своя страна скърби. Те повисоко ценят бъдещото спокойствие пред лекомислено сторените по-рано неправди, понеже са се отказали от отмъщенията. Но тъй като от тебе е пренебрегнато всичко, което се отнася до добродетелта, окото ти е сляпо за справедливостта и нозете ти са хроми за предвидливостта, понеже не могат да отплащат с възнаграждение, достойно за делата, а своеволното ти желание е твой бог, ромеите не ще забравят своята храброст, но дори ще започнат срещу тебе, разбира се, най-голяма война и ще извършат голямо клане. Защото за тях войната е по-приятна от мира, когато врагът не обича спокойствието. Защото кой народ на земята е бил някога по-славен от ромеите, когато се борят за свобода, за слава, за отечеството и за чедата си? Защото ако някакви най-незначителни птици водят упорит бой и яростна борба, за да не бъде победена някоя от двете страни, нито да се подчини едната на другата, то какво следователно очакваш от люде, и то ромеи, най-войнствения народ и найпрочутата империя, която не е лесно да бъде подценявана, освен в самото нейно начало? Така че не се хвали с това, че си ни докарал днес в лошо състояние, и то по вероломен начин. Защото да се гордееш с добрите дела е може би похвално; обаче перченето със злина подобава да се причисли към високомерието, а не към славата. Големи са по дързостта си твоите неотдавнашни подвизи, но още по-голяма е силата на ромеите, промишлението на императора, помощта на подвластните народи, силата на парите и най-голямото благочестие в религиозните обреди в сравнение с всички народи на вселената, поради което то е и най-силно. Срещу тези неща ти си пожелал само да воюваш, но без да мислиш какво ще излезе от това. Но каква слава ще получиш от съседните народи, ако постъпиш безчестно спрямо ромеите? Или най-сетне какъв залог за вярност ти е останал? Ти обиждаш боговете си, нарушаваш клетвите, разваляш договорите, отнасяш се зле към благодетелите; и даровете, които внушават почит, не те склоняват. Остави ни на мира. Не разваляй изгодното си положение с вредна

μηδὲν ἠδικηκότας, μόνον δὲ διὰ τὸ γείτονας εἶναι, λυμαίνειν πειρώμενος. αἰδέσθητι πρὸ τῆς σῆς κορυφῆς τὸ Ῥωμαϊκὸν τουτὶ καὶ ἡμέτερον ἔδαφος· τοῦτό σοι σωτήριον γέγονε καὶ μετανάστην ἐνηγκαλίσατο καὶ ξένον καὶ ἔπηλυν εἰσῳκίσατο, ὅτε τῆς ἕω τοῦ τε ἀρχεγόνου φύλου ὁ σὸς ἀποδασμὸς ἀπερρωγὼς διεσχίζετο. μὴ τὸν καλὸν τῆς φιλοξενίας διαλύσῃς θεσμόν, καὶ κατείπωσι φιλανθρωπίας οἱ ἄνθρωποι, καὶ διδάξῃς τοὺς ἀκούοντας ὡς αἰτίαν κακῶν βδελύττεσθαι τὴν εὐσέβειαν. εἰ δὲ καὶ χρημάτων ἐρᾷς, ἤδη σοι τοῦτο παρὰ Ῥωμαίοις διήνυσται· φιλότιμον γὰρ τὸ ἔθνος, καὶ θησαυρὸς αὐτῷ τὸ μεγαλοπρεπὲς καὶ φιλόδωρον. ἔστι δέ σοι καὶ γῆ εὐρεῖά τε καὶ πολλῷ τῷ μήκει τὴν ἐπίδοσιν ἔχουσα, ὡς μήτε στενοχωρεῖσθαί ποτε τοὺς οἰκήτορας μήτε θρύψεως ἀπορεῖν τοὺς ἐπιβαίνοντας. ἐπάνηκε τοίνυν ἐπὶ τὴν σαυτοῦ, ἣν καὶ σοὶ Ῥωμαῖοι πεφιλοτίμηνται, καὶ περαιτέρω τῶν σῶν ὅρων τὴν σὴν μὴ μετοχέτευε δύναμιν. οὐδὲν γὰρ ἀδικήσουσιν ἄνεμοι, εἰ καὶ ῥαγδαίως ἐπιφοιτήσωσιν, δένδρον εὐσθενὲς καὶ μετάρσιον, ᾧπερ ἡ κόμη πολλὴ στερρόν τε τὸ πρέμνον ἔμβιοί τε αἱ ῥίζαι ἀμφιλαφές τε τὸ σκίασμα, ὅπερ διατρέφουσιν ὧραι καὶ ὕδωρ, ἢ τοῖς ὀχετοῖς κατάρδον, ἢ τοῖς ὑετοῖς οὐρανόθεν περιλιμνάζον τε καὶ πιαῖνον. οἱ δὲ καὶ ἀκόλαστον πόδα περαιτέρω τῶν οἰκείων ἐκτείνοντες μετά τινος ἐνδίκου ποινῆς ὀψέ ποτε φιλοσοφήσουσιν, τὴν αἰσχύνην ἀνιαροτέραν τῶν παθημάτων φέρειν οὐκ ἔχοντες.“ (p. 44—50)

бъбривост и не се опитвай да оскърбяваш само затова, че ти са съседи тези, които с нищо не са те онеправдали. Преди да превъзнасяш своето могъщество, покажи уважение към ромейския род и нашата земя, която стана твоя спасителка, прегърна те като изгнаник и те посели като чужденец и пришелец, когато твоята част, откъсната от първоначалното племе, дойде тук от изток[1]. Недей разваля хубавия закон на гостоприемството, та людете да проклинат човеколюбието, и недей учи слушателите да се страхуват от благочестието като причина за злини. Но ако жадуваш за пари, това вече е уредено за тебе от ромеите. Защото народът обича славата и великодушието и щедростта са негови съкровища. При това ти имаш широка земя, която се простира много надалеч, така че жителите ѝ никога не ще живеят притеснени, нито пък ще бъдат лишени от условия за богат живот. Завърни се следователно в твоята земя, която ромеите са ти подарили, и не извеждай войските си отвъд границите ѝ. Защото ветровете, ако и да връхлитат с устрем, не повреждат никак здравото и високо дърво, чиято корона е голяма, дънерът як, корените жилави и сянката широка и което е хранено от годишните времена и от водата, която или го полива от вадите, или пък от небесните дъждове образува локви около него и го подхранва.[2] А тези, които простират краката си безнаказано по-далече от своите предели, по-късно, след едно справедливо наказание, ще поумнеят, без да могат да понасят срама, по-мъчителен от страданията им.“

2. De Sclavinorum invasione usque ad Muros Longos facta

I 6. *Τοῦ δ᾽ ἐπιόντος ἔτους πάλιν ὁ Ἐλπίδιος ἐπὶ τῇ αὐτῇ πρεσβείᾳ χειροτονηθεὶς ἀποστέλλεται, καὶ ὡς τὸν Χαγάνον γενόμενος ἐξῄτει πρεσβευτὴν ἅμα αὐτῷ ἐς βασιλέα γενέσθαι, ὅπως ἀναζωπυρώσειε τὰς σπονδὰς καὶ εἴκοσιν ἑτέρων χιλιάδες χρυσῶν ταῖς συνθήκαις εἴησαν ἐπαυξήματα· ὁ δὲ Χαγάνος τοὺς λόγους εἰσεποιήσατο Ταργίτιόν*[a] *τε, τῷ τῶν Ἀβάρων φύλῳ ἄνδρα περίβλεπτον, ὡς τὸν Καίσαρα σὺν Ἐλπιδίῳ παρ-*

[a] *Ταργίτιον* V m. corr. (2 ut vid.) L.

2. Нашествие на славяни до Дългата стена

На следната година[3] Елпидий пак бил определен за пратеник и проводен при хагана. Когато дошел при хагана, той поискал от него да заведе със себе си пратеник при императора, за да се подновят договорите за мир. Той обещал, че към договорните условия щели да бъдат придадени и други двадесет хиляди жълтици. Хаганът одобрил предложението му и заедно с Елпидий изпратил при императора Таргитий,[4] много виден всред племето на аварите мъж.

[1] Загатва се за идването на аварите от южноруските земи. [2] Дървото олицетворява Византийската империя. [3] Събитията се отнасят към 584 г. [4] Таргитий бил изпращан и преди това като аварски пратеник при византийския император.

ἔπεμπεν. ἧκον δ' ἄμφω ἐς βασιλέα, ῥῆτρα τε καὶ ὁμολογία ἐγίνετο ἦ μὴν εἴκοσι χιλιάδας πρὸς ταῖς ὀγδοήκοντα καταθεῖναι Ῥωμαίους χρυσῶν, ἢ πόλεμον ἀντιλαμβάνειν παραμελήσαντας. τοιγάρτοι αἱ συνθῆκαι δοκοῦσί πως ἀναθάλπεσθαι, καὶ ὁ πόλεμος ἐκεχειρίαν ἐλάμβανεν. μετά τινα δὲ βραχεῖαν χρόνου ῥοπὴν ἡ τῆς εἰρήνης εὐεξία νοθεύεται, καὶ πάλιν Ῥωμαίοις τὸ τῶν Ἀβάρων ἐπιτίθεται φῦλον, ἀλλ' οὐκ ἀναφανδόν, ῥαδιουργικώτερον δέ πως καὶ δολερώτερον. 7. τὸ γὰρ τῶν Σκλαυηνῶν[a] *ἔθνος ἐπαφίησιν, καὶ πλεῖστα τῆς Ῥωμαίων γῆς ἀποκείρεται, καὶ τῶν Μακρῶν μέχρι καλουμένων τειχῶν, οἷα διάττοντες, ἀθρόον προσβαλόντες ταῖς ὄψεσι πολὺν ἀπεργάζονται φόνον. διὸ καὶ δεδιὼς βασιλεὺς τὰ Μακρὰ διεφρούρησε τείχη καὶ τὰς περὶ αὐτὸν τῶν στρατευμάτων πληθῦς ἀπεξῆγε τῆς πόλεως, ὥσπερ ἀξιολογώτατον ἔρυμα περὶ τὸ ἄστυ αὐτοσχέδιον μηχανώμενος. τότε δή, τότε Κομεντίολος οὐκ ἄκομψον ταξιαρχίαν πιστεύεται κατά τε τὴν Θρᾴκην ἐπιὼν ἀπελαύνει τῶν Σκλαυηνῶν τὰ πλήθη, ἀφικνεῖται δὲ καὶ κατὰ τὸν Ἐργινίαν, οὕτω καλούμενον ποταμόν, καὶ ἀδοκήτως ἐπιστὰς τοῖς Σκλαυηνοῖς*[b] *καρτερῶς ἐπιτίθεται καὶ θάνατον πολὺν τοῖς βαρβάροις ἀπεσχεδίασεν. διά τοι τοῦτο καὶ στρατηγὸς ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος αὖθις χειροτονηθεὶς ἀποστέλλεται καὶ Ῥωμαϊκαῖς ἀξίαις λαμπρύνεται τήν τε τοῦ πραισέντου τὴν παρὰ Ῥωμαίοις λεγομένην ἔνοπλον*[c] *ἡγεμονίας τιμὴν ἀποφέρεται. εἶτα περιόντι τῷ θέρει τὰς Ῥωμαϊκὰς συναθροίσας δυνάμεις ἐπὶ τὴν Ἀδριανούπολιν*[d] *φοιτᾷ καὶ συντυγχάνει Ἀρδαγάστῳ*[e] *ἐπισυρομένῳ πλήθη Σκλαυηνῶν*[f] *πολλὰ ἄγρας τε αἰχμαλώτων ἀξιολογωτάτας καὶ λείας λαμπράς· διανυκτερεύσας τε ὄρθριος ἧκε πλησίον Ἀνσίνου*[g] *τοῦ φρουρίου καὶ γεννικῶς βαρβάροις συμπλέκεται. τὸ δὲ πολέμιον πρύμναν τε ἐκρούσατο καὶ ἐς φυγὴν ἐξωθεῖτο καὶ τῆς Ἀστικῆς αὐτῆς ἀπελαύνεται, λευκήν τε τοῖς αἰχμαλώτοις ἡμέραν ἀνέσχε τὸ Ῥωμαϊκὸν ἀνδραγάθημα. ὁ δὲ στρατηγὸς ἐπαιώνισεν ἐπινίκιον καὶ τρόπαιον ἐνιδρύσατο.* (pp. 51,17 — 53,11)

Двамата дошли при императора, сключили договори и се споразумели ромеите да заплатят още двадесет хиляди жълтици към осемдесетте или ако пренебрегнат договора, да приемат войната. И тъй договорите като че били възстановени и войната преминала в примирие. Но след кратко време мирните отношения започнали да се развалят и аварското племе отново нападнало ромеите, обаче не явно, но някак по-хитро и по-коварно. Защото аварите изпратили срещу ромеите народа на славяните. По-голямата част от ромейската земя била опустошена. Славяните, като се устремили чак до така наречената Дълга стена, нападнали с всичките си войски открито и извършили голямо клане. Уплашен от това, императорът поставил охрана по Дългата стена, извел из столицата войските, с които разполагал, и ги наредил набързо около града като някакво най-сигурно укрепление. Именно тогава Коментиол, който бил натоварен с немаловажната длъжност таксиарх[1], настъпил в Тракия и прогонил славянските множества. Той дошел при така наречената река Ергиния[2] и като изненадал славяните, нападнал ги със страшна сила и неочаквано избил много варвари. Поради това [Коментиол], след като бил назначен от императора също и за стратег, изпратен бил на бойното поле, като бил отличѐн с ромейски достойнства и получил така нареченото у ромеите звание на бойните военачалници — презент. Подир това към края на лятото той, като събрал ромейските войски, дошел при Адрианопол, гдето попаднал на Ардагаст[3], който влачел след себе си големи славянски множества, значителен брой заловени пленници и богата плячка. Като пренощувал, дошел в зори близо до крепостта Ансин[4] и завързал упорито сражение с варварите. Неприятелят се оттеглил бавно, после бил обърнат в бягство и прогонен от самата Астика. Така за пленниците поради ромейската храброст настъпил бял ден. Стратегът пък заповядал да изпеят победна песен и да издигнат победен знак.[5]

---

[a] *Σκλαυηνῶν* LV pr. m. *Σκλαβηνῶν* V manu corr. et vulg. *Σκλαβήνων* Phot. [b] *Σκλαυηνῶν* pr. m. V *Σκλαβηνῶν* V manu corr. item v. 21. [c] *ἐνόπλου*? de Boor. [d] *Ἀδριανούπολιν* V *Ἀδριανοῦ πόλιν* vulg. [e] *Ἀρδαγάστῳ* V *Ἀνδραγάστῳ* vulg. [f] *Σκλαυηνῶν* pr. m. V *Σκλαβηνῶν* V manu corr. [g] *Ἀνσίνου* V *Ἐνσίνου* vulg.

---

[1] Длъжността таксиарх е еднаква с длъжността трибун. Вж. *Grosse*, op. cit., p. 145 sq. [2] Река Ергиния е дн. р. Еркене (в Източна Тракия). [3] За формата на това име вж. посочванията у *P. Kretschmer*: Archiv f. slav. Phil., XXVII (1905), p. 231. [4] Местоположението на крепостта Ансин е неизвестно. [5] Тук Теофилакт Симоката архаизира: победни знаци са били издигани в древността.

3. De Avarum incursionibus citra Danubium factis

I 8. *Μετοπώρου δ' ἀρχομένου πάλιν οἱ βάρβαροι τὰς συνθήκας διέχεον τήν τε ὁμαιχμίαν εἰς τὸ φανερὸν ἀνδραποδίζονται. λέξω δὲ τὴν αἰτίαν, οὐδ' ἀναίνομαι. Σκύθης ἀνὴρ Βοοκολαβρᾶ*[a] *τὴν ἐπωνυμίαν περιαγόμενος (εἰ δέ τι καὶ τῆς προσηγορίας τὸ σαφέστατον ὑπογλίχῃ μαθεῖν, παραυτίκα πρὸς τὴν Ἑλλάδα φωνὴν μετοχετεύσω τὸ ὄνομα. μάγον, ταὐτὸν δὲ φάναι ἱερέα, τὴν τῶν Σκυθῶν ἐπὶ τὴν εὐγενίδα μεταμορφοῦντες φωνὴν τῆς ἑρμηνείας τευξόμεθα), οὗτος ἔδρα τὸ τηνικαῦτα καιροῦ φιλοκίνδυνον τόλμημα. παρευνάζεται γὰρ ἑνὶ τῶν τοῦ Χαγάνου γυναίων ἡδονῇ τε βραχείᾳ δελεασθεὶς εἰς μεγάλας ἄρκυς θανάτου ἐμπέπηχεν. ὑποτοπήσας δὲ μή που τὸ κακὸν φωραθείη καὶ περίβλεπτον ὠδίνοι τὸν ἔλεγχον, ὑποπείσας ἐκ τῶν ὑπηκόων Γηπαίδων ἄνδρας ἑπτὰ τὴν φυγὴν ἐπὶ τὸ ἀρχέγονον ἐπεποίητο φῦλον. Οὖννοι δ' οὗτοι προσοικοῦντες τῇ ἕῳ, Περσῶν πλησιόχωροι, οὓς καὶ Τούρκους ἀποκαλεῖν τοῖς πολλοῖς γνωριμώτερον. καὶ οὖν διαπορθμεύων τὸν Ἴστρον, ἐπὶ τὴν Λιβιδινῶν πόλιν*[b] *φερόμενος, ἁλοὺς ὑπό τινος τῶν Ῥωμαϊκῶν ἡγεμόνων τῶν ἐς φρουρὰν συντεταγμένων τοῦ Ἴστρου τό τε γένος ἐδήλου καὶ τὰς πάλαι διατριβὰς καὶ τὴν ἐντεῦθεν ἐπελαύνουσαν ἡδονήν. ἐπεὶ δὲ πιθανὸς ἐδόκει τῇ διηγήσει τοῦ ἀτυχήματος, παρὰ τὸν αὐτοκράτορα ὑπὸ τοῦ ἡγεμόνος παραπέμπεται. κἀντεῦθεν ἐδόκουν αἱ Ῥωμαϊκαὶ σπονδαὶ διασχίζεσθαι, καὶ παραγυμνοῦται ὁ πόλεμος, ἔτι Ταργιτίου*[c] *τοῦ βασιλικοῦ ἐπιβαίνοντος ἄστεος ἐν πρέσβεων μοίρᾳ καὶ τὸν ἐγκύκλιον πλοῦτον παρὰ Ῥωμαίων ὑποθερίζοντος, ὃν αἱ συνθῆκαι τῷ Χαγάνῳ ἀν' ἔτος ἐβλάστανον ἕκαστον. τοῦτό τοι καὶ βασιλέα οὐκ ἀπὸ τρόπου πρὸς ὀργὴν ὑπηρέθιζεν οὐχ ἥκιστα φενακίζεσθαι ὑπὸ τῶν Ἀβάρων διανοούμενον, τοῦ μὲν ἐξαιτοῦντος τὸν ἐγκύκλιον πλοῦτον καὶ τὰς εἰρηναίας προσόδους, τοῦ δὲ μὴ ἀτρεμοῦντος, ἀλλὰ τὴν Εὐρώπην δῃοῦντος καὶ ἀναστάτους ποιουμένου τὰς πόλεις. ἐξοστρακίζεται γοῦν ὁ Ταργίτιος*[d] *ἐπὶ τὴν Χαλκίτιδα νῆσον ἐπὶ μῆνας σκληραγωγούμενος*

[a] *Βοοκολαβρᾶ* lit. e *Βοοκαλαβρᾶς* pr. m. V *Βοοκολοβρᾶ* Ind. lib. I, 18 Phot. m. corr. *Βολοκαλάβρα* L *Βοκολαβρά* vulg. [b] *λιβίδινον* L. [c] *Τάργιτα* L. [b] *Ταργίτας* L.

3. Аварски нападения отсам Дунава

Когато започнала есента, варварите отново нарушили договорите и открито потъпкали съюза. Аз ще кажа причината, без да крия. Един скит, с прозвището Бооколабра[1] — ако пък някой иска да узнае съвсем точното значение на думата, веднага ще преведа името на гръцки език; като превърнем езика на скитите в благородния гръцки език, ще получим превода „маг", сиреч жрец — по това време извършил дръзка и много опасна постъпка: като спял с една от жените на хагана, примамен от краткотрайно удоволствие, оплел се в големите мрежи на смъртта. От страх, да не би някак злодеянието му да бъде разкрито и да претърпи наказание, убедил седем души от подвластните гепиди[2] да избяга с тях при първоначалното си племе. Това са хуни, които живеят на изток, в съседство с персите, и са известни повече под името турки. И тъй той, след като преминал Истър и стигнал до града Либидин[3], бил уловен от едного от ромейските военачалници, на които било възложено да пазят Истър. Той открил както произхода си, така и предишното си местопребиваване, а също и удоволствието, което го прогонило оттам. А понеже разказът за нещастието му вдъхвал доверие, той бил изпратен от военачалника при императора. Вследствие на това изглеждало, че договорите за мир са нарушени от ромейска страна,[4] та войната започнала открито още когато Таргитий встъпвал в царския град в качеството си на пратеник, за да прибере от ромеите обичайния данък, който според условията за мир трябвало всяка година да дават на хагана. Естествено това възбудило гнева на императора, който мислел, че е твърде много мамен от аварите, понеже, от една страна, Таргитий] изисквал годишния данък по договора за мир, а, от друга страна, [хаганът] не стоял мирен, но опустошавал Европа и разрушавал градовете. Затова Таргитий бил заточен на остров Халкитида[5], где-

[1] Споменатият тук Бооколабра (турската форма на името гласи bo-qo-labur) е бил шаман, сиреч езически жрец, заклинател. Общо вж. *Marquart*, Chronologie, p. 41. — *Moravcsik*, op. cit., II, p. 92. — *Grousset*, op. cit., p. 227. — *Raonyi*, A Bookolabrâs névhez (=Magyar Nyelv, XXXVI (1940), p. 291 sq.). [2] Страната на гепидите е била завзета от аварите. Срв. тук стр. 244—246. [3] Местонахождението на града Либидин е неизвестно. [4] Според мирните условия, предадени от Менандър, Бооколабра е трябвало да бъде предаден на аварския хаган. [5] Остров Халкитида е дн. остров Халки, един от Принцовите острови в Мраморно море.

ἕξ, καὶ μέχρι τούτου ὁ τοῦ βασιλέως θυμὸς ὑπεφλέγμαινεν· ἠπειλεῖτο γὰρ καὶ θάνατος κατὰ τοῦ πρέσβεως δογματίζεσθαι. οἱ δ' ἀμφὶ τὸν Χαγάνον τῶν τε Σκυθῶν καὶ Μυσῶν[a] τοὺς περιοίκους ἐλυμήναντο πάντας εἷλόν τε πόλεις πολλάς, τήν τε Ῥατηρίαν[b] καὶ Βονώνειαν καὶ Ἄκυς καὶ Δορόστολον[c] καὶ Ζαλδαπὰ[d] καὶ τὰ Παννασὰ καὶ Μαρκιανούπολιν καὶ Τρόπαιον. πράγματα δέ οἱ πολλὰ παρέσχετο ἡ ἐγχείρησις· οὐ γὰρ ἀνιδρωτὶ καὶ ἀπεριμερίμνως τάδε παρεστήσατο τὰ πολίσματα, καίτοι μεγάλης ἐπικουρούσης ἐπιπνοίας αὐτῷ τῆς ἀθρόας ἐπιφοιτήσεως, ἥτις ἐς τὰ μάλιστα ἀνανταγωνίστῳ κακῷ τῇ ῥαθυμίᾳ κατέχεται. βασιλεὺς δὲ Κομεντίολον στρατηγὸν ἀνίστησι καὶ τῆς πάσης ἡγεμονίας κηδεμόνα τουτονὶ προεστήσατο. Ἀλλ' ἐπεὶ περί γε τῶν Οὔννων τῶν πρὸς τῷ Ἴστρῳ βιούντων τὰ προαύλιά μοι τῆς ἱστορίας γεγένηται, ἄγε δή, ἄγε καὶ τὰς Περσικὰς πράξεις τῇ τῆς διηγήσεως ἀνατινάξωμεν φόρμιγγι. (pp.53,12—55,11)

то бил държан при твърде лоши условия цели шест месеца, докато траял гневът на императора, защото имало опасност на пратеника да бъде наложено дори смъртно наказание. А войските на хагана измъчвали жителите на Скития и Мизия[1] и превзели много градове: Рациария, Бонония, Акве[2], Доростол, Залдапа, Панаса[3], Марцианопол и Тропеум. Този поход му създал много грижи, защото той завладял тези градове не без труд и усилия, при все че му съдействувало едно много благоприятно обстоятелство, което се крие в най-непреодолимото зло — безгрижието. Императорът пък назначил за стратег Коментиол и го поставил началник на цялото военно ръководство.[4] Но след като [с разказа] за хуните, които живеят край Истър, завърших въведението в историята си, нека вече да пристъпим към повествованието за персийските дела.

4. *De clade in Thracia ab Avaribus accepta*

II 10. Τούτῳ δῆτα τῷ ἐνιαυτῷ Κομεντίολος ἐπὶ τὴν Ἀγχίαλον ἧκε συναγείρει τε τὸ στράτευμα τούς τε ἀλκιμωτάτους τοῦ πλήθους διευκρινήσας τῆς ἀχρήστου δυνάμεως διεχώριζεν. τρεῖς δὲ τάξεις συντέταχε καὶ τρίχα ἀνὰ τοὺς βαρβάρους διέσπειρεν· καὶ τοῦ μὲν δεξιοῦ λόχου ταξιαρχεῖν Μαρτίνῳ παρεκελεύετο, Κάστον δὲ λοχαγὸν τοῦ ἑτέρου κέρατος προεστήσατο· τὸ δὲ μεσαίτατον τῆς δυνάμεως ὁ στρατηγὸς ἀνελάμβανεν. ἡ δὲ πληθὺς τῆς μαχίμου δυνάμεως ἓξ χιλιάδες ὑπῆσαν· αἱ γὰρ τέτταρες διὰ κακίαν ψυχῆς ἦσαν ἀπόμαχοι, ἃς καὶ προσέταττεν ὁ στρατηγὸς μετά γε τῆς ἀποσκευῆς διὰ φυλακῆς ἔχειν τὸν λεγόμενον χάρακα. ὁ μὲν οὖν Κάστος τὸ ἑαυτοῦ ἀράμενος σύνταγμα τὰ τῆς χώρας περιενόστει λαιά, ἧκε δὲ ἐπὶ Ζαλδαπὰ ἐπί τε Αἷμον τὸ ὄρος. ἀτὰρ ἀδοκήτως τοῖς βαρβάροις ἑωθινὸς κατεσπίλασεν ἀφράκτους τε εὑρόμενος ἐνευδοκίμει τῷ δόρατι περίδοξόν τε ἀπεφέρετο τρόπαιον· τοῦ γὰρ πλήθους τῶν βαρβάρων ἀποδασμὸν διέφθειρε μέγιστον. καὶ οὖν λαφύροις πολλοῖς τὴν ἀριστείαν ἀνεκαλλώπιζεν ἀποίσειν τε ὑπασπιστῇ ἐδίδου τινί. ὡς εἴθε μὴ ὤφελεν·

[a] καὶ Μυσῶν om. L. [b] Ῥατηρίδαν L. [c] Δορόστυλον V. [d] Σαλπαδά V Σαλπάδα L.

4. *Аварите търпят поражение в Тракия*

През тази година[5] Коментиол дошел в Анхиало, събрал войската и като отбрал от нея грижливо най-храбрите воини, отделил ги от негодната войска. Съставил след това три отреда и ги пратил поотделно срещу варварите[6], като заповядал на Мартин да стане таксиарх на дясната дружина, а за дружинен началник[7] на другото крило поставил Каст. Самата среда пък на войската поел стратегът. Броят на бойните сили бил шест хиляди души, тъй като четирите хиляди поради малодушие били негодни за война. На тях стратегът заповядал да пазят заедно с обоза и така наречения стан. И тъй Каст, след като вдигнал своята войска, заобиколил страната от ляво и дошел при Залдапа и при планината Хемус. Рано сутринта той нападнал неочаквано варварите и като ги сварил невъоръжени, прославил се с копието си и спечелил бляскава победа, понеже унищожил по-голямата част от пълчищата на варварите. Той увенчал подвига си с голяма плячка, която предал на един оръженосец да я отнесе. Но добре е да

[1] Сиреч жителите на дн. Добруджа и Северна България. [2] Тук градът Aquae в Горна Мизия е означен с името Акис. Вж. *Tomaschek*: PWRE, II, coll. 294—295. [3] Градът Панаса е бил разположен при сливането на двете Камчии. Вж. *Jireček*, Die Heerstrasse, p. 146. [4] Сиреч назначен бил за magister utriusque militiae. За това срв. *Grosse*, op. cit., p. 180 sq. [5] Отнася се за събитията през 585 г. Общо вж. *Ст. Станојевић*, Византија и Срби, I, Нови Сад, 1903, стр. 187 сл. — *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 450 сл. [6] Става дума за аварите. [7] С наименованието λοχαγός се обозначава дружинен началник. Тук обаче това название е употребено вместо таксиарх, тъй като по-нататък в изложението Каст е назован с тази титла.

τοῦτον γὰρ ἀφαιροῦνται τὴν προνομὴν ἐναθροισθέντες τῇ ὑστεραίᾳ οἱ βάρβαροι. Μαρτῖνος δ' ἐς τὰ περὶ Τόμεα τὴν πόλιν[a] γενόμενος ἐνθάδι τὸν Χαγάνον τό τε Ἀβαρικὸν αὐλιζόμενον ἐπεσκόπευεν. ἐλλοχῶσι γοῦν οἱ Ῥωμαῖοι καὶ ἀθρόον καρτερῶς ἐπιτίθενται. καὶ ὕφαλός τις ἐνῆν τοῖς βαρβάροις ὁ θάνατος, ἥ τις ἄμπωτις ἐξαπιναίως καταρροφοῦσά πως τὸ πολέμιον. ὁ δὲ Χαγάνος παράδοξόν τι ἕρμαιον τὴν σωτηρίαν ἠυτύχησε καὶ φυγῇ συνέριθος ἦν· ἐλάνθανε γὰρ νῆσος ἐν τῇ λίμνῃ τὸν βάρβαρον διασώζουσα. ἦ γὰρ ἂν ἥλω καὶ περίδοξον ἐγεγόνει Ῥωμαίοις ζωάγριον. μέγιστος γὰρ οὗτοσὶ καὶ ὀνομαστότατος τοῖς βαρβάροις ἐνέσκηψε κίνδυνος. ἦν δ' ἄρα τἀληθὲς καὶ παρὰ τῶν αὐτομολησάντων Ἀβάρων πέμπτῃ ἡμέρᾳ νοσφίσασθαι. καὶ δῆτα ἀνέζευξεν ἐξ ἑωθινοῦ ὁ Μαρτῖνος, ἔνθα τῷ στρατηγῷ τῇ προτεραίᾳ διώριστο, ὡμορρόθει δὲ καὶ Κάστος ἐς ταὐτὸν Μαρτίνῳ γενόμενος. πλείστης τε δυνάμεως ἐδίδοσάν τε καὶ ἀντελάμβανον τῇ συντυχίᾳ παρ' ἑαυτῶν τὰ συντάγματα ἀσυλίαν ἐχυρωτάτην εἰληχότες διὰ τὴν σύμμιξιν. 11. Κομεντίολος δὲ τὴν ὁμολογίαν ἀποπεμψάμενος τάς τε πρὸ τῆς προτεραίας συνθήκας οὐδέν τι διεπράξατο ἐς ἐντρέχειαν βλέπον, οὔτε ὡς τὸν Κάστον καὶ Μαρτῖνον ἀπῴχετο διὰ τὸ πλῆθος βαρβάρων ἐς νῶτα διασύρεσθαι καὶ ἐν τροπαίῳ συμπλέκεσθαι. λόγος δὲ καταιτιᾶται καὶ Ῥουστίκιον συντάγματός τινος ἡγεμονεύοντα τῷ στρατηγῷ ὑποτίθεσθαι ὀλιγώρως ἔχειν περὶ τὴν ἄφιξιν καὶ παραμελεῖν τῆς ἐς Μαρτῖνον καὶ Κάστον ἀντανόδου διά τε τὸ τῆς τύχης ἀσαφὲς καὶ δυσέφικτον, τήν τε βασιλέως γνώμην μὴ οὕτως ἔχειν, καὶ τηλικούτοις μὴ ἐγχειρεῖν κινδύνοις ἐπείγουσαν. καὶ δῆτα ἐξεδίδου ὁ στρατηγὸς Ῥουστικίῳ τὰ ὦτα, καὶ τὸ σπουδαζόμενον τῇ ῥαθυμίᾳ ἐγίνετο. Μαρτῖνος δὲ καὶ Κάστος ἐς Μαρκιανοῦ πόλιν τὸν στρατηγὸν ἥκειν πυθόμενοι παρ' αὐτὸν ἐπανήεσαν. ἡλίου δ' ὑπαρχομένου τῆς κυκλικῆς τῆς φωσφόρου δινήσεως, πανστρατιᾷ Κομεντίολος ἐπὶ τὸν ἴδιον ἐχώρησε χάρακα, ἔνθα καὶ τοὺς ἀπολέκτους τοῦ Ῥωμαϊκοῦ καταλελοίπει στρατεύματος. μετ' ἐκεῖνο δῆτα ἐπὶ τοὺς στενωποὺς τοῦ Αἵμου στρατοπεδεύεται, ἐπί τε τοὺς γηλόφους καὶ τοὺς ἐφ'

[a] τὸ μέα τὴν πόλιν V τὴν Νέαν πόλιν vulg.

не беше станало това, защото на следния ден варварите в голям брой го нападнали и отнели плячката му. Мартин пък след като дошел в околностите на града Томи, узнал, че там са се разположили на стан хаганът и аварската войска. Тогава ромеите ги издебнали и ги нападнали внезапно с всичката си сила. Така смъртта дошла за варварите като изневиделица, като че ли отлив погълнал някак внезапно врага. Хаганът пък имал щастието неочаквано да се спаси и взел участие в бягството. Имало в езерото един остров,[1] на който варваринът се спасил. Инак и той щял да бъде пленен и откупът за него щял да бъде славен за ромеите, понеже това би било за варварите най-голямата и най-значителната загуба. Истината за това могла да бъде узната едва на петия ден, и то от бегълците авари. Тогава рано сутринта Мартин се завърнал там, гдето предния ден стратегът му бил определил. На същото място дошел и Каст и се съединил с Мартин. С тая среща войските увеличили извънредно много своята сила и със сливането си станали съвсем неуязвими. А Коментиол се бил отказал от думата си и от споразумението от по-предния ден и не извършил нищо уместно, нито отишел при Каст и Мартин, за да разкъса варварското множество откъм тила и да се съедини с тях след победата. А мълвата обвинявала и Рустикий, който началствувал един отред, че бил внушил на стратега да не си дава труд да отива да среща Мартин и Каст, понеже благоволението на съдбата е неизвестно и несигурно, и мнението на императора било да не се излага на толкова големи опасности. И наистина стратегът дал ухо на Рустикиевите думи и се отнесъл лекомислено към дълга си. Мартин и Каст, щом узнали, че стратегът е дошел в Марцианопол, отишли при него. Когато слънцето започнало кръга на светлоносното си движение,[2] Коментиол се прибрал с цялата си войска в своя стан, гдето бил оставил негодните ромейски войници. След това той се разположил на стан при тесниците на Хемус, като се изкачил по хълмовете и по високите котловини. Това място е наречено на езика на

[1] Не е ясно дали става дума за някакъв остров в съседните до Кюстенджа езера или за остров в Дунава или в Дунавското блато. [2] Значи при изгрев слънце.

ὕψους αὐλῶνας ἀνάγων. Σαβουλέντε δὲ Κανάλιον[a] *ὁ τόπος ὠνόμασται ἐπιχωρίῳ προσηγορίᾳ τινί. ἀλλὰ φέρε τοῦτον ὑπογράψωμεν τῷ λόγῳ καὶ φραστικῇ τινὶ δυνάμει διαμορφοῦν ἐγχειρήσωμεν. χῶρος δ᾽ οὗτος πάγκαλος καὶ μετέωρος, ἀνὰ τὸ τοῦ ὄρους μεσαίτατον ὕπτιος τὴν θέσιν, πεδίον καθειμένον, ἀνθοφόροις προσαυλαῖς ἅπαν κατάκομον. λειμῶνες δὲ τούτῳ χλοάζοντες ὀφθαλμῶν ἑορτὴ καὶ ἑστίασις. διατριβαὶ δὲ αὐτῷ κατάσκιοι, τῷ λασίῳ τῆς ὕλης τὸν ἐπιβάτην ἐγκρύπτουσαι καὶ πολλὴν ἀλέαν μεσημβρίας ὥρᾳ τοῖς ἐντυγχάνουσιν ἀποτίκτουσαι, ὁπότε ταῖς ἡλιακαῖς ἀκτῖσι καὶ τὰ τῆς γῆς ἐνδόμυχα κατηθάλωται. καὶ ἔστιν ὁρᾶν μὲν ἡδύ, εἰπεῖν δ᾽ οὐ ῥᾴδιον. περιρρεῖ δὲ τὸν τόπον ὑδάτων ἀφθονία, μήτε τὸν πίνοντα παραλυποῦσα ταῖς ὑπερβολαῖς τῆς ψυχρότητος, μήτε τὸν ψυχάζοντα ἀποκναίουσα διὰ τὸ τῆς ὁμιλίας ὡς ἔπος εἰπεῖν μαλθακώτερον. ξεναγωγοῦσί τε ὄρνιθες τοὺς θεατὰς τοῖς μέλεσι μουσικώτερον ἐν τοῖς νεοβλάστοις τῶν δένδρων ὀχούμενοι, ᾄδουσί*[b] *τε αὐτοῖς νηπενθές τε ἄχολόν τε, κακῶν ἐπίληθον ἁπάντων, καὶ πολλὴν τὴν ἀλυπίαν τοῖς ὁδίταις ταῖς ᾠδαῖς παραπέμπουσιν. ὁ δὲ κιττὸς καὶ ἡ μυρρίνη καὶ ἡ σμῖλαξ μετὰ τῶν ἄλλων ἁπάντων ἀνθῶν καλλίστῃ τινὶ συμφωνίᾳ τρυφὴν ἄϋλόν τινα ταῖς ὀσμαῖς τελεσφοροῦσι κομιδῇ ἀφθονώτατα, καὶ καταπλουτοῦσι ταῖς εὐωδίαις τὸν ἐνδημήσαντα ὥσπερ τινὶ φιλοξενίας ἀρίστῳ θεσμῷ παρασκευὴν θυμηδίας τινὰ τοῖς φοιτηταῖς προσφερόμενοι. ἔνθα δὴ τῇ προτεραίᾳ, ἅμα τῇ ὑστεραίᾳ τὸ στρατόπεδον προσέταττεν ὁ στρατηγὸς ἐναυλίζεσθαι. περὶ τὴν ξυλίνην δὲ γέφυραν τοῦ γείτονος ποταμοῦ ἀνιχνεύειν τὸ Ἀβαρικὸν ἐξ ἑωθινοῦ λοχίτῃ γε ὄντι Μαρτίνῳ ὁ στρατηγὸς ἐγκελεύεται ἐπισκοπεῖν τε, εἴγε διεπεραιώθη τὸν ῥοῦν τὸ πολέμιον, Κάστον δὲ κατὰ τὴν λιθίνην διάβασιν ἀνερευνᾶσθαι τὰ τῶν πολεμίων κινήματα, πῶς τε ἔχουσι γνώμης, καὶ πρὸς τὸ ἀντιπέρας εἴγε στρατοπεδεύοιντο. ἀλλ᾽ ἐπεὶ Μαρτῖνος ἐτεθέατο διαπεραιοῦσθαι τὸν ῥοῦν ὅσον οὔπω τὸ πολέμιον μέλλον, παλίνορσος οἷα ἐπανῆκε καὶ συνέρρει τοῖς ἀμφὶ τὸν Κομεντίολον στρατεύμασιν. ὁ δὲ Κάστος ὑπεσβαίνων*[c] *τόν τε ποταμὸν διεπεραιώσατο καὶ εἰς τὸ πέραν ἀφικόμενος συγγίνεται τοῖς προθέουσι τῶν ἀντιπάλων*

[a] *σαβουλέντε δεκανάλιον* V. *Σαβουλὲν δὲ Μανάλιον* vulg. [b] Homer. Od. IV, 221. [c] *ὑπεσβαίνων* V *ὑπεκβαίνων* vulg. *ἐπεσβαίνων* de Boor.

туземното население[1] Сабуленте Каналион[2]. Но нека да го опишем с думи и да се опитаме да го изобразим със средствата на езика.[3] То е много красиво и високо стръмно поле, което се простира дори до билото на планината, цяло обкичено с цветни градини. Неговите зелени поляни са празник и пиршество за очите. Там има сенчести кътчета, гдето пътникът се скрива в гъсти дървета. Те са същинско убежище за тия, които се намерят там по пладне, когато дори вътрешността на земята изгаря от слънчевите лъчи. За гледане е приятно, но за описване е мъчно. Изобилни води текат около мястото, които нито са толкова студени, та да вредят на този, който пие, нито измъчват тоя, който се разхлажда, понеже са пивки. Птичките, накацали по младите клонки на дърветата, посрещат посетителите с приятни песни; те им пеят безгрижно и весело, правят ги да забравят всичко лошо и с песните си им премахват всякаква скръб. Бръшлянът, миртът и тисът създават заедно с всички други цветя в пълна хармония най-изобилно с дъха си безплътен разкош и обогатяват с благоуханията си този, който е там, като че ли поднасят на посетителите приготовление за веселба съгласно с някакъв отличен закон за гостоприемството. Стратегът заповядал там именно войската да прекара и следния ден. Той поръчал на Мартин, който от ранна сутрин бил в засада, да следи аварите около дървения мост на съседната река[4] и да наблюдава дали неприятелят е преминал реката, а на Каст — да разузнае при каменния брод движенията на неприятелите, какви намерения имат и дали ще се разположат на стан на отвъдната страна. Обаче когато Мартин забелязал, че неприятелят се готви всеки момент да премине реката, завърнал се назад по възможност най-бързо и се съединил с войските на Коментиол. Каст пък, като се промъкнал, преминал реката и след като дошел на отвъдния бряг, срещнал

[1] С израза *ἐπιχώριος (πάτριος) γλῶττα φωνή, προσηγορία* Теофилакт Симоката означава латинския език като официален език, разпространен по цялата Византийска империя и като език на прадедите римляни, тъй като византийците се смятали за техни потомци и наследници. По въпроса вж. *Γ. Κόλιας, Τόρνα — ἐπιχώριος γλῶσσα* (*Ἐπετηρὶς ἑταιρείας Βυζαντινῶν σπουδῶν*, XIV (1938), p. 298 sq.). — *H. Zilliacus,* Zum Kampf der Weltsprachen im oströmischen Reich. Helsingfors 1935. [2] За това название вж. *Iv. Dujčev,* Bemerkungen zu byzantinischen Historikern (B. Z. XLI, 1 (1941), p. 1). — *Ив. Дуйчев,* Проучвания върху българското средновековие. СбБАН, XLI, 1 (1945), стр. 168, бел. 2; той го отъждествява погрешно с Анхиалското поле. Срв. *Bury,* History, II, p. 181 n. L. — *Бешевлиев,* Две бележки към текста на Теофилакт Симоката, СпБАН, LXXI (1950), стр. 212. [3] Това описание навярно почива отчасти на Елиановото описание на прохода Темпе в Гърция. Вж. *Aelian,* Var. hist., III, I. — Срв. *Иречек,* Пътувания, стр. 810—811. [4] Тази река е навярно Pannyssos, сиреч Камчия, и то в долното ѝ течение. Вж. *Lebeau -S. Martin,* Histoire, X, p. 250. — *Кулаковский,* пос. съч., II, стр. 451.

καὶ ῥωμαλεώτερον ἅπαντας τῷ ἀκινάκῃ διώλεσεν. δράσας δὲ τὰ τοιαῦτα οὐχ οἷός τε ἦν τὴν παροῦσαν εὐπραγίαν διαφυλάξασθαι σκαιοῦ τινος δαίμονος ὑποθήκαις. οὐκ ἀνέζευξε γὰρ ἐπὶ τὸν Κομεντίολον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν ξυλίνην ἀποιχόμενος γέφυραν συμπαρομαρτεῖν ἐπειρᾶτο Μαρτίνῳ. ἐπεὶ δὲ διητύχησε τοῦ βουλήματος, ἡλίου δυομένου ἐπαννύχιζε κατὰ τὸν χῶρον. τῇ δ' ἐπιούσῃ διενυκτέρευε τὸ πολέμιον καὶ διὰ τῆς ξυλίνης γεφύρας εἰς τὸ πέραν διεπορθμεύετο· οὐ γὰρ οἷόν τε ἦν ἄλλως διαπεραιοῦσθαι τὸ ῥεῖθρον. ἀγχιβαθὴς γὰρ ὁ ποταμὸς ἐπεφύκει πελαγίζων τε τῷ ῥωθίῳ τοὺς ἐπιβαίνοντας τῆς πορείας ἀπεῖργεν. συννεύοντος δὲ καὶ Κάστου ὡς τὰ οἴκοι καὶ ἀνταναγομένου ἐπὶ τὸ στρατόπεδον, ἀντιμέτωπον τὸ δυσμενὲς συνεκύρησε πλῆθος, καὶ δυσάντητον ἦν τὸ κακὸν καὶ σοφίσματος ἄμοιρον. 12. ἀτὰρ ἱδρὼς περιέρρει τῷ Κάστῳ, ἀπορίᾳ δὲ τὴν ψυχὴν κατεβάλλετο, ὠρρώδει τε καὶ ἐδεδίει, καὶ ἐς μέγα κακοῦ τὰ τῆς συμφορᾶς εἶχε τὴν πρόοδον. περισχίζεται δὲ παραυτίκα τὸ σύνταγμα, καὶ ἄλλος ἄλλῃ, ὡς εἶχε δειλίας, ἐτράπετο, καὶ οἷα πτῶκές τινες ἢ νεβροὶ κυνηγέτου ἐπιβουλὰς παρωθούμενοι πρὸς τὰ τέμπη παρεκρύπτοντο, ἐγκεκορδυλημένοι τοῖς ἄλσεσιν. ἁλόντες δέ τινες τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ὑπὸ τῶν Ἀβάρων ἀνήκεστά τε ᾐκίζοντο καὶ ἄλλας ἄλλοτε στρεβλώσεων ἐπινοίας ὑπέμενον. ἠπειλεῖτο δ' αὐτοῖς καὶ τρόπος θανάτου πικρότατος, εἰ μὴ τὸν Κάστον ὅπῃ καὶ τύχῃ τραπέντα παραδηλώσωσιν. τοιγαροῦν καθομολογοῦνται δακτυλοδεικτοῦσί τε τὸν Κάστον οἷά πως ἐπιφυλλίδα τινὰ ἐν μέσῳ τῆς ὕλης ἀποκρυπτόμενον. καὶ οὖν ἐζωγρεῖτο ὁ ταξιάρχης καὶ λιπαρόν τι κύρμα τοῖς πολεμίοις ἐγίνετο. ἀλλὰ καὶ πλείστη ἀπόμοιρα τοῦ στρατεύματος ἅμα τῷ Κάστῳ ὑπὸ τῶν δυσμενῶν συνεσφίγγετο.

авангарда на противниците и храбро избил всички с меча си. След като извършил такъв подвиг, той по внушение на някой зъл демон не можал да запази сегашния си успех, тъй като не се завърнал при Коментиол, а като отишел при дървения мост, помъчил се да се присъедини към Мартин. Обаче като не успял в намерението си, понеже слънцето залязвало, той пренощувал на това място. Но на следния ден неприятелят, след като пренощувал, преминал по дървения мост на отвъдната страна. Защото реката не могла да се премине другояче: тя била дълбока и понеже приличала на море, задържала с вълните си тия, които искали да я преминат. Каст пък, когато решил да се завърне и поел за лагера, озовал се срещу вражеските пълчища; мъчно било да се излезе срещу това зло и да се избегне с хитрини. Каст се обливал в пот, недоумявал в душата си, боял се и се страхувал и нещастието го водело към голямо зло. Отредът му веднага се разпръснал и всеки, обхванат от страх, побягнал накъдето му видят очите — и като зайци или еленчета, преследвани от ловеца, те се скривали в тесниините и потъвали в горите. Някои от ромеите обаче били пленени от аварите. Те били най-страшно измъчвани и търпели различни нечувани изтезания. Заплашвали ги и с най-жестока смърт, ако не посочат къде е избягал Каст. Те се съгласили на това и посочили с пръст Каст, който се бил скрил в средата на гората като някакъв грозд под лист. И така таксиархът бил уловен — тлъста плячка за неприятелите. Заедно с Каст обаче била пленена и по-голямата част от войската.

Ὁ δὲ πόλεμος ἐπίδοσιν μᾶλλον ἐλάμβανε καὶ πρὸς τὸ λαβρότερον ἐξεκαίετο. ὁ γὰρ Χαγάνος ὥσπερ ἀπό τινος ἀφετηρίας κακῶν ἐπαφίησι στρατιὰν πολλήν, ὅπως τὴν Θράκην διατέμηται πᾶσαν. ἐνάλλεται τοίνυν ἐπὶ προνομὴν τὸ πολέμιον διὰ τῶν τῆς Μεσημβρίας ὁρίων, καὶ δῆτα τοὺς φύλακας (πεντακόσιοι δ' οὗτοι, περιφρουροῦντες τὰ ἐχυρώματα) ἡρωϊκώτερον παραταξαμένους ἀνεῖλον. Ἀνσιμοὺθ[a] δέ τις ταξίαρχος (πεζικοῦ δὲ οὗτος στρατεύματος ἡγεμόνευε περὶ τὴν Θράκην ἐνδιατρίβοντος), ὁπηνίκα ᾔσθετο τὸ Ἀβαρικὸν ἐπιφοιτῆσαν, ἠθροίκει τὴν στρατιὰν καὶ πρὸς τὰ Μακρὰ τείχη διέσωζεν. αὐτὸς δ' ἐπὶ τὸ οὔραιον τῆς δυνάμεως ἐτύγχανεν ὢν συνώθει τε πρὸς τὸ εἴσω τὸ στράτευμα.

Войната все повече се разраствала и се разгаряла с още по-голяма сила, защото хаганът като че ли от някакъв адски склад вадел множество войски и ги пращал да опустошават цяла Тракия. Неприятелят нахлул с цел да граби през стените на Месемврия и, разбира се, избил пазачите (те били петстотин души и пазели укрепленията), които се съпротивлявали много храбро. А един таксиарх, на име Ансимут, който стоял начело на пехотната войска, установена в Тракия, когато узнал, че аварите са нахлули, събрал своята войска и избягал към Дългата стена. Сам той се намирал в опашката на войската и тикал войниците си към вътрешността. Затова именно бил хванат жив от варварите: той бил пле-

[a] *Ἀν σιμοὺθ* V.

τοῦτό τοι καὶ ζῶντα τοῖς βαρβάροις ἀπέδοτο. ἕλω γὰρ καὶ πρόχειρον θήραμα τοῖς προθέουσι τῶν πολεμίων ἐγίνετο· οὐ γὰρ τὰ νῶτα διὰ φυλακῆς εἶχεν ὁ δείλαιος. μετ' ὀλίγον δ' ὁ Χαγάνος καὶ τὴν λοιπὴν τοῦ πλήθους ἀπόμοιραν τῇ Θρᾴκῃ προσέχεε διὰ πλείστων τε τόπων τὴν εἴσβασιν ἐπεποίητο, σκαιόθεν δ' οἱ ἀμφὶ τὸν Κομεντίολον ἐστρατοπεδεύοντο. διά τοι τοῦτο ἀποκρύπτονται οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς ταῖς ὕλαις τοῦ Αἵμου, τό τε πολέμιον παρῄει εἰς πλείστας ἀνὰ τὴν Θρᾴκην διασπείρεσθαι μοίρας. τρίτῃ δ' ἡμέρᾳ ὁ Κομεντίολος τοὺς λοχαγοὺς καὶ χιλιάρχους τούς τε ἐπιεικεστάτους τοῦ συντάγματος ἐπὶ τὸ ἑαυτοῦ συνήλιζε σκηνοπήγιον καὶ συνεκοινοῦτο ὅ τι καὶ μέλλοι ἂν δράσειν. τῇ δ' ὑστεραίᾳ τούς τε ἱππεῖς καὶ τὸ πεζικὸν συναθροίσας ἐκκλησίαν τε ἀγείρας παρενεγύα τῷ συλλόγῳ μὴ τὰ νῶτα τοῖς βαρβάροις παρέχεσθαι δεύτερά τε πάντα τῆς ἀρετῆς [δια]τίθεσθαι[a]. *13. τονθορύζων δέ τις τῶν χιλιάρχων ἐς μέσον ἔστη ἀπερικαλύπτως τε τοῦ στρατηγοῦ τὰς ὑποθήκας διέχεεν, εἰς τοὐπίσω δ' ἀναρρεῖν ἔφασκε συνοίσειν αὐτῇ τε τῇ στρατιᾷ καὶ τῷ στρατηγῷ, τοῖσδε τοῖς λόγοις χρησάμενος.*

„Ἄνδρες τεχνῖται τὸν πόλεμον, τολμηταὶ τὰς ψυχάς, ἀλλ' ὅτε καιρὸς συμμαχεῖ καὶ τύχη τίς ἐστι τοῖς ἡμετέροις[b] *ἐπίρροπος. ἄνδρες, παρ' οἷς κοινὸς μὲν ὁ κίνδυνος, ἡ δὲ σωτηρία ἁπάντων ἀμέριστος. ὁπόσον ἡ δειλία κακίζεται, ἐπὶ τοσοῦτον ἔχει ψόγον τὸ θράσος ἀντίθετον. ὄκνος δὲ φρονήσεως ὅρος ἀκρότατος, ὅταν οὐκ αἰσχύνην τὴν εὐβουλίαν, ἀλλ' εὐσχημοσύνην τὴν σωφροσύνην ποιήσηται. ἀλλὰ πρίν τι τῶν ἐμῶν ῥημάτων ἐκ τῆς ἑαυτῶν μητρὸς τῆς καρδίας προκύψαι καὶ τοῖς ὠσὶ τοῖς ὑμετέροις μαιεύσησθε, τοῦ στρατηγοῦ τὴν ἀξιοπιστίαν μικρὸν ἀποπέμψασθε, μή πως τῶν βουλευτῶν τὴν ἀκοὴν διαβύσητε, καὶ προφθάσῃ ὥσπερ θύρᾳ τινὶ κεκλεισμένῃ τῇ ἐγκοπῇ τὸν φθεγγόμενον, καὶ τοὺς ἡμετέρους πρὶν εἰσοικίσησθε ἀποβάλησθε λόγους. ἀξιοπιστία γὰρ αὐτοδυνατόν τι χρῆμα, καὶ τὴν ἰσχὺν οὐκ ἐπίκτητον ἔχει, ἀλλ' οἷα πηδάλιον τὸ βούλημα κέκτηται, ὅποι καὶ θέλει τοὺς ἀκούοντας οἰακίζουσα. ἀντιτείνειν, ἄνδρες, ὁ στρατηγὸς τῷ πολεμίῳ παρεγγυᾷ, καὶ ἀντιπρώρους πλεῖν τοὺς ὀλίγους τοῖς πλείοσιν ἐγκελεύεται, καὶ ταῦτα καὶ Κάστου διολωλότος. ὑμεῖς δέ μοι καὶ μάρτυρες, ὡς μὴ πάντες ἀγαθοὶ παρατάττεσθαι,*

[a] *δια* uncis inclusit. [b] *ὑμετέροις* vulg. *ἡμετέροις* V.

нен и станал лесен лов за предната част на неприятеля, понеже нещастникът бил незащитен откъм гърба си. Наскоро след това хаганът изсипал върху Тракия и останалата част от своите пълчища, които нахлули през много места. Войските пък на Коментиол били разположени отляво. Заради това ромеите се криели по горите на Хемус, а неприятелят преминавал и се разпръсвал в повечето области на Тракия. На третия ден Коментиол събрал дружинните началници, хилиарсите[1] и най-способните от войската в своята палатка и им съобщил това, което възнамерявал да извърши. На следния ден, като събрал конниците и пехотата, подканял събраните да не излагат гърба си на варварите и да поставят храбростта над всичко друго. Един от хилиарсите обаче, като измърморил нещо, застанал в средата и явно се противопоставил на наставленията на стратега. Той казал, че връщането назад ще бъде от полза както за самата войска, така и за стратега. Послужил си със следните думи.

„Мъже, майстори във войната, смелчаги по души, но само когато случаят ни помага и щастието е благосклонно към нашите работи. Мъже, за които опасността е обща, а спасението на всички неделимо. Колкото страхливостта се порицава, толкова пък дързостта се укорява. Бавността е крайната граница на мъдростта, когато не превръща благоразумието в срам, но здравомислието в украшение. Но преди нещо от моите думи да излезе от сърцето ми, което ги ражда, и да се възприеме от вашите уши, освободете се малко от доверието към стратега, за да не би някак да ги запушите за други съвети и да не би това доверие да стане предварителна пречка, подобна на някаква затворена врата, за говорителя, та да отблъснете нашите думи, преди да сте ги възприели. Защото доверието е нещо силно само по себе си и силата му не идва отвън; но то като някакво кормило държи волята на слушателите и ги направлява, където иска. Мъже, стратегът ни подканва да се противопоставим на неприятеля и заповядва ние, малцинството, да се втурнем с лице срещу мнозинството, и то дори когато Каст е загинал. Вие сте ми и свидетели,

[1] Хилиарсите са били полкови началници.

εἰ μή γε λυπῶ μικρόν τι διαγυμνώσας ὑμῖν τὴν ἀλήθειαν. παρ᾽ ἐμοὶ γὰρ ἐπίπλαστος ἔπαινος ἀληθοῦς ἀτιμότερος ψόγου, ἐπεὶ μηδὲ δουλεύει τοῖς ἐγκωμίοις τὰ πράγματα. ἢ οὐχὶ τὸν χάρακα ὁ στρατηγὸς ἔναγχος τοῖς ἀπομάχοις περιφρουρεῖν διετάξατο; ἄνδρες δ᾽ οὗτοι τετρακισχίλιοι, ὡς μικροῦ δεῖν τὸ λεῖπον τοῖς συμπλεκομένοις ἰσάζεσθαι καὶ τοῖς ἀγωνισταῖς τὸ ἀπόμαχον, τό τε ὑγιὲς ἐφάμιλλον εἶναι τῷ σκάζοντι. σιωπήσομαι δὲ καὶ ὅσην τῆς ψυχῆς εὐρωστίαν διώλεσε τὰ πρὸ μικροῦ δυστυχήματα, ὅπως τε πλείστην ἐπίκουρον ῥοπὴν ἀπέκειρε τὸ πολέμιον. καὶ εἰ μὴ σφάλλομαι, μείζονα τῆς πρὸ μικροῦ συμβάσης εὐκλείας τὰ τῆς ὑπογύου συμφορᾶς ἀποτεύγματα. ἀνεῖλε Κάστος τῶν βαρβάρων πολλοὺς καὶ τὴν λείαν ὡς αὐτὸν ἀνελάμβανεν· ἀλλ᾽ ἀνθεῖλε ταύτην τῇ ὑστεραίᾳ ὁ βάρβαρος. νῦν δὲ καὶ δυσφημότατον ἐπιμύθιον λέξω· κἀκεῖνον συνέλαβε τούς τε στρατιώτας ἐζώγρησε καὶ θρίαμβον ἔνδοξον ἀνεδήσατο. καὶ λαθεῖν ἐν ἄλσει κρυπτόμενον τὸν Κάστον οὐκ ἦν. καίτοι τὸν Χαγάνον λιμναζομένη νῆσος ἐκάλυπτεν, καὶ οὐκ ἐξεῖπε Μαρτίνῳ τὸν ἐμφωλεύοντα, ἀλλ᾽ οἷα μυστήριόν τι ἀπόρρητον τοὺς ἀμυήτους ἀπέκρυπτεν. ἤδη δὲ καὶ βασιλέα τὰ μικρά πως ἐκεῖνα ψυχαγωγοῦσιν ἀνδραγαθήματα, κοὐκ ἂν ἐπίθετον ἡμῖν σύμμαχον προσχέῃ βοήθειαν μήπω τῶν νεωτέρων ἀτυχημάτων αἰσθόμενος. οἶδα δ᾽ ὅτι καὶ τὸ πολέμιον προμηθέστερον ἀπεργάσονται οἱ ἔναγχος αὐτὸ περιστροβήσαντες θόρυβοι, καὶ πολλὴν λοιπὸν τὴν προφυλακτικὴν ἀσυλίαν ἀσκήσειε διὰ τὸ μικρὸν ἐκεῖνο δυστύχημα. ἀποχρώντως ὑπὲρ τοῦ συνοίσοντος, ἄνδρες, διείλεγμαι. ἐμοὶ δὲ τύχη διασφαλῆναι δοίη τῆς δόξης αὐτὴ τὴν παρ᾽ ἑαυτῆς ἐπικουρίαν ὑμῖν ἀντεξάγουσα."

Ὅτε τοίνυν ὁ χιλίαρχος τοὺς ἀγεννεῖς τούτους ἐξηρεύξατο λόγους τοῖς τε ῥήμασιν ἐξεδειμάτου τὸν σύλλογον, ἀτρεμοῦντός τε τοῦ πλήθους καὶ τεθηπότος τοῖς φοβεροῖς διηγήμασιν, ἀνήρ τις πρεσβύτης ἐκ τῆς ἐκκλησίας ἀνέθορε μετὰ βοῆς τῷ χιλιάρχῳ μεμφόμενος, ἐξῄτει τε τὴν ἐκκλησίαν ἐς λόγους ἀντιλογίας γενέσθαι. ἐπεὶ δὲ τὸ πλῆθος ἐπένευε καὶ ταῖς χερσὶ προαγορεύειν ἐκέλευσεν, φωνῇ γηραλέᾳ ποτνιώμενος πρεσβυτικῷ τε δακρύῳ τοῖς ῥήμασι τὴν

че не всички са добри за сражение, ако, разбира се, не ви наскърбявам малко, като разкривам истината. Защото за мене прикритата похвала е по-недостойна от справедливия укор, понеже нещата не слугуват на похвалните речи. Та нима неотдавна стратегът не заповяда на негодните за сражение да пазят [лагера]? А тези мъже са четири хиляди, така че малко не достига изоставеното да се изравни със сражаващите се, негодното за война с бойците и здравото с хромото. Аз ще премълча и колко много от борческия ни дух погубиха неотдавнашните неуспехи и как неприятелят унищожи най-благоприятното за нас накланение на везните. И ако не греша, загубите от скорошното поражение са по-големи от славата, която неотдавна спечелихме. Каст изби много варвари и плячката задържа при себе си. Обаче на другия ден варваринът му я отне обратно. А сега ще кажа и най-позорната прибавка към разказа. Варваринът улови [Каст], плени войниците и бе увенчан със славен триумф, понеже Каст не можа да остане скрит в гората. Обаче блатливият остров скри хагана: той не издаде на Мартин онзи, който беше се загнездил там, но го криеше като забранено тайнство от непосветените. Онези малки подвизи са предизвикали възхищение вече и у императора И той, понеже не е узнал нашите най-нови неуспехи, не ще ни изпрати допълнителна съюзна помощ. Аз мисля, че смущенията, които обезпокоиха неотдавна неприятеля, ще го направят по-внимателен и в бъдеще поради онази малка несполука той ще прояви по-голяма предпазливост за своята безопасност. Мъже, аз говорих достатъчно за това, което ще бъде полезно. А що се отнася до мене, нека съдбата покаже, че съм се излъгал в мнението си, като самата тя ви изпрати помощ."

И тъй хилиархът изригнал тези недостойни слова и изплашил с думите си събранието, а тълпата стояла неподвижна и смаяна от страшния разказ. Тогава един стар човек изскочил от събранието и като ругаел с глас хилиарха, поискал от събранието да възрази на тези думи. А щом тълпата се съгласила и с вдигане на ръце го подканила да говори пред нея, той ги замолил със старешки глас, като ги увещавал със старчески

αἰδῶ προτρεπόμενος ὧδέ πως τῶν λόγων ἀπήρξατο.

II 14. „Ἄνδρες Ῥωμαῖοι, ἀλλ' εἰ μὴ τοῖς ἔργοις ψεύσησθε τὰ ὀνόματα· ἄνδρες, ἀλλ' εἰ μετὰ τοῦ σώματος ἄρρενας σχοίητε τὰς ψυχάς. εἰ καὶ τοῖς λόγοις κομπάζειν μεγάλα οἶδε καὶ περικυκᾶν ὁ χιλίαρχος, ὅμως ἐνδρανέστερα τῶν ῥημάτων τὰ πράγματα καὶ ψόφων οὐκ ἀνεχόμενα· οὐ γὰρ καθάπερ παῖδας ἡμᾶς μορμολύττεται τοῖς σοφίσμασιν. ἐγὼ δὲ πρῶτον ἡδέως ἐροίμην ἐκεῖνον· πρὸς τῆς ἀληθείας, τίσι ταῦτα δημηγορεῖς, ὦ χιλίαρχε; ἀγροίκους ἂν ἐβουκόλησας ταῦτα φθεγγόμενος, παρ' οἷς ἀντὶ μὲν ξίφους τὸ πτύον, διφθέρα δὲ θώραξ, ἀντὶ δὲ ἵππου γαύρου τε καὶ ὑψαύχενος ἀροτῆρες βόες, ἰδιῶται τοῖς ἔργοις καὶ θεράποντες γεωργῶν. τί τὴν ἐκκλησίαν γυναικωνῖτιν ὑπείληφας, καὶ μετὰ τοῦ γένους τὴν φύσιν ἐνύβρισας; ἀδικεῖς τοῖς λόγοις τὰ πράγματα καταναισχυντῶν τῆς βουλῆς. οὐκ ἐν ἀρρένων ὄψεσιν ἐκχεῖν ἀσχήμονας λόγους ἐδόκησας; ἢ οὐκ ἐκκλησίαν ὁρᾷς καὶ δῆμον Ῥωμαϊκὸν αὐχοῦντα τῇ προθυμίᾳ καὶ σφριγῶντα τοῖς ὅπλοις καὶ πείρᾳ κινδύνων καὶ προμηθείᾳ τοῦ συνοίσοντος ἐπιστήμονα; τί σοι μικρὰ συμφορὰ μεγάλων ἀνδραγαθημάτων ἐπίδοσιν περιέτεμεν; καταισχυνέτω σε τὸ πολέμιον μὴ τεθηπὸς ἐπὶ τοῖς ἀτυχήμασιν. ὁ πρὸ μικροῦ λιμναῖος ὥσπερ γενόμενος καὶ πρὸς τῇ νήσῳ φυγὼν καὶ τὴν τῶν ὑδάτων πίστιν σωτηρίαν ἄπιστον ἀνελόμενος νῦν ἀνδρικῶς παρατάττεται καὶ παραθαρρύνει τοὺς τραυματίας καὶ πείθει τοῖς ἕλκεσι μείζονας ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν βολὰς ὑποδέχεσθαι ὥσπερ τινὰ φάρμακα μεγίστων ἀλγηδόνων δελκτήρια. τῶν γὰρ ἔμπροσθέν ἐστιν ἐπιλήσμων κακῶν· ἀπορεῖν γὰρ εὐπραγίας ἀνάγκη τὸν μὴ μεταβάλλεσθαι τὰς δυσχερείας ἐλπίσαντα. πόθεν Ῥωμαῖοι ἐς μέγα προῆλθον δυνάμεως καὶ μικρὰν πολιαρχίαν ἐς τοσοῦτον κράτος παρέτειναν; ἐγὼ μὲν οἶμαι τῷ μεγαλόφρονας εἶναι καὶ ζέοντας ἔχειν τοὺς ἔρωτας, καὶ τῷ τολμητὰς πεφυκέναι καὶ φιλοκινδυνευτάς, καὶ τοῦτο δοκοῦντας τεθνάναι τὸ μὴ τεθνάναι δι' εὔκλειαν. εἰ γὰρ παραπλήσιοι ἦσαν τῇ τοῦ χιλιάρχου ψυχῇ, οὐ τῆς Εὐρώπης ἐκράτησαν ἄν, οὐ τὴν Λιβύην εἶχον ὑπήκοον, οὐκ ἀργυρο-

сълзи да уважат думите му и започнал така някак речта си:

„Мъже ромеи, освен ако делата ви не показват, че вашето име е лъжливо; мъже, ако имате в телата си мъжествени души. Ако и хилиархът да умее да шуми силно с думите си и да обърква, при все това делата са по-дейни от словата и не търпят укори. Защото той не ни плаши с умуванията си като деца. Но аз на драго сърце най-напред бих го запитал: В името на истината, хилиархе, кому говориш така? С тези думи ти щеше да измамиш селяни, които имат вместо меч веялка, а за ризница — кожух, и вместо буен и вироглав кон — волове за оран, обречени на работа и слуги на земеделците. Защо сметна събранието за харем и с [женския] пол опозори нашата природа? Ти онеправдаваш с думите си действителността, като се отнасяш безсрамно към събранието. Не помисли ли, че пред погледите на мъже изказваш срамни думи? Или не виждаш, че събранието и народът ромейски се гордее с готовността си и е мощен с оръжието си, вещ в изпитания на опасности и в предвиждане на това, което ще бъде полезно? Защо за тебе малки неуспехи са подсекли стремежа към големи подвизи? Нека неприятелят, който не се е уплашил от несполуките си, да те засрами. Този, който неотдавна беше станал обитател на блатата, беше избягал на острова и беше потърсил невероятно спасение, като се доверил на водите, сега се е наредил храбро срещу нас. Той ободрява ранените и ги убеждава да приемат от враговете за раните си по-големи удари като някакви лекарства, успокояващи най-големи болки. Защото той е забравил по-предишните нещастия; естествено е прочее да се съмнява в успех този, който не се надява да се променят трудностите. По какъв начин римляните достигнаха до такава голяма мощ и разтегнаха една малка [градска] община[1] до толкова голяма империя? Аз мисля — за това, защото бяха с велик дух и желанията им бяха буйни, бяха смелчаги, обичаха опасности и смятаха, че да умреш за слава не е смърт. Защото ако те бяха имали души, подобни на Хилиарховата, не щяха да завладеят Европа, не щяха да имат Либия[2] подвластна, не щяха

[1] Загатва се за древния Рим или по-точно за Лациум. [2] Името Либия тук е употребено като обозначение за Африка.

λόγους ἐπὶ τὴν Ἀσίαν ἐξέπεμπον, οὐ τὸν Νεῖλον ὑπηρέτην ἐκέκτηντο τὸν Αἰγύπτιον πλοῦτον ὥρᾳ θέρους ταῖς Ῥωμαϊκαῖς πελαγίζοντα πόλεσι καὶ ταῖς ὁλκάσιν ὥσπερ ἀποχερσοῦντα τὴν θάλατταν. οἷον δέ σου καὶ τὸ θαυμαστὸν τῶν λόγων ἐφόλκιον; οὐκ ἔσται, φησίν, ἡμῖν ἐπίθετος δύναμις. τίς σοι τοὺς τῆς μαντικῆς ταύτης ἐπίστευσε γνώμονας; ἢ ὥσπερ ἐκ Πυθίας τινὸς τῆς ἀνανδρίας ἀνείλου τὸ μάντευμα; ἔχει καὶ τοῦτο μετὰ τῶν ἄλλων ὁ ὄκνος ἐγκώμιον· μάντις ἐστὶν αὐτοδίδακτος καὶ στοχαστὴς ἑτοιμότατος ἀεὶ τοῖς πράγμασι τὴν ἀναβολὴν ἀποσχεδιάζων αὐτόματον. ἐγὼ δὲ τεθαύμακα, εἰ πρὸς τοῖς Μακροῖς οἱ βάρβαροι διαθέουσι τείχεσιν, καὶ βασιλεὺς οὐκ ἐγρήγορεν, τηλικούτων ἀνὰ τὸ ἄστυ κυμαινόντων θορύβων. μία τις, ἄνδρες, ἀκαταγώνιστος σύμμαχος ἡ πάντων ὑψηλοτέρα μεγαλοψυχία καθέστηκεν, τὰ μὲν τοῖς ἄλλοις ἀδύνατα δυνατὰ καθιστῶσα, τὰ δὲ τῷ πλήθει φοβερὰ θαρσαλεώτερον ὑπομένουσα. ἔνθους τοίνυν ἅπας ἐς μάχην χωρείτω τὸ τήμερον, καὶ μέγαν τοῖς ἔργοις εὐδοξίας χαρακτῆρα προσβάλωμεν· οὐ γὰρ τοῖς ὀνόμασιν ὑβρίσω τὰ πράγματα, καὶ τὴν ἀνδρείαν θράσος ἀποκαλέσομαι, ἢ τὴν ἀριστείαν προπέτειαν. ταῦτα[a] μὲν ὁ πρεσβύτης ἐγὼ καὶ φιλοκίνδυνος. εἰ δέ τῳ καὶ ἄλλῳ δοκεῖ, ταύτῃ κρινέτω. εἰ δὲ μή, ἀλλ' ἔμοιγε περιθάλπειν ἐάτω· οὐ γὰρ τὸ καλὸν τῆς ὁμοίας παρὰ πάντων εὐνοίας τετύχηκεν, οὔτε τὰ δεξιὰ τοῖς πᾶσι σπουδάσαι δοκεῖ. ἡ γὰρ ἀρετὴ ὑψηλόν τι χρῆμα καὶ δύσαντες καὶ τοῖς πολλοῖς οὐ μετόν, ἢ διὰ κακίας ἰσχὺν ἢ ἀνορεξίαν τοῦ κρείττονος."

II 15. Ἐπεὶ δὲ ταῦτα ὁ γέρων τῇ ἐκκλησίᾳ ἐνήχει τὰ ῥήματα, ἐζωπύρει τὸ πλῆθος καὶ παρώτρυνε πρὸς παράταξιν, τῶν μὲν βελτίστων ἀκαθέκτους τὰς ἐφέσεις ποιούμενος, τῶν δὲ νωθροτέρων οἷα μάστιγι τῷ λόγῳ τινὶ διανύττων πως καὶ μεταπλάττων τὸ ἄνανδρον. βοὴ δὲ πολλὴ ἐκ τῆς βουλῆς ἐκεκίνητο, καὶ ταῖς εὐφημίαις κατεκελάδουν τὸ θέατρον ἀγάμενοι τῆς μεγαλονοίας τὸν στρατιώτην τὸν γέροντα. παραχρῆμα δ' ἀδελφὰ τῆς ἑαυτῶν γνώμης συμφρονήσαντες ἅπαντες τὴν βουλὴν διαλύσαντες ἐς

[a] ταύτῃ V ταῦτα vulg.

да изпращат бирници в Азия, не щяха да притежават Нил като служител, който наводнява лятно време с египетското богатство[1] ромейските градове и който с товарните си кораби сякаш превръща морето в суша. А колко е чудноват завършъкът на твоите думи? Нямало да има, казва, за нас допълнителна войска. Кой ти е поверил знанията на това пророческо изкуство? Или ти като някаква Пития[2] си дал предсказание за страхливостта? Нерешителността заслужава и тази похвала между другото: тя е самоук предсказател и най-готов гадател, който винаги отлага самоволно работите. Аз обаче се учудвам, ако варварите се устремяват към Дългата стена и императорът не бди, когато толкова големи орди се движат като вълни към столицата. Мъже, един непобедим съюзник представя величието на душата по-възвишено от всичко, което от една страна прави невъзможното за едни възможно за други, а от друга страна понася толкова смело това, от което множеството се страхува. Ето защо нека всеки влезе днес в бой с въодушевление и нека добавим към делата си голям знак на слава. Защото не ще оскверня нещата с неподходящи названия и не ще нарека храбростта дързост или геройството необмисленост. Това казвам аз, старецът, който обича опасностите. Ако и някому другиму се нрави казаното, нека го одобри. Ако ли не, нека ме остави да поддържам казаното. Прочее хубавото не намира у всички еднаква благосклонност, нито на всички се нрави да залягат за благоприятното. Защото добродетелта е нещо възвишено, мъчно и неприсъщо на множеството или поради силата на злото, или поради липса на стремеж към подоброто."

Старецът, щом казал тези думи на събранието, възбудил войската и я насърчил за сражение. Той правел устрема на най-храбрите неудържим, а страхливостта на ленивите шибал с думите си като с някакъв бич и я преобразявал. Събраните надали голям вик и със славословията си огласявали сборището, като се възхищавали от величието на душата на стария войник. Веднага всички се съгласили с неговото мнение и като разтурили съвета, започнали да се въ-

[1] Става дума за житото, произвеждано в Египет. [2] Пития е била жрица на Аполоновия храм в Делфи, където давала предсказания.

πανοπλίαν ἐτρέποντο. κατῆραν τοίνυν τοῦ Αἵμου ἐπὶ Καλβομοῦντις[a] *καὶ Λιβιδουργὸν πολεμησείοντες, καὶ τὸν Χαγάνον εἰσορῶσιν οὐ πόρρω που διατρίβοντα, ἀλλ' ὡς ἀπὸ σημείων τεττάρων ἀπεριμερίμνως τὰς σκηνὰς συμπηξάμενον, ἅτε δὴ τῆς ἐκείνου πληθύος ἀνὰ πᾶσαν ἐκχεθείσης τὴν Θρᾴκην. διακοσμήσας γοῦν ὁ Κομεντίολος τὸ στράτευμα καὶ ἐς τάξιν μίαν συντάξας βαδίζειν εἶα· καὶ πρὸς τὴν Ἀστικὴν χωρεῖν διατάττεται τήν τε νύκτα διὰ φυλακῆς ἔχειν προσπίπτειν τε τῇ ὑστεραίᾳ τῷ Χαγάνῳ λαίλαπος δίκην καὶ μέγιστον φόνον διὰ τῆς ὁμιλίας παρέχεσθαι. ἀλλ' ἔδοξε τύχῃ τινὶ παραχαράττειν τῆς στρατηγίας τοὺς γνώμονας· κηφῆνος γὰρ δίκην τοὺς τῆς εὐβουλίας σίμβλους ἠφάνισε καὶ οἷα μελίττης τι τινὸς τοῦ στρατηγοῦ τοὺς πόνους ληΐζεται. τοῦ γὰρ ἡλίου τὰ νῶτα τῇ σκυθρωπῷ νυκτὶ παραδείξαντος, καὶ τῆς περικαλλοῦς καὶ φωσφόρου λαμπάδος τὸ φαιδρὸν περιστειλαμένης καὶ παραχωρούσης κράτει νυκτερινῷ, ἕν τι τῶν ὑποζυγίων τὸν ἐπικείμενον παραπέρριψε φόρτον. συνέτυχε δὲ τὸν κεκτημένον εἰς τὸ πρόσω βαδίζειν. οἱ παρεπόμενοι καὶ ὁρῶντες τὸ νωτοφόρον ζῷον τὰ ἐπικείμενά πως αὐτῷ ἐπισυρόμενον ἀκοσμότερον εἰς τοὐπίσω τραπέσθαι τὸν δεσπότην ἐκέλευον τό τε σκευοφόρον ζῷον ἐπανορθοῦσθαι τοῦ πλημμελήματος. τοῦτό τοι τῆς ἀταξίας γέγονεν αἴτιον καὶ τὴν εἰς τοὐπίσω παλίρροιαν αὐτοματίζεται· παρηχεῖται γὰρ τοῖς πολλοῖς ἡ φωνή, καὶ παράσημον ἦν τὸ λεγόμενον, καὶ φυγὴν ἐδόκει δηλοῦν, ὡς οἷα τῶν πολεμίων ἐπιφανέντων ἀθρόον αὐτοῖς καὶ παρακλεψάντων τὴν δόκησιν. μεγίστου δὲ συμπεσόντος τῷ στρατεύματι θρύλου, θροῦς παρ' αὐτῶν πολὺς ἐπανίσταται, παλιννοστεῖν τε ἐβόα πᾶς γεγονὼς διαπρύσιον, ἐπιχωρίῳ τε γλώττῃ εἰς τοὐπίσω τραπέσθαι ἄλλος ἄλλῳ προσέταττεν, „τόρνα, τόρνα*[b]*" μετὰ μεγίστου ταράχου φθεγγόμενοι, οἷα νυκτομαχίας τινὸς ἐνδημούσης ἀδοκήτως αὐτοῖς. διασπᾶται γοῦν ἅπαν τὸ σύνταγμα ὥσπερ ἁρμονίας τινὸς τῶν ἐν τῇ λύρᾳ νευρῶν.*

[a] *Καλβομοῦντιν* vulg. [b] *τόρνα τόρνα* V *ῥετόρνα* vulg.

оръжават от глава до пети. Те слезли следователно от Хемус към Калвомунтис[1] и Ливидург[2], за да воюват. Те съгледали хагана, който се намирал някъде недалеч и бил разпънал безгрижно палатките си при четвъртата миля[3], понеже неговата войска била разляна по цяла Тракия. Коментиол, след като подредил войската си и я наредил в една редица, оставил я да върви. Той ѝ заповядал да се отправи за Астика, през нощта да стои на щрек, а на следния ден да връхлети като вихър върху хагана и да извърши при сблъскването огромно клане. Обаче някаква съдба била решила да измами познавачите на военното изкуство. Защото съдбата като討 търтей унищожила кошерите на добрите решения и като пчела ограбила трудовете на стратега. Когато слънцето показало гърба си на мрачната нощ и прекрасното светлоносещо светило скрило блясъка си и отстъпило пред силата на нощта, едно товарно добиче изхлузило настрана сложения върху него товар. Стопанинът му вървял случайно напред. А тези, които следвали отстрани и гледали, че товарното добиче влачи някак доста накриво товара си, викали на стопанина му да се върне назад и да оправи изкривения товар на добичето. Това станало причина за безредие и предизвикало от само себе си отстъпление назад. Защото зовът бил схванат изопачено от мнозинството и това, което се казвало, било прието погрешно за условен знак[4]: сторило им се, че означава бягство, като че ли неприятелите са се появили неочаквано и са ги изненадали. Когато войската била обзета от най-голямо смущение, те започнали да викат силно и всеки с мощен глас крещял пронизително да се завърнат. Те си заповядвали един другиму на туземен език да отстъпят назад, като се провиквали с най-голяма тревога: „торна, торна!"[5], като че ли някакво нощно сражение ги изненадало. И тъй целият отред се разпръснал като някакви звуци от струните на

[1] За името вж. *Дуйчев*, Проучвания, стр. 165 сл., който смята, че става дума за Дервишката могила. Гръцката форма *Καλβομοῦντις* е вероятно множествено число и стои вместо *Καλβομοῦντεις*, Calvomontis. Вероятно тук става дума за връх Биберна. Вж. *Бешевлиев*, пос. съч., стр. 213 сл. [2] Според *De Boor*, Theoph. Simocattae Historia, index s. v. *Λιβιδουργόν* това е град. *Дуйчев*, Проучвания, стр. 165 сл., предполага, че става дума за планината Сакар. Срв. обаче *Бешевлиев*, пос. съч., стр. 214, 217. [3] Става дума за милиарните колони или стълбове, които са били поставени по римските пътища, за да означават разстоянията в римски мили. [4] Под „условен знак" се разбира команда. [5] Това е латинска военна команда torna, *στρέφου* „назад". Вж. *Мутафчиев*, Българи и румъни в историята на дунавските земи, София 1927, стр. 130. — *Zilliacus*, op. cit., p. 134. — *Κόλιας*, op. cit., p. 295 sq. За употребата на думата frater от войниците срв. *F. Dölger*, Die „Familie" der Könige im Mittelalter Historisches Jahrbuch, (1940) p. 410, n. 43.

ἐντεῦθεν ὁ Χαγάνος τὸν δεύτερον τοῦτον καὶ μέγιστον διεδίδρασκε κίνδυνον, καὶ ᾗ ποδῶν εἶχεν, καταλελοίπει τὰς συνήθεις διατριβὰς καὶ πρὸς ἕτερον μετῳκίζετο χῶρον, σωτηρίαν τε τῆς προτέρας παραδοξοτέραν ηὐτύχησεν. παραπλήσια δὲ καὶ τὸ Ῥωμαϊκὸν ἔδρα, καὶ ἀμοιβαία τις ἦν ἡ φυγή, καὶ φόβος τις κίβδηλος τὸ Ῥωμαϊκὸν περιεστρόβει στρατόπεδον, καὶ νόθος αὐτοὺς ἐξετάραττε κίνδυνος. ὅμως ἀναιροῦνται τῶν Ἀβάρων οἱ πλείους, συμπλοκῆς ἀδοκήτου συνενεχθείσης ἀμφοῖν τοῖς στρατεύμασιν· ἀντιστραφέντων γάρ τινων τῆς Ῥωμαϊκῆς συμμορίας, εὐσθενέστατα τοῖς πολεμίοις προσέμιξαν.

лира. Поради това хаганът избягнал тази втора и голяма опасност. И колкото му държали краката, изоставил обичайното си местопребивание и се прехвърлил на друго място. Той имал щастието да се спаси още по-неочаквано, отколкото първия път. Също така и ромеите избягали и бягството обзело и двете страни. Лъжлив страх объркал ромейската войска и привидна опасност ги смутила. При все това, когато двете страни завързали неочаквано сражение, повечето от аварите били избити. Защото когато някои от ромейската войска се завръщали, нападали с твърде голям устрем неприятелите.

Ἐπεὶ δὲ τῶν δισσῶν τούτων θορύβων ὁ Χαγάνος ἀνέπνευσεν, τὴν ἐκ τῶν ἐφόδων σπιλάδα διακρουσάμενος, τὸ βαρβαρικὸν συναθροίσας ταῖς Ῥωμαϊκαῖς προσέβαλλε πόλεσι τό τε φρούριον τὴν Ἀππιάρειν[a] *ἐχειρώσατο. οὐ περιττὸν δέ μοι δοκεῖ καὶ τὸ ὅπως διεξελθεῖν καὶ μικρόν τινα λόγον ὥσπερ ἐμβόλιμον τῇ συνεχείᾳ χαρίζεσθαι.*

Хаганът, след като си отдъхнал от тези две тревоги, отбягвайки подводната скала на нападенията, събрал варварската войска, нападнал ромейските градове и подчинил крепостта Апиария[1]. Не е излишно, струва ми се, и да разкажа как е станало това, и да подаря един малък разказ като вставка в непрекъснатото ми изложение.

II 16. *στρατιώτης τις ἦν, Βουσᾶς ὄνομα αὐτῷ, ἀνὴρ ἀγαθὸς ἐς παράταξιν καὶ τῶν ἐνηθληκότων ἄλλων ἀριστέων διὰ ψυχῆς ἀρετὴν ἐνδοξότερος, τούτων τε προκινδυνεύων ἀεί, ὁπότε που καὶ σάλπιγγος ἐνυάλιον φωνούσης ᾔσθάνετο. οὗτος κατ᾽ ἐκεῖνο καιροῦ παρῴκει τὸ φρούριον. τοιγαροῦν ἔδοξε τῷ Βουσᾷ ἱππάζεσθαι ἐς τοὺς πέλας τοῦ φρουρίου λειμῶνας, εἶτά τι καὶ πορρωτέρω που παρεκτείνεσθαι ἅτε δὴ κυνηγετήσων πως εὐδοκιμώτερον. οὐκοῦν τὸν Βουσᾶν οἱ βάρβαροι συλλαμβάνουσιν, καὶ γέγονεν ὁ κυνηγέτης εἰς θήρατρον. ἐπεὶ δὲ κατέσχον, ἠπείλουν αὐτοῦ καθικέσθαι τῷ δόρατι. ὁ δ᾽ ἐξῄτει μὴ τοῦτο ποιεῖν, λύτροις δὲ μᾶλλον τὸ ζῆν ἐμπορεύεσθαι· μὴ γὰρ ὀνήσειν τοὺς βαρβάρους τὸ τεθνάναι τὸν Βουσᾶν καὶ δώρων ὑπερφρονῆσαι λαμπρῶν. εἰσεποιήσαντο τοίνυν οἱ βάρβαροι τὴν ὑπόσχεσιν καὶ τὴν ἐμπορίαν οὐκ ἀπηνήναντο. καὶ οὖν ἄγουσι τὸν ἑαλωκότα ἐπὶ τὸ φρούριον ἐπεκηρυκεύοντό τε τοὺς ἐν τῷ ὀχυρώματι πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἀποσφάττειν τὸν Βουσᾶν, εἰ μὴ δώροις αὐτὸν καὶ φιλοφροσύνῃ τιμήσαιντο. ἠντιβόλει δὲ καὶ ὁ Βουσᾶς περιορᾶν Ῥωμαίους αὐτὸν ὥσπερ ἐν μεταιχμίῳ τινὶ τῇ πλάστιγγι σωτηρίας καὶ θανάτου ταλαντευόμενον,*

Имало е един войник, на име Бузас, добър боец и извънредно прочут измежду всички останали храбреци с мъжествената си душа. Той, когато чувал да звучи някъде бойна тръба, излизал винаги срещу опасността преди другите. По онова време той живеел в крепостта. Един ден прочее Бузас решил да обходи на кон близките до крепостта поляни, подир което да отиде и малко по-далеч, понеже искал да улови някакъв по-значителен лов. По този начин варварите пленили Бузас, така че самият ловец се превърнал в лов. Щом го уловили, те го заплашили, че ще го погубят с копие. Той ги замолил да не правят това, а поскоро да вземат откуп срещу живота му. Понеже варварите нямало да имат полза нито от смъртта на Бузас, нито от пренебрегването на бляскавите дарове, те одобрили предложението и не се отказали от тази търговия. Така те завели пленника пред крепостта и съобщили чрез глашатай на ония, които се намирали в укреплението, че ще убият Бузас пред очите им, ако не го почетат с дарове и благосклонност. Бузас също молел ромеите коленопреклонно да не го пренебрегнат сега, когато се намирал като че ли на везни между спасе-

[a] *Ἀππιάρειαν* V *Ἀππέρειαν* vulg.

[1] Според *Tomaschek*, PWRE, II, col. 237, градът Апиария е тъждествен с дн. Русе. Вероятно обаче се касае до дн. Ряхово. *Кулаковский*, История, II, стр. 452, бел. 1, смята, че превземането на Апиария е станало в началото на похода.

καὶ ξυγοστατεῖν αὐτῷ ἀμοιβαίως ἱκέτευε χάριτας, μετὰ βοῆς τε καὶ δακρύων τὰς ἀριστείας ἀπεστόμιζεν, ἃς ὑπὲρ Ῥωμαίων διὰ μεγίστων κινδύνων ἀπεκληρώσατο, τόν τε τῶν ἄθλων κατάλογον ἀπεσχεδίαζεν, καὶ τοὺς ἀγῶνας ταῖς τοῦ σώματος ὠτειλαῖς ἀναγράπτους ἐδείκνυε τὰς ἐμφάσεις ὥσπερ τῶν πόνων ἐπιδεικνύμενος, καὶ τῶν πολεμίων βολῶν τρανέστερον ἀνεγύμνου τὰ σήμαντρα, καὶ συλλήβδην εἰπεῖν, ἐξ ὧν ἔπαθε τὸ μὴ παθεῖν ἠξίου παρὰ τῶν εὐεργετηθέντων ἀποίσεσθαι. οἱ δὲ δυσανασχετοῦσιν ὑπό τινος διαφθαρέντες ἀνδρός, ὃν καὶ λόγος διεκωμῴδει τῇ τοῦ Βουσᾶ γυναικὶ ἐπικλόποις τισὶν ἡδοναῖς ὁμιλῆσαι. ἀτὰρ τοι τοὺς βαρβάρους ἠτιμωμένους ἀπεπέμποντο. ἐν μείζονι τοίνυν κινδύνῳ ὁ Βουσᾶς γενόμενος ἐλιπάρει τὸ βάρβαρον ἀναβολήν τινα μικρὰν τὰ τοῦ θανάτου λαβεῖν, καὶ μισθὸν τῆς τέως ἀνακωχῆς παραδιδόναι τοῖς βαρβάροις τὸ φρούριον· δεῖν γὰρ ᾤετο προπαθεῖν τοὺς ἐπιλήσμονας χάριτος καὶ προμεταλήψεσθαι τῆς συμφορᾶς τὸ ἀπάνθρωπον, ἵνα πρῶτον καθ᾿ ἑαυτοῦ τὸ κακὸν σχοίη τὴν πρόοδον. ἐπεὶ μείζονος ἐπαγγελίας τετύχηκε τὸ πολέμιον, ἱλαρώτερον πρὸς φιλανθρωπίαν ἐγίνετο, ὀχύρου τε ὅρκῳ τὸν Βουσᾶν περισώζειν, μὴ μὴν ἀναιρεῖν, φυσικῷ δὲ θανάτῳ τὴν ἐξουσίαν χαρίζεσθαι, ὁπόταν ἐθέλοι τὸν ἐκεῖνον διαλύεσθαι σύνδεσμον· οὐ γὰρ ἐπιφέρειν αὐτῷ τὸν τεχνητὸν τοῦτον καὶ ἐπίκτητον θάνατον, εἴγε πέρας αὐτῷ τὰ τῆς ὁμολογίας προσδέξεται. καὶ δῆτα ὁ Βουσᾶς τοὺς Ἀβάρους ἐδίδασκε συμπήγνυσθαι πολιορκητικόν τι μηχάνημα ἔτι τῶν τοιούτων ὀργάνων ἀμαθεστάτους ὑπάρχοντας, ἀκροβολίζειν τε παρεσκεύαζε τὴν ἑλέπολιν. καὶ μετ᾿ οὐ πολὺ τὸ φρούριον κατεβέβλητο, καὶ δίκας ὁ Βουσᾶς ἀπανθρωπίας εἰσέπραττε δεινόν τι διδάξας τοὺς βαρβάρους πρὸς πολιορκίαν τεχνούργημα. ἐντεῦθεν γὰρ πλείστας λοιπὸν τῶν Ῥωμαϊκῶν πόλεων ἀμογητὶ τὸ πολέμιον παρεστήσατο τῷ ἀρχετύπῳ σοφίσματι προσχρησάμενον. μενοῦνγε τῇ Βερόῃ προσπίπτει καὶ πλεῖστον παρανάλωμα χρόνον ζημιωθὲν καὶ μεγάλοις πόνοις προσομιλῆσαν τὸ τέρμα τῶν ἀγώνων ἀστεφάνωτον ἀπεφέρετο, τῶν τὴν πόλιν περιοικούντων ἀντιπαραταξαμένων γεννικώτερον. ὅμως χρήμασιν ὀλίγοις τισὶ τὴν ὁμαιχμίαν ἠλλάξαντο· τοῦτο γὰρ ἦν αὐτῷ πιθα-

нието и смъртта и с това на свой ред да му се отблагодарят. С викове и сълзи той изреждал подвизите, които бил извършил всред най-големи опасности заради ромеите, и изброявал борбите за тях. Той посочвал сраженията, записани с рани по тялото му — като че ли показвал изображенията на бойните си усилия, — а в същото време откривал много ясно белезите на неприятелските стрели. Накратко казано, заради претърпените страдания той молел облагодетелствуваните от него да го спасят от нови страдания. Те обаче отказали, понеже били подведени от едного, когото мълвата осмивала, че имал тайни сношения с жената на Бузас. Така те отпратили варварите без очаквания откуп. Бузас следователно, поставен в още по-голяма опасност, настоятелно молил варварите да отложат за малко смъртното наказание и като награда за това забавяне щял да им предаде крепостта. Той мислел, че ще трябва да пострадат най-напред тези, които са забравили направеното им добро, и тяхното безчовечие по-напред да бъде засегнато от нещастието, така, щото злото да се насочи най-напред против себе си. Неприятелите след това доста голямо обещание станали по-склонни към човеколюбие и с клетва потвърдили, че ще запазят Бузас жив, че не ще го убиват и ще го оставят да умре от естествена смърт, когато му настъпи часът. Те не щели да му причинят друга смърт, ако бъде изпълнено това, което обещава. Бузас тогава научил аварите да построят една обсадна машина — понеже те били още съвършено невежи в построяването на такива машини — и нагласил тая градобойна машина[1] да стреля. Не след много време крепостта била разрушена и Бузас, като научил варварите на нещо страшно — обсадното изкуство, си отмъстил за проявеното към него безчовечие. Защото след това варварите завладели без труд повечето ромейски градове, като си послужили с това първоначално изобретение. Те дори нападнали Берое и при все че загубили извънредно много време и изразходвали много труд, не увенчали с успех края на борбите, понеже населението около града се противопоставило много храбро. Все пак срещу малко пари те си откупили мира, а това било привидно прикри-

[1] Някои сведения за градобойните машини, наречени „хелеполис“, са дадени у *Златарски*, История, I, 1, стр. 416.

νὸν τῆς ἀστοχίας ἐγκάλυμμα. 17. περικάθηται δὲ καὶ τὴν Διοκλητιανοῦ πόλιν κατὰ τὸ καρτερόν, ἀντετάξατο δὲ καὶ ἡ πόλις ἐς τὰ μάλιστα καὶ προσβάλλειν ἀπεῖργεν ἐπ᾽ ἀδείας· καταπέλτας[a] *γὰρ ἐν τοῖς τείχεσιν ἀνεστήσατο ἄλλα τε ἀμυντήρια, καὶ ἀπρόσιτον ἦν τοῖς βαρβάροις ἐξ ὑπογύου συμπλέκεσθαι. ἄπῄει τοίνυν ἀσχάλλων, καὶ τὸ δὴ λεγόμενον, τὸ τοῦ λύκου παθών· κεναῖς γὰρ ἐκεχήνει ἐλπίσιν. παρευθὺ δ᾽ ἐπὶ τὴν Φιλίππου πόλιν μετέβαινε καὶ περιβὰς τὸ πόλισμα ἐνήθλει λαβεῖν. ἀντεμάχοντό τε οἱ τοῦ ἄστεος ἐντρεχέστερον καὶ πολλοὺς τραυματίας ἔκ τε τῶν περιβόλων καὶ τῶν ἐπάλξεων ἐποιήσαντο, ὥστε τὸν Χαγάνον τὴν ἀσυλίαν διὰ τὴν ἀρετὴν ἐπαινέσαντα προῖκα καταθέσθαι τὸν πόλεμον. ἐξ ἑωθινοῦ δὲ διαπεραιωθεὶς τὰς ὕλας τῆς λεγομένης Ἀστικῆς τῇ Ἀδριανουπόλει προστρίβεται ἀγωνιστικώτερόν τε τῷ ἄστει προσέβαλλεν, ἀντικαθίσταντό τε καὶ οἱ τοῦ ἄστεος ἀλκιμώτερον. τοῖς δὲ Βυζαντίοις περιεβομβεῖτο ὡς Κάστος ἥλω καὶ Ἀνσιμούθ, καὶ πολὺς τῇ πόλει ἐπεκύμαινε θροῦλος. ἐλοιδορεῖτο δ᾽ ὁ αὐτοκράτωρ ἐς τὸ φανερώτατον ἀπό τινων τῶν τοῦ πλήθους ἀσυνέτων καὶ στωμύλων ἀνδρῶν, ὧν καὶ τὰ τῆς τύχης ἦν ἀνεπίφθονα καὶ τὰ τῆς γνώμης ἄζήλωτα, καὶ βλασφήμους ᾠδὰς κατ᾽ αὐτοῦ συντιθέντες διέσυρον κωμῳδοῦντες ἐμμελῶς τὸ ἀπαίσιον, οὐ τύχῃ ἀλλ᾽ ἀνοίᾳ τὸ δυσπραγὲς περιάπτοντες. ἀλλ᾽ οὐκ ἀπέτεκεν ἡ λοιδορία θυμὸν τῷ αὐτοκράτορι· στεῖρα γὰρ ἦν πρὸς ὀργὴν ἡ τοῦ βασιλέως ψυχὴ καὶ πρὸς τὴν θυμικὴν φλόγα ἀσυνουσίαστος. τὸν δὲ Κάστον ἀπέδοντο χρηματισθέντες λίαν δαψιλῶς οἱ πολέμιοι, ὡς ἐκ τῶν καθ᾽ ἡμᾶς πρεσβυτέρων ἔστι λαβεῖν, καὶ τὸ πιστεύειν ἀξιόχρεων. βασιλεὺς δὲ τὰς ἑαυτοῦ φροντίδας τοῖς πολεμίοις ἀντέταξε καὶ μείζονι παρασκευῇ πρὸς τὸ πολέμιον ἐξηρτύετο. καὶ τὸν Ἰωάννην, ὃν δὴ Μυστάκωνα τοῖς πολλοῖς ἔθος ἀποκαλεῖν, στρατηγὸν προεστήσατο, ἐχειροτόνει δὲ καὶ τὸν Δρόκτωνα ὥσπερ αὐτῷ ὑποστράτηγον παρήορόν τινα δύναμιν ἐμπιστεύσας αὐτῷ. Λογόβαρδος δ᾽ οὗτος τὸ φῦλον, ἀνὴρ*

[a] ***καταπέλτας*** V *καταπέλται* B *καταποῦλται* vulg.

тие за неуспеха им. Те обсадили здраво Диоклитианопол, но градът се противопоставил с всички сили и смело възпирал настъпването им. Защото гражданите издигнали на стените катапулти[1] и и други защитни машини, така че за варварите било невъзможно да влязат в непосредствен бой. Така те си отишли с негодувание, понеже си изпатили, както се говори в приказката за вълка, който останал с отворени уста и празни надежди.[2] Хаганът веднага се отправил срещу Филипопол и след като обиколил града, помъчил се да го превземе. Гражданите обаче оказвали много дейна съпротива и от околовръстните стени и зъберите наранили мнозина. Така хаганът, след като възхвалил храбрата им защита, прекратил войната, без да иска откуп. Сетне, след като преминал рано сутринта горите[3] на така наречената Астика, приближил се до Адрианопол и нападнал града с голям устрем. Обаче и гражданите оказвали много силна съпротива. Всред жителите на Византион пък се чувало, че Каст и Ансимут били пленени, и голямо вълнение закипяло в града. А императорът бил хулен съвсем открито от някои неразумни и устати лица от тълпата, на които нито благосъстоянието, нито умът били завидни. Те съчинявали срещу него злословни песни, подигравали се, като осмивали изкусно прокобата и приписвали нещастието не на случайност, а на безумие. Злословието обаче не предизвикало яд у императора, защото душата му била недостъпна за гняв и мъчно се възпламенявала от яд. Неприятелите пък възвърнали Каст, след като получили извънредно много пари. Това може да се узнае от нашите старци, та заслужава доверие.[4] Императорът тогава насочил вниманието си към неприятелите и се приготвил да се бие срещу тях с още по-голяма сила. За стратег той назначил Йоан, който обикновено бил наричан Мистак, а като негов подстратег[5] избрал Дроктон[6], комуто поверил отделна войскова част. [Дроктон] бил по народност лангобард, извънредно храбър

[1] За катапултите вж. посочвания у *Златарски*, История, I, 1, стр. 418 сл. — *Grosse*, op. cit., p. 337 sq. [2] Теофилакт тук има предвид някоя антична басня, в която „вълкът е бил измамен“, напр. Езоповската басня за кучето и вълка (вж. Fabulae Aesopicae, ed. Halm, № 334), Бабриевата басня за вълка и жената (вж. *Babrius*, rec. Crusius, № 162), или възникналата през по-късно време басня за магарето и вълка (вж. Fabulae, op. cit., № 334). [3] Става дума може би за гористите склонове на Странджа планина. [4] От това място се вижда, че Теофилакт Симоката е черпил някои от сведенията си от устни разкази. [5] С титлата подстратег тук е обозначен помощникът на главнокомандуващия. Срв. *Grosse*, op. cit., p. 296. [6] У Павел Дякон (*Paulus Diaconus*, Historia, Langobardorum, III, 18—19) името е дадено в напис Дроктулф.

ἀλκιμώτατος καὶ πρὸς τὸν πόλεμον ἐμβριθέστατος. ἐπεὶ δὲ περὶ τὴν Ἀδριανοῦ πόλιν ἐγένοντο, τοὺς βαρβάρους τῆς πολιορκίας ἀφίστων, δευτέρᾳ τε ἡμέρᾳ ὁ πόλεμος ἐτετέλεστο. ἐνίκων τοίνυν Ῥωμαῖοι τοῖς βαρβάροις συμμίξαντες καὶ ἑτεραλκέα τὴν μάχην διέθεντο· κατεστρατήγει γὰρ τῶν πολεμίων ὁ ὑποστράτηγος Δρόκτων. ἐπιπλάστῳ γὰρ φυγῇ τὸ ἐκείνου κέρας ἔδοξε τοῖς πολεμίοις τὰ νῶτα παρέχεσθαι, ὡς οἷα δεδοικότος τοῦ Ῥωμαϊκοῦ τὸ ἀντίπαλον· εἶτα τοὔμπαλιν ἀντεδίωξε καὶ μετόπισθε τῶν βαρβάρων γενόμενον τοὺς συντυχόντας διώλεσεν. ἀπήεισαν τοιγαροῦν μεσημβρίας ὥρᾳ οἱ Ἄβαροι[a]*, ἄλλος ἄλλῃ διεσπαρμένοι καὶ ὡς ἂν τύχοι φερόμενοι μετὰ συντόνου τινὸς ἀποδράσεως. ὁ δὲ στρατηγὸς οὐ κατεδίωξε τὸ ἀντίπαλον· ἐφιλοσόφει γὰρ τῆς εὐδαιμονίας τὸ μέτρον τὰς ἐπ' ἄκρον εὐεξίας, ὥσπερ εἰκός, εὐλαβούμενος. φιλυπόστροφον γὰρ ἡ τύχη καὶ ἄπιστον, νίκη δ' ἐπαμείβεται ἄνδρας, ἵνα καί τι τῆς Ὁμήρου δέλτου ἐπισπείρω τοῖς ἀφηγήμασιν*[b]. (pp. 90, 1 — 105,7)

мъж и твърде издръжлив във война. Те, щом дошли при Адрианопол, разкъсали обсадата на варварите и на следния ден войната била свършена. Ромеите, когато влезли в бой с варварите, клонели към победа и изходът на сражението се очертавал в тяхна полза, защото подстратегът Дроктон надхитрил неприятелите: действително неговото крило се престорило, че бяга, а неприятелите си помислили, че той им обръща гръб, като че ли ромеите се боели от противника. Той обаче отново се втурнал да ги преследва и като се явил в тил на варварите, погубил всичките, които му попаднали. И тъй по пладне аварите се оттеглили, разпръснали се на различни страни и ударили, както можели, на силно бягство. Стратегът обаче не преследвал противника, защото разсъждавал, че щастието трябва да бъде умерено, и се боял, както е естествено, от прекомерното благополучие, защото щастието е непостоянно и невярно, а „победата мени мъжете"[1], за да си послужим в разказа си с нещо от Хомеровите съчинения.

5. Sclavini Thraciam vastant

III 4. *Χειμῶνος τοιγαροῦν ὥρας διαδεξαμένης τὸν πόλεμον τῇ ἀεικινήτῳ καὶ ἀμοιβαίᾳ τῶν τροπῶν μεταβάσει, ὁ χάραξ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ διαλύεται. ἐπιγινομένου δ' ἦρος καὶ προσηνῆ καὶ ἐπίχαριν ὄψιν παρεχομένου τῇ γῇ, ἡ κατὰ τὸ εἰωθὸς τοῦ χρυσοῦ διανομὴ τῷ μαχίμῳ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ἐξεπέμπετο. ὁ δὲ Ῥωμαίων τε καὶ Περσῶν πόλεμος ἐσφρίγα τε καὶ ἐσφάδαζεν· τὸ δὲ Γετικόν, ταὐτὸν δ' εἰπεῖν αἱ τῶν Σκλαυηνῶν*[c] *ἀγέλαι, τὰ περὶ τὴν Θρᾴκην ἐς τὸ καρτερὸν ἐλυμαίνοντο, οἱ δὲ Μῆδοι τοῖς Ῥωμαίων στρατηγοῖς συγκυρήσαντες παρανάλωμα φόνου ἐγίνοντο, Ῥώμη δ' ἡ πρεσβῦτις ταῖς τῶν Λογοβάρδων ἀντεῖχεν ἐφόδοις, τῇ δὲ Λιβύῃ αἱ τῶν Μαυρουσίων δυνάμεις διετέλουν ἐξίτηλοι καὶ τῷ πλήθει τῶν Ῥωμαϊκῶν ἀνδραγαθημάτων πρὸς τὸ ταπεινὸν καὶ κατητονημένον ἀπέκλινον.* (pp. 116,20 — 117,6)

5. Славяни опустошават Тракия

Прочее, когато зимата изместила войната поради вечнодвижещото се и променливо въртене на слънцето, ромейският стан се разпръснал. А щом настъпила пролетта и придала ласкав и приятен вид на земята, императорът изпратил, както обикновено, да се раздаде заплатата на войниците. Войната между ромеи и перси се разраснала и закипяла. А гетите, сиреч пълчищата на славяните, силно опустошавали земите в Тракия. Мидийците попаднали на ромейските стратези и били избити, старият Рим отблъсвал нападенията на лангобардите, а в Либия войските на мавританците били изтребени и геройствата на ромейската войска започнали да стават по-скромни и по-незначителни.

6. Mauricius expeditionem contra Avares parat

V 16. *Ἄρτι γε ἄρα που τοῖς περὶ τὴν ἕω γελώσης ἡμέρας τοῖς πράγμασιν, καὶ τὴν*

6. Маврикий готви поход срещу аварите

Когато денят току-що се усмихвал на работите в Изтока[2] и не ставал, както

[a] *Ἄβαροι* V *βάρβαροι* vulg. [b] Hom. Il. VII, 339. [c] *Σκλαβηνῶν* V sed incertum an *β* pr. m. scriptum sit. *Σκλάβοι* Photius.

[1] Срв. Ilias, VII, 339. [2] Теофилакт Симоката иска чрез това да загатне, че продължителните почти 20-годишни войни между перси и ромеи в 591 г. били завършени. За събитията общо вж. *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 453—455.

πρόοδον οὐκ ἐν κλίνης βαρβαρικῆς μυθικῶς ποιουμένης Ὁμηρικώτερον, ῥοδοδάκτυλός τε ἀπωνηναμένης ἀκούειν, ἐπεὶ τὸ ξίφος τοῖς αἵμασιν αὐτοῖς οὐ φοινίσσεται, τὰς δυνάμεις ὁ αὐτοκράτωρ ἐς τὴν Εὐρώπην ὡς τάχιστα μετεβίβαζεν ἐπί τε τὴν Ἀγχίαλον τὴν ἐκδημίαν παρασκευάζεται· διεγνώκει γὰρ τὸ Ἀβαρικὸν αὖθις ἐθέλειν φοιτᾶν. προσδοκίμου τοιγαροῦν τοῦ βαρβαρικοῦ τυγχάνοντος, ἐς παρασκευὴν συνετέτακτο. οἱ μὲν οὖν ἐντιμότεροι τῶν ἐς συγκλήτου βουλὴν κατελιπάρουν τὸν Καίσαρα χειροτονῆσαι στρατηγὸν τῷ πολέμῳ καὶ ἀναβολὴν τὰ τῆς βασιλικῆς ἐπιβολῆς ἀποφέρεσθαι. ἐπεὶ δὲ οὐκ ἔπειθον, ὁ τῶν ἱερατικῶν ταγμάτων ἡγούμενος ἐδεῖτο τὸν βασιλέα ἀποστράτηγον εἶναι, ἑτέρῳ δὲ τὰ τῆς ἀγωνίας περιβαλεῖν. ἐπεὶ δὲ οὐδὲ οὗτος αἰδέσιμος ἦν ἐξαιτούμενος, ἡ βασίλεια ἅμα τοῖς παισὶ ποτνιωμένη ἠντιβόλει τὸν γαμέτην τὸν Καίσαρα ἐπὶ δευτέρας γενέσθαι φροντίδας. ὡς δὲ καὶ ταύτης ἡ ἀξίωσις πρόσωπον οὐκ ἔσχεν αἰσχυντηλὸν ἢ μέλος πειθήνιον, ἐξεχώρει τῶν βασιλείων ὁ αὐτοκράτωρ Μαυρίκιος παρασάγγην ἕνα καὶ ἡμιόλιον· Ἕβδομον δὲ ἄρα τοῦτο τοῖς Βυζαντίοις ὠνόμασται. κατ' ἐκείνην γοῦν τὴν ἡμέραν ἡλίου μεγίστη γέγονεν ἔκλειψις. ἔνατον δὲ ἄρα τοῦτο ἔτος ἐτύγχανεν ὂν Μαυρικίου τοῦ αὐτοκράτορος. ἐπεγένοντο δὲ καὶ ἐξαισίων πνευμάτων φυσήματα, νότος τε βίαιος, ὡς μονονουχὶ καὶ τὴν ἐπιβύθιον ψηφῖδα ἀναρρίπτειν τῷ θολῷ τοῦ σάλου. ὁ μὲν οὖν αὐτοκράτωρ ἀκηκοὼς Λαλαυζὰν τὸν Πέρσην ἥκοντα ὡς αὐτὸν παλινδρομεῖ πρὸς τὸ βασίλειον ἄστυ, διαθείς τε ὡς ἐνῆν ἐπιδεξίως τὴν τῆς πρεσβείας ἀξίωσιν τοῦ σκοποῦ αὖθις τῆς ἐκδημίας ἀπήρχετο. τυχεῖν δὲ γλιχόμενος καὶ θείας τινὸς ἐποπτίας συστρατευσομένης αὐτῷ ἐπὶ τὸ μέγα τῆς θρησκείας κατεπαννυχίζετο τέμενος τὸ ὑπὸ Ἰουστινιανοῦ ᾠκοδομημένον τοῦ αὐτοκράτορος· ἐς προσηγορίαν δὲ τῆς τοῦ θεοῦ σοφίας τὸ ἱερὸν ἀνατέθειται. μηδεμιᾶς τοιγαροῦν ὄψεως ἐνυπνίων ἐπιφανείσης αὐτῷ, λιταζόμενος ἅμα τῷ λαῷ εἰς τὴν πρὸ τοῦ ἄστεος τῆς θεομήτορος οἰκίαν διημέρευε μυσταγωγούμενος, καὶ τῆς θεανδρικῆς μετελάγχανε πανδαισίας· ὁ δὲ νεὼς πρὸς τῇ Πηγῇ καταλέγεται.

приказно се изразява Хомер, от варварското легло, отказвайки се да бъде смятан за розовопръстата [Еос][1], понеже мечът не се оцветявал червено от самите кърви, императорът прехвърлил войските си в Европа, колкото можел по-бързо. Той приготвял похода си срещу Анхиало, понеже бил узнал, че варварите искали отново да нахлуят. Така че докато очаквал варварската войска, той се готвел за войната. По-видните сенатори молили настоятелно императора да назначи стратег за войната и да не предприема той лично нападението. Но понеже не го убедили, началникът на свещенослужителското съсловие[2] го замолил да се откаже от длъжността стратег, като възложи грижите за воюване другиму. Но когато молбите и на тоя достопочтен мъж били отклонени, императрицата заедно с децата си с плач коленопреклонно молила съпруга си императора да промени своето намерение. Но тъй като император Маврикий нито се трогнал от нейната молба, нито я послушал, излязъл от дворците на една и половина парасанга[3] далеч. Това място се наричало от византийците Евдомон[4]. През тоя ден станало голямо слънчево затъмнение. Тази година била деветата на император Маврикий. Появили се също необикновено силни ветрове и мощен южняк, който едва ли не изхвърлял пясъка от дъното на морето вследствие на вихровото вълнение. Императорът, когато чул, че при него дошел персиецът Далауза, завърнал се в царския град и след като уредил благополучно молбата на пратениците, доколкото това било възможно, отново започнал да мисли за похода. А понеже желаел да му се яви и някакво божествено видение, което да му помага в похода, прекарал нощта в големия храм на нашата Христова вяра, построен от император Юстиниан и наречен на божията мъдрост.[5] Но тъй като никакво съновидение не му се явило, той започнал да се моли заедно с народа и прекарал целия ден в дома на божията майка — който е пред града, — гдето се приобщил към светите тайнства и приел светото причастие. Тази църква се нарича „[Богородица] при Извора“. На

---

[1] Еос е елинската богиня на зората. [2] Т. е. цариградският патриарх. [3] Парасангата е персийска мярка за дължина (равна на 5940 м), която е преминала в класическия гръцки език, а оттам и във византийски език. [4] Евдомон (Septimum), т. е. седми милиарен стълб, се наричало това място, понеже се намирало на седем мили от Цариград — сега Макри-хори, или Макрикьой, на Мраморно море. Вж. *Janin*, op. cit., p. 408—411. [5] Църквата Св. София в Цариград.

ἐν τῷ Δαονίῳ διασωθῆναι τὴν ναυαγίαν ἐκκλίναντα. ἐν τούτῳ δῆτα τῷ χωρίῳ καταπαννυχιζόμενος ὁ αὐτοκράτωρ, ἐξ ἑωθινοῦ αἰθρίας γενομένης, ἀναβὰς ἐπὶ τὸν βασίλειον ἵππον ἐς Ἡράκλειαν γίνεται. ἐπὶ τὸν τοίνυν Γλυκερίας, τῆς μάρτυρος νεὼν ἐντεμενίζεται, ὡς οἷόν τε ἦν τιμήσας τὸ τέμενος χρήματά τε ἐπιδούς, ἐφ' ᾧ τὰ πυρὶ καταπεπτωκότα τοῦ ναοῦ ὑπὸ τῶν Ἀβάρων πρὸς νεώτερον κάλλος μεταχωρεῖν, τὰς δυνάμεις ἐκτάξας ἀπεφοίτα τοῦ ἄστεος. ποιήσας τοίνυν παρασάγγας τέσσαρας, ἡλίου κεκλικότος στρατοπεδεύεται ἐπί τι ὕπτιον χωρίον τὴν θέσιν, πολύανδρόν τε καὶ ἀφθονίᾳ τῶν εἰς ἐπισιτισμὸν περιρρεόμενον. κατὰ τοῦτον δὴ τὸν χῶρον[a] *τάφρον ὁ βασιλεὺς διεγράψατο. τῶν δὲ περιπόλων τοῦ αὐτοκράτορος τὰς αὐλαίας τῇ βασιλικῇ σκηνῇ περιβαλλομένων δορυφορίας πρὸς κοσμιότητα, ἐκκεράγει γύναιον, ὁ δὲ βοὴ διήχει καὶ ἐς τὸ πυκνότερον κατεφέρετο. ὠδῖνες γὰρ παρελύπουν τὸ γύναιον. τῶν μὲν οὖν περὶ τὸν αὐτοκράτορά τις ὑπασπιστὴς ἐξεχώρει κωλύσων τῆς δυσφωνίας τὴν ἄνθρωπον. ἐπεὶ δὲ ἐν τῷ οἰκίσκῳ ἐγίγνετο τήν τε τῆς βοῆς αἰτίαν διεπυνθάνετο, τίκτει τὸ γύναιον. ὁ δὲ τόκος πλημμέλημα φύσεως ἐτύγχανεν ὄν. παιδίον γὰρ ἦν ὀφθαλμῶν τε καὶ βλεφαρίδων καὶ ὀφρύων ἀμέτοχον, χειρῶν τε καὶ βραχιόνων ἀλλότριόν τε καὶ ἀδιατύπωτον· πρὸς δὲ τῷ ἰσχίῳ ἰχθύος αὐτῷ οὔραιον ἦν προσφυές. ἀτὰρ τούτου δῆτα τοῦ θεάματος ὁ ὑπασπιστὴς ἱστορήσας τὸν τρόπον ὡς τὸν βασιλέα τόν τε πατέρα καὶ τὴν μητέρα καὶ τὸ παιδίον καθείλκυσεν. ὁ μὲν οὖν αὐτοκράτωρ ἐς θέαν τοῦ τέρατος γεγονώς, καὶ ὅπως τοῦτο ἐπηκολουθήκει τοὺς γονεῖς τοῦ τέρατος ἐξετάσας, μηδέν τι διαγνοὺς ὑπὸ τῶν τεκόντων καταλύει τὸ θέατρον, τὸ δὲ τέρας ἀναιρεῖσθαι κελεύει. ἡ μὲν οὖν τερατοτόκος ἀφέθη, τὸ δὲ παιδίον τὸ ξίφος ἠσπάζετο.*

VI 2. *Δευτέρᾳ δὲ ἡμέρᾳ μετεφοίτησεν ὁ βασιλεὺς καὶ πρὸς τὸ λεγόμενον Ἕνατον στρατοπεδεύεται, ὁδοιπορήσας τε παρασάγγας δύο τάφρον ἐδείματο. κατὰ τοῦτον δῆτα τὸν χῶρον ἐκ τῶν βασιλείων ἵππων ὁ ἐπισημότερος, τῷ χρυσέῳ κόσμῳ καταλαμπόμενος, πεσὼν ἀπέσκλη ἀθρόον διαρραγείς. ὁ δὲ βασιλεὺς οἰωνισάμενος ἐπὶ τούτοις πᾶσι τοῖς συμβόλοις ἀπαισίων καὶ λίαν δεινῶν ἐσομένων πραγμάτων αὐτῷ περίλυπος ἦν, δέει τοῦ μέλλοντος ἐπὶ τοῖς παροῦσι προταραττόμενος.*

[a] *χῶρον* correxit de Boor ex *χρόνον* pr. m. ut vid. V.

спасил в Даонион[1]. След като прекарал нощта на това място, императорът се качил на императорския кон и понеже времето се изяснило от ранна сутрин, отишел в Хераклея. Той влязъл в храма на мъченицата Гликерия[2] и почел, доколкото било възможно, светото място, като дал пари, за да подновят оная част от украсата на храма, която пострадала от огъня, причинен от аварите. След това строил войската и напуснал града. После, като изминал четири парасанги, спрял се на стан към залез слънце при едно разположено в равнината селище, което било гъсто населено и изобилствувало с припаси. На това място царят прокопал ров. Когато телохранителите му поставяли за отличие дворцовата стража около императорската палатка, една жена започнала да пищи силно, понеже била измъчвана от родилни мъки, и викът ѝ ставал все по-чест и се разнасял надлъж и нашир. Един от щитоносците на императора излязъл, за да спре неблагозвучния писък на жената. Тъкмо когато той влязъл в къщичката и попитал за причината на вика, жената родила. Новороденото било грешка на природата, понеже било без очи, клепки и вежди, също без длани и пакти, а и безформено. Освен това на бедрото му била израснала рибя опашка. Щитоносецът, след като разказал на императора какво е видял там, довлякъл бащата, майката и детето. Императорът, като видял чудовището, разпитал неговите родители как се е случило това. Той обаче не узнал нищо от тях, прекратил зрелището и заповядал да погубят чудовището. Така родилката на чудовището била освободена, а детето погубено с меч.

На втория ден императорът продължил пътуването си и се отправил към така наречения Енатон[3]. След като изминал две парасанги, направил окоп. На това място тъкмо най-личният от императорските коне, украсен със златна украса, паднал, убил се и веднага издъхнал. Императорът, като съзирал във всички тия поличби предсказание, че работите ще бъдат за него нещастни и много страшни, бил извънредно наскърбен: поради това, което ставало, той бил обзет

[1] Даонион — град на брега на Мраморно море, между дн. Ерегли и Силиврия. Вж. *Златарски,* История, I, 1, стр. 275. — *Jireček,* ibid., p. 101. [2] За мъченица Гликерия вж. *H. Delehaye,* Les origines du culte des martyrs, Bruxelles 1933, p. 244 sq. [3] Енатон — Девети, място на девет мили от Цариград.

τῇ δὲ ὑστεραίᾳ παροδευομένῳ τῷ βασιλεῖ ἐντυγχάνει αὐτῷ ἐλάφων πληθύς. οἱ μὲν οὖν περὶ τὸν αὐτοκράτορα τόξοις καὶ βέλεσι τῶν ζώων ἐπετοξάζοντο. πλήττεται γοῦν τὸ μέγιστον τῶν ἀγελαζομένων ἐλάφων, καὶ εἰκότως ἐπιδίωξις καρτερὰ ὑπὸ τῶν κυνηγετούντων ἐγίνετο. ἡλίου τε δυομένου, καὶ τῆς ἐλάφου ἐξαλλομένης καὶ τῷ τάχει τῶν ποδῶν ἀποκλινούσης τὴν θήραν, οἱ μὲν ἄλλοι ἐπαύοντο, τῶν δὲ τῷ βασιλεῖ τις δορυφόρων καὶ Γήπαις τὸ γένος ἀνὴρ εἴχοντο τῆς διώξεως. ἐπί τινα τοίνυν δρυμὸν χωρησάσης ἐκείνης αὐτῆς τῆς ἐλάφου τῇ τοῦ δρόμου ὠκύτητι ἐγκρυπτομένης[a] *τε τῷ κατακόμῳ τῆς λόχμης, καὶ οἱ ἄνδρες ἐς τὸ πρόσω ἐχώρουν τῷ φιλονίκῳ τῆς θήρας παροτρυνόμενοι μᾶλλον πρὸς τὴν ἐπίτευξιν. ὁ μὲν οὖν Γήπαις τὸν νεανίαν ὁρῶν ἐσθῆτα περιβεβλημένον λαμπρὰν ζώνην τε χρυσῆν ἐμπορπησάμενον οὐκ ἄκομψον, τόν τε ἵππον αὐτοῦ χρυσοχάλινον, ἀνεῖλε τὸν δείλαιον δολοφονήσας αὐτὸν ὑπό τινα φάραγγα. ὁ μὲν οὖν δορυφόρος ἀντὶ τῆς ἐλάφου κακὸν κακίστης ἐφέσεως γέγονε θήραμα οἴκοθεν καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ τὴν ἐπιβουλὴν ἐνεγκάμενος· λίνα γὰρ αὐτῷ καὶ ἄρκυς καὶ δίκτυα ὁ χρύσεος κόσμος ἐγίγνετο, συνέκδημος κατάκοσμος καὶ συνοδοιπόρος ἐπίβουλος. πρώτης δὲ φυλακῆς τῆς νυκτὸς γενομένης, ὁ μὲν ἐργάτης τοῦ φόνου ἐς τὸν χάρακα ἐπανῆκεν, ὁ δὲ βασιλεὺς οἵ τε ἀμφ' αὐτὸν τὸν δορυφόρον μηδαμῇ που θεώμενοι ἐπὶ τῇ ἀδηλίᾳ τὰς ψυχὰς κατεπλήττοντο. τοῦ ἵππου τοίνυν τηνάλλως πλανωμένου, γηπόνος ἀνὴρ τούτου περιτυγχάνει καὶ ἐς τὴν τάφρον αὐτὸν ἀπεκόμιζεν. ὑποτοπήσας γοῦν ὁ βασιλεὺς τοῦτον αὐτὸν κύριον καθεστάναι τοῦ φόνου ἐς βάσανον ἐξεδίδου κολάσεων.*

Τῇ δὲ ὑστεραίᾳ ἄνδρες τρεῖς Σκλαυηνοὶ[b] *τὸ γένος μηδέν τι σιδήρου περιβαλλόμενοι ἢ ὀργάνων πολεμικῶν ἑάλωσαν ὑπὸ τῶν τοῦ βασιλέως ὑπασπιστῶν· κιθάραι δὲ αὐτοῖς τὰ φορτία, καὶ ἄλλο τι οὐδὲν ἐπεφέροντο. ὁ μὲν οὖν βασιλεὺς διηρώτα τί τὸ ἔθνος αὐτῶν, καὶ ποῖ τὰς διατριβὰς ἐκληρώσαντο, τήν τε αἰτίαν τῆς περὶ τοὺς Ῥωμαϊκοὺς τόπους ἀναστροφῆς. οἱ δὲ τὸ μὲν ἔθνος ἔφασαν πεφυκέναι Σκλαυηνοὶ πρὸς τῷ*

от страх за бъдещето. На другия ден, когато императорът пътувал, натъкнал се на множество елени. Придружниците на императора започнали да хвърлят стрели и копия по животните, така че от стадото елени било ударено най-едрото животно, което, както е естествено, ловците започнали да преследват упорито. Когато при залез слънце еленът изскочил напред и с бързите си крака не се оставял да бъде уловен, ловците прекратили преследването, а само един от копиеносците на императора и един мъж по народност гепид продължили гонитбата. След като еленът навлязъл в една гора и с бързото си тичане се скрил в гъстите ѝ дебри, двамата мъже, подбуждани от ловджийското честолюбие, още повече от желанието да успеят, продължавали да вървят напред. Гепидът, понеже виждал, че младежът е облечен в бляскави дрехи и пристегнат със златен и изящен пояс, а конят му със златни юзди, погубил нещастника, като го убил с измама в един дол. Вместо елена самият копиеносец следователно станал по своя собствена вина лош лов на най-лошо желание, още повече понеже сам той дал повод за нападението. Защото златната му украса се превърнала за него в серкме, примка и ловджийска мрежа, съпътник нескромен и придружник коварен. Когато настанала първата нощна стража, извършителят на убийството се завърнал в лагера, а императорът и свитата му, понеже не виждали никъде копиеносеца, се обезпокоили, защото нямали вест за него. Един земеделец попаднал на коня му, който се скитал безцелно, и го отвел в стана. А императорът, понеже заподозрял, че този е извършителят на убийството, предал го на разпит чрез мъчения.

На следния ден трима мъже по народност славяни, които нямали върху себе си нищо желязно, нито някакви бойни оръжия, били заловени от щитоносците на императора. Багажът им се състоял от гъдулки и не носели нищо друго. Императорът ги запитал кой е техният народ, къде пребивават и причината за тяхното бродене около ромейските места. А те отговорили, че са по народност славяни[1] и живеят към бре-

[a] *ἐγκρυπτομένης* V *ἐγκυπτομένης* vulg. [b] *Σκλαβηνοί* correxit de Boor ex *Σκλαυηνοί* sec. ut vid. m.V.

[1] За разказа, който следва, вж. *Jireček*, Geschichte der Serben, I, p. 75 и бел. 1. — *Успенский*, История, I, стр. 639 и сл.: според Успенский този разказ не предава истинска случка. *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 455, предполага, че това са били цигани.

τέρματί τε τοῦ δυτικοῦ ᾠκηκέναι Ὠκεανοῦ, τὸν δὲ Χαγάνον μέχρι τῶν αὐτόθι πρέσβεις ἐκπέμψασθαι ἐπὶ συλλογῇ μαχίμου δυνάμεως δῶρά τε πολλὰ τοῖς ἐθνάρχαις φιλοτιμήσασθαι. τοὺς μὲν οὖν δεξαμένους τὰ δῶρα τὴν συμμαχίαν αὐτῷ ἀπανήνασθαι, ἀποκναίειν τε αὐτοὺς τὰ μήκη τῆς ὁδοιπορίας δυσχεριζομένων, ὡς δὲ τὸν Χαγάνον ἐπαποστείλασθαι αὐτοὺς ἐκείνους τοὺς ἑαλωκότας ἀπολογίας ὑπόθεσιν ἔχοντας· πεντεκαίδεκά τε μησὶ τὴν ὁδὸν διανύσαι. τὸν δὲ Χαγάνον ἐπιλαθόμενον τοῦ νόμου τῶν πρέσβεων δογματίσαι κωλύμην αὐτοῖς τῆς ἀναζεύξεως. αὐτούς τε τῶν Ῥωμαίων ἔθνος ἀκηκοότας ἐπί τε πλούτῳ καὶ φιλανθρωπίᾳ λίαν, ὡς ἔστιν εἰπεῖν, εὐκλεέστατον, ἐμπορευσαμένους τὴν εὐκαιρίαν πρὸς τῇ Θρᾴκῃ ἀναχωρῆσαι. κιθάρας τε ἐπιφέρεσθαι διὰ τὸ μὴ ἐξησκῆσθαι ὅπλα τοῖς σώμασι περιβάλλεσθαι, τῆς χώρας αὐτοῖς ἀγνοούσης τὸν σίδηρον κἀντεῦθεν τὸν εἰρηναῖον καὶ ἀστασίαστον παρεχομένης τὸν βίον αὐτοῖς, λύραις τε καταψάλλεσθαι περιλαλεῖν οὐκ εἰδότας ταῖς σάλπιγξιν· οἷς γὰρ ὁ πόλεμος ἦν ἀνιστόρητος, εἰκότως ἂν ἔφασκον ἀγρότερά[a] πως ὑπεῖναι τὰ τῆς μουσικῆς μελετήματα. ὁ μὲν οὖν αὐτοκράτωρ ἐπὶ τοῖς ῥηθεῖσι τὸ φῦλον ἀγάμενος φιλοξενίας ἠξίου ἐκείνους αὐτοὺς τοὺς ἀπὸ τῶν βαρβάρων ἐντετυχηκότας αὐτῷ, θαυμάσας τε τούτων τῶν σωμάτων τὸ μέγεθος τό τε μεγαλοφυὲς τῶν μελῶν ἐς τὴν Ἡράκλειαν τούτους παρεπέμπετο.

га на западния океан. Хаганът бил проводил, продължили те, пратеници чак дотам, за да събират войска, годна за война, и да почетат с много дарове племенните вождове. А тези, след като приели даровете, били се отказали от бойния съюз с него, понеже твърдели, че дългото пътуване щяло да бъде мъчително за тях. Заловените се оправдали с това, че били пратеници при хагана — те били изминали пътя за петнадесет месеца. А хаганът, който бил забравил закона за пратениците, бил решил да им попречи да се завърнат. Те обаче като били чули, че ромейският народ бил, така да се каже, най-прославен с богатство и човеколюбие, използували случая и преминали в Тракия. Имали гъдулки, понеже не били привикнали да носят на тялото си оръжие, тъй като тяхната страна не познавала желязото и им предлагала мирен и спокоен живот. Те свирили на лири, понеже не умеели да надуват бойните тръби. Тъй като войната не им била известна, то, казвали, естествено било музикалните им занимания да са малко по-прости. Тези думи накарали императора да се учуди на племето им и той удостоил с гостоприемство варварите, които били попаднали при него. Като се възхищавал от тяхната снажност и добре развитите им крайници, изпратил ги в Хераклея.

VI 3. *Τρίτη δὲ ἡμέρα, καὶ πρέσβεις ὑπὸ τοῦ βασιλείου ἐξεπέμποντο ἄστεος, ἥ τε ἀξίωσις ὑπὸ τῆς συγκλήτου ἐς τὸν βασιλέα ἐγίγνετο· ἡ δὲ ὑπόθεσις τὴν ἐπανάζευξιν τῆς βασιλέως ἐκδημίας ἐθήρα λαβεῖν. ὁ μὲν οὖν αὐτοκράτωρ μηδέν τι προσηκάμενος τῆς πρεσβείας παλιννοστεῖν προστάττει τοῖς πρέσβεσιν. τετάρτη δὲ ἡμέρα, καὶ ἐς τὸ πρόσω ὁ αὐτοκράτωρ μετωχετεύετο. στενῆς δὲ γεφύρας ἱκανοῖς στρατεύμασιν ὁμιλούσης, τεναγώδους τε δυσχωρίας συγκυρησάσης αὐτοῖς, δυσδιέξοδος ἦν ἡ διάβασις. ὑπῆσαν δὲ πλησίον πηγαὶ ποταμοῦ ὃν Ξηρόγυψον προσκαλοῦσιν οἱ πλησιόχωροι. ἀκοσμούσης τε τῆς δυνάμεως περὶ τὴν διάβασιν, θρύλου τε περὶ τὴν γέφυραν ἀναθορήσαντος, ἀνυπονοήτου τε βοῆς προσγενομένης τῷ πλήθει, καί τινων κατακρημνισθέντων ὑπὸ τῆς περὶ τὸν ὄχλον ἐκθλίψεως, τοῦ ἵππου ἀποβὰς ὁ βασιλεὺς καὶ βακτηρίας ἑλόμενος αὐτουργὸς ἐγίγνετο κοσμιότητος, καὶ τῆς ἐπιθέσεως ἀπέ-*

На третия ден били изпратени от царския град пратеници, които донесли на императора молбата на сената. Тя целяла да подтикне императора да се завърне от странствуването си извън града. Императорът никак не се съгласил с пратеничеството и заповядал на пратениците да се върнат. На четвъртия ден императорът продължил да върви напред. Когато доста голям брой войници попаднали на един тесен мост в една блатиста мъчнопроходима [местност], преминаването станало трудно. Наблизо се намирали извори на река, която околното население наричало Ксирогипс[1]. При преминаването настъпило безредие всред войската, вдигнал се крясък около моста, неочаквано се появили викове сред множеството и някои били съборени в пропастта поради блъскането на навалицата. Тогава императорът слязъл от коня си, грабнал една тояга и редът бил възстановен сам по себе си. Той, след като

[a] *ἀγρότερα* V *αἱρετώτερα* vulg.

[1] Река Ксирогипс се намира отвъд р. Еркене близо до Чорлу; вж. *Jireček*, ibid., p. 101.

χεσθαι τὰ πλήθη προστάξας ἐδίδου τῇ βαδίσει τὴν εὔροιαν, τῇ ἀναβολῇ τῆς συγχύσεως τὸ κατὰ μικρὸν δεικνὺς ἀσφαλὲς τοῖς στρατεύμασιν. οὕτω μὲν οὖν ὁ βασιλεὺς ἄσιτος διημερεύσας περὶ τὴν γέφυραν παρεῖχε τῇ δυσχωρίᾳ διέξοδον. ἡλίου δὲ πρὸς δυσμὰς ἀποκλίναντος ἀπὸ σημείων δύο τῆς γεφύρας ἐστρατοπέδευεν. τῇ δὲ ὑστεραίᾳ πρὸς τῇ Ἀγχιάλῳ διαγράφεται τὸν χάρακα, ἡμέρας τε πέντε πρὸς ταῖς δέκα ἐνθαδὶ τὴν διατριβὴν ποιησάμενος ἐς τὸ βασίλειον ἄστυ ἐπάνεισιν, ἧκειν ἀκούσας ὑπὸ τοῦ Περσῶν βασιλέως ἐς Βυζάντιον πρέσβεις. τρίτη δὲ ἡμέρα, καὶ οἱ τῆς Κελτικῆς Ἰβηρίας πρέσβεις ἐς τὸ βασίλειον παραγίγνονται ἄστυ· (Φράγγοι δὲ ἄρα οὗτοι τῇ νεωτέρᾳ γλώττῃ κατονομάζονται) αἱ δὲ προσηγορίαι τοῖς πρέσβεσι Βόσος καὶ Βέττος. τούτους ὁ τοῦ ἔθνους δυνάστης (ὄνομα δὲ Θεοδώριχος αὐτῷ) ἐς βασιλέα ἐξέπεμπεν ἠξίου τε συνθήκαις φορολογίας τῷ Ῥωμαϊκῷ συμμαχῆσαι καὶ δώροις ἀνελέσθαι πρὸς τὸν Χαγάνον τὸν πόλεμον. ὁ μὲν οὖν αὐτοκράτωρ τοὺς πρέσβεις φιλοφρονησάμενος δώροις ἀπόμισθον τὴν ξυμμαχίαν ἐκέλευσε Φράγγοις παρέχεσθαι, ἀργυρολογεῖσθαι τὸ Ῥωμαϊκὸν ὑπὸ τῶν βαρβάρων οὐκ ἀνεχόμενος. (pp. 218,8 — 225,22)

заповядал на множеството да се въздържа от блъскане, наредил движението да върви добре, като с премахването на бъркотията постепенно показал на войските най-сигурния начин. Императорът, който така прекарал цял ден гладен при моста, превърнал мъчнопроходимото място лесно за преминаване. А когато слънцето се наклонило към залез, той се разположил на стан две мили далеч от моста. На другия ден той се установил на лагер при Анхиало и след като престоял тук петнадесет дена, завърнал се в престолния град, понеже се научил, че във Византион дошли пратеници от страна на персийския цар. На третия ден в престолния град пристигнали също и пратеници на келтска Иберия[1]. На днешен език тези се наричат франки. Имената на пратениците били Босос и Бетос. Господарят на този народ (името му било Теодорих[2]) ги изпратил при императора да иска [чрез тях] да стане съюзник на ромеите при условие, че ще получава данък и срещу дарове ще започне война против хагана. Императорът, след като почел пратениците с дарове, поканил франките даром да дадат военна помощ, понеже не можел да приеме ромеите да плащат пари на варварите.

7. Avares Thraciam usque ad Tzurulum hostiliter pervadunt

VI 3. *Ὁ δὲ Χαγάνος ἐπενθήκας λαμβάνειν τὰς συνθήκας ἐξῄτει τὸν Καίσαρα*[a]*. ἐπεὶ δὲ ὁ αὐτοκράτωρ τοῖς λόγοις τοῦ βαρβάρου ὦτων οὐκ ἐδίδου βαλβῖδα, ἀντελάμβανε παραυτίκα τὸν πόλεμον. καὶ οὖν ὁ Χαγάνος τοῖς Σκλαυηνοῖς προστάττει ἀκατίων πλήθη τεκταίνεσθαι, ὅπως πρὸς διάβασιν σχοίη τὸν Ἴστρον πειθήνιον.* 4. *οἱ μὲν τῆς Σιγγηδόνος οἰκήτορες ἀθρόαις ἐφόδοις τισὶ τῶν Σκλαυηνῶν*[b] *τοὺς πόνους ληΐζονται καὶ πυρὶ παρεδίδοσαν τὰ πρὸς ναυτιλίαν τούτων ἐπίχειρα. διά τοι τοῦτο πολιορκοῦσι τὴν Σιγγηδόνα οἱ βάρβαροι, ἡ δὲ πόλις ἐς τοὔσχατον ἀφικομένη κακοῦ ἰσχνὰς ἐπεφέρετο σωτηρίας ἐλπίδας. ἑβδόμῃ δὲ ἡμέρα, καὶ ὁ Χαγάνος τοῖς βαρβάροις προσέταττε τῆς πολιορκίας ἀπέχεσθαι γενέσθαι τε ὡς αὐτόν. ἐπεὶ δὲ τὸ βάρβαρον*

7. Аварите опустошават Тракия до Чорлу

Хаганът от своя страна пък поискал от императора примирието да бъде продължено. Но тъй като императорът не давал ухо на думите на варварина, той веднага започнал отново войната.[3] Хаганът заповядал на славяните да построят множество ладии, за да може Истър да бъде преминат. Жителите на Сингидунум обаче с внезапни нападения унищожавали направеното от славяните и чрез огън осуетявали усилията им да направят плавателни съдове. Вследствие на това варварите обсадили Сингидунум. Градът, достигнал до крайно бедствено състояние, имал вече слаби надежди за спасение. На седмия ден обаче хаганът заповядал на варварите да изоставят обсадата и да дойдат при него. Варварите,

[a] *τὸν βασιλέα* L. [b] *Σκλαβηνῶν* V nescit de Boor an. *β* m. I scr. sit. item v. 14.

[1] С Иберия се означава обикновено Испания, обаче прибавката „келтска" показва, че се отнася до дн. Франция. [2] Авторът е дал името Теодорих погрешно. В същност тук става дума за Хилдеберт II (570—595), крал на Австразия. Вж. *G. Reverdy*, Les relations de Childebert II et de Byzance, Revue Historique, CXIV (1913), p. 61—85. [3] Описаните тук събития са разказани у *Theophan.*, op. cit., p. 269, 12—270, 18. — *Lebeau — S. Martin*, op. cit., X, p. 356—359. — *Кулаковский*, История, II, стр. 455—457.

τούτων αὐτήκοον γέγονεν, ἀπολιμπάνει τὸ πόλισμα χρυσῶν δαρεικῶν χιλιάδας ἀπενεγκάμενον δύο τράπεζάν τε χρυσόπαστον καὶ στολήν. καὶ οὖν ὁ Χαγάνος παρασάγγας ποιησάμενος πέντε στρατοπεδεύεται ἀνὰ τὸ Σίρμιον[a] *πλήθη τε Σκλαυηνῶν ξυλουργεῖν παρεσκεύαζεν, ὅπως τὸν ποταμὸν τὸν λεγόμενον Σάον ναυτιλλόμενος διανήξηται. ὁ μὲν οὖν πρὸς τὴν ἐπιστρατείαν ἠπείγετο, οἱ δὲ σύνδρομον τῷ προστάγματι τὴν ναυτιλίαν παρείχοντο· τοιαῦτα γὰρ οἶδε τῶν ταττομένων ὁ φόβος ταξιάρχων ἀπεργάζεσθαι. ἐπακτρίδων γοῦν ἄρτι που τῷ βαρβάρῳ γενομένων τε καὶ προκειμένων, τὸν ἀγχίθυρον ποταμὸν διαπεραιοῦται τὸ βάρβαρον. ὁ μὲν οὖν Χαγάνος δυνάμεως συντάξας ἀποδασμὸν προϊέειν ἐκέλευε καὶ φοβερὰν τὴν ἐντυχίαν τῆς ἐπιστασίας Ῥωμαίοις παρέχεσθαι. πέμπτη δὲ ἡμέρα, καὶ τῇ Βονωνίᾳ προσομιλεῖ. ὁ δὲ αὐτοκράτωρ στρατηγὸν χειροτονεῖ τῆς Εὐρώπης τὸν Πρίσκον αὐτοσχεδίῳ δυνάμει συμφράξας αὐτόν. ὁ μὲν οὖν Πρίσκος ὑποστράτηγον Σαλβιανὸν ποιησάμενος χιλίοις τε καθοπλίσας ἱππεῦσιν ἐκέλευε προκατασχεῖν τῶν ἐχυρωμάτων τὸ ἄσυλον. ὁ μὲν οὖν τῆς Προκλιανῆς τὰς διαβάσεις ἀγκαλισάμενος, χάρακα θέμενος ἐναυλίζεται, πεμπταῖός τε περαιτέρω τῶν ἐχυρωμάτων γενόμενος συντυγχάνει τοῖς προθέουσι τῶν βαρβάρων. διαγνοὺς τοιγαροῦν οὐκ ἀξιόμαχον ἐπιφέρεσθαι δύναμιν πρὸς παράταξιν πρὸς τὴν τῶν ἐχυρωμάτων αὖθις ἀσφάλειαν τὴν καταφυγὴν ἐποιήσατο. οἱ δὲ βάρβαροι προσβαλόντες ταῖς διαβάσεσιν ἐς τὸ πρόσω χωρεῖν τὴν ἐγκοπὴν ἀπελάμβανον, τῆς ἀντιθέτου θυραυλούσης τῶν Ῥωμαίων δυνάμεως κωλύμην παρεχομένης τοῖς τῶν βαρβάρων κινήμασιν. καὶ γοῦν ἐντεῦθεν περιίσταται Ῥωμαίοις τε καὶ βαρβάροις ἐς τὸ καρτερὸν συμπλοκή. διημερεύσας τοίνυν ὁ πόλεμος, καὶ πολλῶν ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἀναιρεθέντων, τὴν κρείττονα ὁ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ὑποστράτηγος ῥοπὴν ἀπελάμβανεν. πρώτῃ τε φυλακῇ τῆς νυκτός, καὶ ὡς τὸν Χαγάνον τὸ βάρβαρον γίνεται ἀφηγεῖταί τε τῶν συγκυρησάντων τὴν ἔκβασιν. ἐξ ἑωθινοῦ τοιγαροῦν χιλιάσιν ὀκτὼ τὸν Σαμοὺρ ὁ Χαγάνος συμφράξας ἀπέστελλεν. Ῥωμαῖοι δὲ τὴν ἐπιγεγονυῖαν πληθὺν μὴ θαυμάσαντες ἀπρὶξ τῆς*

[a] *Σίρμιον* V *Μίρσιον* vulg.

щом чули това, оставили града, но след като получили откуп две хиляди златни дарейки[1], маса, украсена със злато, и одежди. Хаганът подир това изминал пет парасанги, разположил се на стан при Сирмиум[2] и накарал множество славяни да се заемат с дърводелство, за да приготвят лодки, с които да премине реката, наречена Сава. И тъй от една страна той бързал с похода, а от друга те съгласно със заповедта готвели лодките, защото страхът на подчинените пред началниците ги принуждавал да вършат всичко това. Прочее, когато лодките били вече готови и стояли на разположение, варварите преминали с тях близката река. Хаганът, след като подредил за бой една войскова част, заповядал ѝ да избърза напред и да извърши страшно нападение в ромейската земя. На петия ден [варварите] достигнали Бонония. Императорът тогава назначил за стратег на Европа[3] Приск, комуто поверил набързо събрана войска. Приск пък направил Салвиан подстратег, дал му хиляда конници и му заповядал да завземе веднага непристъпните укрепления.[4] Салвиан, след като заел проходите Проклиана[5], построил лагер и се настанил там. На петия ден, като излязъл доста далеч от укрепленията, срещнал челните отреди на варварите. Но когато разбрал, че войската, която води, не е достатъчно силна за открито сражение, прибягнал отново на безопасно място в укрепленията. А варварите нападали проходите[6], но не могли да вървят напред, понеже противниковата ромейска войска, която станувала там, представяла пречка за движението на варварите. Тогава между ромеите и варварите се завързало упорито сражение. Битката продължила цял ден и от варварите били избити мнозина, така че ромейският подстратег получил голям превес. През първата стража на нощта варварите отишли при хагана и му разказали изхода на сражението. Рано сутринта хаганът изпратил Самур[7] с осем хиляди души. Ромеите обаче не се смутили от пристигналите пълчища и

[1] Дарейката е стара персийска златна монета, която е тежала 8,32 г злато. [2] В критичния апарат е дадено четенето *Μίρσιον*. Вж. *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 456 и бел. 1, който въз основа на това четене предполага, че тук става дума за стария град Мурса на Драва. [3] Под „стратег на Европа" тук се разбира magister militum per Thracias. Вж. *Grosse*, op. cit., p. 180 sq. [4] Както се вижда от следващия текст, тези укрепления се намирали при проходите на Стара планина. [5] Проходът Проклиана не е отъждествен. *Кулаковский*, История, II, стр. 456, допуска, че тук става дума за най-източния проход на Стара планина по пътя за Марцианопол. [6] Отнася се за проходите на Стара планина. [7] Самур — аварски военачалник (ок. 585 г.). Вж. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 227.

παρατάξεως εἴχοντο. ἡττηθέντων δὲ τῶν βαρβάρων, ἀναλαβὼν ὁ Χαγάνος τὰς δυνάμεις ἐχώρει πρὸς πόλεμον. ὁ δὲ Σαλβιανὸς καταπλαγεὶς τὴν ψυχὴν ἐπὶ τῷ πλήθει τῶν ἀπείρων δυνάμεων, δευτέρᾳ φυλακῇ τῆς νυκτὸς τὰς διαβάσεις ἀπολιπὼν ὡς τὸν Πρίσκον ἐπάνεισιν. 5. ὁ δὲ Χαγάνος ἡμέρας τρεῖς ἀνὰ τὸν χῶρον τὸν πρὸ τῶν ἐχυρωμάτων ἐνδιατρίψας τεταρταῖος διέγνω τὸ Ῥωμαϊκὸν ἀποδρᾶσαν. πέμπτῃ δὲ ἡμέρᾳ ὑπὸ πρώτην ἕω τῆς πορείας ἀπήρχετο καὶ διαπεραιοῦται τὰς δυσχωρίας τῶν διαβάσεων. γίνεται γοῦν ἡμέρᾳ τρίτῃ εἰς τὸ λεγόμενον Σαβουλέντε Κανάλιν[a]. εἶτα τῇ Ἀγχιάλῳ προσέμιξεν. ἀπάρας τε ἐντεῦθεν καὶ πρὸς τῷ νεῷ Ἀλεξάνδρου τοῦ μάρτυρος γεγονὼς ἐδίδου τοῦτον τῷ παμφάγῳ πυρὶ παρανάλωμα, τρία τε σημεῖα μεταβὰς τοῖς ἐπὶ κατασκοπῇ παρὰ τοῦ Ῥωμαίων στρατηγοῦ παραπεμφθεῖσι συνετύγχανεν. ὁ μὲν οὖν βάρβαρος αἰκισμοῖς διηρευνᾶτο τίς ἂν εἴη ὁ τῶν ἑαλωκότων σκοπός, τήν τε αἰτίαν τῆς πορείας αὐτοῖς ἐρεβοδιφούμενος ἤσχαλλεν οὐκ ἔχων μαθεῖν τὸ τῆς ἀληθείας ἀκίβδηλον· νόθοις γὰρ αὐτὸν ἐξεκρούσαντο λόγοις. πέμπτης δὲ παρῳχηκυίας ἡμέρας πρὸς τὰ Δριζίπερα μετοχετεύει τὸν χάρακα τήν τε πόλιν ἐνεχείρει πως παραστήσασθαι. ἐπεὶ δὲ οἱ τοῦ ἄστεος ἐς τὸ καρτερὸν παρετάττοντο, τὰς ἑλεπόλεις ἑβδόμῃ ἡμέρᾳ ὁ βάρβαρος ἐτεκταίνετο. θρύλου γοῦν ἐξαισίου προσπεσόντος τῇ πόλει, ἐπισάλων τε τῶν τῆς σωτηρίας ἐλπίδων γινομένων αὐτοῖς, εἰς ἐπίπλαστον θράσος ἐφοίτησαν· τὰς γὰρ πύλας ἀναπετάσαντες τοῦ πολίσματος ἠπείλουν τοῦ ἕρκους καταφρονεῖν ἰσοστάσιόν τε πρὸς τοὺς βαρβάρους ἀναλαμβάνειν τὸν πόλεμον. οἱ μὲν οὖν μέχρι φωνῆς καὶ τοῦ σχήματος τὴν παράταξιν ποιησάμενοι, ὑπὸ τῆς δειλίας καταπληττόμενοι οὐκ ἐξεχώρουν τοῦ ἄστεος· θείᾳ δὲ φροντίδι τινὶ ἀπείργετο τὸ βάρβαρον ἐπιτίθεσθαι. ἔδοξε γὰρ ἡμέρας μεσούσης ὁρᾶν Ῥωμαϊκὰς ἀπείρους συμφράττεσθαι φάλαγγας ἀποχωρεῖν τε τοῦ ἄστεος καὶ ἀνὰ τὸ πεδίον ἐπείγεσθαι ὀργώσας πολεμεῖν καὶ θανατᾶν πρὸς παράταξιν[b]. ἀσπάζεται τοίνυν αὐτοσχέδιον ὁ Χαγάνος ἀπόδρασιν. καὶ δόκησις ἦν τὸ ἀντίμαχον, μορμολυκεῖον ὄψεως καὶ διανοίας κατάπληξις. πέμπτῃ δὲ ἡμέρᾳ, καὶ ὁ Χαγάνος ἐπὶ τὴν Πείρινθον γίγνεται· Ἡράκλειαν δὲ ταύτην Ῥωμαῖοι προσανορεύουσιν. ἐπεὶ δὲ Πρίσκος ἐξαπιναίως εἶδε τὸ βάρβαρον, τῇ ἐπιβολῇ ἀναβολὴν οὐ παρείχετο. συμπλακεὶς τοιγαροῦν τοῖς ἀνὰ

[a] *Σαβουλεντεκανάλιν* V. *Σαβουλέντι Κανάλιν* B.
[b] *πρὸς παράταξιν* aut delendum aut ante *ὀργώσας* inserendum videtur.

завързали с тях упорито сражение. Понеже варварите били победени, сам хаганът вдигнал войските си и се втурнал в бой. Салвиан, понеже се уплашил от безбройното множество войски, напуснал по време на втората нощна стража проходите и се завърнал при Приск. А хаганът, след като прекарал три дни на мястото пред укрепленията, разбрал на четвъртия ден, че ромеите са избягали. През първия час на петия ден той потеглил на път и преминал мъчнопроходимите теснини на проходите. За три дена дошел в така наречения Сабуленте Каналин. След това стигнал в Анхиало. Той потеглил оттук, спрял при храма на мъченика Александър[1] и го предал в жертва на всеядния огън. Подир това, като изминал три мили, попаднал на изпратените от ромейския стратег съгледвачи. Варваринът подложил заловените на мъчения, за да узнае намерението им. Той разследвал грижливо причината на тяхното пътуване, но понеже не можал да узнае чистата истина, разгневил се, тъй като те го излъгали с лъжливи обяснения. Когато изминал петият ден, той преместил лагера си към Дризипера[2] и се опитал да завладее някак града. Но понеже гражданите се съпротивлявали твърде упорито, на седмия ден варваринът построил градобойни машини. Когато до града достигнал необикновен шум и гражданите започнали да губят надеждата за спасение, те проявили престорена дързост. А именно, след като разтворили вратите на града, давали вид, че ще напуснат стените и ще предприемат борба на равни начала с варварите. Обхванати от страх, те извършили сражението само на думи и на вид и не излезли от града. А някаква божия промисъл задържала варварите от нападение. Защото по пладне им се сторило, че виждат безбройни ромейски редици да се събират, да напускат града и да бързат, горящи от желание да воюват и да умират в сражение. Затова хаганът неочаквано се впуснал в бягство. Противникът бил привидение, измама на погледа и смущение на разума. На петия ден хаганът дошел при Перинт, който ромеите наричат Хераклея. Приск пък, когато видял неочаквано варварите, не пожелал да отложи нападението. Обаче

[1] За мъченик Александър вж. *Delehaye*, op. cit., p. 247, и *Д. П. Димитров*, Пътуването на св. Александра Римски през Тракия, ИБАИ, VIII (1935), стр. 116–161. [2] Дризипера — дн. с. Буюк-Каращиран, Одринско. За този град вж. *Jireček*, op. cit., p. 50.

τὸν Χαγάνον πρὸς πόλεμον αὐθωρὸν τοῖς πολεμίοις τὰ νῶτα ὑπέδειξεν, τῇ ἀφθονίᾳ τῆς ἀντιθέτου δυνάμεως φέρειν οὐκ ἔχων τῆς μάχης τὴν ἔνστασιν. ἀτὰρ εἰς Διδυμότειχον ἅμα τῷ πεζικῷ ὁ τῶν Ῥωμαίων στρατηγὸς ὑπεχώρησεν. μετὰ τοῦτο εἰς Τζουρουλλὸν[a] *ἀφικόμενος ἀσυλίαν ταῖς δυνάμεσι τὴν πόλιν περιεβάλετο. τὸ δὲ βάρβαρον τὸ ἄστυ περικαθήμενον γεννικῶς ἐπολιόρκει τὸν Πρίσκον. τούτων γοῦν ὁ αὐτοκράτωρ ἀκηκοὼς ἠδημόνει τε καὶ ἐδεδίει τὴν ἔκβασιν, καὶ μέγιστον τάραχον ἔσπασε τῇ ἀγγελίᾳ τοῦ συγκυρήσαντος. τετάρτῃ δὲ ἡμέρᾳ, καὶ ἀγχινοίας ἀκόλουθον βουλὴν προηνέγκατο· τῶν γὰρ σωματοφυλάκων τινὰ μετάκλητον ποιησάμενος ἑκοντὶ ἁλῶναι αὐτὸν ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἐκέλευε φάσκειν τε αὐτοκρατορικὰς ὡς τὸν Πρίσκον ἐπιστολὰς ἐπιφέρεσθαι, ὅπως οἱ βάρβαροι καθά πού τι ἕρμαιον ταύτας ἀναλεξάμενοι τῆς τῶν ἐγγεγραμμένων δυνάμεως αὐτήκοοι γένοιντο κἀντεῦθεν ἐκδειματούμενοι τὴν πρὸς τὰ οἴκοι ἀνάζευξιν φενακισθέντες ποιήσαιντο. τοιαῦτα δὲ ἄρα ἐνεκεχάρακτο γράμματα.*

„Πρίσκῳ τῷ ἐνδοξοτάτῳ στρατηγῷ τῆς περὶ τὴν Θρᾴκην ἑκατέρας δυνάμεως. ἡ τῶν ἀλιτηρίων βαρβάρων ἐγχείρησις θροῦν τὸ παράπαν οὐκ ἐνεποίησε τῇ ἡμῶν εὐσεβείᾳ· τοὐναντίον μὲν οὖν καὶ ἐπιμελεστέρους πρὸς τὴν τούτων ἀπώλειαν ἀπειργάσατο. καὶ τοῦτο γινωσκέτω ἡ σὴ ἐνδοξότης, ὅτι ἀπαισίως μετ᾽ αἰσχύνης καὶ πολλοὺς ἀποβαλόμενος ἔχει ὁ Χαγάνος ἀποχωρῆσαι εἰς τὴν ὑπὸ Ῥωμαίων αὐτῷ ἀφιερωθεῖσαν χώραν. διὰ τοῦτο ἅμα τῷ εὐτυχεστάτῳ στρατῷ καρτερήσει ἡ σὴ ἐνδοξότης ἐν Τζουρουλλῷ[b] *τῇ πόλει καὶ δόξει περιρρεμβεῖν τοὺς ἐπικαταράτους Ἀβάρους. ἐπέμψαμεν γὰρ διὰ θαλάσσης πλοῖα καὶ στρατόν, ἵνα ἀνέλθωσιν εἰς τὰς φαμιλίας αὐτῶν καὶ πάσας αἰχμαλωτεύσωσιν, καὶ ἐντεῦθεν ἀναγκασθῇ μετὰ αἰσχύνης καὶ μεγάλης ζημίας ὁ ἐπικατάρατος τῶν Ἀβάρων ἡγούμενος εἰς τὴν ἑαυτοῦ γῆν ὑποστρέψαι ἀπὸ τῆς καθ᾽ ἡμᾶς πολιτείας.“*

Ὁ μὲν οὖν ἐπίπλαστος ἄγγελος τὸ προστεταγμένον πέρατι παρεδίδου. ἑβδόμῃ ἡμέρᾳ, καὶ ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἁλοὺς τὰς βασιλείους δέλτους παρεδίδου ἑκών· ὁ δὲ Χαγάνος τὰ ἐμφερόμενα ἐν αὐταῖς ὑπὸ ἑρμηνέως τῇ πατρίῳ φωνῇ διαγνοὺς ὑπὸ τῶν λόγων ἀλωπεκίζεται, καὶ περιδεὴς γεγονώς, συνθήκας πρὸς τὸν Πρί-

щом започнал сражение с войниците на хагана, същия час показал гърба си на неприятелите, понеже не можал да устои поради многочислеността на противниковата войска. Тогава ромейският стратег заедно с пехотата си отстъпил в Дидимотихон[1]. След това дошел в Цурулум и подслонил войската си в града. Варварите пък обградили града и обсаждали упорито Приск. Императорът, щом узнал това, обезпокоил се много и се уплашил за изхода на сражението и известието за това, което се случило, предизвикало у него голямо смущение. Обаче на четвъртия ден той измислил остроумен план. Той повикал едного от телохранителите си, заповядал му да се остави да бъде заловен от варварите и да им каже, че носи на Приск писмо от императора. [Той искал] варварите да прочетат писмото като някаква неочаквана находка и да чуят със собствените си уши съдържанието му, та уплашени и измамени от него, да се завърнат по домовете си. Прочее било написано такова писмо[2]:

„На Приск, преславния стратег на двата рода войски в Тракия,[3] поздрав. Походът на нечестивите варвари не смути никак нашето благочестие, а, напротив, ни накара да се заемем още по-усърдно с тяхното погубване. И нека твоята светлост знае това, че хаганът ще се завърне злополучно със срам и след големи загуби в отстъпената му от ромеите страна. Поради това твоята славност заедно с най-щастливото войнство нека се държи твърдо в града Цурулум и да прави да се въртят наоколо проклетите авари. Защото ние изпратихме по море кораби и войска, за да отидат нагоре[4] срещу тяхната челяд[5] и да ги пленят всички. Поради това проклетият предводител на аварите ще бъде принуден със срам и големи щети да се оттегли от нашата държава в своята земя.“

И тъй мнимият вестител изпълнил заповедта. На седмия ден, след като бил заловен от варварите, предал им доброволно императорското писмо. А хаганът, като узнал неговото съдържание чрез превод на родния си език, подвел се от думите му. И понеже много се изплашил, сключил мир с Приск срещу много мал-

[a] *Τουρουλλόν* V *Τουρουλόν* Niceph. *Τζουρουλόν* vulg. [b] *Τουρουλλῷ* V *Τζουρουλῷ* vulg.

[1] Дидимотихон — дн. Димотика. [2] Гръцкият език на писмото се отклонява в стилно отношение от езика на Теофилакт. Навярно тук се привежда истински документ. [3] Т. е. magister utriusque militiae per Thracias. [4] Сиреч нагоре по Дунава, към стана на аварите в поречието на Сава, Драва и Дунав. [5] В гръцкия оригинал стои латинската дума *φαμίλια* = familia. По този начин Симоката означава навярно родово-племенното устройство на аварите, за които Псевдомаврикий съобщава, че станували по родове и колена. Вж. *Mauricius*, Strategicon, p. 263.

σκον διαθέμενος ἐπ' ὀλιγίστῳ χρυσίῳ ἐς τὴν ἑαυτοῦ ὡς τάχιστα ἐπανέζευξεν. ἡ γὰρ τῆς φενάκης ἰσχὺς λίαν ἐγκρατῶς ἀπεβουκόλει τὸν βάρβαρον. (pp. 225,23 — 230,12)

ко злато и се завърнал колкото може най-бързо в своята страна. Защото силата на измамата излъгала много здраво варварина.

8. De Prisci expeditione contra Sclavinos trans Danubium suscepta

VI 6. *Ὁ μὲν οὖν στρατηγὸς μετοπώρου ἀρχομένου διαλύσας τὸν χάρακα ἐς Βυζάντιον ἧκεν, Ῥωμαῖοι δ' ἀπόμαχοι εἰς τὴν Θρᾴκην ἐχέοντο ἀνὰ τὰς κώμας διατρεφόμενοι. ἦρος δὲ ἀρχομένου ὁ στρατηγὸς ὑπὸ τοῦ βασιλέως παρὰ τὸν Ἴστρον ἐπέμπετο, ὅπως τὰ τῶν Σκλαυηνῶν*[a] *γένη διανήξασθαι τὸν ποταμὸν κωλυόμενα ἀφοβίαν ἄκοντα τῇ Θρᾴκῃ παράσχοιντο. ἔφασκε γὰρ ὁ αὐτοκράτωρ τῷ Πρίσκῳ, οὐκ ἂν ἠρεμοίη τὸ βάρβαρον, εἰ μὴ τὸν Ἴστρον ἐς τὰ μάλιστα τὸ Ῥωμαϊκὸν περιφρουρήσοιτο. ὁ μὲν οὖν Πρίσκος τῆς ἱππικῆς δυνάμεως τὰς ἡνίας ἐλάμβανεν, Γέντζων δὲ τῆς πεζικῆς πληθύος ἐπιστατεῖν ὑπὸ τοῦ βασιλέως προστάττεται. τῇδε περὶ τὴν Ἡράκλειαν ἦρος μεσοῦντος τὸ Ῥωμαϊκὸν συναγείρεται. ἑβδομαῖος δὲ ὁ στρατηγὸς τὴν τάφρον μεταφοιτᾶν ἐγκελεύεται, βάσανόν τε τοῦ συμμαχικοῦ ποιησάμενος καὶ τὰς δυνάμεις διαριθμησάμενος, τὰς ἐγκυκλίους τῶν χρημάτων αὐτοῖς διανομὰς ἐποιήσατο. ἀπάρας γοῦν ἐντεῦθεν καὶ τέσσαρας ποιησάμενος χάρακας ἐπὶ τὰ Δριζίπερα*[b] *γίνεται. πέντε δὲ πρὸς ταῖς δέκα ἐνδιατρίψας ἡμέραις τῷ χώρῳ εἴκοσι χάραξι πρὸς τὴν Δορόστολον παραγίνεται. ὁ μὲν οὖν Χαγάνος ἀκοῇ τὴν Ῥωμαϊκὴν ἐπιστρατείαν διέγνωκε κἀντεῦθεν πρέσβεις ὡς τὸν Πρίσκον ἐξέπεμπεν. ἀφικομένων γοῦν τῶν πρέσβεων ὡς τὸν Πρίσκον, ὁ Κὸχ (βάρβαρος δὲ οὗτος) τῶνδε τῆς πρεσβείας [ῥημάτων]*[c] *ἀπήρξατο. „τί τοῦτο, θεοί; οἷς τὸ δεισιδαιμονεῖν ἐστιν ἁρμόδιον, ἄρτι που τὸ δυσσεβεῖν καθέστηκε πρόχειρον. εἰρήνην τὸ Ῥωμαϊκὸν παρελύσατο, συνθήκης θεσμὸς κιβδηλεύεται, ἅλες ὁμολογίας ἠθέτηνται, πίστεως αἰδὼς κατηνάλωται, ὁ μεσίτης ὅρκος ἀπόλωλεν. Ἴστρος ὁρᾷ πολεμίαν ὄψιν καὶ χάρακα καὶ σιδηροφοροῦντα τὸν Πρίσκον τὸν πρὸ μικροῦ τὴν εἰρήνην Ἀβάροις τε καὶ Ῥωμαίοις νυμφαγωγήσαντα. ἀδικεῖς, ὦ Καῖσαρ, ἀνοσίως*

[a] *Σκλαβηνῶν* sec. m. e. *Σκλαυηνῶν* V. [b] *Δραζίπερα* V corr. vulg. [c] *ῥημάτων* om. V.

8. Походът на Приск срещу славяните отвъд Дунава

И тъй в началото на есента стратегът разпуснал войската си и дошел във Византион, а ромеите, свободни от сражения, се разпилели в Тракия, като се прехранвали по селата. Но в началото на пролетта[1] стратегът бил изпратен при Истър от императора, за да възпира славянските племена да преминават реката, та по неволя да престанат да бъдат заплаха за Тракия. Защото императорът казвал на Приск, че варварите не ще стоят мирни, ако ромеите не пазят най-усърдно Истър. И тъй Приск получил ръководството на конната войска,[2] а Генцон бил натоварен от императора да началствува пехотната войска.[3] Така към средата на пролетта ромейските войски се събрали около Хераклея. На седмия ден стратегът заповядал станът да се премести. Той направил преглед на съюзническите войски, преброил войските си и им раздал годишната заплата.[4] След като потеглил оттук и изминал четири прехода, дошел в Дризипера. На това място той престоял петнадесет дни и след двадесет прехода пристигнал при Доростол. До хагана пък достигнал слух за ромейския поход и поради това той изпратил пратеници при Приск. Когато пратениците дошли при Приск, Кох[5], който бил варварин, му отправил следните думи: „Що е това, богове? Тези, на които е присъща богобоязливостта, сега лесно действуват безбожно. Ромеите нарушиха мира, договорният закон е извратен, солта на съглашението е обезсолена, уважението към верността е изчезнало, клетвата-поръчител е загинала. Истър вижда пред себе си враждебно зрелище и войска и Приск, който неотдавна беше свързал мира между аварите и ромеите, облечен в желязо. — Несправедливо постъпваш, царю, като водиш подмолно

[1] За събитията вж. *Theophanes*, op. cit., pp. 270, 21—271, 27; 272' 11—19; срв. *Lebeau — S. Martin*, op. cit., X, pp. 359—366. — *Bury*, op. cit., II, p. 127 sq. — *Дринов*, Заселение, стр. 252 и сл. — *Станојевић*, Византија, I, стр. 197 -201. — *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 457 и сл. [2] Т. е. станал magister equitum. [3] Т. е. станал magister peditum. [4] Заплатите на войниците се плащали за цяла година. Вж. *Grosse*, op. cit., p. 243 sq. [5] Кох — пратеник на аварския хаган до Византия около 585 г. Вж. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 153.

κλέπτων τὸν πόλεμον. οὐκ ἔστι βασιλικὸν τὸ ἐγχείρημα, οὐκ ἐξουσιαστικὸν τὸ φρόνημα, τὸ βούλευμα ληστρικόν, τὸ δρᾶμα δημοκατάρατον. ἢ τῆς στεφάνης κατάθου τὸ κόσμιον, ἢ μὴ τῆς ἐξουσίας τὴν εὐσχημοσύνην διάφθειρε. ὑμεῖς τοῖς βαρβάροις ἐπολιτεύσατε τὴν φαυλότητα. τὸ παρασπονδεῖν οὐκ ἐγνώκαμεν, εἰ μὴ διδασκάλους ὑμᾶς τοῦ ψεύδους εὑρήκαμεν. οὓς ὁ πόλεμος ἠρεμοῦντας οὐκ ἔγνωκεν, οὐδὲ τὸ τῆς εἰρήνης ἀπομάχους τεθέαται ὄμμα. πολεμῶν ἀδικεῖς, σπενδόμενος ἀνιᾷ. καὶ πότε σοι πίστις ὑπολιμπάνεται τοῦ στέργειν τὴν ἡσυχίαν ἀπόλεμον; τὴν χθές, στρατηγέ, φιλανθρωπίαν αἰδέσθητι. φίλους ἐσομένους ὑμᾶς, οὐ πολεμίους ἐσώσαμεν. ὢ φιλανθρωπίας ὠδινούσης λύπην καὶ κίνδυνον! οἱ σωτηρίαν παρ' ἡμῶν ἀρυσάμενοι νῦν τὴν ἀντίθετον ἀμοιβὴν ταλαντεύονται. καὶ πολεμούμεθα σὺν θεοῖς· πολιορκεῖται γὰρ ὅρκων ἀκρόπολις, καὶ τυραννεῖται τὸ κρεῖττον ὑπὸ τοῦ χείρονος, καὶ δόλος παρρησιάζεται, καὶ τὸ ψεῦδος ἡγεμονίαν πιστεύεται, καὶ τὰ τῆς ἐπηρείας ἀναφανδὸν ἐστρατεύσατο. εἰ μὲν οὖν, στρατηγέ, γνωσιμαχήσεις αἰδούμενος, μέχρι τῆς αἰσχύνης τὴν ζημίαν ἀποίσῃ· εἰ δὲ μή, τὴν ἀντίδοσιν ἕξεις διδάσκαλον μετὰ τῶν ἀτυχημάτων τὸν μετάμελον ἀντεπάγουσαν.“ τούτων τοίνυν διαπερατωθέντων τῶν λόγων, καὶ τῆς δυνάμεως βαρυνομένης ὑπὸ τῆς διαλέξεως, ἐδίδου τῷ θράσει τὴν συγγνώμην ὁ Πρίσκος καὶ βαρβάροις λόγοις συγχώρησιν. οὐκοῦν ἀνθυποφορὰν τῇ προπετείᾳ μὴ παρασχόμενος κατὰ τῶν Σκλαυηνῶν[a] *ἔφησεν ἄρασθαι πόλεμον· μὴ γὰρ οὖν ταῖς Ἀβαρικαῖς συνθήκαις τε καὶ σπονδαῖς καὶ τὸν Γετικὸν καταλύσασθαι πόλεμον.* 7. *δωδεκάτῃ δὲ ἡμέρᾳ, καὶ ναῦς ὁ στρατηγὸς συμπηξάμενος τὸν ποταμὸν διενήξατο, ἀκηκοώς τε τὸν Ἀρδάγαστον ποιησάμενον τὰ τῶν Σκλαυηνῶν πλήθη ἀπόδημα, ὅπως λείας ἐπικυρήσειεν, μεσούσης νυκτὸς τὴν ἔφοδον ἐμπορεύεται. ὁ μὲν οὖν Ἀρδάγαστος ταῖς ὄψεσι τῶν ὀνειράτων χαίρειν εἰπὼν τῇ τε τοῦ θρύλου ἐπιτάσει διανήψας τοῦ ὕπνου, ἵππου γυμνῆς ἐπιβὰς τὴν φυγὴν ἐπεποίητο. περιπίπτει γοῦν Ῥωμαίοις ὁ βάρβαρος καὶ ἀποβὰς τῆς ἵππου κατασυστάδην τὴν μάχην ἀσπάζεται. ἐπεὶ δὲ φέρειν οὐκ εἶχε τὴν ἀντίθετον ῥύμην, διὰ δυσχωρίας τινὸς τὴν φυγὴν περιβάλλεται. ὅθεν οὖν Ἀρδάγαστος ἐπρο-*

[a] *Σκλαβηνῶν* correxit de Boor ut vid. e. *Σκλαυηνῶν* V item. v. 13.

безбожна война. Начинанието не е царско, мисълта не е владетелска, намерението е разбойническо, дейността ти е прокълната от народа. Или си свали украсата венец, или не разваляй благоприличието на властта. Вие научихте варварите на неподчинение. Ние не щяхме да познаваме нарушението на договорите, ако не бяхме намерили за учители на лъжата вас, които войната не познава мирни и окото на мира свободни от сражения. Когато воюваш, вършиш несправедливости, когато сключваш мир, причиняваш мъка. И кога може да ти се вярва, че обичаш спокойствието без войни? Стратего, уважи вчерашното ни човеколюбие.[1] Ние ви пощадихме, понеже мислехме, че ще бъдете приятели, а не врагове. О човеколюбие, което пораждаш скърби и опасности! Тези, които получиха от нас пощада, сега ни се отплащат с противното. Вие воювате срещу боговете. Защото крепостта на клеветите е обсадена и злото властвува над доброто. Измамата се проповядва открито, на лъжата се поверява власт и насилието явно е потеглило на поход. И тъй, стратего, ако от страхопочитание промениш мнението си, твое наказание ще бъде само срамът. Но ако не го направиш, ще имаш за учител отмъщението заедно с нещастията, а то ще доведе разкаянието.“ Когато тези думи били завършени и войската била отегчена от речта, Приск извинил дързостта на варварина и му простил за тези думи. Без да отговаря на нахалността му, той казал, че бил предприел война срещу славяните, тъй като с аварските договори и съглашения не се прекратявала и гетската война.[2] На дванадесетия ден стратегът, след като построил кораби, преплувал реката. Понеже чул, че Ардагаст[3] извел славянските пълчища, за да се награби с плячка, предприел в полунощ нападение. Ардагаст пък, след като се простил със сновиденията си и се събудил от съня поради силния шум, яхнал неоседлан кон и се впуснал да бяга. Прочее варваринът налетял на ромеите и след като слязъл от коня, започнал ръкопашен бой. Но понеже не можал да устоява на противниковия устрем, ударил на бягство през някаква мъчнопроходима местност. След това

[1] Тук се загатва за случката при Чорлу. Вж. тук стр. 318—321. [2] С гети тук се означават славяните. За събитието вж. *Niederle*, Manuel, I, p. 61. — *Moravcsik*, op. cit., II, p. 106, и там посочената литература. [3] Славянски княз отвъд Дунава. Вж. *Мутафчиев*, Българи и румъни, стр. 65; за името вж. *P. Kretschmer*: Archiv f. slav. Philol., XXVII (1905), p. 231.

τέρευε τοῖς κινήμασιν ἐθάδα πρὸς τοῦτο κεκτημένος τὴν φύσιν. σκαιοτέρας τε τύχης συμπεσούσης αὐτῷ, πρέμνῳ μεγίστου δένδρου τινὸς περιπίπτει ὁ βάρβαρος. ἐντεῦθεν τοῖς διώκουσιν ἦν ἂν θήραμα καὶ μάλα εὐκτόν, εἰ μὴ ποταμὸς αὐτῷ σωτήριος γέγονεν· διανήξας γὰρ ἀποδιδράσκει τὸν κίνδυνον. οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι πλήθη Σκλαυηνῶν[a] *μαχαίρας ποιησάμενοι δεῖπνον τὴν ἀμφὶ τὸν Ἀρδάγαστον διατέμνονται χώραν, ἐνέρσει τε ξύλων τοὺς ζωγρηθέντας ποιήσαντες ἐς Βυζάντιον ἔπεμπον. ὁ δὲ Πρίσκος ἐγίνετο τοῖς στρατεύμασιν ἀκοσμίας ὑπόθεσις. ἐνεχείρει γὰρ τὴν πρώτην τῆς λείας ἀπόμοιραν τὸν βασιλέα κομίζεσθαι, τὴν δὲ δευτέραν τὸν τοῦ αὐτοκράτορος παῖδα τὸν μείζονα, εἶτα καὶ τὴν λοιπὴν τοῦ βασιλέως ἐπιγονὴν μερίδας ἀποκληρώσασθαι, τῷ ἀφθόνῳ τῆς βασιλικῆς εὐτεκνίας τὴν πλεονεξίαν ἐμπορευόμενος. ἐπεὶ γοῦν ἐξιτήλοις σκύλοις τὸ Ῥωμαϊκὸν καθυβρίζετο, τυραννὶς ἐπεφοίτα καὶ τάραχος ἡγεμόνευεν. ὀρρωδήσας γοῦν ὁ στρατηγὸς τὸ πραχθὲν καὶ μεταμέλῳ τῶν προϋπηργμένων τὴν ἐπιβολὴν ὀβελίσας, ταῖς δευτέραις φροντίσιν ἐδίδου τὰ νικητήρια. τοίνυν ἐπὶ τὸ λυκόφως τοὺς ἡγεμόνας τῶν δυνάμεων μετεπέμπετο, καὶ πείθει τῇ τῶν ῥημάτων περιστροφῇ ὡς οὐδὲν τῶν μὴ καθηκόντων κατὰ τὴν προτεραίαν εἰργάσατο. ὅτε τοίνυν τὸ ἀραρὲν ὑπὸ τῆς τῶν λόγων πειθοῦς οἱ τῶν ταγμάτων ἐξάρχοντες συμφώνως ἀπεδογμάτισαν, ὡς τὸν στρατηγὸν τὰ πλήθη συρρέουσιν. καὶ γοῦν ὁ στρατηγὸς τῇ πατρίῳ φωνῇ τοῖς Ῥωμαίοις τῶνδε τῶν λόγων ἀπήρξατο.*

„Ἄνδρες καὶ φίλοι καὶ στρατιῶται καὶ σύμμαχοι, οἱ πρὸς πόλεμον ἀριστεύοντες, ἐν δὲ ταῖς ἀκοσμίαις ἰδιωτεύοντες, εἰ τὴν ἀκοὴν εὐθετήσητε καὶ τὴν καρδίαν εὐθύνητε, κἀγὼ τῶν νουθετημάτων ἀπάρξομαι. ἴσως δέ τι τοῖς λόγοις καὶ λυπήσω μικρὸν τὸ διάστροφον τῶν τρόπων ἐπανορθούμενος· κἀντεῦθεν γὰρ τῷ ταξιάρχῃ καλὸν μηδέν τι δεδοικέναι τῆς διαλέξεως διὰ τὸν τῆς φιλίας κίνδυνον. τί καθ' ἡμῶν συστρατεύοντες ἐχθές τε καὶ τρίτην εἰκῇ τε καὶ λίαν ὡς ἔπος εἰπεῖν ἐφρυάξασθε; παρελύπουν τὰ ὑμέτερα λαφυραγωγῶν βασιλεῖ. ἠνιᾶσθε τοὺς θριάμβους ἐπιδεικνύμενοι. ἐνεκότει πᾶς τῷ στρατηγῷ τῇ πόλει καὶ βασιλεῦσι καὶ δήμοις κατακληροδοτοῦντι ἀριστείας καὶ τρόπαια. καὶ τίνας ἕξετε τῶν ἀνδραγαθημάτων ἀποφήνασθαι μάρ-

[a] *Σκλαβηνῶν* sec. m. mut. e. *Σκλαυηνῶν* in V.

Ардагаст ги изпреварил с бързото си движение, тъй като по природа бил свикнал на това. Но понеже неблагоприятна съдба го сполетяла, варваринът се блъснал о дънера на едно много голямо дърво. Поради това щял да бъде много желан лов за преследвачите, ако една река не го спасила. Защото той я преплувал и избягнал опасността. И тъй ромеите, след като направили множество славяни пиршество на меча си, опустошили страната на Ардагаст, поставили пленниците в дървени окови и ги изпратили във Византион. Приск пък станал причина за безредие всред войската, защото държал първата част от плячката да получи императорът, а втората — най-големият му син. Освен това трябвало да вземат част от нея и останалите наследници на императора. С богата [плячка] той задоволявал алчността на многобройната императорска челяд. И тъй понеже ромеите били оскърбени от изчезването на плячката, настанало самовластие и управлявало безредие. Стратегът, като се изплашил от извършеното и като се отказал с разкаяние от по-рано предприетото, дал преднина на други мисли. При зазоряване той повикал началниците на войските и ги убеждавал с извъртване на думите, че предния ден не бил извършил нищо нередно. След като началниците на отредите одобрили единодушно стъкмената реч, войските се стекли при стратега, който отправил към ромеите на бащиния[1] им език следните думи:

„Мъже, приятели, войници и съюзници, отлични в сражения, но прости в безредията си! Ако наострите слуха си и отворите сърцето си, аз ще започна да ви поучавам. Може би аз малко ще ви наскърбя с думите си, като искам да поправя отстъплението ви от реда. Защото изобщо добре е таксиархът да не се бои от това, което ще казва, страхувайки се да не загуби приятелството. Защо се опълчихте срещу нас вчера и онзи ден безразсъдно и премного, така да се каже, се перчехте? Наскърбих ви, защото предадох на императора вашата плячка. Вие се сърдите, като изтъквате победите си. Всеки е сърдит на стратега, задето раздава награди за храброст и трофеи на столицата, на императорите и на народа. И какви свидетели можете да предста-

[1] Т. е. на латински език.

τὸν κίνδυνον. τῶν οὖν Ῥωμαίων ἐπιγινομένων πεζῶν καὶ διασωσάντων τὸν Ταττίμερ, πρὸς τοὺς Σκλαυηνοὺς[a] *λοιπὸν ἐχειρούργουν τὸν πόλεμον. τῆς τοίνυν μάχης ἐς τὸ καρτερὸν γενομένης, κρατοῦσι τῶν Σκλαυηνῶν*[b] *Ῥωμαῖοι, φόνον τε πολὺν ἀπεργασάμενοι, πεντήκοντα βαρβάρους ζωγρήσαντες ἐπανήεσαν πρὸς τὸν χάρακα, λείαν Ῥωμαϊκὴν ὑπὸ τῶν Σκλαυηνῶν διασωσάμενοι. ὁ μὲν οὖν Ταττίμερ τὸ σῶμά πως ἀκεσάμενος ἐς Βυζάντιον ἧκεν ἀξιολογωτάτην προνομὴν ἐπιφερόμενος. ἡσθεὶς τοιγαροῦν ὁ αὐτοκράτωρ ἐπὶ τοῖς συγκυρήσασιν ἐπὶ τὸ τοῦ θεοῦ μέγιστον ἀνὰ τὴν πόλιν ἐπαννύχιζε τέμενος, εἶτα μετὰ τὸ τοῦ λεῶ τὰς ἱκετηρίας εὐχὰς ποιησάμενος ἠξίου θεῖον ἐπισημότερα δοῦναι τὰ τρόπαια.* (pp. 232,11 — 235,21)

удари, едва спасил живота си. След като ромеите пристигнали пеша и спасили Татимер, битката срещу славяните продължила. В разгара на сражението ромеите надвили славяните, извършили голямо клане и се завърнали в лагера с петдесет пленени варвари, като спасили ромейската плячка от славяните. Татимер, като излекувал донякъде раните си, пристигнал във Византион, носейки със себе си много голяма плячка. Императорът, разбира се, се зарадвал от станалото и прекарал цялата нощ в молитви в най-големия божи храм[1] на столицата. След това той отправил заедно с народа усърдни молитви и поискал от бога да даде по-големи победи.

9. *Quomodo Romani Musocium ducem Sclavinorum capiant*

VI 8. *Ὁ δὲ πολέμαρχος Πρίσκος ἐπὶ κατασκοπῇ προθέειν ἀνδράσιν ἐκέλευεν*[c]. *ἡμέρα δὲ δευτέρα, καὶ οὐ διέγνω ἀνὰ τοὺς χώρους πολέμιον. οὐκοῦν εἰς τὰ πρόσω τοῦ Ἡλιβακία ποταμοῦ ἐξ ἑωθινοῦ ποιεῖσθαι τὴν βάδισιν τῷ Ἀλεξάνδρῳ προστέταχεν. ὁ μὲν οὖν Ἀλέξανδρος τὸν γείτονα διανηξάμενος ποταμὸν ἐντυγχάνει Σκλαυηνοῖς*[d]. *οἱ δὲ βάρβαροι πολεμίαν θεασάμενοι ὄψιν πρὸς τὰ πλησίον τενάγη ἐπί τε τὴν ὕλην τὴν βάρβαρον τὴν ἀποφυγὴν ἐποιοῦντο. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τούτους ἐνεχείρουν ἑλεῖν. ἐπεὶ δὲ τῇ ἰλύϊ συγγίνονται, περιπίπτουσι δυσκαταγωνίστῳ κακῷ· καὶ ἂν διόλωλεν ἅπαν τὸ σύνταγμα, εἰ μὴ θᾶττον ὁ Ἀλέξανδρος ἐπεξήγαγε τοὺς Ῥωμαίους τοῦ τέλματος. ὁ μὲν οὖν Ἀλέξανδρος ὁ ταξίαρχος περιστοιχίσας τὸν χῶρον παραδιδόναι τούτους ἐπειρᾶτο πυρί· ἡ δὲ φλὸξ νοσηλευομένη ὑπὸ τῆς ὑγρᾶς κατεμαλθακεύετο φύσεως, καὶ ἦν τῷ Ἀλεξάνδρῳ τὰ τῆς ἐπιβολῆς οὐκ εὐδόκιμα. τοίνυν Γήπαις ἀνήρ, ἐκ τῶν Χριστιανῶν θρησκείας πάλαι ποτὲ πεφυκώς, μετὰ τῶν βαρβάρων ὑπῆν. οὗτος πρὸς τοὺς Ῥωμαίους αὐτομολῶν δακτυλοδεικτεῖ καὶ τὴν εἴσοδον. οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι τῶν εἰσόδων γενόμενοι κύριοι κρατοῦσι τῶν βαρβάρων. ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἀνετάζων κατεπυνθάνετο πόθεν τοῖς ἑαλωκόσι τὸ γένος. οἱ δὲ βάρβαροι ἐς ἀπόνοιαν καταπεπτωκότες θανάτου χαίρειν ἔφραζον ταῖς κολάσεσιν, ὡς περὶ ἀλλοτρίου τοῦ σώματος τὰς ἐκ τῶν μαστίγων ἀλγηδόνας διατιθέμενοι.* 9. *ὁ δὲ Γήπαις διεξῄει τε ἅπαντα καὶ διήλεγχεν ἐξ ἐπιλέπτου τὰ πράγματα, φάσκων ὑπὸ Μουσώ-*

9. *Ромеите улавят Мусокий, вожда на славяните*

Главнокомандуващият Приск заповядал на неколцина души да отидат напред за разузнаване. На втория ден разбрал, че няма неприятели по тези места. Затова заповядал на Александър[2] да тръгне напред рано сутринта към реката Иливакия[3]. Александър, след като преминал съседната река, срещнал славяни. Варварите, щом съгледали неприятелите, избягали според обичая в близките блата и в гората. А ромеите се заели да ги изловят. Обаче когато навлезли в тинята, налетели на страшна беда. И целият отред щял да загине, ако таксиархът Александър не бил измъкнал бързо ромеите от тресавището. След като обградил мястото, той се опитал да унищожи с огън неприятелите, обаче пламъкът отслабвал и гаснел поради влагата и опитът на Александър не сполучил. Между варварите имало един гепид, който отдавна бил приел вярата на християните. Той преминал сега към ромеите и им посочил с ръка входа. Така ромеите станали господари на входовете и надвили варварите. Александър разпитвал пленените, за да узнае от какъв род са те. Варварите обаче, които били изпаднали в безумие, казвали при мъченията, че са готови да умрат; като че ли бичовете нанасяли страдания на чуждо тяло. Но гепидът разказал всичко и изложил подробно нещата. Той казал, че пленниците били

[a] *Σκλαβηνοὺς* ut vid. e. *Σκλαυηνοὺς* mut. in V item v. 13. [b] *Σκλαβηνῶν* e. *Σκλαυηνῶν*. [c] *ἄνδρας ν' ? — ἐκέλευεν.* [d] *Σκλαβηνοῖς* sec. m. V vulg.

[1] Цариградската църква Св. София. [2] Александър бил един от военачалниците в поверената на Приск войска. Вж. *Кулаковский*, пос. съч., стр. 458. [3] Иливакия — дн. р. Яломица в Румъния.

κιον τὸν λεγόμενον ῥῆγα τῇ τῶν βαρβάρων φωνῇ τοὺς ἐζωγρημένους ὑπεῖναι, τοῦτον δὲ τὸν Μουσώκιον ἐναυλίζεσθαι μετὰ παρασάγγας τριάκοντα, τοὺς δὲ ἁλόντας ἐκπέμψαι ἐπὶ κατασκοπῇ τῆς Ῥωμαίων δυνάμεως, ἀκηκοέναι τε καὶ τὰ περὶ τὸν Ἀρδάγαστον γεγονότα πρὸ μικροῦ δυστυχήματα. παρῄνει τε Ῥωμαίοις ἀθρόαν τὴν ἐπιστασίαν ποιήσασθαι τόν τε βάρβαρον ἑλεῖν τῷ ἀδοκήτῳ τῆς ἐπιθέσεως. ὁ μὲν οὖν Ἀλέξανδρος παρὰ τὸν Πρίσκον γενόμενος τοὺς βαρβάρους ἠνέγκατο, ὁ δὲ πολέμαρχος ἀναιρέσει τούτους παρέδοτο. γίνεται γοῦν πρὸς τὸν στρατηγὸν ὁ Γήπαις ἐκεῖνος ὁ βάρβαρος καὶ διέξεισι Πρίσκῳ τὰ τῶν βαρβάρων διανοήματα, εἰσηγεῖτό τε ἐπιστῆναι τῷ βαρβάρῳ τὸν Πρίσκον, καὶ πίστιν τῆς ἐπιτεύξεως ἐδίδου φενακίζειν ὁ Γήπαις τὸν βάρβαρον. ἐπιχαρῶς τοίνυν ὁ Πρίσκος τοὺς λόγους ἀράμενος δώροις τε λαμπροῖς τὸν ηὐτομοληκότα λιπάνας ἐπαγγελίαις τε περιδόξοις ἐχυρωσάμενος, ἐξαπατῆσαι τοῦτον ἐπεπόμφει τὸν βάρβαρον. καὶ οὖν ὁ Γήπαις πρὸς Μουσώκιον γίνεται αἰτεῖ τε μονοξύλων πλήθη ἀπὸ τούτου ἑλεῖν, ὅπως τοὺς ἠτυχηκότας περὶ τὸν Ἀρδάγαστον περαιώσηται. ὁ μὲν οὖν Μουσώκιος ἕρμαιόν τι δοκῶν τὰ ὑπὸ τῆς ἀπάτης αὐτῷ καττυόμενα ἐδίδου μονόξυλα, ὅπως ὁ Γήπαις τοὺς περὶ τὸν Ἀρδάγαστον διασώσηται. ἑκατὸν τοίνυν πρὸς τοῖς πεντήκοντα ἀκατίοις λαβών, καὶ προσκώπους τριάκοντα[a], εἰς τὸ ἀντιπέραν τοῦ ποταμοῦ παραγίνεται, ὃν οἱ ἐγχώριοι Πασπίριον ὀνομάζουσιν. ὁ δὲ Πρίσκος κατὰ τὸ σύνθημα ἐξ ἑωθινοῦ ἀπήρχετο τῆς βαδίσεως. ἀτὰρ ὁ Γήπαις ἀνὴρ τῶν συνεληλυθότων κλέψας τὴν αἴσθησιν μεσούσης τῆς νυκτὸς πρὸς τὸν τῶν Ῥωμαίων πολέμαρχον γίνεται, καὶ ἠξίου ἑκατὸν ὁπλίτας ἀποίσεσθαι, ὅπως στόματι μαχαίρας τοὺς πρὸς τῇ σκοπῇ[b] βαρβάρους ὀλέσειεν. τοίνυν ὁ στρατηγὸς ἄνδρας διακοσίους συμφράξας τῷ ταξιάρχῳ δίδωσιν Ἀλεξάνδρῳ. ἐπεὶ δὲ τὸ Ῥωμαϊκὸν τῷ Πασπιρίῳ ἐπλησίαζε ποταμῷ, εἰς ἐνέδραν τὸν Ἀλέξανδρον ὁ Γήπαις ἐκάθισεν. νυκτὸς τοιγαροῦν γεγονυίας οἱ μὲν βάρβαροι κατωφερεῖς περὶ τὸν ὕπνον ὄντες ἐτύγχανον ἔξοινοί τε γεγονότες λίαν τῶν ἐνυπνίων ἀντείχοντο. ὁ δὲ Γήπαις τοὺς βαρβάρους[c] διαφθείρειν κατειρωνεύετο. τρίτῃ δὲ φυλακῇ, καί τι μικρὸν μεταστὰς καὶ πρὸς τὴν ἐνέδραν γενόμενος ὑπεξάγει τοῦ λόχου Ἀλέξανδρον. καὶ οὖν διιθύνας Ῥωμαίους ἐπὶ τὸν Πασπίριον ποταμὸν καὶ σύνθημα λαβών τε καὶ δοὺς ἐπὶ τοὺς βαρβάρους ἐχώρησεν. ἔτι τοίνυν τῶν βαρ-

подвластни на Мусокий[1], наречен рига[2] на езика на варварите. А този Мусокий се намирал на тридесет парасанги от това място и бил изпратил уловените пленници да разузнаят силата на ромеите, след като бил узнал за неотдавнашното нещастие на Ардагаст. Гепидът подбуждал ромеите да нападнат внезапно Мусокий и да го уловят с неочаквано нападение. Александър дошел при Priск и му довел варварите, а главнокомандуващият ги предал на смърт. След това оня варварин гепид отишел при стратега Приск, изложил му намеренията на варварите и го подтикнал да нападне варварина [Мусокий]. Гепидът уверявал, че ще успее да измами варварина. Приск посрещнал с голяма радост думите му, обсипал беглеца с разкошни дарове, насърчил го с големи обещания и след това го изпратил да измами варварина. Гепидът отишел при Мусокий и поискал от него да получи много еднодръвки[3], за да пренесе претърпелите заедно с Ардагаст нещастие. Мусокий сметнал скроената му лъжа за щастлив случай и му дал еднодръвки, за да спаси хората на Ардагаст. Гепидът, след като получил сто и петдесет лодки и тридесет гребци, дошел на отвъдната страна на реката, която туземците наричат Паспирий[4]. Приск съгласно уговореното потеглил рано сутринта. А гепидът в полунощ се измъкнал незабелязано от своите спътници, дошел при ромейския главнокомандуващ и поискал да вземе със себе си сто войници, за да избие с меч стражата на варварите. Стратегът отделил двесте души и ги дал на таксиарха Александър. Когато ромеите наближили реката Паспирий, гепидът поставил Александър да стои в засада. Било нощ, варварите били капнали за сън и понеже били пияни, спели дълбоко. А гепидът злорадствувал, че погубва варварите. През третата стража той се отдалечил малко и като отишел при засадата, извел Александър от мястото, където бил залегнал. След това повел ромеите към реката Паспирий, приел и дал условния знак и отишел при варварите. Докато варварите още спели,

[a] *τριακοσίους* B. [b] *σκοπῇ* V *ὄχθῃ* vulg. *κώπῃ*? de Boor. [c] *τοὺς βαρβάρους*] *τοὺς Ῥωμαίους*?, de Boor.

[1] Мусокий бил един от князете на отвъддунавските славяни. Вж. *Jireček*, op. cit., I, p. 90. — *Мутафчиев*, пос. съч., стр. 65. — *Третьяков*, пос. съч., стр. 180. [2] Това е латинската дума rex в гръцка транскрипция. Срв. тук стр. 215. бел. 2. [3] Т. е. лодки, направени от едно цяло дърво. Вж. *Niederle*, Manuel, II, p. 256. [4] Дн. р. Бузеу в Румъния.

βάρων προσομιλούντων τῷ ὕπνῳ, δι' Ἀβαρικῶν ᾀσμάτων ἐδίδου ὁ Γήπαις τῷ Ἀλεξάνδρῳ τὸ σύνθημα. ὁ δὲ Ἀλέξανδρος ἐπιστὰς τοῖς βαρβάροις ὕπνου καὶ ζωῆς τὴν ζημίαν παρείχετο. ἐπεὶ δὲ τῶν ἀκατίων γέγονεν ἐγκρατής, πρὸς τὸν στρατηγὸν ἀγγέλους ἐξέπεμπε τῆς ἐπιβολῆς τὰς ὁρμὰς ἐπιτείνων. ὁ δὲ Πρίσκος τρισχιλίους ἀράμενος καὶ διανείμας εἰς τὰ ἀκάτια τὸν Πασπίριον ποταμὸν διενήξατο. καὶ δῆτα μεσούσης νυκτὸς τῇ ἐφόδῳ παρεῖχον τὴν ἔναρξιν. ὁ μὲν οὖν βάρβαρος κάτοινος ὢν τῇ μέθῃ διέφθαρτο· ἦν γὰρ αὐτῷ κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην ἐπιτάφιος ἑορτὴ ἐπὶ ἀδελφῷ κατοιχομένῳ, ὡς ἔθος αὐτοῖς. ὁ μὲν οὖν φόβος[a] μέγας ἐγίνετο. ζωγρηθεὶς τοίνυν ἥλω ὁ βάρβαρος. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι κατεπαννυχίζοντο ἐν τοῖς αἵμασιν. ἡμέρας δὲ λαμπούσης ἐλάμβανεν ὁ φόνος ἀπὸ τοῦ στρατηγοῦ τὴν ἀνάπαυλαν. ὑπὸ δὲ τρίτην ἕω τὴν ἀποσκευὴν τάς τε δυνάμεις ὁ στρατηγὸς διεπορθμεύσατο. τοίνυν οἱ Ῥωμαῖοι φρονηματισθέντες ἐπὶ τοῖς συγκυρήσασι πρὸς τρυφὴν[b] κατεκλίνοντο, εἶτα τῇ μέθῃ συρράπτονται, καὶ τῇ παροινίᾳ τὰς εὐπραξίας νοθεύσαντες τῆς διαφρουρᾶς κατημέλησαν, ἣν σκούλκαν σύνηθες τῇ πατρίῳ φωνῇ Ῥωμαίοις ἀποκαλεῖν. τὸ μὲν οὖν νενικημένον συναθροισθὲν ἀντιταλαντεύει Ῥωμαίοις τὴν ἔφοδον· καὶ ἦν ἂν ἡ ἀντίδοσις χαλεπωτέρα τῆς ἐπιτεύξεως, εἰ μὴ ὁ Γέντζων τὰς δυνάμεις τὰς πεζικὰς περιστησάμενος τῆς μάχης ἐκράτησεν. ἐξ ἑωθινοῦ δὲ ὁ Πρίσκος τοὺς φρουράρχας ἀνεσκολόπισεν, ναὶ δὴ καί τινας ὁπλιτικοῦ πικρῶς ἐμαστίγωσεν.

VI 10. Ὁ δὲ αὐτοκράτωρ Τατίμερα[c] ἀντιπέμπει πρὸς τὸν πολέμαρχον βασιλείους δέλτους ἐπιφερόμενον· ἦν δὲ ἡ τῶν δέλτων ἀξίωσις τὴν χειμέριον ὥραν αὐτόθι τοὺς Ῥωμαίους ποιήσασθαι. παραγεγονότος τοίνυν τοῦ Τατίμερ, καὶ τῶν βασιλικῶν γνωρισθέντων λογίων, θρῦλος ὑφάπτεται τῷ στρατεύματι. καταστασιάζει τοίνυν ἡ τῶν Ῥωμαίων πληθὺς παρωσαμένη τοὺς λόγους τοῦ αὐτοκράτορος, οἴκοι τε τὴν τοῦ ψύχους ὥραν ἐνεχείρει ποιήσασθαι· οὐ γὰρ ἐπὶ βαρβάρου γῆς ἐναυλίζεσθαι· ἔφασκον γὰρ ψύχη ὑπεῖναι δυσυπομόνητα, τά τε τῶν βαρβάρων πλήθη ἀκαταγώνιστα. ὁ δὲ στρατηγὸς πειθοῖ τινι τακτικῇ τῆς στρατιᾶς τὸ δυσήνιον ὑπεμάλαττεν. ἐπεὶ δὲ γίνονται αἱ δυνάμεις πειθήνιοι, ἐπὶ βαρβάρου

[a] *φόνος*? de Boor. [b] *τρυφήν* V *τροφήν* vulg. [c] *Τατίμερ* malit de Boor.

гепидът дал на Александър уговорения знак, като запял аварски песни. Тогава Александър нападнал варварите и ги лишил от сън и от живот. Когато завладял лодките, изпратил вестители при стратега, като засилвал устрема на нападението. Приск взел със себе си три хиляди души и като ги разпределил в лодките, преминал реката Паспирий. В полунощ ромеите започнали нападението. А пък варваринът бил пиян и пиянството го погубило. Защото през деня той празнувал погребалния празник на един свой починал брат според техния обичай. И тъй настанала голяма уплаха и варваринът бил пленен. А ромеите прекарали цялата нощ в проливане на кръв. Когато денят настъпил, стратегът прекратил клането. Към третия час[1] на деня стратегът прекарал плячката и войските през реката. Ромеите пък, понеже били с повишен дух поради станалото, отдали се на пиршество и пукнали от пиене. С пиянството си развалили добрия ред и занемарили охраната, която ромеите обикновено наричат на бащиния си език скулка[2]. Затова победените, след като се събрали, се опитали да отвърнат с нападение на ромеите. И понеже отмъщението щяло да бъде по-страшно от успеха, ако Генцон не спечелил сражението, като обградил [варварите] с пехотните войски. А Приск рано сутринта набил на кол началниците на стражата и дори бичувал жестоко някои от хоплитите[3].

Императорът изпратил на свой ред Татимер при главнокомандуващия, за да му занесе императорско писмо, с което заповядвал ромеите да прекарат зимата там. Когато Татимер пристигнал и императорското нареждане било узнато, във войската настанал бунт. И тъй ромейската войска се разбунтувала и като се противопоставяли на заповедта на императора, настоявали да прекарат у дома си студените месеци. Те не искали да останат в земята на варварите, като казвали, че студовете са мъчнопоносими и варварските пълчища непобедими. Обаче стратегът поусмирил необуздаността на войската с убедителни думи. А когато войските се подчинили, главнокоманду-

[1] Във Византия по наследство от древността се смята, че денят е започвал от изгрев слънце и е бил разделен на два дяла по 12 часа. Следователно третият час е около 9 часа. Разбира се, началото на деня не е било постоянно, но се е меняло според годишните времена. [2] Това е латинската дума sculca. Вж. *Zilliacus*, op. cit., p. 234. [3] Терминът *ὁπλῖται* (тежко въоръжени войници) е употребен архаично вм. *στρατιῶται* (войници).

γῆς ὁ τῶν Ῥωμαίων πολέμαρχος διαλύει τὸν χάρακα.

Ἐν ταύταις τοιγαροῦν ταῖς ἡμέραις θείᾳ φροντίδι τινὶ ὁ τὸν φόνον ἐπὶ τὴν Ἀγχίαλον ποιησάμενος, ὅτε τῆς ἐλάφου πολλῶν περὶ τὸν αὐτοκράτορα δίωξις ἐγεγόνει. — — — ἥλω τῷ δικτύῳ τῆς δίκης ὁ τοῦ φόνου πατήρ. (pp. 235, 21 — 239,23)

вацият на ромеите раздигнал лагера във варварската земя.

И тъй през тези дни съгласно някакъв божи промисъл този, който извършил убийството при Анхиало, когато свитата на императора преследвала голямо стадо от елени, — — — бил уловен от мрежата на справедливостта.[1]

10. Romani partem praedae Avarorum Chagano tradunt

VI 11. Ἐν τούτῳ δὴ τῷ ἐνιαυτῷ εἰς τὰ πρὸ τοῦ ἄστεος τίκτονται παράδοξα τέρατα, παιδίον τετράπουν, ἄλλο δὲ δικόρυφον. λέγουσι δὲ οἱ τὰς ἱστορίας μετ' ἐπιμελείας συγγράψαντες μὴ εἶναι εἰς ἀγαθὸν τὴν τῶν τεράτων ταῖς πόλεσιν ἐπιφάνειαν. τὰ μὲν οὖν τέρατα ἐπιδεδειγμένα Μαυρικίῳ τῷ αὐτοκράτορι παρεδόθη τῷ φόνῳ. ὁ δὲ βασιλεὺς ἀποχειροτονεῖ τὸν πολέμαρχον, καὶ τὸν ἀδελφὸν (Πέτρος δὲ ὄνομα αὐτῷ) ἡγεμόνα τῶν Ῥωμαίων ποιεῖται δυνάμεων. ὁ μὲν οὖν Πρίσκος τούτων οὔπω ἐπέπυστο. καὶ οὖν τὰς δυνάμεις ἀράμενος διαπεραιοῦται τὸν ποταμόν. δυσανασχετεῖ γὰρ τὰ πλήθη τὴν τριβὴν πρὸς βάρβαρον χώραν ποιήσασθαι· ἐδεδίει γὰρ μή πως ἐξαπιναίως ἐφεστηκότες οἱ βάρβαροι τὴν λείαν ἀποίσονται. ὁ δὲ Χαγάνος ἀκηκοὼς τοῦ Ῥωμαϊκοῦ τὴν ἀπόβασιν λίαν ἐθαύμαζεν· εἶτα ἀγγέλους πρὸς τὸν Πρίσκον ἐξέπεμψε τῆς ἀναζεύξεως τὴν αἰτίαν πυθέσθαι γλιχόμενος. ὁ μὲν οὖν Πρίσκος ἀπεβουκόλησεν ὡς οἷόν τε τοῖς λόγοις πιθανῶς τὸν Χαγάνον. ἡμέραι δὲ τρεῖς, καὶ ἠγγέλθη τῷ Πρίσκῳ μέλλειν διεγχειρεῖν τὸν Χαγάνον ταῖς Ῥωμαϊκαῖς δυνάμεσιν ἐπιτίθεσθαι, τὰ δὲ τῶν Σκλαυηνῶν[a] πλήθη προστάττειν διαπεραιοῦσθαι τὸν Ἴστρον· τῷ ὄντι γὰρ ἐχαλέπαινεν ἐνεκότει τε λίαν ἐνευδοκιμηθείσαις ταῖς Ῥωμαίων δυνάμεσιν. ὁ μὲν οὖν Ταργίτιος οἵ τε τῶν βαρβάρων λογάδες τῷ Χαγάνῳ παρῄνουν παραλύειν τὸν πόλεμον· ἔφασκον γὰρ μὴ ἐνδίκως αὐτὸν χαλεπαίνειν Ῥωμαίοις. μεγαλοφρόνως τοίνυν ὁ Πρίσκος πρέσβιν ὡς τὸν Χαγάνον ἐξέπεμψε (Θεόδωρος ὄνομα αὐτῷ), τὴν φύσιν ἄνδρα δεξιόν τε καὶ εὐεπίβολον, τὴν τέχνην ἰατρόν, τὴν γλῶτταν ἐλεύθερον. οὗτος δὲ κραταιὸς πρὸς τὸν Χαγάνον ἐγίνετο. ὁ μὲν οὖν βάρβαρος φρονηματισθεὶς ἐπὶ τοῖς αὐτῷ συγκυρήσασι λίαν ὑψαυχενίζετο, καὶ κύριον ἑαυτὸν ἔθνους ἔφασκεν ἅπαντος, μὴ προσεῖναι τε, ὅσον περ ἥλιος ἀνατείνει τὸ βλέμμα, τὸν ἀντιτάξασθαι δυνησόμενον.

---

a Σκλαυηνῶν V Σκλαβηνῶν vulg.

10. Ромеите отстъпват част от плячката на аварския хаган

През тази година в предградията на столицата се родили необикновени уроди — едно дете с четири крака и друго с две глави. Тези, които грижливо обясняват историческите събития, казват, че появата на уроди не е на добро за градовете. Уродите, след като били показани на император Маврикий, били предадени на смърт. Императорът уволнил главнокомандуващия и назначил брата си (името му било Петър) за началник на ромейските войски. Приск пък, който още не бил узнал това, вдигнал войските и преминал реката, понеже смятал, че е трудно войските да пребивават във варварската страна. Защото се страхувал да не би варварите, като ги нападнат внезапно, да задигнат плячката. А хаганът, когато се научил за оттеглянето на ромеите, много се учудил. После пратил вестители при Приск, понеже искал да узнае причината за завръщането му. Приск пък изкусно заблудил с думи хагана, доколкото могло. Обаче след три дни на Приск било съобщено, че хаганът щял да се опита да нападне ромейските войски, а на славянските пълчища бил заповядал да преминат Истър, защото действително той бил много сърдит и разгневен на прославените ромейски войски. Таргитий[2] и първенците на варварите съветвали хагана да прекрати войната, като му казвали, че той се сърди несправедливо на ромеите. Приск проводил смело при хагана пратеник (името му било Теодор), по природа ловък и разсъдлив мъж, по занятие лекар и със свободна реч. Той дошел без страх при хагана. Варваринът, който се бил възгордял поради своите успехи, се държал много високомерно и казвал, че той бил господар на всеки народ и че докъдето слънцето простирало погледа си, няма човек, който ще може да му се проти-

---

[1] В следващия текст, който тук не е преведен, е разказано подробно как е бил изобличен убиецът. [2] Виден аварин, който често бил провождан като пратеник на хагана при ромеите.

διά τοι τοῦτο ὁ πρέσβις ἱστορίας πολλῆς γενόμενος κάτοχος βαρβαρικὰ παραδείγμασιν ἐταπείνου φρυάγματα. εἰπεῖν δὲ καὶ τὰ τῆς ἱστορίας οὐκ ἀνακόλουθον ὕπεστιν. ἔφησε γάρ „ἄκουε, Χαγάνε, παλαιοῦ τινος καὶ λίαν σοφοῦ διηγήματος.“ ἐπεὶ δὲ ἡ ἔναρξις προσεχῆ πρὸς ἀκρόασιν [ἐν]εποίει[a] *τὸν βάρβαρον, οὐκ ἐλάμβανεν ἐγκοπὴν ἡ τῆς ἱστορίας ἀφήγησις. „Σέσωστρίν φασι γεγενῆσθαί ποτε ἄνδρα λίαν εὐδαίμονα καὶ τῆς Αἰγυπτιακῆς βασιλείας ἐπιφανέστατον. τοῦτον κομᾶν ἐπὶ τῷ πλούτῳ λόγος πρεσβύτης ἐρεῖ, ταῖς δὲ δυνάμεσι πεφυκέναι λίαν ἀκαταμάχητον. τὸν δὲ ἐπὶ τοσοῦτον ὡς ἔπος εἰπεῖν κραιπαλᾶν, ὥστε ἁρμάμαξαν συμπήξασθαι χρυσοκόλλητον, λίθους τε τιμίους ταύτῃ περιβαλεῖν, ἐφιζάνειν τε ἐπὶ ταύτης τὸν βάρβαρον, καὶ ταῖς μὲν ἵπποις καὶ ταῖς ἡμιόνοις χαίρειν εἰπεῖν, τοὺς δὲ τῶν ἡττημένων βασιλέων τῷ ταύτης ζυγῷ [τοὺς]*[b] *αὐχένας περιβαλεῖν, ἕλκειν τε ἐπὶ τῆς ἀγορᾶς τοὺς ἠτυχηκότας τῶν βασιλέων τὸ τοῦ Σεσώστριδος ὄχημα. τοῦ τοίνυν Αἰγυπτίων βασιλέως μὴ μετριοπαθοῦντος ἐπὶ ταῖς εὐπραγίαις, ἀλλὰ περιφανῶς πολλάκις κατονειδίζοντος τοῖς ἡττημένοις τὴν συμφοράν, ἕνα τινὰ τῶν βασιλέων φασὶ τῶν ὑποβεβλημένων τῷ ζυγῷ τοῦ ὀχήματος ἐν μεγάλῃ τινὶ καὶ περιφανεῖ ἑορτῇ, τῶν Αἰγυπτίων συρρευσάντων ὄχλων, μὴ ἐθέλειν ἕλκειν τὸ ὄχημα πυκνά τε εἰς τοὐπίσω [συ]στρέφεσθαι*[c] *καὶ τὴν ἐπὶ τῶν τροχῶν κίνησιν διορᾶσθαι. ἀσυμφώνου τοίνυν τῆς ὁλκῆς γινομένης διὰ τὸ μὴ μίαν σύννευσιν τοὺς ἐπὶ τούτῳ συντεταγμένους ποιήσασθαι, ὁ τῶν Αἰγυπτίων βασιλεὺς ἔφησε πρὸς τὸν τὰς πυκνὰς ποιούμενον συστροφάς· „ἄνθρωπε, τί πρὸς τοὐπίσω τὸ βλέμμα κινεῖς; τί τοὺς τροχοὺς ἱστορεῖς; ποῖ διεξιέναι κέχηνας;“ τὸν δὲ φῆσαι μετὰ φιλοσοφίας πολλῆς πρὸς τὸν Σέσωστριν· „τεθαύμακα τῶν τροχῶν τὰ κινήματα· ἀνώμαλον ἔχει τὴν κίνησιν. τὰ τοίνυν τούτων μέρη μετεωρούμενα αὖθις καταχθόνια γίνεται, καὶ ἔμπαλιν τὰ περιπέζια μετὰ τοῦτο ἀπαιωρίζεται.“ τούτων τοιγαροῦν λέγουσιν ἀκηκοότα τὸν Σέσωστριν παιδευθῆναι μὴ μέγα φρονεῖν νομοθετῆσαί τε τοὺς βασιλικοὺς αὐχένας τῶν ζυγῶν ἀφεθῆναι, εἶτα ἡμιόνοις τὴν ὁλκὴν ἐπιτρέψαι. „ταῦτα σὲ παιδευέτω, Χαγάνε. οὐδὲν ἀπιστότερον εὐπραγίας.“ ὁ μὲν οὖν Χαγάνος ἀποθαυμάσας τὴν ἐπιείκειαν τοῦ ἀνδρὸς κολάζει τὸν τῦφον, καταπαύει, τὸ θράσος, μεταβάλλει πρὸς εἰρηναίαν σχέσιν τὰ πράγματα. τοιγαροῦν ὥρας ἀποσιωπήσας πολλὰς ἔφησε πρὸς Θεόδωρον· „οἶδα καὶ τυραννεῖν θυμὸν ἐξοιδαίνοντα, οἶδα καὶ στρατεύειν ὀργήν, ἀλλ' ὅτε καιρὸς χαλεπό-*

[a] *ἐποίει* L recte. [b] *τοὺς* del. Be. 446. Sed fortasse e. Theophane p. 273,19 prius *τοὺς* v. 20 in *τεττάρων* mutandum [c] *συστρέφεσθαι* V, *στρέφεσθαι* LB.

вопостави. Поради това пратеникът, който познавал добре историята, усмирил варварската горделивост с примери. Не е излишно да се разкаже тази история.[1] А той казал именно: „Слушай, хагане, един стар и много мъдър разказ.“ А щом началото на разказа накарало варварина да слуша с внимание, Теодор разказал историята без прекъсване. „Казват, че някога живял Сезострис, много щастлив и най-знатен мъж в египетското царство. Стара легенда разказва, че той имал големи богатства и с войските си бил непобедим. Той бил дотолкова, тъй да се каже, опиянен, че си построил кола, обкована със злато и украсена със скъпоценни камъни. Варваринът седял в нея и като разпрегнал кобилите и катърите, поставил вратовете на победените царе в ярема на колата и нещастните царе теглили колесницата на Сезострис по площада. Понеже египетският цар не се показвал скромен в своето щастие, но често и явно злорадствувал над нещастието на победените, един от царете, казват, които били впрегнати в ярема на колесницата, отказал да тегли колата в един голям и тържествен празник, когато египетската тълпа се била стекла. Той често се обръщал назад и гледал въртенето на колелетата. Движението било неравномерно, понеже впрегнатите не теглели едновременно. Тогава царят на египтяните казал на този, който често се обръщал: „Човече, защо обръщаш погледа си назад? Защо разглеждаш колелетата? Къде си намислил да вървиш? А той отговорил на Сезострис твърде мъдро: „Учудвам се на движението на колелетата. Те имат различно движение: техните части, които са издигнати нагоре, отново слизат на земята и след това приземните части пак се издигат.“ А Сезострис, като чул това, казват, се поучил да не бъде надменен, постановил царските вратове да бъдат освободени от яремите и заповядал катърите да теглят колесницата. Нека това те поучи, хагане. Няма нищо по-невярно от щастието.“ Хаганът, възхитен от мъдростта на този мъж, намалил своята суетност, укротил дързостта си и склонил към мирно уреждане на работите. След като мълчал дълго време, той казал на Теодор: „Умея да владея развълнуваната си душа, умея да се боря срещу гнева, и

[1] Този анекдот е разказан при друг случай и у Менандър (fr. 11 = Excerpta de legat., ed. *De Boor*, p. 177).

τητος. διαλέλυμαι τῷ Πρίσκῳ, Θεόδωρε. ἔστω δέ μοι καὶ αὐτὸς φίλος ἐπιεικής. ἀγέραστος τῆς λείας μὴ μενέτω Χαγάνος. ἐπὶ τῆς ἐμῆς γῆς ἐπιβέβηκεν, περὶ τοὺς ἐμοὺς ὑπηκόους ἐξέμαρτεν. ἔστω τὰ τῆς εὐπραγίας κοινά." ἐπὶ τούτοις φιλοφρονησάμενος πρὸς τὸν Πρίσκον τὸν Θεόδωρον πέπομφεν. ὁ μὲν οὖν Θεόδωρος γεγονὼς πρὸς τὸν Πρίσκον διεξῆλθεν αὐτῷ τοῦ βαρβάρου τοὺς λόγους, ὁ δὲ Πρίσκος τῇ ὑστεραίᾳ ἐκκλησίαν ἐκάθισε παρῄνει τε Ῥωμαίοις κοινωνὸν τῶν λαφύρων ποιήσασθαι καὶ τὸν βάρβαρον. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τέως πρὸς τὸ συνοίσειν μὴ ἐνδημήσαντες κατεστασίαζον τοῦ στρατηγοῦ. ὁ δὲ στρατηγὸς πολλοῖς καὶ ποικίλοις καὶ λίαν ἐντελέσι λόγοις χρησάμενος τὰς δυνάμεις ὑπέπεισε δοῦναί τι τῷ βαρβάρῳ τῆς λείας. ἀπέδοντο τοίνυν Ῥωμαῖοι τοὺς ἑαλωκότας τῷ Χαγάνῳ βαρβάρους, τῶν δὲ λοιπῶν λαφύρων ἀμέτοχον αὐτὸν ποιησάμενοι διαλύουσι τὸ ἀμφίβολον. ἀσμενίσας τοίνυν ὁ Χαγάνος τὴν τῶν βαρβάρων ἀπόδοσιν χώραν ἐδίδου ταῖς διαβάσεσιν. οὕτω μὲν οὖν οἱ Ῥωμαῖοι πέντε χιλιάδας βαρβάρων τῷ Χαγάνῳ προῖκα καταβαλόμενοι ἐπὶ τὰ Δριζίπερα γίνονται. ὁ δὲ στρατηγὸς ἀφίκετο ἐς Βυζάντιον. τοιγαροῦν ὁ Μαυρίκιος τῷ Πρίσκῳ ἐμέμφετο σφάλμασί τε εὐηθείας αὐτὸν περιέβαλλεν ἀσυνέτως ἀποδεδωκότα τῷ βαρβάρῳ τὴν λείαν. (pp. 242,3 — 245,19)

то на време. Помирявам се с Приск, Теодоре, но нека и той да ми бъде добър приятел. Нека хаганът да не остане лишен от плячката. Той е навлязъл в моя земя и се е провинил спрямо моите поданици[1]. Нека плодовете на успеха бъдат общи." След това, като проявил своето благоразположение към Теодор, той го отпратил при Приск. Теодор пристигнал при Приск и му съобщил думите на варварина. На следния ден Приск свикал събрание и предложил на ромейските войници да дадат от плячката и на варварина. Обаче ромейските войници, без да помислят, че това ще бъде полезно, се противопоставили на стратега. Но стратегът с дълга, умна и твърде подходяща реч склонил войските да дадат на варварина нещо от плячката. Ромеите предали на хагана пленените варвари и без да му дадат дял от останалата плячка, уредили спора. Хаганът се възрадвал от връщането на варварите и позволил на ромеите да преминат през страната. Така ромеите предали даром на хагана пет хиляди варвари и пристигнали в Дризипера, а стратегът дошел във Византион. Но Маврикий укорявал Приск и го обвинявал, че е извършил грешки поради необмисленост, понеже бил предал неразумно плячката на варварина.

11. De tumultu exercitus Romani ad Odessum et de Petri ducis itinere per ripam Danubii facto

VII 1. *Οὕτω μὲν οὖν Πρίσκος ἀπεχειροτονεῖτο, πολέμαρχος δὲ ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος ὁ Πέτρος ἀναγορεύεται, ὃς καὶ αὐτάδελφος Μαυρικίου ἐτύγχανεν ὤν. ἐγχαράττει τοίνυν βασιλικὰς ἐπιστολὰς ὁ Μαυρίκιος, ταύτας τε τῷ στρατηγῷ ἐπιδοὺς τοῦτον ἀπεκδημεῖν τοῦ ἄστεος παρεσκεύαζε καὶ πρὸς τὸ στρατόπεδον ἀφικέσθαι παρεκελεύετο. ἡ μία τοιγαροῦν τῶν βασιλικῶν ἐπιστολῶν στρατιωτικῆς ἐπιδόσεως τύπος ἐτύγχανεν· ὁ δὲ τύπος ἠβούλετο τριτταῖς μοίραις συντάττεσθαι τὴν ἐπίδοσιν, δι' ἐσθῆτος καὶ ὅπλων καὶ χαράγματος χρυσίου. ἀποφοιτήσας τοίνυν τῆς Πειρίνθου ὁ στρατηγὸς ἐπὶ τὰ Δριζίπερα γίνεται, καὶ καταλιπὼν τὰ Δριζίπερα τῇ Ὀδησσῷ προσομιλεῖ. τὸ μὲν οὖν στρατόπεδον ἐπιβεβηκότα τῆς Ὀδησσοῦ τὸν πολέμαρχον ἐπισήμως ὑπε-*

11. Бунт на ромейската войска при Одесос и пътуването на стратега Петър по брега на Дунав

По този начин Приск бил уволнен, а за главнокомандуващ бил назначен от императора Петър,[2] който бил роден брат на Маврикий. Маврикий написал царски писма[3], дал ги на стратега, подготвил го да отпътува от града и му заповядал да замине при войската. Едното от царските писма съдържало наредба за разпределяне на войнишкото възнаграждение.[4] Тази наредба изисквала възнаграждението да се изплаща в три части: в облекло, оръжие и в златни пари. Стратегът отпътувал от Перинт и стигнал в Дризипера, а след като напуснал Дризипера, отишел в Одесос. Войската, която била вече влязла в Одесос, посрещнала главнокомандуващия много търже-

[1] Т. е. славяните, които са били подвластни на аварите. Тук се загатва за събитията, разказани в откъси 8—9. [2] За събитията вж. *Theophanes*, op. cit., p. 274, 6—21; 274, 26—275, 13. — *Lebeau—S. Martin*, op. cit., X., pp. 367—371. — *Дринов*, пос. съч., стр. 253 сл. — *Bury*, op. cit., p. 130 sq. — *Станојевић*, Византија, I, стр. 203—204. — *Кулаковский*, История, II, стр. 460 сл. — *Мутафчиев*, Българи и румъни, стр. 160 сл. [3] Т. е. императорски разпоредби. [4] Изобщо за възнагражденията на войниците вж. *Grosse*, op. cit., p. 243 sq.

δέχετο λίαν. τετάρτη δὲ ἡμέρα, καὶ ὁ πολέμαρχος στηλιτεῦσαι τῷ πλήθει τὰς βασιλικὰς συλλαβὰς ἐνεχείρει. ἡ μὲν οὖν πληθὺς ἑώρα πρὸς τάραχον· προηκηκόει γὰρ τὸ βασιλικὸν πρόσταγμα. τοῦ τοίνυν στρατηγοῦ εἰς συνάθροισιν μίαν ἐπειγομένου τὰς δυνάμεις ποιήσασθαι, εἰς ὑπήκοον δὲ τῶν συνεληλυθότων τὰ τοῦ βασιλέως ποιήσασθαι λόγια, ἀποσκιρτᾷ τὸ στρατόπεδον, καὶ τὸν στρατηγὸν καταλιμπάνον ἀγέραστον ἀπὸ σημείων τεττάρων μετὰ ταράχου στρατοπεδεύεται. ὁ δὲ Πέτρος καταστασιαζόμενος ἀποκρύπτει τῶν βασιλικῶν προσταγμάτων τὰ λυπηρότερα. ἔχων δὲ ἀνὰ χεῖρα καί τινα βασιλικῶν θεσπισμάτων τοῖς πολεμίοις ὄχλοις συνοίσοντα, ἠξίου ταῦτα ἐμφανῆ τῇ Ῥωμαϊκῇ δημοσιεῦσαι πληθύϊ. οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι ἐκκλησίαν ποιήσαντες ἐς Μαυρίκιον ἐβλασφήμουν, ὁ δὲ πολέμαρχος συνέσει καὶ πειθοῖ τὴν τῶν στρατοπέδων κατευνάσας ὀργὴν τὰς ἱλαρωτέρας τῶν τοῦ βασιλέως ἐπιστολῶν τοῖς ἐνόπλοις ἐστηλίτευσε δήμοις. ἦν δὲ τὰ φιλοτίμως ἐν αὐταῖς περιεχόμενα τάδε, τοὺς ἀριστεύοντας τῶν Ῥωμαίων καὶ ἐκ τῆς τῶν κινδύνων μεγαλοψυχίας περιπεπτωκότας τισὶ συμφοραῖς ἔχειν ἀπὸ τοῦ λοιποῦ τὴν ἀνάπαυλαν, τούτους δὲ ἐν ταῖς πόλεσιν ἀπομάχους πεφυκότας σιτίζεσθαι δαπάναις βασιλικαῖς, τοὺς δὲ παῖδας τῶν στρατευσαμένων καὶ ἐν πολέμοις ἀποβαλόντας τοὺς φύσαντας ἀντὶ τῶν τεκόντων ἐγγράφεσθαι πρὸς τὸν πόλεμον. ταῦτα τοιγαροῦν ἐπὶ βημάτων τινῶν ὑψηλῶν τὸ ὁπλιτικὸν ἐκκλησιάσας ἐπέστρεφε πιθανῶς τε κατεδούλου. ἔνθεν καὶ μεταβολὴν τὰ τῆς ἀνίας ἐλάμβανεν, καὶ πρὸς τὴν ἐς Μαυρίκιον εὔνοιαν τὸν αὐτοκράτορα ἅπας ἐτέτραπτο. τοιγαροῦν κατευφημεῖτο ὁ Καῖσαρ τῶν πρὸ μικροῦ ἀπολελυμένος διαβολῶν· τὸ γὰρ πλῆθος ἀβέβαιον ὂν σταθμῶν οὐδαμῶς ἐπιβέβηκεν, ταῖς ἐκ τοῦ παρήκοντος ἐκφοραῖς μεταμορφούμενον εἰκῇ καὶ ὡς ἔτυχεν. 2. οὕτω μὲν οὖν ὁ στρατηγὸς ἐπὶ τοῖς λυπηροῖς πρὸς τὸ στρατόπεδον διελύσατο. τετάρτη δὲ ἡμέρα, καὶ τῷ αὐτοκράτορι τὰ περὶ τῆς στάσεως τῶν δυνάμεων κατεμήνυεν, ἀπολιπών τε τὴν Ὀδησσὸν ἐπὶ τὰ εὐώνυμα τῶν χώρων μεταφοιτᾷ, τῇ τε Μαρκιανοῦ συγγενόμενος πόλει χιλίους προθέειν τοῦ στρατοπέδου προσέταξεν.

ствено. На четвъртия ден той решил да обяви на войската императорските писма. Обаче войската, понеже предварително била узнала императорската заповед, започнала да се вълнува. Когато стратегът се опитал да събере войските на едно място и да разгласи думите на царя пред събраните, войската се разбягала и като оставила стратега, без да го зачете, се разположила на стан в безредие на четири мили. А Петър, понеже се намирал всред разбунтувана войска, прикрил онова, което било по-неприятно в императорските разпоредби. Но той имал на ръка и някои от императорските разпоредби, които щели да бъдат угодни на враждебно настроените тълпи, и решил да ги обяви на ромейската войска. Ромейските войници направили събрание и започнали да ругаят Маврикий, но главнокомандуващият успял да усмири с разумни увещания разгневените войници и разгласил на въоръжената тълпа ония императорски писма, които щели да ги зарадват. А приятното в писмата било следното. Тези ромеи, които се отличили и поради своята смелост при опасностите претърпели някакво нещастие, да бъдат занапред разпуснати и без да участвуват във войската, да се прехранват в градовете на императорски разноски. А децата на ония, които са служили във войската, и тези, които са загубили във войните бащите си, да бъдат вписани във военните списъци[1] вместо своите родители. Стратегът, след като съобщил това на събранието от една висока площадка, усмирил войската и ловко я укротил. След това лошото настроение се променило и всички почувствували благоразположение към император Маврикий. И така императорът, след като се освободил от неотдавнашните нападки, бил приветствуван от войската. Защото тълпата е непостоянна и съвсем не стои на едно място. Тя се променя под влиянието на момента безразсъдно и както се случи. Така стратегът се справил с трудностите, които изникнали сред войската. На четвъртия ден той съобщил на императора за бунта във войската, напуснал Одесос и се отправил към разположените наляво места.[2] Когато пристигнал в Марцианопол, заповядал хиляда души от войската да избързат напред. Те

[1] Във времето на Юстиниан е бил още в сила един едикт от 380 г., според който най-старият син на убит войник или военачалник заемал по право и задължение мястото на баща си. Вж. *Grosse*, op. cit., pp. 204—206. [2] Т. е. в западна посока.

καὶ οὖν ἐντυγχάνουσιν οὗτοι ἑξακοσίοις Σκλαυηνοῖς[a] *λείαν ἐπαγομένοις Ῥωμαίων πολλήν. τὰ γὰρ Ζαλδαπὰ καὶ Ἄκυς καὶ Σκόπις καταπρονομεύσαντες αὖθις ἐλαφυραγώγουν τοὺς ἀτυχήσαντας, ἦν δὲ αὐτοῖς ἐπὶ πλήθους πολλοῦ ἁμαξῶν ἡ ἀποσκευὴ τῶν λαφύρων. ὡς δὲ ἐπιόντας ἔβλεψαν τοὺς Ῥωμαίους οἱ βάρβαροι, εἶτα καὶ ἀντεβλέφθησαν, ἐπὶ τὸν φόνον τῶν αἰχμαλώτων ἐτράποντο. ἀναιρεῖται τοίνυν ἡ τῶν ἀρρένων αἰχμαλώτων ἡβηδὸν ἡλικία. ἐπεὶ δὲ δύσφευκτος τοῖς βαρβάροις ὑπῆν ἡ συνάντησις, τὰς ἁμάξας σ νθέντες περιεβάλοντο χάρακα, ἅμα τοῖς μειρακίοις τὰ γύναια εἰς τὸ μεσαίτατον τῆς τάφρου ἐναποθέμενοι. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι πεπλησιακότες τοῖς Γέταις (τοῦτο γὰρ τοῖς βαρβάροις τὸ πρεσβύτερον ὄνομα) οὐκ ἐθάρρουν εἰς χεῖρας ἐλθεῖν· ἐδεδίεσαν γὰρ τὰ ἐκ τοῦ χάρακος κατὰ τῶν ἵππων ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἀκόντια προερχόμενα. ὁ τοίνυν τούτων ἐπιστατῶν (Ἀλέξανδρος ὄνομα αὐτῷ) τῇ πατρίῳ τῶν Ῥωμαίων φωνῇ τοῖς Ῥωμαίοις ἐνεκελεύετο ἀποβῆναι τῶν ἵππων καὶ κατασυστάδην τῶν πολεμικῶν κινδύνων ἐφάπτεσθαι. ἀτὰρ οἱ Ῥωμαῖοι ἀποβάντες τῶν ἵππων προσομιλοῦσι τῷ χάρακι ἐδίδοσάν τε καὶ ἀντελάμβανον τὰς ἐκπομπὰς τῶν βελῶν. τῆς μάχης τοιγαροῦν διαρκούσης ἑκατέρᾳ δυνάμει, Ῥωμαῖός τις εἰσεπήδησε καὶ ἀνεὶς ἐπὶ μιᾶς ἐπιβαίνει ἁμάξης συνηνωμένης τῷ χάρακι καὶ περιφρουρούσης τὸ βάρβαρον, εἶτα στὰς ἐπὶ ταύτης τῷ ξίφει τοὺς πλησιάζοντας ἔπαιεν. γίνεται τοίνυν τοῖς βαρβάροις ἀμεθόδευτον τὸ κακόν· λύουσι γὰρ ἐντεῦθεν οἱ Ῥωμαῖοι τῶν βαρβάρων τὸν χάρακα. οἱ δὲ βάρβαροι ἀπειρηκότες τοῦ σώζεσθαι τὴν ἐπίλοιπον τῆς αἰχμαλωσίας μοῖραν ἀπέσφαττον. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἐγκρατῶς ἐπιθέμενοι ὀψέ που καὶ μόλις τοὺς περὶ τὸν χάρακα βαρβάρους ἀπέκτειναν. δευτέρα δὲ ἡμέρα, καὶ οἱ νενικηκότες τῷ στρατηγῷ τὰ συγκυρήσαντα διεξήεισαν. πεμπταῖος δὲ ὁ στρατηγὸς κατὰ τοῦτον τὸν χῶρον γενόμενος καὶ δὴ τὰ ἐπίχειρα τῶν προθεόντων ἰδὼν ἠμείψατο τοὺς ἀνδραγαθήσαντας δώροις. τῇ δὲ ὑστεραίᾳ κυνηγετεῖν ὁ Πέτρος πειρώμενος γίνεται πρὸς ἄλσος βαθύ. συὸς τοίνυν μεγίστου ἐν τούτῳ τῷ τέμπει κατεμφωλεύοντος, καὶ τῆς ὑλακῆς τῶν κυνῶν γενομένης μεγάλης, τὸ θηρίον τοῦ ἑδράσματος ἐξανίσταται καὶ κατὰ τοῦ Πέτρου χωρεῖ. ὁ δὲ στρατηγὸς πρὸς φυγὴν ἀναστρέψας τὸν ἵππον τὸν εὐώνυμον πόδα*

попаднали на шестстотин славяни, които носели със себе си голяма плячка, взета от ромеите, защото след като оплячкосали Залдапа, Акве и Скопис[1], тези славяни отново ограбили нещастните [жители] и натоварили плячката върху голям брой коли. Варварите, щом видели, че ромеите се приближават и че са ги забелязали, започнали да избиват пленниците. Така били избити всички пленници младежи. Понеже за варварите сблъскването било неизбежно, те съединили колите[2] и образували укрепление, след това поставили жените заедно с децата сред стана. Ромеите се приближили до гетите (това е по-старото име на варварите) и не смеели да влизат в сражение, защото се страхували от копията, които от укреплението варварите хвърляли срещу конете. Затова техният началник, по име Александър, заповядал на ромеите на бащиния им език[3] да слязат от конете и да посрещнат вкупом опасностите на боя. Ромеите слезли от конете, приближили се до укреплението и започнали да отвръщат на хвърляните стрели. Докато и двете страни водели сражението, един ромей излязъл напред и се изкачил на една кола, която била свързана с укреплението и защищавала намиращите се там варвари, застанал на нея и удрял с меча си ония, които се приближавали. Положението на варварите твърде много се влошило, защото от това място ромеите пробили тяхното укрепление. Варварите, понеже нямали надежда за спасение, изклали останалата част от пленниците. След това ромеите нападнали с все сила и едва успели да избият варварите, които се намирали при укреплението. На следния ден победителите разказали подробно за подвизите си на стратега. А на петия ден стратегът пристигнал на това място, видял успехите на авангарда и възнаградил храбреците с дарове. На другия ден Петър отишел на лов и навлязъл в една дълбока гора. В този лес се криел един извънредно голям глиган, който поради силния лай на кучетата се вдигнал от леговището и се впуснал срещу Петър. А стратегът, когато обръщал коня си, за да избяга, като се ударил о едно високо

[a] *Σκλαυηνοῖς* V *Σκλαβηνοῖς* vulg.

[1] Издателят De Boor приема, че това е град в Долна Мизия (вж. Index nominum s. v. *Σκόπις*). В Ихтиманско се е намирала крепостта Скупион. Вж. *Jireček*, Heerstrasse, p. 30, 63 (25; 49). Според *Fluss*: PWRE, II R, II, col. 910, и *Б. Трухелка*: Гласник скопског научног друштва, V (1929), стр. 69, 78, този град е Скопие. [2] Т. е. направил укрепление от коли, т. нар. Wagenburg; вж. *Grosse*, op. cit., p. 309 sq. [3] Т. е. на латински език.

ἐξέθλιψεν, δένδρῳ ὑψιτενεῖ προσραγείς. ὀδύναις τοιγαροῦν ὁ Πέτρος ἀφορήτοις σφακελιζόμενος ἐνδιατρίβει τῷ χώρῳ, ἐπὶ τῷ σφάλματι κραταιῶς λίαν νοσηλευόμενος. ὁ δὲ Καῖσαρ ἀσχάλλων ἐπὶ τῇ τριβῇ τοῦ στρατηγοῦ τήν τε περὶ τὸν πόλεμον ἀπραξίαν θαυμάσας τὸν στρατηγὸν ἐλογογράφει ταῖς ὕβρεσιν. ὁ τοίνυν Πέτρος τὴν ἐν γράμμασι δυσφημίαν μὴ φέρων τοῦ αὐτοκράτορος, ἔτι πικρῶς ὑπὸ τῆς νόσου κατατρυχόμενος μεταποιεῖται τὸν χάρακα, καὶ τάφρους τέτταρας ἐναλλάξας ἐπὶ τὰς τῶν Σκλαυηνῶν[a] ἐνεφοίτα διατριβάς. δεκάτῃ δὲ ἡμέρᾳ, καὶ ὁ αὐτοκράτωρ Μαυρίκιος βασίλειον ἐπιστολὴν τῷ αὐταδέλφῳ ἐξέπεμπεν ἐνδημῆσαι τῇ Θρᾴκῃ· ἠκηκόει γὰρ ὁ Μαυρίκιος τῶν Σκλαυηνῶν τὰ πλήθη ἐς Βυζάντιον τὰς ὁρμὰς ἐπιφέρειν. ὁ δὲ στρατηγὸς ἐκ τούτου ἐπὶ τὸ Πιστοῦ γίνεται φρούριον, μετὰ τοῦτο πρὸς τὰ Ζαλδαπὰ ἀφικνεῖται. δευτέρᾳ δὲ ἡμέρᾳ, καὶ πρὸς τὴν Ἰατρὸν τὴν πόλιν φοιτᾷ, καὶ δῆτα τὸ Λαταρκίου φρούριον παραμείψας εἰς Νόβας στρατοπεδεύεται. οἱ τοίνυν ἐγχώριοι ἀκηκοότες τὸν στρατηγὸν ἐλευσόμενον τοῦ ἄστεος ἐξεχώρησαν καὶ συνάντησιν αὐτῷ λίαν ἐπίδοξον ἐποιήσαντο καὶ τὸν Πέτρον καθικετεύουσι συνθιασώτην τῆς Λούππου γενέσθαι τοῦ μάρτυρος πανηγύρεως· κατ᾽ ἐκείνην γὰρ τὴν ἡμέραν ἦν ἡ προεόρτιος ἑορτὴ Λούππου τοῦ μάρτυρος. ὁ μὲν οὖν στρατηγὸς διημερεῦσαι περὶ τὸν χῶρον διὰ τὴν ἐκ τῆς ἀνάγκης ὁδοιπορίαν μὴ δύνασθαι ἔφασκεν· οἱ δὲ τοῦ ἄστεος παχύναντες τὴν ἀξίωσιν τῇ ὑπεροχῇ τῶν δεήσεων τὸν στρατηγὸν ἐβιάσαντο μέτοχον γενέσθαι τῆς πανηγύρεως. ὁ μὲν οὖν Πέτρος ἡμέρας δύο ἀνὰ τὸ πόλισμα γεγονὼς ἀπαίρει ἐντεῦθεν καὶ ἐπὶ τὴν Θεοδώρου πόλιν τάφρον ἐχάραξεν, ὑπὸ πρώτην δὲ ἕω ἐν τῇ λεγομένῃ Κουρίσκᾳ φοιτᾷ. 3. τρίτῃ δὲ ἡμέρᾳ, καὶ ἐν Ἀσήμῳ τῇ πόλει τὰς ἐπαύλεις ποιεῖται. ἐπεὶ δὲ οἱ τοῦ ἄστεος ἐμεμαθήκεσαν προσδόκιμον ὄντα τὸν στρατηγόν, ἔξω γεγονότες τοῦ ἄστεος συναντῶσι τῷ Πέτρῳ καὶ περιφανῆ τὴν περὶ τὸ ἄστυ τούτῳ ἐπεποίηντο εἴσοδον. ἐν τῷ πολίσματι τούτῳ ἀπὸ πρεσβυτέρων χρόνων τινῶν ὁπλιτικὸν συνετέτακτο ἐπὶ διαφρουρᾷ τῶν τῆς πόλεως· πυκνότερον γὰρ περὶ ταύτην τὴν πόλιν οἷα διάττοντες οἱ βάρβαροι κατεσπίλαζον. πυθόμενοι τοιγαροῦν τὸ ἐν ταύτῃ τῇ πόλει ὁπλιτικὸν καθεστὸς μέλλειν ἥκειν τὸν στρατηγόν, τὰ σημεῖα ἀράμενον, ἃ βάνδα Ῥωμαῖοι κατονομά-

[a] Σκλαυηνῶν V Σκλαβηνῶν vulg. item p. 249, 3.

дърво, смазал левия си крак. Понеже страдал от непоносими болки, Петър останал на това място, като понасял много тежко своето нещастие. Императорът пък негодувал от бавността на стратега, учудвал се от спирането на военните действия и му писал оскърбителни писма. А Петър, понеже не понасял хулите в писмата на императора, вдигнал лагера си, ако и да бил още измъчван люто от болестта си, изминал четири прехода и достигнал мястото, гдето станували славяните. На десетия ден император Маврикий изпратил на родния си брат императорско писмо, с което му заповядвал да остане в Тракия, понеже бил чул, че славянските множества насочвали нападенията си към Византион. Поради това стратегът дошел при крепостта Пистос[1], а след това пристигнал при Залдапа. На втория ден дошел при града Ятрус[2] и след като преминал покрай крепостта Латаркий[3], разположил се на стан в Нове. Местните жители, когато чули, че стратегът ще дойде, излезли от града и му устроили много тържествено посрещане. Те помолили Петър да отпразнува заедно с тях празника на мъченика Лупус, защото в този ден било навечерието на празника на мъченика Лупус[4]. Обаче стратегът казал, че не можел да прекара деня на това място, понеже било необходимо да отпътува. Но гражданите, като все повече настоявали и го молели, накарали стратега да вземе участие в празненството. След като престоял два дни в града, Петър потеглил оттам и установил лагера си при Теодоропол[5], а рано сутринта дошел в така наречената [Се]куриска[6]. На третия ден устроил стана си в града Асимунт[7]. А гражданите, щом се научили, че се очаква да дойде стратегът, излезли извън града, посрещнали Петър и му устроили бляскав прием в града. В този град доста отдавна била съставена местна войска да пази гражданите, понеже варварите често правели набези и опустошения около него. Когато узнали, че стратегът идва, тези градски войници дигнали знамената си, които ро-

[1] Пистос — крепост в Долна Мизия. Точното ѝ местонахождение е неизвестно. [2] Днес развалини при с. Кривина, при устието на Янтра. [3] Местонахождението на крепостта Латаркий е неизвестно. [4] Празникът се падал на 23 август. Вж. *Delehaye*, op. cit., p. 247. [5] Местонахождението на град Теодоропол е неизвестно. Вж. *Fluss*: PWRE, 2R V, col. 1805. [6] Секуриска — днес вероятно развалините при с. Черковица, Никополско. Вж. *Fluss*: PWRE, 2 R, II, 1000, s. v. Securisca. [7] Крепостта Ἀσημοῦς, или Ἀνασάμος, била разположена на устието на р. Осъм. Местонахождението на този град не е напълно установено; вж. *Tomaschek*: PWRE, I, 2064.

ζουσιν, ἀποχωροῦσι τῆς πόλεως, εἶτα τοῖς ὅπλοις περιφραξάμενοι λίαν εὐκλεῶς τὸν στρατηγὸν ὑπεδέχοντο. ὁ μὲν οὖν Πέτρος τὸ μεγαλοπρεπὲς τῶν περὶ τὴν πόλιν στρατιωτῶν θεασάμενος ἐνεχείρει τούτους ἀπὸ τῆς πόλεως ἀφαιρεῖν καὶ ταῖς περὶ αὐτὸν συναναμῖξαι δυνάμεσιν. οἱ μὲν οὖν ἀστοὶ τό τε περὶ τὴν πόλιν ὁπλιτικὸν Ἰουστίνου τοῦ αὐτοκράτορος ἐπεδείκνυον νόμον χαριζόμενον τῇ πόλει τὴν ἔνοπλον ταύτην διάδοχον πρόνοιαν. τῇ δὲ ἐπαύριον ὁ πολέμαρχος ἔνστασιν ποιησάμενος ἀφαιρεῖσθαι τῆς πολίχνης τοὺς συντεταγμένους ἐπὶ τῇ ταύτης φρουρᾷ κατηπείγετο. διὰ τοῦτο ἐπὶ τὸ τῆς πόλεως ἱερὸν οἱ περὶ τὴν πόλιν στρατιῶται τὴν καταφυγὴν ἐποιοῦντο. τούτων ὁ στρατηγὸς ἀκηκοὼς τῷ ἐπισκοποῦντι ἐδήλου τῶν ἱερῶν ὑπεξαγαγεῖν αὐτούς. δυσανασχετοῦντος δὲ τοῦ ἱερέως, ἀποστέλλει ὁ στρατηγὸς Γέντζωνα[a] τὸν ταξίαρχον μετὰ πλήθους στρατιωτῶν ἐξωθῆσαι πρὸς βίαν τοὺς ἐπὶ τῷ νεῷ τὴν καταφυγὴν ποιουμένους. τούτων δὴ ἀκηκοότες οἱ ἐν τοῖς ἱεροῖς ἑδράσμασι καταφεύγοντες, ὅπλοις φραξάμενοι τὰς θύρας τοῦ ἱεροῦ ἐναποκλείουσι πάντοθεν. ὁ μὲν οὖν Γέντζων τὴν ἔνστασιν τὴν ἐν τῷ ἱερῷ περιβόλῳ θεασάμενος τήν τε ἀτοπίαν τοῦ πράγματος διαγνούς, ἅμα δὲ καὶ τὴν αἰδῶ τοῦ ναοῦ σεβασθείς, ἄπρακτος ἀπεφοίτα. ὁ δὲ στρατηγὸς καταθυμωθεὶς ἐπὶ τούτοις ἀποχειροτονεῖ τῆς στρατηγίας τὸν Γέντζωνα· ἦν δὲ ὁ Γέντζων τῆς πεζικῆς δυνάμεως ἡγεμών. τῇ δὲ ὑστεραίᾳ ἕνα τινὰ τῶν τοῦ βασιλέως σωματοφυλάκων, ὃν σκρίβωνα Ῥωμαῖοι κατονομάζουσιν, εἰς τὴν ἑαυτοῦ σκηνὴν μετάκλητον ποιησάμενος ἀναιδῆ τινα διεγχείρησιν τούτῳ προσέταττεν· ἡ δὲ ἀξίωσις ἦν τὸν ἐπισκοποῦντα τὴν πόλιν ἠτιμωμένως ἕλκειν ἐπὶ τὸν χάρακα. τούτων οἱ τῆς πόλεως μάρτυρες γεγονότες ἅπαντες συναθροίζονται καὶ τὸν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ ἀποσταλέντα κατὰ τοῦ ἱερέως ἐξωθοῦσι βίᾳ τῆς πόλεως, τάς τε πύλας τοῦ τείχους συγκλείσαντες καθύμνουν ταῖς εὐφημίαις τὸν αὐτοκράτορα, τὸν δὲ στρατηγὸν ὕβρεσι περιέβαλλον. ὁ δὲ Πέτρος περιστοιχίσας ἀπὸ σημείου τῆς πόλεως ἐνηυλίζετο. ἐπεὶ δὲ τὰ τῆς ἐγχειρήσεως ἦν αὐτῷ κατονείδιστα, καταλιμπάνει τὸ πόλισμα, καὶ ἐς τὸ πρόσω βαδίσεως ἔναρξιν ἐποιεῖτο μεγάλαις βλασφημίαις προπεμπόμενος ἐκ τῆς πόλεως. (pp. 245,20 — 251,8).

меите наричат банди[1], излезли от града и след това, като взели оръжията си, посрещнали много тържествено стратега. Петър пък, като видял отличния вид на градските войници, решил да ги отведе от града и да ги смеси със своите войски. Обаче гражданите и градската войска показали една наредба на император Юстин[2], която дарявала на града правото да има постоянно тази въоръжена стража. На следния ден главнокомандуващият настоял на своето и побързал да отнеме на градчето войниците, натоварени с неговата защита. Поради това градските войници потърсили убежище в храма на града. Стратегът, когато узнал това, казал на църковния предстоятел да ги изведе. Но понеже свещенослужителят отказал, стратегът изпратил таксиарха Генцон с много войници, за да измъкне насила подирилите убежище в храма. Избягалите в свещената сграда, когато узнали това, поставили въоръжена охрана при вратите на храма и се заключили отвсякъде. Генцон пък видял, че ще срещне противодействие в свещената ограда, и разбрал, че това дело е неуместно. Освен това изпитвал страхопочитание към храма и затова се оттеглил, без да извърши нещо. Разгневен от това, стратегът уволнил Генцон, който бил началник на пехотната войска.[3] На следния ден той повикал в своята палатка едного от императорските телохранители, когото ромеите наричат скрибон, и му заповядал да извърши едно безсрамно дело, именно да довлече позорно в лагера духовния началник на града. Гражданите, като видели това, се събрали всички и изгонили насила този, който бил изпратен от стратега да отвлече свещенослужителя, заключили вратите на градската стена и почнали да славословят императора и да обсипват с обиди стратега. Петър пък обкръжил града и се разположил на една миля далеч от него. Но понеже това начинание било за него позорно, изоставил градчето и продължил да върви напред, изпровождан от гражданите с големи злословия.

12. Romani Bulgaros aggrediuntur

VI 4. *Ἕκτῃ δὲ ἡμέρᾳ, καὶ πρὸς τὸ σκοπῆσαι τοὺς πολεμίους ἄνδρας χιλίους συνέταξεν. οὗτοι*

12. Ромеите нападат българи

На шестия ден той определил хиляда души, които да направят разузнаване на

[a] *Γέντωνα* V et sic deinceps corr. vulg.

[1] Във византийския език *βάνδον* означава военен отред (cohors militaris) и знаме. За това вж. *Grosse,* op. cit., p. 310 sq. [2] *Мутафчиев,* пос. съч., стр. 112, бел. 1, приема, че това е Юстин II (565—578). [3] Той е бил tribunus peditum; вж. *Grosse,* op. cit., p. 146.

ἑκατοντάσι δέκα Βουλγάροις προσπίπτουσιν. οἱ μὲν οὖν βάρβαροι, ἅτε δὴ εἰρήνης Ῥωμαίοις καὶ Χαγάνῳ ὑπούσης, ἀπεριμερίμνως ἐποιοῦντο τὴν βάδισιν· οἱ δὲ Ῥωμαῖοι γνώμῃ τοῦ στρατηγοῦ κατὰ τῶν βαρβάρων τοῖς ἀκοντίοις ἐκέχρηντο. οἱ δὲ Βούλγαροι πρέσβεις ἐξέπεμπον τήν τε μάχην ἀπεκηρυκεύοντο καὶ παρῄνουν Ῥωμαίοις τὴν εἰρήνην μὴ διαφθείρειν. ὁ δὲ τοῦ συντάγματος ἔξαρχος πρὸς τὸν στρατηγὸν τοὺς πρέσβεις ἐξέπεμπεν ἀπὸ σημείων ὀκτὼ πεφυκότα τοῦ χωρίου. καὶ οὖν ὁ Πέτρος τοὺς εἰρηναίους λόγους ἀποσεισάμενος τοῖς προθέουσιν ἐδήλου φόνῳ μαχαίρας τοὺς βαρβάρους παραχρῆμα ὀλλύναι. οἱ μὲν οὖν Βούλγαροι πρὸς μάχην ὡς οἷόν τε ἦν συμφραξάμενοι πρὸς τὴν μάχην χεῖρας ἐνέμιξαν, καὶ λίαν ἡρωϊκῶς συνταξάμενοι εἰς φυγὴν ἀποκλῖναι Ῥωμαίους ἠνάγκασαν. τούτου δῆτα γεγονότος ὑπαναχωροῦσι κατὰ μικρὸν καὶ οἱ βάρβαροι ἐντροπαλιζόμενοι, ὀλίγον γόνυ γουνὸς ἐπαμείβοντες, ἵνα καί τι τῆς Ὁμηρικῆς δέλτου τοῖς διηγήμασιν ἀναμίξωμεν· ἐδεδίεσαν γὰρ μή πως ἐπίθετος δύναμις τοῖς ἡττηθεῖσι προσομιλήσασα αὖθις συσταίη πρὸς πόλεμον. ὁ μὲν οὖν Πέτρος διητυχηκὼς τοῦ βουλήματος τὸν ταξίαρχον τῶν προθεόντων τῆς ἐσθῆτος γυμνώσας δουλοπρεπῶς ἐμαστίγωσεν. παραγίνονται τοίνυν ἐπὶ τὸν Χαγάνον οἱ βάρβαροι καὶ τὰ παρηκολουθηκότα παραγυμνοῦσιν αὐτῷ. ὁ μὲν οὖν βάρβαρος ὡς τὸν Πέτρον πρέσβεις ἐξέπεμπε καὶ παρασπονδοῦντί πως αὐτῷ κατωνείδιζεν. ὁ δὲ Πέτρος τοὺς πρέσβεις πιθανοῖς λόγοις ἀπεβουκόλησε καὶ ἄγνοιαν τοῦ σφάλματος προεφέρετο. δώροις τοίνυν λαμπροῖς καὶ λαφύρων ζημίαις μετατίθησι τὸν βάρβαρον πρὸς εὐμένειαν. (pp. 251,9 — 252,8)

неприятелите.[1] Те попаднали на хиляда българи[2]. Варварите си вървели безгрижно, понеже между ромеите и хагана имало мир. Обаче ромеите по решение на стратега започнали да хвърлят копия срещу варварите. Българите проводили пратеници, като искали да отклонят сражението, и подканяли ромеите да не нарушават мира. Началникът на отреда изпратил пратеници при стратега, който се намирал на осмата миля от мястото. Петър отхвърлил миролюбивите предложения и заповядал на авангарда да избият веднага варварите с меч. Тогава българите, след като се приготвили, доколкото им било възможно, за сражение, влезли в ръкопашен бой. Те се сражавали много храбро и принудили ромеите да се обърнат в бягство. След това варварите започнали да се оттеглят постепенно, като от време на време се обръщали назад, сменявайки коляно с коляно на малко разстояние, за да прибавим към разказа ни и нещо от Омировите творби.[3] Те се страхували да не би към победените да се присъедини по такъв начин допълнителна войска и отново да започне сражение. Петър пък, понеже не се изпълнило желанието му, съблякъл дрехите на таксиарха на авангарда и го бичувал като роб. А варварите пристигнали при хагана и му изложили станалото. Тогава варваринът проводил пратеници при Петър и го укорявал, че е нарушил договора. Но Петър заблудил пратениците с думи, вдъхващи доверие, и се престорил, че не знае за станалата грешка. С богати дарове и обезщетение за плячката той спечелил отново благосклонността на варварина.

13. Quomodo Romani Piragastum ducem Sclavinorum interficiant

VII 4. *Τετάρτῃ δὲ ἡμέρᾳ, καὶ πλησίον γίνεται τοῦ γείτονος ποταμοῦ, καὶ εἴκοσι συλλεξάμενος ἄνδρας ἐπεπόμφει διαπεραιοῦσθαι τὸν ποταμὸν καὶ διανοῆσαι τὰ τῶν πολεμίων κινήματα. οἱ μὲν οὖν τὸν ποταμὸν διαπορθμευσάμενοι ἥλωσαν ἅπαντες. ὁ δὲ τρόπος τῆς ἁλώσεως οὗτος. εἴθισται τοῖς ἐπὶ κατασκοπῇ συνταττομένοις ἀεὶ τὰς νύκτας ποιεῖσθαι τὴν βάδισιν,*

13. Ромеите убиват славянския вожд Пирагаст

На четвъртия ден [Петър] стигнал до съседната река[4]. Той избрал двадесет души и ги изпратил да преминат реката, за да разузнаят движението на неприятеля. След като преминали реката, те били пленени всички. Това станало по следния начин. Разузнавачите имали навик да пътуват винаги нощно време, а когато

[1] За събитията вж. *Theophanes*, op. cit., p. 275, 3 — 28. — *Bury*, op. cit., II, p.133 sq. — *Станојевић*, Византија, I, стр. 205. — *Кулаковский*, II, стр. 461. — *Златарски*, История, I, 1, стр. 80.
[2] По това време българите са били подвластни на аварите. Вж. *К. Иречек*, История на българите, поправки и добавки, София 1939, стр. 51.
[3] Срв. Ilias, XI, p. 547.
[4] Вероятно Дунав. За събитията вж. *Theophanes*, p. 275, 29—276, 11. — *Дринов*, Заселение, стр. 254. — *Bury*, II, p. 134. — *Станојевић*, Византија, I, стр. 205—207. — *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 461 и сл.

ἡμέρας δὲ λαμπούσης ὕπνοις προσομιλεῖν. οὗτοι πολλὴν τῇ προτεραίᾳ διαπεποιηκότες πορείαν, εἶτα κεκοπιακότες ἐπὶ τοῖς σώμασιν, ὑπὸ τὸ λυκόφως εἰς ἀνάπαυλαν τρέπονται περί τινα πλησίον λόχμην. περὶ δὲ τρίτην ἕω πάντων καθευδόντων, καὶ μὴ ὑπόντος τοῦ διαφρουροῦντός τινος, γίνονται περὶ τὴν λόχμην οἱ βάρβαροι. ἀποβάντες τοίνυν οἱ Σκλαυηνοί[a] *τῶν ἵππων ἐνεχείρουν ψυχάζειν τοῖς τε ἵπποις ἀνακωχῆς μεταδιδόναι τινός. τοιγαροῦν ἐκ τοῦ παρήκοντος γίνονται οἱ Ῥωμαῖοι κατάφωροι. καὶ ζωγρηθέντες οἱ δείλαιοι ἀνηπάζοντο διεξελθεῖν, ὅσα τοῖς Ῥωμαίοις βεβούληται. οἱ μὲν οὖν ἀπογνόντες τὴν σωτηρίαν διεξῄεσαν ἅπαντα. ὁ δὲ Πειράγαστος (φύλαρχος δὲ οὗτος τῆς πληθύος ἐκείνης τῶν βαρβάρων) τὰς δυνάμεις ἀναλαβὼν ἐπὶ τὰς τοῦ ποταμοῦ διαβάσεις στρατοπεδεύεται καὶ ταῖς ὕλαις ἐγκρύπτεται οἷά τις ἐπιφυλλὶς ἀθεώρητος.* 5. *ὁ δὲ στρατηγός, ὁ τοῦ αὐτοκράτορος ἀδελφός, ἀπευδοκιμήσας ἐντεῦθεν πολεμίους ὑπεῖναι κελεύει τὸν ποταμὸν διαπεραιοῦσθαι τὸ στράτευμα. χιλίων τοίνυν διανηξαμένων τὸν ποταμόν, ἅπαντας ἀναιροῦσιν οἱ βάρβαροι. τοῦτο διεγνωκὼς ὁ στρατηγὸς κατεπείγει τὰ πλήθη μὴ ἀνακερμάτιστον [ἀλλὰ σύμφωνον*[b]*] ποιήσασθαι τὴν διάβασιν, ἵνα μὴ κατ' ὀλίγον τὸν ποταμὸν περαιούμενοι παρανάλωμα τοῖς ἀντιπάλοις γενήσονται. οὕτω τοίνυν τῆς Ῥωμαϊκῆς κοσμηθείσης συντάξεως, περὶ τὴν ὄχθην τοῦ ποταμοῦ οἱ βάρβαροι παρατάττονται. οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι ἀπὸ τῶν πορθμιδίων τοὺς βαρβάρους κατακοντίζονται, οἱ δὲ βάρβαροι τὰ πλήθη τῆς ἐκπομπῆς τῶν βελῶν φέρειν ἀδυνατήσαντες ὀρφανὰς τὰς ὄχθας καταλιμπάνουσιν. ἀναιρεῖται τοίνυν ὁ τούτων ταξίαρχος, ὃν Πειράγαστον ὁ λόγος φθάσας ἐδίδαξεν· βέλους γὰρ ἐπὶ τῆς λαγόνος καταβληθέντος αὐτῷ, ἐν καιρίῳ τε τῆς πληγῆς γεγονυίας, θάνατος αὐτῷ πραγματεύεται. καὶ οὖν πεπτωκότος τοῦ Πειραγάστου*[c] *τρέπεται πρὸς ἀποφυγὴν τὸ πολέμιον. γίνονται τοίνυν οἱ Ῥωμαῖοι κύριοι τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ. εἶτα τὰ πλήθη τῶν βαρβάρων περιβαλόντες φόνῳ πολλῷ πρὸς ἀπόδρασιν χωρεῖν αὐτοὺς κατηνάγκαζον. τὴν δὲ δίωξιν ἐς μακρὰν μὴ οἷοί τε ὄντες ποιήσασθαι διὰ τὸ τῆς ἵππου χηρεύειν, πρὸς τὸν χάρακα ἐπανέζευξαν. γίνεται τοίνυν τῇ ὑστεραίᾳ μεγάλη πλάνη τοῖς ποδηγοῦσι τὸ στράτευμα, ὅθεν καὶ ἀνυδρία τῷ στρατοπέδῳ ἐνέσκηψεν, καὶ*[d] *τὰ τῆς συμφορᾶς ἐπετείνετο. οὐ φέροντος τοίνυν τοῦ ὁπλιτικοῦ τὴν σπάνιν τοῦ ὕδατος οἴνῳ*[e] *παρεμυθοῦντο τὸ*

се съмне, да се отдават на сън. Понеже предния ден били изминали голям път и били много уморени, те тръгнали призори към едни близки храсталаци, за да си отпочинат. Около третия час на деня, когато всички спели и никой не стоял на стража, при храсталаците дошли варварите. Славяните слезли от конете си и решили да се разхладят и да дадат на конете си малко почивка. Като стигнали там, те забелязали ромеите. Пленените нещастници били накарани да разкажат подробно какво възнамерявали ромеите. И те, като нямали надежда да се спасят, разправили всичко. А Пирагаст[1] (той бил главатар на тази варварска дружина), като вдигнал войската си, се разположил на стан при бродовете на реката и се скрил в гората като някакъв невидим грозд. А стратегът, братът на императора, понеже не вярвал да има оттатък неприятели, заповядал на войската да премине реката. Тогава преминали реката хиляда души и варварите ги избили всички. Стратегът, щом разбрал това, заповядал войската да не преминава на малки части, но вкупом, за да не става жертва на неприятеля, като преминава реката на малки групи. Когато ромейската войска била така построена, варварите се наредили в боен ред край брега на реката. Ромеите от лодките си пронизвали варварите, а пък те, понеже не могли да понасят многобройните изстрели, оставили брега свободен. Бил убит техният вожд, за когото по-рано съобщихме, че се казвал Пирагаст. Една стрела се забила в слабините му и понеже раната била смъртоносна, той умрял. След като Пирагаст загинал, неприятелят бил обърнат в бягство. Така ромеите станали господари на брега на реката. След това, като връхлетели върху войската на варварите, извършили голяма сеч и ги принудили да избягат назад. Но тъй като по липса на конница не могли да ги преследват надалеч, завърнали се в лагера. На следния ден тези, които показвали пътя на войската, се заблудили много. Поради това войската попаднала в безводна местност и положението се влошило. Войниците, понеже не могли да понасят оскъдицата на вода, облекчавали

a *Σκλαυηνοί* V *Σκλαβηνοί* vulg. b *ἀνακερμάτιστον σύμφωνον* V *ἀνακ. ἀλλὰ σύμφωνον* vulg. Equidem *σύμφωνον* glossema ad *μὴ ἀνακερμάτιστον* adscr. esse suspicitur de Boor. c *Πειρογάστου* V. d *ἐνέσκηψεν. ἡμέρα δευτέρα, καὶ* coni. B. e *οἴνῳ* V *οἴκῳ* vulg.

1 Пирагаст бил един от князете на отвъддунавските славяни. Срв. *Мутафчиев*, пос. съч., стр. 65 и сл. — *Третьяков*, пос. съч., стр. 180; за името вж. *Jireček*, Geschichte der Serben, I, p. 90.

δίψος. ἡμέρα δὲ τρίτη, καὶ τὸ κακὸν ἐμηκύνετο. καὶ ἂν ἡ στρατιὰ διώλωλεν ἅπασα, εἰ μὴ βάρβαρός τις ἁλοὺς τὸν Ἡλιβακίαν αὐτοῖς ἐξέλεξε ποταμόν, τέτταρας παρασάγγας ἀπέχοντα. οὕτω μὲν οὖν οἱ Ῥωμαῖοι ἐξ ἑωθινοῦ περιτυγχάνουσιν ὕδατι. τοίνυν οἱ μὲν προκλίναντές πως τὰ γόνατα τοῖς χείλεσι τὸ ὕδωρ λαφύττουσιν, οἱ δὲ ἐπικεκυφότες ταῖς χερσὶν ἠρύοντο ὕδατα, ἄλλοι ἀπήντλουν ταῖς ὑδρίαις τὸ νᾶμα. δασέος δὲ τέμπους ὑπόντος εἰς τὸ ἀντιπέρας τοῦ ποταμοῦ, καὶ βαρβάρων ἐγκρυπτομένων αὐτόθι, γίνεται μεγίστη τοῖς Ῥωμαίοις ἐπήρεια· ἀκοντίοις γὰρ ἔβαλλον τοὺς ὑδρευομένους οἱ βάρβαροι. οὐκοῦν ἐξ ἀπόπτου φόνος πολὺς ἐπεγίνετο. δυοῖν τοίνυν θάτερον ἦν ἑλέσθαι ἀνάγκη, τοῦ ὕδατος ἀπειπεῖν καὶ ἀπὸ τοῦ δίψους τὸν βίον ἀπολιπεῖν, ἢ μετὰ τοῦ ὕδατος ὑπαντλεῖν καὶ τὸν θάνατον. ἀτὰρ π ρθμία οἱ Ῥωμαῖοι ναυπηγησάμενοι τὸν ποταμὸν διενήξαντο, ὅπως κατάφωρον τὸ πολέμιον γένοιτο. ἐπεὶ δὲ πρὸς τὸ ἀντιπέρας τὸ ὁπλιτικὸν παρεγένετο, ἀθρόον οἱ βάρβαροι ἐπιθέμενοι τῶν Ῥωμαίων κρατοῦσιν. οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι νενικημένοι πρὸς φυγὴν ἀποκλίνουσιν. καταπολεμηθέντος τοίνυν ὑπὸ τῶν βαρβάρων τοῦ Πέτρου, Πρίσκος γίνεται στρατηγός, καὶ οὖν ἀποχειροτονηθεὶς τῆς ἡγεμονίας ὁ Πέτρος ἐς Βυζάντιον ἧκεν. (pp. 252,9 — 254,20)

жаждата си с вино. На третия ден нещастието станало още по-голямо. И цялата войска щяла да загине, ако един пленен варварин не им бил посочил реката Иливакия, която отстояла на четири парасанги. И така ромеите рано сутринта стигнали до вода. Едни от тях коленичили и гълтали жадно с уста водата, други се навеждали и черпели вода с ръце, трети грабели течността с ведра. Но на отсрещния бряг на реката имало гъста гора и в нея скрити варвари, които представляли твърде голяма заплаха за ромеите. Варварите започнали да хвърлят копия по тия, които пиели вода. И така изневиделица били избити мнозина. Прочее налагало се да изберат едно от двете: да се откажат от водата и да загинат от жажда или заедно с водата да изпият и смъртта. Обаче ромеите направили салове и преминали реката, за да изловят неприятелите. Но когато войската дошла на отсрещния бряг, варварите нападнали внезапно и надвили ромеите. Победените ромеи ударили на бяг. Понеже Петър бил разбит, стратег станал Приск, а Петър, след като бил уволнен като военачалник, се завърнал във Византион.

14. De Prisci expeditione trans Danubium facta

VII 7. Ἦρος ἀρχομένου καὶ ὁ Πρίσκος τοῦ Βυζαντίου ἀποφοιτᾷ. εἶτα πρὸς τῇ Ἀστικῇ τὰς δυνάμεις συνήθροισε τόν τε ἀριθμὸν τῆς δυνάμεως ἐξετάσας εὑρίσκει ὁ στρατηγὸς πολὺ τῶν Ῥωμαίων πλῆθος διαφθαρέν. πειρᾶται τοιγαροῦν ἐς Μαυρίκιον τὸν αὐτοκράτορα κατάδηλα τὰ τοῦ Πέτρου ποιήσασθαι σφάλματα. ὅμως ὑποπείθεται ὑπὸ συμβούλων τινῶν κρύψαι τὰ πλημμελήματα. δέκα τοίνυν καὶ πέντε ποιησάμενος χάρακας τόν τε Ἴστρον διαπεραιωθεὶς ποταμόν, τετάρτῃ ἡμέρᾳ, καὶ εἰς Νόβας τὰς ἄνω ὁ στρατηγὸς παραγίνεται. ὁ δὲ Χαγάνος τοῦτο μεμαθηκὼς ὡς τὸν Πρίσκον πρέσβεις ἐξέπεμψε τήν τε αἰτίαν ἐξηρευνᾶτο μαθεῖν τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀφίξεως. ὁ δὲ στρατηγὸς τοὺς τόπους ἔφασκεν εὐφυεῖς ἐς κυνηγέσια πεφυκέναι, ἱππασίμους τε καὶ λίαν εὐύδρους. ὁ δὲ Χαγάνος ἐδήλου ἐπ' ἀλλοτρίας γῆς ἐπιβαίνειν Ῥωμαίους, παρασπονδῆσαί τε Πρίσκον, καὶ ἀοράτως τὴν εἰρήνην ὑπ' αὐτοῦ περισχίζεσθαι. ἔφασκε τοίνυν ὁ Πρίσκος Ῥωμαϊκὸν ὑπεῖναι τὸ ἔδαφος, ὁ δὲ βάρβαρος ὅπλοις καὶ νόμοις πολέμων Ῥωμαίους ἀποκτήσασθαι τοῦτο. τοῦ

14. Приск предприема поход отвъд Дунав

В началото на пролетта Приск напуснал Византион.[1] След това стратегът събрал войските си в Астика и като извършил преброяване на войската, установил, че голям брой ромеи загинали. Затова той поискал да разкрие пред император Маврикий грешките на Петър, обаче бил убеден от някои съветници да прикрие провинението му. И тъй стратегът, след като се спирал на петнадесет лагера, преминал реката Истър и на четвъртия ден пристигнал в Горно Нове[2]. Хаганът, като научил това, проводил пратеници при Приск и поискал да узнае причината за идването на ромеите. Стратегът отговорил, че местата били удобни за лов, за езда и че били богати с вода. Хаганът отговорил, че ромеите се движат по чужда земя, че Приск е престъпил договора и че той незабелязано нарушава мира. Приск отговорил, че земята е ромейска, а варваринът възразил, че ромеите са я загубили във война и

[1] За събитията вж. *Theophanes*, p. 276, 21—29. — *Bury*, op. cit., II, p. 136. — *Станојевић*, Византија, I, стр. 207 и сл. — *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 463 и сл. [2] Град на левия бряг на Дунава под Белград, вж. *Мутафчиев*, Българи и румъни, стр. 54.

τοίνυν Χαγάνου ζυγομαχοῦντος καὶ διαμφιβάλλοντος περὶ τούτων τῶν τόπων, φασὶ τὸν Πρίσκον τὴν ἐκ τῆς ἕω ἀπόδρασιν ὀνειδίσαι Χαγάνῳ. (p. 256, 6—25).

15. De origine Avarum

VII 7. *Ἀλλ' ἐπεὶ περὶ τῶν Σκυθῶν πρὸς τῷ Καυκάσῳ τῶν τε πρὸς βορρᾶν τετραμμένων μνήμην ἐποιησάμεθα, φέρε δή, φέρε τὰ παρηκολουθηκότα κατὰ τούτους τοὺς χρόνους τοῖς μεγίστοις ἔθνεσι τούτοις ὥσπερ ἐμβόλιμά τινα διηγήματα τὴν ἱστορίαν μεσολαβήσαντες παραθώμεθα. θέρους ἐνεστῶτος κατὰ τοῦτον δὴ τὸν ἐνιαυτὸν ὁ πρὸς τῇ ἕῳ ὑπὸ τῶν Τούρκων Χαγάνος ὑμνούμενος πρέσβεις ἐξέπεμψε Μαυρικίῳ τῷ αὐτοκράτορι*[a], *ἐπιστολήν τε συντεταχὼς ἐπινίκια ἐνεχάραττεν ἐν αὐτῇ. ἡ δὲ τῆς ἐπιστολῆς ἐπιγραφὴ εἶχεν ἐπὶ λέξεως οὕτως „τῷ βασιλεῖ τῶν Ῥωμαίων ὁ Χαγάνος ὁ μέγας δεσπότης ἑπτὰ γενεῶν καὶ κύριος κλιμάτων τῆς οἰκουμένης ἑπτά.“ τῷ ὄντι γὰρ τὸν ἐθνάρχην τῶν Ἀβδελῶν (φημὶ δὴ τῶν λεγομένων Ἐφθαλιτῶν) καταπολεμήσας οὗτος αὐτὸς ὁ Χαγάνος ἐνίκησε τήν τε τοῦ ἔθνους ἀρχὴν περιεβάλετο. ἐπὶ τῇ νίκῃ τοίνυν εἰς μέγα ἀρθεὶς καὶ τὸν Στεμβισχάγαν σύμμαχον ποιησάμενος τὸ τῶν Ἀβάρων ἔθνος κατεδουλώσατο. ἀλλὰ μή τις οἰέσθω παριστορεῖν ἡμᾶς τὰ κατὰ τούτους τοὺς χρόνους Ἀβάρους εἶναι διανοούμενος τοὺς ἀνὰ τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Παννονίαν προσοικοῦντας βαρβάρους, καὶ τούτων τὴν ἄφιξιν πρεσβυτέραν*[b] *γενέσθαι τῶν χρόνων Μαυρικίου τοῦ αὐτοκράτορος. ψευδωνύμως γὰρ Ἀβάρων προσηγορίαν οἱ περὶ τὸν Ἴστρον περιεβάλοντο βάρβαροι· ὅθεν δὲ τὸ γένος αὐτοῖς, ὅσον οὔπω εἰρήσεται. ἡττηθέντων γοῦν τῶν Ἀβάρων, (πρὸς γὰρ τὸν λόγον ἐπάνιμεν) οἱ μὲν πρὸς τοὺς κατέχοντας τὴν Ταυγὰστ τὰς ἀποφυγὰς ἐποιήσαντο. ἡ δὲ Ταυγὰστ πόλις ἐπιφανής, τῶν τε λεγομένων Τούρκων ἀπῴκισται χιλίοις πρὸς τοῖς πεντακοσίοις σημείοις· αὐτὴ ὅμορος καθέστηκε τοῖς Ἰνδοῖς. οἱ δὲ περὶ τὴν Ταυγὰστ αὐλιζόμενοι βάρβαροι ἔθνος ἀλκιμώτατον καὶ πολυανθρωπότατον, καὶ τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην ἔθνεσι*

по силата на военните закони. Казват, че когато хаганът спорел и настоявал за тези места, Приск го упрекнал за бягството му на изток.[1]

15. За произхода на аварите

Но понеже споменахме за скитите[2], които живеят при Кавказ и на север, нека да изложим тогавашните събития[3] у тези много големи народи, като прекъснем нашия исторически разказ и вмъкнем тези повествования. Когато настъпило лято, през същата тази година[4] величаният на изток от турките[5] хаган[6] проводил при император Маврикий пратеници с писмо, в което описвал своите победи. Надписът на писмото гласел дословно: „До императора на ромеите хаганът, великият владетел на седем народа и господар на седем области във вселената.“ В същност този хаган, когато воювал с племенния вожд на авделите (т. е. така наречените ефталити)[7], победил го и придобил властта над този народ. Възгордян много от победата, той спечелил за съюзник Стембисхаган[8] и поробил аварския народ. Обаче никой да не мисли, че ние описваме погрешно тогавашните събития, като смята, че живеещите в Европа и Панония варвари са авари и че те са дошли преди времето на император Маврикий. В действителност варварите около Истър са си присвоили лъжливото название „авари“. Откъде е техният произход, ще се каже по-долу. И тъй след като били победени аварите[9] (връщаме се на разказа си), едни избягали при жителите на Тавгаст.[10] А Тавгаст е забележителен град и отдалечен от споменатите турки на хиляда и петстотин мили. Тоя град граничи с Индия. А варварите, които живеят около Тавгаст, са много мощен и многоброен народ и по големина не могат да се

a *Μαυρικίῳ βασιλεῖ* L. b *πρεσβυτέραν* V *πρεσβυτέρων* vulg.

1 Т. е. че са избягали от турките. Вж. следващия откъс. 2 Т. е. турките. 3 За събитията вж. *Marquart*, Chronologie, p. 81, 93 sq. — *Marquart*, Streifzüge, p. 43 sq., 504. — *Grousset*, p. 124 sq., 133 sq., 226 sq. — *Станојевић*, Византија, I, стр. 159 и сл. — *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 228 и сл., 465, 558. — *Златарски*, История, I, 1, стр. 79 и сл. 4 Това станало през 598 г. 5 За турките, които обитавали земите между Китай и Персия, вж. *Gibbon-Bury*, History, IV, p. 349 sq. App., 539 sq. — *Grousset*, op. cit., p. 124 sq. — *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 228 и сл. — *Златарски*, История, I, 1, стр. 75 и сл. — *Moravcsik*, op. cit., p. 42, и там посочената литература. — *H. W. Haussig*, Theophylactos Exkurs über die skytischen Völker, Byzantion XXIII (1953), p. 275 sq. 6 Този хаган се наричал Тарду; вж. *Златарски*, I, 1, стр. 83. *Grousset*, op. cit., p. 134, n. 2. 7 Авдели се наричали ефталитите (белите хуни). Вж. подробно у *Moravcsik*, op. cit., II, p. 61. 8 Стембисхаган — предводител на западните турки (ок. 568—576). Същият се споменава у Менандър под името Сизибул; вж. *Marquart*, Streifzüge, p. 504. — *Moravcsik*, op. cit., II, p. 234, 246. — *Grousset*, op. cit., p. 127. — *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 229. — *Златарски*, История, I, 1, стр. 76. 9 За тези авари вж. *Grousset*, op. cit., p. 226. 10 Град в Северен Китай, дн. Lo-Yang. За името вж. *Grousset*, op. cit., pp. 105, 108, 128. — *Moravcsik*, op. cit., II, p. 255. — *Gibbon-Bury*, History, IV App. 541. — *Bury*, op. cit., II, p. 64.

διὰ τὸ μέγεθος ἀπαράλληλον. ἕτεροι τῶν Ἀβάρων διὰ τὴν ἧτταν πρὸς ταπεινοτέραν ἀποκλίναντες τύχην παραγίνονται πρὸς τοὺς λεγομένους Μουκρί[a]. *τοῦτο δὲ τὸ ἔθνος πλησιέστατον πέφυκε τῶν Ταυγάστ, ἀλκὴ δὲ αὐτῷ πρὸς τὰς παρατάξεις πολλὴ διά τε τὰ ἐκ τῶν γυμνασίων ὁσημέραι μελετήματα διά τε τὴν περὶ τοὺς κινδύνους τῆς ψυχῆς ἐγκαρτέρησιν. ἐπιβαίνει τοίνυν καὶ ἑτέρας ἐγχειρήσεως ὁ Χαγάνος, καὶ τοὺς Ὀγὼρ ἐχειρώσατο πάντας. ἔθνος δὲ τοῦτο τῶν ἰσχυροτάτων καθέστηκε διά τε τὴν πολυανδρίαν καὶ τὴν πρὸς τὸν πόλεμον ἔνοπλον ἄσκησιν. οὗτοι δὲ πρὸς ταῖς ἀνατολαῖς τὰς οἰκήσεις ποιοῦνται, ἔνθα ὁ Τὶλ διαρρεῖ ποταμός, ὃν Μέλανα Τούρκοις ἀποκαλεῖν* ⟨*ἔθος*⟩[b]. *οἱ δὲ τούτου τοῦ ἔθνους παλαίτατοι ἔξαρχοι Οὐὰρ καὶ Χουννὶ ὠνομάζοντο· ἐκ τούτων καί τινα τῶν ἐθνῶν ἐκείνων τὴν ὀνομασίαν ἀπεκληρώσαντο Οὐὰρ καὶ Χουννὶ*[c] *ὀνομαζόμενα.* 8. *Ἰουστινιανοῦ τοίνυν τοῦ αὐτοκράτορος τὸ βασίλειον κράτος ἐπέχοντος, ἐκ τούτων τῶν Οὐὰρ καὶ Χουννὶ ὀλίγη ἀποδράσασα μοῖρα τοῦ ἀρχεγόνου φύλου ἐκείνου ἐνδημεῖ τῇ Εὐρώπῃ. οὗτοι Ἀβάρους ἑαυτοὺς ὀνομάσαντες τὸν ἡγεμόνα τῇ τοῦ Χαγάνου προσηγορίᾳ φαιδρύνουσιν. ὅθεν αὐτοῖς ὁ τρόπος πρὸς μετάθεσιν ὀνομάτων ἐχώρησεν, λέξωμεν τῆς ἀληθείας κατὰ μηδὲν ἀφιστάμενοι. Βαρσὴλτ καὶ Οὐννουγοῦροι*[d] *καὶ Σαβίροι Οὐννικά τε πρὸς τούτοις ἕτερα ἔθνη, ὁπηνίκα τῶν Οὐὰρ καὶ Χουννὶ ἔτι ἀπόμοιραν κατὰ τοὺς τόπους αὐτῶν ἀποδιδράσκουσαν ἐθεάσαντο, εἰς μέγιστον καταπίπτουσι φόβον, ὑποτοπήσαντες Ἀβάρους ὑπεῖναι τοὺς ἐνδημήσαντας. διὰ τοῦτο δώροις λαμπροῖς τοὺς φυγάδας τιμήσαντες ἔδοξαν ἀντιλαμβάνειν παρ᾽ αὐτῶν τὴν ἀβλάβειαν. οἱ τοίνυν Οὐὰρ καὶ Χουννὶ ὡς εἶδον τὴν τῆς ἀποφυγῆς ἐπιδέξιον ἔναρξιν, τὴν πλάνην τῶν πρεσβευσαμένων οἰκειωσάμενοι Ἀβάρους ἑαυτοὺς κατωνόμασαν· λέγεται γὰρ ἐν τοῖς ἔθνεσι τοῖς Σκυθικοῖς τὸ τῶν Ἀβάρων ὑπεῖναι ἐντρεχέστατον φῦλον. ἀμέλει τοι καὶ μέχρι τῶν χρόνων τῶν καθ᾽ ἡμᾶς οἱ Ψευδάβαροι (λέγειν γὰρ οὕτως αὐτοὺς οἰκειότερον) ταῖς γενεαρχίαις διῄρηνται, καὶ οἱ μὲν Οὐὰρ ἀρχαιοπρεπῶς ὀνομάζονται, οἱ δὲ Χουννὶ προσαγορεύονται. ἐπεὶ δὲ τὰ περὶ τῶν Ψευδαβάρων ὡς ἐν ἐπιτομῇ*

сравнят с никой народ на вселената. Другите авари, които поради поражението били изпаднали в по-лошо положение, дошли при така наречените мукри[1]. А този народ живеел много близо до тавгастците и имал голяма бойна сила както поради всекидневните телесни упражнения, така и поради издръжливостта си в опасностите. Хаганът пристъпил и към друго начинание и покорил всички огори[2]. Този народ е един от най-силните както поради своята многочисленост, така и поради военната си опитност. Той обитава на изток, гдето тече реката Тил[3], която турките обикновено наричат Черна. Най-старите предводители на този народ се наричали Уар и Хуни. Поради това и някои от ония народи се наричат уар и хуни[4], като са наследили тяхното име. И тъй когато император Юстиниан[5] държал императорската власт, от тези уар и хуни една малка част избягала от онова исконно племе и се заселила в Европа. Те, след като нарекли себе си авари, почели предводителя си с названието хаган. Откъде са взели обичая за променяне на имената, нека кажем, без никак да се отклоняваме от истината. Варсилт[6], унугури и савири, както и други хунски народи изпаднали в най-голям страх, когато видели, че част от уар и хуни бягат към техните места, понеже предположили, че пришълците са авари. Затова, като почели бежанците с блестящи дарове, мислели, че в замяна на това ще бъдат пощадени от тях. И тъй уар и хуни, щом видели благоприятното начало на бягството си, възползували се от заблуждението на пратениците и сами се нарекли авари, защото у скитските народи се смята, че аварското племе е най-ловко. Ето защо и до наше време псевдоаварите (защото по-подходящо е да бъдат наричани така) са разделени на племенни групи и едните по стар навик се наричат уар, а другите се именуват хуни. Понеже разказахме накратко това, което се отнася до псевдо-

---

a *Μούκνη* V. b *ἔθος* add. vulg. c *Χουννί*] *Κουννί* V *Χουνί* Phot. *Χεουννί* vulg. d *Οὐννουγοῦροι* scr. coll. p. 260, 11 *Οὐνιγοῦροι* Nic. *Οὐννουγοῦνοι* V vulg. cf. nomina similia *Οὐτίγουροι Κοτρίγουροι Σαράγουροι* alia.

---

1 Мукри — народ в областта на Таугаст, за който се предполага, че е от турски произход. Вж. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 169. 2 Огорите били турски народ в областта на Волга и Кавказ; Вж. *Marquart*, Chronologie, p. 95. — *Marquart*, Streifzüge, p. 45. — *Златарски*, История, I, 1, стр. 72. — *Moravcsik*, op. cit., II, p. 169. 3 Тил — навярно р. Волга, известна в средновековието и под името Етил (Атил). Вж. *Marquart*, Chronologie, p. 95. — *Moravcsik*, op. cit., II, p. 80. 4 Уар и Хуни са легендарни родоначалници на вархонитите. Вж. *Marquart*, Chronologie, p. 94 sq. — *Moravcsik*, op. cit., II, p. 192, 291. 5 Сиреч Юстиниан I. 6 Варсилт — хунски народ (около VI в.). Вж. *Marquart*, Streifzüge, p. 489 sq. — *Moravcsik*, op. cit., II, p. 86.

διεξήλθομεν, πρὸς τὰ συνεχῆ τῆς ἱστορίας τὴν ἔκθεσιν ποιησώμεθα. τοῦ τοίνυν Ὀγὼρ λίαν ἐγκρατῶς νενικημένου, τὸν τοῦ Κὸλχ ἐθνάρχην στόματι ῥομφαίας ὁ Χαγάνος παρέδωκεν. ἀναιροῦνται τοίνυν ἐκ τούτου δῆτα τοῦ ἔθνους κατὰ τὸν πόλεμον μυριάδες τριάκοντα, ὡς ὁδὸν ἡμερῶν τεττάρων ἐπέχειν τὴν τῶν καταπεπτωκότων σωμάτων συνέχειαν. οὕτω δῆτα τῆς νίκης τῷ Χαγάνῳ μειδιώσης ἐπιφανῶς, συγκροτεῖται τοῖς Τούρκοις ἐμφύλιος πόλεμος. ἀνήρ τις Τουροὺμ ὀνομαζόμενος, πρὸς γένος καθεστὼς τῷ Χαγάνῳ, νεωτερίσας δυνάμεις μεγάλας συνήθροισεν. ἐπεὶ δὲ κατὰ τὴν μάχην τὰ τοῦ τετυραννηκότος ἦν ἐγκρατέστερα, πρεσβεύεται ὁ Χαγάνος πρὸς ἑτέρους τρεῖς μεγάλους Χαγάνους· ταῦτα δὲ τούτοις ὀνόματα, Σπαρζευγοῦν καὶ Κουναξολὰν[a] καὶ Τουλδίχ. συναθροισθείσης τοίνυν τῆς ὅλης ἐκτάξεως εἰς τὸ Ἰκὰρ (χῶρος δὲ οὗτος πεδίοις ἐνειλημένος μεγάλοις), τῶν τε ἀντιθέτων κατὰ τοῦτον δῆτα τὸν τόπον ἀντιταξαμένων ἡρωϊκῶς, πίπτει ὁ τύραννος καὶ εἰς φυγὴν αἱ συμμαχοῦσαι δυνάμεις ἐξέκλιναν, καὶ πολλοῦ γενομένου τοῦ φόνου πάλιν κύριος τῆς ἑαυτοῦ ὁ Χαγάνος χώρας ἐγένετο. τούτων τῶν ἐπινικίων τὴν μήνυσιν διὰ τῶν πρέσβεων ὁ Χαγάνος πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Μαυρίκιον ἐπεποίητο. τὸ δὲ Ἰκὰρ τοῦ ὄρους τοῦ λεγομένου Χρυσοῦ τετρακοσίοις σημείοις ἀπῴκισται. τοῦτο δῆτα τὸ ὄρος ἐπὶ τὰς ἀνατολὰς ἔχει τὴν ἵδρυσιν, Χρυσοῦν δὲ παρὰ τῶν ἐγχωρίων κατονομάζεται τοῦτο μὲν διὰ τὴν δαψίλειαν τῶν ἐν αὐτῷ φυομένων καρπῶν, τοῦτο δὲ καὶ διὰ τὸ θρεμμάτων καὶ νωτοφόρων ζώων εἶναι κατάκομον. νόμος δὲ Τούρκοις τῷ ἐπικρατεστέρῳ Χαγάνῳ τοῦ Χρυσοῦ ὄρους παραχωρεῖν. δυσὶ δὲ μεγίστοις τισὶ τὰ Τούρκων ἔθνη μεγαλαυχεῖ· φασὶ γὰρ ἄνωθεν αὐτοὺς καὶ ἐξ ἀρχῆς μηδέποτε λοιμῶν ἐπιδημίαν θεάσασθαι, τῶν τε σεισμῶν σπάνιν εἶναι κατ᾿ ἐκείνην τὴν χώραν. τὴν δὲ Βακὰθ ὑπὸ τῶν Οὐννουγούρων πάλαι ποτὲ πολισθεῖσαν καταπεσεῖν τοῖς σεισμοῖς, τὴν δὲ Σουγδαηνὴν καὶ λοιμῶν καὶ σεισμῶν ἔμπειρον πεφυκέναι. τιμῶσι τοιγαροῦν οἱ Τοῦρκοι λίαν ἐκτόπως τὸ πῦρ, ἀέρα δὲ καὶ ὕδωρ γεραίρουσιν, ὑμνοῦσι τὴν γῆν· προσκυνοῦσι δὲ μόνως καὶ θεὸν ὀνομάζουσι τὸν πεποιηκότα τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν. τούτῳ θύουσιν

аварите, ще изложим историята на следващите събития. И тъй когато Огор бил напълно победен, хаганът посякъл с меч племенния вожд на колхите.[1] През време на тази война от това племе загинали триста хиляди души, така че труповете на падналите заемали пространство четири дни път. Когато победата се усмихнала така явно на хагана, у турките избухнала междуособна война.[2] Някой си, на име Турум[3], роднина на хагана, замислил преврат и събрал много войска. Понеже в сражението узурпаторът се оказал по-силен, хаганът проводил пратеници при други трима велики хагани Техните имена са: Спарзевгун[4], Кунаксолан[5] и Тулдих[6]. Когато всичките войски се събрали в Икар[7] (това е място, заобиколено с големи полета) и противниците там се сражавали храбро, узурпаторът бил убит и сражаващите се заедно с него войски били обърнати в бягство. Извършено било голямо клане и хаганът отново станал господар на своята страна. За тези победи хаганът съобщил на император Маврикий чрез пратениците си. А Икар отстои от така наречената Златна планина на четиристотин мили. Тази планина[8] се издига на изток, а се нарича „Златна“ от местните жители, понеже в нея има изобилие от храни, също и много домашни животни и товарен добитък. У турките има закон да се отстъпва Златната планина на по-силния хаган. Главно с две неща се гордеят турските племена. Казват, че открай време, от памтивека, не са видели чумна епидемия и че в тяхната страна земетресенията са рядкост. Бакат[9], основан в старо време от оногурите, бил разрушен от земетресения, а Сугдайна[10] изпитала и чуми, и земетресения. Турките почитат[11] извънредно много огъня, тачат въздуха и водата и възпяват земята. Обожават и наричат бог само тогова, който е сътворил небето и земята.[12] Нему те принасят в жертва коне,

[a] *Κουναξολὰν* V *Κουναξολά* B.

[1] Това място може да се преведе и така: „племенният вожд Колх“. В първия случай Колх ще е име на племе, а във втория име на вожд; вж. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 145. [2] За тези събития срв. *Grousset*, op. cit., p. 133 sq. [3] Турум — знатен турк. Вж. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 276. [4] Спарзевгун. Турската форма гласи Išbara-yabgu; вж. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 246. [5] Кунаксолан — туркски вожд (към края на VI в.). Вж. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 149. [6] Тулдих — туркски хаган (около края на VI в.). Туркската форма на името гласи Tuldig. Вж. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 267. [7] Географска област у турките. За отъждествяване на това място вж. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 126. [8] За т. нар. Златна планина вж. тук стр. 222. [9] Бакат — град на онугурите. Вж. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 84. [10] Т. е. Согдиана, дн. Бухара между Оксус и Яксарт с главен град Самарканд. За името вж. *Eberts*, Reallexicon, XII, 248. — *Marquart*, Chronologie, p. 56, n. 1. [11] Според *Grousset*, op. cit., p. 129, почитането на огъня у турките е под влияние на иранския маздеизъм. [12] За това вж. *Бешевлиев*, Вярата, стр. 33 и сл. — *Grousset*, op. cit., p. 129.

ἵππους καὶ βόας καὶ πρόβατα, ἱερεῖς κεκτημένοι, οἳ καὶ τὴν τῶν μελλόντων αὐτοῖς δοκοῦσιν ἐκτίθεσθαι προαγόρευσιν. κατ' αὐτὸν τὸν χρόνον οἱ Ταρνιὰχ καὶ οἱ Κοτζαγηροὶ[a] (καὶ οὗτοι δὲ ἐκ τῶν Οὐὰρ καὶ Χουννὶ) ἀπὸ τῶν Τούρκων ἀποδιδράσκουσι καὶ πρὸς τὴν Εὐρώπην γενόμενοι τοῖς περὶ τὸν Χαγάνον τῶν Ἀβάρων συνάπτονται. λέγεται δὲ καὶ τοὺς Ζαβενδὲρ ἐκ τοῦ γένους πεφυκέναι τῶν Οὐὰρ καὶ Χουννί. ἡ δὲ γεγονυῖα ἐπίθετος δύναμις τοῖς Ἀβάροις εἰς δέκα χιλιάδας ἠκρίβωτο. (pp. 256,26 — 260,25)

16. Avares frustra Singidunum oppugnant

VII 10. *Δεκάτῃ δὲ ἡμέρᾳ (πρὸς γὰρ τὰ περὶ Πρίσκον παλινδρομήσομεν), καὶ ἄγγελοι εἰς τὸ τοῦ στρατηγοῦ σκηνοπήγιον γίνονται. ἠκηκόει τοίνυν ὁ Πρίσκος τὰ τείχη καταβαλεῖν τῆς Σιγγηδόνος τὸν βάρβαρον, καταναγκάζειν τε τοὺς λαοὺς τὰ οἴκοι καταλιπόντας εἰς τὴν πολεμίαν τὰς ἀποικίας ποιήσασθαι. καὶ οὖν ὁ Πρίσκος μηδὲν τῇ ἀναβολῇ ἀναθείς, τὸν ποταμὸν ναυτιλλόμενος εἰς Σιγγὰν τὴν νῆσον ἐλλιμενίζεται· αὕτη δὲ ἐπὶ τὸ ῥεῖθρον τοῦ Ἴστρου ἔχει τὴν ἵδρυσιν, ἀπῴκισται δὲ Σιγγηδόνος τῆς πόλεως σημεῖα τριάκοντα. ὁ μὲν οὖν Πρίσκος τῇ νήσῳ τὰς δυνάμεις περιβαλών, ταχυναυτούσας ὁλκάδας παραστησάμενος, ἃς δρόμωνας εἴωθεν ὀνομάζειν τὸ πλῆθος, ἐπὶ τὰ Κωνσταντίολα παραγίνεται. ἐν τούτοις δῆτα τοῖς χώροις ἐντετυχηκὼς τῷ Χαγάνῳ εἰς λόγους γίνεται περὶ τῆς Σιγγηδόνος ὁ στρατηγὸς πρὸς τὸν βάρβαρον. καὶ δῆτα ὁ βάρβαρος ἐπὶ τῆς ὄχθης τοῦ ποταμοῦ ἐφιζάνων τὰς ἀποκρίσεις παρείχετο, ὁ δὲ Πρίσκος ἐπιβεβηκὼς τῆς ὁλκάδος τῆς ἐντεύξεως εἴχετο. φασὶ τοιγαροῦν τῆς διαλέξεως τὸν Χαγάνον ἀπάρξασθαι, εἰπεῖν δὲ τῷ Πρίσκῳ· „τί ὑμῖν, ὦ Ῥωμαῖοι, καὶ τῇ γῇ τῇ ἐμῇ; τί περαιτέρω τοῦ πρέποντος πόδας ἐκτείνετε; ξένος ὁ Ἴστρος ὑμῖν, τὸ ῥόθιον τούτου πολέμιον. ὅπλοις ἐκτησάμεθα τοῦτον· τῷ δόρατι τοῦτον ἐδουλωσάμεθα. ἄπαγε τῆς ἀτοπίας, ὦ Πρίσκε. μὴ διαλύσῃς ἡσυχίαν δώροις ὑμῖν πραγματευθεῖσαν πολλοῖς. αἰδέσθητι τὰς σπονδάς, δυσωπήθητι τὴν τῶν ὅρκων ἀσφάλειαν. ἡγείσθω εὐβουλία τῆς ἐγχειρήσεως, τὸ συνοῖσον τῆς ἐπιβολῆς τῶν πραγμάτων μὴ μετὰ τὸ παθεῖν βουλευσώμεθα. πρὸ τῆς ἐπι-*

[a] *Κοτζαγηνοὶ* fort. V. *Κοτραγηροί*?

говеда и овце. Те имат жреци, които мислят, че могат да предсказват бъдещето.[1] В същото време тарниахите[2] и коцагирите[3] (и те са от племето уар и хуни) избягали от турките, дошли в Европа и се присъединили към хагана на аварите. Казват, че и забендерите[4] са от племето уар и хуни. Тези, които дошли допълнително при аварите, били около десет хиляди.

16. Аварите нападат безуспешно Сингидунум

На десетия ден (защото ние пак ще се върнем към работите на Приск) дошли вестители в палатката на стратега. Приск научил, че варваринът разрушавал стените на Сингидунум[5] и принуждавал жителите да напуснат домовете си и да се преселят в неприятелската земя. Тогава той без всякакво отлагане доплувал по реката до остров Синган и слязъл там. Този остров се намира сред Истър и отстои от града Сингидунум на тридесет мили. Приск, след като обградил острова с войски, пристигнал при Константиола[6] с помощта на бързоплувни съдове, които повечето люде наричат дромони. На това място стратегът срещнал хагана и влязъл в преговори с варварина относно Сингидунум. Те разговаряли, като варваринът седял на брега на реката, а Приск бил застанал на кораба. Казват, че хаганът започнал разговора, като запитал Приск: „Каква работа имате вие, ромеите, в моята земя? Защо простирате краката си повече, отколкото подобава? Истър е чужд за вас, неговите вълни са ви неприятели. Ние го завладяхме с оръжие. С копието си го подчинихме. Откажи се, Приске, от безумната си постъпка. Не разваляй спокойствието, което сте придобили срещу много дарове. Зачитай договорите, бди за трайността на клетвите. Нека благоразумието да ръководи начинанието ти, нека да не обмисляме, след като пострадаме, онова, което е полезно за предприе-

[1] Това са т. нар. шамани. Вж. *Бешевлиев*, пак там, стр. 37 и сл. — *Grousset*, op. cit., p. 129.
[2] Тарниахи — племе сродно на вархонитите (уар и хуни) — вж. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 192, 253.
[3] Коцагирите се идентифицират с котригурите. Вж. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 146.
[4] Забендер — племе, сродно на вархонитите, отъждествявани с упоменатите от Йордан гемандри. За тях вж. *Marquart*, Chronologie, p. 81. — *Marquart*, Streifzüge, p. 504. — *Moravcsik*, op. cit., II, p. 119.
[5] За събитията вж. *Theophanes*, op. cit., p. 276,29 — 277,13; 277,19 — 278,2. — *Дринов*, пос. съч., стр. 254. — *Jireček*, Heerstrasse, p. 66. — *Станојевић*, Византија, I, стр. 208 и сл. — *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 463—465.
[6] Константиола — град срещу устието на Морава. Вж. *Jireček*, Heerstrasse, pp. 15, 57, 66. — *Brandis*: PWRE, IV, col. 959 sq.

βολῆς ἡ βουλή. ἀδικεῖς τῇ προπετείᾳ τὰ πράγματα. τὸν κακῶς βουλευσάμενον πρῶτον ἡ ἐγχείρησις ἔβλαψεν. κλέπτεις τὸν πόλεμον, στρατηγέ. εἰρήνην ἐνόθευσας καὶ παράταξιν, ὡς φίλος σπενδόμενος καὶ ὡς ἐχθρὸς συμπλεκόμενος. ἢ θάτερον τοίνυν ἀπόλειπε, ἢ τὴν ἠρεμίαν μὴ τάραττε.“ ἔφησε δὲ καὶ ταῦτα ὁ βάρβαρος ἐπὶ λέξεως· „κρίναι ὁ θεὸς ἀναμέσον Χαγάνου καὶ ἀναμέσον Μαυρικίου τοῦ αὐτοκράτορος. ἡ παρὰ τοῦ θεοῦ ποτε ἐκζητήσοι ἀντίδοσις.“ 11. λόγος δὲ Πρίσκον ἐν ἀντιθέσεως μοίρᾳ ταῦτα προσειπεῖν τῷ Χαγάνῳ· „ἀδικεῖς Σιγγηδόνα τὴν πόλιν, ὦ ἄνθρωπε. τί τὰ τείχη καθελὼν πρὸς ἀποικίας αὐτὴν δυστυχεῖς ἐπιτείνεις; τυραννῶν ὡς ἀδικούμενος ἐγκαλεῖς. βιαζόμενος ἐπηρεάζεσθαι ὑπὸ Ῥωμαίων περιθρυλεῖς. ἔασον ἠρεμεῖν λαὸν δυστυχήσαντα. ἀπόσχου πόλεως, ἣ συμφορῶν περικυμαίνουσι κλύδωνες. ἐλέησον τὴν πολλάκις ὑπὸ σοῦ πορθηθεῖσαν. ἐπίθες τῇ πλεονεξίᾳ καὶ ὅρους· ποίησον αὐτῇ καὶ μεταίχμιον. δίδαξον αὐτὴν φιλοσοφῆσαι τὸ μέτρον· μέχρι τινὸς σταθήσεσθαι πρόσταξον. οἶμαι πολλοὺς κόσμους αὐτῇ μὴ ἐξαρκεῖν πρὸς τὴν ἔφεσιν. ἀόριστον βούλημα οὐ λαμβάνει κράτος ἀσάλευτον. οὐδὲν ἀκόρεστον πάγιον. τὸ μὴ μέτρῳ ταλαντευόμενον οὐδὲ σφετερίζεσθαι πέφυκεν. ἀνεπίκτητόν ἐστι τὸ ἄπειρον. καταστασιάζεται τὸ ἀσύμβατον. ἐπίθου κρηπῖδα τῷ ἔρωτι, μεθόδευσον τῷ κόρῳ τὸ ἄσχετον. ἄπληστος ὀφθαλμὸς ἀεί τι καινὸν νοσηλεύεται. ἀντιμετρεῖται τοῖς ἀνθρώποις τὰ πράγματα, τὰ τῆς τύχης ἀντηχεῖ ταῖς τροπαῖς. οὐδὲν εὐδαιμονίας καθέστηκε ῥευστικώτερον. ἡ νίκη κομᾷ τῷ πτερῷ, καὶ θριάμβων ὀλισθαίνουσι πόδες. οὐκ ἔστι τροπαίων φύσις ἀθάνατος. σήμερον ἐπιγελῶσαν τὴν ἡμέραν ὁρᾷς ῥοδοειδῆ τε καὶ κροκινίζουσαν καὶ ὅλην ὡς ἔπος εἰπεῖν φωτεινὴν καὶ διαλάμπουσαν. αὔριον ὄψῃ ταύτην αὐτὴν σκυθρωπὸν ὁμοῦ καὶ δυσείμονα, ἀχλύϊ καταρδευομένην πολλῇ, καὶ ἀπὸ συστημάτων νεφῶν μελαινομένην συλλήβδην εἰπεῖν πρὸς ἀπρέπειαν.“

Θυμῷ τοιγαροῦν διακόψας ὁ Χαγάνος τὰ ῥήματα πολλὰς καθαιρήσειν προσηπείλησε πόλεις. ὁ μὲν οὖν βάρβαρος τὴν καθέδραν ἀπολιπὼν πρὸς τὴν ἑαυτοῦ σκηνὴν ἐπανέζευξεν· ὁ δὲ Πρίσ-

тите неща. Обсъждането да предхожда предприемането. С прибързаността си увреждаш работите. Начинанието нанася щети най-напред на този, който не го е обмислил. Ти, стратего, водиш тази война по разбойнически начин, понеже извращаваш и мира, и войната, сключвайки мир като приятел и воювайки като неприятел. И тъй или остави едното от двете, или не смущавай спокойствието.“ Варваринът казал дословно и това: „Нека бог отсъди между хагана и между император Маврикий. Нека божието възмездие някога да отмъсти.“ Казват, че Приск отговорил на хагана следното: „Човече, ти постъпваш несправедливо спрямо града Сингидунум. Защо, след като събори стените, принуждаваш гражданите към бедствени изселвания? Ти, който си насилник, обвиняваш, сякаш си онеправдан. Ти, който вършиш насилие, разтръбяваш навред, че си бил ощетяван от ромеите. Остави на мира злощастния народ. Оттегли се от града, който е обграждан от вълните на нещастието. Смили се над града, който често е бил опустошаван от тебе. Постави граници на користолюбието си. Постави му и преграда. Научи го да се стреми към умереност. Заповядай му да се спре до известен предел. Мисля, че много светове не му са достатъчни, за да го наситят. Безграничното искане не получава непоколебима сила. Нищо не е здраво. Това, което не се измерва с мярка, не може да се присвои. Безграничното не може да се придобие. Непримиримото е изложено на раздори. Дай някаква основа на желанието си, насити невъздържаността си. Ненаситното око жадува винаги за нещо ново. Нещата се развиват според хората, щастието отговаря на начините на действие. Няма нищо по-нетрайно от щастието. Победата е крилата и краката на триумфа се хлъзгат. Победите по своята същина не са безсмъртни. Днес гледаш, че денят се усмихва, розов, златист и цял, така да се каже, светъл и блестящ, а утре ще го видиш едновременно навъсен и дрипав, потънал в пълен мрак и почернял от натрупаните облаци чак до неприличие.“

Обаче хаганът, разгневен, прекъснал речта му и заплашил, че щял да разруши много градове. И тъй варваринът напуснал мястото, гдето седял, и се завърнал в своята шатра. А Приск, след като

κος τὸν Γουδοῦϊν μετάκλητον ποιησάμενος καὶ Ῥωμαϊκῇ τοῦτον περιφράξας δυνάμει τῇ Σιγγηδόνι βοηθεῖν ἐγκελεύεται. ἀτὰρ ὁ Γουδοῦϊς ἐπὶ τὴν Σιγγηδόνα ναυτίλλεται· τὴν γὰρ Σιγγηδόνα δύο ποταμοὶ ἀγκαλίζονται, ὅ τε Σάος καὶ Δράος. ἐπεὶ δὲ οἱ περὶ τὴν Σιγγηδόνα βάρβαροι Ῥωμαϊκὰς δυνάμεις ναυπηγησαμένας κατεῖδον, τὰς ἁμάξας πρὸ τοῦ ἄστεος συστησάμενοι χαρακοῦσι τὴν πόλιν. τὴν τοίνυν τῶν Ῥωμαίων ὁρμὴν μὴ ὑπομεμενηκότες οἱ βάρβαροι, ἅμα δὲ καὶ τὸν λαὸν τῆς πόλεως ὀρρωδήσαντες, εἰς φυγὴν ἀποκλίνουσιν. οὕτω μὲν οὖν ὁ Πρίσκος ἀτυχοῦντα λαὸν διεσώσατο. δευτέρᾳ δὲ ἡμέρᾳ περιβάλλουσι τείχη Ῥωμαῖοι τῇ πόλει. ὁ δὲ Χαγάνος ἐπὶ τούτοις παρεδριμύττετο, τήν τε καρδίαν σφακελιζόμενος ἀγγέλους πρὸς τὸν Πρίσκον ἐξέπεμπεν, ἐς τὸ φανερὸν τὰς σπονδὰς διαλύων. δεκάτῃ δὲ ἡμέρα, καὶ τὰς περὶ αὐτὸν δυνάμεις συναθροίσας ὁ βάρβαρος ἐπὶ τὸν Ἰόνιον κόλπον στρατεύει τὴν σάλπιγγα. 12. περὶ τούτους τοὺς τόπους ἡ Δελματία χώρα καθέστηκεν. τοίνυν ἱκανοὺς χάρακας ὁ βάρβαρος ποιησάμενος εἰς τὰς λεγομένας Βόγκεις ἐχώρησεν, καὶ δὴ παραστησάμενος τὴν πόλιν τοῖς μηχανήμασι τεσσαράκοντα ἐξεπόρθησε φρούρια. ὁ δὲ στρατηγὸς τούτων διακηκοὼς τῶν δεινῶν δισχιλίοις μαχίμοις ὁπλίζει τὸν Γουδοῦϊν ἐπὶ κατασκοπῇ τε τῶν πραττομένων τοῦτον ἐξέπεμπεν. ὁ μὲν οὖν Γουδοῦϊς ἀναλαβὼν τοῦ ὁπλιτικοῦ τοὺς λογάδας τῆς ὁδοιπορίας ἀπήρχετο. ἐκκλίνει τοιγαροῦν τὰς λεωφόρους ὁ Γουδοῦϊς καὶ διὰ δυσχωρίας ἀγνώστων τε ἀτραπῶν τὴν βάδισιν ἐπεποίητο, ἵνα μή που πολεμίας ὄψεως ἐπιφανείσης αὐτῷ ἐπισυρομένης πλήθη βαρβάρων εἰς τοὔσχατον κακὸν παραγένηται. καὶ οὖν γενόμενος τῶν βαρβάρων πλησίον ὁρᾷ ἐξ ἀπόπτου τινὸς περισκοπῆς πλήθη λαῶν παροδεύοντα. ἀποστείλας τοίνυν πεζοὺς ἄνδρας τριάκοντα παρακελεύεται ἰχνηλατεῖν τὸ πολέμιον. καὶ γοῦν οἱ Ῥωμαῖοι διά τινων παρεκτετραμμένων ὁδῶν ἐποιοῦντο τὴν βάδισιν. ὑπὸ δευτέραν τοιγαροῦν φυλακὴν τῆς νυκτὸς ἐλλοχῶσιν ὡς ἐν παραβύστῳ τινὶ τὸ βάρβαρον ἀνιχνεύοντες. ἐν ταῖς ὕλαις τοιγαροῦν ἀποκρυπτόμενοι, καὶ τῆς νυκτὸς ἐπὶ τὰ μέσα παροδευούσης σημεῖα, ψυχῆς ἀρετῇ ἐφίστανται τοῖς βαρβάροις οἱ Ῥωμαῖοι καθεύδουσιν. ἀπὸ σημείων δὲ δύο περιτυχόντες ἀνδράσι τρισὶ κραιπαλῶσι καὶ λίαν πεφυκόσιν ἐξοίνοις, τούτους ζωγρήσαντες, ὡς οἷόν τε ἦν ἀνετάσαντες τὰς τῶν πολεμίων ἐπιβολὰς ἁπάσας διέγνωσαν. οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι δεσμοῖς περιβαλόντες αὐτοὺς τῷ Γουδοῦϊ ζῶντας ἐξέπεμψαν. Γουδοῦϊς δὲ ὁ ταξίαρχος μεμαθηκὼς ὑπ' αὐτῶν δισχιλίοις ἀνδράσιν ὁπλίταις ἐπὶ φρου-

повикал Гудуин[1] и му дал ромейски войски, заповядал да иде на помощ на Сингидунум. И тъй Гудуин отплувал за този град. Две реки обграждат Сингидунум — Сава и Драва. Варварите около града, щом видели, че ромейските войски се приближават на кораби, като струпали колите пред града, укрепили го. Но понеже не издържали нападението на ромеите и при това се страхували от населението на града, варварите ударили на бягство. И тъй Приск спасил злощастния народ. На другия ден ромеите оградили града със стени. А хаганът се ядосвал на това и понеже се чувствувал много засегнат, изпратил вестители при Приск и открито отхвърлил мирните договори. На десетия ден варваринът, след като събрал своите войски, отправил се на поход към Йонийския залив. По тези места е страната Далмация. Варваринът, след като изминал доста преходи, дошел при така наречените Бонки[2]. И след като завладял града с бойни машини, разрушил четиридесет крепости. А стратегът, щом чул за тези нещастия, въоръжил Гудуин с две хиляди бойци и го изпратил да разузнае какво става. Гудуин взел със себе си отбраните войници и потеглил на път. Той отбягвал широките пътища и пътувал през непроходими места и неизвестни пътеки. Той се боял да не изпадне в крайна беда, ако някъде зърне неприятел, който влачи след себе си пълчища от варвари. И тъй, когато дошел близо до варварите, видял от един скрит наблюдателен пост да преминава множество войска. Той изпратил тридесет пехотинци, на които заповядал да следят неприятелите. Ромеите минали по някакви околни пътища. По време на втората нощна стража[3] те се скрили в засада, следейки като от някакво скривалище варварите. Ромеите прочее, скрити в гората, смело нападнали към полунощ спящите варвари. На разстояние две мили те се натъкнали на трима още неизтрезнели от прекалено пиянство мъже, заловили ги, разпитали ги, доколкото било възможно, и узнали всички намерения на неприятеля. Ромеите ги вързали и ги изпратили живи на Гудуин. Когато таксиархът Гудуин научил от тях, че хаганът е натоварил две

[1] Гудуин е бил навярно от германски произход (лангобард). По-късно той станал подстратег на пълководеца Петър. [2] Град Бонки е може би дн. гр. Беляй на юг от Карлщадт. Вж. *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 465, бел. 1. — *Jireček*, Geschichte der Serben, I, p. 90. Теофан го нарича Валкис (*Theoph.*, op. cit., I, p. 277, 20). [3] Нощта се е деляла на 4 стражи, всяка една от по три часа.

ρᾷ τῆς λείας τὸν Χαγάνον συμφράξασθαι, ἥσθη ἐπὶ τῇ ἀγγελίᾳ· καὶ οὖν ἀποκρύπτεται ἔν τινι φάραγγι. οἱ μὲν οὖν βάρβαροι λαμπούσης ἡμέρας τὴν προνομὴν διεσώζοντο, ὁ δὲ Γουδοῦϊς ἐπὶ τὰ νῶτα τούτων γενόμενος ἀθρόως τε ἐπιθέμενος τῷ δόρατι πάντας διέφθορεν, ἀνασωσάμενός τε τὴν λείαν πρὸς τὸν Πρίσκον μεγαλοψύχῳ φρονήματι διεκόμισεν. ὁ δὲ Χαγάνος ταῦτα δὴ τὰ τῆς ἀποτεύξεως μεμαθηκὼς ἀθυμίᾳ πολλῇ κατεβέβλητο. ἐπὶ μῆνας τοιγαροῦν ὀκτωκαίδεκα καὶ περαιτέρω Ῥωμαίοις τε καὶ βαρβάροις τοῖς ἀνὰ τὸν Ἴστρον αὐλιζομένοις οὐδὲν ἄξιον συγγραφῆς διαπέπρακται. (pp. 262,15—266,13)

хиляди войници с пазенето на плячката, той се зарадвал на това известие и се скрил в един дол. Варварите пък, когато се съмнало, пренасяли и пазели плячката, а Гудуин се явил в тила им, нападнал ги внезапно и погубил всички с копие. След като спасил отново плячката, занесъл я с голяма гордост на Приск. А хаганът, когато се научил за тази несполука, бил обхванат от голяма скръб. В продължение обаче на осемнадесет, дори повече месеци, ромеите и варварите, които станували при Истър, не извършили нищо, което да заслужава да се опише.

17. Prisci exercitus ad Tomos a Chagano Avarum frumentum accipit

VII 13. *Καὶ γοῦν ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ ὁ παρὰ τοῖς Ἀβάροις Χαγάνος τιμώμενος τὰ περὶ ἑαυτὸν συλλεξάμενος πλήθη περὶ τὴν Θρᾳκικὴν Μυσίαν χωρεῖ, εἶτα Τομέᾳ τῇ πόλει ἐφίσταται. τούτων ὁ Πρίσκος πυθόμενος ἐπηρεαζομένῃ τῇ πόλει προσομιλεῖ. Ῥωμαῖοι τοιγαροῦν καὶ οἱ βάρβαροι εἰς τὰ περὶ Τομέαν τὴν πόλιν στρατοπεδεύοντες ὥρας ἐπιγινομένης χειμῶνος οὐδαμῶς τὸν χάρακα διελύσαντο. τοῦ δὲ ἦρος ἀνίσχοντος λιμὸς τοῖς Ῥωμαίοις ἐνέσκηψεν. μελλούσης δὲ ἐπιβήσεσθαι τῆς μεγάλης τῶν Χριστιανῶν ἑορτῆς, καὶ πάθος ὁμοῦ καὶ ἀνάστασιν τοῦ σωτῆρος ἑορτάζειν θεοῦ, τοῦ τε λιμοῦ τοὺς Ῥωμαίους καταπιέζοντος, παραδόξῳ προνοίᾳ τινὶ ὁ Χαγάνος πρὸς τοὺς Ῥωμαίους πρεσβεύεται. ἡ δὲ ἀξίωσις ἦν λύσιν τῷ λιμῷ ἐπιθεῖναι. ὁ μὲν οὖν Πρίσκος ἐπὶ τῷ καινοπρεπεῖ τῆς ἀξιώσεως διηπόρει τε καὶ ἠπίστει· ἐπεὶ δὲ πίστεις Ῥωμαῖοί τε καὶ βάρβαροι ἔδοσαν καὶ ἀντελάμβανον, πενθημέρους σπονδὰς συστησάμενοι τὴν ἀφοβίαν ἐπραγματεύοντο. ἁμάξας τοιγαροῦν ὁ Χαγάνος ἐπισιτισμῶν λιμώττουσι τοῖς Ῥωμαίοις παρείχετο. διὰ τοῦτο μέχρι τῶν χρόνων τῶν καθ' ἡμᾶς τῶν παραδοξολογουμένων τὰ τῆς βαρβαρικῆς φιλανθρωπίας ταύτης καθέστηκεν. τετάρτῃ δὲ ἡμέρᾳ, καὶ τῆς Ῥωμαϊκῆς δυνάμεως εὐθενούσης τοῖς πρὸς τὸ ζῆν ἀναγκαιοτάτοις τῷ βίῳ, ὁ Χαγάνος πρέσβεις ἐξέπεμπεν Ἰνδικὰς ὑπὸ τοῦ Πρίσκου λαβεῖν ἀξιῶν καρυκείας. ὁ μὲν οὖν στρατηγὸς τοῦ βαρβάρου τὴν ἀξίωσιν ἐθεράπευε πέπερί τε ἐξέπεμψε καὶ φύλλον Ἰνδικὸν κασίαν τε καὶ τὸν λεγόμενον κόστον. ὁ δὲ βάρβαρος τὰς Ῥωμαϊκὰς ἀπολαβὼν δωρεάς, καταρωματισάμενος ἥσθη λίαν περι-*

17. Войската на Приск получава при Томи храна от аварския хаган

И тъй през това време вождът на аварите, титулуван хаган, събрал своите пълчища,[1] отправил се за тракийска Мизия[2] и нападнал града Томи. Приск, щом узнал това, се приближил до застрашения град. Прочее ромеите и варварите се разположили на стан в околностите на града Томи и въпреки че настъпила зимата, съвсем не вдигнали лагера. В началото на пролетта глад налегнал ромеите, но когато наближавал великият празник на християните и те щели да празнуват страданията и възкресението на спасителя бог[3] и гладът угнетявал ромеите, хаганът поради някаква неочаквана промисъл проводил при тях пратеници, които предложили да ги спасят от глада. Обаче Приск при това необикновено предложение бил обзет от недоумение и недоверие. След като ромеите и варварите взаимно си дали уверения, сключили петдневно примирие и живеели без страх. И тъй хаганът предал на гладуващите ромеи коли с храна. Поради това чак до наше време тази проява на човеколюбие от страна на варварите спада към разказите за невероятни неща. На четвъртия ден, когато ромейската войска имала в изобилие най-необходимите храни, хаганът проводил пратеници и поискал от Приск да получи индийски подправки. Стратегът уважил искането на варварина и му изпратил пипер, индийски лист, канела и така наречения кост. Варваринът, след като получил ромейските подаръци, употребил подправките и им се радвал твърде много. Той

[1] За събитията вж. *Theophanes*, op. cit., p. 278, 13—28. — *Bury*, op. cit., p. 137 sq. — *Станојевић, Византија*, I, стр. 209 и сл. — *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 465 и сл. [2] Горна Мизия спада към Тракийския диоцез. [3] Великден, който се е падал тази година на 10 април.

χαρῶς. γίνεται τοίνυν ἀπόμαχος μέχρις ὅτου Ῥωμαίοις ἡ δημοτελὴς ἐκείνη καὶ μεγάλη πανήγυρις ἐπεπέραστο. συνηυλίζοντο τοιγαροῦν τὰ ἀντίθετα, καὶ οὐκ ἦν δέος ἐν ἑκατέραις δυνάμεσιν. οὐκοῦν ἀποτερματιζούσης τῆς ἑορτῆς ἀγγέλους ὁ Χαγάνος ἐξέπεμψε διακρίνεσθαι ἀπ' ἀλλήλων ἀξιῶν τὰς δυνάμεις. οὕτω μὲν οὖν διαχωρίζεται ἀπὸ τῶν Ῥωμαίων ὁ βάρβαρος. (pp. 267,1 — 268,9)

се въздържал от сражения, докато ромеите празнували своя народен и голям празник. Прочее противниците живеели един край други и войските не се страхували една от друга. Когато празникът привършвал, хаганът изпратил вестители и поискал войските да се отдалечат една от друга. Така варварите се отделили от ромеите.

18. Quomodo Comentiolus Romanorum exercitum per dolum Avaribus tradiderit

18. Комeнтиол предава с измама ромейската войска на аварите

VII 13. *Ἑκταῖος δὲ ὁ Χαγάνος, ἐπεὶ ἠκηκόει Κομεντίολον δυνάμεις ἀναλαβόμενον μέλλειν τῇ Νικοπόλει προσομιλεῖν, τὸ ὁπλιτικὸν συλλεξάμενος κατὰ Κομεντιόλου στρατοπεδεύεται. Κομεντίολος δὲ ἥκειν τὸν Χαγάνον ἀκούσας ἐπὶ τὴν Μυσίαν χωρεῖ ἐπί τε Ζικίδιβα τὰς σκηνὰς συνεπήξατο. ἑβδομαῖος δὲ εἰς Ἰατρὸν ἀφικνεῖται τὴν πόλιν. ὁ δὲ βάρβαρος εἴκοσι παρασάγγας ἀφεστήκει Ῥωμαίων. νυκτὸς δὲ μεσούσης ἐν ἀπορρήτῳ πρὸς τὸν Χαγάνον ὁ τῶν Ῥωμαίων στρατηγὸς ἐξέπεμψεν ἄγγελον. εἶτα τὸ Ῥωμαϊκὸν προσέταξεν ἐξοπλίσασθαι, ὡς ἐκ τοῦ παρήκοντος τὸν λόγον ποιούμενος· οὐ γὰρ ἔφησε Ῥωμαίοις ἐξ ἑωθινοῦ ποιήσασθαι παράταξιν. οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι οὐ πολέμου*[a] *χάριν ὑποτοπήσαντες ὁπλοφορεῖν προστάξαι τούτοις τὸν στρατηγόν, τοῖς σιδηρείοις χιτῶσι τὰ περιστέρνια φράττουσιν· ἐδόκει γὰρ αὐτοῖς ἐξέτασιν τοῦ ὁπλιτικοῦ ποιήσασθαι ἐθέλειν τὸν στρατηγόν. τὰς ἀκτῖνας τοίνυν ἡλίου περιβαλόντος τῇ γῇ, ὁρῶσιν οἱ Ῥωμαῖοι μετ' εὐκοσμίας συντεταγμένον τὸν βάρβαρον, τήν τε ἔκταξιν κατ' αὐτῶν συντόνως ποιούμενον. αἱ μὲν οὖν δυνάμεις αἱ περὶ τὸν Κομεντίολον ἐβλασφήμουν εἰς τὸν πολέμαρχον αἴτιον αὐτὸν τῆς ἀπαρασκευάστου*[b] *ταύτης ἀκοσμίας καταιτιώμεναι. θρύλου τοιγαροῦν γεγονότος μεγίστου, μένει ὁ βάρβαρος ἀπὸ σημείων δύο τῆς Ῥωμαίων πληθύος.* 14. *Ῥωμαῖοι τοιγαροῦν θεασάμενοι ἀναβολὴν τῆς ἐπιβολῆς τοὺς βαρβάρους λαμβάνοντας σιδηροφοροῦσιν ἅπαντες λίαν ὁπλιτικῶς, καὶ ἦν αὐτοῖς τὸ κακῶς παροφθὲν πρὸς διόρθωσιν εὔκαιρον. ὁ γὰρ Κομεντίολος τὰς τάξεις ἐτάραττεν, ποτὲ μὲν ἀπὸ τῆς μέσης φάλαγγος τὰς δυνάμεις μετατιθέμενος ἐπὶ τὸ εὐώνυμον*

На шестия ден хаганът, когато узнал, че Коментиол[1] възнамерява да дойде с войски при Никопол, събрал войската си и се отправил на поход срещу този пълководец. А Коментиол, когато чул, че хаганът е дошел, потеглил за Мизия и разположил шатрите си при Сикидива[2]. На седмия ден той пристигнал в града Ятрус. Варваринът пък се намирал на двадесет парасанги от ромеите. По среднощ ромейският стратег изпратил тайно вестител при хагана. След това заповядал на ромейската войска да се въоръжи добре, като споменал това като че ли между другото, понеже не казал на ромеите, че рано сутринта ще има сражение. Ромеите пък, като предполагали, че стратегът им заповядал да носят оръжие не за сражение, поставили на гърдите си железни ризници. Те мислили, че той иска да направи преглед на войската. Но щом слънцето заляло с лъчите си земята, ромеите видели, че варварите, наредени за бой в добър ред, усилено се готвят за сражение. Ето защо войските на Коментиол започнали да злословят срещу главнокомандуващия, като го обвинявали, че той е виновен за тяхната неподготвеност и безредие. Когато прочее настанала най-голяма врява, варваринът стоял на разстояние две мили от ромейската войска. Ромеите, забелязвайки, че варварите забавят нападението си, въоръжили се всички много добре и успели да поправят това, което било тъй злощастно пренебрегнато. Коментиол пък разбърквал редиците, ту като премествал войските от средата на фалангата към лявото крило, ту като прехвърлял войниците от войските наляво към дясната

[a] *οὐ πολέμου* scr. e. coni. *τοῦ* (pr. m. ut vid. corr. ex *τὸ*) *πολέμου* V *τοῦ πολεμάρχου* vulg. [b] *ἀπαρασκευάστου* V *παρασκευάστου* vulg.

[1] За събитията вж. *Theophanes*, op. cit., pp. 278,28 — 279,15. — *Bury*, op. cit., II, p. 138. — *Станојевић*, пос. съч., I, стр. 210 и сл. — *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 466 и сл. [2] Крепостта Сикидива, за която споменава Прокопий (De aedif., IV, 6, 34; III, 2, p. 130, 34), се е намирала на левия бряг на Дунава, дн. Celei. Вж. *Бешевлиев*, Латинските местни имена, стр. 285.

κέρας, ποτὲ δὲ τοὺς ἀπὸ τῶν εὐωνύμων δυνάμεων ἐπὶ τὴν δεξιὰν μεταβάλλων σοφία[a]*. τῇ τοίνυν ἀλλοπροσάλλῳ μεταθέσει τῶν τάξεων πολλῆς αἴτιος γίνεται ἀκοσμίας. ἐντεῦθεν τάραχος ταῖς τάξεσι συνεκύρησεν. καὶ οὖν ὁ στρατηγὸς τῷ δεξιῷ τῆς παρατάξεως κέρατι ἐν παραβύστῳ ἐδήλου τὴν ἀποσκευὴν διασώσασθαι καὶ πρὸς φυγὴν παραυτίκα χωρῆσαι. ἀντὶ πολλοῦ τοίνυν τοῦτο οἱ προστεταγμένοι περιπτυξάμενοι ἀποκλίνουσι πρὸς φυγήν. ἐντεῦθεν αἱ λοιπαὶ τῶν Ῥωμαίων δυνάμεις τοῦτο θεώμεναι πρὸς τάραχον καταπίπτουσιν. δυομένου τοιγαροῦν τοῦ ἡλίου ἀπὸ σημείων δύο Ῥωμαίων ποιησαμένων χάρακα, ἐν τούτῳ δῆτα τῷ χώρῳ στρατοπεδεύονται. οἱ δὲ Ἄβαροι οὐ μετεφοίτων τῶν τόπων, ἔνθα τῇ προτεραίᾳ τὰς διατριβὰς ἐποιήσαντο. μεσούσης δὲ τῆς νυκτὸς ἐν προσχήματι προθεόντων τινῶν ἐπιλέκτους ὁ στρατηγὸς συμφραξάμενος ἐν ἀπορρήτῳ διαφυγεῖν αὐτοῖς ἐγκελεύεται. εἶτα ἐξ ἑωθινοῦ ὁ Κομεντίολος τῷ σιδήρῳ ὡς ἔπος εἰπεῖν ἐνοπλισάμενος κατειρωνεύετο ὡς ἀπὸ τεττάρων σημείων κυνηγετεῖν. διά τοι τοῦτο, ᾗ ποδῶν εἶχεν, τὴν ἀπόδρασιν ἐποιεῖτο. ἡλίου τοίνυν μεσοῦντος εἰς ἔννοιαν τῆς Κομεντιόλου ἀνοίας τὰ στρατόπεδα γίνεται, καὶ τὸν στρατηγὸν κατανενοηκότα τὰς φροντίδας πρὸς φυγὴν μετατιθέντα τὸν γείτονα διεπεραιώσαντο ποταμόν, καὶ ἀποδιδράσκουσι μετά τινος ἀκοσμίας μεγίστης τεσσαράκοντα σημεῖα τοῦ χάρακος. ἐπεὶ δὲ ἀνηγεμόνευτος ἡ ἀποφοίτησις ἦν, μεγίστοις περιπίπτουσι φόβοις. οἱ δὲ βάρβαροι κατόπιν βαδίζοντες τὸν λεγόμενον Ἰατρὸν διενήξαντο ποταμόν. ἐπιτιθεμένων τοίνυν τῶν πολεμίων Ῥωμαίοις, τὸ ὁπλιτικὸν ἀπορία καὶ δέος μετήρχετο. γίνεται τοίνυν ἡ φυγὴ κραταιὰ τῆς Ῥωμαίων πληθύος. ἐντεῦθεν οἱ βάρβαροι τὰ ἐχυρώματα τῶν διαβάσεων περικάθηνται· κλεισούρας τῇ πατρίῳ Ῥωμαῖοι φωνῇ ἀποκαλεῖν ταῦτα εἰώθασιν. ἀτὰρ ἀναιροῦνται τῶν Ῥωμαίων πολλοί. ἐπεὶ δὲ ὁ φόνος τοῖς Ῥωμαίοις ἦν διαρκής, τὸ ὁπλιτικὸν συστησάμενον φάλαγγα ἐξωθεῖται βίᾳ τὸν βάρβαρον. οἱ τοίνυν Ἄβαροι τῇ ῥύμῃ τῆς ἐπιθέσεως ἀποφοιτῶσι τῶν διαβάσεων. οὕτω μὲν οὖν οἱ Ῥωμαῖοι μεγάλοις κινδύνοις τῶν παρόδων ἀντιλαμβάνονται. ὁ δὲ Κομεντίολος ἀσχήμῳ φυγῇ πρὸς τὰ Δριζίπερα παραγίνεται καὶ ταῖς πύλαις προσομιλήσας τοῦ ἄστεος ἠξίου εἰσόδου τυχεῖν καὶ θερμοῖς ὕδασιν ἀπορρύψασθαι. οἱ δὲ ἀστοὶ ὕβρεσι καὶ λίθοις τὸν ἀπόμαχον στρατηγὸν ἀπεπέμποντο. ὁ δὲ Κομεντίολος ἐπὶ τὰ τείχη γίνεται τὰ Μακρά.*

[a] *σοφία* add. V delevit vulg. sed fort. *λοφίαν* legendum.

страна. И тъй с това непрестанно преместване на редиците той станал причина за голямо безредие. И между тях настанала бъркотия. Стратегът съобщил скритом на дясното крило на построената войска да приберат багажа си и веднага да ударят на бяг. И тъй тези, на които било заповядано това, го възприели с готовност, изпълнили заповедта и започнали да бягат. Тогава останалите ромейски войски, като гледали това, изпаднали в смущение. Когато слънцето залязвало, ромеите си построили лагер на разстояние две мили и се разположили там на стан. Аварите пък не се завърнали на местата, гдето били предния ден. Към полунощ уж за някакъв авангард стратегът събрал отбрани войници и им заповядал тайно да избягат. След това Коментиол рано сутринта, въоръжен, тъй да се рече, с желязо, се престорил, че сякаш отива на лов на разстояние четири мили. И уж затова бягал, колкото му държат краката. И тъй, когато станало пладне, войската узнала безумната постъпка на Коментиол[1] и след като разбрала, че стратегът е решил да бяга, преминала съседната река. Тя избягала с много голямо безредие на четиридесет мили от лагера. А понеже войниците се оттеглили без предводител, били обзети от голям страх. Варварите пък, които вървели след тях, преминали така наречената река Ятрус[2]. А когато неприятелите нападнали ромеите, недоумение и страх обладали войската. Затова ромейската войска с все сили почнала да бяга. След това варварите обсадили укрепленията при проходите, които ромеите са свикнали да наричат на бащиния език клисури,[3] и били избити много ромеи. А след като били убити доста ромеи, тежковъоръжената войска образувала фаланга и отблъснала със сила варварите. Затова аварите под напора на нападението се оттеглили от проходите. Така ромеите с големи опасности отново завзели проходите. А Коментиол пристигнал с позорно бягство до Дризипара и като се приближил до вратите на града, поискал да го пуснат да влезе и да се измие с топла вода. Обаче гражданите прогонили с ругатни и камъни избягалия от сражението стратег. И Коментиол до-

[1] Причината за изменатата на Коментиол е неясна. Изглежда, че в случая имал пръст самият император Маврикий. Вж. *Lebeau — S. Martin*, op. cit., X, p. 385 sq. [2] Дн. р. Янтра. За името вж. *Ст. Младенов*, Имената на още десет български реки, СпБАН, XVI, Ист.-фил. (1918), стр. 98 и сл. [3] Сиреч на латински език. За клисурите вж. *Jireček*, Heerstrasse, p. 141 sq.

οἱ δὲ βάρβαροι κατὰ σμικρὸν τῶν Ῥωμαίων εἰς τοὐπίσω τραπέντων ἐπὶ τὰ Δριζίπερα παραγίνονται τήν τε πόλιν ἐπόρθησαν καὶ τὸν Ἀλεξάνδρου ναὸν τοῦ περιφανοῦς ἐν τοῖς μάρτυσι τῷ παμφάγῳ πυρὶ κατηνάλωσαν· τόν τε τάφον τοῦ μάρτυρος εὑρηκότες ἀργύρῳ περιρρεόμενον ἀνοσίως σκυλεύουσι καθυβρίζουσί τε τῇ ἐκβολῇ καὶ τὸ σῶμα τὸ ἐπὶ τῷ τύμβῳ ἐγκείμενον, καὶ λίαν ἐπὶ ταῖς νίκαις ὑψαυχενιζόμενοι ταῖς εὐωχίαις καταστιβαδεύονται. (pp. 268, 10 — 271,4)

шел при Дългата стена. Варварите пък, след като ромеите отстъпили назад, постепенно дошли при Дризипара, опустошили града и унищожили с всепоглъщащия огън храма на славния мъченик Александър. Те намерили гроба на мъченика обкован със сребро, ограбили го нечестиво, подиграли се и изхвърлили мощите му, които лежали в гроба. Възгордени много от победата си, те си устроили пиршество.

19. De peste apud Avares orta

VII 15. *Ἐν ταύταις τοιγαροῦν ταῖς ἡμέραις τὸ κατὰ πάντων τῶν ἐθνῶν κράτος αὐτοῦ ὁ ἡμέτερος πιστούμενος Ἰησοῦς, εἰς κληρονομίαν τε παρὰ τοῦ πατρὸς τὴς οἰκουμένην λαβὼν κατάσχεσίν τε τὰ πέρατα τῆς γῆς, οὐδαμῶς τῷ Χαγάνῳ ἀμάρτυρον τὴν ἑαυτοῦ βασιλείαν παρῆκεν. ἀθρόᾳ γὰρ ἐπιφοιτήσει λοιμοῦ τὰ τῶν βαρβάρων περιπίπτουσι πλήθη, καὶ ἦν αὐτοῖς τὸ κακὸν ἀπαραίτητον καὶ σοφίσματος οὐκ ἀνεχόμενον. εἰσπράττεται τοιγαροῦν ὁ Χαγάνος, ἀνθ᾽ ὧν Ἀλέξανδρον ἠτιμάκει τὸν μάρτυρα, ἀξιολόγους ποινάς. ἑπτὰ γὰρ παῖδες αὐτῷ βουβῶσι περιτυγχάνουσι θέρμῃ τε ῥαγδαίᾳ τινὶ καὶ φλογώδει, καὶ ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ τὸν τῇδε καταλύουσι βίον. οὕτω μὲν οὖν ὁ Χαγάνος δυστυχῶς εὐτυχεῖ τὰ ἐπινίκια· ἀντὶ γὰρ παιώνων καὶ ᾀσμάτων καὶ ὕμνων καὶ κρότων χειρῶν καὶ συμφωνίας χορῶν καὶ γέλωτος κυματίζοντος θρήνους εἶχε καὶ δάκρυα καὶ πένθη ἀπαρηγόρητα καὶ ζημίαν ἀνυπομόνητον. ἐβάλλετο γὰρ ὑπὸ στρατευμάτων ἀγγέλων, καὶ φανερὰ μὲν ἦν ἡ πληγή, ἀόρατος δὲ ἡ παράταξις.*

Κομεντιόλου τοίνυν εἰς τὸ βασίλειον ἐνδημήσαντος ἄστυ, συνενδημοῦσιν αὐτῷ καὶ οἱ θόρυβοι, καὶ τῷ θρύλῳ κλυδωνιζομένης τῆς πόλεως, ἐζωγραφοῦντο ταῖς ἐλπίσιν οἱ κίνδυνοι, τῇ τε φαντασίᾳ τὰς ἀπαισίους τύχας ἅπας ἐγρηγόρως ὠνειρατεύετο. ἐς τηλικοῦτο τοίνυν κακοῦ τὰ τῶν Βυζαντίων ἐχώρει, ὡς καὶ τὴν Εὐρώπην καταλιπεῖν ἂν δοκιμάζειν αὐτοὺς καὶ πρὸς τὴν Ἀσίαν μεταφοιτᾶν πρός τε Χαλκηδόνα ποιήσασθαι τὴν μετάστασιν. ἡ δὲ Χαλκηδὼν πόλις καθέστηκεν εἰς τὸ ἀντιπέρας τοῦ βασιλείου πολίσματος. ἐνομίζετο γὰρ ὁρμητήριον εὔθετον ὑπεῖναι τοῖς Βυζαντίοις ἡ Χαλκηδών. ὁ δὲ αὐτοκράτωρ τοὺς σωματοφύλακας ἀναλαβών, οὓς ἐξκουβίτωρας Ῥωμαῖοι ἀναγορεύουσιν,

19. Чумна епидемия сред аварите

През тези дни[1] нашият господ Исус, който е получил от отца власт над всички народи, вселената в наследство и цялата земя във владение, съвсем не оставил да бъде незабелязано царството му от хагана. Защото сред пълчищата на варварите почнала повсеместно да върлува чума[2] и нещастието било за тях неотвратимо и неподатливо на умуване. Така хаганът заплатил със заслужено наказание, загдето поругал мъченика Александър. Седем негови деца получили оток в слабините и били обхванати от някаква силна огнена треска, та в един ден завършили така живота си. По такъв начин хаганът бил нещастно щастлив в победите си: вместо пеани, песни, химни, ръкопляскания, хора и буен смях той слушал ридания и виждал сълзи, неутешима скръб и непоносима загуба. Той бил ранен от ангелска войска и раната била явна, но войнството невидимо.

Когато Коментиол пребивавал в царския град, заедно с него съжителствували и смущенията. Градът се вълнувал от слуховете, страховете рисували опасностите и всеки буден си представял във въображението си зловеща участ. Положението на жителите на Византион се влошило толкова много, че дори мислили да напуснат Европа, да преминат в [Мала] Азия и да се преселят в Халкидон[3], разположен на срещуположния бряг на царския град. Халкидон се смятал за удобна изходна точка за жителите и на Византион. А императорът взел със себе си телохранителите, наричани от ромеите екскувитори[4], събрал вой-

[1] За събитията вж. *Theophanes*, op. cit., p. 279,15 — 280,10; срв. *Дринов*, Заселение, стр. 254. — *Bury*, op. cit., II, p. 139 sq. — *Станојевић*, пос. съч., I, стр. 211. — *Кулаковский*, пос. съч., II стр. 467 и сл. [2] Вероятно се отнася до т. нар. бубоническа чума. [3] Халкидон — дн. Кадъкьой на малоазийския бряг на Босфора срещу Цариград. [4] Екскувитори — дворцова стража. Вж. *Grosse*, op. cit., p. 270 sq.

καὶ τὸ ὁπλιτικὸν συλλεξάμενος τὰ Μακρὰ διεφρούρησε τείχη. ὑπῆν δὲ αὐτῷ καὶ ἐκ [τῆς] τῶν δήμων τῶν ἐς Βυζάντιον πλείστη ἀπόμοιρα. ὀγδόη δὲ ἡμέρα, καὶ ἡ σύγκλητος παρῄνει τῷ Καίσαρι πρὸς τὸν Χαγάνον πρεσβείαν ἐκπέμψασθαι. ὁ δὲ βασιλεὺς προσκαλεσάμενος τὸν Ἁρμάτωνα πρέσβιν χειροτονεῖ καὶ ὡς τὸν Χαγάνον ἐξέπεμψεν. ὁ μὲν οὖν Ἁρμάτων ἐς τὰ Δριζίπερα γίνεται πλήθη δώρων ἐπιφερόμενος. ὁ δὲ Χαγάνος τὰς παρούσας τύχας κατοδυρόμενος ἐθρήνει ἀσχέτως τὴν ἀποβολὴν τῶν υἱῶν τήν τε τῶν δυνάμεων λύμην. δέκα δὲ ἡμέρας ἐνδιατρίψας ὁ πρέσβις τῷ Χαγάνῳ πρὸς λόγους οὐ γίνεται· ἦν γὰρ τὸ πένθος δριμὺ καὶ τὰ τῆς συμφορᾶς ἀμεθόδευτα. δωδεκάτη δὲ ἡμέρα, καὶ εἰσάγεται ὁ πρέσβις εἰς τὴν τοῦ βαρβάρου σκηνήν. ὁ μὲν οὖν πρέσβις λόγοις ἠπίοις κολακεύει τὸν βάρβαρον· ὁ δὲ Χαγάνος δυσανασχέτως εἶχε τὰ βασιλικὰ καταδέξασθαι δῶρα, μονονουχὶ τὸ τῆς τραγῳδίας ἐπιφθεγγόμενος „ἐχθρῶν ἄδωρα δῶρα κοὐκ ὀνήσιμα". καὶ γοῦν ὁ πρέσβις πλείστοις λόγοις χρησάμενος πείθει τιμηθῆναι τοῖς δώροις τὸν βάρβαρον. τῇ δὲ ὑστεραίᾳ τὴν εἰρήνην ὁ βάρβαρος συστησάμενος πρὸς τὴν ἀνάζευξιν ἔβλεπεν. ἔφασκε δὲ ὁ Χαγάνος ἐπὶ λέξεως τάδε· „κρίναι ὁ θεὸς ἀναμέσον Μαυρικίου καὶ ἀναμέσον Χαγάνου, ἀναμέσον Ἀβάρων καὶ ἀναμέσον Ῥωμαίων". κατῃτιᾶτο γὰρ τὸν αὐτοκράτορα τὴν εἰρήνην σαλεῦσαι. οὐκ ἀπὸ δὲ τρόπου τὰ ῥήματα· τῷ ὄντι γὰρ οἱ Ῥωμαῖοι παραχαράκται τῆς εἰρήνης γενόμενοι καὶ τοῦ πολέμου δημιουργοὶ τοῖς προηγορευμένοις περιπίπτουσιν ἀτυχήμασιν· τῶν γὰρ κακῶν ἐνάρξεων τὰ ἀποτελευτήματα χαλεπὰς τὰς ἐπιφανείας παρέχεται. διομολογεῖται δὲ Ῥωμαίοις καὶ Ἀβάροις ὁ Ἴστρος μεσίτης, κατὰ δὲ Σκλαυηνῶν[a] ἐξουσία τὸν ποταμὸν διανήξασθαι. ἐπεντίθενται δὲ καὶ ἄλλαι εἴκοσι χιλιάδες χρυσῶν ταῖς σπονδαῖς. ἐν τούτοις δῆτα Ἀβάροις καὶ Ῥωμαίοις ὁ πόλεμος πέρας ἐλάμβανεν. (pp. 271,5 — 273,11)

ската и пазел Дългите стени. Той имал и по-голямата част от димите във Византион. На осмия ден сенатът посъветвал да проводи пратеници при хагана. А императорът повикал Арматон[1], назначил го за пратеник и го изпратил при хагана. Арматон дошел в Дризипара с множество подаръци. А хаганът, който оплаквал постигналите го нещастия, ридаел неудържимо за загиналите си синове и за загубата на войските. Пратеникът престоял десет дена, без да може да влезе в разговор с хагана, защото скръбта била силна и нещастието непоправимо. На дванадесетия ден пратеникът бил въведен в палатката на варварина. Пратеникът ласкаел с любезни думи варварина. Обаче хаганът се противял да приеме императорските дарове, като оставало само да произнесе думите от трагедията: „Неприятелските дарове не са дарове и не са полезни."[2] Обаче пратеникът след дълги увещания склонил варварина да приеме даровете. На следния ден варваринът, след като сключил мир, започнал да мисли за завръщането си. Хаганът казал дословно следното: „Нека бог отсъди между Маврикий и между хагана, между аварите и ромеите." Защото той обвинявал императора, че бил смутил мира. И думите му не били далеч от истината. Наистина ромеите, след като престъпили мира и предизвикали войната, изпаднали в горе-казаните нещастия. Защото тежки са последиците на лошите начинания. Те се съгласили Истър да бъде граница между ромеите и аварите, но [ромеите] да имат право да преминават реката срещу славяните. Ромеите прибавили двадесет хиляди[3] жълтици при сключването на договора. Така завършила войната между аварите и ромеите.[4]

20. De Avarum clade apud Viminacium

20. Поражението на аварите при Виминациум

VIII 1. Ὁπηνίκα δὲ ὁ Χαγάνος (ἐπαναδραμώμεθα γὰρ πρὸς τὰ κατὰ τὴν Εὐρώπην πραχ-

След като хаганът (нека се върнем към събитията в Европа[5]) преминал Истър,[6] прибирайки се в страната си поради мира, ромейските войски в Тра-

[a] Σκλαυηνῶν V Σκλαβηνῶν L vulg.

[1] Теофан го нарича Ἀρμάτζων (*Theophanes*, op. cit., p. 279, 28). [2] Заемка от Софокловата трагедия Аякс (vers. 665). [3] Според Теофан те били 50 хиляди. [4] Теофан, който преразказва същите събития по Теофилакт Симоката, съобщава, че император Маврикий бил отказал да откупи пленниците и аварският хаган, разгневен, избил всички пленници (*Theophanes*, op. cit., p. 280, 2—20); срв. за това *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 468. [5] В предходния текст се разказват събития в Персия. [6] За събитията срв. *Theophanes*, op. cit., p. 280, 10—20; 281,21 — 283,6. — *Jireček*, Heerstrasse, p. 67 (52). — *Bury*, op. cit., II, p. 140 sq. — *Станојевић*, пос. съч., I, стр. 211—214. — *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 469 и сл.

θέντα) διεπεραιώθη τὸν Ἴστρον οἴκαδε διὰ τὴν εἰρήνην ἀποφοιτῶν, ἀποστέλλουσι πρέσβεις αἱ περὶ τὴν Θρᾴκην τῶν Ῥωμαίων δυνάμεις πρὸς Μαυρίκιον τὸν αὐτοκράτορα προδοσίαν καταιτιώμεναι Κομεντιόλου τοῦ στρατηγοῦ. τῆς στάσεως τοίνυν εἰς τὸ βασίλειον ἄστυ ἰσχυρᾶς γεγονυίας, δίδωσιν ὁ αὐτοκράτωρ Κομεντιόλῳ καὶ τοῖς πρέσβεσι διαιτητάς, καὶ δῆτα γενομένης τῆς συγκροτήσεως τῆς δίκης, καὶ τοῦ βασιλέως ἐκλιπαροῦντος τοὺς πρέσβεις, λαμβάνει ἡ κατηγορία τὴν ἐγκοπήν, καὶ αὖθις ὁ Κομεντίολος γίνεται στρατηγός. θέρους δὲ ἐπιόντος ἔξω τῆς πόλεως γίνεται, καὶ τῶν Ῥωμαίων περὶ τῆς λύπης διαλυσαμένων τῷ στρατηγῷ, τὸ ὁπλιτικὸν ὁ Κομεντίολος ἀθροίζει καὶ ἐπὶ τὸν Ἴστρον γίνεται ποταμὸν καὶ ἐν τῇ Σιγγηδόνι συνανακοινοῦται τῷ Πρίσκῳ. **2.** *τετάρτῃ δὲ ἡμέρᾳ ἐκκλησιάζονται τὰ στρατόπεδα, καὶ δημηγορήσαντος Πρίσκου περισχίζεται ἡ πρὸς Ἀβάρους καὶ Ῥωμαίους εἰρήνη· ὁ γὰρ αὐτοκράτωρ Μαυρίκιος τοῖς στρατηγοῖς παρασπονδῆσαι διὰ βασιλικοῦ προστάγματος ἐγκελεύεται. ἐς τὸ φανερὸν τοίνυν τῆς εἰρήνης λυθείσης, οἱ Ῥωμαῖοι πρὸς τὸ Βιμινάκιον γίνονται· αὕτη δὲ νῆσος καθέστηκε περὶ τὰ ῥεῖθρα τοῦ Ἴστρου. ἐν ταύτῃ τῇ νήσῳ ὁ Κομεντίολος ἔδοξε νοσηλεύεσθαι. τῶν δὲ Ῥωμαίων ἀπὸ τῆς νήσου διαπεραιουμένων ἐπὶ τὴν ἤπειρον, ἠκηκόει ὁ Χαγάνος τὰ τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στρατοπέδου κινήματα. ὁ μὲν οὖν βάρβαρος συναθροίσας δυνάμεις τὴν Ῥωμαίων διατέμνεται γῆν, τοῖς δὲ παισὶ τέτρασιν ὑποῦσιν αὐτῷ παρεδίδου δυνάμεις καὶ παρενεγύα τὰς διαβάσεις τοῦ Ἴστρου περιφρουρεῖν. οἱ μὲν οὖν παῖδες τοῦ βαρβάρου τὰς διαβάσεις τοῦ Ἴστρου περιφρουρεῖν κατὰ τὸ προσταχθὲν ἐνεχείρουν, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι τὰς λεγομένας σχεδίας συρράψαντες ὁμοθυμαδὸν τὸν ποταμὸν διενήξαντο. περὶ τὰς ὄχθας τοίνυν τοῦ ποταμοῦ γεγονυίας τῆς μάχης, κρατοῦσι Ῥωμαῖοι τῶν ἀντιθέτων δυνάμεων. ὁ δὲ Κομεντίολος ἅμα τῷ Πρίσκῳ εἰς τὸ Βιμινάκιον τὰς διατριβὰς ἐποιεῖτο. ἦν δὲ αὐτῷ ἡ ἀναβολὴ τοῦ μὴ ἐθέλειν συμπλέκεσθαι ἀπίθανος οὐδαμῶς· μαχαίρᾳ γὰρ ἰατρῶν τὰς ἐπὶ τῆς χειρὸς φλέβας ἀποτμηθεὶς ἐπὶ αἵματος ἐκροῇ εὐφήμως πως διὰ τὴν δειλίαν ἀπόμαχος ἦν. διαπορθμευθέντων τοίνυν τῶν Ῥωμαίων τὸν Ἴστρον καὶ συστησαμένων τὸν χάρακα, ⟨οὐ⟩[a] κατελίμπανε τὴν νῆσον ὁ Πρίσκος· οὐκ ἤθελε γὰρ τοῦ Κομεντιόλου ἐκτὸς ποιήσασθαι τὴν παράταξιν. οἱ δὲ βάρβαροι, ἀστρατήγου τῆς Ῥωμαίων ὑπαρχούσης δυνάμεως, πρὸς τὸν χάρακα τούτων ἐκτρέχουσιν. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἀγγέλους εἰς τὸ Βιμινάκιον τοῖς στρατηγοῖς ἐπιπέμπουσι τόν τε κίνδυνον παρεδήλουν· δυσανασχετοῦντός τε τοῦ Πρίσκου τοῦ Κομεντιόλου*

[a] *οὐ* add. vulg. om. V.

кия проводили пратеници при император Маврикий, като обвинявали стратега Коментиол в предателство.[1] Тогава в царския град настанало брожение и императорът дал на Коментиол и на пратениците съдии. Наистина процесът бил повдигнат, но императорът склонил с молби пратениците, обвинението било прекратено и Коментиол отново станал стратег. Когато лятото настъпило, Коментиол излязъл от столицата и след като ромеите се помирили със стратега заради причинената им мъка, събрал войската, дошел при реката Истър и в Сингидунум се съединил с Приск.[2] На четвъртия ден войските били свикани на събрание и след като Приск говорил, мирът между аварите и ромеите бил прекъснат: защото император Маврикий заповядал на стратезите с императорско разпореждане да нарушат договора. И тъй, след като мирът бил явно прекъснат, ромеите дошли при Виминациум, остров в реката Истър. Изглежда, че на този остров Коментиол се разболял. Докато ромеите преминавали от острова на сушата, хаганът узнал за движенията на ромейската войска. Тогава варваринът събрал войски и започнал да опустошава земята на ромеите, а на четирите си сина дал войски и им поръчал да пазят бродовете на Истър. Синовете на варварина се заели съгласно заповедта да пазят бродовете на Истър, но ромеите сглобили така наречените салове и всички заедно преплавали реката. Било завързано сражение край бреговете на реката и ромеите победили войските на противника. Коментиол пък заедно с Приск пребивавал във Виминациум. Той с пълно основание отлагал да вземе участие в сраженията, понеже след като лекарите му били срязали с нож жилите на ръката за пускане на кръв, бил неспособен да се сражава поради оправдана боязливост. Прочее, ако и ромеите да преминали Истър и да си построили лагер, Приск не напускал острова, понеже не искал да води сражението без Коментиол. А варварите нападнали лагера им, понеже ромейската войска била без стратег. Ромеите изпратили вестители във Виминациум при стратезите и им посочвали опасността. Приск не искал да предприеме нищо без Коментиол, но понеже варварското настъпление било много силно, той се решил да остави

[1] Срв. тук стр. 345—347. [2] Приск е бил от по-рано на стан в този град.

ἐκτὸς τοῦ ἔργου ἐφάψασθαι, καὶ τῶν βαρβάρων λίαν ἐγκρατῶς ἐπικειμένων, πείθεται ὁ Πρίσκος τὸν Κομεντίολον καταλιπεῖν καὶ τὰς φροντίδας τῶν κινδύνων αὐτὸς ἀναδέξασθαι. καὶ οὖν καταλιμπάνει τὸ Βιμινάκιον καὶ πρὸς τὸν Ῥωμαϊκὸν γίνεται χάρακα. δευτέρᾳ δὲ ἡμέρᾳ, καὶ προστάττει τὰς ναῦς τοῦ Ἴστρου καταλιπούσας τὰς ὄχθας περὶ τὸ Βιμινάκιον μεθορμίσασθαι· ἐδεδίει γὰρ ὁ Πρίσκος μή πως οἱ Ῥωμαῖοι, τῶν ἐπακτρίδων διακειμένων αὐτοῖς περὶ τὰς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ, συνεχεῖς τὰς μεταβάσεις ἐπὶ τὴν νῆσον ποιήσονται, κἀντεῦθεν κατακερματιζομένης τῆς τῶν Ῥωμαίων δυνάμεως ἀσθενεστέραν ἡ τάφρος τὴν φρουρὰν ἀπολάβοι. τοίνυν τῶν βαρβάρων κατεπειγομένων πρὸς πόλεμον, τετάρτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ὁ Πρίσκος ἐξ ἑωθινοῦ σιδηροφορεῖν τοῖς Ῥωμαίοις προσέταξεν, καὶ ὡς ἐνῆν τὰς ἐκτάξεις τρισὶ συστησάμενος φάλαγξι τῶν πολεμικῶν ἐγχειρημάτων ἀπήρχετο. οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι ἀποσχόμενοι τῶν τόξων ἀγχιμάχως τοῖς δόρασι κατεπολέμουν τὸ βάρβαρον. τῶν δὲ Ἀβάρων δέκα καὶ πέντε συστήμασιν ἐξοπλισάντων τὴν ἔκταξιν, καὶ τῶν Ῥωμαίων εἰς μίαν σύννευσιν καὶ φόβῳ τοῦ χάρακος καὶ τετραπλεύρῳ μάχῃ διακεκοσμηκότων τὴν ἔκταξιν, ἀσυλίαν ἐντεῦθεν παρεχομένου τῷ χάρακι, ἐπὶ ὥρας πολλὰς ὁ πόλεμος εἶχε τὴν πρόοδον. ἡλίου δὲ κλίναντος συναπέκλινε καὶ ὁ πόλεμος, καὶ ἦν ἐπιδέξιος αὕτη ἡ τοῦ πολέμου τοῖς Ῥωμαίοις ῥοπή, τριακοσίων τε ἀναιρεθέντων Ῥωμαίων, χιλιάδες τέτταρες ἐκ τῶν Ἀβάρων διώλοντο. ἐπιγενομένης οὖν νυκτὸς εἰς τὸν χάρακα οἱ Ῥωμαῖοι ἀνέζευξαν.

VIII 3. Τρίτῃ δὲ ἡμέρᾳ, καὶ ὁ βάρβαρος ἕτερον συνεστήσατο πόλεμον. ὁ μὲν οὖν Πρίσκος ὡς οἷόν τε ἦν συντάξας τὸ στράτευμα ἑωθινὸς ἐχώρει πρὸς τὴν παράταξιν. τρεῖς τοίνυν συντάξας δυνάμεις ἐς τὰ μάλιστα τοῖς Ῥωμαίοις, εἶτα ἐνεγύησεν ἐς τὸ καρτερὸν τὰ κέρατα περισχίσαι αὐτίκα οὕτω τε τοὺς Ἀβάρους[a] εἰσδέξασθαι, ὅπως οἱ βάρβαροι, περὶ τὰ κοιλότερα γινομένης τῆς δυνάμεως, καὶ κατειλημμένοι ἐν μέσῳ, περιπέσωσι συμφοραῖς ἀδοκήτοις. τῷ τοιούτῳ τοίνυν τρόπῳ καταστρατηγοῦνται οἱ βάρβαροι, καὶ ἀναιροῦνται ἐκ τῆς πολεμίας καὶ ἀντιθέτου δυνάμεως χιλιάδες ἐννέα. ἡλίου δὲ δύοντος ἐπὶ τὴν τάφρον τὸ νενικηκὸς ἐπανῆκεν. δεκάτῃ δὲ ἡμέρᾳ, καὶ ὁ στρατηγὸς ἠκηκόει ἥκειν αὖθις τὸν βάρβαρον πρὸς παράταξιν. ἡμέρας δὲ λαμπούσης τὸ Ῥωμαϊκὸν καθοπλίσας κοσμίως τε συμφραξάμενος ἐχώρει πρὸς πόλεμον. ὁ μὲν οὖν Πρίσκος τρισσαῖς αὖθις φάλαγξι τὰς δυνάμεις κατεστρατεύσατο, ὁ δὲ βάρβαρος μίαν συστησάμενος φάλαγγα κατὰ τοῦ Πρίσκου ἐχώρησεν. ὁ μὲν οὖν Πρίσκος τὴν εὔθετον τῶν τόπων χώραν

[a] βαρβάρους Suid.

Коментиол и да поеме сам грижата за отстранение на опасностите. Той напуснал Виминациум и дошел в ромейския лагер. На втория ден заповядал корабите да напуснат бреговете на Истър и да се преместят около Виминациум. Приск се страхувал, да не би ромеите край брега на реката да преминават често на острова, имайки лодки, и поради това, като се раздробява ромейската войска, лагерът да остане с по-слаба охрана. И тъй понеже варварите бързали да завържат сражение, на четвъртия ден Приск заповядал на ромеите да бъдат въоръжени от ранна сутрин. След като наредил, доколкото било възможно, бойните редици в три фаланги, започнал военните действия. Тъй като ромеите нямали лъкове, те се сражавали отблизо с копията си срещу варварите. Аварите разделили войската си на петнадесет отреда и ромеите наредили войската си в един единствен сгъстен отред,[1] понеже се страхували за лагера и за да бъдат готови за четиристранно сражение. Така те осигурявали лагера си и водели сражението много часове. А когато слънцето се наклонило към залез, и победата започнала да клони към едната страна, и то в полза на ромеите, докато от тях били убити триста души, от варварите загинали четири хиляди. При настъпването на нощта ромеите се завърнали в лагера си.

На третия ден варваринът започнал сражение. Приск наредил войската, доколкото било възможно, и потеглил рано сутринта за сражението. След като разделил ромейската войска само на три части, издал строга заповед на войниците веднага да разгънат крилата си и така да посрещнат аварите, че варварите да изпаднат в неочаквана беда, когато войската образува полукръг и бъдат затворени в средата. По такъв начин варварите били надхитрени и били избити от неприятелската и вражеска войска девет хиляди души. При залез слънце победителите се завърнали в стана си. Обаче на десетия ден стратегът чул, че варварите отново идват за сражение. Когато се съмнало, той въоръжил добре и стегнал ромейската войска и потеглил на бой. Приск построил войските си пак в три фаланги, а варваринът образувал само една фаланга и настъпил срещу Приск. А Приск, след като заел най-удобно за сражение място и подпо-

[1] Т. е. в каре.

καταλαβὼν τήν τε ῥύμην τοῦ πνεύματος ἔχων συνέριθον, ἀφ' ὕψους τοῖς Ἀβάροις[a] *ἐνήραξε τοῖς τε δύο κέρασι κατεπολέμησε τὸ πολέμιον. ἐπεὶ δὲ λίμνη ὑπεστόρητο τοῖς τόποις ἐκείνοις, ἐπὶ τὰ ὕδατα ἐξωθεῖ τὸν βάρβαρον. διὰ τοῦτο περὶ τὸ ῥόθιον ἀποκρουσθέντες οἱ βάρβαροι καὶ τὴν λίμνην ἀντιμέτωπον δυστυχήσαντες λίαν σφοδρῶς ἀπεπνίγοντο. πλήθους τοίνυν πολλοῦ κατὰ ταύτην τὴν λίμνην ἀνῃρημένου, τῶν τε παίδων τοῦ Χαγάνου ἀποπνιγέντων αὐτόθι, περιφανεστάτην ὁ Πρίσκος τὴν νίκην ἐνεπορεύσατο. καταφθείρονται τοίνυν περὶ τοῦτον τὸν πόλεμον πεντεκαίδεκα χιλιάδες βαρβάρων. ὁ μὲν οὖν Χαγάνος ἐπικινδύνως διασωθεὶς κατὰ τὸν Τισσὸν γίνεται ποταμόν. τριακοστὴ δὲ ἡμέρα, καὶ ὁ βάρβαρος συνέλεξε δύναμιν. ἐπεὶ δὲ καὶ πρὸς τέταρτον πόλεμον τὴν ἐπιβολὴν ἐποιεῖτο, καὶ τούτων ὁ τῶν Ῥωμαίων στρατηγὸς ἠκηκόει, στρατοπεδεύει ὁ Πρίσκος ἐπὶ τὸν Τισσὸν ποταμόν. ὁρίζεται τοιγαροῦν ἑκατέρᾳ δυνάμει ἡμέρα πρὸς πόλεμον, ἐπεὶ δὲ τὸ διωρισμένον πέρας ἐλάμβανεν, ὑπὸ πρώτην ἕω ὁ Πρίσκος ἐναλλὰξ τὰς δυνάμεις συνέταξεν, καὶ τὴν μὲν εὐώνυμον φάλαγγα δεξιὰν ἐποιήσατο, τὴν δὲ μέσην εὐώνυμον. ὁ δὲ βάρβαρος δυοκαίδεκα συστήμασιν ἐξοπλίζει τὸν πόλεμον. οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι ἡρωϊκώτερον τῆς μάχης ἀντείχοντο, τῇ τοίνυν ἐνστάσει τοὺς βαρβάρους κατεπολέμησαν, καὶ διόλλυται καὶ κατὰ ταύτην τὴν μάχην πλῆθος πολεμίων πολύ. ταύτην τοίνυν τὴν νίκην ἐνδοξοτέραν τὸ τῶν Ῥωμαίων ὁπλιτικὸν ἀνεδήσατο. ὁ δὲ Πρίσκος τέσσαρας χιλιάδας συντάξας τὸν Τισσὸν διανήξασθαι ἐκέλευε ταύταις ἀνερευνᾶσθαί ⟨τε⟩*[b] *τὰ τῶν πολεμίων κινήματα. οἱ μὲν οὖν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ ἐκπεμφθέντες τὸν γείτονα ποταμὸν διαπεραιοῦνται. περιτυγχάνουσι τοιγαροῦν χωρίοις Γηπαίδων τρισίν. οἱ δὲ βάρβαροι μηδὲν τῶν ἐν τῇ προτεραίᾳ διεγνωκότες συμπόσιόν τε καθίσαντες πανήγυριν ἑώρταζον ἐπιχώριον. τὰς τοίνυν φροντίδας ἀναθέντες τῇ μέθῃ κατεπαννυχίζοντο εὐωχούμενοι. οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἐπὶ τὸ λεγόμενον λυκόφως, ἔτι λειψάνων ὑπούσης νυκτός, κραιπαλῶσι τοῖς βαρβάροις ἐπίκεινται καὶ μέγιστον ἀπεργάζονται φόνον· ἀναιροῦνται γὰρ βαρβάρων χιλιάδες τριάκοντα. πλείστης τε αἰχμαλωσίας κρατήσαντες τὸν ποταμὸν ἀντενήξαντο πρός τε τὸν Πρίσκον τὴν προνομὴν διεσώσαντο. ἡμέρα δὲ εἰκοστή, καὶ πάλιν ὁ βάρβαρος περὶ τοῦτον δὴ τὸν ποταμὸν συναγείρει δυνάμεις. διὰ τοῦτο ὁ Πρίσκος παλιννοστεῖ περὶ τὸν Τισσὸν τὸν ποταμόν. γίνεται τοιγαροῦν κατὰ τοῦτον τὸν χῶρον*[c] *μεγίστη καὶ*

маган от посоката на вятъра, се спуснал от високо срещу аварите и влязъл в сражение срещу не риятеля с двете крила. Понеже под тези места се простирало езеро[1], той отблъснал варварите към водите му. Така варварите, отблъснати към водите на отсрещното езеро, изпаднали в нещастие и страшно се издавили. Понеже голямо множество загинало в това езеро, а и синовете на хагана се удавили там, Приск спечелил своята най-бляскава победа. В тази битка загинали петнадесет хиляди варвари. Хаганът пък, който едва се спасил, дошел при реката Тиса[2]. На тридесетия ден варварите събрали войска. А когато се готвили за четвърти път да се сражават и Приск, стратегът на ромеите, узнал това, той се разположил на стан при реката Тиса. Двете войски си били определили ден за сражение. Когато определеният ден настъпил, Приск през първия час на деня наредил войските си в обратен ред и лявата фаланга направил дясна, а средната лява. Варваринът пък разделил своите бойци на двадесет отреда. Ромеите водили много храбро сражението. Те се сражавали упорито срещу варварите. Също и в това сражение загинали голямо множество неприятели. И тъй ромейската войска спечелила тази твърде славна победа. Приск наредил в строй четири хиляди души и им заповядал да преплават Тиса, за да разузнаят движението на неприятеля. Изпратените от стратега преминали съседната река. Те попаднали на три гепидски села.[3] Варварите пък, които не били узнали нищо от станалите на предния ден събития, били устроили пиршество и празнували местен празник. Те се отдали на пиянство и прекарали цялата нощ в пируване. А ромеите при зазоряване, преди още да е изтекла нощта, нападнали неизтрезнелите варвари и извършили твърде голямо клане. Били избити тридесет хиляди души варвари. И ромеите, след като взели извънредно много пленници, преплували обратно реката и донесли плячката на Приск. На двадесетия ден варваринът отново събрал войски при тази река. Затова Приск се върнал пак при реката Тиса. На това място станала най-голямата и забележителна

[a] *Ἀβάροις* V *βαρβάροις* vulg. [b] *τε* addit de Boor e. coni. [c] *χῶρον* correxit de Boor ex *χρόνον* V.

[1] Това езеро, или по-скоро блато, се е намирало някъде в Банат. Срв. *Jireček*, Heerstrasse' p. 76. [2] Вж. *Melich*, Über den Flussnamen Tisza, Teiss Streitberg-Festgabe. Leipzig 1924, p. 262 sq.' мисли, че тук става дума за реката Темиш. [3] Гепидите са били подвластни на аварите; срв. тук *Менандър*, стр. 225.

ἀξιολογωτάτη παράταξις. οἱ μὲν οὖν βάρβαροι καταπολεμηθέντες ὡς ἔπος εἰπεῖν ἐγκρατῶς κατὰ ταύτην δὴ τὴν ἡμέραν ἐπὶ τὰ ῥεῖθρα τοῦ ποταμοῦ ἀποπνίγονται, συναπόλλυνται δὲ τούτοις καὶ Σκλαυηνῶν[a] *πλείστη ἀπόμοιρα. ἐζωγρεῖτο δὲ μετὰ τὴν ἧτταν τὸ βάρβαρον, καὶ ἥλωσαν Ἄβαροι μὲν τρισχίλιοι, ἄλλοι δὲ βάρβαροι πρὸς ταῖς τέτρασι χιλιάσι δισχίλιοί τε καὶ διακόσιοι, καὶ Σκλαυηνῶν*[b] *χιλιάδες ὀκτώ. οὕτω μὲν οὖν ζωγρηθέντες δεσμοῖς παρεδίδοντο, ὁ δὲ στρατηγὸς ἐν Τόμει τῇ πόλει τοὺς λαφυραγωγηθέντας βαρβάρους ἐξέπεμπεν.* 4. *ὁ δὲ Χαγάνος, πρίν τι τὸν αὐτοκράτορα τῶν γεγενημένων ἐν εἰδήσει γενέσθαι, πρέσβεις ἐς Μαυρίκιον ἔπεμψεν, ἀναλαβεῖν τοὺς ζωγρηθέντας πειρώμενος*[c]. *ὁ δὲ Μαυρίκιος ταῖς ἀπειλαῖς τοῦ βαρβάρου καταπλαγεὶς καὶ τοῖς λόγοις ἀποβουκολούμενος δι' ἐπιστολέως τῷ Πρίσκῳ προσέταξεν ἀποδοῦναι τοὺς ζωγρηθέντας τῷ Χαγάνῳ Ἀβάρους. οὕτω μὲν οὖν ἀπὸ τῆς Τόμεως ἀνεδίδοντο τῷ Χαγάνῳ οἱ βάρβαροι.*

Ὁ δὲ Κομεντίολος ὥσπερ ἀπό τινων ἐνυπνίων μακρῶν μόλις διανήψας ἔδοξεν ἀπηλλάχθαι τῆς νόσου. παραγίνεται τοιγαροῦν εἰς τὰς Νόβας, καὶ συγκαλεσάμενος τῶν ἐγχωρίων τινὰς τὸν ποδηγοῦντα παρ' αὐτῶν ἠξίου ἀναλαβεῖν, ὅπως τὴν λεγομένην Τραϊανοῦ παροδεύσηται τρίβον· ἠπείγετο γὰρ ἐς Βυζάντιον τὴν χειμέριον ὥραν ποιήσασθαι. οἱ μὲν οὖν ἐγχώριοι ἀπηγόρευον τῷ Κομεντιόλῳ ταύτην δὴ τὴν ἀτραπόν. ἐπὶ τούτῳ μανεὶς δύο τῶν ἀπαγορευόντων ἀπέτεμεν. οἱ μὲν οὖν περὶ τὰς Νόβας ἔφασκον τῷ Κομεντιόλῳ μὴ ἔχειν τὸν ὑποδείξοντα, ὑπεῖναι δὲ ἀπὸ σημείων δέκα καὶ δύο παλαίτατον λίαν γερόντιον χρόνων πεφυκὸς ἑκατὸν πρὸς τοῖς δεκαδύο· τοῦτον ἐπίστασθαι τὴν λεγομένην τρίβον Τραϊανοῦ τοῦ αὐτοκράτορος κατισχυρίζοντο. γενόμενος τοίνυν κατὰ τὸν χῶρον ἐκεῖνον Κομεντίολος ὁ στρατηγὸς τὸν πρεσβύτην ἠξίου τῆς ὁδοιπορίας προηγήσασθαι. ὁ δὲ γέρων διηπορεῖτο καὶ ἤσχαλλεν, καὶ λίαν χαλεπὸν τὸ ἐγχείρημα τῷ στρατηγῷ προηγόρευε τήν τε δυσχωρίαν τόν τε χειμῶνα καὶ τὸ τῆς τρίβου ἀνήμερον διεξήρχετο· ὑπεῖναι γὰρ τὴν τρίβον ταύτην ἀδιεξόδευτον ἀπὸ ἐτῶν ἐνενήκοντα. ἀντιτείνει τοίνυν ὁ στρατηγὸς τοῖς τοῦ γέροντος λόγοις. ἐπεὶ δὲ τὰ τῆς χείρονος ἐπιβολῆς ἐπροτέρησεν, ἀπάρχονται τῆς ὁδοιπορίας αἱ τῶν Ῥωμαίων δυνάμεις. κατὰ ταύτας ἡμέρας ἐπεδήμησε μέγα καὶ ἐξαίσιον ψῦχος, καὶ μεγάλου γεγονότος τοῦ κρύους, καὶ τῆς τῶν πνευμάτων πικρότητος ἐγκρατῶς ἐγκειμένης, ὄλλυνται πολλοὶ

[a] *Σκλαυηνῶν* V *Σκλαβηνῶν* vulg. item. [b] *Σαβήνων* Photius. [c] *πειρώμενος. ἦσαν δὲ χιλιάδες ἑπτὰ καὶ δέκα πρὸς τοῖς διακοσίοις* L.

битка. Варварите, след като претърпели, така да се каже, страшно поражение, се издавили през този ден във водите на реката, а заедно с тях загинали и много голям брой славяни. След поражението били уловени живи варвари и пленени: авари три хиляди, други варвари шест хиляди и двеста и славяни осем хиляди. Така тези пленници били оковани и стратегът изпратил в град Томи взетите в плен варвари. Хаганът, преди да бъде уведомен император Маврикий за станалото, проводил при него пратеници и се опитал да си възвърне пленниците. Маврикий, разтревожен от заплахите на варварина и измамен от думите му, заповядал чрез писмо на Приск да възвърне на хагана пленените авари. По такъв начин варварите от Томи били върнати на хагана.

Коментиол пък, сякаш едва събуден от някакъв дълъг сън, изглеждало, че се бил избавил от болестта. И тъй той пристигнал в Нове и след като свикал някои от местните жители, поискал да му дадат водач, за да мине по така наречения път[1] на Траяна[2], понеже искал да прекара зимата във Византион. Обаче местните жители отказали да посочат на Коментиол този път. Вбесен от това, той посякъл двама от тези, които отказвали. Жителите на Нове казали на Коментиол, че нямали човек, който да му го посочи, обаче на дванадесет мили имало един много стар дядо на сто и дванадесет години. Те твърдели, че той познавал така наречения път на император Траян. Тогава стратегът Коментиол отишел на посоченото място и поискал от стареца да им стане водач при пътуването. Но старецът се колебаел. Сърдел се, предупреждавал стратега, че начинанието му е много трудно, изтъквал му, че пътят е мъчнопроходим през зимата и неудобен, защото този път не бил преминаван от деветдесет години. Обаче стратегът се противопоставял на думите на стареца. И понеже взело връх необмисленото му решение, ромейските войски започнали пътуването. През тези дни настанал голям и страшен мраз и понеже студът бил голям и ветровете връхлетявали силно и хапливо, загинали мнозина войници и по-голямата

[1] Името на Трояновия път е запазено и до днес в наименованието „Троянски проход", където е минавал този път. За този път вж. *Jireček*, Heerstrasse, p. 156, 157 sq. Срв. също *В. Аврамов*, Трояновият път от Карпатите през Дунава и Балкана за Пловдив, ИБАД, IV (1914), стр. 226 сл.
[2] Император Траян (98—117).

τῆς δυνάμεως τῶν τε νωτοφόρων ζώων ἡ πλείστη ἀπόμοιρα. λίαν γοῦν καὶ ἀπευκτῶς ὁ Κομεντίολος ἐπὶ τὴν Φιλίππου πόλιν ἀφίκετο. τοίνυν ἐκεῖσε τὴν ἅπασαν τοῦ χειμῶνος ὥραν ἐνδιατρίψας ἔαρος ἀρχομένου ἐς Βυζάντιον παραγίνεται. τῷ δὲ ἐπιόντι θέρει πάλιν στρατηγὸς ὑπὸ Μαυρικίου τοῦ αὐτοκράτορος ἀναδείκνυται.

Ἐννεακαιδεκάτῳ ἐνιαυτῷ τῆς βασιλείας Μαυρικίου τοῦ αὐτοκράτορος οὐδὲν Ῥωμαίοις καὶ βαρβάροις ἐπράχθη. ἔτει δὲ εἰκοστῷ τὸν αὐτάδελφον ὁ αὐτοκράτωρ Μαυρίκιος Πέτρον στρατηγὸν προεστήσατο τῆς Εὐρώπης. (pp. 284,20 — 291,2)

част от товарните животни. Коментиол пристигнал охулен във Филипопол. Той прекарал там цялата зима и в началото на пролетта дошел във Византион. През следващото лято Маврикий отново го назначил за стратег.

През деветнадесетата година от царуването на император Маврикий между ромеите и варварите не се случило нищо. А през двадесетата година император Маврикий поставил за стратег на Европа[1] родния си брат Петър.

21. Romani Sclavinos trans Danubium aggrediuntur

VIII 5. *Μενοῦνγε ὁ Πέτρος ὁ στρατηγὸς τὰς δυνάμεις ἀθροίσας ἐπὶ τὸν Ἴστρον χωρεῖ καὶ εἰς Παλάστολον ἀφικνεῖται, καὶ χάρακα ποιησάμενος οὕτω τὴν τοῦ θέρους ὥραν διήνυεν· μετοπώρου τε ἀρχομένου ἐπὶ τὸ κλίτος τῆς Δαρδανίας ὁ στρατηγὸς ἐνεδήμησεν. ἠκηκόει γὰρ περὶ τοὺς λεγομένους Καταράκτας ἀθροισθῆναι τῶν Ἀβάρων τὰ πλήθη τόν τε Ἀψὶχ ἐνθαδὶ στρατοπεδεύεσθαι. τοίνυν τῶν Ῥωμαίων γεγονότων αὐτόθι, Πέτρος ὁ στρατηγὸς πρὸς τὸν Ἀψίχ, τὸν ὑποστράτηγον τῆς Ἀβάρων δυνάμεως, ἐδίδου καὶ ἀντελάμβανε λόγους. ὁ δὲ Ἀψὶχ τοὺς λεγομένους Καταράκτας ἀπὸ Ῥωμαίων ἐνεχείρει δουλώσασθαι. δυσανασχετοῦντος δὲ τοῦ στρατηγοῦ μὴ τοιαύταις συνθήκαις ζωπυρεῖν τὴν εἰρήνην, ἑκατέρα διαλύεται δύναμις, καὶ ὁ μὲν Χαγάνος ἐπὶ τὴν λεγομένην Κωνσταντίολαν ἐχώρησεν, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἐπὶ τὰς Θρακῴας διατριβὰς ἐπανέζευξαν.*

Τοῦ δὲ θέρους ἐπείγοντος ἀκοὴ γίνεται Μαυρικίῳ τῷ αὐτοκράτορι ὡς ἐπίτηδες ὁ Χαγάνος ἀναβολὴν τῷ πολέμῳ παρέσχετο, ὅπως ὑπορρεμβομένης τῆς Ῥωμαίων πληθύος ἀθρόᾳ κινήσει τινὶ τοῖς περὶ τὸ Βυζάντιον ἐπισταίη. καὶ οὖν τὴν Ἀδριανούπολιν καταλιπεῖν τῷ στρατηγῷ ἐγκελεύεται περί τε τὸν Ἴστρον προστάττει τὰς διαβάσεις ποιήσασθαι. ὁ μὲν οὖν Πέτρος κατὰ τῆς Σκλαυηνίας[a] *πληθύος στρατοπεδεύεσθαι παρεσκεύαζεν ἔγραψέ τε Βωνώσῳ· ἀνὴρ*

21. Ромеите нападат славяните отвъд Дунав

И тъй стратегът Петър, след като събрал войските,[2] се отправил за Истър и пристигнал в Паластол[3]. Той си направил лагер и прекарал така лятото. В началото на есента стратегът отишел в областта Дардания[4]. Той бил чул, че аварските пълчища са се събрали около така наречените Катаракти[5] и че там се е разположил на стан Апсих[6]. Когато ромеите дошли на това място, стратегът Петър влязъл в преговори с Апсих, подстратега[7] на аварската войска. Апсих се опитал да превземе от ромеите така наречените Катаракти. А когато стратегът възразил, че не може да възобнови мира при такива условия, двете войски се разотишли. Хаганът отишел в така наречената Константиола, а ромеите се завърнали в тракийското си местопребиваване.[8]

Когато лятото наближавало, до император Маврикий достигнал слух, че хаганът нарочно забавял войната, за да нападне с някакъв внезапен поход околностите на Византион, докато ромейската войска е пръсната. Тогава императорът заповядал на стратега да напусне Адрианопол и да премине Истър. Петър започнал да се приготовлява за поход срещу славяните и писал на Боносос

a *Σκλαυηνίας* V *Σκλαβηνίας* vulg.

1 T. e. magister militum per Thracias. 2 За събитията срв. *Theophanes*, p. 284, 6—12; 286,14—287,9. — *Дринов*, Заселение, стр. 258. — *Bury*, op. cit., II, p. 141 sq. — *Jireček*, Geschichte der Serben, I, p. 92 sq. — *Станојевић*, пос. съч., I, стр. 214—216. — *Кулаковский*, пос. съч., стр. 470—472. — *Мутафчиев*, Българи и румъни, стр. 54, бел. 3. 3 Прокопий (De aedif., IV, 6; III, 2, p. 130, 23; тук стр. 168) споменава тази крепост под името Палатиолон. Според него Палатиолон се намирала на десния бряг на Дунава срещу илирийската крепост Сикивида. Срв. *Кулаковский*, пос. съч., II, стр. 71, бел. 1; вж. *Jireček*, Heerstrasse, p. 159 sq. — *Бешевлиев*, пос. съч., стр. 285. 4 С името Дардания се означавала планинската област между Дунав, Адриатическо и Бяло море, от Диоклециан насам превърната в провинция с главен град Scupi (Скопие); вж. *Patsch*: PWRE, IV, coll. 2155—57. 5 Тези катаракти — прагове, се намирали на Дунава, дн. Железни врата. 6 Апсих — аварски пратеник и военачалник (около края на VI в.). Вж. *Moravcsik*, op. cit., II, p. 83. 7 Тук византийската военна длъжност подстратег се отъждествява с някаква съответна аварска длъжност (вж. за нея *Grosse*, op. cit., p. 296). 8 Както личи от следващия текст, тук става дума за Одрин.

δὲ οὗτος τῶν σωματοφυλάκων τοῦ βασιλέως ἐπιφανής, ὃν σκρίβωνα εἴωθε τὰ πλήθη ἀποκαλεῖν· τοῦτον γὰρ ἐδέησε κατ᾽ ἐκεῖνο καιροῦ διακονεῖσθαι Πέτρῳ τῷ στρατηγῷ. ἡ δὲ τοῦ γράμματος ἀξίωσις ἦν ἐφ᾽ ᾧ τὰς τῶν Ῥωμαίων πορθμίδας χορηγεῖν ταῖς δυνάμεσιν, ὅπως τὸν ποταμὸν διανήξονται. τοῦ δὲ μαχίμου ὁ Πέτρος τὸν Γουδοῦϊν ὑποστράτηγον προεστήσατο. τοίνυν ὁ Γουδοῦϊς τὸν ποταμον διαβὰς στόματι μαχαίρας πλήθη πολεμίων ἀνεῖλεν, αἰχμαλωσίας δὲ κρατήσας πολλῆς μεγάλην περιβάλλεται εὔκλειαν. οἱ μὲν οὖν Ῥωμαῖοι ἐπανήκειν διὰ τοῦ ποταμοῦ εἰς τὴν ἑαυτῶν ἐπειρῶντο, ὁ δὲ Γουδοῦϊς τοῦτο ποιεῖν αὐτοὺς διεκώλυε τέως. ἀτὰρ τὰς Ῥωμαίων ἐφόδους ὁ Χαγάνος μεμαθηκὼς τὸν Ἀψὶχ μετὰ στρατοπέδων ἐξέπεμπεν, ὅπως τὸ τῶν Ἄντων[a] διολέσειεν ἔθνος, ὃ σύμμαχον Ῥωμαίοις ἐτύγχανεν ὄν. 6. τούτων δὴ γιγνομένων, ἀποστατοῦσι τῶν Ἀβάρων πλήθη τινὰ αὐτομολεῖν τε τῷ αὐτοκράτορι κατηπείγοντο. ταράττεται οὖν ἐπὶ τῷ ἀκούσματι ὁ Χαγάνος, καὶ περιδεὴς γεγονὼς πολὺς ἦν ἀντιβολῶν καὶ σοφιστεύων μεθόδους πολλὰς ἀντιμεταστῆσαι τὴν ἀποστατήσασαν δύναμιν.

Ὥρας τοίνυν μετοπωρινῆς ἐνδημούσης, καὶ Μαυρικίου τοῦ αὐτοκράτορος ἐνοχλοῦντος τὸν Πέτρον ἐν ταῖς τῶν Σκλαυηνῶν[b] χώραις τὰς Ῥωμαϊκὰς δυνάμεις τὸν τοῦ χειμῶνος ἐνδιατρῖψαι καιρόν, τῶν τε Ῥωμαίων βαρυνομένων ἐπὶ τῇ τοῦ βασιλέως βουλῇ διά τε τὴν λείαν αὐτὴν διά τε τὴν τῆς ἵππου ταπείνωσιν, ἔτι γε μὴν καὶ διὰ τὸ πλήθη βαρβάρων περικυμαίνειν τὴν χώραν τὴν ἀντιπέρας τοῦ Ἴστρου, καὶ τοῦ στρατηγοῦ τὸ βασιλικὸν κρατύνοντος πρόσταγμα, στάσις μεγίστη τοῖς στρατεύμασι γίγνεται. ὁ μὲν οὖν Μαυρίκιος διὰ πυκνῶν συλλαβῶν ἐπετίθετο Πέτρῳ τοῦτο τοὺς Ῥωμαίους ποιήσασθαι, οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἀντιπεριΐσταντο πρὸς συντονωτέραν ἀπόφασιν. διὸ τὸν ποταμὸν παροδικῶς διενήξαντο. ἐπεὶ δὲ τοῦτο ἐγένετο, ἀφικνοῦνται ἐν Παλαστόλῳ, μεγίστῳ θυμῷ τὰς ψυχὰς μεθυσθέντες. ὁ δὲ Πέτρος στρατοπεδεύεται ὡς ἀπὸ δέκα σημείων τοῦ χάρακος. καὶ οὖν ὁ στρατηγὸς διαγανακτῶν ταῖς δυνάμεσιν ἐς ἀπόνοιαν ἄλογον ἔβλεπεν οὐκ ἠξίου τε τῷ ὁπλιτικῷ συναυλίζεσθαι. τρίτη δὲ ἡμέρα, καὶ τῷ Γουδοῦϊ ἔφησεν· ἃ δὲ ἔφησε ταῦτα ἐκεῖνά ἐστιν, δόξαι κατ᾽ ὄναρ βασιλικὰς ἐπιπεμφθῆναι αὐτῷ συλλαβάς, τὴν δὲ τῆς ἐπιστολῆς προγραφὴν ἔχειν ἐπὶ λέξεως οὕτως· „ὁ κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός, ὁ ἀληθινὸς θεός, ἡ θεία χάρις, ὁ τῶν ἐκκλησιῶν προεστὼς τὰ ἐλλείποντα ἀναπληροῖ εἰς τὸ πᾶσι συμφέρον καὶ

[a] *Ἄρτων* vulg. *Ἀντῶν*? de Boor. [b] *Σκλαυηνῶν* V *Σκλαβηνῶν* vulg.

Този човек бил един от видните телохранители на императора, които в обикновения говор се наричат скрибони; а по това време той трябвало да служи на стратега Петър. В писмото се искало той да достави на войските ромейски плавателни съдове, за да минат реката[1]. Петър поставил подстратег на войската Гудуин. След като Гудуин преминал реката, избил с меч множество неприятели, взел много пленници и спечелил голяма слава. Ромеите правели опити да се завърнат през реката в своята страна, но междувременно Гудуин ги възпирал да направят това. А хаганът, когато узнал за нападението на ромеите, изпратил Апсих с войски, за да унищожи племето анти, което било съюзник на ромеите. Докато ставали тези събития, част от пълчищата на аварите се отцепили и бързали да преминат на страната на императора. Като чул това, хаганът се разтревожил и уплашен, започнал да се моли и да измисля много хитрости, за да върне отцепилата се войска.

И тъй, когато настъпила есен, император Маврикий заставил Петър да презимува заедно с ромейските войски в страната на славяните.[2] Но ромеите били недоволни от това решение на императора както заради плячката, така и поради лошото състояние на конницата, а още повече, защото варварските пълчища заливали страната отвъд Истър. Понеже стратегът държал за изпълнението на императорската заповед, избухнал много голям бунт всред войските. Маврикий пък заповядал на Петър с чести писма ромеите да извършат това, обаче ромеите се противопоставяли много упорито. Затова те преплували обратно реката. А когато това станало, пристигнали в Паластол с голям гняв в душите си. А Петър се разположил на стан на разстояние около десет мили от лагера им. Стратегът, страшно разсърден на войските си, започнал да замисля нещо безумно и безразсъдно и не искал да станува с войската. На третия ден той говорил на Гудуин. Казал му, че сънувал, че му било изпратено царско писмо, а надписът на писмото гласял дословно така: „Нашият господ Исус Христос, истинският бог, божията милост, предстоятелят на църквите, допълва за обща

[1] Т. е. р. Дунав. [2] Т. е. на север от Дунава.

προΐστησιν ἐπὶ τοῦ παρόντος τόνδε τῆς νέας δεσπότην." διηπορεῖτο τοίνυν ὁ Πέτρος καὶ ἤσχαλλεν, ἠδημόνει τε καὶ ἐστροβεῖτο περικυκώμενος πάντοθεν, τίνες εἴησαν ἂν αἱ τῶν φανέντων ἐνυπνίων ἐκβάσεις. ὁ μὲν οὖν Γουδοῦϊς καταπλαγεὶς ἐπί τε τῷ ταράχῳ τοῦ πλήθους ἐπί τε ⟨ταῖς⟩ τῶν ὀνείρων ἐκφάσεσιν ἀφωνίᾳ κατείχετο. τῇ δὲ ὑστεραίᾳ μεταποιοῦσιν αἱ δυνάμεις τὸν χάρακα, καὶ τὰ Ἄσημα παραμείψαντες (φρούριον δὲ τοῦτο) γίνονται ἐν Κουρίσκᾳ[a]*, ὅθεν διαπορθμίσασθαι ἤμελλον εἰς τὰς τῶν βαρβάρων σκηνώσεις· ἦσαν γάρ τι μικρὸν μεταβεβληκότες τὸ φρύαγμα. ἐν ταύταις γοῦν ταῖς ἡμέραις ἐναυπηγοῦντο ἀγγεῖα. καὶ τούτου δὴ γιγνομένου ὑετοὶ ἐπιπίπτουσι λάβροι, συνεπιτίθεται δὲ καὶ ψύχους ἐπιβολή. ταύτῃ δῆτα ἐπιστασιάζει τὸ πλῆθος μὴ βουλόμενον τὸν ποταμὸν διανήξασθαι. πέμπουσι τοίνυν πρὸς τὸν Πέτρον εἴκοσι σημεῖα ἀπῳκισμένον τοῦ χάρακος πρέσβεις οἱ Ῥωμαῖοι ὀκτώ, ἐξ ὧν ἐτύγχανεν ὢν καὶ Φωκᾶς ὁ χαλεπώτατος τύραννος. ἡ δὲ ἀξίωσις ἦν οἴκαδε τὴν δύναμιν ἀναζεύξασαν τῇ τοῦ χειμῶνος ὥρᾳ ἐγκαρτερεῖν. ὁ δὲ αὐτοκράτωρ ἐπώχλει δι' ἐπιστολέως τὸν Πέτρον τὸν ποταμὸν διαπεραιωσάμενον τὰς δυνάμεις τῆς τῶν βαρβάρων γῆς ἐπιβῆναι, τάς τε τῶν στρατοπέδων ἀποτροφὰς αὐτόθεν τοὺς Ῥωμαίους ἀρύσασθαι, ἐγκοπήν τε δημοσίων σιτήσεων ἐντεῦθεν τῷ πρυτανείῳ παρέχεσθαι. 7. ὁ μὲν οὖν στρατηγὸς τοὺς πρέσβεις εἰσκαλεσάμενος κατεπήγγελτο τῇ ἐσαύριον ὡς αὐτοὺς ἀφικνεῖσθαι λύσιν τε τῆς δυσφορίας παρέχεσθαι. μεταστειλάμενος τοιγαροῦν τὸν Γουδοῦϊν ἔφη πρὸς αὐτὸν τὰ τῶν ἠθυμηκότων προσρήματα. „ἀμφίκρημνά μοι ⟨τὰ⟩*[b] *τῶν κινδύνων καθέστηκεν· δυσδιεξόδευτον τὸ τοῦ βασιλέως καθέστηκε πρόσταγμα. καὶ τὸ ἀντιτείνειν ἀδύνατον, καὶ τὸ [μὴ]*[c] *πειθαρχεῖν χαλεπώτερον. οὐδὲν ὠδίνει καλὸν τρόπος φιλάργυρος· ἀκρόπολις τῶν κακῶν ἡ φιλαργυρία καθέστηκεν. ὑπὸ τοῦ τοιούτου πάθους ὁ αὐτοκράτωρ νοσηλευόμενος τάχα ἂν πότε θυμὸν ὀλέσῃ, ἵνα καί τινι ἔπει τῆς Ὁμηρικῆς τραγῳδίας καρυκεύσω τὸν λόγον. αὕτη ἡ ἡμέρα πολλῶν κακῶν ἄρξει Ῥωμαίοις. οἶδα καὶ πείθομαι." ἐπίδακρυς τοίνυν ὁ Πέτρος γενόμενος ἐγκοπήν τε τῷ λόγῳ διὰ τὸ δάκρυον ποιησάμενος γίγνεται πλησίον τοῦ χάρακος. τῇ οὖν ὑστεραίᾳ ἀθροίζει τοὺς ταξιάρχους τῆς πάσης δυνάμεως τό τε τοῦ βασιλέως αὐτοῖς παρεδήλωσε γράμμα. οἱ δὲ ἡγεμόνες τῶν ὁπλιτικῶν συνταγμάτων ἔφησαν τῷ στρατηγῷ μὴ ἐθέλειν τὸ μάχιμον ἐς τὸ ἀντιπέρας*

[a] *Κουρίσκᾳ* scripsit de Boor e. coni. coll. VII, 2, 19 (Securisca) *Καρίσκᾳ* V vulg. [b] *τὰ* addit de Boor. [c] *μὴ* V in lit. Equid. del. esse suspicitur de Boor.

полза това, което недостига, и сега поставя начело господаря на новия [Рим]." И тъй Петър бил в недоумение, наскърбен и разстроен. Напълно смутен, той се безпокоял какъв ще бъде изходът на съновидението. Гудуин пък уплашен както от бунта на войската, така и от съновидението, стоял безмълвен. А на другия ден войските вдигнали лагера си, преминали покрай крепостта Асимунт и дошли в Куриска. Оттам, понеже дързостта им била малко намаляла, те възнамерявали да се отправят през реката срещу селищата на варварите. Прочее през тези дни те започнали да строят плавателни съдове. През това време паднали поройни дъждове, а същевременно настъпил и студ. Поради това войската се разбунтувала и не искала да преплува реката. Тогава ромейските войници проводили осем пратеници при Петър, който отстоял на двадесет мили от лагера. Между тях бил и Фока, най-свирепият насилник.[1] Те искали войската да се завърне по домовете си и там да прекарат зимата. А императорът настоял чрез писма Петър да прекара през реката войските и да настъпи в земята на варварите. Той заповядал ромеите да вземат оттам храни за войските и да престанат да получават държавни храни от житницата. Стратегът приел пратениците и им обещал да отиде на следния ден при тях и да премахне недоволството. След това той повикал Гудуин и му казал думи, изпълнени с отчаяние: „От две страни са надвиснали опасности за мен. Заповедта на императора е мъчно изпълнима. Да им се противопоставя е невъзможно. А да ѝ се подчиня е още по-трудно. Сребролюбивият нрав не ражда нищо добро. Сребролюбието е крепост на злините. От такава болест страда императорът и „може би от нея ще погуби душата си", за да украся речта си с израз от Омировата поема.[2] Този ден ще бъде начало на много злини за ромеите. Аз зная и съм убеден." Тогава Петър заплакал, не могъл да говори повече поради сълзите и се приближил до лагера. На следния ден той събрал таксиарсите на цялата войска и им показал писмото на императора. Но началниците на войсковите отреди казали на стратега, че войската не иска да премине на

[1] Става дума за Фока, който станал император и управлявал от 602 до 610 г. [2] С това се означават Омировите епически поеми.

τὰς διαβάσεις ποιήσασθαι, τὰς αἰτίας ἐν ἐκθέσεως μοίρᾳ ποιούμενοι. ἐπεὶ δὲ ὁ Πέτρος ἀντιπρώρους τοῖς ὄχλοις ἐποιεῖτο τοὺς λόγους, λαῖλαψ μεγίστη θυμοῦ τοῖς στρατοπέδοις ἐνέσκηψεν. διὰ τοῦτο αἱ δυνάμεις τοῦ χάρακος ἀποκλίνασαι καταμόνας ἐκκλησίαν συνήθροισαν. τοῦτο οἱ ἡγεμόνες τοῦ ὁπλιτικοῦ θεασάμενοι ἀποκλίνουσιν εἰς φυγὴν καὶ πρὸς Πέτρον τὸν στρατηγὸν παραγίνονται. ἑτέραν δὲ καὶ τῇ ἐς ὕστερον ἐκκλησίαν πεποιηκότα τὰ πλήθη ἔξαρχον τὸν ἑκατόνταρχον Φωκᾶν προεστήσαντο, ἐπὶ ἀσπίδος τε εἰς ὕψος ἐξάραντες εὐφήμουν ἐκτόπως τὴν ἀναγόρευσιν. τούτων ὁ Πέτρος ἀκηκοὼς εἰς ἀπόδρασιν τὰς φροντίδας μετέθηκε κατάδηλά τε τὰ συμβεβηκότα ἐπεποίητο Μαυρικίῳ τῷ αὐτοκράτορι. (pp. 292,9 — 296,16)

отвъдния бряг, като излагали причините за това. И когато Петър започнал да говори думи неугодни на тълпата, буря от гняв обхванала войската. И затова войниците, след като излезли от лагера, свикали отделно събрание. Началниците на войската, като видели това, избягали и дошли при стратега Петър. На следния ден войските, след като направили друго събрание, поставили за свой вожд стотника Фока и като го издигнали нависоко върху щит, приветствували по необикновен начин провъзгласяването му. Петър, щом чул това, решил да избяга и направил събитията достояние на император Маврикий.

ПОКАЗАЛЕЦ — INDEX NOMINUM ET RERUM

СЪКРАЩЕНИЯ — ABBREVIATIONES

гр. — град
имп. — император
кр. — крепост
обл. — област
пл. — племе
р. — река
с. — село

Показалецът е съставен по българската азбука. Гръцките и латинските думи са подредени според произношението си. Цифрите посочват страниците. Получерните цифри означават, че на тази страница към думата има обяснителна бележка.